

DUNAKESZI TÖRTÉNETE II.
1910-2017

DUNAKESZI TÖRTÉNETE II.

1910-2017

Főszerkesztő: Kerekes Dóra

Dunakeszi
Dunakeszi Város Önkormányzata
2018.

A szerkesztésben részt vállaltak: Hála József és Máté György
Közreműködtek: Csonka Mária, Csoma Attila és Lőrincz Róbert

HU ISBN 978-615-80823-3-4

Kiadásért felel: Dunakeszi Város Önkormányzata
Tördelés: Direx Média Kft.
Nyomta ????????????

Kedves Olvasó!

Úgy vélem, hogy sosem árt tudni, kik vagyunk és honnan jöttünk. Kik taposták azt a földet, amelyen nap, mint nap mi is járunk; kik és milyen nyomot hagytak városunkon az idők során. Érdekes, érdemes és hasznos megismernünk azt a számtalan, sokszor rejtett történetet, amelyek bemutatják elődeink dicsőségét: a soha le nem győzött kikötőerődöt, az első magyarországi vasútmegállót, a paradicsomtermesztés meghonosítását, vagy kiváló versenylóvaink eredményeit, amelyek a lóversenyek Mekkájává tették Dunakeszit. Ezeket az értékeket azok őrizték meg számunkra, akik átérték a régmúlt korok eseményeit.

A megismerésen kívül pedig a mi felelősségünk az is, hogy tovább örökítsük a ránk hagyományozott tudást, kiegészítve azzal a tapasztalattal, amelyet mi szerzünk, hiszen hajlamosak vagyunk elfeledkezni arról, hogy egyszer mi magunk is a történelem részeivé válunk.

Dunakeszi monográfiájának vezérelvét, megalkotásának motivációját leginkább gróf Széchenyi István, a legnagyobb magyar szavaival tudnám leírni: „Tiszteld a múltat, hogy érthesd a jelent, és munkálkodhass a jövőn.” Ez a mi célunk. Tisztelni őseinket, tanulni az ő tapasztalataikból, hiszen ebből a távlatból már számos olyan összefüggést tárhatunk fel a múltunkban, ami segítséget nyújt jelenünk alakításában, fejlesztésében, valamint a következő generáció felkészítésében örökségük átvételére.

Dunakeszi várossá válásának 40. évfordulója alkalmából született meg az első kötet. Most az 1910 utáni történetet tárgyaló második kötetet tarthatja kezében az Olvasó. Ez kicsivel több, mint egy évszázadon át vezet minket. De milyen évszázadon! Az iparosodás felgyorsulása, Trianon, a nagy világgazdasági válság, két világégés, a kommunizmus évtizedei, majd a rendszerváltás utáni időszak eseményei olyan időszakot ölelnek fel, amelyről már sokan saját emlékekkel is rendelkezünk. A kötetet olvasva pedig büszkén mondhatjuk: mi is részesei vagyunk Dunakeszi történelmének. Egyúttal tiszteljük mindazt, amit elődeink, szüleink, nagyszüleink ránk hagytak, fejet hajtunk előttük, hiszen ők kezdték el azt az építkezést, amelynek köszönhetően Dunakeszi, A Mi Városunk azzá a településsé vált, amelyet otthonunknak nevezve őrzünk szívünkben.

Dióssi Csaba

Dunakeszi Város Polgármestere

Lectori salutem!

„A történelem az idők tanúja, az igazság világossága, az emlékezet élete, az élet tanítómestere, a múlt idők hírnöke.” (Cicero)

Dunakeszi település, illetve a területen az emberi megtelepedés története az őskorig nyúlik vissza, ami jelzi, hogy városunk olyan helyen fekszik, ahol régidőtől fogva érdemes volt élni. Jelen munkával hatalmas hiányt pótolunk, hiszen Dunakeszinek – Pest megye egyik legnagyobb városának – mind- eddig nem volt átfogó, a történetét, a múltját, a fejlődését folyamatában és részleteiben egyaránt bemutató településtörténeti monográfiája.

Céljaink szerint olvasmányosan, de a tudományos igényeket is szem előtt tartva készült el a kétkötetes munka, amelyképekkel, ábrákkal, diagramokkal, táblázatokkal segíti az Olvasót a könnyebb értelmezésben. Természetesen arra is gondoltunk, hogy lesznek, akik egy-egy téma iránt mélyebben érdeklődnek, számukra nyújthat támpontot a kép- és a bőséges irodalomjegyzék. A könnyebb kereshetőség érdekében annotált mutató is készült. Szerzőinkről pedig rövid életrajzot közlünk.

Dunakeszi történetének bemutatása érdekében a terület régészeti feltárásában dolgozó régészeket, az egyes korszakok avatott történészeit, továbbá helytörténeti kutatókat is felkért a munkálatokat megálmodó, és koordináló Csonka Mária, nyugdíjas könyvtárigazgató asszony. Munkáját – és a szerzőket – a kutatási anyagok biztosításával, illetve tanácsaival, meglátásaival hatékonyan segítette Szakáll Lászlóné, Lujzi néni, a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény vezetője; valamint szerzőink közül Cso- ma Attila és Lőrincz Róbert. Elképzeléseikhez Dunakeszi Polgármesteri Hivatala nyújtott támogatást, ami által a 2014-ben megkezdett munkálatok eredményeképpen jelen kötetet a kezében tarthatja az Olvasó.

A kötet szerkesztése során kronológiai rendet alakítottunk ki, amely folyamatában próbálja bemutatni 40 éves városunk történelmét. A tanulmányok és közlemények számos közgyűjtemény irat- és képi anyagát magukban foglalják. Szerzőink a Magyar Nemzeti Levéltár (MNL) Országos Levéltárában, az MNL Pest Megyei Levéltárában, Budapest Főváros Levéltárában, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában, az ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltárban, a dunakeszi Révész István Helytörténeti Gyűjteményben, a Gödöllői Városi Múzeum Levéltárában és a váci Püspöki és Káptalani Levéltárban is kutattak, amely közgyűjtemények munkatársainak ezúton is köszönetet mondunk segítségükért.

Bár a kötetek elkészültek, a munka nem ért véget. Számos olyan terület maradt, ahol a ma és a holnap kutatói további adatokat tárhatnak fel, kiegészíthetik, módosíthatják jelenlegi ismereteinket. Ehhez Olvasóink

is hozzájárulhatnak, ha családjuk és városunk történetéről rendelkeznek információkkal, és ezeket megosztják velünk. Lapozgassák a köteteket, fedezzék fel újra vagy ismerjék meg városunk múltját és jelenét! Járják végig a már ismert utcákat, tereket, dűlőket más szemmel! Reméljük, hogy jelen monográfia lapjai lehetővé teszik Önök számára ezt a kis időutazást...

Dunakeszi, 2018. június 15.

Kerekes Dóra
főszerkesztő

Tartalomjegyzék

Dunakeszi és Alag 1910 és 1950 között

Dunakeszi és Alag települések fejlődése	555
Településfejlődése 1910 és 1939 között (Csoma Attila–Kovács Csaba)	555
Alag és Dunakeszi a második világháborúban (Ágoston András)	555
Dunakeszi története 1945-től 1950-ig (Ágoston András)	555
Alag története 1945-től 1950-ig (Ágoston András)	555

Dunakeszi és Alag közigazgatása 1910 és 1950 között (Lőrincz Róbert)	555
---	-----

Dunakeszi és Alag gazdasága 1910 és 1950 között	555
Dunakeszi és Alag mezőgazdasága (Laza Soma)	555
Dunakeszi és Alag ipara	555
<i>A MÁV Dunakeszi Főműhely (Laza Soma)</i>	555
<i>Az „Ocean” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. dunakeszi gyárának története (1917–1945) (Kerekes Dóra)</i>	555
<i>A szolgáltatási szektor Dunakeszin (Laza Soma)</i>	555

Dunakeszi demográfiája és társadalmi tagozódás 1910 és 1945 között (Bisztrai Tibor)	555
--	-----

Egyházi élet Dunakeszin és Alagon 1910 és 1945 között (Ágoston András)	555
---	-----

Művelődés, közélet és sport Dunakeszin és Alagon (1910–1950)	555
Leventék Dunakeszin és Alagon (Ágoston András)	555
Cserkészlet Dunakeszin és Alagon (Ágoston András)	555
A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület története (Ágoston András)	555
A lóverseny az első világháború után (Száráz György)	555
Dunakeszi és Alag sportélete a 20. század első felében	555
(Kuffart Hajnalka–Lőrincz Róbert)	555

Dunakeszi története 1950 után

Dunakeszi politikatörténete és a település
fejlődése 1950-től napjainkig
(Antal Gábor–Csoma Attila–Kerekes Dóra–Kovács Csaba) 555

Az 1956-os események Dunakeszin
(Csoma Attila–Kovács Csaba) 555

Dunakeszi gazdasági fejlődése 1950 után 555

- Dunakeszi mezőgazdasága (Kovács Csaba) 555
- Dunakeszi ipara 555
 - A dunakeszi konzervgyár 1945 utáni története (Kerekes Dóra)* 555
 - A Dunakeszi Hűtőház (Kerekes Dóra)* 555
 - A 43. sz. ÁÉV 3. sz. Házgyára (Kerekes Dóra)* 555
 - A MÁV Járműjavító (Kerekes Dóra)* 555
 - A Mechanikai Laboratórium Dunakeszin (Kovács Csaba)* 555
 - A Lighttech (Sziliné Weider Mária)* 555

Dunakeszi demográfiája és társadalmi tagozódása 1950 után
(Bisztrai Tibor–Ispán Ágota Lília) 555

Egyházi élet Dunakeszin a 20. század második felében
(Kosztolányi Tímea) 555

Művelődés, közélet és sport Dunakeszin 1950 után 555

- Oktatás és művelődés Dunakeszin (Duló Károly) 555
- A dunakeszi kultúra 1950 után (Ispán Ágota Lília) 555
- Dunakeszi és Alag sportélete 1949-től napjainkig 555
- (Kuffart Hajnalka–Lőrincz Róbert) 555

DUNAKESZI ÉS ALAG 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

Településfejlődés 1910 és 1939 között

Az 1910-ben kettévált Dunakeszi és Alag meglehetősen különbözött egymástól. A szétválás alapvető mozgatórugója is a teljesen eltérő fejlődési út volt, amelyet a települések a 19. század második felétől kezdődően a 20. század elejéig végigjártak. A dunakeszi gazdaság a 20. század elején még túlnyomórészt mezőgazdasági alapokon működött, így ennek megfelelő volt társadalomfejlődése is. Alag viszont a lóversenytér és tréningtelep, az ország minden részéből ide érkező lovászok világa volt, ahova gyakran határon, sőt, tengeren túlról is jöttek a trénerek és zsokéék, és a versenynapokon Alagon nyüzsgött a kilátogató fővárosi közönség. Mindezeket a helyben található főúri villák milliója egészítette ki.

A két település(rész) között a vasút jelentette a választóvonalat, a közös, alagi oldalon álló vasútállomásnak is Dunakeszi–Alag volt a neve. Dunakeszi magja ekkor a községháza, a templom és az iskola által határolt területen feküdt. Ezek közül a mai Fő útra néző, 1901-ben elkészült községháza egy modern, a kor viszonyainak megfelelő épület volt, amely – az előjáráságon kívül – otthont adott a Dunakeszi Önkéntes Tűzoltóegyesületnek is. Utóbbi szerepe igen fontos volt, hiszen a község életére a tűzvészek jelentették akkoriban az egyik legnagyobb veszélyt.¹ A községháza melletti téren (ma: IV. Béla király tér) 1928 óta piac működött, ahová a helyi és a környékbeli termelők heti rendszerességgel hordták az áruikat; itt tartották a nyilvános árveréseket is.² Lakott terület volt

1. kép: Dunakeszi–Alag, Fő út
(1910 körül)

a korszakban, a mai települést tekintve, az Alsótabán, a Felsőtabán, a templomdomb és környéke, a mai Vörösmarty és Attila utcák környékét jelentő ún. Villatelep, valamint a Fő út és a vasút közötti terület, amelynek északi határa nagyjából a mai János utcánál húzódott.

A tér északi végéhez közel álló, 1754-ben épült Szent Mihály-templom a település egyetlen temploma volt, amelynek befogadóképessége – a döntően katolikusok által lakott

Dunakeszin – már nem volt elegendő. Bár voltak tervek a bővítésére, de a hamarosan kitörő első világháború, majd az 1929-ben kezdődő gazdasági világválság miatt újra és újra elhalasztották a munkálatok megkezdését. A

¹ Erről bővebben ld. LŐRINCZ, 2011b 2–3.

² *Árverési hirdetmény-kivonat.* In: *Váci Hírlap*, 25. (1911) 27. sz. 4. (1911. április 5.); *Árverési hirdetmény-kivonat.* In: *Váci Hírlap*, 51. (1937) 50. sz. 4. (1937. július 11.) Azt megelőzően a hősi emlékműnek helyet adó téren tartották a piacot.

főkegyúri jogokat gyakorló Magyar Lovaregylet ugyanakkor folyamatosan karbantartotta a templomot, az 1913-as nagy felújítás során kifestették az épületet, illetve renoválták a régi oltárt és a szószéket, két szoborral gazdagodott a templom (Jézus szíve, Szűz Mária), valamint adományokból (pl. Gombai Istvánné sz. Sipos Katalin) festett üveglablakok készültek. Gombai Istvánné két carrarai márvány szenteltvíztartót is ajándékozott a templomnak. A modern világ is belopódzott ekkor az épületbe: elkészült a villanyvilágítás, nehogy a szépen festett új falak bekormozódjanak a gyertyalángtól.³

1900-ban felépült a város első postahivatala. A község 1899 óta rendelkezik távbeszélővel (telefonnal), 1938-ban 47-en, 1943-ban már 90-en fizettek elő a szolgáltatásra. A postamesteri tisztséget a tárgyalt korszakban hosszú ideig Bazsanth Mária töltötte be, aki összességében több mint négy évtizeden keresztül, 1893-tól 1935-ig látta el feladatát. Ezt követően – 1936 és 1942 között – Wallini Gyula dolgozott postamesterként.⁴

A gyermekek ellátására a település 1914-ben úgy határozott, hogy 1916 májusára felállít egy állami óvodát, és ahhoz a pénzügyi fedezetet a községi földek eladásából és póttadó kivetéséből remélte megteremteni, a terveket keresztülhúzta az időközben kitörő első világháború. Az 1897-re Salkovics Károly tervei és Brezina Bennó műépítész-építőmester irányítása alatt elkészült, földszintes, akkor modernnek számító négy-tantermes iskola a folyamatosan és nagymértékben növekvő gyereklétszám miatt hamarosan jelentős bővítésre szorult, így 1909-ben Goldberg Simon tervei alapján emeletet húztak a Római Katolikus Elemi Népiskola épületére.⁵

Dunakeszin a korszakban kapott egyre nagyobb szerepet az ipar: 1917/20-ra megépült az „Ocean” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. dunakeszi telepe.⁶ 1911-ben pedig megkezdték a MÁV Főműhelynek szánt telek beépítését, amely 1926-ban kezdett működni. Még ugyanazon évben vasúti megállót alakítottak ki, majd 1912 során téglagyárat építettek a leendő épületek falazatához szükséges téglá előállítására véget, és elkezdték magát az építkezést is. Az 1914-ig befejezett épületekből (munkásotthon [= kultúrház], portaépület, főigazgatóságnak szánt épület, karbantartó műhely) 1915 februárjában 1000 ágyas hadikórházat alakítottak ki. Az intézményben a kezdeti időszakban 12 orvos és 50 főnyi ápolószemélyzet dolgozott. A betegek zömét háborús sérültek tették ki, de akadtak közöttük szervi bajjal vagy fertőző kórral küzdők is. A kórház csak a háború befejezése után, 1918 decemberében szüntette be működését. Volt egy másik hadikórház is Dunakeszin: a Mihalik villában rendezték be, fenntartásáról az Országos Vöröskeresztes Egylet gondoskodott. Itt egy időben 20-30 lábadozónak tudtak menedéket nyújtani.⁷

³ VARGA, 2004. 12.; HD, I. [56.]

⁴ LÖKÖS-LAKATOS, 1979. 250.; LÁNG, 2014a 6–7.

⁵ MNL PML V. 1031. C 3. köt. 336–338. DKE JKv. 1914. március 11.; CSOMA, 2011b 8.

⁶ Erről ld. Az „Ocean” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. dunakeszi gyárának története (1917–1945) c. fejezetet.

⁷ ÁGOSTON, 2014b 4.; ZSIGA, 2008. 11–12.

A MÁV az építkezést – bár jóval visszafogottabb tempóban – a háború alatt is folytatta: 1916-ban felépült a víztorony, illetve elkészült a kovácsműhely tetőszerkezete, 1918-ra pedig a műhely vázának és tetőrészenek építése is előrehaladt. A Főműhely építése 1922-ben indult meg újra, a termelőmunkát pedig 1926-ban kezdték meg. A két vállalat megjelenése a községben kiemelkedő jelentőségű volt, működésük alapvető változásokat indukált a település gazdasági és társadalmi fejlődésében, kulturális és sportéletében.⁸

Az 1920-as és az 1930-as években sok nehézséggel kellett az országnak szembesülnie, épphogy túl volt egy világháborún, amelyből óriási embervesztéssel került ki. Ezen túlmenően belpolitikai forrongás volt tapasztalható, a háború pedig gazdasági visszaesést, hiperinflációt és a szomszédos országokból beáramló menekültáradatot eredményezett, majd 1929-től a gazdasági világválság hatásai is jelentkeztek. Mindezen események, természetesen, Dunakeszit is érintették: a gazdasági világválság következtében éhínség alakult ki a településen, miután a MÁV Főműhely és a konzervgyár csak csökkentett üzemmel dolgozott, a munkanélküliség mintegy 10%-os lett – felük a munkások, másik felük pedig a földművesek közül került ki. Mindez azt jelentette, hogy 200 család számára, ami 600-700 főt jelentett összesen, rendszeresen lisztet, szenet és fát osztottak, ha pedig lehetőség volt rá, ún. ínségmunkát biztosítottak számukra, amelyért cserébe csekély napszámot fizettek. Mindezek mellett, mivel népkonyhát nem tudott a község fenntartani, a jobb módú családok szegényebb sorsú gyerekeket fogadtak be három hónapra, hogy élelmezni tudják őket.⁹

A problémák ellenére a két világháború közötti időszakban lassú fejlődés is megfigyelhető. Új tetőzetet kapott a Római Katolikus Elemi Népiskola épülete. Majd 1922-ben az Olvasókör helyiségében óvoda kezdte meg működését. Jelentős hatása volt a település életére, hogy 1922-ben Richter Béla plébános (1907–1928) Dunakeszin telepítette le a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek rendjét, akik előbb az elemi iskolai oktatásban a leánygyermek tanítását, majd az óvodai ellátást is átvették. Az 1918–1919-es tanév második félévében a MÁV Főműhely telepén a hadi események miatt Dunakeszire menekült családok gyerekei számára a vasúttársaság jóvoltából polgári iskola létesült. Eleinte egy tanteremben hat diák tanult, és őket is csak egy másik iskolában leteendő vizsgára készítették fel, a következő évben azonban már négy tanteremben 55 fő számára biztosították az oktatást. A tanítás 1922-ig koedukált volt, ezt követően fiúiskolaként működött. 1923-ban a MÁV javasolta, hogy az állam vegye át a polgári iskola működtetését, és egy iskolaépület felhúzásához telket, gyakorlópályát, a tanároknak pedig szolgálati lakást biztosított volna, ám a Vallás- és Közoktatásügyi

⁸ Erről ld. a *Dunakeszi gazdasága 1910–1950 között* c. fejezetet; ÁGOSTON, 2014b 5.; SZAKÁLLNÉ, 2009b 6.

⁹ *Dunakeszi küzdelme az ínséggel. A lakosság 10 százaléka segélyre szorul.* In: *Friss Ujság*, 37. (1932) 27. sz. 6. (1932. február 3.)

Minisztérium elutasította az ajánlatot. Az iskola jövőjéről a MÁV az alagi és a dunakeszi községi előljárókkal is tárgyalt, ők azonban – mondván, hogy az iskolát csak vasutasok gyerekei használnák, és egyébként sincs pénz építkezésre – nemleges választ adtak. Így az iskola mindössze hat tanév után, 1924-ben beszüntette a működést. A polgári iskolával egy időben, azaz 1919 ősztől, a MÁV telepen az elemi iskolás korú gyerekek oktatása is elkezdődött. Az elemista korú diákok száma kezdetben 57 volt, számukra délután, a polgárisoknak pedig délelőtt tartották meg a tanórákat. 1927 során a MÁV az ideiglenes jelleggel használt négy helyiség helyett állandó épületet szándékozott felhúzni az elemi iskola számára, így építkezésbe fogott a Műhelytelepen, az épületet még abban az évben át is adták. Az emeletes épület négy tanteremmel rendelkezett, és ma a Bárdos Lajos Általános Iskola működik benne.¹⁰

1927-ben a meglévők mellett egy újabb, egy magán polgári iskola is megkezdte működését. Az oktatási intézmény hamar népszerű lett a lakosok körében, 1931-ben már 150 tanulója volt. A Dunakeszi-Alagi Nyilvános Magán Polgári Fiúiskola fenntartásával járó feladatokat a két község közösen látta el. Az 1927 szeptemberében megnyitott intézményben a tanítás Alagon, a Fóti úton fekvő Turf Szállóban folyt (ma: Fóti úti Bölcsőde). Az oktatás később áttevődött az elemi iskola épületébe, de ott is csak másfél évig, 1929 szeptemberéig működött. Ezt követően is bérleményben, a mai Bajcsy-Zsilinszky utca 26. alatti épületben folyt az oktatás. 1931-ben lányosztályt is indítottak a fiúosztály mellett, és a felsőbb tagozatokba is beiratkozhattak lányok. 1933 ősztől újabb helyszín következett, a Lajos utca 2. (az épületben jelenleg az Eszterlánc Óvoda tagóvodája működik), majd 1936-ban ismét költözött, a János utca 6. szám alá. Ezt követően az iskolát – 1938 és 1941 között – átszervezték, így annak neve Dunakeszi-Alag Társulati Koedukációs Polgári Fiú- és Leányiskola lett. A János utcai épület már tartósabb otthonnak bizonyult, a polgári iskola e helyütt működhetett egészen megszűnéséig, 1947 júliusáig.¹¹

1925-ben elkezdték a villanyvilágítás kiépítését a községben, amely a mindennapi életminőségre, illetve a gazdaságra gyakorolt hatásai mellett lehetővé tette a mozgókép, azaz a mozi megjelenését is. Ugyanezen év során megépült a községi sportpálya, amely a település déli részén, a Szent István utca elején, a mai Közüzemi Nonprofit Kft. telephelyén feküdt. 1926-ban megkezdődött a községi kultúrház építése is, az ún. *Népházé*, amely a régi Uradalmi Nagykocsmá helyére került.¹²

Kisalag, bár közigazgatásilag Dunakeszihez tartozott, Alagon túl terült el, és földrajzilag Fóthoz feküdt a legközelebb. A településrész a két

¹⁰ KELEMEN-PAPP, 1975. 107.; CSOMA, 2005. 89.; KOLLÁR, 2012. 8–9.; ÁGOSTON, 2014b 5.; LÖKÖS-LAKATOS, 1979. 221.

¹¹ *A dunakeszi-i plébános különös harca az új polgári iskola alapítói ellen.* In: *Esti Kurir*, 9. (1931) 249. sz. 3. (1931. november 3.); KOLLÁR, 2009a 10.; KOLLÁR, 2009b 10–12.

¹² *Még az idén eltűnik a Kerepesi-úti halálsorompó. A Máv. lakásépítése a nagyközönségnek is juttat lakásokat.* In: *8 Órai Ujság*, 11. (1925) 186. sz. 18. (1925. augusztus 20.); LÖKÖS-LAKATOS, 1979. 251–252.; KELEMEN-PAPP, 1975. 18.

világháború között olyannyira fejletlennek számított, hogy az ott lévő állapotokra az 1930-as években már a sajtó is felfigyelt. A Kisalaggal foglalkozó cikkek egyike egyenesen így fogalmazott:

„Kisalag, a székesfőváros közvetlen közelében, Magyarország legmostohább földdarabja, amelyen 600 ember elhagyottan, a legszomorúbb kietlenségben él.”

Lakosságát tekintve részben munkásokról volt szó, részben tisztviselők és értelmiségiek lakták, közülük 500 fő segélyre szorul. Az értelmiségi és tisztviselői réteghez tartozók a cikk szerzője szerint Dunakeszi helyett inkább tartoznának Fóthoz, de azt a hatósági ellenőrzést nem szívesen tűrők mindaddig megakadályozták. Továbbá Fót is csak akkor hajlandó az átvételre, ha Dunakeszi átadja azokat a földeket, amelyeket fóti gazdák birtokolnak. A mostoha körülményeket az eredményezte a korban, hogy Kisalag és az anyaközség közé még az önálló Alag község is beékelődött. Mind a községházát, mind a temetőt csak hosszabb gyaloglás révén tudták elérni. A temetéshez például, mivel másik községen kellett átszállítani az elhunytat, minden alkalommal külön engedélyt kellett beszerezni. A lakók a vasutat is csak Fót-Újfalunál tudták igénybe venni, odáig azonban kétkilométeres földút vezetett, amely rossz időben szinte járhatatlan volt. Az írás megemlítette, hogy Kisalagon a községi lét legelemibb jellemzői is hiányoztak: nem volt templom, posta, áram, és rendfenntartó sem. Hiányzott a távbeszélő összeköttetés és a kocsit is. Egyetlen közintézményt talált a korszakban az idelátogató, egy hatosztályos elemi iskolát (Kundháza Állami Elemi Iskola), a településrészsel kapcsolatos teendőket pedig a Kisalagi Telepegyesület látta el. A helyiek büszkék voltak kultúr- és sportéletükre, daloskörükre, illetve a szép fekvésre és a jó levegőre. A helyzeten javítandó a váci főszolgabíró ígéretet tett arra, hogy felveti a Dunakeszitről Kisalagig és Fótra továbbmenő dűlőutak megyei úttá minősítését és rendbetételét. Az írásnak lehetett némi visszhangja, ugyanis alig több mint egy hét múlva újabb cikk látott napvilágot a témában eszerint a Fóthoz csatlakozás szószólói hívták fel a figyelmet a Kisalagon lévő állapotokra. A csatlakozást azonban számos helybéli továbbra is ellenezte. Tárgyaltak ugyanakkor egy köztes megoldásról: Kisalag Kundháza néven (az 1920-as évek közepéig így hívták a településrészt) önálló településsé válhatna. Kisalag számára Dunakeszi és Alag szétválása jelentett sorscsapást, de a háborús hadikölcsön felemésztette a székházra és a templomra félretett pénzt is. Sérelemzték az ott lakók azt is, hogy kimaradtak a villanyvilágítás kiépítéséből annak ellenére, hogy a dunakeszi bevezetéshez Kisalag adója is hozzájárult. A megosztott, megrekedt állapotokat jól jellemezte, hogy templomba Fótra jártak, egyházi adót viszont Dunakeszire fizettek. Bár a fentebb bemutatott állapotfelmérés egyike szerint a településrész az 1930-as évek közepén sem rendelkezett postával, valójában Kisalag 1924. február 8-án önálló postaügynökséget kapott, saját bélyegzővel. Az első postaügynök Eöri Barna iskolaigazgató volt, akkoriban ugyanis a postai ügyintézés is beletartozott a tanítóképzés tananyagába. A fentebb

idézett cikkek egyike szerint a kereskedelemügyi miniszter engedélyt adott Kisalag számára a távbeszélő- és a távíró állomás megépítésére, kialakítására, és az utak már említett kiépítése mellett a villanyvilágítás bevezetését és saját temető kialakítását is a közeljövőben tervezték. Sőt, miután Dunakeszi nem volt hajlandó átengedni a Fót által kért földeket, a leendő önálló község községházának megépítéséhez már téglagyűjtésbe is kezdtek.¹³

A két világháború közötti időszakban a közgondolkodást, ennek megfelelően az ünnepeket és a köztereket is az első világháborús veszteségekre emlékező, illetve a trianoni békeszerződés elleni érzelmeket kifejező emlékművek uralták. A fentiek szellemében 1926-ban úgy határozott a korabeli országgyűlés megfelelője, a Nemzetgyűlés, hogy május utolsó vasárnapját a Hősök Emlékünnepévé nyilvánítja. Az első megemlékezést azonban már 1924. május 25-én megtartották. A községek, városok emlékező összejövetelei többnyire a háború során elesetteknek emléket állító emlékműveknél zajlottak. Ily jellegű emlékművek országszerte sorakoztak, ugyanis a korabeli kormány még a háború befejezése előtt, az 1917. évi VIII. törvénycikkkel és a végrehajtásról intézkedő 1917/7283. B. M. eln. számú rendelettel intézkedett arról, hogy országszerte emlékművekkel adózzanak az egyes települések az elesetteknek. Dunakeszi község előjárósága 1927-ben hozott döntést arról, hogy hősi emlékművet emelnek az első világháborúba bevonult 549 lakos közül a harcokban elhunyt 116 dunakeszi katona emlékére. Az emlékmű költségeit egyharmadrészt közadakozásból, kétharmadrészt pedig a földek haszonbéréből fedezték. A hősi halottak névsorát az emlékmű két oldalán, márványtáblákon örökítették meg. A Szent István utcában felállított alkotás lett a község első köztéri emlékműve. Az alkotást Pongrácz D. Szigfrid és Reichenberger József készítették – realista stílusban. A hősi emlékmű felavatására 1928. szeptember 8-án került sor, a misét az egykor Dunakeszin szolgáló tábori püspök, Révész István celebrálta, a szobor leleplezésekor ünnepi beszédet pedig Pest vármegye főispánja mondott. (A kultúrház felavatása is ez alkalommal történt.) Az alkotás voltaképpen egy szoborcsoport, amely két részre bontható: egy magában álló sebesült katonára, és egy édesanyára két gyermekével. Felirata: „1914–1918 hősei dicső emlékének emeltette Dunakeszi népe 1928”. Az emlékművet a község lakossága szinte rögtön elfogadta, hiszen a település családjainak zöme valamely módon érintett volt a mindössze tíz évvel korábban véget ért háborúban. A felavatástól kezdve itt ünnepelték március 15-ét és a Hősök Napját. Ezekben az ünnepélyeken az iskolák testületileg részt vettek, mellettük pedig ünnepi ruhát öltve felvonultak a község cserkész-, levante- és tűzoltócsoportjai,

¹³ Kisalagon még meghalni sem érdemes. A forgalomtól elzárva, utak, világítás, közigazgatási ellenőrzés, posta, templom és temető nélkül sínylődik hatszáz lélek a főváros közelében. In: *Magyarország*, 42. (1935) 158. sz. 9. (1935. július 14.); *Teljes zűrzavarban él 800 lélek 18 kilométerre a fővárostól. Hogyan sújtottak a csapások a szép Kisalagra, amelynek csak a pesti égbolt fénye világít.* In: *Magyarország*, 42. (1935) 165. sz. 4. (1935. július 23.); LÁNG, 2014b 9.

valamint a fúvószenekar. Miután az 1930-as évek közepéig a községnek volt saját, 20-25 lovasból álló bandériuma, amelynek tagjait a csikósruhába öltözött gazdagabb legények adták, az említett ünnepségek alkalmával a bandérium is felvonult. Az emlékművet 1929-ben kerítéssel vették körbe,

2. kép: Hősi emlékmű az első világháborúban elesett katonák tiszteletére (Szent Mihály-napi búcsú, 1929)

ezzel nyerte el ma is látható jellegét. 1938-ban, Szent István halálának 900. évfordulójára Pácz Imre helyi kőfaragó felújította a szoborcsoportot.¹⁴

1929 júniusában a Budapesti Falufejlesztési Kongresszus alkalmából a „Falu” Országos Földműves-Szövetség a községben falufejlesztési-, mezőgazdasági-, ipari- és népességügyi kiállítást rendezett a községben, amelyen a budapesti esemény miatt a világ számos helyéről érkezett látogató megfordult.¹⁵

Az 1930-as évek elejére ismét nőtt a település lakosságszáma, elkezdett beépülni a Révdűlő és folytatódott a Banktelep betelepülése is. A telkeket előszeretettel vették meg a MÁV Járműjavítóba került dolgozók, de a fővárosból kiköltözött tisztviselők között is kedvelt település volt akkoriban Dunakeszi. A környék népességnövekedésének hatására 1930-ban bővíteni kellett a Fővárosi Vízművek dunakeszi telepét, egyre több lett a vezetékes ivóvízzel ellátott ház.

¹⁴ A korabeli toposzok, jelképek és kultuszok kapcsán ld. ZEIDLER, 2009. 192–229. A háborús veszteségek Magyar- és Horvátországra kivetítve 530.000 elesettet, 1,4 millió sebesültet és 833.000 sebesültet tettek ki. (ROMSICS, 2010. 106.) Az 1920. június 4-én aláírt trianoni békeszerződés értelmében a Horvátország nélkül 282.000 km²-t kitevő Magyarország 93.000 km²-re zsugorodott, lakóinak száma pedig 18,2 millióról 7,6 millióra csökkent. Az elcsatolt területek népességének mintegy 30%-a volt magyar anyanyelvű. (ROMSICS, 2010. 147.) 1917. évi VIII. törvénycikk a most dúló háborúban a hazáért küzdő hősök emlékének megőrkítéséről. In: 1917. évi törvénycikkek. Jegyzetekkel ellátta Dr. TÉRFY Gyula. Bp., Franklin-Társulat Magyar Irodalmi Intézet és Könyvnyomda, 1918. 25.; A m. kir. belügyminiszter 1917. évi 7.283. eln. számú körrendelete valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjéhez, a hősök emlékének megőrkítéséről. In: Magyarországi rendeletek tára, LI. (1917) 642–643.; Emlékmű Dunakeszin. In: Magyar Nemzeti Levéltár honlapja. Itt igazi háború van – Az I. világháború Pest megyei forrásai. (MNL PML) Emlékművek. <http://mnl.gov.hu/mnl/pml/emlekmuevek> (A letöltés ideje: 2018. március 19.); Hősi emlékmű- és kultúrház felavatás Dunakeszin. In: 8 Órai Újság, 14. (1928) 207. sz. 7. (1928. szeptember 13.); Helyismereti fényképek adatbázisa. Hősi emlékmű. <http://www.dkvk.hu/index.php?page=hkepek&idje=645>; Köztéri szobrok, emléktáblák, kiállítóhelyek adatbázisa. I. világháborús emlékmű. <http://www.dkvk.hu/index.php?page=szobrok&idje=14> (A letöltés ideje: 2018. március 19.); CSOMA, 2008. 83–84.

¹⁵ Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja, 27. (1929) 19. sz. 272. Szerk. CSILLÉRY Zoltán. Bp., Stádium Sajtóvállalat Részvénytársaság, 1930.

1931-ben megalakult az Iparoskör, a helyi kisvállalkozók érdekvédelmi és szakmai szervezete. A kör élénk kulturális tevékenységet folytatott, színjátszó csoportja és dalköre is volt. Megalakulása után két évvel otthont épített magának az Attila utcában, ahol műkedvelő csoportjai számára egy szabadtéri színpadot is felállítottak. Az Iparoskör rendszeresen tartott bálokat, amelyek a társadalmi érintkezés fő színterének számítottak a korban.¹⁶ A folyamatos lakosságnövekedés megkívánta a szórakozási lehetőségek számának növelését is, így 1939-ben mozi is épült a Banktelepen.¹⁷

A Műhelytelep súlya is a két világháború közötti időszakban növekedett meg jelentősen Dunakeszin belül, amit az is jelzett, hogy 1936. január 11-ei hatállyal külön postaügynökséget kapott.¹⁸ (Ezt megelőzően Steiner Artúr postatanácsos Honvéd utca 22. szám alatti lakásán működött ideiglenes posta.) Az állandó posta a Pest (ma: Fő) út 127. szám alatt rendezkedett be. A helyiséget a hentestől bérelték; az első kezelő Steiner Artúrné volt. A forgalom növekedése miatt 1944-ben a postaügynökség IV. osztályú postahivatallá alakult át, „Dunakeszi 2” elnevezéssel, helye ekkor a Levente utca 22. sz. alatt volt.¹⁹

A két világháború között megérett az idő a község katolikus templomának megnagyobbítására is. A helyiek közül többen pénz- és ingatlanadományokkal, illetve egyéb módon segítettek, ezzel teremtve meg az anyagi alapot a bővítéshez. A terveket Oszvaldik Gyula építész készítette. Az építkezés 1936 januárjában kezdődött meg az építőanyagok összegyűjtésével, míg az első kapavágás és az alapköletétel pünkösdkor történt. Az egész éven át tartó építkezés után a karácsonyt már a félkész új templomban ünnepelték a hívek. A munkálatok során a régi barokk templomot beolvasztották az újba. Az épületet Faludi (Fieszl) János plébánosi működésének ideje alatt fejezték be. Az új templomot 1937. október 10-én, ünnepi mise keretében szentelték fel, a szentbeszédet Bangha Béla jezsuita hitshónok mondta. Az eredeti tervekhez képest – költségcsökkentés miatt – a templom kevesebb dísszel épült meg. A hagymakupolákat is elhagyták róla, és a tornyok végül csapott tetőzetet kaptak, amelyet csak a háború után tudták teljesen befejezni, tekintettel arra, hogy a nyersanyaghiány miatt a vöröszret zároltatták a hatóságok. Az épület azonban ekkor még kívülről vakolatlan volt, valamint a díszes üvegablakok, a padozat és a sekrestye berendezése is hiányzott. A későbbi években ezeket hitelből, illetve adományokból pótolták. A templom így is elnyerte a hívek tetszését, akik az addighoz képest roppant méretei miatt csak bazilikának nevezték az új építményt.²⁰

1937–1938 kiemelkedő esemény volt a magyarországi katolicizmus számára, az ugyanis kettős szentévnék számított. Egyrészt az 1937 máju-

¹⁶ CSOMA, 2008. 97.

¹⁷ LÁNG, 2014b 9.; LÖKÖS–LAKATOS, 1979. 252.

¹⁸ *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja*, 34. (1936) 5. sz. 51. (1936. január 30.)

¹⁹ *Posta és Táviráda Rendeletek Tára*, 1943. 40. sz. 457. (1943. augusztus 6.)

²⁰ *Az új templom megáldása Dunakeszin*. In: *Váci Hírlap*, 51. (1937) 76. sz. 2. (1937. október 13.)

sának végétől 1938 májusának végéig tartó időszak eucharisztikus szent-év volt, amely az 1938. május 26–29-e között, Budapesten megtartott 34. nemzetközi eucharisztikus kongresszusban csúcsonyult ki. A programtervezetet 1937 márciusában fogadta el a Magyar Katolikus Püspöki Kar konferenciája. Másrészt 1938-ban Szent István király halálának 900. évfordulójára emlékezve, Szent István jubileumi évet is tartottak, amelynek egyik fő momentuma a Szent Jobb ereklye országjárása volt. A Szent Jobb körülhordozását vasúton kívánták megvalósítani, ezért felkérték a MÁV elnökségét egy díszes kocsi, a hozzá tartozó mozdony és kísérőkocsik, vagyis az ún. aranyvonat megépítésére. A szerelvény egy vadonatúj gőzmozdonyból és három kocsiból állt: elöl és hátul a koronaórség és a kíséret, a középsőben foglalt helyet a Szent Jobb. Az aranykocsit a MÁV Dunakeszi Főműhelye készítette el Urbányi Vilmos építőművész és Márton Lajos festőművész tervei alapján, váza egy Pullman-kocsi volt. A kocsi nevét az aranytónusa miatt kapta, külső díszítése bizánci motívumokból és magyar szentek képeiből állt, belül pedig drapéria borította, tetején a Szent Korona másolata és négy angyal volt látható, de számos további dísz is kapott. A Szent Jobb egy emelvényen feküdt, mellette két oldalon a koronázási jelvények másolatai kaptak helyet. A díszkocsi megépítési költsége 19.000 pengőre rúgott, abból 10.000 pengőt átvállalt a MÁV, a vontatási költségek pedig 7070 pengőt tettek ki. A Szent Jobb összesen 22 várost „látogatott meg”, e településeken az ereklyét kiemelték az Aranyvonatból és közszemlére tették, általában a főtéren, de volt, hogy az idő szűkösség miatt mindössze az állomáson lehetett azt megtekinteni. Az a település, ahol az Aranyvonat megállt, kitüntetve érezhette magát, a legtöbb állomáson ugyanis a szerelvény csak lassított, lépésben haladt át, de a díszkocsi közepén lévő üvegfal miatt az összegyűlt közönség így is láthatta és köszönthette a Szent Jobbot. Az Aranyvonat Vác felé menet Dunakeszin is áthaladt, a helyi lakosság június 18-án tehette tiszteletét az ereklye előtt.²¹

Az építés során komoly technikai feladatot jelentett az aranykocsi rugózásának kérdése, mivel a 900 éves Szent Jobbot teljesen tönkretelhetnének volna az állandó rázkódások. A dunakeszi szakemberek végül ezt a feladatot úgy oldották meg, hogy az ereklyének egy rugós állványt készítettek, amely mind a vízszintes, mind a függőleges irányú rázkódás ellen védelmet biztosított. A szerkezet kipróbálása végett a

„dunakeszi főműhelyben műkörmenetet rendeztünk. Az ereklye körmeneti hordozó állványát az ereklyetartó kb. 70 kg-os súlyával megterheltük és elhelyeztük rajta a Bereznai-féle optikai gyorsulásmérő műszert, majd négy ember a vállára vette és egy darabig körülhordozta.”

²¹ GERGELY, 1988a 90–94., 148–150.; GERGELY, 1988b 11–13.; *Ilyen az Aranyvonat, amely a Szent Jobbot viszi.* In: *Az Est*, 29. (1938) 121. sz. 5. (1938. május 31.); SZAKÁLLNÉ, 2008. 2.

Ezt követően a Budapest–Nagymaros vonal legrosszabb állapotú vasúti szakaszán szimulálták az utazási körülményeket. E két sikeres teszt után indult el országglátó útjára a Szent Jobb.²²

Az Aranyvonat megépítése is jól mutatja, hogy a Főműhely ebben az időszakban élte első virágkorát. Ennek megfelelően megnőtt a dolgozói létszám, így 1927-ben a MÁV elemi iskola építésébe fogott, amelyet 1928 szeptemberére át is adtak a tanítás számára. A képzett munkaerő biztosítására pedig, 1941-ben megkezdte tevékenységét a MÁV Szakirányú Iparos Tanonciskola, későbbi nevén a Szakmunkásképző Intézet. Az iskola húsz diákkal indult, és minden évben ugyanennyit vettek fel. 1944-re így 60-an tanultak az intézményben, kizárólag géplakatos szakmában.²³

Miután a Műhelytelep, a Banktelep és a Révdúló lakossága az 1920-as és 1930-as években egyre jobban nőtt, 1928-ban az itt lakó római katolikusok is saját egyházközösséget alapítottak. A hívők számára a miséket a MÁV Elemi Iskola kápolnájában tartották. A kápolnát és a hozzá tartozó két harangot 1928. október 28-án szentelte fel Zadravetz István nyugalmazott tábori püspök. A később elkészült orgonát pedig, amelynek gyártásában a Főműhely asztalosai is részt vállaltak, 1930 júniusában Serédi Jusztinián hercegprímás szentelte fel. A kis egyházközség számára hamarosan szükségnek bizonyult az iskolakápolna, így Lányi Ferenc főműhelyfőnök vezetésével saját templom építését vették tervbe. 1944. június 29-én Pétery József váci püspök felszentelhetette az új templomot, amely a Jézus Szíve nevet kapta. És ez lett az időpontja a templom búcsújának. A templom-építéssel egy időben a MÁV két lakóépület építését is tervbe vette, azok a templom mellett kaptak helyet. Az 1943–1944 során felhúzott kétemeletes lakóházakban egy- (12 db) és kétszobás (9 db) lakásokat alakítottak ki a MÁV-nál dolgozók számára. A vasútnál dolgozó református hívek számára a MÁV lakótelepen lévő Legényotthon egyik helyiségét szentelte fel imateremnek Ravasz László püspök, 1928-ban.²⁴

A műhelytelepi templom felépítése jelképesnek is tekinthető, mivel egy korszak utolsó nagy erőfeszítése volt. Néhány héttel később ugyanis Magyarország határát elérte a front, és az év végére egy teljesen új, más elvek szerint rendeződő világ kezdett megvalósulni az országban és a településen egyaránt.

3. kép: Jézus Szíve-templom építése, 1943

²² BEREZNAI–PUCHNER, 1938. 581–584.

²³ SZAKÁLLNÉ, 2009. 6.; KELEMEN–PAPP, 1975. 86.; ld. még KOLLÁR, 2015. 10.

²⁴ SZAKÁLLNÉ, 2009. 6–7.; ÁGOSTON, 2015. 7.

Az önálló Alag község

Az 1910-ben önállóvá vált Alag a község központi részén, a Szent Imre téren tervezte az új községházát felépíteni, az ahhoz szükséges telek megszerzése azonban bonyodalmakkal járt, mert a helybéli Alexy János visszavonta ajánlatát, miszerint az építendő épület számára telket ad el. Ezt követően a községháza az Osváth Alberttől vett telken épült meg. Az épület kivitelezését egy helyi építész, Goldberg Simon végezte, aki feltehetőleg némileg késett annak átadásával, ugyanis 1912 márciusában a községi képviselők úgy határoztak, felszólítják a kivitelezőt, hogy az épületet az év április 1-éig fejezze be és használatra adja át. Az új községháza a hivatali helyiségeken kívül magában foglalta a parkettázott jegyzői lakást is.²⁵

A községháza épületében 1912-ben megalapították a községi könyvtárat, amelynek felügyelője és működtetője a községi bíró volt. Az intézmény hamar nagy népszerűsége tett szert a lakosság körében, mivel az analfabetizmus fokozatos visszaszorulásával a könyvnek egyre nagyobb szerepe lett az emberek életében. Egy kötet megvásárlása ugyanakkor komoly anyagi áldozatot jelenthetett egy családnak, míg a beiratkozási díj szinte mindenkinek megfizethető volt.²⁶

Alagon 1911-ben – az addigi két épület helyett (amelyek közül az egyiket bérelték) – külön iskola megépítéséről döntött az előljáróság. Az építkezés befejezése után, 1912-től már egy négytantermes épület állt a tanulók és a tanárok rendelkezésére. 1917 áprilisa során a község állami óvoda és gyermekmenhely létesítését határozta el, utóbbi létrehozását már az Alagi Nőegylet is meg kívánta valósítani.²⁷

A meglévő közintézmények számát növelte, hogy 1911-ben Alag-Villatelepen postahivatal létesült,²⁸ amely – szolgálati lakásokkal kiegészülve – a jelenlegi Verseny utcában működött. A postamesster Hoiger Antalné Aschenrenner Mária lett, aki 1911 és 1937 között töltötte be a tisztséget, utódja, Szesztrics Mihály, 1944-ig dolgozott a postán. 1912-ben a községi posta távírda- és telefonszolgálatot is kapott. Utóbbi szolgáltatásra igen nagy igény mutatkozott, ennek megfelelően folyamatosan gyarapodott az előfizetők száma:

4. kép: Községháza iskolával
(Alag, 1910-es évek)

²⁵ MNL PML V. 1003. C 1. köt. 16–17. AKE JKv. 1910. november 13.; 1. köt. 64. AKE JKv. 1912. március 10.; 1. köt. 101. AKE JKv. 1912. október 11.

²⁶ LÓRINCZ–CSOMA, 2010. 10.

²⁷ ZSIGA, 2008.; MNL PML V. 1003. C 1. köt. 219–220. AKE JKv. 1917. április 7.

²⁸ *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja*, 9. (1911) 82. sz. 360. (1911. augusztus 10.)

1914-ben 16-an, 1922-ben 20-an, 1938-ban pedig már 52-en rendelkeztek teleffonnal.²⁹

Alag utcái ugyan szilárd burkolat nélküli földutak voltak, de a község előljárói nagy gondot fordítottak a település rendezettségére és tisztaságára. Az utcákat rendszeresen karbantartották, söpörtették, egy 1910. december 11-ei rendelet szerint pedig minden lakosnak kötelessége lett részt vállalni a település rendben tartásában. A házzal nem rendelkezőknek évente egy napi közmunkával, a házzal rendelkezőknek – jövedelmi viszonyuktól függően – 3, 6, illetve 10 koronával kellett hozzájárulnia a település szépítéséhez. A pénzfizetést évi egy napi közmunkával meg lehetett váltani. 1911 végén újfent szóba kerültek a képviselőtestületi ülésen a községi utak és járdák. Akkor arról született döntés, hogy amely útnál vagy járdánál szükséges, azt salakossá építik ki, amelyek pedig csak javításra szorulnak, azokat is salak felhasználásával hozzák rendbe.³⁰

További infrastrukturális feladat volt egy piac kialakítása is, ahol az emberek a szükséges friss élelmiszerekhez juthattak hozzá. A piacteret a település belső magjának számító Kossuth Lajos u.–Károlyi u.–Fóti út által határolt térség mellett, a mai Kinizsi pálya területén alakították ki. 1911 októberében döntött a képviselőtestület arról is, hogy községi hússzéket és vágóhidat szerveznek, amelyhez létrehoztak egy 3000 koronás alapot. Nagy János hentes és mészáros bérét havi 120 koronában, heti 3 kiló húsból és egy lakás használatában, segédje, Nagy József fizetségét havi 50 koronában, Gajda Mariska pénztárosnő számára pedig bérként havi 40 koronát állapították meg; utóbbi személy alkalmazásánál egyhónapos próbaidőt állapítottak meg. A község nyereségesen működtette a hússzéket, mivel annak tiszta jövedelme 1911. november 1-je és november 30-a között 420 korona 11 fillért tett ki. Az üzlet nyitva tartását is szabályozták, az reggel fél 7 és este 7 közé esett. 1912 márciusában az üzletnyitástól addig eltelt időszakra vonatkozóan a község tiszta jövedelme már 579 korona 45 fillérre rúgott. Az üzemeltető pedig engedélyt kapott a nyitvatartási idő meghosszabbítására. A piactéren helyezték el a községi italmérést is, amely szintén hasonló elven működött, szabott árakkal, a haszon pedig a községnél maradt. A piactéren különféle iparosműhelyek is sorakoztak, a zöldséges standokon elsősorban a dunakesziek árusították terményeiket, vagy a lovaregylet majorjából kerültek oda áruk, mint például tej a tehenészetből.³¹

A községnek gondja volt az orvosi alapellátás megszervezésére is. A képviselőtestület a községben megjelenő kolera kezelése végett a

²⁹ *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Hivatalos Lapja*, 9. (1911) 32. sz. 360.; LÁNG, 2014a 7–8.

³⁰ MNL PML V. 1003. C 1. köt. 20–21. AKE JKv. 1910. december 11.; 1. köt. 56–57. AKE JKv. 1911. december 1.

³¹ MNL PML V. 1003. C 1. köt. 50–51. AKE JKv. 1911. október 30.; 1. köt. 55. AKE JKv. 1911. december 1.; MNL PML V. 1003. C 1. köt. 63. AKE JKv. 1912. március 10.; Dunakeszi Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár, Petanovits-gyűjtemény, Piros album. In: Helyismereti Fényképek adatbázisa, <http://www.dkvk.hu/index.php?page=hkepek&idje=102> (A letöltés ideje: 2018. március 19.)

Magyar Lovaregylettől kapott területen 1910-ben egy járványkórház azonnali megépítését is elhatározta. Az alagi orvosi állás megszervezéséhez kapott belügyminiszteri jóváhagyást 1914 szeptemberében ismertette a községi jegyző a képviselőtestülettel. Az orvos háza, amely egyben rendelő is volt, a piactér mellett állt. Az első alagi községi orvos dr. Bayer Emil volt, aki 1890-ben született Aradon, orvosi tanulmányait pedig a budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem általános orvosi szakján végezte. Bayer négy év frontszolgálatot követően, a háború után telepedett le Alagon, ahol a községi orvosi teendők mellett ellátta a lovaregyletnél felmerülő és a MÁV pályatorvosi feladatokat is. Neve egybeforrta a két világháború közötti időszak alagi egészségügyével. Éjt nappallá téve dolgozott pácienseiért, folyamatosan harcolt a kor súlyos betegségeivel (különösen a tüdőbajjal). Huszonöt éves működése alatt jelentékenyen sikerült visszaszorítani a községben a csecsemőhalandóságot és a tüdővést. Idővel fogorvosi végzettséget is szerzett. Publikációs tevékenységet is végzett, cikkei, tanulmányai jelentek meg különféle szaklapokban. A lakosságnak az ismeretterjesztő és a megelőzésre hangsúlyt fektető (prevenációs) előadásokat tartott. Nagy hangsúlyt helyezett a temető rendben tartására, amelyben megépíttette az ország első ravatalozóval kombinált bonctermét.³²

5. kép: Csomádi út (ma: Kossuth Lajos utca) 1910-es évek

két kutat a lovaregylet ásatta meg a vendéglő melletti parkban, ahol jó vizet és dús forrást is kapott a rendszer. A községi képviselőtestület 1910-ben utcai lámpák kihelyezéséről döntött, megvételükről az év decemberében született határozat. 1911-ben pedig már arról határoztak, hogy tárgyalnak a Phoebus Villamos Vállalat Rt.-vel a villamos áram községbeli bevezetéséről. A kivitelezésnél azonban újfent hátráltató tényező merült fel, ugyanis gróf Károlyi László nem egyezett bele abba, hogy a vezetékhalózatot az ő birtokán vezessék keresztül. A problémát úgy igyekeztek rendezni, hogy felkérték a községi bírót, kérje meg gróf Csekonics Gyulát, hogy segítsen jobb belátásra bírni Károlyi Lászlót. A villanyvilágítás kiépítésének megkezdését végül az 1913. február 19-ei

³² MNL PML V. 1003. C 1. köt. 9–10. AKE JKv. 1910. október 7.; 1. C köt. 163. AKE JKv. 1914. szeptember 13.; CSOMA, 2005. 24–25.

6. kép: A Duna-parti vízműtelep (1910 körül)

képviselőtestületi ülésen jelentették be.³³

Hamarosan Alagot is elérte az első világháború. A község a hadba vonultak családtagjai részére segélyalapot hozott létre, amelybe 1914 szeptemberében már 4000 korona folyt be. A jegyző úgy vélekedett, hogy ez az összeg – az állami segélyekkel kiegészülve – elegendő lesz a háború végéig,³⁴ a közvélemény akkor még a háború minél gyorsabb befejezését várta.

A jegyző az 1914. október 11-ei községi képviselőtestületi ülésen indítványozta, hogy létesítsenek egy 34 ágyas hadikórházat a sebesült katonák számára, a szükséges felszerelést gyűjtés útján kívánták beszerezni. Hadikórháznak a Magyar Lovaregylet egyik trénerlakását rendezték be, könnyebb sérültek számára.³⁵

Az elhúzódó háború rövid időn belül közellátási zavarokat okozott

a községben. Már 1915 júliusában úgy nyilatkozott a jegyző a képviselőtestület előtt, hogy a községben egyáltalán nem lehet kenyeret kapni, a rossz minőségű búzaliszt ára pedig magas. Majd október végén bejelentette: a község nem képes ellátni a lakosságot búzaliszttal, így a vármegyéhez fordultak segítségért. A lisztet próbaképpen először a község házában mérték ki. A közszükségleti problémák 1918-ban is jelentkeztek, ezért januárban szemet osztottak. Március 24-én községi közéletbizottság alakult, hogy a lakosság ellátási nehézségeit tevékenységével kiküszöbölje. Ugyanekkor határozott arról is a községi képviselőtestület, hogy a lakosság számára diót és petróleumot, az állatok részére pedig korpát mérnek ki.³⁶

³³ KASZÁS, 2013. 15.; *Alag vízvezetékét és villamos világítást kap.* In: *Váci Hírlap*, 25. (1911) 84. sz. 3. (1911. november 8.); MNL PML V. 1003. C 1. köt. 22. AKE JKv. 1910. december 13.; 1. köt. 15. AKE JKv. 1910. november 11.; 1. köt. 40. AKE JKv. 1911. május 23.; 1. köt. 84. AKE JKv. 1912. június 16.; 1. köt. 117–118. AKE JKv. 1913. február 19.

³⁴ MNL PML V. 1003. C 1. köt. 166. AKE JKv. 1914. szeptember 13.

³⁵ MNL PML V. 1003. C 1. köt. 169. AKE JKv. 1914. október 11.; ZSIGA, 2008. 12.

³⁶ MNL PML V. 1003. C 1. köt. 179. AKE JKv. 1915. október 14.; 1. köt. 183. AKE JKv. 1915. október 29.; 1. köt. 230–231. AKE JKv. 1918. január 20.; 1. köt. 241–242. AKE JKv. 1918. március 24.

A nélkülözés Alagon is megjelent a korszakban. 1920 elején gróf Pejacsevich Albertné közbenjárására az amerikai gyermeksegélyező akció 400 szegény gyerek részére biztosított ingyen ebédet. 1923-ra – a helyi ínségnyhító bizottság bejelentése szerint – magánszemélyek 19.120, a Magyar Lovaregylet pedig 731.273 koronát adtak a Horthy akció alapba. Az összeget karácsonyi és egy, más jellegű segélyre, ínségmunkára (az utak javítása, a temető javítása és tatarozása stb.) fordította a község, illetve további személyek számára készült különböző összegű adományokat adni.³⁷

Alagon a két világháború között az első világháborúban elesettek emlékére a Nepomuki Szent János-kápolnában emléktáblát avattak 34 elesett katona tiszteletére; a nevek listája később 87 főre bővült. Bár végül az említett emléktáblán örökítették meg az első világháborúban elesettek neveit, a község első szándéka egy hősök emlékoszlopa felállítása volt, amelyhez az adományok gyűjtésének megkezdéséről határozatot is elfogadott a községi képviselőtestület.³⁸

Idővel a lovaregylet vízhálózata a sok rácsatlakozás miatt nagyon túlterhelté vált, ezért Alag község úgy döntött, hogy lecsatlakozik róla, és önálló rendszert épít ki. 1938 márciusában tárgyalt arról a községi képviselőtestület, hogy megérett az ideje a vízmű-építésnek. A terveket a budapesti Becsey Antal okleveles gépészmérnök készítette el. A képviselőtestület az előterjesztés alapján a következő határozatot hozta a kérdésben:

„az előadó indítványát egyhangúlag elfogadva kimondja, hogy a községi vízmű létesítése közegészségügyi szempontból, s a község fejlődése szempontjából feltétlenül szükségesnek tartja, s megbízza a község elöljáróságát az előkészítő munkálatok elvégzésével”.³⁹

Alag, erőforrásait tekintve, az ország legfejlettebb községei közé tartozott a korszakban, ellátottsága inkább a városokéhoz volt mérhető. A község önállóvá válása és a második világháború vége közötti három és fél évtized pedig a településrész fejlődésének legdinamikusabb szakasza volt. A Magyar Lovaregylet és a lósport köré csoportosuló magánbefektetők, istállótulajdonosok tevékenységéből ugyanis állandó, és egy néhány ezer lelket számláló település méreteihez képest jelentős mértékű bevétel folyt be. A lovaregyletnek egyébként is kiemelten fontos szerepe volt a község életében, hiszen szinte minden jelentősebb fejlesztés és vállalkozás mögött ott állt. A dinamikus fejlődés harmincöt éve alatt csaknem minden fontos települési funkció és intézmény kiépült, nagy részüket eleve messze az országos átlag feletti színvonalat meghaladva hozták létre, és azokat e nívón tartva működtették is.

³⁷ MNL PML V. 1003. C 1. köt. 257. AKE JKv. 1920. február 29.; 1. köt. 310–311. AKE JKv. 1923. január 24.

³⁸ CSOMA, 2009. 8.; MNL PML V. 1003. C 1. köt. 331. AKE JKv. 1924. június 8.

³⁹ MNL PML V. 1003. C 2. köt. 21–22. AKE JKv. 1938. március 12. Idézet: 22.

Alag és Dunakeszi a második világháborúban

A 20. század második nagy világegésének harcai súlyos megpróbáltatások elé állították a két község lakosait, akik a háború alatt sokáig el sem tudták képzelni, hogy a főváros térségét elérő front pusztítása olyan mértékű anyagi és emberveszteséget fog okozni, amelyet a 18. század eleji rájáráások óta nem tapasztalt a környék.

1932-ben – a trianoni békeszerződés óta fennálló tilalom ellenére – ismét bevezették Magyarországon az általános hadkötelezettséget, és évről évre, fokozatosan, egyre több fiatalembert hívtak be katonának. A Magyar Királyi Honvédség állománya 1936 és 1938 között évi 72.300 főről 85.200 főre növekedett, látványos létszámgyarapodás és technikai fejlesztés azonban csak az 1938. március 5-én meghirdetett győri program után valósulhatott meg. Ezzel a nagyszabású beruházási programmal akarta a magyar vezetés a hadsereget olyan szintre emelni, hogy a területi revízió érdekében képes legyen hatékony katonai fellépésre a kisantant-államokkal szemben. Az 1938 és 1941 közötti országgyarapításokat lelkesen fogadta a két falu lakossága is. Az első bécsi döntés után a dunakesziek az első világháborús emlékműnél gyűltek össze, ahol Lányi Ferenc MÁV-főműhelyfőnök felolvasta a Lengyel Vasutasok Katonai Előkészítő Szervezete elnökének üdvözlő levelét. A műhelytelepiek a Magyarság Egyesület 1934. évi lengyelországi fellépései óta álltak szoros kapcsolatban ezzel a vasutas szervezettel, és az ünnepségen Dunakeszi népe hangosan éltette az eljövendő lengyel–magyar közös határt.⁴⁰

Alag vezetése 1939. szeptember 2-án – a Községi Jegyzők Országos Egyesülete szervezésében – testvérközségül fogadta a nemrég visszatért Kárpátalja egyik faluját, Unggesztenyést (ma: Linci, UA), és mindjárt meg is szavazott a ruszin településnek 1000 pengő segélyt. Az alagiak komoly terveket dédelgettek: egy egészségvédelmi és nemzetpolitikai célokat egyaránt szolgáló (kölcsonös) nyaraltatási akciót szerettek volna megvalósítani. Závodszy Géza jegyző 1940. szeptember 2-án indítványozta, hogy Unggesztenyésről az 1940/1941-es tanévben helyezzenek el legalább két gyereket a községi elemi iskolában, és Alag vállalja magára a vendégszolgák ellátásának, iskoláztatásának költségeit. A jegyző a következő szavakkal zárta indítványát:

„Ha azonban a gyermekek értelmi képessége és egyéb körülmények is lehetővé teszik, üdvös volna annak idején a gyerekek tovább taníttatása abból a célból, hogy a magyar iskolában magyar lelkiséget magukba szívva, a magyar nyelvet teljesen elsajátítva, mint okleveles tanítók ők legyenek majdan szűkebb hazájukban a magyar nyelv és magyar kultúra apostolai.”

A képviselő-testület a ruszin gyerekek alagi taníttatásának javaslatát, és az ehhez szükséges 350 pengőt is megszavazta, ám feltehetően az

⁴⁰ ROMSICS, 2002. 244–245.; RIHGY Műhelytelep szekció 52/2.; 53/1.

unggesztenyésiek passzivitása, és a fogadókészség teljes hiánya miatt a kezdeményezés csak terv maradt. Az alagi községi képviselő-testület 1941. augusztus 29-én, majd 1942. szeptember 4-én még megszavazott 500 pengő segélyt Unggesztenyésnek, de arra hivatkozva, hogy az eddigi segélyekért a testvérközség semmilyen megkeresést sem küldött, úgy határoztak, hogy a jövőben a ruszinok helyett inkább egy szegény székely falut támogatnának.⁴¹

Az országgyarapodás időszakában, az 1937 óta újjászervezés alatt álló Kommunisták Magyarországi Pártja szoros kapcsolatot kezdett kiépíteni a visszatért területek kommunista szervezeteivel, és a Szociáldemokrata Párt Országos Ifjúsági Bizottsága (OIB) is kommunista befolyás alá került. A Belügyminisztérium úgy döntött, hogy a rég nem látott jelentőségű kommunista szervezkedést az 1939-ben bevezetett ún. nyílt nyomozással számolja fel.⁴² A nagyszabású akció előtt a rendőrség, a csendőrség és a vezérkari főnökség defenzív osztályainak tagjait közös parancsnokság alá vonták össze. Az 1940. március 27-től június 10-ig tartó nyílt nyomozás során 815 főt tartóztattak le több hullámban.⁴³ A letartóztatottakat kezdetben a soroksári laktanyába vitték, ám a helyszín alkalmatlannak bizonyult, ezért Wayand Tibor nyomozó későbbi önvallomása szerint: Hajnácskői László rendőr őrnagy utasítására az előállítások és a kényszervallatások egy részének helyszínei az alagi csendőrlaktanya és a községháza lettek.⁴⁴ A Szovjetunió elleni hadba lépés után a hazai baloldali szervezeteket a kémelhárítás már potenciális ötödik hadoszlopként kezelte, és fokozódott az állambiztonsági kontroll a hadiüzemekben és a gyárakban. 1941 őszén a Dunakeszi MÁV Főműhely több baloldali érzelmű munkását – többek között Lenkei Józsefet, Völgyesi Antalt és Sári Antalt – internálták. Bizonyítékok hiányában a hatóságok hamarosan beszüntették ellenük az eljárást, de pl. Sári Antalt még évekig rendőri felügyelet alatt tartották.⁴⁵

Magyarország közben mind jobban belesodródott a háborúba, egyre több férfi teljesített fegyveres katonai szolgálatot, a két község katonakorú zsidó fiataljait pedig sorra hívták be munkaszolgálatra. 1943-ban a dunakeszi Szent Mihály-templom Walser Ferenc által az első világháborút követően öntött Szent József-harangja,⁴⁶ 1944. július 2-án pedig az alagi katolikus templom Szent István-harangja is „bevonult”. 1942 folyamán már harminckét alagi honvéd vett részt a szovjetek elleni hadműveletekben, és közülük 1942. december 31-ig négyen estek el. Az áldozatok

⁴¹ MNL PML V. 1003. C a 2. köt. AKT JKv 1937–1944. 96–97., 106., 156., 165., 212., 280.

⁴² A nyílt nyomozás keretében a nyomozás helyettesített minden vizsgálatot, végig fogságban tartották a letartóztatottakat, akik ügyvédet csak a nyomozás befejezése után fogadhattak. PINTÉR, 2008. 59–60., 63–64.

⁴³ PINTÉR, 2008. 59–60., 63–64.

⁴⁴ A csendőrség pincéjében Juhász István csendőr tiszthelyettes, a községházán Dede Márton csendőr tiszthelyettes irányította a kihallgatásokat. VARGA, 2011. 5–6.; PINTÉR, 2008. 64.

⁴⁵ MNL PML XVII. 470. 1. doboz. Szendrey Sándor fellebbezési ügye

⁴⁶ KERÉKES, 2018. 14–17.

száma jelentősen megnövekedett az 1943. januári doni áttörés idején. A második magyar hadsereg tagjaként az itteni harcokban túnt el Dunakeszi községi orvosa, dr. Cseresnyés Tibor is. Mindkét község méltó emléket akart állítani az elesetteknek. Az alagi képviselő-testület a felépítendő kultúrházban szándékozott elhelyezni egy emléktáblát, és azt tervezték, hogy az épület a Hősök Háza nevet viseli majd. A dunakesziek az első világháborús emlékmű talapzatára helyezték volna a második világháborús elesettjeinek névsorát.⁴⁷ A történelmi események miatt végül egyik elhatározás sem valósulhatott meg.

Jelentősen megváltoztak a hazai körülmények azzal, hogy Magyarország német megszállás alá került. 1944. március 19-én, a 2-es számú főúton, Dunakeszin is átvonultak a főváros felé tartó német csapatok, és a helyi civil lakosság 1919 óta ekkor látott először idegen katonákat a községben. 1944. április 3-tól rendszeressé váltak a főváros és környéke elleni angolszász légitámadások. Kevésbé köztudott, hogy Alagon már az 1942. szeptember 4-én végrehajtott első Budapest elleni szovjet légitámadás is komoly károkat okozott. A Moszkvából felszálló repülőgépek bebizonyították, hogy képesek elérni a magyar fővárost, ám bombáikat csak vaktában dobták le. Így történt, hogy a támadás alatt három alagi ház is teljesen tönkrement, több pedig megrongálódott. Az épületeket a község helyreállította, de a költségekre a gyűjtésből befolyó pénz nem volt elegendő, ezért a többletkiadást a falu háztartási alapjából fedezték. A baljós előjel hatására, és a jövőre való tekintettel az alagi elöljáróság hamarosan létrehozta a légi károsultak alapját, hogy az itt összegyűlt pénzből segíyezhessek a bombázások károsultjait.⁴⁸

A két község lakossága igyekezett felkészülni a fokozódó légi veszélyre. Dunakeszin már 1938-ban elkezdtek megszervezni – a honvédelmi miniszter rendeletére – a légoltalmat. Rassai Nándor kőműves építette ki a község háza alatti légópincét, Szalay Pál kőműves a Szent Mihály-templom tornyát alakította át egy figyelőőrs részére, a községi jegyző pedig elkezdte beszerezni a légoltalmi tárgyakat. 1938. január 23-án alakult meg a Légoltalmi Liga Dunakeszi–Alagi Helyi Csoportja, a dunakeszi községi kultúrházban. A csoport elnöke kezdetben Vezényi Elemér nyugalmazott műszaki tisztviselő és festőművész volt, akit később Kotschy Viktor váltott fel. Az alelnöki tisztséget az alagi Örményi István nyugalmazott gazdatiszt töltötte be. A Légoltalmi Csoport tisztikara volt a felelős azért, hogy a két településnek legyen rendszeresen kidolgozott légoltalmi terve, hogy tisztességesen kiképezzék és felszereljék a szolgálatot teljesítőket, és hogy minél tökéletesebb legyen az elsőtétítés. Az alagiak és a dunakesziek közötti torzsalkodások a légoltalmi munkában is fel-

⁴⁷ HD (Alag) 45., 53.; HD III. 58.; MNL PML V. 1003. C a 2. köt. 195., 283.; AKT JKv 1941. május 31., 1942 szeptember 4. MNL PML V. 1031. C a 7. köt. 509., 560–561. AKT JKv 1942. december 30., 1943. augusztus 21.

⁴⁸ HD III. 61.; MNL PML V. 1003. C a 2. köt., 291. AKT JKv 1942. december 3.; MNL PML V. 1003. C a 2. köt., 322. 1943. évi zárszámadás

színre kerültek, úgyhogy 1943. április 4-én a csoport szétvált, és 1943. május 9-én megalakult a Légoltalmi Liga Alagi Helyi Csoportja, amelynek tiszteletbeli elnökéül megválasztották Horthy Jenő magyar királyi titkos tanácsost és Száhlender Béla nyugállományú csendőr altábornagyot. A tényleges elnöki feladatokat azonban Rómer Endre mérnök látta el, akit munkájában alelnökként Nádor Emil nyugalmazott OTI-tanácsos (OTI = Országos Társadalombiztosító Intézet), titkárként pedig Szilvássy László tanító segített. Alagon ettől kezdve minden háztulajdonosnak be kellett lépnie a helyi Légoltalmi Ligába. Kétszobás lakásig két pengő, minden további szoba után pedig egy pengő tagsági díjat kellett fizetni, hogy a befolyt összegből finanszírozni tudják a szervezet működését.⁴⁹ Jól megvilágítja a kor hangulatát Thourvári Thour Zdenkó nyugállományú vezérőrnagy beszéde, amelyet a Légoltalmi Liga Alagi Helyi Csoportjának alakuló közgyűlésen mondott:

„Aki újságot olvas, ismerheti azokat a súlyos körülményeket, amelyekbe az egész közelmúlt sodort bennünket. Tunisz elesett. Eddig többé-kevésbé biztonságban éreztük magunkat, de most elérkezett az idő, amikor elmondhatjuk, hogy közel van a tizenkettedik óra, s ezalatt a még hiányzó öt perc alatt meg kell tanuljunk mindazt, amit eddig elmulasztottunk. Fel kell készülnünk komolyan minden eshetőségre. Közelebb kerültünk az ellenséghez, nagyobb a veszedelem. Elmúlt az az idő, amikor azt mondhattuk, hogy az én házam az én váram. Ma az egyének vagyonából tevődik össze a nemzet vagyona. Az egyéni vagyon pusztulásával a nemzet vagyonavész el.”⁵⁰

Mire 1944 tavaszán megkezdődtek a nagy légitámadások, már csaknem minden háznál elkészültek azok a bunkerek, földbe ásott vermek, amelyek legalább a légnomás és a repeszdarabok ellen védelmet nyújthattak. Tavasszal és főleg nyáron alig múlt el nap légiriadók nélkül. Fieszl (Faludi) János esperes visszaemlékezése szerint:

„A pihenést redukálni kellett, éjjel utánig ébren kellett lenni, majd egész nap szóltak a szirénák. Tanításról alig lehetett szó, mert reggel már szólt a sziréna, óvóhely nem lévén, szélnek kellett eresztetni a gyerekeket. Vasárnap legtöbbször csak a 8 órai szentmisét sikerült elvégezni, a prédikációt a végére tettük, de legtöbbször ez is elmaradt.”⁵¹

⁴⁹ MNL PML V. 1031. C a 7. köt., 223. DKT JKv 1937–1944. 1938. szeptember 24-ei rendkívüli közgyűlés; MNL PML IV. 477. 13. doboz, Dunakeszi egyesületi alapszabályok. 28. Légoltalmi Liga Dunakeszi–Alagi Helyi Csoportja, az alakuló közgyűlés jegyzőkönyve. Vitéz Szigetváry István tisztviselő, dunakeszi lakos volt a csoporttitkár és Klinger Árpád tisztviselő, leventeoktató, dunakeszi lakos volt a csoporttitkár-helyettes; MNL PML IV. 477. 2. doboz, 17. Légoltalmi Liga Alagi Helyi Csoportja, alakuló közgyűlés jegyzőkönyve; MNL PML V. 1003. C a 2. köt., 302. 1943. június 17-ei rendkívüli közgyűlés.

⁵⁰ MNL PML IV. 477. 2. doboz, 17. Légoltalmi Liga Alagi Helyi Csoportja, alakuló közgyűlés jegyzőkönyve.

⁵¹ HD III. 59.

A lakosság végig attól rettegett, hogy a MÁV Főműhely miatt Dunakeszi támadási célponttá válik, ám ez szerencsére nem következett be, noha 1944-ben a dunakeszi üzemen kívül az összes magyarországi vasúti műhelyt támadták az angolszász repülőgépek. Az állandó légi veszély miatt kellett a frissen elkészült műhelytelepi Jézus Szíve-templomot 1944. június 29-én, reggel 7 órakor felszentelni. Dunakeszi és Alag valójában csak felvonulási területe volt a Budapestet támadó bombázóknak. A Dél-Itáliában felszállt gépek itt fordultak rá a célpontokra, ezért több légi csata is lezajlott a két település fölött (pl. 1944. július 2-án). A front közeledtével azonban már közvetlen légítámadások is érték Alagot szeptember 13-án, 14-én, 18-án és 19-én, amikor 132 bomba esett a községre, 203 ház rongálódott meg, és két család vált hajléktalanná.⁵²

A német megszállással nemcsak a rendszeres bombázások kezdődtek meg, de innentől számíthatjuk a zsidó lakosság teljes jogfosztását is. Az 1941-es népszámlálás adatai szerint Alagon 35, Dunakeszin 147 izraelita vallású élt. A zsidóellenes intézkedéseknek komoly előtörténete volt, és ezek a jogszabályok Dunakeszin és Alagon is éreztették hatásukat. A második zsidótörvény után pl. a dunakeszi képviselő-testület 1939. szeptember 14-én törölte Vámos Gábor és Strauss Pál virilis képviselőket a tagságból.⁵³ Sokat rontott a helyi zsidók helyzetén, hogy Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánja 1938 és 1944 között a hírhedten antiszemita Endre László (1895–1946) volt, aki a zsidótörvényeket messze túlteljesítve, saját kezdeményezésére meghozott rendeletekkel próbálta ellehetetleníteni a megye zsidóságát. Egyik ilyen alispáni rendelete volt 1941-ben, hogy füzet formájában kellett összeállítani és kinyomtatni a keresztyény és a zsidó kereskedők névjegyzékét. Az alagi főjegyző, Czóbel Béla az ügy érdekében 50 pengő hozzájárulást szavaztatott meg a képviselő-testülettel, azzal az indoklással, hogy

„A kérdéses füzet megjelenése közérdekű, és annak minél nagyobb számban való megjelenése nemzeti és faji érdeket szolgál.”⁵⁴

Egy másik alkalommal, szintén 1941-ben az alispán önkényesen elrendelte, hogy az izraelita hitközség tagjai ne vehessenek át zsírjegyet, amit azzal indokolt, hogy a zsírt „elsősorban a dolgozó keresztyény magyar munkástömegek részére kell biztosítanunk”. Nagy visszhangot váltott ki az is, hogy Endre a zsidókat kitiltotta a megye strandjairól és fürdőiből.⁵⁵ A sorozatos fellebbezések hatására Keresztes-Fischer Ferenc (1881–1948) belügyminiszter ezeket – a korabeli jogszabályok szerint is törvénytelen – alispáni rendeleteket hamarosan megsemmisítette.

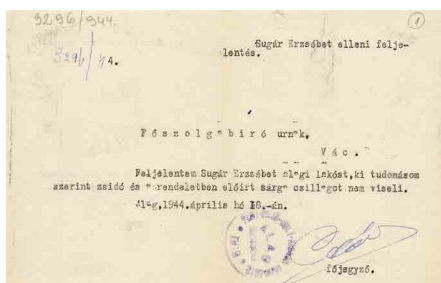
⁵² HD III. 60.; HD (Alag) 55–56.

⁵³ NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. II. 243.; MNL PML V. 1031. C a 7. köt. AKT JKv 1939. szeptember 14.

⁵⁴ MNL PML V. 1003. C a 2. köt., 233. AKT JKv 1941. október 28.

⁵⁵ MNL PML V. 1003. C b 7062/1941., 2622/1944.

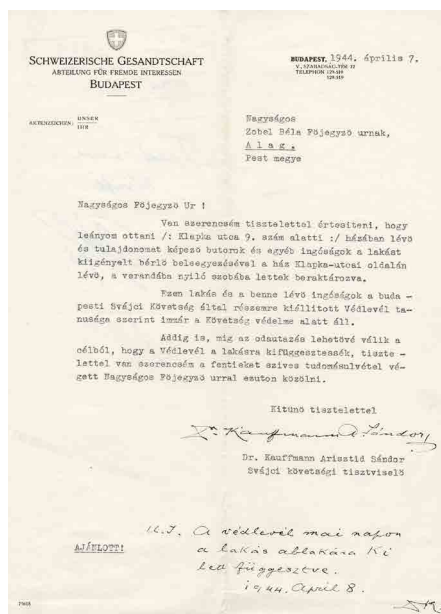
A német megszállást követően megalakult Sztójay-kormány azonban néhány hét alatt zsidóellenes rendeletek tömegét hozta meg (pl. telefonjait, autójait elkobzását, bevásárlási és utazási lehetőségeik korlátozását stb.), amivel a zsidók a társadalom partvonalára szorultak, és azzal, hogy április 5-től viselniük kellett a sárga csillagot, látványosan el is különítették őket a nem zsidó lakosságtól. A zsidókat sújtó rendeletek legcsekélyebb megszegését is nagy összegű pénzbírsággal, vagy internálással büntették. A hatóságok fellépését nagyban megkönnyítették a feljelentések,⁵⁶ amelyek közül talán a legextrémebb az volt, amikor a saját örökbe fogadott lányuk vitette el az alagi Burger házaspárt.⁵⁷

7. kép: Sugár Erzsébet elleni feljelentés, mert nem viseli a sárga csillagot

Alagon 1944. március 21-én ismét kihirdették, hogy zsirjegyet „zsidó fajú egyének” részére nem lehet kiszolgáltatni. Zsidók csak margarint vásárolhattak, de

„Ezt is csak abban az esetben, ha a keresztény fogyasztói közönség törvényes igényei már kielégítést nyertek.”⁵⁸

8. kép: „Svájci védett ház Alagon”

1944. március 21-én Endre László még alispánként elrendelte, hogy a községek előjáróságai az 1944. évi második negyedévi cukorjegyek kiadása előtt helyszíni ellenőrzés útján vizsgálják át a zsidók háztartását, és ahol 2 kilogrammnál nagyobb mennyiségű cukrot találnak, azoktól tagadják meg a cukorjegyek kiszolgáltatását. Az alagi főjegyző Fleischer Ignác, Székely Rezső, Sarkadi Lajos, Kálmán Aladár, Sugár Ernő, Fleischer Samu, Weil Ede, Lányi Dezső, Ferstenfeld Károly, Bácsalmási Lajos, Gróf Sándor, Kövesi Rezső, Tiringér Bálintné és Burger Lajos cukorkészletének

⁵⁶ MNL PML V. 1003. C b 3296/1944. Czöbel Béla főjegyző feljelentése Sugár Erzsébet ellen, mert az nem viselte a sárga csillagot.

⁵⁷ Denke Emma és Gellérfiné Pirók Matild közlése.

⁵⁸ MNL PML V. 1003. C b 2573/1944.

felülvizsgálatát javasolta. 1944. március 22-e körül lefoglalták Sarkadi Lajos (Szent Mihály u. 14.), Fleischer Vilmos (Báthory u. 16.), Gróf Sándor (Hunyadi u. 30.), Fischer Samu (Bem u. 24.), Kövesi Rezső (Árpád u. 36.) és Ferstenfeld Károly (Vörösmarty u. 12.) rádióját. 1944. március 24-én a Váci járás szolgabírája elrendelte a zsidó tulajdonban lévő házak és lakások összeírását jövőbeni igénybevétel céljából. Czóbel Béla alagi főjegyző az alábbi kimutatást terjesztette fel.⁵⁹

1. táblázat: Czóbel Béla alagi főjegyző kimutatása a község zsidó tulajdonú ingatlanjairól

	Név	Utca	Szoba	Konyha	Egyéb mellékhelyiség
1.	Sarkadi Lajos	Szent Mihály u. 14.	3	1	4
2.	Fleischer Vilmos	Báthory u.	3	1	6
3.	Lányi Dezső	Széchenyi u. 1.	2	1	3
4.	Weil Ede	Vörösmarty u.	2	1	5
5.	? Károly	Királyhágó u. 43.	2	1	5
6.	Burger Arnold	Kossuth L. u. 15.	3	1	5
7.	Sugár Jenő	Vörösmarty u.	2	1	5
8.	Gróf Sándor	Hunyadi u.	1	1	1
9.	Tiringer Bálintné	Szondy u. 1.	2	1	3
10.	Fischer Samu	Bem u. 23.	3	1	6
11.	Ferstenfeld Károly	Mikszáth u. 39.	1	1	1
12.	Kertész Sándor	Károlyi u.	3	1	5

Az alagi csendőrőrs parancsnoka 1944. április 7-én értesítette a helyi hitközség vezetőjét, hogy állítson össze egy névjegyzéket négy példányban a község zsidó személyeiről. Az elkészült névjegyzékről több alagi zsidó lemaradt, feltehetően csak a hitközségi tagok kerültek fel.⁶⁰

⁵⁹ MNL PML V. 1003 C b. 2572/1944., 2628/1944., 2730/1944.

⁶⁰ MNL PML V. 1003 C b. 3094/1944. Névjegyzék: Alagiak. Azokról az Alagon lakó zsidó vallásúakról, akikről tudomást szerezhetünk. A Dunakeszi–Alagi Izraelita Imaegyesület az újpesti hitközség fiókegyesületeként alakult meg 1928-ban. Az elnöke 1931-ben Vámos Gábor, jegyzője Lesch Lipót, pénztárosa Fürst Fülöp volt. Imaházuk 1937-ben épült Dunakeszin a Kinizsi utcában. Ld. erről: F. SZABÓ, 1931b 180.; SCHMIDT, 1940. 16.

2. táblázat: Az alagi zsidóság névjegyzéke

Név	Utca	Anyaneve	Megj.
Fleischer Vilmos Felesége <u>keresztény nő</u> Gyermekei: Ignác, 33 éves (bevonult) László, 28 éves (bevonult) Katalin, 31 éves Teréz, 30 éves Sarolta, 15 éves	Báthory út 16	Berger Katalin	
Fleischer László	Báthory út 16.	Berger Katalin	nőtlen
Lányi Dezső Feleség: Weisz Anna Gyerek: Tibor, 24 éves (bevonult)	Árpád út 58.	Kohn Eleonóra	
Sarkadi Lajos Felesége: Németh Mária Gyermekei: Dezső, 21 éves (bevonult) Piri, 22 éves	Szt. Mihály út 14.	Weisz Vilma	
Fischer Samu Felesége: Wulf Ernesztin, <u>vallása r.k.</u>	Bem út 23.	Schwarz Cecillia	
Weil Ede Felesége: Pártos Janka	Vörösmarty út 37.	Rozenfeld Jozefa	
Vajda Pál Felesége: Weil Ibolya	Vörösmarty út 37.	Steiner Róza	
Kálmán Aladár Felesége: Deák Jusztínia Gyerek: Tivadar, 13 éves Győző, 12 éves Attila, 9 éves	Árpád út 14.	Pfeifer Cecillia	

A névjegyzéket 1944. április 14-én megküldték a váci főszolgabírónak és a belügyminiszternek is. 1944. április 25-én Czóbel Béla főjegyző már azt jelentette a felettes hatóságoknak, hogy Alagon 33 zsidónak tekinthető személy tartózkodik.⁶¹

1944. április 16-án megkezdődött az országban a gettósítás. A Váci járás zsidó lakosságának a Vác városában május 17-e után kialakított gettót jelölték ki kényszerlakhelyül. A járásból beköltöző családok száma 100-120 körül lehetett, pontos adatokat azonban nem ismerünk, mert a dokumentumok a gettó kifosztása után megsemmisültek.⁶² Fennmaradt viszont egy május 23-án kelt lista⁶³ arról, hogy május 25-én Alagról kiket szándékoztak elvinni a gettóba.

⁶¹ MNL PML V. 1003 C b. 3094/1944., 3435/1944.

⁶² KÉRI, 2000. 21.

⁶³ MNL PML V. 1003 C b. 4272/1944.

„Alag község előjáróságától. / Tárgy: zsidók lakhelyének kijelölése. / Rendelet száma: 5113/1944. kig. / Főszolgabíró Úr! Vác. / Fenti tárgyban tisztelettel jelentem, hogy Alag községből f. hó 25-én, csütörtökön a következő személyek lesznek kitelepítve:

1.	Weil Ede	67 éves
2.	Weil Edéné sz. Partos Janka	50 éves
3.	Vajda Pálné sz. Weil Ibolya	29 éves
4.	Kövesi Rezső	63 éves
5.	Kövesi Béla	36 éves
6.	Kálmán Aladár	40 éves
7.	Kálmán Aladárné sz. Deák Jusztina	45 éves
8.	Kálmán Tivadar	13 éves
9.	Kálmán Győző	12 éves
10.	Kálmán Attila	9 éves
11.	Fischer Samu	72 éves
12.	Erbstain [helyesen Erbstein] Sarolta	40 éves
13.	Sugár Erzsébet Krisztina Mária	27 éves
14.	Kertész Sándor	55 éves
15.	Kertész Sándorné sz. Schmiedl Blanka	51 éves
16.	Székely Rezső	57 éves
17.	Székely Rezsóné sz. Arany Ilona	51 éves
18.	Székely Tamás Péter	18 éves
19.	Fleischer Vilmos	60 éves
20.	Fleischer Katalin	33 éves
21.	Fleischer Terézia	32 éves
22.	Fleischer Sarolta	15 éves
23.	Fleischer László	56 éves

Alag, 1944. május 23. / Czóbel Béla főjegyző”.⁶⁴

A listán szereplők közül a Kertész és a Fleischer családnak valahogyan sikerült elkerülni a Vácra szállítást.⁶⁵ Dunakesziről pár család (Bálint-Deutsch, Blau, Fenákel) beköltözött a rokonaihoz Budapestre, közülük többen túléltek a vészkorszakot, ám akik Vácra kerültek, azokból alig jöttek vissza.⁶⁶ 1944. május 28-án megérkezett Vácra egy csendőrkülönítmény és körülfárta a gettót. A lakók másfél órát kaptak arra, hogy összepakoljanak. Ezt követően kihajtották őket a város egyik utcájára, és az éjszakát a

⁶⁴ MNL PML V. 1003. C b. 4272/1944.

⁶⁵ A neves versenylótréner, Kertész Sándor túlélte a holokausztot, és a háború után a Kisgazdapárt színeiben tagja lett az Alagi Nemzeti Bizottságnak, majd a képviselő-testületnek. Ld. MNL PML XVII. 42. 1. doboz, április 25-ei ülés jegyzőkönyve; MNL PML V. 1003. D b 2149/1947; 3925/1947.

⁶⁶ Az Emlékméntés Munkacsoport interjúja Fenákel Györggyel, 2005; Bálint Sándorral, 2005. Ágoston András interjúja Budai Lászlóval, 2015. 06. 04.

szabad ég alatt töltötték. Másnap, május 29-én személyi és testi motozást követően mindnyájukat bevagonírozták, és elszállították őket a VI. deportálási zóna egyik gyűjtőtáborának kijelölt monori téglagyárba,⁶⁷ ahonnan 1944. július 6. és 8. között – a kormányzó tiltása ellenére – utolsóként deportálták őket Auschwitz–Birkenauba.⁶⁸ Dunakeszin és Alagon a kiürült „zsidó házak” egy részét hatóságilag bombakárosultaknak utalták ki, a többibe vagy katonákat költöztettek, vagy üresen maradtak. A házakban lévő bútorokat, értéktárgyakat a Pénzügyőrség szedte össze. Korábban az értékeik egy részét a zsidó tulajdonosok odaadták megőrzésre falubeli ismerőseiknek, de ezen tárgyak többségét a holokauszt után hazatérő túlélők már nem látták viszont.⁶⁹

Néhány gazdag zsidó személynek voltak Alagon versenylovai, amelyek többségét Hitsch Róbert idomította. Ezek az állatok a megszállás után magas rangú németek tulajdonába kerültek, ám egyetlen tekintélyesebb magyar idomár sem akarta elvállalni a lovak tréningezését. Egy nap Hitsch Róbert lakásán SS-tisztek jelentek meg, akik megfenyegették, hogy ha tovább húzódozik a lovak idomításától, akkor behívják katonának és kiviszik a frontra, vagy pedig, angol származású lévén, internáltatják. Hitsch három nap gondolkodási időt kért. Ez alatt felkereste a lovaregylet vezetőségét, valamint az üldözött zsidó versenyistálló-tulajdonosokat, akik azt tanácsolták neki, hogy vállalja el a tréningezést. Október 27-én nyílt parancsot kapott a németektől, hogy a lovakat Bécsbe szállítják, és kövesse az állatokat. A Magyar Lovaregylet vezetői azt javasolták, hogy menjen el a lovakkal, hogy a német és a szövetséges hatóságoknál igazolni tudja az állatok származását, és adott esetben megmenthetők legyenek. Hitsch azonban a lovakat nem tudta külföldről hazahozni.⁷⁰

Időközben, 1944. augusztus 26-án a szovjet csapatok az Úz völgyében elérték a magyar határt, hamarosan az ország területe is hadszínterré vált, az október 15-ei sikertelen kiugrási kísérletet követően pedig a nyilasok kerültek hatalomra. A hatalomátvétel után Dunakeszin és Alagon a nyilas pártszolgálat vezetője a harminc éves Márkus István lett. A nyilas párttagok aktivizálták magukat és hamarosan már egyenruhában, felfegyverkezve járkáltak a két községben, ahol a központjuk a Bürger kocsmá volt, és rövidesen megkezdték a korábban lezárt zsidó üzletek kifosztását. A gettósítás és a deportálás ellenére Alagon 1944 júliusa után is maradt néhány zsidó. 1944. október végén Márkus István nyolc nyilas társával megjelent Rónay Márton dunakeszi lakásán, házkutatást tartott, az ingóságokat és az élelmiszert a nyilas pártházba szállította, majd Rónayt is ide kísérték, ahol házimunkát végeztettek vele. 1944 novemberében Márkus hat társával együtt megjelent Fleischer Vilmos alagi lakásán, amelyet ki-

⁶⁷ KÉRI, 2000. 22.

⁶⁸ BRAHAM, 2007. 69.

⁶⁹ MNL PML V.1031. D b Dunakeszi elnöki iratok 1947–1950; Dunakeszi közigazgatási iratok 1945–1950. 67/1945.; Az Emlékmentés Munkacsoport interjúja Bálint Sándorral, 2005; Az Emlékmentés Munkacsoport interjúja Fenákel Györggyel, 2005.

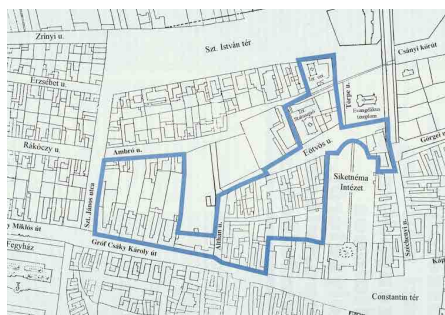
⁷⁰ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság iratai. 200/1946.

fosztottak. Fleischer Vilmost és három lánygyermekét Budapestre akarták kísélni, de az édesapa és a kisebbik lány útközben megszökött, a másik két lány viszont ismeretlen körülmények között eltűnt.⁷¹

Többen emlékeznek arra, hogy valamikor 1944 októbere–novembere körül egy nagyobb zsidó csoportot vittek át a főváros felől Dunakeszin, és a kísérők között dunakeszi nyilasok is voltak, akik az ismeretség miatt megengedték a Fő úti lakosoknak, hogy ételt és gyógyszert adjanak a foglyoknak.⁷² Több nem dokumentált embermentés is történt Dunakeszin. Az 1938-ban született félzsidó Bársony Zoltánt – akinek az édesapja munkaszolgálatosként a Don-kanyarnál tűnt el – a szomszéd asztalosmester rejtegette.⁷³ Lakatos József mentette meg Schwarczkopf Lajost és Holl Zsigmondnét.⁷⁴ Ifj. Daday Zoltán kesztyűgyáros Alagon, a Csaba utca 8. szám alatti házában bújtatta zsidó üzlettársát, Bedő (Braier) Lajost és lányát. A nyíltan baloldali Dadayt az apjával együtt a nyilas Valent Jenő feljelentésére vitték el 1944. november 3-án az alagi csendőrörsre, ahonnan a komáromi Csillagerődbe, majd Dachaubá kerültek, és onnan már nem tértek haza.⁷⁵ Szintén november 3-án reggel 5 órakor tartóztatták le a csendőrök Dunakeszin a Kisfaludy utca 36. szám alatti lakásában Pecolt Ferenc MÁV-kocsifényező, akit ugyancsak Komáromba vittek. Pecoltot 1944 decemberében a sopronkőhidai

börtönben látták utoljára.⁷⁶ November 3-án bevitték a csendőrségre Czirfusz József kocsmárost, az Alagi Nemzeti Bizottság későbbi elnökét, valamint Vörös Gyulát, Alag későbbi kommunista községi bíróját is, ám őket elengedték.⁷⁷

A front 1944 őszén már az Alföldön volt. A dunakeszi vezetés valamikor ez idő tájt hozott létre egy 114 fős nemzetőrséget a közrend fenntartása, és talán a helyi

9. kép: A váci gettó térképe

⁷¹ Márkus István volt alagi lakost, vasgyári segéd munkást távollétében a budapesti népbíróság 1949. február 18-án háborús bűntett miatt életfogytig tartó fegyházra ítélte. MNL PML V. 1003 D b Alag képviselő-testületi iratok, elöljárósági iratok, közigazgatási iratok 1945–1949. 26-5/1949.

⁷² Ágoston András interjúja Budai Lászlóval, 2015. 06. 04.; Az Emlékmentés Munkacsoport interjúja Fenákel Györggyel, 2005.

⁷³ Az Emlékmentés Munkacsoport interjúja Bársony Zoltánnal, 2005.

⁷⁴ PANDUR, 1974. 11.

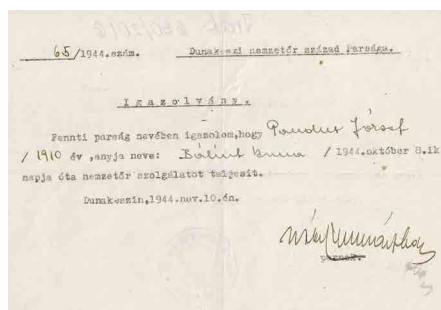
⁷⁵ MNL PML V. 1003 D b 528/1947.; MNL PML V.1003 D b 3615/1948.; MNL PML V. 1003 D b 88/1949. Az Emlékmentés Munkacsoport interjúja Solymosi Jánossal, 2005. Valent Jenőt 1945 júniusában elfogták, az újpesti politikai rendőrség kihallgatta, majd 1945 őszén a Pestvidéki Törvényszék fogházában meghalt. MNL PML XVII. 42. 1947. október 21-ei jegyzőkönyv.

⁷⁶ MNL PML V. 1031. D b 2518/1948.

⁷⁷ MNL PML XVII. 42. 1948. november 26-án kelt igazolás; Az Emlékmentés Munkacsoport interjúja Solymosi Jánossal, 2005.

nyilasok ellensúlyozása érdekében.⁷⁸ Budapest védelmére a honvédség 1944. szeptember 11-én megkezdte a fővárost keletről körülvevő ún. Attila-vonal kialakítását. A harcokciárkok, földbunkerek, drótakadályok kiépítésében munkaszolgálatosok mellett részt vettek a környék kivezényelt civil lakosai, így a dunakesziek és az alagiak is.⁷⁹ A szárnyaival a Dunára támaszkodó Attila-vonal összekötötte a Karola-vonalat a Margitvonallal, és három védőövből állt.⁸⁰ A vonal védelmét magyar és német csapatok közösen látták el. A 46. szovjet hadsereg megpróbálta menetből bevenni Budapestet, ám az offenzíva november elején, az Attila-vonal déli részén elakadt. Ezekben a napokban Dunakeszi–Ócsa térségét a november 1-jén megérkezett német 13. páncélos hadosztály biztosította. A frontális támadás kudarca után a szovjetek kétoldali átkarolással próbálkoztak, és december 5-én Acsa és Galgamácsa között nyolc szovjet hadosztálynak sikerült áttörni a német Dél-Hadsereg csoport védelmét. Ezzel a pesti hídfő északi része komoly veszélybe került,⁸¹ és a szovjetek közeledtére megindult a menekülés. A helyi közigazgatás tisztviselőinek többsége december 7–8-a körül hagyta el Alagot és Dunakeszit.⁸² A két községből december 8-án és 9-én – Alagról a nyilas Magyar József tanító vezetésével – vitték el a leventéket,⁸³ akiknek nagyobb része a Szudéta-vidéki Egerben (ma: Cheb, CZ) felállított gyűjtőtáborba került.⁸⁴ (Később, valamikor december 28-a előtt, a többi dunakeszi levente – valamint a helyi nemzetőrség – elvonulását a faluban maradt vitéz Pusztai János közigazgatási jegyző és leventeoktató meghiúsította.)⁸⁵

Úgy tűnik, hogy Alagon december elején elterjedt az a hír, hogy teljesen kiürítik a községet,⁸⁶ és emiatt komoly pánik alakult ki. Rengeteg család döntött úgy, hogy a fővárosban keres menedéket, vagy megindul a

10. kép: Pandur József nemzetőr igazolványa 1944-ből

⁷⁸ MNL PML V. 1031. D b 1130/1945.

⁷⁹ HD III. 62.

⁸⁰ A külső védőöv Dunaharaszti–Vecsés–Ecsér–Maglód–Valkó–Gödöllő–Szada–Veresegyház–Csomád–Alsógöd; a középső Soroksár–Soroksárpéteri–Pestszentimre–Pécel–Isaszeg–Kerepes–Mogyoród–Fót–Dunakeszi; a belső öv Csepel–Pestszenterzsébet–Pestszentlőrinc–Rákoskeresztúr–Rákoscsaba–Cinkota–Rákosszentmihály–Rákospalota–Újpest külső szélén húzódott. Ld. UNGVÁRY, 2005. 16–18.

⁸¹ UNGVÁRY, 2005. 20., 27–29.

⁸² MNL PML XVII. 42. 1946. április 15-ei rendkívüli ülés.

⁸³ Ágoston András interjúja Gellérfi Jenőné Pirók Matilddal, 2014. 08. 30.; MNL PML XVII. 42. 38/1946., 104/a/1946., 158/1946.

⁸⁴ Ld. ÁGOSTON, 2014a 12.

⁸⁵ MNL PML V. 1031. D b 1130/1945.

⁸⁶ MNL PML XVII. 42. 260/1945.; MNL PML V. 1003. D b 495/1947.

Dunántúl felé. Csík József plébános becslése szerint a kb. 4200 fős Alagról 1549 lakos menekült el.⁸⁷

A Galga völgyében harcoló német 13. páncélososztály és a Feldherrnhalle páncélgránátos osztály nem tudta visszanyomni a szovjet előretörést. December 7-én elesett Felsőgöd, másnap Alsógöd, december 9-én pedig a szovjet 30. lövészhadtest katonái elérték Dunakeszi északi részét, elfoglalták a Révdűlőt, és behatoltak a MÁV Főműhely területére.⁸⁸ Dunakeszi–Alag között és Fót térségében – tűzoltás gyanánt – bevetették a budapesti rendőr tanzászlóalj, amely 24 óra alatt 70%-os veszteséget szenvedett, és december 12-én Kisalag elesett. December 13-án a II. honvéd ejtőernyős zászlóalj kemény harcokkal visszafoglalta Fótot. A támadás balszárnyaként ekkor a németek harckocsikkal nyomultak Dunakesziről Alsógöd felé, de a szovjetek megállították őket, és a heves ellentámadás hatására 14-én este Fót ismét szovjet kézre került.⁸⁹ Ezekben a napokban történt, hogy a dunakeszi Felsőtabánban lakó Szabó Imréné egészen a Kiserdőig elmerészkedett fáért, amit kézikocsival igyekezett hazajuttatni, ám az asszonyt a Göd felől visszavonuló egyik német tank a Fő úton eltaposta.⁹⁰ A harcok miatt a révdűlői lakosságot a szovjetek áttelepítették Gödre és Sződre.⁹¹ A dunakeszi strand melletti gépház udvarán néhány német katona kiépített egy géppuskafészket, és ketten közülük golyószóróval megállították a Katonadomb felől támadó szovjeteket, akiknek állítólag kb. 200 fős veszteséget okoztak. Az összecsapás után a két német motorral távozott Pest irányába, a Vízmű által használt Duna-parti dűlőúton. A szovjetek helyi gazdákat rendeltek ki lovas fogatokkal az itt elesett katonák összeszedésére, ám a gazdák közül páran a holttestekről lehúzták a bőrcsizmákat. Ezt a szovjetek később igen rossz néven vették, és egy komoly számonkérést követően a dunakeszieknek vissza kellett szolgáltatni a lábbeliket. A németek a dunakeszi Fő út fáira tapadóaknákat kötözték, hogy egy szovjet támadás esetén az aknarobbanástól kidőlő fatörzsek eltorlaszolják az ellenség útját. Ezek a fák 2-3 méter távolságra voltak az úttól, ezért az aknákat körülbelül egy hét után leszerelték.⁹² A község területén a leghosszabb összecsapás a Műhelytelepen alakult ki. A MÁV Főműhely egy részét már december 9-én elfoglalták a szovjetek, ezért a németek a főműhelyi víztornyot rögtön felrobbantották. A német katonák beköltöztek a műhelytelepi lakótelep házaiba, és a nemrég elkészült Jézus Szíve-templom tornyát használták megfigyelésre, amit ezért az ostromlók tüzésséggel szét is lőttek. A lakosság a pincékben húzta meg magát, mert a Főműhely által a Munkás utcában építtetett betonbunkert a németek elfoglalták. Műhelytelepen, a XVII. épület udvarán 1944. december 12-én sebesült meg a jobb lábán egy repesztől a tizenhat éves

⁸⁷ HD (Alag) 63. (1945. március 20-ai bejegyzés.)

⁸⁸ MNL PML V.1031. D b 32/1945.

⁸⁹ UNGVÁRY, 2005. 27–29., 38., 67.; MNL PML V. 1031. D b 32/1945.

⁹⁰ Ágoston András interjúja Budai Lászlóval, 2015. 06. 04.

⁹¹ HD III. 64.

⁹² Ágoston András interjúja Budai Lászlóval, 2015. 06. 04.

Bergendi Lajos, akit egy katonarvos a községben ideiglenesen bekötözött, és a diákot még aznap este katonai gépkocsival szállították Budapestre a Szent István kórházba.⁹³

Alag és Dunakeszi többi részét a húsznapos ostrom alatt többnyire a Révdűlő és a Fót felőli aknavető-támadások veszélyeztették. Az alagi lakosok közül tíz fő halt meg aknasérülésben, közülük öten december 13-án. Az emberek a pincékben kerestek menedéket, az alagi plébánia alatt tízennyolcan várták a harcok végét, de a dunakeszi barokk plébániaépület nagy pincéje is sok embert befogadott.⁹⁴

Az aknázásoktól számos ház megsérült, több lakhatatlanná vált. December 13-án és 15-én az alagi Szent Imre-templomot is több találat érte: palatetőzete összetört, akárcsak a templomhajó ablakai, de a karzat alatti négy díszablak – mindmáig – épen maradt. Az egyik melléktorony falát egy telitalálat átfúrta, és az ekkor keletkezett légnyomás a tetejét is megemelte. A templom mennyezetét átvágta egy akna, megsérült az orgonatest, és a harcok végén a sekrestyének csak a csupasz oldalfalai maradtak meg. A dunakeszi Szent Mihály-templom környékét szintén tűz alá vették, egyrészt a templomtornyok miatt, másrészt, mert sokáig a közelben mozgott egy német harckocsi. A templom kb. hat aknától sérült meg, az oldalán lévő kőborításon máig látszanak a repesznyomok, a plébánia padlásán pedig még mindig megvan egy oda hullott akna farokrésze. Az egyik vasárnap reggel Fieszl János plébános maga is majdnem életét veszítette, amikor misézni készült a zárdában, és a verandán közvetlenül mellette csapódott be egy lövedék.⁹⁵

A harcok idején az alagi katolikus templomot nem lehetett használni, de a lovaregyleti kápolnában három nap kivételével minden nap volt szentmise. December 23. és 26. között az esti órákban, az életveszélyt is vállalva, Csík József plébános Petró Sándor hitoktatóval kiment az első vonalban lévő alakulatokhoz és meggyóntatta a magyar katonákat.⁹⁶ December 25-én és 26-án a kápolna kertjében temettek el három elesett honvédet, mert az alagi temető ekkor már a szovjetek kezén volt. A dunakeszi temetőt sem lehetett használni, mert gyakran tűz alatt állt, ezért a plébános a templom mellé hantolta el a halott katonákat, akiket később átvittek az öreg temetőbe. Ide kerültek a főműhelyi (vagonyári) víztorony mellett és a mai hűtőház környékén lezuhant két német repülőgép pilótái is.⁹⁷

⁹³ PANDUR, 1974. 12., 13.; MNL PML V. 1031. D b 1309/1945.; Szakáll Lászlóné interjúja Jánosfi Józseffel, 1988. 08. 01. RIHGY, 12. magnókazetta; MNL PML V. 1031. D b 612/1947.

⁹⁴ HD (Alag) 56.; HD III. 62.

⁹⁵ HD III. 56., 63.; Ágoston András interjúja Budai Lászlóval, 2015. 06. 04.

⁹⁶ HD (Alag) 58.

⁹⁷ HD III. 63.; A hűtőház környékén lezuhant repülő román légvédelmi tüzérek lőtték le a sűrű hóesésben, és feltehetően utánpótlást vihetett a bekerített Budapestre. A főváros ostroma alatt több német utánpótláscsomag is Dunakeszi területére hullott, de a lakosság nem mert hozzányúlni sem az ejtőernyőkhöz, sem a csomagok tartalmához. Ágoston András interjúja Budai Lászlóval, 2015. 06. 04.; PANDUR, 1974. 12–13.

3. táblázat: Az Alagon eltemetett hősi halottak⁹⁸

Név	Rendfokozat	Azonosító szám	Születési idő és hely	Anyja neve	A halál időpontja	Halál oka	A halál helye	Eltemetés időpontja és helye	Egyéni vagy tömegsírban	Ismertetőjel	Vallás
Csontos Lajos	szkv.	–	1915 vagy 1916 Zámoly (Győr vm.)	Dóczi Valéria	1944. dec. 24.	nem ismert	Alag	1944. dec. 25.	Egyéni sírban	A sír a rk. kápolna kertjében van.	r. kat.
Rátnik István	honv.	–	1907 (?) Herendak (Vas vm.)	Csomár Anna	1944. dec. 24.	nem ismert	Alag	1944. dec. 25.	Egyéni sírban	A sír a rk. kápolna kertjében van.	r. kat.
Szentkirályi Ferenc	honv.	–	1919 (?) Budapest	Kertész Borbála	1944. dec. 24.	nem ismert	Alag	1944. dec. 26.	Egyéni sírban	A sír a rk. kápolna kertjében van.	r. kat.

1944-ben a karácsonyi szentmisét reggel fél hétkor tartották a Szent Mihály-templomban. Fieszl János így emlékezett vissza a nem mindennapi pillanatra:

„Az éjszakán át végig pergőtűz. [...] Reggel elmenvén a misére telt templomot találtam, kántorunk felült az orgonához, és talán soha nem éreztük át a karácsony jézusi üzenettét – dicsőség Istennek, és békeesség a földön az embereknek –, mint most a harcok közepette. [...] Megható volt látni a nagy tömeget. Az egyik oldalon ablak nélküli hidegbeáramlás dacára, nem kényeskedett senki, ott álltak a kőhulladékok között a hidegben. Leszoktunk a kényelemről, a kétheti pinceélet szerényebbé tett mindnyájunkat.”⁹⁹

A két községből december 27-én vonultak ki a főváros felé a német alakulatok. Előtte még december 23-án, Alagon felrobbantották a Réti pályán és a mázsaháznál a lovaregyleti vízművek két víztornyát. A műhelytelepi vasúti őrháztól a Dunakeszi–Alag állomásig kb. 2 km hosszúságban mindkét vasúti vágányt elpusztították, akárcsak a Főműhelybe vezető iparvágányt, és a Dunakeszin lévő csaknem valamennyi táviró- és telefonpóznát. A Dunakeszit és Alagot összekötő – már akkoriban is forgalmas – vasúti felüljárót (az ún. hidat) is aláaknázták, de az Alagi Önkéntes Tűzoltótestület parancsnoka, Vitályos László az embereivel hatástalanította a hidra szerelt robbanószert és megmentette a felüljárót a pusztulástól. A német kézen lévő dunakeszi konzervgyár gépeit és raktárkészletét Budapestre szállították. A német katonák magukkal vitték Dunakesziről a két községi kandisznót, valamint 29 lovat, 11 tehenet és 107 sertést. Magyar kórházi alakulat vitte el a két községi bikát, és szintén magyar katonákhoz került 20 ló. A harcok alatt a Dunakeszi község tulajdonában lévő középületek közül a községháza, a kultúrház, a római katolikus elemi népiskola, az egészségház és a kisalagi állami elemi iskola sérült meg komolyabb mértékben. A faluban 10 ház szenvedett 50%-on felüli, 45 ház 20-50%-os, 320 ház 25%-os épületkárt, 1640 ház pedig sértetlen maradt.¹⁰⁰

⁹⁸ MNL PML V. 1003. D b 1299/1948.

⁹⁹ HD III. 63.

¹⁰⁰ HD (Alag) 58.; Ágoston András interjúja Gellérfi Jenőné Pirók Matilddal, 2014. 08. 30.; PANDUR, 1974. 13.; MNL PML V. 1003. C a 2. kötet, 137.; MNL PML V. 1031. D b 32/1945., 379/1945., 532/1945., 1057/1945., 1274/1945., 1309/1945., 1465/1945., 2266/1945.

Dunakeszi története 1945-től 1950-ig

1944. december 28-án az utolsó német katona is elhagyta Dunakeszit, és ezzel a község egész területén a szovjet hadsereg vette át az ellenőrzést. A megszálló csapatok parancsnoka – a lakosság meghallgatása után – a községháza egyik szolgálati helyén maradt alkalmazottját, vitéz Pusztai János közigazgatási jegyzőt és egyben levanteoktatót bízta meg Dunakeszi vezetésével.¹⁰¹

A dunakeszi kommunisták és szociáldemokraták már 1944. december 29-én aktivizálták magukat, és az ő kezdeményezésükre alakult meg valamikor 1945. február 7. előtt pár nappal a Nemzeti Felszabadítási Bizottság Fieszl (később Faludi) János római katolikus esperes (1935–1956) elnöklété alatt. A bizottság tagjainak létszáma eredetileg tizenegy volt, és képviseltette benne magát az egyház, a Magyar Kommunista Párt (MKP), a Szociáldemokrata Párt (SZDP), a szakszervezetek, az önálló iparosok és a gazdák. A Nemzeti Felszabadítási Bizottság haladéktalanul hozzájárult a község ügyeinek irányításához, behívta szolgálatra a faluban maradt volt községi tisztviselőket és alkalmazottakat. Mivel Závodszy Géza főjegyző a szovjetek elől a Dunántúlra menekült, ezért az előjáróság vezetésére Tóth János aljegyzőt kérték fel, de ő a zaklatott idegállapotára hivatkozva a felkérést visszautasította. Ezek után 1945. február 7-én a Nemzeti Felszabadítási Bizottság az MKP, az SZDP és a szakszervezetek ajánlására egyhangúan főjegyzőnek választotta az illegális kommunista múlttal rendelkező, harminckét éves Kocher Lászlót, aki a dunakeszi Lengyel családdal állt rokoni kapcsolatban. A volt községi tisztviselők közül a Nemzeti Felszabadítási Bizottság megerősítette állásukban Tóth János aljegyzőt, Pusztai János közigazgatási jegyzőt, Száraz György pénztárost, Németh István népmozgalmi nyilvántartót és Holovics György törvénybírót. Az adóügyek vezetésével Budai Mihályt, a közellátás vezetésével a szociáldemokrata Puskás Ferencet, a közmunkák irányításával a kommunista Jankovics Györgyöt bízta meg, bírónak pedig Szabó István gazdát választotta, aki a Nemzeti Parasztpárt (NPP) tagja volt. Kocherné Lengyel Etelkát iktatóként, Molnár Ottót és Pesti Gézát beosztott tisztviselőként alkalmazták.¹⁰²

A dunakeszi Nemzeti Felszabadítási Bizottság iratai nem maradtak fenn, így a község talán legfontosabb népi szervéről alig tudni valamit. Az biztos, hogy az elnöki tisztséget még 1945. április 29. előtt a szociáldemokrata Zathureczky Jenő vette át, a nem pártdelegáltakat pedig – a plébános kivételével – kitették a bizottságból. 1945 áprilisában Fieszl esperesen kívül az MKP, az SZDP, az NPP és a Szabad Szakszervezetek képviseltették magukat a bizottságban két-két taggal.¹⁰³ 1945. április 29-én a Szalai-vendéglő nagytermében Zathureczky Jenő vezette le a

¹⁰¹ MNL PML V. 1031. D b Dunakeszi elnöki iratok 1947–1950, Dunakeszi közigazgatási iratok 1945–1950. 1130/1945., 32/1945.

¹⁰² MNL PML V. 1031. D b 32/1945.; 147/1945.

¹⁰³ MNL PML V. 1031. D a 1. kötet, 1; MNL PML V. 1031. D b 147/1945.

községi képviselőtestület alakuló ülését, ahol jelen volt: Kocher László községi főjegyző, Szabó István községi bíró, Száraz György községi pénztáros, továbbá a pártok részéről jelölt képviselőtestületi tagok,¹⁰⁴ és a póttagok.¹⁰⁵ Az egyes pártok és a szabad szakszervezet 6-6 taggal képviseltették magukat a képviselőtestületben, a „*polgári rétegből*” pedig három tagot hívtak be. A képviselőtestület a hivatalból beküldötteken kívül harminchárom főből állt. A pártok ezenkívül kilenc póttagot delegáltak. Az alakuló ülésen a községi előjáróságon dolgozó tisztviselőket megerősítették az állásukban.¹⁰⁶

A szovjet csapatok bevonulása után Stanga György mintakészítő parancsnoksága alatt negyven fővel megalakult a községi rendőrség, amelynek létszáma hamarosan negyvenöt főre emelkedett. (Dunakeszi területén Alaggal együtt 1944. szept. 1-jén egy csendőrőrs működött, ami egy tiszthelyettesből és nyolc csendőrből állt.) Stanga György szervezett munkásként azelőtt a Szociáldemokrata Párt tagja volt, de 1945 februárjában átlépett a Magyar Kommunista Pártba. A rendőrség állománya eredetileg MKP- és SZDP-tagokból, valamint pártonkívüliekből állt. Külön egyenruhájuk nem lévén, csak karszalaggal különböztették meg magukat a civilektől. Lefoglalás és elkobzás útján szereztek 10-12 puskát, de hivatalos fegyverviselési engedélyt még júniusban sem kaptak. Az állomány szelleme a megalakulás után hamarosan romlani kezdett. A rendőrök egyre fegyelmezetlenebbé és hanyagabbá váltak, ezért a Nemzeti Felszabadítási Bizottság Stanga mellé 1945 márciusában kinevezte Venczel János Bélát, aki a korábbi rendszer alatt is rendőrtisztviselő volt Budapesten. Ez a megoldás azonban nem vezetett eredményre, úgyhogy a bizottság a községi rendőrség hét tagját eltávolította, az új parancsnokhelyettes pedig egy SZDP-tag nyomdász, Szabó Gyula lett. A helyi rendőrség 1945 májusában már teljesen függetlenítette magát a bizottságtól és a községi előjáróságtól, csak a főkapitányságot és a belügyminisztériumot ismerte el felettes hatóságnak, ám ezekkel a hivatalokkal még júniusban sem volt semmilyen kapcsolata. A rendőrség összlétszáma május 22-én már csak huszonegy fő volt: ebből kommunista párttag volt két tiszt, két detektív, tizenhárom rendőr; szociáldemokrata párttag volt egy tiszt, két rendőr; és pártonkívüli volt egy tisztviselő. Az önjáróvá vált helyi rendőrség végül 1945. július végén oszlott fel, helyét a sorozott államrendőrség vette át.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Jankovics György, Benkovics Dezső, Bihari Félix, Horváth Pál, Balla Kálmán, Stanger György, Szabó Gyula, Pápai József, Puskás Ferenc, Kardos József, Radványi Imre, Laseczky József, Á. Lengyel János, K. László István, Hubina Mihály, Lipniczky Mihály, Szabó György, K. Tóth János, G. Veres György, ifj. B. Száraz György, Veres János, N. Lengyel József, B. Száraz József, Bán Ferenc, Völgyesi Antal, Zaletnik Sándor, Dorozsmai József, Antal A. József, Kis András, Asztalos József, dr. Stiebel Zsolt, Pandur József, Kalmár István

¹⁰⁵ Roskó József, Marosán László, Sift Sándor, Mihály József, Rózsa András, Erdélyi Mihály, Vendrei Ottó, Kis István és Kövesdi István

¹⁰⁶ MNL PML V. 1031. D a 1. kötet, 1.

¹⁰⁷ MNL PML V. 1031. D b 65/1945., 426/1945., 1003/1945.

A harcok elmúltával a helyi lakosok a községházát teljesen feldúlva találták. Az épületben az ostrom idején német katonák voltak, akik lovakat is tartottak a hivatali helyiségekben. Az iratok és a kartotékok túlnyomórészt megsemmisültek; az anyakönyveket csak úgy sikerült megmenteni, hogy még idejében elásták azokat. A szovjetek egyik első intézkedése volt, hogy 1944. december 30-án a faluban fellelhető rádiókészülékek összegyűjtésére utasították a község vezetését. A lakosság 1056 rádiót szolgáltatott be; ennek egy részét a szovjet hatóságok azonnal elvitték, sokat a katonák összetörték. A maradék a községházán volt őrizetben, amíg el nem lopták őket.¹⁰⁸

Szintén december 30-án rendelték el a faluban fellelhető fegyverek és egyéb katonai tárgyak beszolgáltatását. Komoly gondot jelentett, hogy a földeken és a község belterületén is sok fel nem robbant akna és gránát volt, amelyeknek a begyűjtése nagyon lassan haladt, mert a szovjetek január 4-én minden katonaviselt férfit összeszedtek, és Vácra vittek, hozzá nem értők pedig vonakodtak ezekhez a veszélyes tárgyakhoz nyúlni. A szovjet hatóságokkal karöltve januárban kezdődött meg a hullák és az állati tetemek összeszedése is, aminek első szakasza február végéig tartott. Ugyanakkor még 1946. február 5-ei adat is van arról, hogy tizenkét fő dolgozott az orosz halottak exhumálásánál, és hét ács készítette a koporsókat. A halott katonákat és civileket a községi temetőben helyezték örök nyugalomra. Az elesett szovjetek egy részét a Műhelytelepen lévő téren temették el, ahol nemsokára egy emlékművet is állítottak.¹⁰⁹

A megszálló csapatok jelenléte óriási megterhelést jelentett Dunakeszinek. Szinte nem volt olyan ház, ahová – Budapest ostromának hónapjaiban – ne szállásolták volna be a szovjet és a román hadsereg katonáit.¹¹⁰ Ezekben a vészterhes napokban sokat köszönhetett a falu Némái Jánosnak, aki 1944. december 28-tól 1945. augusztus 1-jéig a községi előjáróságnál és a szovjet parancsnokságnál orosz és román tolmácsként teljesített szolgálatot. Egy számára kiállított községi bizonyítvány szerint:

„Éjjelt-nappallá téve fáradozott a lakosság és az orosz parancsnokságok közti jó viszony ápolása, és a lakosság érdekeinek megvédése érdekében. [...] Önmaga és a családja elhanyagolása árán is a köz javát tartotta szem előtt, s nem volt módja gondoskodni önmagáról és családjáról. [...] Minden ténykedése a községben a haza és nemzet érdekeinek megvédésére irányult, magyar volt minden megmozdulása és ténykedése.”¹¹¹

1945 első hónapjaiban a szovjetek a lakosság túlnyomó többségét közmunkán dolgoztatták, amiért a munkások nem kaptak sem fizetést, sem természetbeni ellátást. Nagyban megnehezítette a község vezetésének

¹⁰⁸ MNL PML V. 1031. D b 32/1945., 19/1945.

¹⁰⁹ MNL PML V. 1031. D b 20/1945., 22/1945; 174/1945; 412/1946; 978/1948.

¹¹⁰ MNL PML V. 1031. D b 3503/1948; Asztalos Mihályné, illetve, Budai László közlése.

¹¹¹ MNL PML V. 1031. D b 1852/1945.

a helyzetét, hogy a munkáshiány miatt folyamatosan napirenden voltak az egyes szovjet szervek között a súrlódások. A katonák lényegében egymástól vették el a dolgozókat, ráadásul a váci szovjet parancsnokság is rendszeresen igényelt munkásokat. Egy 1945. február 11-ei jelentés szerint Dunakeszinek az alagi repülőtér építéséhez naponta hatszáz főt kellett kiállítania, a szovjet irányítással megindult MÁV Főműhely naponta kétszáz munkást igényelt, a vízmű működtetéséhez negyven fő kellett; a községben lévő orosz tiszti étkezdék, fürdők, legénységi konyhák naponta mintegy kétszáz főt foglalkoztattak, és a Vörös Hadsereg számára dolgoztak a pékek, cipészek, szabók, telefonszerelők is, hozzávetőlegesen 75 fő. A dunakeszi főjegyző és a helyi szovjet parancsnokság a nagy munkaerő-igénybevétel ellenére sem tudta megakadályozni, hogy 1945. február 17-én a lakosság egynegyedét Vácra rendeljék, tizenkét napi munkára.¹¹² 1945 folyamán a dunakeszi lakosok a szovjet haderő részére a következő ingyenes munkaszolgáltatásokat végezték:

1. Vasútépítés 46 napon át, 400 fővel;
2. Pontonhíd építése 30 napon át 500 fővel;
3. Budapest–kassai országút javítása 45 napon át 500 fővel;
4. Dunakeszi–gödöllői út javítása 18 napon át 120 fővel;
5. Repülőtér építése 90 napon át 2500 fővel;
6. A tiszti konyhán dolgozott 80 napon át 150 fő;
7. A legénységi konyhán dolgozott 90 napon át 200 fő;
8. A tiszti fürdőknél dolgozott 125 napon át 40 fő;
9. A legénységi fürdőknél dolgozott 145 napon át 28 fő;
10. Országút hómentesítése 30 napon át 40 fő;
11. Lőszer ki- és berakodás 60 napon át 55 fő;
12. Élelmiszerraktározás 150 napon át 50 fő;
13. Fafuvarozás 4 pár ló, 4 ember, (kitermelés) 60 napon át 80 fővel;
14. Szabóműhelyben dolgozott 212 napon át 31 fő;
15. Cipézműhelyben dolgozott 212 napon át 19 fő;
16. Kovácműhelyben dolgozott 90 napon át 12 fő;
17. Bognárműhelyben dolgozott 30 napon át 8 fő;
18. Mosást végzett 45 napon át 45 nő;
19. Konyhán dolgozott 45 napon át 68 nő;
20. Bunkerépítés ácsokkal 90 napon át 19 fő;
21. Asztalosműhelyben dolgozott 90 napon át 12 fő;
22. A MÁV-telepen ingyenes munkát végzett 60 napon át 600 munkás.

A dunakesziek ezen túlmenően még 16 km vasútvonalat, 15 km országutat és 38 km belterületi utat állítottak helyre.¹¹³

¹¹² MNL PML V. 1031. D b 77/1945., 3/1945., 23/1945.

¹¹³ 1946. február 5-ei kimutatás. MNL PML V. 1031. D b 412/1946.

Az ellátás megszervezése a háború után

A lakosságot a kényszermunkán túl a rendszeres zabrálások és rekvirálások is sújtották. A budapesti és a fóti országút kereszteződésénél fekvő falu három hétig volt hadszíntér, és a főváros elhúzódó ostroma miatt továbbra is rendszeresen vonultak át rajta katonai alakulatok, amelyek a helyiek készleteit csaknem teljesen lerabolták. 1944. december 28. és 1945. február 15. között a szovjetek elvitték az összes (721) sertést, 312-ből 309 lovat, 72-ből 69 tehenet, 1 kecskét, 2472 csirkét, 80 mázsa búzát, 150 mázsa árpát, 850 mázsa rozst, 60 mázsa zabot, 1000 mázsa kukoricát, 742 mázsa burgonyát, 142 darab járművet, 143 kg zsírt és 89 kg szalonnát. Jellemző a helyzetre, hogy Kocher László főjegyző szerint a gazdák a községháza felhívására első szóra és szívesen ajánlották fel terményeiket a közellátás javára, mert a katonaság úgyis folyamatosan hordta az élelmet a házaktól. A mezőgazdasági javakat elszállító csapatok átvételi elismervényt nem adtak sem a községi előjárásnak, sem a gazdáknak. Az esetleg fizetett összegek pedig olyan csekélyek voltak, hogy azok nem számíthatók ellenszolgáltatásnak. Az átvonuló csapatok a szálastakarmányt mind elhordták, sőt, zölden is feletették. A baromfiállományt is csaknem teljesen felélték, úgyhogy később a tenyésztés megindítása is súlyos gondot okozott. A 312 állatot kitevő loállományból három maradt meg: azokból kettő teljesen vak volt, egyet pedig a gazdája úgy mentett meg, hogy befalazta, és a padláson át etette, gondozta.¹¹⁴

Ezekben az ínséges időkben a közellátás megszervezése, és a mezőgazdasági termelés mielőbbi megindítása volt a legfontosabb feladat. Dunakeszi területe 1945-ben 5048 kataszteri holdat (1 kataszteri hold = 0,5755 hektár) tett ki, amiből 1450 kataszteri hold volt beépített terület. Mezőgazdasági célokra 70 hold legelő, 240 hold rét (túlnyomórészt árvízterület) és 3265 hold szántó állt rendelkezésre, a szántóföldekből azonban 1065 hold a fóti gazdák tulajdona volt, és a termés is Főtra került. A dunakeszi gazdák a község határából tehát mindössze 2200 hold földet műveltek, amivel a községet teljesen ellátni korábban sem tudták. A csaknem 12.000 főnyi lakosságnak csupán elenyésző része, mindössze 122-126 család foglalkozott földműveléssel, a többiek iparosok, tisztviselők, ipari munkások voltak, akik részben a helyi ipartelepen, részben Budapesten és a Pest környéki gyárakban dolgoztak. A „bejárók” túlsúlyát mutatja, hogy 1944-ben a községi előjáróság hozzávetőlegesen 8000 vasúti munkásigazolványt állított ki a havi bérletjegyeken felül. Ezek a körülmények indokoltá tették volna, hogy Dunakeszit közélelmezési szempontból Nagy-Budapesthez csatolják, ám erre a közellátási minisztérium nem volt hajlandó. Sőt, a főváros ellátása érdekében még azt is megtiltották, hogy a dunakeszi vezetés az alapélelmiszereket Budapestről szerezze be.¹¹⁵

¹¹⁴ MNL PML V. 1031. D b 7/1945., 77/1945., 32/1945., 1274/1945; 379/1945.

¹¹⁵ MNL PML V. 1031. D b 82/1945., 621/1945.

A front elvonulása után a község megpróbálta enyhíteni az éhséget. Kezdetben törött lábú, sebesült orosz lovak kimérésével látták el hússal a lakosságot, valamint csöves kukoricát osztottak, amit az emberek lemorzsolva megőröltek, és a lisztjéből kukoricakenyeret vagy kását készítették. Viszont a falu kevés gabona- és élelmiszerkészletét a szovjetek hamarosan felfedezték, és azokat túlnyomórészt ők vették igénybe. Ezután a Nemzeti Felszabadítási Bizottság felhívására a helyi gazdák önként ajánlották fel a felesleges kenyérmagvaikat: ezzel a község 3,5 vagonnyi gabonához jutott, amiből márciusig 10 dekagrammos fejadag mellett el tudták látni kenyérrrel az embereket. Súlyos gondot okozott, hogy nem lehetett őrltetni, mert a falu egyetlen kis hengermalma az elektromos áram és a hajtósíj hiánya miatt üzemképtelen volt. Az Ivánka Pál (később Martinovics Ignác) utca 32. szám alatti malom tulajdonosai – és egyúttal az 1945 utáni községi bíró: Szabó István szülei –, id. Szabó István és felesége: Hajdi Rozália a hengermalmot 1940-ben tíz évre bérbe adták Kónyi Jánosnak. A malmot még 1944 decembere folyamán rohammunkában és példás összefogással sikerült megjavítani: az alkatrészek egy részét a dunakeszi MÁV Főműhely gyártotta le, és ők adták az új hajtósíjat is. A dunakeszi előjáróság Kónyi János sógorát, Brucsek Ferencet utasította, hogy az egyik traktorával segítsen meghajtani a malmot, a szükséges üzemanyagot pedig a község a vízműtől szerezte be. Végül 1944. december 31-én indult meg az őrlés Kónyi János vezetésével. Amint azonban a szovjet csapatoknak tudomására jutott, hogy működik a malom, ők kezdtek el őrltetni, és a község vezetése, pláne a gazdák csak ritkán jutottak őrlési lehetőséghez.¹¹⁶ Ráadásul az alagi reptér parancsnoksága a malom szolgáltatásaiért az üzemanyagon kívül más térítést nem adott. Kónyi a közellátási gabona megőrlését gyakran visszautasította, arra hivatkozva, hogy a szovjeteknek kell őrlnie. Közben január folyamán Kónyi a lisztbevételeit elkezdte árulni a szűkölködő lakosságnak, de az infláció miatt készpénzt nem fogadott el, csak aranyat, ékszeret és pálinkát. Vásárláskor a molnár segítse a közeli patikába vitte lemérni az értéktárgyakat, és ezután állapították meg az értük adandó liszt mennyiségét. Ennek persze híre ment, ami minden bizonnyal sok irigyet szerzett Kónyinak. A község vezetése sem nézte ezt jó szemmel, mert egy új kizsákmányolót látott a molnárban, ráadásul azt kezdték feltételezni, hogy Kónyi a gazdák által a közellátás céljára felajánlott gabona vámkeresményét is visszatartja, hogy eladhassa. A visszaélések elkerülése érdekében Pusztai János jegyző vagy a frissen megalakult Nemzeti Felszabadítási Bizottság januárban megbízta a malom ellenőrzésével Rajkai Pál állami kísérleti főtitstet, gabonakísérleti főmolnárt. Rajkainak az volt a célja, hogy 75-ről 80-85%-ra emelje a kiőrlést, hogy minél több vámörlemény maradjon, és így több embert tudjon ellátni kenyérrrel. Kónyi azonban féltette a gépeit, kijelentette, hogy a „*dologtalan, csavargó kommunista banda ellenőrzését nem fogadja el*”. A malomhoz kiszálló ellenőrt és a Nemzeti Felszabadítási Bizottság

¹¹⁶ MNL PML V. 1031. D b 7/1945., 32/1945., 5018/1947; 779/1948.

tagjait rendszeresen elzavarta, sőt, egyszer még a helyszínen lévő szovjet katonákkal is megpróbálta őket elvitetni. Stanga György rendőrkapitány szerint Kónyi indulatosan kikelt a bizottság ellen, hogy milyen alapon avatkozik bele a dolgaiba, amikor „*nincs még itt kommün*”, hanem magántulajdon van. A bizottság a közérdekre hivatkozva 1945. február 21-én – az időközben nyilas párttagsággal is meggyanúsított – Kónyi Jánost eltávolíttatta és kitiltotta a malomból, amely községi kezelésbe került, és Rajkai Pált bízták meg a vezetésével. A malomban ettől kezdve együtt dolgozott Rajkaival a tulajdonos, Szabó Lajos is.¹¹⁷ A dolog szépséghibája az, hogy Rajkai Kocher László főjegyző sógora, Szabó Lajos pedig a községi bíró testvére volt. Kónyi persze nem hagyta annyiban a dolgot, hamarosan új malmot nyitott Alagon, és ügyét – a magántulajdon védelmére hivatkozva – Blaskó István nemzetgyűlési képviselő vezetésével a Független Kisgazdapárt (FKGP) helyi szervezete is felkarolta. Az iparügyi miniszter 1946. április 26-án elrendelte, hogy a malom községi kezelését azonnal szüntessék meg, és az előző jogállapotot állítsák vissza, mert semmilyen jogszabály nem jogosította fel a Nemzeti Felszabadítási Bizottságot vagy a községet ilyen intézkedés megtételére. A dunakeszi vezetés azonban a miniszter utasítását nem hajtotta végre. A malom jogos bérlője beperelte a községet, és a pert első fokon 1946. szeptember 30-án, másodfokon pedig 1948. január 31-én megnyerte, de a malmot és a benne lévő ingóságokat 1948. március 1-jén csak végrehajtással tudta visszaszerezni.¹¹⁸

A gazdák által közélelmezésre felajánlott gabona és élelem 1945 márciusában elfogyott. A hónap második felében már csak marharépat tudtak osztani a lakosoknak. Március 27-ig a község mindössze egyszer kapott élelmiszer-szállítmányt, amiből harminc dekagramm bab jutott egy-egy embernek. Kocher László panaszkodott is a Közellátási Kormánybizottságnak:

*„Hat ízben fordult elő, hogy munkásaink munkahelyükön teljes testi legyengülésük miatt összeestek. Előljáróságunkon síró asszonyok és gyermekek egymásnak adják a kilincset és még csak ígéretekkel sem biztathatjuk őket, míg első terményeink betakarítása meg nem indul.”*¹¹⁹

Rendszeres élelmiszerszállítmányokra később sem lehetett számítani, így 1945 márciusától Dunakeszi vezetése lényegében csak a malom vámőrleményéből oldotta meg a lakosság kenyérellátását tíz dekagrammos fejadagokkal, heti két-háromszori osztással. Tehát nem túlzás azt állítani, hogy a malom községi kezelése az éhezéstől mentette meg az embereket. Zsír és húsellátás 1945-ben egyáltalán nem volt. Étolajat csak a kereskedőtől, feketeáron tudott a falu tehetősebb része vásárolni, ami a sze-

¹¹⁷ Szabó Lajos az 1943. április 10-én meghalt id. Szabó István fia volt. MNL PML V. 1031. D b 779/1948.

¹¹⁸ MNL PML V. 1031. D b 4652/1947., 779/1948.

¹¹⁹ MNL PML V. 1031. D b 99/1945.

gényebbek között nagy elégedetlenséget váltott ki. Ráadásul a település központjától legtávolabb élő, és talán a legnyomorúságosabb helyzetben lévő kisalagiakban az a meggyőződés alakult ki, hogy a dunakeszi vezetés egyszerűen lemondott róluk, és csak az ófaluban osztanak ételmezt.¹²⁰

Különösen szűkös volt a tejellátás, mert a szovjetek mindössze három tehenet hagytak a faluban, és az állomány 1946 októberében is csak 52 jószágot tett ki. Ez indokolta, hogy tejet csak a községi orvos kiutalásával jelentkező szoptatós anyák, a csecsemők és az arra okvetlenül rászoruló betegek kaphattak. Aki illetéktelennek adott el tejet, attól elkobozták a tehenét. A tej egy részének kötelező beszolgáltatásáról szóló rendeletet a tehéntartó gazdák gyakran nem tartották be. Többszöri felszólítás ellenére is megtagadták a beszolgáltatást, ezért a csecsemők megmentése érdekében Kocher főjegyző 1945. október 10-én elrendelte a szabotáló gazdák állatainak rekvirálását. 1946. július 11-én, ugyanezen indok miatt, ismét lefoglaltak a rendőrök hét tehenet, de ezek az állatok már nem a községi istállóba kerültek, hanem a Vörös Hadsereg ellátására küldték őket.¹²¹

A község vezetése időről időre azzal fordult Vas Zoltán közellátási kormánybiztoshoz, hogy az élelem és vetőmag beszerzéséhez adjon az ország egész területére szóló vásárlási engedélyt. A kezdeti időkben a beszerzőszeker-karavánok megszervezése engedéllyel is szinte lehetetlen volt, mert alig voltak járművek és egészséges lovak. Jól mutatja a lakosság életrevalóságát, hogy 1945-ben 4362 fő kért utazási igazolványt. A rossz közlekedési viszonyok közepette öt-tíz napos, sőt, háromhetes utakra is elmentek az emberek, hogy valamilyen módon ételmezt szerezzenek a családjuknak. Ezek a beszerző utak néha igen veszélyesek voltak. 1945. augusztus elején hét dunakeszi gazda – közöttük id. Lipniczky István, Bán Mihály, Varga Ferenc és Varga József – Szentésre utazott, hogy a Közellátási Minisztérium által kiállított vásárlási engedéllyel gabonát, malacot és baromfit vásároljon. A szentesi közellátás vezetője, egy Kovács nevű férfi feltartóztatta őket, a megvásárolt élelmiszereket elkobozta, és a hét dunakeszi személyt – mint feketézőket – átadta a helyi rendőrségnek. A vásárlási engedélyt a közellátás-vezető magánál tartotta, és annak

¹²⁰ MNL PML V. 1031. D b 613/1945., 621/1945. Az éhező kisalagi asszonyok írtak is egy panaszlevelet: „Kisalag 1945 évi Május hó 3án / Méltóságos Közélelmezési Miniszter Úr! / Az éhség és a nyomor kényszere miatt a következő panaszunkat bátorkodunk előterjeszteni. Településünk Dunakeszi községhez van beosztva, azonban ellátásunkról nem gondoskodik. November óta semmiféle élelmi anyagot nem kaptunk, sőt kenyeret sem kapunk, csak hetenként 10 dekát, ez pedig oly kevés, hogy az éhségnek vagyunk kitéve. / Kérjük kegyeskedjék panaszunkat meghallgatni és az ügyet megvizsgálni, s azt igazságosan elintézni. / Mély tisztelettel / Kisalag, 1945 évi május hó 3án. / Nagy Teréz, Lehel út 46.; Lipp Imréné, Vezér út 51.; Vagner Lászlóné; Molnár Mártonné; Tóth Andrásné; Gzsybovszka Franciska, Lehel út 24.; Id. Németh Kálmánné; Ifj. Németh Kálmánné” A Közellátásügyi Minisztérium kivizsgálta az ügyet, és megállapította, hogy a kisalagiak panasza fedi a valóságot, de közellátás szempontjából Dunakeszi más részein is ugyanez a helyzet. MNL PML V. 1031. D b 598/1945.

¹²¹ MNL PML V. 1031. D b 45/1945., 3649/1946., 2761/1945., 1/1946., 40/1946., 2325/1946.

létezését a kihallgatást végző rendőr előtt letagadta. A gyanúsítottak a kihallgatás alatt határozottan állították, hogy van engedélyük, ezért egyiküket, az 55 éves id. Lipniczky Istvánt elengedték, hogy beszerezhesse a hiteles másolatokat. Lipniczky István hazatért, és az eredeti vásárlási engedély másolatait a minisztériumtól meg is kapta. Néhány napon belül Szentesre utazott, hogy az okmányokat bemutassa, ám állítása szerint az ottani rendőrségen már elkészült a dunakeszi gazdák ellen az internálási javaslat. Őt meg sem hallgatták, egyszerűen bezárták a többiek közé. A dunakeszi férfiakat még aznap Mezőhegyesre internálták, ahonnan még októberben sem sikerült kiszabadulniuk.¹²²

A szállítási nehézségek miatt ezekben az években súlyos szén- és tüzi-fahiány lépett fel, és 1945-ben a község még a sütőiparosok tüzifaellátását sem tudta biztosítani. A front idején a magyar, a német és a szovjet csapatok fedezéképítésre és fűtésre 3200 gyümölcsfát vágtak ki Dunakeszin. A harcok után pedig a didergő lakosság pusztította ki rohamtempóban a még meglévő faállományt. Ekkor tűnt el néhány hét alatt a Fő út és a Duna között lévő ún. Kiserdő. A községi előljáróság a legdrasztikusabb eszközöket is hajlandó volt bevetni azért, hogy tüzelőanyaghoz jusson. 1945. október 18-án dunakeszi rendőrök a községháza előtt megállítottak egy tűzifát szállító váci szekérkaravánt. A fuvarosok minden szükséges igazolvánnyal és engedéllyel rendelkeztek, ám azokat a rendőrök elszaggatták, és kijelentették, hogy a feketézők fokozott ellenőrzése miatt őrizetbe veszik az embereket és a fogatokat. Az élen lévő kocsis erre a lovak közé csapott és elhajtott, mire a rendőrök utána lőttek és megsebesítették a lovakat. A többi fuvaros már nem mert menekülni. A tizenegy szekérszárnyat Kocher László főjegyző lefoglalta a napközi otthon, a népkonyha és az iskola részére, a lovak egy részét visszatartotta, és beosztotta őket szántani, a panaszkodó fuvarosokat pedig rendőrökkel dobatta ki a községházáról. Hosszas alkudozások után a rendőrök hazaengedték az embereket, akik másnap megjelentek a dunakeszi községházán egy írással, amelyben Matolcsy Kálmán, a Váci járás főjegyző-helyettese – megtorlással fenyegetve – utasította Kochert: azonnal és minden feltétel nélkül adja ki a fuvarosoknak az őrizetbe vett fogatokat és teljes rakományukat. A községi főjegyző és a kocsisok súlyosan összeszólalkozhattak, mert Kocher a fegyverét is elővéve zavarta ki a váciakat az irodájából. A fuvarosok ezután megaludtak Ujpál László rendőrrel, aki 1000 pengőért cserében hagyta, hogy a községháza udvarán lévő fájukat szekérre rakják és elvigyék. Banky Jenő, a Váci járás főjegyzője kivizsgálta az ügyet, megállapította, hogy Kocher eljárása önkényes és jogtalan volt, mert az engedélyek és az igazolványok valódiak bizonyultak. A dunakeszi főjegyző azonban Matolcsy Kálmánt hibáztatta, aki „*a nemzet érdekeit egyes magánosok vagyoni gyarapodása mögé helyezte*”. Kocher szerint ez a magatartás nem meglepő, hiszen Matolcsy 1945 előtt is a főszolgabírói hivatalban dolgozott.¹²³

¹²² MNL PML V. 1031. D b 77/1945., 613/1945., 723/1945., 2623/1945., 980/1945.

¹²³ MNL PML V. 1031. D b 980/1945., 1174/1945., 47/1946., 2952/1945.

Földreform Dunakeszin

A dunakeszi gazdák bizakodva vártak egy földbirtokreformot, amitől anyagi helyzetük kedvezőbb alakulását remélték. 1945-ben 126 család, mintegy 520 lélek foglalkozott földműveléssel. Közülük 48 család 1–5 holdon, 43 család 5–20 holdon és 35 család 20–50 holdon gazdálkodott. A front elvonulása után a földosztás elodázhatatlansága szinte benne volt a levegőben. Érezhette ezt a Nemzeti Felszabadítási Bizottság is, hiszen már 1945 februárjában azt tervezték, hogy „spontán módon” felosztják Imreházapusztát a földnélküli mezőgazdasági munkások között.¹²⁴ A földreformról szóló 600/1945. számú miniszterelnöki rendelet mielőbbi végrehajtása érdekében a dunakeszi elöljáróság 1945. március 28–30. között dobszó és hirdetmény útján gyűlést hívott össze 1945. március 31-re a községi kultúrházba. Ezen a gyűlésen földigénylökként jelentek meg a következők: Sipos Mihály, Rózsa András, Gódor Mihály, Csőreg János, Kövesdi István, ifj. Szabó György, Hubina Mihály, Száraz József, Borbás József, özv. Bán Jánosné, Lengyel István, ifj. Ilovai Jánosné, Németh Józsefné, Egri István, Répa Ferenc, ifj. Répa Ferenc, Répa József, Asztalos Mihály, özv. Tóth Istvánné, Hajdi Lajos, Hubina Lajos, id. Blaskó Ferenc, László Mihály, Kövesdi László, K. Tóth János, K. Tóth István, Tarcsai András, Bán György, ifj. N. László István, ifj. Legendi György, K. László István, K. László György, Kiss István, özv. Holovics Istvánné, Holovics Imre, Csőreg Géza, Mogony János, id. Lipniczky Mihály, Pap Dénes, M. Tóth Ferenc, Sipos János, Varga Mihály, Koncsik István, László

11. kép: A Dunakeszi Községi Kultúrház napjainkban

¹²⁴ MNL PML V. 1031. D b 32/1945.

János, Helembai Mihály, Blaskó Mihály, Barsi István, Pesti István, ifj. Tóth István és Asztalos József községi lakosok.

A résztvevők id. Lipniczky Mihály korelnök vezetésével megválasztották a kilenc főből álló Földigénylő Bizottságot, amelynek tagjai ifj. Szabó György, K. László István, id. Blaskó Ferenc, id. Lipniczky Mihály, Hubina Mihály, Helembai Mihály, Rózsa András, Gódor Mihály és K. Tóth János lettek. A Földigénylő Bizottság elnöki tisztére nemsokára megválasztották a Nemzeti Parasztpárthoz tartozó K. László Istvánt, akinek a vezetésével 1945. április 7-ig összeírták és hirdetőtáblán kifüggesztették az igénylők névsorát, valamint az igényelt földek mennyiségét, és április 10-én már meg is kezdték a földosztást.¹²⁵

A helyi földigénylők 156-an voltak: közülük 22 mezőgazdasági munkás és 88 törpebirtokos bizonyult igényjogosultnak. Az összegényük 900 kataszteri holdat tett ki. Ehhez képest alig állt rendelkezésre földterület, hiszen a község határában nem volt nagybirtok. Az egyetlen komolyabb úri birtoknak a nagyrákói és kelemenfalvi Rakovszky Ádám tulajdonában lévő, 70 hold 224 négyszögöl nagyságú Imreháza számított, amit a Földigénylő Bizottság, többek között arra hivatkozva, hogy a tulajdonosnak a gazdálkodás nem az élethivatása, és az ingatlan nem a létfenntartását szolgálja, teljes egészében elkobzott. Az imreházi birtokon található elhagyott, hétszobás kúriát még 1945 elején kifosztotta a kisalagi lakosság.¹²⁶

Mivel a közeli településeken (pl. Alagon, Fóton, Sződön) 1000 hold feletti nagybirtokok voltak, ezért a Dunakeszi Földigénylő Bizottság a szomszédos földigénylő bizottságokhoz fordult felosztható területekért, de ezek a községek elzárkóztak a dunakeszi igények elől. A dunakeszi előljáráóság a lehető legsürgősebben és a legnagyobb mértékben végre akarta hajtani a földreformot, ezért hozzányúltak a község tulajdonában lévő 217 kataszteri hold földhöz, amelyből 1945. augusztus 1-jéig – a kötelezően előírt 50 hold visszahagyása mellett – 167 holdat kiosztottak. Ez a földterület azelőtt községi törzsvagyonnak számított, és egy részét fizetés-kiegészítés címén javadalmazásra használta fel a falu. Ilyen természetbeni javadalmazást élvezett a községi lelkész 46, a kántor 26, a jegyző 30 és a római katolikus iskola 8 kataszteri hold erejéig. A javadalmazottak egyike sem végzett ténylegesen földmunkát, hanem a szántókat bérbe adták. Maga a község is csak néhány hold földet művelt saját kezelésben, a többi szintén bérbe adta a helybeli törpebirtokosoknak és nincstelének. A parcellázás kezdetben lassan haladt. 1945. május 14-ig 70 hold 224 négyszögölet osztottak ki 18 birtoktalan között; 1945. július 12-ig viszont már 67 gazda kapott összesen 212 hold földet.¹²⁷

¹²⁵ MNL PML V. 1031. D b 142/1945., 147/1945., 187/1945.

¹²⁶ MNL PML V. 1031. D b 430/1947., 2841/1945., 3231/1945. Imreháza 70 hold 224 négyszögöl. Ebből szántó: 33 h. 249 négyszögöl; legelő: 15 h. 334 négyszögöl; használhatatlan: 3 h. 841 négyszögöl; erdő: 7 hold 853 négyszögöl; kert: 1 hold 84 négyszögöl; szőlő: 9 hold 1063 négyszögöl. MNL PML V. 1031. D b 433/1945., 1931/1945.

¹²⁷ MNL PML V. 1031. D b 430/1947., 3936/1945., 187/1945., 519/1945.

4. táblázat: Kimutatás a dunakeszi földbirtokok tulajdonosairól és a földnélküli mezőgazdasági munkásokról¹²⁸

ssz.	név	foglalkozás	Hány hold földje volt a földreform előtt?	Hány hold földet kapott a földreform alapján?	Birtokállomány ez idő szerint kataszteri holdanként
1.	Dunakeszi község mint erkölcsi tulajdonos	birtokos	212		20
2.	Rakovszky Ádám	birtokos	70		
3.	Dunakeszi község elöljárósága	kisbirtokos	50		50
4.	Legindi István	kisbirtokos	30		30
5.	Legindi Jánosné	kisbirtokos	36		36
[6.]	*				
7.	Asztalos Istvánné	kisbirtokos	30		30
8.	D. Száraz János	kisbirtokos	35		35
9.	Száraz István	kisbirtokos	26		26
10.	Szabó János	kisbirtokos	28		28
11.	Kovács Mihály	mg. munkás		6	6
12.	Baranyai Sándor	mg. munkás		6	6
13.	Neruzsil István	mg. munkás		6	6
14.	M. Tóth József	mg. munkás		6	6
15.	Haraszi János	mg. munkás		6	6
16.	Boros József	mg. munkás		6	6
17.	Pintér József	mg. munkás		6	6
18.	Hornyák Lajos	mg. munkás		6	6
19.	Vass Miklós	mg. munkás		6	6
20.	Táncos Elek	mg. munkás		1	1
21.	Újságírók szan. egy	újságíró		15	15
22.	Sipos Mihály	földm.	1	3	4
23.	K. László György	földm.	6	3	9
24.	id. Blaskó Ferenc	földm.	5	4	9
25.	Koncsik István	földm.	8	4	12
26.	Sipos József	földm.	2	4	6
27.	László Jánosné	földm.	1	2	3
28.	id. Lipniczky Mihály	földm.	1	5	6
29.	Asztalos József	földm.	3	2	5
30.	Szabó György	földm.	8	5	13
31.	A. Száraz József	földm.	6	2	8
32.	Gerhát László	földm.	2	2	4
33.	Hubina Mihály	földm.	2	4	6
34.	B. vagy V. László Mihály	földm.	8	2	10
35.	Lipniczky Lajos	földm.	4	4	8
36.	Kövesdi István	földm.	6	2	8

¹²⁸ MNL PML V. 1031. D b 1385/1945. Kimutatás a Dunakeszi község határában lévő összes földbirtokok tulajdonosairól és a földnélküli mezőgazdasági munkásokról (csak a családfőkről), 1945. július 28. A földosztási adatok csak a pillanatnyi állapotot mutatják, nem véglegesek!

DUNAKESZI ÉS ALAG 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

ssz.	név	foglalkozás	Hány hold földje volt a földreform előtt?	Hány hold földet kapott a földreform alapján?	Birtokállomány ez idő szerint kataszteri holdanként
37.	Agócs Máttyás	földm.	4	3	7
38.	Bálint István	földm.		4	4
39.	Répa Ferenc	földm.	4	3	7
40.	Varga Mihály	földm.		3	3
41.	Szócs János	földm.		4	4
42.	Száraz István	földm.	1	3	4
43.	Cs. László János	földm.		3	3
44.	N. Lengyel István	földm.	6	3	9
45.	B. Lengyel István	földm.	6	4	10
46.	Vancsók Sándor	földm.	4	3	7
47.	Németh Józsefné	földm.	7	4	11
48.	ifj. Blaskó Ferenc	földm.	4	3	7
49.	Répa József	földm.	6	4	10
50.	Máté András	földm.		3	3
51.	Gombai Mihály	földm.	2	4	6
52.	Hajdi Lajos	földm.	2	3	5
53.	Dudás István	földm.	2	4	6
54.	Szécseyi István	földm.	6	3	9
55.	ifj. László György	földm.	8	4	12
56.	László Ferenc	földm.	15	3	18
57.	Blaskó István	földm.	17	4	21
58.	N. László István	földm.	16	3	19
59.	Koncsik József	földm.	13	4	17
60.	A. Száraz János	földm.	13	3	16
61.	özv. Bán Jánosné	földm.	19	4	23
62.	L. Veres József	földm.	15	3	18
63.	ifj. Lipniczky István	földm.	12	4	16
64.	Ilovai János	földm.	10	4	14
65.	Gódor Mihály	földm.	1	4	5
66.	Koncsik Dávid	földm.	7	5	12
67.	Helembai Mihály	földm.	7	5	12
68.	Holovics Istvánné	földm.	15	4	19
69.	Rózsa András	földm.	14	4	18
70.	K. László István	földm.	10	5	15
71.	Sipos János	földm.	13	4	17
72.	M. Tóth István	földm.	16	4	20
73.	Csombor István	földm.	13	4	17
74.	Asztalos István	földm.	12	3	15
*	K. Tóth János	földm.	10	5	15
75.	Asztalos Józsefné	földm.	15		15
76.	Bán Mihály	földm.	29		29
77.	Tóth Józsefné	földm.	39		39
78.	Asztalos Mihály	földm.	31		31
79.	Szabó István	földm.	45		45
80.	A. Veres József	földm.	31		31
81.	H. Tóth István	földm.	35		35
82.	Száraz István	földm.	37		37

DUNAKESZI ÉS ALAG 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

ssz.	név	foglalkozás	Hány hold földje volt a földreform előtt?	Hány hold földet kapott a földreform alapján?	Birtokállomány ez idő szerint kataszteri holdanként
83.	G. Veres György	földm.	34		34
84.	G. Veres Jánosné	földm.	37		37
85.	Sziráki János	földm.	8		8
86.	Tóth Lajos	földm.	10		10
87.	Száraz István	földm.	15		15
88.	H. Kiss István	földm.	25		25
89.	Szabó Ferenc	földm.	18		18
90.	Blaskó Lajos	földm.	15		15
91.	Tarcsai András	földm.	19		19
92.	Mogony János	földm.	16		16
93.	Pusztai István	földm.	29		29
94.	Noncsik Istvánné	földm.	10		10
95.	Rózsa József	földm.	12		12
96.	Kenyeres Mihályné	földm.	12		12
97.	K. Tóth István	földm.	14		14
98.	Bán Jánosné	földm.	9		9
99.	Rózsa Andrásné	földm.	23		23
100.	K. Száraz István	földm.	24		24
101.	Legindi János	földm.	30		30
102.	Hubina János	földm.	16		16
103.	Száraz György	földm.	24		24
104.	Bojsza György	földm.	17		17
105.	N. Tóth Ferenc	földm.	19		19
106.	Gombai Ferenc	földm.	18		18
107.	Szabó Józsefné	földm.	14		14
108.	Kiss István	földm.	15		15
109.	B. László Mihály	földm.	27		27
110.	Hubina András	földm.	21		21
111.	Kiss Ferenc	földm.	27		27
112.	Vörös Andrásné	földm.	26		26
113.	Kiss Rozália	földm.	29		29
114.	O. Száraz János	földm.	36		36
115.	Molnár Imre	földm.	19		19
116.	Lengyel Mihályné	földm.	8		8
117.	Lengyel József	földm.	5		5
118.	Tarcsai István	földm.	40		40
119.	Sipos Jánosné	földm.	22		22
120.	Sziráki György	földm.	32		32
121.	Száraz György	földm.	34		34
122.	A. Tóth Pál	földm.	29		29
123.	Holovics György	földm.	20		20
124.	Pálincás István	földm.	16		16
125.	Mihály György	földm.	15		15
126.	K. Tóth Ferenc	földm.	20		20
127.	G. Veres József	földm.	23		23
128.	F. Tóth Istvánné	földm.	24		24
6.	* Ujfakusi (sic!) Mihály	földm.	20		20

ssz.	név	foglalkozás	Hány hold földje volt a földreform előtt?	Hány hold földet kapott a földreform alapján?	Birtokállomány ez idő szerint kataszteri holdanként
	Összesen		2128	262	2128
	Fóti lakosok tulajdonában:		1108		1108
	Földadó alá nem eső stb.		3236		3236
	Beépített terület		1808		1808
	Összesen		5044		5044

A Megyei Földbirtokrendező Tanács 1945. szeptember 28-án a Dunakeszi Földigénylő Bizottság felhasználási tervét módosításokkal ugyan, de jóváhagyta. A véghatározat ellen Rakovszky Ádám fellebbezett, de semmi esélye nem volt, mivel birtokát 1939. szeptember 1. után vásárolta, ezért azt a 22-es számú országos földbirtokrendező-tanácsi elvi határozat alapján háborús szerzeménynek [sic!] tekintették. Ugyanakkor 1946-ban az Országos Földbirtokrendező Tanács – tekintettel arra, hogy Dunakeszin a rendelkezésre álló ingatlanok a földreform céljára nem bizonyultak elegendőnek – a 34745/1946/III. számú határozatával Sződ község határából Száhlender Béláné sz. nemeskéri Kiss Margit 110 kataszteri hold 1545 négyszögöl, valamint Nemeskéri Kiss Sándor 45 kataszteri hold 1023 négyszögöl területű uradalmi birtokát a Dunakeszi Földigénylő Bizottság rendelkezésére bocsátotta. (Összesen 156 kataszteri hold 968 négyszögöl területet.) A határozat következtében a korábbi felhasználási terv tárgyatlanná vált, új juttatási javaslatot és felhasználási tervet kellett készíteni. Ez alapján Száhlender Béláné sz. nemeskéri Kiss Margit Dunakeszi község határában lévő 2 kataszteri hold 150 négyszögöl területű földbirtokát szintén megváltották. A községi földek felhasználása a következőképpen valósult meg. Községi igénybe vett föld: 88 kataszteri hold 452 négyszögöl; községi mentesített föld: 41 kataszteri hold 1238 négyszögöl; egyházi igénybe vett föld: 28 kataszteri hold 338 négyszögöl; iskolaalap igénybe vett földje: 8 kataszteri hold 725 négyszögöl; egyházi mentesített föld: 50 kataszteri hold 447 négyszögöl; összesen: 217 kataszteri hold.¹²⁹

Tehát összefoglalva: Dunakeszi közigazgatási területén a földosztások során az alábbi birtokok felosztására került sor: 1. Rakovszky Ádámtól igénybe vett 69 hold 1035 négyszögöl, 591 korona 82 fillér; 2. Dunakeszi községtől igénybe vett 88 hold 452 négyszögöl, 654 korona 19 fillér; 3. Dunakeszi római katolikus egyháztól igénybe vett 36 hold 263 négyszögöl, 218 korona 29 fillér; 4. Száhlender Bélánétól igénybe vett 2 hold 150 négyszögöl, 28 korona 27 fillér; igénybe vett összesen: 196 hold 300 négyszögöl, 1492 korona 57 fillér.

Régi tulajdonosoknak visszamaradt: 1. Rakovszky Ádámnak 800 négyszögöl, 6 korona 40 fillér; 2. a római katolikus plébániának: 33 hold 710 négyszögöl, 240 korona 79 fillér.

¹²⁹ MNL PML V. 1031. D b 3231/1945., 3451/1946.

Igénybe vett ingatlanok összesen: 196 hold 300 négyszögöl, 1492 korona 57 fillér; visszamaradt ingatlanok: 33 hold 1510 négyszögöl, 247 korona 19 fillér.

Kiosztás: 1. magánosok: 138 hold 1192 négyszögöl, 1157 korona 26 fillér; 2. Magyar Államkincstár Földalap: 55 hold 157 négyszögöl, 335 korona 31 fillér; 3. Dunakeszi községnek (utak): 2 hold 551 négyszögöl; összesen 196 hold 300 négyszögöl, 1492 korona 57 fillér.¹³⁰

K. László István 1947. május 13-án adta le a megszünt Földigénylő Bizottság iratanyagát és bélyegzőjét. A jegyzőkönyv szerint a földosztást ekkorra befejezték, de a telekkönyvezés még nem történt meg minden esetben. Kocher László 1947. november 3-án azt jelentette a megyének, hogy Dunakeszin 84 család, összesen 273 személy jutott földhöz. A Földigénylő Bizottság javaslata alapján a 207 igénylőből 160 személyt részesítettek házhelyjuttatásban 35 hold területen, egyenként 260 négyszögöles házhelyekkel. 1947 végéig valamennyi földhöz juttatott személy megkapta a telekkönyvi kivonatát, a házhelyigénylések kiosztási jegyzékét jóváhagyták, a házhelyek műszaki felosztására azonban a gyakorlatban még várni kellett.¹³¹

A földosztás nem használt Dunakeszi vagyoni helyzetének, hiszen ezután már nem tudták bérbe adni a hajdani községi földeket, amelyekből a megmaradt 50 hold a legsilányabb rét és kaszáló volt. Ezzel egyidejűleg a falu számára megszünt a halászati és vadászati jog bérbeadásából származó jövedelem. A község házi kezelésében lévő kultúrház-vendéglő súlyos háborús károkat szenvedett, kijavításáig nem hajtott jövedelmet, és 1945-ben a moziból sem volt már bevétel. A korábban bérbeadás útján értékesített községi kiskocsmá teljesen elpusztult, akárcsak a vágóhíd. A falu jövedelme csak a befolyó adókból járó százalékokból, fogyasztási adóból, piaci helypénzből, sírhelydíjből adódott. A fogyasztási adó szintén erősen megcsappant, mert a háború befejezése után húst sokáig nem mértek, és borfogyasztás is kevés volt. A község pénzügyi egyensúlyát csak a legnagyobb erőfeszítések árán sikerült fenntartani.¹³²

A Dunakeszi MÁV Főműhely irányítását 1945 januárjában a szovjet katonai parancsnokság vette át, és az üzem 1945. május 26-ig a szovjeteknek dolgozott, akik a gyárat május 27-én adták át az üzemvezetőségnek.¹³³ Dunakeszi község azonban ezután sem tudott a kb. 1000 főt foglalkoztató üzemről jövedelmet beszélni, mert a főműhely, arra hivatkozva, hogy a MÁV Igazgatóság székhelye a fővárosban van, minden közszolgáltatást

¹³⁰ MNL PML V. 1031. D b 4625/1947.

¹³¹ MNL PML V. 1031. D b 1887/1947., 6149/1947., 2841/1945., 3451/1946., 6172/1947.

¹³² MNL PML V. 1031. D b 463/1946.

¹³³ Ezen időszak alatt a szovjetek a következő gépeket és felszerelési tárgyakat vitték el: 1 db menetvágógép, 4 db esztergapad, 3 db hegesztő transzformátor, 6 db villamos fűrőgép, 10 db pneumatikus fűrő, szegecselő és vágó, 1 db hegesztő dinamó, 2 db elektromotor, 2 db motorgenerátor, 1 db villamos kézi olló, 13 db hegesztő és vágó pisztoly, 2 db festékörlő gép, 7 varrógép, 2 db festékszóró. MNL PML V. 1031. D b 532/1945.

(szolgálati viszonyból eredő jövedelemadót, közmunkaváltságot) Budapestnek fizetett be.¹³⁴

A Dunakeszi Bem utca 4. szám alatti Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. a háború előtt a Julius Meinel-csoport tulajdonában volt, ezért a front közeledtével a német csapatok a gépi berendezést leszerelték és elszállították. A harcok után a szovjetek azonnal birtokba vették a volt német birodalmi üzemet, katonasággal őriztették, polgári hatóság nem léphetett be a gyár területére. Az épületben a szovjetek kezdetben élelmiszerraktárt rendeztek be, majd helyi alkalmazottakkal 1945. augusztus 18. körül megindították a termelést.¹³⁵

5. táblázat: Kimutatás a dunakeszi gyárakról és üzemekről (1947)¹³⁶

ssz.	üzemtulajdonos neve	üzem megnevezése	üzem helye
1	Juhász István	asztalos	Lajos u. 30.
2	Rizsane Ferenc	asztalos	Attila u. 16.
3	Szimler Pál	bognár	Budapesti főút 17.
4	Rózner György	cukrász	Budapesti főút 40.
5	Klinovszki István	cukorka	Erzsébet királyné u. 13.
6	Kollár István és Tsa.	szövő	Temető u. 3.
7	Papp Rozália	kötő-szövő	Szabadka u. 2.
8	Kalmár István	harisnyakötő	Bem u. 20.
9	Sipos Lajos	takács	Árpád u. 7.
10	Csányi József	lakatos	Ivánka Pál u. 11.
11	Sipos János	lakatos	Bajcsy-Zsilinszky u. 12.
12	Ravas Gábor	kerékpár	Budapesti főút 129/a.
13	Pesti István	réműves	Budapesti főút 15.
14	B. Száraz István	szikvíz	Budapesti főút 13.
15	B. Száraz István	szikvíz	Budapesti főút 19.
16	Kardos József	pék	Budapesti főút 76.
18	Magyar Konzervgyár Rt.	konzervgyár	Bem u. 2.
19	Szabó Lajos	hengermalom	Ivánka Pál u. 30.
20	MÁV Főműhely	vasúti kocsi	Műhelytelep
21	Máthé és Pásztor	kátrány fedéllemez és kocsikenőcs gyár	Budapesti főút 197.

A háború előtt három kisebb kötő-szövő üzem volt a községben, 1945 után Kollár István szövőmunkás alapított egy negyediket. Pénze nem lévén, tűzből kimentett, bombasérült gépek megjavítását vállalta oly módon, hogy roncsokból üzemképes gépeket állított össze, és minden második gép a munkadíj fejében az övé maradt. Tevékenységét az tudta igazán

¹³⁴ MNL PML V. 1031. D b 463/1946.

¹³⁵ MNL PML V. 1031. D b 532/1945., 2008/1945. Erről bővebben ld. *A dunakeszi konzervgyár 1945 után* c. fejezetet.

¹³⁶ MNL PML V. 1031 D b 5496/1947. Kimutatás a Dunakeszi község területén működő gyárakról és üzemekről, 1947. szept. 24.

méltányolni, aki látta, hogy rozsdás ócskavasból elégtelen szerszámaival tökéletesen működő, komoly szerkezeteket állított össze. Kollár iparengedélyt azonban még 1947-ben sem kapott, amiért munkája eredményének nagyobb részét kénytelen volt átengedni olyanoknak, akik ugyan nem dolgoztak, de volt iparengedélyük.¹³⁷

1945-ben az MKP kezdeményezésére és elsősorban a gazdatársadalom megszervezése érdekében egy Beszerző és Értékesítő Népszövetkezet alakult, amely azonban 1946-ban a hiperinfláció idején teljesen elsorvadt. Az új pénz bevezetése után újra talpra állt, és átlagosan havi 20.000 forintos forgalmat bonyolított le. Komoly gondot jelentett a gazdáknak a megtermelt termények, elsősorban a paradicsomnak a piacra juttatása és értékesítése, hiszen az amúgy is silány lóállomány a hordás és az állandó Budapestre járás idején rendre elcsigázódott, és csak a gondos ápolás mentette meg a jószágokat az elhullástól. Ez készíthette a községi elöljáróságot, illetve a Beszerző és Értékesítő Népszövetkezet vezetését arra, hogy 1946-ban tervbe vegyék egy hajóállomás létesítését és egy hajótársaság alapítását. Az volt a szándékuk, hogy vásárolnak egy uszályt, amellyel a nagy mennyiségű paradicsomot olyan vidékre szállítanák, ahol jó árat kaphatnak érte, onnan pedig olcsó burgonyát vagy más terményt hozhatnának a dunakeszi szövetkezetnek. Az ötlet azonban nem valósult meg, még a Rév út végére tervezett hajóállomás sem készült el, pedig a MÁV Főműhely rohammunkások segítségével magára vállalta a kikötőtutaj és -híd elkészítését.¹³⁸ Szintén csak terv maradt egy gombatelep létesítése a MÁV Főműhely által légvédelmi óvóhelyként kiépített, 900 négyzetméteres földalatti bunkerben.¹³⁹

Sikerült viszont a baromfiállomány gyors felfrissítése és pótlása céljából négy keltetőgépet beállítani. Ezzel elérték a gyorsabb és nagyobb mennyiségű szaporítást, valamint elkerülték a természetes anyával járó keltetés kockázatát és korlátozottságát. A húsellátási nehézségek enyhítésére a községi bikaistállóban nyúlszaporító telepet hoztak létre, és elkezdték a nyúltenyésztés és a kecsketartás propagálását. Ennek az lett az eredménye, hogy a korábbi 50-60 egyedhez képest a házinyúlállomány 1946 májusára elérte a 2000 darabot, a kecske- és nyúltartó szegény emberek támogatására pedig a község kecskelegelőt jelölt ki a kiirtott kiserdő helyén. Az intézkedésekkel sikerült a húshiányt némileg enyhíteni, de a tehén- és lóállomány pótlása – a pénztelenség miatt – csak nagyon lassan haladt.¹⁴⁰

¹³⁷ MNL PML V. 1031. D b 629/1947.

¹³⁸ MNL PML IV. 408-ab 29. doboz. Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye alispánjának iratai, újjáépítési iratok 1945–1949. Újjáépítési tervek és eredmények. Dunakeszi újjáépítési versenyeredmények. 1947. január 28.; MNL PML V. 1031. D b 1458/1946., 3649/1946.; MNL PML IV. 408-ab 29. doboz. Dunakeszi nagyközség újjáépítési terve 1946. január 16.; MNL PML V. 1031. D b 2041/1948.

¹³⁹ MNL PML IV. 408-ab 29. doboz. Dunakeszi nagyközség újjáépítési terve 1946. január 16.

¹⁴⁰ MNL PML V. 1031. D b 47/1946.

6. táblázat: A dunakeszi állatállomány 1946. október 22-én (darab)¹⁴¹

állatállomány	a háború előtt	a háború után	1946
tehén	234	3	52
ló	345	3	216
sertés	872	41	1400
juh	2	0	6
kecske	173	64	1100
baromfi	8000	600	21000

Kultúra és oktatás

A diákok és a pártok ifjúsági szervezetei 1946-ban megkezdték a község belterületének újrafásítását – a méhészetekre tekintettel – elsősorban akácfacseteték ültetésével, és megalakult egy ötven tagú méhészegyesület is. A helyi cserkészek a Duna árterületén és a réteken Horváth Ferenc irányításával gyógynövénygyűjtésbe kezdtek, és ezzel járultak hozzá a község bevételeihez.¹⁴²

1946-ban a falu déli határán lévő Székesnádas nevű ingoványos terület forrásainak elvezetésére három csatornát építettek ki, amivel a község mintegy 120 hold kaszálót nyert. Súlyos gondot jelentett a háború utáni években, hogy a dunakeszi gazdák az általános beszoigáltatási törvények hatálya alá tartoztak, holott a helyi homokon 3-4 mázsás gabonatermésnél, vagy 4-5 mázsás átlagos kukoricatermésnél jobbat nem tudtak produkálni, így a beszoigáltatásuk alatta maradt még az előírt mennyiség 30%-ának is. Ezzel szemben, jóval több munkával és befektetéssel, holdanként 40-45 mázsás paradicsomtermést értek el. Hiába hivatkoztak a közellátási miniszternél arra, hogy a helyi gazdák a gabonát már a múltban is máshonnan hozták, és a paradicsom termesztése országos érdeket szolgál, nem tudták elérni, hogy a konzervgyárban leadott paradicsomot és konyhakerti termést beszámíthassák a beszoigáltatásba. A kevés állat miatt hiány volt trágyából, a műtrágyát pedig alig lehetett megfizetni, így a dunakesziek nehezen álltak át a belterjes gazdálkodásra. Ráadásul a szovjet katonák még 1946 júniusában is fosztogatták a határt, kaszálták a vetéseket, leszedték a gyümölcsöt, és ezt nem lehetett megakadályozni.¹⁴³

A községi elöljáróság, a pártok és a különböző szervezetek több népjóléti intézkedéssel is megpróbálták felkarolni a lerongyolódott lakosságot. A Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek által működtetett római katolikus óvodát a község napközi otthonná bővítette, és ugyanitt a Nemzeti Segély a Vöröskereszt segítségével 150 személyre népkonyhát állított fel. Kisalagon szintén szükség volt egy népkonyha létrehozására. 1945 után a MÁV Főműhelyben óvoda, a konzervgyárban pedig napközi létesült az üzemi munkások gyermekei számára.

¹⁴¹ MNL PML V. 1031. D b 3649/1946.

¹⁴² MNL PML V. 1031. D b 47/1946; MNL PML IV. 408.-ab. 29. doboz. Dunakeszi nagyközség újjáépítési terve 1946. január 16.

¹⁴³ MNL PML V. 1031. D b 47/1946., 1458/1946., 4271/1946.

Az Egészségvédelmi Kör (Zöldkereszt) megsérült és kifosztott rendelőjét már 1945-ben újjáépítették és berendezték, az átvonuló szovjet csapatok azonban ismét tönkretették az épületet. Így a falu vezetése 1946-ban másodízben is kénytelen volt rendbe hozatni, beüvegeztetni, kifestetni és berendezni az egészségházat, ahol a megjavított kvarclámpák segítségével

12. kép: Az első gyereküdvözlés (1945)

próbálták meg kicsit feljavítani a vitaminhiányos gyerekek egészségi állapotát. Itt alakították ki a községi fürdőt is két káddal és nyolc zuhannyal. A JOINT (*American Jewish Joint Distribution Committee*) és az UNRRA (*United Nations Relief and Rehabilitation Administration*) révén a rászorulóknak ruha- és cipőadományokhoz juthattak. A Nemzeti Segély dunakeszi szervezete 1945–1946 telén naponta 230 gyermeket ebédeltetett, és a Magyar Nők Demokratikus

Szövetségével karöltve 1946 nyarán egy hónapon át 170 rászorult gyermeket nyaraltatott vidéken. Ez a két szervezet 1948 áprilisában megnyitott egy új napközi otthont a Révdűlőn. A pártok is gyűjtéseket indítottak, és a befolyt összegből többek között karácsonyi ünnepséget szerveztek, ahol ajándékokat osztottak ki a sokgyerekes anyáknak vagy a hazatért hadifoglyoknak. A MÁV főműhelyi munkások a községi iskola udvarán kiépítettek egy vízcsapot, így a gyerekeknek már nem kellett üvegben magukkal vinni az ivóvizet. Ugyanitt a régi udvari WC-ket lebontották és újakat építettek.¹⁴⁴ 1946-ban a római katolikus népiskola nyolc tantermét és egész épületét az újjáépítési verseny keretében az iparosok ingyen, rohammunka keretében megjavították és kifestették. A kisalagi iskolát ugyanekkor az MKP hozatta rendbe és üvegeztette be. A háborúban a községi kultúrház több gránát- és aknatalálatot kapott, és hónapokig csupasz falakkal, rozszant tetővel éktelenkedett a Fő úton. A község még 1945-ben megcsináltatta a tetőzetet, hogy az épület megmentse a romba dőléstől, majd gyűjtés indult a helyreállításért. 1946-ban a Vasutas Szakszervezet, az Iparoskör, és a pártok ifjúsági szervezetei közös munkával két hónap alatt az egész épületet (söntést, vendégszobát, egy 60 főt befogadó termet, egy 100 főt befogadó termet és a 600 fő befogadóképességű emeleti dísztermet) újjáépítették. Megszerelték a villany- és vízvezetékeket, újraácsolták a színpadot, kulisszákat készítettek, és egy színpadi nagyfüggönnyt is beszereztek. Nem kis büszkeséggel állapította meg Szabó István bíró, hogy

*„Pest megye egy községének sincs szebb és nagyobb kultúrháza, mint nekünk. Hasznos is, ez a község legnagyobb bevételi forrása.”*¹⁴⁵

¹⁴⁴ MNL PML V. 1031. D b 629/1947; 52/1948.

¹⁴⁵ MNL PML V. 1031. D b 629/1947.

Hamar helyreállították a műhelytelepi vasutas kultúrházat is, és 1946-ban a konzervgyár területén – az ún. Kastélyban – egy harmadik kultúrházat alakítottak ki a munkások részére színpaddal és 150 férőhellyel. Talán a háború utáni újrakezdés lázának és a feltétlen élni akarásnak tudható be, hogy a településen pezsgő kulturális élet bontakozott ki, ami persze zömmel a korábbi egyletek és körök tagjainak volt köszönhető. A korábbi Magyarság Dal- és Önképző Egyesület a Vasutas Szakszervezet keretében működött tovább egy ideig, és szét-hordott könyvtárukat is pótolták. A harcok alatt megsemmisült községi közkönyvtárat könyvadományok útján sikerült ismét megalapozni. A vasutas férfikórus mellé az Iparoskörben 70, a MADISZ-ban pedig 35 tagú vegyes kórus alakult. Újjászerveződött a Gazdakör, de könyvtáruk végképp elveszett, és ismét megalakult a községi műkedvelő gárda, akik 1947. március 15-én színpadra vitték a *Piros bugyelláris*, húsvétkor pedig a *Falu rossza* című népszínműveket. A községi és a vasutas kultúrházban minden hétre esett egy – többnyire jótékony célú – előadás (színdarab, hangverseny, irodalmi est), valamint rendszeresen rendeztek táncmulatságokat. Az MKP meghívására egyszer az Operaház, egyszer a Vígszínház, és háromszor a Nemzeti Színház művészei is vendégszerepeltek. Az úgynevezett szabadművelés keretében a helyi tanítók, tanárok, orvosok és a politikai pártok küldöttei a községi kultúrházban minden második héten előadásokat tartottak, amelyek az ismeretterjesztésen túl a hallgatók ideológiai átformálását is szolgálták.¹⁴⁶ A második világháború utáni új korszak meghatározó közösségi rendezvényei a május elsejei ünnepek lettek. 1946-ban a község lakossága, a pártok és a testületek a hősi szobornál gyülekeztek, ahonnan zárt sorokban, zenészó mellett vonultak Műhelytelepre, a szabadtéri ünnepélyre. A koreográfia még a korábbi évek hősök napi felvonulásait idézhette. Ezen a napon a lakosság dupla kenyéradagot kapott, a gyerekeknek pedig cukrot osztottak. 1947-ben április 30-án este a vasutas fúvószenekar takarodójával kezdődött az ünnepség. Egész éjjel jártak a községben a zenekarok és a dalárdák szerenádra. A reggeli felvonulásban több mint ezer ember vett részt, a nagygyűlés közönsége elérte a kétezer főt. A gyűlés után az ünneplők belépti díj nélkül nézhettek meg egy színielőadást, illetve részt vehettek a nép-ünnepélyen. A fordulat évének közeledtét jelezte, hogy a Kisgazdapárt szónokát este a kocsmában azért verték meg, mert az ünnepélyen a polgári demokráciát dicsőítette.¹⁴⁷

¹⁴⁶ MNL PML V. 1031. D b 47/1946; 629/1947; MNL PML IV. 408-ab 29. doboz. Dunakeszi nagyközség újjáépítési terve 1946. január 16.

¹⁴⁷ MNL PML V. 1031. D b 1458/1946.; MNL PML IV. 449-b 771. doboz. A Váci járás főjegyzőjének iratai, közigazgatási iratok, községek népi demokratikus szerveinek tiszti értekezletei 1947. 2468/1947.

Politikai és közigazgatási változások

1945-ben megindultak az igazoló eljárások. A községben alakult meg a Váci Járás II. számú Dunakeszi Igazoló Bizottsága, amelynek illetékessége Alag, Alsógöd, Csomád, Dunakeszi, Felsőgöd, Fót, Sződ, Veresegyház, Órszentmiklós községekre terjedt ki, ám tagsága csak dunakeszi lakosokból állt: Bihari Félix (MKP), Lenkei Imre (SZDP), ifj. Szabó György (NPP), Legéndi István (FKGP) és Vályi József (a szakszervezeti helyi csoport részéről). Az igazolóbizottság 1947. április 11-ig 2846 ügyet tárgyalt. Többségében dunakeszi, alagi, fóti, alsó- és felsőgödi, szödi, sződligeti és veresegyházi állami alkalmazottak igazolási eljárásával, valamint az iparendélyek felülvizsgálatával foglalkoztak, de a Dunakeszi MÁV Főműhely, a Budapesti Északi Főműhely és az Istvántelki Főműhely munkásainak egy részét is ők igazolták. A dunakeszi tanárok közül egyedül Bajnok Géza igazgatót marasztalták el, viszont ő a legsúlyosabb ítéletet kapta: 1945. augusztus 17-én nyugdíjazták. A kultuszminisztérium sokáig nem vette tudomásul az igazolóbizottság határozatát, továbbra is folyósították Bajnok illetményét, és a volt igazgató-kántortanító még 1946-ban sem volt hajlandó kiköltözni a kántorházból. A községi alkalmazottak közül Szentés Rezső adóügyi jegyzőt szintén nyugdíjazták, Závodszy Géza vezetőjegyzőt viszont az igazolóbizottság annak ellenére igazoltnak jelentette ki, hogy 1944-ben elhagyta szolgálati helyét, a szovjetek elől egy községi kocsival Tokodra menekült, és a dunakeszi iratok egy részét is magával vitte. Závodszy 1945. augusztus 28-án jelentkezett a községhez azzal, hogy az igazolóbizottság őt augusztus 17-én végérvényesen igazolta, és kérte: azonnal utalják ki neki elmaradt fizetését és a jegyzői javadalmi földek hozamát. Az új községi vezetőjegyző, Kocher László ezt elutasította, és a dunakeszi előjáróság nem volt hajlandó visszahelyezni állásába Závodszyt, annak ellenére sem, hogy a vármegye többször erre utasította a községet. Az 1945 utáni községi vezetés igyekezett az első adandó alkalommal megszabadulni a volt vezetőjegyzőtől, akit 1946-ban, a B-listázás idején végelbánással bocsátottak el a szolgálatból.¹⁴⁸

¹⁴⁸ MNL PML IV. 408-a 74/1945.; MNL PML XVII. 401. 1. doboz. Pest vármegyei I–II. számú Központi Igazoló Bizottság iratai 1945–1947. Vegyes iratok. Igazoló bizottságok szervezete 1945–1947. Igazoló bizottságok jelentései a főispánnak 1947. április 11.; VVL XVII. 414. b. A Váci Járás II. számú Dunakeszi Igazoló Bizottság iratai 1945–1946. Iktatókönyv 1945–1946.; MNL PML V. 1031. D a 1. köt. Dunakeszi Képviselőtestületi Közgyűlés jegyzőkönyvei 1945–1946. május 20. (1946. május 30-ai ülés.); Závodszy 1945. május 22-én tért vissza végleg Dunakeszire, de előtte májusban többször hazalátogatott már. MNL PML V. 1031. D b 920/1945; 2117/1945.; MNL PML V. 1031. D b 4495/1946. Závodszy Géza 1889. május 15-én született, 1908. október 2-től volt Dunakeszi vezetőjegyzője. 1946. augusztus végével mentették fel a szolgálatból, és nyugdíjazták 38 évnyi szolgálati idő beszámítással. 178 forint 56 fillér nyugdíjat kapott.

7. táblázat: A községháza alkalmazottai és a B-listára javasoltak¹⁴⁹

ssz.	név	beosztás	kérdőív-ssz.	vezetőjegyzői javaslat	Nemzeti Bizottság javaslata
1.	Kocher László	vezetőjegyző	50589		megtartandó
2.	Budai Mihály	adóügyi jegyző	50599	megtartandó	megtartandó
3.	Tóth János	közigazgatási aljegyző	50605	megtartandó	megtartandó
4.	Pusztai János	közigazgatási aljegyző	50591	megtartandó	megtartandó
5.	Szabó Gyula	közélelmezés-vezető	50596	megtartandó	megtartandó
6.	Ergesper Nándor	pénztárelenőr	50601	megtartandó	megtartandó
7.	Gyórfy Tihamér	irodai főtiszt	50593	leépítendő	leépítendő
8.	Németh István	irodai főtiszt	50594	leépítendő	leépítendő
9.	Lengyel Etelka	irodai segédtsiszt	50590	megtartandó	megtartandó
10.	Török Erzsébet	II. oszt. irodai segédtsiszt	50606	leépítendő	leépítendő
11.	Blauhorn Jenő	végrehajtó	50600	megtartandó	megtartandó
12.	Bihary Félix	tisztviselő	50603	megtartandó	megtartandó
13.	Molnár Ottó	tisztviselő	50595	megtartandó	megtartandó
14.	Bihary Félixné	tisztviselő	50602	megtartandó	megtartandó
15.	Meszlényi Alice	tisztviselő	50592	megtartandó	megtartandó
16.	Fekete Erzsébet	tisztviselő	50598	megtartandó	megtartandó
17.	Dr. Stiebel Zsoltné	tisztviselő	50604	megtartandó	megtartandó
18.	Czagány Borbála	tisztviselő	50597	megtartandó	megtartandó
19.	Utasi János	üzletvezető	50607	megtartandó	megtartandó
20.	Závodszy Géza	vezetőjegyző	50608	leépítendő	leépítendő

Dunakeszi vezetésében a legdrámaiabb változás kétségkívül 1947 novemberében következett be, amikor L. György a Szabó-kocsmá udvarán mintegy 30 késszúrással meggyilkolta Szabó István községi bírót. A tettes a bíró vejének a testvére volt, és a gyilkosság hátterében az állt, hogy állítólag Szabó István 1944–1945 fordulóján körül maga internáltatta saját vejét Gödöllőre. A nő nemsokára egy szovjet táborba került, ahol megpróbált tifuszos tüneteket produkálni magán azzal, hogy szappanlevet ivott, ám ebbe a kísérletbe a legyengült fogoly belehalt. A férfi halálhírét volt dunakeszi hadifoglyok hozták meg a családnak. L. György ezt követően

13. kép: Ifj. (Malmos) Szabó István községi bíró ravatalképe (1947)

¹⁴⁹ MNL PML V. 1031. D b 671/1946. „A felsorolt alkalmazottakon kívül egyéb alkalmazottak illetményt nem élveznek, és azt nem igényelhetnek. / Dunakeszi, 1946. április 30-án / Kocher László vezetőjegyző”

keveredett szóváltásba Szabó Istvánnal a kocsmában, és történt meg a szörnyű gyilkosság. Az elkövető egy ideig a környéken bujkált, Kocher László jegyző napokig hangosbeszélős kocsival kereste a faluban, és olyan kijelentéseket tett, hogy addig nem nyugszik, míg a gyilkost föl nem akasztatja. Ez végül nem sikerült neki, mert L. Györgyöt alagi zso-ké ismerősei versenylovak között egy vasúti vagonban kicsempészték Bécsbe, később Angliába került, és ott élte le életét teljes inkognitóban. Családja is csak a hetvenes években kapott hírt felőle, amikor az ötvenhatos dunakesziek közül felismerte valaki.¹⁵⁰

Szabó István halála után a kisgazdapárti Legéndi János lett az új köz-ségi bíró.¹⁵¹

8. táblázat: A dunakeszi képviselő-testület névsora 1948. július 28-án¹⁵²

Magyar Dolgozók Pártja	Nemzeti Parasztpárt	Független Kisgazdapárt	Pártonkívüli
Jankovics György	ifj. Á. Lengyel János	Legéndi János	Kalmár István
Poniczki János	Hubina Mihály	ifj. Szabó György	Fieszl János
Kuti Ferenc	Lipniczki Lajos	G. Veres György	B. Száraz György
Kertész Ferenc	K. Tóth János	Veres János	
Puskás Ferenc	K. László István	N. Lengyel József	
Pomayer Gyula		Legéndi István	
Weismüller Jenő		M. Tóth József	
Radványi Imre		Szabó György	
Mogyorósi Ferenc		F. Tóth Mihály	
Pandur József			
Kerényi Rezső			
Erdélyi József			
Asztalos József			
Fekete Antal			
Laseczki József			
Tóth János			
Kocher László			
Dr. Bíró Elemér			
Kiss János			

¹⁵⁰ MNL PML V. 1031. D b 52/1948; Ágoston András interjúja Budai Lászlóval (2015. 06. 04.).

¹⁵¹ MNL PML V. 1031. D b 52/1948.

¹⁵² MNL PML V. 1031. D b 3426/1948.

9. táblázat: A Nemzeti Bizottság tagjai¹⁵³

Magyar Dolgozók Pártja	Nemzeti Parasztpárt	Független Kisgazdapárt	Pártonkívüli
Jankovics György elnök	Á. Lengyel János	L. Veres József	Fieszl János
Radványi Imre titkár	Papp János	N. Lengyel József	
Pomayer Gyula jegyző			
Laseczky József			
Asztalos József			
Pandur József			
Kocher László			
Kiss János			

Egyre kockázatosabbá vált felelős pozíciót vállalni. 1948. december 9-én Papp János, a Termelési Bizottság elnöke és Lipniczky Lajos, a Földmunkások és Kisbirtokosok Országos Szövetségének (FÉKOSZ) helyi elnöke arról számolt be a községi népi szervek értekezletén, hogy a hatóságok részéről rosszindulatú zaklatásoknak vannak kitéve. Panaszolták, hogy „*úgy cipelnek mindannyiunkat a rendőrségre, mintha csak 1944-ben volnánk*”. Legéndi János 1949. szeptember 6-án „*más irányú elfoglaltságára hivatkozva*” lemondott a községi bírói tisztségéről, a Népfront pedig a Banktelepen lakó Bukovszky Sándornét javasolta községi bírónak, a képviselőtestület meg is választotta 1949. szeptember 24-én a kultúrház Rákóczi termében.¹⁵⁴ Bukovszkyné bírónaként vezényelte le 1950-ben Dunakeszi és Alag egyesítését, az 1950. október 22-én megtartott tanácsválasztások után pedig ő lett Dunakeszi máig emlegetett, keménykezű kommunista tanácselnöke, a Rákosi-korszak legmeghatározóbb helyi vezetője.

Alag története 1945-től 1950-ig

1944. december 28-án véget értek a fegyveres összecsapások Alagon és Dunakeszin, a lakosok azonban továbbra is folyamatos veszélyben éltek, mert a szovjet Vörös Hadsereg a főváros elhúzódó ostroma során háttérbázisként használta a két községet. A szovjet csapatok a lovaregylet alagi területén szinte azonnal megkezdték egy téglával és kőzúzalékkal borított repülőter építését, ahova hónapokig hajtották ki ingyenmunkára Alag munkaképes lakosságát. Mindennaposak voltak a zabrálások, a le tartóztatások. Komoly visszhangot váltott ki a lakosság körében, hogy a

¹⁵³ MNL PML V. 1031. D b 3426/1948. (1948. július 28-ai állapot.)

¹⁵⁴ MNL PML V. 1031. D b 52/1948.; MNL PML V. 1031. D a 2. köt. DKT JKv 1946. július–1950. 21–22.

fosztogató oroszok 1945. január 4-én Blaskovits Károly zsokét elhurcolták nándormajori lakásáról.¹⁵⁵

Az alagi polgári lakosság jelentős része 1944 utolsó hónapjaiban – a közeledő front elől menekülve – elhagyta lakóhelyét, közöttük decemberben a falu irányítói, pl. Lenkey Elemér községi bíró, Czóbel Béla főjegyző, Bakos Sándor iskolaigazgató és a községháza több alkalmazottja. A kialakult „közigazgatási vákuumban” egy önjelölt vezető, a rejtélyes Bohácsi Ferenc lépett színre, aki a gyér források szerint az „exlex időszak” kulcsfigurája lehetett. Annyit tudunk róla, hogy csak 1944 októbere óta élt Alagon, minden bizonnyal azonnal felvette a kapcsolatot a bevonuló szovjetekkel, és valószínűleg azok tették meg őt „községi vezetővé”.¹⁵⁶

14. kép: Az alagi községháza (1942)

Bohácsi a község pénztárát üresen vette át, ezért a lakosoktól 4000 pengő kölcsönt vett fel, amiből gabonát vásárolt és a községházán népkonyhát indított. 1945 januárjában a lakosság között borsót, krumplit, sőt és marhahúst osztott ki, a kenyérellátást pedig a meglévő kukoricakészletből napi 15 dkg-os fejadaggal március közepéig biztosította. Jó kapcsolatokkal és szervezőkészséggel rendelkezhetett, mert a kölcsönt visszafizette, és 1945. február 7-ei jelentése szerint a falu vagyona már 12.400 pengő, két vagon napraforgómag, nagy mennyiségű borsó, harminc igásló és nyolc telivér ló volt. Mivel Bayer Emil községi orvos szintén elmenekült, ezért Bohácsi megállapodott a dunakeszi vezetéssel, hogy dr. Stiebel Zsolt hetente kétszer rendelést fog tartani az orvos nélkül maradt alagi lakosoknak. A kibombázott és lakhatatlan házak lakóit az üresen maradt épületekben helyezte el, ideiglenesen. Az elhagyott házakban visszamaradt értékesebb ingóságokat a községházán igyekeztek biztonságba helyezni. Ruhaneműket is hordtak be, ezt azonban valaki besúgta a szovjeteknek, ezért azokat a községházán szétosztották a rászorulóknak, hogy ne kerüljenek idegenek kezére.¹⁵⁷

Ezekben a napokban a németektől megszabadult országrészekben komoly változások következtek be. 1944. december 2-án Szegeden a Magyar Kommunista Párt (MKP), a Szociáldemokrata Párt (SZDP), a Független

¹⁵⁵ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság iratai, 1945. február 20-ai jegyzőkönyv, 1. pont.; MNL PML XVII. 42. 181/1946.

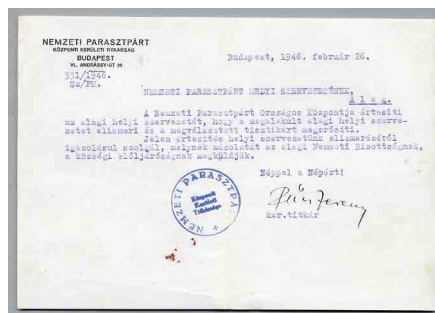
¹⁵⁶ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1946. április 15-ei rendkívüli ülés jegyzőkönyve; MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. április 4-ei jegyzőkönyv, 15. pont; Bohácsit az Alagi Nemzeti Bizottság 1945. február–márciusi irataiban mindig községi vezetőként említik, ám nem egyértelmű, hogy ez a községi vezetőjegyzői, vagy a községi bírói tisztségnek felelt meg.

¹⁵⁷ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. február 7-ei jegyzőkönyv, 1. és 3. pont.

Kisgazdapárt (FKGP), a Nemzeti Parasztpárt (NPP), a Polgári Demokrata Párt (PDP), valamint a szakszervezetek képviselői megalakították a Magyar Nemzeti Függetlenségi Frontot, és – átvéve a kommunisták programját – célul tűzték ki, hogy a hagyományos közigazgatási szervek helyett ún. nemzeti bizottságok gyakorolják az ideiglenes közhatalmat a településeken.¹⁵⁸

Alagon – a Pest megyei gyakorlatnak megfelelően¹⁵⁹ – kommunista kezdeményezésre alakult meg 1945. február 6-án a Nemzeti Bizottság. Budán ekkor még javában dörögtek a fegyverek. Az alakuló ülést Földes László, az Újpesti Kommunkista Párt titkára szervezte meg. A község részéről jelen volt Bohácsi Ferenc községi vezető, a helyi kommunista párt részéről Czirfusz József, Schreiber Miklós és ifj. Straub Károly, az egyházakat Csík József római katolikus esperes és Bölcskei Géza református lelkész képviselte. Mindannyian vállalták a részvételt a Nemzeti Bizottság munkájában. Egyhangúlag elnökké választották Czirfusz József kocsmárost, a bizottság jegyzőjévé pedig Bölcskei Géza lelkészt, és határozatot hoztak arról, hogy a lovaregyleti majori munkásság képviselőjében Oláh Istvánt, a lovaszok képviselőjében pedig Schinogl Istvánt meghívják a Nemzeti Bizottság tagjai közé.¹⁶⁰

Az MKP-hoz képest egyértelmű lépéshátrányban volt a többi politikai erő. Egy hónap is eltelt, mire 1945. március 5-én két szociáldemokrata: Sviatovszky Gyula és Farkas Ferenc kérte felvételét a Nemzeti Bizottságba,¹⁶¹ az alagi SZDP pártszervezet pedig hivatalosan csak 1945. április 15-én alakult meg.¹⁶² Az FKGP részéről csak 1945. április 25-én vettek részt először küldöttek (Kelemen Ödön és Kertész Sándor) a Nemzeti Bizottság ülésein. Utoljára a Nemzeti Parasztpárt alagi szervezete jött léte, egészen sajátos körülmények között. Czirfusz József ugyanis 1946. február 19-én – két-ségkívül pártutasításra – kilépett az MKP-ból, 1946. február 26-án pedig megalakította a helyi NPP-t, és immár parasztpárti politikusként továbbra is elnöke maradt az Alagi Nemzeti Bizottságnak. Nagyfokú káderhiányra enged következtetni,

15. kép: Megalakult a Nemzeti Parasztpárt alagi szervezete

¹⁵⁸ ROMSICS, 2002. 278–279.

¹⁵⁹ BALÁZS, 1955. 237.

¹⁶⁰ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. február 6-ai jegyzőkönyv

¹⁶¹ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. március 5-ei jegyzőkönyv

¹⁶² Az alagi SZDP elnöke: Sviatovszky Gyula, alelnökök: Szabolcs Lajos, Schoek Károly, Bognár József, pénztáros: Rogócz Sándor, pénztáros-helyettes: Jáki Oszkár, jegyző: Kalicza Gyula, jegyző-helyettes: Mayer Ferenc, ellenőrzők: Sviatovszky János, König Vilmos, vezetőségi tagok: Senkei József, Katona Lajos, Farkas István, Szabó Imre, Nagy Gyula, Breitner József, Boros István, Juracsek Ferenc, Sift Ede, Fleischer Ignác, Rogócz Ferenc, póttagok: Forró Imre, Kassovitz János, Juracsek Mihály, Závodni József. MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. április 18-ai jegyzőkönyv, 3. pont

hogy ennyire nem adtak még a látszatra sem. Mindenesetre (kripto)kommunista irányítással a Baloldali Blokk pártjainak küldöttei nyomasztó túlsúlyba kerültek a Nemzeti Bizottságban, és arra hivatkozva, hogy a négy demokratikus párt lefedi az egész társadalmat, a lovászok szakszervezetének tagdelegálását is meg tudták vétőzni.¹⁶³

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány utasítását követve, 1945. április 27-én a Nemzeti Bizottság kebeléből megalakult a községi képviselő-testület, amelyben a pártok (ekkor az MKP, az SZDP és az FKGP) 5-5 taggal képviselték magukat. Az alakuló ülésen bíróná Czirfusz Józsefet, törvénybíróvá Farkas Istvánt, pénztárossá Setéthy Józsefet, közgyámmá Kelemen Ödönt választották. A négy esküdt: Csáder Ferenc, Breitner József, Desits Zoltán és Hamar Pál lettek. A képviselő-testület behívta tagjai sorába Csík József esperest és Bölcskei Géza református tiszteletest.¹⁶⁴ A képviselő-testületek megalakulásával a nemzeti bizottságok közigazgatási hatásköre hivatalosan megszűnt, de ez a gyakorlatban csak jóval később következett be.

Az Alagi Nemzeti Bizottság hónapokig a község legfontosabb hatalmi szerekeként működött, hatásköre rendkívül széles volt. A kezdeti időkben szinte teljhatalommal intézte a község ügyeit, rendeleteket hozhatott, rendeleteit a község vezetője hajtotta végre, aki az üléseken csak tanácskozási joggal vehetett részt, amikor a bizottságnak beszámolt az általa végzett munkáról, és a község helyzetéről. Első lépésként a Nemzeti Bizottság tagjai meghallgatták Bohácsi Ferenc községi vezetőt, elismeréssel vették tudomásul addigi működését és felhatalmazták arra, hogy kisebb jelentőségű ügyekben önállóan döntsön. A járványveszély miatt azonnal intézkedtek a harcok során, az udvarokon, kertekben ideiglenesen elföldelt halottak exhumálásáról, a határban temetetlenül fekvő holttestek összeszedéséről és eltemetéséről, valamint a háborús romok és a szemét eltakarításáról. A termelés újraindítása érdekében elrendelték a megművelhető földek pontos számbavételét, a mezőgazdasági munkák mielőbbi megkezdését, és az alagi bolgárkertészet azonnali megindítását. A Nemzeti Bizottság 1945. február 7-én a község háza tisztviselőit az alábbi beosztásban ismerte el. Községi vezető: Bohácsi Ferenc; adóügyi jegyző és iktató: dr. Windisch Géza; a községi vezető helyettese: Csáder Sándor; a közéletvezetés vezetője: Daday Zoltánné; irattáros: ifj. Szelle Ferenc; népmozgalmi tisztviselő: Tusa Anna; raktárnok: Fetting Ferenc; pénztári ellenőrök: Czirfusz József és Bohácsi Ferenc; bíró: Vörös Gyula. Ugyanezen a napon alakította meg a Nemzeti Bizottság dr. Bardócz Béla elnökletével a népbíróságot, Csík József vezetésével pedig a Nemzeti Segély akciót.¹⁶⁵

A Nemzeti Bizottság fontos szerepet játszott a megszálló csapatok által igényelt munkaerő megszervezésében és biztosításában is. 1945. február 20-án a váci orosz katonai parancsnokság megparancsolta a község vezető-

¹⁶³ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. április 25-ei jegyzőkönyv; MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1946. március 5-ei jegyzőkönyv

¹⁶⁴ MNL PML V. 1003. D b Alag képviselő-testületi iratok, elöljárósági iratok, közigazgatási iratok 1945–1949, 377/1945.

¹⁶⁵ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. február 6-ai és 7-ei jegyzőkönyv

ségének, hogy hétszázötven férfit és nőt indítson Vácra egynapi étellel, többnapos munkára. Ekkor azonban Alag szinte minden épkézsláb embere a szovjet repülőtérre és a katonai szállásokon dolgozott, kényszermunkásként. Vörös Gyula községi bírósági elnök a repülőtér parancsnokához fordult megfelelő igazolásért, hogy a lakosok mentesüljenek a váci robot alól, de a parancsnok az igazolást csak akkor volt hajlandó kiadni, ha a következő naptól kezdve naponta még kétszáz munkást kap. Ennek érdekében a Nemzeti Bizottság utasította az alagi rendőrséget, hogy orosz katonai kísérettel vizsgálta át reggel a vonatra várakozókat, és akit lehet, állítsa munkába. Felhívta a községi vezetőt, hogy ellenőrizze a szovjet szállásokon dolgozókat, és az ott nélkülözhetőket irányítsa a repülőtérre, továbbá elrendelte a korábban kiadott munka alól mentesítő igazolványok szigorú felülvizsgálatát, és (lehetőség szerinti) megszüntetését.¹⁶⁶

Kiemelt feladatnak számított a kirabolt község közéletének megszervezése. Bohácsi Ferenc 1945 februárjában nyolc községi kocsival és tizenhat „policájjal” háromszor Ceglédre szekerezett, hogy Alag számára ételt vásároljon. A beszerzett élelmiszerek egy része a népkonyha fenntartására, illetve a község kenyérellátására szolgált, a fennmaradó mennyiséget pedig négy kereskedő (Ferenczy Zoltán, Pribil János, Szalai Kálmán és Wéber Zoltán) útján, a megengedett haszonkulcs alkalmazásával osztották szét a lakosok között. Az éhezni kényszerült községben az étel beszerzése és elosztása hallatlan befolyást biztosított Bohácsinak, amivel a későbbi vizsgálat szerint vissza is élt, ráadásul számos irigyet és rosszakarót is szerzett magának. A helyi kommunisták egy idő után összezártak vele szemben, bele akartak szólni az intézkedéseibe, és az MKP központjában feketézéssel vádolták meg. Ennek hatására Bohácsi – mintegy előre menekülve – 1945. március 5-én lemondott tisztségéről. Vörös Gyula községi bírósági elnök március 8-án bejelentette, hogy az MKP alagi szervezete kizárta Bohácsit a tagjai sorából, mert a feketézés vádját megalapozottnak találta. Erre a Nemzeti Bizottság „a közélettel kapcsolatban elkövetett súlyos visszaélései miatt” községi vezetői állásából elmozdította, és a helyi orosz katonai parancsnoksággal – valószínűleg már korábban – letartóztatatta. Ekkor a község vezetőjegyzője Vörös Gyula, a községi bírósági elnök pedig Wágner Benedek lett, akik mindketten a Magyar Kommunista Párt tagjai voltak.¹⁶⁷

¹⁶⁶ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. február 20-ai jegyzőkönyv 1. pont

¹⁶⁷ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. február 19-ei jegyzőkönyv 1. pont; Alagi Nemzeti Bizottság, Ifj. Bohácsi Ferenc pénzügyi felülvizsgáló bizottság jegyzőkönyve, 1945. március 13.; Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. március 5-ei jegyzőkönyv 3. pont; Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. március 8-ai jegyzőkönyv 2. pont. Egy 1945-ös, iktatás nélküli iraton Bohácsi azt írta az Alagi Nemzeti Bizottságnak, hogy a nyomozás megállapította a feketézési, sikkasztási és hűtlen kezelési vádak alaptalanságát, ezért a vádakot ejtették. Mint az NB volt tisztviselője kéri az NB-t, hogy átvizsgálhassa az elszámolást, és abból megállapíthassa, hogy ki volt az, „aki ellene dolgozva” az NB-t félrevezette. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. október 14-ei jegyzőkönyv 1-2. pont.

A közellátás megszervezése és működtetése

A közellátást azonban továbbra is működtetni kellett. Ezt nagyban megnehezítette az a tény, hogy – a reményekkel ellentétben – Alagot, közellátási szempontból nem csatolták Nagy-Budapesthez, hanem élelemtermelő községként kezelték, így a település alig kapott élelmiszer-kiutalásokat. Dr. Windisch Géza vezetésével folytatódott a ceglédi beszerzőutak, és a Nemzeti Bizottság megbízta a község részére történő élelmiszer-felvásárlással Wéber Zoltán kereskedőt, Závodny Zoltán pékmestert és Börzsönyi Nándor hentesmestert. Melléjük ellenőröknek kiküldték Schinogl Istvánt, Wágner Benedeket és Vétek Józsefet. Az árukat a község házában kellett lerakni, és azokat – az árak hivatalos megállapítása után – a helybeli kereskedők között arányosan osztották ki. Ugyanakkor a Nemzeti Bizottság kidoboltatta, hogy az üresen maradt telkeket megművelésre bérbe adják. A bérlőknek huszonöt pengőt kellett fizetniük, és kötelesek voltak bizonyos mennyiségű terményt napi áron a község szegényellátásának céljára átadni, a kommunista párt ifjúsági szervezetének, a Demokratikus Ifjúsági Szövetségnek (DISZ) pedig ingyen kiutalták Száhlender Béla nyugalmazott csendőr altábornagy telkét konyhakertészet, valamint nyúl- és baromfitenyésztés céljaira. Az ostromot Budán átélő Száhlenderék Alagra hazatérve egy felrobbantott családi házat találtak, ráadásul azt tapasztalhatták, hogy a kommunista fiatalok az egész konyhakertjüket felszántották, de úgy, hogy az összes gyümölcsfát is kiszántották az ősszel elvetett élő növényekkel együtt. Száhlenderné tiltakozása ellenére elvitték két zsák krumpliját, amit vetőmagnak szánt, és a kertből eltűnt az ott termelt vegyes zöldség. Az asszony kérése ellenére állandóan vágták a fákat, és minden eltűzelhetőt (pl. kerítést, tyúkketrecet) elvittek.¹⁶⁸

A front elvonulását követően kialakult tarthatatlan közbiztonsági helyzet kezelésére a Nemzeti Bizottság Alagon megszervezte a rendőrséget, amelynek állománya 20 közrendőrből, egy parancsnokból és egy parancsnok-helyettesből állt. A testület parancsnoka Mészáros István, később pedig Gang Kornél lett. Kezdetben a legfontosabb feladatuk az volt, hogy megakadályozzák az 1944-ben tömegesen elmenekült lakosok üresen álló épületeinek széthordását.¹⁶⁹ A helyzet súlyosságát jól illusztrálja Magyar Eleknek, az Úrlovas Szövetség nyugdíjas titkárának levele, amelyet az alábbiakban közlünk:

„ALAG KÖZSÉG tekintetes VEZETŐSÉGE!

Alag.

Alag község Rákóczy-út 100. sz. alatti telepemen fekvő 3 nagyobb épületemet bomba találat érte, melyből kifolyólag egy-egy lakó szoba teljesen lakhatatlanná vált. 1944

¹⁶⁸ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. március 13-ai jegyzőkönyv 5., 6., 7., 11., 12. pont, március 20-ai jegyzőkönyv; Mühlbacherné Száhlender Magdolna közlése, 2014. 09. 26.; MNL PML XVII. 42. Száhlender Béláné nemeskéri Kiss Margit keltezetlen panaszlevele

¹⁶⁹ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. március 13-ai jegyzőkönyv 15. pont, március 20-ai jegyzőkönyv 2. pont; március 27-ai jegyzőkönyv

december folyamán miután a telkem hadszíntérré lett nyilvánítva, az elrendelt kiürítés folytán lakásomat elkellett hagynom és így az teljesen lakatlan maradt. Az épületek és kerítések faanyagát, valamint az ott tárolt külön faanyagot részint az oroszok elvitték és feltűzelték, részint a környékbeli lakosság szétrombolta és ismeretlen helyre elhurcolta. A telep villaépületének első és hátsó verandáit széjjel szedték, gerendáit, tetőzetét, padlózatát stb. elhurcolták. A konyha épület cserépfedését a lakosság leszedte és elvitte. Az istálló épület cserépanyagát a lakosság, a faanyagot pedig részben az oroszok vitték el. Az épületekben pár megmaradt és megrongált bútoron kívül a jobbakat, valamint ajtókat, ablakszárnyakat, kályhákat, vízvezeték és fürdőszoba berendezéseket a lakosság vitte szét. A telek kerítés anyagát, mely kifogástalan állapotban körülvette a teljes telket, a fából lévő anyagot, valamint a présházban elhelyezett fakerítés léceket a lakosság kerítés használati célra eltulajdonította és azok felismerhető, fehér[re] festett, vagy pedig vörösrre festett lécek alakjában aszerint, hogy a fehér kerítést, vagy pedig a villa vörös épület anyagát használták fel saját célra.

A telek egyik oldalát, melyet fonott drótkerítés kerített be ugyan csak teljes egészében elvitt a lakosság. Ezen kerítés 180 m. hosszú volt és a hozzávaló oszlopokat ugyancsak elvitték.

A lakásból a szétromboltakon kívül az alább felsorolt bútor darabokat vitték el, valószínűleg a közelben lakók:

1 vörösrre festett ebédlő asztal 4 karosszékkel, 3 nádkarosszék, 1 vörös kredenc és 1 pohárszék, 3 ruhaszekrény, nagy ebédlőasztal, 1 kanapé, szőnyegek, kis barna faszekrény, vörös nádasztal 2, és 4 karosszék, képek, képrámák, fürdőszobából kis házi rezervoár, 2 tűzhely, 3 vaskályha. Kerek diszasztal, álló antik óra, kerti bútorok: fehér és zöldre festett 1 hosszú és 3 kerek asztal, 6 db. vas pad fehér és zöld betéttel, 6 vas karosszék, 2 szék, fehér nád asztal és hozzá 6 nád karosszék, 2 zöld kútkáva, öntöző hosszú gumicső, vízvezeték motorjának nagy gépszíja,

Konyhaépületből: konyhabútorok, lisztesláda, beépített sparhelt részei, a konyhából beépített fehér négyzetleges csempék vörös díszítése [!].

Istállóépületből: 10 nagy 3-4 hektós és ca. 10 kisebb 50-100 literes hordók, 10 hektós szüretelő fakád, zöldre festett szőlődaráló, 1 kukorica daráló, egy közepes szőlőprés teljes egészben és nagyobb szőlőprés vasrészei, permetező, 6 db. puttony és pincefelszerelések, 2 hajtókocsi, 1 szánkó, egy fekete hajtókocsi jelenleg Alag község használatában, nyergek, lószerszámok, gazdasági felszerelések, eke stb.

Kérem intézkedésüket, mivel a nagyobb dolgok valószínűleg Kisalag, Fót vagy Csomád községekbe vitettek el, az ottani eljárást megkeresni, valamint a kisebb tárgyak ügyében, melyek valószínűleg a szomszéd és közelben lévő lakosok házaiba vitettek el, hogy a Magyar Elek telepéről elvitt tárgyakat sürgősen szolgáltatassák vissza.

Szíves intézkedésükért előre is köszönetet mond

Alag, 1945. április hó 11.

Magyar Elek.¹⁷⁰

¹⁷⁰ MNL PML XVII. 42. 260/1945. Magyar Elek semmit nem kapott vissza az értékeiből. Kénytelen volt a Károlyi utca 3. szám alá költözni, ott is halt meg 1947. január 7-én, 73 évesen. Hagyatéki anyaga szerint alig maradt utána valami. MNL PML V. 1003. D b 61/1947., 80/1947.

A közbiztonság később sem sokat javult, és a helyzetet súlyosbította, hogy a rendőrség létszámát öt főre csökkentették. 1946–1947 folyamán is napirenden voltak az utcai rablások, a betörések és a lopások.¹⁷¹ A bűnözés elharapózásának egyik kiváltó oka a lakosság nagyfokú elszegényedése volt, amit Alagon a földosztás csak a legminimálisabban tudott enyhíteni.

Földreform Alagon

A földosztásról szóló 600/1945. számú miniszterelnöki rendelet 1945. március 15-én született meg, amely – többek között – kimondta az 1000 kataszteri holdat meghaladó földbirtokok teljes kisajátítását. Alagon csak egy nagybirtok volt, a Magyar Lovaregylet 1151 kataszteri hold 725 négyszögöl összterületű gazdasága, amelyből kb. 477 kataszteri hold állt közvetlenül mezőgazdasági művelés alatt.¹⁷² A községben lényegében szinte csak a lovaregyletnek dolgozó gazdasági cselédek végeztek életvitelszerűen mezőgazdasági munkát. Ugyanakkor a 600/1945. számú rendelet korlátozta a mintagazdaságok felosztását,¹⁷³ így egyáltalán nem volt egyértelmű, vajon a teljesen speciális célokért megalakított lovaregyleti gazdaság a földreform hatálya alá tartozik-e vagy sem. Bohácsi Ferenc községi vezető pár nappal 1945. március 5-e előtt, a Magyar Lovaregylet megbízottjaként Debrecenben járt, ahol a Belügyminisztériumban még azt a felvilágosítást kapta, hogy a magyar lótenyésztés központjának Alagot jelölték ki, ezért a gazdaságban a munkákat haladéktalanul meg kell indítani. Mivel a lovaregyletben állítólag angol–amerikai érdekeltség is volt, ezért Bohácsi azt állította, hogy a fegyverszüneti egyezmény betartását ellenőrző bizottság angol és amerikai küldöttei a svájci követség útján utasítani fogják az alagi megszálló orosz csapatokat, hogy a majori munkát ne akadályozzák, sőt, támogassák. 1945. március 20-a előtt Czirfusz József nemzeti bizottsági elnök és pár küldött Budapesten megbeszélést folytatott a lovaregylet megbízottjával, Zichy János Géza gróffal, és a Nemzeti Bizottság felhatalmazást kapott a lovaregylettől a földek bérbeadására. Hamarosan Csík József, Czirfusz József és Oláh István megbeszélést tar-

¹⁷¹ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1947. október 21-ei jegyzőkönyv. 1947-ben nem volt előadás vagy mulatság verekedés nélkül. 1947 márciusában naponta átlagosan hét-nyolc betörés és lopás történt: főleg baromfi, ruhanemű, fa- és tüzelőanyag tűnt el. Március 19-re virradóra már egy szamarat is elloptak a tyúkok mellől, ám a csacsi megszökött a tolvajoktól, barangolás közben befogták és átadták a tulajdonosának. Közvetlenül a községháza tőszomszédságában egyik éjjel hét betörés történt, március 23-án éjjel pedig egyenesen a községházába hatoltak be, és elloptak két írógépet. Az írógépeket az egész falu kereste, ezért a tettes elrejtette azokat a rommá lőtt Geiszt-tréningtelepen. Itt találta meg az egyiket a romok között a köztisztviselőben álló Pirók Dezső hentes és mészáros, amikor téglatörmelékét gyűjtött magának. MNL PML V. 1003. D b 1156/1947., 1258/1947.

¹⁷² MNL PML V. 1003. D b 918/1946.; A Magyar Lovaregylet 1945. szeptember 1-jén megtartott rendes közgyűlésének jegyzőkönyve. Az eredeti dokumentum Hesp József tulajdonában van.

¹⁷³ BALÁZS, 2007. 141.

tottak a majori munkásokkal a munka mielőbbi megindításáról. Ez idő tájt érkezhettek meg Alagra a földreformtörvény híre. Legkésőbb 1945. március 27-ig megalakult a Földigénylő Bizottság, amelynek elnöke Berecz József harangozó lett, aki a Nemzeti Parasztpárt tagja volt.¹⁷⁴

Pest megyében az volt a gyakorlat, hogy a potenciális földigénylők az alakuló ülésen közfelkiáltással választották meg a Földigénylő Bizottságot, az elnököt pedig a bizottság maga választotta tagjai közül.¹⁷⁵ Minden bizonnyal azonnal megindult az igénylők összeírása, és az elkobzásra ítélt földbirtok felmérése, ami komoly idegességet váltott ki a lovaregyleti alkalmazottak között, akik 1945. március 27-én arra kérték az Alagi Nemzeti Bizottságot, hogy a lovaregylet alagi birtokát mentesítsék a földreform rendelkezései alól. Érdemes szó szerint idézni a három nappal később írt beadványukat, mert a szövegben pontosan összefoglalták a speciális lovaregyleti birtok jelentőségét:

*„A Nemzeti Bizottságnak
Alag.*

Az Alagon működő versenyló idomárok, hivatásos lovasok, lovaszok és pályamunkások nevében alulírottak – a már élőszóval előadott kérésünket írásban megismételve – szabadjon a Nemzeti Bizottságnak tisztelettel átnyújtunk.

Magyarország mindenkor agrárállam volt és továbbra is az lesz, ahol jelentős tényező a félvér lótenyésztés – megfelelően kitenyésztettségében európai viszonylatban minden kívánalomnak – évenként nagy számban került exportálásra, ami jelentős bevételt jelentett az országnak. Az említett lótenyésztésnek alapja az angol telivér ló, amelynek egy évszázadot meghaladó – állandóan fokozott, okszerű edzésével – kiválasztás útján állították a tenyésztés szempontjából megfelelő: edzett, jó testalkatú, gyors, ellenálló szervezettel bíró mén és kanca egyedeket a továbbtenyésztés szolgálatába. Az angol telivér kiválasztását a múlt század eleje óta a Magyar Lovaregylet végezte, és hogy a célt minél jobban szolgálhassa, hogy a magyarországi angol telivér lovak edzését, kiválogatását a legokoszerűbben irányíthassa és ellenőrizhesse – vásárolta meg a múlt század végén Alagon a jelenleg is meglévő körülbelül 1150 kat. hold nagyságú birtokát, ami annak idején szélhordta homokbuckákából [állt] – tehát földművelésre alig alkalmas terület volt. Itt óriási befektetéssel, nagy áldozatokkal a lótenyésztés érdekében olyan eredményeket ért el, ami egész Európában egyedülálló. Ez tette lehetővé, hogy ezen a területen, ezzel a versenyüzemmel és tartozékaival kapcsolatban itt Alagon körülbelül 475 család közel 1600 lélekszámmal becsületes munkájával biztosította és megkereshette a mindennapi kenyerét.

¹⁷⁴ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. március 5-ei jegyzőkönyv, 3. pont, március 20-ai jegyzőkönyv, 13. pont; MNL PML V. 1003. D b 1160/1947., 4300/1947. MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1946. március 5-ei jegyzőkönyv, 19. pont. Az Alagi Földigénylő Bizottság iratait 1947-ben szabályosan átadták a Fővárosi Földhivatalnak (MNL PML V. 1003. D b 1160/1947.), azok azonban sajnos nem kerültek be a Pest Megyei Levéltárba, így a földosztás helyi eseményeit egyéb közigazgatási iratokból lehet csak rekonstruálni.

¹⁷⁵ BALÁZS, 2007. 145.

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány földreform rendelete valószínűtlenné teszi ennek az országos érdeket szolgáló földbirtoknak további fennmaradását, de kétségessé teszi 1600 magyar léleknek a mindennapi megélhetését és kenyerét is. Mi – akik egész életünket ennek a foglalkozásnak szenteltük, és életünket erre rendeztük be – más foglalkozással megélhetésünket biztosítani nem tudjuk – mély tisztelettel kérjük az Alagi Nemzeti Bizottságot, melynek minden tagja ismeri a Magyar Lovaregylet alagi birtokának célját és felhasználását, hasznosítását – tudja azt, hogy hány alagi lakosnak nyújt a rajta folytatott és elsősorban országos érdeket szolgáló üzemmel mindennapi kenyeret – a kérésünk meghallgatása után a mai elgondolás, a mai életfelfogás alapján tegye kérésünket bírálat tárgyává, és ha kérésünket indokoltnak, elfogadhatónak találná – tegyen jelentést az Ideiglenes Nemzeti Kormánynál – hogy szem előtt tartva az országos érdeket és 1600 magyar léleknek a mindennapi kenyerét – lehetőleg mentesítse a Magyar Lovaregylet alagi birtokát a földreform rendelet rendelkezései alól. Tiszteletteljes kérésünket megismételve – annak szíves meghallgatását és teljesítését remélve – vagyunk a Nemzeti Bizottságnak mindenkor szolgálatra készen:

Alag 1945. március hó 30-án

*Kertész Sándor, Katona Lajos, Balogh János, Esch Győző idomárok
Klimscha Albert, Schejbal József, Keszthelyi István, Rózsa László, Szokolai István
hivatásos lovasok
Schinogl István, Kelemen András, Laczházy Péter, Torda Mihály, Gregor János lovászok
Oláh Gábor, Szakács István, Gyurkovszki János, Nahoczki János, Tolvaj János pálya-
munkások”¹⁷⁶*

A Nemzeti Bizottság március 27-én megígérte, hogy az ügy érdekében megkeresi a Budapestre költöző Földművelési Minisztériumot, és egyúttal felkérte a helyi Földigénylő Bizottságot, hogy várja meg a Nemzeti Bizottság előterjesztését, addig a földosztás ügyében ne tegyen lépéseket. Ezzel párhuzamosan, az alagi birtok megmentése érdekében a lovaregylet is beadott egy-egy kérvényt a földművelésügyi miniszternek és az Országos Földbirtokrendező Tanácsnak. Ennek ellenére ekkor már javában folyt a parcellák kimérése, hiszen félő volt, hogy elkésnek a vetéssel. Az egész folyamatot ironikus módon a szovjetek közbelépése akasztotta meg, akik április elején a lovaregylet már kifarcellázott földjeiből 71 kataszteri holdat lefoglaltak kertészeti és legeltetés céljára. Fichtner Károly lovaregyleti pálya- és gazdasági felügyelő április 9-én egy tolmáccsal kiment a szovjet katonához, hogy meggyőzze őket: a Magyar Lovaregylet birtokából kimért földeket mind kisemberek kapják, és ha a kiosztott területből elvonnak tőlük, az komoly elégedetlenséget fog szítani. A katonák nem voltak hajlandók ezt tudomásul venni, és kifejtették, hogy a 25 hektárnyi kertészeti mellett valójában az összes legeltethető területet lefoglalják a szovjet hadsereg részére, panaszt tenni pedig a Britannia Szállóban lévő parancsnokságon lehet. Közben, április 25-én a vármegyei nemzeti bizottságon keresztül

¹⁷⁶ MNL PML XVII. 42. 315/1945 számú iratok között.

megérkezett Alagra Nagy Imre földművelésügyi miniszter 567/el.1945. III./2 sz. leirata, amelyben a Magyar Lovaregylet kezelésében lévő teljes, 1200 holdas alagi birtokot mintagazdaság kialakítása céljából mentesítette a földosztás és -igénylés alól, a felépítmények bontását pedig megtiltotta. Az Alagi Nemzeti Bizottság erre azt jelentette a vármegye felé, hogy a birtokból már 670 holdnyi (sic!) művelésre alkalmas terület szétosztott a lovaregyleti cselédség között, és ezeken a földeken a termelés megkezdődött. Mindkét állítás legjobb esetben is csak a vágyak kategóriájába tarthatott, ám az Alagi Nemzeti Bizottság arra kérte a vármegyei nemzeti bizottságot, hogy a felosztás helybenhagyása mellett tegyen előterjesztést a földművelési miniszternél. A szovjetek jelenléte miatt viszont lényegében mind a földosztás, mind az élelemtermelés ellehetetlenült. Alag területén, 1946 tavaszától őszeig kb. 5-8000 szovjet katona tartózkodott, és 1946 novemberéig a teljes lovaregyleti birtokból kb. 720 holdat használtak legelőnek, földművelés céljára, reptérnek, lőszerraktári barakkoknak, bunkereknek, szarvasmarha istállónak, sertésolnak és juhakloknak.¹⁷⁷

Az alagi földigénylők egyetlen megmaradt összeírasi ívét 1946. március 20–22. között tették közzsémre a községházán. Ellene felszólalás nem történt. Összesen 63 természetes személy igényelt – gyermekei számának figyelembevételével – 4-10 hold földet. Szinte mindannyian a lovaregylet gazdasági alkalmazottai voltak, és döntő többségük házhelyigénylést is beadott. Rajtuk kívül az alagi református, római katolikus és evangélikus egyházközség szintén igényelt egyenként 5 hold földet és házhelyet. Végül kb. 456 kataszteri holdon 61 új gazda tudta megkezdeni a termelési munkát igásállomány nélkül, 1946 őszen úgy, hogy még a kenyérgabonájukat is elvetették, hogy a felsőbb hatóságok által előírt vetésterületet teljesíteni tudják.¹⁷⁸

Valamikor 1946 folyamán nem várt szereplők tűntek fel, mégpedig az Istvántelki MÁV Főműhely munkásai. Ők alapították a Szabadságligeti Házhelyigénylő Bizottságot, és a Réti pályán a lovaregylet ingatlanából 135 kataszteri holdat kaptak 620 házhely kialakítására. Ezt tekinthetjük a mai Dunakeszi-Alsó genezisének. A parcellázási karókat már 1946 őszen leverték, de azokat télen ellopták, ezért a felmérést és felosztást 1947 tavaszán újra kellett kezdeni. Az alagi új gazdák nem igazán nézték jó szemmel ezt a parcellázást, mert többen közülük a Réti pályán laktak és ott is kaptak földet. Alagi házhelyigénylők között a Magyar Lovaregylet

¹⁷⁷ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. március 27-ei jegyzőkönyv, 9. pont; Rapaich 1945. április 10-én kelt levele Fichtner Károlyhoz. Az eredeti dokumentum Hesp József tulajdonában van. MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. április 11-ei jegyzőkönyv, 6. pont; MNL PML XVII. 42. 315/1945. számú iratok között; Fichtner Károly levele az Alagi Nemzeti Bizottsághoz; MNL PML XVII. 42. 315/1945 számú iratok között; MNL PML V. 1003. D b 91/1947.; MNL PML V. 1003. D b 370/1947.

¹⁷⁸ MNL PML V. 1003. D b 4300/1947. számú iratok között. Földigénylők összeírasi íve a 600/1945. M.E.sz. rendelet alapján jelentkezettekről. 1946. március 26.; MNL PML V. 1003. D b 91/1947., 3701/1947.

birtokából, 1947. szeptember 5-ig kb. 52 holdat osztottak ki.¹⁷⁹ Magának a lovaregyletnek 1947. február 10-ei kimutatás alapján 508 kataszteri hold 1352 négyszögöl maradt.¹⁸⁰ Az Alagi Földigénylő Bizottság 1947. február 1-jéig, megszüntetéséig működött, és Berecz József elnök április 9-én adta át a Földigénylő Bizottság iratait a községi elöljáróságnak.¹⁸¹

A közigazgatás újjászervezése

Az Ideiglenes Nemzeti Kormány 1945. január 4-ei rendelete alapján minden közalkalmazottnak igazolóbizottsági eljárásban kellett részt vennie, és komoly súlyosbító körülménynek számított, ha valaki 1944-ben – a front elől menekülve – elhagyta szolgálati helyét. A háborús állapotok megszűntével kezdtek hazaszállingózni Alagra a menekültek, közöttük a tisztviselők, közalkalmazottak is. Elsőként Czóbel Béla főjegyző tért vissza, nem sokkal 1945. február 19. előtt. A váci főszolgabíró leiratban utasította az Alagi Nemzeti Bizottságot a főjegyző további alkalmazására, ami meg is történt, ám feltehetően a helyi hatalom új képviselői egyszerűen ráhívták a szovjeteket, akik február végén vagy március elején a főjegyzői szobájában letartóztatták. Ekkor a páncélszekrényt is felnyitották, és az alagi lakosok itt letétbe helyezett értéktárgyait magukkal vitték. A szovjet katonák az elrabolt értékekért később pénzt kínáltak, de a község házán azt nem fogadták el.¹⁸² Czóbel legközelebb 1945. április 3-án jelentkezett szolgálattételre a község házán, és kérte beosztását. A Nemzeti Bizottság azt a határozatot hozta, hogy Czóbel újabb szolgálattételre jelentkezését mindaddig nem veszi tudomásul, amíg az arra illetékes felsőbb hatóságtól írásos rendelkezést nem kap. De ebben az esetben szükségesnek tartotta továbbá a község lakosságának előzetes meghallgatását.

Bakos Sándor iskolaigazgató Tokodról hazatérve 1945. április 11-én jelentkezett szolgálattételre, Szabó Ferenc községi végrehajtó 1945. november 24-én tért haza Németországból, ugyaninnen dr. Bayer Emil községi orvos 1946. január 17-én érkezett meg.¹⁸³ Általánosságban megállapítható, hogy az Alagi Nemzeti Bizottság az összes nyugatról hazatért régi közalkalmazott visszafogadását megtagadta, illetve akadályozta. A Váci járás II. számú, Dunakeszin működő igazolóbizottsága Czóbel Bélát

¹⁷⁹ MNL PML V. 1003. D b 1890/1947., 2149/1947., 3701/1947.

¹⁸⁰ Szántóföld 128 hold 1154 négyszögöl; kert az egyes telepeken 5 hold, 1102 négyszögöl; rét (az öntözés alatt tartott gyeppályák) 35 hold 321 négyszögöl; szőlő 202 négyszögöl; legelő (a pályák közötti jártatók és utak menti gyepes részek) 168 hold 494 négyszögöl; erdő (kisebb erdőrészek és fásítások teljesen kiirtva) 67 hold 1337 négyszögöl. MNL PML V. 1003. D b 598/1947.

¹⁸¹ MNL PML V. 1003. D b 773/1947., 1160/1947. Az alagi földigényről készült táblázatot ld. Függelékben

¹⁸² MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. február 19-ei és március 5-ei jegyzőkönyvei

¹⁸³ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. április 11-ei jegyzőkönyv, 13. pont, április 25-ei jegyzőkönyv, 7. pont; 1946. április 6-ai jegyzőkönyv; MNL PML XVII. 42. 26/1946., 36/1946.

és Bakos Sándort 1945 folyamán nyugdíjazásra ítélte,¹⁸⁴ Szabó Ferencet pedig – szolgálati hely elhagyása és németbarát magatartás miatt – megfosztotta állásától.¹⁸⁵

1945 után egészen méltatlan helyzetbe került dr. Pethő József körállatorvos, aki nem mint köztisztviselő hagyta el Alagot, hanem 1944. június 22-én, SAS-behívóval¹⁸⁶ behívták a központi lovassági (lovaglótanár) iskolához lóorvosnak, Örkénytáborba. Innen vezényelték az 1. számú honvéd hátországi lókórházhoz a Csallóközbe, és a kórház parancsnoka, dr. Ásvány

16. kép: Dr. Pethő József állatorvos és családja (1938)

17. kép: Dr. Pethő József állatorvos háza Alagon a Batthyány Elemér utcában (1938–1939)

Ernő állatorvos ezredes parancsára lépték át zárt alakulatban a magyar határt 1945. április 1-jén. Pethő állítása szerint Ausztriában szabotáltak, és megtagadták a lókórház áttelepítését Németország nyugati részébe. Ezt a szovjetek is értékelték, nem tekintették őket hadifoglyoknak, szabadon távozhattak, így Pethő már május 22-én Budapesten volt, és másnap Alagon jelentkezett az előjárásnál szolgálattételre. Június 22-én behívták a demokratikus hadseregbe körállatorvosnak, és október 20-ig teljesített katonai szolgálatot, amikor mint negyvenöt évnél idősebbet leszerelték. Ezt követően tudott végleg hazatérni Alagra, a Batthyány Elemér utcai házába. Lényegében felmentő körülménynek számított, hogy kényszer hatása alatt távozott közalkalmazotti szolgálati helyéről, ráadásul zárt, katonai alakulatban hagyta el az országot. Ennek ellenére a Váci Járás II. Igazoló

¹⁸⁴ VVL XVII. 414. b. A Váci járás II. számú Dunakeszi Igazoló Bizottság iratai 1945–1946, 1945. évi iktatókönyv 211., 1946. évi iktatókönyv 2776.

¹⁸⁵ MNL PML XVII. 42. 36/1946.; MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1946. március 30-ai és 1946. április 6-ai jegyzőkönyv.

¹⁸⁶ Névre szóló katonai behívóparancs a második világháborúban Magyarországon a nem tényleges állomány számára. Expressz küldeményként kezelték, címzettje köteles volt 48 órán belül bevonulni. Nevét a parancson feltüntetett nagy betűs „SAS” feliratról kapta, amely a „Sürgös Azonnal Siess” vagy a „Sürgös, Azonnali, Soron kívüli” kifejezések rövidítése volt.

Bizottsága 1946. június 4-én kényszernyugdíjazásra ítélte. A döntés ellen ezután Pethő próbált fellebbezni, de teljesen eredménytelenül.¹⁸⁷

Még javában zajlottak az igazolási eljárások, amikor 1946-ban megkezdődött a pozíciókért és a hivatalok megszerzéséért vívott harc újabb felvonása: a közalkalmazottak létszámának racionalizálását és egyúttal a „reakciós elemek” leépítését szolgáló B-listázás.¹⁸⁸ A mindennapok hangulatát jelzi, hogy 1945. június 18-án a MADISZ (Magyar Demokratikus Ifjúsági Szövetség) *Ki a reakciókkal a községházáról!* szövegű plakátot tett ki a községháza hirdetőablájára.¹⁸⁹

Az Alagi Nemzeti Bizottság 1946. április 15-én megtartott rendkívüli ülésén szolgálati helyük elhagyása miatt javasolta B-listára helyezni Czóbel Bélát, Szabó Ferencet, Bakos Sándort, dr. Bayer Emilt és dr. Pethő Józsefet. Bartosekné Tusa Anna B-listázását hosszabb idő óta tartó betegsége miatt indokolták, noha a munkáját ellátta, és személyét az igazolóbizottság is igazolta. Ugyanezen az ülésen a rendkívüli néphatalmi szerv B-listára helyezéssel fenyegette meg a községháza két – még az előző rendszerben felvett – hivatalnokát, Szelle Ferenc irodatisztet, valamint a kisgazdapárti dr. Windisch Géza jegyzőt, mert felettesük, Vörös Gyula főjegyző és egyben helyi MKP elnök passzivitással, illetve a történelmi átalakulás szabotálásával vádolta őket. Windischt végül 1946-ban valóban B-listázták, és megfosztották állásától. A helyére 1946. szeptember 1-jén Pusztai Jánost vezényelték át jegyzőnek a dunakeszi községházáról,¹⁹⁰ és nagyjából ugyanebben az időszakban Vörös Gyulából községi bíró lett.

1946 februárjától az alagi lakosok sorra elkezdtek kérni a Nemzeti Bizottságtól politikai múltjuk és egyben politikai megbízhatóságuk igazolását. A jelenség hamarosan tömegessé vált, mert előbb-utóbb szinte mindenki olyan élethelyzetbe került, hogy kénytelen volt politikai megbízhatósági igazolványért folyamodni. Szükség volt ilyen dokumentumra a munkavállaláshoz, de akár a régi állás megtartásához is, mestervizsga letételéhez, iparendély kiváltásához, vezetői engedély és útlevél megszerzéséhez, állampolgárság elnyeréséhez, továbbá azért, hogy valaki az Elhagyott Javak Kormánybiztossága által lefoglalt ingóságait visszaszerzhesse, ahhoz, hogy a nyugdíját megkapja stb.

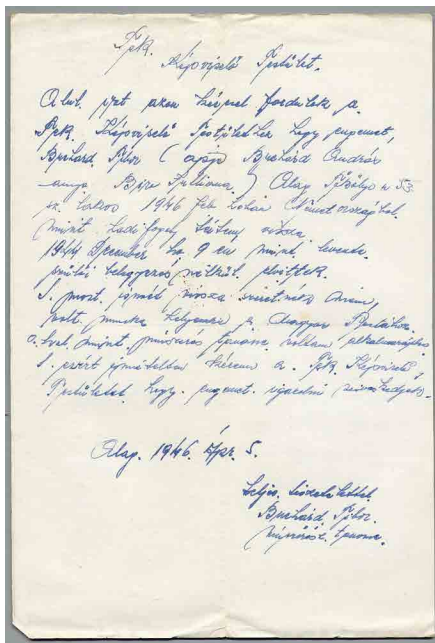
Kezdetben a Nemzeti Bizottság ülésein tárgyalták az igazolásokat. 1946. március 5-én azonban – Czirfusz József, Bölcskei Géza, dr. Bardócz

¹⁸⁷ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1946. augusztus 9-ei jegyzőkönyv; 1946. december 4-ei jegyzőkönyv; MNL PML XVII. 42. 197/1946.; VVL XVII. 414. b. 1945. évi iktatókönyv 3., 90., 209.

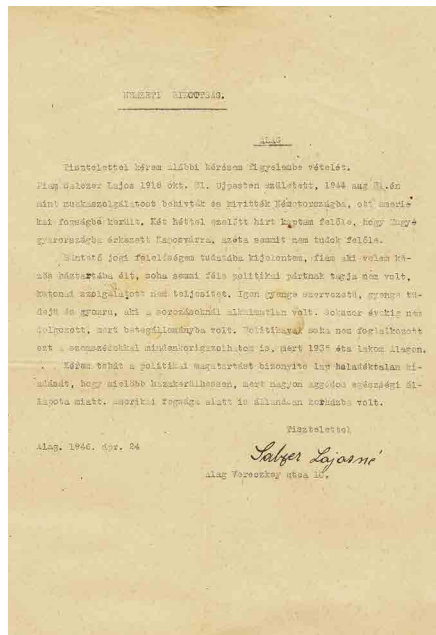
¹⁸⁸ A politikai okokból a rendszer által kiválasztott személyek listája volt, akiknek a mindennapi, civil sorsa a munkából való elbocsátás, akadályoztatás és hátrányos megkülönböztetés lett.

¹⁸⁹ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1945. június 20-ai rendkívüli ülés jegyzőkönyve

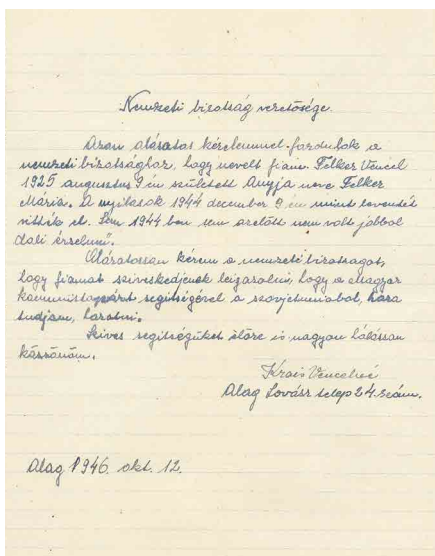
¹⁹⁰ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1946. április 15-ei rendkívüli ülés jegyzőkönyve; MNL PML V. 1003. D b 928/1947., 3811/1947.

18. kép: Buchard Tibor műszerész-tanonc igazolási kérelme és igazolása

19. kép: Salczer Lajosné politikai megbízhatósági igazolási kérelme fiának Salczer Lajosnak

20. kép: Kraiss Vencelné igazolási kérelme nevelt fia, Felker Vencel számára, hogy a kommunista párt segítségével haza tudja hozatni a Szovjetunióból

Béla, Wágner Benedek és Hamar Pál részvételével – a Nemzeti Bizottság kebeléből külön bizottság alakult a kérelmek elbírálására, valamint a bizonyítványok kiadására, és csak kételyek felmerülése esetén hívták össze a teljes Nemzeti Bizottságot. Az igazolási kérvényekből képet kaphatunk a korabeli alagiak sorsáról. A Thököly utcában lakó és a hadifogságból hazatért Buchard Tibor műszerész-tanonc 1946. április 6-án azért kérte a megbízhatósági igazolást, mert szeretett volna elhelyezkedni korábbi munkahelyén, a Magyar Postánál. Buchardot 1944. december 9-én, mint leventét, szülői beleegyezés nélkül vitték el Németországba. A Vereczkey utcában lakó Salczer Lajosné 1946. április 15-én a fiának kért megbízhatósági igazolványt,

aki munkaszolgálatosként került Németországba, és az édesanya hírt kapott felőle egy kórházból. A Lovásztelepen lakó Kraiss Vencelné abban bízott, hogy az igazolvánnyal és a kommunista párt segítségével levante fiát (Felker Vencelt) haza tudja hozatni a Szovjetunióból. Dr. Szauder Gyula esperes névmagyarosításhoz kérte politikai múltjának igazolását, Greguss Istvánnak, Greguss Pálnak és Nagy Lajosnak hadifogságukból való hazahozataluk megkönnyítésére volt erre szüksége. Fodor Rezsőné 1946. december 10-én azért fordult a Nemzeti Bizottsághoz, hogy az ismeretlen helyen tartózkodó férjét kerestethesse; a szovjet fogságból hazatért gróf Pejacevich János versenylótréner azért, hogy újra munkát vállalhasson; a szintén lóidomár Kertész Sándor pedig azért, hogy vadászfegyver-tartási engedélyt szerezhessen. Balog Margitnak még azért is politikai megbízhatósági igazolványt kellett igényelnie, hogy férjhez mehessen.¹⁹¹

1947 elejétől látványosan csökkent az Alagi Nemzeti Bizottság hatásköre: szinte igazolvány-kibocsátó üzemmé alakult, az ülések száma megfogyatkozott, és a község ügyeinek tényleges irányítását egyre inkább kezdte átvenni a képviselő-testület, valamint a községi elöljáróság. Jó látleletet ad Alagról és a község vezetése előtt tornyosuló problémákról a Szociálpolitikai Bizottság 1946. szeptember 30-ai ülésén¹⁹² elkészült munkaterve:

„Község neve: ALAG

Községi szociális munkaterv 1946 és 47 évre

1. Lakosok száma: 3626
2. Lakosok foglalkozás szerinti megoszlása %-ban.
 - Földműves lakossága 6%.*
 - Kereskedelmi lakossága 2%.*
 - Ipari lakossága 92%.*
3. Korcsoport szerinti megoszlása:
 - 0–1 éves korig: 32.*
 - 1–3 éves korig: 41.*
 - 3–6 éves kori: 62.*
 - 6–14 éves korig: 311.*
 - 14–60 éves korig: 2802.*
 - 60 éves fölött: 378.*

¹⁹¹ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1946. március 5-ei jegyzőkönyv; MNL PML XVII. 42. 38/1946., 50/1946., 158/1946.; Szauder édesanyja után Vassra magyarosított. MNL PML XVII. 42. 110/1946.; MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1946. június 18-ai jegyzőkönyv; MNL PML XVII. 42. 201/1946. Fodor Rezső zsoké ekkor hadifogságban volt. (Ágoston A.); MNL PML XVII. 42. 130/1947., 42/1947., 184/1947.

¹⁹² Az ülésen jelen voltak: dr. Pongrác Jenő községi orvos, dr. Pethő József állatorvos, dr. Szauder Gyula plébános, Bölcskei Géza lelkész, Rajzó Miklósné községi zöldkeresztes védőnő, Strib Jolán tanítónő-iskolaigazgató, Vörös Gyula községi bíró, Pusztai János vezetőjegyző, Wágner Benedek, Galicza Gyula és Patakfalvy Irma járási szociális titkárnő. MNL PML XVII. 42. 2680/1946.

4. Nemek szerinti megoszlás: férfi: 1650, nő: 1976.
 5. Nemzetiség szerinti megoszlás: 100%-ban magyar.
 6. Az utolsó 10 év természetes és tényleges szaporodása évenként feltüntetve:
 1936. évben: 13 1941. évben: 2
 1937. évben: 15 1942. évben: 4
 1938. évben: 12 1943. évben: 6
 1939. évben: 4 1944. évben: 11
 1940. évben: 11 1945. évben: minus[z] 23
 Ok: háborús események, menekülés, ostrom stb.

7.

Állatállomány háború előtt	Háború után	Jelenleg
Tehén 75	12	11
Ló 110	19	19
Sertés 440	11	332
Juh -	-	-
Kecske 79	31	32
Baromfi 3000	400	4200

8.

Birtokmegoszlás földreform előtt	Földreform után
Teljesen nincstelen: 80	12
Törpebirtok 3 holdig: 21	18
Kisbirtok 10 holdig: 30	61
Középbirtokos 10–30 holdig: 1	1
Nagybirtokos 30 holdon felül: 1	1

9. Művelési ág szerinti megoszlás holdanként:
 Gazdasági növények: 400 hold. Terméseredmény: silány.
 Kerti növények: 110 hold. Terméseredmények: silány.
 Gyümölcsfélék: 26 hold. Terméseredmények: silány.
 Egyéb: gabona stb. 1194 hold. Terméseredmények: silány.
10. Az állatállomány a földek megműveléséhez elég-e, ha nem, hány százalékkal kellene növelni: 300%-al kellene növelni az állatállományt.
 11. Tehénállomány biztosítja-e a lakosság tejellátását, ha igen milyen mértékben: 11 tehén kb. 120 gyerek tejellátását biztosítja, 300% kell.
 12. Milyen a község háziipari foglalkoztatottsága: kezdetleges, silány.
 13. Háziipar esetén hol helyezi el a termelt árut: helyi újgazdáknál.
 14. A lakosság gazdasági és megélhetési viszonyainak ismertetése: Az új gazdák helyzete kétségbeesztő, a földön kívül mást nem kaptak, a lakosság egyéb rétege nem kapja meg még most sem a fizetését, képtelen a lakbérét kifizetni, még száraz kenyérré sem elegendő sok család keresete. Az állatállomány éhen pusztul, vagy ragályos betegségbe esik, mert nincs kellő tápláléka. Iskolás gyerekek ruha, cipő nélkül állnak!

15. *Hány család/lélekszám szorul hatósági vagy társadalmi megsegítésre? Milyen mértékben? Gyermek 72 fő, agg, munkaképtelen 20 fő. 100%-ban.*
16. *Van-e szegénységélyezés? Nincsen.*
17. *Szükség van-e gyermekek menhelyi elhelyezésére, ha igen milyen mértékben: nincsen, mert ez a családi tűzhely züllését vonja maga után.*
18. *Szükség van-e gyermeknyaraltatásra? Szükség van, kb. 200 főnyi gyerek részére.*
19. *Szükség van-e ruhasegélyre? 250 fő részére.*
20. *Szükség van-e cipősegélyre? 110 fő részére.*
21. *Milyen a gyerekek tejjelátása:*
 1 éves korig: napi 3 dl, 45 gyermek.
 1–3 éves korig: semmi.
 3–6 éves korig: semmi.
22. *Milyen szociális szervek illetve társadalmi intézmények működnek a községben és az elért eredmények: Napköziotthon 72 gyermeknek és 20 elaggott szegénynek biztosít ebédet és gyámolítást, napközi felügyeletet. A M.N.D.Sz. vezeti és irányítja az intézményt. Előadásokat, gyűjtéseket rendez és minden pénzszerzési lehetőséget megkeres. Eredmény: gyenge.*
23. *Jelenleg hány hadiözvegy van a községben: 13.*
 Ellátatlan gyerekeinek száma: 20.
24. *Jelenleg hány hadirokkant van a községben: 29.*
 Ellátatlan gyerekeinek száma: 60.
 Megjegyzés: Az összes hadigondozottak elképesztően szegények, sem élelmük sem ruhájuk nincsen.
25. *A jelenlegi szociális helyzet ismertetése: A napközi otthon fenntartása érdekében minden lehetőt elkövetünk, gyűjtést rendezünk, társadalmi úton biztosítjuk a legszükségesebbeket, de a lakosság már annyira közönyös a gyűjtésekkel szemben, hogy arra sem lehet építeni. Állami, vármegyei segítség nélkül nem tarthatjuk fenn az intézményt.*
26. *Ez év alatt milyen intézményeket kíván a község felújítani, ill. megalakítani: Őszi háncs és kosárfonó tanfolyam a nándormajori új gazdák részére, felvilágosító előadásokat tartunk a népbetegségek leküzdése érdekében. A napköziotthon ellátása érdekében sertéseket és esetleg olcsóbb tehenet óhajtunk vásárolni. Téli tüzelő megszerzése érdekében a gyerekek szüleivel fakitermelést vállalunk.*
27. *1947. évben: Babakelengye akció megszervezése, gyermekek nyaraltatása, hadirokkantak felkarolása gyámolítása álláshoz juttatása. Menekültek elhelyezése, kenyérhez juttatása. Napköziotthon fenntartása és fejlesztése.*
28. *Miképpen kívánja a dolgozó néposztályt gazdaságilag és kulturálisan felemelni: Népies tárgyú előadásokkal felvilágosítjuk a lakosságot a csecsemő és anyagondozást, családitűzhely szentségének ápolását illetően. A lakosság szegényebb rétegét élelem, ruházat, tüzelővel kívánjuk ellátni, ha felsőbb hatóságainktól erre segítséget kapunk. Pártok közbenjöttével a napköziotthon részére pénzt szeretnénk biztosítani oly módon, hogy a mulatságok és előadások jövedelmének 10%-át átengednék a napköziotthon céljára. Szülőket közelebb hozzuk az iskolához. Az Alagi Sport Club részére pályát építünk, a megrongált középületeket helyreállítjuk.*

Fenti munkatervvel a szociálpolitikai bizottság egyet ért, azt magáévá teszi, és annak megvalósítására minden erejével törekszik.

Alag 1946 évi október hó 1. napján.

Pusztai János vezető jegyző

Elnök helyett Strib Jolán”¹⁹³

A gazdaság

Az 1910-ben önálló községgé vált Alagnak évtizedekig a lósport volt az éltetője, ám a háborús pusztítás következtében a község teljesen ellehetetlenült. A település északi felén változatlanul a Budapestre mindennap bejáró, főleg nyomdászokból és hivatalnokokból álló szervezett munkások éltek, míg a nagyobb, déli felét a lósport tönkremenetele miatt kenyér nélkül maradt, a háborút követő időszakban alkalmi munkákból élő trénerrek, zsokék és lovászok, valamint a földhöz jutatott volt gazdasági cselédek laktak. A lósport megszűntével Alag háztartási helyzete csődbe jutott. A község nem volt őstermelő jellegű, a lakosság 90%-ban élelem-behozatalra szoruló ellátatlanokból állt.¹⁹⁴ A mezőgazdasági termelés mielőbbi megindítása és hatékonyabb megszervezése érdekében 1946. január 13-án megalakult a Termelési Bizottság,¹⁹⁵ majd tavasszal, 61 taggal létrejött a Földműves Szövetkezet, elsősorban azért, hogy a földreform során a Magyar Lovaregylettől megszerzett egyetlen traktort a gazdák közösen használhassák.¹⁹⁶ A község területén állomásozó nagy létszámú szovjet katonaság szálláshelye (reptér, barakkok, lőszerraktár, karámok, sátortáborok) miatt azonban a földek megművelésére 1946 őszéig csak részben kerülhetett sor. Amit meg is tudtak művelni, azt a katonák letarolták. Ugyanakkor Alagnak (mivel hivatalosan élelemtermelő településnek számított) ki kellett vennie a részét a Magyarországot megszálló szovjet csapatok ellátásából. 1945 negyedik negyedévében Alagról 1063 kg rozslisztet, 2390 kg kukoricát és 137 kg babot, 1946. augusztus 13-án 800 kg szénát, 180 kg káposztát, 1946. augusztus 21-én 752 kg burgonyát, 1063 kg rozskenyérlisztet szolgáltatottak be a Vörös Hadsereg részére. Ezeket a terményeket a község vezetése – nagy nehézségek árán – készpénzért szerezte be különböző településekről.¹⁹⁷

¹⁹³ MNL PML XVII. 42. 2680/1946.

¹⁹⁴ MNL PML IV. 408-ab 29. doboz (Régi jelzet: MNL PML XXI. 4. k. 29. doboz) Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye alispánjának iratai, újjáépítési iratok 1945–1949. 17. köteg, 4. mappa. Alag község újjáépítési tervzetének végrehajtási előirányzása az 1946. II. 1–1947. I. 31. időre. 1946. január 15.

¹⁹⁵ Elnök Agócs István, alelnök Varga József, jegyző Csáder Sándor, tagok: Bohács Mihály, Pallagi József, Szakács István, Fekete Sándor. MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság, 1946. január 13-ai jegyzőkönyv.

¹⁹⁶ Az igazságosan szét nem osztható nagygép-állomány és a feldolgozóüzemek működtetésére minden faluban meg kellett alakítani a földműves szövetkezetet, ahol legalább 300 holdat felosztottak. Ld. erről: ROMSICS, 2002. 285.

¹⁹⁷ MNL PML V. 1003. D b 513/1947.; 370/1947.

1946 novemberében a szovjetek távoztak. Egy közülük azonban ott maradt a nagyalagi majorban lévő kastélyban, ahonnan a Szövetséges Ellenőrző Bizottság alagi tehenészetét irányította. Ez a katona folyamatosan önkényeskedett, az újgazdáknak juttatott területekből elvett, a parasztokat nem engedte be a földjeikre, és attól lehetett tartani, hogy az ősszel kínos szenvedések árán bevetett földekből közönséges legelő lesz.¹⁹⁸ A magyar hatóságok tehetetlenek voltak, és egészen 1947. szeptember 4-ig, a szovjet katona elvezényléséig kellett várni, hogy a nagyalagi majort a földhözjuttatott újgazdák teljes egészében birtokba vegyék. Közben, 1946 folyamán, Fichtner Károly irányításával, megmaradt birtokán a lovaregylet is megkezdte a gazdálkodást, lefektetve az egykor virágzó mintagazdaság új alapjait. Helyreállította a vízművét, amelynek berendezése csaknem teljesen elpusztult; kijavította gazdasági épületeinek egy részét is, új lovakat szerzett. Tehénállományát azonban nem tudta pótolni, viszont hozzáfogott a teljesen letarolt, mintegy 40 holdat kitevő barackos és szilvás gyümölcsös rendbehozásához. 1946-ban komoly feszültséget szült, hogy a község vezetése zsírsertések tartására beszélte rá a lakosságot, de a falu hiába igényelt, központilag nem kapott semmilyen takarmány-kiutalást. Bármit kértek az állatok részére, vagy elutasítás volt a válasz, vagy az, hogy a község szerezzen be kukoricát, hiszen a kukorica szabadforgalmú terméknek számít. De hiába mentek bárhová, nem kaptak semmit vásárlási és szállítási engedély nélkül, mert minden község védte a saját terményeit. Közben félt volt, hogy otthon a disznók éhen pusztulnak, ezért a sertéstartók hízatlanul voltak kénytelenek levágni az állatokat. Az állam viszont akkor is megkövetelte a pontos zsírbeszolgáltatást, ha nem gondoskodott arról, hogy a nyomorgó munkások és tisztviselők állatai takarmányhoz jussanak. A sertésvágási engedélyt kérők keservesen bár, de beszolgáltatták az előírt zsírmennyiséget, a családoknak megmaradó zsír ugyanakkor két hónapra sem volt elegendő.¹⁹⁹

Nincstelenség uralkodott az egész községben. A közellátási helyzet lassan ugyan javult, ám 1947. január 31-én a lakosságnak még 76%-a ellátatlannak számított. 1947. február 25-én alispáni utasításra a járási főjegyző Alagon az ellátatlanok létszámát 1700 főben állapította meg a tényleges 2142 fő helyett. A község vezetése az ellátatlanok létszámának ilyen drasztikus csökkentését nem merete végrehajtani, hiszen nemcsak mérhetetlen felzúdulást okozott volna a nyomorgó lakosság körében, de 442 személyt szinte éhhalálra ítelt volna. A Közélelmezési Bizottság kényszermegoldásként a kenyérfejadagokat 20-ról 15 dkg-

¹⁹⁸ 1946 őszén a repülőtérrként szolgáló területet is felszántották, miután az oda bedöngölt kb. 20-30 vagonnyi téglát és téglakötőanyagot kiszedték, és a salakot elhordták. MNL PML V. 1003 D b 370/1947.

¹⁹⁹ MNL PML V. 1003. D b 1343/1947., 3684/1947., 370/1947.; MNL PML IV. 449-b 771. doboz. A Váci járás főjegyzőjének iratai, közigazgatási iratok, községek népi demokratikus szerveinek tiszti értekezletei 1947, 42/1947. ügyirat. Alag népi demokratikus szerveinek tiszti értekezlete 1946. dec. 27.

ra csökkentette, a nehéz testi munkások, a testi munkások és a terhes anyák pótjegyeinek kiadását pedig ideiglenesen megszüntette. 1947-től heti egy napon a lakosoknak kenyér helyett kukoricalisztet kezdtek osztani. Mindenki fölástta és bevetette a kertecskéjét abban a reményben, hogy csekély öntözéssel előteremti a konyhához szükséges zöldségfélét, ám a háború utáni két aszályos esztendő nem könnyítette meg a növénytermesztést.²⁰⁰

A közellátási adatok az alagi lakosság létszámának növekedésével egyre csak romlottak. Az 1948. december 31-i állapot szerint:

„A község összes lakójának száma:	3801.
1. Kenyérrel és liszttel ellátatlan:	3200.
A. Alapfejadagra jogosult:	3118.
B. Nehéztesti pótagra jogosult:	100.
C. Testi pótagra jogosult:	100.
D. Terhes és szoptatós anyák:	73.
E. 1 éven aluli gyermekek:	82.
2. Zsíról ellátott:	127.
Zsíról ellátatlan:	3674.
3. Cukorból ellátatlan:	3801.
Ebből 12 éven aluli gyerek:	745.” ²⁰¹

Az óriási elszegényedés felébresztette a szolidaritást az emberekben. Gyűjtések indultak, elsősorban a gyermekek és a hazatért hadifoglyok segélyezésére. 1946 karácsonján a kommunista nőszervezet, a Magyar Nők Demokratikus Szövetsége (MNDSZ) szervezésében az összes párt és egyesület bevonásával a Pavilon termeiben kultúrestélyt rendeztek a szegény sorsú gyerekek megsegítése érdekében, ahol a társadalom minden rétege kivette részét a jótékonykodásból. Itt látszott meg Alag igazi arculata. A hazatért hadifoglyok felruházása érdekében 1947. szeptember 6-án színre került *Az obsitos* című mű, ami szép bevételt eredményezett. Nagy szükség volt erre, ugyanis több volt hadifogly sokáig abban az öltözetben járt, amiben hazajött, mert 1945-ben az itthoni ruháikat ellopták.²⁰²

²⁰⁰ MNL PML V. 1003. D b 780/1947.; MNL PML IV. 449-b 771. doboz, 3724/1947.

²⁰¹ MNL PML V. 1003. D b 5020/1948.

²⁰² MNL PML IV. 449-b 771. doboz, 5509/1947.; MNL PML V. 1003. D b 370/1947., 613/1947.

**11. táblázat: A volt hadifoglyok és ruhaigényléseik
(1947. július 25 és október 7).²⁰³**

név	foglalkozás	születési hely, idő	lakás	állapota	kérelem	hadifogság helye, ideje
Ij. Vince József	könyv-kötő	1919, Alag	Réti pálya	Állástalan	Ruhát, cipőt	Krím-félsziget 1945. V.10-1947.IX.25.
Sajnovics Pál		1913. XII.15. Alag	Nándormajor	Gyönge állapotú, dolgozni nem tud	Cipőt, ruhát	Oroszország 1944. XII-1947. VII.
Czakó János	mérnök	1912. Kiskunhalas	Alag, Petőfi u. 24.		Ruhát	SSSR 424. láger Kaukázus 1945 V-1947. VII.
Blaskovits Károly		1910. Rákosszentmihály	Nándormajor	Munkaképtelen, gyenge	ruhát, cipőt, féhneműt	Donbass, Oroszország 1945 I.4-1947. VII. 2
Gulyás Sándor		1913. III. 14.	Nándormajor	gyenge állapotú	ruhát és cipőt	Oroszország, 1945-1947

**12. táblázat: Kimutatás Alag községbe 1948. év folyamán
hazatért hadifoglyokról (1949. január 3.).²⁰⁴**

név	lakcím	hazatérés ideje	szociális körülményei
Jakab Győző	Lehel u. 3.	V. 3.	állásban van, lakatos s.
Felker Vencel	Lovásztelep	V. 3.	állás nélküli, fodrász
Pálfi Ferenc	Attila u. 33.	V. 13.	állásban van, cukrász s.
Polgár Kálmán	Thököly u. 78.	VII. 20.	állásban van, napszámos
Novotny Antal	Árpád u. 3.	VII. 20.	hentes mester
Bazsik Sándor	Rétipálya	VII. 23.	állásban van, gyári munkás
Skreka István	Árpád u. 18.	VII. 23.	állásban van, kereskedősegéd
Tolnai Sándor	Kossuth u. 2.	VII. 23.	állásban van, lakatostanonc
Gliszta János	Rétipálya	VII. 23.	földhözjuttatott, 7 holdja van
Spáring Gyula	Szabadság u. 8.	VIII. 12.	állás nélküli, bogrnársegéd
Szita Imre	Hunyadi u. 37.	VIII. 26.	köztisztviselő
ifj. Bihari László	Lovásztelep	VIII. 26.	állásban van, lovász
Ruthart József	Attila u. 23.	VIII. 30.	állásban van, fodrászsegéd
Csuta Dezső	Bethlen u. 15.	IX. 26.	állásban van, lovász
Fábri János	Báthory u. 4.	IX. 26.	mozdonyvezető, dolgozik
Bözödi Pál	Állami ménes	IX. 28	lovász, dolgozik
Tichy Miklós	Szent Mihály u. 11.	IX. 28.	gyári munkás, dolgozik
Garamvölgyi József	Alagi major	X. 1.	földhözjuttatott

²⁰³ MNL PML V. 1003. D b 4342/1947.

²⁰⁴ MNL PML V. 1003. D b 5029/1948.

név	lakcím	hazatérés ideje	szociális körülményei
Fodor Rezső	Kossuth u. 18.	X. 3.	zsoké, dolgozik
Martói Tibor	Rákóczi u. 44.	X. 30.	tisztviselő, dolgozik
Péter Imre	Alagi major	XI. 12.	földhözjuttatott
Szilágyi Rezső	Szilágyi u. 42.	XI. 26.	műszerész segéd, dolgozik

Sokat segítettek a nemzetközi szervezetek adományai is. Az UNRRA első cipőküldeményének kiosztására 1947. február 4-én került sor, ám a lábbelik minőségét jól jellemzik Pusztai János jegyző szavai:

„Nyilatkozni nem illik, de amilyen cipőket Alag község kapott, arról jobb nem nyilatkozni. A legközönségesebb arculcsapása ez a magyar nyomornak.”²⁰⁵

Később a község nincstelenjei már tűrhető állapotú ruhákat kaptak az UNRRA-tól, a JOINT-tól és az Amerikai Vöröskeresztől. A gyermekek étkeztetése érdekében az MNDSZ 1945-ben megindította a napközi otthont, 1948 áprilisában pedig a Népjóléti Minisztériumtól kapott 65.000 forintból óvoda céljára megvásárolt, és renováltatott egy lakóházat.²⁰⁶ A nyomor persze az emberi irigységet is előhívta, amit jól illusztrál az alábbi feljelentő levél:

„Közélelmezésnek!

*Miért kap Varga Sándor Kölcsei u 10. három liszt jegyet? Holott három hold búza földje van Tiszaföldváron itt meg árulja a lisztet 9. kilencz forintért kilóját. Tessék csak utána nézni én a gyerekeimnek fekete kenyeret sem tudok eleget adni ő meg nu[]lás lisztből süti a kenyerét.
egy kom[m]unista elvtárs”²⁰⁷*

A község boldogulása szempontjából életbe vágó volt a lótenyésztés mielőbbi megindulása és a lósport fejlesztése. 1946-ban tizenhét lovat hozott haza Balogh János lóidomár; 1947. január közepén újabb tizenhat versenyló érkezett meg Németországból, huszonöt versenyló Budapest-ről, tizenhét Komáromból. A lovaregylet azonnal istállók felújításába és építésébe fogott, 1948-ban pedig – szerény mértékben – a személyzeti lakások felújításába is belekezdett. 1948 végéig négy tréningtelepet sikerült rendbe hozni. A magyar földművelésügyi államkincstár 1948 januárjában, a volt Horthy- és Hitsch-telepet átvéve, Alag székhellyel állami angol telivér ménest létesített, amelynek vezetője Bezuk István magyar állami lótenyésztési felügyelő lett; beosztott tisztviselői Flandorffer Tamás és Gellérfi József voltak. A ménés legértékesebb álla-

²⁰⁵ MNL PML IV. 449-b 771. doboz, 1312/1947.

²⁰⁶ MNL PML V. 1003. D b 370/1947., 3955/1947.

²⁰⁷ MNL PML V. 1003. D b 1278/1948.

tának a Nyugatról hazahozott Szultán Mohamed nevű mén számított.²⁰⁸

Időközben folyamatosan zajlott a háborúban megsérült középületek helyreállítása. A községházát, iskolát, napközi otthont, zöldkeresztes tanácsadó helyiséget²⁰⁹ 1945–1946-ban hatalmas áldozatok, sőt, adósság árán rendbe hozták. A községháza hivatali helyiségei – csekély kivétellel – használhatóvá váltak, bár táblaüveg-kiutalás híján az ablakok még évekig üvegezetlenek maradtak. A jegyzői lakás tatarozására anyagiak hiányában csak később került sor. 1946-ban a tűzoltószertárt teljes egészében átadták hivatásának és üzemképes állapotba hozták az orvosi rendelőt. A hullaházat és a temetőri lakást többször renoválták, de a tetőről minden alkalommal lelopták a cserepeket és a léceket. A lakosoknak a lovaregylet romépületeiből és a község elhagyott ingatlanaiából kellett kibányászni az építőanyagot, hogy hozzáláthassanak házaik helyreállításához. Az építőipar és általánosságban az iparostársadalom az anyagkiutalások csekély mértéke miatt alig tudott magára találni. Az asztalosok és ácsok 1947 májusában rengeteg szegjegyet kaptak, de fakiutalás híján nem volt mit szegelni.²¹⁰

Kultúra és művelődés

Megindult a kulturális élet is: a községi könyvtárat a Szabadművelési Tanács átvizsgálta, a fasisztának minősített sajtótermékektől megtisztította, a könyvállományt rendezte. A pártok sorra létrehozták ifjúsági szervezeteiket (MADISZ, SZIM, Népi Ifjúság), és ezeknek több-kevesebb sikerrel műkedvelő gárdái is alakultak. A község kulturális életéből kiemelkedett a Szilvász László tanító által irányított Szent Imre Kórus, amelyet 1949-ben már Alagi Dolgozók József Attila Kórusának neveztek. Szilvász áthelyezésével, és a kórus tudatos felbomlasztásával hamarosan ellehetetlenítették az összeszokott fiatal társaság helyzetét.²¹¹

1948-ban Alag is megünnepelte a forradalom centenáriumát, és március 15-én a községházával, valamint a római katolikus templommal

²⁰⁸ MNL PML IV. 449-b 771. doboz, 597/1947.; MNL PML V. 1003. D b 370/1947., 197/1948., 2026/1948., 3960/1947.

²⁰⁹ Az 1927-ben alapított Zöldkeresztes Egészségvédelmi Szolgálat a Rockefeller Alapítványhoz és Johan Béla nevéhez fűződik, aki kidolgozta a falusi egészségvédelmi munka koncepcióját és gyakorlati megvalósítását. Utalva a nemzetközi környezetvédő zöld mozgalmakra, „Zöldkereszt” Egészségvédelmi Szolgálatnak nevezte el. A szolgálat védőnői 1930-tól olyan képzésben részesültek, amely kettős képesítést adott: ápolónői és védőnői oklevelet. Ennek az volt a célja, hogy az otthoni gondozás során az ápolással kapcsolatos problémák megoldására is felkészítse a védőnőket. <http://www.etszk.u-szeged.hu/levelezo-verseny/mi-is-zoldkereszt> (A letöltés ideje: 2017. június 18.)

²¹⁰ MNL PML V. 1003. D b 370/1947.; 469/1948.; MNL PML IV. 449-b 771. doboz, 597/1947., 3724/1947.

²¹¹ A MADISZ székhelye Alag, Kossuth Lajos u. 4. Elnök: Kónya Ferenc, ifj. elnök: Trutz Béla, titkár: Dobos József, jegyző: Valentin József, pénztáros: Szendrei Aranka. MNL PML V. 1003. D b 370/1947., 571/1947.; 928/1947., 1022/1947., 18-1/1949. Gellérfi Jenőné Pirók Matild közlése, 2014. 08. 30.

szemben leleplezték a szabadság emlékszobrot. A március 15-ei ünnepség alkalmával a község vezetése az összes utcát és teret rendbe hozattatta a lakossággal. A Földműves Szövetkezet a Pávilon helyiségei közül hármat kitatarozott: az egyikből iroda, a másiból tanácsterem, a harmadikból könyvtár lett, és a szövetkezet megkapta az italkimérési engedélyt is. A patinás épület további két helyiségét a hadifogoly szövetség helyi csoportjának rendelkezésére bocsátották.²¹²

Kitelepítések

A fordulat évének nevezett 1948-ban felgyorsult Magyarország szovjetizálása. Alagon is megindult a mezőgazdasági termelési verseny, államosították az iskolát, és Magyar Dolgozók Pártja néven egyesült a két munkáspárt, amelynek helyi elnöke Vörös Gyula községi bíró lett. Ennek az esztendőnek váratlan eseménye az alagi németek Németországba telepítése volt. A svábok lakta nagyobb régiókban (Buda környékén, a Dél-Dunántúlon stb.) ekkorra már régen levezenyelték a kitelepítést, és nem lehetett arra számítani, hogy Alag is szóba kerül, már csak azért sem, mert a község vezetése 1945 után sorozatosan azt jelentette a járás és a megye felé, hogy Alag lakossága 100%-ban magyar nemzetiségű, és itt kitelepítendő sváb nem lakik. 1948. április 7-én jött az utasítás, hogy a községi előljáróságnak össze kell írnia azokat, akik az 1941. évi népszámláláson németnek vallották magukat – ez 34 személyt jelentett –, vagy Volksbund-tagok voltak, vagy az SS-ben szolgáltak, vagy nevüket visszanevetesítették. A belügyminisztérium már előre megküldött egy névjegyzéket az előljáróságnak, amelyben szerintük a fentiek alá tartozó alagi lakosok nagy része szerepelt. Hiányoztak viszont azok, akik 1941 után költöztek a faluba, vagy valamilyen okból egyszerűen lemaradtak a listáról. A Nemzeti Bizottság feladata volt, hogy a hiányzó neveket személyes ismeretség, illetve helyismeret alapján közölje, továbbá a névjegyzékben lévőket elbírálja abból a szempontból, hogy ők valóban németnek vallották-e magukat, SS-katonák voltak-e stb. Fontos tény, hogy elbírálás alá estek a fentiekkel közös háztartásban élő hozzátartozók is. 1948. április 9-én beidéztek kihallgatásra a község házára Wenckler (?) Lajosné, Schiszler Terézt, Binder Istvánt, Szabó Lajost és Karanovics Cölesztint azzal az utasítással, hogy hozzák magukkal saját és családtagjaik személyi okmányait. A német kitelepítéssel kapcsolatos eredeti és pótnévjegyzéket június 16–21. között tették közzemlére a község házában. Hivatalosan ez alatt az öt nap alatt lehetett fellebbezni a szükséges statisztikai hivatali igazolásokkal a Kivételezési Bizottsághoz az előljáróságon keresztül. A családtagok anyanyelvi és nemzetiségi adatait szintén igazolni kellett öt napon belül, ezen túl már semmilyen felszólalásnak nem volt helye. Az alagi vezetés az ötnapos időkorlátot azonban nem vette figyelembe, és június 30-ig adott haladékat az anya-

²¹² MNL PML V. 1003. D b 3955/1947.

nyelvi és nemzetiségi adatokra vonatkozó igazolások beszerzésére. A kitelepítés ellen fellebbezett Fickert Ernő, Fickert Ernőné, Margus Mihályné Fickert Éva, Hitsch György, Hitsch Györgyné, Hitsch Ede, Jáger Antal, özv. Kállay Józsefné és Wágner Frigyes. Az alagi elöljáróság a fellebbezésük mellé egy támogatói iratot csatolt Pusztai János jegyző és Vörös Gyula bíró aláírásával. A támogató iratokon az olvasható többek között, hogy Fickert Ernő és neje sosem tanúsított jobboldali magatartást, Fickert Éva jobboldali pártnak és szervezetnek tagja nem volt. Jáger Antal részt vett a község újjáépítési munkálataiban, haza-, nemzet- és népellenes mozgalomnak nem volt tagja. Wágner Frigyes és gyermekei osztrák állampolgárok, a Hitsch család pedig nem német, hanem angol eredetű. Hitsch György és neje angol állampolgárok voltak valaha, de már régen magyar állampolgárságot szereztek. Pusztai 1948. július 22-én az eredeti és a pótnévjegyzéket, valamint 38 statisztikai igazolást terjesztett be az összeíró bizottságnak, de a forrásokból nem derül ki, hogy végül hány személyt telepítettek ki Németországba.²¹³

1949-ben gőzerővel folytak az államosítások: az iparosokat munkaközösségekbe szervezték, megalakult a DÉFOSZ (Dolgozó Parasztok és Földmunkások Országos Szövetsége), és bevezették a tervezdálkodást a mezőgazdaságban is. Az év legjobb híre kétségtelenül az volt, hogy 1949. január 17-én megindult az autóbusz-közlekedés a főváros felé, amivel a Váci úti gyárakban dolgozó alagiak naponta 2-3 órát tudtak megtakarítani.²¹⁴

A község háztartási helyzete azonban aggasztó volt. Gyárak, üzemek, nagyobb vállalatok teljes hiányában, az éppen csak vegetáló mezőgazdasággal, de főleg a lósporból származó adóbevételek

21. kép: Május 1-jei felvonulás Alagon

teljes kiesésével a második világháború utáni Alag képtelen volt megbirkózni a ráháruló pénzületi, kulturális és szociális teendővel. Az egykor virágzó Magyar Lovaregylet lóversenyüzeme megszűnt a község éltető eleme lenni, az adófizetés a lerongyolódott emberekre hárult, akikre amúgy is mérhetetlen terhek neheztedek. A középületek szinte romokban heverték, a szegényügy, a napközi otthon, a zöldkeresztes intézmény, a tanügy a falu minden fillérére felemésztette. A község minden évben államsegélyre szorult, mert önerejéből képtelen volt fenntartani magát. 1947-ben a költségvetési hiány 34.604, 1948-ban 53.132 forintot tett ki.²¹⁵

²¹³ MNL PML V. 1003. D b 3763/1948., 2680/1946., 747/1947., 1402/1948., 1464/1948.

²¹⁴ MNL PML V. 1003. D b 573/1949., 909/1949., 3955/1947.

²¹⁵ MNL PML V. 1003. D b 2136/1947.; 3153/1948.

Alag és Dunakeszi egyesítése

A belügyminiszter már 1946 júliusában tervbe vette Alag egyesítését Dunakeszivel, a két település vezetése azonban ez ellen foglalt állást. A dunakesziek fő érve az volt, hogy Alaggal ellentétben, Dunakeszi költségvetése egyensúlyban van, ezért az egyesítés Dunakeszi fejlődésére nézve hátrányos lenne, és megakadályozná a községet a pénzügyi egyensúly további fenntartásában. A dunakeszi képviselő-testületben dolgozott a sértettség is, hiszen Alag 1910. október 1-jéig Dunakeszhez tartozott, amíg a Magyar Lovaregylet ki nem kényszerítette az elszakadást, megfosztva ezzel az anyaközséget legígéretesebb bevételi forrásától. Megindult a két település rivalizálása. A dunakeszi gazdák gyakran irigykedve néztek az alagi lakosokra, akiknek még községi pótdadót sem kellett fizetniük, és különböző kedvezményeket élveztek.²¹⁶ Az alagiak pedig büszkék voltak településükre, és a lósport teremtette sajátos miliőre.

1949-ben azonban már nem kérdeztek meg senkit, hanem 1950. január 1-jével központilag előírták az egyesítést. Zathureczky Jenő 1946-ban még azzal érvelt: „félő, ha a két község egyesítése időnek előtte történik meg, Alag község állandó mostohagyereknek érezné magát”.²¹⁷ A Dunakeszi Nemzeti Bizottság elnökének szavai váteszi erejűnek bizonyultak. Dunakeszi valójában bekebelezte Alagot, a település még a nevét is elveszítette, fejlesztése jó időre háttérbe szorult.

²¹⁶ MNL PML V. 1003. D b 54/1947.; MNL PML V. 1031 D a 2. kötet, Dunakeszi képviselő-testületi közgyűlés jegyzőkönyve 1946. július–1950, 1. oldal.

²¹⁷ MNL PML V. 1031. D a 2. kötet, 1. oldal

Függelék

Dunakeszire vonatkozó adatok 1948-ból²¹⁸

A Dunakeszi községhez tartozó puszták, lakott területek: Malomárok, Kisalag telep, Székesdűlő, Révdűlő, Banktelep.

A község területe: 5048 kat. hold.

Ép lakóházak száma: 2650, mindegyik lakott, egyik sem áll üresen.

A község összes lakosainak száma (az 1947. december 1-jei állapot szerint): 10.400 fő (0–6 éves gyerek 860, 0–14 éves gyerek 2000).

Az összlakosok létszámából a földreform végrehajtásától 1947. XII. 1-jeig betelepítettek száma: 0.

Az összlakosság anyanyelve: magyar.

A községben cigánytelep nincs, cigányok száma: 0.

A kereső lakosság foglalkozás szerinti megoszlása (fő): Önálló földműves gazda: 372 (ebből újgazda 70); bányász: 0; mező- és erdőgazdasági munkás: 0; önálló iparos: 90; ipari munkás: 1800; önálló kereskedő: 60; kereskedelmi alkalmazott: 20; magántisztviselő: 150; közalkalmazott: 500; önálló értelmiségi: 20; egyéb: 100.

Községi közigazgatási alkalmazottak száma (1947. december 1-jei állapot szerint). Községi jegyző: 2; önálló hatáskörű jegyző: 1; I. osztályú irodatiszt: 5; pénztáros: 1; községi altiszt: 6; községi kisegítő: 8; szegődményesek: 4.

Községben tűzoltóság működik: megszervezett községi és önkéntes községi. Létszám 15 fő. Felszerelés: 1 mozdonyfecskendő, 1 kocsifecskendő, 2 motoros fecskendő motor nélkül, egy dugólétra.

Önálló mentőegyesület nincs. Újpesti mentő látja el a mentőszolgálatot.

A községben rendőrség nincs. Rendőrpihenő van.

Az előző évben a község állami segélyben és állami kölcsönben nem részesült.

A község vagyona összesen: 98.850 Ft. Ebből földbirtok 541 kat. hold, értéke 23.350 Ft; házak száma: 5 hold, értéke 75.500 Ft, üzemek száma: 1 hold, értéke 30.000 Ft,²¹⁹ jogok-javadalmak értéke 5000 Ft.

Dunakeszi 500.000 Ft segílyt és 800.000 Ft kölcsönt kér vágóhíd, strand, kád- és gőzfürdő, ravatalozó és sporttelep építésére, melyek nagymértékben növelnék a község bevételét.

A község határának talajminősége: 5000 hold homok, 48 hold szikes.

Árvíz ritka, talajvíz és vadvíz okozta kár előfordul. Nem rendszeres.

Község területe művelési áganként az 1946/47. gazdasági évben (kat. hold): szántóföld 2806, rét, legelő 410, kert 126, szőlő 291, erdő 30, nádas 27, földadó alá nem eső terület 1362.

Mezőgazdasági termelés eredménye az 1946/47. gazdasági évben (má-

²¹⁸ MNL PML V. 1031. D b 6864/1947. Községekre vonatkozó adatszolgáltatás. 1948. február 10.

²¹⁹ Téves adat.

zsa): búza 1152, rozs 2673, árpa 245, zab 188, kukorica 188, kukoricacső 1350, burgonya 562, cukorrépa 300.

Dunakeszin bulgárkertészet és tógazdaság nincsen.

Mezőgazdasági gépek (darab): traktor 3, cséplőgép 4.

Állatállomány 1947. VII. 31-én (1938. XII. 31-én): ló 230 (280); szarvasmarha 60 (80); szamár, öszvér – (6); sertés 158 (200); juh – (5); kecske 232 (160).

A község tulajdonában lévő tenyészállatok: 1 bika.

Méhkaptárak száma 112, *méhcsaládok száma* 96, 11 fő foglalkozik méhészettel, méztermelés 1900 kg az 1946/47. évben.

A község villamosítva van, energiaszolgáltató az újpesti Phöbus Rt.

Közvilágítási lámpák száma 1947. december 1-jén: 245, 1938. december 31-én: 235.

Közvilágítási egységár kilowattontként 1,51 Ft, magánvilágítási egységár 1,88 Ft.

Magánkezelésben lévő üzemek: konzervgyár (98 alkalmazott), harisnyakötő-üzem (6 alkalmazott), kötőüzem (4 alkalmazott), tetőfedő lemezgyár (30 alkalmazott).

Községi kezelésben lévő jégverem van Dunakeszin.

Kiskereskedelmi forgalmi árak 1947. december 1-jén: 1 l tej 2 Ft, 1 kg vaj 26 Ft, 1 db tojás 2 Ft, 1 kg sertéshús 16 Ft, 1 kg sertésszír 20 Ft, 1 kg étszalonna 20 Ft.

Állategészségügy: állatorvos a községben nincs, húsvizsgáló van, vágóhíd nincs, községi vágóhely nincs.

A községnek vásártere nincs, *dögtere* van, *döggútja* nincs.

Közegészségügy. A községben 4 orvos és 2 szülésznő van. Van egészségügyi védőnő, fogorvos, fogtechnikus, gyógyszerár. Szülőotthon nincs. Egészség ház van, felszerelése fogyatékos.

Legközelebbi kórház Újpesten 7 km-re.

Artézi kút nincs, egészséges ivóvíz van. Közvízvezeték van, a víz ára 30 Ft/m³. Szennyvízelvezető csatorna hossza 1056 m.

Közoktatás. Az általános iskola 18 tanerős, ebből állami tanító 4, felekezeti tanító 14. Tanonciskola, gazdaképző iskola, egyéb iskola nincs.

Tanoncotthon, szegényház, árvaház nincs. Mozi (500 fős) és kölcsönkönyvtár van.

A községben 3 sportpálya van.

Közsegélyre szorul 16 fő.

Közlekedés. Dunakeszin műút: 8 km. Elsőrendű országút: 1 km. Földút: 8 km. Dűlőút: 15 km. A községnek kövezett járdája nincs. Hajóállomás, autóbusz-állomás nincs. Vasútállomás van. A községnek előfogata van, saját közlekedési vállalata nincs.

Dunakeszin van postahivatal, távbeszélő-hivatal és távíróhivatal. 2 szolgálati és 6 magántelefon van. A község házában van távbeszélő.

Felszabadulás óta *helyreállítási munkák:* községi kultúrház helyreállítása, község ház vízvezetékének beszerelése, Duna-védgát átépítése.

A hároméves terv nagyobb beruházásai: vágóhíd, egészségház, sporttelep, ravatalozó céljára irányozták elő, 1.300.000 Ft összegben. Ebből a község saját erejéből 500.000 Ft-ot tud fedezni.

Dunakeszin Fogyasztási és Termelő Szövetkezet működik.

Testületi szervek: MNDSZ, Nemzeti Segély, Termelési Bizottság, Nemzeti Bizottság, 48-as Bizottság.

**Alag. Adatszolgáltatás a 47-443/1946. kig. sz. alispáni rendelet alapján,
1946. október 9.²²⁰**

Mezőgazdaság	1938	1945	1946
Község területe kat. holdban	1773	1773	1773
Szántó	1186	600	600
Rét	83	0	0
Legelő	94	177	177
Szőlő-gyümölcs	128	168	168
Erdő	104	104	104
Földadómentes és művelésre nem alkalmas terület	178	724	724
Vetésterület összesen	1517	480	496
Kalászosok összesen	1173	114	114
Őszi	1000	114	114
Tavaszi	173		
Kapások	94	289	289
Ipari növények	128	46	46
Takarmánynövények	104		
Megművelt belterület (kiskert)	18	31	47
Állattenyésztés			
Szarvasmarha	84	11	13
Ló	111	10	19
Sertés	252	263	332
Juh	0	0	0
Kecske	85	73	73
Méhcsalád	18	21	10
Baromfi	3000	1200	3260
Selyemhernyógubó	0	0	0
Halastó	0	0	0

²²⁰ MNL PML IV. 408-ab 29. doboz

DUNAKESZI ÉS ALAG 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

Ipar, kereskedelem	1938	1944	1945	1946
Ipari üzemek száma	1	1	1	3
Kisiparosok száma	46	37	37	38
Háziiparral foglalkozók	1	1	2	2
Szövetkezetek száma	1	1	1	2
Népjóléti és közegészségügyek				
Népjóléti intézmények száma	0	0	1	1
Közegészségügyi intézmények száma	1	1	1	1
Csecsemőhalandóság %-ban	2	3	1	1
Fertőző betegek száma	11	26	11	7
Népjóléti akciók száma	2	2	6	8
Kulturális ügyek				
Iskolák száma	1	1	1	1
Egyéb kulturális célú intézmények	0	0	0	1
Tankötelesek száma	211	174	235	311
Szabadművelés körében rendezett tanfolyamok száma	0	0	2	5
Előadások száma	0	0	6	9

Adófizetési átlag: 91%.

Beszolgáltatási átlag: 45%

Újjáépítési közmunkaváltság befizetési átlaga: 95%.

Alag, 1946. október 9.

Vörös Gyula bíró, Pusztai János jegyző

**Földigénylők összeírásai íve a 600/1945. M.E. sz. rendelet
alaján jelentkezetekről
Alag község, Váci járás, Pest vármegye, 1946. március²²⁰**

Ssz.	név	feleség neve	lakóhelye	születési év
1.	Gulyás Sándor	Greznér Anna	Réti pálya	1913
2.	Varga József	Mató Mária	Mihály u. 2.	1892
3.	id. Hegedüs János	Izsold Erzsébet	Nándormajor	1886
4.	Dukay Sándor	Tóth Mária	Nagyalag	1910
5.	Dara Lajos	Vince Mária	Nándormajor	1885
6.	Fekete Sándor	Fekete Eszter	Nándormajor	1912.
7.	Fekete Pál	Varga Erzsébet	Nándormajor	1914
8.	Szekeres Mihály	Nagy Zsuzsa	Nándormajor	1914
9.	id. Varga István	Mogony Anna	Nándormajor	1907
10.	Kovács József	Végh Mária	Nándormajor	1878
11.	Bakay József	Juhász Teréz	Nándormajor	1889
12.	Kulcsár Sándor	Gyurkovszki Mária	Nándormajor	1901
13.	Szacskó János	Erdős Julianna	Nándormajor	1881
14.	Roskó Béla	Szacskó Mária	Nándormajor	1914
15.	Gyurkovszki János	Dredán Mária	Nándormajor	1888
16.	Gyurkovszki Ferenc	Zámbó Sára	Nándormajor	1914
17.	Szőke Ferenc	Molnár Erzsébet	Nándormajor	1914
18.	Monostori István	Jobbágy Júlia	Nándormajor	1911
19.	Károlyi Pál	Molnár Mária	Nándormajor	1907
20.	Jobbágy István	Kekény Júlia	Nándormajor	1884
21.	Ifj. Hegedüs János	Szekeres Ilona	Nándormajor	1914
22.	Barna Ferenc	Farkas Teréz	Réthy (sic!) Pálya	1907
23.	Kovács Lajos	Mihály Jolán	Nagy-alag	1916
24.	Papp József	Raffael Gizella	Nagy-alag	1908
25.	Kovács Sándor	Kiss Mária	Nagy-alag	1892
26.	Ifj. Pálfi István	Bettenbuch Julianna	Nagy-alag	1910
27.	Bettenbuch Miklós	Vas Zsófia	Nagy-alag	1898
28.	Kerek István	Szilvási Borbála	Nagy-alag	1900
29.	Horváth Imre	Fábián Mária	Nagy-alag	1885

²²⁰ Összesen: 419 kataszteri hold 800 négyszögöl. Igénylő tulajdonában lévő szántó, rét: id. Hegedüs János 3 hold, Bánszki Pál 1 hold, Nagy András 2 hold, Greznér József 1 hold, Sós Bálint 1,5 hold, Bohács Mihály 3 hold, Agócs István 2 hold, Hajdu Balázs 2 hold, Pallagi József 3 hold, Jóvér József 1 hold, Elekes István 1 hold. Várható örökrésze a törvényes öröklés rendje szerint kat. holdban: Dukay Sándor 3 hold, Károlyi Pál 1 hold,

foglalkozás	háztartásában élő gyerekek száma	Mezőgazdasági ingatlanon kívül igé-nyel-e házhelyet is?	juttatási javaslat (hold/n.öl)	jegyzet
gazdasági cseléd	1	igen	6	
ua.	5	nem	6	+ 1 hold
ua.	1	igen	6	
ua.	2	igen	4	+ 1 hold 800 n.öl
ua.	-	igen	5	
ua.	2	igen	6/800	
ua.	-	igen	5	
ua.	1	igen	6	
ua.	4	igen	8/800	
ua.	3	igen	7/800	
ua.	-	igen	5	
ua.	6	igen	9	
ua.	-	nem	5	
ua.	2	igen	6/800	
ua.	1	igen	6	
ua.	1	igen	6	
ua.	2	igen	6/800	
ua.	1	igen	6	
ua.	-	igen	5	le 800 n.öl
ua.	4	igen	8	
ua.	-	igen	5	
ua.	-	igen	5	
ua.	.	igen	5	le 800 n. öl
ua.	-	igen	5	
ua.	3	igen	7/800	
ua.	2	igen	6	+ 800 n.öl
ua.	3	igen	7/800	
ua.	7	igen	10	
ua.	2	igen	6/800	

Kovács Lajos 1 hold, ifj. Pálfi István 1 hold, Gliszta János 1,5 hold, Hajdu Balázs 2 hold. Alag község földigénylőinek összeírásai íve 1946. évi március hó 20., 21., és 22-én közszemlére volt kitéve a község házában és ellene felszólalás nem történt. Ezt a juttatási névsort a Fővárosi Földbirtokrendező Tanács a 2077/1946 sz. határozatával jóváhagyta 1946. július 20-án. MNL PML V. 1003. D b. 4300/1947

DUNAKESZI ÉS ALAG 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

Ssz.	név	feleség neve	lakóhelye	születési év
30.	Bánszki Pál	Mihalovics Mária	Nagy-alag	1901
31.	Tóth György	Ivancsevics Júlia	Nándormajor	1897
32.	Szép Károly	Pálfi Mária	Csokonai u.	1888
33.	Nagy András	Szarvas Margit	Réthy-pálya	1889
34.	Glisza János	Nagy Piroska	Réthy-pálya	1917
35.	Tóth Benjamin	Málik Margit	Réthy-pálya	1908
36.	Greznér József	Gulyás Mária	Nándormajor	1916
37.	Sós Bálint	Szebeni Eszter	Réthy pálya	1903
38.	Szakács István	Hegedüs Ida	Nándormajor	1916
39.	Vincze József	Szücs Borbála	Nándormajor	1897
40.	Kovács János	Kovács Mária	Réthy-pálya	1906
41.	Kovács Mihály	Eredics Karolina	Réthy-pálya	1892
42.	Kalina József	Bazsik Erzsébet	Réthy-pálya	1904
43.	Berecz József	Borbély Erzsébet	Kápolna tér	1897
44.	Szép János	Sloszárik Mária	Petőfi u.	1899
45.	Németh Ferenc	Antal Eszter	Nándormajor	1897
46.	Bohács Mihály	Balogh Róza	Nándormajor	1893
47.	Agócs István	Fodor Mária	Határ u. 1.	1897
48.	Bánhegyesi Károly	Makai Róza	Árpád út	1891
49.	Kovács József	Agócs Erzsébet	Határ út	1913
50.	Határi József	Vida Erzsébet	Nándormajor	1910
51.	Sloszárik András	Dredán Mária	Nándormajor	1919
52.	Hajdu Balázs	Varga Erzsébet	Nándormajor	1897
53.	Kovács Ferenc	Ágoston Ilona	Nándormajor	1915
54.	Garamvölgyi József	Agócs Mária	Határ út 1.	1917
55.	Péter Imre	Sáfár Eszter	Nagy-alag	
56.	Tóth Mihály	Hervai Ezel (talán elírás és Eszter)	Bem u. 16	1891
57.	Pallagi József	Szilágyi Erzsébet	Zrínyi u. 18	1892
58.	Gyurkovszki István	Szekeres Júlia	Nagy-alag	1919
59.	Jóvér József	Nahóczky Eszter	Nándormajor	1903
60.	ifj. Agócs István	Nagy Erzsébet	Határ út 1.	1920
61.	Elekes István	Pereces Margit	Nagy-alag	1900
62.	Kovács Joachim	Kupai Etel	Nándormajor	1893
63.	Kupai Zsigmond	Kupai Zsuzsanna	Nándormajor	1891
64.	Református Egyházközség			
65.	Római Katolikus Egyházközség			
66.	Evangélikus Egyházközség			

DUNAKESZI ÉS ALAG 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

foglalkozás	háztartásában élő gyerekek száma	Mezőgazdasági ingatlanon kívül igé-nyel-e házhelyet is?	juttatási javaslat (hold/n.öl)	jegyzet
ua.	3	igen	6/800	
ua.	5	igen	8/800	
ua.	1	nem	6	
ua.	1	igen	4	
ua.	1	igen	5	
ua.	7	igen	10	
ua.	3	nem	6/800	
ua.	2	igen	5/800	
ua.	3	igen	7/800	
ua.	1	igen	6	
ua.	2	igen	6/800	
ua.	1	igen	6	
ua.	5	igen	9	
ua.	2	igen	8	biz. elnök
ua.	3	igen	8	biz. tag
ua.	1	nem	6	
ua.	2	nem	4	
ua.	2	nem	6	le 1 kat. hold
ua.	3	igen	7/800	
ua.	2	igen	6/800	
ua.	3	igen	7/800	
ua.	2	igen	6/800	
ua.	2	igen	5	biz. tag
ua.	1	igen	6	
ua.	2	igen	6/800	
ua.	5	igen	9	
kishaszonbérelő	3	igen	7/800	
gazd. cseléd	1	nem	3	
ua.	1	igen	6	
ua.	2	igen	6	
dinnyés	1	igen	6	
gazdasági cseléd	4	igen	7/800	
ua.	4	igen	8/800	
ua.	-	igen	5	lemondott
	-	igen	5	
	-	igen	5	
	-	igen	5	

**A Holokauszt Dokumentációs Központ és Emlékhely
Páva utca 39. szám alatti épületében lévő Holokauszt Áldozatok
Emlékfalán szereplő dunakeszi és alagi zsidó lakosok**

SSZ.	NÉV	LEÁNYKORI NÉV	SZÜLETÉSI HELY	SZÜLETÉSI IDŐ	ANYJA NEVE
1	Anker Józsefné	Kasser Sára	Zohatin	1907.04.21	Rottenberg Johanna
2	Blau Albert		Léva	1897.02.14.	Klein Ida
3	Brüll Tibor			1913.01.10	Braumann Elvira
4	Chiba Miklósné	Brüll Magda	Budapest		Braumann Elvira
5	Deutsch Béla		Vác	1913.07.11	Baron Cecília
6	Deutsch Emil		Sopronlővér	1895	
7	Engel László		Újpest	1897.11.07.	Schwarcz Aranka
8	Gottlieb László		Budapest	1910	
9	Hirsch Julianna		Budapest	1938.04.02	Pick Erzsébet
10	Hirsch Miklósné	Pick Erzsébet	Vácrátót	1911.02.10	Adler Szeréna
11	Király Dávid			1855	
12	Király Dávidné	Klein Etelka		1888	Klein Julianna
13	Kolozs Mórné	Anisz Teréz	Sátoraljaújhely	1889.07.17.	Gáspár Mina
14	Lánczy Leó, ifj.		Budapest	1893	Vajda Ella
15	Lindenfeld Miklósné, özv.	Jónás Zseni	Zsáka	1886.02.28.	Márton Sarolta
16	Nagy József			1896.09.11.	Kollár Erzsébet
17	Neszményi István		Budapest	1901.03.23	Rosenzweig Gizella
18	Paszternák Dezső		Dunakeszi	1900.05.21	Marbach Róza
19	Paszternák Dezsőné	Kepets Frida	Fehérgyarmat	1897.06.25.	Róznér Fáni
20	Paszternák György		Budapest	1930.09.08	Kepets Frida
21	Paszternák Hedvig		Budapest	1936.05.15	Kepets Frida
22	Pick Mórné, dr.	Ney Aranka	Budapest	1868	
23	Pick Oszkár		Vácrátót	1879.05.16.	Heller Erzsébet
24	Pick Oszkárné	Ádler Szerén	Felsőszeli	1886.03.27.	Kóhn Mária
25	Pintér Rózsi		Budapest	1888	
26	Reich Miklós		Rákospalota	1913	
27	Rozsnyai Dezső		Szeged	1885	
28	Rozsnyai Dezsőné	Rózsa Rózsi	Budapest	1892	
29	Strasser Imre		Budapest	1901	
30	Strasser Imréné	Keszler Julianna	Budapest	1893	
31	Szuhánszky János			1909.05.23	Szuhánszky Zsuzsanna
32	Vámos Gábor		Mogyoród	1867	Weisz Júlia
33	Vámos Gáborné	Gráf Margit	Gödöllő	1873	Paul Eszter
34	Viola György		Kalocsa	1896.05.11.	Márkus Emma
35	Zlattner Lipót		Mosóc	1896.10.18.	Holzmann Zsófia

DUNAKESZI ÉS ALAG 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

APJA NEVE	LAKCÍM	STÁTUSZ	NÉV ELHELYEZKEDÉSE (SOR/OSZLOP)
Kasser Lipót	Kisfaludy utca	eltűnt, 1945.03.	8/118
Blau Bernát	Dunakeszi	eltűnt, 1944.04.	2/029
	Dunakeszi	meghalt, 1943.01.12., Csernyanka	5/052
Brüll Vilmos	Dunakeszi	eltűnt, 1944.07.06. után, Auschwitz	9/034
Deutsch Vilmos	Dunakeszi	eltűnt, 1943.01.25. után	1/062
	Dunakeszi	eltűnt	4/092
Engel Lajos	Dunakeszi	eltűnt, 1944.11.30.	2/014
	Dunakeszi	eltűnt	2/090
Hirsch Miklós	Dunakeszi	meghalt, 1944.06., Auschwitz	8/002
Pick Oszkár	Dunakeszi	eltűnt, 1944.07., Auschwitz	9/016
	Dunakeszi	eltűnt, 1944.05.30. után	1/057
	Dunakeszi	eltűnt, 1944.05.30. után	9/045
Anisz Samu	Dunakeszi	eltűnt, Németország	8/026
Lánczy Gyula, dr.	Dunakeszi	eltűnt, 1944.06. után, Németország	9/035
Jónás Hermann	Dunakeszi	eltűnt, 1944.06. után, Németország	4/039
	Dunakeszi	meghalt, 1943.01.13., Osztrogorzsszk	8/051
Neszményi Lipót	Dunakeszi	eltűnt, 1944.11., Bergen-Belsen	5/010
Paszternák Mózes Wolf	Alag	eltűnt, 1944.	3/014
Kepets Salamon	Alag	eltűnt, 1944.	6/024
Paszternák Dezső	Alag	eltűnt, 1944.	5/043
Paszternák Dezső	Alag	eltűnt, 1944.	5/043
	Dunakeszi	eltűnt	3/1000
Pick Ignác	Dunakeszi	meghalt, 1944.05., Auschwitz	4/020
Ádler György	Dunakeszi	meghalt, 1944.05., Auschwitz	2/032
	Dunakeszi	eltűnt	3/101
	Dunakeszi	eltűnt	2/102
	Alag	eltűnt	6/105
	Alag	eltűnt	4/080
	Dunakeszi	eltűnt	6/109
	Dunakeszi	eltűnt	2/095
	Dunakeszi	meghalt, 1943.09.15., Babrujszk	7/055
Weisz Jakab	Dunakeszi	eltűnt, 1944.06., Auschwitz	6/016
Gráf Márton	Dunakeszi	eltűnt, 1944.06., Auschwitz	5/013
Viola Márton	Dunakeszi	meghalt, 1945.02.10., Bruck	4/026
Zlattner Ede	Dunakeszi	meghalt, 1945.03. eleje, Mosonmagyaróvár	2/088

Az 1995-ben emelt dunakeszi második világháborús emlékművön szereplő névsor

Az emlékoszlopon lévő első táblán: *Balogh Gyula, Bakos József, Bellók Gábor, Bellók Lajos, Béki János, Béki Lajos, Blaskó Lajos, Bochdán Józsefné, Boer Lajos, Brossmann Aladár, Czinder Lajos, Czinege József, dr. Cseresnyés Tibor, Cserven Rezső, Csöreg József, Droppa László, Fehér Mátyás, Ferenczfy Tibor, Forntrán László, Gombolay Sándor, Guzsaly János, Gyulai László, Havasi István, Halmy Gyula, Heinrich Béla, Horváth József, Izmindi János, Jakubecz Géza, Jánosfi Károly, Jasztrapszky József, Jugovics Dávid, Juhász Antal, Juhász József, Juhász Lajos, Kádár Kálmán, Kenyeres László, Kiss János, Klinger Árpádné, ifj. Kollárik József, Koncsik János.*

Az emlékoszlopon lévő második táblán: *Kovács Géza, Kónyi Jenő, Kozman Gyula, Kozmann István, Kovács Mihály, Körösi István, Krausz Rudolf, Kubicsek Károly, Kundlya János, Lakatos László, László János, B. László János, Legendi Lajos, Leitner Györgyné, Lengyel György, V. Lengyel György, Lengyel Lajos, Lengyel Lajos, Lévai Ferenc, Lilik Mihály, Macska György, Makkai Lajos, Máté János, Mészáros József, Mészáros László, Molnár Endre, Molnár Jánosné, Morva Zoltán, Nagy Ferenc, Németh István, Papp Mihály, Pálffy Ferenc, Peczolt Ferenc, Péntek Dániel, Pjess Alajos, Plastyák Vendel, Plenk Jánosné, Polgár Lászlóné, Réthi István, Ritz János, Roskó Béla.*

Az emlékoszlopon lévő harmadik táblán: *Rózsef Mihály, Sáreczky József, Selmeci Jenő, Serényi Zsuzsa, Simon Ferenc, Sipos Ferenc, Sipos József, Stenzl László, Szabó Antal, Szandbauer Ottó, Száraz Ferenc, B. Száraz István, Szegedi Géza, Szende Károly, ifj. Szendrei Béla, Széchenyi Pál, Szén Mihály, Szép Kálmán, Szlavkovszki Sámuel, Szócs István, P. Szócs József, Szócs Pál, Sztanek Antal, Sztarek Rikárd, Tarnai Antal, Tiringer Bálint, Tolnai János, Tóth Benő,*

22. kép: A második világháborús emlékmű

Török Dezső, Ujtz János, Unyi György, Vaczulik Béla, Varga Alajos, Varga Antalné, Vincze Ferenc, Viola Gábor, Waszti Károly, Zentai Alfréd.

A fekvő két kőlapon: *Antal József, Csontos Lajos, Katnik István, Szentkirályi Ferenc, Kaszás Ferenc, Gulyás János, Hemmer László, Pukk Béla, Szabó Imréné.*

DUNAKESZI KÖZIGAZGATÁSA 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

Alag 1910. évi különválása Dunakeszitől előbbi településrész alapvető érdeke volt, mivel adóbevételének nagy része ekkor már a lakosságszámában kétszer akkora Dunakeszire vándorolt. Utóbbi kezdetben hallani sem akart a válásról, de a község vezetése idővel belátta, hogy az Alagot irányító és patronáló lovaregylet szándékai ellen nem tehetnek semmit.¹ Az 1910. február 28-ai testületi ülésen felolvasták az Alag önálló községgé alakulását előkészítő bizottság előterjesztését:

„Alagnak, Újdunakeszinek és a kérelemhez csatolt térkép és leírás szerinti területeknek Alag elnevezés alatt önálló községgé alakulása iránt.”²

Kleiszner Rezső képviselő hozzászólásában kiemelte: tekintettel a két hely között fennálló nagy érdekellentétre, arra az egészen különböző kultúrvilágra, amely a dunakesziek és az alagiak felfogásában a közdolgozatok illetőleg megnyilvánul, a közbéke, mindkét hely lakosságának nagyobb jóléte, fejlődése és boldogulása érdekében szükséges és kívánatos Alag puszta különválása. Alag önállósodására igennel szavazott Hajnal Jenő, Molnár Gyula, Fries János, Hadl Fülöp, dr. Osváth Albert, Neuwirth Simon, Mravik Pál, Arany Sándor, Kratochwill Ede, Breicha János, Hajnal Dezső, Galó György, Kedvessy György, Vígh László, Kleiszner Rezső, Pál Ödön, Ulreich Nándor, Szalay József és Palkovits Károly. Nemmel szavazott ifj. B. Száraz István bíró, Blaskó Károly törvénybíró, F. Tóth János, A. Veres József, Lipniczki Mihály, Legindi János, G. Veres János, Kurucz János, Blaskó Vince és Raszl Ferenc. Szavazati jogával dr. Cseresnyés Ernő, Richter Béla, Bohunka Lajos, Hamacsek Ferenc és Kovách Antal főjegyző nem élt. A szavazás alapján született határozat kimondta, hogy a benyújtott térképleírás szerint alakítandó község Alag elnevezés alatt önálló községgé válhat.³

Ezt követően a két település külön élte tovább mindennapi életét. Dunakeszin, 1910 márciusában Kovách Antal főjegyző indítványozta, hogy Legindi János – aki 6 évig volt községi bíró (az 1909. szeptember 7-én megtartott tisztújításon váltotta ifj. B. Száraz István), továbbá mint albíró és előljáró több mint 30 évet töltött a község szolgálatában „*híven és becsületesen*” – fáradságos munkájának jutalmául 80 korona tiszteletdíjat kaphasson. A képviselő-testület az indítványt határozatba foglalta. Az addigi adóügyi jegyzőt, Hajnal Jenőt 1910. július 26-án Alag község jegyzőjévé választották, így a dunakeszi tisztségéről írásban lemondott. Hajnal Jenővel együtt Farkas József adóügyi segédjegyző is Alag alkalmazásába állt.⁴

¹ CSOMA, 2008. 70.

² MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 62.

³ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 62–63., 68.

⁴ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 73., 100., 102., 114.

Alag különválása miatt az anyaközség önkormányzatában, valamint a hivatalnokok hatáskörében beállt változások miatt új szabályrendeletet kellett alkotni. Az adóügyi jegyzői állást megszüntették, az adóügyek a főjegyzőhöz kerültek. A főjegyző megnövekedett munkájának segítésére az adóügyi és a közigazgatási segédjegyzői állásokat aljegyzői (I., II.) állásokká szervezték át.⁵ Az I. aljegyző Győri Ferenc, a II. aljegyző Kis Gusztáv lett. A jegyzősegédi posztot továbbra is (a jegyzői oklevéllel rendelkező) Szentés Rezső töltötte be.⁶

1910. október 17-én bejelentették, hogy Kovách Antal főjegyző kórházba került,

„.... úgy, mint 19 évi itteni jegyzői működése alatt mindig egészségének kockáztatásával önzetlenül a közjó érdekében dolgozott, sem fáradságot, sem szabadságot, sem pihenést nem ismerve tollát községe érdekében mindaddig forgatta, míg az kezéből ki nem esett”.⁷

Egyúttal jelezték, hogy a főjegyzőt mindaddig szabadságozzák, amíg hivatali teendőit újra el tudja látni. Erre az időre a főszolgabíró Győri Ferencet nevezte ki helyettes főjegyzőnek.⁸

A helyettesítés a következő év tavaszáig tartott. Az újra munkába álló Kovách Antal 1911. április 29-én azt jelezte a képviselő-testületnek, hogy a folyó kiadásokra a közpénztárban nincs fedezet, mert Alag különválásával a fizetni tudó Magyar Lovaregylet és a lóidomárok az új községhez csatlakoztak. Dunakeszi lakossága kilenczted részben földművesekből állt, akik a tavaszi idényben pénzt még semmilyen terményből nem tudtak szerezni, így községi pótdadjukat sem tudták befizetni. A főjegyző indítványozta, hogy a község, az elmúlt évekhez hasonlóan, a helyi Hitelszövetkezettől 6000 korona ideiglenes kölcsönt vegyen fel úgy, hogy azt még az az évi pótdadból okvetlen visszafizessék. Az Alag különválása miatti anyagi gondok azonban sokasodtak. Az 1911. novemberi közgyűlésen kiemelték, hogy mivel az elmúlt évben a közjövédelmet képező községi pótdadó kétharmadát fizető alagi versenystállókat Alag községhez csatolták, a község pótdadjevédelme az elmúlt évekhez képest kétharmaddal apadt. A községi pótdadó már a 132%-ot is meghaladta (40%-kal több volt, mint az előző évben). Emiatt a Főt–Dunakeszi útnak a Dunakeszit átszelő részét a község képtelen volt önerőből kiépíttetni, így erre államsegélyt kért. 1912 áprilisában pedig 1500 korona ideiglenes kölcsönt kellett felvenni a község tulajdonát képező kártalanítási kötvény alapból, mert a pénztár teljesen kiürült.⁹

⁵ MNL PML IV. 476. b. 6. doboz, 337 f Dunakeszi, 1. Szervezési szr. és módosításai, 37. A szabályrendeletben foglaltak azonban csak 1911 áprilisában, a vármegyei jóváhagyás után léptek életbe.

⁶ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 138., 165., 173.

⁷ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 109.

⁸ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 109–110.

⁹ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 152., 187., 210.

A nehézségek ellenére 1912. május 18-án díszközgyűlést hívtak össze Kovách Antal 20 éves jegyzői működésének megünneplésére. A község házára nemzeti lobogót tűztek ki. Az ünnepekt viharos éljenzés közben lépett a közgyűlési terembe. Győri Ferenc aljegyző felszólalásában kiemelte:

„Szeretett főjegyzőnk kezében futnak össze a szoroson vett közigazgatás, a pénzügyi közigazgatás, az igazságszolgáltatás szálai, ő az állam törvényeinek, a megszámlálhatatlan rendeleteknek tulajdonképpeni végrehajtó közege” és az ő hivatali ideje alatt „az 1892. évben ismert jelentéktelen, szegény Dunakesziből, a számottevő, vagyonos Dunakeszi lett”.¹⁰

A képviselő-testület és a tisztikar tagjait ábrázoló tablót Győri Ferenc a következőket szavakkal nyújtotta át:

„Hozhattunk volna önnek emléket érczből, vagy márványból, azt is megrágtá volna az idő vasfoga, de mi keretbe foglalt képmásainkat ajánljuk fel Önnek...”

A Váci Főszolgabírói Hivatal nevében Romaiser Vilmos tiszteletbeli főszolgabíró Isten áldását kérte Kovách Antal további működésére. Richter Béla plébános a főjegyző érdemeit méltató felszólalásában kiemelte,

„a jubiláns ennek az egyháznak szeretettől lángoló szívű, szent érzelmektől áthatott lelkű gyermeke”.

(Érdemes itt megjegyezni, hogy hét évvel később, 1919-ben Richter plébános áll majd a Kovách lemondását követelők élére.) Végül az ünnepekt, Kovách Antal lelkes éljenzés közepette mindenkinek köszönetét nyilvánította, és további munkájához támogatásukat kérte.¹¹

1913. január 22-én községi képviselő-választást tartottak. A hat évre megválasztott rendes tagok a következők voltak: Bohunka Lajos, Lengyel János András fia, ifj. Tarcsai András, legifj. László József, Lipniczki Sándor, ifj. D. Száraz János, F. Tóth István, Sziráki Mihály, H. Kis István, N. László János, ifj. Bellók János. A három évre választott pótagok: Kalmár Sándor, Veres Lőrinc, id. Hubina József és Száraz István fia. A február 28-án tartott tisztújítás eredményeként a bíró B. Száraz István, a törvénybíró Blaskó Károly, a pénztáros ifj. Legindi János, a közgyám A. Veres József lett. A nyolc esküdt: ifj. D. Száraz János, id. Legindi János, G. Veres János, N. László János, László Mihály J. fia, F. Tóth János, A. Szabó István és Kurucz János.

Az ismét bírónak választott ifj. B. Száraz István rövidesen megbetegedett, így 1913 nyarától 1914 májusáig nem is vett részt a képviselő-testületi üléseken. Munkájában – a törvényi előírásoknak megfelelően – Blaskó Károly törvénybíró helyettesítette. Az 1914. május 23-ai testületi ülésen Kovách Antal főjegyző bejelentette, hogy a hosszabb idő óta betegeskedő Száraz István lemondott bírói tisztségéről. Lemondását sajnálattal tudomásul

¹⁰ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 212.

¹¹ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 211–216.

1. kép: Lipniczki Sándor

vették, és neki a képviselő-testület „a közszolgálat érdekében tanúsított munkálkodásáért hála elismerését” fejezte ki. Helyére június 15-én Lipniczki Sándor községi képviselőt választották. Változás történt az I. aljegyzői poszton is, a még áprilisban lemondott Győri Ferenc helyére Bohunka Lajos ellenőr aljegyző (korábban pénztári ellenőr) került.¹²

A község anyagi helyzete továbbra sem javult. 1914 januárjában újabb 9000 forint kölcsönt kellett felvenni a községi Hitelszövetkezettől, hiszen az adófizetők szinte kivétel nélkül az év elején fizetéképtelen földművesek voltak. Ráadásul a község – főszolgabírói rendelet és utasítás nyomására – márciusban elhatározta, hogy állami óvodát létesít (ezt a február 16-ai ülésen még elutasították), így az 1916-ra tervezett építéshez is újabb hitelre lett volna szükség.¹³

A következő évek nagy világegészt vetíti előre a főjegyző által 1914. július 10-én bejelentett esemény. Kovách Antal

„hivatalosan és mély megilletődéssel jelentette, hogy Ferenc Ferdinánd trónörökös öfensége és hitvese Hohenberg Zsófia hercegnő asszony f. évi június 28-án ellenük elkövetett gyilkos merénylet áldozatai lettek”. Ugyanakkor indítványozta, hogy a „minket magyarokat érintő ezen mélyszégyen gyászír tudomásulvételével egyben fájdalmas részvétének adjon kifejezést a képviselőtestület...”¹⁴

Az első világháború kitörése hamarosan a község életében is éreztette hatását. Augusztus 19-én a behívott katonák családtagjainak segélyezésére megalakult a helyi segítő és népjóléti bizottság, amelynek munkájában a községi előljárásnak minden tagja részt vett. A háború miatt a bevételek tovább csökkentek, a munkaerő megfogyatkozott, és mivel a lakosságot eredménytelenül zaklatták volna adófizetési végrehajtásokkal, így 1915-re 10.000 korona ideiglenes kölcsön felvételét irányozták elő. Ifj. Legindi János pénztárnok bevonult a hadseregbe, őt N. László János községi esküdt helyettesítette. A szintén besorozott Jeles Gyula második aljegyző anyakönyvi

¹² MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 251., 264., 270., 366–367., 369.

¹³ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 321., 338.

¹⁴ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 368.

munkáját, a születési és halotti anyakönyvi bejegyzések teljesítését pedig Szentés Vilmos jegyzősegédre bízták. Egy 1914. december végén elfogadott pótszabályrendelet szerint a mindenkori első aljegyzőt (ekkor Bohunka Lajos) a főjegyző általános helyettesévé tették, mivel a főjegyzőnek egyre gyakrabban kellett távol lennie a községközi hivatalától.¹⁵

1915. december 18-án, tekintettel a háború szülte rendkívül drága megélhetési viszonyokra, a főjegyző, az első és második aljegyző és a jegyzősegéd részére évenként és fejenként 20% drágasági pótlékot szavazott meg a képviselő-testület a háború befejezéséig. A nehéz gazdasági helyzet pedig újabb és újabb kölcsönök felvételét tette szükségessé, 1916 januárjában 10.000, egy évvel később pedig 20.000 korona összegben.¹⁶

1917 februárjában a község a pénztelenségre, valamint a fontosabb kiadásokra hivatkozva a főszolgabíró által elrendelt óvodaépítés elhalasztását kérte. A kérvényben hangsúlyozták, hogy az adóalap az adófizetők bevonulása miatt nagymértékben csökkent, ráadásul jelentős pénzürt új temetőt is kell létesíteni, mert a régi, amely „*rendes körülmények között*” még 3-4 évig elég lett volna, a „*hadikórházban történt nagyarányú halálozások miatt*” betelt. A temető bővítéséhez szükséges földek megvásárlására 42.000 korona 20 éves kölcsönt kellett felvenni a Pesti Hazai Első Takarékpénztártól. 1917 végén a képviselő-testület elfogadta Bohunka Lajos aljegyző indítványát, hogy a község tulajdonát képező, Tetétlen külső dűlőben levő földekből 50 magyar holdat adjanak el, ezzel is csökkentve a község 142.000 koronás adósságát, „*hogy így a község a terhektől mentessen minden tekintetben a haladás útjára térhessen*”. (1918 szeptemberében azonban a földek egy részét 3 éves haszonbérbe adták, és a három évi haszonbérből [3 x 76.440 korona] tervezték a község tartozásainak törlesztését.)¹⁷

1. táblázat: Pótszabályrendelet 1917-ből, egyes községi tisztviselők (aljegyzők és segédjegyző) fizetéséről és juttatásairól¹⁸

név	éves fizetés (korona)	Egyéb juttatás
Bohunka Lajos első aljegyző	1200	400 korona lakbér, valamint 100 korona fűtési és világítási átalány
második aljegyző (betöltetlen)	1200	a községközében 1 szobás lakás
Szentés Rezső harmadik (ún. ellenőr) aljegyző	1200	400 korona lakbér, valamint 100 korona fűtési és világítási átalány
Kovách László (Kovách Antal főjegyző fia) jegyzősegéd	1200	a községközében 1 szobás lakás

¹⁵ MNL PML V. 1031. C. a. 3. kötet, 384.; 4. kötet, 11–13., 16–17.

¹⁶ MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 72., 76., 107.

¹⁷ MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 117–118., 151–152., 158., 204.

¹⁸ MNL PML IV. 476. b. 6. doboz, 337. f. Dunakeszi, 2. Alkalmazottak fizetéséről, 48.

1918 májusában Lipniczki Sándor bíró és Blaskó Károly törvénybíró fizetésük felemelését kérték. A bíró fizetését 600, a törvénybíróét pedig 320 koronában állapították meg.¹⁹

A község anyagi helyzete továbbra is romlott. 1918-ban újabb 20.000 korona kölcsönt kellett felvenni az Újpesti Kereskedelmi Banktól 8% kamatra. Ráadásul 1918 szeptemberében a felsőbb hatóságoktól panasz érkezett, hogy a község vagyonkezelése a törvénybíró hiánya miatt (Blaskó Károly időközben elhunyt, helyére novemberben A. Lengyel Jánost választották meg) tetemes hátrányt szenved, mert Lipniczki bíró hivatali elfoglaltságai miatt a községi vagyonkezelést nem képes elvégezni.²⁰

Mindeközben az országos politikai változások Dunakeszin is éreztették hatásukat. Az 1918. november 9-ei testületi ülésen felolvasták a főszolgabíró rendeletét, amely közölte, hogy a Magyar Nemzeti Tanács átvette a kormányhatóságokat, és a Tanácsból alakult törvényes kormányhoz mindenki csatlakozott. A jegyzőkönyv szerint

„a felolvasott rendelet lelkesedéssel tudomásul vétetett. A főjegyző bejelentette, hogy a népgyűlés november 5-én tartott összejövetele alkalmából a községi nemzeti tanácsot megalakította, hűségesküt a nemzeti tanács megbízásából Dr. Földes István népbiztos kezébe letette, ennek megbízásából a képviselőtestület [...] tagjai a nemzetitanács esküt a községi nemzeti tanács elnökének kezébe [...] letették.”²¹

1919 márciusa és augusztusa között, a proletárdiktatúra ideje alatt, a képviselő-testület, valamint az elöljáróság munkája szünetelt. A községben ez alatt lezajlott eseményekről Kovách Antal főjegyző 1919. szeptember 1-jén tartott beszámolójából értesülhetünk. Március 22-én felfegyverzett munkások egy csoportja – a kommunista Szabó Gyula vezetésével – megjelent a község házában. Felszólították az elöljáróságot, hogy a község irányítását adja át, az elöljáróság a fegyveres erőszaknak engedve kénytelen volt a helyéről távozni. A március 23-án délutánra egybehívott népgyűlésen Szabó Gyula magát népbiztosnak nevezte ki. Ugyanakkor megválasztották a Szabó Gyula, Roskó József, K. Tóth Ferenc, Mogyorósi Ferenc és Hubina János alkotta direktóriumot, valamint a „*munkás, katona és szegény földművesek tanácsának*” nevezett társaságot is Bajnok Géza római katolikus kántortanító elnökletével. Ez a munkástanács a község volt vezető hivatalnokait állásukból eltávolította. Március 29-én Kovách Antal főjegyzőt hivatalvesztettnek nyilvánították, majd április 3-án a község házi lakásának elhagyására kényszerítették. A munkástanácsot április 7-én, a direktóriumot pedig augusztus 1-jén újraválasztották. Ugyan a Tanácsköztársaság intézménye augusztus 1-jén megbukott, a dunakeszi direktórium – Kovách beszámolója szerint – egészen augusztus 5-ig működött.²²

¹⁹ MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 183–184.

²⁰ MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 164., 204., 210.

²¹ MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 208–209.

²² MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 254–256.

2a kép: A Nemzeti Tanács
pecsétje

2b kép: A Munkástanács
pecsétje

2c kép: A Direktórium
pecsétje

Az 1919. augusztus 6-án tartott első testületi ülésen Kovách Antal főjegyző jelentette, a vármegyei alispán felhívta az elöljáróságot és a képviselő-testületet, hogy a község ügyvezetését haladéktalanul vegye át a volt direktóriumtól és munkástanácstól. Ördög Gyula, a munkástanács elnöke és direktórium tag kijelentette, hogy a község hivatalos vezetését a munkástanács és a direktórium nevében a községi elöljáróságnak és képviselő-testületének átadja. Mind maga, mind a munkástanács tagjainak nevében megbocsátást és elnézést kért, ha működésük alatt bármi tekintetben botlást követtek el. Ezután Kovách Antal bejelentette, hogy az elöljáróság és a képviselő-testület a község hivatalos vezetését átvette. Kérte a képviselő-testületi és a volt munkástanácsi tagokat, hogy ilyen ünnepélyes pillanatban felejtsék el az elmúlt négy és fél hónap gyötrelmeit, és törekedjenek arra, hogy a községben a béke helyreálljon. Hangsúlyozta, hogy az elöljáróság semmiféle gyűlöletet nem tűr meg, ám a legnagyobb szigorral fogja megbüntetni azokat, akik az elmúlt időszakban akár vagyon-, akár személybiztonságban törvénytelenéseket követtek el. Az egybegyűltek ígéretet tettek, hogy a közbéke fenntartására maguk is törekcsenek, és a lakosságot is erre buzdítják majd.²³

1919. október 4-én Lipniczki Sándor bíró lemondási kérelmet nyújtott be arra hivatkozva, hogy fiai megnősültek, külön háztartást alapítottak, így nincs olyan férfi családtagja, aki gazdaságában segítségére lehetne. Lemondását azonban a képviselő-testület nem fogadta el. A képviselők azzal érveltek, hogy az aktuális politikai helyzetben központilag minden közhivatali választást felfüggesztettek, a helyettesítés pedig csak a községi ügyek hátrányára válna.²⁴

1919. október 28-án Bohunka Lajos főjegyző-helyettes jelentette, hogy Kovách Antal főjegyző nyugdíjaztatás iránti kérelmet nyújtott be az illetékes hatósághoz. A fősolgabírói hivatal végzése alapján a kérvény elbírálásáig Kovách szabadságoltatott. Helyettesítésével Bohunka Lajost bízták meg, a főjegyző „fizetésének és lakásának teljes élvezetével”. Kovách

²³ MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 252–253.

²⁴ MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 268.

Antal kérelmezte, hogy részére a Tisztviselőtelepen lévő Angyal-féle házban egy háromszobás lakást rekviráljanak, és a házbért a község fizesse. A testület ezt takarékosági szempontból elutasította, de nyugdíjazásáig Kovách a községházán lévő főjegyzői lakást használhatta. Kovách Antal nyugdíjaztatását az 1919. december 16-án tartott vármegyei bizottsági közgyűlésen jóváhagyták, így az jogerőre emelkedett.²⁵

A huszonhét éve hivatalban lévő főjegyző távozásáról Richter Béla plébános hosszan írt a Szent Mihály-templom *Historia Domusában*. Richter szerint – aki évekkal azelőtt még a főjegyző lelkes hívének számított²⁶ –, Kovách Antal „működése nehéz és gyűlölt járom volt a szegény nép nyakán”. Amikor az 1919. október 15-ei reggeli szentmise után a dunakeszi gazdák felkérték a plébánost, hogy a főjegyző eltávolítása érdekében vezesse őket Vácra, Ivánka Pál főszolgabíró elé, Richter élére állt az ügynek, és dörgelemes beszédben jelezte kívánalmaikat a főszolgabírónak. A főleg személyes jellegű kifogások mellett Kovách szemére vetették a jó adófizető Alag különválását, amely a dunakesziekre elviselhetetlen pótdómelemést zúdított, valamint azt, hogy képtelen volt a világháború előtt – Alaggal egyidejűleg – Dunakeszit villanyvilágítással ellátni.²⁷ A lakosság és egyes képviselők felháborodása ellenére azonban, amikor 1922. február 25-én, Kovách Antal 61 éves korában meghalt, a képviselő-testület a nyugalmazott főjegyző „elhunyta felett érzett mély részvétét” jegyzőkönyvbe iktatta, mert – úgymond – elismerte,

„hogy a község boldogulása érdekében 30 éven keresztül hasznos munkát fejtett ki, ezért a község halottjának tekinti s a temetési költséget ca. 13.000 koronát a község pénztárából kiutalja.”²⁸

Az 1919. év végén, Kovách nyugdíjazásával megüresedett főjegyzői állást még decemberben meghírdették.²⁹ A második aljegyzői posztot (amelyet pályázók hiányában már régóta nem töltöttek be)³⁰ 1919. december 16-ával megszüntették. Helyette adóügyi jegyzői állást szerveztek, évi 2000 koronás fizetéssel, valamint 600 korona lakbér és 3 bécsi öl fa juttatással. Az adóügyi jegyzőnek kellett foglalkoznia az állami pénzügyigazgatás körébe tartozó ügyekkel, intézni az egyenes adók, közadók, köztartozások, fogyasztási adók, jövedék illetékek körüli teendőket.³¹ Ez az állás is betöltésre várt. Bohunka Lajos korábbi aljegyzőt, főjegyző-

²⁵ MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 269., 276–277., 296.

²⁶ Ld. 139. sz. lj.

²⁷ HD II. 34–37.

²⁸ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 149.

²⁹ MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 296.

³⁰ A község, valamint a 4100 főre növekedett lakosság adóügyeit kisegítő munkások végezték, többnyire rosszul. MNL PML V. 1031. C. a. 4. kötet, 8. doboz, 2. Szabályrendeletek (A–T), 1. III. aljegyzői állás szervezése, Dunakeszi nagyközség Szervezési Szabályrendelete, 1920-as népszámlálás adata.

³¹ MNL PML IV. 476. b. 6. doboz, 337. f. Dunakeszi, 2. Alkalmazottak fizetéséről, 62.

helyettest 1920. január 29-én főjegyzővé választották.³² Ugyanaznap az adóügyi jegyzői állást is betöltötték, az addig ellenőr aljegyzőként dolgozó 29 éves Szentes Rezső került a posztra.³³ Az 1908-tól jegyzőgyakornokként, majd 1914-től aljegyzőként működő Szentes egészen az 1940-es évek közepéig töltötte be az adóügyi jegyzői tisztelet.³⁴

1920 márciusában az új főjegyzőnek havi 300, Szentes Rezső adóügyi jegyzőnek havi 500, a Bohunka helyét elfoglaló Sztatényi Ernő aljegyző részére pedig 500 korona megélhetési segélyt szavazott meg a képviselő-testület.³⁵

Az első világháború idején, majd az azt követő két évben községi választásokat nem tartottak. 1921. március 10-én azonban újra képviselőválasztást, március 29-én pedig előjárói tisztújítást rendeztek. A bírótovábbra is Lipniczki Sándor maradt, a törvénybírói székben azonban A. Lengyel Jánost ifj. D. Száraz János váltotta. A pénztáros N. László János, a közgyám Szabó Ferenc lett. Esküdtnek K. László Józsefet, ifj. Tarcsay Andrást, Szabó János Ferenc fiát, Veres Lőrincet, ifj. M. Tóth Istvánt, Alsó Száraz Istvánt, Sörös B. Száraz Istvánt és Holovics Györgyöt választották. A főjegyző Bohunka Lajos, az I. aljegyző Sztatényi Ernő, az adóügyi jegyző Szentes Rezső maradt, az ellenőr aljegyzői állást pedig Keresztes Pál töltötte be. A virilis képviselők névsora: Fürst Sándor (az Óceán Konzervgyár megbízottja), Strauss Pál, N. László István, Kozman Ede, ifj. Legindi József, Vámos Gábor, Hajnal Dezső (megbízottja Sztatényi Ernő), Fürst Fülöp, Breicha János, Richter Béla, Kotschy Viktor, Reiter Károly, Gulyás Antal, Kajlinger Mihály (Budapest székesfőváros megbízottja) és Kurdi István. A választott képviselők: Veres István, Makkai Lajos, Száraz György György fia, ifj. Bellók János, Legindi István, H. Kiss István, A. Lengyel János, Tóth István, ifj. Legindi János József fia, Bajnok Géza, Janotai István, Tóth Zoltán Gyula, Szécsényi István Pál fia, ifj. Veres Antal és Gombai Ferenc.³⁶

Az országos politika eseményei Dunakeszi mindennapjaiban is viszsztatükröződtek. Az első világháborút követően a magyar kormány az idős, nemzetközi tapasztalatokkal bíró Apponyi Albertet bízta meg a párizsi magyar béke delegáció vezetésével. Apponyi kultusszá fokozódó népszerűsége alapvetően trianoni szereplésének, és ennek folytán az ellenforradalmi rendszer kibontakozó revíziós politikai hangulatának

³² MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 2. Az 1878. szeptember 30-án született Bohunka, Püspökhatvanban töltött jegyzőgyakornoki évek után, 1900-ban lépett Dunakeszi szolgálatába. Évekig segédjegyzőként, pénztári ellenőrként, ellenőr aljegyzőként, majd első aljegyzőként dolgozott. A megválasztását követő huszonhárom éven át, az 1943-ig viselt főjegyzői hivatali ideje alatt a helyi közelet ikonikus alakjává vált. MNL PML IV. 478. 3. doboz, 1934. évi kimutatások Pest vármegye községeinek tisztviselőiről és egyéb alkalmazottairól; CSOMA, 2005. 32.

³³ MNL PML IV. 413. c. 32. doboz. Dunakeszi kv. 1878–1926, 1926., 3408/1925. Illetményjegyzék Dunakeszi község 1926. évi háztartási költségvetéséhez.

³⁴ MNL PML IV. 478. 3. doboz, Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye önálló hatáskörű közigazgatási és adóügyi jegyzők nyilvántartása (1944. március 8.).

³⁵ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 3–4.

³⁶ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, külön lapon.

volt köszönhető. 1921 májusában Apponyi hetvenötödik születésnapját, közeleti tevékenységének ötvenedik évfordulóját országszerte túlradó ünneplés övezte. Ennek részeként több mint száz település fogadta díszpolgárává a politikust, közöttük 1921. május 21-én Dunakeszi is.³⁷

A ritka ünnepi pillanatok azonban nem feledtették a gazdasági nehézségeket. 1923 júniusában Bohunka Lajos főjegyző a községi tisztviselők lehetetlen anyagi helyzetére hivatkozva kérte, hogy azok havi 1500 korona túlradóját 10.000 koronára emeljék. Hangsúlyozta, hogy a MÁV Műhelytelep építése, az „Oceán” konzervgyár üzeme, a Phönix gép- és szivattyúgyár építése, a sok-sok munkás annyi elintéznivalót ad, hogy azt a tisztviselők a hivatali időben (8–12 és 14–17 óra között) képtelenek elvégezni, gyakran öt órával is többet dolgoznak. A bíró javaslatára a képviselő-testület végül 7000 korona túlradóját szavazott meg. A községi előljárók is sikerrel kérték a fizetési pótlékuk növelését, amelyet a testület kétszeresére emelt. Így Lipniczki Sándor bíró évi 22.800, ifj. D. Száraz János törvénybíró (aki a községi vagyont kezelte, valamint az apaállatok gondozását felügyelte) 15.360, N. László János pénztárnok, az állami és községi adók, továbbá a különféle alapok kezelője 22.800, Szabó István közgyám pedig 11.400 korona pótlékot kapott május 1-jétől december 31-ig.³⁸

1924-re a főszolgabíró képviselő-választást írt ki, amelyet április 3-án tartottak meg. A községben választásra jogosult 688 főből 367-en adták le voksukat. A megújult képviselő-testület április 11-én tartotta alakuló ülését, a következő tagokkal. Választott rendes tagok: G. Veres István, H. Kis István, A. Lengyel János, Legindi János József fia, Janotai István, Szécsényi István, ifj. Veres Antal, Gulyás Antal, K. László Mihály, K. Tóth József, Száraz György György fia, F. Tóth János, id. Kovács Ferenc, id. Lipniczki Sándor, Heinisch Gyula. Választott póttagok: Kurdi István, F. Tóth József, Batyik József, Borsos János, G. Veres György. Virilis rendes tagok: Fürst Sándor, Frankl Richárd, Rósner Jenő, Vámos Gábor, Richter Béla, Bp. székesfőváros, Breicha János, Fürst Fülöp, M. Kir. Államvasutak, Strauss Pál, Smál János, Tóth Zoltán Gyula, Legindi István, Tarcsay András, Bajnok Géza. Virilis póttagok: özv. Asztalos Istvánné, D. László János, id. G. Veres János, Koncsik András, id. D. Száraz János.³⁹

1924. április 16-án az előljárósági tisztújítás is lezajlott. A járási főszolgabíró a bírói állásra Lipniczki Sándort, ifj. D. Száraz Jánost és B. Száraz Istvánt jelölte. A jelöltek kihirdetése után a képviselő-testület tagjai ifj. D. Száraz Jánost választották községi bírónak, az addigi bíró, Lipniczki Sándor képviselőként folytathatta munkáját. Az új törvénybíró K. László József, a pénztárnok B. Száraz János, a közgyám Szabó István Ferenc fia, a nyolc esküdt N. László János, Szabó János Ferenc fia, Tarcsai András, Legéndi István, Holovics György, B. Száraz István, Makkai Lajos és id. M. Tóth István lett.⁴⁰

³⁷ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 90–91.; Vö. SZÉCSÉNYI, 2013. 40–54.

³⁸ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 212., 220–222.

³⁹ MNL PML IV. 449. b. 542. doboz, 31. f., 2285.

⁴⁰ MNL PML IV. 449. b. 542. doboz, 31. f., 2285.

A trianoni tragédia okozta katasztrofális gazdasági, politikai és tömeglélektani helyzetben szinte nemzetmentő reménysugárként villant fel a magyar testkultúra kibontakoztatása. Az ezt megalapozó 1921. évi LIII. törvény végrehajtási utasítását 1924-ben adta ki Klebelsberg Kuno vallás- és közoktatásügyi miniszter. A rendelet intézkedett a megyei, a városi, a kerületi, a járási és a községi Testnevelési és Népgondozó Bizottságok (Leventeparancsnokságok) és egyesületek létrehozásának helyi teendőiről is.⁴¹ Ennek alapján alakult meg 1924 szeptemberében Dunakeszi testnevelési bizottsága.⁴² (A községben addig közegészségügyi, mezőgazdasági, útügyi és építési bizottság működött a mindenkori bíró, a főjegyző, a tisztviselők és a képviselők tagságával.)

Ebben az időszakban – a bethleni konszolidáció idején – a község gazdasági, kulturális igényei észrevehetően növekedtek. 1924. december 16-án, hosszas előkészületek és munkálatok után, Dunakeszin bekapcsolták a közvilágítást, amelynek kivitelezését az újpesti telephelyű Phöbus Villamos Vállalatok Rt. végezte. A képviselő-testület még ebben a hónapban felhatalmazta az előjáróságot, hogy a községi épületekbe (községháza, kántorlak, nagy- és kiskocsmá) is vezettesse be a villamos világítást.⁴³

Az 1925. november 17-ei testületi ülésen elhangzott, hogy a község utcái és utcái elhanyagolt állapotban vannak, fásítva sincsenek. A településen nincs járványkórház, közvágóhíd, illetve Dunakeszi kulturális téren sem tud megfelelő tevékenységet kifejtteni, mert mindezekre anyagi fedezetel nem rendelkezik. Ezért a képviselő-testület kérvényezte a községi ingatlanvagyon-átruházási illeték szedésének jogát a belügy- és a pénzügyminiszternél. Ez a lakosságtól befolyó összeg jelentősen növelhette volna a pénztár bevételeit.⁴⁴ Ugyanezen az ülésen bejelentették, hogy a világháborúban részt vett községi tisztviselőknek hadipótlék jár. Szentes Rezső adóügyi jegyzőnek,⁴⁵ Sztatényi Ernő közigazgatási aljegyzőnek, Keresztes Pál adóügyi aljegyzőnek, Győrffy Tihamér iktatónak (aki hivatali tisztsége mellett Dunakeszi tűzoltóparancsnoka volt) és Pusztai János végrehajtónak igazolniuk kellett szolgálatukat vagy hadifogságukat, hogy a pótlékot 1925-re és 1926-ra megkaphassák.⁴⁶

1926 márciusában Bohunka főjegyző jelentette, hogy a község területének és a lakosság számának bővülése miatt megnövekedett közigazgatási munkát a főjegyző vezetésével a jelenlegi hat fős tisztviselői kar nem tudja ellátni, hiszen a háború előtt is már nyolc tisztviselő dolgozott ezen a területen. Hozzátette, hogy maga is rendkívül elfoglalt, elnöke a Leventeegyesületnek, az iskolán kívüli népművelési bizottságnak, a Tűzoltótestületnek, a Hitelszövetkezetnek, a Hangya Fogyasztási Szövetkezetnek, a Dunakeszi

⁴¹ KUN, 1998. 594–596. A leventékről ld. a *Leventék Dunakeszin és Alagon c.* fejezetet.

⁴² MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 280.

⁴³ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 292–293.

⁴⁴ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 330–331.

⁴⁵ Szentes Rezső a szerb és az olasz frontokon harcolt, hadapródjelölt őrmesterként szerelt le, Kis Ezüst Vitézségi Éremmel tüntették ki. F. SZABÓ, 1932. 179–180.

⁴⁶ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 332–333.

3. kép: Dunakeszi képviselő-testülete 1926-ban

Sport Egyesületnek és a Gazdakörnek. Egy újabb, ún. harmadik aljegyzői állás megszervezését javasolta, amelyet a képviselő-testület ugyan elfogadott, ám a belügyminiszter később nem engedélyezett.⁴⁷

A község anyagi helyzete mindeközben tovább romlott, amihez nagyban hozzájárult, hogy az omladozó Fő úti községi nagykocsmára helyére tervezett vendéglő és kultúrház építési költségeire hatalmas kölcsönt, 800 millió koronát kellett felvenni.⁴⁸ A gróf Csáky István építésmérnök készítette tervek 1926 márciusában fogadták el, és nyáron már el is kezdődött az építkezés.⁴⁹

1927 márciusában újra képviselő- és elöljárósági választást tartottak. A bírói székből ifj. D. Száraz Jánost az addigi törvénybíró K. László József váltotta. Az új törvénybíró id. A. Lengyel János lett, aki a tízes évek végén, húszas évek elején már betöltötte ezt a posztot.⁵⁰ A község új bíróját, K. László Józsefet 1876. augusztus 3-án született Dunakeszin, nyolcgyermekes nagyparaszti családban, László József és Száraz Veronika gyermekeként. Elemi iskolát végzett, majd később 20-25 holdas birtokán kezdett gazdálkodni. Feleségétől, Góbis Katalintól hét gyermeke született. A László család nagy múltra tekintett vissza a településen. Nem zárható ki, hogy az új bíró dédapja volt az a László István nevű egésztelkes jobbágy, aki az 1768. évi dunakeszi urbáriumban a falu vénjei között szerepelt.⁵¹

⁴⁷ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 360–361., 387.

⁴⁸ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 366.

⁴⁹ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 364., 383.

⁵⁰ MNL PML V. 1031. C. a. 5. kötet, 426., 435., 446.

⁵¹ CSOMA, 2005. 107.

Ám nem csak az elöljárók személye változott, a községi tisztviselők körében is nagy volt a fluktuáció. 1928 áprilisában Sztatényi Ernő I. aljegyzői állásáról lemondott, mivel Mogyoród vezetőjegyzőjének választották meg. Helyére Hajnal Pál került.⁵² Pár hónap múlva Keresztes Pál ellenőr aljegyző is távozott, ő Csomád község jegyzője lett.⁵³ Keresztes azt javasolta, hogy távozásával Dunakeszi az ellenőr aljegyzői állást szüntesse meg, és helyette pénztári ellenőri állást szervezzen. Az új tisztséget alacsonyabb képesítéssel rendelkező tisztviselő is el tudta volna látni, anyagilag kevesebb terhet jelentve a községnek. A képviselők a javaslatot elfogadták, és rövidesen pótszabályrendeletbe is foglalták.⁵⁴

A pénzügyi terhek csökkentése amúgy is létkérdés volt a község számára. Az 1928. július 28-ai közgyűlésen a Fő út tervezett átépítésének finanszírozásával kapcsolatban ismét kiemelték, hogy Dunakeszi, Alag önállósodása óta, komoly anyagi gondokkal küzd. Amíg Alag pótagó nélkül „működött”, addig Dunakeszi 99%-os pótagó terhét viselte. A MÁV Főműhelytelep létesítésével a községnek csak erkölcsi haszna keletkezett, mivel az ottani épületek állami és pótagómentesek voltak, a műhelytelepi lakosok kereseti adóját sem Dunakeszi, hanem a vármegye kapta, így a csekély fogyasztási adón kívül más bevétel a Főműhelyből nem származott. Ezzel szemben a Műhelytelep tetemes adminisztrációs kiadást jelentett a község számára. Dunakeszinek ekkor 64.000 pengő függő kölcsöne volt, amelynek kamatait is alig tudta fizetni. A község a közegészségügy területén sem tudott előre lépni, képtelen volt a csapadékvízet levezetni, járványkórházat és vágóhidat építeni, a dunai árvizek ellen védgátat emelni, mert ezekre semmilyen fedezet nem állt rendelkezésre. A lakosság az adóterheken felül újabb terheket nem bírt volna el. A község így az átépítendő Fő út anyagi költségeihez sem tudott hozzájárulni.⁵⁵

1929-re valamelyest javult az anyagi helyzet, a községi pótagó kulcsa 99%-ról 50%-ra csökkent.⁵⁶ Ebben közrejátszhatott a település lélekszámának gyors növekedése, a testületi üléseken szinte csak a parcellázási és telekmegosztási kérelmek elbírálásával, valamint a község kötelékébe történő felvételi kérelmekkel foglalkoztak.

1930 októberében az új telepeken és a külső területeken élők a közvilágítási hálózat kiépítését kérték. A községi elöljáróság a hálózat továbbépítését kérvényezte a szolgáltató Phöbusnál a Banktelepen, a Révdűlőben és a Liget utcában.⁵⁷

Közben anyagi fedezetet nem igénylő intézkedések sora is született. Az 1931. február 17-ei ülésen Bohunka Lajos főjegyző jelentette, hogy szükségessé vált az elmúlt években egymás után épülő utak, utcák, telepek elnevezése. Indítványozta, hogy a közterületek egy része egyházi, politikai

⁵² MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 22., 33.

⁵³ MNL PML IV. 478. 3. doboz, Községi vezetőjegyzők nyilvántartása (1943).

⁵⁴ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 69.

⁵⁵ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 39–40.

⁵⁶ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 89.

⁵⁷ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 173.

nagyságokról kapja a nevét. A község belterületén az Arany János, Cserkész, Frangepán, Gyár, Horthy Miklós, Honvéd, Ivánka Pál, Kézai Simon, Kertész, Kossuth Lajos, Levente, Petőfi, Révész István, Lajos és Tűzoltó utca, valamint a Szent Imre tér elnevezéseket javasolta. A Tisztviselőtelepen Báthory, Dugonics, Görgey, Hunyadi, Kálmán, Klapka, Rákóczi, Sződi, Tábor, Tátra, Thököly, Zápolya, Zrínyi, a Fürdőtelepen Aradi, Elemér, Eperjesi, Géza, Kassai, Kisfaludy, Kolozsváry, Liget, Munkácsi Pál, Pozsonyi, Szabadkai, Temesvári, Zoltán utcanevekre tett javaslatot. Jelezte továbbá, hogy rendezni kell és fel kell tüntetni a házzámokat is. Heinisch Gyula képviselő indítványozta, hogy a Mező utcát Ivánka Pálról, volt váci járási főszolgabíróról nevezzék el, és azt is vállalta, hogy az utca- és házzám-táblákat saját költségén maga készítteti el. A javaslatot elfogadták.⁵⁸

Heinisch Gyula egy másik indítványát is megszavazta a képviselő-testület. Heinisch javasolta, hogy Gömbös Gyula honvédelmi minisztert „a haza érdekében kifejtett önzetlen és önfeláldozó munkásságáért” a község válassza díszpolgárává. A képviselő-testület 1931. szeptember 5-én Gömböst „a haza és a köz érdekében kifejtett kimagasló érdemes munkássága elismeréséül” egyhangú lelkesedéssel díszpolgárrá választotta, és részére a díszoklevél átadását is elhatározta.⁵⁹

1931 novemberében a Kisalagi Telepegyesület kérelmezte a még 1896-ban létesült Kisalag (Kundháza) telep Fóthoz csatolását. E településrész közigazgatásilag mindaddig Dunakeszihez tartozott. A képviselő-testület ehhez csak abban az esetben járult volna hozzá, ha Fótt vállalja a telepen épült állami elemi népiskola építési költségeiből még fennmaradó és Dunakeszit terhelő 3225 pengő hozzájárulás teljes kiegyenlítését. Az átcsatolás kérdése hosszú évekig napirenden volt, ám rendre megghiúsult (1933 decemberében az alispán rendeletben utasította el),⁶⁰ végül csak 1951-ben csatolták Kisalagot Fóthoz.

1932 februárjában és 1933 januárjában Dunakeszi újra kölcsönfelvételre szorult 10-10.000 pengő értékben. Így a szűkös anyagi keretek ellenére a költségvetésben nagyobb lehetőség nyílt segélyek, támogatások nyújtására. A harmincas években kulturális és jótékony egyesületek dotálására (Vakokat Gyámolító Országos Egyesület, Jegyzők Országos Árvaház Egyesülete), főiskolai hallgatók segélyezésére, járási levante és dalos versenyekre, templomépítési segélyekre, gyermeknyaralásra folyamatosan biztosítottak pénzügyi keretet. A református és az evangélikus hitoktatók részére minden évben 200-200 pengőt szavaztak meg. Állandó támogatásban részesítették a dunakeszi-alagi polgári fiú- és leányiskolát is. (A római katolikus elemi iskola pénzügyei – mivel a település belterületén ez az egyetlen iskola volt, és ide járt minden felekezeti gyermek – emberemlékezet óta a község költségvetésében szerepeltek.)⁶¹

⁵⁸ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 195–196.

⁵⁹ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 222.

⁶⁰ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 236–237., 355.

⁶¹ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 249., 226–227., 473., 272., 473., 394., 463., 399–400.

A községi épületeket (községház, kultúrház, jégverem, tűzoltószertár, iskolaépületek, kiskocsmá épülete, vágóhíd, börtönépület, pásztorház, ser-tésólak), valamint a bíró és a főjegyző házáat a Magyar Általános Biztosító Rt.-nél biztosították. Bohunka Lajos főjegyző a Vasút utca 23. szám alatti házára befizetett összeget minden évben megtérítette a községnek.⁶²

1934. február 11-én Hajnal Pál aljegyző meghalt; Dunakeszin temet-ték el (sírja a Kegyeleti temetőben található). Hajnal a község vallási, kulturális és politikai életében jelentős tevékenységet fejtett ki, közel hatéves aljegyzői munkája számtalan egyesület és testület fellendítését eredményezte. Állása sokáig betöltetlen maradt, Tóth János volt pénztári ellenőrt csak 1935. július 31-én választották közigazgatási aljegyzővé.⁶³

1935. november 24-én a községháza tanácsstermében a főszolgabíró elnökle mellett képviselő-testületi díszközgyűlést tartottak, amelynek egyetlen pontja a Dunakeszi díszpolgárának választott dr. Johan Béla bel-ügyi államtitkár oklevelének ünnepélyes átadása volt. A közgyűlésen jelen volt Bohunka Lajos főjegyző, K. László József bíró, Szabó János törvénybíró (még 1930 tavaszán váltotta A. Lengyel Jánost), B. Száraz János pénztár-nok, Szabó István közgyám, Szentes Rezső adóügyi jegyző, dr. Cseresnyés Tibor orvos, Pethő József körállatorvos, F. Tóth József, Legindi István, Asz-talos István, F. Tóth Ferenc, Tóth Lajos, Holovics György, Koncsik András, ifj. Szabó György esküdtek, valamint a képviselő-testület minden tagja.⁶⁴

A közgyűlési jegyzőkönyvek levéltári anyaga ettől az időponttól kezdve 1937 augusztusáig hiányzik. Ez idő alatt előjárósági tisztújítás és bíróválasztás történt, amelynek pontos dátumát a fentiek miatt nem ismerjük. Az 1937. augusztus 6-ai ülésen K. László József helyén már az addigi törvénybíró, Szabó János ült a bírói székben. Annyi bizonyos, hogy a bíróváltás 1937 márciusa után történt, hiszen egy későbbi testületi anyag megemlíti, hogy K. László József több mint egy évtizedig állt a község élén. Az új törvénybíró az addig esküdként tevékenykedő Holovics György lett.⁶⁵

A leköszönt bíróról, K. László Józsefről elmondhatjuk, hogy tevékenyke-désének idején (1927–1937) – az anyagi nehézségek ellenére – a község fejlő-désnek indult. Ekkor zajlott a kultúrház és a piac építése, a vízelvezető árkok kialakítása, a Szent Mihály-templom átalakítása (1935–1937), amelyhez egy teljes évi gazdálkodói jövedelmével járult hozzá. Vezetése alatt jelentősen csökkent a községi pótagó, és a település területe, lélekszáma sohasem látott mértékben növekedett. K. László József tagja volt a vármegye törvényható-sági bizottságának, alelnöke a Dunakeszi Dalárdának, valamint a Dunakeszi Sport Egyesületnek. Elnökölte a községi közbirtokosságot, az önkormányzat tűzoltótestületének felügyelője, a gazdakör választmányának, valamint a testnevelési bizottság felügyelő bizottmányának is tagja volt.⁶⁶

⁶² MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 171., 272–273.

⁶³ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 363., 477.

⁶⁴ MNL PML V. 1031. C. a. 6. kötet, 139., 148., Meghívó, külön lapon.

⁶⁵ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 123., 175.

⁶⁶ CSOMA, 2005. 108.

4. kép: K. László József (az ülő sorban balról az első) családja körében

Az új bíró, Szabó János 1930 óta volt törvénybírája a községnek, azt megelőzően esküdtként és képviselő-testületi tagként tevékenykedett. Az első világháborúban a szerb és az orosz frontokon teljesített szolgálatot. 1925-ben fa- és szénüzletet nyitott Dunakeszin, és gazdálkodással foglalkozott.⁶⁷

Szabó bírói ideje alatt tovább folytatódott a segélyek osztása. 1937-ben az Alag–Dunakeszi Evangélikus Egyházközösség 1938 tavaszára tervezett templomépítésre

kért támogatást. A Dunakeszi területén lakó evangélikusok lélekszáma ekkor a lakosság 5%-át tette ki, így ennek arányában a képviselő-testület 280 pengőt szavazott meg e célra. (Ugyanekkor Fieszl János plébános, képviselő a Szent Mihály-templom átalakításának befejezéséhez – a katolikus hívek létszámarányának megfelelően – 5000 pengő támogatást kért és kapott.)⁶⁸ Az evangélikus templom építési költségeinek alapját egyébként Bohunka Lajos főjegyző teremtette meg, aki az evangélikusok másodfelügyelője volt ebben az időben. Bohunka két hold szántóföldet engedett át az egyház részére, amelynek felparcellázása és eladása után az evangélikusok jelentős bevételhez jutottak.⁶⁹

Ebben az évben két utcaátnevezésre is érkezett javaslat. Fieszl János plébános kérte, hogy a következő esztendőben – Szent István halálának 900. évfordulóján – Budapesten rendezendő eucharisztikus világkongresszus tiszteletére a Templom utcát Szent István útnak nevezzék el. A testület a javaslatot elfogadta, és kimondta, hogy az utca nevét legkésőbb 1938-ban meg kell változtatni. A Nemzeti Egység dunakeszi szervezete az előző évben elhunyt miniszterelnökről, jákfai Gömbös Gyuláról szeretett volna közterületet elnevezni. Bohunka Lajos főjegyző az átnevezésre a Községház teret javasolta, amit a közgyűlés elfogadott.⁷⁰

Az 1937. december 30-ai ülésen bejelentették, a szomszédos Újpest polgármestere kérvényezte az igazságügy-miniszternél, hogy Dunakeszit igazságügyileg az Újpesti Királyi Járásbírósághoz csatolják. Dunakeszin nagy felháborodást váltott ki a hír, hiszen a községet évtizedes kötelékek fűzték Vác városához és a Váci Királyi Járásbírósághoz. A helybeli gazdák is Vác mellett foglaltak állást, annál is inkább, mivel a járási fősolgabírói hivatal is ott székelt, így egyszeri utazás alkalmával az összes ügyüket el tudták intézni. A község hiába tiltakozott, a következő év augusztusában

⁶⁷ F. SZABÓ, 1932. 180.

⁶⁸ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 131–132.

⁶⁹ ÉBER, 1989. 8.

⁷⁰ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 147., 150.

kihirdetették a belügyminiszter végzését, amellyel Alagot és Dunakeszit az újpesti járásbíróshoz csatolta.⁷¹

Az 1938. március 26-ai ülésen szomorúan jelentették, hogy K. László József képviselő, aki több mint egy évtizedig volt a község bírója, meghalt. A képviselő-testület a temetésén részt vett, emlékéét jegyzőkönyvileg megörökítették.⁷²

1938-ban már Dunakeszit is elérte a háborús készülődés. Szeptember 24-én felolvasták a honvédelmi miniszter rendeletét, amely előírta, hogy a község légmentesítését október 31-ig szervezzék meg. A szükséges berendezések és cikkek, amelyeket a budapesti légmentesítési parancsnokság elrendelt, 4000 pengőbe kerültek. Az összeg fedezetéül a munkás segélyalap 2200 pengős, illetve az előző év 1900 pengős pénztári maradványa szolgált. A községház alatti pincét kellett légmentesítés céljára alkalmassá tenni, valamint a katolikus templom tornyának átalakítását kellett elvégezni, hogy ott egy figyelőőrs kaphasson helyet.⁷³

1938 decemberében a vármegye törvényhatósága véghatározatot hozott Bohunka Lajos vezetőjegyző 1939. január végével történő nyugdíjazásáról, amely ellen Bohunka fellebbezéssel élt. A fellebbezés sikerrel járt, hisz az 1939. június 26-ai testületi ülésen felolvasták a főszolgabíró rendeletét, amely előléptette Bohunkát a VII. fizetési osztályba. A vezetőjegyző a közigazgatási pályán közel 42 éve (Dunakeszin 39. éve) működött ekkor fegyelmi eljárás és büntetés nélkül. Az előléptetéssel járó fizetéskülönbözetet az 1939. évi költségvetésbe július 1-jétől felvették. Bajnok Géza képviselő felszólalásában kiemelte, hogy Bohunka „vallásos, hazafias lelkületével mindig példaadója volt a község lakosságának”. Az első világháború után a nevéhez kapcsolódott az újjáépítő munka. Neki köszönhető a MÁV Főműhelytelep és az „Oceán” konzervgyár építése, a községi villanyvilágítás bevezetése, továbbá a világháborús emlékmű felállítása. Alig indult meg a népművelési mozgalom, felismerve annak fontosságát, Dunakeszi volt az első, amely impozáns, emeletes kultúrházat épített az ő kezdeményezésére és tevékenységével. Munkálkodásának köszönhető az emeletes iskola, az óvoda és a templom nagyarányú átépítése. A felszólalások után a képviselő-testület egyhangú lelkesedéssel javasolta Bohunka fizetési előléptetését.⁷⁴

1939-ben képviselő-választást és tisztújítást tartottak. A főjegyző javaslatára az addigi választókerületekhez Kisalag-telepet is hozzácsatolták. A választások során a bíró személye nem változott, továbbra is Szabó János maradt Dunakeszi élén. Az előjáróság tagjai közül Legindi István a közgyámi tisztségről lemondott, helyére F. Tóth József került.⁷⁵

⁷¹ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 163–164., 212.

⁷² MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 175.

⁷³ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 223.

⁷⁴ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 249., 282.

⁷⁵ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 252., 306., 311.

Az ez év májusában kihirdetett ún. második zsidótörvény⁷⁶ rendelkezése, amely a zsidó származásúakat többek között a közigazgatási apparátusból is kitiltotta, Dunakeszit is érintette. A főszolgabíró rendelete alapján meghívott igazoló választmány határozott a zsidó községi képviselők tagságára vonatkozóan. E szerint Vámos Gábor és Strauss Pál képviselőket a virilisek névjegyzékéből törölni kellett, és helyükre két póttag behívását írták elő.⁷⁷

Az 1939. szeptember 1-jén kirobbant második világháború természetesen Dunakeszi életét is egyre jelentősebben befolyásolta. 1940-től a községi tisztviselők és a szolgaszemélyzet karácsonyjutalom-kiutalását kérvényezte a képviselő-testülettől. A november 30-ai ülésen félhavi fizetésnek megfelelő összeget szavaztak meg részükre azzal az indoklással, hogy a kérvényezők a katonai bevonulások és a közellátás körül tevékeny munkát fejtettek ki, valamint a háborús infláció következtében az élelmiszerek és ruhaneműk ára is nagymértékben emelkedett. Bohunka Lajos főjegyző 210, Szentes Rezső adóügyi jegyző 166, Tóth János közigazgatási aljegyző 110, vitéz Pusztai János irodatiszt 128, Gyórfy Tihamér irodatiszt 127, Réthy József pénztárelleőr 83, Cseresnyés Tibor községi orvos 159, Pethő József állatorvos 90 pengő jutalmat vehetett fel.⁷⁸

1940. december 31-én felolvasták a törvényhatósági közgyűlés véghatározatát Bohunka Lajos községi vezetőjegyző nyugdíjazása tárgyában, amelyet a képviselő-testület tudomásul vett. Ez ügyben 1941. február 4-re rendkívüli közgyűlést hívtak össze, amelyen a nyugdíjba vonuló Bohunka

5. kép: Dunakeszi községi tisztviselők 1940-ben

⁷⁶ 1939 : IV. tc. 5. §. <http://www.1000ev.hu/index.php?a=3¶m=8098> (letöltve: 2016. február 29.)

⁷⁷ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 299.

⁷⁸ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 381–382.

Lajoson kívül jelen volt Szabó János bíró, Holovics György törvénybíró, B. Száraz János községi pénztáros, F. Tóth József közgyám, Blaskó Imre, Szabó György, F. Tóth Ferenc, D. Száraz József, Juhász István, Száraz György (István fia), Rassai Nándor, vitéz Varga József, Pálinkás István, Kardos József, ifj. B. Száraz István (György fia), Blauhorn Jenő, Szabó István, ifj. Mészáros János, Bodnár András, Tarcsai István, Sziráki György, dr. Osvay László, Heinisch Gyula, Szalay Pál, Bojsza György, Blaskó István, ifj. A. Lengyel János, Kotschy Viktor, Filkorn József, Jeney Ferenc képviselők és a Bohunka helyére érkező, ekkor még helyettes vezetőjegyzőnek titulált Závodszy Géza, Alag addigi főjegyzője. Felolvasták a Váci járás főszolgabírójának rendeletét, amely Závodszy Gézát a Dunakeszin nyugdíjazás miatt megüresedett vezetőjegyzői állásra helyettesként kinevezte. A rendeletet a képviselő-testület tudomásul vette, és a megállapított havi 90 pengő helyettesítési átalánydíjat megszavazta. Ugyan Závodszy a közgyűlési jegyzőkönyvekben már márciusban főjegyzőként szerepelt és írt alá, de hivatalosan csak 1941. május 15-én választották meg Dunakeszi vezetőjegyzőjének.⁷⁹

1941 szeptemberében megállapították a községi előjárók 1942-es tiszteletdíjait: Szabó János bírónak évi 960, Holovics György törvénybírónak 600, B. Száraz János pénztárosnak 960, F. Tóth József közgyámnak (még ez évben meghalt, utódja F. Tóth Mihály lett) 480 pengőt. A fizetésemelést a folyton növekvő drágaság, a közigazgatási munkák szaporodása és az azzal járó többletfelelősség tette indokolttá. Ezzel együtt emelték a községi szolgák és szegődményesek, a két jegyzőgyakornok, valamint a kiegészítő munkaerők díjazását is. Tovább folytatódtak a segélyezések. 1942-re a római katolikus egyházközösség részére (hogy templomát teljesen befejezhesse) 5000, az alag–dunakeszi evangélikus és református egyházközösség templomainak berendezésére 200-200, a Dunakeszi–Alagi Társulati Polgári Fiú és Lányiskola részére 1500, a dunakeszi Gazdakörnek pedig 200 pengő támogatást szavaztak meg. Emelték a szegényellátás költségeit is.⁸⁰

A képviselő-testület az 1942-es költségvetési előirányzatot is elfogadta, amely a következő tételekből állt: háztartási alap 168.829 pengő, levante alap 3445 pengő, telkes gazdák alapja 790 pengő, Községi Vendéglő Alap 42.238 pengő, Dunai Fürdő Alap 1000 pengő, Dunakeszi–Alag Községek Fiú Iparos Tanonciskolájának költségvetése 2125 pengő (ebből Dunakeszi 1048 pengő), Dunakeszi Fiú és Leány Gazdasági Népiskola költségveté-

⁷⁹ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 391., 392., 405., 488. Závodszy Géza 1889-ben született, középiskoláit Rákospalotán végezte. 1908 októberétől a Bács-Bodrog vármegyei Kerény községben volt írnok. 1910 szeptemberétől 1911. június 29-ig Budapesten közigazgatási tanfolyamot végzett, amellyel jegyzői oklevelet szerzett. 1913. október 2-től 1914. január 27-ig karpaszományos vadászként töltötte katonaidejét. 1910-ben került Alagra, ahol 1911. június 6-tól 1920-ig aljegyzőként, 1932 decemberéig pedig adóügyi jegyzőként működött. 1932. december 31-én választották Alag vezetőjegyzőjévé. MNL PML IV. 478. 3. doboz, Községi vezetőjegyzők nyilvántartása (1943); CSOMA, 2005. 185.

⁸⁰ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 413., 414–415., 418., 459., 470.

se 571 pengő és a Dunakeszi Egyházközség Elemi Iskola költségvetése 14.959 pengő.⁸¹

Az 1941. decemberi testületi ülésen elhangzott, hogy a vezetőjegyzőt megillető községközi négyszobás lakást Bohunka Lajos volt főjegyző korábban haszonbérbe adta egy zöldkeresztes egészségvédőnek és családjának. A bérlő az új vezetőjegyzőnek nem akarta átadni a lakást. Az előjáróság pert indított, amit elvesztett. A képviselő-testület az előjáróságot a per újrafelvételére kérte. (A helyzet évekig nem változott. A képviselő-testület 1942-ben Závodszy Géza vezetőjegyző részére – mivel más lakást nem tudott biztosítani számára – 1941. június 1-jéig visszamenőleg havi 100 pengő kárpótlást szavazott meg.)⁸²

Az 1942. december 30-án tartott ülésen a képviselő-testület – a folyton emelkedő árak miatt – újra a községi alkalmazottak illetményeinek fel-emeléséről döntött. A határozat indoklása szerint az ügymenet biztosítása csak a megfelelő számú, az illetményekkel megelégedett alkalmazottal lehetséges. A tisztviselők karácsonyi segély iránti kérelmét azonban a képviselő-testület ebben az évben nem tartotta teljesíthetőnek. Megnövelték a kutak, a csatornák, a jégverem és a vágóhid fenntartására, valamint a fertőtlenítésekre és oltóanyagokra szánt hitelkereteket. A szegény sorsú gyerekek tankönyvvel és tanszerrel történő ellátására a

„közoktatás eredményességéhez fűződő egyetemes nemzeti szempontokból, a kultúra fejlesztésének és a nemzet jövőendő boldogulása szempontjából”

a képviselő-testület 100 pengőt szavazott meg.⁸³

A háború okozta anyagi és ellátási nehézségek enyhítésére a községi kiségitők és altisztek háborús külön munkaátalányát 1755 pengőben állapították meg, a községszükségleti cikkek arányos elosztásának ellenőrzésére pedig bizottságot hoztak létre. A Magyar Siemens-Schuckert Művek Villamossági Rt. az előjáróság megrendelésére légószirénát szállított. A képviselő-testület egyúttal elhatározta, hogy a hősi halottak neveit a már meglévő hősi emlékművön feltüntetik.⁸⁴

Závodszy Géza főjegyző 1943 májusában a 10.200 főre duzzadt lakosság miatt felszaporodott közigazgatási teendők kezelésére egy új aljegyzői állás szervezését kérte a képviselő-testülettől. A testület rövidesen el is fogadta az ez ügyben benyújtott pótszabályrendeletet, amelyben az 1928-ban megszüntetett ellenőr aljegyzői állás visszaállítása és az ugyanakkor szervezett pénztári ellenőri állás megszüntetése szerepelt. Az indoklásban hangsúlyozták, hogy a lakosság számával együtt sokasodó pénztári teendők elvégzése megkívánná, hogy az állást jegyzői oklevéllel

⁸¹ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 418., 429–430.

⁸² MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 448., 461., 563. A zöldkeresztes mozgalom állami nép-egészségügyi szervezet volt Magyarországon a két világháború között.

⁸³ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 492., 494., 512., 513.

⁸⁴ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 498., 505., 506., 509.

rendelkező egyén töltse be. Az akkori pénztári ellenőr, Réthy József rendelkezett ezzel, ám pénztári ellenőri minőségben csak „jelképes”, írnoki fizetést kaphatott. Az aljegyzővé történő átminősítéssel Réthy a munka fontosságának megfelelő javadalmazásban részesülhetett.⁸⁵

Az 1943. június 26-ai testületi ülésen felolvasták a vármegye alispánjának 29.448/1943 kig. számú határozatát Závodszy Géza ügyében, amely szerint a dunakeszi főjegyző ellen a főispán mint közellátási kormánybiztos fegyelmi eljárást rendelt el, és Závodszyt állásából fel is függesztette. Az ügy háttéréről nem találtunk iratokat. Annyi bizonyos, hogy a Váci járás főszolgabírájának határozata szerint 1943. május 25-től ideiglenesen Mészáros István veresegyházi aljegyző helyettesítette Závodszyt. Fieszl János plébános, képviselő sajnálkozásának és fájdalomának adott kifejezést, és a testület további bizalmáról biztosította az eljárás alatt álló főjegyzőt. A fegyelmi vizsgálat fél évig tartott. Az 1943. december 6-ai ülésen Mészáros István bejelentette, rövidesen visszaadja a hivatalt Závodszyknak. Az 1944. január 8-ai ülésen már újra Závodszy Géza szerepelt Dunakeszi főjegyzőjeként.⁸⁶

6a kép: Závodszy Géza
1943-ban

6b kép: Závodszy Géza sírja az alagi öreg temetőben

Ebben az évben még egy testületi ülést tartottak, március 4-én, amelyen az előljárárság tagjai közül Szabó János bíró, Závodszy főjegyző, Holovics György törvénybíró és B. Száraz György pénztáros vett részt.⁸⁷

⁸⁵ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 525., 573.

⁸⁶ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 530–531., 601., 603.

⁸⁷ MNL PML V. 1031. C. a. 7. kötet, 607.

A világháború rövidesen közvetlenül is elérte a községet. Az előrenyomuló szovjet csapatok december 8-án érték el Dunakeszi térségét, a helyi közigazgatás tisztviselői még az előző napokban elhagyták a községet. A háromhetes front komoly veszteségeket okozott a településen. December 27-én a német hadsereg elhagyta Dunakeszit, és Pestre vonult vissza. Távozásukat követően a szovjet csapatok 1944. december 28-án hajnalán átvették az ellenőrzést a településen.⁸⁸ Parancsnokuk – a lakosság meghallgatása után – a község háza egyik szolgálati helyén maradt alkalmazottját, vitéz Pusztai János közigazgatási jegyzőt bízta meg Dunakeszi vezetésével.⁸⁹ Dunakeszin és környékén ezzel véget ért a második világháború.

2. táblázat: Dunakeszi bírók és jegyzők 1910 és 1944 között

Bírók	
B. Száraz István, ifj.	1909. szeptember 7.–1914. május 23.
Lipniczki Sándor	1914. június 15.–1924. április 16.
D. Száraz János, ifj.	1924. április 16.–1927. március
K. László József	1927. március–1937
Szabó János	1937–1944. december
Jegyzők	
Kovács Antal	1892. május 18.–1919. december 16.
Bohunka Lajos	1920. január 29.–1940. december
Závodszky Géza	1941. május 15.–1944. december

A front elvonulása után, 1945 februárjában, a Váci járásban az elsők között,⁹⁰ országos mintára megalakult a községben a Nemzeti Felszabadítási Bizottság, amelynek feladata a károk helyreállítása, a közigazgatás beindítása és a közbiztonság szavatolása volt. A korábbi községi vezetés ugyanis elmenekült a szovjetek elől, így a település irányítás nélkül maradt. A helyi plébános-esperes, Fieszl (Faludi) János vezette tizenegy fős bizottságban a jelentősebb politikai irányzatok (kisgazdák, szociáldemokraták, kommunisták) egyaránt képviseltették magukat.⁹¹ A testület intézkedett a korábbi községi tisztviselők visszahívásáról. Az előljáróság vezetésére Tóth János aljegyzőt kérték fel, aki egészségi állapotára hivatkozva azt nem fogadta el. Így a bizottság, a február 7-ei ülésén, a kommunista párt, a szociáldemokrata párt és a szakszervezetek ajánlására Kocher Lászlót

⁸⁸ CSOMA, 2008. 101–104.; MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, 1057.

⁸⁹ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, 1130.

⁹⁰ KFKV Pandur József hagyaték, Váci járás 1945–1970 dosszié, *Politikai és közigazgatási élet a váci járásban a felszabadulástól a fordulat évéig (1945–1949)*, Kézirat, 4.

⁹¹ MNL PML V. 1031. D. b. Dunakeszi nagyközség iratai 1892–1950 (–1956), Népi demokratikus kori iratok (1916–). 1945–1950 (–1956), Elöljárósági iratok (1916–) 1945–1950 (–1951), 1. doboz, Közigazgatási iratok 1945–1950, 32/945.

választotta meg főjegyzőnek.⁹² A 32 éves, felsőkereskedelmi érettségivel rendelkező Kocher korábban még nem dolgozott a közigazgatásban.⁹³ A közellátás irányításával Puskás Ferencet, az adóügyek felügyeletével Budai Mihályt bízták meg.⁹⁴ Az új adóügyi jegyző, a 33 éves Budai ugyan az 1940-es évek első felében mint fogyasztási adóellenőr dolgozott a községnél, de ő sem rendelkezett jegyzői képesítéssel.⁹⁵ Ugyanezen a bizottsági ülésen a volt községi tisztviselők közül megerősítették hivatalában Tóth János aljegyzőt, Pusztai János közigazgatási jegyzőt, Száraz György pénztárost, Holovics György törvénybíró, Dunakeszi bírójának pedig Szabó István gazdát választották meg.⁹⁶

7. kép: Szabó István bíró (jobbról az első) gazdák körében

A háború utáni első, alakuló képviselő-testületi ülést 1945. április 29-én délelőtt 10 órakor tartották a Szabó-féle vendéglő nagytermében. Jelen voltak: Zathureczky Jenő, a községi Nemzeti Bizottság akkori elnöke, Kocher László községi főjegyző, Szabó István községi bíró, Száraz György községi pénztáros, továbbá a pártok részéről jelölt képviselő-testületi tagok, Jankovics György, Benkovics Dezső, Bihari Félix, Horváth Pál, Bellók Kálmán, Stanger György, Szabó Gyula, Pápai József, Puskás Ferenc,

⁹² MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz 32/945.

⁹³ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz 32/945.; MNL PML V. 1031. D. a. Dunakeszi nagyközség iratai 1892–1950 (–1956), Népi demokratikus kori iratok (1916–) 1945–1950 (–1956), Képviselő-testületi iratok 1945–1949, 1. kötet, 1.

⁹⁴ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, Közigazgatási iratok 1945–1950, 32/945.

⁹⁵ MNL PML V. 1031. D. a. 1 kötet, 8–9.

⁹⁶ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, Közigazgatási iratok 1945–1950, 32/945.

Kardos József, Radványi Imre, Lasecky József, Á. Lengyel János, K. László István, Hubina Mihály, Lipniczki Mihály, Szabó György, K. Tóth János, G. Veres György, ifj. B. Száraz György, Veres János, N. Lengyel József, B. Száraz József, Bán Ferenc, Völgyesi Antal, Zaletnik Sándor, Dorozsmai József, Antal A. József, Kis András, Asztalos József, dr. Stiebel Zsolt, Pandur József és Kalmár István.

Zathureczky megállapította, hogy a pártok az 1030/945 M. E. rendeletnek megfelelően küldték a képviselő-testületbe a tagokat. Bejelentette, hogy a pártok és a szabad szakszervezet hat-hat taggal képviseltetik magukat a testületben, míg a polgári rétegből egyelőre három tagot hívtak be. Így a képviselő-testület a hivatalból beküldötteken kívül 33 főből állt.⁹⁷ Az első ülést követően újra a község házára kerültek vissza a képviselő-testületi gyűlések.

A községben megalakult a Váci Járás II. számú Dunakeszi Igazoló Bizottsága is, amelynek tagjaivá Bihari Félixet, Lenkei Imrét, ifj. Szabó Györgyöt, Legéndi Istvánt és Vályi Józsefet választották. A bizottság munkájának elsődleges célja az volt, hogy a közigazgatásban az új politikai berendezkedést támogató tisztviselői kar legyen jelen. A későbbiek során azonban a lakosság egyre szélesebb körét vonták igazolás alá. A háború előtti községi alkalmazottak közül Szentés Rezső adóügyi jegyzőt nyugdíjazták, viszont az igazoló bizottság Závodszy Géza volt vezetőjegyzőt – ahogyan arról már volt szó – igazolta.⁹⁸

8. kép: Kocher László jegyző a földosztás alkalmával tulajdonlapot ad át

⁹⁷ MNL PML V. 1031. D. a. 1. kötet, 1.

⁹⁸ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, 920.; MNL PML V. 1031 D b, 2. doboz, 2117.

A földreformról szóló 600/1945. számú miniszterelnöki rendelet végrehajtása érdekében 1945. március 31-én egy kilenc főből álló Földigénylő Bizottságot választottak.⁹⁹ Az április 10-én megkezdett földosztás során – amely 1947 májusában zárult le¹⁰⁰ – a község tulajdonában lévő földek nagy része is kiosztásra került.¹⁰¹ Kocher László 1947. november 3-ai jelentése szerint a településen 84 családból összesen 273 személy jutott földhöz.¹⁰²

Az 1945. május 19-én tartott ülésen Kocher László főjegyző ismertette a község súlyos pénzügyi viszonyait, és arra kérte a képviselő-testületet, hogy Budapest és több város példájára Dunakeszin is vezessék be a közmunkaváltság kötelező fizetését. A képviselő-testület határozatot hozott arról, hogy a különböző foglalkozású rétegek egy-egy tagjából alakult bizottság dolgozzon ki tervezetet, és azt terjessze a községi Nemzeti Bizottság elé. A képviselő-testület a 1030/945 M. E. sz. rendelet alapján Kocher Lászlót, a Nemzeti Bizottság által megválasztott főjegyzőt, Szabó István községi bírót, Tóth János és vitéz Pusztai János közigazgatási jegyzőket, Budai Mihály adóügyi jegyzőt, Lengyel Etelka iktatót, Németh István nyilvántartót, Blauhorn Jenő végrehajtót, Száraz György községi pénztárost, valamint a kisegítő tisztviselőket hivatalukban megerősítette. Holovics György lemondásával törvénybírónak ifj. B. Száraz Istvánt nevezték ki. A testület a tisztviselők részére május hónapra fizetésük 200%-át rendkívüli segély címén megszavazta.¹⁰³

Az 1945. augusztus 4-ei ülésen szóba került a községi elemi iskola (római katolikus népiskola) háborús sérüléseinek kijavítása. A testület utasította a főjegyzőt, hogy a meszelésről és a víz bevezetéséről haladéktalanul gondoskodjék. Pénzhiány miatt más munkálatok elvégzésére nem volt lehetőség, a fenti munkákra is az alispántól kellett anyagi támogatást kérni.¹⁰⁴ Ugyanezen az ülésen javaslat érkezett a közterek neveinek megváltoztatására a „*demokrácia nagy harcosairól, emlékük megőrkítésére*”. A testület döntött az átnevezésekről, így lett a Gömbös Gyula térből Dózsa György tér, a Levente utcából Ságvári Endre, az Ivánka Pál utcából Martinovics, a Korláth utcából József Attila, a Horthy Miklós utcából Bajcsy-Zsilinszky Endre, a Bazsanth Vince utcából Bacsó Béla, a Bajnok utcából Ady Endre, a Révész István utcából pedig Budai Nagy Antal utca.¹⁰⁵ A Szociáldemokrata Párt indítványa alapján döntés született arról is, hogy a képviselő-testület ezentúl rendszeresen, minden hónap első vasárnapján, délelőtt 10 órai kezdettel tartson rendes ülést.¹⁰⁶

Az 1945. szeptember 2-ai gyűlésen Kocher László főjegyző köszönetet mondott a pártok vezetőinek, hogy munkájukkal lehetővé tették azt a

⁹⁹ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, 142.

¹⁰⁰ MNL PML V. 1031. D. b. 6. doboz, 1887.

¹⁰¹ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, 187.

¹⁰² MNL PML V. 1031. D. b. 9. doboz, 6149.

¹⁰³ MNL PML V. 1031. D. a. 1. kötet, 2–3.

¹⁰⁴ MNL PML V. 1031. D. a. 1. kötet, 4–5.

¹⁰⁵ MNL PML V. 1031. D. a. 1. kötet, 5.

¹⁰⁶ MNL PML V. 1031. D. a. 1. kötet, 5.

felvonulást és ünnepélyt, amelyen a község lakossága háláját és köszönetét fejezte ki a helybeli orosz katonai parancsnoknak a hadifoglyok hazaengedéséért. Ugyanitt bejelentették, hogy a község irattárának nagy része a harcok alatt megsemmisült. Felolvasták Závodszy Géza állása visszanyerése érdekében írt kérelmét. A képviselő-testület jelezte, hogy ebben az ügyben 1945. május 19-én tartott ülésén már döntött, elutasító határozatát fenntartja. A Dunakeszi–Alagi Társulati Polgári Iskola községi segélyt kért, amelyre a képviselő-testület 15.000 pengőt szavazott meg.¹⁰⁷

Október 20-án Blaskó István nemzeti bizottsági tag jelentette, hogy a Független Kisgazdapárt közbenjárására a vármegye 260.000 pengő újjáépítési kölcsönt bocsát a község rendelkezésére, és amennyiben az összeg beérkezik, téglát vásárolnak rajta. Ugyanekkor döntés született a községi szabályrendelet módosításáról, amely a köztisztviselők létszámának növeléséről rendelkezett. Az eddigi tizenegy mellé további hét állás rendszeresítéséről határoztak. A közigazgatási aljegyző és a második közigazgatási aljegyző mellé egy-egy, az adóügyi jegyző mellé három, a közellátási hivatal vezetője mellé két alkalmazott munkába állítása vált szükségessé a közigazgatási és adóügyi munkák ugrásszerű növekedése miatt. Szóba került az elemi iskola államosítása, vagy községi kezelésbe vétele, ám az ez irányú kérelemmel a képviselő-testület az ülésen nem foglalkozott, azt pártközi megbeszélés tárgyává tette.¹⁰⁸ A község gazdasági lehetőségeit jellemzi, hogy a testület a volt adóügyi jegyző özvegyének, Szentes Rezsónének segély iránti kérelmét elutasította, arra hivatkozva, hogy a település a legnagyobb anyagi gondokkal küzd, és a legszükségesebb szociális kiadásokra sincs fedezete. Az igazoló bizottság határozatában az is szerepelt, hogy Szentes Rezső halála után az özvegy a volt jegyző háromhavi fizetését megkapta, és teljes nyugdíját is tovább élvezi.¹⁰⁹

Ugyanezen az ülésen a vezetőjegyző ismertette a 1030/1945 M. E. rendelet azon fejezetét,¹¹⁰ amely alapján a testület a községi Nemzeti Bizottság által megválasztott Kocher László vezetőjegyző és Budai Mihály adóügyi jegyző képesítés alóli felmentését kérte. Az indoklás szerint az elmúlt kilenc hónap alatt mindketten bebizonyították rátermettségüket és hozzáértésüket, munkájukkal a képviselő-testület meg volt elégedve. A kérdéses állások beöltésére más alkalmas jelöltet nem találtak, és a községben rajtuk kívül két oklevéllel rendelkező jegyző is működött. Kocher László felettesei azonban nem voltak ennyire elégedettek a vezetőjegyző tevékenységével. 1945 decemberében Kocher felolvasta a járási főjegyzőtől címére érkezett felfüggesztő végzést, valamint az alispán e végzést megsemmisítő határozatát. Bejelentette, hogy a községi ügyvitellel kapcsolatban ellene vizsgálat folyik. A képviselő-

¹⁰⁷ MNL PML V. 1031. D. a. 1. kötet, 6–7.

¹⁰⁸ MNL PML V. 1031. D. a. 1. kötet, 8.

¹⁰⁹ MNL PML V. 1031. D. a. 1. kötet, 9.

¹¹⁰ Ez a rendelet szüntette meg többek között a szolgabírói intézményt, helyére a járási főjegyzői hivatalt állítva.

testület a főjegyzőt – fegyelmi ügye ellenére – egyhangúlag bizalmáról biztosította.¹¹¹

Szabó Gyula közellátási vezető súlyos problémákról számolt be. Az előjárásának annyi pénz sem állt rendelkezésére, hogy a hatóságilag kiutalt, eleve a szükségesnél kisebb mennyiségű élelmiszert beszerezze. A község az inflációs pénzügyi nehézségek miatt kölcsönhöz nem jutott. A lakosság éhezett, egy minisztériumi vizsgálat is megállapította, hogy a közellátás szempontjából Dunakeszin katasztrofális a helyzet. Szabó azt javasolta, hogy a kibocsátott új kenyérjegyek árának emeléséből gyűjtsenek tőkét a közellátásra. A képviselő-testület ezt elutasította, a tagok szerint a pártok és a Nemzeti Bizottság támogatásával társadalmi gyűjtés útján kell megszerezni a szükséges tőkét.¹¹²

1945. december 30-án a helyi szociáldemokrata és a kommunista párt képviselő-testületi tagjai javasolták, hogy a község tisztviselőkarának – a nehéz anyagi viszonyok között is kimagasló munkát végző – tagjai magasabb fizetést kapjanak. Kérték, hogy Kocher László községi vezetőjegyzőt és Budai Mihály adóügyi jegyzőt a 8., Szabó Gyula II. osztályú irodasegéd-tisztet (közellátási vezető) és Ergesper Nándor pénztári ellenőrt a 10. fizetési osztályba nevezzék ki. Az indoklás szerint Kocher a legnehezebb időben vette át a magára hagyott község ügyeinek irányítását, amelyet a semmiből teremtett újjá. Annak ellenére, hogy közalkalmazásban sosem állt, „igen nagy szociális és közjogi érzékről tett tanúságot”, és neki köszönhető, hogy a község zökkenőmentesen illeszkedett be az új „demokratikus közigazgatásba”. Szabó Gyula esetében kiemelték, hogy 50 éves korában a kiválóan megfizetett, évtizedek óta betöltött nyomdai művezetői állásáról mondott le, hogy jelenlegi munkakörét elfoglalhassa. A testület a nevezettek magasabb fizetési osztályba sorolását elfogadta.¹¹³

1946 márciusában a község pénzügyi helyzete továbbra is válságos volt. A személyi kiadásokat csökkenteni kellett, ezért öt községközi alkalmazott felmondott. A kisalagi iskola segély iránti kérelmét is a pénzhiány miatt kellett elutasítani. Újra napirendre került, hogy a község közigazgatásához tartozó Kisalag el kíván szakadni Dunakeszitől. Az 1946. március 2-ai ülésen ismertették a telep autonómiára irányuló törekvését, amellyel kapcsolatban a testület egyhangúlag kimondta, hogy Kisalagnak önálló önkormányzat elérésére irányuló mozgalmát helyesnek tartja. Figyelembe vették a kisalagi lakosság panaszát, hogy telepük a dunakeszi község házához túl messzire, 4 km-re esik, ami különösen télen (a lakosság számára) túl nagy kényelmetlenséget jelent. A telep maga teljesen zárt és egységes, jogos az a kívánságuk, hogy saját sorsukról maguk akarnak dönteni. Ugyanakkor Dunakeszi nem kívánt Kisalag részére adózó földterületet biztosítani. A dunakeszi gazdák ugyanis – akik a testület szerint „évszázados dunakesziek, ide köti őket házuk, nagy kiterjedésű rokonságuk,

¹¹¹ MNL PML V. 1031. D. a. 1. kötet, 8–9., 11.

¹¹² MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, 598.

¹¹³ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, 13.

és temetőben nyugvó őseik” – élesen tiltakoztak az ellen, hogy földjeiket Kisalaghoz csatolják. A kérelem szerint 2598 hold földterület került volna Kisalaghoz, amely Dunakeszi területének több mint felét tette ki. Dunakeszi lakossága ekkor 10.800 fő volt, ebből Kisalagon 900-an laktak, így ezt a követelést még tárgyalási alapnak sem fogadták el. A létesítendő határ megállapítására kivonuló bizottság 700 hold átcsatolható területet határozott meg. A határozatban körülírt terület birtokosai túlnyomórészt főtí gazdák voltak, akik földjeikhez vásárlás útján jutottak. Mivel Fót és Kisalag majdnem összenőttek, így a határmegvonás rájuk nézve csak előnyös lehetett.¹¹⁴

1946-ban még egy jelentős közigazgatási változás lehetősége is felmerült. A július 12-ei ülésen Kocher László vezetőjegyző felolvasta a járási főjegyző átiratát, amely szerint a belügyminiszter Dunakeszi és Alag községek egyesítését tervezi. A képviselőtestület az egyesítést az akkori körülmények között nem tartotta időszerűnek, és egyhangúlag ellenezte azt. Nem zárkózott el azonban – a gazdasági helyzet konszolidálódása után, egy későbbi időpontban – a két község egyesítése elől. Az indoklás szerint Dunakeszin sok munka várt még megoldásra, amely a község teljesítőképességét kimerítette. Arra hivatkoztak, hogy vármegyei vagy állami támogatás hiányában Alag és Dunakeszi egyesítése a költségvetést felborítaná, Dunakeszit megakadályozná pénzügyi egyensúlyának helyreállításában, és mindkét községet anyagi romlásba döntené. Még ez év decemberében Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye törvényhatóságának gyűlésén véghatározat is született az ügyben, amelyben Dunakeszi és Alag egyesítését nem javasolták. Az 1946/47-es költségvetések felülvizsgálata szerint Dunakeszi bevételei és kiadásai egyensúlyban voltak, de Alag csak 3-4000 forint államssegéllyel tudta volna fedezni a kifizetéseit. A véghatározat indoklása szerint az egyesítés Dunakeszi község fejlődésére hátrányos lett volna.¹¹⁵

Az 1946. augusztus 10-ei ülésen a testület elfogadta néhány elöljáró és tisztviselő fizetésének korrekcióját. Ez alapján Szabó István bíró egy év alatt 240, B. Száraz István törvénybíró 120, B. Száraz György pénztáros 240, F. Tóth Mihály közgyám pedig 60 pengő juttatásban részesült. Összehasonlításképpen említjük meg, hogy a plébánosnak és a kántornak járó földmunkaváltság és fajrandóság összegét 547, az egyházközségek segélyét 100, a kulturális és jótékony célú egyesületek támogatását 22,75, a szociális segélyt pedig – főleg a háború dúlása miatti rászorulóknak részére – 756 pengőben irányozták elő.¹¹⁶

1946 augusztusa és 1948 márciusa között egyetlen képviselőtestületi ülés anyaga sem maradt fenn. Ebben a közel kétéves időszakban csak a község egyéb közigazgatási irataira támaszkodhatunk elemzésünkben.

1947 januárjában a Váci járás főjegyzője által elrendelt hivatalvizsgálat 26 szabálytalanságot tárt fel Dunakeszin. Többek között nem készítették

¹¹⁴ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, 17–18.; MNL PML V. 1031. D. a. 2. kötet, 1–2.

¹¹⁵ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, 1.; MNL PML V. 1031. D. b. 5. doboz, 149.

¹¹⁶ MNL PML V. 1031. D. a. 2. kötet, 4., 10–11.

el a napi zárásokat, nem vezették a számadási és a fogyasztási főkönyvet, utalványozás nélküli kifizetések történtek, valamint nem megfelelő személyek végeztek különféle ellenőrzési feladatokat. Kocher László vezetőjegyzőnek az adott utasítások szerint intézkednie kellett a hiányok és szabálytalanságok megszüntetésében, és 30 napon belül a Váci járás főjegyzőjéhez kellett beterjesztenie az elért eredményeket.¹¹⁷

1947 júliusában Kocher a községi alkalmazottak és előljárók létszámát jelentette a felsőbb hatóságoknak. A jelentés alapján a községházán nyolc rendszeresített alkalmazott dolgozott, Kocher mellett Tóth János közigazgatási jegyző, Budai Mihály adóügyi jegyző, Ergesper Nándor pénztári ellenőr, I. osztályú irodatiszt, Bihari Félix irodatiszt, valamint Szabó Gyula, Lengyel Etelka és Balázs (Blauhorn) Jenő irodasegédtsztek. A rendszeresített alkalmazottak közül csak Tóth János és Ergesper Nándor rendelkezett közigazgatási szakvégzettséggel. Az irat a községi előljárók fizetését is tartalmazta, amely szerint Szabó István bíró 80, Száraz István törvénybíró 40, Száraz György pénztáros 80, F. Tóth Mihály közgyám pedig 20 forintot kapott havonként. A felsoroltakon kívül még 29 kiegészítő alkalmazott állt a község szolgálatában.¹¹⁸

1947-ben (ahogyan az előző fejezetben szó volt róla) Szabó István bírót meggyilkolták.¹¹⁹ Az eset következtében a járási főjegyző még novemberben bíróválasztást írt ki a községben, ám a választás pontos időpontjáról nincsenek ismereteink. Egy 1947. december 18-án kelt, közigazgatási

9. kép: Hási Árpád alispán Dunakeszin
A képen beszámozva: 1. Hási Árpád alispán, 2. Kocher László főjegyző,
3. Szabó István bíró, 4. Blaskó István képviselő

¹¹⁷ MNL PML V. 1031. D. b. 5. doboz, 1242.

¹¹⁸ MNL PML V. 1031. D. b. 7. doboz, 3992.; MNL PML V. 1031. D. b. 8. doboz, 4648.

¹¹⁹ MNL PML V. 1031. D. b. 10. doboz, 52.; Ágoston András interjúja Budai Lászlóval 2015. 06. 04.

alkalmazottakról szóló jelentést azonban már az új bíró, Legéndi János szignált. Időközben változás történt a törvénybírói tisztségben is, 1947 szeptemberében az elöljáróság kötelékéből távozott Száraz Istvánt K. László István váltotta.¹²⁰

Az országos politikai események Dunakeszi közeletében is éreztették hatásukat. Az államhatalom egyházak elleni támadása 1948 őszén érte el csúcspontját. A katolikus egyház vezetője, Mindszenty József esztergomi érsek elleni büntetőeljárás megindítását november 14-én jelentették be.¹²¹ Másnap, a dunakeszi képviselő-testület a Kultúrházban tartott rendkívüli közgyűlésén a következő határozatot hozta:

„Állásfoglalás a klerikális reakció demokráciaellenes aknamunkája miatt. Dunakeszi község egyhangú határozattal fejezi ki óhaját Mindszenty hercegprímás és a mögéje csoportosult reakciós elemek nemzetrontó nép és demokráciaellenes tevékenységének azonnali megszüntetésére. A képviselőtestület ugyancsak egyhangú határozattal kívánja a Magyar Köztársaság Törvényeinek maradéktalan és szigorú alkalmazását a főpapi palást mögé búvó, népellenes bűntevők megfékezésére. Utasítja a községi elöljáróságot, hogy ezen határozatát juttassa el az illetékes kormányzervekhez és hatóságokhoz...”¹²²

1949 áprilisában Sándor István Váci járási főjegyző felhívta a községi vezetőjegyzőket, hogy a húsvéti prédikációkat lehetőleg személyesen hallgassák meg, és jelentsék, hogy azok nem tartalmazznak-e demokráciaellenes vagy népfrontellenes megnyilatkozásokat. 1949. április 18-án Kocher László arról számolt be, hogy Dunakeszi római katolikus lelkészei, Fieszl János és Delia István a korábban nekik adott útmutatás szerint prédikáltak. Kocher ugyanis még 1949 januárjában – járási utasításnak eleget téve – hosszan elbeszélgetett a két plébánossal az aktuális politikai kérdésekről és azoknak a prédikációkban történő megjelenítéséről.¹²³

1949 legelején tartották azt a képviselő-testületi közgyűlést, amelynek fő témája a községi beruházások megbeszélése volt a hároméves terv utolsó esztendejére. A költségvetés az előirányzott munkálatokat csak részben fedezte, szükségessé vált, hogy a lakosság önerejéből is támogassa a terv sikerességét. Elsőnek egy korszerű piactér létrehozását, a községháza renoválását és ezzel párhuzamosan egy halottasház felépítését tervezték. A piactér kialakításához le kellett bontani a községháza melletti terület egy részét elfoglaló évszázados börtönépületet is. A községháza külső és belső renoválásakor a hivatali helyiségekkel együtt újra ki kellett alakítani a jegyzői lakást, amelynek egy részében ekkor a közellátási hivatal működött. A jegyzői lakás biztosítására a községet szabályrendelet kötelezte, amellyel kapcsolatban kiemelték, hogy ennek, a jegyzők állami státuszba

¹²⁰ MNL PML V. 1031. D. b. 9. doboz, 6606., 6848., 6398. ikt. sz.

¹²¹ NAGY, 2009.

¹²² MNL PML V. 1031. D. a. 2. kötet, 17.

¹²³ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, Elnöki iratok 1947–1950, 1949/16.

vétele után különös fontossága van.¹²⁴

1949 elején a községi képviselő-testület tagjai a következők voltak: Jankovich György, Poniczky János, Kuti Ferenc, Kertész Ferenc, Puskás Ferenc, Pomayer Gyula, Weismüller Jenő, Radványi Imre, Mogyorósi Ferenc, Kerényi Rezső, Erdélyi József, Asztalos József, Fekete Antal, Laseczky József, Hopp János, Kocher László, dr. Bíró Elemér, Vendrei Ottó, Balla Kálmán, Puskás Antal (mind Magyar Dolgozók Pártja), ifj. Á. Lengyel János, Hubina Mihály, Legéndi János, Lipniczki Lajos, K. Tóth János, Szabó György, K. László István (mind Nemzeti Parasztpárt), ifj. Szabó György, G. Veres György, N. Lengyel József, Legéndi István, M. Tóth József (mind Független Kisgazda Párt).¹²⁵

Az 1949. szeptember 6-án, a Kultúrház Rákóczi termében tartott közgyűlésen Legéndi János községi bíró más irányú elfoglaltságaira hivatkozva bejelentette lemondását. A lemondást a testület arra hivatkozva fogadta el, hogy

*„Legéndi János bírói tisztségét 25 holdas gazdaságának vezetésével egy időben valóban nem tudja a nép érdekeinek megfelelően betölteni.”*¹²⁶

Szeptember 24-én tartották a község új bírójának választását. A Kultúrházban rendezett ülésen jelen volt Jankovich György, Poniczky János, Kuti Ferenc, Puskás Ferenc, Weismüller Jenő, Kerényi Rezső, Erdélyi József, Asztalos József, Laseczky József, Balla Kálmán, Puskás Antal, Csomós Béla, Szalai Mihály, Somajer (?) Gyula, Héder János, Brandt Jenő, Pap János, Lipniczki Lajos, L. Veres József, ifj. A. Lengyel János, N. Tóth József, Hubina Mihály, ifj. Puskás Ferenc, Horváth Károlyné, Bukovszky Sándor, Remlei Józsefné és Bence Józsefné, valamint Kocher László vezetőjegyző és K. László István törvénybíró. Az elnöklő K. László István köszöntötte az ünnepi tisztújító közgyűlésen megjelenő Sándor István járási főjegyzőt, aki bejelentette, hogy a megüresedett bírói tisztségre a Népfront Bizottság Bukovszky Sándorné dunakeszi lakost, községi pénztárosnak pedig Körmendi Rezsőné javasolja. A testület a javaslatot – az iratok szerint – nagy lelkesedéssel fogadta, és karemeléssel, egyhangúlag megszavazta. A közgyűlés a megválasztottak személyében biztosítva látta

„a közügyek demokratikus, becsületes és gondos vezetését, a nép érdekében és a szocializmus építése útján való vitelét”.

Az eskü letétele után a járási főjegyző a nők egyenjogúságáról és a demokrácia vívmányairól beszélt, és figyelmeztette a megválasztottakat a nép iránti kötelességeikre.¹²⁷

¹²⁴ MNL PML V. 1031. D. a. 2. kötet, 18.

¹²⁵ MNL PML V. 1031. D. b. 13. doboz, 1268.

¹²⁶ MNL PML V. 1031. D. a. 2. kötet, 21.

¹²⁷ MNL PML V. 1031. D. a. 2. kötet, 22.

1949. december 9-én született meg az 5023-94-16/1949.I./8. számú B. M. rendelet, amely 1950. január 1-jétől Dunakeszi és Alag községek egyesítését írta elő. Alag „Községi alapok és Beruházási Alap” számláját a Magyar Nemzeti Bank megszüntette, az utólag beérkező befizetéseket pedig a „Községi alapok pénztára, Dunakeszi” elnevezésű számlára könyvelte el. Dunakeszi előjárósága alagi jegyzői kirendeltséget hozott létre, amelynek vezetője (a már amúgy is évek óta Alag közigazgatását irányító) Pusztai János lett. A kirendeltségen Pusztai jegyzőn kívül Mracskó Lajos és Rihó András hivatalsegédek, valamint Fakan Etelka irodakezelő dolgozott.¹²⁸ Dunakeszi és Alag egyesítése miatt új községi szervezési szabályrendeletet kellett alkotni, amelyet 1950. április 15-én fogadtak el. A szabályrendelet többek között tartalmazta, hogy a képviselő-testület 30 képviselőből áll, és évente két rendes közgyűlést tart.¹²⁹

1950 júliusában Kocher László vezetőjegyző magasabb beosztást kapott, így elhagyta Dunakeszit. A Bács-Kiskun megyei tanács tagja lett, ahol 1956-ban a megyei végrehajtó bizottság elnökhelyettesének, majd 1958-ban a Megyei Népi Ellenőrző Bizottság elnökének választották meg.¹³⁰ Kocher dunakeszi utódja előbb Halász Béla, majd két hónappal később, 1950. szeptember 15-től Nagy Gyula lett.¹³¹ A 33 éves, négy középiskolát végzett Nagy – Kocherrel ellentétben – jegyzői oklevéllel is rendelkezett.¹³² A dunakeszi községi közigazgatás „alagi” iktatókartonjait Pusztai jegyző 1950. szeptember 26-án lezárta, végleg pontot téve ezzel Alag község külön történetének végére.¹³³

1950. október 22-én Dunakeszi közigazgatásában is lezárult egy korszak. Az ország más községeihez hasonlóan Dunakeszin is ezen a napon rendezték meg az ún. tanácsválasztást. Öt nappal később, október 27-én tartotta alakuló ülését – 91 rendes és 42 póttaggal – a szovjet mintára létrehozott községi tanács, amely ülésen elhangzott, hogy

„a tanácsokkal a dolgozó nép veszi át és gyakorolja a hatalmat, közvetlen belefolyik az ügyek intézésébe, ellenőrzésébe és kezdeményezésbe”,

ám a testület lényegében az államhatalom helyi szerveként működött. A község tényleges irányítását a jóval kisebb létszámú, kilenc fős végrehajtó bizottság végezte. Az első végrehajtó bizottság elnöke az addigi bírósági elnök, Bukovszky Sándorné (1954. november 28-ig viselte e tiszteletet),

¹²⁸ MNL PML V. 1031. D. b. 39. doboz, 52-1, ill. 51-2/1950 (Alag községrész statisztikai adatai), 52-3/1950, 52-14/1950, 52-20/1950.

¹²⁹ MNL PML IV. 476. b. 6. doboz, 337 f Dunakeszi, 1. Szervezési szr. és módosításai, 94.

¹³⁰ *Ülésezett a megyei tanács. Fordítsuk a közhangulatot a társadalmi tulajdon herdlói ellen. Kocher László a Megyei Népi Ellenőrző Bizottság elnöke.* In: *Petőfi Népe*, 3. (1958) 51. sz. 1. (1958. március 1.)

¹³¹ MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, Elnöki iratok 1947-1950, 1950/36, 1950/44; MNL PML V. 1031. D. a. 2. kötet, 31.

¹³² MNL PML V. 1031. D. b. 1. doboz, Elnöki iratok 1947-1950, 1950/sz. n.

¹³³ MNL PML V. 1031. D. b. 39. doboz, 52. sz. n.

első titkára (1958. október 6-ig) pedig a volt vezetőjegyző, Nagy Gyula lett.¹³⁴ A közigazgatás totális centralizálásával az önkormányzatiság a következő negyven évre megszűnt.

3. táblázat: Vezető dunakeszi tisztségviselők (1945–1950)

Bírók	
Szabó István	1945. február 7.–1947. november
Legéndi János	1947. december (?)–1949. szeptember 6.
Bukovszky Sándorné	1949. szeptember 24.–1950. október 22.
Jegyzők	
Kocher László	1945. február 7.–1950. július (?)
Halász Béla	1950. augusztus (?)–1950. szeptember 15.
Nagy Gyula	1950. szeptember 16.–1950. október 22.

¹³⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 1. Dunakeszi 1950–51–52 évi tanácsülési jegyzőkönyv, 1–2.; GÁL Judit: *Emlékek a hangszalagon. Készül a krónika folytatása.* In: *Pest Megyei Hírlap*, 26. (1982) 61. sz. 8. (1982. március 13.); KFKV, Pandur József hagyaték, Tanácsválasztások 1950–1971. (kézirat); KULCSÁR, 2009. 11.

DUNAKESZI ÉS ALAG GAZDASÁGA 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

Dunakeszi és Alag mezőgazdasága

Az 1910 és 1914 közötti időszakban a magyar gazdaság fellendülő tendenciát mutatott. Az Osztrák–Magyar Monarchia az első világháború előtti Európa egyik legnagyobb, bár nem túl fejlett országa volt, ahol a történelmi Magyarország önmagában véve is jelentős tényezőnek számított. Az 1867. évi kiegyezés gazdasági megállapodást is jelentett, amelynek keretében Magyarország az Osztrák–Magyar Monarchia által biztosított egységes piac részévé vált, a közös valuta, az egységes adó- és mértékrendszer, a belső és külső vámrendszerek közötti differenciáltság, valamint a Monarchián belüli szabad tőke- és munkaerő-áramlás komoly gazdasági fejlődésre adtak esélyt az országnak. Ebben az időszakban Magyarországon agrárkonjunktúrának lehetünk tanúi, de az – alapvetően a mezőgazdasághoz kapcsolódó – ipar fellendülése a leginkább meghatározó eleme az ország gazdasági fejlődésének. Ezt tapasztalhatjuk Dunakeszi és Alag esetében is, amelyek az első világháborút megelőző időszakban gazdaságilag is kettéváltak, a dunakeszi rész hagyományosan paraszti társadalmi mezőgazdasági munkákból, elsősorban kertművelésből (paradicsom- és gyümölcsstermesztés) élt, amelyet a környező (főleg fővárosi) piacokon értékesített. Alag éltető ereje ebben a korszakban is a lósport maradt. A legnagyobb birtokos még mindig a Magyar Lovaregylet volt, amely az alagi derbik megrendezésével nagyszámú és illusztris közönséget csábított az 1910-től önállóvá vált kis településre.

A mezőgazdaságot illetően a legfontosabb feladat a korszakban az ország élelmiszerszükségletének biztosítása volt, ugyanakkor rendszerint a hazai kívánalmakat meghaladó módon fejlődő szektor lehetőséget teremtett a felesleg – akár külföldi – értékesítésére is.¹ Dunakeszi esetében a gyümölcs- és zöldségtermesztés jelentette a gazdasági alapot, amelyre építkezve a település fejlődésnek indulhatott. Ezt teljesítette ki az „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. azáltal, hogy előbb ecet-, majd mustár-, ezt követően pedig – a település mezőgazdasági adottságait kihasználva – gyümölcs- és főzelékkonzervgyárat építtetett a vasút mellett.

A 19–20. század fordulóján a parasztság volt a legnagyobb létszámú társadalmi réteg, amelyhez számos, kisbirtokkal rendelkező, de elszegényedett nemes is csatlakozott. A legszegényebbek létszámát (törpebirtokosok és földnélküliek) mintegy 3 millió főre becsülhetjük az adott időszakban,² és ennek következtében továbbra is napirenden voltak az agrármegmozdulások. A háborús évek tovább nehezítették a mezőgazdaságból élők sorsát. Az ország (és a kontinens) mezőgazdasága – a háborús károk és a férfi munkaerő hiánya miatt – tönkrement, a termelés így alacsony szintre

¹ Szász, 1997. 467.

² Szász, 1997. 469.

süllyedt. Magyarországon a termelés a háború előtti szintnek mintegy 50%-a volt. Természetesen a trianoni határátjázolás következtében a mezőgazdasági termőterületek nagysága is erőteljesen csökkent, a román hadsereg jelenléte pedig hátráltatta a termelés megindítását.³

A háború lezárulását követően mintegy 5-6 évre volt szükség, hogy a mezőgazdasági termelés elérje az 1914-es szintet.⁴ Továbbra is gondot jelentett a nem megfelelő birtokszerkezet, amelyet a kormányzat az 1920. évi XXXVI. (ún. Nagyatádi-féle) földreformtörvénnyel tervezett megoldani. E szerint a törvény végrehajtása következtében enyhülhettek a mezőgazdasági munkások gondjai, életképessé válhatott a középbirtok, míg megmaradhat a nagybirtokok hagyományos szerkezete. Ezen célkitűzések következménye lett, hogy a reform csak a megművelhető földterület mintegy 4%-át érintette – a legtávolabb fekvő és legnehezebben megművelhető területeket. A kiosztott földek révén a (2,9 hektár alatti területtel rendelkező) törpebirtokosok száma nőtt jelentősen.⁵ A parasztság földvásárlási lehetőségeit pedig erősen korlátozta, hogy a kisebb birtoktestek – arányosítva – jóval drágábbak voltak, mint a nagyobbak. Nehezítette a kisbirtokosok helyzetét, hogy földjeiket rendszerint hitelből vásárolták meg, ami törlesztési kötelezettséget, illetve kamatterheket jelentett számukra. Ezen összegek visszafizetését az 1929-ben kezdődő, Magyarországot is érintő gazdasági világválság tovább hátráltatta.⁶ Összességében megállapíthatjuk, hogy a földreform csak látszólag változtatott a feudális struktúrákon, a földproblémákat pedig nem oldotta meg. 1935-ig a kisbirtokosok száma növekedett, kb. 4,5 millió embert élt a családtagokkal együtt mezőgazdasági munkából.⁷

Az 1929-ben kezdődő világgazdasági válság a legnagyobb mértékben a gabonatermelő országokat – így Magyarországot – sújtotta. Az 1933-ig terjedő időszakban a mezőgazdasági termények ára mintegy az 1929. évi felére csökkent, és az állattenyésztés esetében is hasonló volt a tendencia.⁸ Jellemző volt, hogy hatalmas eladatlan készleteket halmoztak fel a gyártók és termelők, ezért nem volt szükség további termelésre, ami a munkanélküliek arányát korábban elképzelhetetlen mértékig emelte. Ehhez járultak a mezőgazdaság esetében az adósságok, amelyek nagymértékben növekedtek. A mezőgazdaság Magyarországon elmaradott volt, a technikai fejlesztések (gépesítés, műtrágya-használat stb.) lassan haladtak. Ennek következtében hosszú időn keresztül alig változtak az egyes termények hozamai, miközben a termésátlagok évről-évre, az időjárás viszontagságainak megfelelően ingadoztak. A válság megoldásához állami beavatkozás kellett minden területen. Európában pedig a termelés felfutását a német háborús készülődés, illetve maga a háborús időszak is elősegítette.

³ SZÁSZ, 1997. 469.

⁴ ROMSICS, 2002. 154–155.

⁵ FAZEKAS, 1995. 197.

⁶ MATOLCSY, 1944. 18., 28.

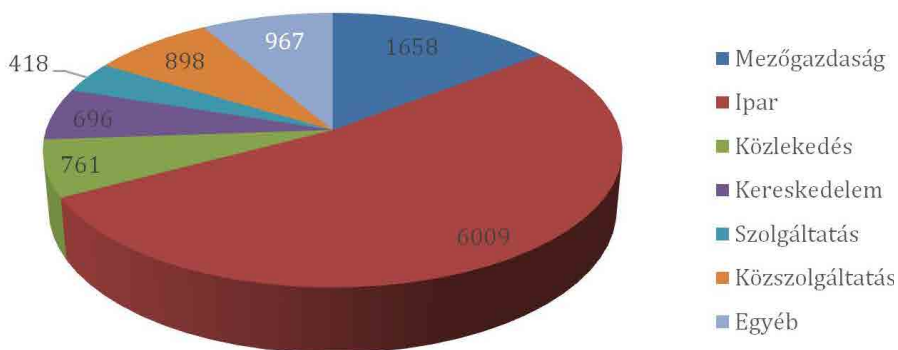
⁷ SZABÓ, é. n.

⁸ SZÁSZ, 1997. 469.

A második világháború idején a magyarországi harcok jelentős károkat okoztak a mezőgazdaságban is, az országot érintő teljes kár 53%-a ezt a szektort terhelte. 1945-ben újabb földreform valósult meg, amelynek következtében 640.000 földigénylő között 1,9 millió hektár földet osztottak szét (egy-egy igénylő átlagosan 2,9 hektárt kapott.) Az agrárszektor nagy sebességgel termelni kezdett, korszerűsítése azonban a rendelkezésre álló alacsony szintű tőke, továbbá a sztálini alapelveknek megfelelő politikai döntések miatt elmaradt. A szovjet típusú – gyakran durva erőszak alkalmazását is engedő – beszolgáltatási rendszer jelentős károkat okozott a mezőgazdaságban. Ezt követte a szintén szovjet mintára szervezett kolhozrendszer bevezetése.⁹

Magyarországon 1910-ben a lakosság 55%-a élt a mezőgazdaságból. Ez az arányszám nem volt igaz Dunakeszin, mert messze elmaradt az országos átlagtól. Még úgy is, ha az egyéb kategóriába sorolt 5%-nyi cselédség kétharmadát ide számítjuk. A cselédséget nem lehetett egyértelműen besorolni, mivel feladataik attól függtek, hogy melyik társadalmi csoporthoz tartozó családhoz szegődtek el. Ezért kerültek népszámláláskor az egyéb kategóriába. A gazdag paraszti családoknál szolgáló cselédeknek gyakran kellett ház körüli mezőgazdasági munkákat végezniük, ellentétben a polgári családoknál szolgálóknál. Ha a dunakeszi cselédség 60%-át soroljuk a mezőgazdasági munkát végzők közé, aminél nagyobb arány aligha szolgált paraszti családoknál, akkor is csak 31%-ot kapunk. Hiába növekedett a mezőgazdasági dolgozók létszáma az évek alatt, arányuk mégis 1941-re 14%-ra mérséklődött az 1910-es 55%-ról, mindössze három évtized alatt, így kijelenthető, hogy az 1920-as, 1930-as évekbeli Dunakeszi társadalmá elvesztette agrár jellegét. Ez az átalakulás az ideköltözők nagy száma miatt ment végbe, akik leginkább az iparban helyezkedtek el. Sok esetben már célzottan a leendő munkájuk miatt költöztek Dunakeszire, elég csak a MÁV-telep lakóira gondolnunk.

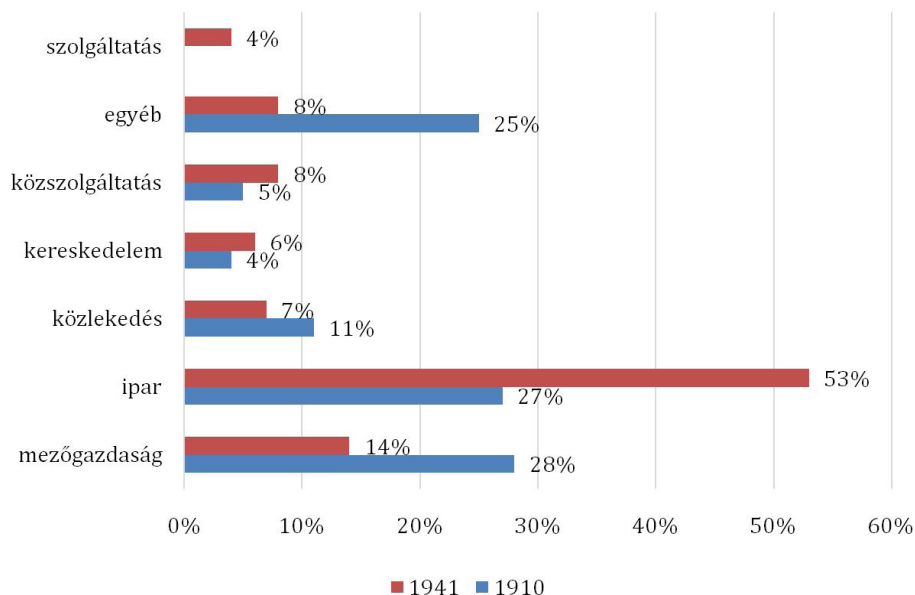
1. diagram: Dunakeszi és Alag keresői termelési áganként (1941, főben)¹⁰

⁹ Szász, 1997. 470.

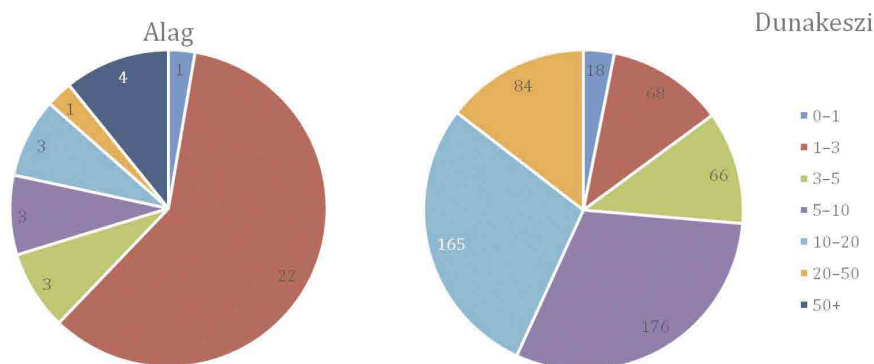
¹⁰ NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. I. 583–584.

2. diagram: Dunakeszi és Alag keresői szolgáltatási áganként (1910, 1941)

Dunakeszi gyenge termőképességű, száraz homokos talaja nem ígért bő termést művelőinek. A gabonafélékhez képest körülményesebben szállítható zöldségek termesztése ugyanakkor nagyobb haszonnal kecsegtetett a rohamosan növekvő és fejlődő Pest piacainak elérhetősége miatt.¹¹ Alag esetében pedig – szintén a fővároshoz való közelségének köszönhetően – a lósporból származott a legnagyobb bevétel.

3. diagram: A dunakeszi és az alagi földbirtokok megoszlása (1941, darab/kat. hold)¹²

¹¹ Ld. erről bővebben *Dunakeszi története I. A kezdetektől 1910-ig* c. kötetben a *Paradicsom-termesztés* c. fejezetet.

¹² NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. I. 237–268.

Dunakeszi birtokszerkezetéről a legpontosabb képet az 1941. évi népszámlálásból lehet kapni, mivel ekkor változtattak a nyilvántartási kategóriákon és sokkal részletesebbé tették a felmérést. A fenti diagramok jól szemléltetik, hogy Alagon önálló gazdaként kevesen dolgoztak. Az öt hold alatti földek csak nagyon intenzív művelés esetén tudták biztosítani egy család megélhetését. Az alagi birtokok 70%-a pedig öt hold alatti, az ezeken a birtokokon gazdálkodóknak jövedelmük kiegészítéséről gondoskodniuk kellett. Ezt megtehették, rendszeres vagy pusztán idényjellegű munkákból a környék nagyobb birtokosainál. Alagon leggyakrabban a Magyar Lovaregylet volt a munkaadó, de Dunakeszire vagy Újpestre is eljárhattak munkát vállalni. A fővároshoz közeli településeken megszokott volt a „kétlakiság”: ez az elszegényedett parasztcsaládokra jellemző volt, hogy állásuk volt valamelyik budapesti vagy Pest környéki gyárban, de kereset-kiegészítésként még művelték a kertjeiket vagy néhány holdat kitevő megmaradt földjüket. Alag 1773 kat. hold területéből 1187-et tartottak nyilván szántóként, rét 84, legelő 94, erdő 105, szőlő 128, kert 12, nádas 1, terméketlen 162, erdőbirtok 105 hold volt. Homokos talaján holdanként 6 mázsa kukorica, 6 mázsa burgonya és 60 mázsa paradicsom volt a terményátlag.¹³ Területéből 1558 holdat a Magyar Lovaregylet birtokolt,¹⁴ amelyet az 1910-es, 1920-as és 1930-as népszámlálásokon még egyetlen nagybirtokosként tartottak számon Alagon.¹⁵

Dunakeszin erősebb gazdaréteget találunk, amelynek képviselői kisbirtokosokként meg tudtak élni kizárólag a saját földjükön megtermelt javakból. Sokan legalább 5 holdnyi földdel rendelkeztek, de számos 10, illetve 20 holdnál nagyobb is volt.¹⁶ A dunakeszi gazdák elsősorban kertgazdálkodást folytattak, amit tovább ösztönözött az Oceán konzervgyár jelenléte, valamint a kormány kertgazdálkodást támogató politikája.¹⁷

Az első világháborút követően, az országot általánosan sújtó gazdasági problémákon túl, a dunakeszi gazdák életét a Honvédelmi Minisztériummal folytatott vitájuk is nehezítette. A minisztérium ugyanis még a háború alatt rekvirálta a Duna menti legelőket, a bérleti díj fizetésével elmaradt, és a békekötéseket követően megfeledkezett a terület visszaadásáról. A helyzet megoldása érdekében a dunakeszi földbirtokosok közgyűlést hívtak össze 1922. február 5-re

1. kép: Budapesti mezőgazdasági kiállításon a dunakeszi paradicsom (1948)

¹³ F. SZABÓ, 1931a 171.

¹⁴ F. SZABÓ, 1931a 173.

¹⁵ NÉPSZÁMLÁLÁS 1910. IV. 474.

¹⁶ NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. I. 237–268.

¹⁷ CSATH, 2010. 21.

„A kitűzött közgyűlés egyedüli és igen fontos tárgya a köz legelőinek rendezése, illetve visszarendezése, a gazdák úton, útfélen támadják az előljáróságot amiatt, hogy nem ment utána, mert legelő nélkül állattenyésztés el sem képzelhető.

Ezen kijelentésre a gazdaközösség elkeseredve panaszkodik, hogy éppen ezért, mert állattenyésztéssel nem foglalkozhatik, a termelők 80%-a kölcsönvett pénzen tengődik, mely körülmény okmányokkal is igazolható. Hosszan tartó vita után a közgyűlés egyhangúlag a következőleg határozott:

Tekintettel ama körülményre, hogy a volt úrbéresek közös legelőik 60 kat. holdat tesz ki, ennek fele a katonai kiutalásra hivatkozással a háború okán kivételes állapotra csekély holdankénti 53 koronás bérösszegért 1917-től kezdve 10 évre utásztanfolyam e céljára bérbe vett, de a bérösszeg 1919-től befizetve nem lett, uradalom a község területén nincsen, a lakosság törpe kisbirtokosokból, házas zsellérekéből, mezőgazdasági munkás és budapesti különböző gyárakban dolgozó munkásokból áll, a lakosság állatlétszáma 1922. évi összeírás szerint: szarvasmarha növendékkel együtt 180 db, sertés 913 db és 320 db fejős kecske,¹⁸ melyekre kértük a nagyméltóságú m. kir. honvédelmi miniszter urat, hogy a legelőterület bérletre vonatkozó szerződést hatálytalanítani méltóztassék. Ezen kérésünk azonban teljesedésre nem ment, hanem a miniszter úr őméltósága 51272/II 35.1921 12 számú rendeletével a bérelt területnek egy részét legeltetési célra átengedte, azzal, hogy a legeltetés csak a terület kijelölése után kezdhető meg, az a kijelölés a mai napig sem történt meg, sőt, e helyett múlt évben községünkben elszállásolt huszárság lovai sem ezen a bérelt területen legeltek, hanem a nem bérelt legelőterületet, Duna menti utak szélét és egyéb réteket is legelték, mialatt a gazdaközösség állatait istállón és ólakban tartotta, jobban mondvá kínozza.

Minthogy ezen körülmény a gazdaközösségre nézve óriási kárt jelent, mert intenzív állattenyésztés legelő nélkül nem képzelhető el, a nemzeti vagyon fokmérője az állatlétszám nagysága, éppen azért súlyt kell helyezni arra, hogy állattenyésztés alapja, a közlegelő rendelkezésre álljon, az állatoknak legelőre való kihajtása, ha nem is talál elegendő tápanyagot, tenyésztés szempontjából nagy fontossággal bír, mert a mozgás és a friss levegő vérkeringését fokozza, erősíti, stb.

Ezen előrebocsajítása után a közgyűlés mindazt véli, hogy a katonaságnak ezen területre feltétlen szüksége nincsen, ismételten kéri az erre vonatkozó szerződés hatálytalanítását és a legelő visszaadását, amennyiben a katonahatóság mégis ragaszkodik a szerződésnek bérleti idő lejártáig való fennállásához, az 1920 évi január hó 1.-től kezdődően holdankénti bérösszeget 400 koronára emeli, kéri az előljáróságot, hogy ez irányban a kegyes hatósággal kísérelje meg az egyezséget, de ha célra nem vezetne, jelen kérésünkkel forduljon az illetékes bírósághoz, továbbá a kisgazdák és a földmunkások állatainak legeltetéséhez szükséges legelőterület biztosítása érdekében ezen jegyzőkönyv kivonatának csatolásáról az 1920. évi XXXVI. trvc. 6.§ és a 3120/1920 értelmében az Országos Földbirtokrendező Bíróságnál járjon el.”¹⁹

A háború után a minimális létszámúra csökkentett Magyar Honvéd-

¹⁸ Az alagi állatállományt nem számították bele. A lovaregyletnek több száz fős lóállománya volt.

¹⁹ MNL PML IX. K 311 n, Pest megyei legeltetési társulatok iratai Dunakeszi Közbirtokosság Legeltetési Társulata (1895–1943), 1922. február 5.

ségnek semmi szüksége nem volt a dunakeszi földekre. Tudjuk, hogy a visszaszerzett földeket a birtokosok nem szándékozták intenzíven megművelni, mert a futóhomok miatt erre nem tartották alkalmasnak azokat.²⁰ Az első világháború alatt, a honvédelmi minisztériummal megkötött bérleti szerződés előtt is legelők voltak itt, így valószínűsíthető, hogy – a nagyobb haszon reményében – a tulajdonosok inkább a felparcellázásban, és házhelyenkénti árusításban gondolkodtak. Már 1934-ben elkezdődött a Malomárok-dűlői Duna-parti utak, terek kijelölése, valamint a Fő út (akkoriban Váci út) menti és a révdűlői ingatlanokra vonatkozó szabályozási tervek elkészítése.²¹ A mai Liget utca északi oldalának felparcellázása után tervbe vették a déli rész felosztását is. 1939 márciusában jutottak elhatározásra, hogy a megmaradt földterületet eladják. A jegyző figyelmezteti az eladást tervező gazdákat, hogy a község formálásához, a területrendezéshez szükséges földterületeket ingyen községi tulajdonba kell adniuk, ráadásul a közművek és a közterületek kiépítése is a tulajdonosok feladata (és költsége) volt.

„A parcellázásra szánt földekkel határos területen egy új telep létesült, 300 villaszerű lakóházzal, három oldalról beépített területtel van határolva, ennél fogva az érdekelt gazdaközösség kivétel nélkül házhelyeknek kéri felosztani! De tekintettel azon körülményre, hogy három éve a paradicsomtermés az átlagosnál gyengébb volt, a M. Kir. Földművelésügyi Minisztérium a konzervgyárak részére szállított paradicsom árát 3½–4 fillérben állapította meg, ezen csekély bevételből a gazdaközösség alig tudta köztartozását kifizetni, magát, családját és gazdaságát fenntartani és így legelőfelosztással járó költségekre fedezet nem maradt.

A bevételek csökkenéséhez az is nagyban hozzájárult, hogy a múlt évben a nyári hónapokban, paradicsom és egyéb termények értékesítése idején, a lóállomány nagy részét katonai gyakorlatokra behívták.

Előadó jegyző ezek után figyelmeztette a jelenlévő gazdákat, hogy a jelenlegi parcellázási szabályrendelet szerint, csak akkor kapnak engedélyt felosztásra, ha a felosztani kért területen a közterületeket, utcákat ingyen, minden ellenszolgáltatás nélkül és tehermentesen a községnek átengedik, az utcákat, járdákat szabályszerűen megépítik, befásítják és villamos világítási hálózat megépítéséről saját költségeken gondoskodnak, ami természetesen tetemes költségekbe fog kerülni.”²²

Mivel a szóban forgó legelők felparcellázása nem haladt, a gazdaközösség 1941 januárjában úgy határozott, hogy továbbra is igényli a parcellázást. (Pedig a korai világháborús évek, ameddig Magyarország nem vett részt a háborúban, általános gazdasági növekedést hoztak, még a mezőgazdaságban is.) Így, vélhetően, a gazdák az 1939–1941-es

²⁰ MNL PML IX. K 311 n, Pest megyei legeltetési társulatok iratai Dunakeszi Közbirtokosság Legeltetési Társulata (1895–1943), 1939. március 12.

²¹ MNL PML IX. K 311 n, Pest megyei legeltetési társulatok iratai Dunakeszi Közbirtokosság Legeltetési Társulata (1895–1943) 1934. június 3.

²² MNL PML IX. K 311 n, Pest megyei legeltetési társulatok iratai Dunakeszi Közbirtokosság Legeltetési Társulata (1895–1943), 1939. március 12.

években kevésbé szenvedtek pénzhányban, mint általában a válságos, két világháború közötti időszakban. Az 1943. novemberi közbirtokossági gyűlésen még mindig a révdülői legelők birtokarány szerinti felosztása és a parcellázás megkezdése voltak a legfontosabb napirendi pontok, az egyre szaporodó falopások mellett.²³ 1941-ben, Magyarország belépésével a világháborúba, a gazdaságban egyre nagyobb nyersanyaghiány mutatkozott. A községbe ősszel nem érkezett elegendő tűzifa.²⁴ Ezért nemcsak a szegényebbeknek, de a módosabb gazdáknak is szükségük volt tüzelőanyagra, szerszámfára, zöldségkarókra. A közgyűlés ezért engedélyezte a fák 50%-ának kitermelését, egyúttal gondoskodni próbáltak a maradék hatékonyabb őrzéséről.

Dunakeszi és Alag ipara

A MÁV Dunakeszi Főműhely

Dunakeszi kedvező fekvésű, a Vác–Budapest vasútvonal által már régóta az ország vérkeringésébe bekapcsolt, de továbbra is agrár jellegű település maradt. Egyre többen foglalkoztak szolgáltatásokkal (vasutasként, bérkocsisként, vendéglátósként stb.), valamint a helyi iparosok aránya is magasabb volt, mint egy átlagos vidéki nagyközségben, köszönhetően a nagyszámú építkezésnek. Bár a konzervgyár ekkorra már folyamatosan termelt, az igazi változást a település iparosodásában a vagongyár építésének megkezdése jelentette. Utóbbi létrehozását az tette indokolttá, hogy szükség volt egy olyan javítócentrum kialakítására, amely a fővároshoz közel fekszik, hiszen a Pesti/Északi Főműhely bővítésére a túlzásfoltosság, a környék beépítettsége és városrendezési okok miatt nem volt lehetőség.²⁵ Másrészt a főműhely kapacitása nem volt elegendő, azt a mozdonyok, a teher- és a különleges kocsik lefoglalták, de a közvetlen kiváltó ok két tüzeset volt a műhelyben 1905-ben és 1907-ben.²⁶ A második tüzeset kifejezetten katasztrofális volt, a berendezések nagy része tönkrement és 18 db Pullmann-típusú kocsi is a tűz martalékává vált.²⁷ Ezt követően kezdett el a MÁV vezetősége egy új kocsijavító műhely lehetséges helyszínei után kutatni. Dunakeszi a nagy múltú Vác–Budapest vonalon feküdt, viszonylag közel a fővároshoz. A MÁV Északi Főműhelye, illetve istvántelki telepe is közel feküdt, ugyanazon a vasúti vonalon, ami megkönnyítette a költözködést, valamint az egyes szakemberek, munkaeszközök és a vasúti kocsik szállítását.

²³ MNL PML IX. K 311 n, Pest megyei legeltetési társulatok iratai Dunakeszi Közbirtokosság Legeltetési Társulata (1895–1943), 1943. november 7.

²⁴ MNL PML IX. K 311 n, Pest megyei legeltetési társulatok iratai Dunakeszi Közbirtokosság Legeltetési Társulata (1895–1943), 1943. november 7.

²⁵ ÁGOSTON, 2014. 4.

²⁶ ÁGOSTON, 2014. 4.

²⁷ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 13.

„Kereskedelmi Miniszter 1911-ben jóváhagyta a MÁV földvásárlását (77 kat. holdat) a telkes gazdától, így 1911-ben lefektették az iparvágányokat és mészhomok téglagyárat építettek (amihez csak a meszet kellett beszerezniük). A téglagyár beüzemelése után az I. világháborúig gőzerővel folyt az építkezés. 1914 végére elkészült a kapus épület, az iroda, a tanoncműhely, a szertár, a villamos javítóműhely, a kovácsműhely, a szállítási-és szerszámraktár, a faraktár, a lőszerfeldolgozó műhely, az olajraktár és a kazánház, és a nagy víztorony.”²⁸

Az építkezések és a földmunkák rengeteg – részben dunakeszi – munkáskezet igényeltek. Új vasútállomást is létesítettek Dunakeszi néven, majd egy évvel később alagutat fúrtak az állomás alá, így biztosították az összeköttetést a Műhelytelep és Újdunakeszi Banktelep között. A téglagyár 1912-ben készült el, ahol fehér mész kötőégetést kezdtek gyártani. Ezekből épült fel a Műhelytelep, a kapus háza, valamint az igazgatósági épület, a tanoncműhely, a szertár, a Bagolyvár és a Munkásotthon (a mai művelődési ház).

Az építkezések az első világháború kitörése miatt leálltak, de az elkészült épületeket ekkor is hasznosították: hadikórház működött bennük, amelyet 1919. március 10-én kezdtek felszámolni.²⁹ A világháborút követő gazdasági gondok a Műhelytelep építkezésén is éreztették a hatásukat. 1918-ra a nagy kocsiszerelő-csarnok falainak 60, a tetőszerkezet 95%-a készült el.³⁰ 1918-ban, amikor a béke hírére az utolsó sebesült is elhagyta a hadikórházat, a MÁV dolgozói két méter magas deszkafalakkal kisebb részekre osztották a csarnokot, ahol –a vágányokon álló tehervagonok mellett – Horvátországból és a Felvidékről elűzött/elmenekült vasutas családokat helyeztek el.³¹ A Műhelytelep hosszú évekre menekülttáborrá alakult,³² életének megszervezésében pedig jelentős szerepet játszottak a MÁV horvátországi iskoláiból elmenekült tanárok, közöttük Horváth Ferenc, volt zágrábi iskolaigazgató, aki a telep gondnoka lett.³³ Az 1919., félbeszakadt tanévet is sikerült a tanulóknak lezárni, de szeptembertől a diákok a D pavilonban kaptak négy helyiséget, ahová a MÁV a horvátországi iskolapadokat és más tanszereket is eljuttatta.³⁴

A MÁV-üzem építése 1920-ban a bádogos munkák befejezésével abamaradt, az üvegezési munkákat anyagihiány miatt le kellett állítani.³⁵ Az építkezés hosszabb ideig is állt volna, ha nem tör ki újra tűz az Északi

²⁸ SZŰCS-KOROZMÁN, 1976. 7.

²⁹ MÁV Hivatalos Lap 1919/18.; ÁGOSTON, 2014. 5.

³⁰ SZŰCS-KOROZMÁN, 1976. 7.

³¹ RÁKOSI, 1927. 223.; ÁGOSTON, 2014. 5.

³² A háború után Magyarországra menekültek létszáma elérte a 350-400.000 főt, akik közül több tízezeren hónapokon át pályaudvari vagonokban vagy rögtönzött barakkokban laktak. ROMSICS, 2002. 155.

³³ RÁKOSI, 1927. 223.; ÁGOSTON, 2014. 5.

³⁴ KOLLÁR, 2012. 8.

³⁵ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 14.

Járműjavítóban, 1922-ben, ami az illetékeseket a dunakeszi építkezések újraindítására sarkallta. A műhely kiépítését 1925 májusáig Beöthy Kálmán, majd ezt követően Lányi Ferenc vezette.³⁶ A trianoni békeszerződést és a román megszállást, fosztogatást követően a román csapatok tervszerűen hurcolták el a vasúti gördülő állományt, de az állomásépületeket és a szolgálati lakásokat sem kímélték.³⁷ 1918 novemberében 8680 személykocsi volt a MÁV állománya, ami 1919 októberére 2031-re csökkent, de ebből csak 615 volt üzemképes.³⁸ A polgári vasúti közlekedés helyreállításához így igény volt a vagongyártás fellendítésére. A Főműhely felszerelésére 1924–1925-ben sor került, részben új beszerzésekből, részben pedig az istvántelki és az Északi Főműhely berendezéseinek átköltöztetéséből.³⁹ Utóbbira főképp azért került sor, mert a vállalat komoly pénzühiánnyal küzdött.⁴⁰

1922-től kezdve az építkezések nagyobbik hányadát nem a Főműhely üzemi épületeinek befejezése tette ki, hanem a Műhelytelephez kapcsolódó lakó- és kiszolgáló épületeké. A MÁV igyekezett lakhatást biztosítani a jól képzett szakembereinek, akiket a megszűnt sátoraljaújhelyi, kaposvári és szeged-rókusi műhelyekből helyeztek át, a dolgozók nagyobbik hányadát azonban az istvántelki műhelyből és az Északi Főműhelyből irányították át.⁴¹ Utóbbi helyről mintegy 780 munkás érkezett meg, családjával együtt 1926. május 25-én Dunakeszire, ahol jobb, kiszámíthatóbb, a háború előttire hasonló életet reméltek. Eddigre a korábbi szükséglakások megszűntek a területen.⁴²

A MÁV – az angol és a német példákat alapul véve – alakította ki a maga munkástelepeit, amelyekre a kertváros-mozgalom urbanizált verziójaként tekinthetünk. A dunakeszi Műhelytelepen 1922 és 1928 között épült lakások magyarországi példája a kispesti Wekerle-telep lehetett. Az itt kialakított épületeket – a kertvárosi koncepciónak megfelelően – csak bérelni lehetett. A házak holland típusú, emeletes építmények, amelyekhez kis kert, padlás- és pincerész tartozott. Mindegyikben alakítottak ki mellékhelyiséget, és a szobákon kívül kamra is volt. A fűtést fűrészpör-tüzelésű kályhakkal biztosították, amelyekhez a fűrészpör és a hulladék fát előbb ingyen, később jelképe összegért kapták a munkások a gyártól. A lakásokba az áramot is bevezették. A fenti intervallumban Kotál Henrik terve alapján 160 lakás készült el, az első lakók 1924-ben költözhetek be.⁴³

A lakások elhelyezkedésénél figyelembe vették az üzemi hierarchiát: a magasabb rangú tisztségviselők a telep középpontján (Körönd) kaptak

³⁶ ÁGOSTON, 2014. 6.

³⁷ MAJDÁN, 2010. 17.

³⁸ MAJDÁN, 2010. 18.

³⁹ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 14.

⁴⁰ ÁGOSTON, 2014. 6.

⁴¹ SZÚCS-KOROZMÁN, 1976. 8.

⁴² ÁGOSTON, 2014. 6–7.

⁴³ GERŐ, 1998. 112–113.

lakást, ráadásul az emeleten, amelyek tágasabbak, kényelmesebbek voltak, mint a földszintiek. Utóbbiakban laktak a munkások. A karbantartási munkákat a pályakarbantartók végezték el.⁴⁴

1. táblázat: A lakásépítés fázisai Dunakeszin⁴⁵

lakástípus	1922-1928	1943-1944	1953-1954
egyszobás	44	12	–
kétszobás	106	9	75
háromszobás	8	–	6
négyszobás	2	–	–

Ugyanakkor nemcsak a lakásépítések, hanem a hozzájuk kapcsolódó létesítmények kiépítése is munkalehetőségeket teremtett. A telepen volt orvosi rendelő, cipész, fűszeres, Hangya Szövetkezeti Fiók, szabó, vendéglő, gőzmosoda, gőz- és kádfürdő.⁴⁶ A kultúrház építését már 1911-ben megkezdték, majd a Magyarság sportpályája 1926–1929 között hozták létre, míg a gyártelepi Jézus Szíve-templom csak a második világháború alatt készült el (1944).⁴⁷ A sportpálya és a templom építése azonban legnagyobbbrészt közösségi összefogással valósult meg, kevés fizetett munkásnak adott munkalehetőséget, csupán a komolyabb szaktudást igénylő feladatokra alkalmaztak szakembereket (ellentétben a lakásépítésekkel).

Az 1930-as évek végére tovább nőtt az alkalmazottak száma: a lakásigényt a második világháború alatt épült 21 lakás és az ipari tanulók kollégiumának számító „legényszállás” próbálta kielégíteni.⁴⁸ A nőtlen munkásokat az utóbbi, 50 ágyas épületben szállásolták el, egy- és kétágyas szobákban. Ezeket olcsó üzemi árammal, illetve gőzfűtéssel látták el. Ágyneműcsere kéthetente volt. Biztosították számukra a hideg-meleg vizes zuhanyzás lehetőségét, továbbá négy elektromos tűzhellyel felszerelt konyha, és étkező is a lakók kényelmét szolgálta. A kádfürdő az otthon alagsorában kapott helyet, ide minden munkás hetente legalább egyszer lejár.⁴⁹ Az egyik helyiségben rendezték be a református imaházat.⁵⁰

Mivel a telepen nem minden dolgozó számára tudtak lakhatást biztosítani, a Váci Bank igen előnyös kondíciókkal, alacsony kamatozású hitelt biztosított azok számára, akik közülük családi ház építésébe fogtak.⁵¹

A Főműhelyt 1926. május 23-án helyezték üzembe, amelynek feladatai a következők voltak:

⁴⁴ GERŐ, 1998. 113.

⁴⁵ SZŰCS-KOROZMÁN, 1976. 13.

⁴⁶ GERŐ, 1998. 114.

⁴⁷ VARGA, 2005. 84.

⁴⁸ VARGA, 2005. 87.

⁴⁹ GERŐ, 1998. 114.

⁵⁰ Erről bővebben ld. *Egyházi élet Dunakeszin és Alagon 1910 és 1945 között* c. fejezetet.

⁵¹ GERŐ, 1998. 114.

„A Dunakeszi Főműhely kizárólag személy-, kalauz-, és postakocsi javításával fog foglalkozni. Fenntartás céljából hozzá az összes négytengelyű személy- és kalauzkocsikat, a budapesti üzletvezetőség területén állomásozó 7 m-nél kisebb tengelytávú I., II. osztályú, a nem Cn-sorozatú kéttengelyű III. osztályú kocsikat, továbbá a teher-, kalauz-, MÁV-, posta-, és posta-kalauzkocsikat, végül az összes két-, három-, négytengelyű magyar királyi postakincstári postakocsikat osztottuk be.”⁵²

Az első kocsiemelés május 31-én történt.⁵³ Közvetlen munkáltatóként a Főműhely a megindulását követő években közel 700 embernek adott munkát. A felügyeleti személyzet létszáma 58, a dolgozóké 598 főből állt hat osztályban. A hat osztály így tagolódott: I. személyzeti ügyek; II. számosztály (számfejtés, bérelszámolás, anyagelszámolás, nyugdíj stb.); III. kiszolgáló üzemek; IV. gyártás-előkészítő osztály; V. kocsiosztály; VI. üzemosztály (TMK). A felsorolt osztályokon kívül a beszerzésért és anyagellátásért felelős szertár tartozott az üzemhez.⁵⁴

A kezdeti évek sikeres működését bizonyítja, hogy az első tizenkét évben, a műhely, évenként 48 négytengelyes személykocsit készített, fényezéssel; az éves terv szerint 500 négy-, valamint 100 kéttengelyes személykocsi-fővizsgára került sor (ez a teljesítés során kevésbé változott), emellett évi 400 futójavítást hajtottak végre (vegyesen).⁵⁵ A Főműhely ebben az időben a MÁV reziüzemeként működött, beruházásait és fejlesztéseit az Igazgatóság intézte, központilag. Az üzem és a telep is az Istvántelki Főműhelyből kapta a villamos energiát, míg a vizet a területén épült, mintegy 500 köbméteres víztorony szolgáltatta.⁵⁶

Alig pár évnyi zavartalan működés után kitört az 1929–1933. évi nagy gazdasági világválság. A MÁV – állami vállalatként – nem kívánta tovább sokasítani az országban a kenyérkereset nélküli emberek sorát. Ezért nem bocsátottak el egyetlen dolgozót sem a válság hatására, viszont létszámstopot hirdettek a felvételeknél. A nyugdíjazásokkal együtt a válság éveit alatt csak minimálisan csökkent a dolgozói létszám. Az alacsony bevételeket a munkaidő 6-7 órára rövidítésével és ezzel arányosan a fizetések csökkentésével igyekeztek kompenzálni.⁵⁷

Az 1935–1936-os esztendőktől az ipari fellendülés a Dunakeszi Főműhelyben is éreztette hatását,⁵⁸ majd 1938-ban értékes, új gépeket szereztek be, és 1939-ben a létszámkorlátozás is megszűnt, pár év alatt közel a duplájára 1200 főre emelkedett a dolgozók száma. A második világháború alatt már 1200-an dolgoztak az üzemben, és egyre nagyobb hányadban jelentek meg a hadimunkák.⁵⁹ A termelési érték az 1930-as évek második felében

⁵² MÁV Hivatalos Lap, 1919/18.

⁵³ Ágoston, 2014. 7.

⁵⁴ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 13.

⁵⁵ VARGA, 2005. 78.

⁵⁶ GERŐ, 1998. 16.

⁵⁷ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 14.

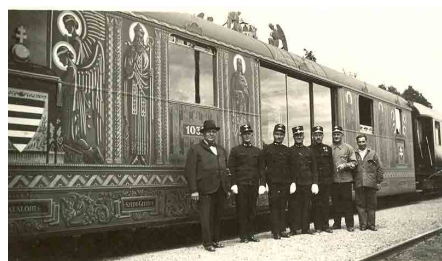
⁵⁸ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 14.

⁵⁹ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 15.

emelkedett, annak ellenére, hogy nem tért el jelentősen az elkészített és az átvizsgált kocsiszám az éves tervektől, mert speciális egyedi munkákkal, korszerűsítési feladatokkal, mint például kórházvagonok, tisztikocsik építésével bővült a műhely munkaterve.⁶⁰ A korszak leghíresebb alkotása, ami Dunakeszin készült, I. (Szent) István király (1000–1038) halálának 1000 éves évfordulójára, a Szent Jobbot szállító aranyvonat. Az 1938-as esztendő elején alakították át egy poggyászkocsiból.⁶¹

2. kép: A Műhelytelep látképe 1944-ből

3. kép: A Dunakeszin készült aranykocsi

A második világháború alatt az üzem folyamatosan működött, majd az orosz front közeledtével a légitámadások is mind gyakoribbá váltak. 1944 őszén több támadás is érte Dunakeszit, főleg a vasútvonal és a Főműhely voltak a bombázások célpontjai.⁶² A munka mindezek ellenére sem állt meg egészen 1944. december 8-áig, amikor a kivonuló német csapatok felrobbantották a víztornyot, a váltókat és a távirókat. A szovjet csapatok észak felől már másnap elfoglalták a Révdűlőt, ahol aztán egészen karácsonyig megmerevedtek a frontvonalak. A december 25–26-i támadásukkal a szovjetek megtörték az ellenállást: a németek 28-án vonultak vissza a településről.

Az „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. dunakeszi gyárának története (1917–1945)

Dunakeszin 1917-ben létesült az „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. konzervgyára, egy a vasút mellett fekvő területen, ami nagy változásokat indított a község életében: a falu az iparosodás útjára lépett.

A konzervgyártás a legfiatalabb magyar élelmiszer-iparág, bár az ország területe klimatikus és talajbeli adottságainak köszönhetően régóta alkalmas volt gyümölcs- és zöldségtermesztésre,⁶³ és Dunakeszin – aho-

⁶⁰ SZŰCS–KOROZMÁN, 1976. 14.

⁶¹ CSIBA, 2000–2001. 33.; JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 46.

⁶² MÁV Hivatalos Lap, 1919/18.

⁶³ SIPOSNÉ, 2006. 15.

gyan arról már több helyütt szó volt⁶⁴ – az igen jelentősnek mondható paradicsomtermelés mellett kertgazdálkodás is folyt, számos más gyümölcsöt és zöldséget is termesztettek.

A konzervgyártás rövid története

Az emberiség története kezdeteitől fogva alkalmazott egyszerű tartósítási technikákat, mint a füstölés vagy a sózás, később a befőzés és a savanyítás is ismertté vált. Mindezeket azonban egészen a 18. század végéig kisipari, alapvetően háztartási szinten művelték: egy-egy kisebb vagy nagyobb család elsősorban saját szükségleteinek kielégítésére tartósította az élelmiszert, csak kis mennyiségekben árusították a piacokon.

A nagy tömegű, ipari tartósítás létrejött a hadsereghez, a hadi élemezéshez köthető. A 17. század második felében megnőtt a hadseregek létszáma, amelyek élelemellátása egyre nagyobb kihívás elé állította az ezért felelős tisztviselőket. Léteztek ugyan pl. mobil sütődék, illetve sózott vagy füstölt húst, halat is vittek magukkal, mégis alapvetően az előre felállított raktárhoz voltak kötve, vagy a kénytelenek voltak a hadszíntér kirablásához folyamodni. (Ez később, ha esetleg a kezükre került az adott terület, nem volt túl kifizetődő.) Ennek megfelelően a hadseregek vezetői erősen ösztönözték az élelmiszer tartósításának lehetséges új módszereit kutatását.

A 19. század elejéig az élelmiszerek romlását, erjedését kísérleti úton nem tudták megmagyarázni, inkább csak elképzelések, sokszor pedig fantazmagóriák léteztek ezek okairól. Eleinte az elméleti tudományág fejlődött, amelynek egyik első állomása volt, hogy Lazzaro Spallanzani (1729–1799) 1765-ben kimutatta: forralás révén az erjedés és megromlás elkerülhető, valamint azt is, hogy a forralással sterilizálás után az adott tárgyon nem képződnek új mikroorganizmusok.⁶⁵ 1809-ben Louis-Jacques Thénard (1777–1857) az élesztő és az ételromlás kapcsolatáról írt.⁶⁶ A Jóreménység foknál született Christiaan Hendrik Persoon (1761–1836) a sör felszínén kialakult hártyát „*mycoderma cerevisiae*” (sörélesztő) néven írta le.⁶⁷ A francia Charles Cagniard de Latour (1777–1859) 1822-ben felfedezte és bebizonyította, hogy létezik a kritikus pont, amely révén az anyag átalakul. Leírta a kritikus hőfokot, amelyen egyes folyadékok gázzá változnak,⁶⁸ felfedezése a termodinamika fejlődésének alapja lett, ugyanakkor a konzervgyártás számára is fontos információt jelentett. Végül – egy időben (1836–1837), de egymástól függetlenül – Cagniard

⁶⁴ Ld. a *Paradicsomtermesztés Dunakeszin c.* fejezetet.

⁶⁵ SPALLANZANI, 1765.

⁶⁶ THÉNARD, 1815. 337–338.

⁶⁷ PERSOON, 1822. BAND I.

⁶⁸ CAGNIARD DE LA TOUR, 1822a 127–132.; CAGNIARD DE LA TOUR, 1822b 178–182.; CAGNIARD DE LA TOUR, 1823. 410–415.

de Latour és két német tudós, Theodor Schwann (1810–1882)⁶⁹ és Friedrich Traugott Kützing (1807–1893) azonosították az élesztőgombákat, ami fontos mérőföldkőnek számított a konzervgyártás szempontjából.⁷⁰ Louis Pasteur (1822–1895) – amellet, hogy a mikrobiológia atyjának tekinthető – kísérleti úton és gyakorlati szinten is igazolta, hogy léteznek szabad szemmel nem látható mikroorganizmusok, illetve leírta azt is, hogy ezek okozzák a sör és a bor megromlását, amelyet melegítéssel el lehet kerülni. Az eljárást, amelyet a konzervipar is alkalmaz, róla nevezték el pasztőrözésnek.⁷¹

A konzerválás metódusait azonban gyakorlati úton is tökéletesítették. Magának a konzervnek a felfedezője Nicolas Appert (1749–1841) cukrászmester volt, aki üvegekbe töltötte a feldolgozandó élelmiszereket, majd azokat jól lezárta és forrásban lévő vízbe téve hőkezelt. Bizonyítani – Pasteur kísérletéig – nem tudta, csak feltételezte, hogy a hőkezelés révén minden olyan „anyag” távozik az üvegből, illetve nem termelődik újra, amelyek tartalmának megromlását idéznék elő. Appert kísérletét Napóleon motiválta, aki 1795-ben, a francia hadsereg főparancsnokaként 12.000 frankot (egy munkás napi 3 frankot keresett) ígért annak, aki a hadsereg élelem-ellátási problémáit megoldja.⁷² A cukrászmester 1802-ben a Párizs közeli Massy-ba költözött, és kisebb konzervüzemet nyitott. 1807-re már beszállítója volt a francia haditengerészetnek, amely nagy mennyiségben, rendszeresen vásárolt Appert termékeiből. Ekkor már az üzem olyan konzerveket állított elő, amelyek legalább négy hónapig megőrizték frissességüket.⁷³ Appert sikeres vállalkozó lett, olyannyira, hogy 1810-ben személyesen vehette át az oroszországi hadjáratára készülő Napóleontól a tekintélyes pénzdíjat, egyúttal elnyerte az *Emberiség Jótévéje* címet is.⁷⁴

Appert a találmányát nem szabadalmaztatta, csak leírta,⁷⁵ így Peter Durand (1766–1822), egy angol vállalkozó 1810. április 25-én, Angliában adta be konzervgyártási szabadalom iránti kérelmét a brit hatóságoknak. Ebben már nemcsak az üvegekben, de a cserépedényekben és fémdobozokban konzerválásra is engedélyt kért.⁷⁶ Az üzemi gyártás végül 1813-ban indult meg, amikor Bryan Donkin (1768–1855) és John Hall 1200 fontért megvásárolták Durand szabadalmát, és Bermondsey-ben megnyitották első konzervgyárukat, amelyben már a maihoz hasonló dobozokban állították elő, nagy tömegben az élelmiszereket.⁷⁷

⁶⁹ SCHWANN, 1839.

⁷⁰ KÜTZING, 1837. 385–409.

⁷¹ DEBRÉ, 1994. 259–260.

⁷² BALLHAUSEN–KLEINELÜMERN, 2008. 128.

⁷³ „Amikor kinyitottuk az edényeket, és megkóstoltuk a bennük lévő 18 különféle tartósított élelmiszert, kiderült, hogy mindegyik megőrizte eredeti frissességét, és a tengeri út során a legkevésbé sem romlottak meg”. Idézi: FARKAS, 1996. 89–92.

⁷⁴ BARBIER, 1994.

⁷⁵ APPERT, 1810.

⁷⁶ *Repertory*, 1811. 193–195.

⁷⁷ GREENLAND–DAY, 2016.

Az „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. létrejötte

A konzervgyártás kialakulása Magyarországon

A magyarországi konzerválás – akárcsak másutt a világon – az arisztokraták és a nagypolgárok konyháiban kezdődött, akiknek háziasszonyai, szakácsnői minden olyan technikát alkalmaztak, amelyek révén tartósíthatták megbízóik kedvenc ízeit az év minden szakára. Az első, már konzervgyárnak nevezhető létesítményt a korabeli magyar területen 1840-ben, Aradon hozták létre a Tones-fivérek, Ferenc és Ede, akik mustárt gyártottak.⁷⁸ Az első pesti gyárat 1869-ben id. Mocznik Lajos és felesége alapította (Mocznik L., VIII. ker. Alföldi utca 10.), amely a mustár mellett főzelékkonzerveket és borecetet is előállított, és már 10-20 munkást is foglalkoztatott.⁷⁹ Ezek a cégek azonban még mindig inkább kézi módszerekkel működtek, kevés gépi erőt alkalmaztak, és termékeiket maguk forgalmazták. Exportra legelőször Szepessy Frigyes Hentes- és Kolbászúru Gyárából szállítottak hús- és zöldségkonzerveket Triesztbe, Münchenbe, Amszterdamba.⁸⁰ Az ipari szintű konzervgyártás az Osztrák–Magyar Monarchia területén is a hadsereg ételmezéséhez kötődik. 1861-ben jött létre Fiumében (ma: Rijeka, HR) a Narhanek C. gyár (később: Prima Fabbrica Conserve di Fiume), amelyben ugyan főzelék- és tejkonzerveket is gyártottak, de főleg adriai (elsősorban szardínia) halkonzerveiről vált híressé. 1869-ben évi 200.000 doboz szardíniát, valamint 20.000 doboz főzeléket, 15.000 doboz tengeri rákot, 14.000 doboz tonhalat, 10.000 doboz tejet, illetve 20.000 doboz különféle gyümölcskonzervet készítettek.⁸¹ 1872-ben alapították meg Rohoncon a Bogdány-féle Első Osztrák–Magyar Rántott-leves-anyaggyárat. A gyár területe mintegy 2300 négyzetméteren és hat épületben működött, ráadásul gépesített volt: a mintegy 20-22 munkás egy tíz lóerős gőzgép segítségével dolgozott, és napi 10.000 kg konzervet tudtak előállítani. A Monarchián kívül Németországba is szállítottak.⁸² Ezen utóbbi üzemek már gépekkel állították elő termékeiket, és alapvetően a katonaság ellátását szolgálták. Az első budapesti konzervgyár az 1882-ben – jelentős állami kedvezmények birtokában – alapított „Weiss Berthold és Manfréd Első Magyar Conserv gyár”, amely a Lövölde téren kezdte meg működését, és húskonzerveket gyártott. 1883 januárjában indult be a termelés, napi 25.000 konzervvel. Hamarosan a hadsereg szükségletei-

⁷⁸ HLBOCSÁNYI, 2014. 11.

⁷⁹ <http://www.mocznik.hu/mustargyar.html> (A letöltés ideje: 2017. július 27.) Mocznik Lajost (más személyekkel, pl. Zipernowsky Károllyal együtt) az 1885. augusztus 8-ai minisztertanácsi jegyzőkönyv értelmében a „Koronás arany érdemkereszt” kitüntetésre terjesztették fel. MNL OL K 27 Minisztertanácsi jegyzőkönyvek. Jegyzőkönyv az 1885. augusztus 8-ai ülésről, fol. 9.

⁸⁰ HLBOCSÁNYI, 2014. 12.

⁸¹ FEST, 1897. 264–265.

⁸² BOROVSKY, 1898. 459.

nek 34%-át a Weiss-féle üzem szállította. Három évvel később, 1885-ben a Soroksári út–Máriássy utca sarkára települt át az üzem (Weiss Manfréd Első Magyar Konzerv- és Ércárugyár), amely továbbra is elsősorban a hadsereg számára gyártotta *Globus* márkanévű húskészítményeit, de az olasz és a német piacra is szállított.⁸³ Az 1900-as évektől pedig egyre több konzervgyár jött létre, elsősorban Budapesten, de Pozsonyban, Kecskeméten, Rimaszombatban, Déván, Debrecenben, Nyíregyházán és Fiumében is voltak alapítások.

Ezek sorába tartozott az 1901-ben, a Morvaországból Budapestre települt Gottlieb Bernát Benő és sógora, Welleminsky Rezső által megalapított Welleminsky és Gottlieb „Adria” Halkonzervgyárak r.t. is. A tulajdonosok ahhoz az új elithez tartoztak, amely ebben az időszakban a magyar ipar fellendüléséhez erőteljesen hozzájárult. Ezen gyáriparosok közös jellemzője volt, hogy ők maguk (ahogy Welleminsky és Gottlieb) vagy ősük Cseh- és Morvaországon keresztül érkeztek Magyarországra, és rendszerint askenázi zsidó származásúak voltak. Olyan családokkal említhetjük együtt az „Adria” alapítóit, mint a Kohner, a Weiss, a Chorin, a Mauthner, a Herczog, a Schossberger, az Ullmann vagy a Wolfner. Minden esetben megfigyelhető, hogy eleinte vidéken telepednek le, majd Budapestre érkeznek, ahol általában családi vállalkozásokat alapítanak. Utóbbiakat nyereségessé teszik, és ezáltal finanszíroznak egyre több – akár egészen más profilú – vállalkozást. Bár Welleminsky és Gottlieb nem hoztak létre a fent említett családokhoz köthető hatalmas vállalatbirodalmat, cégük folyamatosan fejlődött, egyre több részleggel, majd telephelyekkel is bővült.

Az askenázi zsidó családok által vezetett cégek esetében jellemző volt, hogy klánszerű, patriarchális, hierarchikus családi szerkezetben éltek, tradicionális normáknak megfelelően. A család feje a szenior volt, akinek legfőbb feladata a cím, a vagyon, a birtok megőrzése, gyarapítása, kezelése, majd továbbadása volt. Az „új gazdasági elitnek” is nevezett kör hamar integrálódott a magyar társadalomba, német anyanyelvüket magyarra cserélték, magyar ruhákat hordtak, és többen politikai pályára adták fejüket, illetve kulturális téren mecénásokként tevékenykedtek. Sokan közülük keresztény hitre tértek, míg mások megtartották izraelita vallásukat.⁸⁴ Gottlieb Benő és Welleminsky Rezső családjai megtartották ősük hitét, ugyanakkor nem zárkóztak el a keresztényekkel való házasságkötéstől sem. A legtöbb nagyiparos zsidó család a Belvárosban, illetve a belső Lipótvárosban lakott,⁸⁵ Gottlieb Benő és húga családjai azonban a XIII. kerületben, a Vágány, illetve a Szabolcs utcában éltek.⁸⁶

⁸³ A vasipari tevékenységük is konzervdobozok gyártásával kezdődött. A *Globus* márkanévet 1924-ben jegyeztették be. LONGA, 2007. 148–149.

⁸⁴ HLBOCSÁNYI, 2014. 6–9.

⁸⁵ HLBOCSÁNYI, 2014. 20.

⁸⁶ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. Az „Adria” Halkonzervgyár r. t. igazgatósága, 1913.

A Welleminsky és Gottlieb „Adria” Halkonzervgyárak R.t.

A magyarországi konzervgyárak ebben az időszakban gyümölcs-, főzelék-, hús-, hal-, libamáj-, mustár- és kávékonzerveket gyártotta. Ekkor még a magyar és az osztrák konzervek erős versenyben voltak a magyarországi piacon, és a vevők sokáig jobban bíztak az osztrák termékekben, később azonban a magyar konzervek is kiérdemelték a vásárlók bizalmát. A legtöbb cég még mindig kisipari módszerekkel dolgozott, akiknek voltak gépeik, a hadseregnek, külföldre, illetve a budapestieknek gyártottak, ahogyan a Welleminsky és Gottlieb is, amelynél orosz szardíniát, korona szardíniát, kelet-tengeri heringet, göngyölt heringet, füstölt lazacot és kocsonyahalat állított elő.⁸⁷ Kezdetben a céget Gottlieb Bernát Benő (sz. 1873)⁸⁸ és sógora, Welleminsky Rezső vezették, utóbbi azonban 1907-ben vagy 1908-ban meghalt, így részvényeit, felesége, Welleminsky Rezsóné sz. Gottlieb Franciska, Bernát Benő lánytestvére örökölte. A cég 1908-ban fuzionált a debreceni „Adria halkonzerv és halfüstölőgyár Trigarszky Emil és társai” betéti társasággal, így alaptőkéje 400.000 koronára emelkedett. Az egyesített cég a Welleminsky és Gottlieb „Adria” Halkonzervgyár Rt. nevet vette fel, vezérigazgatója Gottlieb Benő volt. Az igazgató tanácsban a Gottlieb-testvérek mellett a Németh-család, illetve a volt debreceni tulajdonosok (Trigarszky Emil, Félegyházy János és Ganovszky Lajos) is helyet kaptak.⁸⁹

A cég 1909-ben termékei 60%-át bel-, 40%-át külföldön értékesítették.⁹⁰ Az 1910. évi üzletévben nyeresége csak 881 korona 44 fillér volt, ami nem felelt meg a várakozásoknak. Ennek hátterében az állt, hogy hatalmas árukészletek maradtak, valamint, hogy a munkabérek nőttek, a gyártáshoz szükséges cikkek ára tetemesen megdrágult; az árusítási árak ugyanakkor – a nem egészséges verseny következtében – nem voltak tovább emelhetők.⁹¹ Az 1914–1915. termelési évben az „Adria” termékeinek 60%-át belföldön, 30%-át háborús területen, 10%-át pedig Ausztriában értékesítette.⁹²

A korszakra jellemző, hogy a konzervgyárak részvényesei között vannak pénzintézetek, ahogyan az „Adria” esetében is volt, amelynél 1912-re a legfőbb részvényesek között már megjelent két évvel korábban létrejött, debreceni székhelyű Általános Forgalmi Bank Rt. A pénzintézet

⁸⁷ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955.

⁸⁸ Gottlieb Bernát Benő nős volt, fia, Ernő is a konzerviparban dolgozott. 1931-ben Gottlieb kivált az Oceánból, 60.000 pengő végkielégítést kapott, amelyből megalapította a családi vállalkozásként működő „Gottlieb konzervgyár kft.”-t. MNL OL Z 1110, Jelentés a Gottlieb Konzervgyár Kft. státuszáról, 1938. január 31.

⁸⁹ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. Az „Adria” Halkonzervgyár r. t. igazgatósága, 1913.

⁹⁰ *Welleminsky és Gottlieb „Adria” Halkonzervgyárak részvénytársaság Budapest–Debreczen, 1908/09. Debreczen, Mihály Sámuel, 1909. [1.]*

⁹¹ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955.

⁹² *Welleminsky és Gottlieb „Adria” Halkonzervgyárak R.t. Budapest–Debreczen Üzleti jelentése és zárszámadása az 1914/15. évről. Bp., Fráter és Társa, 1915. [1.]*

a gyár igazgató tanácsában is képviseltette magát, Ungár Jenő révén, így lehetősége nyílt, hogy gazdasági és üzletpolitikai elképzeléseit közvetlen módon érvényesítse. A bank alapvető szerepet játszott a konzervgyár forgótőke-ellátásában.⁹³ 1915-ben egy újabb pénzüzetet lépett be a konzervgyár részvényesei közé: a „Mercur” Váltóüzleti Rt. (Bp., V. Gróf Tisza István u. 3.; alaptőke: 10.000.000 korona).⁹⁴ Az Általános Forgalmi Bank Rt. és a „Mercur” Váltóüzleti Rt. között pedig 1913-ban érdekközösség jött létre.⁹⁵ A „Mercur” igazgatója, Berger Mór ettől kezdve az „Adria” igazgató tanácsának tagja lett.

Az újabb bank bevonása is annak érdekében történt, hogy a társaság terjeszkedni tudjon. Ennek érdekében az „Adria” 1916-ban két éves bérleti szerződést kötött a kezükön lévő budapesti telephely melletti 521 négyszögöles terület bérlésére. A konzervgyárnak ecet-, mustár- és jéggyára is volt. Emellett sütődét és füstöldét működtetett, valamint a nyári időszakban limonádét is gyártott. A cég ekkor már a Haditermény Rt. számára termelt, amelyet központi gabonabankként alapítottak 1915-ben, a kötött hadigazdálkodás szellemében, az az évi gabonatermés zár alá vonásával.⁹⁶ Az „Adria” szerezte be külföldről a Haditermény Rt.-nek a sózott halat, viszont amit gyártottak, azt az rt. által megszabott árakon értékesíthették.⁹⁷ Ennek is köszönhetően, a háború idején a cég szerény

⁹³ Az Általános Forgalmi Bank Rt.-nek az Óceán mellett más ipari és szolgáltató cégek is az érdekkörébe tartoztak, így a Magyar Szabadalmazott Patkógyár Rt., a Debreceni Faipari Rt. az Első Élesdi Mészégető Rt., a Hungária Hengermalom Rt., a Zagyvapálfalvi Üveggyár Rt., az Österreichische Konservenfabrik AG, Wien, a Déli Gőzfűrészes és Faárugyár Rt., az Első Élesdiórtordai Mészégető Rt. és a Magyar Halkonzervgyár és Kereskedelmi Rt. Emellett az Élelmiszer-kereskedők áruforgalmi Rt. és a Csanak József Kereskedelmi Rt. is, továbbá néhány bank és pénzüzetet a debreceni Általános Hitelszövetkezet, a debreceni Bankegyesület, a Nagylétei Takarékpénztár Rt., a Hitel és Jelzálogbank Rt., a Berettyóújfalui Püspökladányi Takarékpénztár. Szűcs, 1986. 217.

⁹⁴ A „Mercur” Váltóüzleti r.t. a K.k. Priv. Bank- und Wechselstuben A.G. „Mercur” tulajdona volt, amely a Schweizerischer Bankverein és a Darmstädter Bank 400 millió korona alaptőkét képviselő csoportjához tartozott.

⁹⁵ *Debreczeni Szemle*, 2. (1913) 12. szám 9–10. (1913. március 23.)

⁹⁶ A háborúval kapcsolatos törvények és rendeletek gyűjteménye. III. füzet. Bp., Pesti Könyvnyomda Rt., 1915. 1550–1559. *A m. kir. minisztérium 1915. évi 2.072. M. E. számú rendelete az 1915. évi búza-, rozs-, kétszeres-, árpa- és zabtermésnek zár alá vételéről* (1915. június 16.)

⁹⁷ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Óceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. Az 1915. szeptember 5-én megtartott közgyűlés jegyzőkönyve. Somogy vármegye alispánja, Kacs Kovics Lajos 5657/917. sz. ajánlásában azt írta minden főszoigabírónak, valamint Kaposvár polgármesterének és rendőrkapitányának, hogy „Értesítem Uraságot, hogy az Óceán magyar konzervgyár (Budapest, Vágány utca 12. szám) újabban érkezett tengeri halakból fogoly és gazdasági munkások élelmezésére különösen alkalmas marinírozott heringeket hordókbán szállíthat, úgyszintén mindenféle halkonzerveket polgári lakosság részére, a gyár a haditermény részvénytársaság által van ellenőrizve és hivatalosan előírt árakon szállít. Erről a közönséget, különösen a hadifoglyokat és munkásokat alkalmazó gazdákat értesítsék. Kaposvár, 1917. március 7-én. Kacs Kovics alispán.” *Somogy vármegye Hivatalos Lapja*, 36. (1917) 11. sz. 104. Ugyanilyen hirdetés jelent meg a *Felsőszabolcsi Hírlap* 1917. március 18-ai számában is.

nyereséget tudott elkönyvelni, egyúttal hozzájárult az egyre nagyobb húshiány enyhítéséhez is.⁹⁸

Az új név: „Oceán”

Az „Adria” 1916. november 15-én megtartott igazgatósági ülésen a társaság nevét „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt.-re változtatták, amelyet a november 27-ei rendkívüli közgyűlés jóvá is hagyott.⁹⁹ A névváltoztatás hátterében az állt, hogy alapanyaguk nagy része – a korábbi időszakkal ellentétben – már nem az Adriai-tengerből, hanem az Északi-tengerből és az Atlanti-óceánból származott. A cégvezetés úgy látta, hogy az „Oceán” név alkalmasabb arra, hogy a társaság termékeit bel- és külföldön forgalomba hozzák úgy, hogy egy szó által felismerhetők legyenek. Emellett azonban a vezetés emellett is letette a voksát, hogy

*„nemcsak a halárúk konzerválása, hanem mindennemű nyers áruknak konzerválása és az eké[p] nyert, valamint egyébként beszerzett kész áruknak forgalomba hozatala tartozik”.*¹⁰⁰

2. táblázat: Részvényesek és részvények (1917)¹⁰¹

folyó szám	sorszám	tulajdonos neve	lakhelye	darab
I	1–125	Általános Forgalmi Bank RT.	Debrecen	125
II	126–150	Mercur Váltóüzlet r.t.	Budapest	25
III	151–157	Dr. Németh Béla	Budapest	7
IV	158–163	Dr. Németh Benő	Budapest	6
V	164–166	Feuer Géza	Budapest	3
VI	167–188	Általános Forgalmi Bank RT.	Debrecen	22
VII	189–194	Gottlieb Benő	Budapest	6
VIII	195–200	Dr. Németh Béla	Budapest	6
IX	201–202	özv. Welleminsky Franciska	Budapest	2
X	203–262	özv. Welleminsky Rezsóné	Budapest	60
XI	263–324	Frankl Richard	Budapest	62
XII	325–335	özv. Welleminsky Rezsóné	Budapest	11
XIII	336–388	Gottlieb Benő	Budapest	53
XIV	389–450	özv. Welleminsky Rezsóné	Budapest	62

⁹⁸ Konzervált tengeri hal a fővárosi kórházakban. In: *Népszava*, 43. (1915) 247. sz. 9. (1915. július 4.); *Hirdetések. Nincs többé húshiány!* In: *Népszava*, 43. (1915) 233. 16. (1915. június 20.)

⁹⁹ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1916. november 27-ei rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve.

¹⁰⁰ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1916. november 27-ei rendkívüli közgyűlés jegyzőkönyve.

¹⁰¹ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955.

folyó szám	sorszám	tulajdonos neve	lakhelye	darab
XV	451-456	Dr. Németh Béla	Budapest	6
XVI	457-481	Dr. Németh Benő	Budapest	25
XVII	482-494	Dr. Németh Béla	Budapest	13
XVIII	495-625	Gottlieb Benő	Budapest	131
XIX	626-630	Nyegrus Gyula	Budapest	5
XX	631-648	Frankl Richard	Budapest	18
XXI	649-665	Gottlieb Benő	Budapest	17
XXII	666-670	Preis Ede	Budapest	5
XXIII	671-672	Gottlieb Benő	Budapest	2
XXIV	673-675	Brodesser János	Budapest	3
XXV	676-750	Trigarszky Emil	Debrecen	75
XXVI	751-760	Gottlieb Benő	Budapest	10
XXVII	761-762	Dr. Pajor Ignác	Budapest	2
XXVIII	763-767	Mercur Váltóüzlet RT:	Budapest	5
XXIX	768-862	Félegyházy János	Debrecen	95
XXX	863-864	Kontsek Géza	Debrecen	2
XXXI	865-959	Tóth Kálmán	Debrecen	95
XXXII	960-980	Trigarszky Emil	Debrecen	21
XXXIII	981-982	Dr. Magyar Simon	Debrecen	2
XXXIV	983-985	Dr. Hegedűs Jenő	Debrecen	3
XXXV	986-990	Urbánovics Miksa	Debrecen	5
XXXVI	991-995	Ungár Jenő	Debrecen	5
XXXVII	996-1000	Dr. Vida Szabó József	Debrecen	5

Dunakeszi: az új telephely

Az „Oceán” 1916-ban oda jutott, hogy gyártmányaikhoz uborka, káposzta, paradicsom és főzelékfélék nagyobb mértékű előállítására van szükség. A konzervgyárak igényeinek kielégítése érdekében a Gyáriparosok Országos Szövetsége¹⁰² egy gyümölcs- és főzelékközpont létesítését tűzte ki célul, amely részvénytársaság létrejöttéhez az „Oceán” tízezer koronával járult hozzá.¹⁰³

A cégnek azonban sürgősen új területre volt szüksége, amelyet Budapesten belül nem talált meg. Ennek következtében kezdett a cégvezetés

¹⁰² Gyáriparosok Országos Szövetsége (GYOSZ) 1902-ben alakult meg id. Chorin Ferenc és Hatvany-Deutsch Sándor vezetésével.

¹⁰³ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908-1955. 1916/17. évi beszámoló, 3-4.

egyik tagja, a bécsi Frankl A. Herm. & Söhne cég¹⁰⁴ magyarországi képviselőjének vezetője, Frankl Richárd (Bécs, 1896. szeptember 15.–Auschwitz, 1942. október 28.) a főváros környékén telekkeresésbe. Az új telephelynek nemcsak megfelelő nagyságúnak, de főváros- és vasút közelinek is kellett lennie, aminek a dunakeszi ingatlan teljes mértékben megfelelt. Az „Oceán” itt elsősorban a budapesti telephelyen (X. ker., Kolozsvári utca 13.) gyártott halkonzerveihez szükséges kiegészítő anyagok (elsősorban ecet és mustár) elkészítését tervezte. Terveiket hamarosan realizálták, mivel az 1917/18. évi beszámolóban már a következő sorok szerepelnek:

„Igen nagy horderejű azonban új, dunakeszi gyártelepünk megalapítása, melyet már fentebb jeleztünk. Dunakeszi községben, közvetlenül a dunakeszi-alagi vasutállomási épülettel szemben nagyobb terjedelemben telkeket vásároltunk, amelyeken ecet és konzervgyárat létesítettünk. Ezen tranzakció is a legnagyobb nehézségekkel volt egybekötve. Számadásainkban szem előtt kellett tartanunk mindig, hogy sok tekintetben tisztán háborus célokot szolgáló befektetéseket eszközölünk. Az építkezésnél, gépek és egyéb elkerülhetetlenül szükséges anyagoknak külföldről való behozatalánál nagy, háborús árakkal, drága külföldi devizákkal kellett számolnunk és arra törekedni, hogy mindemellett a célt elérjük, azt ugyanis, hogy a háborus tömegélelmezés igényeinek kielégítése terén az üzemben mutatkozó nehézségek elhárítása és az üzem megfelelő kiterjesztése lehetségessé váljék. Hogy mennyi előnyt és értéket rejteget ezen új telepünknek kiváló fekvése, nyilvánvaló. Mily fontos az ezen új telepen létesített új ecetgyárunknak vállalatunknak üzemében való szerepe, már fentebb volt alkalmunk jellemezni. Ezenkívül pedig most már tetté válthatjuk azon régi szándékunkat, hogy készítményeink sorát a legkülönbözőbb zöldségek, főzelékek és gyümölcsök, továbbá vad és egyéb husok konzerválása által kiegészítsük. Új telepünk részben máris üzemben van, a hátralévő rész pedig előreláthatólag a folyó év végéig tető alá jut. Örvendetesen állapítjuk meg, hogy eme működésünkkel a mindig nehezebbé váló közélélmezésnek is nagy szolgálatot tettünk.”¹⁰⁵

A gyár Dunakeszire településében komoly szerepet játszott a község akkori vezető jegyzője, Bohunka Lajos.¹⁰⁶ Az új, hét kataszteri hold nagyságú üzemi terület eredendően két angol tréner birtokában volt, amelyet Frankl Richárd vezetésével a budapesti cég megvásárolt. A hatalmas területen ekkor még csak kis részt építettek be, a nagyobb részén még évekig

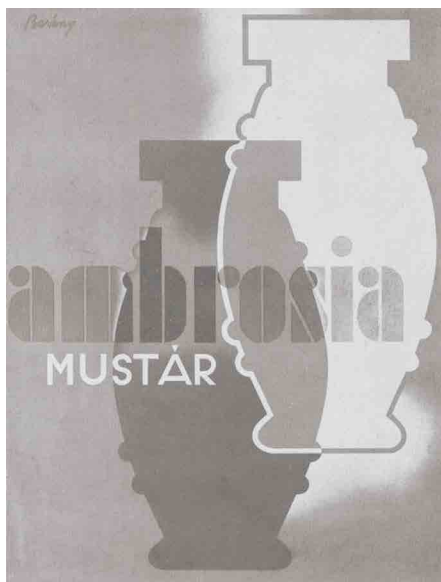
¹⁰⁴ A céget Abraham Hermann Frankl alapította 1850-ben, Bécsben (1010 Wien, Johannessgasse 14.), amely vállalkozás ekkor vasáru-nagykereskedelemmel foglalkozott. Hamarosan ez lett a Monarchia legnagyobb ilyen profilú cége. Az alapító halála után hat fia vezette tovább a céget, négy közülük Bécsben, kettő Budapesten működött. A vállalkozást 1920-ban részvénytársasággá alakították. SANDGRUBER, 2013. 478. pont. A budapesti fiiliale a Frankl A. Herm és fiai vas- és ércáru üzlet székhelye a XIII. kerületben, a Váci út 6. sz. alatt volt, az ún. Frankl-palotában, amely épületet Wellisch Alfréd tervezte 1896-ban.

¹⁰⁵ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1917/18. évi beszámoló, 4.

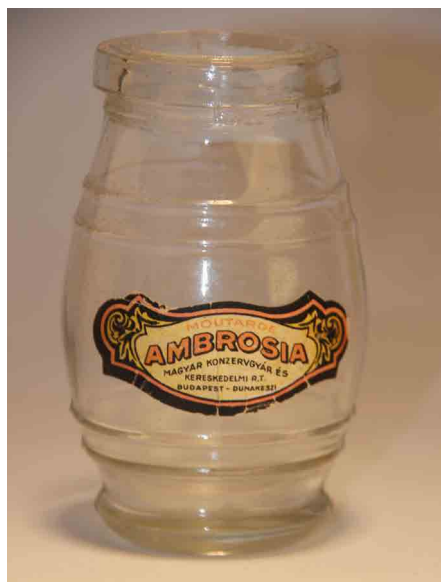
¹⁰⁶ F. SZABÓ, 1931. 179.

tartottak versenylovakat, álltak az istállók és több lakóház is, amelyben a lósporthoz köthető személyek éltek.¹⁰⁷

Az „Oceán” a gyár működtetése során megismerte a környék gazdasági adottságait, és az ecet és mustárgyártás mellett, a beszámolóban is említett szándékuknak megfelelően, a környéken termelt kerti növények feldolgozására szakosodtak: paradicsomot, zöldborsót, szilvát, cseresznyét, meggyet, birskörtét dolgoztak fel, emellett savanyúság készítésével is foglalkoztak, az alapanyagokat túlnyomórészt egészen az 50-es évek végéig a környék termelőitől szerezték be.¹⁰⁸ Mindezen terményekre igaz, hogy erősen időjárásfüggő, milyen mennyiségben és minőségben teremnek, így a dunakeszi üzem – mint minden más konzervgyár is – története folyamán mindvégig változóan teljesített, részben a gazdaság(politika)i körülmények, részben az időjárás szélsőségei miatt.

4a kép: Az Ambrosia mustár címkéje (Berény Róbert¹⁰⁹, 1930-as évek eleje)

4b kép: Ambrosia mustáros üveg

A gyár épületeit a budapesti Műszaki Egyetemen végzett Freund Dezső (Bp., 1884. május 10.–Bp., 1960. febr. 18.) tervezte, aki 1908 óta működtette saját tervezőirodáját a fővárosban.¹¹⁰ A cégvezetés terveivel

¹⁰⁷ *Az Óceántól a GYŰFŐ-ig.* A Gyűfő Híradó különszáma, 1978. 3.

¹⁰⁸ *Az Óceántól a GYŰFŐ-ig.* A Gyűfő Híradó különszáma, 1978. 3.

¹⁰⁹ Berény (Bakofen) Róbert festő (1887–1953) első kereskedelmi plakátjai 1927-ben jelentek meg Budapesten (Boon-kakaó), tervezett a Tungsramnak, de ő készítette a Flora szappan, a Palma gumi, a Cordatic gumiabroncs stb. plakátjait is. Az „Oceán”-nak nemcsak ecet, de az Ambrosia márkanevű mustárjához is ő készített címkét és plakátokat.

¹¹⁰ KENYERES, 1967. 540.

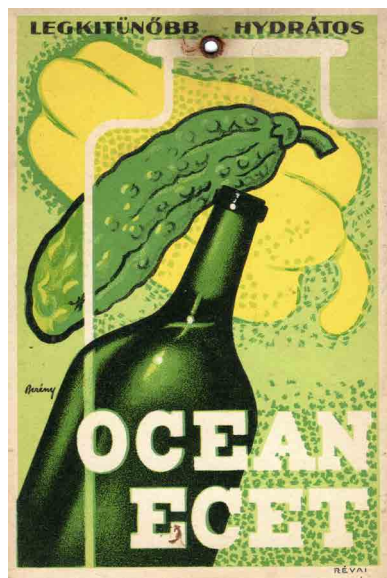
ellentétben, nem sikerült a gyár további üzemegységeit 1918. év végéig megépíteni. Ennek hátterében a vesztes háború, majd az azt követő őszirózsás forradalom, illetve a Tanácsköztársaság során bekövetkező események álltak. Utóbbi még az 1919/20. üzleti évre is káros hatással volt. 1917. augusztus 25-én a gyárban sztrájk kezdődött, ami nem könnyítette meg a háborúban álló országban működő, és éppen új üzemegységet építő gyár vezetőségének mindennapjait.¹¹¹

Nagy problémát jelentett az „Oceán” (és persze más, exportra is termelő üzemek) számára, hogy a fenti politikai események következtében a külföldi nyersanyag-beszerzés akadozott, illetve szünetelt. A Gottlieb-féle gyár egy ideig a felhalmozott készletekből talpon tudott maradni, de az elsősorban a hadi élelmezés szolgálatába állított gépsorai, a háborút követően kihatálatlanul álltak.¹¹²

Mindezen körülmények ellenére a dunakeszi üzemegységet bővítették, egész évben folyt az építkezés. Az 1918/19. üzleti évben az ecetgyár már teljes kapacitással és egész esztendőben üzemelt, a legkorszerűbb berendezéseket felhasználva. A savanyító üzemben 200 vagon káposztát, répát, tököt és uborkát dolgoztak fel. Időközben pedig a főzelék-, zöldség- és gyümölcskonzervgyár építése is előre haladt. Egy évvel később, az 1919/20. évi üzleti jelentésben már arról számoltak be, hogy

„Dunakeszii telepünk elkészült, és minden reményünk megvan arra, hogy ez a telep meg fog felelni mindama várakozásoknak, melyeket hozzáfűztünk.”¹¹⁴

A cég irataiból kiderül, hogy 1920 második félévében készült el teljesen a dunakeszi üzemegység, amelynek teljes kapacitású termelése így az 1920/21. üzleti évben, vagyis alapvetően 1920 végén–1921 elején indult meg. Az „Oceán” azonban nem elégedett meg ennyivel. A Dunakeszin

5. kép: „Ocean ecet” címke
(tervezte: Berény Róbert,
1930-as évek eleje¹¹³)

¹¹¹ *Az Est*, 8. (1917) 212. sz. 8. (1917. augusztus 25.); *Pesti Hírlap*, 39. (1917) 212. sz. 9. (1917. augusztus 25.); *Pesti Hírlap*, 39. (1917) 216. sz. 9. (1917. augusztus 30.)

¹¹² BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1918/19. évi beszámoló, 2.

¹¹³ ROSNER, 1933. 184–185.

¹¹⁴ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1919/20. évi beszámoló, 1.

gyártott termékeket – meglévő üzleti kapcsolatrendszere révén – szinte azonnal ismertté, mi több, nagyon hamar kedvelté és keresetté tette a bel- és külföldi piacon egyaránt. Az elsőként itt létesített ecetgyár már meg is kezdődött ekkor a tervek készítése a bővítésre, mivel olyan mennyiségű megrendelésre tettek szert, amelynek elvégzéséhez a már meglévő kapacitás nem volt elegendő: az 1920/21. üzleti évben megindult a borecetgyártás.¹¹⁵

Az infláció továbbra is nehezítette a cég működését, amit súlyosbított, hogy a nyersanyag-beszerzés – összvállalati szinten – nagymértékben külföldön történt, illetve, hogy jelentős összegeket investáltak a dunakeszi üzembe, amely ebben az üzleti évben termelt először teljes kapacitással. Szerencsére a dunakeszi gyártelep minden tulajdonosi várakozást teljesített:

„dunakeszi-i telepünk minden tekintetben tökéletesen bevált. Ez a telep az elmúlt üzletévben első ízben mutathatta ki vállalatunk szempontjából értékét és megalégedéssel jelenthetjük, hogy az elért eredmény várakozásunkat felülmúlta. Ennek illusztrálására elég lehet megemlítenünk, hogy a jelentkező nagymennyiségű igényeket egyszerűen nem tudtuk kielégíteni. A készítmények minősége, a célszerű és izléses csomagolás oly nagy mértékben nyerte meg a fogyasztó piacok megalégedését, hogy gondoskodnunk kell ezen új telepünk teljesítőképességének lényeges fokozásáról, mely most igazgatóságunk egyik legfontosabb gondját képezi.”¹¹⁶

1921-re a cég tulajdonosi viszonyaiban is változás állt be. Bár Gottlieb Benő (3607 db) továbbra is jelentős részvénypakettet birtokolt, testvére, özv. Welleminsky Rezsóné már csak jelképes (106 db) csomaggal rendelkezett. A legnagyobb részvényes ekkorra már a Mercur Váltóüzleti Rt. volt (16.827 db részvény). A debreceni Általános Forgalmi Bankot képviselő Ungár Jenő 1066 db, a korábbi tulajdonos Németh-testvérek közül dr. Németh Béla 1000, dr. Németh Benő pedig 999 db részvényt birtokolt. A fontosabb részvényesek közé tartozott még dr. Pajor Ignác (778 db), Berger Mór, a Mercur képviselője, igazgatósági tag (378 db). Ebben az évben szállt be a cégbe a Szegedalföldi Takarékpénztár Rt. (képvisele: Schwarz Gyula),¹¹⁷ ami előrevetíti már a következő évek eseményeit: a gyár kapacitásait kihasználható, egyre nagyobb mennyiségben érkezik majd Szeged környékéről a feldolgozandó alapanyag.¹¹⁸

¹¹⁵ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1919/20. évi beszámoló, 2.; *Budapesti Hírlap*, 41. (1921) 45. sz. 6. (1921. február 25.)

¹¹⁶ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1921/22. évi beszámoló, 4.

¹¹⁷ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1919/20. évi beszámoló, 2.

¹¹⁸ „Jól emlékszem, hogy Szegeden még le sem raktuk áruinkat a Mars téri piacon, amikor rendszerint megjelent egy úriember és fél fülérrel többet ígérve a paprikánk darabjéért, az egészet lefoglálta, és azt kérte, hogy a piac végeztével vigyük el az egyetem Dóm téri épületének alagsorában lévő raktárhelyiségbe. Fogalmunk sem volt az idő tájt, hogy milyen

Szintén 1921-ben készült el a gyár iparvágánya, amelyet egy, az „Oceán” által a Magyar Kir. Államvasutak Budapest Balparti Üzletvezetőségével kötött szerződésnek megfelelően építettek ki.¹¹⁹

6. kép: Az iparvágány 1977-ben

A gyár működése

Az új dunakeszi üzemegységet napi szinten természetesen nem az „Oceán” igazgatósága irányította. A feladatok megszervezése, kiosztása a helyi gyárat vezető igazgató és más vezető tisztségviselők (operatív irányítók) feladata volt, akik többnyire fizetésért dolgozó alkalmazottakként munkálkodtak, de volt közöttük részvényes is. A dunakeszi üzemegységet a korábban Szombathelyen kereskedelmi

érettségit tett Frankl Richárd igazgató vezette, aki 1921 és 1931 között dunakeszi községi képviselő-testületi tag is volt,¹²⁰ 1934-ben még mindig a gyár élén állt.¹²¹ A gyárvezető a kezdetektől Gottlieb Ottó volt, aki a tulajdonos családhoz tartozott. Sopronban járt reáliskolába, majd a hamburgi kereskedelmi akadémián végzett. Ezt követően két és fél évig németországi konzervgyárakba látogatott, ahol a gyártási technológiát, a vállalatvezetést, a munkásokkal való bánásmódot stb. egyaránt tanulmányozta. Visszatérése után azonnal Dunakeszire került, ahol végigjárta a ranglétra legalsó fokától a szakmai állásokat.¹²² Hozzájuk csatlakozott 1924-ben Morandini Lajos (sz. Monor, 1896) vezető tisztségviselőként, aki Budapesten tett gimnáziumi érettségit, majd hat félévet a Műszaki Egyetemen tanult. 1915-ben bevonult, harcolt az olasz és az orosz fronton is, megsebesült, és hazatért (számos kitüntetést nyert el).¹²³ Eleinte malom- és földmérőként dolgozott, majd innen került az „Oceán”-hoz, ahol 1932-ben gyárvezetői posztot kapott,¹²⁴ 1937-ben még mindig ő volt

célra kell a mi szép pirospaprikánk; azt a következtetést viszont könnyen levonhattuk, hogy ezen túl érdemes lesz ebből a fajtából minél többet termelnünk. Különösen megbizonyosodhattunk efelől, amint nem sokkal később budapesti üzletszerzők kerestek fel bennünket, és igen jó szerződést ajánlottak az úgynevezett »Óceán Konzervgyár« részéről.» PLESKONICS, 1991. 49. (Közlemények Békés megye és környéke történetéből, 4.)

¹¹⁹ MNL OL Z 1525 MÁV Igazgatóság Általános iratok 39189/1921. 36. doboz, Az Óceán Magyar Konzervgyár Rt.-vel kötött szerződés, fol. 1–3., 10., 13.

¹²⁰ MNL PML IV. 449. b. 542. doboz, 31. f., 2285. (Lőrincz Róbert kutatása)

¹²¹ *Pesti Hírlap*, 56. (1934) 220. sz. 10. (1934. szeptember 29.)

¹²² F. SZABÓ, 1931. 182. Gottlieb Ottó emellett az MTK motoros osztályának tagja volt, és eredményes magyar versenyzőnek számított.

¹²³ *Békés*, 49. (1917) 8. sz. 2. (1917. február 25.); *Békés*, 50. (1918) 2. sz. 2. (1918. január 13.)

¹²⁴ Felesége: Fischer Terézia. CSATÁR–Dr. HOVHANNESIAN–OLÁH, 1939. 130.

az üzem vezetője.¹²⁵ A cég főraktárosa 1920 és 1927 között Kotschy Ede volt.¹²⁶ A vállalat vezetősége mellett adminisztratív személyzet dolgozott a cégnél, elsősorban irodai alkalmazottak. A gyár dolgozói állománya 1936-ig alkalmi munkásokból állt. Csak ezt követően állandósították a 90 legjobban dolgozó munkavállalót,¹²⁷ és ettől kezdve a cégnél állandó és idegymunkások dolgoztak, kb. fele-fele arányban. Az állandó munkások Dunakeszin laktak, vagy a szűkebb környékről jártak be (Budapest, Fót, Göd, Vác). Nagyon sok volt a női, elsősorban betanított munkás, akik napi 9-10 órát dolgoztak.¹²⁸

A konzervgyár alapanyagait belföldön, többnyire Dunakeszi környékén szereztek be. Így a mustármagot, gyümölcsöt és a zöldségfélét is. A csomagolást is az országon belül vásárolták, az üvegeket, porcelánedényeket, tubusokat, hordókat, fiolákat és a fém konzerves dobozokat is. A korabeli üzemeket is terhelték az üzemi költségek, így a villamos energia és a víz díja, a szabadalmi díjak, valamint a szociális terhek (egészségbiztosítási hozzájárulás). Az egyik legnagyobb gondot a szennyvíz elvezetése okozta, amelynek árkokat kellett ásniuk. Az árok Dunakeszi területén eredt, és Káposztásmegyeren jobb felől a Szilas patakba ömlött, neve Óceán-árok volt, a gyár után.¹²⁹ Jelentős összegeket emésztett fel a csomagolás beszerzése (láda, hullámpapír, fagyapot, spárga stb.), mozgatása, használata. Eladási jutalékot fizettek a helyi és a vidéki ügynököknek, képviselőknek. Magasak voltak a jármű-fenntartás költségei (benzin, olaj, gumijavítás, adók, sofőrök).

A költségek közé soroljuk még az iroda-fenntartásra fordított összegeket (nyomatványok, fűtés, világítás, telefonköltségek, bélyegek stb.), és az egyéb díjakat (bankköltségek, kamatok, utazási költségek, ügyvédi költségek, tagdíj stb.), továbbá a propagandára fordított, nem jelentéktelen összegeket. Ezeket hirdetésekre, ajándékokra fordították. Az „Oceán” – mondhatjuk így – bármely lapban hirdetett, amelynek olvasóközönsége soraiból vevőket remélhetett.

A dunakeszi gyár első tíz éve

A sztrájk évében, az üzleti nehézségek ellenére az „Oceán” sikeres üzleti évet zárt 1921/22-ben, az igazgatóság részvényenként 100 korona osz-

¹²⁵ *Néptanítók Lapja*, 70 (1937) 9. sz. 356. 1937. május 1.

¹²⁶ F. SZABÓ, 1931. 182–183.

¹²⁷ *Az Óceántól a GYŰFŐ-ig*. A Gyűfő Híradó különszáma, 1978. 3–4.

¹²⁸ Egy 1923. október 7-ei hirdetés a dunakeszi gyárba keresett női munkásokat: „*Oceán konzervgyár Dunakeszin keres intelligensebb munkásnőket, akik a csomagoláshoz, üvegáru és dobozárú vignettázásához is értenek. Jelentkezni lehet a cég Budapest, VI. Vágány utca 12. irodájában.*” *Pesti Hírlap*, 45. (1923) 226. sz. 15. (1923. október 7.)

¹²⁹ Kiss, 1982. 229. Köszönöm Lőrincz Róbertnek, hogy erre az adatra felhívta a figyelmet. Az Óceán-árok megszüntetésére 1969-ben, a Káposztásmegyeri Lakótelep építésének tervezésekor intézkedett a Főváros. (BFL XXIII. 102-a-1 Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1969. június 4. fol. 14.) Ma az újpesti Óceánárok utca őrzi a nevet.

talék kifizetéséről döntött.¹³⁰ A cég emellett részt vett az éves árumintavásáron, amelyen az élelmiszeripar számára fenntartott kiállítási rész főhelyét foglalta el „*nagyszabású, művészi kiállítású pavillonia*”, amelyben

„A budapesti gyár halkonzervjei, pasztái és mustárjai után a dunakeszi gyümölcskonzervgyárnak száz színben pompázó készítményei kötik le a figyelmet. A befőttek, jamek, finomizék, szilvaiz, vegyesiz, gyümölcsvelők, cukrozott gyümölcsök és főzelékkonzervek csoportja mellett külön emelvényen láthatjuk a dunakeszi telep ecetjeit, ugorka- és az egész világot meghódított paradicsompüré-készítményeit. A kormányzó úr őfőméltósága feltűnően hosszú ideig időzött a gyár kiállításánál, ahol a gyár ügyvezető igazgatója: Fürst Sándor ny. miniszteri tanácsos fogadta. A kormányzó ur melegen érdeklődött a gyár készítményei és exporttevékenysége iránt és távozása alkalmával különös elismerését fejezte ki.”¹³¹

Ebben az esztendőben a dunakeszi gyár kiépítése is folytatódott, amely munkálatok során halálos baleset történt. 1922. június 4-én az egyik csatornaárókban az árok szélén felsajtott föld lezuhant, és a hat méter mélységben dolgozó munkásokat maga alá temette. A helyszínen lévők azonnal megkezdték a mentést, kihívták az újpesti mentőket is. A legtöbb munkást sikerült kimenteni, bár voltak sérültek. Hollós Gyula 27 éves épületmunkást azonban már nem tudták megmenteni, ő volt a szerencsétlenség egyetlen halottja, megfulladt a rázuhant földtömegetől.¹³²

Az 1922. június 17-én megtartott rendkívüli közgyűlésen a társaság alaptőkéjét 20 millióról 40 millió koronára emelték, egy régi részvényt pedig egy új, 1050 korona névértékű részvényre cseréltek. Fél évvel később, 1923. január 25-én újabb rendkívüli közgyűlésre került sor, amelyen már 40-ről 80 millió koronára emelték az alaptőkét.¹³³

Az 1923/24. üzleti évben az „Oceán” az üzem további kiépítésével, illetve a termelési technológia tökéletesítésével foglalkozott, amelynek célja a szükségletek megfelelőbb kielégítése volt, mivel kül- és belföldön is olyan mértékben megnőtt a kereslet termékeik iránt, hogy azt az eddigi területen és gyártósoron nem tudták teljesíteni. Ennek során saját fémlemez-dobozgyárat létesítettek, így ezen szükségletüket immár saját forrásból fedezték. Az új üzemegység kialakítására 550 millió koronát fordítottak. Emellett néhány száz holdon megkezdték főzelékfélék termesztését (borsó, bab, uborka) is. A dunakeszi ecetgyárban előállított termékekre újabb vevőket sikerült szerezniük, így az üzem maximális kapacitással termelhetett. A dunakeszi gyümölcs- és a budapesti halkonzervgyár – a tulajdonosok tapasztalatai szerint – egymást „*a legszerencsésebben egészítik ki és támogatják különleges*

¹³⁰ *Fővárosi Hírlap*, 11. (1922) 31. sz. 6. (1922. szeptember 20.)

¹³¹ *Fővárosi Hírlap*, 11. (1922) 23. sz. 5. (1922. június 21.)

¹³² *8 Órai Újság*, 8. (1922) 127. sz. 9. (1922. június 4.)

¹³³ *8 Órai Újság*, 8. (1922) 136. sz. 7. (1922. június 17.); *8 Órai Újság*, 9. (1923) 19. sz. 8. (1923. január 25.)

törekvésekben”: az 1923/24. üzleti évben a halkkonzervgyár kizárólag a vámkülföldről származó nyersanyagokkal tudott dolgozni, amelyek beszerzése komoly devizasükséglettel járt. Az ennek fedezéséhez szükséges összeget dunakeszi gyümölcsgyár nagyarányú exportvalutájából tudták fedezni – az 1922-ben ismét életre hívott Devizaközpont támogatásával.¹³⁴ A gyár ebben az évben is részt vett az árumintavásáron, ismét sikeresen. Ekkorra már a dunakeszi üzem cukorborsó, vajbab, zöldborsó és spárgakonzerveket is előállított, savanyú uborka mellett pedig vizes uborkát is árult. A gyárnak (budapesti és dunakeszi telephely együttesen) 600 munkása volt, és fő piacként Amerikába, Afrikába, Angliába, Svédországba, Norvégiába, Hollandiába, Belgiumba, Franciaországba, Svájcba, Olaszországba, Ausztriába és Németországba szállított.¹³⁵ A dunakeszi üzem 1923-ban naponta öt vagon gyümölcskonzervet, hat vagon főzelékkonzervet, 5000 kg mustárt és 80 hektoliter ecetet állított elő.¹³⁶

A következő üzleti évet természetesen az „Oceán” számára is meghatározta a koronaválság, amelyet végül az 1924. május 24-én megalapított Magyar Nemzeti Bank felállításával sikerült megfékezni.¹³⁷ Ennek következménye lett, hogy a nemzeti valuta stabilizálódott, sikerült gátat vetni az inflációnak és megállítani a bankóprést. Az „Oceán” az üzleti év második felében már normál üzletmenetben, stabil pénzügyi helyzetben működött, de nehézséget okozott számára, hogy a spekulánsok kiszorításával több nem fizető vevője is akadt. Az 1925. évi, a koronáról pengőre áttérés természetesen a gyárat is érintette: rendkívüli közgyűlést kellett összehívni, amelyen a mérleg átalakítását tárgyalták meg.¹³⁸

A dunakeszi üzem – a nehézségek ellenére – folyamatosan és jól működött, sőt, fejlődni is tudott. A főzelék- és gyümölcsgyár főleg belföldre termelt, mivel azokat a készleteket, amelyeket az első félévben nem sikerült eladni, a második félévben, stabil valuta mellett csak nehezen és nyomott áron vehette át a megcsappant fogyasztás. Nehezítette a főzelék- és gyümölcskonzervipar helyzetét az is, hogy a rohamosan megváltozott pénzviszonyok folytán a vevők egy része, különösen, akik túlspekulációba bocsátkoztak, fizetési kötelezettségeiknek nem tudtak eleget tenni. A csődön kívüli kényszeregyezségek során kénytelenek voltak ezekbe az egyezségekbe belemenni. A legnagyobb konjunktúrát a lekvárgyár érte el. Az exportüzlet nem virágzott olyan nagymértékben, mert rossz termés volt, így a gyümölcsárak magasak voltak, a szomszédos államok pedig prohibítív vámtételek mögé zárkóztak. Sikerült új

¹³⁴ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1923/24. évi beszámoló

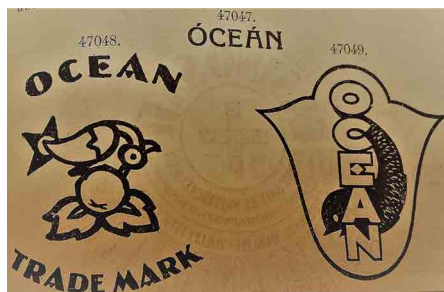
¹³⁵ *Fővárosi Hírlap*, 12. (1923) 21. sz. 4. (1923. május 23.)

¹³⁶ *Az Est*, 14. (1923) 13. sz. 15. 1923. május 20.

¹³⁷ SÍPOS, 2010. 118–120.

¹³⁸ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Az „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Részvénytársaság Üzleti jelentése és zárszámadása az 1924/1925. üzletéről. Bp., Klein Sándor, 1925. [2.]

piacokat szerezniük: a skandináv államokba, Svájcba, Lengyelországba és a Balkánra kezdtek szállítani.¹³⁹ Az éves árumintavásáron továbbra is részt vettek, és sikeresen szerepeltek. Ebben az évben új termékekkel is jelentkeztek: libamáj és vadpástétomok gyártásába fogtak.¹⁴⁰ Ősszel pedig az „Oceán” a lipcsei őszi árumintavásáron is megjelent.¹⁴¹ 1924. május 29-én a Mercur Rt. üléstermében megtartott igazgatósági ülésen Almássy Imre grófot választották meg a vállalat elnökévé, dr. Németh Béla, a Konzervgyárosok Országos Szövetségének elnöke, valamint dr.

7. kép: A dunakeszi és a budapesti gyár védjegyei

Pajor Ignác, m. kir. gazdasági főtanácsos pedig az alelnöki tisztséget nyerték el.¹⁴² 1924-ben a cég bejegyeztette védjegyeit is. Egyfelől az „Oceán” márkanevet, valamint a budapesti és a dunakeszi üzemben gyártott termékek védjegyeit.¹⁴³ Látható, hogy a dunakeszi termékek szimbóluma egy paradicsomot csipkedő kakas, ezzel is utalva a gyár legfőbb helyi termékére.

A cég úgy tapasztalta, hogy az 1924. év második felében kitört gazdasági válság hosszabb életűnek

bizonyult, mint bárki is hitte, sőt, az 1925/26. üzleti évben még jobban elmélyült.¹⁴⁴ Az élelmiszerpiacot és ennek keretében a konzervkereskedelmet még mindég erősen nyomták az inflációs időben minden józan mértéken fölül felhalmozott készletek, amelyeket mindenáron igyekeztek értékesíteni, hogy az általános fogyasztási krízis okozta nyomasztó helyzetből szabaduljanak. Sajnos ez sem segített és az élelmiszerkereskedelem az adott üzletévben olyan tömegesen ontotta a fizetéseképtelenségi eseteket, amelyben egy szakma sem közelítette meg. Ennek ellenére a dunakeszi és a pesti üzem is jól működött, a vevőkört kiterjesztették. A gyümölcs- és főzelékkonzervgyár (dunakeszi üzem) Európa minden országába szállított. A mustárgyár is nagyon jó eredményeket produkált. Az ecetgyár jól működött, az ecetipar válsága elmúlt, az árak immár megfe-

¹³⁹ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Az „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Részvénytársaság Üzleti jelentése és zárszámadása az 1924/1925. üzletévről. Bp., Klein Sándor, 1925. [1-2.]

¹⁴⁰ *Fővárosi Hírlap*, 13. (1924) 23. sz. 6. (1924. június 5.)

¹⁴¹ *Eger*, 1924. szeptember 11. 2.

¹⁴² *8 Órai Újság*, 10. (1924) 104. sz. 12. (1924. május 29.)

¹⁴³ *Központi Védjegy-értesítő*, 1924. VII. füzet (1924. július) 47047-47079. sz. védjegyek. Ezúton köszönöm Török Róbertnek (MKVM) a védjegyek megtalálásához nyújtott segítségét.

¹⁴⁴ Minden bizonnyal nem segítette az „Oceán” pénzügyi helyzetét, hogy adott év december 11-én a Magyar Kiviteli és Behozatali Rt. csődön kívüli kényszeregyezségi ajánlatot tett hitelezőinek, közöttük a konzervgyárnak, amelynek 20 millió koronával tartozott. *Esti Kurir*, 2. (1924) 264. sz. 14. 1924. december 11.

lelők. Savanyított uborka és paprikakészítmények is megfelelő pénzügyi eredményt produkáltak.¹⁴⁵

Az 1926/27. üzleti évben az „Oceán” minden üzemegysége nyereségesen működött, a túltermelést megszüntették. Gondot okozott azonban, hogy a magyarországi konzervipar számára az export lehetősége csekély volt. Ennek háttérében részben az állt, hogy a nyers gyümölcs- és főzelékárak a világparitás felett álltak, illetve az, hogy az államközi kereskedelmi szerződéseket – az idáig – nem kötötték meg. Emellett azonban – az „Oceán” vezetősége szerint – szükség lett volna olyan törvényes intézkedésekre, amelyek a magyar konzerviparnak ugyanazon kedvezményeket nyújtják, mint amilyen kedvezményekben külföldön a konzervipar részesül. A nehéz helyzetben, a legjobban a dunakeszi mustárgyár teljesített, amelynek üzleti eredménye megfelelő volt, ráadásul terméke közkedvelt cikké vált. Az ecetgyár az adott üzleti évben, kielégítő eredményt produkált, az uborka- és paprika-konzervek keresettek lettek. Problémát jelentett azonban, hogy a savanyító iparban erős túltermelés mutatkozott, így ez az üzletág nem tudott kellőképpen fejlődni.¹⁴⁶

Az 1927/28. üzleti évben az „Oceán” a külföldi piacok felé nyitást helyezte üzletpolitikája fókuszpontjába. Törekvésük sikerrel járt: export-üzletük lényegesen kiterjedtebb lett, és további fejlődést ígért. A külföldi kapcsolatok mellett gyártmányaik belföldi elhelyezésére is gondot fordítottak. Ebben az évben mezőgazdasági szerződések kötésébe kezdtek, mivel a két ágazatnak kölcsönös érdeke volt az ilyen megállapodások aláírása.¹⁴⁷ A dunakeszi mustár-, illetve az ecetgyár, valamint a savanyító üzem üzleti eredménye ebben, valamint a következő üzleti évben is kielégítő volt.¹⁴⁸

Az 1929/30. üzleti évben a Mercur Váltóüzleti Rt. a korábbiaknál nagyobb befolyásra tett szert a cégben: Rosenfeld Ármin, a Mercur Váltóüzlet Rt. igazgatója, valamint J. P. Perry, illetve Alois Hitschenfeld, a bécsi Mercurbank¹⁴⁹ végrehajtó bizottságnak elnöke és tagja is az „Oceán” igazgatósági tagjai lettek.

8. kép: A „Mercur” Váltóüzleti Rt. nevére kiállított „Oceán” részvény

¹⁴⁵ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1925/26. évi beszámoló

¹⁴⁶ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Az „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi R.t. üzleti jelentése és zárszámadása az 1926/27. üzletéről. Bp., Klein Sándor, 1927. [3.]

¹⁴⁷ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Az „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi R.t. üzleti jelentése és zárszámadása az 1927/28. üzletéről. Bp., Klein Sándor, 1928. [3.]

¹⁴⁸ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Az „Oceán” Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi R.t. üzleti jelentése és zárszámadása az 1927/28. üzletéről. Bp., Klein Sándor, 1928. [3.]

¹⁴⁹ k.k.priv. Bank- und Wechselstuben Actien-Gesellschaft „Mercur“ Wien

A világgazdasági válság a cég igazgatóságának megfogalmazása szerint „*bénítólag hatott az üzletmenetre*”. A fogyasztás általánosan érezhető krízise a forgalom lényeges visszaesésére vezetett és emellett a vevők fizetési készsége is leromlott. A gyümölcs- és főzelékkonzervgyár, akár csak a halkonzervgyár a gazdasági helyzet és a verseny nyomása alatt szenvedett. Az export azonban – különösen a paradicsomkészítmények terén – ismét lendületet vett, új piacokra is szállítottak. Az ecet- és mustárgyár eredménye kielégítő volt.¹⁵⁰ Ebben az évben a cég kérte a budapesti tőzsdefelügyeletet, hogy május 16-tól részvényeinek tőzsdei jegyzését szüntesse be.¹⁵¹

Az 1931/32. üzleti évben az általános fogyasztásban, a mindinkább emelkedő munkanélküliség és elszegényedés következtében további rohamos csökkenés állt be; az árak mind nagyobb mértékben estek vissza. A cég szenvedett a válságos évek alatt: rezsiköltségeiket nem tudták csökkenteni, miközben a vámokkal védett külföldi piacokra egyre nehezebben exportáltak, ami a forgalom és ezáltal a bevételek csökkenését eredményezte.¹⁵² A megismétlődő veszteséges üzletek nem tették lehetővé, hogy a gyárápületeket, a gépeket és a berendezéseket – az amortizációnak megfelelően – helyettesítsék, lecseréljék. Utolsó tartalékaikat a túlélésre fordították, amihez saját tőkéjüket szinte teljes mértékben igénybe kellett venniük.¹⁵³

1931-ben nagy változás következett be a cég életében: Gottlieb Bernát Benő eladta „Oceán” részvényeit, és 60.000 pengős végkielégítéssel távozott.¹⁵⁴ Ezzel – mivel Welleminsky Rezsőné sz. Gottlieb Franciska már korábban megvált részvényeitől – az eredeti tulajdonosi körből csak a Németh-fivérek maradtak az „Oceán” vezetőségében.

A gyár élete 1932 és 1944 között

Az ezt követő évekből nem rendelkezünk céges éves üzleti beszámolókkal, de tudni lehet, hogy a gyár és a dunakeszi üzemegység folyamatosan működött. 1933 után a konzervgyártás Európa-szerte új lendületet

¹⁵⁰ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1929/30. évi beszámoló

¹⁵¹ *MTI*, 1930. április 29. 32. kiadás, 18 óra 20 perc; *Budapesti Hírlap*, 50. (1930) 97. sz. 13. 1930. április 30.

¹⁵² Az angol piacra ebben az időszakban is szállítottak sűrített paradicsomot, illetve kandírozott gyümölcsöket. Utóbbi termékeiket Európa más országaiban is értékesíteni tudták. *Az Óceántól a GYÜFŐ-ig*. A GyüFő Híradó különszáma, 1978. 3.

¹⁵³ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1931/32. évi beszámoló

¹⁵⁴ A kapott összegből 1936-ban új céget alapított, Gottlieb Konzervgyár néven, amely halkonzervet és „Tivoli” márkanevű mustárt állított elő. Utóbbinak szabadalmát a bécsi Theodor Etti & W. Bergel cégtől vásárolta meg. Később főzelék- és gyümölcskonzervek, ízek, valamint paprika és más zöldségek savanyításába kezdtek. 1946-ban a családi cég a Tivoli Konzervgyár nevet vette fel. SÍPOSNÉ, 2006. 179.

kapott,¹⁵⁵ ami az „Oceán”-ra is hatott: 1938-ban már szerény nyereséget könyvelhettek el.¹⁵⁶

1932-ben a magyarországi konzervgyárak – a Magyar Konzervgyárak Országos Szövetségének elnöke, dr. Németh Béla („Oceán” igazgatósági tag) tájékoztatása szerint – teljes kapacitással dolgoztak. Állandóan és igen nagy mennyiségű terményt vettek át a termelőktől, amellyel az osztrák vámháború következtében kialakult túlkínálat levezetésében is közreműködtek. A Szövetség tagjai – így az „Oceán” is – beadványt intéztek a kormányhoz, amelyben kérték, hogy a külföldi verseny leküzdése érdekében írjon alá újabb megállapodásokat, illetve fogantatosítson rendszabályokat. Ugyanebben az esztendőben a konzervgyárak 5 pengős áron több ezer vagon paradicsomot kötöttek le a termelőknél. (A paradicsomtermés minősége 1932-ben kiváló volt.) Az év második felében az „Oceán” kormányzati engedélyt kapott, hogy a Breuer Testvérek cég révén nyolc vagon paradicsomot exportálhasson, és – ellentételezésképpen – ugyanilyen értékű szardíniát hozhassanak be. Egyúttal tárgyalások folytak, hogy kompenzációs alapon köményt importálhassanak, mivel abban nagy hiány volt az országban.¹⁵⁷

3. táblázat: A dunakeszi gyárban gyártott termékek forgalmazási listája Gauzer Ádám szekszárdi fűszer- és csemegekereskedőnél (1931–32)¹⁵⁸

termék megnevezése	csomagolás súlya	csomago- lási egység	ár (pengő)
ecetes ugorka legfinomabb	5 liter	1 üveg	5,40
	2 liter	1 üveg	3,10
ecetes ugorka különlegesen apró	1 liter	1 üveg	2,40
	0,5 liter	1 üveg	1,40
töltött paprika	2 liter	1 üveg	3,60
paprikasaláta	2 liter	1 üveg	2,80
ecetes paprika (gömbölyű, aranysárga)	5 liter	1 üveg	5,20
ecetes paprika (hosszúkás, zöldes, erős)	5 liter	1 üveg	4,80
vegyessaláta (Mixed Pickles)	0,5 liter	1 üveg	2,10
	0,25 liter	1 üveg	1,30
<i>Ambrosia</i> mustár, asztali porcelán tégelyben, fedővel, csontkanállal			1,24

¹⁵⁵ SZABÓNÉ MEDGYESI, 1997. 535.

¹⁵⁶ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1938. évi mérleg

¹⁵⁷ *Békésmegyei Közlöny*, Békéscsaba, 1932. július 31. 7.; *Békésmegyei Közlöny*, Békéscsaba, 1932. augusztus 19. 4.; *Békésmegyei Közlöny*, Békéscsaba, 1932. szeptember 3. 3.

¹⁵⁸ Árjegyzék az 1931–32. évi idényre. *Gauzer Ádám fűszer- és csemegekereskedése*, Szekszárd. 23., 26–27., 29. (MKVM)

DUNAKESZI ÉS ALAG GAZDASÁGA 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

termék megnevezése	csomagolás súlya	csomago- lási egység	ár (pengő)
<i>Ambrosia</i> mustár legfinomabb francia módszer szerint készítve	0,0625 liter	1 üveg	0,44
	0,125 liter	1 üveg	0,64
	0,25 liter	1 üveg	1,00
<i>Ambrosia</i> mustár patent pohár		1 pohár	0,32
<i>Ambrosia</i> mustár legfinomabb francia módszer szerint készítve, patent porcelán tartályban	1 kg	1 tartály	2,90
<i>Ambrosia</i> mustár legfinomabb francia módszer szerint készítve, porcelán tartályban	2,5 kg	1 tartály	6,80
zöldborsó finom	1 kg	1 doboz	0,95
	0,5 kg	1 doboz	0,52
zöldborsó legfinomabb	1 kg	1 doboz	1,25
	0,5 kg	1 doboz	0,70
zöldbab	1 kg	1 doboz	1,50
	0,5 kg	1 doboz	0,85
vajbab	1 kg	1 doboz	2,00
	0,5 kg	1 doboz	1,10
spárga soló extra	1 kg	1 doboz	4,30
	0,5 kg	1 doboz	2,40
spárga levesnek való	1 kg	1 doboz	1,76
	0,5 kg	1 doboz	1,00
cseresznyebefőtt		1 üveg	1,80
meggybefőtt		1 üveg	1,80
ringlóbefőtt		1 üveg	1,80
körtebefőtt		1 üveg	2,05
birsalmabefőtt		1 üveg	1,40
egresbefőtt		1 üveg	1,40
ribizkebefőtt		1 üveg	1,40
szilvabefőtt, hámozott		1 üveg	1,40
kajsziarack befőtt		1 üveg	2,10
dinnye befőtt		1 üveg	1,44
őszibarackbefőtt		1 üveg	2,45
vegyes gyümölcsbefőtt		1 üveg	2,20
vegyes gyümölcsbefőtt, nagy		1 üveg	3,75
áfonya vadhúshoz		1 üveg	2,20
eper kerti nagy szemű, befőtt		1 üveg	2,45
cseresznyebefőtt	0,5 kg	1 doboz	1,45
	1 kg	1 doboz	2,65
meggybefőtt	0,5 kg	1 doboz	1,45
	1 kg	1 doboz	2,65

termék megnevezése	csomagolás súlya	csomagolási egység	ár (pengő)
ringlőbefőtt	0,5 kg	1 doboz	1,45
	1 kg	1 doboz	2,65
szilvabefőtt, hámozott	0,5 kg	1 doboz	1,95
	1 kg	1 doboz	2,10
dinnyebefőtt	0,5 kg	1 doboz	1,15
	1 kg	1 doboz	2,10
kajsziabarackbefőtt	0,5 kg	1 doboz	1,70
	1 kg	1 doboz	3,10
őszibarackbefőtt	0,5 kg	1 doboz	1,95
	1 kg	1 doboz	3,55
ananász, legfinomabb, Havay (!) ¹	0,5 kg	1 doboz	3,70
	1 kg	1 doboz	7,00
kajsziabarack jam (=dzsem)	0,5 kg	1 üveg	1,20
	3 kg	1 üveg	7,90
őszibarack jam	0,5 kg	1 üveg	1,20
málnajam	0,5 kg	1 üveg	1,20
narancsjam	0,5 kg	1 üveg	1,40
eperjam	0,5 kg	1 üveg	1,40
meggyjam	3 kg	1 üveg	7,90

¹ Havay = Hawaii-szigetek (Egyesült Államok)

A mezőgazdasági termények átvételét fokozták, amikor 1935-ben zöldfőzelék-termelési szerződések kötésébe kezdtek (más konzervgyárakkal együtt). Ettől az évtől nemcsak paradicsomot, de zöldborsót, spárgát és zöldbabot is vettek át a gazdáktól.¹⁵⁹ Ezekben az években még mindig gyártották a cég első termékét, a savanyított gyalult tököt, de más savanyúságokat és gyümölcskonzerveket is. A nyersanyagok konzerválásának előkészítése ekkor még mindig túlnyomórészt kézi erővel történt, majd az elkészült konzerveket is kézi erővel vitték a raktárakba. Természetesen a konzerváláshoz szükséges üvegeket is kézzel rakodták ki a vagonokból,

9. kép: „Oceán” ízesített cseresznyebefőtt címke (1934)

10. kép: „Oceán” feliratú porcelán bolti kínáló tál (oldalán a halas védjegyvel)

¹⁵⁹ Békésmegyei Közlöny, Békéscsaba, 1935. március 24. 7.

és szintén kézi erővel mosták tisztára, ami nagy körültekintést igényelt. Ha nem volt teljesen tiszta az üveg, akkor a bele töltött termék könnyen megromolhatott. Ilyen körülmények között évi 800-1000 tonna készárut tudtak előállítani. 1936-ban kezdték meg a húskonzervek (pulyka-, máj- és vagdalt hús) előállítását. A pulyka elsősorban angol, míg a libamáj német exportra készült. Ekkor már alapvetően a hadseregnek, illetve exportra gyártottak, termékeiknek csak kis hányada került lakossági forgalomba.¹⁶⁰

1938-ban a bécsi székhelyű, de budapesti fiiláléval rendelkező Custodis Alfonz Építési Iroda Rt. megbízást kapott a konzervgyár dunakeszi üzemegységénél megsérült kémény vizsgálatára, majd a szükséges bontást/építést Haasz István kéményépítő végezte, egy segéddel. A munka 12 napot vett igénybe, amelyért az üzemnek 1045 aranypengőt kellett fizetnie.¹⁶¹

A cég 1939-ben 6,5 kataszteri hold területen feküdt, ügyvezetője Grossmann Sándor volt. Munkásainak létszáma 120 és 200 között változott (idénymunkásokkal együtt). Ebben az időszakban gyümölcs- és főzelékkonzerveket, mustárt, ecetet, húskonzerveket gyártottak. Főbb piacaik az Egyesült Királyságban, Norvégiában, Svédországban és Ausztriában volt, természetesen a belföldi fogyasztók számára is termeltek.¹⁶²

1940. október 31-én a társaság megtartotta évi rendes közgyűlését, amelyen a cég nevet változtatott: elhagyták az „Oceán” megnevezést. Az új cég tehát a Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Részvénytársaság nevet vette fel. A változtatásra azért került sor, mivel a vállalat halkonzerv-gyártással foglalkozó részét, illetve üzemét eladták a Warhanek C. konzerv-, mustár- és ecetgyárak budapesti (XIII., Frangepán u. 8–10.) bejegyzésű cégnek. Az adásvétel következtében – az 1892. évi II. tc. 9. §-a alapján – az „Oceán” „halas” védjegyek átszálltak az új tulajdonosra.¹⁶³

A Vitapric

A Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. 1946-tól a *Gourmet*, az *Ambrosia* (mustár) és a dunakeszi üzemben előállított *Vitapric* (paprikakrém) védjegyek alá tartozó termékeket gyártotta és forgalmazta.¹⁶⁴

11. kép: A Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. – Boríték a törvényileg bejegyzett védjegyekről

¹⁶⁰ Az *Óceántól a GYÜFŐ-ig*. A Gyüfő Híradó különszáma, 1978. 3.

¹⁶¹ BFL IX. 806. 33. kisdoboz [5]

¹⁶² CSATÁR–Dr. HOVHANNESIAN–OLÁH, 1939. 142.

¹⁶³ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. Az 1940. október 31-ei rendes évi közgyűlés jegyzőkönyve, valamint az 1941. évi cégbejegyzés kivonata

¹⁶⁴ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. A Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. kérelme az új márkanevek bejegyzése iránt.

A Vitapric alapja, hogy az 1930-as évek elején Szent-Györgyi Albert (1893–1986), Nobel-díjas magyar tudós (aki ekkor a Szegedi Tudományegyetemen tanított) először káposztából, majd narancsléből állított elő aszkorbinsavat (C-vitamint). Kutatásait más zöldség- és gyümölcsfélékre is kiterjesztette, így vizsgálta többek között a Szeged környékén nagy mennyiségben termesztett paprikát is, amely kitűnő C-vitamin-forrásnak bizonyult, különösen a paradicsom alakú paprika (pritamin), amelynek legfontosabb termesztési körzete ekkor a Dél-Alföldön, elsősorban Szeged és Hódmezővásárhely környékén volt.¹⁶⁵ Szent-Györgyi Albert Kamocsay Gábor hódmezővásárhelyi paprikanemesítővel közösen kezdte keresni a lehetőséget valamilyen tartósított készítmény előállítására ebből a kiváló nyersanyagból.¹⁶⁶ Így született meg a Vitapric, amelynek legnagyobb felvásárlója a német hadsereg lett.¹⁶⁷ Az eladásokból befolyt összeget Szent-Györgyi Albert laboratóriuma fejlesztésére fordította.¹⁶⁸ Végül a tőkeerősebb „Oceán” konzervgyár dunakeszi üzemegysége felkarolta a kezdeményezést, és Vitapric néven 1935-ben megkezdte a paprikapüre nagyüzemi gyártását,¹⁶⁹ amit az tett lehetővé, hogy egyre nagyobb mennyiségben tudtak nem csípős paprikát is termelni Szeged környékén. A német piac mellett az „Oceán” az Egyesült Államokba (Hamburgon keresztül) és az Egyesült Királyságba is szállított az új termékből.

1938-ban a földművelésügyi miniszter tárgyalásokat folytatott az „Oceán” megbízottjaival, hogy a cég által gyártott, védett márkanev alatt forgalmazott, magas C-vitamin tartalmú, „Vitapric” márkanevű készítményhez szükséges nyerspaprikát közvetlenül a termelőkkel kötött szerződések révén szerezzék be, amit az „Oceán” vállalt. A cég a termelőktől vásárolt paprika métermázsájáért a fogadóállomástól számítva legalább 10 pengő fizetésére kötelezte magát, a szállításhoz szükséges zsákokat díjmentesen a termelők rendelkezésére bocsátotta.¹⁷⁰ Várady Lászlóné visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy 1939-ben, amikor az „Oceán” dunakeszi üzemében dolgozni kezdett, az első munkahelye a konyha volt, ahol angol exportra Vitapric-szószt főzött.¹⁷¹

¹⁶⁵ SZABÓ, 2002a 46.

¹⁶⁶ *Szegedi Napló*, 1933. október 27. 4.

¹⁶⁷ Érdemes megemlíteni, hogy a Vitapricnek köszönhetően a második világháború folyamán a német tengeralattjárók legénysége hosszabb ideig maradhatott bevetésen, mint más államok katonái. <https://videotorium.hu/hu/recordings/6555/a-c-vitamin-felfedezesenek-hatasa-a-paprikaiparra-a-del-alfoldi-gazdasagra> (A letöltés ideje: 2017. augusztus 23.)

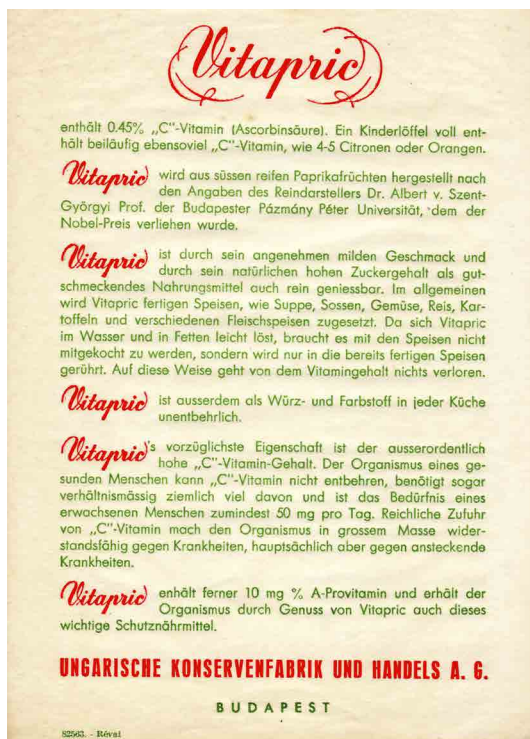
¹⁶⁸ *Szegedi Napló*, 1942. február 6. 5.

¹⁶⁹ SZABÓ, 2002a 46.; „A Vitapric nevű készítmény például hivatalos vizsgálat szerint 0,40% C-vitamint (ascorbinsavat) tartalmaz, belőle tehát egy kanálnyi ugyanannyi C-vitamint jelent, mint 5 citrom vagy narancs leve. Izéből a csípős paprika kellemetlenül égető alkotórésze, a capsaicin teljesen hiányzik, inkább a paradicsomra emlékeztet s akár kenyérrre is kenhető. Festőhatása igen erős, úgyhogy a kész ételek tetszetős színezéséhez jól felhasználható.” KENDI FINÁLY, 1938. 97.

¹⁷⁰ *Közgazdaság. A nyerspaprika-termelés támogatása*. In: *Eger*, 1938. június 11. 4.

¹⁷¹ SOLYMOSI László: *Asszony az Óceánból*. In: *Pest Megyei Hírlap*, 14. (1970) 26. sz. 1–2. (1970. január 30.)

A Vitapric a dunakeszi konzervgyár számára komoly üzleti eredményt hozott. 1943-ban már olyan gyártósort, illetve gyártási eljárást vezettek be, amelyek révén fokozni lehetett a C-vitamindús fűszerpaprika gyártását. A M. Kir. Földművelésügyi Minisztériummal, a Hangya Termelő-, Értékesítő és Fogyasztási Szövetkezettel együtt a konzervgyár akkori fő részvényese, a Meinel Gyula Kávébehozatali Rt. 1944 februárjában meg-

12. kép: A Vitapric német nyelvű termékleírása

ezen érdekeben gyárak felállítására és üzemben tartására, valamint az ezekkel való kereskedelemre.¹⁷³ Ekkorra már a cég többségi részvényese a Meinel Gyula Kávébehozatali Rt. (képviseli: Kunz Rudolf), amely társaság 1942. március 28-án vált a konzervgyár birtokosává.¹⁷⁴

alapította a Paprikavitamin Termelő és Értékesítő Részvénytársaságot, amely a paprikában rejlő C-vitamint felhasználva a hadseregnek és a közellátásnak készített vitamindús készítményeket.¹⁷² Az új céget – amelynek Szent-Györgyi Albert igazgatósági tagja lett – 200.000 pengő alaptőkével hozták létre, és feladata a paprikára vonatkozó vitaminkutatás, továbbá a vitamintartalmú paprikanövények megtermelése, azok racionális termesztésének tanulmányozása és fejlesztése lett. Kiemelt figyelmet szenteltek egy, a paprikából előállított C-vitamin tartalmú termékeket vizsgáló paprikapép (paprikapüré) és C-vitamin tartalmú paprikapor előállítására, illetve

¹⁷² BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1943/44. évi beszámoló

¹⁷³ Paprikavitamin termelő és értékesítő részvénytársaság. Budapest. In: Központi Értesítő, 69. (1944) 12. sz. 368–369.

¹⁷⁴ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. A Meinel a Pénzüntézeti Központhoz 785/1942. sz. alatt adta be kérelmét a többségi tulajdonosi részvények birtoklásának elismerése iránt.

A szolgáltatási szektor Dunakeszin

1941-re a szolgáltatásban dolgozók aránya is nőtt a községben. A munkavállalók 7%-a dolgozott a közlekedésben, legtöbben a MÁV alkalmazásában: pénztárnokként, kalauzként, pályamunkásként, irodai dolgozóként, masinistaként, de voltak közöttük kocsisok is. A közszolgáltatásban a lakosság 8%-a dolgozott: az állami, önkormányzati hivatalok dolgozói, tanítók, tanárok, csendőrök tartoztak ide. A kereskedelem a lakosság 6%-ának, a klasszikus szolgáltatások 4%-ának biztosítottak munkahelyet. Ez összesen 25%-ot jelentett, de a 8%-os egyéb kategóriához tartozó szellemi szabadfoglalkozásúak is a szolgáltatókhoz sorolhatók, így valamivel több mint minden negyedik dunakeszi polgár kereste kenyerét valamilyen szolgáltatással.¹⁷⁵

A polgári rétegek körében a korszakban már elterjedt jelenségnek számított a turistáskodás, a nyaralás. A nyaralók jelenléte nem volt teljesen idegen a dunakesziek számára. Rexa Dezső *Dunamenti nyaralóhelyek* című könyvében és Kaffka Károly utazási kézikönyvében is szerepel a település a kedvelt nyaralóhelyek között. Kaffka Károly látnivalóként a Csörsz-árkot és a római erődítményromot nevezi meg. Szórakozásképpen a Magyarság sportpályáit és a kultúrház különböző köreit, kaszinóit ajánlja. A legfőbb turistacsalogatónak azonban a település Duna-partja számított, amit fürdőzésre ajánl. Panziószerű ellátást viszont csak egyetlen helyen, a községi kultúrházban kaphatott a vendég,¹⁷⁶ de szállóvendégek biztosan nem voltak tömegesen. Viszont kisebb nyaralótelepe volt a községnek a Duna mentén. Itt azonban leginkább a nyaralók tulajdonosai, illetve az alagi villákból kikocsikázó előkelők és családjaik élvezhették a nyári kikapcsolódást.¹⁷⁷

*„Dunafürdője nagyon kellemes. A nyári napok délelőttjein és délutánjain, a nyaralókat a bécsi hajó lapátjaitól vert hullámok valóságos tengeri fürdő-illúziókba ringatják. [...] Tengeri fürdő Budapesttől egy negyedórányira. [...] Fantasztikus [...]”*¹⁷⁸

Dunakeszi az első világháborút megelőző évtizedben, illetve a két nagy háború közötti időszakban – a gazdasági problémák ellenére – folyamatosan fejlődött. Számos, ma is álló és funkcionáló ipari létesítmény, épület, sőt városrész jött létre ebben a korszakban, így a Főműhely, a MÁV-telep, a VOKE-kultúrház, a korábbi gyártelepi iskola és óvoda. Ebben az időszakban népesült be a Révdűlő és a Banktelep is. A település ekkor kezdi elveszíteni mezőgazdasági jellegét, és indul el a polgárosodás útján.

¹⁷⁵ NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. I. 237–268.

¹⁷⁶ KAFFKA, 1940. 147.

¹⁷⁷ REXA, 1934. 150–152.

¹⁷⁸ REXA, 1934. 152.

DUNAKESZI DEMOGRÁFIÁJA ÉS TÁRSADALMI TAGOZÓDÁSA 1910 ÉS 1949 KÖZÖTT

Az 1920. évi népszámlálás nehéz körülmények között készült el, a vesztes világháború komoly emberáldozatot követelt Magyarországtól, majd ezt követte az 1920. évi trianoni békeszerződés, amelyben az ország területének kétharmadát, lakosságának pedig 42%-át elveszítette.

Az 1900 és 1920 közötti népesség létszámának negatív irányú változásához – a háború mellett – a kivándorlás is hozzájárult. A hivatalos adatok 1901 és 1915 között állnak értékelhető módon rendelkezésre, amikor is az országot 1.216.000 fő hagyta el, akiknek 86%-a a tengeren túlra, elsősorban az Egyesült Államokba, míg 13%-a Európa más országaiba indult.¹

A háborús időszakok hossza nemcsak a hadszíntéri veszteségekre van hatással, de a hátszázágokra (hosszú háború alatt csökken a születések száma), illetve a háborút követő korszak demográfiai mutatóira is (nemzedéki hiátusok).² A házasságkötések száma a háború ideje alatt csökkent 1914 és 1918 között mintegy 140.000 házasság megkötését halasztották el.³ A harctéri halálozások, valamint a kedvezőtlen közegészségügyi és gazdasági viszonyok következtében pedig számos házasság szűnt meg.⁴ A meg nem kötött házasságok közül a háborút követően 90.000-et pótoltak; ez, valamint az özvegyek néhány év alatti újraházasodása végeredményképpen házasságkötési többletkezéshoz vezetett.⁵

A születések esetében 1914-ben – az 1913. évi házasságkötéseknek köszönhetően – nőtt az élve születések száma, de 1915-től zuhanásszerűen csökkent ez a mutató, mivel új házasságok alig kötöttek, a fennállóknak pedig elmaradt a gyermekáldás (hiszen sokan a frontokon harcoltak). Mindez odáig terjedt, hogy 1916-ban mintegy feleannyian születtek, mint 1913-ban.⁶ Az elmaradt születések nem álltak önmagukban, hanem elmaradó házasságkötéseket, majd a következő generáció tekintetében is elmaradó születéseket eredményeztek. Ez a világháborút követően két ponton érhető markánsan tetten: az iskolaköteles korba lépésnél, illetve a háború utáni generációk munkaképes korba lépésénél.⁷ Annak ellenére, hogy 1919 és 1921 között a születések száma gyorsan növekedett, már nem érte el a háború előtti időszak szintjét.⁸ A frontokon elhaltak mellett a hátszázág polgári lakosságának halandósága is megnőtt, amit az élelem- és gyógyszerhiány, továbbá a járványok és az orvoshiány okozott. A legnagyobb részaránya ebben az időszakban a halálokok között a fertőző

¹ BENCsik, 2009. 35–36.

² BOZSIKNE VADAI–CSISZÉRNÉ PALKÓ, 2014. 10.

³ CSERNÁK, 1996. 2–3. sz. 111.

⁴ BOZSIKNE VADAI–CSISZÉRNÉ PALKÓ, 2014. 21.

⁵ CSERNÁK, 1996. 111.

⁶ BOZSIKNE VADAI–CSISZÉRNÉ PALKÓ, 2014. 24–25.

⁷ (Í)SZÁDECZKY-KARDOS, 1924. 10.

⁸ BOZSIKNE VADAI–CSISZÉRNÉ PALKÓ, 2014. 29.

betegségeknek, ezek közül is első helyen a tuberkulózisnak volt.⁹ A korszakban a legnagyobb pusztítást az Amerikából behurcolt spanyolnátha okozta, amely minden 10.000 emberből 29 halálával járt.¹⁰

A demográfiai viszonyokat természetesen kedvezőtlen módon befolyásolták a hadszíntéri veszteségek, amelyek a Trianon utáni Magyarországra vetítve 739.549 főt érintettek (halottak [116.762 fő], eltűntek [41.419 fő], sebesültek [367.673 fő], betegség következtében megrokkantak [39.313 fő], hadifoglyok [174.427 fő]).¹¹

Összesítve az adatokat, megállapíthatjuk, hogy a háború alatt a magyar lakosság száma mintegy 400.000 fővel csökkent, amelyhez hozzászámíthatjuk a hadi veszteségeket, illetve az elmaradt születéseket, így – a történelmi Magyarországra vetítve – mintegy 2 millió fős hiányt regisztrálhatunk.¹² Ez a csökkenés ugyanakkor nem mutatja a teljes nagyságát annak a pusztításnak, amelyet a világháború okozott a magyar társadalomban. Az 1918 utáni években a kedvezőtlen halálozási viszonyok, a rossz gazdasági helyzet, a produktív korosztályokban megmutatkozó hiány, továbbá az elmaradt születések miatt a népesség kormegoszlása kedvezőtlenül alakult, amely tényezők tovább növelték a fenti, számszerűsített veszteséget.¹³

A vizsgált korszakban 1920-ban, 1930-ban és 1941-ben volt népszámlálás, ezek adatait vesszük alapul. 1910-ben Alag kivált Dunakeszi községből, és egészen 1950-ig önálló életet élt, amikor is ismét Dunakeszihez csatolták. A statisztikai adatok ebben az időszakban külön kezelik a két települést, de jelen elemzéshez együttesen vesszük adataikat.

A háborús hatások természetesen Dunakeszi esetében is jelentkeztek, de szerencsésre lakossága nem fogyatkozott meg, hanem szerény mértékben bővült, a fejlődés pedig egészen a vizsgált korszak végéig fennállt.¹⁴ A korszak változásai a népesség lakhelyének átrendeződésével jártak együtt. Az ország népsűrűsége a vizsgált időszakban erőteljesen nőtt, ennek területi eloszlása azonban nem volt egyenletes. Pest megye – mint iparilag fejlettebb régió – népsűrűsége nagyobb mértékben nőtt, ami azonban elsősorban a fővárosra és a nagyobb városokra koncentrálódott, a községek népsűrűsége csökkent.¹⁵ Ez a folyamat Dunakeszi esetében – szerencsére – nem figyelhető meg, lakossága növekvő tendenciát mutat.

A lakosság korosztályonkénti megoszlása is változást jelez előre. A vizsgált korszakban a 0–19 éves korosztály népességarányos létszáma folyamatos, igen jelentős csökkenést mutat. 1920-ban még a lakosság 42,7; 1941-ben már csak 31,4%-át tették ki, ami a gyermekvállalási kedv csökkenését, illetve a világháború miatti születések elmaradását mutatja. Ezzel párhuzamosan a keresőképes lakosság, illetve a 60 éven felüliek aránya nőtt.

⁹ KAPRONCZAY, 2001. 428–429.

¹⁰ BOZSIKNÉ VADAI–CSISZÉRNÉ PALKÓ, 2014. 42.

¹¹ MIKE, 1927. 629–630.

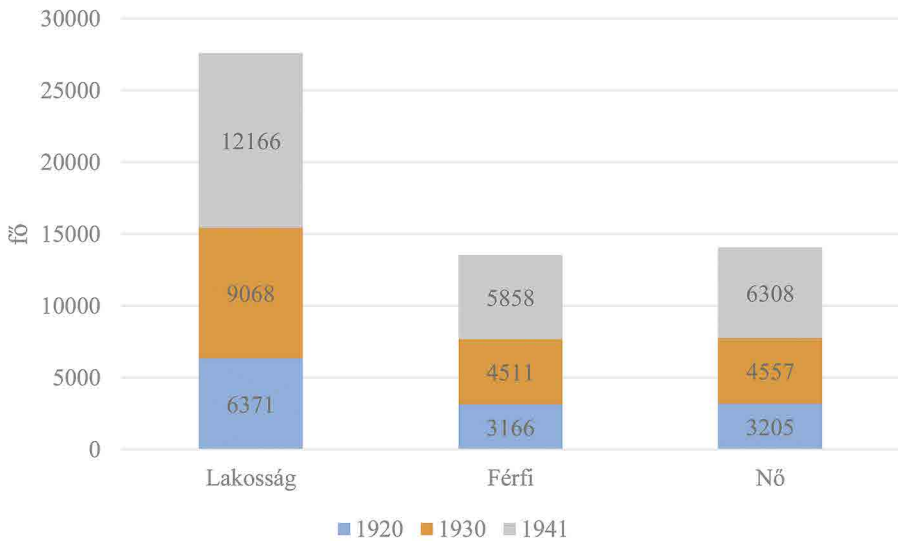
¹² (Í)SZÁDECZKY-KARDOS, 1924. 15.

¹³ BOZSIKNÉ VADAI–CSISZÉRNÉ PALKÓ, 2014. 68.

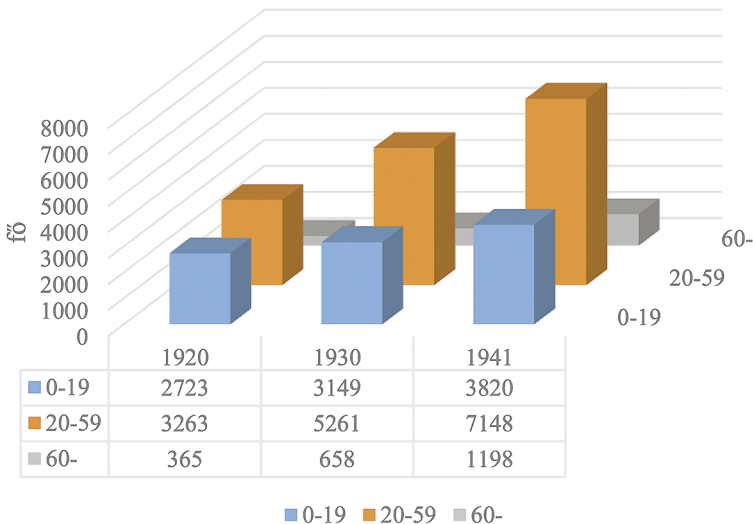
¹⁴ NÉPSZÁMLÁLÁS 1920. I. 96.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1930. I. 180.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. II. 242.

¹⁵ DÁNYI, 1997. 151.

1. ábra: Dunakeszi lakossága 1920 és 1941 között

2. ábra: A lakosság korosztályonkénti megoszlása (1920–1941)

Dunakeszi és Alag eddigi területei azonban 1930-ban tovább bővültek, megjelentek azok a külterületek, amelyek ma már jobbra a település részét képezik. Az ez évi népszámlálásnál már felmérték a Dunakeszihez

tartozó Banktelepet (más néven: Tisztviselőtelep), a MÁV műhelytelepet, a Dunasort, Kisalagot, a Révdűlőt és egy meg nem nevezett, 62 fős külterületet is. A nevezett helyeken összesen 2012 főt találtak, akik túlnyomó részt magyar anyanyelvűnek és római katolikus vallásúnak vallották magukat. Alag esetében két, meg nem nevezett külterület szerepel, összesen 90 fővel.¹⁶

A 20. század első felében azon demográfiai folyamatoknak lehetünk tanúi, amelyek a tradicionális demográfiai rendszerből (magas termékenység, magas halandóság) a modern rendszerré (alacsony termékenység, alacsony halandóság) alakulás irányába hatottak, és amelyeket a (második) demográfiai átmenet korszakaként szokás aposztrofálni. A tradicionális rendszer sem volt egyforma mindenütt, erős regionális differenciáltság figyelhető meg.¹⁷ A 19. század végén megindult industrializáció és urbanizáció átrendezte a hagyományos demográfiai sémákat, ami a 20. században – különösen az I. világháborút követően, annak hatásaival kiegészülve – erőteljesen meghatározta egy-egy település népességét. Ehhez járult még a nők egyre nagyobb arányú bekerülése a munka világába, ami – természetszerűleg – a nemek közötti viszony, a nemi szerepek megváltozásához is vezetett.

A világháború miatti születések elmaradását Dunakeszin az 1941. évi népszámlálásnál lehet markánsan tetten érni, amikor a 15–19 év közötti korosztály (1922–1927 között születettek) 1059, a 20–24 év közötti (1916–1921 között születettek) 637, a 25–29 év közötti (1910–1915 között születettek) pedig 1101 főt számlál.¹⁸ A gyermekáldás elmaradásának okát a megkötött házasságok alacsony száma is jelzi. A dunakeszi anyakönyvekbe 1914-ben 18, 1915-ben 16, 1916-ban 10, 1917-ben 14, 1918-ban pedig 31 esküvőt jegyeztek be. Az önálló Alagon a házassági anyakönyvezés a következő adatokat rögzítette ugyanerre az évekre: 1914-ben 18, 1915-ben 10, 1916-ban 8, 1917-ben 5, 1918-ban pedig 11 frigy kötöttet. Dunakeszit és Alagot együttesen tekintve az alábbi grafikon mutatja a két település együttes népesedési változásait.¹⁹

A halálozási okok között továbbra is a tuberkulózis áll az első helyen, ezt követi az aggkori elgyengülés, valamint a tüdő- és mellhártyagyulladás, mint halálozási ok. A hét éven aluliak elhalálása 1920-ban (427 fő) még majdnem ugyanakkora létszámot mutat, mint a 7 év felettieké (551 fő), míg 1930-ban a 7 év alattiak (319 fő) és a 7 év felettiek (564 fő) közötti arány valamivel kedvezőbb képet mutat, ami részben a gyermekhalandóság csökkenését, részben azonban az elmaradt születéseket jelzi.

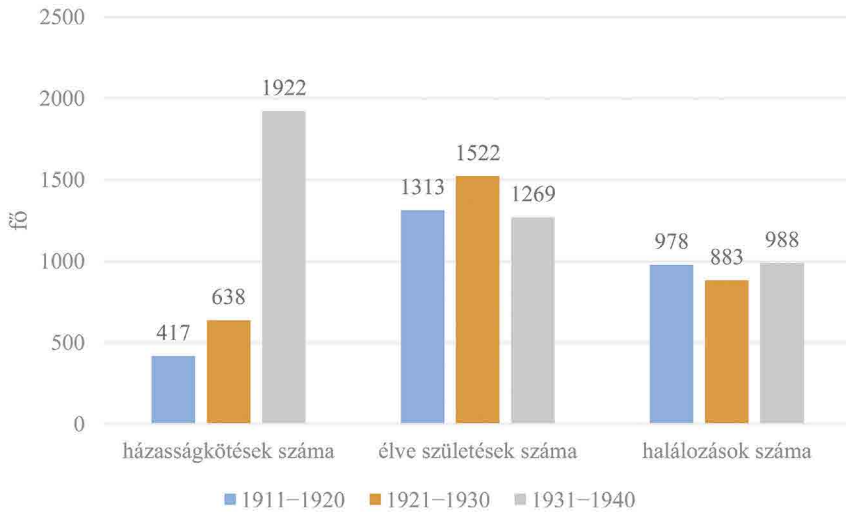
¹⁶ NÉPSZÁMLÁLÁS 1930. II. 376., 439.

¹⁷ ÓRI, 2009. 31–32.

¹⁸ NÉPSZÁMLÁLÁS 1920. I. 96.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1930. I. 180.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. II. 98–99.

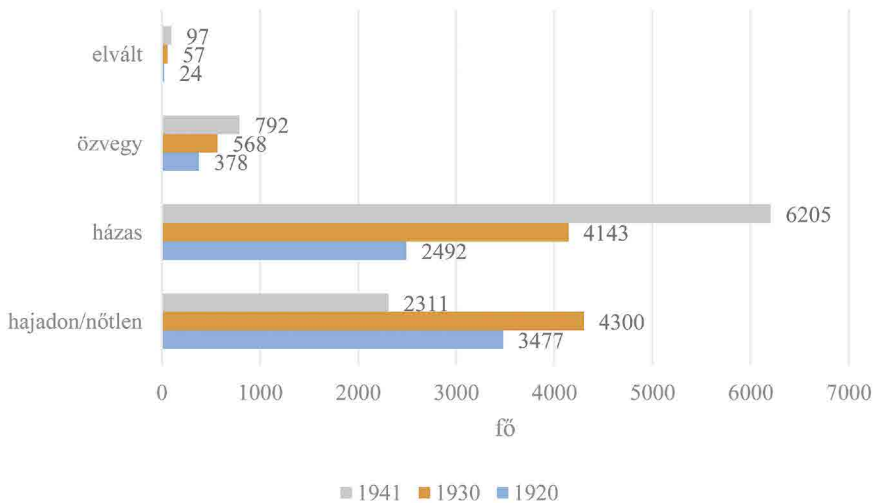
¹⁹ A népmozgalom főeredményei 1901–1930. Dunakeszi, 3 lap, KSH Levéltára A-2.2.; A népmozgalom főeredményei 1901–1930. Alag, KSH Levéltára A-2.2.

3. ábra: Dunakeszi népmozgalmi adatai (1911–1940)

A dunakeszi lakosság családi állapota ebben az időszakban már a demográfiai átmenet korszakának megfelelően alakult, mivel a hajadonok/nőtlenek magas száma mellett a házasságkötések száma is emelkedett. Ezzel párhuzamosan az özvegyek és az elváltak létszáma is nőtt.

4. ábra: Dunakeszi lakossága családi állapot szerint (1920–1941)*

* Az 1941. évi adatokat – tekintettel arra, hogy csak a 15 évnél idősebb lakosság besorolása történt meg a statisztikákban – az összehasonlítást lehetővé tevő mértékben korrigáltuk.

Az anyanyelvi megoszlás területén elmondhatjuk, hogy a 20. század elején következik be hosszú évszázadok óta először, hogy az ország lakosságának számarányát tekintve a magyar anyanyelvűek száma meghaladja az 50%-ot az összlakosságon belül. Ebben a folyamatban a trianoni békeszerződés hozott változást, amely az országot – gyakorlatilag egyik napról a másikra – 90%-ban magyar anyanyelvűvé tette.²⁰ Dunakeszin ezek a változások nem hoztak markáns átalakulást, tekintettel arra, hogy már a 18. századtól magyar többségű település volt, és ebben az időszakban is megmaradt annak. Ugyanakkor többnemzetiségű községnek számított, ahol minden népszámláláskor találunk nagyobb létszámban német és szlovák, kisebb arányban horvát, román vagy szerb anyanyelvű lakosokat. Számuk a magyar lakossághoz képes elenyésző (1920: 5,2%; 1930: 2,1%; 1941: 1,7%).²¹

5. ábra: Dunakeszi lakossága anyanyelvi megoszlás szerint (1920–1941)

A vallás tekintetében országos szinten a római katolikusok rendelkeztek a legnagyobb számaránnyal a vizsgált korszakban, és elsősorban a Tiszán inneni részeken volt számuk jelentős. A vallási hovatartozást a korban még jelentősen meghatározta az anyanyelvi hovatartozás. A 20. század első évtizedében – a népcsoportokra jellemző eltérő termékenységi mutatók, valamint a nagyarányú kivándorlás következtében – elsősorban az evangélikusok és a görögkeleti vallásúak száma csökkent. Majd az egész vallási térképet – az anyanyelvihez hasonló módon – nagymértékben átírta a trianoni békeszerződés.²² Dunakeszin a vizsgált időszakban továbbra is a római katolikusok voltak túlsúlyban, őket a reformátusok, az evangélikusok, majd az izraeliták követték.²³

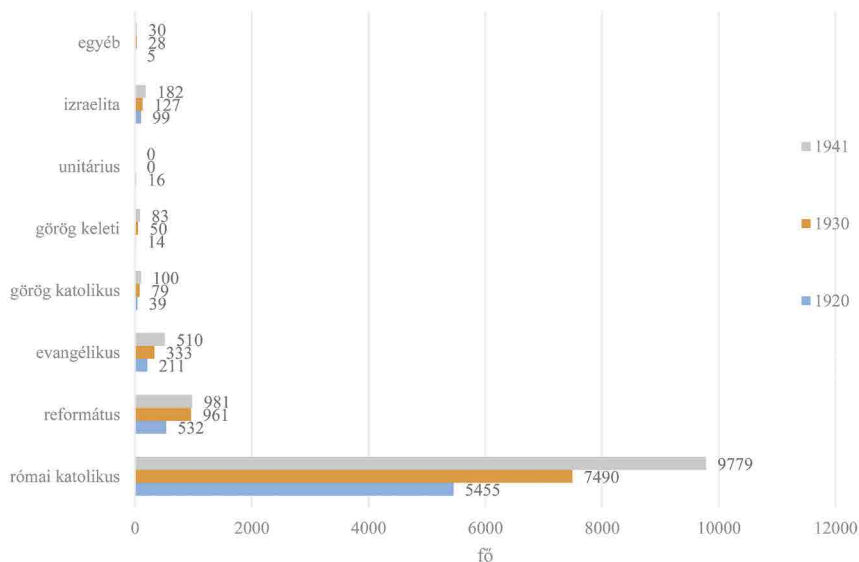
²⁰ DÁNYI, 1997. 154–155.

²¹ NÉPSZÁMLÁLÁS 1920. I. 96.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1930. I. 180.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. II. 243.

²² DÁNYI, 1997. 156–157.

²³ NÉPSZÁMLÁLÁS 1920. I. 97.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1930. I. 180.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. II. 243.

6. ábra: Dunakeszi lakosainak vallási megoszlása (1920–1941)

Ma is úgy tartjuk, hogy a gazdasági és társadalmi fejlődés egyik záloga a lakosság iskolázottságának, szakképzettségének és kulturáltságának folyamatos előrehaladása. Az 1941. évi népszámlálás az első, amelynél az ország lakosságának – így a dunakeszieknek – az iskolai végzettségéről is információkkal rendelkezünk. A 20. század első felében az iskolázottságot alapvetően az 1868. évi, az általános tankötelezettséget elrendelő XXXVIII. törvény 1. törvénycikk alapozta meg, amelynek értelmében a 6–11 éves gyerekeknek kötelezővé vált nyilvános iskolába járni, majd a 12–14 éveseknek gazdasági ismétlő iskolát kellett látogatniuk. Ez a rendszer azután korszakunkban fokozatosan tovább bővült (pl. a négy évfolyamos polgári iskolák rendszerével). Míg az 1900/1901-es tanévben 50.000 főnél valamivel több gyermek látogatta a polgári iskolákat, az 1913/1914-es tanévben létszámuk meghaladta a 100.000 főt. Az iskolák állami, önkormányzati vagy egyházi fenntartásúak voltak, számuk 16-17.000 között mozgott. 1900 és 1930 között az oktatók létszáma is jelentősen nőtt, 30.000 főről 40.000 főre.²⁴ Dunakeszit tekintve a 6 évesnél idősebb korosztály 1941-ben 11.076 főt számlált, akik közül 449 fő (4,05%) analfabétának számított. A 6. és 7. osztályt 45,53%-uk (5043 fő) végezte el, míg a nyolcadikat csak 15,06% (1669 fő) fejezte be. A középiskola 4. osztályát 354-en (3,19%), míg főiskolát vagy egyetemet 111-en (1%) végezte el. Érdekességként megállapítható, hogy utóbbi kategóriában Dunakeszi 51, míg a kisebb lakosságú Alag 60 fővel képviseltette magát.²⁵

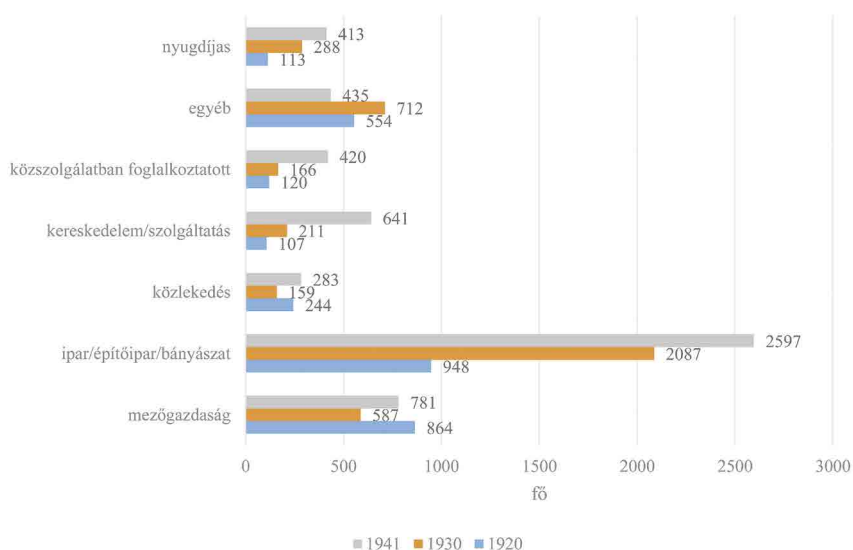
²⁴ DÁNYI, 1997. 158.

²⁵ NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. II. 355.

A foglalkozási statisztikai adatok azt mutatják, hogy az aktív keresők száma Magyarországon a korszakban alapvetően nőtt, bár 1941 és 1949 között – elsősorban az első világháborús demográfiai hatásoknak köszönhetően – szerény mértékben emelkedett. Ezzel párhuzamosan az eltartottak száma csökkent, ami részben az eltartott nők számának mérséklődéséből, részben pedig a kisebb gyermekvállalási kedvből fakadt. Az inaktívak (már nem kereső korúak) száma emelkedést mutatott. Az aktív keresők tevékenységének jellege – fizikai vagy szellemi foglalkozás, önálló vagy segítő családtag – változásnak indult; a munkavállalók összetétele nem és kor szerint is változott a vizsgált időszakban, ami már előrevetíti a következő korszak kétkeresős családmodelljének kialakulását. 1929 és 1934 között – a világgazdasági válság következtében – nagymértékben nőtt a munkanélküliek létszáma, ami ezt követően ismét csökkenő tendenciát mutatott.²⁶

Dunakeszi (és Alag) nagymértékű fejlődést élt meg a 20. század első évtizedeiben. Az országos tendenciáknak megfelelően, csökkent a mezőgazdaságból élők száma, míg az iparban foglalkoztatottaké nőtt.²⁷

7. ábra: Dunakeszi kereső lakosságának megoszlása foglalkoztatási áganként (1920–1941)

A legnagyobb ipari vállalatok a vasúti műhely és a konzervgyár voltak, amelyek 20 fő feletti dolgozói létszámmal működtek. A vasúti műhelyben 1930-ban 588-an, a konzervgyárban 39-en dolgoztak.²⁸

²⁶ DÁNYI, 1997. 162–165.

²⁷ NÉPSZÁMLÁLÁS 1920. II. 96.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1930. II. 181.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. I. 9424–425.

²⁸ NÉPSZÁMLÁLÁS 1930. II. 272.

EGYHÁZI ÉLET DUNAKESZIN ÉS ALAGON 1910 ÉS 1945 KÖZÖTT

Katolikus hitélet Dunakeszin

1907-ben Révész István dunakeszi plébános megpályázta és el is nyerte a kecskeméti plébánosi stallumot, ezért ebben az évben a mindössze huszonnyolc éves Richter Béla került a Szent Mihály-templom és a dunakeszi római katolikus egyházközség élére.¹ Az új pap szerencsés helyzetben volt, hiszen nagy formátumú elődje húsz éven át tartó szolgálata alatt teljesen újjászervezte az ekkor még homogén, római katolikus vallású falu lelki és társadalmi életét,² amivel a későbbi dunakeszi plébánosok a helyi közélet és az oktatás megkerülhetetlen alakjaivá váltak. Ugyanakkor a Révész István távozásával támadt űrt nem volt könnyű betölteni. Richter nagy lendülettel folytatta a korábbi építkezéseket: 1908-ban a Magyar Lovaregylet mint a templom kegyura segített átépíttetni a paplakot,

1. kép: A régi Szent Mihály-templom
(1890)

amelyre 1910-ben új zsindeletető és villámhárító került; 1912-ben pedig a plébánia köré új kerítést és kaput készítettek. 1913-ban sikerült az egész templomot kifesteni; felújítottak továbbá két oltárt, renoválták a kórust, és ekkor készült el a Jézus szíve- és a Szűz Mária-szobor, amelyek a Szent Mihály-főoltár két oldalán lévő egy-egy mellékoltárt díszítették. Gombai Istvánné egy carrarai márvány szenteltvíztartót adományozott a templomnak, és – Sipos Katalinnal együtt – ő finanszírozta két üvegablak elkészítését. A modernizálódást jelképezte a villanyvilágítás, amit ekkortájt vezettek be a templom épületébe.

Richter a kulturális kötelezettségeit sem hanyagolta el. A népszaporulat miatt kicsivé vált katolikus elemi iskolát 1912-ben emeletrá húzással bővítette, és nagy buzgalommal irányította a falu legnagyobb létszámú egyesületét, a

¹ VIZDÁK, 2013b 10.

² Révész István dunakeszi működéséről ld. VIZDÁK, 2012. 9–12.; VIZDÁK, 2013a 10–12.; VIZDÁK, 2013b 10–12.

2. kép: A Szent Mihály-templom szentélye (1920)

3. kép: A harang felhúzása az öreg Szent Mihály-templom tornyába

Révész István által alapított *Dunakeszi Katolikus Kör*t, amelynek fejlesztésére saját vagyonából ezer koronát adományozott.³ A Kör 1905. január 6-án tartott alakuló közgyűlésén elfogadott alapszabályzata szerint

„az egyesület célja a dunakeszi római katolikus hitközség területén lakó keresztényeknek szellemi, társadalmi és anyagi érdekeinek előmozdítása hazafias szellemben, de a politika teljes kizárásával. A kör céljának elérésére szolgáló eszközök: hasznos és szórakoztató olvasmányok, kellemes társalgás, felolvasások és társasestélyek rendezése. A kör helyisége, tagjainak állandó találkozási helye, mint ilyen a szükséges eszközökkel, könyvtárral, hírlapokkal és szórakoztató eszközökkel van felszerelve.”⁴

A Kör katolikus jellegének biztosítása mellett az egyesületnek minden keresztény vallású, feddhetetlen jellemű egyén a tagja lehetett.⁵ Jól érzékelteti Richter hazafias és a nemzeti-függetlenségi hagyományokért lelkesedő nézeteit, hogy a plébános 1913. június 1-jén a *Katolikus Körben* Rákóczi-ünnepélyt szervezett tiltakozásul Szekfű Gyula *Száműzött Rákóczi* című könyve ellen, amelyben a nagy történetíró nekiment a kor kritikátlan „kurucromantikájának”. A környék társadalmi szervezetei közül egyedül a Kör tartott tiltakozó rendezvényt, amely az elnök beszédével indult. Ezt követően a dunakeszi dalárda Bajnok Géza kántortanító vezetésével kuruc nótákat adott elő, dr. Gergely Mihály ügyvéd ünnepi beszédet mondott, majd az Alagi Polgári Dalkör lépett fel. Tárnoky Mihály tanító elszavalt egy kuruc költeményt, Ficzer István pedig egy kuruc imádságot.⁶

A község fokozatos fejlődését megakasztotta az első világháború kitörése. Püspöki rendeletre 1914. július 4-én a plébániatemplomban ünnepélyes gyászistentiszteletet tartottak a Szarajevóban meggyilkolt trónörökös pár emlékére, amelyen Kovách Antal községi főjegyző kivételével az összes du-

³ CSOMA, 2008. 78–79.; HD, III. elején.

⁴ MNL PML IV. 477. 13. doboz, 5.

⁵ MNL PML IV. 477. 13. doboz, 5.

⁶ HD III. 14.

nakeszi és alagi tisztségviselő részt vett a hívek nagy sokaságával együtt.⁷ Hamarosan megindult a mozgósítás. A faluban mindenki bizakodó volt: az úri, tisztségviselői, iparos körökben kifejezetten harcias volt a hangulat; a földművesek jóval tartózkodóbbak voltak. Richter plébánost is behívták tartalékos lelkésznek a 109. népfelkelő dandárhoz, de hamarosan felmentették a szolgálat alól, így augusztus 7-én már újra Dunakeszin volt.⁸

A Katolikus Kör tízéves jubileumának ünnepségeit is beárnyékolta a háború. Az egyesület tagjai 1914. szeptember 20-án hadi zárandoklatot tettek Máriabesnyőre, ahol ünnepélyes keretek között felszentelték az egyesület nehéz selyemből készült, Szűz Mária képével díszített zászlaját. A zászlóanyai tisztséget Richter Gyuláné, a plébános édesanyja vállalta.⁹

Az első világháborús Dunakeszi életének megszervezésében a Katolikus Kör oroszlánrésztt vállalt. Az egyesület tagjai ellenőrizték, vajon mindenhol megművelik-e a földeket, és ha szükség volt rá, akkor az itthon lévő férfiak a hadba vonult tagtársak családjának segítettek a szántóföldi munkákban. Az egyesület és a Mária Társulat tagjai már az első háborús hónapban ezer koronát gyűjtöttek össze, amiből elkezdtek segíyezni a községből hadba vonult sebesülteket, valamint az elesettek özvegyeit és gyerekeit. A Katolikus Kör százharminc hósapkára és sok más katonai meleg ruhára, érmelegítőre való anyagot vásárolt, és a lelkes honleányok heteken át kötötték berlinerpamutból a meleg ruhákat, amelyeket hamarosan megkaptak és levélben meg is köszöntek a 31-es tüzérek. A Kör tagjainak buzgalmát a váci püspök is megdicsérte.¹⁰ Szerencsés körülmény volt, hogy az itthon maradtak lelki gondozását továbbra is a falu régi papja láthatta el, ám a plébánosnak megsokszorozódtak a teendői, miután Dunakeszin és Alagon három hadikórházat rendeztek be.¹¹

Az első világháború a korábbi háborúkhöz képest sokkal jelentősebb gazdasági erőfeszítést követelt a dunakesziektől. Az egyre nyomasztóbb nyersanyaghiány miatt a hadvezetés 1917. január 11-én rekvirálta a Szent Mihály-templom három harangját.¹² 1918-ban az orgonasípokat is hadifémme nyilvánították, és március 12-én negyven kilónyit (harminc darabot) elvittek belőlük.¹³

A mérhetetlen emberi és anyagi áldozatok ellenére 1918 októberében bekövetkezett az összeomlás. Az őszirózsás forradalmat követően Dunakeszin is megalakították a nemzeti tanácsot, amelynek elnöke Bajnok Géza kántortanító lett, és tagsága kisebb részben gazdákból, nagyobb-

⁷ HD III. 3.

⁸ HD III. 15.

⁹ HD III. 17–18.

¹⁰ HD III. 19–20.

¹¹ ZSIGA, 2008. 11–12.

¹² Elvitték a 365 kg-os nagyharangot, a 80 kg-os, Szent István magyar királyról elnevezett harangot és a 9 kg-os kisharangot. HD III. 26. Erről bővebben ld. KERÉKES, 2018. 14–17.

¹³ A sípokért a plébánia 742 korona kártérítést kapott, ám pótlásuk hamarosan 9000 koronába került. HD III. 28.

részt pedig szociáldemokrata munkásokból állt.¹⁴ 1919. március 21-én, a Tanácsköztársaság kikiáltásának napján a helybéli szociáldemokraták ügyvezetője, Szabó Gyula statisztikai hivatalnok Pusztai János segédjegyzővel felkereste a plébánost, figyelmeztette, hogy ne forduljon szembe az új hatalommal, egyúttal azonban biztosította őt arról, hogy az egyházat nem fogják bántani. A délután megtartott népgyűlésen Szabó Gyula, már mint a dunakeszi direktórium elnöke szónokolt. Nemsokára államosították a községi katolikus elemi iskolát, és Richter csak a rendes tanítási időn kívül tarthatott hittant a gyerekeknek. A tantestület úgy döntött, hogy a tantermekből el kell távolítani a fészületeket, Nagy Lajos tanító pedig egyenesen azt indítványozta, hogy árverezzék el azokat. Ez utóbbira végül a vallásos lakosság felháborodása miatt nem került sor, sőt, még a direktórium is elítélte az ügyet, hangsúlyozva hogy semmi köze hozzá. Noha a Katolikus Kör épületét lakásul kiutalták Turcsányi Miklósnak, két hold templomi földet pedig átadtak a híveknek, a kommün idején Dunakeszin a hitéletet nem korlátozták. Richter Béla szerint a direktórium küldött ugyan „kémekeket” a misékre, de a prédikációkba nem tudtak (vagy nem akartak) belekötni. Sőt, miután a plébános a *Canonica Visitatió*ból kimutatta, hogy a község kötelessége a plébánia gazdasági mellékhelységeiről gondoskodni, a direktórium új sertés- és baromfióllakat, a kántori udvar köré pedig új kerítést építtetett.

A tanácskormány bukása után Dunakeszire is megérkeztek a román csapatok, amelyek két direktórium tagot, a munkástanácsból pedig három embert elhurcoltak, és rendteremtés címén igyekeztek „*ellopni azt, amit a vörösök még itt hagytak*”.¹⁵

A világháború és a forradalmak megpróbáltatásait követő vallási felbuzdulás látványos jele volt, hogy 1921-ben 117 család csatlakozott a *Jézus Szíve Társasághoz*. Az első pénteki gyónások és áldozások ismét állandósultak; minden hónap elején 250-300 fő járult a Szentségek vételéhez.¹⁶ 1920 tavaszán a hívek áldozatkészségükkel megmentették az összedőléstől a kegyeleti temetőben álló, 18. századi Szent István-kápolnát, amelyet ettől fogva ravatalozóként kezdtek használni. Ugyanebben az évben herceg Odescalchi Béla (1890–1954) lovaregyleti elnök tataroztatta a templom külsejét, az egyházközség pedig a katolikus egyház kezelésébe visszatért iskola tetőzetét javíttatta meg.¹⁷ A háború alatt bevonultatott harangokat 1921-ben sikerült pótolni, és már ezek köszöntötték az október 15-én a bérmálásra érkező Hanauer Árpád István váci püspököt.¹⁸

1922-ben Richter hívására telepedtek le Dunakeszin a Miasszonyunkról Nevezett Kalocsai Iskolanővérek, akiknek a plébános egy kis zárdát építtetett, és négy apácát beosztott az elemi iskolába a lányok tanítására.

¹⁴ HD III. 30.

¹⁵ HD III. 32–34.

¹⁶ HD III. 39.

¹⁷ HD III. 38.

¹⁸ HD III. 39–40.

A Katolikus Kör Révész István utcai (mai nevén Budai Nagy Antal utcai) épületében 1923-ban Római Katolikus Kiseddóvót alapított, amelyben az óvodásokkal két nővér foglalkozott.¹⁹ Egyszerre mindig csak hat apáca élt Dunakeszin, és négyévente cserélték őket.²⁰ 1926-ban hozták létre az iskolanővérek Dunakeszin a Szívárdát, amihez a kislányok első osztályos korukban csatlakozhattak. A szervezet munkájában minden elemi iskolás részt vehetett, a tagságnak nem volt anyagi vonzata. A gyerekek a Szívárdán belül együtt készültek harmadikos korukban az elsőáldozásra, tizenkét évesen pedig a bérmlásra. Koruknak megfelelő színdarabokat adtak elő, verseket, énekeket tanultak. A nevelésben fontos szerepe volt *A Szív* című hetilapnak, amit mindenki megkapott, és néha maguk a tagok terjesztették.²¹

4. kép: Bérmlázó dunakeszi leány polgári viseletben (1907)

5. kép: Veres Andrea, bérmlázó dunakeszi leány bérma-keresztanyjával népviseletben (1928)

Az iskolanővérek vezették 1926-tól a 13-16 éves korosztály számára létrehozott Boldog Margit Leánykört. Ennek a szervezetnek a kiegészítéseként alakult meg 1928-ban a Szent Ágnes Leánykör, amelyben az apácák a 10-13 éves gyermekekkel foglalkoztak.²² A hasonló tevékenység

¹⁹ Vö. SZAKÁLLNÉ, 1996a 6.; LŐRINCZ, 2012a 1.; HD III. 45.

²⁰ WINDHAGER, 1991. 30.

²¹ SZAKÁLLNÉ, 1996a 11.

²² LŐRINCZ, 2012. 1.

miatt a harmincas évek vége felé a két leánykört összevonták. A tagságtól elvárták, hogy részt vegyenek a vasárnapi szentmiséken, és adventkor a rorátén. A két leánykörben a hitbuzgalmi tevékenységen kívül nagy hangsúlyt helyeztek a különböző kézimunkázási technikák elsajátítására és tökéletesítésére. Az iskola vagy az óvoda épületében tartott foglalkozásokon készítették a helyi népviseletbe öltöztetett ún. *keszibabákat*, amelyeket jótékonysági rendezvényeken árúsítottak vagy tombolán kisorsoltak. Az egyes összejövetelék többnyire játékkal vagy kirándulással fejeződtek be. A leánykörök által szervezett teadélutánokra fiúkat is meg lehetett hívni, és ezek a táncos alkalmak lehetőséget teremtettek az illemszabályok elsajátítására.

6. kép: Tóth Mária, a későbbi dunakeszi tanítónő Mária-lányként, kezében Mária-koronával (1916 körül)

7. kép: Mária lányok úrnapi körmeneten (1942)

8. kép: A Szent Margit Leánykör tagjai

9. kép: A Szent Margit Leánykör kirándulása a Margit-szigeten (1940)

A két leánykör tagsága fontos résztvevője volt az egyházi ünnepeknek, körmeneteknek. Búcsújárás alkalmával vagy fiatal lány temetésén ők vitték az egyházi zászlókat. Ott voltak a községi rendezvényeken is, ahol ünnepi népviseletben jelentek meg, gyakran verset vagy köszöntőt mondtak, felszolgáltak.²³

A 16. évüket betöltő, hatodik osztályt is elvégző, tiszta erkölcsű leányok csatlakozhattak a Mária Kongregációhoz. Ezt a szervezetet Dunakeszin szintén az iskolanővérek felügyelték, és fő feladatuknak a Mária-kultusz ápolását tekintették. A Mária-lányok az egyházi ünnepeken a templomi padok között középen két sorban állva, gyertyát tartva vettek részt a szertartáson, és közrefogták a legfiatalabb leányt, aki egy díszes fehér párnán Szűz Mária koronáját tartotta. A körmeneteken szintén gyertyát tartva vonultak. A Mária-lányok férjhezmenetelükig, vagy 20. életévük betöltéséig lehettek tagjai a kongregációnak.²⁴ Az iskolanővérek azonban a felnőtt nőkről sem feledkeztek meg, nekik szervezték a Dunakeszi Katolikus Nőegyletet.²⁵

Már Révész István elkezdett foglalkozni egy új templom építésének gondolatával, mert a dunakeszi hívek a népességnövekedés miatt egyszerűen nem fértek el a 18. századi, barokk Szent Mihály-plébániatemplomban. Tervrajzok is készültek,²⁶ és egy telket is kinéztek az akkor még Alaggal egységes község közepén.²⁷ Révész István utóda, Richter Béla nem mondott le a templomépítésről, ám a közbejött világháború, az azt követő infláció és az anyagi nehézségek sokáig megkötötték a kezét. Csak az 1920-as években lett volna esélye hozzáfogni az építkezés megszervezéséhez, azonban 1925. május 18-án az agilis plébános tragikus hirtelenséggel, negyvenhat éves korában elhunyt. 1925. május 20-i temetésén szinte az egész falu búcsúztatta.²⁸

Richter Bélát az egyházközség élén 1925-ben dr. Lakatos Kálmán esperesplébános követte, aki Rákosligetén már levezényelt egy templomépítést. Korábbi tapasztalataiból kiindulva, csak nagyon alapos előkészületek után volt hajlandó hozzáfogni egy ilyen nagyszabású vállalkozáshoz. A plébánia kertjét szemelte ki az új, monumentális, neogótikus plébániatemplom helyszínének, és meg is bízta Petrováczy Gyula építészmérnököt a tervek kidolgozásával. A régi Szent Mihály-templomot Lakatos Kálmán restauráltatta volna, hogy azt egy mellé építendő zárdával együtt átadja egy szerzetesrendnek. A nagyra törő elképzelés gyenge pontja az, hogy kevés a hely a három épület számára, hiszen a két templom szó szerint egy kőhajításnyira lett volna egymástól. Az új templom építési költségét Petrováczy 350.000 pengőre becsülte, „*amitől mindenki megijedt, legfőképp a hívek*”.²⁹ Végül az egészből nem lett semmi, elsősorban azért, mert La-

²³ SZAKÁLLNÉ, 1996a 11–12.

²⁴ 1945 után a két leánykör beolvadt a Mária Kongregációba, 1948-ban az egyesület hivatalosan megszűnt. Vö. SZAKÁLLNÉ, 2011. 136–137.

²⁵ LÓRINCZ, 2012a 1.

²⁶ VIZDÁK, 2013b 11.

²⁷ HD III. 44.

²⁸ HD III. 45.; CSOMA, 2005. 146.

²⁹ HD III. 46.

katos plébános megbetegedett, lelkipásztori munkáját nem tudta ellátni, hosszú betegszabadságát Vácott töltötte, és a plébánia vezetését a püspök segédlelkészekre bízta.

Először Csellák Lajos káplán szolgált Dunakeszin, akit 1934 őszén Schwartz (Imre?) káplán váltott fel. 1935 júniusában dr. Lakatos Kálmán a püspök ajánlatára nyugdíjba vonult, és végleg letelepedett Vácott, a dunakeszi plébániai állásra kiírt pályázatot pedig Fieszl (később Faludi) János rákospalotai káplán-hittanár nyerte meg.³⁰

Fieszl János igazán látványos körülmények között érkezett a faluba, mivel dr. Csorba Elemér rákospalotai polgármester vezetésével egy szekerkaraván kísérte el, és a kompániát már a község határában fogadta Bohunka Lajos főjegyzővel az élen a dunakesziek küldöttsége. Az ünnepélyes beiktatást dr. Schwartz Gusztáv rákospalotai plébános – Fieszl korábbi principálisa – végezte.³¹ Az új pap először a teljesen elhanyagolt állapotú plébániaépületet tataroztatta a Magyar Lovaregylettel, majd saját költségén baromfiólakat készíttetett, veteményeskertet és gyümölcsöst telepített. Jól érzékelteti a hajdani plébániatelek méreteit, hogy Fieszl 250 sárgabarackfát, a szőlőbe pedig 80 őszibarackfát ültetett.³²

Friss dunakeszi tapasztalatait így fogalmazta meg:

„A templom még a Grassalkovichok által épült kicsiny épület [...] ily szűk keretek között nem folytatható semmi komolyabb munka. Gyóntatásról alig lehetett beszélni, a sekrestye tele emberekkel, a templomban minden szó, még suttogás is hallható, az áldozóknak valóságos akrobata műveleteket kellett végrehajtaniok, hogy az áldáshoz jussanak, így elhatároztam, hogy ez az utolsó tél itt a templomban.”³³

A berendezkedést követően Fieszl szinte azonnal felkereste Oszvaldik Gyula építész, hogy együtt terveket készítsenek. A plébános a kegyeleti temető országút felé eső részére szerette volna az új templomot felépíteni. A gondolat nem lett volna rossz, hiszen a telek az Alsótabán és az ekkor már beépült Révdűlő között nagyjából félúton, a korabeli Dunakeszi centrális részén feküdt, ám a templomépítő bizottságban lévő gazdák hallani sem akartak arról, hogy új templomuk a temetőben épüljön.³⁴ Nem maradt más lehetőség, mint hogy Oszvaldik kidolgozza a már meglévő Szent Mihály-templom bővítésének terveit. Az első gondolat az volt, hogy egyszerűen meghosszabbítják a meglévő egyhajós épületet. Végül azonban amellettt döntöttek, hogy a barokk templom

³⁰ HD III. 41.

³¹ HD III. 41–42.

³² HD III. 42.

³³ HD III. 46.

³⁴ HD III. 42–43. A Dunakeszi Templomépítő Bizottság tagjai voltak: Bohunka Lajos községi főjegyző, Szentes Rezső egyházközségi világi elnök, Bajnok Géza felügyelő-igazgató, Szabó János községi bíró, Holovics György törvénybíró, Legindi István egyházközségi gondnok, A. Lengyel János templomatyja, B. Száraz János pénztárnok, Heinisch Gyula, Szalay Pál és Rassai Nándor egyházközségi képviselőtestületi tagok. HD III. 49.

déli oldalához „ragasztanak” egy új – ám a régivel teljes stílusegységet mutató – neobarokk templomot. 1935 decemberében mutatták be a terveket Hanauer váci püspöknek, aki engedélyezte a munkálatokat. 1936 januárjában 13.000 pengő értékben rendeltek Vácról 400.000 téglát, amit a dunakeszi gazdák fuvaroztak a templomhoz. Ők hordták hangyaszorgalommal a Duna-partról a homokot és a kavicsot is. A tél során a helyi hívektől 45.000 pengőt gyűjtöttek össze az építkezésre. A korábbi években többen telkeket ajánlottak fel az egyházközségnek a templomépítés javára, ezeket 1936 tavaszán felparcellázták és értékesítették. Ezt követően alispáni engedéllyel újabb gyűjtést indítottak, és a község lakossága 40.000 pengőt jegyzett három évre lebontva. Ilyen anyagi háttér mellett 1936. május 31-én, pünkösdvasárnap meg lehetett tenni az első kapavágást, és másnap teljes erővel megindult az építkezés. Már az alapokat ásták, amikor kiderült, hogy a szomszédos házak és a templom között tíz méteres távolságot kell utcának hagyni, emiatt módosítani kellett az eredeti terveken. A főhajóból egy teljes (öt méteres) szakaszt el kellett hagyni, és a szentélyt is két méterrel kellett a sekrestyével együtt megrövidíteni. 1936 októberében már tető alatt volt az épület, sőt, a mennyezet gipszstukkói is készen voltak, és püspöki engedéllyel a karácsonyi ünnepeket, majd 1937-ben a húsvétot már az új templom vakolatlan falai között ünnepelhatték a dunakesziek.³⁵ 1937 nyarán a Műhelyteleppel szemben lévő Kiserdőben a templomépítés javára

10. kép: Oszvaldik Gyula látványképe az új Szent Mihály-templomról (1936)

ra nagyszabású népünnepélyeket rendeztek, amelyek fő szervezője Szentés Rezső adóügyi jegyző volt. A befolyt bevételből szépen haladtak a templom belső munkálatai, de a külső vakolás csak 1942 tavaszán-nyarán készült el.³⁶

1937. október 10-én szinte tizenkilencedik századi külsőségek közepette, pompás négyes fogaton érkezett meg Hanauer Á. István váci megyéspüspök a Szent Mihály-templom benedikálására. A hősi emlékműnél felállított diadalkaputól a plébániáig az iskolás gyerme-

kek, a testületek, a társadalmi egyesületek, valamint a hívek álltak sorfalat a pápai himnusz hangjai mellett bevonuló főpásztornak, akit a plébánia előtt Horváth János főszolgabíró és Bohunka Lajos községi főjegyző köszöntött. A szentbeszédet Bangha Béla jezsuita szerzetes, „Magyarország sajtóapostola” tartotta, aki gyakran időzött a jezsuiták dunakeszi nyara-

³⁵ HD III. 42–44.

³⁶ HD III. 47., 57.

11. kép: Hanauer püspök érkezik a Szent Mihály-templom felszentelésére (1937)

12. kép: Dunakeszi tanítók és a plébános (1940).
Balról: Szakáll László kántortanító, Pandur József választott kántor és tanító, Faludi (Fieszl) János esperes-plébános és Drumár László kántortanító

lójában, és szoros kapcsolatba került a plébániával.³⁷ A pompás szertartás végén a püspök Fieszl János plébánost a templomépítés körüli érdemeiért címzetes esperessé nevezte ki.³⁸ Három nap múlva ismét megtelt az új – a helyiek által már *bazilikának* nevezett – plébániatemplom, és csaknem 500 [!] ember részesült a bérmálás szentségében.³⁹

A templom megáldását követően a munkálatok lelassultak, mert meg kellett kezdeni a korábban felvett 45.000 pengős kölcsön törlesztését. A berendezési tárgyak beszerzésének finanszírozására 1940-ben anyagilag sikeres néppünnepegyeket rendeztek, de 1941-ben az egyházközség kénytelen volt eladni a templom tulajdonában lévő tíz magyar holdnyi szántóföldet a Tetétlenen, és a plébános javadalmát képező nyolcvanöt magyar hold szántóból szintén tíz holdat. Az így befolyt pénzből és további – a hívek által felajánlott – telkek eladásából sikerült rendezni az adósságokat.⁴⁰

Katolikus hitélet a dunakeszi MÁV Műhelytelepen (a későbbi Gyártelepen)

A Magyar Államvasutak vasúti főműhely létesítésére 1911-ben vásárolt területén vasúti megállóhelyet létesítettek, lefektették az iparvágányokat és 1912-ben mészhomoktégla-gyárat építettek. Bár 1912 és 1914 között gőzerővel folyt az építkezés, az elkészült épületeket a hadvezetőség lefog-

³⁷ A nyaralót a jezsuiták az 1930-as években vásárolták, és az ún. Kiserdőben (Akácosban) volt. Régi dunakesziek mesélik, hogy állítólag 1938-ban az Eucharisztikus Világkongresszus idején Bangha vendégeként Eugenio Pacelli, a későbbi XII. Piusz pápa (1939–1958) is kilátogatott Dunakeszire. SZAKÁLLNÉ, 2008. 3.; HD III. 47–48., 65.

³⁸ HD III. 65.

³⁹ HD III. 50.

⁴⁰ HD III. 52–53., 55–56.

lalta, és 1915 februárjában ezerágyas hadikórházat alakított ki bennük.⁴¹ A kórházban elhunyt katonákat a dunakeszi kegyeleti temetőben helyezték örök nyugalomra. 1915. április 9-ig Richter Béla dunakeszi plébános végezte a betegek lelki gondozását, de ekkor – Richter kérésére – a váci püspök küldött egy tábori lelkészt a hadikórházi lelkészi állás ellátására. A hadikórház fennállása alatt összesen valószínűleg négy római katolikus tábori lelkész teljesített szolgálatot Dunakeszin. Közülük hárman ismertek név szerint. 1915 novemberétől Czeizlinger Lajos, aki 1918. januári áthelyezéséig minden vasárnap misét mondott a kórházban. Őt követte 1918. januártól rövid ideig Valter Lajos, majd 1919 januárjáig Hoitsy L. Pál. A műhelytelepi hadikórház 1918. decemberi megszűnéséig a tábori főpapi hivatalból soha senki sem ellenőrizte a Dunakeszin működő tábori lelkészek munkáját, és egyszer sem kérdezték meg, hogy hivatásuk gyakorlásához mire lenne szükségük.⁴²

A hadikórház felszámolását követően, 1919 szeptemberében a – később kultúrházként használt – D pavilonban négy helyiséget rendeztek be tanteremnek a Dunakeszire menekült több száz horvátországi és felvidéki vasutas család gyermekei számára. Az egyik tanterem vasárnaponként szükségkápolnává alakult, ahol katolikus szentmisét tarthattak. Az iskolai hitoktatást dr. Béky László gödi katolikus pap, Kirner Adalbert Bertalan alagi református lelkész és Lőwi József izraelita tanító látta el.⁴³

Végül 1926. május 31-én megnyílt az új MÁV főműhely, ahová pár nappal korábban, Lányi Ferenc vezetésével a budapesti Északi Főműhely személykocsijavító-osztályának teljes – 780 fős – személyzete családotól megérkezett.⁴⁴ A műhelytelepi munkásság – ha vallását akarta gyakorolni – nem volt könnyű helyzetben, mert a dunakeszi Szent Mihály-templom messze volt, ráadásul kicsiny mérete miatt a falusi híveket sem tudta befogadni. 1927 tavaszán a katolikus munkások memorandumot nyújtottak be Lányi Ferenc főműhelyfőnökhöz, amelyben egy önálló műhelytelepi katolikus egyházközség megalapítását, és egy állandóan helyben lakó hitoktató lelkész Műhelytelepre helyezését kezdeményezték. A beadvány hatására dr. Hanauer Á. István váci püspök és Gyenes Kálmán MÁV-főfelügyelő szakosztályfőnök 1927. november 3-án meglátogatták a telepet, hogy tájékozódjanak a hívek hitéletéről. Ezután a megyéspüspök utasította dr. Lakatos Kálmán dunakeszi plébánost, tiszteletbeli kanonokot, hogy mindenben segítse a műhelytelepi hitoktató lelkészt, és az egyházközség megalapítását. Lakatos mint püspöki megbízott 1928. január 8-ára közgyűlést hívott össze a műhelytelepi kultúrház nagytermébe, ahol a megyéspüspök jóváhagyásával megalakult a római katolikus egyházközség. A közgyűlésen jelen volt Láng József hitoktató és mintegy kétszáz műhelytelepi felnőtt hívő. A jegyzőkönyvet Heinrich Ist-

⁴¹ ÁGOSTON, 2014. 4–5.

⁴² Dunakeszin volt még egy kis létszámú hadikórház az Attila utcai Mihalik-villában, amely egyfajta rehabilitációs intézményként működött, Alagon pedig a Geiszt-telepen rendezett be a Magyar Lovaregylet egészségügyi bázist a sebesültek részére. ZSIGA, 2008.; HD III. 22–24.

⁴³ ÁGOSTON, 2014. 5.

⁴⁴ RIHGY Műhelytelep 158. 13., 16.; ÁGOSTON, 2014. 7.

ván Jenő betűíró vezette, és Takács Lajos, valamint Mirkosch József lakatosok hitelesítették. A jelen lévő hívek megszavazták, hogy minden felnőtt, önálló keresettel rendelkező hívő hajlandó a hitoktató lelkész javadalmazásához és az egyházközségi költségek fedezésére havi egy pengő hozzájárulást fizetni. A megyéspüspök kifejezett kívánságára megválasztották az egyházközségi bizottság világi elnökévé Lányi Ferenc főműhelyfőnököt, Lakatos Kálmán ajánlására pedig az egyházközség gondnokául Fristaczky Károly intézőt, pénztárnoknak Varga Ferenc főtisztet, jegyzőnek Heinrich István betűírót. Bizottsági tagoknak Paulovics Antal asztalost, Pilni József kárpitost, Erdélyi Győző főművezetőt, vitéz Szirma József lakatost, Füzér József asztalost, Heiszig Róbert lakatost és Szirmai Zoltán mérnököt választották meg egyhangúlag.⁴⁵ A megalakulást követően az első műhelytelepi misét 1928. március 18-án mutatta be Kolossváry Mihály prelátus kanonok, felsőházi tag, a váci egyházmegye főtanfelügyelője a mai kultúrházban kialakított egyik iskolai tanteremben. A mise keretében az egyházközségi bizottság letette az ünnepélyes hitvallást. Az első szentáldoztatást 1928. április 15-én maga a megyéspüspök végezte el, aki ekkor a dunakeszi egyházközségtől különvált egyházközségi bérmandátókat is megbérmálta.⁴⁶ Az újonnan létrejött egyházközségben ettől kezdve mindig a dunakeszi Szent Mihály-templom egyik káplánja látta el a lelkészi és a hitoktatói feladatokat, mert Dunakeszi Gyártelep csak 1957-ben vált önálló plébániává.⁴⁷

A szükségkápornát hamarosan átköltöztették az 1928 szeptemberére elkészült MÁV elemi iskola új épületének szuterénjébe.⁴⁸ Az iskola udvarán haranglábat állítottak fel két haranggal, amelyek közül az egyiket az Államvasutak igazgatósága, a másikat pedig Szlezák László harangöntő mester ajándékozott az egyházközségnek. A kápolna és a harangok felszentelését P. Varga Bálint ferences szerzetes közbenjárására Zadravetz

13. kép: Zadravetz István tábori püspök felszenteli a műhelytelepi iskolakápolna harangjait (1928. október)

14. kép: Műhelytelepi elsőáldozók az iskola mellett felállított harangláb előtt, mögöttük a Magyarság cserkészcsapat fúvószenekara (1930)

⁴⁵ RIHGY Műhelytelep 158. 42–44.

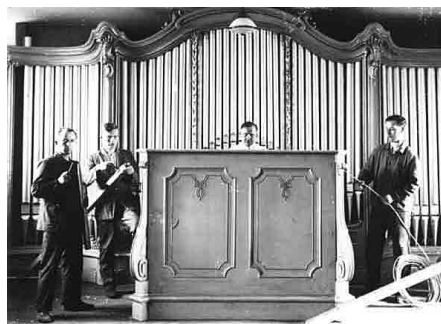
⁴⁶ RIHGY Műhelytelep 158. 44–45.

⁴⁷ SZAKÁLLNÉ, 2009b 11.

⁴⁸ Ez a mai Bárdos Lajos Általános Iskola kistornaterme.

István nyugalmazott táborigazgató végezte 1928. október 28-án, és ugyanekkor rendezték a 109. számú Magyarság Cserkészcsapat első avatóünnepségét is.⁴⁹ A harangláb 1936-ban átkerült az iskola elé, a mai 1848-as emlékmű helyére, majd 1944-ben a Jézus Szíve-templom bejárata mellett állították fel.⁵⁰ Zadravetz később is visszatért Műhelytelepre, pl. az 1933-as műhelymegnyitási évfordulón ő mondta az ünnepi beszédet.⁵¹

A szükségkápornában tartott vasárnapi miséket rendszerint egy harmónium kísérte, de a hangszer 1929-ben elromlott. Marcell Endre orgonaépítő-mester – aki a harmónium javítása miatt jött Dunakeszire – azt javasolta, hogy a javítás vagy egy új harmónium vásárlása helyett inkább a műhelyi alkalmazottak áldozatkész munkájával építsenek egy kis orgonát. Az egyházközség 1929. december 2-án a MÁV Igazgatóságtól engedélyt kért az orgona elkészítésére, és egyúttal segílyt is a felmerülő költségekre. Az orgonaépítéshez és a hangszer karbantartásához szükséges anyagiak előteremtése érdekében 1930 márciusában megalakult a MÁV Dunakeszi Főműhelytelepi Orgona Egyesület. 1930. február 4-én megkapták a MÁV-tól a hozzájárulást, és Katona József iparművész tervei alapján Marcell Endre és a főműhely asztalosai megkezdték a két manuális, 168 sípos, 24 regiszteres orgona építését, amelyet 1930. június 1-jén – a főműhely alapításának negyedik évfordulós ünnepsége keretében – Serédi Jusztinián esztergomi prímás érsek szentelt fel.⁵²

15. kép: Műhelytelepi orgona építése

1930 augusztusában Lakatos Kálmán dunakeszi plébános kérésére a MÁV Igazgatósága a kinevezendő műhelytelepi lelkész és a lelkészi hivatal részére – lakbér fizetése fejében – egy lakást biztosított az Állomás sétány 15. szám alatt, a földszinten.⁵³ A lelkészlakás 1944-ben átkerült a templommal egyszerre felépült egyik Béke úti házba.⁵⁴

1935-ben Karel Szandovsky csechoslovák állomásfőnök-helyettes egy gyönyörű másolatot küldött a csechoslovák csodatévő Fekete Madonna-kegyképről azzal a kísérőszöveggel, hogy a festményt a kegykép oltárán megszenteltette, és „*kérte az Isten Anyját, hogy ez a kép hozzon szerencsét, áldást, békességet a műhelytelep lakóira*”. Az ajándékot 1935. szeptember 29-én ünnepélyes keretek között helyezték el az iskola alagsorában lévő kápolnában egy Kuchár nevű építész által tervezett imázsámbolyba illesztve. Az

⁴⁹ RIHGY Műhelytelep 158. 52.

⁵⁰ SZAKÁLLNÉ, 2009a 6.

⁵¹ RIHGY Műhelytelep 158. 106.

⁵² RIHGY Műhelytelep 158. 64–67.; MNL PML IV. 477. 13. doboz. 16.

⁵³ RIHGY Műhelytelep 158. 67.

⁵⁴ SZAKÁLLNÉ, 2009a 6.

16. kép: A czerstochowai kegykép másolata (1935)

látogatták Dunakeszi Műhelytelepet, és koncertet adtak a kultúrházban.⁵⁷ Ám a kegykép másolata nem ekkor, hanem, ahogy arról fentebb említés történt, csak 1935-ben került Dunakeszire.

A műhelytelepi munkásság hitéletét nagy buzgalommal támogatta a MÁV és a főműhely vezetése. Az egyház számára is kiemelt jelentőségű volt a munkásság közötti evangelizáció, így nem csoda, hogy nagy felkészültségű jezsuita és ferences szerzetesek tartottak lelki gyakorlatokat Műhelytelepen. Jól illusztrálja a kor hangulatát Vincze Dezső káplán felhívása P. Kirchoffer Pongrác ferences szerzetes 1936. június 4-én, 5-én és 6-án tartott lelkigyakorlatára:

„Kinek lelkében ég a kényszerűségből elhagyott kedves otthon vágya, ki kénytelen volt elhagyni könnyes szemekkel a drága hantokat, ki nyitott szemmel látja maga körül az országcsonkítás fájó gyümölcsként sokezer embertársunk gondterhes életét és szenvedését, ha érzi, hogy mennyi hálával és köszönettel tartozik a Gondviselésnek, mert neki és kis családjának új otthont adott, s kenyeret nyújtott izma és szelleme erején keresztül egy megnyíló gyár gépeinek birodalmában. Testvér! Te is részese vagy a magyar szenvedésnek, szükséged van a lélek erősítésére! Ha körül nézel komoly szemekkel, akkor Te is érzed – mint érezzük valamennyien –, hogy van miért hálát adnunk a Gondviselésnek! Ennek a gondolatnak a jegyében őszinte szeretettel hív és vár Téged is a lelkigyakorlatokra az egyházközség vezetősége.”⁵⁸

⁵⁵ RIHGY Műhelytelep 158. 150–151.

⁵⁶ RIHGY Műhelytelep 128. 87.

⁵⁷ RIHGY Műhelytelep 128. 94.

⁵⁸ RIHGY Műhelytelep 158. 160–161.

A lelkigyakorlatok alkalmával a résztvevők nagy létszáma miatt a szentmisét a kultúrház nagytermében tartották. Még a szükségképpen idején megalakult az Oltáregylet, amelynek tagjai közös imaórákat tartottak, templomi és jótékonyági vásárra szánt kézimunkákat készítettek, valamint az egyházi ünnepek előtt feldíszítették a kápolnát.⁵⁹ 1928 és 1949 között látványosak voltak a cserkész fúvószenekar által kísért feltámadási és az úrnapi körmenetek, amelyeknek résztvevői végigvonultak egész Műhelytelepen a mai Iskola sétány–Körönd–Állomás sétány–Mindszenty sétány útvonalon. Az ablakokban gyertya és virág köszöntötte az Oltáriszentséget. Az elsőáldozások után is a cserkészzenekar zenéjére vonultak át az elsőáldozók az „első reggelire” – templomkert híján – a Magyarság kultúrházába. A műhelytelepi közösség tehát próbált hangsúlyt helyezni az egyházzenére. Az 1930-as években a Magyarság férfikar tagjainak egy részéből Vavrák István amatőr karvezető megalakította a Szent Cecília Egyházi Vegyeskart, amelynek vezetését 1945-ben Pallós László, az iskola új igazgatója vette át a kórus 1950-es feloszlásáig.⁶⁰ A Magyarság férfikarának komoly lelki élményben volt része 1938-ban, amikor az eucharisztikus világkongresszus záróünnepségén részese lehetett a misén éneklő 1200 fős kórusnak.⁶¹

17. kép: Körmenet Műhelytelepen

18. kép: Úrnapi körmenet Műhelytelepen

19. kép: Körmenet indulása a műhelytelepi Jézus Szíve-templomból

20. kép: Lelkigyakorlat után a műhelytelepi kultúrház nagytermében

⁵⁹ SZAKÁLLNÉ, 2009b 11.

⁶⁰ SZAKÁLLNÉ, 1996. 62.

⁶¹ SZAKÁLLNÉ, 2008. 2.

Az 1930-as években folyamatosan nőtt az üzem munkásainak létszáma, és Dunakeszi északi része (Révdűlő, Banktelep) is kezdett beépülni. A szükségképpén már nem fértek el a miséken, ezért Kerényi Béla főmérnök elnökletével 1939-ben templomépítő bizottság alakult. A bizottság igyekezett kezdő tőkét gyűjteni, és ennek érdekében Lányi Ferenc főműhelyfőnök számos jótékony célú rendezvényt és mozielőadást szervezett, illetve adakozásra biztatta beosztottjait.⁶² 1940. március 22-én a műhelytelepi templomépítő bizottság templomépítési engedély és támogatás érdekében kérvényt nyújtott be a MÁV Igazgatóságához. Ekkorra már jelentős összeget gyűjtöttek össze, és még ebben a hónapban felterjesztették az igazgatósághoz Heintz Béla építésmérnök három darab és Aggházy Tibor építésmérnök négy darab templomtervét. Az igazgatóság elnöke, Láner Kornél azonban ezeket a terveket túl modernnek tartotta, és nem volt hajlandó őket elfogadni. Inkább megkérte a Műegyetem Ókori Építészet Tanszékét, hogy ajánljon egy barokk tervezésben jártas építész. A hazai neobarokk talán legnagyobb alakja, Wälder Gyula egyetemi tanár Pázmándi István adjunktust javasolta, aki a MÁV részére tervezett egy hagyma alakú toronysisakkal koronázott, egytornyú, egyenes szentélyzáródású, egyhajós barokk templomot. A terveket Beöthy Kálmán igazgató 1940. július 10-én adta át Lányi Ferencnek, Kerényi Bélának és Zöldi Sándor villanyszerelőnek, a műhelytelepiek pedig felterjesztették azokat a megyéspüspöknek. Hanauer váci püspök 1940. október 4-én megjegyzésekkel ugyan, de elfogadta Pázmándi terveit. A templomépítő bizottság 80.000 pengő építési költséggel számolt, amihez további adományokat gyűjtöttek, illetve a MÁV-tól évekre lebontva pénzügyi segílyt kaptak⁶³ többek között azzal a feltétellel, hogy a templommal egy időben két lakóházat is fel kell építeni a mai Béke út és Fő út sarkán.⁶⁴ 1942 őszén indultak meg a munkálatok vitéz Katona Mihály építész, építőmester és Balogh György építésvezető irányításával. A főpallér Urbányi József alagi kőművesmester volt. A főműhely alkalmazottai derekasan kivették a részüket a munkából, ezért csak kevés napszámot kellett alkalmazni. 1943 nyarán már álltak a felmenő falak. A toronysisakot a főműhely bádogosai, főleg Győrvári Ferenc és Kaposvári Gyula készítették, és Káldos Endre művezető elgondolása alapján sikerült azt a toronyra ráemelni. Az ablakokat, a faragott bejárati ajtószárnyakat, a gyóntatószéket, a sekrestyeszekerényt és a padokat Csík Lajos művezető irányításával készítették a főműhely asztalosai, az ajtózárak, díszveretek pedig a főműhely lakatosainak munkái. Zarnóczai Sándor alkotása a két réz szenteltvíztartó, Bartos Péteré pedig a templom előtti két kovácsoltvas kandeláber. Wetzl Ferenc és Kallós György díszkovácsok munkái a mise kezdetét jelző csengő, a húsvéti gyertyatartó, az áldoztató rács és a virágállványok. A barokk szószéket és a mellékoltár szintén barokk építményét az ekkor a főműhely

⁶² SZAKÁLLNÉ, 1996. 62.

⁶³ RIHGY Műhelytelep 158. 186–188.

⁶⁴ SZAKÁLLNÉ, 1996. 62.

alkalmazásában álló Antal A. József szobrászművész tervezte és készítette, Gretsch István faesztergályos és Garamszegi Károly betűíró, aranyozó segítségével. A dongaboltozat és az oldalfalak szecessziós szekelját a szintén főműhelyi alkalmazott, Csetényi Antal festő- és iparművész tervezte és készítette Szanka József aranyozómester segítségével. Csetényi alkotása a mellékoltár Fájdalmas Szűzanya festménye is, a bejárat feletti Jézus szíve mozaik pedig Szanka József munkája.⁶⁵

A dunakeszi műhelytelepi Jézus Szíve-templom 1944 nyarára elkészült, a felszentelést a szokásos műhelymegnyitási évfordulós ünnepségre tervezték, ám ebben az évben az ünnepség a testvérműhelyek bombázása miatti gyász okán, és a folyamatos légi veszély miatt elmaradt.⁶⁶ Sokáig bizonytalan volt a felszentelés időpontja, végül a MÁV és az egyházmegye vezetői 1944. június 29-én állapotok meg reggel hét órai kezdéssel. A felszentelést dr. Pétery József váci püspök végezte, aki kíséretével a MÁV sínautóbuszán érkezett Műhelytelepre. A szentmisét dr. Vanyek Béla kanonok mondta, a prédikációt dr. Rajz Mihály püspöki titkár tartotta, akinek apja MÁV-igazgató volt. A különleges alkalomra a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület karnagya, Rajter Lajos ünnepi misét írt, amit a 120 tagú férfikar adott elő.⁶⁷

21. kép: A műhelytelepi Jézus Szíve-templom

22. kép: A műhelytelepi Jézus Szíve-templom belseje

⁶⁵ ZSEZSERÁNNÉ, 2011. 187–188.; SZAKÁLLNÉ, 2009a 7.

⁶⁶ RIHGY Műhelytelep 158. 205–206.

⁶⁷ HD III. 60.; RIHGY Műhelytelep 158. 206.

A templom felépítésében kifejtett érdemei elismeréseként Lányi Ferenc a Szentszéktől 1946-ban megkapta a Nagy Szent Gergely-rend lovagkeresztjét.⁶⁸ Korábban ezt a kitüntetést adományozták Csordás Rezsőnek, az Istvántelki Főműhely főnökének is, szintén a helyi munkásteplom felépítésének megszervezéséért.⁶⁹

1944 decemberében, a műhelytelep ostroma idején a templomtornyot a németek megfigyelési pontként használták, ezért több szovjet belövést kapott. A megsérült templomtornyot 1945-ben a főműhely dolgozói elsőként hozták rendbe.⁷⁰

Katolikus hitélet Alagon

Az önállóvá vált Alagon csak az 1906–1907-ben neogótikus stílusban felépült lovaregyleti Nepomuki Szent János kápolna szolgálta a híveket. Az első világháború után, 1918–1919-ben Jakubovics György lovaregyleti lelkész lelkesen üdvözölte a forradalmi változásokat, a kommün idején több népgyűlésen felszólalt a régi rend ellen, ahol pl. a főnemesi címerek vadállatait „*az urak vérszopó, marcangoló*” természetével állította párhuzamba. A helyi hangulatra jellemző, hogy Alag volt az első vidéki település, ahol – még a Károlyi-kormány időszaka alatt – megszüntették a kötelező hitoktatást. A Tanácsköztársaság bukása után Jakubovicsot letartóztatták, egy évnél hosszabb ideig volt fogságban,⁷¹ az alagi lelkészség élén pedig Mészáros István váltotta őt.

Az 1919-ben kinevezett új váci püspök, Hanauer Á. István a forradalmak után az intenzívebb lelkipásztori munka előmozdítása érdekében a főváros környéki települések mintájára tervbe vette Alag önálló egyházközséggé szervezését. Fennmaradt Richter Béla dunakeszi plébános egy 1920. március 29-ei keltezésű levele, amelyet a Szent Mihály-templom kegyurának, a Magyar Lovaregyletnek írt. A levélben tájékoztatja a lovaregylet vezetőségét, hogy az alagi

„iparosoknál, gyári munkásoknál, napszámosoknál – kevés kivétellel – alig lehet szó olyan vallásos meggyőződésről, mely helyt merne állni a közéletben. A lezajlott Károlyi féle forradalom s még inkább a kommün szomorú bizonyosságát szolgáltatta annak, hogy a lakosság igen nagy hányada hitellenes kenyérrel táplálkozik”.

Richter szerint nagy szükség van egy állandó alagi plébánosra, aki már nem csak a lovásziúik hitoktatását végzi, hanem az egész község lelkületének gondozója lehet. A dunakeszi pap hajlandó volt anyagilag is

⁶⁸ SZAKÁLLNÉ, 2009. 7.

⁶⁹ CSIZMADIA, 1980. 52.

⁷⁰ SZAKÁLLNÉ, 1996a 63.

⁷¹ HD III. 33–34.

hozzájárulni az új plébánia javadalmazásához. A korra jellemző világháborús hasonlattal zárta a levelet:

„Kegyeskedjék odahatni, hogy lehessen az alagi lelkész is a lövészárók sokat bajoskodó Krisztus-keresztes katonája, s ne nézhessék az emberek a Johanneumot egy nyugodt Hinterlandnak, melyben kényelmes békével meg lehet pihenni, mikor a fórumon toronymagas hullámok csapnak össze!”⁷²

Mészáros István lovaregyleti lelkész biztatására 1922 őszén három helyi lakos: Rodiczky Géza nyugalmazott huszár kapitány, Szigeti Nándor tréner és Pretzner Imre zsoké beadványt nyújtott be a községi képviselő-testülethez, amelyben az alagi plébánia megszervezését sürgették. 1923. február 4-én az alagi községháza tanácstermében összegyűlt katolikus hívek Pejacsevich Albertné grófnő elnökletével közgyűlést tartottak, amelyen kimondták a plébánia szervezésének szükségességét, és megalakították az alagi katolikus egyházközséget szervező bizottságot. Ennek védnökévé a váci megyéspüspököt és gróf Pejacsevich Albertet választották. A bizottság elnöke gróf Pejacsevich Albertné, társelnökök Wekerle Nándor járási főszolgabíró, dr. báró Kétly Károly miniszteri tanácsos, Molnár Gyula nyugalmazott lovaregyleti intéző és Szigeti Nándor tréner lettek. Az ügyvezető alelnök Hajnal Jenő községi jegyző, a titkár Závodszy Géza községi jegyző, a pénztáros Mészáros István lelkész, az ellenőrök Fejuk Károly kereskedő és Pretzner Imre zsoké voltak. A bizottság választmányi tagsága Boros Istvánból, Bucskó Istvánból, Flackhart Antalból, Forgó Jánosból, Gombolai Ferencből, Göpp Rezsőből, Hajnal Endréről, Hesp Józsefből, Kleizner Károlyból, Örményi Istvánból, Privler Antalból és Thieme Bélából állt. A közgyűlésen özv. Pirk Gézáné alagi lakos az összes ingó és ingatlan vagyonát felajánlotta az építendő templom és plébánia céljaira.⁷³ A közgyűlés jegyzőkönyvét február 8-án küldöttség nyújtotta át a váci püspöknek, aki február 19-én kelt leiratában elfogadta a fővédnökséget, jóváhagyta a szervezőbizottság tagjainak megválasztását, és addigi működését.⁷⁴

1923. február 19-én a bizottság gyűjtőívet bocsátott ki, folyamatosan gyűltek a felajánlások, de az így létrejövő pénzalapot az infláció fokozatosan elértéktelenítette. Mészáros István lelkész megpróbálta kihasználni az ekkor zajló Nagyatádi Szabó István-féle földreformot, és a leendő plébánia céljaira földet kért a Földbirtokrendező Bíróságtól, amely 1927. április 30-án gróf Károlyi László csomádi földjeiből papi jövedelemként 15 holdat juttatott az alagi egyházközségnek.⁷⁵

Közben Mészáros Istvánt a püspök 1925. december 1-jén péceli plébánossá nevezte ki, utóda az alagi lelkészség élén Csík József lett. Az

⁷² HD III. 39.

⁷³ HD (Alag) 1–4.

⁷⁴ HD (Alag) 4.

⁷⁵ HD (Alag) 4., 6.

alagiaknak egészen 1930. március 1-jéig kellett várni, míg a feltételek lehetővé tették, hogy Hanauer Á. István váci püspök jóváhagyásával létrejöjjön az önálló egyházközség, amelynek fennhatósága Alag politikai község egész területére kiterjedt. Az anyakönyvet is 1930-tól kezdték el vezetni,⁷⁶ a megyéspüspök azonban csak 1939. október 31-én – a Szent Imre-templom elkészülte után – emelte az alagi helyi lelkészséget plébániai rangra.⁷⁷

A községházán, Kleiszner Rezső választási elnök irányításával, 1930. május 13-án megválasztották az első egyházközségi képviselőtestületet, amelynek tagsága az aznap 11 órakor tartott szentmisén letette az esküt Csík József előtt. A megválasztottak névsora: Beeson János, Boros István, Diamand József, Fichtner Károly, Forró Imre, dr. Gerbert Ottó, Hajnal Jenő, Hartl József, lov. Henriquez Vince, Kedvessy Nándor, Kleiszner László, Kleiszner Károly, id. Kleiszner Rezső, dr. Klekner Mihály, Kurucz János, Leitner György, Lenkei Elemér, Molnár Gyula, Nagy Zoltán, Örményi István, id. Petanovics József, dr. Pethő József, vitéz Pintér István, vitéz Reményi György, Stoll József, Szigeti Nándor, Thieme Béla, dr. Unkelhausser Károly, Závodszky Géza, Závodszky Károly. Póttagok: Preuszner Károly, Göpp Rezső, Pretzner Imre, Kállay József, Flackhart Antal, Böde József, Bucskó István, Riszter Ferenc, Kostyál János, Molnár János.⁷⁸

A falunak ekkor 3015 lakosa volt. Közülük 2329 római katolikus, 26 görög katolikus, 33 görögkeleti, 449 református, 150 evangélikus, 22 izraelita, 4 anglikán, 1 unitárius, 1 baptista vallású.⁷⁹

Az 1930. május 21-ei egyházközségi képviselőtestületi ülésen Fichtner Károlyt választották meg világi elnöknek, Závodszky Gézát gondnoknak, Örményi Istvánt pénztárnoknak, valamint Lenkei Elemért és Diamand Józsefet jegyzőknek. A tisztikar megválasztásán kívül megalakították a különböző bizottságokat, többek között a templomépítő kisbizottságot.⁸⁰

Ekkor zajlottak a Szent Imre-év ünnepei.⁸¹ A férfiak máriabesnyői zarándoklatán 36, a nők esztergomi zarándoklatán 87, az 1930. augusztus 19-ei budapesti fő ünnepségen pedig 160 alagi hívő vett részt. Nem meglepő, hogy az országos lelkesedés hatására az egyházközség 1930. november 5-én a lilomos herceg nevét vette fel, amely alkalomból előadták Gergely Ferenc *Három Imre* című színdarabját.⁸² Az alagiak ugyanakkor a magyar ifjúság védőszentjét összekapcsolták a leventemozgalommal, valamint a

⁷⁶ HD (Alag) 5., 9.

⁷⁷ HD (Alag) 37.

⁷⁸ HD (Alag) 9–10.

⁷⁹ HD (Alag) 14.

⁸⁰ A templomépítő bizottság tagjai: Örményi István, Molnár Gyula, Hajnal Jenő, Kleiszner Rezső, Závodszky Géza, Humborszky János, Göpp Rezső, Richnavszky Gyula, Boros István, Leitner György, Thieme Béla, dr. Klekner Mihály. Ld. HD (Alag) 11.

⁸¹ 1930. május 18-tól 1931. május 3-ig tartottak Szent Imre herceg halála emlékének 900. évfordulás ünnepei.

⁸² HD (Alag) 14.

revíziós gondolattal,⁸³ és az iratok tanúsága szerint legkésőbb 1933-tól „*levantetemplomként*” hivatkoztak a felépítendő Szent Imre-templomra.⁸⁴ 1932-ben Szent Erzsébet halálának 700. évfordulóját ünnepelte a magyar katolikus egyház, aminek hatására Alagon húsz taggal megalakult a Karitás. Az egyesület célja elsősorban a szegények gondozása, munkaalkalom szerzése, a betegápolás és a beteglátogatás volt. Ebben az évben 173 családot segítettek élelemmel, babakelengyével és egyéb ruhaneművel kb. 3000 pengő értékben. A Karitás leány tagjai december 5-én és 6-án Mikulás-vásárt rendeztek, ahol saját készítésű kézimunkákat és apró tárgyakat árultak, majd a befolyt több száz pengőt a szegények karácsonyi segélyezésére ajánlották föl. December 22-én az egyházközség ruhaneműt, zsírt, húst, cukrot, krumplit és tüzelőt tartalmazó szeretetadományokat osztott ki, Pejacsevich Albertné pedig a lovászok gyerekeinek szervezett karácsonyi ünnepséget, ahol 165-en kaptak cipőt és ruhát kb. 4000 pengő értékben.⁸⁵ Volt még egy tipikusan női szervezet Alagon: az 1931-ben alakult Oltáregylet, amelynek tagsága díszítette az oltárt és rendszeres szent-ségimádásokkal igyekezett elmélyíteni az Oltáriszentség tisztelétét.⁸⁶

Az egyházközség tanácsa és képviselőtestülete 1930. július 3-án tartotta meg első együttes ülését, amely a templomépítés gondolatával foglalkozott. Megegyeztek abban, hogy Kleiszner Rezső, vitéz Pintér István és Csík József kezdje meg a gyűjtést a telekre,⁸⁷ amelyet 1931-ben meg is vásároltak Alag központjában, a községháza (a mai Széchenyi István Általános Iskola) mellett.⁸⁸ Az építkezés érdekében az egész közösség összefogott, hangversenyeket rendeztek,⁸⁹ adományokat gyűjtöttek, a lovaregylet pedig 1933-ban ingyen bevezettette a templomkertbe a vizet.⁹⁰ 1933. június 4-én, pünkösdvásárnap Szécseny Ágoston MÁV-titkár kezdeményezésére a templom javára (később hagyománnyá váló) népnünnepélyt szerveztek a Nyergelőnek nevezett erdős területen, és egy napra a pesti angolparkot sikerült Alagra varázsolni. 30 filléres belépőért volt hajó- és lengőhinta, lacikonyha, bor-, sör-, pezsgó-, cukrász- és fagyaltásátor, büfé, tombola, céllövészlet, kabaré, mozi és kacsaúsztatás. A vendégeket rádió, cigányzenekar és leventezenekar szórakoztatta. Az első népnünnepély

⁸³ „Az egyházközség vezetősége a Levente-gondolat évszázadokra szóló megőrkítését kapcsolja össze a templomépítéssel.” HD (Alag) 19.

⁸⁴ HD (Alag) 16.

⁸⁵ HD (Alag) 15.

⁸⁶ HD (Alag) 42.

⁸⁷ Az adományozók: Gutai János 1000 pengő, Hitsch György 500 pengő, Kaposi József 1000 pengő, Kleiszner Rezső 500 pengő, Pretzner Imre 500 pengő, id. Petanovics József 500 pengő, Szigeti Nándor 1000 pengő, Száhlender Béla 500 pengő, Csík József 3200 pengő. HD (Alag) 12.

⁸⁸ Az 1373 négyzögöles telket négy tulajdonostól vették 12.830 pengőért. Ld. HD (Alag) 14.

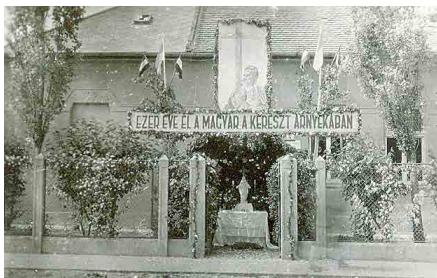
⁸⁹ Az 1935. január 20-ai hangversenyen Bangha Béla SJ tartotta az ünnepi beszédet. HD (Alag) 17., 18.

⁹⁰ HD (Alag) 16.

tiszta jövedelme 1200 pengő volt.⁹¹ 1936–1937-ben szintén Szécseny szervezésével jótékony célú tárgysorsjátékot bonyolítottak le. 30.000 db 1 pengős sorsjegyet sikerült eladni. Ezekkel szalonbútort, varrógépet, kerékpárt, ezüst evőeszközt, képet, órát lehetett nyerni. Az akcióval 22.610 pengő 72 fillér bevétel gyűlt össze.⁹²

Az alagi hívek a vallási áhítat légkörét tradicionális építészeti formák között akarták megélni, ezért Hanauer Á. István váci püspök ajánlására Csík József a konzervatív szemléletű Fábián Gáspárt kérte fel a tervek elkészítésére.⁹³ A vezetőség azt akarta, hogy „*hazánk első leventetemploma legyen szép és méltó Isten nagyságához, és legyen ízig vérig magyar*”.⁹⁴ Fábián ezt a gondolatot figyelembe véve, Árpád-kori falusi templomokat (talán leginkább Nagybörzsönyt) idéző, félköríves záródású, egyhajós, egytornyú neoromán épületet tervezett.⁹⁵

A folyamatos gyűjtéssel 60.000 pengős tőke jött létre, amelyből vitéz Kapuvári Gusztáv vezetésével 1935. október 19-én megindulhattak az alapozási munkálatok. Az 1935. november 17-ei alapkőletételt követően⁹⁶ 1936 végéig tető alá került az épület. A harangtorony és a két melléktorony fedésére szolgáló mázas cserepeket az alagiak 1937-ben kapták ajándékba a pécsi Zsolnay-gyártól.⁹⁷ 1938-ban beemelték a Szlezák László által készített három harangot. A legnagyobb az 1035 kg-os Szűz Mária-harang, amelyet Gutai Istvánné adományozott a hősi halált halt Gutai István zsoké emlékére. A 404 kg-os Szent Imre-harangot Kleiszner Rezső emlékére adományozták az alagi „*Rudibácsi asztaltársaság*” tagjai. A kettős szentév emlékére készült a 185 kg-os d-hangra hangolt vagy lélekharang, amelyet az eucharisztikus világkongresszus jelvénye és Szent István képe díszít.⁹⁸

23. kép: Úrnapi oltár Alagon (1938)

⁹¹ HD (Alag) 16.

⁹² HD (Alag) 24., 26.

⁹³ Ld. Fábián Gáspár 1948-as életrajzi vázlatát: *Lapis Angularis II. Források a Magyar Építészeti Múzeum gyűjteményéből*. Bp., OMvH Magyar Építészeti Múzeum, 1998. 284. Fábián még a húszas évek elején, a felsőgödi templom építéskor ismerkedett meg Hanauerrel, aki korábban egy ideig a Szent Imre Kollégium igazgatója is volt, és akivel a közös *alma mater* okán hamar megtalálta a közös hangot. A püspöknek minden bizonnyal imponált, hogy Fábián a felsőgödi templom építkezésén ingyen dolgozott, és a folyamatos nehézségek és pénztelenség ellenére végig kitartott munkája mellett. 1932-ben a sződligeti templom építéskor barátságuk tovább erősödött, és a püspök Fábiánt kérte fel a váci székesegyház restaurálására. Ld. erről Dr. FÁBIÁN, 1940. 26–27.

⁹⁴ HD (Alag) 19.

⁹⁵ A templom építészeti leírását ld. ÁGOSTON, 2013. 11–12.

⁹⁶ Ekkor a váci püspök és a hívek jelenlétében felolvasták az alapítólevelet. HD (Alag) 19–22.

⁹⁷ HD (Alag) 25.

⁹⁸ HD (Alag) 28–31.

24. kép: Harangok felhúzása az alagi Szent Imre-templom tornyába (1938. május 22)

1939. december 19-én már olyan állapotban volt a templom, hogy püspöki engedéllyel Csík József bemutathatta az első szentmisét, és a hívek használatba vehették az épületet.⁹⁹ A belső munkálatok ekkor még javában tartottak. Az impozáns kazettás mennyezetet a kitűnő festő- és iparművész, Leszkovszky György (1891–1968) tervezte, aki Körösfői-Kriesch Aladár egyik legjobb tanítványaként a gödöllői művésztelephez köthető. Csík József alagi lelkésszel Szegeden ismerkedett meg, és nemsokára Itáliába utaztak.¹⁰⁰ Leszkovszky az alagi templom építésekor már az Iparművészeti Főiskola tanára

volt, és korábban is többször együtt dolgozott Fábiánnal, pl. ő festette ki a Prohászka-émléktemplom kupoláját, 1931-ben sgraffito technikával díszítette a badacsonytomaji templom szentélyét, 1932-ben Sződligeten kazettás mennyezetet készített, 1934-ben pedig megtervezte az újdombóvári plébániatemplom kazettás mennyezetét és üvegablakait.¹⁰¹ Sződligeten, a síkfödémen kialakított négyzetes kereteket Leszkovszky kifestette, Alagon azonban a Csík Józseffel közösen látott római *Santa Maria in Trastevere* templom főhajójának faragott mennyezete mintájára, valamint magyar népi és reneszánsz motívumok felhasználásával¹⁰² egy sokkal költségesebb faragott, aranyozott famennyezetet álmodott meg. A hajó és a szentély fölött háromszög, négyszög, nyolcszög és nyolcsarkú kereszt alakú keretekben, valamint a gerendákon stilizált növényi ornamentek, vázamotoívumok és geometrikus minták jelennek meg; a karzat orgona előtti mellvéd részén pedig kék alapon stilizált szív- és növényi motívumok burjánzanak. A mennyezeti kazettákban kék alapon arany, a gerendákon vörös alapon ezüst színű a plasztikus ornamentika. A *Historia Domusból* kiderül, hogy „a templom belső díszítésének vezérgondolata az

⁹⁹ HD (Alag) 34–35.

¹⁰⁰ Szegeden 1930–1934 között Leszkovszky tervei alapján készültek a püspöki palota kápolnájának freskói és üvegablakai. Glattfelder Gyula csanádi püspök azzal is meghálálta munkáját, hogy lehetővé tette a művész egyéves római tartózkodását 1930–1931-ben. Feltehetően ekkor volt kint Olaszországban Csík József is. Vö. BENKŐ, 2007. 27., 29.

¹⁰¹ FÁBIÁN, 1935. 32.; BENKŐ, 2007. 28.

¹⁰² Benkő Zsuzsanna közlése; Tamás Győző alagi plébános 1991. október 8-án, Alagon kelt levele Neszmélyiné Leszkovszky Mártának. Gödöllői Városi Múzeum, Ltsz.: TD.2007.68; Interjú Pálos Frigyessel, Vác, 2007, kérdező: Benkő Zsuzsanna. Az eredetileg nyitott fedélszékkal rendelkező ókeresztény, római Santa Maria in Trastevere-templom főhajójának mennyezetét Domenichino (1581–1641) tervezte 1616-ban.

integer Magyarország” volt.¹⁰³ Ezért került a szentély fölötti nyolcszög alakú keretbe a két angyal által tartott koronás középcímer domborműve, és ez indokolta azt a meg nem valósult tervet, hogy az oldalfalakat a magyar vármegyék címerei díszítsék. Maga a mennyezet máig befejezetlen, a hosszház és a karzat fölött négy nagyméretű mező is üresen maradt. A 2007-ben a Gödöllői Városi Múzeumba került Leszkovszky-hagyatékban megtalálható a hosszház középső, oktagonális kazettájának a terve.¹⁰⁴ Közepén a trónoló Madonna látszik, ölében a gyermek Jézussal, két oldalt Mária lábainál két térdelő angyal jogart és országalmát nyújt felé, a feje fölött pedig két lebegő angyal a Szent Koronát tartja. Lényegében egy *Patrona Hungariae* (Magyarország Védasszonya) ábrázolásról van szó.¹⁰⁵ Gellérfi Jenőné Pirók Matild szerint Szent István és Szent László ábrázolása került volna a hosszház másik két kazettájába,¹⁰⁶ de sajnos a karzat fölötti negyedik üres mezőről nem tudni semmit. Leszkovszky valószínűleg ide is egy Szent Imréhez kötődő magyar szent domborművét tervezhette.

1940. december 15-én hangverseny keretében adták át és szentelték fel a tizennyolc változatú, hárommanuális orgonát, amit Geyer József tervezett és Rieger Ottó orgonagyára készített. A hangszer 17.000 pengős költségéhez özv. Szlatényi Béláné Gidófalvi Vitályos Ida 12.000 pengővel járult hozzá. Cserébe a megyéspüspök megengedte, hogy Szlatényi Béla és Szlatényi Béláné a templom alatt sírhelyet kapjon, és lelkük üdvéért minden év január 22-én és március 29-én alapítványi szentmisét mondjanak.¹⁰⁷ Folyamatosak voltak a kisebb-nagyobb felajánlások, 1940. október 18-án pl. özv. Spáring Jánosné Lusztbaum Mária a Szent Imre tér 4. szám alatti házát és telkét ajándékozta az egyházközségnek.¹⁰⁸

1941-ben Strib Jolán tanítónő vezetésével megalakult a Szívgyárda, amelynek zászlószenteléssel egybekötött felavató-ünnepségét 1941. május 18-án tartották a templomban. Még aznap délután fél négykor műsoros programot is előadtak az iskola udvarán, ahol énekek, szavaltatok hangzottak el, színdarabrészeteket mutattak be, ismertették a Szívgyárda történetét; az ünnepi beszédet Zsíros Ferenc jezsuita páter tartotta.¹⁰⁹

¹⁰³ HD (Alag) 19.

¹⁰⁴ LESZKOVSZKY György: *Mennyezetkazetták terve az alagi templomhoz, I.* Gödöllői Városi Múzeum, Gyarapodási szám 8347/63. Papír, ceruza, 760x805 mm. Benkő Zsuzsanna azonosítása. Egy másik rajzon a hosszház két szakaszának mennyezeti terve látszik, ám a két nagy kazetta itt üres. LESZKOVSZKY György: *Mennyezetkazetták terve az alagi templomhoz, II.* Gödöllői Városi Múzeum, Gyarapodási szám 8347/65. Papír, ceruza, 665x535 mm. Benkő Zsuzsanna azonosítása.

¹⁰⁵ Nem egy klasszikus „Mária megkoronázása” ábrázolás, hiszen a Madonna fejére nem a felnőtt Jézus teszi a koronát.

¹⁰⁶ A második világháború utáni években Gellérfiné még látta az alagi plébánián a Szent Istvánról és Szent Lászlóról készült rajzokat, amelyek valószínűleg az 1952-es lőszer-raktári robbanás következtében semmisültek meg. Ágoston András interjúja Gellérfi Jenőné Pirók Matilddal, 2014. 08. 30. RIHGY

¹⁰⁷ HD (Alag) 36., 38.

¹⁰⁸ HD (Alag) 37.

¹⁰⁹ HD (Alag) 40–41.

1943-ban a fiatalok megszervezésére létrejött a Katolikus Legényegylet és a Dolgozó Lányok Egyesülete. Ez utóbbi vezetője Szilvássy Lászlóné tanítónő volt, és az egyesület zászlószentelésére 1944. július 2-án került sor. A zászlóanyai tisztséget a lovaregylet felügyelőjének felesége, Fichtner Károlyné vállalta el.¹¹⁰

1944. december 13-án és 15-én a templom több aknatalálatot kapott, és a mennyezet is súlyosan megsérült. A helyreállításhoz már 1945-ben hozzáfogtak Vass (Szauder) Gyula plébános vezetésével, de csak 1951-ben tudták újrafaragtatni és aranyoztatni a sérült részeket. Jó minőségű faanyag hiányában a hiányzó mennyezeti reliefek kifaragása ekkor is elmaradt.¹¹¹ Leszkovszky a háború után továbbra is kapcsolatban állt az alagi plébániával. 1948-ban megtervezte a gyönyörűen faragott baluszteres és törpepilléres szentélykorlátot (áldoztatókorlátot), 1954-ben ő tervezte az oltár tetején lévő baldachint, 1965-ben pedig elkészítette a szembemiséző oltár és az apszis Szent Imre-üvegablakának (lényegében a templom oltárképének) terveit.¹¹² A stílushasonlóság miatt elképzelhető, hogy a szószék hangvetője szintén Leszkovszky iránymutatása alapján készült, de maga a törtvonalú mellvédű, oszloppal alátámasztott szószék a neves kisalagi szobrász, Németh Kálmán 1953-as önálló munkája,¹¹³ akárcsak az 1955-ben készült keresztelőkút.¹¹⁴

Az Alag–Dunakeszi Református Egyházközség

Amióta a török kiűzése után újra benépesült Dunakeszi, a lakossága homogén, római katolikus vallású és magyar nemzetiségű volt. Az első protestánsok a Magyar Lovaregylet alkalmazottaiként kerültek a századforduló környékén Alagra, az első világháborút követően pedig a műhelytelep területére beköltöztetett menekültek, majd a Dunakeszin letelepült MÁV főműhelyi alkalmazottak között találunk nagy számban reformátusokat.

A kálvinista hívek először szórványként szerveződtek, és hol Fóthoz, hol Rákospalotához tartoztak. 1919-ben Balogh Ferenc fóti lelkész az 1916 óta Alagon lakó Kirner Adalbert Bertalant bízta meg a papi szolgálat ellátásával, január 12-én megalakult az első presbitérium, és 1919. december 7-én életre hívták az Alagi Keresztyén Társaskört.¹¹⁵ Az önálló Alag–Dunakeszi Református Egyházközség 1921-ben jött létre anyaegyházközségi joggal. A lelkészavatásra 1921. november 20-án, vasárnap az alagi községháza tanácstermében került sor, ahol Nagy Ferenc esperes ünnepélyes keretek között beiktatta a gyülekezet első papját, a 37 éves Kirner A. Bertalant. Ezt

¹¹⁰ HD (Alag) 53–54.

¹¹¹ HD (Alag) 57., 70., 87–88.

¹¹² A baldachint Del Medico Albaerico (?) faragta ki márványból. Az üvegablakot Farnady Richárd üvegfestő és Mohay Attila üvegművész kivitelezte. HD (Alag) 78., 100., 129.

¹¹³ HD (Alag) 97.

¹¹⁴ HD (Alag) 104.

¹¹⁵ VARGA, 2015a 3–4.

követően Balogh Ferenc fői lelkész mondott áldást, majd az új egyház-község vezetőségének nevében Korláth Andor presbiter, az evangélikus testvéregyház nevében Ulreich Nándor alagi iskolaszéki elnök, a községi előjáróság részéről Molnár Gyula alagi községi bíró, a hívek képviselőjében pedig Várady Jenő MÁV-főtisztviselő köszöntötte Kirnert. A beiktatáson részt vett Richter Béla dunakeszi plébános, aki felszólalásában a vallásfelekezetek közötti türelmet és békét hangsúlyozta, mert szerinte csak összefogva teheti a magyarság ismét nagygyá a megcsonkított hazát. A délutáni banketten az ünneplő gyülekezet – Hajnal Jenő alagi főjegyző javaslatára – a lelkészavatás alkalmából üdvözlő táviratot küldött a szintén kálvinista vallású kormányzónak, Horthy Miklósnak.¹¹⁶

Az új egyházközség azonnal megkezdte karitatív tevékenységét: 1921 karácsonyán a református gyerekek részére szerveztek ünnepséget, amelyen gróf Pejacevich Jánosné Lónyay Róza grófnő és Kirner lelkész 40-50 gyermeknek kabátokat és kesztyűket adományozott.¹¹⁷

Az istentiszteleteket egy ideig az alagi községháza gyűléstermében tartották, de hamarosan sikerült megvásárolni 400.000 koronáért Szilágyi Vince Szent Mihály (mai nevén Mihály) utca 2. szám alatti házát, amit imaházzá alakítottak át. A gyülekezet 1922. május 18-án költözött be az épületbe, amelynek tetejére 1923-ban egy kis harangtorony is épült.¹¹⁸ Az 1950-ig Dunakeszihez tartozó Kisalagon (Kundházán) szintén tartottak református istentiszteleteket a helyi iskola épületében.¹¹⁹

1930. október 13-án a dunakeszi MÁV műhelytelepi református alkalmazottak arra kérték az Igazgatóságot, hogy imateremmé alakíthassák a Legényotthon társalgóját. A MÁV Igazgatósága beleegyezett, és segínyt is nyújtott egy harmónium beszerzésére. Ahhoz is hozzájárult, hogy az alkalmazottak az asztalosműhelyben úrvacsoraasztalt készítsenek, de a munka- és az anyagdíjat kiszámlázták az Alag–Dunakeszi Református Egyház műhelytelepi körzete címére. Az 1932 novemberére elkészült legényotthoni imatermet 1932. november 13-án Ravasz László püspök áldotta meg, aki ünnepi beszédében a Biblia szociális tanításáról elmélkedett. Az imaterem felszereléséhez a római katolikus főműhelyi alkalmazottak 665 pengő 20 fillérrel, a reformátusok 113 pengő 50 fillérrel, az evangélikusok 45 pengő 50 fillérrel, az izraeliták 15 pengővel járultak hozzá. A katolikus dolgozók 684, a reformátusok 47, az evangélikusok 13 ingyenes munkaórát végeztek. Ekkor – 1932-ben – a dunakeszi főműhelyben 592 katolikus, 107 református, 31 evangélikus, 10 görög katolikus és 21 izraelita dolgozott.¹²⁰ Az 1930-as népszámlálás szerint a református vallásúak száma Alagon 454, Dunakeszin pedig 507 fő volt.¹²¹

¹¹⁶ LŐRINCZ, 2008. 10.

¹¹⁷ LŐRINCZ, 2008. 10.

¹¹⁸ VARGA, 2005. 4.

¹¹⁹ *Adatok a Dunakeszi református templomról.* RIHGY Kézirat 20/2013.

¹²⁰ RIHGY Műhelytelep 158. 68., 84., 90–95.

¹²¹ RIHGY Kézirat 20/2013.

25. kép: Ravasz László püspök a műhelytelepi Legényotthonban kialakított református imaterem felszentelésekor (1928)

1930-ban Kirner A. Bertalant a Pesti Református Egyházmegyei Bíróság Elnöksége elmozdította a gyülekezet éléről, mert az 1920-as évek második felében felvett nagy összegű kölcsönök és a meg nem térülő befektetések a csőd szélére juttatták az egyházközséget.¹²² Kirner hamarosan a baptista felekezethez csatlakozott, lelkészként szolgált tovább, és neves egyháztörténeti kutató vált belőle.¹²³ Utóda az Alag–Dunakeszi Egyházközség élén Tóth János lett, akinek komoly célkitűzése volt egy református templom felépítése. Lényegében már a gyülekezet megalakulásakor, 1921-ben megfogalmazták a templomépítés vágyát, ami az évek múlásával egyre erősebb lett, hiszen a hívek gyarapodó létszáma miatt a Mihály utcai imaház a bővítgetések ellenére is egyre szűkebbnek bizonyult. A templomépítés fő gátja az egyházközség katasztrofális anyagi helyzete volt. Noha a reformátusok a Nagyatádi Szabó István-féle földreform révén 15 hold szántóföldet kaptak a csomádi határban, és azt rendszeresen bérbe adták, egy 1930-as adat szerint mégis kb. 83.000 pengős tartozása volt az alagi református egyházközségnek.¹²⁴ Az adósság törlesztésére három alkalommal is árverésre bocsátották az egyházközség tulajdonában lévő imaházat és a hozzá tartozó telket. Az

¹²² VARGA, 2015b 2.

¹²³ LÓRINCZ, 2008. 10.

¹²⁴ LÓRINCZ, 2012b 6–7. A csomádi földet 1957-ben adta el az egyház, hogy megvásárolhassák a Mihály utcai imaházzal szomszédos Huba utcai telket.

első két árverés a hiányos meghirdetés miatt lett érvénytelen, a harmadik alkalommal viszont a Kúria – az akkori legfelsőbb bíróság – azt a döntést hozta, hogy amíg az épület gyülekezeti célokat szolgál, addig azt nem lehet elidegeníteni. Ezzel megmenekült az imaház, de a gondok nem oldódtak meg. 1935 szeptemberében Tóth János kénytelen volt a lovaregylet felé fordulni segélyért, mert állítása szerint február óta nem kapott fizetést, és az egyházközség 2500 pengővel tartozott neki. A könyörgés hatására a Magyar Lovaregylet Igazgatósága hamarosan évi 300 pengős rendszeres fizetést állapított meg a mindenkori református lelkész részére. Közben egyre sürgetőbbé vált a templomépítés, ám az egyházközség telket nem vásárolhatott, mert azt azonnal elvették volna az adósságok fejében. A helyi reformátusok 1936-ban Fichtner Károlyon, a lovaregylet alagi gazdasági és pályafelügyelőjén keresztül fordultak a Magyar Lovaregylet vezetőségéhez, és örökbérletként egy telket kértek a Fenyves északkeleti részén, hogy ott templomot, parókiát és harangozólakást építsenek. A lovaregylet már 1937. január 16-án jelezte, hogy hajlandó átadni az egyházközség részére egy 800 négyzetöl nagyságú területet a Horthy Miklós út (a mai Fóti út) mellett, az orvoslakás szomszédságában. A telekért a lovaregylet nem kért bérleti díjat, csak évi öt pengő megfizetését várta el az úrijog elismeréseként. A szerződés végül 1938. április 30-ra készült el, és belefoglalták azt a feltételt is, hogy az építkezést még az év folyamán meg kell kezdeni. Ám a munkálatok – feltehetően a pénztelenség miatt – nem indultak meg, és a telken soha nem épült fel a templom.¹²⁵

A második világháború alatt Tóth Jánost fegyelmi okok miatt felfüggesztették, és 1947-ig Bölcskei Géza – Bölcskei Gusztáv debreceni püspök édesapja – szolgált Alagon és Dunakeszin helyettes lelkészként.¹²⁶ A háború alatt és után a templomépítésnek nem volt sok esélye. Egészen 1957-ig kellett várni, amikor a korábbiaknál jóval nehezebb körülmények között, Balla István lelkész vezetésével, Molnár István építész tervei alapján, Rassai Károly építész irányításával és a gyülekezet állhatatos munkájával a Huba (ma Kálvin) utca és a Mihály utca sarkán felépülhetett Dunakeszi első és máig egyetlen református temploma.¹²⁷

Evangélikusok Alagon és Dunakeszin

A 20. század elején még csak néhány evangélikus család élt Alagon és Dunakeszin, számuk azonban a betelepülések révén folyamatosan növekedett. Voltak lutheránusok a lovaregyleti alkalmazottak között, de érkeztek evangélikusok pl. Nagyörzsönyből vagy Brassó környékéről is. A helyi szórványgyülekezet kezdetben Fóthoz tartozott, majd feltehe-

¹²⁵ LŐRINCZ, 2012b 6–8.

¹²⁶ RIHGY 20/2013.

¹²⁷ *Dunakeszi Református Gyülekezet, 40 éves templomunk*. Meghívó a hálaadás napjára 1997. szeptember 28-án, RIHGY Kézirat, 20/2013.

tően 1910-ben Rákospalotához csatlakozott. A rákospalotai lelkész járt ki istentiszteletet tartani az alagi iskolába, ahol a gyülekezet az iskolai harmóniumot is használhatta.¹²⁸

Az alagi és dunakeszi evangélikusok 1921. május 29-én kimondták, hogy szórványgyülekezetből Rákospalota fiókegyházközségévé alakulnak presbitériummal. Ulreich Nándor lett a világi felügyelő, Polonyi Gyula a gondnok, Mayba Mátyás a pénztáros és ifj. Greguss Pál a jegyző. Kovácsy Kálmán rákospalotai lelkész havonta tartott istentiszteletet Alagon, de rendszertelenül, ad hoc időpontokban, ezért a hívek is elmaradoztak. Kovácsy egy idő után már nem vállalta tovább a helyiek pasztorálását, és Rákospalota elbocsátotta kötelékéből az Alag–Dunakeszi fiókegyházat.¹²⁹

Ezután Blatniczky Pál esperes egy év próbaidőre az újpesti egyházközség felügyelete alá helyezte az Alag–Dunakeszi fiókegyházat, majd a próbaidő lejárta után, 1932-ben az újpesti parochus lelkész Mezei József vallásitanító lelkészre bízta a híveket. Mezei József volt 1932-től 1950-ig tehát a gyülekezet papja, aki a kezdeti években minden hónap első vasárnapján járt ki Újpestről. Az istentiszteletekre Jankovics György presbiter hamarosan készített egy hordozható oltárt, a gyülekezet pedig beszerzett egy összecukható szószéket. A kántori szolgálatot 1935 szeptemberétől 1940. augusztus 31-ig az énekkart is szervező Agárdi György látta el.¹³⁰

Nagy szerepe volt Mezei Józsefnek abban, hogy 1932 novemberében E. Issekutz Gyuláné elnökletével megalakult az Evangélikus Nőegylet. Az első teadélután 1932. december 11-én rendezték: a bevételből beszereztek egy 150 darabos teáskészletet, segélyezni tudtak 17 evangélikus családot és felekezeti különbségtétel nélkül 40 gyereket. Ettől kezdve az egyesület rendszeresen szervezett kirándulásokat, jótékony célú teadélutánokat, műsoros és táncesteket.¹³¹

1933. március 28-án Ulreich Nándor arra kérte a MÁV Igazgatóságot, hogy Dunakeszi Műhelytelepen rendszeres istentiszteletek tartására biztosítsanak egy helyiséget a főműhely evangélikus munkásai számára. A vasúttársaság külön helyiséget nem adott, de a gépészeti főosztály igazgatója azt javasolta, hogy tartsák az evangélikus istentiszteleteket a reformátusok Legényotthonban lévő imatermében. Ulreich fel is vette a kapcsolatot Tóth János református lelkésszel és Gérecz Ödön MÁV-mérnökkel, egyházközségi taggal, de ők a műhelytelepi imaterem használatáért olyan magas összeget kértek, hogy az evangélikus egyházközség inkább elállt a Legényotthonban lévő helyiség igénybevételétől.¹³²

A gyülekezet létszáma 1935-re meghaladta a 400 lelket. Az alagi iskola tantermében már nemcsak minden első, de minden harmadik vasárnap is tartottak istentiszteletet, és egyre nagyobb szükség volt már egy temp-

¹²⁸ KARVAINÉ, 2009. 2.

¹²⁹ ÉBER, 1989. 3–4.

¹³⁰ ÉBER, 1989. 4–5.

¹³¹ ÉBER, 1989. 6–7.

¹³² RIHGY Műhelytelep 158. 104–105.

lomra. Az első lépés a templomépítéshez szükséges tőke összegyűjtésére annak a két hold földnek a megvásárlása és parcellánkénti értékesítése volt, ami Bohunka Lajos dunakeszi főjegyző, az evangélikus egyházközség másodfelügyelője segítségével került az egyház tulajdonába. Mezei József lelkész gyűjtőútra indult, a gyerekek téglajegyeket árultak. A nőegylet szervezésében a fiatalok színdarabokat adtak elő az alagi Pávilonban, néha meghívott színészek szereplésével rendeztek kultúrestet, egyszer még a budapesti Teréz körüti színházat is kibérelte a gyülekezet egy délutáni előadásra. Megvásároltak egy 627 négyszögöles templomtelket, de az Istenháza mégsem ezen a területen épült fel, ugyanis 1938-ban a lovaregylet a templomépítés céljaira évi egy aranyforint megfizetése ellenében száz évre átengedett az evangélikus egyháznak egy telket Alagon a Fóti út és a Verseny utca sarkán. Dunakeszi, Kisalag és Alag lakosainak hála, összegyűlt 13.000 pengő,¹³³ úgyhogy a gyülekezet vezetői megbízták Lehoczky Gyula építész a tervek elkészítésével. Lehoczky egy oldaltornyos, a homlokzatán három boltívvel rendelkező, neoromán templomot tervezett, ám a mélyen fekvő telek adottságai miatt az épület nem tudott volna érvényesülni, ezért a terveket a presbitérium elutasította. Ezt követően Mezei József és Bohunka Lajos felvette a kapcsolatot Szabó János újpesti építőmesterrel, aki átdolgozta a rajzokat, és egy alagsort is tervezett, amellyel kiemelte a templomot a környezetéből.¹³⁴

1938. augusztus 28-án szabadtéri istentisztelet keretében tették meg az első kapavágást, és ezzel megindult az építkezés. Szabó János költségtervezete 35.000 pengő volt, a gyülekezetnek azonban csak 13.000 pengő állt a rendelkezésére, ezért tovább folyt az adományok gyűjtése. Bár a pénz hamar elfogyott, az építőmester nem hagyta abba a munkát, maga finanszírozta a templomépítést, amíg a gyülekezet kölcsönből ki tudta fizetni a munkadíjat. 1938 végén már tető alatt volt az épület, 1939 tavaszán pedig berakták a nyílászárókat. Issekutz Gyuláné adományozta az oltárt, Ulreich Nándor felügyelő a lámpákat, Greguss Pál a harmóniumot, a Nőegylet az oltárterítőket és a szőnyegeket, Mezei lelkész a szószéket és a kályhákat, Bohunka Lajos az egyik harangot, a hívek pedig a 120 széket. Egy teljesen elkészült és berendezett templomot szentelhetett fel Raffay Sándor püspök 1939. szeptember 10-én az ekkor már 499 lelket számláló gyülekezet számára. Az egyhajós, neogótikus stílusú épületbe egy hármass csúcsíves kapun és egy előcsarnokon keresztül lehet bejutni. A szentély a nyolcszög három oldalával záródik. A főhomlokzatot két vékony, nyúlánk sisakú melléktorny keretezi, az égbe törő harangtorony pedig a templomtól balra, de azzal összekapcsolva épült fel. A templom építésének összköltsége végül 46.530 pengőt tett ki.¹³⁵

Az 1944. decemberi harcok előtt a templomot bezárták, a gyülekezet tagjai elrejtették a jegyzőkönyveket, a költségvetést, a pénztárnaplót, a

¹³³ ÉBER, 1989. 7–9.

¹³⁴ KARVAINÉ, 2009. 3.

¹³⁵ ÉBER, 1989. 10–15.

szőnyeget, kegytárgyakat, oltárterítőket és az énekeskönyveket. Ez bölcs előrelátásnak bizonyult, mert 1945 elején ismeretlen tettesek feltörték és kirabolták az épületet. Lényegében minden mozdíthatót elvittek, így a harmóniumot és a székeket is, de az oltár és a szószék megmaradt. Az ostrom után, csak 1945 márciusában tudott kijönni Újpestről Sikter László segédlelkész, hogy a könnyes szemű híveknek megtartsa egy új korszak első istentiszteletét.¹³⁶

1. táblázat: A dunakeszi és alagi plébánosok (1887-)

Dunakeszi plébánosok – Szent Mihály-templom	
Révész István	1887–1907
Richter Béla	1907–1925
Lakatos Kálmán, dr.	1925–1935
Faludi (Fieszl) János	1935–1956
Vass (Szauder) Gyula, dr.	1956–1971
Brusznyai József, dr.	1971–1992
Kurdics József	1992–2012
Kozsuch Zsolt	2012–
Dunakeszi Műhelytelep/Gyártelep	
Vincze Dezső káplán	1931–1936
Berszki Imre káplán	1936–1938
Pataki József káplán	1938–1941
Cser József káplán	1941–1943
Delia István káplán	1943–1955
Fehér Zoltán plébános	1956–1965
Oláh Antal, dr., plébános	1965–2006
Szádóczky Károly plébános	2006–
Alagi katolikus papok	
Jakubovics György	?–1919
Mészáros István	1920 k.–1925
Csík József	1925/1927–1945
Vass (Szauder) Gyula, dr.	1945–1955
Tamás Győző, dr.	1955–1993 ¹
Szabó József László	1998–2015
Kecskés Attila	2015–

¹ 1993 és 1998 között a posztot nem töltötték be.

MŰVELŐDÉS, KÖZÉLET ÉS SPORT DUNAKESZIN ÉS ALAGON (1910–1950)

Leventék Dunakeszin és Alagon

A magyar fiatalság katonai előképzését megvalósító leventemozgalom a két világháború közötti időszak talán legemblematikusabb, de mindenképpen legnagyobb létszámú ifjúsági szervezetének számított, amellyel a Horthy-korszakban felnövő fiatalok szinte kivétel nélkül kapcsolatba kerültek.

Noha a katonai előképzés gondolatának dualizmus kori előzményei is voltak,¹ valójában a levente testnevelési mozgalom megszervezése válaszreakció volt a trianoni békeszerződés katonai korlátozásaira, amelyek 35.000 főben maximalizálták a magyar hadsereg létszámát, és megtiltották az általános hadkötelezettséget. Mivel a magyar vezetés kezdetől számolt egy fegyveres revízió lehetőségével, rendkívül fontos volt a honvédség „szinten tartása”, és a hadsereg számára megfelelően kiképzett utánpótlás biztosítása – egy majdani mozgósítás esetére. Elsősorban tehát a honvédség – kezdetben rejtett – támogatására, és a korlátozások kijátszására fogadta el a nemzetgyűlés 1921-ben a leventemozgalmat (is) létrehozó, Lex Karafiáthnak nevezett testnevelési törvényt (1921 : LIII. tc.).² A leventeintézmény kettős irányítás alatt működött. A felszínen a Vallás- és Közoktatási Minisztérium alá rendelt Országos Testnevelési Tanács irányította, míg a bújtatott katonai szervezetet a tanács tábornoki rangú társelnöke vezette. A szakbizottság vegyesdandár-kerületenként egy kerületi testnevelési felügyelő, vármegyénként egy testnevelési vezető, járasonként pedig egy testnevelési felügyelő elnevezéssel álcázott hivatásos tiszt közvetítésével végezte munkáját.³

A testnevelési törvény értelmében a 12 és 21 év közötti fiúknak heti két órában kötelezően részt kellett venni a lakóhelyükön lévő leventeegyesület foglalkozásain. A részvételt lakóhelyi nyilvántartások alapján ellenőrizték, az igazolatlan hiányzásért a szülőket pénzbírsággal sújthatták. Felmentést kaptak a leventeszolgálat alól azok, akik közép- vagy felsőfokú iskolába jártak, és ott rendszeres testnevelésben részesültek. A megyei, járási és községi szinten megszervezett leventeegyesületek sportfoglalkozásokkal igyekeztek fizikailag felkészíteni a leventeköteles ifjakat a katonai szolgálatra. A testgyakorlás mellett komoly hangsúlyt helyeztek a valláserkölcsi és a nacionalista nevelésre is, kiemelve – a korszellemnek megfelelően – a mielőbbi területi revízió szükségességét.

¹ Pl. a Vallás- és Közoktatási Minisztériumon belül 1913-ban létrehozott Országos Testnevelési Tanács minden ezer főnél nagyobb településen tervezte az ifjúsági honvédó egyesületek szervezését. GERGELY-KISS, 1976. 11–20.

² GYÁNI, 2006. 100–101.; GERGELY-KISS, 1976. 35–40.

³ GERGELY-KISS, 1976. 35–40.

A képzést a leventék korához, szellemi adottságaihoz, fizikai erőnlétéhez szabták, és ezek alapján három korcsoportot hoztak létre. A 12–14 év közötti leventeapródok esetében a sportra és a nemzeti szellemű nevelésre fókuszáltak;⁴ a 15 és 17 év közötti ifjúleventék alaki kiképzést kaptak és alapfokú katonai ismeretekkel is megismerkedtek; a 18 és 21 év közötti leventelegények már harci és menetgyakorlatokat is teljesítettek. Az egyes csoportok – a cserkészek mintájára – megszervezett próbákkal zárultak (pl. testnevelésből, egészségápolásból, leventeszolgálati szabályzatok gyakorlati ismeretéből, valamint a céllövészet, térképismeretek, honpolgári, honvédelmi és katonai alapismeretek biztos tudásából).

1938-tól kezdve a leventemozgalom jelentősen átalakult. Miután a kisantant államok a bledi egyezmény aláírásával elismerték Magyarország fegyverkezési egyenjogúságát, a leventeegyesületek nyíltan és egyre nagyobb mértékben a katonai vezetés irányítása alá kerültek. Az 1939-ben elfogadott új honvédelmi törvény (1939 : II. tc.) már minden fiú számára kötelezővé tette a leventeszolgálatot, évi 10 hónapon át heti 4 órára emelte a képzést, és lehetővé tette önkéntes alapon leányleventeegyesületek szervezését.⁵

A mai Dunakeszi területén négy leventeegyesület működött.⁶ Az Alagi Levente Egyesület alakuló közgyűlését 1925. december 7-én tartották, amikor megszavazták az alapszabályzatot és megválasztották a tisztikart is. Az egyesület elnöke Molnár Gyula községi bíró, alelnöke Hajnal Jenő községi jegyző, pénztárnoka Lányi Arthur, ellenőre ifj. Majba Mátyás lett. A választmány tagjai a következők voltak: Bakos Sándor ifjúsági oktató, Boczkó Kálmán, Sift Ede, ifj. Boros István, Závodszy Géza, Sviatovszky Ferenc, dr. Klekner Mihály, Göpp Rezső, Esch Győző, Sorka Ferenc, Leitner Géza, Stoll Ede, Utsek Géza.⁷

A Magyar Lovaregylet Levente Egyesületéről egyelőre csak annyit tudni, hogy 1934. szeptember 20-án már biztosan működött, és minden bizonnyal a lovaslevente-képzés lehetett a fő profilja. Az egyesület ügyeit 1938. február 28-ai lemondásáig Fichtner Károly lovaregyleti pálya- és gazdasági felügyelő intézte; a főoktató Balogh Gyula volt, aki mellett Hegedüs István oktatóként tevékenykedett. A forrásokból úgy tűnik, hogy az egyesület elnöki tisztét 1938. március 5-ei lemondásáig gróf Pejacsevich

⁴ Az Országos Testnevelési Tanács a 12–14 éveseknél a következő kötelező témákat írta elő: istenfélelem, szeretet, bajtársiasság, hazaszeretet, tisztelet, kegyelet, köszönési módok, zászlók jelentősége, szobrokkal kapcsolatos magatartás, Himnusz, Hiszekegy, hűség, hála, becsület, becsületérvzés, a közös becsület és az összetartozás tudata, kötelességtudás, felelősségérzés, következetesség, állhatatosság, bátorság, vitézség, szorgalom, pontosság, rendszeret, fegyelem, takarékoság, a Levente-tízparancsolat. A 15–18 évesek tematikája: hazaszeretet, illedelmes viselkedés, udvariasság, szerénység, önérvzet, önzetlenség, tekintély- és törvénytiszttelet, a tulajdonjog és a tulajdon szentsége. Ld. erről GERGELY–KISS, 1976. 90.

⁵ GERGELY–KISS, 1976. 159–170.

⁶ SZAKÁLLNÉ, 1996. 58.

⁷ MNL PML IV. 477. 2. doboz. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei egyesületi alapszabályok, Alag, 9.

Albert töltötte be; március 8-án gróf Pejacsevich János versenylótrénert bízták meg az elnöki, Chernel Gusztáv nyugállományú alezredest pedig az ügyvezető elnöki feladatok ellátásával.⁸

A Dunakeszi Levente Egyesület 1925. november 10-én alakult meg, az elnöke Bohunka Lajos községi főjegyző, alelnöke Bajnok Géza iskolaigazgató, jegyzője vitéz Pusztai János községi jegyző, pénztárnoka B. Száraz János volt, az ellenőri feladatokat Keresztes Pál és Sipos József látták el. A kezdeti választmányi tagság Gyórfy Tihamér, Czagány József, Hitter (később Eőry) Barna, Dindoffer Károly ifjúsági oktatókból, valamint Pesti Vince, Asztalos Ferenc, Pesti István, Lengyel György, Holovics Pál, Mittermayer Ödön, Bogádsi György és Thorn István leventékből állt.⁹ Később leventeoktató volt még az egyesületnél Tornay János, Szakács Tibor és Asztalos Ferenc is. A levente főoktatói tisztséget végig vitéz Pusztai János töltötte be.¹⁰ Pusztai közmondásos volt a szigoráról, keményen fogta a leventéket, ugyanakkor egy 1945-ös nyilatkozat szerint

„a községben nem két, hanem legalább 20 levente volt izraelita vallású, akik saját maguk és szüleik is hajlandók igazolni azon körülményt, hogy v. Pusztai nem tett különbséget keresztény és zsidó leventék között. Unyi György ifjuvezetője félzsidó volt, Kertész László és Kertész Ferenc pedig, akik szintén itt jártak leventefoglalkozásokra kikeresztelkedett zsidók voltak.”¹¹

1926 októberében nyolcvan fővel alakult meg a Dunakeszi Magyarság Levente Egyesület, amely szorosán kötődött MÁV (járműjavító) Főműhelyhez, illetve az üzem „szatellit-szervezeteihez”: a Magyarság Sportegyesülethez, a Magyarság Dal- és Önképző Egyesülethez és a Magyarság Cserkészcsapathoz. A testnevelési törvény végrehajtási utasítása kötelezte a hazai vállalatokat és gyárakat saját leventeegyesületük megalakítására. Az üzemek nagyobb része vonakodott ennek a törvényben rögzített kötelezettségének eleget tenni, és igyekezett alóla kibúvót keresni. Gyakran egyszerűen elbocsátották a fiatal alkalmazottakat, hogy kellő számú levente hiányában halogathassák az egyesület megalapítását. Visszatérő probléma volt, hogy sok helyen nem fizették ki a kötelező leventeoktatáson részt vevő munkások bérét a foglalkozás idejére, és előfordult, hogy elbocsátották, illetve elbocsátással fenyegették azokat az alkalmazottakat, akik részt akartak venni a leventeképzésen.¹²

⁸ Lovaregyleti iratok másolatai: a DKVK HGY (Az eredeti dokumentumok Hesp József tulajdonában vannak.)

⁹ MNL PML IV. 477. 13. doboz. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye egyesületi alapszabályok, Dunakeszi, 12.

¹⁰ MNL PML V. 1031. D b Dunakeszi elnöki iratok 1947–1950; Dunakeszi közigazgatási iratok 1945–1950, 2924/1947.

¹¹ A nyilatkozat aláírói: Fenákel Ferencné sz. Blau Olga, Fischer Ferencné sz. Blau Ilona, Blau Márton, Hirsch (később Hajdu) Miklós, Reich Márton. MNL PML V. 1031. D b 1130/1945.

¹² GERGELY-KISS, 1976. 106–107.

1. kép: Dunakeszi községi leventeegyesület tagjai 1926 után

2. kép: A Magyarság Leventeegyesület tagjai a Műhelytelepen

A MÁV-nál ilyen visszaélések nem voltak. A vasúti műhelyekben és főműhelyekben rendben megalakultak a leventeegyesületek, amelyek elnöki tisztét – hivatalból – mindig a helyi műhely igazgatója – Dunakeszin Lányi Ferenc főműhelyfőnök – vállalta.¹³ A vasutas leventeegyesületek gyors létrehozását nagyban elősegítette, hogy megvoltak a sportolás feltételei. Az Államvasutak vezetősége már évtizedek óta ösztönözte munkásait a testedzésre és a művelődésre, az összes műhelyében működött sportegyesület, önképző egyesület. Az újonnan létrehozott dunakeszi főműhelyben azonban mindent az alapokról kellett kezdeni. Ugyanakkor megkönnyítette a dolgot, hogy az 1926-ban Dunakeszi Műhelytelepre költözött fiatal munkások már korábban is leventék voltak, elsősorban a budapesti Északi Főműhely Törekvés Levente Egyesületében.

A MÁV mint a leventeegyesület fenntartója Krusoczky (később Körmendy) Lajos tanárt, MÁV-intézőt, a műhelytelepi elemi iskola igazgatóját nevezte ki leventeoktatónak.¹⁴ Ez jó döntésnek bizonyult, mert Körmendy világháborút megjárt tartalékos tisztként megfelelő katonai tapasztalattal rendelkezett, egyúttal kellő pedagógiai érzékkel bánt a rá bízott fiatalokkal, ellentétben sok leszerelt tisztból lett leventeoktatóval, akik gyakran értelmetlenül keményen és szigorúan fogták a rájuk bízott ifjakat.

Körmendy vezetésével az egyesület megalakulása után szinte azonnal megindultak a leventefoglalkozások. 1927. február 1-jén a leventék

3. kép: A Magyarság leventéinek tornagyakorlata

¹³ Lányi a leventeegyesület mellett elnöke volt a Magyarság Sportegyesületnek, a Magyarság Cserkészcsapatnak és a Magyarság Dal- és Önképző Egyesületnek is.

¹⁴ RIHG Y Műhelytelep 158. 282. Körmendy Lajosról részletesen ld. SZAKÁLLNÉ, 2012. 2–3.

műsoros táncestélyt rendeztek, hogy a bevételből sportszereket vásárolhassanak. Egy évvel később, 1928. február 14-én, egy újabb táncestélyen ugyanilyen céllal adták elő Walter Ernő *Trianon* című háromfelvonásos drámáját. A sportszerek vásárlását az Államvasutak Igazgatósága és a főműhelyfőnökség is támogatta.¹⁵ Az eszközhány miatt a kezdeti időszakban az atlétikára helyezték a hangsúlyt. 1927. június 16-án vettek részt az első versenyen, Sződön, ahol nyolcvan szabadgyakorlatot mutattak be, és magasugrásban (1,54 m), súlylökésben (8,95 m), 100 méteres síkfutásban (13 mp) a Magyarság leventéi bizonyultak a legjobbnak.¹⁶ Ettől kezdve ott látjuk őket a körzetversenyeken, a járási leventeversenyeken és a MÁV által rendezett levente-, illetve futóversenyeken.¹⁷ A felkészülést nagyban megkönnyítette, hogy elkészült a Magyarság Sportegyesület sportpályája, és ettől kezdve ez lett a leventefoglalkozások fő helyszíne. 1928. június 10-én már ezen a pályán rendezték meg a Váci járás dunakeszi körzetének leventeversenyét.¹⁸ Az egyesület látványos fejlődését jelzik az 1928. szeptember 30-án megrendezett harmadik országos MÁV-leventeversenyen elért eredmények, amelyen a dunakesziek kardvívó gyakorlatot, majd a többi egyesülettel közös szabadgyakorlatot mutattak be; az 1500 méteres síkfutásban megszerezték az első, a második és a harmadik helyezést; Szilágyi Mihály pedig 155 cm-es magasugrásával a MÁV-leventék országos bajnoka lett. A verseny után Lányi Ferenc és Körmendy Lajos írásbeli elismerést kapott.¹⁹

A leventeversenyeken és -bemutatókon közkedveltek voltak a látványos szabadgyakorlatok. A már korábban említettekén kívül a Magyarság leventéi rendgyakorlatokat mutattak be 1927. június 26-án, Veresegyházán a járási leventeversenyen, valamint 1927. szeptember 11-én, a MÁV országos leventeünnepélyén. 1929. szeptember 29-én, a negyedik MÁV országos leventeversenyen zászlósgyakorlatokkal léptek föl, és egy öt méternél magasabb gúlát alkottak.²⁰ 1930 után hasonló szabadgyakorlatokról nem találunk adatot, aminek oka a Magyarság Levente Egyesület létszámának folyamatos csökkenése lehetett. A gaz-

¹⁵ RIHGY Műhelytelep 158. 282–283. Hasonló rendezvényekkel próbált pénzhez jutni az 1926 szeptemberében alakult Magyarság Sportegyesület is.

¹⁶ RIHGY Műhelytelep 158. 282.

¹⁷ Pl. 1927. június 26-án, a Veresegyházán megrendezett járási leventeversenyen távolugrásban, magasugrásban (első díj), 100 méteres síkfutásban (3. helyezés) és 1000 méteres kötélfutásban (3. díj) indultak, és rendgyakorlatot mutattak be. Részt vettek a Gödöllői járás leventéi által rendezett mezei futóversenyen 1929. április 7-én, a MÁV-sportegyesületek ligája által Budapesten rendezett mezei futóversenyen 1929. április 14-én, a Váci járás leventéinek a Magyarság pályáján megrendezett atlétikai versenyén 1929. május 26-án. Ld. erről: RIHGY Műhelytelep 158. 282., 284.

¹⁸ Hét község csapata mutatott be közös szabadgyakorlatot és fellépett a Magyarság dalárdája is. Atlétikai számok: 100 méteres síkfutás, 1500 méteres síkfutás, 4 x 100 méteres staféta, magasugrás, távolugrás, súlylökés. A díjakat Lányi Ferencné adta át. RIHGY Műhelytelep 158. 283.

¹⁹ RIHGY Műhelytelep 158. 284.

²⁰ RIHGY Műhelytelep 158. 282., 285.

dasági világválság éve alatt az üzem termelése jelentősen visszaesett, az elbocsátások elkerülése érdekében bevezették a csökkentett munkaidőt, nem vettek fel új, fiatal alkalmazottakat, és a kezdettől tervezett tanoncképzést is csak jóval később, 1941-ben indították meg.²¹ 1931-ben a leventeegyesület létszáma annyira lecsökkent, hogy atlétikai csapatversenyeken és felvonulásokon nem tudtak részt venni. 1935-ben 25 leventével kezdték meg a foglalkozásokat, 1936-ban a létszám 18 főre apadt, ezért az egyesület az országos vasutas leventeversenyen nem szerepelhetett. Viszont ebben az évben részt vett a berlini olimpián a Magyarország egykori leventéje, Palotás (Plementán) József. 1937-ben már csak 14 levente maradt, ami létszám szempontjából az egyesület történetének mélypontja.²²

Ezekben az években az atlétika helyett sokkal inkább az ún. sport kispuskás (nevezték leventepuskának is) céllövészetre helyezték a hangsúlyt, 1930-tól minden évben elindultak az alagi járási céllövőversenyen és az országos vasutas céllövőversenyen.²³ 1933-ban elkészült a három lőállásos új lőpálya, amely alkalmas volt 50 és 100 méter távolságra való céllövésre. A lövészek fedett lőállásból sötétben, reflektorvilágítás mellett lőhettek, így a céllövészet a téli hónapokban sem szünetelt. A rendes tagság mellett a már leszerelt öregleventék is szívesen visszajártak lőni, részt vettek az egyesület életében, és rendszeresen tartottak kedélyes légkörű háziversenyeket.²⁴ A folyamatos gyakorlás eredményeként 1933 júliusában az alagi céllövőversenyen a Magyarország leventéi csapatban második, egyéniben pedig második, negyedik és hetedik helyezést értek el, az 1933. évi országos céllövőversenyen pedig Török Sándor egyéni díjat nyert. 1934 júniusában a Magyarország lőpályáján rendezték meg a Váci járás levente céllövőversenyét, amelyen csapatban második, egyéniben pedig második és negyedik helyezést sikerült szerezni.²⁵

4. kép: A lőtér Műhelytelepen

²¹ RÁKOSI, 1927. 153.; RIHGY Műhelytelep 158. 194.

²² RIHGY Műhelytelep 158. 286–287.

²³ Az alagi járási céllövőversenyen 1930. szeptember 5-én Iglódi (Ivicz) Antal 552 ponttal ezüstérmet nyert, és 25 pengő jutalmat kapott. Részvétel az első országos vasutas céllövőversenyen 1930. október 26-án. Alagi járási céllövőverseny 1931. június 20.: csapatban 2. helyezés, 4. és 9. egyéni díj. Miskolci országos vasutas céllövőverseny 1931. július 26. Alagi céllövőverseny: 3. egyéni díj, 1932. július 10. Debreceni országos vasutas céllövőverseny 1932. július 24. RIHGY Műhelytelep 158. 285–286.

²⁴ RIHGY Műhelytelep 158. 286.

²⁵ 1934. június 16-án részt vettek az országos vasutas, 1934. november 4-én az alagi járási (csapatban 2., egyéniben 2., 4. és 9. helyezés), 1937. október 3-án az országos vasutas céllövőversenyen. RIHGY Műhelytelep 158. 286–288.

A csekély létszám dacára a Magyarság Sportegyesület birkózó szakosztályának leventeköteles sportolói szintén elindultak pár megmérettetésen. 1936. szeptember 20-án Simon János, Antal János, Illés Károly, Havas Imre, Füzessy József és Neumann Ödön részt vett a szigetvári leventeegyesület által rendezett birkózóversenyen, ahonnan Antal és Füzessy a harmadik díjat hozta haza. 1937. március 21-én, Rákospalotán, április 7-én pedig Szentesen birkóztak a műhelytelepi leventék.²⁶

1938-tól kezdve érezhető változások történtek a Magyarság Levente Egyesület életében. A győri program meghirdetése, majd a fokozatosan kibontakozó háborús konjunktúra hatására a főműhely egyre több megrendelést kapott, és a munkáslétszám emelkedése a leventeegyesület létszámnövekedését is magával hozta. 1938-ban 41, a rá következő évben 51, 1940 novemberében pedig már 85 főnyi harmadik korcsoportba tartozó levente számára kezdődtek meg az oktatások. Az 1941–1942-es tanévben az egyesület létszáma 104-re, az 1942–1943-asban pedig 126 főre duzzadt.²⁷ 1941-ben a lőpályát ki is bővítették 12 lőállásosra.²⁸

Közben az új honvédelmi törvény is érezte a hatását: egyre szigorúbb követelményeket támasztottak a leventeoktatókkal szemben. A korszerű katonai nevelés elsajátítása érdekében 1939-ben Körmeny Lajos Tápiószőlőben leventeoktatói továbbképző tanfolyamon vett részt, 1940 novemberében pedig a Váci járási katonai parancsnokság Szirma Károly MÁV-intézőt és Kiss Zoltán MÁV-tisztet kinevezte Körmeny mellé segédoktátónak.²⁹

A korábbi kitartó gyakorlásnak és a létszám fokozatos növekedésének köszönhetően az 1939-es év kiugró sikereket eredményezett. Az október 15-én, Budapesten megrendezett országos vasutas céllövőversenyen Módos Ferenc 267 ponttal második helyezést ért el; június 18-án pedig a fóti járási levente rajversenyen legjobb lövészként elnyerte a járás ezüstserleg vándordíját. Ugyanezen a megmérettetésen Tóth István súlydobásban 11,95 méterrel első díjat nyert, Szócs József pedig magasugrásban 160 centiméterrel második lett. A fóti versenyen a Magyarság leventéi a dunakeszi községi leventékkel közös rajban vettek részt. Az így összeállított csapat a katonai rendgyakorlatokban olyan jó munkát végzett, hogy a dunakeszi leventék megkapták, és a háború végéig meg is tartották a Váci járás legjobb leventecsapata címet.³⁰ Ez azért is figyelemre méltó, mert pl. 1940-ben a Magyarság 85 leventéjéből 50 nem helyben lakott, hanem Monorról, Üllőről, Vecsésről, Pilisről, Nagymarosról, Párkányánáról járt be dolgozni. Ők a rendes foglalkozási időn kívül nem tudtak részt venni a lövész vagy az atlétikai edzéseken. A Dunakeszin lakó leventék viszont nagy szám-

²⁶ 1937. október 3. Országos vasutas céllövőverseny. RIHGY Műhelytelep 158. 287–288.

²⁷ RIHGY Műhelytelep 158. 288., 290–292.

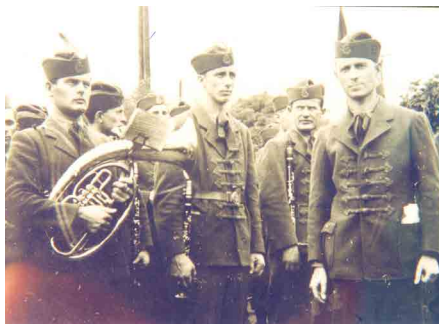
²⁸ SZAKÁLLNÉ, 1996. 47.

²⁹ RIHGY Műhelytelep 158. 289–290.; MNL PML IV. 477. 13. doboz. 30.

³⁰ RIHGY Műhelytelep 158. 289.

ban bekapcsolódtak a Magyarország Sportegyesület tevékenységébe: ők alkották pl. a labdarúgó csapat többségét; de ott voltak a Magyarország Dal- és Önképző Egyesületben is, és részt vettek a műkedvelő előadásokon, énekeltek a dalárdában.³¹ 1936-ban a műhelytelepi Cserkész Fúvószenekart a felnövő zenészek Levente Fúvószenekarrá alakították át, és Pozsgai Antal vezetésével a háború végéig számos rendezvényen léptek fel.³²

Minden évben megtartották a leventeegyesület díszközgyűlését, ami előtt a tagság mindig misén, illetve református istentiszteleten vett részt. A díszközgyűlésen rendszerint Lányi főműhelyfőnök elnökölt, jelen volt Varga István alezredes, járási testnevelési felügyelő, az egyesület

5. kép: Levente Fúvószenekar (1939)

6. kép: Vitéz Pusztay János
leventeparancsnok

7. kép: Levente-ünnep Alagon (1941)

8. kép: Leventenap (1942)

³¹ RIHGY Műhelytelep 158. 291.

³² SZAKÁLLNÉ, 1996. 58. A zenekar neve 1945-től Magyarország Fúvószenekar, 1948-tól MÁV Fúvószenekar volt.

9. kép: Dunakeszi községi leventék színjátszói a községi kultúrházban (a Gyimesi vadvirág című népszínmű előadása)

10. kép: Dunakeszi községi leventék tánc csoportja, középen vitéz Pusztay János leventeparancsnok

tisztikara³³ és 150-200 főnyi közönség. A beszédek, hazafias énekszámok és irredenta szavalatok után a leszerelő leventék átvették a díszes emléklapjukat.³⁴ A leventekiképzési évet szintén ünnepélyes istentisztelettel kezdték és fejezték be. Kötelezően megemlékeztek október 6-án az aradi vértanúkról, megünnepelték március 15-ét, augusztus 20-át, a kormányzó születés- (június 18.) és névnapját (december 6.). Minden év májusában leventenapot tartottak, május utolsó vasárnapján, a Hősök Napján pedig zárt rendben kivonultak a dunakeszi első világháborús emlékműhöz.

Mint korábban említettem, 1939-től meg volt az elvi lehetőség a leánylevente-egyesületek felállítására. 1942. március 14-én a Magyarság Kultúrház dísztermében a leventék előadták Boldog Lajos *Ünnepi látomás* című színdarabját és egy magyar táncot, amelyet Kurucz Ferenc, a Magyarság egykori leventéje tanított be.

11. kép: Dunakeszi községi Öregleventék színjátszó csoportja, 1932. december
Felső sor, balról jobbra: [---], Partl Tóth Ferenc, Legindi György, Budai Mihály, Budai József, Pusztai János leventeparancsnok, Keresztes Mihály, Tornai Mihály, Budai András, Klinger Árpád, Pesti Vince, Lengyel Ferenc. Ülő sor, balról jobbra: Pap Judit, Pesti Anna, Kakas Terézia, Kollár Mária, Vörös Anci, Mészáros Margit, Sándor Mária, Kokas Magdolna, Gál Lajosné, Csitai Mária

³³ A Magyarság Levente Egyesület tisztikara a következőkből állt. Elnök: Lányi Ferenc (1926–1944); alelnök: Szirmai Zoltán (1926–1935), dr. Gémesi? Sándor (1936–1938), Kerényi Béla (1939–1943); pénztáros: Nürnberg Miklós (1926–1932), Rehák? László (1933–1934), Rétháti László (1935–1941), Fáth Győző (1942), Perlaky Gyula (1943–1944); számvizsgálók: vitéz Gérecz Ödön, Erdélyi Győző (1926–1936), Gordon János, Erdélyi Győző (1937–1942); ellenőr: Szemlér Ferenc (1926–1944); jegyző és könyvtáros: Somlai Károly, Szilágyi M. (1926–1929), Németh István, Iglódi Antal (1930–1932), András Gyula, Török Sándor (1933–1935), Szécsi Lajos, Harmat? I. (1936–1938), Szécsi Lajos, Módos Ferenc (1939–1940), Pataki Alajos, Bartos Péter (1941), Pataki Alajos, Jánosfi Károly (1942–1944). RIHG Műhelytelep 158. 294–295.

³⁴ RIHG Műhelytelep 158. 284–285.

Egy adat szerint ekkor működtek először együtt a „*Dunakeszi főműhelyi leventeleányokkal*”,³⁵ ami azt bizonyítja, hogy legkésőbb 1942 márciusáig megszervezték az önkéntes leánylevente-csapatot. 1942. május 30-án, a Hősök Napján már ezek a leventelányok is részt vettek a műhelytelepi MÁV elemi iskola udvarán felállított leventeországzászló avatásán.³⁶

12. kép: Műhelytelepi leányleventék 1942–1943 körül

1941 után a háború a dunakeszi leventék környezetében is mind jobban érezte a hatását, a magyarországi vasúti műhelyek a szövetséges légitámadások kiemelt célpontjaivá váltak.³⁷ 1942-ben Kurucz Ferenc vezetésével nagyszabású magyartánc-bemutatóval készültek az országos vasutas leventeversenyre, amit azonban a sűrű légitámadások és az elsötétítés miatt nem tudtak megrendezni.³⁸ Gyakorivá váltak a behívások, és a leventelányok megszervezése ekkor már főleg azt a célt szolgálta, hogy a hiányzó férfiakat helyettesítsék a légoltalomban vagy a vöröskeresztes szolgálatban.³⁹

Az egyesület 1943. február 24-én tartott közgyűlésén új alapszabályt fogadtak el, megszavazták az éves munkatervet és megválasztották a tisztkart: Lányi Ferenc főműhelyfőnök (elnök), Könyü Sándor MÁV-tiszt, tanító (titkár), Jánosfi Károly, ir. órabéres (jegyző), Perlaky Gyula főintéző, számosztályfőnök (pénztáros), Szemlér Ferenc főművezető (ellenőr), Pataki Alajos lakatos (könyvtáros).⁴⁰ A választmány tagjai: Körmendy Lajos, Szirma Károly, Kiss M. Zoltán, Várközi Ferenc, Villási Károly, Budai János, Bende László, Várkuti József, Bartos László. Választmányi pótagok: Kelecsényi Ottó, Ország Gyula, Wetzl Ferenc. Számvizsgálók: Gordon János műszaki tanácsos, osztályfőnök; Erdélyi Győző főmérnök; dr. Mihály Sándor főintéző. Pótszámvizsgálók: Chinorai Károly főművezető; Bence Mihály irodai segédtszt.

A tisztújító közgyűlés záróbeszédében dr. Tóth Bertalan MÁV-tanácsos azzal buzdította a fiatalokat, hogy

„Különbnek kell lennünk Dunakeszi község leventéinél. Kívánom, hogy mindnyájan minél előbb ifjuvezetők legyetek, hogy átvegyétek a magyar lobogót és a zászló magasan lobogjon Fiumén és a Kárpátokon. Előre!”⁴¹

³⁵ RIHGY Műhelytelep 158. 292.; MNL PML IV. 477. 13. doboz. 30.

³⁶ RIHGY Műhelytelep 158. 292.

³⁷ Dunakeszi kivételével az összes MÁV-műhely légitámadás érte. A dunakeszi főműhely az 1944. decemberi harcok során szenvedett sérüléseket. KELEMEN–PAPP, 1975. 24–25.

³⁸ RIHGY Műhelytelep 158. 292.; MNL PML IV. 477. 13. doboz. 30.

³⁹ GERGELY–KISS, 1976. 219.

⁴⁰ MNL PML IV. 477. 13. doboz. 30.

⁴¹ MNL PML IV. 477. 13. doboz, 30. (A közgyűlés jegyzőkönyvének 9. oldalán.)

A német megszállás után egyre drámaiabbá vált a helyzet. A 18. életévüket betöltött leventéket hadkötelessé nyilvánították és sokukat bevonlatták. 1944. szeptember 1-jén elrendelték az 1927–1929, majd szeptember 4-én már az 1930–1932 között születettek katonai összeállítását, kiemelve, hogy az érintett fiatalok hadkötelesnek minősülnek. A kiugrási kísérletet követő nyilas hatalomátvétel után 1944. november 17-én elrendelték a totális mozgósítást, beleértve a 14 évnél idősebb leventéket is.⁴² Őket Dunakeszin a helyi nyilasok gyűjtötték össze december elején,⁴³ lényegében az utolsó pillanatban, hiszen a szovjet csapatok december 9-én elfoglalták a Révdűlőt, és a főműhely területére is behatoltak.⁴⁴ A Vasút út és a Martinovics utca sarkán lévő Bürger kocsmáé (a mai Március 15. park) összeterezt leventegyerekeket a nyilasok először a Megyeri csárdához vitték, majd Budára, a mai BAH-csomópontnál lévő lakatnyába.⁴⁵ Innen az egyik éjszaka gyalogmenetben vonultak nyilas kíséret mellett a Horthy Miklós (ma Petőfi) hídon át a Józsefvárosi pályaudvarra, ahol személyvonatra szállították őket, és megindultak nyugat felé. Az ellátásukról nem gondoskodtak. Hegyeshalomra érkezve a leventéket átszállították marhavagonokba, és a határon a nyilasok átadták őket a németeknek, akik kenyeret és pokrócokat osztottak ki nekik, majd rájuk zárták a vagonokat. Innentől a dunakeszi gyerekekkel nem volt magyar felnőtt, a németek mellett nem volt legalább egy magyar összekötő, aki tolmácsolhatott volna nekik, törődött volna velük; egy fiú sem tudta, hogy hová tartanak. Egyhetes, hosszú állásokkal megszakított vonatút után érkeztek meg összefagyva a Szudéta-vidéken lévő, akkor Németországhoz tartozó Egerbe (ma: Cheb, CZ), egy hatalmas gyűjtőtáborba.⁴⁶

Eger volt a kihurcolt magyar fiatalok elosztó központja. A tábor a repülőter területén kb. 120 darab, egyenként 100–120 fő befogadására alkalmas fabarakkból állt. Az 1945 februárjában Egerben járt Kovács Mihály piarista paptanár beszámolója szerint a táborban a lakóbarakkokon kívül volt parancsnoksági épület, konyha és fürdő is. Az eredetileg jól felszerelt komplexum ekkorra már a teljes elhanyagoltság állapotát mutatta.⁴⁷ A még együtt lévő, és saját ruhájukat viselő dunakeszi gyerekeket kivezényelték a repülőterre havat lapátolni, és bunkert építeni. Amikor azok a munka ellen tiltakozni kezdtek, tizedeléssel fenyegették meg őket. Az egeri táborban töltött szenteste mindannyiukat megviselte, sok fiú sírt, és az anyját szólongatta. A Dunakeszi Banktelepen lakó, 16 éves Sándorfi József levente aznap éjjel álmában az édesanyját vérbe

⁴² Bodó, 1995.

⁴³ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság iratai, 104/a/1946; Szakáll Lászlóné interjúja Sándorfi Józseffel (72 éves), 2000. június. Szakáll Lászlóné kézzel írt jegyzete, RIHGy.

⁴⁴ Ekkor a front megmerevedett és Dunakeszi területén a harcok csak december 28-án szüntek meg. Ld. erről KELEMEN–PAPP, 1975. 24–25.

⁴⁵ Minden bizonnyal a Budaörsi út 49–53. sz. alatt lévő Petőfi laktanyáról van szó.

⁴⁶ Szakáll Lászlóné interjúja Sándorfi Józseffel (72 éves), 2000. június. Szakáll Lászlóné kézzel írt jegyzete, RIHGy.

⁴⁷ Kovács, 1993. 13.

fagyva látta. Hamarosan rávette a bátyját és egy Gajdóczi nevű dunakeszi barátját, hogy szökjenek meg. Sikerült is kilógniuk a városba, ahol reggel kenyeret loptak, és az állomáson megváltották a jegyeket. A vonaton azonban a német tábori csendőrök mindenkit igazoltattak, a három leventét visszavitték a táborba, ahol agyba-főbe verték őket, majd mindhárman gyengélkedőre kerültek.⁴⁸ Egerben csak erőszakkal tudtak gátat szabni a szökéseknek. Egy társaságot a harmadik sikertelen szökés után azzal fenyegettek meg, hogy agyonlövik a szüleiket; ez vissza is tartotta őket a negyedik szökéstől. Elterjedt a táborban, hogy egy Zala megyei faluban egy hazaszökött leventét kivégeztek, amit sokan készpénznek vettek.⁴⁹ Hamarosan lekerült a leventékről a civil ruha. A Luftwaffe légvédelmi egyenruháját kellett felvenniük, fényképes zsoldkönyvet kaptak, és az SS önkéntes növendékeként (*freiwillige SS-Zöglinge*) kartotékozták őket.⁵⁰ Az átöltözés utáni hónapokban légvédelmi tüzérkiszegítő (*Flakhelfer*) kiképzést kaptak, és a háború utolsó időszakában be is vetették őket a szövetséges repülőgépek ellen. Többen elesetek és megsebesültek. Sándorfi József 1945. április 25-én egy amerikai légitámadás során lövést kapott a lábába, amelyet hamarosan amputálni kellett. A testvérének a fejét érte a nehézgéppuska-lövedék, és Gajdóczi nevű bajtársuk is megsebesült. Mindhárman a wasserburgi kórházban estek hadifogságba.⁵¹ Azoknak a leventéknek, akik megérték a háború végét, a fogolytáborokban folytatódtak a megpróbáltatásai.

1945-ben az Ideiglenes Kormány 529/1945. számú miniszterelnöki rendeletében fasiszta szervezetnek nyilvánította, és feloszlatta a leventeintézményt. A leventeegyesületek vagyonát elkobozták, több korábbi leventevezetőnek igazolóbizottság előtt kellett tisztáznia magát; a magasabb rangúakra népbírósági tárgyalás várt.⁵² A hajdani leventéknek egyre kevésbé volt ildomos beszélni németországi szenvedéseikről vagy akár a békeidőben megélt jó vagy kellemetlen leventeélményeikről. A téma az általános felejtés vagy a torz emlékezet áldozatául esett. Máiig nem született olyan átfogó mű, amely a korszak külföldi (főként lengyel, bolgár, német, olasz) ifjúsági szervezeteivel összehasonlítva részletesen és elfogulatlanul feltárta volna a leventeintézmény pontos jellegét és fejlődéstörténetét.

⁴⁸ Szakáll Lászlóné interjúja Sándorfi Józseffel (72 éves), 2000. június. Szakáll Lászlóné kézzel írt jegyzete, RIHG.

⁴⁹ Kovács, 1993. 14.

⁵⁰ Ez ellen sokan tiltakoztak, de közölték velük, hogy őket mint hadköteles újoncokat vették át a magyar hatóságoktól. Nem német állampolgárként nem sorozhatják őket a reguláris hadseregbe, csak a külföldieknek (is) fenntartott Waffen SS-be. Mivel ebbe a szervezetbe csak önkénteseket lehetett felvenni, ezért a leventék is önkénteseknek számítottak. Bodó, 1995.; Kovács, 1993. 14.

⁵¹ Szakáll Lászlóné interjúja Sándorfi Józseffel (72 éves), 2000. június. Szakáll Lászlóné kézzel írt jegyzete, RIHG.

⁵² GERGELY-KISS, 1976. 275–279.

Cserkészzet Dunakeszin és Alagon

Dunakeszin és Alagon 1945 előtt több cserkészcsapat is alakult, közülük a legnagyobb létszámú és legkorábbi a MÁV Műhelytelepen (a későbbi Gyártelepen) megszervezett *109. számú Magyarország Cserkészcsapat* volt. A magyarországi cserkészmozgalom – angol mintára⁵³ – az 1910-es években, Králik László tanár kezdeményezésére indult meg. Az első cserkészcsapatot még ugyanebben az évben ifj. Szilassy Aladár és Megyericsy Béla alapították meg a Budapesti Ifjúsági Egyesület keretein belül, 1912. december 28-án pedig létrejött a Magyar Cserkészszövetség is.⁵⁴ A vasúti alkalmazottak gyermekei Magyarországon az elsők között ismerkedhettek meg a cserkészmozgalommal. Krámer Gyula mérnök 1915-ben szervezte meg a debreceni MÁV-műhely tanonciból a 23-as MÁV Egyetértés Cserkészcsapatot, amelynek tagjaival már két év múlva Szolnokra látogatott, hogy a helyi tanonciskola vezetői és tanoncai előtt bemutatót és cserkészavató ünnepélyt rendezzen.⁵⁵

A debreceni cserkészek hatására a MÁV-műhelyekben beindult a cserkészélet. 1922-ben megalakult a Szolnoki Műhely 856-os Millennium cserkészcsapata és a Miskolci Műhely 194-es Széchenyi István Cserkészcsapata; 1923-ban a budapesti Északi Főműhely 242-es MÁV Törekvés Cserkészcsapata, 1923 augusztusában 9 taggal létrejött az Istvántelki Főműhely 261-es Irinyi János Cserkészcsapata, 1924 októberében pedig a Szombathelyi Műhely 67-es Haladás Cserkészcsapata.⁵⁶ A Székesfehérvári Műhely 225. számú csapata Baross Gábor nevét vette föl.⁵⁷ A Dunakeszi Főműhely 109. számú Magyarország Cserkészcsapatát 1928. október 28-án hozták létre,⁵⁸ de ekkor már tíz éve folyt (megszakításokkal) cserkész-munka a dunakeszi Műhelytelepen.

Dr. Cseresnyés Tibor 1918-ban hívta életre a Dunakeszire menekült vasutas családok fiúgyerekeiből a Magyar Szent Korona Cserkészcsapatot, ám miután a Tanácsköztársaság alatt betiltották a cserkészszövetséget, a csapat megszűnt.⁵⁹ 1919 végén Holló Aurél cserkészparancsnokként újjászervezte a csapatot Magyar Címer néven, fenntartó testületnek pedig megnyerte az Ébredő Magyarok Egyesületét (ÉME).⁶⁰ Ismeretlen okok miatt ez a csapatalapítás is kudarcot vallott. (Feltehe-

⁵³ Robert Baden-Powell (1857–1941) brit tábornok 1907-ben, Londonban szervezte meg a város kallódó fiataljai számára az első cserkésztabort, amelyben megtanította őket arra, hogy a szabadban élni öröm, a természetet becsülni kell, illetve a túlélés szabályait is bemutatta. Baden-Powell a búr háborúban edződött, a cserkészlet ötletét Mafeking város ostroma váltotta ki. BOKODY, 2009. 7.

⁵⁴ BOKODY, 2009. 8.

⁵⁵ RÁKOSI, 1927. 108. Krámer (később Kamarás) Gyula 1926-tól 1931-ig a szolnoki MÁV- (járműjavító) műhely főnöke volt.

⁵⁶ RÁKOSI, 1927. 105–108.; VARGA, 2005. 249–250.

⁵⁷ VARGA, 2005. 249.

⁵⁸ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 297.

⁵⁹ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 296.

⁶⁰ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 296.

tően az ÉME nem tudta anyagilag támogatni a vagonlakó családokból jövő cserkészeket.)

1920-ban a dunakeszi MÁV polgári iskola újra cserkészcsapatot szervezett, amely gróf Apponyi Albert nevét vette föl, és hamarosan megkapta a 109-es számot. A szervező testület elnöke az iskola igazgatója, Kocsner (később Szilvágyi) Róbert volt, aki a megalakulás után a csapatparancsnoki tiszteletet is betöltötte.⁶¹ Még ebben az évben megtartották az első cserkészavatást, és nyáron megrendezték az első cserkész tábor Nagysálon. 1921-ben Pusztadinnyeshátra, 1922-ben Szigetmonostorra, 1923-ban Pilismarótra mentek táborozni. Megindultak a cserkészfoglalkozások és a próbázások. 1924. július 1-jén azonban megszűnt a csapat fenntartója, a MÁV polgári iskola. Az ideiglenesen Dunakeszin letelepített menekülteket fokozatosan máshová helyezték, és velük a cserkészek is elszéledtek. A csapat már nem tudta folytatni a működését, ezért a vezetőség a cserkészszövetségben bejelentette a cserkészmunka szüneteltetését.⁶²

A dunakeszi MÁV Főműhely 1926. évi üzembe helyezésével előállt új helyzetben – amikor számos új munkás- és tisztviselőcsalád költözött Műhelytelepre – lehetőség nyílt a cserkészlet újjászervezésére. Lányi Ferenc főműhelyfőnököt kérték fel a szervezőtestület elnökének, és elérték, hogy a főműhely vállalja el a csapat fenntartását.⁶³ Ilyen előzmények után alakult meg 1928. május 28-án a 109. számú Magyarság Cserkészcsapat, amelynek parancsnoka Kocsner Róbert középiskolai tanár, MÁV-titkár lett.⁶⁴ A csapat 46 tagja 1928. október 28-án tette le a cserkészfogadalmat. Az első ünnepélyes cserkészavatáson a díszvendég Zadravecz István táborigazgató volt, aki beszéde végén a rajzászlót is felszentelte.⁶⁵ Jól tükrözi a kor hangulatát az 1928-as parancsnoki jelentés egy részlete:

13. kép: A 109. számú Magyarság Cserkészcsapat tagjai cserkész táborban (1930)

⁶¹ KOLLÁR, 2012. 9.

⁶² RIHGY Műhelytelep szekció 158. 296–297.

⁶³ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 297–298.

⁶⁴ SZAKÁLLNÉ, 1996. 55. A 109-es sz. Magyarság Cserkészcsapat parancsnokai: 1928–1934 Szilvágyi (Kocsner) Róbert tanár, MÁV-titkár, 1934–1936 Gordon János MÁV-mérnök, 1936–1938 Borosi Vass József MÁV-mérnök, 1938–1939 vitéz Tarján Jenő MÁV-mérnök, 1939–1940 Kocsis Tibor MÁV-mérnök, 1940–1945 Ilkei Sándor művezető. RIHGY Műhelytelep szekció 158. 295–320.

⁶⁵ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 298.

„[...] cserkészlelkülettel folytatva a munkát mi is parányi szikrái leszünk annak a nagy cserkészőnek, melyet Isten dicsőségére, és édes Hazánk feltámadására gyűjtünk.”⁶⁶

1929 májusában a főműhely indulásának harmadik évfordulós ünnepségén meglátogatta a csapatot Teleki Pál volt (és leendő) miniszterelnök, tiszteletbeli főcserkész.⁶⁷ (12 év múlva, 1941. április 7-én a Magyarország Cserkészcsapatból húsz fő vett részt a miniszterelnök budapesti temetésén.)⁶⁸

14. kép: A 109. sz. Magyarország Cserkészcsapat zászlajának avatása (1928)

15. kép: A 109. sz. Magyarország Cserkészcsapat Rigó őrsé

16. kép: Őrség a tábor bejáratánál

17. kép: A Magyarország Cserkészcsapat kiscserkészei az elsősegélyt gyakorolják

Megindult a cserkészmunka, elkezdődtek a kirándulások, a cserkészfoglalkozások, a harcszerű játékok, a gyakorlatok és az őrsi akadályversenyek. Létrejött a Rigó őrs, a Mókus őrs, a Turul őrs és a Párduc őrs, amelyeknek tagjai a gyakorlatokat többnyire a Műhelyteleppel szemben lévő (azóta beépített) Kiserdőben végezték (pl. táborépítést és tökéletesítést, nyomkeresést, főzést, térképolvasást, elsősegélynyújtást, megfigyelést).⁶⁹ 1937-ben

⁶⁶ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 299.

⁶⁷ SZAKÁLLNÉ, 1996. 55.

⁶⁸ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 313.

⁶⁹ A 109. számú Magyarország Cserkészcsapat Turul őrsének őrsi naplója. RIHGY 73/2006. kézirat; RÁKOSI, 1927. 107.

a főműhelytől kapott bontási anyagból felépült a cserkészotthon, ahol játékszobát, klubszobát, vezetőségi helyiséget és raktárt rendeztek be.⁷⁰

A Duna közelsége természetessé tette volna egy vízi cserkész raj megszervezését, ám a Magyarország Cserkészcsapat csak 1941–1942-ben tudott pár csónakot vásárolni, ezért csak ekkor indulhatott meg a vízi cserkészet. Első túrájukat Nyuli István vezette 1942. augusztus 1-jétől 8-ig Gönyű és Dunakeszi között.⁷¹

Minden vasutas cserkészcsapatnak volt valamilyen specialitása. A miskolciakat pl. tűzoltásra is kiképezték; a szombathelyiek híresek voltak saját tervezésű sátraikról és mozgókonyhájukról; a székesfehérváriak az 500 kötetes cserkészeti tárgyú könyvtárukról.⁷² A dunakeszi csapat büszkesége a széles körű közszeretnek örvendő fúvószenekar volt. Hargitai János, majd Pozsgai Antal vezetésével minden műhelytelepi rendezvényen felléptek, sokszor adtak térzenét a Rozsnyai-féle vendéglő udvarán. 1934-ben negyven tagjuk a Magyarország Dal- és Önképző Egyesület küldöttségét is elkísérte Lengyelországba.⁷³ Az 1933-as dzsemborin⁷⁴ a Magyarország Cserkészcsapat fúvószenekara fogadta

18. kép: Magyarország Cserkészcsapat fúvószenekara (1937)

Budapesten és Gödöllőn a kormányzót és a vendégeket (többek között a cserkészmozgalom alapítóját, Robert Baden-Powellt).⁷⁵

A Magyar Cserkészszövetség alapszabálya szerint a cserkészet feladata *„talpraesett, a gyakorlati életben jártas, természetszerető, vidám és mindenekelőtt istenhívő”* ifjak nevelése. Ennek jegyében a cserkészcsapat igyekezett megfelelni a Sík Sándor által megfogalmazott

„emberebb ember, magyarabb magyar” eszményképnek, és részt vett a környék egyházi, hazafias, társadalmi és jótékony célú ünnepélyein. Minden évben ott voltak az úrnapi és a húsvéti körmeneten, őriséget adtak a Szent Sír mellett; Hősök Napján pedig teljes létszámban kivonultak Dunakeszin az első világháborús emlékműhöz.⁷⁶

1930-ban rendezték meg először a később hagyománnyá vált karácsonyi cserkészünnepséget a műhelytelepi kultúrház nagytermében. Minden évben ekkor tartották meg (számos fizetővendég előtt) a jelöltek

⁷⁰ SZAKÁLLNÉ, 1996. 57.

⁷¹ RIHG Y Műhelytelep szekció 158. 17. 1938-ban a székesfehérvári és a dunakeszi műhely csapatát leszámítva az összes vasutas cserkészcsapatnak voltak már csónakjai és kenui. Erről ld. EGRY, 1938. 35.; VARGA, 2005. 193.

⁷² VARGA, 2005. 246–250.

⁷³ SZAKÁLLNÉ, 1996. 59.

⁷⁴ jamboree = dzsembori: a cserkészek nemzetközi találkozója

⁷⁵ VARGA, 2005. 248.

⁷⁶ RIHG Y XXII. 224/2006.; RIHG Y Műhelytelep szekció 158. 305, 309.

cserkészavatását, a cserkészek fogadalmának megújítását és a karácsonyi színelőadást, amelyre a fellépők az őszi hónapokban készültek fel.⁷⁷ A karácsonyi rendezvény rendszerint egy tánccal egybekötött teaesttel zárult.⁷⁸ Az ünnepélyen a csapat tagjait a vezetőség egy-egy szeretetcso-maggal lepte meg, a cserkészek pedig valamilyen kis aprósággal kedveskedtek mindenkinek, aki bármilyen tekintetben támogatta a csapatot.⁷⁹

A MÁV és a főműhelyi kolónia anyagi támogatása nélkül a cserkészelet hamar ellehetetlenült volna, sőt, feltehetően maga a cserkészcsoport sem jöhetett volna létre, hiszen a dunakeszi műhelytelepi cserkészek nagyrészt munkás és kistisztviselő szülők gyermekei voltak. A létszám 1941-ben 114 fő volt, ebből műhelyi tanonc: 17, műhelyi iparossegéd: 12, vasutas szülők gyermeke: 52, nem vasutas szülők gyermeke: 24, vezető: 4 fő.⁸⁰ Sok szülő a cserkészruhát is csak komoly nehézségek árán tudta finanszírozni, ezért ha a vezetés a legszegényebb gyerekeket nem akarta elveszíteni, muszáj volt ruhasegélyt osztani a példás magaviseletű és törekvő cserkészelöltek között.⁸¹

Bár a Magyarország Cserkészcsoport a főműhely által nyújtott háttér miatt sokkal szilárdabb gazdasági lábakon állt, mint pl. a Dunakeszi községben megszervezett 834-es Fráter György Cserkészcsoport, rendkívül fontos volt, hogy a műhelytelepi cserkészek saját bevételhez juthassanak. Sokáig az egyetlen bevételi forrást azok a színelőadások jelentették, amelyeket egy évben többször is bemutattak a telep kultúrházában.

19. kép: A dunakeszi 834. számú Fráter György Cserkészcsoport (1937)

Új lehetőség nyílt 1939-ben, amikor a cserkészek engedélyt kaptak arra, hogy jégpályát nyissanak, aminek fenntartását (takarítását, locsolását) és a jegyszedést is magukra vállalták.⁸² 1940-től a moziban a telepi katolikus templom felépítését szolgáló kultúrfilm vetítésén látták el a pénztárosi feladatokat, amiért a csapat minden vetített film után öt pengőt kapott.⁸³

A műhelytelepi cserkészek évente több kisebb kirándulást tartottak a környéken. Az 1932. évben március 13-án Csomádon, március 20-án

⁷⁷ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 302. 1934 karácsonyán a cserkészek a *Berecki karácsonyfa* című színművet mutatták be. *Dunakeszi főműhely karácsonyi ünnepsége*. In: *Vasúti Hírlap*, 1934. jan. 5. 4.

⁷⁸ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 302.

⁷⁹ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 301.

⁸⁰ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 315.

⁸¹ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 298.; EGRY, 1938. 26.

⁸² RIHGY Műhelytelep szekció 158. 310.

⁸³ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 312.

Fóton, május 14–16-án Rákoscsabán, június 29-én Visegrádon, augusztus 14–15-én Gödöllőn, augusztus 22–23-án Balatonkenesén, szeptember 7–8-án Bánkon jártak.⁸⁴ A kirándulások száma látványosan megnövekedett, amikor 1936-ban Besseneyői Ferenc MÁV-villanyszerelő műszerész cserkésztsztként visszakerült a Magyarság Cserkészcsapatba.⁸⁵ A legmaradandóbb élményeket azonban nem a kirándulásokon, hanem a nyári nagytáborokban szerezhették a cserkészek. Már 1928 augusztusában rendeztek egy rövid próbatáborozást Dunabogdányban, és innentől kezdve a vezetőség igyekezett minden nyáron tábort szervezni. 1929-ben tartotta a cserkészcsapat az első nagy táborozását július 3-tól 26-ig Rábagyarmaton.⁸⁶ 1930-ból nincs adat; 1931-ben biztosan volt nyári tábor, de nem tudni, hol. 1932. július 5. és 26. között Nógrádban, a Róka-hegyen táborozott a Magyarság Cserkészcsapat, 1937-ben Gombán, 1938-ban Fehérvárcsurgón, 1939-ben pedig Márianosztrán.⁸⁷

Megvalósíthatatlanok lettek volna a kirándulások és különösen a nyári táborok a MÁV által adott vasúti szabadjegyek és különkocsik (marhavagonok és személykocsik) nélkül, amelyekkel a tábori felszerelést és a táborozókat szállították.⁸⁸ Az indulás előtt ezek a főműhelyi iparvágányra állított, zöld lombokkal feldíszített kocsik szolgáltatták a háttérrel Lányi Ferenc évenkénti beszédéhez, amelyben a főműhelyfőnök ünnepélyesen elbúcsúztatta a táborba szállókat. Lányi egész hivatali ideje alatt teljes odaadással támogatta a dunakeszi cserkészlet ügyét; fia is a cserkészcsapat aktív tagja volt.⁸⁹

Noha a cserkésztsztek is felismerték, hogy egy-egy nyári nagytábor közösségépítő hatása felbecsülhetetlen, mégis több évben előfordult, hogy a Magyarság Cserkészcsapat – különböző okok miatt – nem tudott táborba szállni. Az egyik ilyen év az 1933-as volt, amikor a Gödöllőn és Budapesten megrendezett IV. Cserkész Dzsemborin (világtáborozáson) 50 fővel vett részt a csapat (48 tag a X. altáborban mint törzscsapatbeli; 1 fő az idegenvezetőknél és tolmácsoknál; 1 fő a műszakiaknál), ezért a külön nagytáboruk elmaradt. Ezt a hiányt kirándulásokkal próbálták pótolni.⁹⁰ Példamutató magatartásukért és munkájukért a X. altábor ve-

⁸⁴ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 303.

⁸⁵ Besseneyői Ferenc (1906–1979) a családjával Zsolnáról (ma: Žilina, SK) elmenekülve vagonlakóként került Dunakeszire. A cserkészcsapat alapító tagja volt. Megkapta az életmentő kitüntetést, a magyar cserkészlet legnagyobb presztízsű (1924-ben alapított) elismerését. Tagja, 1939-től pedig városi megbízottja volt a magyar–lengyel cserkészkörnek. Vö. SZAKÁLLNÉ, 1996. 56.

⁸⁶ VARGA, 2005. 248.

⁸⁷ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 303., 306., 307., 310.

⁸⁸ RIHGY XXII. 214/2006. fénykép; RIHGY XXII. 217/2006. fénykép.

⁸⁹ SZAKÁLLNÉ, 1996. 55–56.

⁹⁰ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 303–304. Egy fotó megőrizte az utókornak, hogy hogyan nézett ki Gödöllőn a dunakeszi műhelytelepiek fából készült, faragott táborkapuja: a kapu közepe a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület jelvényét idéző lírát formál, közepén, a húrokon a lilios cserkészjelvényel. A kapu tetején szárnyaskereké, a koronás kiscímer és Dunakeszi Magyarság felirat. A díszes kapu két oldalán keresztbe

zetőjétől, Árky Zoltántól a cserkészek egy selyemzászlót kaptak, amelyet 1933. október 29-én szenteltek fel a műhelytelepi iskola alagsorában lévő kápolnában. Itt a misét celebráló Vinczetics Tibor lelkész Krisztus király ünnepét kihasználva harcosan legitimista szentbeszédet tartott a cserkészeknek és a nagyszámú vendégsergnek. Zászlóanyának a főműhelyfőnök feleségét, Lányi Ferencnét kérték fel.⁹¹ 1936-ban anyagi nehézségek miatt maradt el a nagytábor. 1940-ben lett volna pénz egy Nagybátonyba tervezett táborozásra, ám a környéken kitört száj- és körömfájás-járvány miatt nem lehetett volna megoldani a cserkészek tejjelátását. Amikor végre a csapat vezetésének sikerült új, alkalmas táborhelyet találni a Szokolyához közeli Törökpaták mellett, kiderült, hogy a MÁV Igazgatóság a háborús helyzet és a szállítási nehézségek miatt sem szabadjegyet, sem teherkocsit nem tud a cserkészek rendelkezésére bocsátani.⁹² A vasúti kocsik hiányában 1940-ben, és az ezt követő háborús években a nagytáborok elmaradtak.⁹³ Ezek részbeni pótlására 1941. augusztus 15. és 20. között és 1942 nyarán Besseneyi Ferenc mozgótáborot vezetett Erdélybe, ahol a dunakeszi táborozók elnyerték az Erdélyi Díszjelvényt.⁹⁴

Hosszú éveken keresztül csak Műhelytelepen folyt cserkészmunka, ám ez a településrész földrajzilag és társadalmilag is elkülönült Dunakeszi más részeitől, szinte zárt egységet alkotott. Az 1930-as évek közepén azonban Pandur József személyében olyan új tanítója lett a községi katolikus elemi iskolának, akinek már komoly cserkészvezetői tapasztalatai lehettek, hiszen korábban Rákospalotán tagja volt a 935. számú Szent László Cserkészcsapatnak, és részt vett a gödöllői dzsemborin is.⁹⁵ Minden bizonnyal ő beszélhette rá Fieszl (Faludi) János dunakeszi plébánost 1937-ben⁹⁶ a 834. számú Fráter György Cserkészcsapat megalapítására. Ez a cserkészcsapat tehát a Szent Mihály-plébánia felügyelete alatt működött, minden ingósága a dunakeszi római katolikus egyházközség tulajdonát képezte, a helyi egyház volt a fenntartó szerv, de a dunakeszi képviselőtestület is évente 150 pengő segélyt szavazott meg a nyári táborozásokra.⁹⁷

tett trombiták, fagottok, és egy-egy vadászkiáltás látható. RIHGY XXII. 215/2006. fotó.

⁹¹ A zászlószentelés részletes programját ld. *Zászlószentelés a dunakeszi-alagi főműhely cserkészcsapatánál*. In: *Vasúti Hírlap*, 1933. nov. 14. 6.; RIHGY Műhelytelep szekció 158. 304.

⁹² RIHGY Műhelytelep szekció 158. 312.

⁹³ RIHGY Műhelytelep szekció 158. 314.

⁹⁴ Az útvonal: Csucsá, Királyhágó, Körösfő, Körösbörü, Sepsiszentgyörgy, Sepsibüksád, Szent Anna-tó, Gyilkos-tó, Gyergyó, Szászrégen, Marosvásárhely, Kolozsvár. Vö. SZAKÁLLNÉ, 1996. 56.; RIHGY XXII. 221/2006. fotó (havasi gyopár emlék a Gyergyói-havasokból), RIHGY XXII. 222/2006. fotó (az erdélyi mozgótábor résztvevői), RIHGY XXII. 223/2006. fotó (a cserkészek Gyergyóban), RIHGY XXII. 225/2006. fotó (műhelytelepi cserkészek a Szent Anna-tónál).

⁹⁵ Irat Pandur József hagyatékában. KFKV HGY

⁹⁶ Az 1937-es dátum a csapatpecsét alapján. Törzskönyv 834. sz. Fráter György cserkészcsapat Dunakeszi. Pandur József hagyatéka. KFKV HGY

⁹⁷ MNL PML V. 1031. C a 7. kötet, Dunakeszi képviselőtestületi jegyzőkönyvek (1937–1944), 286. 347.

1. táblázat: A 834. sz. Fráter György Cserkészcsapat Leltárkönyve⁹⁸

ssz.	kelt	a tárgy neve	Honnan?	db	érték (pengő)
1.	1937. VII.	csapatkürt	M. Cserkészbolt	1	14,90
2.	1937. VII.	rajzszó	M. Cserkészbolt	1	14,90
3.	1937. VII.	csapatbélyegző		1	2,00
4.	1938.	25 literes bogrács	használt	1	5,00
5.	1938.	cserkészkönyv	Cserkészszövetség	3	7,20
6.	1938.	rajzszó	Bükki Sándor házilag készítette	1	40,00
7.	1938.	veder		1	4,20
8.	1938.	tűzhelylap, vas	ajándék	1	2,00
9.	1938.	faláda	használt	2	2,50
10.	1938.	nokedli szaggató	Budai Jancsi cs.	1	3,00
11.	1938.	fa zászlórúd	Rádas Géza ajándéka	1	2,00
12.	1938.	200/200 gúla sátor, új	Nagy Endre	1	30,00
13.	1938.	őrsi zászló	cserkészbolt	5	17,00
14.	1938.	deszka, lé, rúd	fakereskedő	15	30,00
15.	1938.	mentőláda	Kokos Géza	1	5,00
16.	1939.	konferáló könyvek	Kókai	5	7,80
17.	1939.	cserkész daloskönyv	cserkészbolt	1	1,00
18.	1939.	250/250 sátor, használt	Bükki Sándor	1	15,00
19.	1939.	szájharmonika	Kokos Géza	6	13,00
20.	1939.	cserkészfüzetek	őrsöknél	5	8,00
21.	1939.	útmutató	cserkészbolt	1	1,28
22.	1940.	nagy kék medence	Pálinkás István fűszeres, edényes	1	
23.	1940.	kis piros medence	Pálinkás István fűszeres, edényes	1	
24.	1940.	10 literes lábas	Pálinkás István fűszeres, edényes	1	
25.	1940.	4 literes lábas	Pálinkás István fűszeres, edényes	1	
26.	1940.	szűrő	Pálinkás István fűszeres, edényes	1	
27.	1940.	½ literes kanál	Pálinkás István fűszeres, edényes	1	22,00

Dunakeszin a lányokat is megpróbálták bevonni a cserkészetbe. 1939 körül a Dunakeszi–Alagi Polgári Iskolában Girt Irén tanárnő szervezett egy leánycserkészcsapatot, amelynek tagjai közül két fő részt vett az 1939-es gödöllői leánycserkész világtalálkozón, az ún. *Pax Tingen*. Azért csak ketten, mert a többiek családja nem tudta előteremteni a cserkészruha árát. Girt Irént nemsokára Barcsra helyezték, és a polgári iskolai leánycserkészcsapat megszűnt.⁹⁹ Hosszabb életű volt az 1940-es években Műhelytelepen létrejött 240. számú Árpád-házi Szent Kinga Cserkészcsapat, amelyről pár fényképen kívül nem sok adat maradt fenn.¹⁰⁰ Névvá-

⁹⁸ Pandur József hagyatéka, KFVK HGY

⁹⁹ Bodrogi Jánosné Fehér Magdolna közlése (2014. szept. 8.). Ágoston András személyes interjúja.

¹⁰⁰ RIHG XXIIA/221/a. fotó, RIHG XXIIA/224/a. fotó, RIHG XXII. 226/2006. fotó.

20. kép: A 240. számú Árpád-házi Szent Kinga Cserkészcsapat táncosai (1940)

21. kép: Az alagi 848. számú Árpád vezér Cserkészcsapat (1930)

lasztásukat minden bizonnyal a műhelytelepi közösség 1934 óta szoros lengyelországi kapcsolatai inspirálhatták.

Alagon szintén volt cserkészélet. A fiúk részére szervezték meg az alagi 848. számú Árpád vezér Cserkészcsapatot, amelynek vezetői Horváth Ferenc és Gombai János voltak, és a foglalkozásaikat többnyire a Károlyi utcai Pejacsevich-házban tartották.¹⁰¹ A lányok részére pedig – feltehetően már a második világháború után – Fichtner Sarolta tanítónő vezetésével létrejött a 478. számú Dobó Katalin Lánycserkészcsapat, amelynek zászlóánya Pejacsevich Albertné volt.¹⁰²

Miután 1944. december elején a rover cserkészeket Dunakesziről és Alagról mint leventéket a nyilasok nyugatra vitték, 1945 januárjában a németektől megszabadult országrészekben újjászerveződött a magyar cserkészmozgalom.¹⁰³ A Magyarország Cserkészcsapatából néhányan részt vettek 1947 nyarán a franciaországi Béke dzsemborin,¹⁰⁴ a Szent Kingás lányok augusztusban Pálfán táboroztak,¹⁰⁵ és 1948. június 25-én az alagi cserkészek még tartottak egy előadást a Pavilon parkjában megrendezett juniálison.¹⁰⁶ 1947-ben rendezték az utolsó cserkésztszti eskütételt, ősszel az államosított iskolákban megindult az úttörőcsapatok szervezése.¹⁰⁷ 1948-ban a műhelytelepi cserkészotthont átadták az úttörőknek, a Magyarország Cserkészcsapatot beolvasztották az 1948 őszén megalakult 3742. sz. II. Rákóczi Ferenc Úttörőcsapatba, a Szent Kinga Cserkészcsapat leányai pedig a 3747. számú Hámán Kató Úttörőcsapat tagjai lettek.¹⁰⁸

¹⁰¹ MNL PML V. 1003 D b, Alag képviselőtestületi iratok, 3277/1947. (Az irat hiányzik, csak az iktatókönyvi bejegyzés van meg.); Bolváriné Ghyczy Katalin közlése (2014. szept. 26.). Ágoston András személyes interjúja.

¹⁰² Bolváriné Ghyczy Katalin közlése (2014. szept. 26.). Ágoston András személyes interjúja.

¹⁰³ SZAKÁLLNÉ, 1996. 57., 60.

¹⁰⁴ SZAKÁLLNÉ, 1996. 57.

¹⁰⁵ RIHGY XXIIA/224/a. fotó.

¹⁰⁶ MNL PML XVII. 42. Alagi Nemzeti Bizottság Iratai, 75/1948.

¹⁰⁷ SZAKÁLLNÉ, 1996. 57.

¹⁰⁸ SZAKÁLLNÉ, 1996. 57.

A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület története

A 19–20. század folyamán a Magyar Államvasutak (MÁV) a mozdonyok és vonatkocsik gyártására, karbantartására országsszerte több vasúti műhelyt, vagy – ahogy 1950-től hívták – járműjavító üzemet alapított, amelyek közül az utolsó 1926-ban, Dunakeszin létesült.¹⁰⁹ Az üzemek közelében a MÁV minden esetben lakótelepet is épített, elsősorban azért, hogy munkásait kimenekítse a zsúfolt és egészségtelen bérkaszárnnyák világából, és megkímélje a lakáshiány generálta állandó költözéstől. Ekkoriban a lakótelep szónak még egyáltalán nem volt negatív csengése, a MÁV által épített épületek magas építészeti nivót képviseltek, és egészséges lakóhelyül szolgáltak az ipari munkásság egy speciális csoportjának, a vasúti műhelyekben alkalmazott, jól képzett szakmunkásoknak.¹¹⁰

A trianoni határok között megmaradt nyolc vasúti járműjavító a második világháború előtt mintegy tíz-tizenkétezer embert foglalkoztatott, gyakran az adott település és a vármegye legnagyobb ipari üzemei voltak. Az itt dolgozó munkások és tisztviselők a 19. század végétől sorra megalakították kulturális egyesületeiket, amelyeknek környezetükre gyakorolt hatása meghatározó volt. A vasúti műhelyek második világháború előtti kulturális életének részletes feldolgozása még várat magára. A témában született leg gondolatébresztőbb munka Frisnyák Zsuzsa rövid tanulmánya,¹¹¹ amelynek logikája és szerkezete jelen írásomat is jelentősen befolyásolta. A magyarországi MÁV-műhelyek egyleti és kulturális életének fő forrásai a korabeli újságcikkek, fényképek, az egyesületek alapszabályzatai és az egykorú egyesület-történeti dolgozatok. Sajnos ez utóbbiaknak csak egy részét nyomtatták ki¹¹² – többnyire egy jeles évforduló vagy esemény alkalmából –, zömük kéziratban maradt és elkallódott.

Kutatásaim során felhasználtam a dunakeszi Révész István Helytörténeti Gyűjtemény Műhelytelep szekciójának iratait, plakátjait, fényképeit, kéziratait és a kilencvenes évek fordulóján magnószalagokon rögzített interjúit. A legértékesebb és leghitelesebb itt őrzött forrás a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület dalárdájának kézzel írt eseménykönyve,¹¹³ amelyben feltehetően az énekkar titkára dokumentálta folyamatosan a dalosok fellépéseit, ám a füzetből nemcsak a férfikar, hanem az egyesület többi alosztályának működéséről is sok információhoz juthatunk.

A Váci Egyházmegyei Gyűjteményből került a Révész István Helytörténeti Gyűjteménybe *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének*

¹⁰⁹ A dunakeszi vagongyár megalapításáról ld. *Dunakeszi és Alag gazdasága a két világháború között* c. fejezetet, valamint ÁGOSTON, 2014. 4–7.

¹¹⁰ Részletesebben ld. KÖRNER, 2004. 101–114.; A dunakeszi vasutas lakótelepről ld. ÁGOSTON, 2015. 4–7.

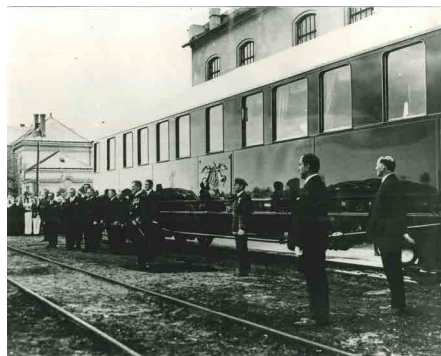
¹¹¹ FRISNYÁK, 1993. 485–497.

¹¹² Pl. BEREZKY–FILESZ–NEMES, 1903.; MOLNÁR, 1928.

¹¹³ RIHG Y Műhelytelep 128.

története című, szerző nélküli és keltezetlen gépelt kézirat,¹¹⁴ amelyet feltehetően a vasút magyarországi megindulásának 100. évfordulójára készülve állítottak össze.¹¹⁵ Főleg ipartörténeti szempontból használható, de sok adatot tartalmaz a műhely ünnepeiről is.

A dunakeszi Műhelytelep történetének feltárása szempontjából úttörő jellegű volt az üzem megnyitásának 80. évfordulójára Szakáll Lászlóné által rendezett kiállítás.

22. kép: A kormányzó látogatása Műhelytelepen

Vasutasegyesületek Magyarországon

A második világháború előtti Magyarországon rengeteg, különféle célból szerveződött egyesület és kör működött, amelyek zöme még a 19. század második felében, illetve a századforduló környékén alakult. Ismerünk pl. önszegélyező, vallási, jótékonyági, kulturális, tudományos, művészeti, irodalmi, bajtársi és sportegyesületeket, társasköröket. A kulturális és művelődési célú egyesületek fontos részét képezték az ország kulturális rendszerének, jelentőségüket főleg az adta, hogy – az önszegélyező és érdekképviseleti feladatok ellátása mellett – a paraszti életmódból kiszakadtaknak életmódmintát, viselkedési kultúrát és egyfajta polgárosodó értékrendet közvetítettek.¹¹⁶

A 19. században a magyarországi vasutasság – a maga évről évre növekvő létszámával – erősen tagolt társadalmi csoportot alkotott, a valamennyiükre jellemző összekötő kapocs pedig a közös munkaadó volt.¹¹⁷ A vasútállomásokon létrehozott kulturális és egyéb egyesületeik – a vasúti munka jellege miatt – kis létszámúak és törekenyek voltak. Az itt szolgálatot teljesítő alkalmazottak életmódját a vonatforgalom szabályozta, életritmusuk eltért a polgári életformától, szokásoktól, ráadásul bármikor áthelyezhették őket, így nem meglepő, hogy egyesületeik könnyen elhaltak.¹¹⁸ A vasutasok legjelentősebb, legnagyobb hatású egyesületei a vasúti műhelyekben/főműhelyekben szerveződtek meg, ahol a tagság képzett szakmunkásokból, vasúti altisztekből és tisztekből verbuválódott, akik a szoros értelemben vett vasúti élettől elszigetelten végezték munkájukat, és mindennapjaikat az ipari üzemek jellegzetességei szabták

¹¹⁴ RIHGY Műhelytelep 158.

¹¹⁵ Talán a dunakeszi műhelytelepi Jézus Szíve-templom felszentelésekor, 1944. június 29-én ajándékozták oda ezt a kéziratpéldányt Pétery József váci püspöknek.

¹¹⁶ FRISNYÁK, 1993. 485.

¹¹⁷ FRISNYÁK, 1993. 486.

¹¹⁸ FRISNYÁK, 1993. 488.

meg.¹¹⁹ Munkájuk helyhez kötött volt, állandó együttműködést igényelt, ami összekovácsolta az embereket nemcsak a műhelyben, de azon kívül is. Tisztában voltak teljesítményük értékével, és büszkék az általuk gyártott és felújított járművekre.¹²⁰ Frisnyák Zsuzsa megállapítása szerint ez az öntudat és a „*jól végzett munka ethosza*” is hozzájárult az egyesületek alapításához.¹²¹

Egy vasutasegyesület létrejöttének első lépcsőfoka az alapszabály megírása volt, amit a leendő tagoknak el kellett fogadniuk. Ha ez megtörtént, az alapszabály a MÁV Igazgatóságára került, amely szerv a MÁV-elnök igazgatójának engedélyével felterjesztette az általa már elfogadott alapszabályzatot a kereskedelemügyi miniszterhez (1907 előtt a belügyminiszterhez). Ha a minisztériumból negyven napig nem érkezett válasz, akkor ideiglenesen megalakulhatott az egyesület. A végleges megalakulás csak az alapszabályok miniszteri jóváhagyása után történt meg. Az alapszabályától eltérő egyesületet fel lehetett oszlatni. Az egyesületi gyűléseket 24 órával korábban be kellett jelenteni, és ezeken a gyűléseken a MÁV Igazgatóság képviseltethette magát. Azokat a gyűléseket, amelyek megtartását az alapszabályzatban rögzítették, nem kellett külön bejelenteni.¹²²

1892-től be kellett nyújtani a MÁV-nak az együleti vezetőség éves jelentéseit és a közgyűlési jegyzőkönyveket. Az igazgatóság képviselője bármikor megtekinthette az egyesület könyveit, iratait, tanácskozási joggal részt vehetett a közgyűléseken és a választmányi üléseken. Lényegében a vasút mint munkáltató az alkalmazottai önkéntes alapon szervezett egyesületeit teljesen az ellenőrzése alatt tartotta.¹²³ A hazai szociáldemokrata mozgalom erősödésével a MÁV a vasutas egyesületek életét „*a szolgálat érdekeire való tekintettel*” általános figyelemmel kísérte, ám rájuk nyomást 1918–1919 előtt nemigen gyakorolt.¹²⁴

A vasúti dolgozók mindennapi életét a takarékoság hatotta át, így nem csodálkozhatunk, ha először inkább betegsegélyező, önszegélyező és temetkezési egyleteket állítottak fel, mint pl. 1875-ben Szolnokon a Fáklya társulatot, amely megszervezte a tagok és családtagjainak díszes, fáklyás temetését.¹²⁵ Sok vasutas közösségben éppen a temetési szertartás ünnepélyesebbé tételének igénye hívta életre az első daláregyleteket (dalárdákat, énekkarokat), hogy az elhunyt tagok utolsó útján énekkel adják meg nekik a méltó végtisztességet. Ilyen

¹¹⁹ RÁKOSI, 1927. 148.

¹²⁰ Dunakeszin készítették el pl. Horthy Miklós kormányzó Turán nevű motorvonatát, és a Szent Jobbot 1938-ban az országban körbehordozó híres Aranyvonatot. Vö. SZAKÁLLNÉ, 1996. 13–14. (Riport Várkúti Józseffel); Riport Jánosfi Józseffel, RIHGY 12. magnókazetta; Riport Kecskeméthy Vilmossal, RIHGY 11. magnókazetta.

¹²¹ FRISNYÁK, 1993. 487.

¹²² FRISNYÁK, 1993. 486–487.

¹²³ FRISNYÁK, 1993. 487.

¹²⁴ FRISNYÁK, 1993. 486–487.

¹²⁵ MOLNÁR, 1960. 25.

volt az 1878. december 31-én indult szolnoki vasutas dalárda,¹²⁶ vagy a Miskolci Vasúti Dalkör, amely 1885-ös hivatalos megalakulása előtt is már évek óta ellátott temetői szolgálatot.¹²⁷ Ezen dalárdák között az első az 1869. április 21-én jóváhagyott Pesti Férfiútnak Egylet Államvasút Dalegylet volt, és ezt tekinthetjük az első kulturális célú vasutas egyletnek is.¹²⁸

A dalárdákkal párhuzamosan elkezdtek megszervezni az olvasóköroket, önképzőköroket. A szolnoki olvasószoa 1876-ban Wagner Gusztáv műhelyfőnök agilis kezdeményezésére alakult.¹²⁹ Miskolcon viszont a munkások és tisztviselők indítottak mozgalmat a Vasúti Olvasó és Önképzőkör létrehozásáért.¹³⁰ Ezekben a kis olvasó- és könyvtárhelyiségekben tartották a helyi mérnökök azokat géptani és természettani előadásorozataikat, amelyeknek célja, egy 1878-ban írt jelentés szerint, az volt, hogy a munkások a

*„szakismeretekből legalább annyit elsajátítsanak, hogy ne csak mint észtelen reszelőgépek dolgozzanak, hanem hogy a kezükbe adott munkát meg is értsék”.*¹³¹

Amikor egy vasúti főműhelyben már több egylet is létrejött, ezek maoktól egyesültek vagy gyakrabban a főnökség utasítására fuzionáltak. Így alakult meg a Vasúti Dalkörből és a Vasúti Olvasó és Önképzőkörből 1890-ben a Miskolci Dal-, Zene- és Önképzőkör;¹³² a Fáklya társulattól, az olvasószoából, a dalárdából és a zenekarból 1896-ban a Szolnoki Millennium Önképző Dal- és Zeneegylet.¹³³ A budapesti Északi Főműhelyben 1888-ban megalakított Törekvés Dal-, Zene- és Önképző Egyesületet és a Nyugati (majd Istvántelki) Főműhelyben 1893-ban megalakított Testvériség Dal, Zene és Önképző Egyletet sajnos nem tudni, hogy pontosan milyen vasutas egyletek összevonásával hozták létre.¹³⁴

Az egyesítések egyik fontos oka lehetett, hogy az olvasóköroek, társasköroek tagdíjai jóval nagyobbak voltak a dalkörökénél, hiszen kisebb létszámúak voltak, így működtetésükhöz a tagoknak arányosan több pénzt kellett befizetni, ugyanakkor a dalköröknek hatalmas volt a pártoló tagságuk, akiknek a tagdíjából a dalkör működtetését sokkal könnyebben finanszírozni lehetett.¹³⁵

A későbbi alapítású műhelyekben – többnyire már röviddel a munka megkezdése után – eleve csak egy közművelődési egyletet szerveztek

¹²⁶ MOLNÁR, 1960. 29.

¹²⁷ PÁL, 1985. 8.

¹²⁸ FRISNYÁK, 1993. 485.

¹²⁹ FENYVESSINÉ GÓHÉR–HERKÓNÉ, 1979. 5–7.

¹³⁰ PÁL, 1985. 12.

¹³¹ MOLNÁR, 1960. 28.

¹³² PÁL, 1985. 12.

¹³³ FENYVESSINÉ GÓHÉR–HERKÓNÉ, 1979. 15.

¹³⁴ VARGA, 2005. 190.

¹³⁵ FRISNYÁK, 1993. 490.

(ezen belül voltak alosztályok és csoportok). Így történt ez Debrecenben, ahol a műhelyt 1898-ban létesítették, és szinte azonnal, 1899-ben megalapították az Egyetértés Önképző Dal- és Segélyegyletet,¹³⁶ valamint Dunakeszin, ahol a főműhely megnyitásának évében, 1926-ban kezdték el szervezni a Magyarság Dal- és Önképző Egyesületet.

Az egyesület megalapítása és működése

Az a 780 munkás, akik az Északi Főműhelyből 1926. május 25-én családostól megérkeztek Dunakeszire, hogy megindítsák a munkát a helyi MÁV Főműhelyben, nem könnyen hagyta el budapesti lakó- és munkahelyét.¹³⁷ Jelentős részük határon túl rekedt MÁV-műhelyekből¹³⁸ áttelepült alkalmazott volt. 1924-ben mindannyian megúszták a B-listázást,¹³⁹ így joggal remélhették, hogy a hajdani, kiszámítható, „békebeli” viszonyok között folytatódhat az életük. 1926-os sorsfordító, tömeges átköltözésükre túlzás nélkül állíthatjuk, hogy később egyfajta bibliai exodusként emlékeztek vissza, ám ők nem a Kánaánba, hanem a Duna menti futóhomok-sivatagba érkeztek, amit nekik kellett zölddé varázsolniuk.¹⁴⁰

Munkásai megnyugtatósa érdekében Lányi Ferenc főműhelyfőnök 1926. május 31-én, a műhely megnyitásakor tartott beszédében egy, a rászoruló gyermekek taníttatását elősegítő segélyalap¹⁴¹ létrehozását jelentette be, majd így folytatta:

„[...] a könnyeket felszárítva igyekeznünk kell a lelket ápolni, szórakoztatni, hogy ezáltal a család belső életét közvetlenebbé, melegebbé tegyük. Ezért mielőbb megalapítjuk a Törekvés zászlójára felírt eszmék által megjelölt úton járó egyesületünket, amelynek tagja lesz a dunakeszi főműhely minden egyes tagja kivétel nélkül.”¹⁴²

¹³⁶ MIKECZ, 1976. 34.

¹³⁷ ÁGOSTON, 2014. 7.

¹³⁸ Érsekújvár, Sátoraljaújhely, Kolozsvár, Piski stb. Nemsokára az 1926-ban kis méretük és elavultságuk miatt megszüntetett kaposvári, szeged-rókusi és pécsi MÁV műhelyekből is érkeztek alkalmazottak Dunakeszire. RIHGY Műhelytelep 158. 170.

¹³⁹ 1924-ben jelentős arányú létszámcsökkentés volt a MÁV-nál, ahol a szükséges és alkalmas munkásokat A csoportba, míg a főleg politikai okokból elbocsátandó munkásokat a B csoportba (listára) helyezték. Ld. erről MOLNÁR, 1960. 80.

¹⁴⁰ Jellemző példa, hogy üzletek hiányában kezdetben még a mindennapi élelem beszerzése is nagy problémát okozott. Az épületek zöme már elkészült, de a környezet kietlen volt, az emberek térdig süppedtek a homokban. *Lehet-e sivatagban kultúrát teremteni?* In: *Vasúti Hírlap*, 12. (1932) 19. sz. 7. (1932. október 10.)

¹⁴¹ A tanulmányi segélyalapot egy 26 tagú munkásbizottság kezelte. Ez a bizottság 1944 márciusáig a segélyre szoruló műhelyi munkások gyermekei részére 20.809 pengőt, a kőszegi MÁV árvaház javára 1440 pengő 52 fillért fizetett ki. RIHGY Műhelytelep 158. 22.

¹⁴² Lányi beszédét ld. RIHGY Műhelytelep 158. 21.

Nem egyértelmű, hogy a Törekvés egyesület Dunakeszire települt tagjai maguk kezdeményezték egy új vasutas egyesület alapítását, vagy mindez inkább Lányi presszionálására történt. 1926. június 5-én összeült egy 52 fős bizottság az egyletalapítás megbeszélésére, és itt húsz főt jelöltek ki¹⁴³ egy alapszabályzat megszerkesztésére és megvitatására. Az alapszabályok kidolgozásában a minta a Törekvés egyesület szabályai lehettek, és megírása főleg Gérecz Ödön¹⁴⁴ mérnök érdeme. A bizottság a Magyarság nevet is Gérecz javaslatára választotta.¹⁴⁵ A június 23-án összeült alakuló közgyűlés elfogadta az alapszabályzatot. Ezt szeptember 14-én felterjesztették a MÁV Igazgatóságra, ahonnan azonban visszaküldték, arra hivatkozva, hogy nem lehet egy egyesületbe összevonni a kulturális és a sporttevékenységet.¹⁴⁶ (Ezért kellett 1926-ban külön megalapítani a Magyarság Sportegyesületet.¹⁴⁷) Az átdolgozott alapszabályzatot a második „alakuló közgyűlés” 1926. szeptember 9-én újra megszavazta, felküldték a minisztériumba, ahonnan 1927. január 28-án jött vissza jóváhagyva.¹⁴⁸ Ezt tekinthetjük a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület hivatalos és végleges megalakulási dátumának.

A Magyarságnak (hasonlóan a többi műhelyi vasutas egyesülethez) voltak rendes (működő, tehát ténylegesen aktív), pártoló, tiszteletbeli, és alapító tagjai, akik eltérő jogokkal és kötelezettségekkel rendelkeztek.¹⁴⁹ A tagságon belül döntő többségben voltak a pártoló tagok.

A vasutas egyletek hagyományosan szigorúan megszábták, kit engednek belépni tagjaik, illetve működő tagjaik sorába. A Magyarságba a választmány csak olyan feddhetetlen jellemű, 18 évnél idősebb magyar állampolgárt vett fel, akit két tag ajánlott, rendes tag pedig csak főműhelyi alkalmazott lehetett.¹⁵⁰ (A Törekvésben a felvételnél nem ragaszkodtak az ajánlókhoz, „csak” a feddhetetlen jellemhez.¹⁵¹) Bármilyen botránys, az egyesület jó hírnévére káros viselkedés azonnali kizárással járt.¹⁵²

Az egyesület legszélesebb körű döntéshozó fóruma a közgyűlés volt, amelyen szavazati joggal csak a rendes tagság rendelkezett. Itt választották meg két évre az egyesületi tisztségviselőket (két alelnököt, főtitkárt, titkárt, két jegyzőt, főpénztárost, pénztárost, három ellenőrt, könyvtárost, két segédkönyvtárost, egy gazdát) és a választmányt nyílt szavazással, általános szótöbbséggel, de tíz tag kívánságára lehetőség volt a titkos

¹⁴³ Közöttük volt vitéz Gérecz Ödön, Gelencsér György, Szemlér Ferenc, Rosenhammer Tóbiás, Kobelik Antal. RIHGY Műhelytelep 158. 24.

¹⁴⁴ Gérecz Attila 1956-ban elesett költő, szabadságharcos édesapja.

¹⁴⁵ RIHGY Műhelytelep 158. 244.

¹⁴⁶ RIHGY Műhelytelep 158. 25.

¹⁴⁷ Részletesen ld. Orosz, 1976.; RIHGY Műhelytelep 115/2006.

¹⁴⁸ RIHGY Műhelytelep 158. 244.

¹⁴⁹ RIHGY Műhelytelep 158. 3.

¹⁵⁰ RIHGY Műhelytelep 158. 3.

¹⁵¹ MOLNÁR, 1928. 11.

¹⁵² RIHGY Műhelytelep 115/2006. 8.

szavazásra is. Az egyesületet a választmány és a tisztikar irányította, akik havonta legalább egy választmányi ülést tartottak. Az évente egyszer (minden év első negyedévében) megtartott rendes közgyűlés hatáskörébe tartozott a tisztségviselők megválasztása mellett az elmúlt évről szóló beszámoló és számadás megtárgyalása is.¹⁵³

Az egyesület gazdálkodásáról a közgyűlési jegyzőkönyvek hiányában kevés adatunk van. A bevételek legnagyobb része a befolyt tagdíj volt, ami kezdetben 30 fillért tett ki,¹⁵⁴ de az 1940-es években már felment 1 pengőre.¹⁵⁵ Több vasúti műhelyben az egyleti tagok fizetéséből automatikusan levonták a tagdíjat,¹⁵⁶ de Dunakeszinek ezt a gyakorlatot a MÁV Igazgatósága csak 1937. március 12-én engedélyezte, noha azt a vezetőség a főműhely megnyitása óta kérte.¹⁵⁷

A tagdíj mellett az előadások, fellépések, multságok, bálok rendezése is bevételt jelentett, akár csak a kugli- és biliárdhasználatért elkért ún. játékpénzek, főként pedig az italmérésből származó haszon.¹⁵⁸ A Magyarország kultúrházának pincéjében tárolt borból évente 40 hektolitert mértek ki, különösen az egyleti összejövetelek és rendezvények idején.¹⁵⁹

A bevételek kiegészítését szolgálta az alapító tagság sajátos státusa is, ugyanis alapító tag az lehetett, aki az egyesület pénztárába befizette a 40 pengő alapítási díjat.¹⁶⁰ Cserébe (a megbecsülésen és a hálán túl) az alapító tagok díszoklevelet kaptak, amelyeket általában a műhely megnyitásának évfordulóin adtak át, ünnepélyes keretek között.¹⁶¹

Voltak persze állandó kiadások is. Az egyesület napilapokat, folyóiratokat járatott, a könyvtárnak könyveket vásárolt, tiszteletdíjat fizetett a karnagynak, a gazdának (gondnoknak) és egyéb alkalmazottaknak. Fenn kellett tartani a tekepályát, évente meg kellett vásárolni az italkiméresi jogot stb.

A Magyarországon az egyesületi gazdálkodásért és a vagyon kezeléséért a választmány volt felelős, a választmányi ülésen vitatták meg, hogy

¹⁵³ RIHGY Műhelytelep 115/2006. 10–18.

¹⁵⁴ RIHGY Műhelytelep 115/2006. 6.

¹⁵⁵ SZAKÁLLNÉ, 1996. 26.

¹⁵⁶ Az Istvántelki Főműhelyben 1930-ban már biztosan automatikusan levonták a tagdíjat a munkabérből. CSIZMADIA, 1980. 43.; Miskolcon már a századforduló éveitől: PÁL, 1985. 16.

¹⁵⁷ RIHGY Műhelytelep 158. 168.

¹⁵⁸ A Debreceni Egyetértés Önképző Dal- és Zeneegylet összevétele 1911-ben 9531 korona volt. Ennek 45%-a a tagdíjakból származott, italmérésből 15, multságokból 20, játékokból 13% folyt be. A fennmaradó 7% egyéb apró tételekből állt össze. FRISNYÁK, 1993. 489.; SZAKÁLLNÉ, 1996. 27.; BERCZKY–FILESZ–NEMES, 1903. 6–8.

¹⁵⁹ SZAKÁLLNÉ, 1996. 39.

¹⁶⁰ RIHGY Műhelytelep 115/2006. 3. Az alapító tagi státusz Gérecz Ödön ötlete volt, és kuriózumnak számított, más MÁV-egylet szabályzatában nem létezett. RIHGY Műhelytelep 158. 245.

¹⁶¹ *A Máv. dunakeszi főműhelyi „Magyarország” dal és önképző egyesület juniálisa.* In: *Magyar Szárnyaskerek*, 10. (1929) 12. sz. 5–6. (1929. június 15.); RIHGY Műhelytelep 158. 262.

mire fordítsák a bevételeket. A következő év költségvetési előirányzatát a közgyűlésnek kellett jóváhagyni, és a közgyűlés által két évre választott számvizsgáló bizottság ellenőrizte a választmány pénztárkezelését és vagyonmérlegét.¹⁶²

A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület működésében tehát jól megfigyelhetők a demokratikus formák, ám a teljes belső demokrácia nem valósult meg. Mindenekelőtt azért nem, mert minden MÁV-műhely kulturális és sportegyesületének elnöke automatikusan a műhelyfőnök volt, akit nem a tagság választott, a MÁV Igazgatósága nevezte ki a posztjára, ám természetesen rendes tagja volt a közgyűlésnek és a választmánynak is, sőt, *horribile dictu*, ő hívta össze őket. Egyáltalán nem csak tiszteletbeli funkciót látott el, az egyesület nagyon is rászorult a műhelyfőnök jóindulatára, támogatására, tekintélyére. Éppen ez a tekintélyelvűség és a paternalizmus játszott nagy szerepet a MÁV-műhelyi egyesületek ügyeinek intézésében. Frisnyák Zsuzsa megállapítása szerint szükség volt a „*felsőbbség*” jóindulatára, ugyanakkor ennek a struktúrának voltak előnyei is, pl. Dunakeszin hamarabb kaphatott helyiséget az egyesület a Műhelytelep valamelyik épületében, könnyebben meg lehetett szervezni egy-egy rendezvényt, és az elnök anyagi támogatást, szabadjegyeket, anyagi juttatásokat és egyéb kedvezményeket tudott kijárni az egyesületnek.¹⁶³ Az már inkább szerencse volt, hogy a helyi főműhely élére a kívánható legjobb főnököt, Lányi Ferencet¹⁶⁴ nevezték ki, akinek Kobelik Antal asztalos megfogalmazása szerint volt

*„tekintélye úgy felfelé, mint lefelé, mint mérnök elsőrendű szakember, és ezenfelül járatos a Mávnak az ő adminisztrációs labirintusában”.*¹⁶⁵

Lányiról a visszaemlékezők csak a legjobbakat mesélik.¹⁶⁶ Emberséges vezető volt, aki odafigyelt és törődött munkásaival és azok családtagjaival. Nem pusztán kötelességből, de szívvel-lélekkel részt vett a kulturális és sportegyesületi munkában, szervezte a katolikus hitéletet, felügyelte az iskolát és a cserkészcsapatot. A hálás utókor a műhelytelepen sétányt nevezett el róla, és 2001-ben egy domborműves emlékoszlopot állított a tiszteletére.¹⁶⁷

¹⁶² RIHGY Műhelytelep 115/2006. 15–18., 22.

¹⁶³ FRISNYÁK, 1993. 490.

¹⁶⁴ Lányi Ferenc 1883-ban született Érsekújváron, ott is érettségizett, majd 1907-ben szerzett gépészmérnöki diplomát a Budapesti Műegyetemen. 1925-től dolgozott a dunakeszi Műhelytelep befejezésén, 1926-tól 1944-es nyugdíjazásáig volt a Dunakeszi MÁV Főműhely főnöke. 1961-ben hunyt el Dunakeszin. CSOMA, 2005. 105.

¹⁶⁵ Kobelik Antal beszéde az Északi Főműhelyből történt átköltözés után, a műhely megnyitásokor 1926. május 31-én. RIHGY Műhelytelep 158. 19.

¹⁶⁶ Interjú Jánosfi Józseffel, RIHGY 12. magnókazetta.

¹⁶⁷ Koltai László faszobrász alkotása.

Az egyesület jelképei

Az egyleti szellem ébrentartása, az összetartozás tudat erősítése, és ennek kívülág felé való képvisellete szempontjából fontos szerepet töltek be az egyesületi jelképek.

Az egyik ilyen a mívesen kidolgozott egyesületi jelvény, amelyet első sorban a dalegyletek készítették maguknak. A jelvények többnyire az egylet tulajdonában voltak, amiket a tagság ünnepélyes alkalmakkor, illetve közös fellépéseken viselhetett. Az egyesületi jelvény szorosán hozzátartozott a dalosok méltóságteljes megjelenéséhez, kifejezheték vele összetartozásukat pl. egy-egy országos dalversenyen, ahol az ország

23. kép: A Magyarország Dal- és Önképző Egyesület jelvénye

minden részéből érkeztek kórusok. A MÁV-műhelyekben szerveződött egyesületek kellően nagy létszámúak és tehetősek voltak ahhoz, hogy megengedhessék maguknak ezen gazdag formavilágú jelvények legyártatását, ám a legtöbb magyarországi egylet ezt nem tudta vállalni.¹⁶⁸

A Magyarország Dal- és Önképző Egyesület jelképe egy öthúros líra (hangszer), amely az alapítók szándéka szerint a dalt, a zenét és az irodalmat szimbolizálja.¹⁶⁹ A húrok elülső oldalán harántirányban egy szalag húzódik, rajta Magyarország felirat, a szalaggal ellentétesen, szintén keresztirányban a húrok mögött egy égő fáklya látszik, amely a tudomány szimbóluma. A lírát két oldalról körülölelik a talpánál lévő vasúti szárnyaskerék szárnyai, és az egész jelvényt a fénysugarakkal övezett Szent Korona koronázza.¹⁷⁰

A Magyarország egyesületi jelvénye tulajdonképpen „anyaegyesületének”, a Törekvés jelvényének kismértékben átalakított változata.¹⁷¹ Többnyire hasonló elemek jelennek meg különböző variációkban a többi MÁV-egylet jelvényeiben is (szárnyaskerék, líra, Szent Korona, koronás kiscímer, nemzeti színek).¹⁷²

¹⁶⁸ FRISNYÁK, 1993. 485–486.

¹⁶⁹ RIHGY Műhelytelep 115/2006. 1.

¹⁷⁰ RIHGY IV./5. kép; RIHGY Műhelytelep 115/2006. 1.

¹⁷¹ A Törekvés jelvényét ld. MOLNÁR, 1928. címlapján és borítóján.

¹⁷² Ld. FRISNYÁK, 1993. 486.

Ha a jelvény egy egyesület önállóságát fejezte ki, akkor ez fokozottan igaz a zászlóra, amellyel tényleg csak a legnagyobb szervezetek rendelkeztek. Ezek a nehéz selyemből készített, gazdagon hímzett műalkotások egy kisebb vagyonba kerültek,¹⁷³ és a legnagyobb taglétszámú vasutasegyletek is általában évekig spóroltak, amíg el tudták készíttetni őket.¹⁷⁴ Ezután következhetett az egyesületek történetének legnagyobb szabású, általában több napig tartó ünnepe, a zászló felszentelése.¹⁷⁵ A kései alapítású dunakesziti kivéve a többi MÁV-műhelyi egyletben ezeket a zászlószenteléseket a századforduló éveiben rendezték: az Északi Főműhelybeli Törekvésben 1893-ban, Miskolcon 1896-ban, Szolnokon 1897-ben, a szegedi Hazánk Dalkörben 1898-ban, Istvántelken 1901-ben, Sátoraljaújhelyen 1902-ben, Kolozsváron 1903-ban.¹⁷⁶ A korszakot teljesen áthatotta a historizmus szelleme, és a zászlószentelések rendezőbizottsági tagjai is ellenállhatatlan vonzalmat éreztek a múlt iránt. Jellemző példa, hogy a kolozsvári díszfelvonulás menetét egy 32 tagú kurucruhás lovas bandérium vezette,¹⁷⁷ így élve meg eleven jelenként a történelmet. A menetben a testvéregyletek zászlótartói mellett mintegy száz, koszorús párokat szállító kocsis is részt vett, akiket a Mátyás téren tizenötezer fős közönség fogadott.¹⁷⁸

Ezeknek a nagyszabású ünnepeknek a visszfénye tükröződött 1928. június 3-án, a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület zászlószentelésén, amit a Dunakeszi Főműhely megnyitásának második évfordulójára időzí-

24. kép: A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület zászlaja

25. kép: A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület zászlajának szentelése (1928)

¹⁷³ A kolozsvári Összhang MÁV Önképző-, Dal és Zeneegylet 150 cm hosszú és 110 cm széles zászlaja 1903-ban 1800 koronába került. BERECKY–FILESZ–NEMES, 1903. 8.

¹⁷⁴ A Miskolci MÁV Dal- és Önképzőkör 1889-től 1896-ig gyűjtött a zászlajára, és 1896-ban is csak a millenniumi felbuzdulást kihasználva sikerült megszerezni a maradék összeget és megtartani az ünnepélyes zászlószentelést. PÁL, 1985. 13.

¹⁷⁵ A kolozsvári 1903. évi zászlószentelés költsége 7000 koronára rúgott. BERECKY–FILESZ–NEMES, 1903. 8.

¹⁷⁶ PÁL, 1985. 15–17.

¹⁷⁷ BERECKY–FILESZ–NEMES, 1903. 10.

¹⁷⁸ BERECKY–FILESZ–NEMES, 1903. 13.

26. kép: Zászlószentelési ünnepség a Köröndön (1928)

tettek.¹⁷⁹ Az eseményről részletesen beszámolt a *Magyar Szárnyaskerék*. Reggel 9 és 10 óra között mintegy 3000 főnyi közönség érkezett meg különvonatokon Dunakeszire, akiket az állomáson a Magyarság zenekara és énekkara fogadott, és Lányi Ferenc főműhelyfőnök üdvözölt. Miközben az énekkar a *Nemzeti Híszkegyet* énekelte, egyenként megkoszorúzták a testvéregyesületek zászlait. Ezután indult meg a színpompás díszmenet, amit a

zenekar, a Magyarság leventéi, és a vendégegyesületek küldöttsége vezetett, őket követte bokrétásfiúk és koszorúspárok között a zászlóanya, utánuk jöttek a védnők és előkelőségek, a Magyarság énekkara majd a Magyarság tisztikara.¹⁸⁰

A műhelyi egyesületekben a zászlóanyai posztra mindig valamilyen vasutas vezető feleségét vagy lányát kérték fel. Dunakeszin ez a megtiszteltetés Szentgyörgyi Gusztávnét érte.¹⁸¹ Az előkelő vendégek zömmel a MÁV vezetésének tagjaiból kerültek ki. Rajtuk kívül jelen volt még pl. Haller István volt miniszter, Usetty Béla és Tamási József országgyűlési képviselők, Gerlóczy Béla kormányfőtanácsos, a Magyar Dalosszövetség elnöke és annak főtitkára, Csermely György is.

A tulajdonképpeni zászlószentelés hagyományosan egy szentmise keretében zajlott,¹⁸² amely alatt a Magyarság énekkara Müller Károly karnagy vezetésével egyházi énekeket adott elő. A mise végén a zászlóanya beverte az első szöveget a zászlóba, amit Haller István beszéde után egy református és egy evangélikus lelkész¹⁸³ is megáldott. A Magyarság zászlójának közepére ovális mezőben az egylet jelvényét hímezték, amelyet virágmotívumok vesznek körbe, fölötte pedig a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület felirat látható. A zászló szélén bordúrként népi virágminta fut végig. A szabadon maradt felületet nyolc kettős kereszt díszíti.¹⁸⁴

A ceremóniát követően a Magyarság kultúrházának nagytermében díszközgyűlést tartottak, amit Lányi a *Magyar Híszkegy* elmondása után nyitott meg. Mihály Sándor, az egyesület főtitkára jelentésben ismertette a Magyarság addigi tevékenységét, Szentgyörgyi Gusztáv MÁV-elnök

¹⁷⁹ Noha a műhely megnyitása 1926. május 31-én történt, az évfordulós ünnepségeket hagyományosan minden év június első vasárnapján tartották.

¹⁸⁰ A dunakeszi főműhelyi „Magyarság” Dal- és Önképző Egyesület zászlóavatása. In: *Magyar Szárnyaskerék* 9. (1928) 12. sz. 4. (1928. június 15.)

¹⁸¹ Szentgyörgyi Gusztáv MÁV-igazgató felesége volt.

¹⁸² Ld. erről PÁL, 1985. 15–16.

¹⁸³ Mezei Béla és Kirner A. Bertalan. A dunakeszi főműhelyi „Magyarság” Dal- és Önképző Egyesület zászlóavatása. In: *Magyar Szárnyaskerék*, 9. (1928) 12. sz. 4. (1928. június 15.)

¹⁸⁴ RIHGy IV./3. kép.

javaslatára pedig táviratot küldtek az eseményről a kormányzónak. A zászlószentelés védnökei hosszabb, a testvéregyesületek vezetői rövidebb beszédeket tartottak, majd meghallgatták az énekkarok hangversenyét. A díszebédet és a rengeteg pohárköszöntőt követően a vendégsereg megnézhetette a Magyarság Sport Egyesület és a Vecsési Sport Egyesület kerületi bajnoki futballmérkőzését.¹⁸⁵

1944 decembere elején a Magyarság zászlaját az egyesület összes relikviájával (serlegekkel, festményekkel, szőnyegekkel és a lengyelországi emlékekkel) együtt, a közeledő front elől elmenekítették, de a tárgyak csak a budapesti Mészáros utcai MÁV-óvóhelyig jutottak, ahol az ostrom alatt egy részük elpusztult, maradékuk pedig később elkallódott.¹⁸⁶ A zászló pontos sorsa ismeretlen, sajnos kicsi az esély arra, hogy csak lap-pang valahol.

Az egyesület tevékenysége

Az 1926-os alapítási felbuzdulást követően az egyesületi élet megindítása komoly nehézségekbe ütközött, ugyanis a Magyarságnak nem volt saját épülete vagy helyisége, ahol a kulturális munkát megkezdhetné volna, és nem volt még ahhoz elég tőkije, hogy székházat béreljen magának.¹⁸⁷ Az egyesület elnöke, Lányi Ferenc intézte el a MÁV Igazgatóságán, hogy a volt hadikórház főépületét engedjék át a Magyarságnak, így ez lett a Műhelytelep kultúrháza,¹⁸⁸ amelyet a helyi lakosok csak *Magyinak* becéznek.

A műhelyi személyzet díjmentesen elvállalta az épület átalakítási munkáit, amihez Lányinak 200 millió korona hitelt is sikerült szereznie. 1926-ban a nagyteremből – amit eredetileg munkásétkezőnek szántak – színpaddal rendelkező, ötszáz főt befogadni képes dísztermet alakítottak ki. (Pár év múlva a díszterem befogadóképessége a páholyok és a karzat kialakításával lényegében megduplázódott, elérte az ezer főt.¹⁸⁹) A fellépők részére két öltöző állt rendelkezésre.

A kisebb helyiségekből 1927 nyarán kiköltöztették az iskolát, és inentől ezeket is az egyesület használta. A Magyarság kultúrháza igazi munkáskaszinóként működött, az egyesületi helyiségeket az egyesület minden tagja szabadon látogathatta és a családtagjait is magával vihetette.¹⁹⁰ Berendeztek zenetermet, énekertermet, egy „*magyaros stílusban kiképzett*” társalgótermet, olvasótermet,¹⁹¹ valamint egy biliárdasztalokkal és egy

¹⁸⁵ *A dunakeszi főműhelyi „Magyarság” Dal- és Önképző Egyesület zászlóavatása.* In: *Magyar Szárnyaskerek*, 9. (1928) 12. sz. 4. (1928. június 15.)

¹⁸⁶ Riport Jánosfi Józseffel, RIHGY 12. magnókazetta.

¹⁸⁷ RIHGY Műhelytelep 158. 245. Különösen a kezdeti időkben nem volt ritka, hogy a MÁV-műhelyek olvasó- vagy dalegyletei bérelt helyiségekben működtek. PÁL, 1985. 8.

¹⁸⁸ RIHGY Műhelytelep 158. 25.

¹⁸⁹ RIHGY Műhelytelep 158. 245.

¹⁹⁰ RIHGY Műhelytelep 115/2006. 5.

¹⁹¹ RIHGY XXII 148/2006 fotó.

nagyméretű látványsakktáblával felszerelt játéktermet,¹⁹² ahol kártyát, dominót és marokkót is lehetett kölcsönözni.¹⁹³ A tagság szórakozására az épület mellett tekepályát alakítottak ki.¹⁹⁴

Az egyesület megfogalmazta céljait, amelyek nem voltak mások, mint

*„a tagok önképzése, a kultúra minden ágának művelése, főleg pedig a magyar Géniusz alkotásainak közkinccsé tétele, lelket nemesítő, szellemet üdítő szórakozások nyújtása, valamint a társas szellem ápolása és hazafias irányba való fejlesztése”.*¹⁹⁵

Ezeket a célkitűzéseket szolgálta (részben már névválasztásában is) a Magyarság minden tevékenysége. Azért, hogy az önképzés mielőbb megindulhasson, az alapítók első dolga volt 1926-ban a könyvtár létrehozása, amelynek ügyeit az egyesület választott (és külön tiszteletdíjat nem kapó) tisztségviselői: a könyvtáros és a két segédkönyvtáros intézte.

A Magyarság 556 kötetes induló könyvállománya – az 1927. január 14-ei választmányi ülés jegyzőkönyve szerint – adományokból gyűlt össze.¹⁹⁶ 1933-ban a kötetek száma 1733 volt, az 1936-ban kiadott katalógus pedig már 3000 könyvcímet tartalmazott.¹⁹⁷ Az állomány zömét a klasszikus és kortárs szépirodalmi művek, főleg regények tették ki, műszaki szakirodalom vagy ismeretterjesztő könyvek csak kis számban fordultak elő.¹⁹⁸ 1932-ben a műhely alkalmazottak 32%-a volt könyvtári tag, és kölcsönzésre heti egy napon 15.30-tól 17 óráig volt lehetőségük. A beiratkozási díj 30 fillér volt. A könyvtárosi feladatokat Zsiday István, a segédkönyvtárosi teendőket Barabás Gyula és Vass Géza látták el. A könyvállomány induláskor 556 kötetre rúgott, ez a szám azonban az 1940-es évekre már 3600-ra ment fel. Az 1930-as évek első felében a könyvtártagok száma mintegy 200 fő volt, és az intézmény évente átlagosan 1000 pengővel gazdálkodott. Ebből az összegből vett új könyveket és járatott országos politikai napilapokat, családi lapokat, vasutas újságokat, amiket a tagság

¹⁹² Az eredetileg étteremnek használt helyiségből alakították ki a játéktermet. RIHGY XXII. 135/2006 fotó. RIHGY XXII. 147/2006. fotó. RIHGY Műhelytelep 158. 171.

¹⁹³ SZAKÁLLNÉ, 1996. 40. A játékszobát a sakk- és játék alosztály vezette.

¹⁹⁴ SZAKÁLLNÉ, 1996. 39.

¹⁹⁵ RIHGY Műhelytelep 115/2006. 1–2.

¹⁹⁶ RIHGY Műhelytelep 158. 246. A vasutas könyvtárak általában ajándékozásokból szereztek meg az első könyveiket. A szolnoki műhelytelep alakuló olvasószobájának Wagner Gusztáv műhelyfőnök egymaga több száz könyvet adományozott, a kolozsvári Összhang Kör könyvtárának alapjait pedig Béldi Ákos Kolozs megyei főispán pénzjáradéka vetette meg. FENYVESSINÉ GÓHER–HERKÓNÉ, 1979. 7.; BERCZKY–FILESZ–NEMES, 1903. 6.

¹⁹⁷ „Magyarság” Dal és Önképző Egyesület Könyvtárának Jegyzéke, 1936. Dunakeszi Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár gyártelepi fiókkönyvtára.

¹⁹⁸ Pl. Dosztojevszkij 5, Dickens 7, Jókai 100, Zola 12, Mikszáth 54, Móricz 20, Zilahy 13 és Szederkényi Anna 12 könyvvel szerepel a jegyzékben. „Magyarság” Dal és Önképző Egyesület Könyvtárának Jegyzéke, 1936. A dunakeszihez hasonló volt a könyvállománya a szolnoki Millennium Egyesület könyvtárának is, amely 1938-ban 2892 kötetet számlált, ám innen még Karl Marx *Tőkéjét* is ki lehetett kölcsönözni. FENYVESSINÉ GÓHER–HERKÓNÉ, 1979. 20–21.

az olvasószobában forgatható. A kultúrházban tehát egy klasszikus olvasóegylet és társaskör alakult ki, ahol a testvéregyesületek mintájára megindultak az *ismeretterjesztő előadások* is, amelyekről azonban sajnos nem sok adat maradt fenn. A Magyarság elnöksége 1928-ban intézett felhívást elméleti és gyakorlati tárgyú szabadelőadások tartására, amelyek célja „*hogy ennek a megcsönkített országnak minél képzetesebb, hazafiasan gondolkodó polgárokat neveljen*”. A lehetőséget kihasználva Harmos János mérnök 1929-ben 42 természettudományi szakelőadást tartott, Nagy Zoltán pedig 1927. december 29-én a magyarországi pereket ismertette.¹⁹⁹ A járműjavító üzemek csatlakoztak az ún. Szabad Lyceum szervezethez, ennek a keretében tartott előadást 1931-ben Dunakeszin a békés revízióról Eckhardt Tibor, a Revíziós Liga alelnöke.²⁰⁰

A Magyarság Egyesület legnagyobb létszámú alosztálya a *dalárda* volt, ami Rosenhammer (később Rózsahegyi) Tóbiás lakatos vezetésével jött létre a Törekvés Egyesület énekkarának Dunakeszire költözött tagjaiból. Hivatalosan még meg sem alakult az egyesület, de a dalárda már elénekelt a *Magyar Hiszek-egy*et 1926. május 31-én a műhelyi munka megkezdésekor. Kezdeti létszámuk 21 fő volt.²⁰¹ 1927-ben már 74 rendes taggal működött a kórus, az 1940-es évek elején pedig már 145-en énekeltek.²⁰² A nagyszámú dalos között persze voltak gyengébb hangúak is, akik a fellépések alkalmával inkább csak tátogtak. Aki beilleszkedett, és jól érezte magát a közösségben, azt a karnagy nem küldte el.²⁰³ A dalkörben meg-

27. kép: A Magyarság Férfikar vezetői (1927).

Balról: Rózsahegyi Tóbiás, Gelencsér György alelnök, Müller Károly karnagy, [ismeretlen], Zsiday István

valósuló szoros összetartozást a közös élmények (sikerek és kudarcok) tovább erősítették. Egységüket a külön zászló is kifejezte, amelyet Lányi Ferencné adományozott a dalárdának 1927. augusztus 6-án.²⁰⁴

1926-ban a 21 énekes elvesztése súlyos érvágást jelentett az Északi Főműhely dalárdájának,²⁰⁵ ráadásul sikerült Dunakeszire csábítani be-tanítónak és kórusvezetőnek a korábban a Törekvés énekkarát irányító

¹⁹⁹ SZAKÁLLNÉ, 1996. 39.; LÓRINCZ, 2013. 2.; RIHGY Műhelytelep 115/2006. 21.; RIHGY Műhelytelep 158. 53., 257.; RIHGY Műhelytelep 128. 15.

²⁰⁰ Eckhardt Tibor a *Máv munkásai között*. In: *Magyar Szárnyaskerék*, 12. (1931) 9. sz. 6. (1931. május 1.)

²⁰¹ A dalosok neveit ld. RIHGY Műhelytelep 93.

²⁰² RIHGY Műhelytelep 158. 250.

²⁰³ Interjú Jánosfi Józseffel, RIHGY 12. magnókazetta.

²⁰⁴ RIHGY Műhelytelep 128. 8.

²⁰⁵ MOLNÁR, 1928. 20.

Müller Károly²⁰⁶ zeneakadémiai tanárt is, aki ezután 1934-ig tevékenykedett a Magyarországnál.²⁰⁷ Utóda 1944-ig dr. Rajter Lajos,²⁰⁸ a Magyar Rádió karnagya volt.²⁰⁹

Ahhoz, hogy az énekkar sikeres legyen, rendszeres gyakorlásra volt szükség. A tagok kötelesek voltak a próbákon és fellépéseken részt venni és a karnagy utasításait követni. Az ez ellen vétőket 30 napra kitilthatták a kórusból.²¹⁰ A Magyarorság énekesei zongorakíséret mellett hetente kétszer gyakoroltak.²¹¹

Egészen kivételesnek számít, hogy fennmaradt a kórus ún. eseménykönyve, ami alapján 1926 és 1935 között pontosan rekonstruálni lehet a dalárda működését.²¹² Valószínűleg a dalegylet titkára vezette az *annaleszerű*, kéziratos eseménykönyvet. A dalárda egy évben 50-60 alkalommal is fellépett a legkülönbözőbb társas összejöveteleken, ami nem meglepő, hiszen ezek jelentették a fő bevételi forrásukat. Müller Károly karnagy csak a nagy hangversenyeken dirigálta a kórust, a kevésbé fontos alkalmakon Rózsahegy Tóbiás vagy Kurz (később Kurucz) Frigyes vezényelt.²¹³

A többi MÁV-dalkörhöz hasonlóan, a Magyarorság kórusa is kötelező jelleggel közreműködött a végtisztesség megadásában a tagok és hozzátartozóik temetésén.²¹⁴ Énekeltek esküvőkön, házassági évfordulón, névnapokon,²¹⁵ rendszeresen adtak szerenádokat, 1927. december 5-én például Horthy Miklós kormányzónak Budapesten.²¹⁶ Fölléptek kerületi leventeversenyeken, ünnepi istentiszteleteken, a műhelytelepi orgona

²⁰⁶ Müller Károly karnagy és zeneszerző, 1882-ben született Budapesten. Az Országos Zeneakadémián Rössler Jánostól tanult, majd a Budai Zeneakadémia tanára lett.

²⁰⁷ KOMÁROMI János: *MÁV-munkások között...* In: *Magyarország*, (1931. február 13.) 6.; SZAKÁLLNÉ, 1996. 28.

²⁰⁸ Rajter Lajos (Ludovít Rajter) 1906-ban Bazinban született, Pozsonyban nőtt fel. A Bécsi Zeneakadémián a pozsonyi születésű Max Schmidt, a Budapesti Zeneművészeti Főiskola Mesteriskoláján pedig a szintén pozsonyi születésű Dohnányi Ernő tanítványa volt. 1934-től a Magyar Rádió karnagya, majd 1935-től 1945-ig első karnagya, egyidejűleg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola tanára és a Budai Zeneakadémia Zenei Igazgatója volt. Miután elbocsátották a Rádiótól, hazaköltözött Pozsonyba. Ott a Szlovák Rádió Szimfonikus Zenekarának két ízben volt vezető karnagya (1945–1949, 1968–1977). 1949-től 1976-ig a pozsonyi Zene- és Dráma-művészeti Főiskola karvezető tanszakán tanított. 2000-ben hunyt el Pozsonyban.

²⁰⁹ RIHGY Műhelytelep 128. és RIHGY Műhelytelep 93.; SZAKÁLLNÉ, 1996. 29.

²¹⁰ RIHGY Műhelytelep 115/2006. 7.

²¹¹ A Testvériség és a Törekvés kórusa is heti kétszer tartott próbát. FRISNYÁK, 1993. 493.

²¹² RIHGY Műhelytelep 128.

²¹³ RIHGY Műhelytelep 128.

²¹⁴ RIHGY Műhelytelep 115/2006. 7. A temetéseken különböző létszámú énekes vett részt, és a díjazás sem volt egységes. 1930. március 31-én Breza Pál tag temetésén 14 dalos 20 pengőt, míg április 1-jén Szabó István tag neje temetésén szintén 14 énekes 35 pengőt kapott. Július 10-én Lipták István temetésén 36-an énekeltek 30 pengőért. Ld. erről: RIHGY Műhelytelep 128. 27., 30.

²¹⁵ Pl. Lányi Ferenc lányának műhelytelepi esküvőjén, és Lányiné névnapján. RIHGY Műhelytelep 128. 28., 47.

²¹⁶ RIHGY Műhelytelep 128. 14.

felszentelésén, a Magyarság Egyesület közgyűléseinek kezdetén, a Szabad Lyceum és más előadások előtt, a kultúrház dísztermében rendezett összes rendezvényen (dalos és batyusbálon, karácsonyi esten, szilveszteri mulatságon) és minden év június első vasárnapján, a főműhely megnyitásának évfordulós ünnepségén.²¹⁷ 1927. október 10-én részt vettek és énekeltek a budapesti Kossuth téren a Horvay János-féle Kossuth-szoborcsoport leleplezésén, 1930. május 18-án, Gyónon Gyóni Géza emléktáblájánál, július 25-én egy irredenta plakátkiállításon, 1933. május 13-án Gießwein Sándor sírjánál a Kerepesi úti temetőben.²¹⁸ Minden ünnepélyes alkalommal előadták a Magyarság dalkör jeligéjét („*Imádság és harci kürt lesz ajkunkon a dal, míg ránk virrad a magyar diadal.*”),²¹⁹ a *Magyar Hiszekegyet* és gyakran a *Himnuszt*.

28. kép: A Magyarság Férfikar 1927-ben a szegedi országos dalosversenyen

29. kép: A szegedi országos dalosverseny résztvevői (1927)

A dalversenyek és a testvéregyletekkel történt közös szereplések számítottak a legrangosabb fellépéseknek. A közönség nagyra értékelte az erőteljes hangzást. Ezért is voltak kedveltek az olyan alkalmak, amikor több kórus egyszerre énekelt el valamilyen művet, hiszen csak nagyszámú énekes tudott egy fellépti helyet tökéletesen beénekelni.²²⁰ Ezekre a dalversenyekre az egyesület rendszerint pátosszal telt ünnepség keretében bocsátotta el a kórust. 1929-ben pl. a bemutató előadást követően a kultúrházban cserkészek és magyar ruhás, pártás lányok sorfala előtt adta át nekik az elnök a Magyarság zászlaját, hogy az vezesse őket diadalra. A lelkesítő beszédek és viszontválaszok után a színpadon felragyogott egész Magyarország térképe, a „*záróbeszéd pedig a Magyar Hiszekegy áhítatos imádságába olvadt bele*”.²²¹

²¹⁷ RIHGY Műhelytelep 128. 14.

²¹⁸ RIHGY Műhelytelep 128. 11., 29., 33., 69.

²¹⁹ Minden MÁV-dalárdának volt jeligéje (németesen mottója). A Magyarságét Gyökössy Endre írta és Müller Károly zenésítette meg. RIHGY IV/4.: A jelige kottája. A kolozsvári Összhang dalegylet jeligéje: „*Ne ismerjünk soha szebb dalt, mint Isten áld meg a magyart, Isten áld meg a magyart.*” Vö. BERECSKY-FILESZ-NEMES, 1903. 3.

²²⁰ FRISNYÁK, 1993. 494.

²²¹ *A Magyarság dalkör bemutató estje*. In: *Vasúti Hírlap*, 9. (1929) 13. sz. 9. (1929. július 3.)

A Magyarság dalárdája Müller Károly vezetésével alig egy évvel megalakulása után, 1927. augusztus 13–14-én részt vett a szegedi országos dalosversenyen, ahol elnyerte a könnyű dalcsoport I. díját, a Dalos Szövetség bronzérmét, és egy csapásra országos hírnevet szerzett magának.²²² 1929. június 29–30-án a debreceni országos dalosversenyen a könnyű műdalcsop-

30. kép: A Magyarság Dalegylete Balassagyarmaton (1932)

port I. díját és a kormányzói díjcsop-
port III. díját nyerték el. Ők voltak a legeredményesebb vasutas dalárda, és felléphettek december 7-én a kormányzó névnapja alkalmából rendezett hangversenyen a pesti Vigadóban.²²³ A Margit-szigeten 1932. szeptember 4-én megtartott országos dalosversenyen a nehéz műdal csoport I. díját hozták el.²²⁴ Ugyanebben az évben, július 3-án, a Balassagyarmaton rendezett kerületi dalversenyen botrány tört ki, mert a zsűri lepontozta a vasutas

dalárdákat. A Magyarság is csak második helyezést ért el a nehéz műdal csoportban, noha a közönség szerint ők voltak a legjobbak.²²⁵

1938. július 26-án a Szent István-év tiszteletére Székesfehérváron megtartott dalversenyen a férfikar aranyérmét szerzett, amivel kivívta a jogot, hogy 1940. június 23-án elinduljon a győri országos dalversenyen, ahol minden kategóriában első lett, és ezzel megkapta a *Király-díjat*.²²⁶ Ez volt a dalárda legnagyobb sikere. A *Király-díjat* megnyerő 120 dalosról 1942-ben tabló készült, amely szerencsére ma is megvan a dunakeszi VOKE József Attila Művelődési Házban.

Az énekkar repertoárjáról csak szórványos adatokkal rendelkezünk. Nagyon kedveltek voltak a népies műdalok, a szentimentális és a hazafias dalok. Pl. Erkel Ferenc *Elvénnelek*, Thorn Károly *Nem tudom én*, Lányi Ernő *Dal a dalról, Édes hazám, A hősök sírja*, Müller Károly *Arrafelé az alvégen*, Lavotta *A reményhez*, Méder *Harangoznak, imádkoznak*, Huber *Fohász*,²²⁷ Kodály Zoltán *Karádi nóták*, Viski János *Virág és pillangó*, Rajter Lajos *Kuruc dalok* című művei.²²⁸ A kórus gyakran adott elő népdalokat is.²²⁹

A férfikar árnyékában 1926-ban a debreceni MÁV-műhelyből Dunakeszire helyezett Vajda Imre lakatos kezdte el megszervezni a zenei alosztályt, vagyis az egyesület *zenekarát*, amely 1927-ben a szegedi da-

²²² RIHGY Műhelytelep 158. 248–249.

²²³ RIHGY Műhelytelep 158. 256.; SZAKÁLLNÉ, 1996. 28.

²²⁴ RIHGY Műhelytelep 28/2.; SZAKÁLLNÉ, 1996. 29.

²²⁵ RIHGY Műhelytelep 158. 90., 263.

²²⁶ RIHGY Műhelytelep 158. 191.; SZAKÁLLNÉ, 1996. 29.

²²⁷ RIHGY Műhelytelep 128.; FRISNYÁK, 1993. 493.

²²⁸ RIHGY Műhelytelep 128.

²²⁹ RIHGY Műhelytelep 93.

losversenyre már elkísérte a kórust.²³⁰ Először csak *vonószene* alakult, amelynek képzését Vajda irányította.²³¹ A zenészek egy része *cigányzenekarként* is működött a táncmultságokon, illetve gyakran zenéltek a Rozsnyai-féle vendéglő kerthelyiségében.²³² 1930-ban a zenei alosztály már két részből állt: a vonószene mellett létrejött egy *szimfonikus zenekar* is, amely ünnepélyeken szerepelt, néha térzenét adott, de elsősorban a műkedvelők által előadott színdarabok énekszámait kísérte.²³³

A Magyarság Egyesület választmánya 1926-ban a *műkedvelő alosztály*, azaz a *színjátszó csoport* megszervezésével Vadkerthy Endrét bízta meg, aki korábban szép sikereket ért el a debreceni Egyetértés Önképző Dal- és Segélyegylet amatőr színtársulatával.²³⁴ Már 1926-ban előadták Vadkerthy rendezésében Farkas Imre híres operettjét, az *Iglói diákokat*,²³⁵ ami arra utal, hogy a műkedvelők többsége korábban is játszhatott más MÁV-színjátszó csoportokban. Többségük feltehetően az Északi Főműhelybeli Törekvésben. (Farkas Imrétől később színpadra vitték a *Nótás kapitányt* is.²³⁶) 1926 szilveszterén a kultúrház dísztermében tartott ünnepségen egy Vadkerthy által írt kabaréval léptek fel.²³⁷

1931 szeptemberében a MÁV elnöke, Somorjay Lajos elrendelte, hogy „*a szellemi élet fokozása érdekében*” havonta legalább egyszer háromfelvonásos darabot kell előadni a műhelytelepi kultúrházakban.²³⁸ A fennmaradt fotók, plakátok és újságcikkek bizonyítják, hogy a Magyarság Egyesület teljesíteni tudta a főnökség elvárását.

A műkedvelői előadások a műhelyi közönségnek szóltak, elsősorban szórakoztatni akartak, ezért a rendezők főként népszínműveket, vígjáté-

31. kép: A Magyarság Egyesület vonószeneke a „Magyi” udvarán a kuglipálya előtt.
Középen áll: Vajda Imre

²³⁰ RIHGY Műhelytelep 158. 54.

²³¹ KOMÁROMI János: *MÁV-munkások között...* In: *Magyarság* (1931) 6. (1931. február 13.); RIHGY XXII 138/2006 és XXII 144/2006. fotók a Vajda vezette vonószenekekről. Alapító tagok még Harangozó János esztergályos (csellista) és Selmeczi (Sift) Géza. SZAKÁLLNÉ, 1996. 37.

²³² RIHGY XXII 139/2006., XXII 140/2006, XXII 141/2006. fotók a Rozsnyai-vendéglőről és a zenészekről.

²³³ RIHGY Műhelytelep 158. 257.; RIHGY XXII 145/ 2006. fotó a szimfonikus zenekarról.

²³⁴ *Debrecen* 1932. október 18. 6.; SZAKÁLLNÉ, 1996. 32. Vadkerthy 1923-ban költözött Debrecenből Dunakeszire, és 1925-ben vette feleségül Veres Máriát, aki később a dunakeszi műkedvelőkkel számos darabban fellépett.

²³⁵ SZAKÁLLNÉ, 1996. 32.

²³⁶ SZAKÁLLNÉ, 1996. 32.

²³⁷ RIHGY Műhelytelep 158. 248.

²³⁸ RIHGY Műhelytelep 158. 74.

32. kép: Egy műhelytelepi szabadtéri előadás közönsége a Főműhely bejárata előtt (1930-as évek)

33. kép: Jelenet az Ocskay brigadéros című előadásból

kokat, zenés daljátékokat, operetteket vittek színpadra. 1927-ben előadták Kálmán Imre első operettjét, a *Tatárjárást*,²³⁹ de később többször játszották tőle a *Csárdáskirálynőt* és a *Marica grófnőt* is.²⁴⁰ 1928-ban mutatták be Huszka Jenő *Gül baba* című daljátékát, amit később is sikerrel játszottak. 1933 augusztusában a műhelytelepi Köröndön megtartott szabadtéri előadást díszvendégként Huszka is megnézte (Bangha Bélával együtt).²⁴¹ Többször előadták Géczy István zenés népszínművét, a *Gyimesi vadvirágot*, Strauss *Cigánybáróját*, Huszka Jenő *Bob herceg* és *Arany virág* című operettjeit, Herczeg Ferentől a *Gyurkovics lányokat*, a *Fekete lovast* és az *Ocskay brigadérost*, Lehár Ferentől a *Víg özvegyet* és a *Luxemburg grófját*, Kacsóh Pongráctól a *János vitézt*.²⁴²

34. kép: A *Magyarság színjátéskői a Luxemburg grófja* című operettben (1940).

A darabot rendezte: id. Fonyó József; szereplők: Bánhegyi Istvánné (a fotó közepén), Bartos Péter (felső sor balról a negyedik), Vadkerti Anna (felső sor balról a második), középen ül: Rajter Lajos a Magyar Rádió karmestere, a darab betanítója

1932-ben a dunakeszi Magyarság, a debreceni Egyetértés és a szolnoki Millennium Egyesület csereelőadások szervezését határozta el.²⁴³ Ennek a megállapodásnak a keretében a Magyarság műkedvelői 1932. április 2-án Szolnokon előadták a *Gyurkovics lányokat*, a szolnokiak pedig szeptember 18-án játszották el Dunakeszin az *Ida regényét*.²⁴⁴

²³⁹ RIHGY Műhelytelep 158. 250.

²⁴⁰ SZAKÁLLNÉ, 1996. 32–33.

²⁴¹ *Nemzeti Újság*, (1933. szeptember 7.) 6.

²⁴² SZAKÁLLNÉ, 1996. 32–33.

²⁴³ Vadkerthy erről az 1932. február 15-ei választmányi ülésen referált. RIHGY Műhelytelep 158. 263.

²⁴⁴ *Lehet-e sivatagban kultúrát teremteni?* In: *Vasúti Hírlap*, 12. (1932) 19. sz. 7. (1932. október 10.)

Kultúrtörténeti szempontból a vasutas szerzők által írt és előadott színdarabok a legérdekesebbek. 1931. október 18-án mutatták be a Magyarság színpadán Vadkerthy Endre rendezésében a *Megállt a gyár* című zenés darabot, amelyről a *Vasúti Hírlap* is beszámolt.²⁴⁵ A színmű szövegét Palik Ferenc, verseit Bereczky Sándor írta, zenéjét pedig Homonnay Lajos szerezte. Mindhárman vasúti alkalmazottak voltak, Palik pl. művezetőként dolgozott.

A *Megállt a gyár* érzékelteti, miként képzelte el a korabeli magyar vasúti munkásság elitje a határon túl rekedt magyarok mindennapjait, iskolapéldája a revíziós gondolat propagálásának, és sajátos – a korra jellemző – vonása, hogy a gyárost és a munkást sorsközösségben ábrázolja. Az előadás megkezdése előtt felolvasták a Revíziós Liga elnökének, Herczeg Ferencnek az üzenetét. A színmű a csehek által megszállt Felvidék munkásainak nehéz életét tárja a nézők elé. A magyar gyáros

35. kép: A *Megállt a gyár* című darab szereplői (1931)

folyamatos hatósági zaklatásnak van kitéve, ám a megszállók szemében a fő veszedelmet az összetartó és dacos magyar munkások jelentik, ezért munkaengedélyüket a csehszlovák államnak letett hűségeskühez kötik. (Magyar nemzetiségű állami alkalmazottaknak, hivatalnokoknak, politikusoknak valóban hűségesküet kellett tenniük az „utódállamokban”,²⁴⁶ de egyszerű gyári munkásoknak aligha.) A munkások nehéz dilemma elé kerülnek: a vörös agitátor a kocsmában a hűségeskü mellett kardoskodik, ám őt a többiek kidobják az utcára. A csehek önkénye nem ismer határokat, a magyar nótát éneklő Tercsit a csendőrök elfogják, és megvesszőzik (akárcsak 1849-ben Maderspach Károlynét az osztrákok Ruszkabányán), a tiltakozó gyárost pedig bilincsben viszik el. Ezt már nem tűrhetik tovább, a munkások fellázadnak, egyikük pedig elkeseredésében magára robbantja a gyár melletti bányát. Nyersanyag és személyzet nélkül a gyár megáll.²⁴⁷

²⁴⁵ PILLICH Nándor: „*Megállt a gyár*”. Bemutató előadás a Magyarság színpadán. In: *Vasúti Hírlap*, 11. (1931) 20. sz. 2. (1931. október 20.)

²⁴⁶ BALOGH, 1991. 59–60.

²⁴⁷ 1945 előtt a műhelytelepi összejöveteleken, ünnepeken elhangzott beszédeknek állandó témája volt Trianon, és a revízióhoz szükséges – osztályokon átnyúló – társadalmi összefogás. Pl. Lányi Ferenc beszédei vagy Cettler Jenő képviselőházi alelnök beszéde 1932. március 14-én. Az 1848-as forradalmat ünneplő beszédét Cettler a trianoni traumára építette fel, de meglepő módon hangsúlyozta a munkásság 1919-es honvédó harcát is. RIHG Y Műhelytelep 158. 79–83. 1930. június 1-jén, a műhelytelepi kápolna orgonájának felszentelésékor Serédi Jusztinián hercegrímás beszédének témája Trianon és a Szovjetunió volt, az az ország, „melynek vasúti nyomtávja eltér a többiétől”, ahol az istentelenség uralkodik, és „ma már külön áll, kikapcsolódott a népek koszorújából”. A hercegrímás a trianoni igazságtalanságról. Orgonaszentelés a dunakeszi-i Máv műhelytelepén. In: *Nemzeti Újság* (1930. június 3.) 12.

Kaszala Mihály lakatos (a Magyarság tagja) 1932-ben háromfelvonásos operettet írt *Egyszer volt* címmel, amelynek zenéjét szintén vasúti dolgozók: Manek Antal és Halmos Ferenc szerezték. A darab a korban rendkívül népszerű „fehér emigrációs” témához nyúlt. A történet elején Mátrai Gábor szentpétervári követségi titkár és az orosz Mária nagyhercegnő egymásba szeretnek, ám a világháború elszakítja őket egymástól. Csak évekkel később találkoznak újra Budapesten, ahol a forradalom után Oroszországból elmenekült nagyherceg és leánya egy varietében vállaltak állást. A sok félreértés és kaland után a szerelmesek persze boldogan borulnak egymás karjaiba.²⁴⁸

1939-ben írta meg Kuti Mihály lakatos és Vajda Imre a *Magyar szivárvány* című népies daljátékot, amelyet Vadkerthy Endre rendezésében szabadtéri színpadon mutattak be 1939. június 4-én, a műhely megnyitásának

36. kép: A Magyar Szivárvány előadása a Főműhely bejárata előtt (1939)

37. kép: Göre Gábor a dunakeszi Műhelytelepen (1940)

évfordulós ünnepségén.²⁴⁹ Egy évvel később szintén az évfordulóra írta Kuti Mihály és Vadkerthy Endre a *Göre Gábor a Dunakeszi műhelytelepen* című bohózatot, amihez megint Vajda Imre komponált zenét.²⁵⁰

Az operettek és daljátékok elképzelhetetlenek táncbetétek nélkül. Ezeket Kurucz Frigyes²⁵¹ tanította be a fellépőknek. Kurucz Lányi főműhelyfőnök személyes kérésére érkezett 1929-ben Dunakeszire és a Magyarság Egyesületen belül *tánccsoportot* szervezett, amelynek létszáma a negyvenes évek elején kb. 40 fő volt. A tánccsoport önállóan is fellépett. A dalos bált például minden évben ők nyitották meg a palotással, 1939-ben Érsekújváron pedig előadták a *Pozsonyi lakodalmas* című táncjátékot.²⁵²

A dunakeszi Műhelytelepen a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület minden év júniusának első vasárnapján ünnepelte meg a főműhely megnyitásának évfordulóját. Az üzem munkásainak ez volt a legváltozatosabb és leglátványosabb szórakozási lehetősége, amelyre különvonatokon több

²⁴⁸ PILLICH Nándor: *Egyszer volt... Operett 3 felvonásban. Bemutató előadás a Magyarság színpadán.* In: *Vasúti Hírlap*, 12. (1932) 8. sz. 2. (1932. április 20.)

²⁴⁹ RIHG Y Műhelytelep 158. 181.

²⁵⁰ RIHG Y Műhelytelep 158. 190.

²⁵¹ Kurucz (Kurz) Frigyes tagja volt a kórusnak is, gyakran dirigálta az énekkart.

²⁵² SZAKÁLLNÉ, 1996. 36.

38. kép: A Magyarország színjátszói a Dankó Pista nótafája című darab jelmezeiben

száz vendég is érkezett. Ilyenkor a dalkör, a zenekar, a színtársulat és a táncscsoport mindig közösen lépett fel a főműhely bejárata előtt felállított szabadtéri színpadon. A kb. 1500-2000 néző az egész Köröndöt megtöltötte.²⁵³ Az évfordulós ünnepséget 1927-től 1943-ig minden évben megrendezték, 1944-ben a testvér-műhelyek bombázása miatti gyász okán maradt el.²⁵⁴ A program táborigi istentisztelettel indult, és a kezdeti években az egyesület szabadtéri díszközgyűlést is tartott. Ezután kezdődtek a fellépések, amelyeket délután a Kiserdőben népiünnepély, a sportpályán pedig futballmeccs követett. Az 1929-es évfordulón tömeges élőképeket alkotva „hazafias kultúrünnepélyt” rendeztek, ahol a beszédek részleteit a kórus énekkel nyomatékosította.

39. kép: A Magyarország táncosai, középen Kurucz Frigyes ül (1941)

Beszédmondó: „Hatalmas Istenünk, fordítsd reánk szemedet!”
Énekkar: „Bús magyarok imádkoznak, hallod Atyám hallod?/ Se testünkkel, se lelkünkkel nem kívántunk harcot./ Megbocsátunk mindazoknak akik reánk törtek./ Csak még egyszer add vissza a drága magyar földet!”²⁵⁵

Az egész hihetetlenül teátrális lehetett.

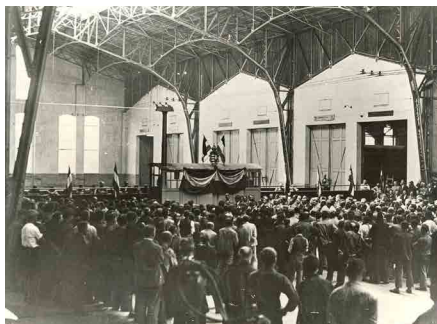
²⁵³ A Máv. dunakeszi főműhelyi „Magyarország” dal és önképző egyesület juniálisa. In: Magyar Szárnyaskerék, 10. (1929) 12. sz. 5–6. (1929. június 15.); Nemzeti Ujság (1930. június 3.) 12; Függetlenség (1940. június 6.) 8.

²⁵⁴ RIHG Műhelytelep 158. 205–206.

²⁵⁵ A Máv. dunakeszi főműhelyi „Magyarország” dal és önképző egyesület juniálisa. In: Magyar Szárnyaskerék, 10. (1929) 12. sz. 5–6. (1929. június 15.)

40. kép: A Főműhely megnyitásának 5. évfordulója alkalmából tartott ünnepség (1931).
Középen Lányi Ferenc szónokol

41. kép: Ünnepség a Főműhely megnyitásának 10. évfordulója alkalmából (1936)

Az 1939-es évfordulós ünnepségen a műkedvelők Kuti Mihály *Magyar szivárvány* című művét adták elő. Fellépett egy gyerektánccsoport, a Magyarság dalárdája, a fúvószenekar, a vonószenekar és a felnőtt táncosok; összesen mintegy 250 főnyi szereplőgárda. A visszacsatolt Érsekújvár vasúti műhelyének főnöke is látta az előadást, akinek az annyira megtetszett, hogy a saját városában is be akarta mutatni. Nem volt nehéz megegyeznie az érsekújvári születésű Lányival. 1939. június 24-én, különvonatokon kb. ezer vendég érkezett Dunakeszről a felvidéki városba, ahol a Magyarság színtársulata 24-én előadta a *Magyar szivárványt*, 25-én pedig az Attila életéről, haláláról és a hun birodalom felbomlásáról szóló *Ellák* című történelmi színművet.²⁵⁶

A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület nemcsak szórakozási és művelődési lehetőséget biztosított a MÁV Főműhely munkásainak és hivatalnokainak, de egyfajta polgári viselkedésmintát is közvetített, noha tagjai nem voltak polgárok. A polgári értékrend és viselkedési kultúra követése a legszembetűnőbben az egylet összejövetelein, főleg az ún. *dalosbálon* mutatkozott meg. Minden évben rendeztek szilveszteri mulatságot, karácsonyi ünnepséget, és batyusbálokat, ahova a résztvevők maguk vitték az élelmiszert, megvendégelték egymást és utána hajnalig táncoltak. A leg-rangosabb esemény azonban a farsangi időszakban, a minden február első szombatján megrendezett zártkörű, hangversennyel egybekötött dalosbál

42. kép: Jelenet az Ellákból (1939)

²⁵⁶ A dunakeszi műkedvelők szabadtéri előadása Érsekújvárott. In: *Érsekújvár és Vidéke*, 58. (1939) 27. sz. 6. (1939. július 2.)

volt, ahová külön meghívót kellett igényelni, és vendéget a tagok csak saját felelősségükre hozhattak.²⁵⁷ Elvárás volt a nőknél a báli ruha, a férfiaknál pedig a szmoking vagy a frakk. Ezeken az estéken az énekkar gazdag műsort adott,²⁵⁸ majd a fiatalok táncsoportja magyaros ruhában eltáncolta a palotást. A díszteremben ezután kezdhettek táncolni a vendégek hangosított gépzenere. A melléktermekben cigányzene szólt.²⁵⁹ A dalosbálra mindenki készült: gyűjtötte a pénzt a ruhára, vagy legalább a ruhakölcsönzésre; a fiatalok és idősebbek egyaránt eljártak a Kurucz Frigyes szalontánc- és illemtanár által tartott tánctanfolyamra, vagy a hetente egyszer rendezett, gyakorlást és tanulást szolgáló ösztánra.²⁶⁰ Az egyesületi bálók, kirándulások ismerkedési lehetőséget is jelentettek, amit megkönnyített az a szokás, hogy az egyesületi tagok feleségei, hajadon lányai a rendezvényeket ingyen látogathatták.²⁶¹

Nem lehet lebecsülni a Magyarság Egyesület szocializációs szerepét sem. Az egyesület kivetette maga közül azokat, akik nem feleltek meg az írott és íratlan elvárásoknak. A rendezőket, botrányozókat kizárták, és ezzel a renitensek az állásukat is kockáztatták.²⁶²

43. kép: A Magyarság táncosai a Magyarság Kultúrház színháztermében a palotást járnak

A lengyelországi hangversenykörút

A Magyarság Egyesület legnagyobb szabású fellépései az 1934 nyarán rendezett lengyelországi hangversenyek voltak. Ez a kirándulás nagy hatást tett az aktív tagokra, akiknek többsége ekkor járt először külföldön. A turné fennmaradt programfüzetéből²⁶³ és a dalárda eseménykönyvéből elég pontosan rekonstruálni lehet a Lengyelországban töltött napokat, ám a hangversenykörút szervezésének körülményei homályosak. Az egyesület által a lengyelországi magyar követnek írt (a szervezéshez segítséget kérő) egyik levélből²⁶⁴ úgy tűnik, hogy az út ötletét a Magyar Nemzeti Szövetség keretén belül működő Magyar–Lengyel Szövetség elnöke, Jász Géza,²⁶⁵

²⁵⁷ Riport Jánosfi Józseffel, RIHGY 12. magnókazetta.

²⁵⁸ Az 1942-es dalosbál programját ld: *A dunakeszi „Magyarság” művészestély*. In: *Vasúti Hírlap*, 22. (1942) 5. sz. 5. (1942. március 2.)

²⁵⁹ SZAKÁLLNÉ, 1996. 44.

²⁶⁰ SZAKÁLLNÉ, 1996. 44.

²⁶¹ RIHGY Műhelytelep 115/2006. 16.

²⁶² RIHGY Műhelytelep 115/2006. 8.

²⁶³ RIHGY XXII. 286/2006.

²⁶⁴ RIHGY Műhelytelep 28/2.

²⁶⁵ Jász Géza bankigazgató volt, a Nemzeti Egység Pártja dunakeszi csoportjának vezetője. RIHGY Műhelytelep 158. 121.

valamint Jan Dąbrowsky krakkói egyetemi tanár vetették fel, és a turné fő célja a határrevíziós propaganda támogatása volt. Mivel Varsóban Lányi Ferenc több lengyel nyelvű beszédet is mondott, arra következtethetünk, hogy talán ő maga is tagja volt a szövetségnek.

Összesen 160 személy indult 1934. június 23-án, különvonaton a Keleti pályaudvarról,²⁶⁶ közöttük 64 dalos, a 40 fős cserkész fúvószenekar, 20 táncos, 10 tag a vonószenekearból és 26 fő egyéb kísérő.²⁶⁷ A fellépésekért külön díjazást nem kaptak, a bevétel a vendéglátó, a Lengyel Vasutas Katonai Előkészítő Szervezet költségeit fedezte. Az előzetes félelmek miatt a határ átlépése előtt a magyar jelvényeket, zászlókat óvatosságból elpakolták, ám az eseménykönyv írója szerint „a cseh területen előzékeny udvariassággal találkoztak”.²⁶⁸ A lengyel határt 24-én Zebrzydowice állomásnál érték el, ahol a vendéglátó szervezet küldöttsége már várta a kirándulókat.

44. kép: A Magyarság dalosai a varsói opera előtt (1934. június)

45. kép: A Magyarság cserkészzenekara Varsóban (1934. június)

46. kép: A cserkészzenekar a zebzydowicei pályaudvaron (1934. június)

47. kép: A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület tagjai Varsóban megkoszorúzzák az ismeretlen katona sírját (1934. június 27.)

²⁶⁶ RIHGY Műhelytelep 128. 87.

²⁶⁷ RIHGY Műhelytelep 54/1.

²⁶⁸ RIHGY Műhelytelep 128. 87.

48. kép: A Magyarország Dal- és Önképző Egyesület tagjai a krakkói barbakán előtt (1934. június)

49. kép: A Magyarország Férfikar dalosai Lengyelországban (1934)

Még aznap megérkeztek Krakóba, megnézték a várost, megkoszorúzták Báthori István sírját, este pedig felléptek a Régi Színházban (*Stary Teatr*). Másnap (25-én) interjúkat adtak a krakkói sajtópalotában és ellátogattak Wieliczkába. Június 26-án misét hallgattak Czesztochowában, és fölléptek a helyi moziban. Innen érkeztek meg 27-én Varsóba, ahol a főpályaudvar peronján a Vasutas Katonai Előkészítő Szervezet elnöksége fogadta a magyarokat, akik később Józef Poniatowski herceg lovas szobránál²⁶⁹ megkoszorúzták az ismeretlen katona sírját. A két eseményt fotók is megörökítették, amelyeken látszik, hogy a dalárda tagjai zsinóros atillát csináltattak az útra, és hozzá darutollas kalapot viseltek.²⁷⁰

A Varsóban töltött három nap alatt megnézték a királyi palotát, a Nemzeti Múzeumot, a willanówi kastélyt. 28-án fogadta őket Matuska Péter magyar követ. 29-én délelőtt próbát tartottak, délután pedig hangversenyt adtak, és magyar táncokat mutattak be az operaházban. Az előadás után Józef Piłsudski marsall palotájánál szerenádoztak. A lengyel vasutasok által rendezett díszvacsorát követően éjjel vonatra szálltak, útba ejtették 30-án Katowicét, és innen érkeztek haza július első napján Budapestre.²⁷¹

A visszaemlékezők szerint a Magyarország tagjai minden városba a cserkészek rezesbandájának vezetésével vonultak be, ami azonnal nagy feltűnést keltett, és összecsődítette a lakosságot. A körjük sereglő lengyelek nagyon lelkes fogadtatásban részesítették a magyarokat; sok helyen spontán beszédek hangoztak el a magyar–lengyel barátságról. 26-án Krakótól Wieliczkáig már minden vasútállomáson magyar zászló lengett, Katowicében pedig karhatalmi díszőrség és fúvószenekar köszöntötte a vendégeket.

1934 októberében a lengyel vasutas szervezet 250 tagja viszontlátogatásra jött Magyarországra. Október 12-én a Nyugati pályaudvaron

²⁶⁹ Bertel Thorvaldsen alkotása, a második világháborúban elpusztult.

²⁷⁰ RIHGY XXII 93/2006. fotó és RIHGY XXII 92/2006. fotó.

²⁷¹ RIHGY XXII 286/2006.; RIHGY Műhelytelep 128. 87.

fogadta őket az egész MÁV-vezérkar, ahol a Magyarság kórusa is énekelt.²⁷² Október 13-án meglátogatták a dunakeszi Műhelytelepet és koncertet adtak a kultúrházban.²⁷³

Az egyesület alkonya

A második világháború alatt a dunakeszi Műhelytelepet és a vagongyárat – ellentétben a többi hét MÁV-műhellyel – nem érte légbombázás, viszont a front 1944-ben három hétig megrekedt Dunakeszi területén. A Révdűlőt és az üzemet december 9-én elfoglaló szovjetek december 28-ig küzdöttek a főműhelyi lakótelepet tartó németekkel.²⁷⁴ Tüzérséget a szovjetek csak egy alkalommal vetettek be, amikor kilőtték a Jézus Szíve-templom tornyában lévő német megfigyelőt, ezért a szerelőcsarnokon és a németek által felrobbantott víztornyon kívül a többi épület kisebb sérülésekkel átvészelte az ostromot.²⁷⁵

A szovjet csapatok egy időre a kultúrházban rendezkedtek be. A nagytermet és a vörös termet istállónak használták, a bútorzat és a könyvtárolomány jelentős része elpusztult, a maradékot a lakosság hordta szét.²⁷⁶ A gyári munka a szovjet parancsnokság utasítására 1945-ben szinte azonnal megindult, és a kórus is fellépett február 23-án, a Vörös Hadsereg napján.²⁷⁷

A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület megpróbálta folytatni korábbi tevékenységét. Módosítottak az alapszabályzaton, amit a Dunakeszi Nemzeti Bizottság így már a „*demokratikus korszemlelhez megfelelőnek talált*”, és 1945. december 10-én javasolta az egyesület további működését.²⁷⁸

1947. február 27-ei állapot szerint a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület tisztikara a következő személyekből állt. Elnök: Kerényi Béla műszaki tanácsos; társelnök: Schneider Miklós intéző; ügyvezető alelnök: Halmai János főintéző; alelnökök: Brestyánszky József ir. órabéres, Vedrei Ottó lakatos; főtitkár: Kovács Béla s. hivatalnok; titkár: Haudinger Elemér ir. órabéres; főpénztáros: Lévai Béla főművezető; pénztáros: Verle Győző lakatos; jegyzők: Horváth István műsz. s. tiszt, Várkuti József asztalos; gazdák: Kiss István vizsg. lakatos, Fényi Sándor lakatos; ellenőrök: Kiss I. István intéző, Kassai Jenő lakatos; könyvtárosok: Zsiday István ellenőr,

²⁷² RIHGY Műhelytelep 128. 93–94.

²⁷³ A lengyelek dunakeszi látogatásáról fennmaradt egy részletes beszámoló, amelyből megtudhatjuk, hogy Lányi Ferenc a lengyel küldöttség vezetőjének egy Szatmáry István iparművész által tervezett zászlót adott át, a vendégek pedig egy lengyel sasos faliszőnyeget ajándékoztak az egyesületnek. RIHGY Műhelytelep 34/4. (A szőnyeg a Magyarság többi relikviájával együtt a második világháború alatt elpusztult.) A lengyel vasutasok október 14-én, a Zeneakadémián léptek fel, ahol a koncertet megnézte Gömbös Gyula miniszterelnök is. RIHGY Műhelytelep 128. 94.

²⁷⁴ MNL PML V. 1031. D b 32/1945; KELEMEN–PAPP, 1975. 24.

²⁷⁵ KELEMEN–PAPP, 1975. 24–25.

²⁷⁶ Riport Kecskeméthy Vilmoossal, RIHGY 11. magnókazetta; MNL PML V. 1031. D b 3962/1945.

²⁷⁷ Riport Kecskeméthy Vilmoossal, RIHGY 11. magnókazetta.

²⁷⁸ MNL PML V. 1031. D b 2744/1945.

Barabás Gyula művezető h., Pék István főpályamester; számvizsgálók: Lenkei Imre i. órabéres, Marjai István hegesztő.²⁷⁹

1948 márciusában Észak-Pest vármegye szabadművelési színjátszóinak versenyét a dunakeszi Magyarság színjátszógárdája nyerte meg, és a kisalagi műkedvelők lettek a másodikak.²⁸⁰

A fordulat évében azonban már egyre jobban benyomult a politika a korábban hangsúlyozottan pártoktól független, nem politizáló egyesület mindennapjaiba. A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület 1949. március 31-én a Dunakeszi Főműhely kultúrházában újra alapszabály-módosító és tisztújító közgyűlést tartott, amelyen a levezető elnök kimondta, hogy az egyesület nevét Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesületre változtatják. Az új alapszabály szerint az egyesület célja – a Bartók Béla Szövetség tagegyesületeként –

„a karénelkés ápolása, és ezáltal a magyar zenekultúra demokratikus szellemben való fejlesztése, különösen a munkás-dalkultúra színvonalának emelése, továbbá műkedvelő színjátszás, zene és egyéb önképzőköri tevékenység működése”.

A névváltoztatást követően sor került az alapszabály, a tisztikar és a választmány tagjainak megválasztására.²⁸¹ Az új működési forma azonban két évet sem bírt ki. 1951. január 10-én közgyűlési határozatot hoztak a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület önkéntes megszűnéséről.²⁸²

1. táblázat: A Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület tisztikari, választmányi és számvizsgáló bizottsági tagjainak névjegyzéke²⁸³

	tisztség	név	foglalkozás	lakcím	születési hely, idő	szülők neve
1	elnök	Soltai Gyula	szoc.pol előadó	Dunakeszi Műhelytelep	Budapest, 1902- X. 12.	Szaletman Pál, Csada Ágnes
2	ügyvezető elnök	Thén Lajos	esztorgályos	Alag, Vörösmarty u. 8.	Tata, 1903. IX. 6.	Thén Lajos, Donácsi Johanna
3	karnagy	Szőke Tibor	karnagy	Budapest, Ferenciek tere 9.	Budapest, 1912. X. 31.	Szőke Jenő, Hajnik Dalma
4	titkár	Greschl Jenő	főintéző	Dunakeszi Műhelytelep	Szabadka, 1908. VII. 12.	Greschl Antal, Borbás Erzsé
5	jegyző	Horváth István	s. tiszt	Dunakeszi, Fő út 147.	Kispest, 1914. VI. 1.	Horváth István, Brazsina Anna
6	pénztáros	Serfőző József	főművez.	Dunakeszi Műhelytelep	Zágráb, 1901. III. 7.	Serfőző József, Kundman Paula
7	ellenőr	Kassai Jenő	lakatos	Dunakeszi Műhelytelep	Pécs, 1903. V. 19.	Kéhl Tamás, Szakács Anna

²⁷⁹ MNL PML V. 1031. D b 893/1947.

²⁸⁰ MNL PML V. 1031. D b 52/1948.

²⁸¹ MNL PML IV. 477. 13. doboz, 13.

²⁸² MNL PML IV. 477. 13. doboz, 39.

²⁸³ MNL PML IV. 477. 13. doboz, 13.

	tisztség	név	foglalkozás	lakcím	születési hely, idő	szülők neve
8	háznagy	Fényi Sándor	lakatos	Dunakeszi Műhelytelep	Hatvan, 1902. VIII. 27.	Fain István, Macska Borbála
9	számvizsg.	Bencze Mihály	s. ellenőr	Dunakeszi Műhelytelep	Nagyttény, 1895. III. 15.	Bencze Gyula, Schmidt Mária
10	számvizsgáló	Selmeci Géza	főszertárnok	Dunakeszi Műhelytelep	Budapest, 1906. XII. 31.	Sift Ede, Kovács Alojzia
11	számvizsgáló	Jánosfi József	s. hiv.	Dunakeszi Műhelytelep	Fiume, 1916. XI. 17.	Jánosfi János, Korber Gizella
12	számvizsgáló póttag	Bakács Károly	lakatos	Dunakeszi Műhelytelep	Rédics, 1903. XI. 2.	Bakács Ferenc, Taschler Ilona
13	számvizsgáló póttag	Kelecsényi Ferenc	lakatos	Dunakeszi Műhelytelep	Sátoraljaújhely, 1899. XI. 4.	Kelecsényi György, Apács Julianna
14	választmányi tag	Gelencsér László	főművezető	Dunakeszi Műhelytelep	Szigetvár, 1910. V. 14.	Gelencsér József, Francz Margit
15	választmányi tag	Tanay Béla	főmérnök	Alag, Kassai u. 10.	Nagyvárad, 1905. V. 6.	Tanay Béla, Kapus Blanka
16	választmányi tag	Zsidai István	főellenőr	Dunakeszi Műhelytelep	Sátoraljaújhely, 1899. III. 31.	Zsidai Ferenc, Krajnyik Erzsé
17	választmányi tag	Kuti Mihály	lakatos	Dunakeszi Műhelytelep	Vác, 1904. IV. 1.	Kaszala Mihály, Tálosi Róza
18	választmányi tag	Lévay Béla	főművezető	Dunakeszi, Szabadka u. 20.	Bag, 1898. II. 1.	Lévai Márton, Batta Erzsé
19	választmányi tag	Brandt Jenő	főművezető	Dunakeszi Műhelytelep	USA, Milwaukuee, 1914. III. 14.	Brandt Ferenc, Marsó Mária
20	választmányi tag	Besenyői József	lakatos	Dunakeszi Műhelytelep	Érsekújvár, 1902. IX. 8.	Banyár Pál, Weinhardt Zsuzsa
21	választmányi tag	Kormos Gyula	asztalos	Dunakeszi, Fő u. 91.	Vác, 1907. XI. 29.	Knezovics Gyula, Vadász Rozália
22	választmányi póttag	Pozsgai Gyula	bádogos	Dunakeszi Műhelytelep	Újpest, 1902. V. 15.	Manek Mihály, Prokain Rozália
23	választmányi póttag	Cagányi Pál	lakatos	Dunakeszi Műhelytelep	Budapest, 1903. XI. 8.	Czipfel Domonkos, Kun Anna
24	választmányi póttag	Szép Károly	asztalos	Alag, Csokonai u. 4.	Tiszaszőlős, 1912. III. 1.	Szép Károly, Pálfi Mária
25	választmányi póttag	Sasvári Gyula	asztalos	Dunakeszi Műhelytelep	Dunakeszi, 1910. IV. 18.	Sasvári Gyula, Skotnyár Rozália

2. táblázat: A Dunakeszi Magyarság Dal- és Önképző Egyesület 1934. június 23.–július 1. közötti lengyelországi hangversenykörtújának résztvevői az Országos Magyar Dalosszövetség igazoló okiratai alapján²⁸⁴

	név	Születési év	Születési hely	foglalkozás	lakás
1	Früwirth Mátyás	1889	Vecsés	országgyűlési képviselő	Budapest, Üllői út 61.
2	Szemesi János	1882	Komárom	művezető	Kispest, Álmos u. 19.
3	Lieber Emil	1897	Celldömölk	lakatos	Budapest, Kerepesi u. 5.
4	Wágner István	1898	Budapest	asztalos	Üllő
5	Bakk Sándor	1905	Dunapataj	lakatos	Sashalom
6	Farkas Mihály	1902	Cegléd	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
7	Petőházai Emil	1899	Budapest	lakatos	Felsőgöd, Kossuth u. 34.
8	Kerényi Rezső	1904	Budapest	műszerész	Rákosszentmihály, Baross u. 10.

²⁸⁴ RIHGY Műhelytelep szekció 54/1.

MŰVELŐDÉS, KÖZÉLET ÉS SPORT DUNAKESZIN ÉS ALAGON (1910–1950)

	név	Születési év	Születési hely	foglalkozás	lakás
9	Talló Gyula	1907	Budapest	asztalos	Újpest, Tátra u. 11.
10	Fonyó (Fidrant) József	1908	Budapest	mázoló	Dunakeszi műhelytelep
11	Csontos Lajos	1908	Budapest	asztalos	Dunakeszi Révdűlő
12	György Béla	1897	Bukarest	villanyszerelő	Dunakeszi műhelytelep
13	Markó István	1901	Újpest	kárpitos	Újpest, Lőrincz u. 28.
14	Valkó Lajos	1903	Hercegszántó	kárpitos	Dunakeszi műhelytelep
15	Pittner István	1896	Budapest	csiszoló	Kispest, Hungária út 6.
16	Papp Károly	1908	Szász	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
17	Jakab Gyula	1909	Taktaharkány	asztalos	Alag, Vörösmarty út 25.
18	Dubai Sándor	1903	Sátoraljaújhely	lakatos	Dunakeszi Révdűlő
19	Gelencsér György	1888	Istvándi	főtiszt	Budapest, Romanelli u. 4.
20	Almási Jenő	1901	Kispest	asztalos	Kispest, Kálmán krt.
21	Balázs István	1886	Szeged	mázoló	Dunakeszi műhelytelep
22	Horváth Károly	1886	Csata	betűíró	Budapest, Halom u. 23.
23	Kurtz Frigyes	1906	Budapest	rézműves	Dunakeszi műhelytelep
24	Nagy Sámuel	1885	Makó	asztalos	Kispest, Korvin krt. 23.
25	Palásti Iván	1904	Törökbecse	kárpitos	Dunakeszi Banktelep
26	Sándorfi János	1906	Isaszeg	asztalos	Isaszeg
27	Seress Lajos	1898	Budapest	lakatos	Alag, Mikszáth u. 15.
28	Lévai Béla	1898	Bag	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
29	Mráz István	1902	Budapest	autog. heg.	Dunakeszi
30	Szedmák Béla	1901	Budapest	lakatos	Budapest, Peterdi u. 31.
31	Tápi Ferenc	1897	Sárvár	lakatos	Rákospalota, Bocskay u. 104.
32	Várnai Károly	1902	Szolnok	vill. szerelő	Rákoscsuba, Losonczi u. 50.
33	Bátai Elemér	1906	Budapest	asztalos	Budapest, Vörösmarty u. 64.
34	Czipfel Pál	1908	Budapest	autog. heg.	Dunakeszi műhelytelep
35	Gáabrieli Ferenc	1890	Rákospalota	lakatos	Rákospalota, Eötvös u. 65.
36	Knezovics Gyula	1907	Vác	asztalos	Felsőgöd, Vilmos császár u.
37	v. Németh János	1892	Sopron	lakatos	Rákoskeresztúr
38	Petrásovics Sándor	1906	Vác	mázoló	Szödliget, Széchenyi u.
39	Varga István	1898	Oroszlámos	szabó	Alsógöd
40	Waltrich József	1900	Apátfalva	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
41	Banyár János	1900	Érsekújvár	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
42	Gelencsér László	1910	Szigetvár	asztalos	Budapest, Szondi u. 9.
43	Hrazdil László	1907	Szeged	kereskedő	Dunakeszi Révdűlő
44	Horváth István	1893	Vác	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
45	Gyarmati Sándor	1908	Balassagyarmat	asztalos	Budapest, Vörösmarty u. 64.
46	Érsek Ferenc	1886	Székesfehérvár	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
47	Farkasházi Ferenc	1892	Gyón	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
48	Hartmann István	1902	Kárász	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
49	Keszthelyi Dániel	1894	Kajászó sztp.	asztalos	Dunakeszi Révdűlő
50	Könyüd Ferenc	1900	Söjtör	lakatos	Budapest, Sziget u. 27.
51	Kobilik Antal	1885	Nyitraújlak	asztalos	Budapest, Tömő u. 60.
52	Kundrád Ferenc	1893	Budapest	lakatos	Rákosszentmihály
53	Nécsei Alajos	1884	Oszlány	bádogos	Vecsés, Eötvös u. 45.
54	Rózsahegyi Tóbiás	1883	Budapest	bádogos	Rákospalota, Kinizsy u. 128.
55	Tatár Ferenc	1892	Páva	asztalos	Pilis

MŰVELŐDÉS, KÖZÉLET ÉS SPORT DUNAKESZIN ÉS ALAGON (1910–1950)

	név	Születési év	Születési hely	foglalkozás	lakás
56	Verlo Viktor	1904	Bátaszék	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
57	Horell Gyula	1903	Rácbóly	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
58	Vorlein Ottó	1903	Resicabánya	lakatos	Budapest, Rőppentyű u. 39.
59	Banyár József	1902	Érsekújvár	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
60	Tarnai Antal	1895	Pécs	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
61	Vadkerty Endre	1895	Debrecen	s.tiszt	Dunakeszi műhelytelep
62	Peredi József	1891	Budapest	kárpitos	Vác, Rákóczy tér 5.
63	Gojdisz János	1902	Kótelep	mérnök	Budapest, Sziget u. 43.
64	László Lóránd	1908	Nyárádszereda	mérnök	Dunakeszi műhelytelep
65	Bőczy Rezső	1900	Tapolca	szíjgyártó	Dunakeszi műhelytelep
66	Solymosi János	1905	Budapest	lakatos	Dunakeszi, Mikszáth u. 6.
67	Vida Lajos	1905	?	lakatos	Dunakeszi Banktelep
68	Kovács Imre	1893	Felsőőr	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
69	Csizmadia Károly	1913	Alag	faszobrász	Alag, Szentgyörgy u. 4.
70	Csomós Ferenc	1913	Sátoraljaújhely	napszámos	Dunakeszi műhelytelep
71	Pusz Gyula	1911	Szolnok	lakatos	Dunakeszi Banktelep
72	Verner János	1914	Nagyberki	tanuló	Dunakeszi műhelytelep
73	Nagy Tibor	1912	Helemba	műszerész	Dunakeszi műhelytelep
74	Skotnyár Gyula	1910	Dunakeszi	napszámos	Dunakeszi műhelytelep
75	Kigyósi István	1908	Sátoraljaújhely	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
76	Pataki György	1911	Abony	tűzoltó	Dunakeszi műhelytelep
77	Granetbauer Frigyes	1913	Budapest	tanuló	Dunakeszi műhelytelep
78	Kiss László	1910	Kaposvár	tanuló	Dunakeszi műhelytelep
79	Vadász István	1906	Székesfehérvár	napszámos	Dunakeszi műhelytelep
80	Gáti Ferenc	1908	Rákospalota	autó szerelő	Felsőgöd
81	Nagy Károly	1907	Nagybátony	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
82	Kótai Sándor	1912	Piskitelep	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
83	Varga Viktor	1905	Balatonújlak	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
84	Bajerlo János	1911	Budapest	napszámos	Alag, Vörösmarty u. 11
85	Boák Gyula	1913	Alag	cipész	Alag, Árpád u. 18.
86	Csomós Géza	1912	Sátoraljaújhely	napszámos	Dunakeszi műhelytelep
87	Gornyák Andor	1906	Sátoraljaújhely	asztalos	Dunakeszi, Ferenc u. 16.
88	Stiller Mihály	1905	Vecses	asztalos	Vecses, Magyar u. 28.
89	Falvai? (Siller) Ferenc	1900	Vecses	gy. munkás	Vecses, Kálmán u. 13.
90	Farkasházi Ferenc	1919	Gyón	tanuló	Dunakeszi műhelytelep
91	Dávid István	1910	Miskolc	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
92	Varga László	1915	Miskolc	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
93	Sift Márton	1911	Budapest	műszerész	Alag, Hunyadi u. 59.
94	Kovácsnai Lőrincz	1912	Dorog	napszámos	Dunakeszi műhelytelep
95	?th József	1904	Sátoraljaújhely	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
96	Kovács József	1906	Sátoraljaújhely	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
97	? Tivadar	1912	Gyöngyös	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
98	Rákász József	1918	Illava	tanuló	Dunakeszi, Levente u. 6.
99	Csábrági Gyula	1911	Varannó	kárpitos	Dunakeszi műhelytelep
100	Majnik? / Hajnik? János	1909	Budapest	szíjgyártó	Dunakeszi műhelytelep
101	Ifj. Lányi Ferenc	1924	Budapest	tanuló	Dunakeszi műhelytelep
102	Süle Károly	1908	Velence	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
103	Vajda Imre	1898	Debrecen	v. lakatos	Dunakeszi műhelytelep
104	Halmos Ferenc	1901	Szatmárnémeti	művezető	Dunakeszi műhelytelep
105	Keleti Béla	1902	Nagyvárad	lakatos	Dunakeszi műhelytelep

MŰVELŐDÉS, KÖZÉLET ÉS SPORT DUNAKESZIN ÉS ALAGON (1910–1950)

	név	Születési év	Születési hely	foglalkozás	lakás
106	Pásztor István	1898	Szeged	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
107	Ifj. Füzér József	1902	Piski	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
108	Harangozó János	1899	Zágráb	esztergályos	Dunakeszi műhelytelep
109	Sift Géza	1906	Budapest	órabéres	Alag, Hunyadi u. 59.
110	Pozsgai Antal	1902	Újpest	bádogos	Rákosszentmihály, Toros u. 4.
111	Puskás Ferenc	1897	Budapest	nyomdász	Dunakeszi, Zápolya u. 32.
112	Ellbogen Gyula	1896	Budapest	műv. helyettes	Budapest, Eötvös u. 24.
113	Volminland Ferenc	1909	Budapest	szabó	Budapest, Vörösmarty u. 57.
114*	Juhász János	1909	Hejőcsaba	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
114	Andrássy Gyula	1913	Hejőcsaba	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
115	Várszegi József	1908	Galgahévíz	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
116	Füredi Gyula	1911	Miskolc	lakatos	Dunakeszi műhelytelep
117	Szabó Mária	1912	Kispest	tisztv.	Kispest, Zalán u. 14.
118	Nemeskéri Olívia	1915	Pécs	háztart.	Kispest, Botond u. 14.
119	Farkasházi Erzsébet	1917	Gyón	háztart.	Dunakeszi műhelytelep
120	Nagy Sári	1912	Budapest	háztart.	Kispest, Korvin krt. 23.
121	Vincze Gizella	1912	Kispest	háztart.	Kispest, Szentlászló u. 14.
122	Erdélyi Ilonka	1914	Kecskemét	tanítónő	Dunakeszi műhelytelep
123	Somlai Valér	1916	Nyitra	tanuló	Vác, Bercsényi u. 11.
124	Somlai Ilonka	1915	Nyitra	tanuló	Vác, Bercsényi u. 11.
125	Kovácsnai Jucu	1913	Budapest	háztart.	Dunakeszi műhelytelep
126	Lányi Ferenc	1883	Érsekújvár	főfelügyelő főműhelyfőn.	Dunakeszi műhelytelep
127	Dr. Gronczer Mihály	1883	Szilágycseh	titkár	Budapest, Andrássy u. 88.
128	Müller Károly	1888	Budapest	orsz. karnagy	Budapest, Üllői út 89.
129	Csongor Árpád	1895	Budapest	főtiszt	Budapest, Szondi u. 74.
130	Dr. Mihály Sándor	1889	Málnás	főművezető	Dunakeszi műhelytelep
131	Fischer Ferenc	1881	Vecsés	főművezető	Vecsés, Kertalja u. 52.
132	Pálmai Antal	1891	Poponár	asztalos	Dunakeszi műhelytelep
133	Hegedűs Béla	1906	Debrecen	műsz. gyak.	Budapest, Bulcsú u. 12.
134	Molnár Ödön	1890	Nagybecskerek	intéző	Dunakeszi műhelytelep
135	Beökényi Antal	1896	Dunabökény	mérnök	Dunakeszi műhelytelep
136	Vincze Dezső	1907	Kispest	rk. lelkész	Dunakeszi műhelytelep
137	Körmendi Lajos	1892	Budapest	tanár	Dunakeszi műhelytelep
138	Tári (Platz) Károly	1889	Budapest	hivatalnok	Budapest, Szív u. 64.
139	Hunyadi László	1901	Szeged	tiszt	Dunakeszi, János u. 16.
140	Nemeskéri Lajos	1892	Pécs	s. tiszt	Kispest, Botond u. 14.
141	Erdélyi Győző	1887	Sziszek	főművezető	Dunakeszi műhelytelep
142	Müller Károlyné	1892	Budapest	háztart.	Budapest, Üllői út 89.
143	Gelencsér Györgyné	1899	Budapest	háztart.	Budapest, Romanelli u. 4.
144	Dr. Mihály Sándorné	1899	Debrecen	háztart.	Dunakeszi műhelytelep
145	Erdélyi Győzőné	1889	Kecskemét	háztart.	Dunakeszi műhelytelep
146	v. Gérecz Ödönné	1897	Gesztely	háztart.	Dunakeszi műhelytelep
147	Molnár Ödönné	1898	Nagybecskerek	háztart.	Dunakeszi műhelytelep
148	Beökényi Antalné	1895	Dunabökény	háztart.	Dunakeszi műhelytelep
149	Lányi Kató	1911	Szolnok	háztart.	Dunakeszi műhelytelep
150	Vadkerty Endréné	1904	Folt	háztart.	Dunakeszi műhelytelep
151	Egry Ferenc	1897	Sátoraljaújhely	mérnök	Dunakeszi műhelytelep
152	Gábry Mihály	1885	Szeged	művezető	Budapest, Szigetváry u. 22.
153	Venczel István	1900	Budapest	tisztviselő	Budapest, Pongrácz u. 17.

	név	Születési év	Születési hely	foglalkozás	lakás
154	Szentkúti Sándor	1893	Géderlak	s. tiszt	Budapest, Vasvári Pál u. 3
155	Rótháti László	1895	Budapest	intéző	Budapest, Juranicstelep
156	Körmöczi Győző	1896	Budapest	s. tiszt	Budapest, Molnár u. 40.
157	Barabás Sándor	1884	Alvinc	s. tiszt	Budapest, Murányi u. 46.
158	Cserhalmi Béla	1875	Eperjes	főművezető	Budapest, Podmaniczky u. 24.
159	Gábris Gyula	1889	Andornak	művezető	Budapest, Reiter Ferenc u. 147.
160	Mészáros Miklós	1908	Budapest	tisztviselő	Budapest, Rottenbiller u. 22.

A lóverseny az első világháború után

Derbik Alagon

1919-ben, a Tanácsköztársaság ténykedésének következtében a lóversenyzés is sok kárt szenvedett. Az Osztrák–Magyar Monarchia felbomlott, a városligeti pályát felszántották, a versenyüzem elvált Bécstől, Magyarországon csak az alagi pálya működött, az új pesti pálya építkezései megtorpantak. Alagon viszont készülődtek a versenyzés folytatására. A pálya berendezéseit felújították, új mázsaházat, bírói tornyot, bővített tribünt építettek és a fogadók jobb kiszolgálása érdekében a pálya közepén létrehozott III. helyen a kispénzű emberek fogadási lehetőségét is megteremtették. 1921-ben minden készen állt az első magyar derbi lefutásához. 1868-ban futották az első derbit, amelyet akkor a Monarchia derbijeként rendeztek, majd 1921-től *Magyar Derby* néven folytatódott e kivételes futamsorozat.

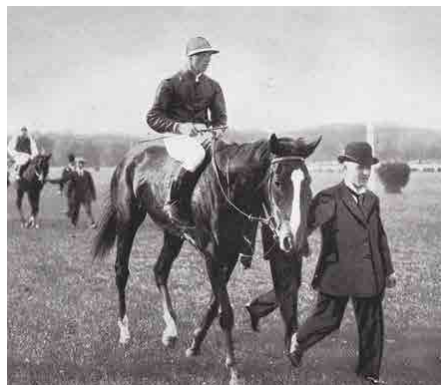
A lóversenyzés éves programjának kiemelkedő futama a derbi. Azokban az országokban, ahol a lófuttatás az angol mintát követi, évi rendszerességgel futják azokat a klasszikus versenyeket, amelyek a teljesítmények szempontjából meghatározók. 1780-ban Espomban lefutották az első Angol Derbyt. E futamot éves rendszerességgel, nyár elején, 3 éves ménnek és kancák részvételével, 2400 méteres távon rendezik, és a derbi kék szalagjának elnyerése a legnagyobb elismerés a díjak között ló, lovas, tréner és tulajdonos számára. A legrangosabb angol rendjel a *Kékszalag rend*, amelyet III. Edward király (1327–1377) alapított, 1350-ben. Aki megkapta ezt az elismerést, a bal térdén egy sötétkék bársony szalagot viselt. E kék szalag lett később a legrangosabb lóversenyfutam jele is.

Az I. Magyar Derby-t, 1921. június 19-én, a pölöskei ménes neveltje, Vatinius nyerte, nyergében Nagy Géza ült, és a szobi Luczenbacher Miklós tulajdona volt. Könnyen, két hosszal győzött a hároméves Kincsem-vérű sárga mén, trénera az angol Hitsch György volt.²⁸⁵ 10.000 néző volt a pályán és nagy lelkesedéssel fogadták az első hazai derbit.

²⁸⁵ HESP, 2011. 4. A lóverseny sportban évenként megjelenő eredményfüzetben minden esemény adatait közölték. 1827-ben az első évben ez a könyv *Gyepkönyv* címen jelent meg 2017-ben viszont *Lóverseny Krónika 2017.* néven adták ki. 1921-ben *Magyar Turfkrónika 1921.* Szerk. Őszi Kornél címszó alatt jelent meg ugyanígy a 1922 és 1923-as évben is.

50. kép: Vatinius

51. kép: Patience

A II. Magyar Derby-n, 1922. június 18-án, Levendel II., az erdőmaji ménes neveltje volt a nyerő. A remek küllemű ló, mint a két héttel korábban futott Osztrák Derby nyertese jelent meg az alagi ringben. Tulajdonosa az a Dreher Jenő (1872–1949) volt, aki a második helyezett Little Woman is volt. A nyerőn Esch Győző ült, a derbispecialista, akkor már a tizedik derbigyőzelménél tartott. A második helyeztetten Szokolai István, a közönség kedvelt Speedije ült. Esch Győző, a pályafutása alatt 13 derbit nyert zsoké, a Fóti út elején abban a Festetics-villában lakott, amelyet előzőleg Robert (Bobby) Huxtable kapott Patience-szel való derbigyőzelméért.²⁸⁶

A 1923. június 17-i, III. Magyar Derby-n folytatódott a Dreher Jenő és báró Springer Gusztáv (1842–1920) közötti rivalizálás. A zsokék közül ismét Esch Győző volt a favorit. Handful előző versenyében megsérült, ezért Esch Győző Ascanio lovaglását vállalta el. Így került a még gyerek (*apprentice*) Takács István Handful nyergébe, és sokak csodálkozására megnyerte a derbit, dicsőséget szerezve a lesvári ménesnek.

A IV. Magyar Derby-n, 1924-ben, újra a Dreher-színek sikere született meg, mert a hároméves pej ménnel, Oscar Antonnal az akkor még fiatal, de nagy tehetségnek induló Schejbal József meglepetésre megnyerte a derbit. Oscar Anton nem volt kiváló képességű ló, nem volt esélyese a derbin, de a kivételes körülmények számára kedvezően alakultak. Már napokkal a verseny előtt szakadt az eső, Alag egy sártengerré változott és a darabos, nagy rámajú, nagy patájú mén a sárban elsüllyedt versenytársai mellett meg tudta nyerni a versenyt. A fogadóközönség számára is nehezen eltalálható volt a győzelem, és e borongós napon még az alagi vízárus fiúk is veszteséggel zártak.

E negyedik futammal lezárult az alagi derbi sora, mert a pesti pálya építése felgyorsult, ami az alagi pályán is meglátszott, mert tartozékainak egy részét – korlátok, tribünoszlopok – beépítették a pesti pályába. E négy

²⁸⁶ BALOGH, 2006.

derbi lefutásával elbúcsúzott a magyar lóversenyzés Alagtól. 1925-ben már Pesten futották az ötödik Magyar Derbyt.

1936-ban a Réti pálya folytatásaként a Főtig elterülő területen a Magyar Lovaregylet megalapította alagi ménését, amelynek első vezetője Chernel Gusztáv (1884–1964) lett, aki előzőleg sütvényi méneparancsnok volt.²⁸⁷ A ménésbe olyan kitűnő genetikai értékű ménék kerültek Angliából, mint Mannamead és Bahrein. A lovaregyleti ménés a második világháború után megszűnt.

A magyarok a Monarchia felbomlását követő évtizedekben is meghatározó szerepet töltek be az osztrák lóversenyzésben. Az Alagon idomított lovak közül több is Osztrák Derbyt nyert, így Balbinus 1921-ben, Levendel II. 1922-ben, Ricsay 1923-ban, Alter draher 1924-ben, Sirokkó 1925-ben, Priel 1926-ban, Link 1928-ban, Beaupreau 1929-ben.²⁸⁸ A háború utáni években is voltak kivételes képességű lovak, mint a gát- és akadályverseny-specialista Krózus, amely 36 versenyt nyert. Nemzetközileg is elismert versenyló volt, győzött Pardubicében és Münchenben is.

A lóverseny a második világháború után

A háború a magyarországi lóversenytereken is nagy pusztítást végzett. A pesti pálya szinte teljesen elpusztult a bombázások következtében. A tribünök, istállók, kiszolgáló épületek romban álltak, a pályán bombatölcsérek voltak. A lovak egy része elpusztult, a másik részét elhurcolták. A lótetemeket a pálya nyomvonalában keletkezett tölcéserekbe temették el. Az alagi csikóárveréseket a háború alatt is megtartották, az infláció következtében az árak csillagászati magasságokba repültek. Megszűnt a *Magyar Turf* című lap, helyette *Lóverseny Újság* néven jelent meg a hivatalos versenyközlöny. 1944-ben a versenyek előbb Megyerre, majd Alagra szorultak ki, az őszi Szent László-díjat is itt futották.

A pesti pályán 1946 júliusában indult újra a versenyzés. A ritka futamok pótlására gazdaversenyeket írtak ki, amelyeknek kezdeményezője Halász Béla, az akkori idők legnagyobb lótenyésztési szakembere volt, így kerültek Dunakesziről is lovak az év hátralevő gazdaversenyeibe. A kancák részére kiírt, 1946-os gazdaverseny nyertője, a dunakeszi tenyésztésű Sárga nevű kanca volt, amelynek lovasa az ez idényben már többször jól szerepelt Száraz György volt.

A következő években az Alag keleti részére eső istállóépületek egy részét lerombolták, és „malenkij robot” (kényszerszermunka) keretében a helyiekből toborzott emberekkel beépítették a mai reptér területét, így a Téli pálya és a vasút közötti terület megszűnt a lóversenyzés számára.

²⁸⁷ DRIPPEY KISS–MARSCHALKÓ, 1940.

²⁸⁸ ERDŐDY, 1942.

A magyar lóversenyzés nehéz helyzetbe került azáltal, hogy a tulajdonosok lovait államosították és ménesekbe vitték. A lovaregyletet is államosították, és a Lósport Nemzeti Vállalatot bízták meg a versenyeztetéssel. Alag beolvadt Dunakeszibe, és 1950. január 31-én e név közigazgatásilag is megszűnt.

A háború utáni évtizedekben a tréningközpont folyamatosan működött, versenyek is voltak. 1953-ban Dióspusztáról Alagra helyezték a telivér ménes egy részét, de rövid időn belül belátták, hogy a tenyésztés számára legelő nélkül nem alkalmas Alag. 1955-ben, a repülőtéri birtokrész elvesztése után, az 1896-ban épült háromszög alakú pályát átalakították, és felépítettek a vasúttal párhuzamosan egy 2800 méteres kerületű versenyeret. Jelenleg is e pályán tréningeznek az alagi lovak, és itt rendezik a versenyeket is, ez Magyarország leghosszabb pályája. Az 1960-as években többnyire gát- és akadályversenyeket rendeztek, amelyekkel felkészítették az ugró lovakat a pardubicei versenyekre.

1958-tól kezdődően június-júliusban csütörtökönként alagi hivatalos lóversenyeket rendeztek, amelyek a magyar éves versenyprogramhoz tartoztak. Újból megindultak a különvonatok Pestről, amelyeken szépszámmű közönség érkezett a csütörtök délutáni versenyekre. Az 1960-as évek kezdetén ezek elmaradtak, pedig e színes lóversenyprogramok kitűnő szórakozási lehetőséget biztosítottak a helyi embereknek is.

1968-ban Alagra adta tréningbe a Szenttamási ménes a Seebirk nevű másfél éves csikóját, amelyet a graditzi ménesből, a Német Demokratikus Köztársaságából vásárolták. Ez a Birkhan apaságú csikó tehát Németországból került az alagi lóversenypályára, az előbb említett apja az akkori idők német tenyésztésének legkiválóbb egyede volt. Hosszú kihagyás után, 1968-ban Baden-Badenben, augusztusban a Fürstenberg-Rennenben sikeresen szerepelt, megnyerte ezt a komoly derbi évjáratú versenyt.

Az 1960-as évekbeli csütörtöki versenyek után 1994-ben újból voltak lóversenyek Alagon. Az akkori alagi vezető, aki egyben a Nemzeti Lóverseny Kft. igazgatója is volt, Váczi Ernő hathatós kezdeményezésére úgynevezett nosztalgiafutamokat rendeztek az alagi pályán. Április 30-án, szombaton volt a versenynap, amelynek fővédnöke az akkori köztársasági elnök, Göncz Árpád volt, majd a következő évben, 1995-ben, pünkösdhétfőn is voltak futamok, ekkor a fővédnöki címet az akkori miniszterelnök vállalta el. Helyi vállalkozók voltak a szponzorai a hat futamnak. A Dunakeszi Ipari Park díját a hároméves szürke Bahra nyergében Kállai Pál, minden idők egyik legeredményesebb magyar zsokéja nyerte meg.²⁸⁹ Viszont e versenynap fődíját Noska József egy ötéves kancával, Kinarellal nyerte meg, amelyet az alagi tréner, Papp Sándor készített fel a versenyre. E jó hangulatú lóversenynappal ismét befejeződtek az alagi futtatások.

²⁸⁹ A világ összes nevezetes lóversenypályáin lovagolt, több ezer versenyt nyert, többek között Amerikában is és őt mondhatjuk a 20. század legjobb magyar zsokéjának. A 20. század elején az Alagon lovagló Janek Géza volt a másik, aki Angliában, Németországban és még számtalan helyen, ahol lóversenypálya van, kivételes tehetségének köszönhetően határtalan sikereket aratott. HORVÁTH, é. n.

Az 1950-ben megszűntetett Magyar Lovaregylet a rendszerváltás után újjáalakult és a valamikori egylet szellemi örököséként a magyar lóversenyzés jelenlegi szakmai támogatója. Az 1990-es évek második felében egy tehetős alagi futtató, Rozsnyói György, aki előszeretettel vásárolt lovakat Amerikában, egy 1995-ös őszi árverésen vásárolt néhány 1,5 éves telivért, amelyeket Európa pályáin futtatott. Közöttük volt az a March Groom (apja Runaway Groom), amely Németországban, Baden-Badenben, mint annak idején Seebirk, megnyerte a Fürstenberg-Rennent. Ezzel Alagnak újabb dicsőséget hozott.

A 2000-es években felpozícióba került az élet az alagi istállóiban, egyre több tulajdonos adta lovát alagi trénerhez idomításba. Az egyik ilyen futtató, a dunaszerdahelyi Mikóczy Zoltán nemcsak azért hozta lovait alagi trénerhez, hogy a kitűnő körülmények eredményes versenylovakat teremtsenek, hanem azért is, ha nemzetközi porondra lépnek ki lovai, azok magyar színekben fussanak. Mikóczy Zoltán, miután több árverésen járt, 2006 októberében a newmarketi árvereződön megvásárolta 2500 guineas-ért²⁹⁰ az Overdose nevű másfél éves csikót. Overdose-t Alagra vitte, és Ribárszki Sándor idomár istállójában helyezte el. A ló története bizonyította, hogy milyen sikeres vétel volt, milyen nagy reklámot keltett a ló pályafutásával a magyar lóversenyzésnek, Alagnak és természetesen a tulajdonosnak. Overdose tizenhárom versenyt nyert itthon, és többnyire külföldön, egy időben Közép-Európa legjobb sprintere volt, és teljesítményével nemcsak a lóversenyzés világában, hanem a társadalom életében is komoly szerepet töltött be. Eredményei közül meg kell említenünk a lóversenyzés leghíresebb pályáján, az ascoti gyepen, 2011. június 14-én elért negyedik helyét, mert ez a sprintverseny az akkori idők legmagasabb rangú futama volt.

2000-ben a budapesti Kincsem Parkot átépítették, a kerepesi ügetőpálya területét eladták, és felszámolták. A kincsem parki pálya közepére új ügetőpályát, mellé istállókat és egy új tribünt is építettek. Míg a munkálatok folytak, a hivatalos versenyek – 1921 után újra – 2001–2003 között Alagra kerültek.

2001-ben a 79. Magyar Derby nyerője April Surprise volt, amelyet Kovács Sándor lovagolt, a helyezéseken Prométeusz és Milánó nevű hároméves lovak osztoztak. Ezen idők egyik legsikeresebb futtatója, Bagi Imre volt a nyerő ló tulajdonosa. 2002-ben a 80. Magyar Derby 2400 m-es távján tíz ló indult és e derbi igazi nemzetközi futammá vált azáltal, hogy Németországból is jöttek lovak. Sőt, Mario Hofer idomár gondozottja, Poggione meg is nyerte ezt a rendkívül küzdelmes versenyt. A ló nyergében Andreas Luce ült. A nap nagy meglepetése volt, hogy a pej kanca, Schneiderfáni Zdenkó Smidával a közönség hatalmas biztatása hatására megtámadta az élen haladó német lovat, de megverni már nem tudta és így a legjobb magyar háromévesként második lett a derbin. A harmadik helyezett Dancing Jolly lett, Kovács Sándor nevű zsokéjával.

²⁹⁰ Az árverések az árverések hagyományos pénze a guineas, aminek a fontnál 10%-kal magasabb értéke.

A 81., a visszaköltözés előtti utolsó derbit egy dióspusztai tenyésztésű ló, Rodolfó nyerte az ifjú tehetséggel, Kerekes Károllyal. A második helyen a lengyel tenyésztésű Donatesso végzett, míg a szoros harmadik a német Nusskönig volt, amelyet az osztrák Günter Schadler lovagolt. Ezekkel a jól sikerült futamokkal egy időre ismét befejeződtek az alagi versenynapok.

A 2010-es években a lovas sportok egy új, eddig Alagon még nem próbált módja jelent meg: a *military*. Neves külföldi pályaépítők érkeztek és egy színvonalas, nemzetközi futamok megrendezésére is alkalmas pályát építettek. Remélhetőleg a jövőben kiváló küzdőhelye lesz az alagi pálya a *military*-soknak is.

2016-ban az alagi lóversenypálya 120 éves lett, amiről méltóképpen emlékezett meg a hazai lósport. A gróf Széchenyi István megálmodta, és a gróf Batthyány Elemér által felépített alagi tréningközpont több mint egy évszázada betölti küldetését: kiváló helyet biztosít a hazai telivérek kiképzésnek.

Dunakeszi és Alag sportélete a 20. század első felében

A sport Dunakeszi és Alag életében is komoly közösségformáló erőt jelentett és jelent mind a mai napig. A 20. században mindkét település(rész)en működtek sportegyletek, amelyek ekkor még elsősorban az ifjúságot vonzották köreikbe. Dunakeszi sporttörténete a kezdetektől több szálon futott. Alag főként a Magyar Lovaregyletről és lovairól volt híres,²⁹¹ de emellett más sportágak is megjelentek, sokszor éppen a lósport művelőinek kezdeményezése, támogatása révén. A labdarúgás ugyanakkor mind közül kiemelkedik mint a legnépszerűbb csapatsport, amelynek szervező- és vonzereje meghatározta a legtöbb egyesület életét. A két nagy egyesület (a Magyarország SE, később Dunakeszi Vasutas, valamint az Alagi SC, később Dunakeszi Kinizsi) mellett kisebb alakulatok (Lakótelepi Sportegyesület, Mechanika stb.) is elfértek a palettán. Az egyes sportágak az egyesületeken belül szakosztályokba szerveződtek, és – a szabadidő hasznos eltöltésén túlmenően – hamar céljukká vált, hogy eredményesen szerepeljenek a sportversenyeken.

Alagi SE (1910–1914)²⁹²

1910. január 22-én este 9 órára a Magyar Lovaregylet alagi vendéglőjének termeiben a dunakeszi–alagi ifjúság táncmulatságot hirdetett a környék lakói számára. A *Váci Hírlap* tudósítása szerint „*Dunakeszi–Alagon a haladást mutatja*”, hogy egy „*sportegylet van készülében*” és „*össze akarják táncolni*” az induláshoz szükséges alapot.²⁹³ A rendezvény sikerét bizonyít-

²⁹¹ Erről ld. az *Alag és a magyar lovaregylet*, valamint *A lóverseny az első világháború után* c. fejezeteket.

²⁹² Bővebben: LŐRINCZ, 2010. 13.; CSOMA, 2011. 58–60.

²⁹³ *Váci Hírlap*, 1910. január, idézi: LŐRINCZ, 2010. 13.

ja, hogy alakulásának évében már 64 tagot számlált az egyesület, holott szinte egyetlen sportágként a tenisz szerepelt a palettán. Ifj. dr. Osváth Albert királyi járásbíró elnök vezette a szervezetet, és már 1911-ben megrendezték az első teniszversenyüket, amelyet három pályán bonyolítottak le, 1912. augusztus 14-én pedig háromhetes teniszversenyt szerveztek Alagon. A tél beálltával a tenispályákat korcsolyapályákká alakították át, amelyeket sötétedés után karbidlámpákkal világítottak meg, így késő estig maradhattak a sportolni vágyók. A pálya mellett egy hatalmas kokszkályha állt, ahol a kísérők melegedhettek. A finanszírozást valószínűleg továbbra is táncmulatságok rendezésével kívánták megoldani, ugyanis a *Vadász- és Versenylap* tanúsága szerint 1912. február 24-ére is meghirdettek egyet.²⁹⁴

Csakhamar a labdarúgás is megjelent a tenisz mellett, olyan sportolókkal, akik a fővárosban és másutt is ismertek voltak: a Ficzere fivérek közül Péter a BTC tagjaként kétszer szerepelt a magyar válogatottban, Hajnal Pál (aki később, az 1920–1930-as években Dunakeszi község aljegyzőjeként dolgozott) a dél-magyarországi bajnokságot megnyerő Aradi AC kapusa is volt. A labdarúgók eredményesen játszottak, például 1912. július 20-án, hazai pályán 13:0-ra legyőzték az „Agrár Bank” tisztviseleiből álló csapatot, és ennek köszönhetően népszerűségük is növekedett. Kezdetben a lóversenypálya közepén alakítottak ki egy kezdetleges labdarúgópályát, de a közkedveltség hatására a Fóti úti piac mellé helyezték át a futballpályát – a könnyebb megközelíthetőség érdekében. Itt öltözőket is építettek és a vizet is bevezették.

A futball mellett a galamblövészet igazi érdekessége volt az egyesület életének. A versenyek színhelyeül ugyancsak a lóversenypálya szolgált, és általában komoly mezőny jött össze. Az 1912 júliusában rendezett versenyeken a helyiek mellett Tatáról, sőt, Angliából, Amerikából és Ausztráliából is érkeztek lövészek.²⁹⁵ A *Vadász- és Versenylap* tudósítása szerint

*„az alagi Sport Egylet szerdán délután a versenypályán galamblövészetet rendezett, amely a teljes siker jegyében folyt le. A Sweepstakest, mint nagy favorit Carslake nyerte meg Dugan, Mr. Juss és Fritz Vivian előtt, míg a Handicap Kiss Géza úr győzelmével végződött. Második gr. Teleki József volt Charles és Fritz Vivian előtt. A versenyt befejező poulet Charles Vivian nyerte meg.”*²⁹⁶

Az 1912. július 14-ei versenyen százak voltak jelen, és közel ötszáz galambot lőttek le. A verseny győztese a községi bíró, Molnár Gyula lett.²⁹⁷ Az 1912. augusztus 4-én tartott éves közgyűlésen újraválasztották a vezetőséget: Osváth Albert lett ismét az elnök, Molnár Gyula pedig az

²⁹⁴ *Vadász- és Versenylap*, 1912/7, 79.; beszámoló a bálról: *Vác és Vidéke*, 1912/9, 77–78.; teljes szövegét, valamint Vivian Frigyes záróra-meghosszabbítás iránti kérelmét közli: HÁLA, 2010. 15.

²⁹⁵ *Vác és Vidéke*, 1912, idézi: LŐRINCZ, 2010. 13.

²⁹⁶ *Vadász- és Versenylap*, 1912/52. 348.

²⁹⁷ *Vác és Vidéke*, 1912/35. 1.

alelnök. A klub ekkorra már 103 tagot számlált, olyan neves vezetőkkel, mint Pongrácz Antal iskolaigazgató titkári feladatokkal, Vereich Nándor pénztárnoki, Ónodi Szabó Lajos ellenőri, Bajnok Géza és Czakó István jegyzői, Fries Ferenc szertárosi megbízáttal. A választmányi tagok Kleiszner Rezső, Gerő Ferenc, Janik Béla, Hajnal Jenő alagi főjegyző, Reeves Baby, Hajnal Ilonka, Kotschy Viktor, Őszi Kornél újságíró, Osváth Pál és Závodszy Géza alagi aljegyző voltak. Az ülésen négy szakosztályt alakítottak: Reeves Baby vezette a tenisz, Hajnal Pál a futball, Pongrácz Antal a korcsolya, ifj. Mravik Pál a galamblövészet szakosztályát. Tervezték továbbá egy vívó és egy evezős osztály létrehozását, illetve a Duna-partra fürdőkabinok építését is, de a sportegyesület további sorsa homályba vész. Az 1914-ben megalakult Alagi SC alapítói között nem találjuk az Alagi SE képviselőit.²⁹⁸

Alagi SC (1914–1950)²⁹⁹

1914. március 1-jén 29 taggal megalakult az *Alagi Sport Club* a Magyar utca 1. szám alatti Kellner vendéglőben.³⁰⁰ Az Alagi SE-vel ellentétben az alapítók itt a futball iránt rajongó fiatalokból álltak,³⁰¹ akiket a zsoké is támogattak. Az egyesület színe piros–kék, jeligeje az „*Egyesült erővel*”, első elnöke Végh László (más forrás szerint Radványi Zsigmond),³⁰² titkára pedig Turcsányi Miklós lett, aki az alapszabályt is szerkesztette. Az egyesület működését a belügyminiszter 99.270/1914. V. szám alatt, 1914. június 3-án engedélyezte. Rövid ideig asztalitenisz szakosztálya is volt az egyesületnek, de a fő profilja a labdarúgás maradt. A klub pályája Alagon a Szilágyi–Bocskai–Munkácsy utcák által határolt területen feküdt. A telek Planner Alfréd tulajdonában állt, aki a kor egyik híres lóidomára és istállótulajdonosa volt. Az egyesület székhelye a pálya mellett található Kellner vendéglő volt, ami egyben a csapat szertára és öltözője is lett. Az első garnitúra mezre is a kocsmáros adott kölcsön 100 pengőt, amelyet az Alagi SE gyakorlatához hasonlóan egy jótékonyági bál bevételéből fizettek vissza neki, 1914 pünkösdjén. A csapat első hivatalos meccsét 1914. március 15-én játszotta a szomszédos URAK (Újpest–Rákospalotai Atlétikai Klub) ellen.³⁰³ Az eredmény vendéggyőzelmet hozott: a tartalékcsapatok meccsén 5:1-re, az első csapatok találkozásán pedig 6:0-ra

²⁹⁸ *Vác és Vidéke*, 1912/35. 1.

²⁹⁹ Bővebben: SOLYMOI, 1976.; SOLYMOI, 1984.; CSOMA, 2011. 58–60.; CSOMA, 2008. 75–76.

³⁰⁰ Turcsányi Miklós visszaemlékezése szerint: Blau Albert és Ernő, Dick Géza és Károly, Eiben Béla és Géza, Frenczer Károly, Forró István és János, Hörömpöli Lajos, Iván Árpád, Jurasek István, Kellner Gyula, Machault József, Mészáros Gyula, Nagy Béla, Pető János, Pirnstingel János, Pusztai János, Radványi Zsigmond, Remzer Rezső, Takács János, Reichenberger Károly, Rukovánszki János, Turcsányi Miklós és Géza, Vella Lajos, Végh László, Vogel Ede. Ld. SOLYMOI, 1976. 5.

³⁰¹ LÓRINCZ, 2014. 11–12.

³⁰² CSOMA, 2011. 95.

³⁰³ Első összeállítása: Blau Ernő, Radványi, Turcsányi Miklós, Nagy Béla, Pusztai János, Jurasek István, Rukovánszki János, Forró István, Remzer Rezső, Turcsányi Géza, Vella Lajos. Ld. SOLYMOI, 1976. 7.

nyertek a jóval tapasztaltabb újpestiek. A világháború kitörése lelassította az egyesület fejlődését, de nem vetett neki véget, a sport iránti lelkesedés összetartotta az embereket, amit az alábbi híradás is megerősít:

„Az egyesületek egy része a tilalmi idő ellenére is tart mérkőzéseket vasárnap délután. Ezek azonban jelentőség nélküli, barátságos meccsek, amelyeknek semmi különös vonzerejük nincs. A fővárosi csapatok közül egyedül a Ferencvárosi Torna Klub játszik vidéken: első csapata Győrben, a Győri ETO-val, második csapata pedig Alagon, az Alagi Sport Egyesület csapatával [...] mérkőzik.”³⁰⁴

A játékosok közül öten estek el a világháborúban: Radványi Zsigmond, Eiben E., Reichenberger Károly, Takács János, Rádai Lajos. Az egyesület megmaradt tagjai 1919. január 6-án, a Fejuk kávéházban (az épület ma az 1. sz. Bölcsőde otthona a Fóti úton) tartottak ismét összejövetelt, ahol a korelnök, Mészáros Gyula irányítása mellett új vezetőséget választottak: rajta kívül Forró István, Kovács Zsigmond, Sroka Ferenc és Turcsányi Miklós lettek a tagjai. Ekkortájt legfontosabb feladatuk a pálya rendbetétele volt.

Magyarországon ebben az időben a labdarúgócsapatokat – területi alapon – hét nagy egységbe osztották (a főváros önálló egységet alkotott), amelyekben belül több osztály képezte az egyesületek szövetségi rendszerének alapját. Területileg a legnagyobb egység a Közép-magyarországi Labdarúgó Alsövetség (KÖLASZ) volt, ehhez tartozott az Alagi SC is, többnyire a másodosztályba sorolással. A 20-as évek elején egyre szebb eredményeket ért el Alag a területi bajnokságokon:

52. kép: Alagi Sport Club csapatképe

az 1923/24-es idényben a II. osztály váci csoportjában elnyerte a bajnoki címet, és ezzel feljebb lépett az I. osztályba, ahol a következő idényben a harmadik helyen végzett. A csúcsra az ezt követő évadban jutottak, amikor megnyerték a KÖLASZ I. osztályú bajnokságát. A nyertes csapat futballistáit az ASC örökös tagjaivá választotta az egyesület.³⁰⁵ Ezt követően változó eredménnyel szerepeltek a versenyeken, leginkább az utazási és az egyéb járulékos költségek hátráltatták a csapat előmenetelét. Az 1932/33-as másodosztályú bajnokságot ugyan megnyerték, anyagi okok miatt mégis vissza kellett mondaniuk az I. osztályban való szereplést. A vasúti vonalak mentén szervezett ún. vonalbajnokságon az ASC-nek

304 *Pesti Napló*, 1916/196. 22.
 305 Az „Aranycsapat” névsora: Kirchner János, Bakos Géza, Utsek Géza, Szoó Béla, Halász Ferenc, Gyórfy László, Szakáll Ferenc, Jurasek Béla, Utsek Károly, Machuld Béla, Kiss János. Ld. SOLYMOSI, 1976. 9.

1946-ban sikerült nyernie. Emlékezetes továbbá az Alagi SC történetében az 1945-ös 7:1-es győzelem a nagy rivális, a Dunakeszi Magyarország csapata felett. 1947-ben a klub új pályát létesített a Felszabadulás út és Nándori út határolta területen.

1950-ben, amikor Alag község egyesült Dunakeszivel, az Alagi Sport Club – az új sportpolitikai irányvonalnak megfelelően, az Élelmezésügyi Dolgozók Szakszervezetének országos klubhálózatához csatolva – *Dunakeszi ÉDOSz* néven folytatta működését. Egy év múlva, 1951 februárjában, az ÉDOSz-egyesületek kötelezően előírt névváltoztatásának köszönhetően a klub – a település egy másik csapatát, a Dunakeszi SE-t magába olvasztva – a *Dunakeszi Kinizsi* nevet kapta.³⁰⁶

1. táblázat: Az Alagi SC (majd Dunakeszi ÉDOSz) futballcsapatának bajnoki szereplései³⁰⁷

Szezon	Bajnokság	Osztály	Hely	Pontok
1950 ősz ²	Pestvidéki LASz, II. osztály, Vácvidéki csoport	5	1/14	20
1949/1950	Pestvidéki LASz, II. osztály, Vácvidéki csoport	5	7/14	27
1948/1949	Pestvidéki LASz, II. osztály, Vácvidéki csoport	5	3/14	34
1947/1948	Közép-magyarországi LASz, I. B. osztály, Vác vidéki csoport	4	10/14	
1946/1947	Közép-magyarországi LASz, I. B. osztály, Vác vidéki csoport	4	7/13	26
1945 tavasz-nyár	Közép-magyar kerület, I. osztály, Váci csoport	2	0/10	
1944/1945	Közép-magyar kerület, I. osztály, Vác vidéki csoport, félbeszakadt	3	0/12	
1943/1944	Közép-magyar kerület, I. osztály, Vác vidéki csoport	4	12/13	13
1942/1943	Duna-Tisza közí kerület, I. osztály, Vác vidéki csoport	4	9/9	6
1941/1942	Duna-Tisza közí kerület, I. osztály, Duna csoport	4	4/12	29
1940/1941	Duna-Tisza kerület, I. osztály	4	10/14	22
1939/1940	Közép-magyar alszövetség, I. B. osztály, Váci csoport	4	1/14	47
1938/1939	Közép-magyar alszövetség, I. b. osztály, Kovács csoport	4	3/10	26
1937/1938	Közép-magyar alszövetség, I. b. osztály, Kovács csoport	3	3/11	23
1936/1937	Közép-magyarországi LASz, II. osztály, Papp Dénes csoport	4	1/11	34
1935/1936	Közép-magyarországi LASz, I. b. osztály, Kovács csoport	3	5/8	11
1934/1935	Közép-magyarországi LASz, II. osztály, Kovács csoport	3	0/12	
1933/1934	Közép-magyarországi LASz, II. osztály, Kovács Mihály csoport	3	2/12	
1932/1933	Közép-magyarországi LASz, I. osztály	2	13/14	
1931/1932	Közép-magyarországi LASz, II. osztály, Kovács Mihály csoport	3	1/8	24
1930/1931	Közép-magyarországi LASz, I. osztály, Tibor csoport	2	9/10	8
1929/1930	Közép-magyarországi LASz, I. osztály, Tibor Lajos csoport	2	9/10	9

³⁰⁶ LÓRINCZ, 2014. 11–12. Vö. Dunakeszi, Dunakeszi Kinizsi, <http://www.magyarfutball.hu/hu/csapat/987/bajnoki-mult> (A letöltés ideje: 2016. szeptember 15.); *A Szakszervezetek Országos Tanácsa Elnökségének határozata az egységes rendszerű szakszervezeti sportegyesületek felállításáról* In: *Népszava*, 75 (1951) 25. sz. 8. (1951. január 31.)

³⁰⁷ Dunakeszi, Dunakeszi Kinizsi, <http://www.magyarfutball.hu/hu/csapat/987/bajnoki-mult> (A letöltés ideje: 2016. szeptember 15.)

Szezon	Bajnokság	Osztály	Hely	Pontok
1928/1929	Közép-magyarországi LASz, I. osztály, Tibor Lajos csoport	2	8/12	19
1927/1928	Közép-magyarországi LASz, I. osztály, Tibor Lajos csoport	2	3/11	25
1926/1927	Közép-magyarországi LASz, I. osztály, Váci alosztály	2	1/9	25
1925/1926	Közép-magyarországi kerület, I. osztály, Váci alosztály	2	4/10	21
1924/1925	Közép-magyarországi kerület, II. osztály, Váci alosztály	3	1/9	25
1923/1924	Közép-magyarországi kerület, I. osztály, Váci alosztály	2	9/9	6
1922/1923	Közép-magyarországi kerület, II. o., Váci alosztály	3	2/10	
1921/1922	Közép-magyarországi kerület, Váci alosztály	2	0/10	
1920/1921	Közép-magyarországi kerület, Váci alosztály, I. osztály	2	3/5	
1919/1920	Pestvidéki kerület, Váci alosztály, 1919 ősz	2	3/9	

53. kép: 50 éves az ASC (csapatkép)

54. kép: Dunakeszi Kinizsi (csapatkép)

Az *Alagi Tennis Egylet* (ATE) 1925. április 18-án a Pavilon különtermében tartotta alakuló közgyűlését, Kleiszner (Futaky) László gépészmérnök vezetésével, alagi családok részvételével. A vasútállomás mellett lévő parkban három pályányi helyet kaptak a Magyar Lovaregylettől. Az egyesület az 1940-es évek végéig működött, elnöke a harmincas évek

55. kép: A Dunakeszi Kinizsi címere

56. kép: Az Alagi Tennis Egylet két teniszese: Perthóné és Esch Győző

elején gróf Apponyi Antal volt. Az ATE a Pest vidéki kerület egyik kiemelkedő együttesének számított. Futaky mellett fontos szerepet töltött be a klub életében felesége és Irén lánya, valamint a híresebb alagiak közül Gombolai Ferenc lóidomár, Bayer Emil községi orvos, Pethó József községi állatorvos és neje, Schejbal József zsoké felesége, továbbá a neves angol idomárcsaládok tagjai, mint dr. Hesp Edvin, Hesp Vilmos, Hesp Ede, valamint Esch Győző és Esch Sándor.³⁰⁸

Dunakeszi SE (1924–1951)

1924. június 15. napján tartotta alakuló ülését Dunakeszi község sport-egyesülete, amely a *Dunakeszi Sport Egylet* (röviden Dunakeszi SE) nevet választotta. Az ülésen alkották meg tízoldalas alapszabályukat,³⁰⁹ amelyben meghatározták az egyesület külső ismertető jeleit: pecsétje pajzs alakban tartalmazza az alapítási évet, és a jelige három nagy kezdőbetűjét („*Buzgalom, Barátság, Bátorság*”), jelvénye: D. S. E., színe: zöld–fehér, célja pedig:

*„Tagjainak megfelelő eszközökkel alkalmat nyújtani arra, hogy magukat a sport különféle ágaiban s a vele rokon gyakorlatokban kellőképpen kiképezhessék és a különféle sport-ágakban művelhessék, fejleszthessék.”*³¹⁰

Feladatát is meghatározták:

*„A D.S.E. az előző fejezetben meghatározott sport tevékenységén kívül feladatának tekinti, hogy tagjainak társas érintkezésre teret nyújtson működése köréből, azonban minden politikai és felekezeti jellegű tevékenységet kizár.”*³¹¹

A fenti célok, feladatok elérése érdekében sportversenyeket rendeztek, versenyzőiket pedig díjazás révén ösztönözték. Az egyes tagsági formák (alapító, tiszteletbeli, rendes és pártoló) határozták meg, hogy milyen kötelezettségei voltak az adott tagnak az egyesület irányába. Az egyesület tevékenységéről kevés adat áll rendelkezésre. Fő profilja a labdarúgás volt, pályája Dunakeszi déli határában, a későbbi Költségvetési Üzem területén feküdt.³¹²

³⁰⁸ LÓRINCZ, 2015. 1.

³⁰⁹ MNL PML IV. 477. Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye egyesületi alapszabályainak levéltári gyűjteménye, 13. doboz, 10. A „Dunakeszi Sportegyesület”

³¹⁰ MNL PML IV. 477. 13. doboz 10. fol. 2.

³¹¹ MNL PML IV. 477. 13. doboz 10. fol. 2.

³¹² CSOMA, 2008. 90.

2. táblázat: A Dunakeszi SE futballcsapatának bajnoki szereplései³¹³

Szezon	Bajnokság	Osztály	A csapat neve	Hely	Pontok
1925/1926	Közép-magyarországi kerület, II. osztály, Váci alosztály	3	Dunakeszi SE	12/12	7
1926/1927	KÖLASZ, II. osztály, Váci alosztály	3	Dunakeszi SE	2/9	18
1927/1928	KÖLASZ, II. osztály, Kovács Mihály csoport	3	Dunakeszi SE	5/9	15
1928/1929	KÖLASZ, II. osztály, Kovács Mihály csoport	3	Dunakeszi SE	2/9	26
1929/1930	KÖLASZ, I. osztály, Tibor Lajos-csoport	2	Dunakeszi SE	10/10	
1945 tavasz-nyár	Közép-magyar kerület, I. osztály, Váci csoport	2	Dunakeszi Barátság	0/10	
1946/1947	KÖLASZ, II. osztály, Vácvidéki vonal	5	Dunakeszi Barátság	3/14	37
1947/1948	KÖLASZ, II. osztály, Dunakeszi csoport	5	Dunakeszi Barátság	0/14	
1948/1949	Pest vidéki LASz, II. osztály, Vácvidéki csoport	5	Dunakeszi SE	12	16
1949/1950	Pest vidéki LASz, II. osztály, Vácvidéki csoport	5	Dunakeszi SE	8	25
1950 ősz	Pest vidéki LASz, II. osztály, Vácvidéki csoport	5	Dunakeszi SE	5	14

Az 1929/30-as idényben élte a klub fénykorát, amikor a KÖLASZ I. osztályába feljutva a helyi riválissal, a Dunakeszi Magyarsággal egy csoportban játszottak, ezután a háborúig tartó időszakról nem áll rendelkezésre egyéb információ a csapatról. *Dunakeszi Barátság* néven 1945-ben látjuk ismét a váci csoportban, de eredménytelenül zárta az idényt. Ezt követően alacsonyabb besorolásban játszott, 1948-tól újra *Dunakeszi SE* néven. A klub 1951-ben beolvadt az akkor Dunakeszi ÉDOSz néven szereplő egykori Alagi SC-be, amely onnantól Dunakeszi Kinizsi néven folytatta sporttevékenységét.³¹⁴

Dunakeszi Reménység (1934–1948)³¹⁵

1934. március 18-án tartotta alakuló ülését a sport minden ágát amatőr alapokon művelő, és a „*helybeli ifjúság vallás-erkölcsös és hazafias alapon a testnevelésben és önművelődésben való kiképzését*” célként megfogalmazó *Reménység* egyesület. A klub a községi előljárárság és a dunakeszi katolikus egyház felügyelete alatt működött, az elnöki, vagy az ügyvezető elnöki tisztséget kizárólag a helyi katolikus papság tagja tölthette be. Az alakuló közgyűlésen ügyvezető elnöknek Csollák Lajos plébánost, elnöknek pedig Bajnok Géza iskolaigazgatót választották meg. Az egyesület tisztikarában

³¹³ Dunakeszi, Dunakeszi SE, <http://www.magyarfutball.hu/hu/cspat/3159/bajnoki-mult> (A letöltés ideje: 2016. február 21.)

³¹⁴ SOLYMOSI László: *Dunakeszi SE 70 éves*. Dunakeszi, 1984. 4. Solymosi László 1950-re teszi a fűziót, és egyben a Kinizsi név felvételét, de az ÉDOSZ-egyesületek Kinizsivé alakulása 1951 februárjában történt, így mi ezt a dátumot szerepeltetjük.

³¹⁵ MNL PML IV. 477. 13. doboz 19.; LÓRINCZ, 2016. 13.

a községi vezetők közül társelnökként Bohunka Lajos főjegyző és Szentes Rezső adóügyi jegyző kapott helyet, a főtitkári teendőket vitéz Pusztai János községi tisztviselő intézte. Az egyeslet jelvényében sötétkék pajzsmezőben fehér kereszt, benne D. R. E. felirat, pecsétjében Szent Mihály képe és az 1934-es alakulási dátum szerepelt. A klub működéséről alig maradt fenn valamilyen anyag.

3. táblázat: A Dunakeszi Reménység futballcsapat eredményei³¹⁶

Szezon	Bajnokság	Osztály	Hely	Pontok
1938/1939	Közép-magyar alszövetség, I. b. osztály, Kovács csoport	4	1	29
1937/1938	Közép-magyar alszövetség, II. osztály, Papp csoport	4	1	37
1936/1937	KÖLASZ, II. osztály, Papp Dénes csoport	4	4	27
1935/1936	KÖLASZ, II. osztály, Papp Dénes csoport	4	8	15

A Dunakeszi Reménység egyesületet a belügyminiszter 1948 decemberében feloszlatta.³¹⁷

Dunakeszi Magyarság SE (1926–1948)

A Magyar Királyi Államvasutak törvényben³¹⁸ előírt kötelességének tett eleget, amikor gondoskodott a Dunakeszin 1926. május 23-án megnyíló MÁV Főműhelyben dolgozók „testnevelési szükségleteinek kielégítéséről”, és sportegyesületet hozott létre munkatársai számára. Az új telep egy addig lakatlan területen nyílt meg, így a kötelező intézkedés az odaköltöző munkások közösségformálását, valamint az új otthonra találás, a Dunakeszi Gyártelephez tartozás érzetének kialakulását és elmélyülését is szolgálta. A *Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története*³¹⁹ című, szerző nélküli, keltezetlen gépelt kézirat³²⁰ érzékletesen írja le a kezdetek hangulatát:

„1926. május 26-án egy karaván indult el az északi főműhelyből, hogy új otthont teremtsen magának egy homoksvataghoz hasonló pusztaságon. [...] Erős hittel fogadták meg, hogy ezt a kietlen pusztaságot, amely új otthonuk lett, nemzeti érzéstől áthatott, magyar kultúrát terjesztő otthonává teszik az itt élni kényszerült műhely alkalmazottaknak. Ezen fogadalom valóra váltásának érdekében már június 5-én 52-en összegyűl-

³¹⁶ Dunakeszi, Dunakeszi Reménység, <http://www.magyarfutball.hu/hu/cspat/8776/bajnoki-mult> (A letöltés ideje: 2016. február 21.)

³¹⁷ MNL PML IV. 477. 13. doboz 19.

³¹⁸ A testnevelésről szóló 1921. évi LIII. tc. (az ún. „Lex Karafiáth”) 7. § írta elő az ezer főnél nagyobb munkaerőt foglalkoztató vállalatoknak, hogy munkatársai számára biztosítson sportolási lehetőséget.

³¹⁹ RIHGY Műhelytelep, 158.

³²⁰ A kötetet feltehetően a vasút magyarországi megindulásának századik évfordulójára készülve állították össze, vö. ÁGOSTON, 2003.

tek egy kultúr- és sportegyesület megalakítás[ának] megbeszélésére. A gyűlés egy 20 tagú előkészítő bizottságot küldött ki. Az előkészítő bizottság az alapszabály-tervezet megbeszélése végett ülést hívott egybe. Ezen a megbeszélésen a jelenlévők elhatározták, hogy az egyesületnek a »Magyarság« nevet adnak [sic], annak a kifejezésére, hogy az egyesületnek nem lesz más célja, mint a magyar nemzeti célokat, a magyar kultúrát és a magyar feltámadást szolgálni.”³²¹

A június 23-ai alakuló közgyűlésen egy közös, a testi és szellemi kultúrát egyaránt szolgáló egyesület létrehozása mellett törtek lándzsát, hogy a szervező erők ne forgácsolódjanak szét a több szerveződés között. A felsőbb vezetés azonban ezt a közös egyesületre vonatkozó alapszabályt nem hagyta jóvá és kifejezetten külön szervezet alakítására adott utasítást. Az ismételt alakuló ülést szeptember 9-én tartották a Dal- és Önképző Egylettel közösen az éppen felépült művelődési ház nagytermében, ahol valamennyi egyesület egységesen a *Magyarság* nevet vette fel.³²² A sportegyesület 1948-ig (illetve még 1957 és 1960 között) viselte a Magyarság nevet, ezután – néhány rövidebb időszakot kivéve, napjainkig – *Dunakeszi Vasutasként* szerepelt. Az 1926-os alakuló ülésen elfogadták az átdolgozott alapszabályt, megválasztották a tisztkart és a választmányt. Az első vezetőség elnöke Lányi Ferenc, főtitkára vitéz Gérecz Ödön, tagjai Szirmai Zoltán, Szemlér Ferenc, Szedmák Sándor és Chinorai Károly lettek. A főműhely minden alkalmazottja belépett a sportegyesületbe, amely ekkor 268 rendes és 29 alapító tagot jelentett. Az egyesület alapszabályát 1927. január 8-án hagyta jóvá a magyar királyi kereskedelmi miniszter és a belügyminiszter.³²³

A főtitkár – akinek a polgári foglalkozása mérnök volt – előkészítette a sporttelep tervrajzát. Később egy pályaépítő bizottság is alakult, amelynek három évig Udvarhelyi Zoltán mérnök, majd Szirmai Zoltán mérnök volt az elnöke. Az ő vezetésükkel, valamint Káldos Endre és Erdélyi Győző pályagondnokok áldozatos közreműködésével sikerült kivitelezni a kor

57. kép: A Magyarság SE sportpályája

³²¹ RIHGY Műhelytelep 158. 235.

³²² OROSZ, 1976. 1.

³²³ Az alapszabályzat iktatószáma: 103068/926. VI. sz.

elvárásainak messzemenően megfelelő sporttelepet, amely három év leforgása alatt épült fel.³²⁴ Az első verseny és egyben a hivatalos pályaavató ünnepség egy 1929-ben megrendezett futóverseny volt. A pálya egyedinek számított akkoriban, mivel a tribün és az öltözők távolabb kerültek tőle, így a futballpálya köré futópályát tudtak létesíteni.

A temesvári Kinizsinél tapasztalatokat szerző Chinorai Károly lett az egyesület első ügyvezető alelnöke, feladata volt a sporttelep építtetésének felügyelete mellett a sportolók toborzása, az új egyesület képvisellete és népszerűsítése is. Szedmák (Szentkúti) Sándor volt az egyesület első titkára, Horváth Gyula pedig a sportintézője, aki korábban a Törekvés SE-ben futballozott, valamint a magyar válogatott tagja is volt. A tisztikar többi tagja: Szemlér Ferenc, Zsiday István, Körber (Körmöci) Győző, Tóth Gyula, Ellbogen (Érchegyi) Gyula, Szabó József.

58. kép: A Dunakeszi Vasutas címere

59. kép: A Magyarorság Sportegyesület összes sportolója

³²⁴ VARGA, 2005. 241.

A MÁV Igazgatósága nagylelkűen támogatta a Magyarország SE-t, a sporttelep részére területet engedett át, és az építetések finanszírozásában is jelentős segítséget nyújtott. A költségek tekintetében a tagok pontos tagdíjfizetése, önkéntes munkája is meghatározó jelentőségűnek számított.³²⁵ 1926-ban alakult meg a MÁV Sportegyesületeinek Ligája, amelyhez a Dunakeszi Magyarország SE is csatlakozott, és bár a saját nevelésű sportolók hiánya egy ideig hátrányt jelentett, a versenyzés lehetősége ösztönzően hatott a klubra. Kezdetől fogva más egyesületektől (Törekvés SE, Debreceni VSC, Alagi SC, Újpesti TE stb.) átigazolt játékosokból szerveztek csapatot, amelyhez a saját nevelésű játékosok is könnyebben tudtak csatlakozni.

A Dunakeszi Magyarország SE szakosztályainak története 1945-ig

Az egyesület hivatalos indulását időben megelőzte az első szakosztály, a labdarúgócsapat megalakulása, amely már 1926 júniusában összeállt Horváth Gyula vezetésével, aki az edzői feladatokat is ellátta a szakosztályvezetés és a Magyarország SE sportintézősége mellett.³²⁶ A pálya hiánya kezdetben nehézségeket okozott a felkészülésben. Először a régi katonai barakkok közötti mély, homokos területet, majd az Alagi SC pályáját vették igénybe az edzésekhöz.³²⁷

Már az alakulás évében, 1926 őszén beneveztek a KÖLASZ II. osztályába, amelyet – meglepetésre – nagy fölénnyel megnyertek negyven induló csapat közül. A dunakesziek a következő idényekben a KÖLASZ I. osztályának Tibor Lajos-csoportjába kaptak besorolást. Újabb váratlan sportsikernek számított, hogy 1928-ban az amatőr csapatok számára alapított Corinthian Vándordíjat a Dunakeszi Magyarország futballistái nyerték meg, kitartó küzdelem eredményeként. Néhány ellenfelükben (pl. Budapesti Egyetemi Atlétikai Club) csak ekkor tudatosult, hogy Budakeszi mellett Dunakeszi is a főváros szomszédságában van. A döntőt a Rákosi AC ellen játszották a Ferencváros pályáján, ahová zöld–fehér mezben, piros lábszárvédőben vonultak (a dunakesziek klubszíne a piros–zöld), így a következő profi mérkőzésre várakozó fradista szurkolótábort azonnal megnyerték maguknak, a mérkőzésen pedig 3:1 arányban győzedelmeskedtek.³²⁸ A KÖLASZ I. osztályában az 1928/29-es és az 1929/30-as idényben is második helyen végzett a Magyarország együttese, játékosait szívesen hívták országos amatőr és vasutas válogatottakba.

A következő szezont még ennél is szebb eredményeket hozott: sikerült megnyerni a KÖLASZ I. osztályának bajnokságát, amelynek esetére Horváth Gyula edző olaszországi utat helyezett kilátásba játékosainak, még az idény elején. Ezt az ígéretét az Olaszországban edzőként dolgo-

³²⁵ RIHGY Műhelytelep 158. 235–237.

³²⁶ RIHGY Műhelytelep 158. 237.

³²⁷ Horváth Gyula visszaemlékezését közli: OROSZ, 1976. 104.

³²⁸ OROSZ, 1976. 105–107.

zó korábbi játékostársa (Csapkay Károly) révén tudta megvalósítani. Az MLSZ 102/930.M. sz. alatt adta ki az útra az engedélyt,³²⁹ így 1930. december 22-én indulhattak el tíznapos körútjukra, amelynek során három barátságos meccset bonyolítottak le olasz egyesületekkel. A Montevarchi ellen 2:1-re, a sienai Robur ellen 4:0-ra nyertek, a Perugia elleni mérkőzést azonban 1:0-ra elvesztették. Komoly visszhangot váltott ki a túra mind a magyar (*Nemzeti Sport*), mind az olasz sajtóban (*Il Nuovo Giornale, La Gazzetta dello Sport*).³³⁰ A sienai tudósítás értékelése szerint a „magyar csapat elsőrendű játékosnak bizonyult, egy mély lélegzetű, talpraesett együttes, játéka öntudatos, élénk, biztos és célszerű” volt,³³¹ a perugiai és a montevarchi beszámoló pedig különösen a kapus, Mészáros eredményes játékát emelte ki, aki több szöglet mellett egy büntetőrúgást is kivédett.³³²

A következő idényben a Magyarság a harmadik helyen végzett a KÖLASZ I. osztályában. 1931-től a vasutas bajnokságokat új formában rendezték meg, két csoportra osztották a részt vevő labdarúgócsapatokat. A Magyarság a Nyugati csoportba került és megszerezte a harmadik helyet. A sikeres felnőtt csapat utánpótlását a vezetőség ebben az időben főként átigazolásokkal kívánta megoldani, a hazai játékosnevelésre nem fordított kellő figyelmet. A gazdasági világválság ebből a szempontból – paradox módon – előnyösnek bizonyult, mivel a játékosok számára a MÁV-nál biztosított, csökkentett munkaidejű állások vonzóak voltak más élvonalbeli futballistáknak is.³³³ A játékosok edzője közben Tóth István, majd egy év után Várkonyi (Wéber) János lett.

A KÖLASZ az 1932/33-as szezonra átszervezte a csoportbeosztást, és a tabella első hat helyezettjét osztotta közös csoportba. A Magyarság a Tibor-csoportból ebbe az élcsoporthoz került, és ismét eredményesen játszott: csoportelső lett a neheztített mezőnyben. A következő években is ennek a csoportnak maradt a tagja, de az első helyet nem sikerült megtartani. A szakosztály az utánpótlásképzésre továbbra sem fordított kellő odafigyelést, a futballisták tanítását a levante egyesületre hagyták. Az 1938/39-es szezon Vasutas Kupájának másodosztályú bajnokságán sikerült ismét az élre kerülnie a Magyarság SE-nek, a következő idényben pedig a KÖLASZ I. osztályának bajnokságát is megnyerte.³³⁴

Az 1940/41-es idényben a Magyarság SE-t a Nemzeti Bajnokság II. osztályába sorolták. Emlékezetes mérkőzés volt ebből a szezonból a Ferencváros elleni 4:3 arányú győzelem. Szomorú eset volt azonban, amikor a Debreceni VSE elleni mérkőzésen megvesztegették a Dunakeszi kapusát, Budavárit, aki több potya gólt is beengedett, 6:1-es vereséghez

³²⁹ RIHGY Műhelytelep, 158. 238.

³³⁰ A két olasz tudósítást RIHGY Műhelytelep 158. magyar fordításban közli a 237–238. oldalak közötti mellékletben.

³³¹ RIHGY Műhelytelep 158. 237–238 közötti III. melléklet

³³² RIHGY Műhelytelep 158. I–II., IV. melléklet

³³³ Orosz, 1976. 110–111.

³³⁴ Orosz, 1976. 112–113.

juttatva csapatát; őt eltanácsolták az egyesülettől. A háború miatt több játékosnak is katonai szolgálatra kellett jelentkeznie. Jeszmás, Csuti, Kakuk, Sahin, Juhász, Csánki vonult be a focisták közül. Csánki nem tért vissza a frontról, a többieket azonban 1944-ben felmentették a szolgálat alól, vasúti munkaviszonyukra való tekintettel. Ennek köszönhetően a futballcsapat a tabella tizedik helyéről a másodikra ugrott.³³⁵ A háború alatt a felszerelés nagy része eltűnt, vagy megsemmisült. Ébert Jenő dunakeszi kötő kisiparos azonban ingyen pótolta a csapat számára a mezeket. A háború utáni első nemzetközi vasutas bajnokságot Bécs ellen játszották, ahol a Dunakeszi Magyarországból három focista is a válogatott tagja volt (Jeszmás, Kiss III., Pánczél V.). Az eredmény 3:1 lett a magyar válogatott javára.

4. táblázat: A Magyarország labdarúgójának eredményei 1945-ig³³⁶

Szezon	Bajnokság	Osztály	A csapat neve	Hely	Pontok
1945 tavasz-nyár	Budapest Bajnokság II., 7. csoport	2	Dunakeszi MÁV Magyarország	3	32
1945 tavasz-nyár	Közép-magyar kerület, I. osztály, Váci csoport	2	Dunakeszi MÁV Magyarország	0/10	
1944/1945	Dunamelléki körzet – Félbeszakadt	2	Dunakeszi Magyarország	3/16	15
1944/1945	Nemzeti Bajnokság II., Budapesti B-csoport – Tervezet	2	Dunakeszi Magyarország	0/11	
1943/1944	Nemzeti Bajnokság II., Északi csoport	2	Dunakeszi Magyarország	5/14	28
1942/1943	Nemzeti Bajnokság II., Wesselényi csoport	2	Dunakeszi Magyarország	7/14	23
1941/1942	Nemzeti Bajnokság II., Mátyás csoport	2	Dunakeszi Magyarország	5/14	31
1940/1941	Nemzeti Bajnokság II., Duna csoport	2	Dunakeszi Magyarország	6/14	26
1939/1940	Közép-magyar alszövetség, I. osztály	3	Dunakeszi Magyarország	1/12	39
1938/1939	Közép-magyar alszövetség, I. osztály	3	Dunakeszi Magyarország	2/12	32
1937/1938	Közép-magyar alszövetség, I. osztály	2	Dunakeszi Magyarország	7/12	22
1936/1937	KÖLASZ, I. osztály	2	Dunakeszi Magyarország	4/12	29
1935/1936	KÖLASZ, I. osztály	2	Dunakeszi Magyarország	6/12	23
1934/1935	KÖLASZ, I. osztály	2	Dunakeszi Magyarország	4/12	31

³³⁵ OROSZ, 1976. 114–115.

³³⁶ Dunakeszi, Dunakeszi Vasutas SE, <http://www.magyarfutball.hu/hu/csapat/62/bajnoki-mult> (A letöltés ideje: 2016. február 26.)

Szezon	Bajnokság	Osztály	A csapat neve	Hely	Pontok
1933/1934	KÖLASZ, I. osztály	2	Dunakeszi Magyarország	6/12	21
1932/1933	KÖLASZ, I. osztály	2	Dunakeszi Magyarország	1/14	41
1931/1932	KÖLASZ, I. osztály, Tibor csoport	2	Dunakeszi Magyarország	3/11	27
1930/1931	KÖLASZ, I. osztály, Tibor csoport	2	Dunakeszi Magyarország	1/10	33
1929/1930	KÖLASZ, I. osztály, Tibor Lajos csoport	2	Dunakeszi Magyarország	2/10	25
1928/1929	KÖLASZ, I. osztály, Tibor Lajos csoport	2	Dunakeszi Magyarország	2/12	34
1927/1928	KÖLASZ, II. osztály, Kovács Mihály csoport	3	Dunakeszi Magyarország	1/9	23

A birkózó volt a második megalakuló szakosztály a Magyarország SE-ben, a futball után nem sokkal, 1926 novemberében. A Dunakeszire költöző MÁV-dolgozók főként az Északi Főműhelyből érkeztek, ahol ennek a sportágnak nagy divatja volt, így nem volt nehéz a hagyományt meghonosítani Dunakeszin. Szöllösi János művezető nevéhez fűződik a szakosztály alapítása, vezetése, aki az Északi Főműhelybe való áthelyezéséig, 1929. október 31-ig állt a szakosztály élén. Helyét Fulár (Csetényi) Ferenc vette át.³³⁷ A Magyarország Kultúrotthonban tartották edzéseiket, kezdetben igen mostoha körülmények között. A szakosztály egyik kiemelkedő tagja Nagy Sándor, aki tapasztalt birkózóként a Ganz Gyári Tornaegyesületből érkezett 1926-ban, és 1927 februárjától átvette az edzői feladatokat.³³⁸ 1927–1931 között több versenyen is részt vettek, de sikereket nem értek el.

1931-ben a MÁV Sportegyesületeinek Ligája Dunakeszire szervezte meg a rendes évi Legjobb Vasutas Birkózó versenyét, ahol Kollár (Kövesdy) Ferenc nagyközépsúlyban harmadik helyet ért el. A verseny ösztönzően hatott a helyiekre, a taglétszám szinte megkétszereződött. Az 1934-es birkózó csapatbajnokságon, amelynek újra Dunakeszi lett a házigazdája, a negyedik helyezést érték el. A csatlakozó fiatalok a következő években a levante bajnokságokon eredményesen szerepeltek.³³⁹ Tóth I. István is közéjük tartozott, 1938-ban azonban a gyöngyösi országos levante bajnokságon történt incidens után (az ellenfél szabálytalankodását a bíró figyelmen kívül hagyta, Tóth erre ellenfelét a földhöz vágta, mire a közönség üvegekkel megdobálta őt, a leventeparancsnok pedig „megsimogatta” kardlappal a hátát) nem indult többé levante versenyeken. 1939-ben viszont már a szabadfogású felnőtt vasutas bajnokságon is részt vehetett, félnehézsúlyban első helyezést ért el,

³³⁷ RIHGY Műhelytelep 158. 237–238.

³³⁸ OROSZ, 1976. 50–51.

³³⁹ OROSZ, 1976. 52–53.

60. kép: A birkózó szakosztály versenyzői

míg Kövesdy váltósúlyban diadal-maskodott. 1940-re több fiatal is megérett a felnőtt versenyekre, és a kerületi viadalokon a legtöbb súlycsoportban nyerni is tudtak. Tóth I. kötött- és szabadfogásban is a dobogó tetejére állhatott.

Az utánpótlás-képzésre a birkózó szakosztály a kezdetektől nagy hangsúlyt fektetett. 1940-ben junior versenyt is rendeztek, ahol ifjúsági csapatuk egészen a harmadik helyezésig eljutott.³⁴⁰ Többeket be-

hívtak a birkózók közül is katonai szolgálatra, az itthon maradók viszont továbbra is eredményesen tudtak szerepelni a versenyeken. Kiemelkedő sportolók ekkor: Simon János, Illés Károly, Tóth I. István, Csomós László, Kövesdy Ferenc, akik mind a vasutas, mind a magyar, továbbá Budapest és más városok bajnokságán is dobogós helyezést értek el. 1943-ban a vasutas csapatbajnokságon kicsivel maradtak le az első helyről. Simon és Tóth I. Budapest-válogatottként is szerepelt több megye és város válogatottjával szemben.³⁴¹ Budapest ostroma előtt a szakosztály vezetősége (Nagy Sándor, id. Holló Mátyás, Bakáts Károly) leltárt vett fel a felszerelésről, és azokat egymás között, megőrzés céljából elosztották. Ily módon nagyrészt megmentették a szakosztály ingóságait, amit a háború után ismét össze tudtak gyűjteni.

A Magyarország SE égisze alatt harmadikként a kerékpáros szakosztály alakult meg, 1927 nyarán, Kiss Sándor szakosztályvezető és Zimmermann (Csengődi) Jenő intéző lelkes szervezésének köszönhetően. A sportág igen költségesnek számított, és az egyesület ekkoriban minden anyagi forrását a sporttelep építtetésére fordította, ezért a tagok inkább a tehetősebbek közül kerültek ki. 1928. május 30-án kérték felvételüket a Magyar Kerékpáros Szövetségbe.³⁴² Eleinte főként ízelítő jellegű túrákat szerveztek, hogy megkedveltessék a sportágot. Ekkoriban csupán 3-4 kerékpárral rendelkezett a szakosztály, ezeket felváltva használták. A kerékpárosok 1930-ban beneveztek a Fóti járás 100 km-es országúti versenyére (Fót–Mogyoród–Hatvan–Gyöngyös táv), amelyet Száraz Ferenc, a Magyarország SE versenyzője nyert meg, sőt, második helyen csapattársa, Blaskó Lajos ért célba, de Hopp, Gregorits és Hörömpöli dunakeszi versenyzők is az első tíz között voltak.³⁴³ Csakúgy, mint a birkózásnál, itt is az eredményes szereplés ösztönözte az érdeklődőket, így a taglétszám rövidesen 31 főre bővült. A felszerelés hiánya viszont továbbra is korlátozta a versenyzési lehetőséget.

³⁴⁰ OROSZ, 1976. 54–55.

³⁴¹ OROSZ, 1976. 56–57.

³⁴² RIHGY Műhelytelep 158. 238.

³⁴³ OROSZ, 1976. 73–74.

1932-ben a Vasutas Sportliga Dunakeszire szervezte pályabajnokságát, amelyre a szakosztály nagyszámú szurkolótábort mozgósított. Ekkor Száraz Ferencnek sikerült hazai közönség előtt első helyet szereznie az egy körös pályaversenyen, míg a 12 körösön harmadik lett. A csapat az összesített pontversenyben a második helyen végzett.³⁴⁴ 1932-ben a Budapest–Győr országúti kerékpárversenyen Száraz Ferenc a nyolcadik helyen ért célba. Bár kétszer leesett a lánc, másodjára épp a cél előtt pár méterrel, végül biciklivel a vállán tudott befutni a célba. A megyei bajnokság Budapest–Balassagyarmat távot oda-vissza kellett megtenni. Száraz a Vác–Balassagyarmat közötti távon elhúzott a mezőnytől, és az út szélén elbújt, azzal a feltett szándékkal, hogy majd visszafelé csatlakozik a mezőnyhöz. A nagy sár azonban a versenyzőket visszafelé teljesen ellepte, így Száraz eltévesztette a csoportját, a csalás pedig kitudódott, emiatt fél évre eltiltották a versenyzéstől. Még ugyanebben az évben egy szegedi versenyen, egy ütközés következtében súlyosan megsérült, viszont a következő év tavaszán már újra rajthoz állt és a Budapest–Cegléd útvonalon ötödik helyezést ért el.³⁴⁵

1934-ben egy európai hírű kerékpáros igazolt az egyesülethez: Liszkay István, aki rögtön meg is nyerte a 100 km-es országos vasutas bajnokságot a Magyarorságnak. Az országos kerékpáros ranglistán a Magyarország SE-t ekkor az előkelő 8. helyre rangsorolták. A szakosztály anyagi gondjai azonban hamarosan véget vetettek a szép eredményeknek. Száraz 1934-ben katonai szolgálatra vonult be, Liszkay átigazolt a Törekvéshez, a többiek vagy sportágot, vagy egyesületet váltottak, vagy teljesen abbahagyták a kerékpározást, ezért az egyesület 1935. április 3-án bejelentette, hogy szünetelteti a szakosztályt,³⁴⁶ amelynek története ezzel véget ért.

Bár az egyesület alapítása óta beszélhetünk atlétikai életről, 1928-ban alakult meg hivatalosan az atlétikai szakosztály, Káldos Endre kezdeményezésére, aki közel negyven éven keresztül vezette is azt. Káldos aktív részt vállalt a sporttelep építése idején pályagondnokként. A futballpálya köré épített, 200 méteres egyenes szakasszal rendelkező futópálya egyedülálló volt a maga nemében a Trianon utáni Magyarországon. A szakosztálynak saját edzőket nem áll módjában szerződtetni, 1952-ig vándoredzőket (pl. Lichtenecker László) foglalkoztatott. Az atléta tagozathoz főként a MÁV Dunake-

61. kép: Béres Ernő

³⁴⁴ OROSZ, 1976. 74–75.

³⁴⁵ OROSZ, 1976. 6–77.

³⁴⁶ RIHGY Műhelytelep 158. 240.

szi Főműhely alkalmazottai kérték felvételüket. Dunakeszi színeiben kezdte pályafutását – az atlétikai versenybíróként még mindig aktív – Béres Ernő középtávfutó, aki 1948-tól kezdve a Testnevelési Főiskola mezében tett szert világhírré: 1951-ben verhetetlennek bizonyult, itthon egy magyar versenyző sem tudta legyőzni, 1500-tól 10.000 méterig minden számban ranglistavezető volt, az 5000 méteres síkfutáson pedig 7. helyezést ért el az 1952-es helsinki olimpián.³⁴⁷

1939-től 1943-ig szinte minden országos vasutas atlétikai bajnokságot a dunakeszi pályán rendeztek. A futóatléták 1939-ig jellemzően rövidtávon voltak sikeresebbek, attól kezdve pedig inkább a hosszútáv-futásban értek el komolyabb eredményeket. A szakosztály legeredményesebb korszaka 1945-re tehető. Egyrészt ekkor került előtérbe a serdülő és ifjúsági utánpótlás biztosítása, másrészt a szakosztály – amelynek addig nem volt egyetlen nő tagja sem – igyekezett sportolónőket is toborozni. Eredményesebb sportolók: Vigh Ferenc sík- és gátfutásban, Virág Béla diszkoszvetésben lett vasutas bajnok, Villási Károly később magyar bajnok, ötszörös magyar válogatott és tízszeres vasutas bajnok lett sík- és távfutásban. Az 1950-es évekig bezárólag az egyesület atlétái elsősorban megyei versenyeken értek el sikereket.³⁴⁸

1931-ben lövész szakosztály alakult az egyesület színeiben, amelynek taglétszáma hamar felduzzadt 122 főre. Ez annak volt köszönhető, hogy a sportág inkább a hiányzó katonai kiképzés helyettesítésére szolgált a leventemozgalom keretein belül, a versenyzés eleinte kevésbé volt fontos szempont. A klub tagjai a járási és vasutas bajnokságokon tudták megméretni magukat, ahol az egyesületből Török Sándor és Andrassy Gyula szerepelt eredményesen. 1938-ban Káthay Sándor és Módos Ferenc ért el kimagasló eredményt, és a vasutas válogatottba is bekerült, egy évvel később pedig Kiss M. Zoltán lett a vasutas I. osztályának egyéni bajnoka. 1939-ben az egyesület tíz lőállású céllövölde építését kezdte meg.³⁴⁹ A háború alatt a sportot honvédelmi céloknak rendelték alá, a lövészpályát pedig főleg kiképzésre használták, ugyanakkor a szakosztály 1944-ben még 70 tagot számlált.³⁵⁰

A MÁV Sportligájának felhívása alapján jött létre a rövid ideig (1931–1937), de eredményesen működő úszó szakosztály, amelynek vezetésére Molnár J. Ödön főpénztáros kapott megbízást.³⁵¹ A település fiataljai, a Duna közelsége miatt igen fogékonyak voltak a sportág iránt, a fedett uszoda hiánya azonban megnehezítette a szakszerű edzéseket és a verseny-felkészülést. Ennek ellenére 1932-ben már 21 tagja volt a szakosztálynak. Az edzéseket a Rudas fürdőben tartották, amelyet a MÁV

³⁴⁷ FEHÉR János: *Slusszpoén kellett, világsúcsot futottak*. In: *Index*, 2013. szeptember 23., http://index.hu/sport/atletika/2013/09/23/kellett_egy_slusszpoen_hat_futottak_egy_vilagcsucso/ (A letöltés ideje: 2016. február 28.)

³⁴⁸ HUDRA, 1989.; OROSZ, 1976. 17–26.

³⁴⁹ RIHGY Műhelytelep 158. 241.

³⁵⁰ OROSZ, 1976. 134–137.; RIHGY Műhelytelep 158. 242.

³⁵¹ RIHGY Műhelytelep 158. 239.

Sportliga bérelt ki számukra, Egry Ferenc alelnök közreműködésével. A vasutas bajnokságokon a Magyarság csapata – a felkészülés nehézségei ellenére – igen eredményes volt, hosszú távon azonban a saját uszoda hiánya ellehetetlenítette a szakosztály működését, ezért 1937 tavaszán meg is szűnt.³⁵²

A tenisz szakosztály, Egry Ferenc vezetésével, 1932. május 1-jén kezdte meg működését. Ekkor tizenhat női és huszonöt férfi játékos volt. A teniszpálya építése már korábban megindult, július 31-én pedig pályaaavató versenyt rendeztek, amelyre a Debreceni VSC, a Törekvés, a Testvériség és a házigazda Magyarság teniszezőit hívták meg.³⁵³ Az első év eseményeiről Egry Ferenc szakosztályvezető beszámolót készített,³⁵⁴ amelyből kiderül, hogy a szakosztályi bizottság tagjai Szemlér Ferenc, Halmos Ferenc és Freiszler Lajos voltak. A játékosok jó része lelkes kezdő volt, akik a pályaaavató versenyen rutin hiányában alulmaradtak a meghívott egyesületekkel szemben, viszont az esemény jó hangulatáról árulkodik, hogy a teniszezők a barátságos vacsorát követően reggelig táncoltak.

Az Egry Ferenc–Gál Endre páros képviselte az egyesületet a július 28-án Vácott tartott járási teniszversenyen, majd augusztus 13–15-én rendezett országos vasutas bajnokságon. Előbbin még nem értek el helyezést, utóbbin azonban a harmadik helyen végeztek. Az egyesület szeptember 17-én a Törekvés SE, október 16-án a Debreceni Vasutas SC versenyén mérkőzött meg, valamint házi versenyt is rendezett saját játékosai számára. A versenyzők mellett sokan teniszeztek az egyesületben úgy is, hogy versenyeken nem mérettették meg magukat.

62. kép: Teniszező házaspárok

1933-ban a vezetőség tandíjköteles tanfolyamok szervezésébe kezdett. Az oktatást a legjobb férfi játékosok végezték. A kezdő szintről körmérkőzések útján lehetett a haladók közé bekerülni. A házi versenyek alapján ranglistát állítottak fel. A három legjobb férfi teniszezőnek ekkor Egry Ferenc, Freiszler Lajos és Lajos Gyula, a nők között Zákonyi Gizi, dr.

³⁵² OROSZ, 1976. 176–177.

³⁵³ A szakosztály 1932. június 16-án tartott első ülésének jegyzőkönyvét teljes szöveggel közli: OROSZ, 1976. 150.

³⁵⁴ Teljes szövegét közli: OROSZ, 1976. 150–152.

Misák Imréné és László Tivadarné bizonyult. A játékosok ösztönzése érdekében a szakosztály lehetővé tette, hogy a ranglistán hátrébb szereplő játékosok kihívhassák az őket megelőző teniszezőt, és győzelem esetén egy minimális anyagi hozzájárulás fejében feljebb tudtak kerülni a táblán. Ezzel az ötlettel nagyban sikerült ösztönözni a versenyzési kedvet.

1933 nyarán, a vasutas bajnokságon az Egry–Gál páros ismét megszerezte a harmadik helyezést, míg az első alkalommal kiírt csapatbajnokságon a Magyarság csapata második lett (csapattagok: Egry Ferenc, Gál Endre, Zsiday István, Lajos Gyula, Freiszler Lajos).

1934-ben Egry és László Lóránd váltotta egymást a vezetői székben, miközben a sportolók létszáma 31-ről 49-re emelkedett. Ennek következtében a házi bajnokságokat több csoportban lehetett csak lejátszani. A bővülés és a képzés eredményeként a rendes évi vasutas teniszbajnokságon immár kilenc számban szerzett dobogós helyet a Magyarság csapata. Ezzel összesítésben a tizenegy csapat között a harmadik helyen végzett az egyesület. Az utánpótlásból ifj. Lajos Gyula ért el nagyobb sikert, amikor Szolnokon nemzetközi junior versenyen első helyezett lett.

1938-ban Egry Ferenc végleg elbúcsúzott a szakosztálytól műszaki vezetői megbízatása miatt, helyét Zsiday István vette át. A szakosztály nimbusza innentől leáldozóban volt, taglétszáma csökkent, versenyeken alig indultak, anyagi gondokkal küzdöttek, a háború alatt csupán Lajos Gyulának sikerült eredményt elérnie 1942-ben.

A háborút követően új lendületet vett a tenisz szakosztály is, 30 férfi és 16 női versenyzővel vasutas és megyei bajnokságokon is szerepelt a csapat. Az utánpótlás-nevelésre is kezdtek jobban odafigyelni, ennek köszönhetően a 40-es évek végére ismét megnőtt a taglétszám, a női csapat ekkori eredményei pedig kiemelkedtek a sportegyesületen belül.

A Magyarság természetjáró szakosztálya a 30-as évek elején alakult, 1932-ben 17 főnyi tagsággal rendelkezett. A csoport rövid idő után – a szervezetlenség miatt – feloszlott.³⁵⁵

Egyéb sportegyesületek 1945-ig

A településen 1917 óta működő „Oceán” konzervgyárban vállalati sportegyesület is működött. Az üzem 1924-ben már önálló futballcsapattal rendelkezett, ám a gyári egyesület életéről (egyetlen csapatfotó kivételével)³⁵⁶ semmilyen dokumentum nem maradt fenn.

A mai Dunakeszi területén a két világháború között négy leventeegyesület működött, az Alag Községi, a Lovaregyleti, a Dunakeszi Községi és a Dunakeszi Magyarság Levente Egyesület. A testnevelési törvény előírása szerint alakult egyesületek sportfoglalkozásokkal igyekeztek fizikailag fel-

³⁵⁵ OROSZ, 1976. 162–163.

³⁵⁶ DKVK Helyismereti fényképek adatbázisa, <http://www.dkvk.hu/index.php?page=hkepek&idje=1009> (A letöltés ideje: 2016. február 28.).

készíteni a leventeköteles ifjakat a katonai szolgálatra. 1926 októberében alakult meg a Magyarország Levente Egyesület, amely szorosan kötődött az új MÁV Főműhelyhez. A MÁV mint az egyesület fenntartója Krusoczky (Körmeny) Lajos tanárt, a műhelytelepi elemi iskola igazgatóját nevezte ki leventeoktatónak. Közel két évtizeden keresztül a Magyarország leventéi szép sikereket értek el atlétikában, céllövészetben és birkózásban a járási és országos leventeversenyeken, de egy időben ők alkották a Magyarország Sportegyesület labdarúgócsapatának zömét is.³⁵⁷ A Dunakeszi Községi Levente Egyesület tagjai – vitéz Pusztai János községi tisztviselő vezetésével – szintén több díjat nyertek különböző versenyeken, leginkább labdarúgó- és kerékpáros csapatuk volt erős.³⁵⁸

³⁵⁷ ÁGOSTON. 2014. 9–12.

³⁵⁸ Erről ld. bővebben a *Leventék Dunakeszin és Alagon* c. fejezetet.

DUNAKESZI POLITIKATÖRTÉNETE ÉS A TELEPÜLÉS FEJLŐDÉSE 1950 UTÁN

Bevezetés

Az egypártrendszerre való átállás végeztével az állampárt és annak vezetője, Rákosi Mátyás elérkezettnek tartotta az időt arra, hogy a korábbi helyi közigazgatási rendszert szovjet mintájú, centralizált tanácsrendszerrel váltsák fel. Az volt a cél, hogy a helyi autonómia minden formáját megszüntessék, a helyi államhatalmi és közigazgatási szerveket pedig egyszerűen a központi hatalom karjává tegyék. Jogi alapjuk az 1949-es alkotmány 30. §-a volt, amely kimondta, hogy a tanácsok alkotják az államhatalom helyi szerveit. Meghatározta ezek öt szintjét is: létrejöttek a megyei, a járási, a városi, a községi és a városi kerületi tanácsok.¹ Működésüket jogi szinten, részletesen az 1950. évi I. törvény (első tanács törvény) határozta meg. Eszerint a megyék számát a korábbi 25-ről 19-re csökkentették, a beolvasztott megyék székhelyei elvesztették korábbi jogosultságait, egyáltalán mindenféle alsóbb szintű jog megszűnt. Budapestet és az akkori agglomerációt alkotó hét várost és tizenhat községet egybeolvasztották. Sem önálló jogkörökkel, sem saját anyagi eszközökkel nem rendelkeztek, így akkor sem lett volna lehetőségük önálló kezdeményezésekre, ha a központi hatalom nem igyekezett volna minden eszközzel elfojtani ezeket. A tanács hierarchia csúcsán a fővárosi, illetve a megyei tanácsok álltak. Ezek felett elvben az Országgyűlés és a Népköztársaság Elnöki Tanácsa gyakorolt felügyeletet, a valóságban azonban a kormány (Minisztertanács), illetve azon belül a Belügyminisztérium felügyelte a területet. A járási tanácsok alkották a hierarchia második, a községi, városi és a fővárosi kerületi tanácsok pedig a harmadik, legalsó szintjét. Az egyes szintek egymásnak, valamint a központi hatalomnak alárendelve működtek.²

A tanács vezető szerve a Végrehajtó Bizottság (vb) volt. A tagokat a tanácsülés (a megválasztott tanács tagok döntéshozó szerve) választotta. Községek esetében a vb választotta meg az elnököt, magasabb szinteken a tanácsülés választotta meg a tanácselnököt és helyettesét/helyetteseit, akinek a pozíciója a korábbi polgármesternek/bírónak feleltethető meg – természetesen jóval kisebb hatáskörrel. A vb tagjait ugyancsak a tanácsülés választotta, a Népfront helyi szervezeteinek javaslata alapján. Az apparátus munkáját a Végrehajtó Bizottság titkára (vb-titkár) irányította, amely pozíció a jegyzőihez volt hasonló. A vb kettős alárendeltségben működött, egyrészt a helyi tanácsülésnek, másrészt a felettes (járási, megyei) vb-k is ellenőrizték.³

Az első tanács törvény előírásai szerint a tanács tagokat négyévente, közvetlenül választották (már amennyiben a korszak voksolásai válasz-

¹ CSÉPAINÉ, 2011. 137.

² CSÉPAINÉ, 2011. 138.

³ ROMSICS, 2002. 339–340.

tásnak tekinthetők). Az első tanácsválasztásokat 1950. október 22-én tartották. A korszaknak megfelelően magas, közel 100%-os részvételi arány mellett a választók 98%-a a Népfront jelöltjeit választotta.⁴

A második tanács törvény (1954. évi X. tv.) jó néhány területen hozott változást. Létrehozta a megyei jogú városi jogállást, amely a korábbi törvényhatósági jogú városnak felelt meg (ekkor Miskolc, Debrecen, Pécs és Szeged tartozott ebbe a kategóriába). A tanács tagok választásánál a listás rendszerről áttértek az egyéni választókerületi rendszerre (városok esetében). Emellett meghatározta a tanács tagok jogait és kötelezettségeit, valamint részletesebben megfogalmazta a tanács, a vb és a tanácsi vezetők hatáskörét. Ugyanakkor nem bővítette a helyi autonómiát semmilyen tekintetben, és a szoros centralizáción sem enyhített.⁵

A korszakban született további jogszabályok (a Népköztársaság Elnöki Tanácsának 1965. évi 8. törvényerejű rendelete, az 1971. évi I. tv. [harmadik tanács törvény]) nagyrészt csak kisebb változásokat hoztak. Két alapvető folyamatot azonban meg kell említeni. Egyrészt a felügyelet kérdését, amely egyre inkább kétfelé ágazott: a tanácsülések felett az Országgyűlés és az Elnöki Tanács, míg a vb-k (és rajtuk keresztül az egyre növekvő számú szakigazgatási szervek) felett a Minisztertanács, illetve az egyes szakminisztériumok gyakoroltak ellenőrzést. Ennek következtében a hatvanas-hetvenes években különböző központi döntések jó néhány terület működtetését adták a tanácsok kezébe (elsősorban községpolitikai fejlesztési, lakásépítési és kommunális, esetleg kisebb iparpolitikai ügyekben), ráadásul az ekkor zajló urbanizációs folyamat következtében egyre növekedett a városok és városi lakosok száma. A fentebb említett, a tanácsoknak átadott feladatok azonban nehezen voltak elláthatók olyan szűk mozgástérrel, amelyet a centralizmus elvét a korszak egészében fenntartó központi kormányzat biztosított. Ezt a problémát csak az elvi álláspont megváltoztatásával (az önkormányzatiság elismerésével és bővítésével) lehetett volna kezelni, ez azonban az 1980-as évek közepéig még teoretikusan sem merült fel sem a kormányzat, sem az állampárt kereteiben – akkor pedig már késő volt.⁶

Az első tanácsi ciklus (1950–1954)

Politikatörténet

Dunakeszi Község Tanácsának alakuló ülése 1950. október 27-én zajlott le a helyi Kultúrház nagytermében. A tanácsi választások során 88 tanácsot és 36 póttagot választottak meg.

⁴ ROMSICS, 2002. 339.

⁵ CSÉPAINÉ, 2011. 138.

⁶ CSÉPAINÉ, 2011. 139.

**1. táblázat: Dunakeszi Község Tanácsának 1950-ben
megválasztott tagjai⁷**

Agócs István	Hubina Lajos	Nagy Gyula
Árvai Józsefné	Puskás Ferenc, id.	Nahóczky János
Asztalos József	Bán Mihály, ifj.	Pál István
Asztalos József	Bényi Sándor, ifj.	Papp János
Bakai József	Blaskó Ferenc, ifj.	Papp János II.
Balogh József	Dobos Józsefné, ifj.	Papp Jánosné
Bánszky Pál	Dobos Pál, ifj.	Pintér István
Batári Imréné	Koncsik István, ifj.	Pollák István
Bencs József	Lipniczky Mihály, ifj.	Popol Mihály
Blaskó Lajos	Vincze József, ifj.	Reizinger Lajosné
Bleischer Vilmos	Ilovai János	Schreiber Miklós
Bukovszky Sándorné	Jobbágy Pálné	Sipos János
Czirfusz József	Jóvér József	Stanga György
Csarni Árpádné	K. László István	Straub Károlyné
Dukai Sándorné	Kiss István	Szabó Ferencné
Eke Gáspár	Kónya Ferenc	Szabó György
Erdélyi József	Kostyál István	Széchényi István
F. Szabó József	Kovács Mihály	Szekeres Mihály
Fekete Sándor	Kovács Sándor	Sziráki György
Forró István	Körmendi Rezsőné	Sziráki József
Garamvölgyi József	Kövesdi László	Tarcsai András
Gerhát László	Kövesi Mór	Tolvaj János
Gyurkovszky Ferenc	L. Veres József	Tóth István
Hajdu Balázs	Laseczky József	Varga István
Holló Mátyás	László Györgyné	Vendrei Ottóné
Hopp János	László János	Veres József
Horváth Józsefné	Lengyel György	Vigh János
Horváth Pál	Lengyel János	Viktor József
Hubalik Károly	M. Tóth József	Zámboly Franciska

A Magyar Államvasutak zenekara által eljátszott *Himnusz* után a Népfrent helyi elnöke rövid megnyitóbeszédet tartott, amelyben elismételte a kor összes toposzát, a felszabadító szovjet hadsereg dicséretétől kezdve a Magyar Dolgozók Pártja (MDP) és Rákosi Mátyás vezetéséig, ami – a szónok szerint – „*lehetővé tette a régi társadalmi rendszerből ránk maradt közigazgatás átszervezését*”. Elmondása szerint a megalakuló tanácsokkal a „*dolgozó nép*” vette át és gyakorolja a hatalmat, közvetlenül részt vesznek az ügyek intézésében és ellenőrzésében. A megnyitó beszéd után felkérte Nagy Gyulát a tanácsülés jegyzőkönyvének vezetésére, A. Lengyel Jánost és Laseczky Józsefet pedig hitelesítőknak. Ezután ismertette a Népfrent javaslatát a Végrehajtó Bizottság tagjaira. Összesen 9 vb-tagot válasz-

⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 1. DKT JKv, 1950. október 27.

tottak, akiket egyhangú szavazással fogadtak el: Bukovszky Sándornét, Vendrei Ottónét, ifj. Vincze Józsefet, Straub Károlynét, Nagy Gyulát, id. Papp Jánost, Garamvölgyi Józsefet, ifj. Papp Jánost és Reizinger Lajosnét. A Végrehajtó Bizottság elnöki posztjára Bukovszky Sándornét, elnökhelyettesnek Vincze Józsefet, titkárnak pedig Nagy Gyulát választották meg. A tisztségviselők megválasztása után a járási tanács képviselője, Királyházi Géza tartott beszédet, amelyben ismertette a megválasztott tanács feladatait. Elsődleges feladatnak nevezte a község gazdasági, kulturális és társadalmi építését, a mezőgazdaság szocializálását, az ekkor már országsszerte folyamatban lévő termelőszövetkezetesítést, kulturális téren pedig az analfabetizmus teljes felszámolását. Ezután az alagi, a műhelytelepi és a dunakeszi általános iskolák úttörői köszöntötték a vb-t, majd egymás után a szülői munkaközösségek, és a korszak tömegszervezetei (Dolgozó Ifjúság Szövetsége [DISZ], Magyar Nők Demokratikus Szövetsége, Kisiparosok Országos Szövetsége [KIOSZ]) helyi csoportjainak képviselői mondták el üdvözlő beszédeiket. Az alakuló ülést Bukovszky Sándorné megválasztott vb-elnök beszéde zárta.⁸

A tanács megalakulása utáni első ülés tipikusan korszakbeli politikai ügyben ült össze. Nem volt ez más, mint a Szovjetunió megalakulásához vezető 1917. őszi orosz forradalom (Nagy Októberi Szocialista Forradalom [NOSZF]) 33. évfordulója 1950. november 7-én, amelyről a tanács ünnepi ülésen emlékezett meg.⁹ Az ünnepi ülés felszólalói tovább szinte egy kaptafára épülő beszédekkel köszöntötték a forradalmat, így a Járműjavító, a pedagógusok, a KIOSZ és a DISZ képviselői. Nagy Gyula vb-titkár még dísztávirat küldését is javasolta, Vincze József elnökhelyettes pedig az ünnep alkalmából munkaversenyre hívta Fót községet: javasolta, hogy az őszi mélyszántást november 11-re fejezzék be. Az ünnepi ülést az *Internacionálé* zárta.¹⁰ Az év hátralévő részében megszervezték a tanács állandó bizottságait, összesen 8 területen: pénzügyi, mezőgazdasági, kereskedelmi és közellátási, ipari, építési, közegészségügyi és oktatási állandó bizottságot állítottak fel. Mindegyik élén elnök, valamint elnökhelyettes állt, rajtuk kívül pedig minden bizottságban 5-5 tanácsstag tevékenykedett.¹¹

Az 1951-es év területi veszteséggel kezdődött Dunakeszi számára: a január 29-i tanácsülésen Nagy Gyula ismertette, hogy a történelmileg kialakult községi határok nem felelnek meg sem az ott lakó, vagy ott birtokos népességnek, sem pedig a közigazgatás érdekeinek, ezt pedig a kormányzat rendezni kívánja. Dunakeszi esetében Kisalag külterületi település okozott problémát, amely közigazgatásilag a községhez tartozott, bár négy kilométerre volt tőle, Fóthoz viszont közel feküdt. Emiatt nem javasolta önálló községgé alakítását, hanem a közeli Fótújfalu vasútál-

⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 1-3. DKT JKv, 1950. október 27.

⁹ A Nagy Októberi Szocialista Forradalom a korabeli orosz naptár szerint októberben, az Európa más részein eddigre már régen elterjedt Gergely-naptár szerint november 7-én zajlott le.

¹⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 4-5. DKT JKv, 1950. november 7.

¹¹ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 15-16. DKT JKv, 1950. december 28.

lomásra hivatkozva, amely révén „bekapcsolódik az ország vérkeringését jelentő közlekedési hálózatba”, valamint mert orvosi rendelője, gyógyszerháza és piaca egyaránt Fóthoz esik közelebb, tanácsi határozatban Kisalag területének Fóthoz csatolását javasolta. A tanács megszavazta az indítványt, a terület február 15-től Fóthoz tartozott.¹² A terület tanács-tagját, Reizinger Lajosné november 22-én visszahívták a vb-ből, helyét Körmeny Rezsőné foglalta el.¹³

Ebben az időszakban érte el első tetőpontját az országos tsz-esítési kampány, ami Dunakeszit sem hagyta érintetlenül. A mezőgazdasági bizottság 1951. március 7-én tett jelentésében elmondta, hogy a községben már három termelőszövetkezeti csoport is alakult: a Szabadság tszcs. 50 taggal 300 kataszteri holdon, az Újbarázda tszcs. 34 taggal 283 kataszteri holdon, valamint a Rákóczi tszcs. 34 taggal 195 kataszteri holdon.¹⁴ Szintén komoly jelentőséggel bírt az alapvetően agrárius községben a begyűjtés megszervezése, amelyre külön állandó bizottságot állítottak fel Pallagi Józsefné tanács tag elnökletével, akit az év végén a vb tagjává is választottak.¹⁵ Ez mutatja, mekkora jelentőséggel bírt a begyűjtés terv szerinti végrehajtása.

A tanács október 21-én ünnepelte meg egyéves fennállását, amelyen a vb-elnök beszámolt az elmúlt évben elvégzett munkáról, amelyen ismertette a begyűjtési eredményeket. Bejelentette, hogy a még hátralévő mennyiség minden termékben olyan csekély, hogy november 7-ig mindenképpen teljesíteni fogják. Dicsérte a dunakeszi gazdákat, hogy jó példával jártak elől az aratásnál, a békekölcsön jegyzésénél, a beadásoknál és a mezőgazdasági munkák határidőre teljesítésénél. Még nemzetközi politikai ügyeket is érintett: az ekkor már több mint egy éve zajló koreai háborúval kapcsolatban elmondta, hogy „a koreai nép hős szabadságharca [...] a mi hazánk megvédéséért is folyik”. Az ilyenkor szokásos hozzászólások és felajánlások elhangzása után a tanács határozatot fogadott el arról, hogy

*„a tanácsválasztások évfordulója alkalmából tartott ünnepi tanácsülésről táviratban üdvözli a magyar dolgozó nép szeretett vezérét, Rákosi elvtársat, melyben biztosítja, hogy még fokozottabban teljesíti a dolgozó néppel szembeni feladatát a béke megvédése, az öt éves terv megvalósítása, a szocializmus építése és ezen keresztül a dolgozó nép felemelkedése érdekében”.*¹⁶

Az 1952. év első tanácsülésének kezdetén Bukovszkyné vb-elnök bejelentette, hogy a Minisztertanács és az MDP Központi Vezetősége határozatban szüntette meg, és szabadította fel a mezőgazdasági termékek forgalmazását, eltörölve ezzel az egy évvel korábban bevezetett

¹² MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 22–23. DKT JKv, 1951. január 29.

¹³ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 69. DKT JKv, 1951. november 22.

¹⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 30. DKT JKv, 1951. március 7. Erről ld. a *Dunakeszi gazdaságtörténete 1950 után* c. fejezetet.

¹⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 33. DKT JKv, 1951. március 7.

¹⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 71–72. DKT JKv, 1951. október 21.

jegyrendszert. Beszéde végén összehasonlította a helyzetet a nyugati államokkal, ahol szerinte

„csökkentik a fejadagokat, gazdasági válság fenyegeti őket, addig mi a Szovjetunióra és a népi demokráciák szolidaritására támaszkodva bátran foghatunk hozzá ilyen rendszabályokhoz”.

Ugyanezen a tanácsülésen hívták vissza a tanácsból is a Kisalagon megválasztott tagokat (Reizinger Lajosné, Holi Ferenc), és helyettük id. Szép Károly és Nagy Etelka póttagokat hívták be.¹⁷

Az év elején tobzódtek a szimbolikus politikai epizódokban: a február 9-ei tanácsülésen több, gazdálkodással foglalkozó tanácsstag is felajánlotta, hogy Rákosi 60. születésnapjára teljesítik első negyedévi baromfi- és tojásbeadási kötelezettségüket. Bukovszkyné felkérte a tanácsstagokat, hogy ezen alkalomból indítsanak egymás között versenymozgalmat, és tegyenek a teljes község nevében felajánlást az első negyedévi begyűjtési terv ezen időpontra való teljesítéséhez. Erre sor is került, még hozzá határidő előtt: a következő ülésen, 1952. március 6-án már két tanácsstag kivételével mindenki „megtette kötelességét”. A „jutalom” nem is maradt el: április 4-e alkalmából Bukovszkyné megkapta a Magyar Népköztársasági Érdemérem ezüst fokozatát.¹⁸

Az év további tanácsülésein legnagyobb részben mezőgazdasággal kapcsolatos kérdéseket tárgyaltak. December 6-án, az utolsó ülésen azonban egy új kezdeményezés került napirendre. A Népművelési Állandó Bizottság elnöke, Burger Arnoldné tanácsstag elmondta, hogy *Szabad Föld Téli Esték* címmel előadásorozatot szerveznek, amelyen keresztül a községi gazdák

„megismerkedhetnek a legfejlettebb agrotechnikai módszerekkel és alkalmuk nyílik ezek elsajátítására, ezen keresztül a több- és jobbtermelés (sic!) elősegítésére”.

Az első előadást december 12-re tervezték. Kérte a tanácsot, hogy segítsenek a közönségszervezésben, amelyre több tanácsstag részéről ígéretet is kapott.¹⁹

1953. március 5-én meghalt Sztálin. Három nappal későbbi temetésekor a keleti tömb összes államában megemlékezéseket tartottak. Nem volt ez másképp Dunakeszin sem, ahol a tanács rendkívüli ülésen emlékezett meg a Gazdáról, a beszédet a még az előző év októberében Vincze József helyére megválasztott Csarni Árpádné vb-elnökhelyettes tartotta. A tanács határozatban fejezte ki gyászát a vezér halála miatt.

¹⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 77., 79–80. DKT JKv, 1952. január 12.

¹⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 81–82. DKT JKv, 1952. február 9.; MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 85. DKT JKv, 1952. március 6.; MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 89. DKT JKv, 1952. április 10.

¹⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 1. köt. 124–125. DKT JKv, 1952. december 6.

Hamarosan érezni lehetett azonban, hogy új szelek fújnak: júniusban Nagy Imre foglalta el a miniszterelnöki széket, és meghirdetett kormányprogramja erőteljes hatást gyakorolt az egész országra, így Dunakeszire is. Bukovszkyné augusztus 8-ai beszámolójában összesen öt alkalommal hivatkozott az új kormányprogramra, az év hátralévő részében pedig egyetlen tanácsülésen sem felejtette el méltatni. Részletesen ismertette azokat a rendelkezéseket, amelyek erőteljesen jobbítottak a lakosság életkörülményein, elsősorban a liszt-, cukor- és zöldségellátás javítását, valamint a korábbi adó- és beadási hátralékok eltörlését emelte ki. Természetesen tovább szorgalmazta a mezőgazdasági tervek mielőbbi teljesítését, szintén a kormányprogramban meghatározott célokra hivatkozva.²⁰

Ugyancsak jól mutatja a politikai viszonyok enyhülését, hogy a következő tanácsülésen már bátorította a tanácstagokat, hogy bírálják a Végrehajtó Bizottság munkáját, mert

„csak így tudja munkáját megjavítani, így tud a dolgozók kívánságának megfelelően helyesen irányítani”.²¹

Az év végére még tovább ment: már a tanácstagokat, sőt a lakosságot is kérte a tanács munkájának bírálatára, tanácsi határozatot is elfogadtak december 12-én, amely szerint

„a tanács és a lakosság közötti helyes viszony megvalósítása érdekében maradéktalanul érvényt kell szerezni a törvényesség betartásának. Szem előtt kell tartani a dolgozók jogainak oltalmazását és tiszteletbentartását (!).”²²

Bár nem akarták hagyni, hogy esetleg „elkanászodjanak”, a következő sorban ugyanis kimondták, hogy

„érvényt kell szerezni a törvények, rendeletek tiszteletbentartásának, valamint hogy az állam iránti kötelezettségeknek fegyelmezetten tegyenek eleget”.²³

Utóbbi szófordulatot (az állam iránti kötelezettség) ekkor kezdték el nyakra-főre használni a beadási kötelezettség helyett. De ebben is enyhült a korábbi szigor: 1954 elején már csak 1-2 nem megfelelően teljesítő nevet ismertettek a tanácsülésen, szemben a korábbi időszakkal, amikor minden elmaradót nyilvánosan megszégyenítettek.²⁴

Ugyanebben az évben kerültek először a tanács elé szociálpolitikai kérdések. A szociálpolitikai bizottság elnöke, Varga Vilma tanácstag

²⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 8. DKT JKv, 1953. március 8.; MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 30–31. DKT JKv, 1953. augusztus 8.

²¹ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 34. DKT JKv, 1953. szeptember 5.

²² MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 45. DKT JKv, 1953. december 12.

²³ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 46. DKT JKv, 1953. december 12.

²⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 55. DKT JKv, 1954. március 19.

ismertette Nagy Imrének az MDP III. kongresszusán megállapított téziseit, miszerint a szociálpolitikai, oktatási és egyéb kérdések jelentősen háttérbe szorultak a korábbi időszakban, és megjegyezte, hogy ez Dunakeszin is így történt. Miután részletesen és kimerítően ismertette az általa irányított bizottság eddig elvégzett munkáját, elismerését fejezte ki az iránt, hogy a kormány által rendelkezésre bocsátott szociálpolitikai keretösszegek jóval meghaladták az 1953. évi szintet. A tanács ezen felül felhatalmazta a vb-t, hogy szükség esetén póthitelt vegyen igénybe az e területen végrehajtandó fejlesztések finanszírozására.²⁵

Eközben igyekeztek tovább javítani a tanács és a lakosság közötti viszonyt. Az Országgyűlés által hozott törvénynek megfelelően, az augusztus 7-ei ülésen Nagy Gyula vb-titkár javaslatára határozatot hoztak arról, hogy a lakosság észrevételeivel, bírálatával segítheti az államapparátus munkáját, felhívhatja a figyelmet különböző problémákra, esetleg javaslatokat tehesen különböző területeken. Jól jellemzi a feszült hangulatot, hogy a vb-titkárnak külön kellett hangsúlyoznia, hogy

„a törvény értelmében mindenki bátran, félelem nélkül elmondhatja, sőt el is kell mondania észrevételeit, az állami szervek pedig kötelesek meghallgatni és a szükséghez képest intézkedni”.²⁶

Ebben az időszakban, 1954 őszén került az Országgyűlés elé a második tanácstörvény tervezete. Ezt a törvénytervezetet Dunakeszi tanácsa szeptember 17-ei ülésén vitatta meg. Nagy Gyula ismertette az új törvénytervezet fontosabb pontjait. Hangsúlyozta, hogy jelentősen megváltozik a tanácsok hatásköre, önállósági foka, valamint hogy a törvénytervezet a tanácsot, mint államhatalmi szervet elszigeteli a vb-től, amely igazgatási, ügyintéző, végrehajtó szervként működik. Ez természetesen a korszakban csak papíron volt így. Végül bejelentette, hogy a községben kisgyűléseken ismertetik a tervezetet, hogy a hamarosan következő tanácsválasztásokra felkészítsék a lakosságot. Néhány kisebb javaslat megtétele után a tanácsülés a tervezetet elfogadta.²⁷

A választásokra való felkészülés tovább folytatódott. Október 9-én Bukovszkyné bejelentette, hogy megalakult a Hazafias Népfront (HNF) községi szervezete, ismertette feladatait, és kérte a tanácsstagokat, hogy segítsék a szervezet munkáját.²⁸

Településfejlődés

Az állampárt átfogó társadalmi transzformáció keretében emelni akarta az életszínvonalat, illetve a lakosság egészét érintő életmódváltozás

²⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 64–66. DKT JKv, 1954. június 12.

²⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 72. DKT JKv, 1954. augusztus 7.

²⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 76. DKT JKv, 1954. szeptember 17.

²⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 78–79. DKT JKv, 1954. október 9.

végrehajtását tűzte ki célul: jelszó lett a korszerűsítés, azon belül a villamosítás is. Az áramellátás minél szélesebb körű kiépítése országos projekt volt, annak során kiemelkedő jelentőségű volt az, amikor 1963-ban az ország utolsó addig villanyárammal nem rendelkező községét, Aporligetet is rákapcsolták a hálózatra.²⁹

Infrastrukturális fejlesztések. Az első tanácsi ciklus (1950–1954) alatt igen szerény eredményeket könyvelhetett el Dunakeszi Tanács vezetése. 1950 végén tervbe vették a közvilágítás rendezését, illetve az állami kézbe került vízvezeték bővítését is. Utóbbi hitelből szándékozták megoldani. Továbbá elhangzott a községi tanács ülésén az is, hogy előkészületekbe kezdtek a tervezett kultúrotthon felállítása érdekében.³⁰ Ezek azonban ebben a korszakban csak tervek maradtak.

Kultúra és művelődés. 1951-ben ötszáz kötetes Községi Könyvtár nyílt a Petőfi Sándor Művelődési Házban, amelynek állománya lassan gyarapodott, és csak a művelődési központ későbbi átépítése során válhatott lehetővé a szabadpolcos rendszer kialakítása is. A művelődési ház udvarán színi előadásokat is tartottak.

Ugyanebben az évben a szovjet hadsereg által jóvátétel címen rekvirált Dunakeszi Konzervgyár visszakerült magyar irányítás alá, ezt követően egy újabb felívelő korszak kezdődött az üzem történetében, ami munkalehetőséget teremtett az ott dolgozóknak és a mezőgazdaságban tevékenykedőknek egyaránt.³¹

A második tanácsi ciklus (1954–1958)

A választások 1954. november 28-án rendben lezajlottak, az új tanács alakuló ülésére 1954. december 4-én került sor, L. Veres József korelnök elnökletével. Dr. Tésenyi Ferenc, a HNF képviselője és Veres korelnök javaslatára öttagú mandátumvizsgáló bizottságot állítottak fel Asztalos József, Blaskó Lajos, Rajkai Pálné, Molnár József és Somlai István részvételével, akik megvizsgálták és érvényesnek találták a 72 megválasztott tanácstag mandátumát.

²⁹ A témára bővebben ld. ISPÁN Ágota Lídia: *Faluvillamosítás Magyarországon 1945 után*. In: *Múltunk*, 57. (2012) 1–2. sz. 125–127.

³⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 14. DKT JKv, 1950. december 28.

³¹ KELEMEN–PAPP, 1975. 94–95. A könyvtár 1961-ben is csak 1058 kötetet számlált, főállású könyvtároshoz pedig 1964-ben jutott, dr. Kardos Józsefné személyében. SOLYMOSI László: *Január elsejétől új helyen. Tizenhatezer kötet, ezeröttszáz kölcsönző*. In: PMH, 17. (1973) 304. sz. 13. (1973. december 30.); CSOMA–LÓRINCZ, 2011. 1. Konzervgyárról ld. *A dunakeszi konzervgyár 1945 után* c. fejezetet.

2. táblázat: Dunakeszi Község Tanácsának 1954-ben megválasztott tagjai³²

Asztalos József	Forró Imre	Körmendy Rezsőné	Pusztai József
Bardócz Béláné, dr.	Forró István	Kubicsek Istvánné	Rajkai Pálné
Bencs József	Gál Mihály	L. Veres József	Ritz Sándor
Bisztrán Sándor	Gelencsér István	Ladányi Lajosné	Somlai István
Blaskó Ferenc	Győrvári Ferencné	Lakatos Andrásné	Stanga Györgyné
Blaskó Lajos	Hegedűs János	Lengyel János	Stoll Józsefné
Boda Tibor	Hollósi Károlyné	Lengyel Mihály	Straub Károlyné
Bóka Józsefné	Horváth Józsefné	Lenkei Endre	Szántó János
Bukovszky Sándorné	Hovány Antalné	Markó István	Szász Károlyné
Csetényi Ferencné	Juhász Lenke, dr.	Merényi Antal	Szénási Imréné
Dézsi Jánosné	Kardos József, dr.	Mészáros György	Szőcs József
Eke Gáspár	Kádár János	Molnár István	Tálos György
Erdélyi Józsefné	Kiss Ferenc	Molnár József	Tésenyi Ferenc, dr.
Fábián Lajos	Kondás Istvánné	Nagy Gyula	Tóth Györgyné
Fácán Mihály	Kónya Ferencné	Pandur József	Ungvári Jenő
Farkas Sándorné	Kovalkszky Istvánné	Papp Jánosné	Verbai Árpád
Fényi Sándorné	Kiss István	Pauer Jánosné	Veres Dénes
Filip György	Kovács István	Puskás József	Veres József

A korelnök ezután javasolta az ülés vezetésére Gelencsér István tanács-
tagot, aki a szavazás után ismertette a tanáccsal, hogy az elfogadott tör-
vény értelmében, amely szerint a vb minimum 5, maximum 9 főből állhat,
9 fős vb megalakítására tesz javaslatot. Ennek elfogadása után Tésenyi
ismertette a Hazafias Népfrent által javasolt vb-tagjelölteket, név szerint
Bisztrán Sándort, Bukovszky Sándornét, Lenkei Endrét, L. Veres Józsefet,
Markó Istvánt, Straub Károlynét (utóbbi a helyi pártszervezet titkári
posztját is betöltötte), Nagy Gyulát, A. Lengyel Jánost és Szűcs Józsefet. A
tanács mindannyiukat egyhangúlag megválasztotta. Ekkor rövid szünet
következett, míg a vb visszavonult megválasztani saját tisztségviselőit.
Ennek megtörténte után a tanács megerősítette őket tisztségükben. A
vb elnöke Straub Károlyné, elnökhelyettese L. Veres József, titkára pedig
Nagy Gyula lett. Utolsó napirendi pontként létrehozták a tanács állandó
bizottságait, egyenként 7-7 taggal, pénzügyi-gazdasági, egészségügyi-
szociálpolitikai, népművelési, begyűjtési, mezőgazdasági, oktatási, ipari-
kereskedelmi, valamint közszolgáltatási területen.³³

³² MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 80. DKT JKv, 1954. december 4.

³³ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 80–84. DKT JKv, 1954. december 4.

A vb személyi összetétele azonban nem sokáig maradt meg: Bukovszkyné már a következő tanácsülésen, december 9-én bejelentette, hogy lemond vb-tagságáról, mivel „*vele kapcsolatban a felsőbb szerveknek gondjai vannak*”. A pontos okokkal kapcsolatban nem találtam információt, mindenesetre a lemondást a tanács elfogadta, és Gelencsér István tanács- tagot választotta Bukovszkyné helyére. Ugyanekkor ismertették, hogy a járási tanács nem hagyta jóvá Straub Károlyné vb-elnökké választását, mivel függetlenített pártalkalmazottként a pártszervezet nem járult hozzá funkciójából való felmentéséhez, mindkét funkciót pedig nem láthatja el, így a vb-nek új elnököt kellett választania. Végül az újonnan bekerült Gelencsér Istvánt választották meg a vb elnökévé.³⁴

Az évet egy szimbolikus politikai gesztussal zárták: az utolsó tanácsülésen, a vb-tagok eskütétele után, Gelencsér vb-elnök beszédében megemlékezett az Ideiglenes Nemzeti Kormány megalakulásának 10. évfordulójáról. Összehasonlítást tett az 1849-ben Kossuth által indított függetlenségi harc és a

„Felszabadító Dicső Vörös Hadsereg által megteremtett szabadság és függetlenség között, majd az elmúlt tíz év fejlődésének eredményeit szemlélte társadalmi, gazdasági, politikai és kulturális vonatkozásban. Az eredmények felsorolásánál kihangsúlyozta, hogy ezt elősegítette a Felszabadító Vörös Hadsereg és a szovjet nép állandó és következetes támogatása, valamint a magyar népet egységbe kovácsoló Kommunista Párt helyes irányítása. Ezután megemlékezett a német militarizmus felélesztésének veszélyéről,³⁵ és ez elleni tiltakozásra, a Béke megvédésére hívta fel a jelenlévők figyelmét.”³⁶

Ez utóbbiról az ülés végén határozati javaslat is született. Jól látható, hogy minden enyhülés ellenére azért a rendszer jellegzetességei nem változtak. Ez megerősíthető az 1955. február 26-ai tanácsülésen elhangzottak alapján, amikor Gelencsér hosszasan fejtegette az adó- és begyűjtési tervek pontos végrehajtását (a jól bevált „állampolgári kötelezettségek teljesítése” gyűjtőfogalmat használva). Hangsúlyozta, hogy az első negyedévi adózási terv csak 84%-ban teljesült (bár az 1954-es adóterv végrehajtása 119%-os volt), és Gelencsér szerint az adómorál továbbra is alacsony volt. Ezt a témát feszegette két hónappal később, kissé talán rájátszva az ekkor már jól látható országos politikai visszarendeződésre (Nagy Imre április 18-án lemondott, és Rákosi embere, Hegedüs András lett az új miniszterelnök). Beszédében foglalkozott az 1953. júniusi határozat végrehajtása során felmerült hiányosságokkal, újra bevezette azt, hogy név szerint is megemlítette a begyűjtési hátralékkal rendelkező lakosokat.³⁷

³⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 85–86. DKT JKv, 1954. december 9.

³⁵ A Német Szövetségi Köztársaság 1954-ben csatlakozási szerződést írt alá a NATO-val, amelynek 1955. május 9-én teljes jogú tagjává vált. A Szovjetunió és a keleti blokk országai ezt katonai fenyegetésként interpretálták.

³⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 2. köt. 88. DKT JKv, 1954. december 21.

³⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 3. köt. 4–5. DKT JKv, 1955. február 26.; MNL PML XXIII. 734. a. 3. köt. 13–14. DKT JKv, 1955. április 30.

Az év hátralévő részében nagyrészt mezőgazdasági, illetve termelőszövetkezetekkel kapcsolatos ügyeket tárgyalt a tanács. Ugyanakkor egy érdekes, inkább a hatalmi harcokat, semmint a vita tárgyát képező kérdést bemutató ügy is zajlott a községben. Az augusztus 27-ei ülés napirend utáni felszólalásai között Verbai Árpád tanácstag felvetette, hogy a községi szülésznőt, Bauer Istvánnét felmentették tisztségéből, és új szülésznőt alkalmaznak, aki azonban csak az ősz folyamán szerzi meg a végzettségét. Kérdezte, hogy mi igaz a hírből, mert ő személy szerint csak a legjobbat tudja mondani Bauernéről, aki még az 1944-es harcok folyamán sem hagyott fel tevékenységével, segítette a szülő anyákat. Csarni Árpádné, aki ekkor a járási tanács elnökhelyetteseként volt jelen, igen élesen reagált Verbai felvetésére. Közölte, hogy Bauernét a bíróság elítélte illegális abortuszért (a Ratkó-korszakban járunk),³⁸ amelyet ráadásul a korban hatalmas összegnek számító 1200 forint készpénzért végzett el. Helytelenítette, hogy a tanácsülés foglalkozik az üggyel, és kérte a levezető elnököt, hogy csak a tanácstagok maradjanak a teremben. Bukovszky Sándorné tanácstag lázítással vádolta Verbaít, eljárását tanácstaghoz méltatlannak minősítette, és kezdeményezte visszahívását. Horváth Józsefné tanácstag kijelentette, hogy Verbai nem lázít, csak a tanácsülésen megjelent asszonyok kérelmét, kívánságát tolmácsolta. Körmendy Rezsőné azonban szintén Verbai ellen foglalt állást, mivel szerinte egy bíróság által elítélt bűnöst vett védelmébe, és szintén kezdeményezte a visszahívását. Verbai az elhangzottakra reagálva visszautasította a lázítás vádját, mivel csak a tanács törvény által biztosított jogával élt, amikor választói kérését tolmácsolta. Egyúttal közölte, felesleges a visszahívását kezdeményezni, mivel ő maga ajánlja fel lemondását. A jegyzőkönyv szerint a levezető elnök *„megadta a kérdésekre a választ, majd az ülést berekesztette”*. Verbai Árpád összeférhetetlenségi ügyének kivizsgálására bizottságot állítottak fel Mészáros György tanácstag elnökletével, amely a szeptember 27-ei tanácsülésen terjesztette be jelentését. A tanácstagot figyelmeztetésben részesítették, mert hibát követett el, amikor minden meggyőződés nélkül és alapos vizsgálat hiányában vádat emelt. A bizottság javasolta, hogy a tanácsülés figyelmeztesse Verbaít: a jövőben a hozzá érkező panaszokat alaposan vizsgálja felül és úgy hozza a tanácsülés elé.³⁹ Visszahívását azonban nem kezdeményezték, Verbai tehát a tanács tagja maradt, a tanácsüléseken pedig továbbra is igen élesen adott hangot véleményének, témától függetlenül.

Rákosi 1956 nyári végleges bukásának politikai következményei aránylag hamar érezhetőek voltak a községben is. Augusztus 23-án Gelencsér vb-elnök bejelentette, hogy a pártbizottság véleménye alapján a vb tárgyalta

³⁸ Ratkó-korszak: Ratkó Anna népjóléti miniszter hivatali idejére (1949–1956) vonatkozó kifejezés. A miniszter rendeletei (abortusztilalom, gyermektelenségi adó stb.) jelentős hatást gyakoroltak az időszak demográfiai növekedésére.

³⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 3. köt. 33., 34. DKT JKv, 1955. augusztus 27.; MNL PML XXIII. 734. a. 3. köt. 37–38. DKT JKv, 1955. szeptember 27.

a helytelenül kuláknak minősített középparasztok rehabilitálásának kérdését, és javaslatot dolgozott ki. Ennek alapján a falugyűlés egyhangúlag rehabilitálta a korábban kulákként kezelt középparasztokat. 1956 őszen azonban Dunakeszin is kitört a forradalom.⁴⁰

A forradalom utáni első, 1956. november 25-ei tanácsülésen nagyon szűken tudták biztosítani a határozatképességet (az ekkor hivatalosan 60 tagból álló testületből összesen 32 fő volt jelen). Gelencsér vb-elnök megnyitó beszédében rendkívül érdekes megállapításokat tett. Kijelentette, hogy

„ez az első eset, amikor a Végrehajtó Bizottság munkájáról szabadon számolhat be minden kötött, ellenőrzött szöveg nélkül. Ezt az október 23-i hősök harcolták ki.⁴¹ A Végrehajtó Bizottság a nép célkitűzése miatt küzd, nem enged beleszólni a község ügyeibe anélkül, hogy azt alaposan meg ne ismerjék.”

A továbbiakban kifejtette, hogy

„a Végrehajtó Bizottság tapasztalta és tudatában volt annak, hogy a Termelőszövetkezeteket a községben az erőszakpolitika alapján hozták létre. Beszélt arról, hogy a Végrehajtó Bizottság ügyintézését eddig a nagyfokú bürokratizmus jellemezte, melyet a felsőbb szervek kényszerítettek rá. Hatásköre igen csekély volt, a feleknek legtöbb esetben a felsőbb szerveket kellett felkeresniük.”⁴²

Bejelentette, hogy a vb munkáját a továbbiakban nem a látszateredményekre, hanem a való tényekre, cselekedetekre kívánja építeni. Ezután részletezte elképzeléseit. Támogatta az Előre Termelőszövetkezet feloszlását, az egyéni gazdák birtokainak a tagosítás előtti állapotban való visszaadását, valamint ígéretet tett az ügyintézés egyszerűsítésére is. A vb-elnök beszámolójára reagáló tanácsstagok egytől egyig kifejezték támogatásukat az elhangzottakkal kapcsolatban, Domoszlai Gábor még egy olyan kiegészítést is tett, miszerint *„a hősi halottakról ne feledkezzenek meg, és gondozásba vegyék azok hozzátartozóit”*. A meghozott határozat az elhangzottakat egyhangúlag elfogadta. Ezután fő napirendi pontként javasolta a vb átszervezését a Forradalmi Bizottság és a vb közös javaslata alapján. Eszerint kérték Asztalos József és Markó István vb-tagok visszahívását, Lenkei Endrét pedig saját kérésére kívánták visszahívni. Budai András javaslatára Markó visszahívásától eltekintettek, a másik két vb-tagot azonban leváltották, és Kiss Ferenc, valamint A. Veres József került a helyükre.⁴³

⁴⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 3. köt. 90–91. DKT JKv, 1955. augusztus 23.; A forradalomról ld. *Az 1956-os forradalom Dunakeszin c.* fejezetet.

⁴¹ Kijelentése azért is érdekes, mert november 25-én, három héttel a forradalom leverése után hangozott el, amikor Nagy Imrét már Snagovban (RO) őrizték, Kádár kormánya pedig hetek óta irányította az országot.

⁴² MNL PML XXIII. 734. a. 3. köt. 109–110. DKT JKv, 1956. november 25.

⁴³ MNL PML XXIII. 734. a. 3. köt. 111–112. DKT JKv, 1956. november 25.

Ez az állapot utólag vizsgálva tagadhatatlanul kissé tudathasadásosnak mondható, nem is véletlen, hogy a tanácsülést nem is hívták össze egészen 1957 tavaszáig. Ezalatt a vb foglalkozott a napi ügyekkel, elsősorban a megszűnő termelőszövetkezettel, illetve különböző egyéni kérelmek elbírálásával. A május 8-ai ülésen döntöttek végül a tanácsülés összehívásáról, amelyen

„be kívántak számolni az októberi eseményekről országos viszonylatban, majd a második részben a községben kialakult helyzet értékelésével”.⁴⁴

Gelencsér vb-elnök ekkor ismertetett beszámoló tervezete, összevetve a novemberi tanácsülésen mondott szavaival számos kérdést felvet. Kijelentette, hogy

„az október 23-i eseményekkel kapcsolatban eltávolították a Végrehajtó Bizottságot, nem engedték annak további működését és törekedtek annak szétzúzására csak azért, mert a vb-ben kommunisták voltak. A megalakult forradalmi bizottság, mely úgy bírálta az embereket, hogy kinek dolgozott, kikkel tartott kapcsolatot. Hogy nem valami újról, valami forradalmiról volt szó, bizonyítja az a tény, hogy a volt főjegyző nyitotta meg mindkét esetben az ülést, pedig állítólag azért harcoltak, hogy a múlt hibáit kiküszöböljék, az ország ügyét előbbrevigyék. Ez a tény is tükrözi, hogy nem forradalomról, hanem ellenforradalomról volt szó. Ezt bizonyítja továbbá az is, hogy jellemtelen fiatal gyerekek kezébe adták a fegyvert a rend fenntartására.”⁴⁵

Természetesen egyetlen ellenvélemény sem hangzott el, sőt Straub Károlyné tanácsstag javasolta, hogy ne csak általánosságban, hanem név szerint is nevezze meg egyes személyek „ellenforradalmi tevékenységét”. Kiss Ferenc, a novemberben megválasztott vb-tagok egyike mondvacsinált indokkal lemondott. Még Nagy Gyula vb-titkár próbálta leginkább tompítani a beszéd élét, amikor hozzászólásában kijelentette, hogy

„nem is annyira a forradalmi bizottság, mint inkább egyes személyek túlbuzgó ténykedése szülte, hogy a nemzetőrség létszáma felszaporodott és oda nem megfelelő személyek kerültek be. A bizottság kísérletezett a nemzetőrség átszervezésével, azonban semmibe se vették intézkedését.”

A vb határozatába végül bekerült Straubné javaslata, hogy Gelencsér név szerint nevezze meg az „ellenforradalmi tevékenység” résztvevőit, Kiss helyére pedig visszahívta a korábban leváltott Asztalos Józsefet.⁴⁶

A május 23-án lezajlott tanácsülésen a vb-elnök elmondta a fentieket, még néhány egyéb „hatalatlan bűnnel” kiegészítve, miszerint listázták a kommunistákat és szimpatizánsaikat, valamint ledöntötték a szovjet hősi

⁴⁴ MNL PML XXIII. 734. b. 3. köt. 29–30. DVT JKv, 1957. május 8.

⁴⁵ MNL PML XXIII. 734. b. 3. köt. 29. DVT JKv, 1957. május 8.

⁴⁶ MNL PML XXIII. 734. b. 3. köt. 30. DVT JKv, 1957. május 8.

emlékművet. Azt is állította, hogy meg kívánta akadályozni az Előre tsz. feloszlását (amire ő maga tett javaslatot még november 25-én), valamint az egyéni gazdák birtokainak tagosítás előtti állapotba helyezését, amire szintén ő tett ígéretet korábban. Itt azonban már voltak ellenkező hangok, elsősorban a tanács „fenegyereke”, Verbai Árpád részéről, aki elmondta, hogy nem igaz, hogy nem mertek az utcára kimenni a kommunisták, hiszen ő is találkozott velük az üzletben. Listázás történt, de nem a helyi lakosság, hanem az újpesti „ellenforradalmisták” részéről. Ő az élelmi-szerellátás biztosítását tekintette legfontosabb feladatának, és a tanács intézkedéseibe bevonta Hegedűs János vb-elnökhelyettest és Nagy Gyula vb-titkárt is. Gelencsér István vb-elnök akkor beteg volt.⁴⁷ Veres Dénes azzal vádolta meg Verbaít, hogy „*mintha mosakodni kívánt volna, de nem lett megemlítve hogy miért*”. Gelencsér a vita lezárásánál elmondta, hogy neki tudomása volt arról, hogy Verbai mindenáron tagja akart lenni a forradalmi bizottságnak, ezért az ügyében háromtagú összeférhetlenségi bizottság felállítását rendelte el, amely tagjainak Győrvári Ferencné, Veres József és Stanga Györgyné tanácstagokat javasolta, majd mikor Veres nem fogadta el a posztot, Pandur József tanácstagot nevezték ki a bizottságba. A megszavazott határozat ezen felül érvénytelenítette a november 25-én hozott tanácsi határozatokat, valamint törvénytelené nyilvánította a forradalmi bizottság összes intézkedését.⁴⁸

Az összeférhetlenségi bizottság a következő ülésen tárta jelentését a tanács elé. Győrvári Ferencné elnök elmondta, hogy az ügyet megvizsgálták, és arra a megállapodásra jutottak, hogy Verbai hibát követett el akkor, amikor a forradalmi bizottság tagjává akart válni, amelynek az ülésén „*felvett jegyzőkönyvben olyan kijelentése szerepel, hogy ő már egy évvel ezelőtt is ellenforradalmár volt (sic!)*”. Bár véleményük szerint Verbai nem vitt véghez olyan tettet, ami arra mutatott volna, hogy „ellenforradalmár” lenne, a bizottság megrovást javasolt, mert mint tanácstagnak „*nem volt ott semmi keresnivalója*”. Ennek ellenére most sem javasolták visszahívását. A vita során több tanácstag is kiállt mellette, régi ellenlábasa, Csarni Árpádné járási tanácstag elmondta, hogy „*október 25-én, amikor azt kiabálták, hogy a Népbolttól ki a kommunistákkal, Verbai volt aki közbelépett és megvédte őt*” (aki akkor ott dolgozott). A tanács végül határozatban utasította el Verbai összeférhetlenségét.⁴⁹

Hamarosan Gelencsér vb-elnök került célkeresztbe: júliusban bejelentették, hogy a járási tanács vb lakásügyi szabálytalanságok, földkérdéssel kapcsolatban elkövetett hibák, valamint beigazolódott korrupció miatt fegyelmi eljárást rendelt el vele szemben, és azonnal felfüggesztették, majd a június 10-ei vb-ülésen visszahívták az elnöki posztról. Javasolták, hogy a tanácsülés a visszahívást erősítse meg. A javaslat vitája során Szerencsés Ernőné járási vb-titkár ismertette az ügyet. Gelencsért lakás- és

⁴⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 4. köt. 2–3. DKT JKv, 1957. május 23.

⁴⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 4. köt. 3–4. DKT JKv, 1957. május 23.

⁴⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 4. köt. 12–13. DKT JKv, 1957. június 20.

feldügyekben panaszolták be a járási vb-nél, ahol ezeket egy háromtagú bizottság vizsgálta, és kiderítette, hogy valóban történtek visszaélések lakáskiutalásokkal kapcsolatban, és hogy Gelencsér pénzt vett át ezért. Mivel a vb-elnök a vizsgálat során nem tanúsított együttműködő magatartást, javasolta a visszahívást és az összeférhetlenségi eljárás megindítását Gelencsér ellen. A bizottság jelentése alapján (amelyben további ügyekben vádolták meg korrupcióval és sikkasztással) augusztus 15-én tanácstagságából visszahívták. Helyére Major Gyulát állították megbízott vb-elnökként, megerősítésére az október 24-ei ülésen került sor.⁵⁰

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. Az 1956. májusi tanácsülésen a vízelátásról is szójt ejtettek, elhangzott, hogy az elkövetkező években évente 1500 méterrel bővítik a vezetékeket, egészen 7500 méterig terjedően, illetve a kapacitás növelése végett az alagi részen új víztorony építéséről is határozatot hoztak. A közművesítéssel összefüggően hangzott el, hogy a közintézményeket is olyan mellékhelyiségekkel kell ellátni, amelyek folyóvízzel rendelkeznek. Néhány éven belül tervezték, hogy községi fürdőt és gyerekstrandot építenek, valamint rendbe teszik a meglévő dunai strandokat is.⁵¹

Számos ponton érintették a kereskedelem ügyét is. Annak részeként a központban olyan áruházat szándékoztak létesíteni, amely a zavartalan ellátáshoz rendelkezik megfelelő méretű raktárral, a külső területeken, Alagon és Révdúlón pedig egy-egy népboltot terveztek nyitni. Döntöttek ezek mellett egy, a központban létesítendő zöldségbolt és egy speciális kultúrcikkeket árusító üzlet, illetve két húsbolt – az alagi és a banktelepi részen – nyitására is. A kultúrcikk üzletnél kitétel volt, hogy könyvet is árusítson.⁵²

Külön kiemelték a vendéglátás fejlesztésének szükségességét, azon belül korszerűsítést terveztek és két, ún. családi vendéglőt akartak létesíteni. Alaggal is foglalkoztak, mint fejlesztésre szoruló településrészrel, mondván, a Lósport Vállalat több hazai és nemzetközi versenyt is rendezni szándékozik 1957 során. Újra felmerült a kultúrotthon bővítése, korszerűsítése, és tervbe vették egy újabb mozi létesítését is. Mindezek mellett pedig bővíteni szándékozták az iskolákat is.⁵³

A felvázolt községfejlesztési tervek többsége azonban jó ideig még papíron maradt, ugyanis a forradalom után kialakult helyzet lehetetlenné tette azok gyors megvalósítását.

⁵⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 4. köt. 20. DKT JKv, 1957. augusztus 15.; MNL PML XXIII. 734. a. 4. köt. 39. DKT JKv, 1957. október 24.

⁵¹ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 77. DKT JKv, 1956. május 24.

⁵² MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 78. DKT JKv, 1956. május 24.

⁵³ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 79. DKT JKv, 1956. május 24.

Köznevelési intézményrendszer. A 19–20. század fordulójától egyre jelentősebbé vált a családi gazdasági egységben végzett munka helyett vagy mellett a gazdasági értelemben vett női kereső munka is, amelynek növekedése a második világháborút követő politikai–gazdasági–társadalmi változásoknak köszönhetően vett újabb, a korábbiaknál jóval komolyabb lendületet. A jelenség hirtelen megugrásának hátterében a Magyar Dolgozók Pártjának erőltetett iparosításra, azon belül is a nehézipar volumenének növelésére irányuló elképzelései álltak. Ezáltal ugyanis a megnövekedett munkaerőigény miatt szükség volt a nők tömeges munkavállalására is,⁵⁴ így a gyermekek felügyeletét meg kellett oldani, ennek köszönhető a bölcsődei rendszer kiépülése. Dunakeszin az első bölcsőde a járműjavító égisze alatt nyitotta meg kapuit. A negyven gyermek befogadására alkalmas intézmény az üzemben dolgozóknak nyújtott szolgáltatást. Néhány év múlva (1955) a község másik nagy gyára, a konzervgyár is saját, húsz férőhelyes bölcsődét nyitott, és 1955. július 1-jétől működött a negyven férőhelyes tanácsi fenntartású bölcsőde is a Fóti úton. (Utóbbi a mai napig működik.)

Az óvodai ellátás is fejlődött. Az 1950-es évek elején a község négy területén működött óvoda: 1923-tól a mai Budai Nagy Antal utcában, 1948-tól a János utcában, az egykori polgári iskola épületében, az alagi oldalon 1950-től, a Fóti úton, valamint 1947-től a Műhelytelepen, a mai Bárdos Lajos Általános Iskola épületében. 1955-ben az alagi rész óvodája átköltözött az Óvoda közbe, a műhelytelepi iskolában lévő óvodát pedig az Állomás sétányra költöztették – mindkettő a mai napig működik. A jelentősnek mondható óvodafejlesztések ellenére a népességszaporulat, és a nők tömeges munkába állása miatti igényeket a férőhelyek messze nem fedezték.⁵⁵

Az óvodákkal párhuzamosan az iskolai férőhelyeket is folyamatosan bővítenie kellett, hiszen az ötvenes évektől kezdve a természetes szaporulatot messze meghaladta a lakosságszám növekedése. Ennek oka döntően az volt, hogy a tervutasításos gazdaságirányítás Budapestet „megtelt” városnak nyilvánította, mivel a főváros kínzó infrastrukturális problémákkal küzdött, így a hatóságok tiltották, hogy bárki is beköltözzön ide. Ennek hatására az agglomeráció településeiben telepedtek

1. kép: Konzervgyári bölcsődések, 1964

⁵⁴ Ajelenségbemutatásárald. GYÁNI Gábor: *Női munka és család Magyarországon (1900–1930)*. In: *Történelmi Szemle*, 30. (1987–1988) 3. sz. 366–367.; PALASIK Mária: *A nők tömeges munkába állítása az iparban az 1950-es évek elején*. In: PALASIK Mária–SIPOS Balázs: *Házastárs? Vetélytárs? Munkatárs? A női szerepek változása a 20. századi Magyarországon*. Bp., Napvilág, 2005. 78–82.

⁵⁵ KELEMEN–PAPP, 1975. 81.

le a munka reményében vidékről a főváros közelébe költöző fiatalok és családok. Az iparfejlesztés is számolt a főváros környékén elhelyezkedő településekkel, így 1957 után Dunakeszin is sorra nyíltak az elsősorban könnyűiparban, építőiparban és élelmiszeriparban működő vállalatok.⁵⁶ A demográfiai fejlődés számokban kifejezve azt jelentette, hogy Dunakeszi és Alag összlakossága az 1949-ben összeszámlált 12.078 főről 1960-ra 14.228-ra, majd 1970-re 19.280-ra nőtt.⁵⁷ A gyerekszám növekedése miatt 1957-ben hat tanteremmel bővítették a 3. Sz. (ma: Bárdos Lajos) Általános

2. kép: A 3. Sz. Általános Iskola egyik osztálya 1955-ből

Iskola épületét, és még ugyanebben az évben két napközis csoportot is szerveztek hatvan fővel. Abban az időszakban ezen iskola beiskolázási körzete volt a település legdinamikusabban fejlődő területe.⁵⁸

Egészségügyi fejlesztések. A lakosság növekvő száma megkívánta az orvosi ellátás fejlesztését is, így 1956 májusában döntöttek arról, hogy az addigi négyről ötre emelik az orvosi körzetek számát, amelynek során az új orvos számára ren-

delőt és megfelelő lakást is biztosítanak, továbbá a meglévő mellé egy újabb gyógyszerár felállítását is elhatározták. A döntés magában foglalta azt is, hogy két orvosi körzet számára közlekedési eszközt is biztosítanak a betegek gyors elérése érdekében. Az általános orvosi ellátás mellett az újpesti fogászati szakrendelés szűkös kapacitása miatt döntöttek arról is, hogy létesítenek egy fogászatot, amely nemcsak a helyiek, hanem a környező községek lakóinak ilyen irányú igényeit is kielégítené.⁵⁹

Kultúra és művelődés. Az 1926-tól a vasút berkein belül működő Magyarország Dal és Önképző Egyesületet a második világháború után megszüntették. Miután egy ideig a vasút szakszervezete vette át az egykori egyesület funkcióit és könyvtárát, az 1954-ben kikerült a Járműjavító irányítása alól, és Vasutasok Szakszervezete József Attila Művelődési Otthonra változott a neve (ebben az időben országos hatáskörű szerv irányítása alatt működött). A könyvtár, amely 1954-ben főállású könyvtárost kapott, úgyszintén az új intézmény része lett. A könyvtári gyarapodás ezekben az években évi 600 kötetre rúgott.⁶⁰

⁵⁶ KELEMEN–PAPP, 1975. 56. Erről ld. a *Dunakeszi gazdaságtörténete 1950 után* c. fejezetet.

⁵⁷ NÉPSZÁMLÁLÁS, 1949. IX. 118.; NÉPSZÁMLÁLÁS, 1960. III. c 47.; NÉPSZÁMLÁLÁS, 1970. XXI. 444.

⁵⁸ <http://www.bardosiskola.hu/> (A letöltés ideje: 2018. március 14.)

⁵⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 77. DKT JKv, 1956. május 24.

⁶⁰ LŐRINCZ, 2013. 2.

A harmadik tanácsi ciklus (1958–1962)

Politikatörténet

Az 1958. év első hónapjaiban főként mezőgazdasági és oktatáspolitikai témák kerültek napirendre a tanácsüléseken. Március 20-án azonban egy újabb szimbolikus politikai gesztust iktattak be: az ülés első napirendi pontjaként határozatban emlékeztek meg a Tanácsköztársaság 1919-es megalakulásáról. Bár ez még nem volt kerek évforduló, Major vb-elnök igen patetikus, egyes helyeken finoman kritikus emlékező beszédet tartott.⁶¹ Kritikái között szerepelt, hogy az akkori magyar kommunisták hibát követtek el, mert nem hoztak létre egységes pártot és nem juttatták földhöz a parasztságot. A hozzászólások nosztalgikus hangulatban idézték fel 1919-et, mint például Forró István tanácsstag, aki elmondta, hogy „*sok forradalmat élt át, de egyik sem volt olyan felemelő, mint a Magyar Tanácsköztársaság létrejötte*”. Némileg ironikus, hogy a következő napirendi pont községi határmódosítást határozott el: Székesdülőt, mintegy 47 kataszteri holdnyi területtel tanácsi határozatban átadták Újpestnek.⁶²

1958 novemberében újabb tanácsi választásokra került sor Magyarországon. Dunakeszin a korábbiaknak megfelelően ismét 72 tagú községi tanácsot választottak meg, a tanácsstagok 40%-át cserélték le.

3. táblázat: Dunakeszi Község Tanácsának 1958-ban megválasztott tagjai⁶³

Asztalos József	Dubai Sándorné	Kozma Ferenc	Révai Lajosné
Batiz Imréné	Eke Gáspár	Kozman István	Sárhidai Antal
Békési Ferenc	Fényi Sándorné	Lakatos Andrásné	Simics István
Béki Ferenc	Fódi Sándor	László István	Simon József
Bencs József	Forró István	Marton Géza	Stanga Györgyné
Benedek Ferencné	Gákovics Ödönné	Merényi Antal	Starcsó Károly
Benyó Ferenc	Gögölös Gyula	Molnár József	Stoll Józsefné
Blaskó Ferenc	György Ödön	Mozsári Endre	Straub Károlyné
Blaskó Ferenc	Győrvári Ferencné	Nagy Gyula	Szántó János
Blaskó Lajos	Hegedús János	Ölvedi Ottó	Szóllósi József
Bobják István	Honti Bálint	Pandur József	Tésényi Ferenc, dr.
Boda Tibor	Horváth Gyula	Papp Jánosné	Tihanyi Károly
Botos Nándor	Horváth Józsefné	Pehr László	Tinka György

⁶¹ MNL PML XXIII. 734. a. 4. köt. 64–65. DKT JKv, 1958. március 20.

⁶² MNL PML XXIII. 734. a. 4. köt. 66. DKT JKv, 1958. március 20.

⁶³ MNL PML XXIII. 734. a. 4. köt. 99. DKT JKv, 1958. december 4.

Csákány Sándor	Hovány Antalné	Poniczky János	Tóth József
Csömöri Lajosné	Jászai Béláné	Poniczky Károlyné	Tóth Mihály
Daucsik Lajos	Kardos József, dr.	Pusztai János	Veres Dénes
Dian Béla	Kinczler Sándor	Rajkai Pálné	Veres József
Dorozsmai József	Kollár Istvánné	Remlei József	Vincze Antal

Az alakuló ülésre december 4-én került sor. Dr. Tésenyi Ferenc korelnök megállapította a határozatképességet, majd felkérte Tinka Görgyöt, Major Gyulát és a járási tanács részéről Zsigri Lajost a levezető elnökségi feladatok végrehajtására, Szöllösi József és Merényi Antal tanácsstagokat pedig a jegyzőkönyv hitelesítésére. Major Gyula ismertette a mandátumvizsgáló bizottság összetételét: elnöknek Pandur Józsefet, tagoknak Veres Józsefet, Győrvári Ferencné, Boda Tibort és Szöllösi Józsefet javasolta. A bizottság jelentésében mind a 72 megválasztott tanácsstag mandátumát igazolta. A tanácsülés levezető elnökének dr. Tésenyi Ferencet választották meg, aki kilenc tagú vb megválasztására tett javaslatot. A jelölőbizottság javaslata alapján Hegedűs Jánost, Major Gyulát, Tihanyi Károlyt, Tinka Györgyöt, Veres Józsefet, Győrvári Ferencné, Fódi Sándort, Forró Istvánt és László Istvánt nominálták a vb-be, amely elnöknek Major Gyulát, elnökhelyettesnek Hegedűs Jánost, titkárnak pedig Tihanyi Károlyt választotta meg. Ezután a tanács megalakította az állandó bizottságokat pénzügyi-gazdasági, mezőgazdasági, népművelési-oktatási, egészségügyi-szociálpolitikai, ipari-kereskedelmi, valamint községgazdálkodási területen. A mezőgazdasági és az ipari-kereskedelmi bizottság soraiba 7-7, a többi bizottságba 5-5 tagot választottak.⁶⁴

Az 1959. június 18-ai tanácsülésen került sor először arra, hogy a községi rendőrség vezetője beszámol a tanácsülés előtt Dunakeszi közbiztonsági helyzetéről. Az előadó erős ideológiai felütéssel kezdte, majd ismertette a rendőrségi feladatokat. Ezután elmondta, hogy a különböző rendőri intézkedéseket „differenciáltan” hajtják végre, ami azt jelentette, hogy figyelembe vették az érintett osztályhelyzetét: a munkás többször megúszhatta figyelmeztetéssel, míg más osztályhelyzetűek esetében azonnal keményebben kellett fellépni. A jog előtti egyenlőség tehát nem teljesült maradéktalanul. Helyi viszonylatban a különböző tereptárgyak (villanyoszlopok, fák) rongálását jelölte meg elsőrendű problémaként. A hozzászóló tanácsstagok kiegészítették az ittas vezetés és a közlekedési szabálysértések körével, valamint Jászai Béláné tanácsstag megemlítette, hogy fiatalok légpuskával lövöldöztek a községben.⁶⁵

Jelentős szimbolikus politikai esemény volt az évben az 1949-es alkotmány ünnepe augusztus 20-án, amelyről a tanács egy nappal korábbi, augusztus 19-ei ülésén emlékezett meg. Fódi Sándor vb-tag, iskolaigazgató mondott ünnepi beszédet, amelyben felmagasztalta 1919-et, bírálta

⁶⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 4. köt. 99–102. DKT JKv, 1958. december 4.

⁶⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 5. köt. 45–46. DKT JKv, 1959. június 18.

a Horthy-korszakot, illetve gúnyos szavakkal illetve az 56-ban nyugatra emigrálókat. Ezt követően saját, Szovjetunióban töltött nyaralása idején szerzett tapasztalatait alapul véve ömlengett a szovjet emberek kiválóságáról, illetve Lenin iránti szeretetéről. Fódi beszédéhez hasonlított Lakatos András megyei vb-elnökhelyettes november 6-ai, a NOSZF évfordulója alkalmából tartott megemlékezése a községi tanácsülésen.⁶⁶

Szintén 1959-ben hangzott el első alkalommal év végi beszámoló a tanács, valamint a vb munkájáról, amelyet Tihanyi Károly vb-titkár ismertetett a tanácsüléssel, december 17-én. A felsorolt adatok szerint a tanács az év folyamán 21 határozatot hozott, amelyet a felelősök végre is hajtottak. Jó munkakapcsolatuk volt a helyi pártszervezettel, valamint a HNF és a Nőtanács helyi szervezeteivel. Az év legfontosabb projektjének a víztornyot tartotta, amelynek még nem kezdték el az építését, de a tervek és az engedélyek már megvoltak, és a kivitelező kijelölése is megtörtént. Emellett jelentős összeget költöttek a vízhálózat bővítésére, az orvosház megvásárlására, a szociális otthon bővítésére és a gyermekstrand megépítésére.⁶⁷

Az 1960. január 23-ai első tanácsülés első napirendi pontja, az éves községfejlesztési terv tárgyalása volt, majd – második napirendi pontként – megkezdték a felkészülést az 1945-ös felszabadulás 15. évfordulójának megünneplésére. Hegedűs János vb-elnökhelyettes javaslata szerint szükséges egy Felszabadulási Emlékbizottság megalakítása, amelynek

„feladata lesz a község területén felmérni a felszabadulás óta elért eredményeket, és ennek anyagából kiállítást rendezni. A kiállítás anyaga tartalmazza a 15 év alatt létesített intézmények, épületek, üzemek, üzembővítések képsorozátát.”

A beterveztett határozati javaslat szerint törekedni kellett arra, hogy – amennyiben lehetséges – társadalmi munkában készüljön el a kiállítási anyag, csak a legvégső esetben kelljen a községfejlesztési alaphoz nyúlni. A bizottság tagjainak végül Győrvári Ferencné, Rajkai Pálné, Fódi Sándor, Keresztes Mihály, Pandur József, Tinka György, Veres Dénes és Forró István tanácsstagokat választották meg.⁶⁸

A tanácsi vezetésben is változás történt az év első felében. A Végrehajtó Bizottság május 10-ei rendkívüli ülésén Major Gyula vb-elnök bejelentette, hogy egészségi állapota miatt felmentését kéri betöltött tisztsége alól. A vb ezt tudomásul vette, majd a május 17-ei ülésen a tanács is megerősítette Major felmentését mind elnöki posztja, mind tanácstagsága alól, valamint kinyilvánította köszönetét az eddig elvégzett munkájáért. Az elnöki teendőket ideiglenesen Hegedűs vb-elnökhelyettes vette át, majd a

⁶⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 5. köt. 62–63. DKT JKv, 1959. augusztus 19.; MNL PML XXIII. 734. a. 5. köt. 96–97. DKT JKv, 1959. november 6.

⁶⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 5. köt. 100–102. DKT JKv, 1959. december 17.

⁶⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 3., 9. DKT JKv, 1960. január 23.

következő ülésen Velner Lajost nevezték ki a Végrehajtó Bizottság élére.⁶⁹

Az éves közbiztonsági beszámolót a július 23-ai tanácsülésen tartotta meg Boros Gábor rendőr őrmester. Beszámolója első részében a társadalmi tulajdon fokozott védelmével foglalkozott, amely ellen tíz alkalommal követtek el bűncselekményt fél év alatt, míg magánszemélytől tizenhat alkalommal történt – főként kerékpár- – lopás. Erőszakos bűncselekmények közül könnyű testi sértés 13, súlyos testi sértés 3 alkalommal történt. Az őrmester szerint ezek 90%-a abból eredt, hogy a háztulajdonos összevesszett bérlőjével vagy fordítva, ami verekedéshez vezetett. Rendkívül fontosnak tartotta a közlekedési szabályok betartását a balesetek elkerülése érdekében, ami Dunakeszi esetében érthető is, hiszen országos főútvonal halad át a község területén. Zárásként vázolta a község ifjúságvédelmi helyzetét, amely során kifejtette hogy

„a szülők nem eléggé vaskézben tartják (sic!) gyermekeik nevelését, ami hozzájárul a gyermek elzülléséhez”.

Véleménye szerint a fiatalok közül túl sokan járnak italboltba, aminek hátterében az állhat, hogy a KISZ „nem eléggé tudja átfogni a községet e tekintetben”. A megoldást abban látja, hogy

*„jó lenne, ha minden településnek lenne egy szórakozóhelye, ahol a fiatalokat le lehetne kötni”.*⁷⁰

A beszámolót (a tanácsra egyébként kevésbé jellemzően) élénk vita követte, amelynek során több téma felvetődött, a facsemeték védelmétől az illegális strandokon keresztül egészen a közlekedésig. Győrvári Ferencné tanácsstag például a családon belüli erőszak kérdését vetette fel, megkérdezte, hogy beavatkozik-e a rendőrség ilyen esetekben, ahogy a Nőtanács ezt kifejezetten kérte. Az őrmester válasza az volt, hogy

*„Ha a tettlegesség házon belül zajlik le, a rendőrség nem avatkozik be. Nem is tartják kívánatosnak, hogy a beavatkozást elrendeljék, mert a házastársak hamar kibékülnek és azt követően a rendőrséget lejáratják”.*⁷¹

Az augusztus 19-ei ünnepi ülésén a tanács nemcsak a szocialista alkotmányt ünnepelte, hanem egyúttal megemlékezett a tanácsok fennállásának 10. évfordulójáról is. Az ünnepi szónok, Bitter Antal tanácsstag meglehetősen hosszú, terjengős, történelmieskedő, nem különösebben érdekfeszítő beszéddel állt elő.⁷² A tanács és a vb munkájáról szóló éves

⁶⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 72. DKT JKv, 1960. május 17.; MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 77. DKT JKv, 1960. június 18.

⁷⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 92–96. DKT JKv, 1960. július 23.

⁷¹ MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 85–86. DKT JKv, 1960. július 23.

⁷² MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 97–111. DKT JKv, 1960. augusztus 19.

jelentést 1960. évi utolsó ülésükön tárgyalták meg a tanácsstagok. A tájékoztatót Velner Lajos vb-elnök tartotta. Beszéde elején ismertette az alapvető számadatokat, amelyek szerint a tanács az év folyamán 12 alkalommal tartott ülést, amelyeken átlagosan 65,8%-os volt a részvételi arány. Az üléseken összesen 38 határozatot hoztak, amelyekből 30 volt intézkedést igénylő, a többi szimbolikus. A 30-ból 16 határozat végrehajtására rendben sor került. Ezt a számot alacsonynak tartva, Velner kérte a tanácsulást, hogy hozzon létre egy végrehajtást ellenőrző bizottságot, amely a következő év folyamán periodikusan ellenőrizhetné a határozatok végrehajtásának ütemét. Elmondta, hogy 1960-ban

„a választók zöme [...] érdeklődéssel kíséri figyelemmel a tanács működését [...]. Ezt a többséget is kétfelé lehet osztani, barátokra és ellenségekre [...]. Ellenségeink szórszálhasogató módszerrel, cinikusan figyelik munkánkat, általában csak hibáinkat veszik észre, nem igyekeznek azok megszüntetésében segíteni, [...] jól megoldott feladat esetén azt jegyzik meg, hogy azt a feladatot a tanácsnak már régen meg kellett volna oldani. Arról azonban soha nem beszélnek, hogy esetleg egy-egy megoldatlan feladatot a felszabadulás előtti Horthy-rezsimtől örököltük”⁷³

Az ellenségek okvetetlenkedése okának Velner a tanács pártcsoport munkájának hiányát látta. Ez ugyan az 1958-as alakuló ülésen megalakult, de az 1960-as év folyamán (bár a tanácsstagok több mint fele párttag volt), semmiféle működés jelét nem mutatta, amiért nemcsak a pártcsoportot, hanem a vb-t is hibáztatta. Ugyancsak kárhoztatta a vb-t amiatt, hogy nem segíti eléggé a tanács állandó bizottságainak munkáját. Ezek közül az év folyamán csak az egészségügyi bizottság működött folyamatosan, a legtöbb összesen 3-4 alkalommal tartott ülést, a mezőgazdasági és a községfejlesztési bizottság pedig egyáltalán nem ült össze. Ugyanakkor azt is elismerte, hogy a vb államigazgatási feladatait jól ellátta, a tagok aktívak voltak, a 79 meghozott határozatból 67 végrehajtására sor került, 11 folyamatban van, és mindössze egyet kellett a felettes szerveknek hatályon kívül helyezni. Ugyancsak dicsérte a hivatali apparátus munkáját, amelynek munkatársai lelkiismeretesen ellátják feladataikat, és udvariasak az ügyfelekkel szemben.⁷⁴

A következő év egyik legmeghatározóbb feladatának „a mezőgazdaság szocialista átszervezését”, vagyis a termelőszövetkezetek meg- (illetve újjá-) alakításának befejezését tekintette. Ez egyébként ebben az időszakban az országos politikának is fókuszpontjában állt.⁷⁵ A vb-elnök beszámolójára jó néhány reakció érkezett a tanácsstagoktól. Veres Dénes cáfolta, hogy a községfejlesztési bizottság nem ült volna össze az év folyamán. Elmondta, hogy az év első felében több ülést is tartottak, a továbbiakban pedig azért nem ültek össze, mert

⁷³ MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 213–217. DKT JKv, 1960. december 17.

⁷⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 214. DKT JKv, 1960. december 17.

⁷⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 216–217. DKT JKv, 1960. december 17.

„a vb részéről patronáló vb-elnök úgy látta, hogy az szükségtelen, mivel a víztároló építésén kívül más községfejlesztési probléma nincs a községben anyagi fedezet híján”.⁷⁶

Tinka György tanácsstag, a helyi párttitkár a pártszervezettel kapcsolatos kritikára reagált. Közölte, hogy a pártcsoportnak nem kell minden tanácsülés előtt üléseznie, csak abban az esetben, amikor politikai vonatkozású ügyek kerülnek napirendre, vagy olyan döntést igényelnek, amelyekhez a párttagokkal való konzultációra van szükség. Arra hivatkozott, hogy a járási tanácsnál is ugyanígy működik a rendszer. Velner vb-elnöknek a felmerülő kérdésekre adott válaszai után a tanács a beszámolót egyhangúlag elfogadta.⁷⁷

1961. május 20-án zajlott le a szokásos évi közbiztonsági beszámoló, az előadó Hegyi Sándor rendőr főtörzsőrmester volt. Az előző évvel ellentétben már nem minősítette egyértelműen jónak a település közbiztonsági helyzetét. Bár a községben egyetlen társadalmi tulajdon elleni bűncselekmény miatt sem folytattak eljárást az elmúlt évben, a testi sértések száma emelkedett, ezek közül kettő történt családon belül. Nagy problémának tartotta a közlekedési baleseteket, mind közúton, mind a vasútnál. Utóbbival kapcsolatban elmondta, hogy

„halálos kimenetelű balesetre került sor az utóbbi napokban, amikor a MÁV-állomás területén áthaladva a Balázs bácsit elütötte a vonat. Ez is önhibából adódott elő, mert rossz volt a hallása és mégis ott ment keresztül. Itt elmondhatjuk, hogy sok hiányosság van a MÁV területén, többek között a MÁV részéről, mert nincs rendesen elkerítve, de főként az utazóközönség részéről, mert mindig csak az utolsó pillanatban szalad, és akkor a síneken keresztül”.⁷⁸

Ifjúságvédelmi vonalon továbbra jelentős probléma volt a fiatalok kocsmái jelenléte. Ezzel kapcsolatban üdvözölte a tanács 14 tagú ifjúságvédelmi bizottságának megalakulását, amely ellenőrzéseket hajt végre a kritikus területeken. Elmondta, hogy a bizottsággal együttműködve nagyobb súlyú bűncselekmények elkövetőinek is nyomára akadtak, példaként egy pedofil fajtalankodó ügyét hozta fel. Ebben a beszámolóban került szóba először a cigányság kérdése: a főtörzsőrmester elmondta, hogy mintegy 50 fő költözött a községbe, akik a Toldi utcában vásároltak meg egy beépítetlen területet és kezdtek építkezésbe. Elmondta, hogy többen fordultak panasszal a rendőrséghez miattuk, ugyanakkor az alkotmány biztosítja minden magyar állampolgár számára a szabad költözködési jogát, így *„tudomásul kell vennünk, ha nem is tetszősen, hogy nem tudjuk megakadályozni letelepedésüket”*. Ez a kérdés a beszámoló megvitatása során

⁷⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 205–206. DKT JKv, 1960. december 17.

⁷⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 7. köt. 209. DKT JKv, 1960. december 17.

⁷⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 8. köt. 111–115. DKT JKv, 1961. május 20.

is szóba került. Hovány Antalné tanácsstag azt javasolta, hogy a cigányok között jelöljenek ki egy önkéntes rendfenntartó személyt. A tanácsülés a beszámolót egyhangúlag elfogadta, és Hegyi Sándor főtörzsőrmestert dicséretben részesítette.⁷⁹

Az augusztus 20-ai alkotmányünnepel kapcsolatban ebben az évben nem került sor komolyabb ünneplésre. A 19-ei, ünnepi tanácsülésen Velner Lajos vb-elnök szinte (időnként szóról-szóra) ugyanazokat a frázisokat mondta el, mint az előző évi ünnepi szónok. Az év végi beszámoló jelentősen különbözött a korábbiaktól, elsősorban abban a tekintetben, hogy az előadó vb-elnök a korábbiaknál sokkal többet foglalkozott országos és nemzetközi politikai témákkal beszédében. Ennek talán az lehetett az oka, hogy az 1961. év volt a hidegháború időszakának egyik mélypontja, amikor a berlini válság miatt csaknem háborús konfliktusra került sor a nyugati hatalmak és a Szovjetunió között. Ez a sokk komoly hatással volt a keleti blokk politikájának minden szintjére. Így talán már jobban érthető, hogy Velner beszédének egyik sarokpontja a nukleáris kísérletek moratóriuma volt. A belpolitikai témák közül az Országgyűlés által elfogadott új ötéves tervet (1961–1965) tartotta legfontosabbnak, amiben meghatározott feladatokból a tanácsnak is kell vennie a részét. Fő tennivalónak a lakossági ellátás színvonalának emelését tekintette „kulturális, gazdasági, kommunális, egészségügyi, szociális vonatkozásban”. Továbbra is problémának tartotta egyrészt a lakosság nem megfelelő tájékoztatását a meghozott tanácsi határozatokról, másrészt pedig azt, hogy az állandó bizottságok munkája még mindig sok kívánnivalót hagyott maga után. Ugyanakkor azt is elmondta, hogy eleget tettek a múlt évben tett célkitűzésnek, miszerint végrehajtják a községben a termelészövetkezet létrehozását. Bejelentette, hogy az év folyamán a község 1714 kataszteri holdnyi földterületén 348 tagú termelészövetkezeti csoport alakult. A beszámolót a jövő évi mezőgazdasági termelési terv ismertetésével zárta.⁸⁰

Az 1962. évi közbiztonsági beszámolót a korábbi időszakokkal ellentétben nem tavasszal, hanem a nyár végén, az augusztus 18-ai tanácsülésen tárgyalták. Az előadó, Bánkuti Miklós rendőr százados elmondta, hogy továbbra is a betörések, illetve kerékpárlopások a leggyakoribb bűncselekmények a községben. Utóbbiakat legtöbbször akkor lopják el, amikor tulajdonosuk „kerékpárját őrizetlenül az italbolt előtt hagyja”. A lopások közül három esetben volt fiatalkorú az elkövető, ezen ügyekben együttműködnek a tanács ifjúságvédelmi bizottságával. Hiányosságnak tartotta, hogy a községnek nincs mezőőri szolgálata, az alkalmazott éjjeliőrök munkája pedig nem kielégítő, ellenőrzésük során gyakran előfordult, hogy nem találták őket szolgálati helyükön, vagy aludtak. A közlekedés területén viszont rosszabbnak tartotta a helyzetet a korábbiaknál, első-

⁷⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 8. köt. 101–102. DKT JKv, 1961. május 20.

⁸⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 8. köt. 172–174. DKT JKv, 1961. augusztus 19.; MNL PML XXIII. 734. a. 8. köt. 300–302. DKT JKv, 1961. december 9.

sorban azért, mert a kerékpárokon sok esetben nincs megfelelő felszerelés (lámpa, csengő). Az autósok között még rosszabb a helyzet, három áldozatot követelő halálos közlekedési baleset is történt a községben, amikor jogosítvány és megfelelő tudás nélküli sofőr vezetett.⁸¹ A cigánykérdés továbbra is napirenden volt: Rajkai Pálné tanácstag

„kifogásolta, hogy a cigányoknak kocsijuk, lovuk van, amikor nem végeznek hivatás-szerű munkát. Ez ad lehetőséget a lopásra, azzal járnak ki a határba, amiért a gazdák panasszal fordultak hozzá, sőt az is előfordult, hogy az egyik gazdát megtámadták és megverték.”

A százados válaszában közölte, hogy vizsgálják, indokolt-e esetükben a ló tartása, *„és ahol nem kenyérkeresői lehetőségül szolgál, elveszik”*.⁸²

Ritkán fordult elő, hogy pártügyeket tárgyaltak volna tanácsuléseken. Jelentős kivétel volt ez alól az 1962. szeptember 7-ei ülés, amelynek egyetlen napirendi pontja a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának (MSZMP KB) tézisei voltak, amelyeket a párt VIII. kongresszusán kívántak előadni. Ezek közül a legjelentősebb a személyi kultusszal, és annak hatásaival foglalkozó pont volt. Velner vb-elnök ezt is részletesen ismertette, a jegyzőkönyv szerint

„megemlékezett a Rákosi-korszak ideje alatti koncepciós perekről és bejelentette, hogy ezen perek áldozatai közül 190 embert rehabilitáltak, a bíróságoktól több személyt felmentettek. Kifejtette a koncepciós perek előidézőjét és következményeit, valamint a jelenlegi irány szerinti különbséget”.⁸³

A vita során konkrét községi eset is felmerült: Dr. Osvay László tanács-tag említette meg G. Veress György nevét, akit azért ítélték el, mert egy verekedés során kiszúrta egy rokona szemét. Straub Károlyné, a korábbi párttitkár erre igen élesen reagált, mivel szerinte *„Veress nemcsak rokona-inak, de a rendszernek is ellensége volt”*. Osvay szerint az váltotta ki belőle ezt, hogy mint kulákot megalázták és nem emberi hangon beszéltek vele a rokonai. Velner vb-elnök közbevetette, hogy

„épp az volt helytelen, hogy ennek mint közbűntényes ügynek a tárgyalásánál felhasználták azt, hogy az illetőt kuláknak nyilvánították, és az ítéletet is aszerint hozták. A Központi Bizottság megvizsgálta azokat a pereket, ahol súlyos méltánytalanság történt, azok között ez az ügy nem szerepelt.”

Számel Pál ezután tájékoztatta a tanácsot, hogy a koncepciós perek során olyan meghurcolt politikai vezetők, táborno-kok rehabilitálásával foglalkoztak, ahol nem játszott közre közönséges bűnözés. Javasolta,

⁸¹ MNL PML XXIII. 734. a. 9. köt. 272. DKT JKv, 1962. augusztus 18.

⁸² MNL PML XXIII. 734. a. 9. köt. 273–274. DKT JKv, 1962. augusztus 18.

⁸³ MNL PML XXIII. 734. a. 9. köt. 287. DKT JKv, 1962. szeptember 7.

hogy a koncepciók perek áldozatainak családtagjai egyénenként kérjék a bíróságtól a rehabilitációt, azonban azt nem támogatta, hogy a tanács hozzon ilyen irányú határozatot.⁸⁴

Az év végi tanácsi és vb-beszámolót a december 8-ai tanácsülésen tartották meg. Mivel a tanácsülés ciklusa végén járt, Velner vb-elnök nemcsak az adott év, hanem az elmúlt négy év munkáját is összefoglalta. Elmondta, hogy a tanácsüléseken a részvételi arány átlagosan 60-68%-os volt, bár voltak olyan tanácsstagok, akik egyetlen ülésen sem vettek részt. A többség azonban megfelelően részt vett a munkában, és rendszeres kapcsolatban voltak saját választókerületük szavazóival is. Jó néhány fejlesztés valósult meg közérdekű munkaként, például a vízvezeték- és villanyhálózat kiépítése, iskolai tantermek és közúti járdák építése, amelyekben tanácsstagok is részt vettek. Beszélt az állandó bizottságok munkájáról is, elmondta, hogy a mezőgazdasági bizottság egyáltalán nem működött, ellenben a pénzügyi, a kereskedelmi és az egészségügyi bizottságok igen aktívak voltak. A vb munkáját ugyancsak sikeresnek mondta, elismerte a tagok által végzett munkát. Részletesen ismertette a községi termelészövetkezeti csoport megalakítási munkálatait, és az azóta végzett tevékenységet. Közölte a tanáccsal, hogy még sok munkára lesz szükség a tsz megerősítésében.⁸⁵ Az 1962. évi V. törvénynek megfelelően a tanács mandátuma 1962. december 15-én járt le.

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. Több, már évekkel korábban tervbe vett, de 1956 ősze és az azt követő idők miatt elmaradt fejlesztés ebben a ciklusban került újra napirendre vagy valósult meg. 1958 márciusában merült fel újra az ötödik orvosi körzet ügye, egyúttal határozat született egy orvosi lakás 60 napon belüli biztosításáról. A vízhálózat bővülése is igazán ezekben az években indult be, amelyhez a lakosság kétkezi munkáját és pénzbeli felajánlását is jelentős mértékben igénybe vették. 1958 márciusában a Moszkva (ma: Báthory utca) és az Alkotmány (ma: Görgey) utcai lakosok például 13.000 forintot és társadalmi munkát ajánlottak fel a két utca vízvezetékrendszerének megépítéséhez, a megvalósult felajánlás mértéke azonban községi szinten ennél is nagyobb összegre rúgott, 15.000 forintnyi társadalmi munkát végeztek el a község lakói, és 18.000 forintot fizettek be a községfejlesztési alapba.⁸⁶ A régóta tervezett új víztorony építése is ekkor fordult célegyenesbe, a tanács 1959-re irányozta elő annak tervezését, a gyerekfürdő építésére is ugyanazon évben különítettek el költségvetési pénzt. 1960-ban már a korábbi években kitűzött célok nagy részének megvalósulásáról számolhatott be a községi tanácsülés illetékes

⁸⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 9. köt. 288. DKT JKv, 1962. szeptember 7.

⁸⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 9. köt. 401–408. DKT JKv, 1962. december 8.

⁸⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 67. DKT JKv, 1958. március 20.; MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 110. DKT JKv, 1958. december 18.

előadója. Ezek közé tartozott a vízhálózat bővítése, a bölcsőde tatarozása, a gyerekstrand felújítása, orvoslakás vásárlása stb., amelyekhez a lakosság pénzbeli és társadalmi munka révén megvalósult hozzájárulása 220.000 forintra rúgott.⁸⁷

A községháza melletti téren, 1958-ban az Országos Takarékpénztár nyitott fiókot.⁸⁸ 1961-ben az ÁFOR-benzinkút létesült a Fő úton, a Kegyeleti temető közelében. A félmillió forintba kerülő üzemanyag-töltő-állomás megépítéséhez az akkori értéken 10.000 forintba kerülő, majd 200 méter hosszú bekötő út megépítése révén a község is hozzájárult.⁸⁹

1962 márciusában is született egy számos részletre figyelmet fordító községfejlesztési, -rendezési terv. A készítő a közintézmények kapcsán azt állapították meg, hogy főként az alapfokú intézményekben van hiány, és elhelyezkedésük sem felel meg a település szerkezetének. A község nagy kiterjedése okán nem egyetlen centrum kialakítását, fejlesztését javasolták, hanem három helyet jelöltek meg kisebb alközpont létesítésére: a 2-es út és a Fóti út környékén, az alagi részen és a műhelytelepi részen. Célszerűnek tartották az üdülőterületnél egy idényjellegű modern szálló, étterem és üzletház felhúzását. A Tanácsházának, az MSZMP székházának, az OTP-nek, a három postahivatalnak és a Rendőrségnek helyet adó épületeket megfelelőnek tartották. A Tanácsházát szükség esetén bővíthetőnek tartották, a Tűzoltóságnak viszont úgy ítélték: új helyre van szüksége.⁹⁰ A két temető közül a 2. számú főút mellett fekvő bővítése nehézkes lett volna, így új temető nyitását látták célszerűnek az alagi részen.

A tervet még két témát érintett, az első ezek sorában a közlekedés volt. Ennek részeként fontosnak ítélték, hogy a település rácsatlakozzon a 2. számú gyorsforgalmi útra (ma: M2), valamint a 2. sz. főút külterületi részeinek átépítését, a vasúti átjárók elhelyezkedését, a község nagy kiterjedését és a kialakítandó helyi buszközlekedés figyelembe vételével gyűjtőhálózat kiépítését, illetve a csomópontok rendezését.⁹¹

A korábban is sokszor napirendre került vízellátás problémáját tárgyalták utolsóként. A tervet szerint az 1962-ben üzemelő vízmű csak a község lakosságának 20%-át, mintegy 3000 embert volt képes ellátni, így az akkor már épülő 600 m³-es víztoronyra, és az azzal egy időben megvalósuló főnyomóvezetékre hárult a vízellátás feladata. Szóba került a vízellátás gerincvezetékének kiépítése is, amely terén Alag állt a legkevesbé jól.⁹² Mindez azonban csak tervet maradt.

⁸⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 111. DKT JKv, 1958. december 18.; MNL PML XXIII. 734. a. 5. kötet 34. DKT JKv, 1959. május 21. MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 3–4. DKT JKv, 1960. január 23.

⁸⁸ KELEMEN–PAPP, 1975. 70.

⁸⁹ ÁFOR = Ásványolaj Forgalmi Vállalat. *Autó-Motor*, 14. (1961) 23. sz. 29. (1961. december 1.); MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 104–105. DKT JKv, 1961. május 20.

⁹⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 123–124. DKT JKv, 1962. március 10.

⁹¹ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 127–128. DKT JKv, 1962. március 10.

⁹² MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 128. DKT JKv, 1962. március 10.

Köznevelési intézményrendszer. Az iskolák meglévő tantermeinek számát elégtelennek tartották a zsúfoltságot és a jövőbeni népességnövekedést tekintve, így 1975-re a már használt 24 tanterem mellé újabb 44-et terveztek megépíteni, amelyek közül a 3. számúhoz négy tanterem megépítését lehetségesnek tartották, ám a többi számára új hely keresését javasolták. A fővárosba és Vácra bejáró középiskolás diákok miatt egy 12 tantermes gimnázium és egy nyolc tantermes, de bővíthető technikum megépítését is szükségesnek tartotta a tervezet. Az 1962-ben meglévő négy óvoda (férőhelyszám: 240) közül kettőt tartottak zsúfoltnak, de bővíthetőnek ítélték, 70 hellyel, de ezek mellett további 260 helyet tartottak még szükségesnek 1975-re. A településen ekkor három – egy tanácsi és két gyári (járműjavító és konzervgyár) – bölcsőde működött, összesen 285 férőhellyel, így 200 fős bővítést terveztek. Az iskolák megnagyobbításával összehangolva növelni kívánták a napközit is, továbbá a már működő hat mellé újabb négy tanterem építését tartották kívánatosnak az Iparitanuló Otthon számára.⁹³

Egészségügyi infrastruktúra. A korábban többször is emlegetett újabb orvosi körzetet az egészségügyi szervek nem engedélyezték, így a tervezet készítői a meglévő orvosi rendelők, szakrendelők és az egészségház helyesebb elosztását látták megfelelőnek. Az akkor működő két gyógyszerár, úgy tűnt, kielégíti az igényeket. A MÁV-lakótelepen üzemelő tisztasági fürdő mellé viszont új felhúzását javasolták a község déli részén.⁹⁴

Kultúra és művelődés. A mozik kapacitását elégségesnek ítélték, illetve a József Attila és a Petőfi művelődési otthonok működését is megfelelőnek tartották, bár utóbbi felújítására javaslatot tettek. A két könyvtárat is bővítenedőnek gondolták, valamint egy Alagon működő fiókkönyvtár megnyitását is javasolták. A közellátás kapcsán a meglévő üzletek korszerűsítését és a javasolt alközpontokban újak nyitását tartották szem előtt.⁹⁵

3. kép: A Vörös Csillag mozi Dunakeszin

Sport. A sportolásra alkalmas helyszínekből nem építettek volna új(ka)t, hanem a fejlesztést tartották üdvöztetőnek. A repteret és a lóversenypályát hosszabb távon is üzemeltetendőnek gondolták. A dunai strand fejlesztését azonban nem javasolták, mondván, hogy mind a településtől, mind pedig a kiépítendő

⁹³ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 124–125. DKT JKv, 1962. március 10.

⁹⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 126. DKT JKv, 1962. március 10.

⁹⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 125, 126. DKT JKv, 1962. március 10.

üdülővezettől távol fekszik. Ennél fogva új strand építésére gondoltak, amely számára a Duna sort ítélték ideális helynek.⁹⁶

A negyedik tanácsi ciklus (1962–1967)

Politikatörténet

Az újonnan megválasztott tanács alakuló ülésére 1963. március 1-jén került sor. Forró István korelnök javaslatára György Ödön elnökletével, Veress Dénes és Kónya Ferenc részvételével mandátumvizsgáló bizottság alakult, amely mind a 72 megválasztott tanácstag mandátumát igazolta.

4. táblázat: Dunakeszi Község Tanácsának 1962-ben megválasztott tagjai⁹⁷

Bán Mihály	Jurtin Lászlóné	Markó István	Rózsás Sándor
Barabás Györgyné	Kardos József, dr.	Mittli Dezső	Sági István
Béres Mihály	Kasó Pál	Monori Balázs	Sántha István
Blaskó Istvánné	Kerekes Mihályné	Muka Istvánné	Straub Károlyné
Boda Tibor	Keresztes Mihály	Nagy Lászlóné	Számel Pál
Budai András	Kiss B. József	Némedi Magdolna	Száraz István
Dorozsmai József	Kollár Istvánné	Neumann Ödön	Száraz Mihály
Fekete Sándor	Kónya Ferenc	Novotny Ferenc	Szép Károly
Fenákel György	Kovács Pálné	Osvay László, dr.	Szócs József
Fényi Sándorné	Kozman Ferenc	Ölvedi Ottó	Sztojanov Iván, dr.
Fódi Sándor	Kövesdi László	Pajor Jánosné	Szviatovszky Gyula
Forró István	Kubicsek Istvánné	Páll Istvánné	Tóth József
Gedai Sándor	Kulai László	Papp Jánosné	Velner Lajos
György Ödön	Lászik Ferenc	Poniczky János	Veress Dénes
Győrvári Ferencné	László György	Poniczky Károlyné	Vincze Antal
Hantos Mária	László István	Pusztai Ede	Vincze József
Hegedűs János	Lipták Mihály	Rátki Zoltán	Vitályos László
Jávor Béla	Mag Jenő	Révay Lajosné	Vörös Györgyné

A korelnök ezután átadta az ülés vezetését a megválasztott Keresztes Mihály levezető elnöknek, aki ismertette a HFN Bizottságának javaslatát a 9 tagú vb tagjelöltjeire. A jelöltek, név szerint Béres Mihály, Fódi Sándor,

⁹⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 126–127. DKT JKv, 1962. március 10.

⁹⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 10. köt. 5. DKT JKv, 1963. március 1.

Forró István, Hegedűs János, László István, Kulai László, Markó István, Monori Balázs és Velnér Lajos tanácsstagokat egyhangú szavazással választották meg a vb tagjaivá. Az újonnan megalakult vb tanácskozásra vonult vissza, ahol megválasztották tisztségviselőiket: elnöknek Velnér Lajost, elnökhelyettesnek Hegedűs Jánost, titkárnak Monori Balázst. Következő napirendi pontként megalakították az új tanácsi állandó bizottságokat, a közegészségügyi-szociális, az ipari-kereskedelmi, a mezőgazdasági, a művelődésügyi, az oktatási, a pénzügyi és a községgazdálkodási bizottságot. Minden állandó bizottság 7-7 tagból állt. Ekkor hoztak létre az egyes bizottságokhoz kapcsolódó albizottságokat is, mégpedig a szociális, a kontártevékenységet ellenőrző, a növényvédelmi, a kulturális, a családi és társadalmi ünnepekkel foglalkozó, valamint az ifjúságvédelmi albizottságot.⁹⁸

Monori Balázs vb-titkárnak az október 19-ei tanácsülés elé terjesztett, a VIII. kongresszus határozatai alapján elkészített javaslatában, amely *„A tanácsi munka javításának, társadalmasításának és a községi hatáskör növelésének időszerű problémái”* címet viselte, néhány érdekes adatot tudhatunk meg az újonnan megválasztott tanácsról és vb-ről. Az adatok szerint az érettségivel vagy ennél magasabb végzettséggel rendelkező tanácsstagok száma az 1958-as 13 főről 27-re emelkedett, a tanácsstagok aktivitása (beleértve a 41 új tagét is) erősebb, mint a korábbi ciklusban, és emelkedett a tanácsüléseken felszólalók száma is. Javasolta az állandó bizottságok hatáskörének kiterjesztését, hogy területükön önálló döntéshozó szervként is működhessenek, a tanácsülés fellebviteli fórumként működjön felettük. Legfontosabb javaslata mégis a szakigazgatási (apparátusi) dolgozók szakmai (és politikai) képzésének megerősítésére irányult, hiszen a helyi feladatok sokrétűbbé válása ezt megkövetelte. A tanács a beterjesztett javaslatot elfogadta.⁹⁹

Az 1964-es közbiztonsági beszámolót március 14-én tárgyalták, előadója ismét Hegyi Sándor főtörzsőrmester volt. Elmondása szerint az elmúlt év során súlyosabb bűncselekmények nem történtek, ellenben a régi probléma, a kisebb lopások továbbra is megkeserítik a lakosság mindennapi életét, emellett elszaporodtak a családon belüli erőszakos cselekedetek. Ifjúságvédelmi témában elismerését fejezte ki az illetékes albizottság munkája iránt, és javasolta létszámának bővítését. Beszámolója végén megemlítette a cigányság problémáját is, kérte a tanácsstagokat, hogy körzeteikben figyelmeztessék a lakosságot, és tegyenek meg mindent a *„cigányok megneveléséért”*.¹⁰⁰

A felszabadulás 1965. április 4-én esedékes, 20. évfordulójára való megemlékezésre már egy évvel korábban megkezdték a felkészülést. Az április 21-ei tanácsülésen Monori vb-titkár terjesztette be az évfordulóra tervezett *„Ki mit vállal?”*-mozgalom indítását. Ebben elsősorban

⁹⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 10. köt. 5–9. DKT JKv, 1963. március 1.

⁹⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 10. köt. 319–323. DKT JKv, 1963. október 19.

¹⁰⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 11. köt. 104–107. DKT JKv, 1964. március 14.

egyéni vállalatokra gondoltak, de javasolta, hogy a tömegszervezetek (konkrétan a Nőtanácsot és a Vöröskeresztet említette) tehetnek testületi felajánlásokat is. Elsősorban községrszépítési, javítási, parkosítási munkák elvégzést javasolta. A napirend második pontjában Felszabadulási Emlékbizottság felállítását határozták el, amelynek feladata az ünnepség szervezési munkálatainak koordinálása volt. A tagokra Budai András, a HNF helyi szervezetének elnöke tett javaslatot: Bakáts Károly, Darvasi Éva, Ferenczy László, Hovány Antalné, Kónya Ferenc, Monori Balázs, Rákos Péter, Zoletnik Sándor, Vályi József személyében. A tanács egyhangúlag elfogadta a javaslatot.¹⁰¹

Az október 10-ei tanácsülésen rendkívüli közbiztonsági beszámolóra került sor. Ennek oka az volt, hogy a községi rendőrőrs új parancsnokot kapott Bencze István rendőr törzssórmester személyében, aki ekkor mutatkozott be, és ismertette a tanáccsal elképzeléseit. Ennek során aggodalmát fejezte ki az ekkoriban bevezetett ki- és beutazási szabályenyhítések kapcsán, bár természetesen vitatható, mennyiben volt ennek alapja Dunakeszi számára. A tanácsstagok erre nem is reagáltak, sokkal jobban érdekelték őket a már feljebb is többször említett közlekedési szabálysértési problémák. Ezek kapcsán az új őrsvezető több intézkedésre ígéretet tett.¹⁰²

Az év végi tanácsi és vb-beszámolóban Velner kijelentette, hogy az 1964-es évben igen eredményes munkát végeztek, az előzetes munkatervben foglaltakat teljes egészében sikerült megtárgyalni és elvégezni, a tanácsstagok aktivitása nőtt, ahogy a tanácsüléseken való jelenlét aránya is. Ugyancsak javult az állandó bizottsági munka is, ebben az évben már nem fordult elő olyan, hogy valamely bizottság egyszer sem ült volna össze. Javulást volt a vb munkájában is, véleménye szerint többek között azért, mert előfordult, hogy csökkentették a vb-ülésre hivatalból meghívottak számát, így a testület hatékonyabban tudott dolgozni.¹⁰³

Az 1965. március 13-ai ülésen jelentés tettek a korábban említett, a felszabadulás 20. évfordulója alkalmából útjára indított „*Ki mit vállal?*” mozgalom eredményeiről. A beszámolót Pogonyi Pálné, a HNF helyi szervezetének titkára terjesztette a tanácsülés elé. Ismertette az egyes vállalatokat, majd a korábbi határozatnak megfelelően azoknak a névsorát, akik 1945 óta tevékenykedtek a helyi közéletben (államhatalmi, párt- vagy tömegszervezetekben), és javasolta kitüntetésüket a „társadalmi munka érdemérem” arany, ezüst vagy bronz fokozatával. A határozat vitájában Monori Balázs vb-titkár felvetette, hogy a városszépítési munkákba a tanácson és a HNF-en kívül vonják be a párt, valamint a KISZ helyi szervezeteit is, Fódi Sándor vb-tag, iskolaigazgató pedig az általa vezetett intézmény nevében vállalt fel további társadalmi munkákat a mozgalom keretében.¹⁰⁴

¹⁰¹ MNL PML XXIII. 734. a. 11. köt. 147–150. DKT JKv, 1964. április 21.

¹⁰² MNL PML XXIII. 734. a. 12. köt. 131–132. DKT JKv, 1964. október 10.

¹⁰³ MNL PML XXIII. 734. a. 12. köt. 204–207. DKT JKv, 1964. december 19.

¹⁰⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 13. köt. 76–77. DKT JKv, 1965. március 13.

Az április 2-ai ülésen emlékeztek meg végül a felszabadulás 20. évfordulójáról, ahol az ünnepi beszédet Velner Lajos vb-elnök tartotta. Ebben a szokásos toposzok mellett megemlékezett a „bolgár és román hősök”-ről is, és természetesen nem maradhatott el a párhuzam az 1848-as forradalommal és az 1919-es Tanácsköztársasággal sem. Ezután szinte tételesen felsorolt minden intézkedést 1945-től, a földreformtól kezdve az új pénz bevezetésén át a bankok és gyárak államosításáig. Méltatta a termelészövetkezetek megszervezését, valamint a teljes foglalkoztatottságot. Beszéde záró részében a pártot, a pártvezetőket és az öt éves tervet dicsőítette. A beszéd elhangzása után Forró István levezető elnök kérésére Nándori Magda és Jencsok Zsuzsanna gimnazisták megkoszorúzták az emléktáblát, majd a Petőfi Sándor Művelődési Központban megnyílt az évfordulóra szervezett kiállítás.¹⁰⁵

A novemberben lezajlott közbiztonsági tájékoztatón Hegyi főtörzs-őrmeister a különböző (magánszemélyek és a társadalmi tulajdon ellen elkövetett) lopások számának aránylag magas, 7%-os emelkedéséről számolt be, bár a jegyzőkönyvhöz csatolt előterjesztés alapján úgy tűnik, a köznyelvben „seftelésnek” nevezett eseteket is ebbe a kategóriába sorolta. Súlyosabb esetet jelentett viszont az, hogy elmondása szerint az utóbbi hónapokban egy gyermek- és fiatalkorúakból álló társaság betöréseket követett el, amelyek során

„egy alkalommal több helyre is behatoltak, és szerencsájükre mindig sikerrel, mert volt olyan hely is, ahol éppen 5-6 ezer forintba bukkantak”.

Ugyanakkor azt is jelentette, hogy a társaság lebukott, és az eljárás ellenük folyamatban van. A cigánykérdés továbbra is napirenden volt, bár Hegyi szerint a lakosság által panaszolt lopásokat nem a Dunakeszin élők, hanem egy Főtről átjáró család követte el. Zárásként bejelentette, hogy a községben működő körzeti megbízottak száma háromra emelkedett.¹⁰⁶

Településfejlődés

Rövid időn belül, tulajdonképpen mindössze pár év alatt jó néhány, az 1962. évi rendezési tervben szereplő elképzelés meg is valósult.

Infrastrukturális fejlesztések. A vízellátás kérdése a fejlesztések ellenére sem került le a napirendről. 1963-ban például vízhiány lépett fel, amely miatt a községi tanács a lakókat a vízfogyasztás mérséklésére, a Fővárosi Vízműveket pedig a korábban megígért gépek (szivattyúk) üzembe állítására kérte.¹⁰⁷ A helyzeten volt hivatott segíteni az 1963. január 1-jén megalakult Pestmegyei Víz- és Csatornamű Vállalat, amelynek

¹⁰⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 13. köt. 97., 99–103. DKT JKv, 1965. április 2.

¹⁰⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 13. köt. 345–349. DKT JKv, 1965. november 20.

¹⁰⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 10. kötet 232–234. DKT JKv, 1963. augusztus 10.

feladata a megyében található törpe és kis vízművek üzemeltetése volt. A cég Dunakeszi vízellátásának felmérése után ugyanarra a következtetésre jutott: a vízfogyasztást a lakosságnak korlátoznia kell az ivóvíz és szociális igénybevételekre,

„tekintettel arra, hogy a nagymérvű hálózat fejlesztése nincs arányban a víznyerési és -termelési kapacitással”.¹⁰⁸

A község lakosságának nagyütemű növekedése folytán szinte állandó gondot okozott a lakhatás kérdése is. Egyrészt az üzemek lakásépítési akciói révén épülő lakások és a tanács által biztosított házhelyek száma sem volt elégséges, másrészt viszont az önerőből megoldott építkezéseknél sokszor hiányzott az építési engedély. Utóbbi meg nem léte persze nemcsak a lakosok nemtörődömsége, hanem az illetékes hatóság túlterheltsége, lassúsága folytán is adódhatott. A lakosság dinamikus növekedését mi sem mutatja jobban, mint hogy az 1960-as évek első felében évente sok száz fővel gyarapodott a népesség: 1960-ban 685, 1961-ben 730, 1962-ben 860, 1963-ban 1020 fős volt a növekedés, 1964-ben pedig csak novemberig 1329 fővel lett több az állandóan helyben lakók száma. A népességnövekedési trend az évtized második felére még inkább felgyorsult. 1965-ben 1786, 1966-ban 1538, 1967-ben 1345, 1968-ban 732, 1969-ben pedig 1171 fős népességtöbbletre tett szert a község az előző évhez viszonyítva. A népesség növekedésének mértéke oda vezetett, hogy az 1980-ra tervezett lélekszámát már 1965-re elérte a község, Dunakeszi zsúfoltsága pedig meghaladta a Pest megyei átlagot, hiszen míg a megyében egy lakószobában átlagban 2,5, addig Dunakeszin 3 fő lakott.¹⁰⁹

Bár haladt előre a község villamosítása is, ennek ellenére 1966 végén még mindig – a külterületnek számító Szabadságligetet (ma: Dunakeszi-Alsó) nem számítva – 5 kilométernyi útszakasz volt elektromos hálózat nélkül; a hálózat kiépítését 1969-ig tervezték befejezni. Tervbe vették a közvilágítás korszerűsítését is a főbb utcákban, de azt még így is elégtelennek ítélték, mondván, hogy a 100 méterenként meglévő lámpák igen csekély fényt adnak csak. A megnövekedett áramfogyasztás miatt a már meglévő hálózatot is korszerűsítették, illetve növelték a vezetékek keresztmetszetét.¹¹⁰

Köznevelési intézményrendszer. 1964-ben és 1966-ban újabb négy-négy tanteremmel bővült a 2. Sz. Általános Iskola, az 1. Sz. Általános Iskola pedig 1965-ben oldalszárnnyal gazdagodott, amelyben tornaszobát, öltözőt és

¹⁰⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 10. kötet 246–247. DKT JKv, 1963. augusztus 10.

¹⁰⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 12. kötet 160–163., 181. DKT JKv, 1964. november 21.; MNL PML XXIII. 734. a. 18. kötet 126–127. DKT JKv, 1970. április 18.; MNL PML XXIII. 734. a. 16. kötet 171. DKT JKv, 1968. június 29.; MNL PML XXIII. 734. a. 12. kötet 181. DKT JKv, 1964. november 21.

¹¹⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 14. kötet 374–375. DKT JKv, 1966. október 15.; KELEMEN–PAPP, 1975. 38.

politechnikai helyiségeket is kialakítottak. Az igények gyors növekedésének és a megvalósult fejlesztéseknek köszönhetően 1963-ban elindulhatott a gimnáziumi oktatás a 2. Sz. Általános Iskola épületében. 1964 októberében 60 tanulóval hegedű, gitár, zongora és előképző, valamint

4. kép: A 2. Sz. Általános Iskola épülete 1960-ban, a bővítés előtt

harmonika szakokon zeneoktatás indult a Petőfi Sándor Kultúrházban, majd 1967-től a Fót központtal működő Váci Járási Körzeti Zeneiskola kihelyezett osztálya végezte tovább e feladatot.¹¹¹

Egyéb. Állandó gondot okozott az is, hogy a helyi ipar és az új üzemindulások ellenére a munkaképes lakosság hozzávetőleg háromnegyede a korban Budapestre járt dolgozni. A hatvanas évekbeli panaszok szerint a vonatok például

csúcsidőben zsúfoltak voltak és nem is közlekedtek megfelelő sűrűséggel, így gyakori volt, hogy a munkába igyekvők elkéstek a munkahelyükről. Felmerültek ugyanakkor további problémák is, például, hogy a vonatoknak és az állomásoknak rossz a higiéniája, és „*Súlyosbítja a helyzetet, hogy elterjedt a vonatokon a zugpálinkamérés...*”¹¹²

Az ötödik tanácsi ciklus (1967–1971)

Politikatörténet

1967. március 19-én került sor a következő tanácsi választásokra. Az ennek során megválasztott új tanács alakuló ülése március 25-én ült össze. Az ülés korelnöke felkérte Velner Lajost a levezető elnöki feladat ellátására, dr. Vida Gyula járási vb-elnököt és Balogh László járási párttitkárt Kovács Pálné, Keresztes Mihály és Erdős Ernő tanácstagokat az elnökség tagjának, Bakács Károlyt és Zentai Györgyöt pedig hitelesítőkné. A mandátumvizsgáló bizottság elnökének György Ödönt, tagoknak pedig Budai Andrást és Veress Dénest választották meg. A bizottság a 72 megválasztott tanácstag mandátumát igazolta.

¹¹¹ KELEMEN–PAPP, 1975. 83–84.; MNL PML XXIII. 734. a. 13. kötet 264. DKT JKv, 1965. szeptember 11.; MNL PML XXIII. 734. a. 21. kötet 308. DKT JKv, 1973. október 26.

¹¹² *Javul-e a közlekedés a fóti vasútvonalon?* In: *Népszabadság*, 23. (1965) 290. sz. 9. (1965. december 9.); *Nehéz sorsú emberek. Szélgjegyzet egy tanulságos vitához.* In: *Népszabadság*, 25. (1967) 168. sz. 3. (1967. július 19.).

5. táblázat: Dunakeszi Község Tanácsának 1967-ben megválasztott tagjai¹¹³

Bagi Jánosné	Horák János	Mészáros István	Solymosi János
Bakács Károly	Horváth László	Monori Balázs, dr.	Strausz Imre
Barabás Györgyné	Jávor Béla	Muka Istvánné	Szakáll Károlyné
Bencze Istvánné	Jurtin Lászlóné	Nagy Lászlóné	Szárász István
Béres Mihály	Kardos Józsefné, dr.	Novotny Ferenc	Szép Károly
Blaskó Lajos	Kerekes Mihályné	Pajor Jánosné	Szőcs József
Boda Tibor	Keresztes Mihály	Pallagi Sándor	Sztojanov Iván, dr.
Boros József	Kiss B. József	Pandur József	Tóth József
Bödök Gyula	Kladács János	Papp Gedeon	Velner Lajos
Budai András	Kovács Pálné	Pesti Vince	Veres András
Domoszlai Gáborné	Kubicsek Istvánné	Pogonyi Pálné	Veres Dénes
Dorozsmai József	Ladányi Lajos	Réthi József	Veres Ferenc
Erdős Ernő	Lászik Ferenc	Rózsa László	Vezekényi Ferencné
Fódi Sándor	László István	Rózsás Sándor	Vincze József
Gedai Sándor	Lengyel Józsefné	Schiller Gyula	Virág István, dr.
Gere Jánosné	Lipták Mihály	Sift Sándor	Vörös Györgyné
György Ödön	Major Gyuláné	Simon Ferenc	Zeke Magdolna
Hegedűs János	Markó István	Simon János	Zentai György

György Ödön bizottsági elnök jelentésében elmondta, hogy az új tanácsstagok közül 17 fő 8 általános osztálynál kevesebbet végzett, 28 fő általános iskolai végzettséggel, 18 fő érettségivel, 11 fő pedig felsőfokú (egyetemi vagy főiskolai) végzettséggel rendelkezett. Ezt követően Pandur József, a HNF helyi szervezetének elnökhelyettese tette meg javaslatát a kilencfős vb-re, és annak személyi összetételére. A javaslat a vb-be nominálta Erdős Ernő, Fódi Sándor, Hegedűs János, Kubicsek Istvánné, Markó István, dr. Monori Balázs, Simon Ferenc, Velner Lajos és Vincze József tanácsstagokat, akiket a tanácsülés egyhangúlag megválasztott. Az új vb ezután visszavonult, hogy megválassza tisztségviselőit. Az eredmény megegyezett az előző tanácsi ciklussal: az elnöki posztra Velner Lajos került, elnökhelyettesnek Hegedűs Jánost, titkárnak pedig dr. Monori Balázst választották meg. Pandur József ezután az állandó bizottságok létrehozásával kapcsolatos javaslatot terjesztette a tanácsülés elé, ami szinte megegyezett az előző ciklusbeli rendszerrel: 7-7 fős pénzügyi-köztségfejlesztési, mezőgazdasági, ipari-kereskedelmi, oktatási-művelő-

¹¹³ MNL PML XXIII. 734. a. 15. köt. 44–45. DKT JKv, 1967. március 19.

désügyi, egészségügyi-szociális bizottságot hoztak létre, valamint ismét alakítottak ifjúságvédelmi albizottságot is.¹¹⁴

Az 1967-es év végi tanácsi- és vb-beszámoló már az Elnöki Tanács rendeleteinek megfelelően megváltoztatott formában hangzott el. Monori Balázs vb-titkár beszámolt róla, hogy a Dunakeszin lévő üzemek folyamatosan vettek fel új munkaerőt. Ennek és a főváros közelségének köszönhetően a község lakossága az elmúlt években folyamatosan emelkedett. Adatai szerint 1960 óta az átlagos évi lakosságnövekedés 850 fő volt. Az 1967-es év konkrét számadata 1258 új lakos volt (ebből állandó 595 fő, ideiglenes 663 fő). Ezek alapján a község lakossága 20.000 fő fölé emelkedett. Ez a nagymértékű növekedés infrastrukturális problémákhoz vezetett, amelyek megoldása – bár folyamatosan fejlesztik a víz-, az elektromos, valamint a községi úthálózatot – a következő év, évek fő feladatai közé tartozik majd. A beszámoló vitája során Veress Dénes tanácstag vetette fel először az urbanizáció kérdését, és hogy ennek a jövőben hatása lesz a községre, ezért szükséges lesz a helyi hatáskörök bővítése.¹¹⁵

A cigányság kérdése immár olyannyira jelentős témává vált a községben, hogy a tanács 1968. augusztus 24-ei ülésén első napirendi pontként foglalkozott vele. Hegedűs János vb-elnökhelyettes jelentése szerint 1960 után kezdődött, és 1963 után gyorsult fel a cigánycsaládok betelepítése a községbe. 1968-ban összesen 25 család lakott Dunakeszin, 126 fővel, akik nagyrészt saját maguk által emelt földkunyhókban éltek. Kijelentette, hogy a tanács nem foglalkozott megfelelően azzal, hogy az építkezéseik területét megfelelően kijelöljék, és a munkák a tanács építési szabályainak megfelelően történjenek. A számadatok szerint ekkor 21 téglapépületben és 4 földbe vájt kunyhóban élt az említett 25 család. Lakhelyeik tehát többékevésbé megfelelők, legalábbis a korábbi állapotok javultak. Ugyanakkor

„sok helyen a legminimálisabb egészségügyi követelményeket sem tartják be. [...] Nagyan hátráltatja egészségügyi és szociális helyzetüket, hogy [...] főleg a Toldi utcában érezhető a víz- és áramhiány. A községi tanácsnak törekednie kell arra, hogy a fenti hiányokat mielőbb megszüntesse [...]. Azt tapasztaltam, hogy amelyik családnál biztosítva van a víz és a villany, ott nagyfokú fejlődés észlelhető tisztaság szempontjából.”

Örömet fejezte ki viszont amiatt, hogy a családokhoz tartozó 77 gyermek közül 39 jár a település általános iskoláiban, egy nemrég gépipari technikumi érettségit szerzett, 3 nemrég, 2 pedig korábban kapott segédlevelet, és szakmunkásként dolgoztak. Az elmúlt időszakban az öt legnehezebben kezelhető család elhagyta a község területét, a többiek igyekeztek beilleszkedni, részt venni a község életében. Példának hozta fel az önkéntes tűzoltó egyesületet, amelynek kötelékében többen is dolgoztak. Beszámolója végén jelezte, hogy szükséges lenne intézkedéseket hozni a felnőtt cigánylakosság közötti analfabetizmus teljes megszüntetésére.¹¹⁶

¹¹⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 15. köt. 42–50. DKT JKv, 1967. március 19.

¹¹⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 15. köt. 312–313., 325–344. DKT JKv, 1967. december 16.

¹¹⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 16. köt. 214–217. DKT JKv, 1968. augusztus 24.

Az urbanizációs folyamat olyannyira előrehaladt, hogy 1969. október 16-ai ülésén a tanács kérelmezte Dunakeszi nagyközséggé nyilvánítását. A kérelmet Hegedűs János vb-elnökhelyettes terjesztette a tanácsülés elé. Elmondta, hogy a nagyközséggé nyilvánításnak a célja, hogy

„bővüljön a hatáskör és nagyobb önállóság révén az eddigieknél előnyösebben biztosítsa a lakosság kommunális ellátását és hatósági szükségleteinek városi színvonalat megközelítő kielégítését, a helyi (megyei, járási, községi) erőforrások koncentráltabb felhasználása, a lakosság kezdeményezésének további kibontakoztatása és a helyi ügyek intézésében fokozottabb bevonása.”¹¹⁷

Kifejezte reményét az iránt, hogy Dunakeszit hamarosan várossá nyilvánítják. A vita során a körzet országgyűlési képviselője, Kalmár János is hozzászólt. Természetesen minden hozzászóló támogatását fejezte ki a kezdeményezés iránt, legtöbbször a beinduló lakásépítési programmal kapcsolatban.¹¹⁸

A nagyközséggé nyilvánítás hivatalosan 1969. december 28-án történt meg, a József Attila Művelődési Ház nagytermében megtartott ünnepi tanácsülésen. A tanács- és vb-tagokon kívül jelen volt még Kalmár János országgyűlési képviselő, dr. Ádám Mihály megyei vb-titkár, dr. Vida Gyula járási vb-elnök és Balogh László járási párttitkár is. Az ünnepi ülés a *Himnusszal* kezdődött, majd dr. Velner Lajos vb-elnök megnyitó beszéde következett. Ebben elmondta, hogy december 28-a mostantól kétszeresen is ünnepnap lesz Dunakeszi számára, nemcsak azért, mert 1944-ben ezen a napon „szabadult fel”, hanem mert ekkor hirdette ki dr. Vida Gyula járási vb-elnök a Pest Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 26/1969. számú, 1969. október 31-én kelt határozatát, amelyben Dunakeszit 1970. január 1-jei hatállyal nagyközséggé nyilvánította. Erdős Ernő párttitkár köszöntője után Vida meg is tette a bejelentést. Elmondta, hogy

„a község minden tekintetben rászolgált arra, hogy egy ranggal magasabbra, közelebb a városi szinthez, úgyszólván a városiasodás előszobájába lépjen”.

Ígéretet tett, hogy a járási vb részéről minden segítséget és tájékoztatást megadnak a további fejlődéshez, majd átadta Velnernek a megyei tanács vb-je által adományozott Nagyközségi Alapító Oklevelet. Az ülést az *Internacionálé* zárta.¹¹⁹

A hatvanas évek második felétől észrevehetően megritkultak a tanács szimbolikus politikai aktusai. 1970 októberében azonban, a tanács fennállásának 20. évfordulóját nagy pátosszal ünnepelték meg. Ádám Mihály

¹¹⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 17. köt. 180–181. DKT JKv, 1969. október 16.

¹¹⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 17. köt. 170–171. DKT JKv, 1969. október 16.

¹¹⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 17. köt. 278–281. DKT JKv, 1969. december 28.

megyei vb-titkár ünnepi beszéde sajnos nem áll rendelkezésre, így csak az ez alkalomból kitüntetettek neveit ismertethetem. Dr. Vida Gyula, a váci járási tanács vb-elnöke átadta az Elnöki Tanács 20 éve tanácstagoknak, illetve tanácsi apparátusban dolgozóknak kiadott oklevelét. Ezt Hegedűs János vb-elnökhelyettes, Vincze József és Kerekes Mihályné tanácstagok, Schmidt Gézáné igazgatási csoportvezető és Hajnal Jenő igazgatási előadó kapta meg. Hegedűs emellett megkapta a „Mezőgazdaság Kiváló Dolgozója” kitüntetést is. Velner Lajos vb-elnök és Lengyel József hivatalsegéd megkapta a megyei tanács vb által létesített „Tanácsi Munkáért Érdemérem” arany fokozatát, Kliment Gézáné és Lakatos Pálné adóügyi előadók, valamint Kárpa Józsefné takarítónő pedig ugyanezen érdemérem bronz fokozatát.¹²⁰

Településfejlődés

A hatvanas években – főleg az oktatás és a kommunális infrastruktúra területén – kézzelfogható fejlesztések történtek, mégis elsősorban a lakosságszámnak volt köszönhető, hogy 1970. január 1-jén nagyközségi rangra emelkedett a település. A nagyközséggé nyilvánítás a településfejlődés egyértelmű jele volt, így a községi tanács ülésén, 1969 októberében, a települési státusz átminősítési kérelmének benyújtásakor okkal hangzott el, hogy

„mindenhol örömmel fogadták azt a hírt, hogy községünknek lehetősége nyílt arra, hogy egy lépcsővel magasabb rangra emelkedjen”.

A vb-elnökhelyettese azonban hozzátette mindehhez, hogy

*„Sok emberben csalódást is okozott ez a hír, mert már azt várták, hogy várossá nyilvánítják községünket”.*¹²¹

Infrastrukturális fejlesztések.

A hetvenes évek sem hozott javulást a közlekedésben, az évtized első felében például 160%-ot kitevő utaslétszámot, óránként 30 kilométerrel döcögő vonatokat és többnyire álló utasokat lehetett tapasztalni. A buszközlekedés is hasonlóan teljesített: hiába volt a Volánnak olyan elővárosi vonala is, amely érintette Dunakeszit, a buszok zsúfoltak és lassúak voltak, délután öt és hat között 125%-os helykihasználtsággal, illetve alaphoz 22 kilométeres sebességgel óránként, ami a megyében a

5. kép: Dunakeszi egy régi képeslapon

¹²⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 18. köt. 273–275. DKT JKv, 1970. október 31.

¹²¹ MNL PML XXIII. 734. a. 17. kötet 169. DKT JKv, 1969. október 16.

legrosszabb teljesítménynek számított. Mindezek mellett pedig a Dunán zajló komp-, illetve révközlekedés is hagyott kívánnivalót maga után.¹²²

A hatvanas évek végén (1968) megújult az alagi részen működő nagyposta (Dunakeszi 1. sz. Postahivatal) épülete, amely akkoriban a kor technikai színvonalának és a folyamatosan növekvő település igényeinek pontosan megfelelt. Mint a korábbiakból kiderült, a főposta mellett működött még két kisebb postahivatal is. A Dunakeszi 3. sz. Postahivatal a Szent Mihály-templom előtti téren (ez ma is működik), a másik pedig a MÁV telepen volt. A községben a hatvanas évek végén 186 telefon-előfizető volt, akiket egy, a korban modernnek számító, néhány évvel korábban átadott telefonközpont szolgált ki.¹²³

1970 áprilisában újabb átfogó tervjavaslat született a település fejlesztése érdekében, ugyanis úgy látták, a nagyközség oly mértékben gyarapodik a lakosságot illetően, hogy több ponton is minél gyorsabb és nagyobb mérvű változásra van szükség. A két ötéves ciklusra lebontott javaslat kitért a lakhatási helyzet tarthatatlanságára, az óvodai és bölcsődei férőhelyek elégtelen számára és növelésük lehetőségeire, az elektromos hálózat bővítésére és a közvilágítás helyzetére, a vízellátás kérdésére, a szennyvízcsatorna és a belvízelvezetést megoldó hálózat megépítésének szükségességére. Emellett foglalkozott a járdaépítéssel, a meglévő közlekedési utak javításával és az addig kiépítetlen utak megépítésének szükségességével, a kereskedelmi hálózat állapotával, a vendéglátás helyzetével, a nagyközség iparcikk szükségletével, a piacterek korszerűsítésével, a szolgáltatóipar állapotával, az közép- és általános iskolák, illetve a napközik helyzetével, a népműveléssel, az egészségügyi ellátottság kérdésével, a sport és a közlekedés helyzetével, az ipari cégekkel/üzemekkel.¹²⁴

Köznevelési infrastruktúra fejlesztése. Az ötvenes években jelentkező bölcsőde- és óvodahiány a hatvanas évek végén is komoly gondot okozott. A tanács egyáltalán nem tudott új bölcsődei férőhelyeket kialakítani, csupán a Járműjavító bölcsődéje bővült 1968-ban negyven hellyel. Nem volt jobb a helyzet az óvodai férőhelyek terén sem, 1960-ban a jelentkezők 73%-át nem tudták elhelyezni, és egészen a hetvenes évek közepéig több gyereket kellett elutasítani, mint ahányat felvettek.¹²⁵

Egészségügyi infrastruktúra. Dunakeszi életében nagy előrelépést jelentett, hogy 1970. január 1-jén a Bem utcában megkezdte működését a körzeti Szakorvosi Rendelőintézet, amely a helyi betegeken kívül a főtíakat is ellátta. Az egészségügyi ellátást akkoriban még csupán két gyógyszertár segítette. A település legrégebbi gyógyszertára, a Szent

¹²² FEKETE, 1974. 10.

¹²³ KELEMEN-PAPP, 1975. 66.

¹²⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 18. kötet 125–157. DKT JKv, 1970. április 18.

¹²⁵ KELEMEN-PAPP, 1975. 81.

Mihály patika a rendelőintézet közelében, a Bajcsy-Zsilinszky utcában, a másik pedig 1950-től a Fő út 114. szám alatt, a Juhász–Riz családi házban működött, majd innen költözött át 1965-ben a Fő út 138. szám alá, a volt Rozsnyai vendéglő épületébe.¹²⁶

A hatodik tanácsi ciklus (1971–1973)

Dunakeszi első nagyközségi tanácsi választása 1971. április 25-én zajlott le, az újonnan megválasztott tanács alakuló ülését május 3-ra hívták össze. Bakács Károly korelnök a választási elnökség beszámolójának meghallgatása és elfogadtatása után ügyrendi bizottság létrehozását kérte a tanácsuléstól, melynek elnökéül dr. Virág István, tagjainak pedig Jávor Béla és Tamás Gábor tanácsstagokat javasolta. A bizottság megvizsgálta a 72 megválasztott tanácsstag mandátumát, és megállapította valamennyi legális mivoltát.

6. táblázat: Dunakeszi Nagyközség Tanácsának 1971-ben megválasztott tagjai¹²⁷

1. vk.	Gere Jánosné	37. vk.	Mészáros István
2. vk.	Győrffy Ákos	38. vk.	Izsó Tibor
3. vk.	Kriszta Sándorné	39. vk.	Pityi Gyula
4. vk.	Blaskó Lajos	40. vk.	Jávor Béla
5. vk.	László István	41. vk.	Muka Istvánné
6. vk.	Ilovai Julianna	42. vk.	dr. Sztojanov Iván
7. vk.	Pandur József	43. vk.	Salgó Károly
8. vk.	Lengyel Erzsébet	44. vk.	Tóth József
9. vk.	dr. Monori Balázsné	45. vk.	Bödök Gyula
10. vk.	Kerekes Mihályné	46. vk.	Istenes Dénes
11. vk.	Novotny Ferenc	47. vk.	Réthy József
12. vk.	Erdős Ernő	48. vk.	Szecsei Gáborné
13. vk.	Villási László	49. vk.	Forró Imre
14. vk.	Budai András	50. vk.	Nagy Lászlóné
15. vk.	Veres Ferenc	51. vk.	Lipták Mihály
16. vk.	Keresztes Mihály	52. vk.	Hady Jolán

¹²⁶ BÁNYÁSZ Hédi: *Dunakeszi eredményei és tervei a községi küldöttértekezlet előtt.* In: PMH, 14. (1970) 241. sz. 12. (1970. október 14.)

¹²⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 19. köt. 33–35. DKT JKv, 1971. május 3.

17. vk.	Pesti Vince	53. vk.	Pallagi Sándor
18. vk.	Barabás Györgyné	54. vk.	Pogonyi Pálné
19. vk.	Domoszlai Gáborné	55. vk.	Hegedűs János
20. vk.	Pajor Jánosné	56. vk.	dr. Velner Lajos
21. vk.	Kiss B. József	57. vk.	Kubicsek Istvánné
22. vk.	Berán László	58. vk.	Fódi Sándor
23. vk.	Antal János	59. vk.	Vezekényi Ferencné
24. vk.	Bakács Károly	60. vk.	Börzsönyi Károlyné
25. vk.	Gedai Sándor	61. vk.	Kaczkó Mária
26. vk.	Jurtin Lászlóné	62. vk.	Verba János
27. vk.	Borsodi Lenke	63. vk.	György Ödön
28. vk.	Dorozsmai József	64. vk.	Zeke Magdolna
29. vk.	Kunya Vince	65. vk.	Markó István
30. vk.	Solymosi János	66. vk.	Zentai György
31. vk.	Simon Ferenc	67. vk.	Bitter Antal
32. vk.	Bagi Jánosné	68. vk.	Bencze Istvánné
33. vk.	Kiss György	69. vk.	Szabó László
34. vk.	dr. Virág István	70. vk.	Horák János
35. vk.	Ladányi Lajos	71. vk.	Papp Lászlóné
36. vk.	Lászik Ferenc	72. vk.	Rózsás Sándor
		73. vk.	Tamás Gábor

Ezután Pogonyi Pálné, a HNF helyi bizottságának titkára javaslatot tett 11 tagú vb alakítására, amely testületbe a következő tanácstagokat javasolta: dr. Velner Lajost tanácselnökként, Hegedűs Jánost tanácselnök-helyettesként, valamint Erdős Ernőt, Markó Istvánt, Fódi Sándort, Kubicsek Istvánnét, Simon Ferencet, Villási Lászlót, Lengyel Erzsébetet és Börzsönyi Károlynét. A 11. tag a következő napirendi pontban megválasztott vb-titkár, Kiss László lett. Ezután a korelnök átadta az ülés vezetését a megválasztott tanácselnöknek, aki rövid köszöntő beszéd után felkérte Pogonyinét, hogy terjessze elő a tanácsi állandó bizottságokról szóló javaslatot. Eszerint háromtagú Számvizsgáló Bizottság, valamint 7-7 tagú Közgazdasági, továbbá Hatósági Bizottság alakult. A bizottságok megalakítása után a tanácselnök bejelentette, hogy az új törvényi szabályozásnak megfelelően az alakuló ülésen kerül sor a megyei tanácstagok jelölésére és megválasztására. A jelölési szabályok ismertetése után Ujfalvi István járási HNF-titkár betervezte az általuk javasolt megyei tanácstag-jelöltek listáját. Ezen Pogány Miklós, dr. Monori Balázsne és

dr. Velner Lajos szerepelt. A tanácsülés a jelölteket tisztségeikre 71 támogató és 1 érvénytelen szavazattal megválasztotta.¹²⁸

A május 28-ai ülésen megalakították a tanács 25 tagból álló Szabálysértési Bizottságát, amelynek illetékességébe utalták a nagyközség tulajdon elleni, gazdasági, csendháborítási, tankötelezettség megszegési, kontár- valamint engedély nélküli építkezési ügyeit.¹²⁹

A júliusban megtartott közbiztonsági tájékoztatón a nagyközségi rendőrőrs parancsnokhelyettese, Fehér József rendőr főtörzsőrmester elismerte, hogy az előző évihez képest meglehetősen megnőtt a bűncselekmények száma. Adatai szerint a vagyon elleni bűncselekmények száma 19-ről 23-ra, az erőszakos bűncselekmények száma 8-ról 16-ra, az egyéb jellegű bűncselekményeké pedig 3-ról 10-re növekedett. Ennek okát a Budapestről a Dunakanyar felé irányuló átmenő forgalom megnövekedésével, a nagyszabású üzemfejlesztésekkel és víkendház-építésekkel, valamint az állampolgári közömbösséggel magyarázta.¹³⁰

Az év végén a tanács – valószínűleg a hatékonyabb bizottsági munka érdekében – gyökeresen átalakította a korábbi bizottsági rendszert. A számvizsgáló bizottság létszámát 5 főre, a hatósági bizottságét 10 főre emelték, ezenkívül létrehoztak 5-5 fős ügyrendi, közművelési és oktatási, valamint egészségügyi és szociális bizottságokat is. Az oktatási bizottság alárendeltségében ifjúságvédelmi, a hatóságiéban lakásügyi albizottságokat is alakítottak.¹³¹

1972. április 21-én alapították meg a Dunakeszi Nagyközség Díszpolgárra kitüntetést. Az előterjesztő tanácselnök azzal indokolta javaslatát, hogy így fejezzék ki nagyrabecsülésüket Dunakeszi azon polgárai iránt, akik a politikai, gazdasági, társadalmi vagy kulturális fejlődésben kiemelkedő szerepet vállaltak, „*abban átlagot meghaladó mértékben folyamatosan, hosszabb időn keresztül tevékenykedtek.*” A kitüntetés egyrészt egy zománcozott jelvény, amelynek közepén az állami címer, körülötte pedig a *Dunakeszi Nagyközség Díszpolgára* felirat szerepel, valamint egy Rózsa Péter szobrászművész által készített, Dunakeszi községet térhatásúan ábrázoló bronz emlékplakett fa alaplapon, a név mellett *Dunakeszi Nagyközség Díszpolgára* felirattal és az adományozás évszámával, a jelvény viseléséhez szükséges igazolvány, valamint az adományozás tényét rögzítő oklevél lett. Kitüntetési javaslatot a tanácselnök tehetett, a vb megbízása alapján, a helyi pártszervezet előzetes egyetértésével. A kitüntetést évi egy alkalommal adományozhatták, és a tanácselnök azt a május 1-jei nyilvános ünnepségen adta át. Az 1972-es év díszpolgárainak Győrvári Ferencné korábbi tanácstagot, az ifjúságvédelmi bizottság volt elnökét, Hajdu Miklóst a községi vas- műszaki üzlet vezetőjét, Hegedűs János tanácselnök-helyettest, dr. Osvay László községi orvost, Pandur József

¹²⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 19. köt. 17–24. DKT JKv, 1971. május 3.

¹²⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 19. köt. 58. DKT JKv, 1971. május 28.

¹³⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 19. köt. 148–152. DKT JKv, 1971. július 23.

¹³¹ MNL PML XXIII. 734. a. 19. köt. 317–318. DKT JKv, 1971. december 10.

tanácsstagot, pedagógust és iskolaigazgatót, valamint (posztumusz) Szőcs József korábbi KIOSZ-vezetőt jelölték. A tanács a javaslatot egyhangúlag elfogadta.¹³²

Az 1973-as év személyi változással kezdődött. Velner tanácselnök a január 12-ei ülésen bejelentette, hogy a Megyei Tanács vb-je – a helyi pártbizottsággal egyetértésben – saját kérésére felmentette Kiss László vb-titkárt, helyére dr. Korda Kálmánt nevezték ki.¹³³ A következő ülésen maga Velner tanácselnök kérte a tanácsuléstól, hogy fogadja el lemondását, mivel

„az elmúlt év februárjában a megyei tanács végrehajtó bizottságától gazdálkodási okok miatt szigorú megrovást, fegyelmi büntetést kapott.”

A tanács megrökönyödve fogadta a bejelentést, több tanácsstag adott hangot megdöbbenésének, Solymosi János pedig kifejezetten kérte a tanácsot, hogy ne fogadja el a lemondást. Az irányítást ideiglenesen Hegedűs tanácselnök-helyettes vette át, majd a március 14-ei tanácsülésen Vida Gyula járási vb-elnök javasolta, hogy a következő tanácsi választásokig megbízott tanácselnöknek válasszák meg Török Sándort, a járási pártbizottság munkatársát, a Dunakeszi–Göd Egyesült Dunamenti Mgtsz. korábbi elnökét.¹³⁴

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. A nagyközségi státus érezhetően meggyorsította a település fejlődését, mert egyrészt a központi döntéshozók szemében is kellő súlyt adott a helységnek, másrészt pedig a mindenkori helyi tanácsi vezetés szeme előtt inentől kezdve egyetlen cél lebegett: a városi státus elérése, amiért minden követ meg is mozgattak. A hetvenes években érezhetően felgyorsult az infrastrukturális fejlődés folyamata, amely során elkezdett szűkülni az olló a lakossági igények és a mindennapi szolgáltatási színvonal között.¹³⁵

A legkomolyabb beruházások a lakásépítések területén voltak. 1970 eleje és 1974 vége között, azaz öt év alatt összesen 1127 építési engedélyt kértek a tanácstól, és ugyanezen időszakban 739 használatbavételi engedély kiadására került sor. Megindultak a szövetkezeti és panellakásos építkezések is. 1971-ben megalakult az Ifjúsági Lakásépítő Szövetkezet, amely néhány éven belül 108 lakást adott át a Kiserdő utcában. Ez a beruházás már a 3000-es terv része volt, amely háromezer új, döntően panellakás építését tűzte ki célul. Az ekkor már üzemelő házgyár segített

¹³² MNL PML XXIII. 734. a. 20. köt. 125–126. DKT JKv, 1972. április 21.

¹³³ MNL PML XXIII. 734. a. 21. köt. 3–4. DKT JKv, 1973. január 12.

¹³⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 21. köt. 19–20. DKT JKv, 1973. február 20.; MNL PML XXIII. 734. a. 21. köt. 99–100. DKT JKv, 1973. március 14.

¹³⁵ KELEMEN–PAPP, 1975. 87.; CSOMA, 2008. 139.

ezt a munkát, és 1976-ban átadták a Fő út mellett az első három tízeletes épületet (Iskola u.), összesen 258 lakással. Ez igazi mérföldkőnek számított a várossá válás tekintetében, mivel a kor szemlélete szerint a modernitás és a városiaság első számú fokmérője egy panellakótelep volt. Ekkor épültek meg a Nap utcai lakások is.

A fejlesztésekből Dunakeszi-Alsóra (akkor: Szabadságliget) is jutott. 1974-ben kiépítették a településrész villamoshálózatát, majd két évvel később élelmiszerüzlet is nyílt. Az évtized közepén (1975) felújították a Pavilon épületét, ahol továbbra is étterem és vendéglő üzemelt. Igazán számottevő, fogyasztást segítő és szolgáltató jellegű beruházások azonban továbbra sem voltak jellemzők, mivel a lakhatás és az alapszolgáltatások megoldása még mindig nagyon sok feladatot adott.¹³⁶

Köznevelési intézményrendszer. Folytatódott az általános iskolai rendszer fejlesztése is. 1973-ban átadták a 3. Sz. Általános Iskola tíz tantermes épületét, az ún. Kék Iskolát, és ugyanebben az évben közös igazgatás alá helyezték az általános iskolát és a gimnáziumot. 1974-ben 1,2 millió forintból felújították az 1. Sz. Általános Iskola épületét. Az átalakítás során három új vizesblokkot hoztak létre. A folyamatosan növekvő gyermeklétszám kiszolgálására, 1977-ben felépítették a könnyűszerkezetes FORFA-épületet az udvaron, amelynek segítségével az intézményben a napközis ellátás is elindulhatott. A 2. Sz. Általános Iskolában is jelentős fejlesztésekre került sor, amikor 1975-ben átadták az öt tantermes Posta utcai épületet, amelynek köszönhetően az intézményben közel ezer főre nőtt a gyereklétszám. A nagyközség egyetlen szakiskolájában is sor került fejlesztésre, hiszen 1974-ben a 201. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet új kollégiumépületet kapott. A legégetőbb óvodai férőhelygondok is javultak valamelyest, amikor 1975-ben átadták a járműjavító új, 150 férőhelyes óvodáját a Műhelytelepen (a mai Vasút a Gyermekekért Alapítványi Óvoda), a Hunyadi úton pedig a szintén 150 férőhelyes tanácsi óvodát (a mai Piros Óvoda). Az óvodai helyzet javulását jól mutatja, hogy ameddig 1961-ban 9 óvodai csoportban 229 férőhely volt a településen, 1977-ben már 26 csoport és 650 férőhely várta a gyermekeket.¹³⁷ Ez azonban még mindig messze elmaradt az igényektől.

1971. január 1-jével Fótról Dunakeszire települt át a Körzeti Állami Zeneiskola, amely körzetközponti feladatokat látott el. Az iskolának kihelyezett osztályai voltak Fóton, Felsőgödön és Váchartyánban.

Kultúra és művelődés. A nagyközségi könyvtár 1973-ban költözött új épületbe. Az új, 160 négyzetméter alapterületű könyvtárban lehetőség nyílt gyermekrészleg kialakítására is. 1975-ben viszont, miután életveszélyessé nyilvánították, bezárták a Petőfi Sándor Művelődési Házat, feladatát a Vasutasok Szakszervezet József Attila Kultúrotthona vette át, amely 1974.

¹³⁶ CSOMA, 2008. 121–122.; KELEMEN–PAPP, 1975. 67.

¹³⁷ LÖRKÖS–LAKATOS, 1979. 211., 213–215., 217., 221.

január 1-jétől József Attila Művelődési Központ néven működött.¹³⁸

1970-ben befejeződött a még 1952-ben, robbanás következtében megrongálódott lovaregyleti kápolna felújítása.¹³⁹

Ipari létesítmények. A városrá válás mellett azonban döntő érveként mégis a településen működő és sok embert foglalkoztató nagyüzemek szolgáltak: az akkoriban 2500 főt foglalkoztató járműjavító üzem, a 900 munkást alkalmazó konzervgyár, a 750 fővel működő házgyár és a szintén több száz embernek kenyeret adó Alagi Állami Tangazdaság.¹⁴⁰

6. kép: Városkép 1977-ből, a lakótelep és környezete

A hetedik tanácsi ciklus (1973–1980)

Politikatörténet

1973. április 15-én került sor, az új tanács alakuló ülését április 20-ra hívták össze. 1973-ban csak tanácstagi választásra került sor, ugyanis az 1971-es általános választást követően szétválasztották a parlamenti és a tanácstagi választás időpontját. Majd ezt követően, 1976-ban ismét módosították a törvényt, a következő esedékes tanácstagi választást elhalasztották, helyette a hivatalban lévő tanácstagok megbízatását meghosszabbították a következő, 1980-as országgyűlési választásig.¹⁴¹ Pandur József korelnök a HNF-szervezet javaslatára az ügyrendi bizottság elnöki tisztségére Tamás Gábor, tagjainak pedig Tóth Albert és Vezekényi Ferencné tanácstagokat jelölte. A mandátumvizsgálat mind a 72 megválasztott tanácstag mandátumát igazolta.

¹³⁸ KELEMEN–PAPP, 1979. 95.; MNL PML XXIII. 734. a. 23. kötet 208–210. DKT JKv, 1975. június 30.

¹³⁹ KELEMEN–PAPP, 1975. 87.; CSOMA, 2008. 139.

¹⁴⁰ Erről ld. *Dunakeszi gazdasága 1950 után* c. fejezetet.

¹⁴¹ 1970. évi III. törvény az országgyűlési képviselők és a tanácstagok választásáról szóló 1966. évi III. törvény módosításáról; 1976. évi VI. törvény a tanácstagok választásáról.

7. táblázat: Dunakeszi Nagyközség Tanácsának 1973-ban megválasztott tagjai¹⁴²

1. vk.	Gere Jánosné	37. vk.	Csákó József
2. vk.	Győrffy Ákos	38. vk.	Hatscher Tiborné
3. vk.	Kriszta Sándorné	39. vk.	Pityi Gyula
4. vk.	Blaskó Lajos	40. vk.	Jávor Béla
5. vk.	Ruthart József	41. vk.	Kecskés Szilveszterné
6. vk.	Ilovai Julianna	42. vk.	Pogonyi Pálné
7. vk.	Pandur József	43. vk.	Salgó Károly
8. vk.	Lengyel Erzsébet	44. vk.	Tóth József
9. vk.	dr. Monori Balázsné	45. vk.	Bödök Gyula
10. vk.	László István	46. vk.	Istenes Dénes
11. vk.	Novotny Ferenc	47. vk.	Réthy József
12. vk.	Wéber Zoltán	48. vk.	Szecsei Gáborné
13. vk.	Villási László	49. vk.	Forró Imre
14. vk.	Budai András	50. vk.	Nagy Lászlóné
15. vk.	Veres Ferenc	51. vk.	Szlobodnyik Tibor
16. vk.	Keresztes Mihály	52. vk.	Hady Jolán
17. vk.	Borsodi Lenke	53. vk.	Szirtes Árpádné
18. vk.	Barabás Györgyné	54. vk.	Jánosa Gyula
19. vk.	Tóth Albert	55. vk.	Hegedűs János
20. vk.	Pajor Jánosné	56. vk.	Molnár József
21. vk.	Kiss B. József	57. vk.	Kubicsek Istvánné
22. vk.	Juhász Róbertné	58. vk.	Fódi Sándor
23. vk.	Antal János	59. vk.	Vezekényi Ferencné
24. vk.	Bakács Károly	60. vk.	Börzsönyi Károlyné
25. vk.	Gedai Sándor	61. vk.	Gurgut András
26. vk.	Jurtin Lászlóné	62. vk.	Verba János
27. vk.	Katona István	63. vk.	György Ödön
28. vk.	Szabó János	64. vk.	Zeke Magdolna

¹⁴² MNL PML XXIII. 734. a. 21. köt. 134–136. DKT JKv, 1973. április 20.

29. vk.	Kunya Vince	65. vk.	Markó István
30. vk.	Solymosi János	66. vk.	Zentai György
31. vk.	Simon Ferenc	67. vk.	Bitter Antal
32. vk.	Bagi Jánosné	68. vk.	Bencze Istvánné
33. vk.	Kiss György	69. vk.	Szabó László
34. vk.	Tóth Imréné	70. vk.	Horák János
35. vk.	Ladányi Lajos	71. vk.	Papp Lászlóné
36. vk.	Varga Lajosné	72. vk.	Török Sándor
		73. vk.	Tamás Gábor

A megyei bizottságba a korábbi ciklus tagjain (Monori Balázsné, Pogány Miklós, Simon Ferenc) kívül még egy személyt, Gedai Sándort választották. A tanácselnöki posztot Török Sándor kapta, helyettesnek ismét Hegedűs Jánost, a vb tagjainak Katona Istvánt, Markó Istvánt, Jávor Bélát, Tóth Albertet, Gedai Sándort, Börzsönyi Károlynét és Lengyel Erzsébetet választották meg. Mivel dr. Korda Kálmánt egy korábbi tanácsi határozat határozatlan időre bízta meg a vb-titkári tisztség gyakorlásával, nem volt szükség újraválasztására. Pandur korelnök átadta az ülésvezetést a megválasztott tanácselnököknek, majd a tanács bizottságai közül megalakították a számvizsgáló és a szabálysértési bizottságot. A többi bizottság megalakulására (szociálpolitikai, gyermek- és ifjúságvédelmi bizottság, terv- és közgazdasági bizottság, közművelődési és oktatási bizottság [utóbbi sport, valamint „családi és társadalmi ünnepek megrendezésére alakuló” albizottságokkal], hatósági bizottság, egészségügyi és szociális bizottság) a június 29-ei tanácsülésen került sor.¹⁴³

Az 1974. április 26-án megtartott tanácsülésen igen érdekes beszámoló hangzott el Török tanácselnök részéről a nem-tanácsi szervekkel való együttműködés tárgyában. Ez a téma ekkor került először a napirendre. Rövid bevezető után a tanácselnök szinte tételesen felsorolta a különböző együttműködő szervezeteket. Az első helyen természetesen a HNF állt, amellyel (nagyközségként) 1972. január 11-én kötötték meg az együttműködési szerződést. E megállapodás szerint a HNF

„vállalta a tanács munkájának sokoldalú támogatását, tömegkapcsolatának szélesítését, a nagyobb fontosságú feladatok megvalósításához a lakosság mozgósítását”.

A tanácselnök értékelése szerint ennek eleget is tettek, példaként az 1973-as választások előkészítésében való közreműködést emelte ki, de

¹⁴³ MNL PML XXIII. 734. a. 21. köt. 107–115. DKT JKv, 1973. április 20.; MNL PML XXIII. 734. a. 21. köt. 163–164. DKT JKv, 1973. június 29.

megemlítette a községfejlesztésben, városszépítésben, az infrastrukturális fejlesztésekben, valamint a kultúrában és az ifjúságvédelemben végzett munkájukat is. Utóbbiban szorososan együttműködtek a helyi KISZ-szel, amely a következő méltatott szervezet volt. Elmondása szerint a tanács vállalta, hogy a KISZ tagjait tájékoztatja a fiatalokat érintő kérdésekről, véleményüket kikéri, valamint pénzügyi támogatást is biztosít a szervezet egyes projektjeihez. A KISZ cserébe vállalta a Gödi Fészek emlékmű védelmét és rendben tartását, valamint védnökséget az új, 150 fős óvoda építése felett (a mai Vasút a Gyermekekért Alapítványi Óvoda). Ezenkívül KISZ-tagonként 10 óra társadalmi munkát ajánlottak fel az „Ifjúság Dunakesziért, Dunakeszi az ifjúságért” mozgalom keretében községfejlesztésre, a várossá nyilvánítás érdekében. A név szerint megemlített további szervezetek között a Szakmaközi Bizottság, a Pedagógus Szakszervezet, valamint a Vöröskereszt szerepelt.¹⁴⁴

A várossá válás

1975-ben – az országgyűlési képviselők és a tanácsstagok választásáról szóló 1966. évi III. törvény módosításáról szóló 1970. évi III. törvény értelmében – csak országgyűlési képviselőválasztásra került sor, tanácsira nem.

Az 1975. január 31-én lezajlott tanácsülésen Kríma János, a Járási Hivatal elnöke bejelentette, hogy egészségi állapotára tekintettel, és mivel a Dunakeszi Hűtőház kikérte igazgatási osztályvezetőnek, a nagyközségi vb, a pártszervezet és a megyei tanács támogatásával dr. Korda Kálmán vb-titkár lemondott posztjáról. Helyi kezdeményezésre (ezt Katona István párttitkár hozzászólásban is megerősítette) dr. Jancskár Sándor nagymarosai tanácselnököt javasolta a vb-titkári állás betöltésére, akinek kinevezését mind a helyi, mind a megyei párt- és állami szervek támogatták. A tanácsülés a javaslatot egyhangúlag elfogadta.¹⁴⁵

Az év közepén a korábbi megyei tanácsstag, Pogány Miklós halála miatt új tag jelölése és megválasztása vált szükségessé. A június 13-ai tanácsülésen a HNF bizottságának javaslatára Arató Andrást, a megyei pártbizottság titkárát jelölték. A hozzászólásokban több tanácsstag jelezte, hogy számítanak Arató segítségére a várossá nyilvánítás folyamatában, az ehhez szükséges fejlesztésekben. Támogatását fejezte ki Török tanácselnök és Barát Endre járási párttitkár is.¹⁴⁶

Az 1975-ös nem-tanácsi szervezettekkel való együttműködésről szóló beszámolóban említették először a Dunakeszi Kertbarátok Körét, amely talán az első olyan, egyértelműen helyi civil szervezet volt, ami nem a párthoz, vagy valamelyik tömegszervezetéhez (KISZ, HNF stb.) kapcsolódott. Hegedűs tanácselnök-helyettes szerint a Kör „igen nagy létszámú, legalább 600 tagú”. A jelentés szerint

¹⁴⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 22. köt. 113–117. DKT JKv, 1974. április 26.

¹⁴⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 23. köt. 5–7. DKT JKv, 1975. január 31.

¹⁴⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 23. köt. 189–192. DKT JKv, 1975. június 13.

„a Körnek fő tevékenysége a tagokat ellátni szakmai anyagokkal és szakmai oktatások szervezése, ami igen sikeresnek mondható. Ezeken a tanfolyamokon rendszeresen 100-150 tag vesz részt. Ugyancsak feladatuk a növényvédelmi szerek beszerzése és a tagoknak való eljuttatása. Munkájukat igen jónak lehet értékelni, ha csak azt vesszük is figyelembe, hogy 800 (!) tag végzi a növényvédelmi munkát. A Kör saját erejéből a községi tanács által juttatott telekre székházat épített, amely egyedülálló az országban, ahol most már zavartalanul működhetnek, illetve tartásuk klub napjaikat (!), ahol a tagokat szaktanáccsal és szakirodalommal látják el. A tanácsot is segítik egyes feladatok végrehajtásában, amikor erre felkérlik. Részt vesznek a községi rendezvényeken, ünnepségeken és annak szervezésében is segítséget nyújtanak.”¹⁴⁷

Hegedűs János tanácselnök-helyettesnek ez volt az egyik utolsó közeleti megnyilvánulása, még az év során elhunyt. Az év utolsó, december 29-én megtartott tanácsülésén Török Sándor közölte, hogy a HNF helyi szervezetének javaslatára Vincze József korábbi tanácstagot, a fóti községi tanács korábbi elnökét kívánja megbízni az elnökhelyettesi funkciók ellátásával, aki már Hegedűs hosszú időszaka előtt betöltötte ezt a posztot. A tanács Vinczét 1976. január 1-jei hatállyal tanácselnök-helyettesé nevezte ki, később azonban kiderült, hogy ez ellentétes volt a tanács törvény rendelkezéseivel, így 1976. február 26-ai ülésén a megbízást kénytelenek voltak visszavonni.¹⁴⁸

A decemberi ülésen az éves tanácsi és vb-beszámoló keretében Török tanácselnök elmondta, hogy ebben az évben Dunakeszi jó néhány jelentős rendezvény házigazdája volt. Április 4-én megrendezték a járás ünnepi nagygyűlését, április 22-én felavatták a Segesdi György szobrászművész alkotta Lenin-szobrot, amelyet a megyei pártbizottság kezdeményezésére ajándékoztak a nagyközségnek. Erdész Zoltán képviselő, alpolgármester

7. kép: A Nap utcai lakótelep a Lenin-szoborral (1980-as évek)

közlése szerint gond volt a szobor leleplezésével, mivel – a kétszeri sikeres próba ellenére – az avatáson a lepel nem hullott le. A fiaskó felelőseit keresve Katona István párttitkár szabotázszt is emlegetett. A november 7-ei megyei ünnepséget szintén Dunakeszin tartották, ahol Pest megye testvérmegyéjének, a szibériai Omszk megye delegátusai is megjelentek, valamint egy ottani képzőművészeti alkotásokból összeállított kiállítást is megnyitották.¹⁴⁹

¹⁴⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 23. köt. 230. DKT JKv, 1975. június 30.

¹⁴⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 23. köt. 360. DKT JKv, 1975. december 29.; MNL PML XXIII. 734. a. 24. köt. 8–9. DKT JKv, 1976. február 26.

¹⁴⁹ R. L.: Szoboravató ünnepség Dunakeszin. Lenin születésének 105. évfordulóján. In: PMH, 19. (1975) 91. sz. 12.; MNL PML XXIII. 734. a. 23. köt. 363–368. DKT JKv, 1975. december 29.

1975 márciusában újabb, tartalomban a korábbiakkal megegyező rendezési tervet fogadott el a helyi tanács.¹⁵⁰ Az 1976. év legfontosabb témája Dunakeszi várossá nyilvánításának folyamata volt. A javaslatot Török Sándor tanácselnök a június 24-ei ülésen terjesztette elő. Ebben szerepelt, hogy az 1970-ben nagyközséggé nyilvánított Dunakeszit a megyei fejlesztési terv a középfokú központtá fejlesztendő településekhez sorolta. A település az elmúlt időszakban jelentős fejlődésen ment keresztül, ezért az MSZMP Váci Járási Végrehajtó Bizottsága és a Pest megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának Váci Járási Hivatala javasolta a nagyközség várossá nyilvánítását. A továbbiakban részletezte a nagyközség népességének növekedését, a foglalkoztatottsági adatokat, valamint az infrastrukturális és kulturális fejlesztéseket, amelyek alapján javasolták a várossá nyilvánítást.

„Javaslat

Dunakeszi nagyközség várossá nyilvánítására

Dunakeszi nagyközség a főváros agglomerációs övezetében [!] helyezkedik el. A község 1970-ben kapta meg a nagyközségi státuszt.

Dunakeszit a megyei településhálózat fejlesztési terv a középfokú központtá fejlesztendő településekhez sorolja.

A helyi párt, állami és társadalmi szervek a központi szerepkör betöltésére, a lakosság városi szintű kommunális, szociális, egészségügyi, közművelődési igényeinek kielégítésére jelentős erőfeszítéseket tettek.

A nagyközség az elmúlt öt év alatt – mely egybeesett a IV. ötéves terv időszakával – jelenős fejlődésen ment keresztül, ezért az MSZMP. Váci Járási Végrehajtó Bizottsága és a Pest megyei Tanács VB. Váci Járási Hivatala – a 23/1874. ÉVM–MTTH. számú együttes Közlemény szempontjaira figyelemmel – javasolja a nagyközség városság nyilvánítását 1977. január 1-i hatállyal.

A népesség számának alakulása

A népesség száma évek óta állandó emelkedést mutat, 1970-től a növekedés évi átlaga 3,5%. A dinamikus fejlődést a főváros közelsége miatt, más megyékből való betelepülés, és a helyi ipari felvevő terület indokolja. 1975. év végén a belterületi népesség száma 23.239 fő. Ebből a központi és ahhoz szorosan kapcsolódó belterületi lakosság számra 22.436 fő. (Szabadságliget külterülete volt, jelenleg belterület, de annak külső része 803 lakossal.)

A községrendezési terv számítási adatai 2000-re a lakosság számát 33.600 főben jelöli meg.¹⁵¹

¹⁵⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 23. kötet 125–145. DKT JKv, 1975. március 27.

¹⁵¹ Dunakeszi lakossága 2011-ben 29.453 fő volt. Erről ld. a *Dunakeszi demográfiaja és társadalmi tagozódása 1949 és 2017 között* c. fejezetet.

A lakosság foglalkoztatottsága

Dunakeszi nagyközségben az aktív keresők száma 11.137 fő.¹⁵² A munkaképes lakosság 72%-a munkás, a helyi 5 nagyüzem vonzásköre Cegléd-től, Nógrád megye Rétsági Járásig terjed.

Emellett a kereső lakosság jelentős része ingázó és a fővárosban dolgozik.

A helyi ipari üzemekben a foglalkoztatottak száma 6.448 fő, egyéb helyi munkahelyeken (intézmények, stb.) 1.190 fő. Így a helyben dolgozók száma összesen 7.638 fő.

A helyi ellátás és szolgáltatás területén dolgozik 1.677 fő az alábbi ágazatokban

közlekedés	40 fő
kereskedelem	257 fő
szolgáltatás	844 fő
egészségügy	89 fő
közművelődés-oktatás	397 fő
közigazgatás	50 fő
	1677 fő

A helybeni ellátás területén dolgozók száma, az utóbbi 2 évben lényegesen emelkedett, különösen a kifejezetten szolgáltatási fejlesztések következtében (KTSZ-ek,¹⁵³ kisiparosok, vízművek, csatornamű építése).

Így a helyi aktív keresők 21,9%-a a szolgáltatás és ellátás területén dolgozik.

Jelenleg épül, és az 1977-ben átadásra kerülő 200 fős szociális foglalkoztató belépésével, az arány 24%-ra módosul.

Egészségügyi ellátás

A nagyközség egészségügyi ellátását 8 körzeti orvos végzi, 5 körzeti rendelőben. Ezenkívül 8 védőnő, valamint 2 fogorvosi körzet biztosítja a lakosság egészségügyi ellátását. Gyermekorvosi körzet kialakítására még nem került sor, de ez is igény, mert 1974-ben 463 gyermek született, ami 20,7 ezrelék. Közel 2,5 ezer gyermek ellátása vár megoldásra. 1977-ig van tervezve 2 gyermekorvosi körzet kialakítása.

1969-ben került átadásra az új szakorvosi rendelőintézet 11 szakkal. A rendelőintézet ellátja Dunakeszi és Fót lakosságát, valamint a járás területén működő külső fogászatosokat, a gyermekorvosi szolgálatot Fóton és Gödön. A rendelőintézeti szakorvosi órák száma 42-ről 135,5-re emelkedett. A rendelőintézet ezen túlmenően körzeti orvosok bevonásával biztosítja Dunakeszi és Fót területén a központi ügyeletet 18 órától reggel 7 óráig.

¹⁵² A statisztikai kimutatások szerint az aktív keresők száma 1970-ben 11.172, 1980-ban 13.006 fő volt. NÉPSZÁMLÁLÁS, 1980. XIII. 19.

¹⁵³ KTSZ = kisipari termelőszövetkezetek szövetkezeti tulajdonban levő, főleg ipari tevékenységgel (javításokkal, szolgáltatásokkal) foglalkozó vállalatok voltak, amelyek előállítottak olyan termékeket is, amelyek az állami ipari termelésben nem vagy nem mindig voltak kaphatók. Múltjuk a 19. század végéig, az Országos Központi Hitelszövetkezet 1898. évi megalapításáig nyúlik vissza.

A nagyközségnek 2 gyógyszerháza van. Ügyeletet a Béke tér¹⁵⁴ 1. sz. alatti Gyógyszertár tart 20 órától 06 óráig. Az egészségügyi hálózat jelenlegi helyzete a városi igényeknek megfelel.

Kereskedelmi, vendéglátóipari ellátás

Az élelmiszer kiskereskedelem áruforgalma – évente és egy lakosra számítva – forint értékben a középfokú központnak kijelölt városok élelmiszerkiskereskedelmi [!] forgalmához hasonló értékű.

	1973 év	1975 év
Dunakeszi élelm. kisker. áruforgalma	131.383 m/Ft	159.704 m/Ft
Népesség	20.000 fő	23.239 fő
Egy lakosra jutó forg.	6.569 Ft	6.872 Ft
A középfokú központtal rendelkező városok forgalmi mutatója	6.371 Ft	7.639 Ft

Az 1000 lakosra jutó 500 m² kereskedelmi alapterület[t] a nagyközség nem éri el, annak ellenére, hogy a fejlesztési tervek során megvalósult Szabadságligeten 96 m², az Alagi Á[llami] G[azdaság]nál 80 m², a 60. és a 108. sz. bolt bővítése során 100-100 m² alapterület növekedés. 1975-ben a nagyközségben lévő 49 bolt (4217 m²) és a 29 vendéglátóipari egység (3220 m²) alapterülete 7437 m².

$$\frac{7437}{23.000} \times 1000 = 323,3 \text{ m}^2 \text{ az 1000 lakosra jutó alapterület}$$

E téren lényeges javulást eredményez az V. ötéves tervben létesítendő 3.300 m²-es áruház.¹⁵⁵

E mellett tervezve van a perembolt-hálózat fejlesztése is.

Közművelődési intézményhálózat helyzete

A nagyközségben két könyvtár működik a közös fenntartású József Attila Művelődési Központban 35.783 kötetel. Ebből a községi könyvtár köteteinek száma 18.783 db. A nagyközségi tanács költségvetése évenként mintegy 2.800 kötet állománynövekedést tesz lehetővé. Az községi könyvtár 1974. január 1. óta hanglemeztárat létesített. A folyóiratok száma eléri a 70 db-ot. A községi könyvtárban az ifjúsági könyvtár külön helyiségben működik, ahol az óvodáskorú és az általános iskolás tanulók részére he-

¹⁵⁴ Mai Apor Vilmos tér.

¹⁵⁵ A Dunakeszi Áruház 1981. május 29-én vette át a város nevében Metykó Gyuláné a városi tanács elnöke. Megnyílt a Dunakeszi Áruház. Húszmillió készlet. In: PMH, 25. (1981) 125. sz. 8. (1981. május 30.)

tenként mesedélután, illetve irodalmi órákat tartanak. A középiskolások és a felnőttek részére zenei klub működik. Évente többször író-olvasó találkozót rendeznek.

A közművelődési feladatok ellátását a közös fenntartású József Attila Művelődési Központ biztosítja. Színházterme 600 fő befogadására alkalmas. Rendelkezik szakköri, valamint klubhelyiségekkel. Férfi énekkara 30 fős, fúvós zenekara 34 tagú, úttörő zenekara a zeneiskola tanulóiból alakult 1973-ban.

A művelődési központban az alábbi klubok működnek: műszaki, film, autó klub és megalakult a szocialista brigádvezetők klubja is. Itt kapott helyet a nőakadémia, a marxista középiskola, szabás-varrás tanfolyam és a táncanfolyam. Ezenkívül a község területén működik az MHSZ több klubban (tartalékos tisztiklub, rádiós, lövész-klub, MHSZ Sportrepülő Klub, amely nemzetközi versenyek szervezésére is alkalmas).

A művelődési központ eléri a kívánt színvonalat, közművelődési könyvtára jelenleg a B., típusú minősítés 70-80%-ának felel meg. A fejlesztések lehetővé teszik a 100% elérését.

A városi politikai, igazgatási szervek elhelyezése

A nagyközség kb. 50 személyes tanácsházzal, valamint az igényeknek szűken megfelelő párházzal rendelkezik. A párházban kapott helyet a KISZ Bizottság is.

Az adott lehetőségeket figyelembe véve a párt és állami szervek megfelelő elhelyezése az V. ötéves terv elején megoldható.

Tervezett bővítés a tanácsháza északi szárnyának megnövelése, így 60-70 fős apparátus elhelyezésére van lehetőség.

A volt Petőfi Művelődés Házban kerül a tanácsi házasságkötő terem és belső átalakítással a párt és tömegszervek megfelelő elhelyezése is biztosított.

A belterületi úthálózat helyzete

Dunakeszi belterületi úthálózat hossza 103 km, ebből jelenleg kiépített utak hossza 35 km. A belterületi utak a volt különterületi Szabadság-liget úthálózatával növekedtek.

$$\frac{35}{103} = 35\% \text{ a belterületi úthálózatból a kiépített utak aránya.}$$

A Nagyközségi Tanács költségvetésében és fejlesztési tervében az V. ötéves tervre 20 millió Ft előirányzat szerepel úthálózat fejlesztésre.

Vízellátás, szennyvíz elvezetése

A nagyközségi belterület lakásainak száma 7377 db

Ebből vezetékes hálózatba bekötött 7041 db

A belterületi lakások közel 100%-a vezetékes vízhálózatba bekötött.

Dunakeszin a lakosság vízfogyasztása 3205 m³/nap. Emellett jelentős az ipari üzemek vízfogyasztása is (2300m³/nap).

A Nagyközséget ellátó vízmű vízbázis 7600 m³/nap.

A nyomócső kapacitása 13.000 m³/nap.

Elkészült 2 db 1000-1000 m³-es víztároló, amely a 2. sz. fővezeték nyomócsövére összekötve tovább javítja a nagyközség vízellátását.

Az esetleges további vízigények is biztosíthatók, mivel a Gödöllő vízellátását biztosító rendszer egyik ága Dunakeszit is érinti.

Dunakeszin 6336 belterületi lakás, a szennyvízhálózatba bekötött, illetve derítővel rendelkezik. 1976 évben üzembe lett helyezve a Nagyközség szennyvíz tisztító telepe, melynek jelenlegi kapacitása 6000 m³/nap.

A szennyvíz tisztító telep biztosítja az üzemekben keletkezett szennyvizet és a lakótelepi lakások szennyvizeinek tisztítását.

Az V. ötéves terv során a beruházás teljes befejezésével a telep 12.000 m³/nap kapacitásra bővül, és ez biztosítja a nagyközség területén keletkezett összes szennyvizek kezelését.

A nagyközség belterületi lakásainak rendszeres szemétszállítását a Tanács Építőipari Költségvetési Üzemének félpormentes¹⁵⁶ tehergépkocsijain (!) biztosítják (5 db). A szemét-szállítás hetente két három alkalommal történik. Tervezve van a 10 emeletes lakóépületeknél a konténeres szemétszállítás megvalósítása.

Dunakeszi, 1976. június 7.

*Török Sándor
tanácselnök s.k.”¹⁵⁷*

A hozzászólások folyamán kisebb vita alakult ki egyes tanácstagok között az esetleges Budapesthez való csatlakozásról. Az ötletet Szalóki János tanácstag vetette fel, aki a főváros közelségére hivatkozott. Dr. Mondok Pál megyei tanácselnök azonban ellenezte, mivel véleménye szerint „a főváros koncentrációja már így is túlzott”, ezenkívül ellátási problémákat is felvethet. A tanács végül az eredeti várossá nyilvánítási javaslatot fogadta el, egyhangú támogatással.¹⁵⁸

Az Elnöki Tanács a javaslat alapján Dunakeszit 1977. április 1-jei hatállyal várossá nyilvánította. A városi tanács alakuló ülésére április 2-án került sor a József Attila Művelődési Központ nagytermében, igen impozáns vendégekkel. A díszelnökségben ott ült Fock Jenő, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja, Cservenka Ferencné KB-tag, Pest megyei első titkár, dr. Raft Miklós, a Minisztertanács Tanácsi hivatalának elnökhelyettese, S. Hegedűs László, a Hazafias Népfront főtitkára, dr. Mondok Pál megyei

¹⁵⁶ A félpormentes szállítás járművei általában billenőplatós tehergépkocsi alvázára épített 3–15 m³-es térfogatú, zárt tartállyal felszereltek. A kisebb járműveknél a hulladék tartályba gyűjtése az oldalnyílásokon át kézi erővel történik. Ezeknél az ürítést billentéssel végzik, a hátsó zárófal megnyitása után. Dr. SZABÓ István: *Kommunális gépek II.* Gödöllő, Szent István Egyetem, 2011. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0019_Kommunalis_gepek_II/ch06s02.html (A letöltés ideje: 2017. november 21.)

¹⁵⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 24. köt. 161–164. DKT JKv, 1976. június 24.

¹⁵⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 24. köt. 151–154. DKT JKv, 1976. június 24.

tanácselnök, Kovács Péter, az MSZMP KB Párt- és Tömegszervezetek Alosztályának vezetője, Arató András, Pest megyei első titkár, Balogh László és Barinkai Oszkárné megyei titkárok, Jámbor Miklós, a SZOT megyei titkára, dr. Árpási Zoltán megyei KISZ-titkár, dr. Honti János Pest megyei rendőrkapitány, Barát Endre és Peták Tibor országgyűlési képviselők, Molnár György, a Vasutas Szakszervezet titkára, dr. Faragó Elek, a Pest megyei Munkásőrség parancsnoka, Kríma János, a Váci Járási Hivatal elnöke, Kovács Antalné megyei HNF-titkár, Rubik László dunakeszi párttitkár, a településen működő gyárak és üzemek 1-1 munkása, valamint két külföldi vendég: Albert Cuba, a csehszlovákiai Nové Zámky (Érsekújvár) járás képviselője, valamint Felomejev ezredes, „*az ideiglenesen hazánkban tartózkodó szovjet alakulat képviselőjében*”.¹⁵⁹

A *Himnusz* és Juhász Jácint színész ünnepi versszavalata után Mondok Pál nyitotta meg az ülést. Köszöntője után javasolta, hogy levezető elnöknek dr. Monori Balázsnét válasszák meg. A határozatképesség megállapítása és a napirend megszavazása után Kiss B. József HNF-titkár javaslata alapján Monoriné bejelentette, hogy Dunakeszi Város Tanácsának elnöki posztjára Török Sándort jelölik. Ennek elfogadása után következett a kilenc tagú vb tagjainak megválasztása, amelybe Gedai Sándor, Jávor Béla, Markó István, Tóth Imréné, Ujhelyi Istvánné, Villási László, dr. Monori Balázsné, Antal János és Börzsönyi Károlyné tanácsstagok kerültek be. A vb titkárának – megyei javaslatra – dr. Jancskár Sándort választották. A megválasztott tisztségviselők esküvétele után Török tanácselnök átvette az ülés vezetését, és a tanács elé terjesztette a bizottságokról szóló javaslatot. A megszavazott határozat szerint ügyrendi, számvizsgáló, oktatási és kulturális, egészségügyi és szociálpolitikai, ipari és kereskedelmi, valamint építési és városfejlesztési bizottság alakult. A vb szakigazgatási szerve vezetőinek megválasztása után a tanács megbízta az ügyrendi bizottságot, hogy készítse el a tanács Szervezeti és Működési Szabályzatát. Az ülés zárásaként Fock Jenő mondott ünnepi beszédet, majd átadta Török tanácselnöknek a várossá nyilvánító oklevelet. Ezután Mondok Pál megyei tanácselnök Török Sándornak a Munka Érdemérem arany fokozatát, Szakács Miklósnak, a Házgyár lakatos csoportvezetőjének ugyanezen érem ezüst fokozatát adta át. „Pest megyéért emlékérem” kitüntetésben részesült: Szob Nagyközség közössége, Koncz Dezső, a Csobánkai Gyógy pedagógiai Intézet igazgatója, Bakó Károly, a MÁV Járműjavító Vállalat igazgatója, Bágyon Károly, a Váci Cement-Mézmű Bányauzem művezetője, dr. Varga László szigetszentmiklósi körzeti orvos és Cserháti Pál, a hernádi Március 15. Termelőszövetkezet elnöke. A ceremónia után Török Sándor az ülést lezárta. A város tanácselnök-helyettesének megbízására késéssel, a május 12-ei ülésen került sor. A megbízást Metykó Gyuláné korábbi gödi tanácselnök kapta, akit az 1978. április 27-ei tanácsülésen választással is véglegesítettek.¹⁶⁰

¹⁵⁹ MNL PML XXIII. 910. 1. köt. 52–53. DVT JKv, 1977. április 2.

¹⁶⁰ MNL PML XXIII. 910. 1. köt. 53–58. DVT JKv, 1977. április 2.; MNL PML XXIII. 910. 1. köt. 79. DVT JKv, 1977. április 27.

A tanács 1978. január 26-án hozott határozatot a *Dunakeszi Városért* kitüntetés alapításáról, amelyet – a rendelet szerint –

„Dunakeszi város gazdasági, társadalmi fejlődése és a művészeti élet területén, valamint a lakosság érdekében végzett tevékenység elismerésére”

hoztak létre. Formája kör alakú emléklapett, amelynek elülső oldalán a kitüntetés elnevezését, hátoldalán a várossá nyilvánítás időpontját kellett feltüntetni. A kitüntetés azoknak volt adományozható, akik legalább tíz éven át vállaltak kimagasló szerepet párt-, tanácsi vagy tömegszervezetekben, illetve egyesületekben, vagy azoknak a képzőművészeknek és építészeknek, akik egyedi alkotásukkal, vagy a városképet kedvezően alakító tevékenységükkel járultak hozzá Dunakeszi fejlődéséhez, vagy a közművelődés/oktatás területén legalább tíz éven keresztül kimagasló munkát végeztek, szakterületükön új módszereket dolgoztak ki, elősegítették a város oktatási-kulturális életének fejlődését, vagy gazdasági területen alkottak kimagaslót. A kitüntetés adományozására a vb volt jogosult, a tanács tájékoztatásával. A helyi pártszervezet, valamint a jelölt munkahelye szerinti gazdasági és társadalmi szervezetek véleményezési joggal bírtak. Évente három kitüntetést adhattak, az átadási ceremóniára a várossá nyilvánítás évfordulóján került sor (ami általában egybeesett az április 4-ei ünnepségekkel). A kitüntetés mellé 6000 forint pénzjutalmat adtak.¹⁶¹

Az 1978-as év utolsó tanácsülésén, december 28-án megemlékeztek Dunakeszi felszabadulásának 34. évfordulójáról. Török tanácselnök ünnepi beszéde – a szokványos ideológiai paneleken kívül – érdekes részleteket tartalmazott. Megemlítette, hogy a dunakeszi rendőrkapitányság falán emléktábla őrzi annak a 200 kommunistának és szimpatizánsnak az emlékét, akiket 1940. május–júniusban az alagi csendőrlaktányában vetettek kínvallatás alá (ezek között olyanok is voltak, akik később magas tisztségeket is betöltöttek). Az 1944-es harcokkal kapcsolatban a következőket mondta:

„A felszabadító szovjet csapatok 1944. december 8-án érték el Dunakeszi határát. Ezen a napon a Műhelytelepnél a front megállt. A harc nem terjedt ki a község egész területére, csak a Révdűlő és a Műhelytelep térségében folyt. A szovjet csapatok főleg aknavetőket vetettek be, kímélve a lakosság életét nehéztüzérséget nem használtak (!)”.¹⁶²

Az évforduló alkalmából a tanács emléklapot, valamint Dunakeszit bemutató albumot¹⁶³ adtak át Jávor Béla vb-tagnak, dr. Kindler Józsefnek,

¹⁶¹ MNL PML XXIII. 910. 2. köt. 64–66. DVT JKv, 1978. január 26.

¹⁶² MNL PML XXIII. 910. 2. köt. 307–313. DVT JKv, 1978. december 28.

¹⁶³ Ez valószínűleg a következő kiadvány volt: *Dunakeszi: a pártbizottság és a tanács kiadványa a várossá nyilvánítás alkalmából*. Dunakeszi Város Tanácsa, 1977. 16. A Kölcsey Ferenc Városi Könyvtárban található belőle példány.

Palkó Andornak, a Népi Ellenőrző Bizottság elnökének, Keresztes Mihály tanácsagnak, a közművelődési és oktatási bizottság elnökének, továbbá László István, Tóth Imréné és Solymosi János tanácsstagoknak.¹⁶⁴

Az 1979. évi tanácsülések jegyzőkönyveit tanulmányozva feltűnő, hogy nagyrészt az elnökhelyettes vezette az üléseket, a tanácselnök távollétében. Végül az évváró tanácsülésen, december 28-án Bíró Gyula, a megyei tanács vb-jének osztályvezetője bejelentette, hogy Török Sándor tanácselnök szívbetegség miatt hosszabb ideje betegállományban van, ami erősen hátráltatja a tanács működését. Emiatt a megyei tanács, a városi pártbizottsággal konzultálva úgy határozott, hogy átmeneti időre kihelyez egy státuszt Dunakeszire, ami lehetővé teszi egy második elnökhelyettes működését a városban. A városi vb a javaslatot megtárgyalta és egyetértett vele. A tisztségre Villási László vb-tagot, a Dunakeszi Konzervgyár osztályvezetőjét jelölték, akit a tanácsülés 1980. január 16-ai hatállyal Dunakeszi tanácselnök-helyettesévé választott, az elnöki teendőket a másik elnökhelyettes, Metykó Gyuláné látta el. Török Sándor végül 1980. február 18-án nyújtotta be lemondását mind tanácselnöki, mind tanácsügyi tisztségéről. Az új tanácselnök megválasztására a február 21-ei ülésen került sor. Metykó Gyuláné elnökhelyettes bejelentette, hogy a vb a *Dunakeszi Városért* kitüntetésben részesíti Törököt. A kitüntetést Rónai Árpád városi párttitkár adta át. A tanácselnöki posztra dr. Csicsay Iván megyei tanácselnök-helyettes tett javaslatot, Metykó Gyuláné személyében, kiemelve vezetői tapasztalatait. A tanács egyhangú döntéssel 1980. február 25-ei hatállyal Metykó Gyulánét tanácselnöknek választotta.¹⁶⁵

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. Az új város egyes részei sok tekintetben nem illeszkedtek egymáshoz, hanem szinte különálló életet éltek. Mindezek mellett pedig – bár a tanács rendszeresen hirdetett járdaépítési akciókat, amelyek keretében a tanács kész járdalapokat osztott ki a lakosságnak – az összeköttetést biztosító járdahálózat is rendkívül hiányos volt, 1978 júniusában a városban 140,775 kilométer volt ugyan a járdahálózat hossza, abból azonban mindössze 9,208 kilométernyi volt kiépített. Egy, a várossá avatás előtt megjelent újságcikk szerint is kétségkívül nagy fejlődésen ment keresztül a település. Például 11 státusszal bíró szakorvosi rendelő állt a helyi és a környékbeli lakosok rendelkezésére, volt gimnáziuma és szakmunkásképzője, a fő forgalmi utak mentén 2700

¹⁶⁴ MNL PML XXIII. 910. 2. köt. 314–315. DVT JKv, 1978. december 28.

¹⁶⁵ MNL PML XXIII. 910. 3. köt. 348–349. DVT JKv, 1978. december 28.; MNL PML XXIII. 910. 4. köt. 67–68. DVT JKv, 1980. február 21.; Metykó Gyuláné 1941. szeptember 21-én született Jászárokszálláson, születési neve Pittner Mária. Közgazdaságtudományi Egyetemet végzett, 1969-ben megkapta a „Kiváló ifjú közgazdász” díjat. 1974-től dolgozott Pest megyében, először gödi tanácselnökként, majd 1977-től tanácselnök-helyettes, 1979-től megbízott tanácselnök volt Dunakeszin. Az MSZMP-nek 1976 óta volt tagja. Férjezett, két gyermek édesanyja. MNL PML XXIII. 910. 4. köt. 83. DVT JKv, 1980. február 21.

lámpahelye, amelyek mintegy fele modernnek volt tekinthető, ugyanis higanygőzös volt. A meglévő 7000 lakásból 6000-ben már megtalálható volt a vezetékes víz és a csatornázás, azok aránya a megyében kiemelkedő volt, még Vác állt hasonlóképpen a korban. Vagy például 800 személyautót tartottak nyilván Dunakeszin. Ugyanakkor csupán a főbb gyűjtő utak voltak szilárd burkolattal ellátva, az alárendelt utcák többsége – a 120 kilométert kitevő 202 utcának mintegy kétharmada – aszfaltozás hiányában poros, sáros, gödrös volt. Emellett pedig a kiskereskedelmi hálózat is komoly fejlesztésre szorult, ugyanis hiába volt egy év alatt 620 millió forintos forgalma a meglévő 100 kiskereskedelmi egységnek, az 1000 lakosra előírt bolt- és vendéglátóhelyszámnak csak a fele volt megtalálható a településen.¹⁶⁶ Kétségtől sokat fejlődött tehát a település a hatvanas évek közepe és 1977 között, de közel sem annyit, ami a lélekszámhoz viszonyítva elegendő lett volna.

8. kép: A Híd ábécé 1977-ben

A fejlesztésekre nem saját erőből került sor, ez lehetetlen is lett volna a kor központosított népgazdasági körülményei között. Mindent legfelsőbb, állami szinten kellett jóváhagyatni, de fontos koordinátori szerepe volt a megyei tanácsnak is, amely bizonyos esetekben tudott forrásokat is biztosítani. Nem Dunakeszi volt az egyetlen település, amiből hirtelen várost kellett valahogy faragni. A korabeli szak-

irodalom „faluvárosok”-nak nevezte ezeket a helységeket. Szerencsére Dunakeszi valóban rendelkezett azzal az alappal és helyzeti energiákkal, amelyeknek köszönhetően végül is elbírt a városi lét terheit, és nem roppant bele ebbe a súlyba a rendszerváltást követő években, amikor a sokaknak munkahelyül szolgáló helyi ipari üzemek megszűntek, átalakultak.

A korábbi rendezési terveknek megfelelően 1975 júliusára zömében befejeződött a szennyvízcsatorna-hálózat kiépítése, és hamarosan megindulhatott a szennyvíztisztító telep próbaüzeme is. A telep 6000 m³/nap biológiai és 12.000 m³/nap mechanikai tisztítási kapacitással bírt. A kivitelezés költségét az építés megkezdésekor 105 millió forintba tervezték, ám – azt messze túllépve – végül 130 millió forintba került a beruházás.¹⁶⁷

A Tanácsházán ekkor 50 fős apparátus számára volt elegendő a hely, így tervezték az északi szárny bővítését, amely újabb 60-70 hivatalnok befogadását tette volna lehetővé. Az úthálózat ekkor 103 kilométer hosz-

¹⁶⁶ *Mind a huszonnégyezerre számítanak. Beszélgetés a dunakeszi tanácsházán.* In: *Népszabadság*, 33. (1975) 18. sz. 4. (1975. január 22.); MNL PML XXIII. 910. 2. kötet 190. DKT JKv, 1978. június 29; *Gyárfaluból – Gyárváros.* In: *Népszabadság*, 35. (1977) 24. sz. 8. (1977. január 29.)

¹⁶⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 23. kötet 295–299. DKT JKv, 1975. augusztus 19.

szúságú volt, a kiépített utak hossza viszont csak 35 kilométerre rúgott. A vízellátás a belterületi részen közel 100%-os volt, és a szennyvízhálózatra is rá volt kötve a háztartások mintegy 90%-a.¹⁶⁸

1976-ban elégtelennek ítélték ugyanakkor a meglévő kereskedelmi hálózatot, így tervbe vették egy 3300 m² alapterületű áruház felépítését. 1979-ben kezdődött el az a 2500 négyzetméteren induló beruházás is, amely a szinte városnyi lakótelep szolgáltatási igényeit volt hivatott kielégíteni és épületeivel a mai napig meghatározza a lakótelep szívének az arcukat. A mai Casalgrande téren 1980-ban adták át a Dunakeszi Áruházat, majd három évvel később a Park éttermet és az orvosi rendelőt.¹⁶⁹

9. kép: A Barátság úti lakótelep központja az 1980-es években

Köznevelési intézményrendszer.

Minden területen volt tehát lemaradás, a lakossági igények és az infrastruktúra közötti olló csak épphogy elkezdett összecsukódni a várossá válás idején. Az oktatás továbbra

is elsőbbséget élvezett a fejlesztésekben. 1978-ban négy tanteremmel és tornateremmel bővítették a 3. Sz. (ma: Bárdos Lajos) Általános Iskola épületét, majd ugyanezen év szeptember 20-án nyitotta meg a kapuit a 4. Sz. (ma: Kőrösi Csoma Sándor) Általános Iskola 450 tanulóval, akik közül 160 gyerekeknek napközis ellátás is jutott. Az új iskolában 12 tanteremben kezdődött meg a tanítás. Az iskolát az épülő Barátság úti lakótelep kiszolgálására szánták. Felújították a 2. Sz. Általános Iskola villamos rendszerét, és egy évvel később a Posta utcai épület is kapott még négy új tantermet, tanárít és melegítőkonyhát. Ezekkel a fejlesztésekkel kevesebb mint két évtized alatt 24-ről (1960) 74-re (1979) növekedett az tantermek száma a városban. A tanulók létszáma eközben 1533-ról 2363-ra emelkedett, tehát jól látható, hogy egyre kevésbé voltak zsúfoltak a tantermek és mind kevesebb intézményben kellett a helyhiány miatt délelőtt-délután rendszerben tanítani. 1977-ben egy, negyvenszemélyes öregek napközi otthonát is átadtak.¹⁷⁰

Az új iskola után az épülő lakótelep 1979-ben hatvan személyes bölcsődét és száz személyes óvodát is kapott. A férőhelyekre óriási szükség volt, mert az első lépcsőház átadásától (1976) számított tíz év alatt 1939 ipari technológiával épített lakást adtak át. Az új óvodai férőhelyek tehát

¹⁶⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 24. kötet 162–165. DKT JKv, 1976. június 24.

¹⁶⁹ CSOMA, 2008. 123–124.

¹⁷⁰ LÖKÖS-LAKATOS, 1979. 225–226.; *Általános iskolát avattak Dunakeszin*. In: *Népszabadság*, 36. (1978) 231. sz. 7. (1978. szeptember 30.); CSOMA, 2008. 123.; BÁRSONYNÉ-CSONKA, 1987. [60.]

ismételten nem javították érdemben a már meglévő férőhelyhiányt, csupán az egyre növekvő igényekkel igyekeztek lépést tartani.

Egészségügyi infrastruktúra. 1976-ban, a várossá nyilvánítási javaslat előterjesztésekor a nagyközségi tanács beszámolója szerint a következő volt a helyzet a közszolgáltatások és közintézmények terén: az egészségügyi ellátásban nyolc körzeti orvos dolgozott öt körzeti rendelőben. Azok mellett pedig két fogorvosi és nyolc védőnői körzet működött.

Kultúra és művelődés. Ekkor két könyvtár működött a nagyközségben, mindegyik a József Attila Művelődési Központban, állományuk 35.783 kötetre rúgott, a beszerzésre fordított keret pedig évente 2800 újabb kötet megvásárlását tette lehetővé. A Művelődési Központ 600 fős színházteremmel is rendelkezett, illetve itt működött a műszaki, film- és autóklub, továbbá számos tanfolyamot is tartottak. A várossá nyilvánítás után újabb változás állt be a könyvtárak életében, fenntartójuk ugyanis a Városi Tanács lett. A községi könyvtár átköltözött mai helyére, a Kőlcsey utcába, és központi könyvtárként funkcionált tovább, a MÁV telepen működő könyvtár, amelynek látogatói zömmel a telepen működő 3. Sz. Általános Iskola tanulói közül kerültek ki, fiókkönyvtárként működött a későbbiekben.¹⁷¹

A nyolcadik tanácsi ciklus (1980–1985)

Politikatörténet

1980. június 8-án országgyűlési és tanácsi választásokat tartottak Magyarországon.

8. táblázat: Dunakeszi Város Tanácsának 1980-ban megválasztott tagjai¹⁷²

1. vk.	Fári János	33. vk.	Gerre Jánosné
2. vk.	Farkas Józsefné	34. vk.	Bencze Istvánné
3. vk.	Hatvani Miklós	35. vk.	Jávor Béla
4. vk.	Ladányi Lajos	36. vk.	Kecskés Szilveszterné
5. vk.	Tóth Imréné	37. vk.	Borotvás Istvánné
6. vk.	Kiss György	38. vk.	Kristóf Ferenc
7. vk.	Simon Ferenc	39. vk.	Bognár László
8. vk.	Kiss Sándor	40. vk.	Gellérfi Jenő
9. vk.	Solymosi János	41. vk.	Imréné Hady Jolán

¹⁷¹ LÓRINCZ, 2013. 3.

¹⁷² PMH, 24. (1980) 137. sz. 5. (1980. június 13.)

10. vk.	dr. Földesy Iván	42. vk.	Karvai Ottóné
11. vk.	Metykó Gyuláné	43. vk.	Varga Sándor
12. vk.	Wiedermann Imre	44. vk.	Réthi József
13. vk.	Bódi András	45. vk.	Stehlik Ferenc
14. vk.	Szénási László	46. vk.	Szlobodnyik Tibor
15. vk.	Rónai Árpád	47. vk.	Szabó Gyula
16. vk.	Kunya Vince	48. vk.	Forró Imre
17. vk.	Törőcsik József	49. vk.	Borné Boza Brigitta
18. vk.	Villási László	50. vk.	Baranyai Antal
19. vk.	Aburdán Gyuláné	51. vk.	Rákos Andor
20. vk.	Jurtin Lászlóné	52. vk.	Wittman Endre
21. vk.	Pityi Gyula	53. vk.	Vida Szűcs Józsefné
22. vk.	Gedai Sándor	54. vk.	Lisztes Imréné
23. vk.	Antal János	55. vk.	Gurgut András
24. vk.	Juhász Róbertné	56. vk.	Egyed István
25. vk.	Gutpintér Tamás	57. vk.	Verba János
26. vk.	Wéber Zoltán	58. vk.	Zentai György
27. vk.	Veres Ferenc	59. vk.	Bitter Antal
28. vk.	Hovai Julianna	60. vk.	Czermann Mihály
29. vk.	Ujhelyi Istvánné	61. vk.	Horák János
30. vk.	dr. Monori Balázsné	62. vk.	Klaibán Sándor
31. vk.	Blaskó Lajos	63. vk.	Papp Lászlóné
32. vk.	Kriszta Sándorné	64. vk.	Vargáné Nagy Erzsébet
		65. vk.	Tamás Gábor

Dunakeszi Város újonnan megválasztott Tanácsának alakuló ülését június 19-re hívták össze. A *Himnusz* elhangzása után a HNF Bizottsága Zentai Györgyöt bízta meg az alakuló ülés levezetésével, az elnökségbe hívta dr. Mondok Pált a megyei tanács, Dr. Barna Lajost a megyei HNF-szervezet képviselőjeként, Rónai Árpád városi párttitkárt, dr. Kardos Józsefet, a Választási Elnökség elnökét, Jávor Béla városi HNF-elnököt, valamint Aburdán Gyuláné és Ladányi Lajos tanácsstagokat jegyzőkönyv-hitelesítőként. Antal János, a HNF megbízottja tájékoztatta a tanácsulást, hogy az ügyrendi bizottság vezetésére Jávor Bélát, tagjainak Borotvás Istvánnét, Klaibán Sándort, Papp Lászlónét és Stehlik Ferencet javasolták. A bizottság megvizsgálta és igazolta a 65 megválasztott tanácsstag mandátumát. A tanács ezt elfogadta, valamint utasította a bizottságot a Szervezeti és Működési Szabályzathoz az érvényben lévő jogszabályok szerinti módosító javaslatok előterjesztésére. Ezután következett a tisztségviselők megválasztása. A tanács a vb tagjainak létszámát 11 főben állapította meg. Tanácselnöknek Metykó Gyulánét, tanácselnök-helyettesnek Villási Lászlót, vb-tagoknak

Antal Jánost, ifj. Czermann Mihályt, Gedai Sándort, Kristóf Ferencet, dr. Monori Baláznét, Rónai Árpádot, Tóth Imrénét és Ujhelyi Istvánnét választotta. A vb-titkári funkciót továbbra is dr. Jancskár Sándor látta el. Ezután Metykóné átvette az ülés vezetését, és beterjesztette a bizottságokról szóló határozatot. Eszerint a már megválasztott ügyrendi bizottság mellett 5 tagú számvizsgáló bizottságot, valamint 7-7 tagú művelődésügyi, egészségügyi és szociálpolitikai, termelés-ellátási, valamint városfejlesztési bizottság alakult. A Váci Járásbírósághoz delegált népi ülnökök megválasztása után Rónai Árpád párttitkár köszöntötte az új tanácsülést. Megyei tanácstagnak dr. Arató Andrást, dr. Monori Baláznét és Simon Ferencet választották. Az ülés utolsó napirendi pontjaként kinevezték a vb-titkárságvezetőt, valamint az igazgatási osztály vezetőjét. Metykó Gyuláné tanácselnök záróbeszéde után az alakuló ülés az *Internacionálé* eléneklésével ért véget.¹⁷³

Az 1981 januárjától 1990 októberéig terjedő időszak tanácsülési jegyzőkönyvei sem a Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltárában, sem Dunakeszi Város Polgármesteri Hivatalának irattárában nem fellelhetők, így e korszakot alapvetően a település fejlődése szempontjából tárgyaljuk. Nagy szimbolikus politikai aktus volt az 1983. május 1-jei ünnepség, mert ez alkalommal Dunakeszin rendezték meg Pest megye központi ünnepi rendezvényét. A megyei vezetőkön (Cservenka Ferencné megyei párttitkár, az MSZMP KB tagja, Mondok Pál megyei tanácselnök, Kovács Antalné megyei HNF-titkár és Halasi Márton megyei KISZ-titkár) mellett jelen volt még Sarlós István miniszterelnök-helyettes, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja is, aki a Verseny utcai párház előtti ünnepi gyűlés fő szónoka volt. Beszédének fontos része volt az a kijelentés, amely szerint Magyarország tekintélyt szerzett magának a világ előtt azzal, hogy elkötelezett a békés egymás mellett élés elve mellett, és kezdeményező szerepet vállal az ENSZ vitáiban, vagy éppen az (ekkor jelentős politikai súllyal rendelkező) európai fegyverzetcsökkentési folyamatban.¹⁷⁴

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. A lakásépítéseket tekintve támogatni kívánták a magánéros építést, különösen a Tábor úton és a Rumpa-földön. Ezen túlmenően az állami tulajdonú lakások felújítására is pénzügyi segítséget nyújtottak volna. A fiatalok számára lakás-előtakarékossági lehetőséget kívántak biztosítani, illetve segítették őket telkek kedvez-

¹⁷³ MNL PML XXIII. 910. 4. köt. 169–189. DVT JKv, 1980. június 19.

¹⁷⁴ 1983–1984 folyamán zajlott le a korszakban „kis hidegháborúként” jellemzett nemzetközi válság. A Szovjetunió SS-20-as típusú nukleáris rakétákat telepített Közép-Kelet-Európába, amire a NATO cirkálórakéták és Pershing-II típusú közepes hatótávolságú nukleáris rakéták telepítésével válaszolt. Moszkva nyomására a Varsói Szerződés tagállamai mindenfajta kétoldalú tárgyalást befagyasztottak a nyugat-európai államokkal. Magyarország erre nem volt hajlandó, párt- és állami szinten egyaránt fenntartotta a kapcsolatot nyugati partnereivel. A későbbiekben ez hozzájárult a jég megtöréséhez, és a helyzet enyhítéséhez. PMH, 27. (1983) 103. sz. 1., 3. (1983. május 3.)

ményes megvásárlásának lehetőségével. Emellett a bérleményi rendszer bővítését is tervbe vették. A Tábortéri rendezési terv 1982-ben készült el, amely 600 többszintes és 171 csoportos családi ház építését foglalta magába, majd áprilisban az összlakásszámot 781 lakásban határozták meg, és megindult a Tábortéri kijelölt rész összközművesítése. A júniusi ülésen az általános rendezési program keretében meghatározták, hogy a Tábortéri építkezés során helyet kell hagyni a városi rendőrkapitányságnak, a Főti úton pedig elhelyezést kell biztosítani a városi könyvtárnak. Emellett a tömegközlekedési hálózat ilyen irányú fejlesztésére, valamint a járdaépítésre is figyelmet kell fordítani. Utóbbi javarészt társadalmi munkában zajlott. Novemberben a GESZ (Gazdasági Ellátó Szervezet) önálló költségvetési intézménnyé vált, egyúttal beszámolókat tartottak a dunakeszi lakáshelyzetről. Ennek keretében ismertették, hogy 1981-re 1234 új lakás épült fel, a lakásigénylők száma azonban még mindig 1097 fő volt, akik elsősorban a lakótelepen kívántak ingatlanhoz jutni. A Tanács feltételül szabta a lakáskiutaláshoz, hogy az igénylőnek Dunakeszin kell laknia és dolgoznia is.¹⁷⁵

1981. szeptember hónap folyamán a Városi Tanács a szolgáltatási szektor helyzetéről tanácskozott, és megállapította, hogy a lakótelepen nagy szükség van egy szolgáltatóház létrehozására. Az ipari szolgáltatók számbavételekor 235 kisiparost találtak, akik közül 113 fő dolgozott önálló iparosként.¹⁷⁶ 1982 júniusában a Városi Tanács komoly problémaként értékelte a kommunális hulladék és a víziszap elhelyezésének nehézségeit.

A gyorsan benépesülő Dunakeszi-Alsó kezdte levetkőzni hétvégi pihenőhely jellegét és az állandóan helyben lakó népesség került többségbe, akik bővülő szolgáltatásokhoz szerettek volna jutni. Ennek érdekében 1981-ben orvosi rendelő és ifjúsági ház létesült a településrészen, az ifjúsági házban pedig megnyílt a Városi Könyvtár 2. számú fiókkönyvtára. 1984-ben készült el a Hotel Dunakeszi is, de ez a szolgáltatások színvonalán, amely a leggyengébb területe volt a városnak, alig javított valamit.¹⁷⁷

10. kép: A Hotel Dunakeszi

A MÁV műhelytelepről áthelyezve a mai Casalgrande téren kapott helyet 1982-ben a Dunakeszi 2. sz. Postahivatal. A posta akkoriban még a mai méreteinél is kisebb volt, kezdetben a jelenleg pénzfelvételre szolgáló helyiségben működött három kiszolgáló ablakkal. Már a kez-

det kezdetén gondot okozott a helyszűke és a nem megfelelő kiszolgálás. A posta ezért rögtön kihasználta a lehetőséget és megvette a szomszéd

¹⁷⁵ SZAKÁLLNÉ, 2015. 164., 166–167.

¹⁷⁶ SZAKÁLLNÉ, 2015. 165.

¹⁷⁷ BÁRSONYNÉ-CSONKA, 1987. [16., 37., 60.]

helyiséget, amikor az 1992-ben megüresedett, így csak tíz évvel az indulás után alakult ki mostani képe.¹⁷⁸

A nyári sorozatos vízhiányok kiküszöbölésére 1984-ben megépült a dunai vízmű és a városi víztorony közötti vízvezeték, valamint két, ezer köbméteres víztározó. Ezek a fejlesztések azonban csak kismértékű kapacitásnövekedést jelentettek.¹⁷⁹

Köznevelési intézményrendszer. 1983-ban új taggal bővült a helyi iskolák sora, ekkor adták át az 5. Számú Általános Iskolát (ma: Fazekas Mihály Német Nyelvoktató Nemzetiségi Általános Iskola) a város egyik dinamikusan bővülő, Újdunakeszinek is nevezett részén. Az 1. Sz. Általános Iskola esetében 1983–1984 során teljes felújításra került sor.¹⁸⁰ Az intézmény kénytelen volt a felújítás egy éve alatt szüneteltetni a tevékenységét, így a diákokat más iskolákban helyezték el az építkezés befejezéséig.

Tervezték egy 12 tantermes iskola építését, az 1. Sz. Általános Iskolában korrekciós osztály indítását, a 2., 3. és 4. Sz. Általános Iskolában pedig váltott műszak bevezetését. A nevelés és az oktatás erősítésre, valamint a pályakezdő pedagógusok segítésére is figyelmet fordítottak.¹⁸¹

Egészségügyi intézményrendszer. Az 1981 és 1985 közötti időszakra a város cselekvési tervet fogadott el, amelyben szerepelt, hogy rendelőintézetet kívánnak építeni a városközpontban, míg a régi SZTK-épületnek új funkciót adnak (ez lett a mai Farkas Ferenc Alapfokú Művészeti Iskola). Az iskolaorvosi rendszer kapcsán megállapították, hogy az iskolaorvosok igen lelkiismeretesek. Gyorsan kellett emelni az egészségügyi szolgáltatások színvonalát is. 1978-ban felújították a Bercsényi, a Fő és a Kálmán úti rendelőket. A Fóti úti rendelőt 1982-ben, a Kálmán utcait 1985-ben korszerűsítették, a Barátság úton pedig 1983-ban új rendelőt nyitottak. 1984-ben ideggondozó létesült a Fő úton, majd egy évvel később tüdőgondozót alakítottak ki a Liget utcai rendelőben. A szakorvosi rendelőintézet már megalakulásának pillanatában nem megfelelő nagyságú épületet kapott, ennél fogva állandósult a zsúfoltság, amely évről évre növekedett. A probléma orvoslása végett 1981-ben egy toldaléképülettel látták el a Bem utcai épületet, hogy minden rendelésnek megfelelő hely jusson.¹⁸²

Kultúra és művelődés. Az időszak első felének egyik legnagyobb szabású, politikai jelleggel bíró eseménysorozata az 1944/45-ös felszabadulás 40. évfordulója volt. 1984. december 21-én Pest megye négy településén, közöttük Dunakeszin tartottak megemlékezést. Délben a tanács ünnepi ülést tartott, amelyen a megemlékező beszédet Metykóné tanácselnök

¹⁷⁸ LÁNG, 2014. 9.

¹⁷⁹ BÁRSONYNÉ–CSONKA, 1987. [12.]

¹⁸⁰ BÁRSONYNÉ–CSONKA, 1987. [28.]

¹⁸¹ SZAKÁLL Lászlóné: *A Dunakeszi Városi Tanács iratainak regesztái*. Dunakeszi, kézirat, 2015. 164.

¹⁸² BÁRSONYNÉ–CSONKA, 1987. [60–61.]

mondta el. A beszéd elején felidézte az ostrom napjait, amelyeket „*sorsfordulót jelentő napokként*” jellemzett, a továbbiakban pedig az azóta megtett fejlődésről számolt be, a községből nagyközséggé, majd várossá vált Dunakeszi példáján keresztül. Az ünnepi ülés után a HNF és a KISZ szervezésében helytörténeti vetélkedőt tartottak, amelyen a MÁV Dunakeszi Járműjavító „Clara Zetkin” brigádja aratott győzelmet.¹⁸³

Biztonság. 1983. január 1-jén, az addigi rendőrőrs alapjain, megalakult a dunakeszi rendőrkapitányág. A lakosság létszámának növekedése, a település terjeszkedése, a felgyorsult életritmusa egyaránt indokolta, hogy az eddigi rendőrőrs helyett önálló városi kapitányságot hozzanak létre a településen. A régi épület rekonstrukciójával, valamint egy új szárny hozzáépítésével szeptember 27-én át is adták a kapitánysági székhelyet. A helyi testület vezetője dr. Pataki Péter rendőrőrnagy lett. A város 1984. január 1-jétől körzetközponti feladatokat kapott: Göd és Fót számára körzeti feladatokat látott el.¹⁸⁴

A kilencedik tanácsi ciklus (1985–1990)

Politikatörténet

Az utolsó tanácsválasztások 1985. június 8-án zajlottak le.

9. táblázat: Dunakeszi Város Tanácsának 1985-ben megválasztott tagjai¹⁸⁵

1. vk.	Ádám László	28. vk.	Kriszta Sándorné
2. vk.	Bottka Lajos	29. vk.	Szentléleki Katalin
3. vk.	Hatvani Miklós	30. vk.	Bognár László
4. vk.	Sleicher Béla	31. vk.	Rozsnyai József
5. vk.	Horváth József	32. vk.	Galántai György
6. vk.	Metykó Gyuláné	33. vk.	Besze András
7. vk.	Szekeres Endréné	34. vk.	Kristóf Ferenc
8. vk.	Tábori István	35. vk.	Gellérfi Jenő
9. vk.	Hernádi Jánosné	36. vk.	Dian Györgyné
10. vk.	Wiedermann Imre	37. vk.	Lovászi Lászlóné

¹⁸³ *Sorsfordító évek voltak – A felszabadulásra emlékeztek.* In: PMH, 28. (1984) 300. sz. 1–2. (1984. december 22.)

¹⁸⁴ *Fél év alatt elkészült. Őrs helyett önálló kapitányság.* In: PMH, 27. (1983) 229. sz. 1. (1983. szeptember 28.); BÁRSONYNÉ–CSONKA, 1987. [5.]

¹⁸⁵ *Dunakeszi, Fót, Göd tanácstagjai.* In: PMH, 29. (1985) 138. sz. 5. (1985. június 14.); *Nemes küzdelem ért véget. Ezután a tettek következnek.* In: PMH, 29. (1985) 150. sz. 5. (1985. június 28.)

11. vk.	Szénási László	38. vk.	Karvai Ottóné
12. vk.	Rónai Árpád	39. vk.	Kollarik Ferenc
13. vk.	Pataki Péter	40. vk.	Szlobodnyik Tibor
14. vk.	Németh Zoltánné	41. vk.	Szabó Gyula
15. vk.	Jurtin Lászlóné	42. vk.	Sáreczki Miklós
16. vk.	Csobai Lászlóné	43. vk.	Szalkai Lajos
17. vk.	Lehel János	44. vk.	Retsik Tiborné
18. vk.	Makk Zoltán	45. vk.	Kovács János
19. vk.	Cseke Miklós	46. vk.	Lehoczki Sándorné
20. vk.	Gondos Ilona	47. vk.	Balogh Gyula
21. vk.	Pityi Gyula	48. vk.	Lisztes Imréné
22. vk.	Gedai Sándor	49. vk.	Bitter Antal
23. vk.	Antal János	50. vk.	Czermann Mihály
24. vk.	Juhász Róbertné	51. vk.	Nedelka József
25. vk.	Wéber Zoltán	52. vk.	Papp Lászlóné
26. vk.	Villási László	53. vk.	Klaibán Sándor
27. vk.	Nyilas Imréné		

Az új tanács alakuló ülése június 25-én ült össze a József Attila Művelődési Központban. Bitter Antal korelnök mellett helyet foglalt a díszelnökségben Arató András megyei párttitkár, Vágvölgyi József megyei tanácselnök-helyettes, dr. Mondok Pál országgyűlési képviselő, valamint Rónai Árpád városi párttitkár. Mialatt a Bottka Lajos tanácsstag által vezetett ügyrendi bizottság megvizsgálta és igazolta a megválasztott tanácsstagok mandátumát, Kollár Albin választási bizottsági elnök tett jelentést a választások lefolyásáról és eredményéről. A mandátumvizsgálat végén Antal János, a HNF helyi titkára terjesztette be a 11 tagú vb felállításáról szóló javaslatot. Ennek jóváhagyása után Metykó Gyulánét tanácselnöknek, Villási Lászlót tanácselnök-helyettesnek választották. A bizottságok felállítása következett. Számvizsgáló, városfejlesztési, termelés-ellátási, művelődési, valamint egészségügyi és szociális bizottságot alakítottak meg ekkor. A megyei tanácsstagok (Arató András és Szentléleki Katalin) megválasztása után a díszelnökség tagjai köszöntötték az újonnan megalakult tanácsulást.¹⁸⁶

1986. január 31-én az MSZMP Dunakeszi Városi Bizottsága ülésén részt vett Krasznai Lajos, a párt Pest Megyei Bizottságának első titkára, aki előterjesztette a megyei PB javaslatát. Kérte, hogy a városi bizottság járuljon hozzá, hogy az addigi első titkárt, Rónai Árpádot mind első titkári funkciójából, mind párttagsága alól felmentsék. A testület – Rónai Árpád méltá-

¹⁸⁶ Kivonat a Dunakeszi Városi Tanács 1985. június 25-ei alakuló ülésének jegyzőkönyvéből. DPHI, Tanácshatározat Kivonatok (1976–1986)

tását követően – hozzájárult a felmentéshez. Az új első titkár személyére is Krasznai Lajos tett javaslatot. Az MSZMP Dunakeszi Városi Bizottságának új vezetője a Váci Városi Bizottság gazdaságpolitikai titkára, Pálmai László lett.¹⁸⁷ Az évet gazdasági szempontból már az új titkár értékelte a Pest Megyei Pártbizottság november 27-ei ülésén. Elmondta, hogy

*„Dunakeszi gazdaságpolitikai súlya, területe, termelési értékénél fogva a megye gazdaságának a középmezőnyében foglal helyet. Az 1986-ban elért eredmények, sikerek mögött rendkívül kemény munka áll. Ennek alátámasztására a következőkben néhány szám adatot ismertetett. Szólt arról is, hogy körzetük nagy szerepet játszik a főváros ellátásában.”*¹⁸⁸

A város fejlődésének egyik mozgatórugója lehetett és a helyi vezetés számára komoly feladatot adott, hogy a párt 1987-es tervei szerint, az erősen megnövekedett a fővárosi és Pest megyei lakásigények kielégítésére az agglomeráció területén építési telkek feltérképezésébe kezdtek, kb. 800 lakás számára.¹⁸⁹

A ciklus idején a város vezetősége is változott. 1986-ban felmentették tisztségéből Demeter Domokost, a Városi Tanács műszaki osztályának vezetőjét, helyére márciusban dr. Geróné Ladányi Anna került.¹⁹⁰ 1986. március folyamán, Rónai Árpád lemondása miatt, új vb-tagot kellett választani, Rákosi Andor kapott erre megbízást. 1988-ban Póczik Miklóst, a városi tanács vb költségvetési üzemének vezetőjét termelésirányító-nak kérte fel a MÁV Járműjavító Üzem vezetősége. A tanácshoz érkezett kikérőlevél alapján Póczikot június 1-jétől felmentették a költségvetési üzem vezetői tisztségéből.¹⁹¹ 1988. szeptember 22-ei ülésén a tanács – saját kérésére – felmentette tisztségéből Metykó Gyuláné tanácselnököt, aki ezután az Alagi Állami Gazdaság munkatársa lett.¹⁹² Helyére – Pálmai László párttitkár javaslatára – Villási László¹⁹³ eddigi elnökhelyettesét választották meg tanácselnöknek, míg az ettől kezdve társadalmi munkában betöltött elnökhelyettesi pozíciót decemberben

¹⁸⁷ Az MSZMP Pest Megyei Bizottságának ülése. Elfogadták a tanácsi fejlesztések közép- és hosszú távú céljait. In: PMH, 30. (1986) 27. sz. 1. (1986. február 1.)

¹⁸⁸ MNL PML XXXV. 51. MSZMP Pest Megyei pártbizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei, 1957–1989. 2/2014. ő.e. Pártbizottsági ülés, 1986. november 27. 10.

¹⁸⁹ BFL XXIII. 101.a.1. Budapest Főváros Tanácsa tanácsülési jegyzőkönyvei, 1986. december 17. 137.

¹⁹⁰ SZAKÁLLNÉ, 2015. 173. Demeter Domokos 1986. június elején közlekedési balesetet okozott, mivel nem állt meg a stoptáblánál, a vétlen gépkocsiban egy 8 éves kislány könnyebben megsérült. PMH, 30. (1986) 131. sz. 8. (1986. június 5.)

¹⁹¹ Péntektől péntekig. In: PMH, 32. (1988) 101. sz. 4. (1988. április 29.)

¹⁹² Dunakeszin új tanácselnök. In: PMH, 32. (1988) 228. sz. 3. (1988. szeptember 23)

¹⁹³ Villási László 1945-ben született Dunakeszin, eredeti foglalkozása munkás. Első munkahelye a Dunakeszi Gyümölcs- és Főzelékkonzervgyár volt, ahol műszaki osztályvezetői beosztásig vitte. Gépészmérnöki és mérnök-közgazdász diplomát szerzett. 1969-től MSZMP-tag, 1971-ben választották először a tanács és a vb tagjának. 1980 januárjától tanácselnök-helyettes. MNL PML XXIII. 910. 4. köt. 201.DKT JKv, 1980. június 19.

az akkor már nyugdíjas Bitter Antal, a Hazafias Népfront városi bizottságának elnöke nyerte el.¹⁹⁴

Az év végén, dr. Jancskár Sándor nyugdíjba vonulásával a vb-titkári poszton is váltás történt. 1989. január 26-án a tanács dr. Hajas Istvánt nevezte ki a tisztségbe.¹⁹⁵ Szintén az év végén Erdész Mihályt nyugdíjazták, kinevezték Muhiné dr. Bajzáth Melindát a Titkársági Osztály vezetőjévé, Gujberné Suri Otília a mozi vezetője lett, a márciusban az Egészségügyi Osztály vezetőjévé kinevezett dr. Gódor Ferencet pedig – saját kérésére – felmentették tisztségéből, immár csak az SZTK igazgató főorvosi posztját látta el. 1988. januárjában a GESZ új vezetőt kapott Csoma Attiláné személyében.¹⁹⁶

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. 1986-ban a Tanács beruházásai közül a legjelentősebb talán a Tábor úti lakótelep melletti, a Tábor út, a Hunyadi út és a vasút által határolt, még beépítetlen 38 hektáros terület beépítési terve volt. A tereprendezési munkálatokat, illetve az előközművesítést 1984-ben kezdték meg, majd a kivitelezésre a Városi Tanács a Mészövel és a MÁV Dunakeszi Járműjavító Üzemével kötött megállapodást. A nagyszabású projekt a második 15 éves lakásépítési program részeként indult el, és mintegy 700 épület kialakítását (kisvárosi társas, sor- és átriumházak) tervezték. A cseh Siporex gázbeton-technológia mellett döntöttek, és az első öt év során – szövetkezeti formában – 300 társasház felépítését kezdték meg. Az új telepen csak a főbb utak kaptak szilárd burkolatot (elsősorban a tetemes költségek miatt). A lakásszövetkezetet a Járműjavító 26 dolgozója hozta létre, mivel sok fiatal munkatársnak – akik képtelenek voltak az OTP-árak megfizetésére – nem volt lehetőség lakáshoz jutni. A Mészövel egyeztetve olyan struktúrát alakítottak ki, amelynek keretében a saját dolgozók mellett a Tanács számára is átadtak lakásokat, illetve a MÁV vezérigazgatóságának, valamint a budapesti vasútigazgatóságnak is ajánlottak fel, így további tőkét tudtak bevonni. Az építendő otthonok 30%-ára a Tanács, 60%-ára a Járműjavító, 10%-ára a lakásszövetkezet jelölhetett tulajdonosokat. A Járműjavító és a MÁV átlagosan 150.000 forint kamatmentes kölcsönt nyújtott saját

¹⁹⁴ *Tudom, hogy nem lesz könnyű. El kellett vállalnom.* In: PMH, 32. (1988) 232. sz. 4. (1988. szeptember 28.); Kovács T. István: *Szánáltak egy íróasztalt. A helyettes nem kap fizetést.* In: PMH, 32. (1988) 307. sz. 5. (1988. december 27.) Bitter Antal köszörűs volt, később Katonai Akadémiát végzett, és katonatiszt lett. 1946-tól a Magyar Dolgozók Pártjának tagja lett. Előbb a járási, 1977-től pedig a városi tanács tagja, a városfejlesztési bizottság vezetője volt.

¹⁹⁵ Kivonat a Dunakeszi Városi Tanács 1989. január 26-ai ülésének jegyzőkönyvéből. DPHI Tanácshatározat Kivonatok (1987–1990); SZAKÁLLNÉ, 2015. 184. Dr. Jancskár Sándor sajnos nem érthette meg a nyugdíjba vonulását, 1988. december 25-én szívinfarktusban elhunyt. *Elhunyt dr. Jancskár Sándor.* In: PMH, 32. (1988) 310. sz. 8. (1988. december 30.)

¹⁹⁶ *Módosult a pénzügyi terv. Árelenőrző társulás.* In: PMH, 31. (1987) 280. sz. 4. (1987. november 27.)

dolgozóinak a lakások megvásárlásához. A terveket az Ybl-díjas Vadász György és csapata készítette, a kétszintes épületekben emeletenként egy család beköltözését tervezték, a lakóterület 44 és 62 m² között változott.¹⁹⁷ Április 17-én Petrovai László építésügyi és városfejlesztési miniszterhelyettes – a dunakeszi vezetők jelenlétében – felavatta az új, a házgyár területén kialakított Római Tetőcserépgyárat.¹⁹⁸ A VII. ötéves terv keretében betervezték a Rákospalota–Újpest, valamint Dunakeszi vasútállomások között átemelő vonal építését, amelynek első üteme költségeire 200 millió forint volt az előirányzat. Ugyanebben az időszakban – a Fővárosi és a Pest Megyei Tanácsok közötti együttműködés keretében – vizsgálni kezdték, hogy a főváros egyre növekvő mennyiségű hulladékát hogyan és hol tudnák elhelyezni.

„A vizsgálatok elsősorban a Solymár–Pilisborosjenő térségében lévő 16 millió m³, továbbá a Fót–Dunakeszi térségében lévő egy millió m³, valamint Érden másfél millió m³ befogadóképességű bányagödörök igénybevételére irányulnak.”¹⁹⁹

A lerakó 1988-ban nyitott meg a városban,²⁰⁰ és az ide hozott fővárosi hulladék ügye a következő évtizedekben állandó és neuralgikus pontja lesz a városi irányítók tevékenységének.

Szeptemberben határozatot hozott a Tanács a csatornázáshoz és a gázellátás megteremtéséhez szükséges társulások létrehozásáról. Mindezek felül szociális bérlakás-építésről döntöttek, és általános rendezési tervet készítettek a településről.²⁰¹

A Tanács döntött a Tábor út és a Fenyves csárda melletti telkek eladásáról, illetve egy kábeltelevízió-társaság létrehozásáról. Ezen túlmenően jóváhagyták a városi rendezési tervet is, amelynek keretében az 1848-as emlékmű mögött park kialakítását tervezték, továbbá a jelenlegi Szent István utca minden házának megőrzését is fontosnak tartották. A Tanácsháza bővítése is szükségessé vált.

A város vízellátásának biztosítása érdekében komoly előrelépés volt, hogy 1986-ban a DMRV vette át a szolgáltatást, mert a vállalat a saját dunai kútjairól is tudott vizet biztosítani.

¹⁹⁷ TÓTH Andrea: *Hármas együttműködés Dunakeszin. Kisvárosba álmodott kisváros*. In: PMH, 30. (1986) 98. sz. 4. (1986. április 26.)

¹⁹⁸ Erről ld. A 43. sz. *ÁÉV* 3. sz. *Dunakeszi Házgyára* c. fejezetet.

¹⁹⁹ BFL XXXV.1.a.3. MSZMP Budapesti Pártbizottságának ülései, 1956–1989. 1986_PB 205/27. (1986. február 24.)

²⁰⁰ BFL XXIII.102.a.1. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1988. január 13. 150.; BFL XXIII.101.a.1. Budapest Főváros Tanácsa tanácsülési jegyzőkönyvei, 1988. január 26. 438.

²⁰¹ SZAKÁLLNÉ, 2015. 173., 179.;

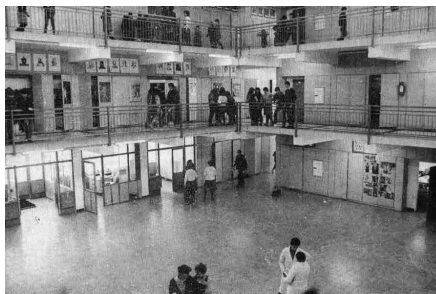
„Megkezdődött és 1988-ban folytatódik Dunakeszi város vízellátása javítása érdekében 5000 m³/nap ivóvízátadás műszaki feltételeinek létrehozása. A befejezés 1989. évben várható.”²⁰²

A nyolcvanas évek második felében óriási gázvezetékhalózat-fejlesztések zajlottak a településen. Ez a rendszer még az olcsó szovjet gázra alapozta létét és az egész országot átfogó fejlesztési terv volt. Időközben sok minden megváltozott, de a programot végrehajtották mindenütt, így Dunakeszin is. A legtöbb gázcsövet 1986 és 1988 között fektették le az utcákban, mintegy huszonhét kilométernyit. A gázfűtés nagy előrelépést jelentett az olaj- és fatüzeléshez képest, mivel egyszerűbb és sokkal inkább környezetbarát volt. A kilencvenes évek első éveire a település minden részén elérhető volt a vezetékes gáz.

Köznevelési intézményrendszer. A város fejlődése/fejlesztése ebben a korszakban sem állt le. A választások utáni augusztusi ülésén a Tanács elismerte, hogy a tervezettnél 192-vel kevesebb állami lakás épült, elmaradt a településen nagyon is szükséges 12 termes általános iskola felépítése, továbbá a 2. Sz. Általános Iskola tornatermének kialakítása. Ezek megvalósítására a következő ötéves terv keretében láttak lehetőséget. A Tanács egyúttal meghatározta a legfontosabb irányvonalakat: szükségesnek ítélték egy vasudvar kialakítását, az utcai világítás javítását, a Tábor utcai lakótelepen a megígért fejlesztések (bölcsőde, közlekedés, szolgáltatás) végrehajtását, az egészségügyi rendszer fejlesztését. Ezen utóbbi területen a korszakban valóban komoly fejlődést láthatunk: megindult Dunakeszin az onkológiai rendelés, létrehozták az ideggondozót, valamint fejlesztették a házi szociális gondozás rendszerét. A terveket fontossági sorrendbe állították: elsőként a vízellátási problémák megoldását tervezték, ennek érdekében határozatot hoztak egy kétszer 1000 m³-es víztároló építéséről, amelyet bankhitelből terveztek megvalósítani. A második helyen az új SZTK-épület kialakításának szükségessége állt, majd ezt követte az új iskola felépítése, a gimnázium számára egy önálló épület biztosítása, a magánlakások építésének támogatása, továbbá új állomás kialakítása. Emellett uszoda és strand létrehozását (2017-ben valósult meg mindkettő), valamint vásárcsarnok építését is tervezték. Problémaként értékelték, hogy a Révdűlő és a Banktelep lakossága folyamatosan előregedik, ennek a folyamatnak a megállítására javaslatokat kértek. 1985 novemberében a Tanács az oktatási intézmények helyzetét, valamint településfejlesztési kérdéseket tárgyalt. Ennek keretében elhangzott, hogy minden dunakeszi óvodában bevezették ekkorra már az iskola-előkészítő foglalkozásokat, továbbá a nevelési tanácsadó minden gyermek iskolaérettségi vizsgálatát elvégezte. Az iskolai létszámok a következőképpen alakultak: 1. Sz. Általános Iskola: 703 fő, 2. Sz. Általános Iskola: 800 ó, 3. Sz. Általános

²⁰² BFL XXIII.102.a.1. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1987. december 15. 446.

Iskola: 1293 fő, 4. Sz. Általános Iskola: 664 fő. A Tanács 1987 januári ülésén ismét tárgyalta a gimnázium felépítésének szükségességét, és májusban beszámoltak arról, hogy a kiírt pályázatra öt jelentkező volt. Az év folyamán megkezdték a 2. Sz. Általános Iskola tornatermének felépítését.

11. kép: A Radnóti Miklós Gimnázium aulája

A szeptemberi tanácsülésen örömmel jelentették be, hogy a megye növelte a céltámogatást a gimnázium megépítésére; továbbá az 1. és az 5. Sz. Általános Iskolák önállósodását is elfogadta a testület. A Katonadombon sportcentrum építését tervezték.

A tanácsrendszer utolsó nagy beruházása a Radnóti Miklós Gimnázium épületének megépítése volt, amit – a megnövekedett tanulói létszám miatt – már nem lehetett tovább halogatni; az építkezés komoly áldozatokat követelt a településtől. A tanítás 1990 szeptemberében kezdődött meg az önálló gimnáziumi épületben.²⁰³

Egészségügyi infrastruktúra. Javaslat készült a Liget utcában egy szabadidőközpont létrehozására, illetve ugyanitt elkészült a tüdőgondozó is.²⁰⁴ A Tanács 1987. január ülésén döntöttek az új SZTK átadásáról, amire december 18-án került sor, ekkor vehették birtokba az ellátásra szorulókat. Ugyanezen ülésén döntöttek egy gondozási központ kialakításáról is.

Áprilisban dr. Gódor Ferenc az SZTK-beli funkciójáról is lemondott, az új vezető főorvos május 1-jétől dr. Muskó Alexandra lett.

A korábbi egészségügyi fejlesztések nem oldották meg a fennálló problémákat, így 1987-re a szakorvosi rendelőintézet számára teljesen új épületet húztak fel a Fő út mentén, ahol az ma is működik. A korábbi tapasztalatokból okulva ezt az épületet már úgy tervezték meg, hogy szükség esetén további bővítéseket lehessen végezni házon belül. Erre a lépésre azonban a későbbiekben forráshiány miatt nem került sor. Az új épületben már nemcsak a helyi és a fóti, hanem a gödi betegeket is ellátták. A kilencvenes évek elején mentőállomás is létesült, amely tovább növelte az egészségügyi ellátás színvonalát a városban. A várossá válás évében nyolc felnőtt és három gyermek háziorvosi rendelője volt a városnak, ez a szám tíz évvel később tizenegyre, illetve ötre nőtt. A gyógyszerellátást 1987-ben három gyógyszertár biztosította. Az SZTK Bem utcai főépületébe a zeneiskola költözött be és a mai napig is ott működik.²⁰⁵

²⁰³ Előterjesztés. Napirend I. tárgya. Dunakeszi Város Képviselőtestületének 1992. március 12-i ülésén. A közoktatás helyzete és fejlesztésének feladatai a városban. 3.

²⁰⁴ SZAKÁLLNÉ, 2015. 171–172.

²⁰⁵ CSOMA, 2008. 124. Az iskola 1997-ben vette fel Farkas Ferenc nevét.

Kultúra és művelődés. A városi könyvtár épületét 1986-ban bővítették, amelynek köszönhetően területe a kétszeresére, a könyvvállománya pedig a másfélszeresére nőhetett. Szintén ebben az évben nyitott meg a házasságkötő terem a Szent István úton és a Fejlesztő Napközi Otthon is. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a 80-as években a demográfiai helyzet romlása miatt a város lakossága már nem emelkedett olyan dinamikus (tíz év alatt alig több mint ezer fővel), így az intézményrendszerre jóval kisebb nyomás hárult, az olló ismét zárulhatott az igények és a lehetőségek között.²⁰⁶

A demokratikus átmenet és az önkormányzatiság kialakulása

A nyolcvanas évek második felére már egyértelmű és tagadhatatlan volt, hogy a Kádár János nevével fémjelzett politikai rendszer megrendült, és egyre mélyebb válságba süllyed. Mihail Gorbacsov hatalomra kerülése a Szovjetunióban, és az általa bevezetett reformokból bekövetkező enyhülés lehetővé tette az eddig csupán féllegálisan (Hétfői Szabadegyetem), vagy illegálisan (szamizdatok) működő ellenzéki csoportok számára, hogy nyilvánosan tevékenykedhessenek, ne kelljen tartaniuk a hatalom restriktióitól. Ugyanebben az időben váltak egyre hangosabbá az állampárton belül a (politikai–gazdasági) reformokat szorgalmazó csoportok. A különböző eszmei–ideológiai platformokat (demokratikus ellenzék, népi mozgalom, 1956-os veteránok) képviselő ellenzéki platformok és a „pártellenzék” első közös rendezvénye az 1985-ös monori találkozó volt, ahol kinyilvánították, hogy közösen együttműködve kívánják megtalálni a válságból való kilábalás útját.

A következő évek a programalkotással, illetve a legális politikai szervezetek megalakításával teltek. A „pártellenzékhez” tartozó reformközgazdászok, illetve a demokratikus ellenzék 1986–1987 folyamán előálltak saját programjaikkal (előbbiekről a *Fordulat és reform*, valamint a *Reform és demokrácia*, utóbbiak részéről a *Társadalmi Szerződés*, amely azzal az ominózus mondattal kezdődött, ami aztán meghatározta a későbbi folyamatok irányát: „Kádárnak mennie kell!”). A népi mozgalom nem alkotott saját programot, ellenben ők hoztak létre először legális politikai platformot. Ez az 1987. szeptember 27-én, Lakiteleken megalakított Magyar Demokrata Fórum (MDF) volt. Az első pártot, 1988. március 30-án a Fiatal Demokraták Szövetsége (Fidesz) alakította meg, amely elsősorban a korábbi években aktív egyetemi szakkollégiumi hálózat egykori hallgatóit (és részben oktatóit) tömörítette; a demokratikus ellenzék is, amely 1988. május 1-jén alakította meg saját szervezetét Szabad Kezdeményezések Hálózata néven, majd néhány hónappal később (1988. november 13.) Szabad Demokraták Szövetsége (SZDSZ) néven alakult párttá.²⁰⁷

²⁰⁶ BÁRSONYNÉ–CSONKA, 1987. [8., 12.]

²⁰⁷ ROMSICS, 2002. 529–531.

Mindezek az események nem maradtak visszhang nélkül az MSZMP-n belül sem. Az előregedett és egyre cselekvésképtelenebbé váló pártvezetés legfőbb kritikusai ekkor Pozsgay Imre (aki a népi mozgalommal is szoros kapcsolatokat ápolt) és Grósz Károly voltak. A tömegnyomást érzékelve Kádár végül hozzájárult Grósz miniszterelnöki kinevezéséhez 1987 nyarán, amivel növelte a politikai súlyát, Grósz következő célpontja már Kádár pártfőtitkári széke volt. A váltásra végül az MSZMP rendkívüli pártértekezletén került sor 1988. május 20–22. között. Kádárt és legközelebbi embereit ekkor összehangolt szavazással kibuktatták nemcsak a Politikai Bizottságból, de a KB-ból is. Magát Kádárt mindenféle valós funkció nélküli pártelnökké nevezték ki.²⁰⁸

Grósz Károly nem sokáig érezhette nyeregben magát, az események rendkívüli módon felgyorsultak a további hónapokban. Novemberben átadta a kormányfői székét Németh Miklósnak, aki 1989 elejétől kezdve egyre erősebben együttműködött a reformközgazdászok radikális szárnyával. Az ország gazdasági és politikai rendszerén egyaránt annyira eluralkodott a válság, hogy a mélyreható reformok elkerülhetetlenné váltak. Az év elején az állampárt vezetői kinyilvánították, hogy elfogadják a többpártrendszert, és hajlandók lengyel mintára tárgyalást kezdeni a hatalommegosztásról és a demokratikus átmenetről. Az ellenzéki szervezetek – erejük egyesítéseként – márciusban létrehozták az Ellenzéki Kerekasztalt, amely júniusban megkezdte a tárgyalásokat az MSZMP és a hozzá kapcsolódó tömegszervezetek (HNF, KISZ, SZOT stb.), az úgynevezett „Harmadik oldal” képviselőivel. Az itt született megállapodásokat az Országgyűlés az ősz folyamán öntötte formába, a „sarkalatos törvények” megalkotásával. Ezek közül az itt tárgyalt téma szempontjából két jogszabály, az alkotmányt módosító 1989. évi XXXI. törvény, valamint az országgyűlési képviselők választásáról szóló 1989. évi XXXIV. törvény volt. Előbbi kiiktatta az 1949-es alkotmány azon részeit, amelyek biztosították a kommunista párt kizárólagos vezető szerepét az országban, valamint kimondta a demokratikusan megválasztott törvényhozó és kormányzati szervek (Országgyűlés, kormány) létrehozásának kötelező mivoltát. Népköztársaság helyett köztársasággá nyilvánította Magyarországot, ahol az államfői tisztséget a felosztatott Elnöki Tanács helyett köztársasági elnök tölti be. A parlamenti képviselők megválasztását szabályozó törvény pedig lehetővé tette demokratikus és legitim Országgyűlés létrehozását. Az átmenet szimbolikus záróakkordja az MSZMP megszűnése volt az 1989 októberében megtartott XIV. kongresszuson, ahol a reformisták új pártot alakítottak Magyar Szocialista Párt (MSZP) néven. A kisebbségben maradt keményvonalasok a Munkáspárt kötelékében folytatták a politizálást.²⁰⁹

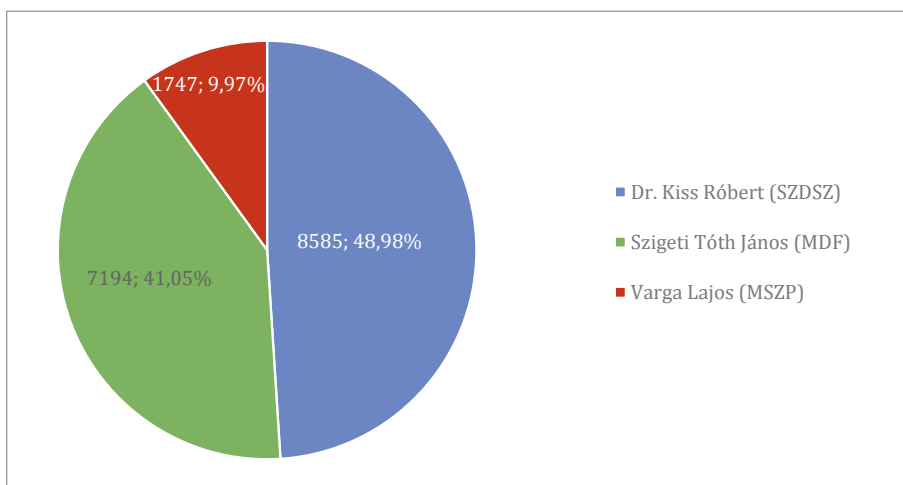
A rendszerváltás valódi záróakkordjának azonban az 1990. március 25-én, illetve április 8-án megtartott kétfordulós országgyűlési kép-

²⁰⁸ RIPP, 2004. 46–51.

²⁰⁹ ROMSICS, 2002. 544., 547–550.

viselő-választás tekinthető. A május 2-án összeült új parlamentben a többséget az MDF és a szövetségeseiként fellépő, újjáalakult „történelmi pártok”, a Független Kisgazdapárt (FKGP) és a Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP) szereztek meg, így ők alakítottak kormányt, amelynek vezetője Antall József lett. Köztársasági elnökké Göncz Árpádot választották.²¹⁰

9. táblázat: A Pest megyei 5. sz. választókerület eredményei az 1990. évi országgyűlési választásokon (szavazatok száma, százalék)

1989 januárjára Dunakeszin és érzékelhető volt, hogy új politikai irányvonalak alakulnak ki. Dobrovics Ágnes, Budapesten dolgozó, de Dunakeszin élő értelmiségi megalakította a Kommunista Baráti Kört. A helyi KISZ-szervezet bizottsági titkára, Mazin Pál és kollégája, Lindmayer István szerint a fiataloknak kiszámítható életre lenne szükségük. Mivel ezt nem kapják meg, Dunakeszin, Fóton, Gödön, tehát a város vonzáskörzetében folyamatosan csökken a taglétszám. Míg 1981-ben 2500 tagja volt a helyi KISZ-szervezetnek, 1986-ban már csak 1670-en voltak, 1988-ban 1340-en, 1989. év elején pedig 1130 fő volt taglétszám. A legerősebb bázisuk ekkor a Járműjavító Üzem, a Mechanikai Laboratórium, illetve a Gödi Duna Menti Termelőszövetkezet ifjúsága volt, míg a Dunakeszi Konzervgyárban, a fóti Vörösmarty Termelőszövetkezetben vagy a Dunakeszi Hűtőházban kritikus helyzetben volt a KISZ. A városi vb a januári ülésén segítséget ígértek a fiataloknak. Létbiztonságot, lakást, parlamenti ifjúsági frakciót, ifjúsági államminisztériumot, a fő munkaidő becsületét követelték Dunakeszi KISZ-esei. Ebben a Fidesszel és bárki mással hajlandók lettek volna együttműködni céljaik elérése érdekében. Már ekkor jelen volt a

²¹⁰ ROMSICS, 2002. 552–553.

városban a Fiatal Demokraták Szervezete, amelyet Bodó Éva képviselt, aki egyúttal a Fidesz budapesti regionális tanácsának tagja is volt. A szervezet programját ekkor négy fiatal tervezte elfogadni, rájuk alapozva szerette volna Bodó Éva létrehozni a helyi alapszervezetet.²¹¹

Az Országgyűlés 1990 augusztusában fogadta el az önkormányzati törvénycsomagot (1990. évi LXIV., LXV., LXVII. törvények), amely a tanácsrendszer felszámolásával visszaadta a településeknek saját önkormányzataikat. Az új rendszer alappilléret az 1990. évi LXV. tv. adta, amely kimondta, hogy minden településnek joga van önkormányzatra, amelyek nincsenek alárendelve sem más önkormányzatoknak, sem a központi hatalomnak, csak a jogszabályok korlátozhatják őket. Működésük gazdasági alapját az önkormányzatok által kezelt állami vagyontól biztosította, valamint törekedett arra, hogy bevételeik lehető legnagyobb része ne normatív, központi forrásból származzon.²¹²

A törvények meghatározták az önkormányzatok feladatait, illetve hatásköreit is. Az 1990-es szabályozás szerint kötelező feladatuk volt az alapfokú oktatás, egészségügyi és szociális ellátás, a közvilágítás megoldása, a helyi utak és temetők gondozása, és az ivóvíz biztosítása. Egyéb közszolgáltatási feladatok lehetnek még: a közlekedés fenntartása, valamint a helyi kulturális, tudományos, közművelődési és sportélet kereteinek biztosítása stb.²¹³ Mindezek ellátásához a vonatkozó jogszabályok hatásköröket rendeltek az önkormányzatokhoz, amelyek alapvető letéteményese minden esetben a képviselő-testület (fővárosi/megyei szinten közgyűlés), amelynek tagjai a megválasztott helyi képviselők. A testületnek jogában állt a hatáskörök átruházása a polgármesterre, az alpolgármester(ek)re, valamint a saját bizottságokra. Ezt minden képviselő-testület saját szervezeti és működési szabályzatában (SZMSZ) alakította ki. Át nem ruházható jogkörök maradtak a rendeletalkotás, a személyi ügyek, a helyi népszavazás kiírása vagy a helyi jelképek és kitüntetések meghatározása.²¹⁴

A bizottságokat a testület saját tagjai közül választhatta, illetve beválaszthatók voltak külső szakértők is, amennyiben a bizottsági tagok többsége képviselő volt. Ugyancsak képviselői mandátummal kellett rendelkeznie a bizottság elnökének is. A törvény nem írt elő konkrét meghatározásokat a bizottságok számára, csak annyit kötött ki, hogy a 2000 főnél nagyobb lakosságú településeken kötelező a pénzügyi ellenőrző bizottság felállítása. Az önkormányzat élén az 1994 óta közvetlenül választott polgármester áll. Fő feladata a hivatal irányítása, az önkormányzat hivatalos képviselete, a testületi döntések végrehajtása. Munkáját az SZMSZ által meghatározott számú alpolgármester segíti.

²¹¹ KOVÁCS T. István: *Felhívást adtak ki Dunakeszin. A fiatalok megnyeréséért.* In: PMH, 33. (1989) 16. sz. 5. (1989. január 19.)

²¹² BAÁN-HORVÁTH, 2004. 165.

²¹³ A törvényi szabályozás azóta megváltozott, jelentősen csökkentve az önkormányzatok kötelező feladatainak számát.

²¹⁴ BAÁN-HORVÁTH, 2004. 166.

A hivatal operatív vezetése a jegyző feladata. A jegyző nem választott, hanem kinevezett tisztviselő, aki meghatározott előírások szerinti pályáztatás útján nyeri el pozícióját. Bizonyos feladatköröket (pl. ifjúságvédelem, vagyongazdálkodás, stb.) ellátó tisztviselőt választhat a képviselő-testület is, ezeket tanácsnokoknak nevezik. Ez a pozíció egyfajta „korlátozott hatáskörű alpolgármestert” jelent, akire azonban döntési hatáskör nem ruházható.²¹⁵

Az önkormányzati választások szabályozásánál a törvénynek tekintetbe kellett vennie az egyes települések eltérő nagyságát és népességszámát. Emiatt háromféle választókerületet alakítottak ki. A 10.000 nagyobb lélekszámú városokban (így Dunakeszin is) kettős értékelés működött. Egyrészt a települést egyéni választókerületekre is bontották, ahonnan körzetenként 1 képviselő volt beválasztható a testületbe. Emellett azonban a település egésze is egy választókerületnek számított, ahol a különböző pártok és szervezetek listái indulhattak. Az egyéni körzetek pártjelöltjeire leadott szavazat egyben a listára leadott szavazatot is jelentett. A listás mandátumok szétszétása az egyéni mandátumot nem nyert szervezetek eredményeinek helyi szintű összegzésével, majd arányosításával történik. Egyéni képviselői jelölés feltétele a körzetben élő választópolgárok minimum 1%-nak az ajánlása, listaállítás pedig az egyéni körzetek minimum 25%-ban való jelöltállítás volt.²¹⁶

Az első önkormányzati ciklus (1990–1994)

Politikatörténet

Az 1990. őszi önkormányzati választások során megválasztott dunakeszi képviselő-testület alakuló ülésére 1990. október 29-én került sor. Dr. Kindler József korelnök nyitotta meg az ülést, majd a napirend megszavazása után dr. Szekeres Erzsébet, a Választási Bizottság elnöke tájékoztatta a testületet, hogy a választások törvényesen zajlottak le, az eredmények ellen kifogás nem érkezett. Egyéni választókerületből 14, listáról 13 képviselő került a testületbe. A cigány kisebbség „szószóló-jaként” Kertész Lóránt, bár mandátumot nem nyert, tanácskozási jogot kapott a testületi üléseken.²¹⁷

²¹⁵ BAÁN-HORVÁTH, 2004. 167.

²¹⁶ BAÁN-HORVÁTH, 2004. 177.

²¹⁷ Képviselő-testületi ülés jegyzőkönyve, 1990. október 29. A rendszerváltás utáni képviselő-testületi jegyzőkönyvek nem kerültek levéltárba, Dunakeszi Város Polgármesteri Hivatalának Irattárában találhatóak.

10. táblázat: Dunakeszi Város Képviselő-testületének 1990-ben egyéni mandátumot nyert tagjai²¹⁸

1. vk.	Ádám László	SZDSZ
2. vk.	Dr. Galántai Ambrus	független
3. vk.	Bauer Márton	SZDSZ–Fidesz
4. vk.	Dr. Barna Judit	SZDSZ
5. vk.	Seltenreich József	Fidesz
6. vk.	Döbör Ferenc	SZDSZ
7. vk.	Bán Mihály	FKGP–MDF
8. vk.	Kliment Géza	SZDSZ
9. vk.	Fidel Gábor	SZDSZ
10. vk.	Halmágyi József	SZDSZ
11. vk.	Dr. Örményi László	SZDSZ
12. vk.	Németh István	SZDSZ
13. vk.	Dr. Kindler József	MDF
14. vk.	Dr. Koppány Miklós	független
Listás képviselők		
	Bányai István	SZDSZ
	Enyingi Lajos	SZDSZ
	Kovács Árpád	SZDSZ
	Sziráki Jánosné	SZDSZ
	Décsi Attiláné	SZDSZ
	Csaplár Judit	SZDSZ
	Dr. Gauland Mária	Dunakeszi Nagycsaládosok Egyesülete
	Greskovits János	Dunakeszi Nagycsaládosok Egyesülete
	Tóth József	FKGP
	Hámor József	Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesület
	Varga Lajos	MSZP
	Péter Zsolt Csaba	Fidesz
	Apor Péter	Fidesz

Ezután Kindler korelnök felvetette, hogy az ügyrendi és az SZMSZ-re vonatkozó kérdésekben a törvény által előírt „minősített többséget” hogyan határozza meg. A jogszabály szerint ez a képviselők több, mint felét jelentené, de lehetőséget ad magasabb arány előírására is. A kérdés a következő: eme esetekben kétharmados vagy háromnegyedes többséget

²¹⁸ DPHI KTÜ JKv, 1990. október 29.

írjanak elő? A felszólaló képviselők véleménye megoszlott: dr. Koppány Miklós és Péter Zsolt a törvényben meghatározott többséget, dr. Gauland Mária a kétharmadot, dr. Galántai Ambrus pedig a háromnegyedet javasolta. A vita során a korelnök figyelmeztette a képviselőket, hogy tartózkodjanak a pártvitáktól, hiszen pártállástól függetlenül valamennyien Dunakeszi fejlődéséért dolgoznak. A testület végül a kétharmados javaslatot 8, a háromnegyedet 1 szavazattal elvetette. A következő kérdés a főállású alpolgármester megválasztásának kérdése volt. A vélemények itt kevésbé voltak ellentétesek, a határozat szerint úgy döntöttek, szükség van rá, de mivel a megválasztáshoz szükséges szavazatok aránya nem tisztázott, a választási bizottság titkárának jogszabály-értelmezést kell kérnie a kérdésben. A testület ezután döntést hozott a *Dunakeszi Város Önkormányzata* és a *Dunakeszi Város Polgármesteri Hivatala* formulák használatáról, és a testületi ülésekre hivatalból meghívandó személyekről. Ezek a következők voltak: a helyi országgyűlési képviselő, a váci városi ügyészség képviselője, a városi rendőrkapitányság vezetője, a városban működő egyházak képviselői, valamint a demokratikus átalakulásban komoly szerepet játszó Kovács László pékmester.²¹⁹

A polgármesteri fizetés meghatározása után (a miniszteri fizetés 50%-a) következett a polgármester megválasztása. A törvény értelmében bármely képviselő adhatott be jelölést, Dunakeszi esetében a jelölőlistára kerüléshez minimum 9 szavazatra volt szükség. A testület tagjai részéről jelölés érkezett dr. Örményi László és dr. Galántai Ambrus személyére, így róluk szavazott a képviselő-testület. A szavazatszám-láló bizottság jelentése szerint a szavazást 21:5 arányban dr. Örményi László nyerte, így ő lett Dunakeszi Város polgármestere. Az eskü letétele után a polgármester átvette az ülés vezetését, majd következett a megyei közgyűlési küldöttek megválasztása. A törvény szerint a megyei közgyűlés tagjait a küldötteknek kellett megválasztaniuk, Dunakeszi térségének részközgyűlésére november 2–15. között került sor, Vácott. Erre a testület három küldöttet küldhetett, akik közül kettőnek a testület tagjának kell lennie. A jelölőlistára kerülés szabályai megegyeztek a polgármester-jelöltekével. A testület döntésével küldöttek megválasztotta Bányai Istvánt és Horváth Róbertet, tagjelöltnek pedig Hámor Józsefet. Az ötfős Pénzügyi Ellenőrző Bizottság vezetőjének és tagjainak megválasztása után meghatározták a jegyzői posztra kiírandó pályázat feltételeit, valamint ötfős előkészítő bizottságot alakítottak a pályázók meghallgatására és a döntés előkészítésére, a polgármester vezetésével. A pénzügyi osztályvezető tájékoztatója után ugyancsak ötfős bizottságot hoztak létre az SZMSZ előkészítésére. A további napirendi pontok között Gauland Mária képviselő javaslatot tett a város Dunakeszi-Alagra való átnevezésére, de ezt végül elvetették. Az új SZMSZ-t csak késéssel, 1992 elején fogadták el.²²⁰

²¹⁹ DPHI KTÜ JKv, 1990. október 29.

²²⁰ DPHI KTÜ JKv, 1990. október 29.; DPHI KTÜ JKv, 1992. január 23.

Az új képviselő-testület az 1990. november 30-ai ülésen bizottságot állított fel azoknak a köztereknek az átnevezésére, amelyeket a korábbi rendszer saját ideológiája mentén neveztek el. Az SZDSZ és a Városvédők közös javaslatában összesen negyven ilyen közterület szerepelt. A testület bizottságot állított fel ennek előkészítésére, a lakossági vélemények vizsgálatára, rendszerezésére és a végső javaslatételre. A bizottság elnöke Kliment Géza képviselő lett, tagjai a testület részéről Gauland Mária és Bányai István lettek, külső tagnak Szauder Elek postást választották. Ugyanezen az ülésen határozták meg a díszpolgári cím, valamint a *Dunakeszi Városért* kitüntetés formáját és feltételeit. A díszpolgári cím feltételei a büntetlen előélet, valamint a politika, gazdaság, kultúra, tudomány, művészet vagy sport területén a város lakossága érdekében egyszeri vagy huzamosabb ideig tartó tevékenység volt. Évente legfeljebb három díszpolgári címet adományozhattak, amelyhez díszoklevél és a város címerével, valamint az adományozás évszámával díszített aranygyűrű járt. A díszpolgárnak joga volt tanácskozási joggal részt venni a képviselő-testület ülésein, fenntartott hely illetve az önkormányzati rendezvényeken, díjtalanul látogathatta a város művészeti és közművelődési intézményeit, halála esetén pedig dízsír helyet kaphatott. A *Dunakeszi Városért* kitüntetés adományozásának feltételei megegyeztek az 1990 előttivel – természetesen a párt és a hozzá kapcsolódó tömegszervezetek kivételével. A kitüntetéssel 9000 forintnyi pénzjutalom járt. Az adományozás időpontja minden év április 1-je, a várossá nyilvánítás évfordulójának ünnepe lett. A város ekkori díszpolgárai Győrvári Ferencné, Szőcs József (posztumusz), Hajdú Miklós, Hegedűs János, dr. Osvay László, Pandur József, Tóth Mária, Keresztes Mihály és dr. Jancskár Sándor voltak. A „Dunakeszi Városért” kitüntetést eddig Török Sándor, Keresztes Mihály, dr. Tölgyesi Ferenc, dr. Monori Balázné, Simon Ferenc, Zentai György, Bitter Antal, Rónai Árpád, Dobrovics István, Kunya Vince és Szakáll Lászlóné kapták meg.²²¹

Az 1991. január 10-ei, első testületi ülésen több fontos téma is napirendre került. Elsőként megválasztották a város jegyzőjét dr. Hajas István korábbi vb-titkár személyében. Másrészt ekkor került sor a rendszerváltás utáni első közbiztonsági jelentés megtárgyalására, amelyet dr. Dezső Gyula rendőr őrnagy, a városi rendőrkapitányság megbízott vezetője terjesztett a testület elé. Már a bevezetőben kijelentette, hogy

„az országban soha nem látott méreteket öltött a bűnözés. A közhangulat a felgyülemlett gazdasági és társadalmi feszültségek miatt romlott, az aggodás és az elégedetlenség jelenséggé vált.”

Elmondása szerint a Dunakeszi Rendőrkapitányság illetékességi területe bűnügyileg a viszonylag kevésbé fertőzötték közé tartozik, de így is egy év alatt több mint 12%-kal nőtt a bűncselekmények száma (elsősorban a közlekedési szabálysértések, főleg az ittas vezetés, valamint a magán- és a

²²¹ DPHI KTÜ JKv, 1990. november 30.

társadalmi vagyon elleniek). A magánszemélyektől való lopás 36%-kal, a betörés 6,25%-kal, a járműlopás 51,5%-kal növekedett, az őrnagy szerint ráadásul jellemzővé vált ezek szervezett formában történő elkövetése. Szintén megdöbbentő az öngyilkosságok aránya, ebből csak 1990-ben 20 történt a városban.²²²

Jelentős politikai vihart kavart a megyei képviselők választása, amely ügyben Örményi polgármester levelet küldött Antall József miniszterelnöknek. Ebben leírta, hogy a választás előtt a Pest megyei kistéleplések egyeztetéseket folytattak, és lehetetlenné tették a városi küldöttek megválasztását, ami ahhoz vezetett, hogy a 30.000 fős Dunakeszi egyetlen helyet sem kapott a testületben, és még a 40.000 lakosú Vác is csak egyetlen helyet kaphatott. Ez – véleménye szerint – ellentétes az önkormányzati törvény rendelkezéseivel, amely 10.000 lakosonként egy megyei helyet ír elő, biztosítandó a települések arányos képviselőségét. A képviselő-testület nevében kezdeményezte a miniszterelnöknél az önkormányzati törvény módosítását oly módon, hogy a 10.000 főt meghaladó települések közvetlenül választhassanak megyei képviselőt, mégpedig 10.000 lakosonként egyet. A maradék lakosság szám

„hozzáadódna a 10 ezer alatti települések lakosságához, és így alkotnának egy-egy körzetet. Az így kialakított körzetekben a jelenlegi szabályozás szerint döntenének a mandátumokról.”²²³

A levélre a Belügyminisztérium válaszolt, amelyet a február 14-ei ülésen ismertetett a polgármester. Ebben leírták, hogy több megyében is felmerült a kérdés, ezért indokoltnak tartottak egy országos elemzést, amely alapján a jogszabály módosítható, továbbfejleszthető lenne. Addig átmeneti megoldásként felajánlották, hogy az érintett települések polgármesterei tanácskozási joggal részt vehessenek a megyei közgyűlés ülésein. A választ a képviselő-testület egyhangúlag tudomásul vette.²²⁴

1991. március 14-én került a testület napirendjére a még előző év novemberében felvetett közterület-átnevezési javaslat. Az ennek kidolgozására létrehozott bizottság elnöke, Kliment Géza képviselő elmondta, hogy a javaslatot elküldték az érintett területek lakóinak, kérték véleményüket, valamint figyelembe vették a különböző civil szervezetek és az egyházak javaslatait is. Mindezeket alapján állították össze a testület elé került javaslatot. Összesen 47 közterületi név szerepelt a felsorolásban, amelyek mindegyikét egyenként megindokoltak. Néhány tételen ugyan vitáztak a képviselők, végül két kivétellel (Élmunkás utca–Banktelep utca, Kun Béla sétány–Templom sétány), az összes javaslatot elfogadták.²²⁵ Ugyanezen az ülésen döntést hoztak az új városi címer tervezetéről, valamint arról,

²²² DPHI KTÜ JKv, 1991. január 10.

²²³ DPHI KTÜ JKv, 1991. január 10.

²²⁴ DPHI KTÜ JKv, 1991. február 14.

²²⁵ DPHI KTÜ JKv, 1991. március 14.

hogy 1991. április 1-jén nem tartanak várossá nyilvánítási ünnepséget, hanem az ünnepélyes zászlócsere időpontjára, augusztus 20-ra halasztják.

1991. június 30-ra városi ünnepséget terveztek a szovjet csapatok kivonulása alkalmából. A tervek szerint ekkor került volna sor egy hősi emlékmű alapkövetételére, amely „a magyar szabadságért hősi halált halt dunakeszi lakosokra” kívánt emlékezni. A testület azonban nem tudott döntést hozni az emlékmű elhelyezése tekintetében. Egyesek a Szent István-kápolna mögötti helyszínt, mások az első világháborús emlékmű mögöttit javasolták. Mivel Örményi polgármester széles konszenzust kívánt a testületben, így végül az alapkövetétel elhalasztása mellett döntött.²²⁶

Szeptemberben a díszpolgári cím és a *Dunakeszi Városért* mellé újabb város kitüntetést alapítottak *Dunakeszi Város Bronz Plakettje* néven. Ezt olyan személyeknek vagy csoportoknak adományozhatták, akik és amelyek magatartásukkal, eredményeikkel Dunakeszi vagy az ország felemelkedéséhez, megismeréséhez, jó hírnevének öregbítéséhez jelentős mértékben hozzájárultak, de egyéb városi kitüntetés elnyerésének feltételei nem állnak fent. Formája bronzplakett lett, amelynek előlapján a város pecsétje, hátoldalán a díj elnevezése alatt az adományozás éve olvasható. A díjból évente tíz darab kiadására adtak lehetőséget.²²⁷

Ugyanekkor terjesztették a testület elé a város új címerének tervét. Ezt a Képző- és Iparművészeti Lektorátus által megbízott grafikusművész készítette, és a Grafikai Szakértő Bizottság bírálta el. A tervező a címert két színben készítette el. Az elsőként ajánlott címeren az alagi lósportot jelképező lófej zöld mezőben, a másikon pirosban látható. A Dunát jelképező hullámvonal és a figurák ezüst árnyalatúak, Szent Mihály alakja mindkét terven kék mezőben helyezkedett el. Az első helyen ajánlott címerhez javasolt lobogón fehér alapon látható a címer, alatta a valamikori szőlőtermesztést szimbolizáló szőlőfürt-levelekkel. A másik címerhez a következő lobogót javasolták: középen függőlegesen osztott piros-kék alapon piros-kékkel ábrázolt címer. A testület az első címerváltozatot fogadta el, a második lobogóval.

Az október 10-ei ülésen dr. Kindler József napirend előtt felvetette, hogy kérjenek fel valakit – Sipos Károly 56-os veteránt javasolta – a még élő helyi 56-osok felkeresésére, az események rögzítésére, valamint a helyi vállalatoknál és intézményeknél fellelhető tematikus dokumentumok összegyűjtésére, amivel a polgármester egyetértett. Bán Mihály képviselő pedig azt javasolta, hogy az október 23-ai megemlékezésen *Dunakeszi Város Bronz Plakettjével* tüntessék ki Wittner Máriát, aki Agárdi Miklósné néven ekkor fiával együtt a városban élt. A képviselő-testület a javaslatot egyhangú szavazással elfogadta.

Az 1992. év első fele is a költségvetési csatározással telt el a városban, dr. Örményi László polgármester újságírói kérdésre, amely a költségvetés mikéntjét firtatta, januárban úgy válaszolt: „*Honnan tudhatnám?*”. Ezzel

²²⁶ DPHI KTÜ JKv, 1991. június 13.

²²⁷ DPHI KTÜ JKv, 1991. szeptember 11.

arra utalt, hogy a központi költségvetés még nem adta meg a központi támogatás mértékét, így a tervezés is nehezen haladt. A költségvetés február végére készült el, és a város ebben az évben is nagymértékű támogatásra szorult. A normatív állami támogatás összege 295.379.000 forint volt, míg a város működtetésére 735 millió forintra volt szükség. A nem sokkal korábban önkormányzati kezelésbe adott közintézményi rendszer (iskolák, óvodák, orvosi rendelők stb.) működtetése komoly feladatot jelentett és nagy terhet rótt az önkormányzatra; városfejlesztésre így kisebb összeg maradt. Problémát okozott a településen a munkanélküliség növekedése is, januárban bejelentették, hogy a Mechanikai Laboratórium 100 főt fog elbocsátani az első negyedévben.²²⁸

Márciusban az MDF dunakeszi szervezete az utcára vitte az önkormányzati politizálást. Minden levelesládába eljuttattak egy rölapot, amelyen azt állították, hogy a város SZDSZ-es önkormányzata pazarló módon gazdálkodik, követelték a takarékoság bevezetését, a luxusberuházások elhalasztását, egymás mértéktelen megjutalmazásának felfüggesztését. A polgármesteri kabinet a vádakot visszautasította.²²⁹

1992. május 31-én időközi választást tartottak a dunakeszi 14. sz. egyéni választókerületben, ahol dr. Balogh L. Csaba (MDF), Kiss Péter (Fidesz) és Mártány Gábor (független) indult az 1740 választásra jogosult állampolgár voksaiért. Mivel a szavazás érvénytelen volt (14,48%-os részvételi arány), a június 14-ei második fordulóra halasztódott a döntés. Ekkor 260 szavazó járult az urnák elé, és többségük Kiss Péterre adta voksát.²³⁰

1993. január 1-jével önálló bíróság kezdte meg működését Dunakeszin, így a lakosoknak ettől kezdve polgári és büntetőjogi ügyeik intézésére nem kellett a túlterhelt váci bíróságra menniük. Az MSZMP régi épületét az önkormányzat felajánlotta az igazságügyi tárcának, így az új intézményt itt helyezték el. A településen élő mintegy 30.000 ember ügyeit öt bíró és két ügyész intézte, de ide fordulhattak Fót és Göd lakosai is. A helyi ügyészség megbízott vezetője dr. Soós Julianna, a Dunakeszi Városi Bíróság megbízott elnöke pedig dr. Versitz Piroska lett. Az év folyamán – az önkormányzati terveknek megfelelően – 594 volt tanácsi lakásból 298-at értékesítettek a városban, a képviselő-testület döntése alapján 42 százalékos áron. Az üzletek lebonyolítását az URBS Kft. végezte.²³¹

²²⁸ Kovács T. István: *Rendhagyó, most még nem tudják. Miből lesz a költségvetés?* In: PMH, 36. (1992) 5. sz. 4. (1992. január 7.); K[OVÁCS] T. I[stván]: *Elkészült a költségvetés.* In: PMH, 36. (1992) 43. sz. 4. (1992. február 20.); BORONKAY Péter: *Tanfolyamok, tréningek. A vizsga sem garancia.* In: PMH, 36. (1992) 13. sz. 5. (1992. január 16.)

²²⁹ Kovács T. István: *A választáskor nem ezt ígérték. Vádpontok a levélszekrényben.* In: PMH, 36. (1992) 80. sz. 1., 4. (1992. április 3.)

²³⁰ *Dunakeszi. Érvénytelen volt a választás.* In: PMH, 36. (1992) 129. sz. 1. (1992. június 2.); *Harmadszorra sikerült.* In: PMH, 36. (1992) 141. sz. 4. (1992. június 16.)

²³¹ *Önálló bíróság Dunakeszin.* In: PMH, 37. (1993) 11. sz. 1. (1993. január 14.); Ga. J.: *Új, fiatal vezetők. Megnyílt a bíróság Dunakeszin.* In: PMH, 37. (1993) 12. sz. 1. (1993. január 15.); DEMETER Adrienn: *Megyei körkép a tanácsi lakások értékesítéséről. Törvényre várva.* In: PMH, 37. (1993) 20. sz. 4. (1993. január 25.)

Az 1993. október 14-ei ülésen tárgyalták meg az adott évre beterjesztett kitüntetési javaslatokat. Örményi László polgármester javasolta, hogy *Dunakeszi Városért* kitüntetést adományozzanak dr. Brusznay József esperes-plébánosnak, a Dunakeszi Szent Mihály Római Katolikus Plébánia nyugalmazott vezetőjének. Kliment Géza képviselő beadványában támogatta ezt, valamint kitüntetésre ajánlotta a Jézus Szíve-plébánia vezetőjét, Oláh Antalt, valamint 30 éves szolgálata elismeréseként Forró Edéné nyugdíjas pedagógust. *Dunakeszi Város Bronz Plakettje* kitüntetésre terjesztették fel Bitter János, Kövesdi László és Kövesdi Károly 56-os elítélteket, valamint ifj. Bauer Márton kajakozót, aki az 1993-ban megrendezett prágai ifjúsági kajak-kenu világbajnokságon három érmet (500 méteren ezüst, 1000 méteren bronz, 4000 méteren arany) szerzett. A kitüntetéseket az október 23-ai ünnepséget adták át.²³²

Dr. Galántai Ambrus független képviselő 1993. év végi lemondása miatt, időközi választást tartottak Dunakeszi 2. sz. egyéni választókerületében. A választás végeredményeképpen 1600 választópolgár 371 érvényes szavazatot adott le. A jelöltek közül Papp József (MSZP) 147, Kárpáti Zoltán (Fidesz) 107, Kundlya János (SZDSZ) 60, Magyar János (MIÉP) 37, és Varga Ernő (független) 20 szavazatot kapott. Ennek megfelelően a körzet új képviselője Papp József lett.²³³

1994. szeptember 8-án Dunakeszire látogatott Göncz Árpád köztársasági elnök felesége, aki a szociális foglalkoztatásban vett részt a nagyszabású felújítást és bővítést követő avató ünnepségen. A munkálatokra részben saját forrásból, részben a Rehabilitációs Alaptól pályázat útján elnyert egymillió forintot, vissza nem térítendő pályázati összeggel felhasználásával került sor.²³⁴

A szeptember elején megtartott testületi ülésen döntöttek arról, hogy a városi fűtőmű 1995. január 1-jével gazdasági társasággá alakul, Termidor Ipari, Kereskedelmi és Szolgáltató Kft. néven, vezetőjévé Hoffer Ottót nevezték ki. A képviselők döntése értelmében az új cégnek a működéséből származó mindenkor tiszta nyereséget részben vagy egészben a távhőszolgáltatással kapcsolatos fejlesztésre, felújításra kell fordítania.²³⁵

Szeptember folyamán ugyanakkor a városi vezetésnek Budapest Főváros Önkormányzatával is vitás ügye támadt. Annak ellenére, hogy a város hónapokkal korábban leállította a budapesti szemét szállítását a dunakeszi hulladéklerakóba, mivel felmerült annak a gyanúja, hogy az nehézfém-tartalommal bírhat, ami árthat a helyi (és a fővárosi) ivóvízbázisnak is, Budapest egyoldalú döntést hozva újraindította a szállítást, ennek tényéről Demszky Gábor főpolgármester levélben tájékoztatta a települési vezetést. A képviselő-testület visszautasította az egyoldalú

²³² DPHI KTÜ JKv, 1993. október 14.

²³³ (RIBÁRY): *Új képviselő Dunakeszin*. In: PMH, 38. (1994) 32. sz. 4. (1994. február 8.)

²³⁴ (RIBÁRY): *Göncz Árpádné Dunakeszin*. In: PMH, 38. (1994) 211. sz. 4. (1994. szeptember 9.)

²³⁵ R. Z.: *Testületi ülés. Átalakul a városi fűtőmű*. In: PMH, 38. (1994) 211. sz. 4. (1994. szeptember 9.)

döntést (és a levél hangnemét), és jelezte: a Fővárosi Közterület-fenntartó Vállalattal közösen vizsgálják az ügyet, és a részeredmények azt mutatják: Dunakeszi jogosan aggódik. A főváros ezt követően békülékenyebb hangnemet ütött meg, és újrakezdte a tárgyalásokat a dunakeszi önkormányzattal. A hatástanulmány értelmében végül a vitás anyagot, a salakpernyét veszélytelennek minősítették, így hosszas huzavona után újraindult a fővárosi szemét szállítása Dunakeszire. A fővárosnak azonban ezért cserében vállalnia kellett, hogy az új lerakóhelyet a legkorszerűbb technológiával valósítja meg, Dunakeszi pedig térítésmentesen csatlakozhat majd a fővárosi csatornahálózatra.²³⁶

Nem sokkal az 1994-es önkormányzati választások időpontja előtt, az október 12-ei ülésen Örményi polgármester beszámolóban foglalta össze a ciklusban elvégzett munkát. A képviselő-testülettel kapcsolatban elmondta, hogy

„a kezdeti gyakorlatlanság [...] viszonylag hamar megszűnt, és a jogszabályi helyzetek tisztázódásával [a munka] egyre szakosítottabb és hatékonyabbá vált. Bizonyítja ezt az is, hogy elenyészően kevés volt az olyan döntés, amit törvényességi alapon kifogásolt volna a köztársasági megbízott”.

Az ismertetett adatok szerint a képviselő-testület a ciklus során minden évben legalább 12 ülést tartott, tehát nagyjából havi rendszerességgel ülésezett. Egy ülésen a megtárgyalt napirendi pontok száma átlagosan 10-12 volt. Szólt a pártvitákról is:

„A kívülállóknak sokszor torzsalkodásnak tűnő megnyilvánulások általában a téma más irányú megközelítéséből, mintsem felkészületlenségéből fakadtak [...], a fenti körülmények mellett és ellenére a város sorsát valamennyi képviselő tőle elvárható módon képviselte.”²³⁷

Ugyanekkor hoztak határozatot arról a népszavazási kezdeményezésről, amelynek célja a város nevének Dunakeszi-Alagra való megváltoztatása volt. Kisebbségi vita után úgy döntött a képviselő-testület, hogy az önkormányzati választásokkal azonos időpontra tűzi ki a helyi népszavazást, a következő kérdéssel: *„Óhajtja-e Ön, hogy Dunakeszi neve 1995. január 1-i hatállyal Dunakeszi-Alag névre változzon?”* A testület utolsóként meghozott határozata szimbolikus volt: ekkor adományoztak díszpolgári címet Örményi László polgármesternek és *Dunakeszi Városért* kitüntetést dr. Hajas István jegyzőnek.²³⁸

²³⁶ Visszautasították Demszky stílusát. *Dunakeszi nem a hulladékra.* In: PMH, 38. (1994) 217. sz. 3. (1994. szeptember 16.); Újrakezdődtek a tárgyalások. In: PMH, 38. (1994) 220. sz. 4. (1994. szeptember 20.); (RIBÁRY): *Lezárulhat a dunakeszi szeméttűgy?* In: PMH, 38. (1994) 236. sz. 1. (1994. október 8.); *Megegyezett Dunakeszi a fővárossal. Szeméért szennyvíz.* In: PMH, 38. (1994) 242. sz. 1. (1994. október 15.)

²³⁷ DPHI KTÜ JKv, 1994. október 12.

²³⁸ DPHI KTÜ JKv, 1994. október 12.

Településfejlődés

A rendszerváltás utáni évek komoly változásokat hoztak a településen is. A helyi ipar válságba került, néhány év leforgása alatt az üzemek nagy része bezárni kényszerült vagy jelentősen csökkentette termelését és alkalmazotti létszámát.²³⁹ Sokan előrehozott vagy kedvezményes nyugdíjba vonultak, a fiatalabb korosztályok viszont az utcára kerültek. A település jó földrajzi helyzete lehetőséget adott arra, hogy a község és lakossága megtalálhassa a kiutat. A városban a munkanélküliségi ráta mindig jóval az országos arányszám alatt maradt; az egyénekre és a családokra jellemző megtorpanás, majd újraindulás jellemző volt a teljes település fejlődésére is.

Infrastrukturális fejlesztések. A város 1990-ben 26.111 fős lakónépességgel rendelkezett, amely alig ezer fővel volt több, mint a tíz évvel korábbi népszámlálás idején. A településre nehezedő migrációs nyomás tehát jelentősen csökkent, alkalom nyílhatott a minőségi fejlesztésekre. 1990-ben 9237 lakást számoltak össze Dunakeszin, amelyből 8461 volt komfortos vagy félkomfortos állapotú, 8836-ban volt vízvezeték. A lakások 95,6%-ában tehát volt vízvezeték, de csak 87,5%-uk volt hideg-melegvízzel ellátott – tizenhárom évvel a várossá válás után. A házak csatornázottsága ennél is jóval kedvezőtlenebb képet mutatott. A szennyvízcsatorna-hálózatra 8887 lakás volt rákötve ekkor, vagyis az összes lakás 96,2%-a. A belterületi úthálózat is meglehetősen siralmas képet mutatott. Az akkori 126 kilométeres úthálózatból mindössze 38 kilométer volt szilárd burkolatú. 1991 végén elkészült Dunakeszi-Alsón a Gyógyszerkutató és Újpest aluljáró közötti útszakasz rekonstrukciója, ekkor már csak a járda és a kerékpárút hiányzott. Az eredeti terv tartalmazta mindkettőt, de a város – anyagi lehetőségek híján – nem építtette meg őket.²⁴⁰

A telefonhálózatok terén a kilencvenes évek elején szintén komoly fejlesztések mentek végbe. 1985-ben a dunakeszi lakosságnak csak 9%-a csatlakozott a telefonhálózatra, de 1989-ben – javarészt lakossági összefogásnak köszönhetően – megkezdődött egy komolyabb bővítési projekt, amelynek első szakaszaként az a konténerközpont készül el, amely az átvitelt biztosította a váci telefonközpont és Dunakeszi között. A hálózatot ezt követően öt szakaszban bővítették, amelynek végeredményeképpen mintegy 150 állomást a lakótelep kapott, és 700 előfizetővel bővül a családi házas övezet.²⁴¹

²³⁹ Erről ld. bővebben a *Dunakeszi gazdaságtörténete 1950 után* c. fejezetet.

²⁴⁰ 980-ban 25.137 fős lakónépességet számoltak össze Dunakeszin. NÉPSZÁMLÁLÁS, 1990. XVI. 6., 62., 65., 67.; *Veszélyes utak*. In: PMH, 34. (1990) 188. sz. 8. (1990. augusztus 11.); SOLYMOSSI László: *Épül az út*. In: PMH, 36. (1992) 18. sz. [5.] (1992. január 22.); Dr. HAJAS István (jegyző): *Az illetékes válaszol*. In: PMH, 36. (1992) 72. sz. [4.] (1992. március 25.)

²⁴¹ FRISNYÁK, 2010. 303.; K. Z.: *Műszaki átadás előtt. Telefonok a családi házakban*. In: PMH, 34. (1990) 231. sz. 8. (1990. október 2.)

A helyi vállalkozások számára ez az időszak az útkeresés ideje volt. 1992-ben nyitotta meg kapuit Dunakeszin az osztrák Eglolux lámpaipari vállalkozás, amely a MÁV Járműjavító telepén, a Fő út mellett ötven évre bérbe vett területen 3600 négyzetméteres üzemcsarnokot alakított ki. A március 27-én felavatott új gyár területén egy 300 négyzetméteres kiállítóhelyiség is épült. Kezdetben 30, majd 60, később 200 dolgozónak adtak munkát. A vállalkozások számára ismerkedési lehetőséget biztosított a május 1–5. között, a Mechanikai Laboratórium területén expót rendező Compker Kereskedőház által lebonyolított rendezvény.²⁴²

1992-ben a Városháza bővítése és köztér kialakításának igénye miatt építési tilalmat vezettek be a területen lévő ingatlanok kapcsán, amely moratóriumot 1995-ben meghosszabbítottak, annak ellenére, hogy korlátozási kártalanítást kellett fizetni az ingatlantulajdonosoknak. Az önkormányzat januárban engedélyt adott kisvállalkozók egy csoportjának, hogy a piactéren ideiglenes építményeket helyezzenek el, a tervek szerint hosszabb távon pedig majd az új városközpontban kapnak helyet. A tér rendezésére irányuló tervet ugyanakkor a képviselők 1995-ben is elutasították.²⁴³

Február folyamán az Elektromos Művek díjmentes hálózatépítést ajánlott a településnek a belváros területén. Cserébe az üzemviteli épületéhez vezető út burkolását kérte. A megállapodást a polgármesteri hivatal az évi költségvetése alapján teljesítették.²⁴⁴

Egészségügyi infrastruktúra. Az önkormányzatokról szóló törvény 1994. október 6-ai hatállyal a gyógyszerértékesítési központokat és a hozzájuk tartozó gyógyszerárakat is önkormányzati tulajdonba helyezte át. A Dunakeszin akkor működő három patikában dolgozók jelezték a városi vezetésnek, hogy szeretnék bérelni az ingatlanokat, és azokat továbbra is eredeti funkciójukban üzemeltetni. Az önkormányzat két bizottsága, az egészségügyi és szociális, valamint a városgazdálkodási eltérő javaslatot tett. Az előbbi a bérleti szerződések megkötését, az utóbbi országos pályázat kiírását javasolta. A képviselő-testület a bizottságokat újratárgyalásra utasította.²⁴⁵

Kultúra és művelődés. A Helytörténeti Múzeum ügyében 1991-ben intézett interpellációt a polgármesterhez Hámor József képviselő, a Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesület elnöke. Elmondása

²⁴² H. É.: *Lámpagyártás Dunakeszin. Megnyitották az Eglolux-csarnokot.* In: PMH, 36. (1992) 75. sz. 5. (1992. március 28.); H. É.: *Ismerkedési lehetőség vállalkozóknak. Dunakeszi Expo.* In: PMH, 36. (1992) 85. sz. 5. (1992. április 9.)

²⁴³ *Piacbővítés.* In: PMH, 36. (1992) 23. sz. 6. (1992. január 28.) *Marad az építési tilalom.* In: DN, I. (1995) 6. sz. 5. (1995. május 26.); *Nincs megegyezés. Elutasították a rendezési programot.* In: DN, I. (1995) 2. sz. (1995. március 31.)

²⁴⁴ *Kölcsonnosság.* In: PMH, 36. (1992) 29. sz. 6. (1992. február 4.)

²⁴⁵ *Magánkézbe kerülnek a város gyógyszerértékesítési központjai.* In: DN, I. (1995) 4. sz. 3. (1995. április 28.)

szerint a gyűjteményt, amelyet dunakeszi polgárok adományából helyi diákok állítottak össze, ekkor a Bárdos Lajos Általános Iskola tárolta. Az egyesület kérte az önkormányzatot, hogy a régi kántortanítói lakást bocsássák rendelkezésükre, hogy ott a múzeumot megnyithassák, és biztosítson státust szakképzett személyzet felvételére.²⁴⁶ (Ez a kérés 2012-re, Dióssi Csaba polgármestersége idején realizálódott.)

Testvérvárosi kapcsolatok. A képviselő-testület október 10-ei ülésén a polgármester bejelentette, hogy az október 23-ai ünnepi ülésen kerül sor az olaszországi Casalgrande várossal kötött testvérvárosi szerződés aláírására. Az ünnepi ülés után megkoszorúzzák az 56-os áldozatok sírjait, majd ünnepi hangversenyt rendeznek, és az olasz küldöttség tiszteletére állófogadást tartanak. Casalgrande képviselői meghívták a dunakeszi önkormányzat tagjait városukba. A küldöttség összetételéről az 1992. március 12-ei ülésen döntöttek, a küldöttség tagjai Örményi polgármester, Weltner Sándor rendőrkapitány, dr. Barna Judit és Apor Péter képviselők voltak. Az útról a május 14-ei testületi ülésen adtak tájékoztatást, majd Németh István alpolgármester bejelentette, hogy hamarosan újabb, helyi vállalkozókból összeállított delegáció utazik Casalgrandéba. 1994-ben – Örményi polgármester vezetésével – ismét küldöttség indult az olasz testvérvárosba.²⁴⁷

Az év második felében újabb testvérvárosi megkeresésre került sor. A New York állambeli Clarkstown kisváros még 1989-ben küldött levelet Villási László akkori tanácselnöknek, amelyben testvérvárosi kapcsolatok létesítését javasolta. A tanács 1990 februárjában döntött a szerződés megkötése mellett, levélben tudomásukra is hozták, de a rendszerváltás folyamatában az ügy némileg háttérbe szorult. Amikor 1992. október 15-én a testület elé került, Örményi elmondta, hogy előreláthatólag komoly haszon lehetősége lenne ebben a projektben, már konkrét vállalkozói megkeresések is érkeztek amerikai oldalról. A felvetés nagy vitát generált a képviselők között. Néhányan nehezményezték, hogy nem volt tudomásuk ezekről a „*még tanácstól örökölt kapcsolatfelvételekről*”, mások úgy gondolták, hogy az ilyen kapcsolatok elsősorban kulturális jellegűek, és helytelenítették azt, ha gazdasági haszon reményében kötnek ilyen együttműködések. A szkeptikus hangok ellenére a testület határozati javaslatban mondta ki, hogy fenntartja szándékát a Clarkstownnal való testvérvárosi együttműködésre, és meghívót küldött a helyi polgármesternek. A kapcsolat azonban nem jött létre.²⁴⁸

²⁴⁶ DPHI KTÜ JKv, 1991. szeptember 11.

²⁴⁷ DPHI KTÜ JKv, 1991. október 10.; DPHI KTÜ JKv, 1992. március 26.; DPHI KTÜ JKv, 1992. május 14.; R. Z.: *Dunakesziek Casalgrandéban*. In: PMH, 38. (1994) 214. sz. 16. (1994. szeptember 13.)

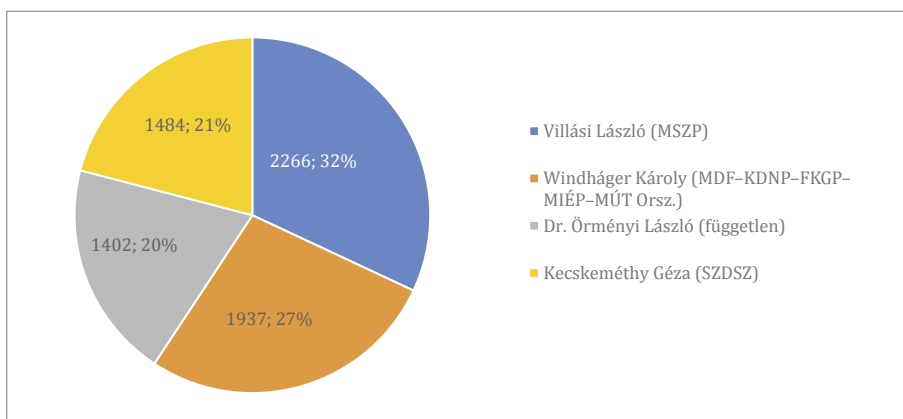
²⁴⁸ DPHI KTÜ JKv, 1992. október 15.

A második önkormányzati ciklus (1994–1998)

Politikatörténet

Az 1994. december 11-ei önkormányzati választásokon megválasztott képviselő-testület alakuló ülése december 22-én zajlott le. Dér Győző korelnök megnyitotta az ülést, majd bejelentette, hogy a pártok közötti megegyezés hiánya miatt az alpolgármester-választást, valamint a bizottságok megalakítását januárra halasztják. Ezután dr. Borszéki Péter, a választási bizottság elnöke tette meg jelentését. Elmondta, hogy a részvétel országos viszonylatban alacsony, mindössze 33,4%-os volt. Ekkor a polgármestert már közvetlenül választották, a nyertes jelölt a leadott szavatok 32%-val Villási László lett. Ismertette az egyéni körzetből és listáról bejutott képviselők nevét.

1. diagram: Az 1994. évi polgármester-jelöltek választáson elért eredménye (szavatok száma; százalék)

11. táblázat: Dunakeszi Város Képviselő-testületének 1994-ben mandátumot szerzett tagjai²⁴⁹

1. vk.	Hámor József	Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesülete
2. vk.	Papp József	MSZP
3. vk.	Kárpáti Zoltán	Fidesz
4. vk.	Fittler József	MDF-FKGP-MIÉP-MÚK
5. vk.	Apor Péter	Fidesz
6. vk.	Kecskeméthy Géza	SZDSZ

²⁴⁹ DPHI KTÜ JKv, 1994. december 22.

7. vk.	Budai László	MSZP
8. vk.	Kliment Géza	Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesülete
9. vk.	Almásy Magdolna	MSZP
10. vk.	Borbély Emma	Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesülete
11. vk.	Virág Péter	MDF-FKGP-MIÉP-MÚK
12. vk.	Skripeczky István	MDF-FKGP-MIÉP-MÚK
13. vk.	Jankovich László	Dunakeszi Nagycsaládosok Egyesülete
14. vk.	Filip György	MSZP
Listás képviselők:		
	Dér Győző	MDF-FKGP-MIÉP-MÚK
	Dr. Gauland Mária	Dunakeszi Nagycsaládosok Egyesülete
	Gaál András	SZDSZ
	Kiss Péter	Fidesz
	Koós Anna	MSZP
	Kovács Árpád	SZDSZ
	Madár Gyula	MSZP
	Seltenreich József	Fidesz
	Windhager Károly	MDF-FKGP-MIÉP-MÚK

A jelentés elfogadása után átadta a megbízóleveleket. Az újonnan megválasztott képviselők eskütételét követően a korelnök betervezte a polgármesteri illetményről szóló javaslatot. Eszerint az új polgármester illetménye megegyezik azzal az összeggel, amelyet elődje kapott (107.600 forint és havi 500 km gépkocsi-használati átalány). Ennek elfogadása után Borszéki ismertette az ugyanezen a napon lezajlott helyi népszavazás eredményét. Mivel a leadott szavazatok száma kevesebb volt, mint a törvény által előírt 50%, a népszavazást eredménytelennek minősítette, így a város neve továbbra is Dunakeszi maradt. Villási László polgármester köszöntő beszéde után a korelnök az alakuló ülést lezárta.²⁵⁰

Az alpolgármester megválasztására, valamint a bizottságok megalakítására az 1995. január 12-ei ülés során, zárt ülésen került sor. Villási polgármester bejelentette, hogy mindkét ügyben egyeztetéseket folytattak az MSZP, az SZDSZ és a Városvédők képviselőcsoportja, valamint Gauland Mária DNE-képviselő részvételével, az előterjesztett javaslat az itt történt megegyezés szerint készült. Az alpolgármesteri posztra Kecskeméthy Géza szabaddemokrata képviselőt javasolták, valamint

²⁵⁰ DPHI KTÜ JKv, 1994. december 22.

az ülésen Dér Győző javasolt egy újabb jelöltet, Windhager Károly képviselő személyében. A Gauland Mária, Seltenreich József és Dér Győző képviselőkől álló szavazatszámlláló bizottság jelentése szerint kétszer is szavazategyenlőség történt, így nem tudtak döntésre jutni az alpolgármester személyében, akinek megválasztását újfent elhalasztották. Végül február 9-én választották Kecskeméthy Gézárt Dunakeszi alpolgármesterévé. Ezután következett a bizottságok megalakítása. A döntés szerint egészségügyi és szociális, ifjúsági és sport, jogi és ügyrendi, környezetvédelmi, közművelődési és közoktatási, közrendi és közbiztonsági, pénzügyi, városgazdálkodási, városfejlesztési és tervezési, valamint szavazatszámlláló bizottságot hoztak létre. Ezek tagsága 3-9 fő volt. 1995 márciusában Seltenreich József lemondott képviselő-testületi pozíciójáról, helyére Erdész Zoltán került. Változás következett be az Ifjúsági és Sportbizottság élén is, Kliment Gézárt 1995 szeptemberében Fittler József váltotta a poszton.²⁵¹

1995 októberében Villási polgármester beszámolót tartott, amelyben értékelte a választások óta eltelt időszakot, valamint az elért eredményeket. Kiemelte, hogy „a városban a helyi adófizetési morál jó”, illetve

„A város oktatási, közoktatási intézményei a feszített pénzügyi keretek ellenére is megőrizték működőképességüket.”²⁵²

Ebben az időszakban a közterületek tisztán tartására is nagy figyelmet fordítottak, konténerek kihelyezésére 4, parképítésre 3 millió forintot fordított a városvezetés. Kiemelt problémaként kezelte a képviselő-testület a beszámolási időszakban a hulladék-lerakó helyzetét (különösen a fővárossal e téren kötendő szerződést), a Dunakeszinek nyújtandó kompenzációs támogatást, valamint a város telefonhelyzetét. A hulladék-lerakó kapcsán Dunakeszi és a főváros 1996 júniusában írták alá a megállapodást, amelynek értelmében a város külterületén lévő bányagödörökben szilárd települési hulladékot, továbbá veszélyesnek nem minősülő termelési hulladékot helyezhet el Budapest.²⁵³

A 1996-os év nehezen indult, mivel háromszori kísérletre sem sikerült a 85 millió forintos hiánnyal benyújtott éves költségvetési tervet egyensúlyba hoznia a testületnek. Végül elkészült a költségvetés, a júliusi polgármesteri beszámolóban már örömmel jelezte a város vezetője a ténytet. Augusztus közepétől a Polgármesteri Hivatal dolgozóit biztonsági őr kezdte védeni, tekintettel arra, hogy nem sokkal korábban egy dühös

²⁵¹ A szerző jegyzői engedéllyel betekinthezt az adott zárt ülés jegyzőkönyvébe. DPHI KTÚ JKv, 1995. január 12.; 1995. február 9.; 1994. december 22.; PREYSING, 2002. 122.; *Egy lemondás után. Új elnöke van az Ifjúsági és Sportbizottságnak.* In: DN, 1. (1995) 13. sz. 5. (1995. szeptember 22.)

²⁵² [VETÉSI Imre]: *Tudósítás a városházáról.* In: DP, 1. (1995) 3. sz. 2.

²⁵³ *Jól halad a korszerű regionális hulladék-lerakó építése Dunakeszin.* In: DP, 2. (1996) 6–7. sz. 1.

állampolgár szóváltásba keveredett dr. Dóczi István aljegyzővel, akit később tettegként bántalmazott.²⁵⁴

A Belügyminisztérium 1996-ban 142 millió forintért megvásárolta a Hotel Dunakeszit, a vételi összegből 15 millió forintot a város önkormányzatától. Az épületbe december 31-ig átköltözött a városi rendőrkapitányság. 1996. november 1-jei hatállyal új vezető került a városi rendőrkapitányság élére: Weltner Sándort Besenyei Gábor váltotta fel.²⁵⁵

Infrastrukturális fejlesztésekre is sor került. 1996 második felében megkezdődtek a csatornázási munkálatok a Arany János utca–Honvéd utca–Lajos utca–Levente utca által határolt területen, amely beruházás költségeinek 50+10%-át az állam, 40%-át a város fedezte. A munkálatok 123 ingatlant érintettek ekkor, illetve a további területek tervezési munkáira is sor került. A lakosságnak mintegy 70.000 forintot kellett fizetnie lakásonként.²⁵⁶ Novemberben felmerült a Liget utca végén lévő Katonadomb eladása. A Donauker Kft. ajánlatot tett a városnak, miszerint rendezi a területet, és egy éven keresztül jogot kér arra, hogy csak olyan vevő kaphassa meg az ingatlant, akivel a cég tárgyal. A városi képviselő-testület hosszas vitát folytatott a kérdésben. Hámor József, a Városfejlesztési Bizottság elnöke szerint a projekt csak a Duna-part hasznosítását tartja szem előtt. Erdész Zoltán képviselő kifogásolta a lakosság megkérdezésének elmaradását, Kollár Albin körzeti képviselő pedig tiltakozott a lakosok nevében a beépítés ellen. Végül a testület az ajánlatot nem fogadta el.²⁵⁷ (A következő években még számos alkalommal tettek különféle vállalkozói csoportok ajánlatot a Duna-part megvásárlására, de a képviselő-testület egyetlen esetben sem adott erre igenlő választ.)

Villási László polgármester 1996. december 11-ei hatállyal – egészségi állapota miatt – lemondott pozíciójáról. A bejelentést a 12-ei testületi ülésen tette meg Kecskeméthy alpolgármester. Az időközi polgármester-választásra 1997. április 5-én került sor, amelyen négy jelölt indult a megüresedett posztért: az alpolgármester, Kecskeméthy Géza, dr. Magyar György, dr. Galántai Ambrus, valamint Windhager Károly. A választáson végül – a szavazatok 44,93%-át elnyerve – az addigi alpolgármester, Kecskeméthy Géza lett a város új vezetője.²⁵⁸

²⁵⁴ VETÉSI Imre: *Egymásnak feszülő érvek. Harmadik forduló után sincs költségvetés.* In: DP, 2. (1996) 3. sz. 1–2.; *Szűkös pénzügyi keretek között egyensúlyozva. A képviselőtestület elfogadta a város ez évi költségvetését.* In: DP, 2. (1996) 4. sz. 2. [VETÉSI Imre]: *Polgármesteri beszámoló. A képviselőtestület egyhangúlag fogadta el.* In: DP, 2. (1996) 6–7. sz. 1.; HOMOLYA József: *Botrány egy kerti WC ügye miatt. Verekedés tört ki a Városházán.* In: DN, 2. (1996) 18. sz. 1., 3. (1996. szeptember 6.)

²⁵⁵ [VETÉSI Imre]: *Polgármesteri beszámoló. A képviselőtestület egyhangúlag fogadta el.* In: DP, 2. (1996) 6–7. sz. 1.; *Új kaptány a Városi Rendőrség élén.* In: DP, 2. (1996) 10. sz. 1.

²⁵⁶ HOMOLYA József: *Lassú, de folyamatos fejlesztés indul. Utépítések és csatornázás a városban.* In: DN, 2. (1996) 19. sz. 1., 3. (1996. szeptember 20.)

²⁵⁷ *Marad a városé. Döntés született a Katonadombról.* In: DN, 3. (1997) 2. sz. 3. (1997. január 10.)

²⁵⁸ DPHI KTÜ JKv, 1996. december 12.; DPHI KTÜ JKv, 1997. április 17.

Év végén a képviselő-testületben helyet foglaló frakciók értékelték a városi vezetés kétéves munkáját. A Fidesz frakciója nevében Apor Péter kifejtette, hogy a városvezetést leginkább a sodródás jellemezte, sem egymással, sem a testülettel nem sikerült jó viszonyt kialakítaniuk. Pozitívan értékelték ugyanakkor, hogy a kultúrára fordított kiadások összege elérte a városi büdzsé 1%-át, emellett bővült a csatornahálózat. Sajnálatait fejezte ki, hogy a gazdálkodás nem racionális közgazdasági célok mentén, hanem ad hoc jelleggel zajlik. Kliment Géza, a Lokálpatrióták frakcióvezetője szerint pozitív, hogy – sok más településsel ellentétben – Dunakeszi nem adósodott el, és a közigazgatási rendszer szerény anyagi feltételekkel, de működésképes maradt. Szerinte a beruházások területén a városvezetés sok esetben hibás döntéseket hozott, és nem a dunakeszi vállalkozókat támogatta. Az önkormányzatot szociálisan érzéketlennek minősítette. A városi MSZP-frakció úgy látta, hogy nem javult a választásokat követően a testület és a polgármester kapcsolata, a testület bizottságai munkájának színvonala, a munkavégzés hatékonysága, a költségvetés megfelelő elkészítése nem sikerült, a hivatal és a városi intézmények átvilágítására, vagyongazdálkodási koncepció kialakítására nem került sor. A Szövetség Dunakesziért frakció nevében Windhager Károly elsősorban az elért sikereikről számolt be.²⁵⁹

Az 1997. év sem indult könnyebben pénzügyileg, mint az azt megelőző. A testület február 27-én, több hónapon át tartó rendkívül feszült vitákat követően fogadta el a város költségvetését. A problémát – ahogyan egy évvel korábban is – az okozta, hogy a kiadási oldalon nagyobb összeg szerepelt, mint a bevétel, ebben az évben 300 millió forinttal. Április folyamán feloszlatta önmagát a Városfejlesztési bizottság, mivel a képviselők zömének egyet nem értésével találkozott, hogy Hámor József, bizottsági elnök vállalkozása végezte a város szennyvízcsatorna-hálózatának kiépítését. Hámor József jelezte: cége minden alkalommal pályázat útján nyert el ilyen jellegű megbízásokat Dunakeszin. Az új elnök Erdész Zoltán lett.²⁶⁰

1998. május 10-én tartották meg az országgyűlési választások első fordulóját a Pest megyei 3. sz. választó körzetben is, ahol Tóth András (MSZP), dr. Salamon László (Fidesz) és Lévai Sándorné (FKGP) ért el olyan eredményt, hogy a második fordulóba jutott. A május 24-ei második fordulóban 46,81%-os eredménnyel dr. Salamon Pál, a Fidesz-MPP jelöltje nyert. Tóth András a voksok 42,62, míg Lévai Sándorné 10,57%-át szerezte meg.²⁶¹

1998 augusztusában – már az októberi önkormányzati választásokra készülődve – a képviselő-testület frakciói értékelték az azt megelőző négy évet. Kliment Géza, a Lokálpatrióta frakció vezetője szerint a központi

²⁵⁹ *Frakciók véleménye.* In: DP, 2. (1996) 10. sz. 2–3.

²⁶⁰ [VETÉSI Imre]: *Költségvetés az utolsó pillanatban. Indulatos viták.* In: DP, 3. (1997) 2. sz. 1–2.; VETÉSI Imre: *Képviselői nyomásra feloszlatta önmagát a Városfejlesztési bizottság.* In: DP, 3. (1997) 4. sz. 1.; *Mikrofon előtt: Erdész Zoltán a Városfejlesztési és Tervezési Bizottság elnöke.* In: DN, 3. (1997) 10. sz. 4. (1997. május 16.)

²⁶¹ *Hozták az országos átlagot. Választási eredmények.* In: DN, 4. (1998) 10. sz. 3. (1998. május 15.); *Szoros küzdelem volt. Fidesz győzelem a választáson.* In: DN, 4. (1998) 11. sz. 1. (1998. május 29.)

pénzügyi támogatások csökkenése a város lehetőségeit is korlátozta, ennek ellenére az intézményrendszer működését sikerült fenntartani. Fontosnak ítélte a szennyvízcsatorna-hálózat további fejlesztését, valamint szilárd burkolatú utak és járdák építését. Filip György, az MSZP frakció vezetője úgy nyilatkozott, hogy a várost az elmúlt négy évben az eseti döntések irányították, a testület működését a széthúzás jellemezte. Törekedtek a takarékosagra, az átláthatóságra és a jogszerűsége a működésük során. Fontosnak tartották a város közbiztonságának növelését, ezért támogatták a polgárőrség létrehozását. Windhager Károly, a Szövetség Dunakesziért képviselőcsoport vezető elmondta, hogy az általa vezetett csoport a lakosság érdekeinek szolgálatát tartotta szem előtt mindvégig. Ennek megfelelően számos előterjesztés fűződött hozzájuk. Hámor József, a Városvédő és Nagycsaládosok Egyesületének közös frakciója nevében elmondta, hogy a Városfejlesztési bizottság feloszlata politikai akció volt. Célként fogalmazta meg az önkormányzat vagyonszerzésének megakadályozását, de pozitív tapasztalatokról nem tudott beszámolni. Az iparterületek kialakítása nem történt meg, ahogyan a vagyonleltár sem készült el.²⁶²

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. 1995 év végén terv született a Barátság útja 16. sz. alatti ingatlanon piac létesítésére. A mintegy 900 m² körüli területre 14 üzletet terveztek, a résztvevőknek pedig a szervezők önköltséges beruházást szerveztek és az építési terület is a birtokukba került. Az üzletek mellett standokat és árusítóhelyeket is létre kívántak hozni, amelyeket bérelni lehetett. A Városfejlesztési bizottság a könnyűszerkezetes technológiával készülő csarnok tervét fogadta el. A számítások szerint ebben az esetben a kivitelezési költség 67.000 Ft/m² körül alakulhat. Májusra már 23 résztvevő csatlakozott, így ennyi üzlet építése kezdődött meg.²⁶³ A következő években folyamatos küzdelem zajlik az új piac és a „kispia” (a Casalgrande térre hétvégenként kipakoló) között. Napjainkra sem egyik, sem másik piac nem működik Dunakeszin.

Az infrastrukturális beruházások körében 1998 elején újabb utak kaptak szilárd burkolatot a városban: a Batthyány utca aszfaltozását követően a Kápolna és a Nándori utcák leaszfaltozták is megkezdtek. Szilárd burkolatot kapott a Hársfa és a Katona József utca. Folytatódott a csatornázás is, a Tábor úti lakótelep öt utcájában, a Radnóti utcától a Móricz Zsigmond utcáig végezték el a szakemberek a munkálatokat.²⁶⁴

²⁶² *Frakciók véleménye az elmúlt négy évről.* In: DP, 4. (1998) 7–8. sz. 6–7.

²⁶³ *Vége lesz városi piac.* In: DN, 1. (1995) 14. sz. 1., 3. (1995. október 6.); *Soká vártunk rá. Elkezdődött a piac építése.* In: DN, 2. (1996) 9. SZ. 3. (1996. május 3.)

²⁶⁴ *Beruházások a városban. Újabb útépités és csatornázás.* In: DN, 4. (1998) 5. sz. 1., 3. (1998. március 6.); *Javult a forgalmi helyzet. Csatornázás és útépités.* In: DN, 4. (1998) 18. sz. 3. (1998. szeptember 4.)

Kultúra és művelődés. A kulturális beruházások terén a város 1997-ben felújította a József Attila Művelődési Házat, nemcsak a falak kaptak új színt, de megújult a fény- és a hangtechnika is, lebontották a mozi vetítőhelyiségét, helyette díszpáholyt építettek. Az intézmény igazgatója ekkor Kaszás Imre volt. 1994-ben, több évtizedes gyűjtőmunkát követően a Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesület és az Önkormányzat összefogásával létrejött a város helytörténeti gyűjteménye. A gyűjtemény először a Szent István úton kapott helyet, majd átkerült a Fő út 110. szám alatti önkormányzati ingatlanba (2012-ben újabb költözés következett: ekkor került a mai helyére, a Szent István utca 48. sz. alá). A gyűjteményt Szakáll Lászlóné állította össze helyi családok adományaiából.

Az 1996. július 11-ei képviselő-testületi ülésen döntöttek a millecentenárium emlékmű felállításáról. Helyét a 2-es főút mentén, a benzinkúttól délre jelölték ki. Az emlékmű egy süttői fehér mészkőtömb, amelyen a hét honfoglaló törzs neve szerepel. Mellé nyugati irányban fél karéjban a hét vezért jelképező hét oszlopos tuját kívántak beültetni. A kőhöz vezető két lépcső között 300 négyzetméter térburkolatot terveztek, az emlékkő két oldalára a nemzeti, illetve a városi zászlót állították. A két lépcső közötti rézsűbe a virágokkal körülvett 896–1996 évszámokat helyezték el.²⁶⁵

1996-ban a városi kitüntetések tekintetében átszervezésre került sor. A díszpolgári címből az új szabályozás szerint évente egy, legfeljebb kettő adományozható, a *Dunakeszi Városért* kitüntetésnek pedig négy (arany, ezüst, bronz, plakett) fokozatát hozták létre. A különböző fokozatok más-más időtartamú kimagasló tevékenység után váltak adományozhatóvá. Az arany fokozatot 25, az ezüst fokozatot 15, a bronz fokozatot 5, a plakettet 10 év után adományozhatták. Átalakították a kitüntetés formáját: 5 cm hosszú, 1 cm széles táblán *Dunakeszi Városért* felirat, amelyen V-alakú, mintegy 2 cm hosszú láncon függő, 3,5 cm széles és ugyanilyen magas, félkörívben kétoldalt elhelyezkedő babérkoszorú, amelyből Dunakeszi zománcozott címere emelkedik ki. A fokozatot (arany, ezüst, bronz) a babérkoszorú és a tábla anyaga és színe jelzi. A plakett 5 cm átmérőjű, 3 mm vastagságú, aranyozott futtatású, ezüst alapanyagú lett. Elülső oldalán a városháza metszete, alatta a *Dunakeszi Városért* felirat, hátoldalán felül körívben a város neve, alul pedig az 1255–1977 évszámok (a település első írásos említésének, valamint a várossá nyilvánításnak éve) látható.

Testvérvárosi kapcsolatok. Az új városvezetés igyekezett ápolni Dunakeszi nemzetközi kapcsolatait. 1995 őszén egy újabb, az eddigieknél nagyobb küldöttség utazott Olaszországba azzal a céllal, hogy kibővítsék az együttműködési lehetőségeket Dunakeszi és Casalgrande között. A képviselő-testületnek benyújtott beszámoló szerint ez a kulturális és sportkapcsolatok további fejlesztését jelentheti, valamint (olasz kezdemé-

²⁶⁵ *Megújul a Művelődési Ház.* In: DP, 3. (1997) 3. sz. 2.; SZAKÁLL Lászlóné: *A dunakeszi Révész István Helytörténeti Gyűjtemény története.* Dunakeszi, 2018. (kézirat) 1.; DPHI KTÜ JKv, 1996. augusztus 15.

nyezésre) felmerült pártkapcsolatok kiépítése is, amit általános egyetértés övezett mindkét oldalon. Megegyeztek, hogy az ekkor született javaslatokat írásba foglalják, és ennek ünnepélyes bejelentésére novemberben olasz küldöttség érkezik Dunakeszire. A jelentés melléklete felsorolja azokat a rendezvényeket és egyéb projekteket, amelyeket a két város együttműködése során rendeztek 1992–1994 között Magyarországon és Olaszországban egyaránt. E listán roppant változatos tevékenységek szerepelnek, művészeti kiállításoktól és hangversenyektől kezdve, sportrendezvényeken át a nemzetközi ifjúságpolitikai szimpóziumon való részvételig. 1996 őszén, egy újabb casalgrandei látogatásról szóló beszámolóban felmerült, hogy a két város között nem elég tartalmas az együttműködés. Úgy gondolták, ennek oka a hosszú távú közös tervezés hiánya volt. Ezért a tárgyalások során megegyeztek egy 1997-es „eseménynaptár” összeállításában, amely *„tájékoztatóul szolgál a másik fél számára, milyen rendezvényeken tudna részt venni”*. A listán a következő események szerepeltek: a dunakeszi gimnázium tánccsoportjának látogatása vízkereszt alkalmából januárban, egy 18-20 éves fiatalokból összeállított küldöttség látogatása egy környezetvédelmi táborban októberben. Olasz gyerekek látogatása Dunakeszin májusban, és fiataloké a nyár folyamán. Ezekon kívül Kecskeméthy alpolgármester meghívta Casalgrande vezetőit a Dunakeszi Művészeti Napok rendezvénysorozatra.²⁶⁶

Az 1996. július 11-ei ülésen Villási polgármester bejelentette, hogy lakossági és képviselői kezdeményezés alapján erdélyi magyar településekkel is testvérvárosi megállapodást terveznek kötni. A felmerült lehetőségek Székelykeresztúr, Érmihályfalva és Csíkszereda voltak. A jogi és ügyrendi bizottság koordinálásával végzett bizottsági egyeztetés után arra a megállapodásra jutottak, hogy Székelykeresztúrt választják, mivel ezen város Dunakeszivel nagyjából azonos népesség-nagyságú, ezenkívül már több éve folyik együttműködés az ottani Petőfi Sándor Általános Iskola, és a dunakeszi Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola között. A megkeresésre Székelykeresztúr polgármestere, Benyovszky Lajos (1952–) pozitívan reagált, így a testület is kiadta a megállapodás megkötésére irányuló szándéknyilatkozatot, bár képviselői indítványra a határozati javaslat szerint Érmihályfalvával is fel kellett venni a kapcsolatot testvérvárosi megállapodás céljából. Az október 10-ei testületi ülésen Villási bejelentette, hogy 24-én küldöttség utazik Székelykeresztúrra, hogy aláírják a testvérvárosi szerződést. A küldöttség tagjainak Fittler József, Kárpáti Zoltán és Virág Péter képviselőket javasolta, további két főre a frakciók tehettek javaslatot.²⁶⁷ Az utazás rendben le is zajlott, decemberben pedig az erdélyi város küldöttségét várták Dunakeszire.

1998 elején Fittler József képviselő, aki a Székelykeresztúrral kialakított testvérvárosi kapcsolatok megbízottja volt, vázolta a képviselő-testületnek az évre tervezett közös programokat. Ezek elsősorban kulturális

²⁶⁶ DPHI KTÜ JKv, 1995. szeptember 20.; DPHI KTÜ JKv, 1996. szeptember 19.

²⁶⁷ DPHI KTÜ JKv, 1996. július 11.; DPHI KTÜ JKv, 1996. október 10.

rendezvényeket, valamint iskolai tanulócsoportok nyári táborozását jelentették. Nagy jelentőségű szimbolikus politikai aktus volt azonban a polgármester és a jegyző által vezetett delegáció székykeresztúri látogatása március 13–16. között. Ennek során az 1848/49-es szabadságharc évfordulója alkalmából mindkét városban szoboravatásra került sor, amelyet a testvérváros egyik művésze készített. Dunakeszi részéről Lengyel József szobrászművész Petőfi Sándorról készített alkotását, Székelykeresztúr részéről pedig Demeter István szobrászművész alkotását avatták fel március 15-én.²⁶⁸

Biztonság. A város közbiztonsági helyzetét jól szemlélteti, hogy 1997 januárjában betörték több orvosi rendelőbe Dunakeszin, és az elloptott, illetve tönkretett orvosi felszerelés értéke olyan magas volt, hogy a város lakosságának egészségügyi alapellátása is veszélybe került, így a képviselő-testület első évi ülésén tárgyalta az ügyet. Dr. Gauland Mária képviselő, az egészségügyi és szociális bizottság elnöke rendkívüli testületi ülés összehívását kérte február 13-ra. Határozati javaslatot nyújtott be annak érdekében, hogy a betegellátás zavartalansága biztosítva lehessen, ez okból kérte a testületet, hogy járuljon hozzá a már kiutalt 900.000 forintnyi gyorssegélyen kívül további 2,5 millió forint kifizetéséhez, az elloptott/tönkretett orvosi felszerelések pótlása céljából. Ezenkívül javasolta, hogy az önkormányzat kössön szerződést vagyoni védelmi cégekkel az önkormányzati épületek védelmére. A testület a javaslatot elfogadta. Szintén a lakosság biztonságérzetét erősítendő, illetve a rendőrség munkáját megkönnyítendő, 1997 novemberében megalakult a városban a polgárőrség.²⁶⁹

A harmadik önkormányzati ciklus (1998–2002)

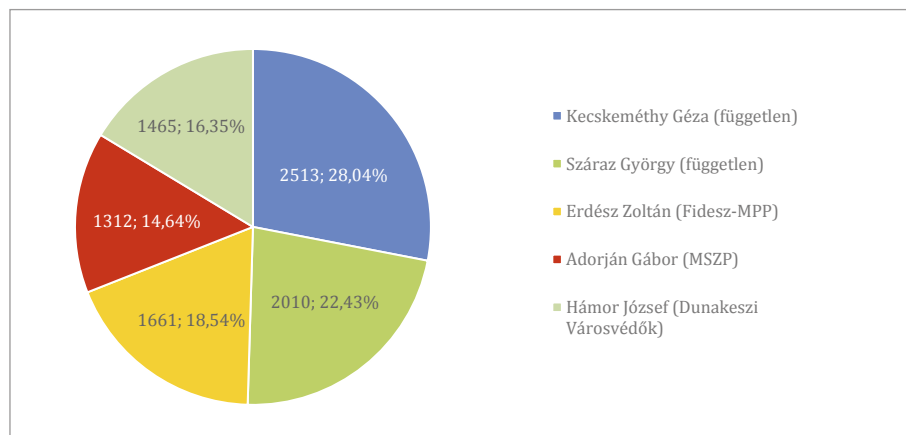
Politikatörténet

1998. október 18-án immár harmadik alkalommal tartottak önkormányzati választásokat Magyarországon. Dunakeszi képviselő-testületének alakuló ülése október 29-én ült össze. Skripeczky István korelnök nyitotta meg az ülést, amelynek első napirendi pontjaként dr. Verebes Pál, a választási bizottság elnöke tett jelentést a választások eredményéről. Eszerint Kecskeméthy Géza korábbi polgármestert a dunakeszi lakosok újraválasztották, egyéni körzetben 14, kompenzációs listán 9 képviselő jutott a testületbe. Ebben az évben került sor először kisebbségi önkormányzati választásokra is, ennek eredményként a cigány kisebbség öt fővel képviseltette magát a kisebbségi önkormányzat képviselő-testületében.

²⁶⁸ DPHI KTÜ JKv, 1998. január 22.

²⁶⁹ DPHI KTÜ JKv, 1997. február 13.; Dióssi Csaba (Dunakeszi Városi Polgárőrség tagja): *Polgárőrség Dunakeszin*. In: DN, 3. (1997) 23. sz. 3. (1997. november 28.)

2. diagram: Az 1998. évi polgármester-jelöltek választásokon elért eredménye (szavazatok száma, százalék)

12. táblázat: Dunakeszi város képviselő-testületének 1998-ban mandátumot szerzett tagjai²⁷⁰

1. vk.	Nagy Imre	MSZP
2. vk.	Kollár Albin	független
3. vk.	Kárpáti Zoltán	Fidesz
4. vk.	Seltenreich József	Fidesz
5. vk.	Apor Péter	Fidesz
6. vk.	Kovács László	független
7. vk.	László Zoltán	FKGP
8. vk.	Kliment Géza	független
9. vk.	Fodor Sándorné	Fidesz
10. vk.	Bus Antal	független
11. vk.	Virág Péter	Szövetség Dunakesziért
12. vk.	Skripeczky István	Szövetség Dunakesziért
13. vk.	Filip György	MSZP
14. vk.	Jankovich László	Dunakeszi Nagycsaládosok Egyesülete
Listás képviselők:		
	Halmágyi József	Dunakeszi Polgárok Szövetsége
	Magyar János	Dunakeszi Polgárok Szövetsége

²⁷⁰ <http://www.valasztas.hu/onkstat/onkkezd.htm> (A letöltés ideje: 2017. augusztus 29.)

	Erdész Zoltán	Fidesz
	Homolya József	Fidesz
	Kiss Péter	Fidesz
	Bauer Márton	FKGP
	Adorján Gábor	MSZP
	Gerő Dániel	MSZP
	Windhager Károly	Szövetség Dunakesziért

A képviselői és a polgármesteri eskütelek után sor került a polgármesteri illetmény megállapítására (182.500 forint). Ismét vitát generált az alpolgármesteri tisztség kérdése, jó néhányan vitatták ennek szükségességét, dr. Hajas István jegyző azonban törvényi előírásokra hivatkozva közölte, hogy szükség van az alpolgármester munkájára. Mielőtt még sor került volna a jelölésekre, Windhager Károly képviselő az előzetes egyeztető tárgyalások eredményeként javaslatot tett az SZMSZ módosítására a bizottsági struktúra tekintetében. Eszerint a következő bizottságok alakultak: jogi-ügyrendi-közbiztonsági (közbiztonsági albizottsággal), pénzügyi, szociális-egészségügyi (egészségügyi albizottsággal), művelődési és közoktatási, ifjúsági és sport, városi közbeszerzési, vagyongazdálkodási és városfejlesztési, valamint környezetvédelmi. Ezenkívül – az évek óta húzódó, és komoly lakossági megmozdulásokat is kiváltó „szemétügy” miatt – féléves időtartamra hulladékkezelési tanácsnoki tisztség létrehozását javasolta (ez utóbbit végül *köztisztasági és településtisztasági tanácsnok* elnevezéssel hozták létre). A testület a javaslatokat elfogadta. Az alpolgármester-választás végül a következő, november 26-ei ülésen történt meg, két alpolgármestert választottak Erdész Zoltán és László Zoltán személyében. A tanácsnoki tisztséget Magyar János kapta meg. 2000 májusában az 1998-ban listás képviselőként bekerült Homolya József lemondott képviselői mandátumáról, mivel a városi gazdasági társaságok vezetője lett. Helyére június 15-ei hatállyal Dióssi Csaba került. 2001-ben változás történt a jegyzői poszton: dr. Hajas István lemondása után a korábbi aljegyző, dr. Dóczi István töltötte be a pozíciót, egészen 2004-ig.²⁷¹

Az 1999. évi költségvetés vitája – a korábbi években tapasztaltaknak megfelelően – lassan haladt, végül a törvényi határidő előtt nem sokkal a képviselők elfogadták a tervezetet. A város nehéz pénzügyi helyzetét nemcsak a vita és a nehéz elfogadás, de olyan – kétségbeesettnek minősíthető – ötletek is jól jelezték, mint hogy a képviselők egy csoportja javaslatot tett: a Radnóti Miklós Gimnáziumot a város adja át a Pest Megyei Önkormányzat kezelésébe. A február 24-én megtartott szülői-oktatói fórumra Kecskeméthy Géza polgármester és Kovács László képviselő is elment, akik – miután meghallgatták az érveket és javaslatokat – ígéretet tettek arra,

²⁷¹ DPHI KTÜ JKv, 1998. október 29.; 1998. november 26.; PREYSING, 2002. 50., 123.

hogy az intézmény a város kezében marad. Február 1-jei hatállyal Gerőné Ladányi Anna lett a város főépítésze.²⁷²

A március 25-ei ülésen a Gazdasági bizottság által előkészített „Dunakeszi Város ingatlanhasznosítási koncepciója” c. dokumentumról szavazott a képviselő-testület. Ennek értelmében a város elsősorban bérleti úton tervezte hasznosítani ingatlanvagyonát, esetleges adásvételkor pedig a befolyt összeget más ingatlanba kívánta fektetni. Ezt követően a szakorvosi rendelő sorsáról értekeztek a képviselők. Az intézményt ekkor vezető önkormányzati biztos, dr. Belső László a további működtetésre javaslatot dolgozott ki, és ebben leszögezte, hogy amennyiben az önkormányzat 1998-ban nem avatkozott volna be a rendelőintézet működtetésébe, az – az intézményvezető gazdálkodási hibái miatt – csődbe jutott volna. A kormánybiztos számba vette a nyereségesen és a hiányosan működő szakágazatokat, és javasolta a kihasználatlan kapacitások csökkentését, mivel így költségcsökkenés is elérhető. Javasolta, hogy az intézmény továbbra is önkormányzati kezelésbe működjön, de az ideg-, a tüdő-, valamint a bőr- és nemibeteg gondozó funkcionális privatizációjára is javaslatot tett. Az ülésen a képviselők között vita bontakozott ki a javaslattal összefüggésben, végül átdolgozásra visszaküldték azt, de az intézmény további önkormányzati finanszírozásáról döntést hoztak. Az április 8-ai ülésen a három gondozó privatizálását, a szakorvosi rendelőintézet működésének átszervezését és racionalizálását a testület megszavazta (4 nem, 20 igen szavazattal), azzal dr. Belső Lászlót bízta meg.²⁷³

Az április 15-ei testületi ülésen a Gárdonyi Géza Szakközépiskola, a Zeneiskola, valamint Nevelési Tanácsadó önkormányzati kezelésben maradásáról/kerüléséről vitáztak a képviselők. Az intézményvezetők beszámolóját meghallgatva, a szakközépiskola továbbra is a Pest Megyei Önkormányzat, a másik két intézmény a város kezelésében maradt.²⁷⁴

A május 13-ai testületi ülésen a központi kérdés a hulladékkezelési koncepció vitája volt. A Magyar János köztisztasági tanácsnok által a témában beterjesztett tanulmányt – számadatok és gazdaságossági kalkulációk hiányában – a képviselők nem találták kellően kidolgozottnak, többen a helyi feltételek megjelenítésének elmaradását emelték ki. Végül a képviselők a koncepciót nem fogadták el. A Környezetvédelmi bizottság által beterjesztett parképítési és -gondozási koncepciót ugyanakkor – több, építő jellegű hozzászólást és kiegészítést követően – a testület elfogadta. A szeptember 23-ai ülésen a Környezetvédelmi bizottság beszámolóját

²⁷² *A határidő előtti utolsó pillanatban. Átpasszírozták a költségvetést a képviselők.* In: DN, 5. (1999) 6. sz. 1., 3. (1999. március 19.); H[OMOLYA] J[ózséf]: *Csali mese az iskoláról. A gimnázium Dunakeszié marad.* In: DN, 5. (1999) 5. sz. 1., 3. (1999. március 5.); *Mikrofon előtt: Gerőné Ladányi Anna, Dunakeszi új főépítésze.* In: DN, 5. (1999) 3. sz. 4. (1999. február 5.)

²⁷³ H[OMOLYA] J[ózséf]: *Testületi ülésről jelentjük. Vita a szakorvosi rendelő sorsáról.* In: DN, 5. (1999) 7. sz. 1., 3. (1999. április 2.); D. N infó: *Önkormányzati tudósítás. Privatizálható gondozóintézetek.* In: DN, 5. (1999) 8. sz. 1., 5. (1999. április 16.)

²⁷⁴ *Testületi ülésen történt. Költözzön a Polgármesteri Hivatal!* In: DP, 5. (1999) 9. sz. 1., 3. (1999. április 30.)

tárgyalták a képviselők, amely „A város környezetvédelmi helyzete, különös tekintettel a fák védelmére” címet viselte. Ebben szó esett arról, hogy az 1998. évi választáskor tiszta és virágos várost ígértek az itt lakóknak, de erre azóta sincsenek finánciális lehetőségei a testületnek, sőt, az önkormányzati területek kaszálását sem tudják finanszírozni. A fák védelme a városban nem megoldott. A testület a beszámolót elfogadta, és az abban foglaltak végrehajtására fedezetet kíván biztosítani.²⁷⁵

A május 27-ei testületi ülésen a háziorvosok és fogorvosok várossal kötött együttműködési megállapodását december 31-éig meghosszabbították. Ezt követően – tekintettel arra, hogy Besenyei Gábor rendőrkapitány ez alkalommal sem jött el az ülésre, beszámolóját megtartani – Gerőné Ladányi Anna főépítész tárta a képviselők elé arra vonatkozó javaslatát, hogy a városfejlesztési koncepciót külső vállalkozóval készíttesse el az önkormányzat, amelyre a testület javaslatára az Ekler építésziroda kap megbízatást. A déli iparterület rendezési tervének elkészítésére a Schömer Kft.-t kérték fel. Ezen túl arról is döntöttek, hogy elkészítetik a városközpont részletes rendezési tervét, valamint egy új helyi építési szabályozást.²⁷⁶

A június 10-ei testületi ülésen elsőként a helyi sajtóval kapcsolatban tárgyaltak a képviselők. A kiküldött előterjesztésnek megfelelően, két lehetőség közül lehetett választani: vagy a már létező *Dunakeszi Polgár* c. havilapot támogatják, vagy egy új, a jegyző szerkesztésében készülő, politikai színezettől mentes kiadványt indít a város. A képviselők az utóbira szavaztak, és megbízást adtak dr. Hajas István jegyzőnek a tervezet elkészítésére. Emellett a Mágus Bt. havi 360.000 forintos keretet kapott az önkormányzattól helyi műsorok készítésére. A városi rendőrkapitány harmadik alkalommal sem jelent meg az ülésen, hogy beszámolóját megtartsa. A képviselők írásos beszámolóját nem fogadták el, és átiratban tájékoztatták dr. Komáromi Istvánt, Pest megye rendőrkapitányát. Július 19-től a Mágus Bt. sugárzási jogot nyert a dunakeszi kábelcsatornán, és *Telekeszi* címmel elindították műsorukat.²⁷⁷

A július 30-ai ülésen a képviselők – Kovács Lászlónak, a Közbeszerzési bizottság elnökének javaslatára – döntöttek a város közvilágításának korszerűsítéséről. A szeptember 9-ei ülésen az első félévi költségvetésről, illetve az elmaradó bevételekről folyt a vita. Továbbá több képviselő jelezte, miszerint a városi nyomda működtetése nem gazdaságos. Utóbbit a jegyző és a polgármester is védelmébe vette. Ezt követően a helyi adók

²⁷⁵ H[OMOLYA] J[ózsef]: *Testületi ülésről jelentjük. Központban a „szemét-kérdés”*. In: DP, 5. (1999) 11. sz. 1., 3. (1999. május 28.); NYÍRI István (a Környezetvédelmi Bizottság elnöke): *Hol is élünk? Környezeti gondok Dunakeszin*. In: DN, 5. (1999) 20. sz. 1., 7. (1999. október 1.)

²⁷⁶ D. N. infó: *Testületi ülésről jelentjük. Tervek Dunakeszi jövőjéről*. In: DN, 5. (1999) 12. sz. 1., 3. (1999. június 11.)

²⁷⁷ *Testületi ülésről jelentjük. Megegyezés a médiáról*. In: DN, 5. (1999) 13. sz. 1., 3. (1999. június 25.); H[OMOLYA] J[ózsef]: *Telekeszi. Újra van helyi adás a kábeltévén*. In: DN, 5. (1999) 15. sz. 3. (1999. július 22.)

emeléséről cseréltek eszmét a képviselők. Közös véleményként megfogalmazták, hogy a polgárok csak olyan adóemelést látnának szívesen, amelyből származó pluszbevételt konkrét fejlesztési kiadásokra fordítja a város. Ilyen szellemű adókonceptió kidolgozását fogadták el. Ezután döntés született arról, hogy beépítik a Városháza tetőterét, és új tanácstermet, a piactéren pedig díszteret alakítanak ki.²⁷⁸ A Díszter végül 2014-ben valósult meg.

A Szakorvosi Rendelőintézet élére 1999. augusztus 1-jén dr. Czalbert Halassi János került.²⁷⁹

A képviselő-testület 2000. március 9-ei ülésén elfogadta a város éves költségvetését. Szeptemberben felmerült, hogy etikai vizsgálatot kezdeményez több képviselő Gerő Dániel (MSZP) képviselőtársuk ellen, mivel Gerő a szeptember 1-jei ülésen nem vett részt (egyetlen ügyben sem voksolt, számítógépét nem kapcsolta be), de a jelenléti ívet (amely alapján a képviselői díjat kapja) aláírta. Végül etikai eljárásra nem került sor, Gerő az erre az ülésre járó tiszteletdíját nem kapta meg.²⁸⁰

A 2002. március 7-ei ülésen meghatározták az adott évi főbb feladatokat, amelyek között szerepelt az ügyintézési határidők vizsgálata, a pályázatok feltérképezése és a pályázati lehetőségek kihasználása, teljes körű leltár és selejtezés elvégzése, a hulladékkezelés, az utak karbantartása, az intézmények működési feltételeinek biztosítása, valamint a város iparosításának előkészítése, illetve folytatása. Az április 11-ei ülés április 25-ei folytatásakor a városi rendőrkapitány, dr. Besenyei Gábor megtartotta a Dunakeszi közbiztonsági helyzetét tárgyaló beszámolóját.²⁸¹

A 2002 áprilisában megtartott országgyűlési választások eredményeképpen a Pest megyei 3. sz. választókerületben egyéni mandátumot

12. kép: A Városháza és a IV. Béla király tér 2014-ben

²⁷⁸ *Milliók megtakarítás érhető el. Korszerűsítik a közvilágítást Dunakeszin.* In: DN, 5. (1999) 17. sz. 1. (1999. augusztus 19.); *A város a nyomdát 2003. január 1-jei hatállyal a Közüzemi Kft. kezelésébe adta.* DPHI KTÜ JKv, 2002. augusztus 22.; *Testületi ülésről jelentjük. Az új évben új adókonceptió új városházán.* In: DN, 5. (1999) 19. sz. 1., 3. (1999. szeptember 17.); *Nem költözik a hivatal. Idén megújulhat a városháza.* In: DN, 6. (2000) 3. 2. sz. (2000. január 28.)

²⁷⁹ *Mikrofon előtt: Dr. Czalbert Halassi János. Cél a rendelőintézet gazdaságosabb működtetése.* In: DN, 5. (1999) 19. sz. 1., 4. (1999. szeptember 17.)

²⁸⁰ D. N. infó: *Konszenzus eredményekért. Megszületett a 2000. évi költségvetés.* In: DN, 6. (2000) 6. sz. 3. (2000. március 24.); D. N. infó: *Újabb etikai vizsgálat a testületben? A képviselő nem vett részt az ülésen, de a jelenléti ívet aláírta.* In: DN, 6. (2000) 20. sz. 3. (2000. október 20.); *Jött is – meg nem is, kapott is – meg nem is. Helyreigazító kérelem.* In: DN, 6. (2000) 24. sz. 3. (2000. december 15.)

²⁸¹ DPHI KTÜ JKv, 2002. március 7.; DPHI KTÜ JKv, 2002. április 11. (április 25.)

nyert Tóth András (MSZP), listán bejutott Erdész Zoltán (Fidesz-MPP) és dr. Salamon László (Fidesz-MPP) is.²⁸²

A szeptember 26-ai képviselő-testületi ülésen döntés született a város turizmusfejlesztési tervének megrendelésére, amelyre a Hitesy, Bartucz és Hollai Tanácsadó Iroda kapott megbízást. A tervre a testületnek azért volt szüksége, mert számos, a turizmushoz kapcsolódó, de akár a város szempontjából is fontos infrastrukturális beruházáshoz (pl. bicikliutak) csak ennek birtokában lehet pályázatot benyújtani. Az iroda a tervet elkészítette, amelyet a testület augusztus 28-ai ülésén elfogadott.²⁸³

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. Az 1999. év legnagyobb infrastrukturális beruházásnak előkészítése áprilisban kezdődött meg, amikor az Auchan bejelentette, hogy az M0-s körgyűrű mellett bevásárlóközpont létesítését tervezi. A befektetők a Székesdűlő területén 45 hektáron kívántak építkezni, amelynek tervét a Schömer építési iroda készítette el, és mutatta be az önkormányzatnak. A tervet az önkormányzati bizottságok mellett a civil szervezetek is véleményezhették. A tervező, Schömer András figyelmet fordított arra, hogy az új létesítmény egy 30 m széles, növényekkel betelepített védősávval csatlakozzon a mellette fekvő természetvédelmi területhez. A testület a tervezetet elfogadta, a beruházásnak zöld utat adott. Az engedélyezési eljárás 2000. szeptember végén meg is indult. Az áruház 2001. október 25-én nyitotta meg kapuit.²⁸⁴

1999. májusban problémaként jelentkezett, hogy bizonytalanná vált az M0-s híd (ma: Megyeri híd) építése. A város lakossága és vezetése joggal aggódott, hogy az idáig megépített körgyűrű forgalma – híd hiányában – tovább terhelné a település úthálózatát. Dr. Salamon László, a körzet országgyűlési képviselője a Parlament plenáris ülésén kérdést intézett ez ügyben a közlekedési, hírközlési és vízügyi miniszterhez. Manninger Jenő államtitkár válaszában elmondta: a tárca tervei között szerepel a híd megépítése, de csak a pénzügyi lehetőségei függvé-

13. kép: A Megyeri híd

²⁸² www.valasztas.hu (A letöltés ideje: 2018. március 21.)

²⁸³ DPHI KTÜ JKv, 2002. szeptember 26.; DPHI KTÜ JKv, 2003. augusztus 28.

²⁸⁴ H[OMOLYA] J[ózsef]: *Dunakeszi határában az M0-ás mellett. Hatalmas bevásárlóközpont épül.* In: DN, 5. (1999) 8. sz. 1. (1999. április 16.); D. N infó: *Önkormányzati tudósítás. Privatizálható gondozóintézetek.* In: DN, 5. (1999) 8. sz. 1., 5. (1999. április 16.); *Az útépités döntő fontosságú! Jövőre nyithat a bevásárlóközpont.* In: DN, 6. (2000) 19. sz. 3. (2000. október 6.); Kiss Tímea: *„Kis” madár a dunakeszi tóparton. A dunakeszi Auchan múltja és jelene.* In: DN, 8. (2002) 1. sz. 1., 3. (2002. február 22.)

nyében. Nagyban javította a dunakeszi közlekedési helyzetet, hogy június 16-án átadták a 2/A (ma: M2) út befejező szakaszát, továbbá a Budapestet elkerülő M0-s körgyűrű M3 és 2/A út közötti részét.²⁸⁵

A város 1999-ben pályázatot nyújtott be az államhoz Dunakeszi-Alsón csatornaépítési munkálatok elvégzésére. A mintegy 100 millió forintba becsült beruházás 50%-os finanszírozására pályázott a település, illetve 40 millió forintos támogatást kért a Pest Megyei Területfejlesztési Tanácstól. A tervek szerint abban az esetben, ha ezen összegeket elnyeri az önkormányzat, a lakosságnak 130.000 forint körüli csatornahozzájárulási költséget kell vállalnia, és a Fundamenta segítségével részletfizetési lehetőség biztosítását tervezték. A csatornahálózat kiépítését követően a földutak szilárd burkolattal ellátását is megkezdték volna. A munkára – 174.200.000 forintos ajánlatával – a Schkibt Kft. kapott megbízást. 2000. november végén döntés született arról, hogy a város teljes, még le nem csatornázott részeinek lecsatornázására pályázatot nyújt be, amelynek értéke mintegy 1-1,5 milliárd forint volt.²⁸⁶ 2002-ben hatszázmillió forintos támogatásban részesült a város a csatornarendszer bővítésére, elsősorban az alagi részen.

A 2000. évben – két év szünet után – ismét tervbe vették egyes utcák rekonstrukcióját, szilárd burkolattal ellátását. Az öt utca esetében a lakosságtól 30%-os hozzájárulást kértek. Az úthálózat szilárd burkolattal ellátása érdekében pedig az önkormányzat 2002-ben megalapította a Dunakeszi Úthálózatáért Közalapítványt, mivel ezzel további külső források bevonását remélte. A 450 millió forintból gazdálkodó útfelújítási program keretében számos dunakeszi utca nyert szilárd burkolatot.²⁸⁷

Nagyszabású városfejlesztés indult 2000-ben, amikor megállapodás született a város északnyugati részén lévő barackos (ma: Tóváros) felparcellázásáról, 270 új lakótelek kialakításáról. A belga tulajdonú ingatlanfejlesztő cég három ütemben (2001 és 2003 között) értékesíthette a területet, és 18 telket ingyenesen átadott az önkormányzatnak. A város a céget arra is kötelezte, hogy saját költségén elvégezze a terület közművesítését, továbbá szilárd burkolatú úthálózatot épít ki. A testület vállalata, hogy az értékesítésből befolyó összeget a Széchenyi iskola felújítására és bővítésére költi. Március elején az önkormányzat megvásárolta a konzerv-

²⁸⁵ *Parlamenti kérdés az M0 ügyében. Épül-e híd Dunakeszi határában?* In: DN, 5. (1999) 10. sz. 1., 3. (1999. május 14.); *Átadták az új csomópontot. Szabad az út a Fővárosig.* In: DN, 5. (1999) 13. sz. 1., 3. (1999. június 25.)

²⁸⁶ *Többirányú fejlesztés kezdődhet. Csatornaépítés Dunakeszi alsón.* In: DN, 5. (1999) 10. sz. 3. (1999. május 14.); *Jól halad a szervezés. Csatornázás Dunakeszi alsón.* In: DN, 5. (1999) 23. sz. 1., 3. (1999. november 12.); D N. infó: *Indulhat a csatornázás. Eldőlt 174 millió forint sorsa.* In: DN, 5. (1999) 25. sz. 3. (1999. december 10.); *Jövőre elindulhat a teljes várost lefedő csatornázás. Másfél milliárd forintos fejlesztés.* In: DN, 6. (2000) 23. sz. 1., 3. (2000. december 1.)

²⁸⁷ *Lakossági önrésszel. Aszfaltos utcák épülhetnek a városban.* In: DP, 6. (2000) 16. sz. 1., 3. (2000. augusztus 25.); K[iss] T[ímea]: *Milliárdos beruházás. Csatornázás, utépítés.* In: DN, 8. (2002) 2. sz. 1., 6. (2002. március 8.); *Újabb út készült el Alsón. Aszfaltozott Gyöngyvirág.* In: DN, 8. (2002) 13. sz. 1., 4. (2002. augusztus 23.)

gyár irodaépületét és egy további épületrészt. A 2000 m²-es irodaházban több városi intézmény elhelyezését tervezték. 2000-ben ide költözött az abban 10%-os tulajdonrész szerző Telekeszi Tv, októberben pedig a GESZ és a Közterületfelügyelet is itt kapott helyet. Később a Földhivatal is ide költözött. 2000. január 1-jével új helyre költözött a Polgármesteri Hivatal ügyfélszolgálat, valamint az okmányiroda. Ekkor kapta meg a két szervezet a Bajcsy-Zsilinszky utca és a Szent István utca sarkán álló, volt 51. Sz. Élelmiszerbolt épületét.²⁸⁸

2000. május végén megkezdődött a Dunakeszi I. és II. Hulladéklerakóban a depóniagázgyűjtő és fáklyázó rendszer kiépítése. Ezáltal remélték a lerakóból a városba érkező kellemetlen szaghatások megszüntetését. Az új rendszert december 12-én adták át, és másnap már használatba is vették.²⁸⁹

Köznevelési intézményrendszer. A közintézményi fejlesztések során 1999. év elején felmerült, hogy a mintegy tíz év óta minden fejlesztésből kimaradt Széchenyi István Általános Iskola számára új aulát építenek. A bekerülési költséget 30 millió forintba becsülték. A képviselők az építkezést nem támogatták. A Schkibt Kft. ügyvezetője, Csóka Gyula ugyanakkor félmillió forint értékben új médiaeszközöket vásárolt novemberben az intézménynek, illetve jelezte: amennyiben tanuszoda épül az iskola számára, annak költségeihez újabb félmillió forinttal járul hozzá. Szeptemberben felújították az 1. Sz. Óvoda tetőszerkezetét. Október végéig befejeződtek a 3. Sz. Óvoda bővítésének munkálatai, november 15-ig a műszaki átadás is megtörtént. A Barátság útja 35. sz. alatti három lakásóvodából december 1-jén költöztek be a csoportok az új részbe. A november 11-ei testületi ülésen döntés született az 5. Sz. Óvoda tetőfelújításáról (28,5 millió forint), mivel az állandó beázások miatt szinte életveszélyes helyzet alakult ki az intézményben. 2000. március 9-én a szélsőséges időjárás következtében beszakadt a Széchenyi iskola teteje, a szél letépte az ereszcsonát és a lesodort cserepek az alsóbb szintek előtetőit is megrongálták. Erdész Zoltán alpolgármester kezdeményezésére, március 16-án az intézmény tantestületének vezetői és az alagi önkormányzati képviselők megbeszélést folytattak, amelynek eredményeképpen az iskola felújításának halaszthatatlanságáról is határoztak.²⁹⁰

²⁸⁸ *Létrejött a megállapodás. Jövőre parcellázzák a barackost.* In: DN, 6. (2000) 3. sz. 5. (2000. február 11.); *Több intézmény egy helyen. Az önkormányzat megvásárolta a Konzervgyár irodaépületét.* In: DN, 6. (2000) 5. sz. 3. (2000. március 10.); *Városi funkciókkal, intézményekkel. Benépesül a konzervgyári iroda épülete.* In: DN, 6. (2000) 20. sz. 4. (2000. október 20.); *Átszervezések, felújítások. Új helyen az ügyfélszolgálat és az okmányiroda.* In: DN, 6. (2000) 1. sz. 3. (2000. január 13.)

²⁸⁹ *Előrelépés személtügyben. Fáklyázó épül a hulladéklerakóban.* In: DN, 6. (2000) 11. sz. 1., 3. (2000. június 2.); *Megszűnhet a bűzhatás. Átadták a fáklyázót a hulladéklerakóban.* In: DN, 6. (2000) 24. sz. 1. (2000. december 15.)

²⁹⁰ *Ami az évek során elmaradt. Aulaépítés a Széchenyi iskolában.* In: DN, 5. (1999) 2. sz. 1. (1999. január 22.); H[OMOLYA] [főzsef]: *Gyors döntéssel előbbre léphettünk. Elkészült a 3-as óvoda két új csoportszobája.* In: DN, 5. (1999) 24. sz. 5. (1999. november 26.); H[OMOLYA]

Kultúra és művelődés. 1999 végén megkezdődött a régi Petőfi kultúrház (később Irodalmi Presszó) felújítása. Az épületet az önkormányzat korábban egy olasz vállalkozói csoportnak értékesítette, amely azonban évekig nem kezdett bele a felújítási munkálatokba. Később eladták az ingatlant, egy szintén olasz befektetőnek, Romano Cassasolának. A késlekedések miatt a tetőszerkezet és az emeleti szint is életveszélyessé vált. A szeptemberben megkezdett munkálatok során a tetőszerkezetet és a felső szintet részben lebontották, és Garay András tervei alapján – jellegét megőrizve – újjáépítették. Ezt követően új szárnyat is építettek a jelenlegi épület mögé, ahová bemutatóterem került. A tervek szerint a földszintre vendéglátóipari egység, az emeletre irodahelyiségek kerülnek.²⁹¹

1999 novemberében megalakult a Keresztény Értelmiségiek Szövetsége Egyesületének dunakeszi szervezete. 2002. augusztus 19-én a helytörténeti gyűjtemény felvette Révész István nevét. Ugyanezen a napon felavatták az Állomás sétány mellett a Lányi Ferenc emlékparkot is.²⁹²

A ciklus közepén zajlott le az országban a millenniumi ünneppsorozat, a magyar államalapítás 1000. évfordulója. Dunakeszi városvezetése is méltóképpen kívánt megemlékezni az eseményről. A képviselő-testület elsőként a Duna sor rendbetételét határozta el, amelynek eredményeképpen – több pályázati keretet is felhasználva – Duna-parti sétány épült a lakosság számára. Az új sétányt 2002. április 20-án avatták fel, amelyen a viacoloros út mellett parkolókat is kialakítottak a Liget utcánál, illetve a Révnel. A Duna utca szilárd burkolatot kapott. 1999. november 11-ei ülésén határozat született arról, hogy az önkormányzat parkot létesít a korábban a Barátság úti lakótelep mellett, a Waldorf Iskola számára kijelölt, kb. 12.000 négyzetméteres elhagyatott területen, amelyet az államalapító uralkodóról, I. (Szent) István királyról neveznek el. A faültetést társadalmi munkában, 2000. április 1-jén végezték el a dunakesziek. A tervek szerint első ütemként e terület központjában kell felállítani Szent István szobrát 2000. augusztus 20-án. A park kialakítására és a szobor elkészítéséhez a testület 11 millió forintot biztosított az 1999-es évre. Emellett engedélyezték, hogy a dunakeszi Szent István Általános Iskola homlokfalán elhelyezzék a királyt és Gizella királynét ábrázoló domborművet. A parkot végül augusztus 19-én, a városi millenniumi ünneppsorozat nyitányaként adták át a lakosságnak.

[[özsef]: *Milliós felajánlás a Széchenyi iskolának. Tanuszoda építését kezdeményezték.* In: DN, 5. (1999) 24. sz. 1., 3. (1999. november 26.); *Önkormányzati tudósítás. Maratoni testületi ülés.* In: DN, 5. (1999) 24. sz. 1., 3. (1999. november 26.); *Szükséges az épület felújítása. Súlyos viharkárok a Széchenyi iskolában.* In: DN, 6. (2000) 6. sz. 1., 3. (2000. március 24.)
²⁹¹ *Régi fényében pompázik majd. Felújítják a Petőfi kultúrházat.* In: DN, 5. (1999) 21. sz. 3. (1999. október 15.)

²⁹² H[ARANGOZÓ] K[atalin]: *Keresztény Értelmiségiek Szövetsége.* In: DN, 5. (1999) 23. sz. 2. (1999. november 12.); DPHI KTÜ JKv, 2002. július 18.; (KOVÁCS): *Tisztelgés a polihisztor emléke előtt. Révész István lett a névadó.* In: DN, 8. (2002) 13. sz. 1., 5. (2002. augusztus 23.); Kovács Krisztián: *Új parkot avattak a Gyártelepen. Lányi Ferenc emlékpark – a pihenés szolgálatában.* In: DN, 8. (2002) 13. sz. 4. (2002. augusztus 23.)

A megemlékezés-sorozat az egész évet átfogta. 2000. szeptember 29-én, a Millenniumi Nap rendezvényén adták át a város millenniumi zászlaját, a zászlóánya Fodor Sándorné önkormányzati képviselő lett. A beérkezett szobrok közül pedig a testület végül Skripeczky Ákos alkotását választotta.²⁹³

14. kép: A Szent István park 2000-ben

A képviselőtestület 2002. február 14-ei ülésén döntött arról, hogy – a 2001. évi költségvetés terhére – 1,5 millió forinttal támogatja a Jézus Szíve-plébánia területén építendő ifjúsági ház beruházást.²⁹⁴ A dunakeszi zeneiskola 2002. május 17-én felvette Farkas Ferenc nevét.²⁹⁵

Testvérvárosi kapcsolatok. 2001 nyarán újabb testvérvárosi kapcsolatfelvétel lehetősége merült fel. A július 12-ei ülésen Kecskeméthy polgármester bejelentette, hogy a bajorországi Rodingtól kaptak felkérést testvérvárosi szerződésre. A testület meglehetősen tartózkodó magatartást tanúsított (maga Kecskeméthy költségvetési okokra hivatkozva nem támogatta saját indítványát). Végül László Zoltán alpolgármester javaslatára levették a kérdést a napirendről.²⁹⁶

A negyedik önkormányzati ciklus (2002–2006)

Politikatörténet

2002. október 20-án zajlott le a soron következő önkormányzati választás. Az új képviselő-testület október 31-én ült össze. Pintér Béla korelnök megnyitója és a *Himnusz* elhangzása után dr. Pál Lajos, a választási bizottság elnökhelyettese ismertette az eredményt. Beszámolójában elmondta, hogy a választók körülbelül 44%-a vett részt a voksoláson, amelyen újraválasztották Kecskeméthy Géza polgármestert. Az MSZP–SZDSZ koalíció 11, a Fidesz 4, a Lokálpatrióta kör 6, a MIÉP és a DPSZ 1-1 mandátumot szerzett.

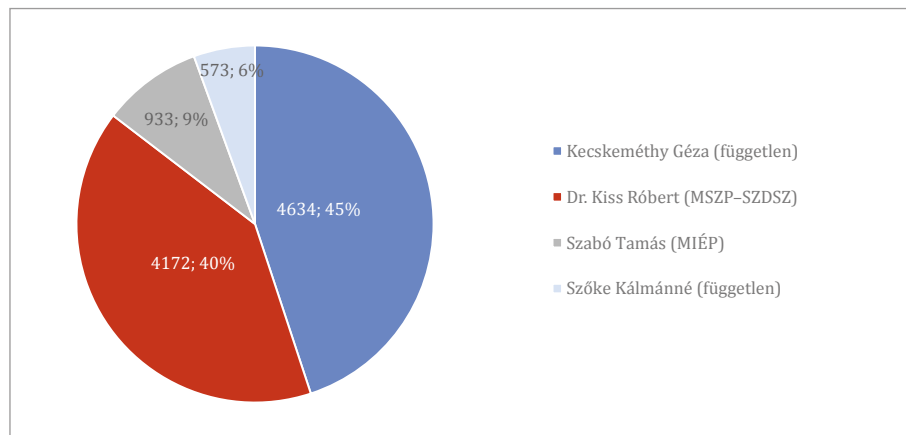
²⁹³ H[OMOLYA] J[ózsef]: *Régóta várjuk. Duna-parti sétány készül.* In: DN, 5. (1999) 10. sz. 1. (1999. május 14.); DN-infó: *Áprilisban sétányt avatunk. Épül a Duna-sor.* In: DN, 8. (2002) 5. sz. 4. (2002. április 19.); H[OMOLYA] J[ózsef]: *Épül a Szent István park. Sikeres faültetési akció.* In: DN, 6. (2000) 7. sz. 1., 3. (2000. április 7.); DPHI KTÜ JKv, 1999. november 11.; D. N. infó: *Minden DP örömére. Átadták a Szent István parkot.* In: DN, 6. (2000) 16. sz. 3. (2000. augusztus 25.); DPHI KTÜ JKv, 2000. március 31.

²⁹⁴ DPHI KTÜ JKv, 2002. február 14.

²⁹⁵ DPHI KTÜ JKv, 2002. április 11. (április 25.)

²⁹⁶ DPHI KTÜ JKv, 2001. július 12.

3. diagram: A polgármester-jelöltek 2002. évi önkormányzati választásokon elért eredménye (szavazatok száma, százalék)

13. táblázat: Dunakeszi Város Képviselő-testületének 2002-ben mandátumot szerzett tagjai²⁹⁷

1. vk.	Asztalos Armand Csaba	MSZP-SZDSZ
2. vk.	Molnárné Zolyomi Julianna	MSZP-SZDSZ
3. vk.	Calvache László Francisco	MSZP-SZDSZ
4. vk.	Póczik Anita	MSZP-SZDSZ
5. vk.	Palásti Béla	MSZP-SZDSZ
6. vk.	Kovács László	Dunakeszi Lokálpatrióta Kör
7. vk.	László Zoltán	Dunakeszi Lokálpatrióta Kör
8. vk.	Kliment Géza	Dunakeszi Lokálpatrióta Kör
9. vk.	Pintér Béla	MSZP-SZDSZ
10. vk.	Balogh Ferenc	MSZP-SZDSZ
11. vk.	Farkas István	MSZP-SZDSZ
12. vk.	Skripeczky István	Dunakeszi Lokálpatrióta Kör
13. vk.	Dr. Kiss Róbert	MSZP-SZDSZ
14. vk.	Hircz Tamás Lajos	MSZP-SZDSZ
Listás képviselők:		
	Bauer Márton	Dunakeszi Lokálpatrióta Kör
	Dióssi Csaba	Fidesz

²⁹⁷ http://www.valasztas.hu/onkval2002/so02/ered_ind.htm (A letöltés ideje: 2017. augusztus 29.)

	Erdész Zoltán	Fidesz
	Halmágyi József	Dunakeszi Polgárok Szövetsége
	Kárpáti Zoltán	Fidesz
	Kollár Albin	Dunakeszi Lokálpatrióta Kör
	Seltenreich József	Fidesz
	Stehlik Ferenc	MSZP-SZDSZ
	Szabó Tamás	MIÉP
	Györfi György	szavazati joggal rendelkező kisebbségi kompenzációs mandátum

A kisebbségi önkormányzatok közül Dunakeszin cigány és lengyel kisebbségi önkormányzat alakult, 5-5 fővel. A megbízólevelek átadása után Kecskeméthy polgármester, ezután a képviselők eskütétele következett. A polgármesteri tiszteletdíjat 370.000 forintban állapították meg. Ezután Kecskeméthy a jogszabályoknak megfelelően betervezte azt az SZMSZ-módosítást, amely létrehozta a vagyonyilatkozat-tételt ellenőrző bizottságot. A bizottság tagjaivá Dióssi Csaba, Balogh Ferenc és Pintér Béla képviselőket választották. Az SZMSZ-módosítás és néhány újonnan megválasztott képviselő rövid köszöntője után a polgármester az alakuló ülést lezárta.²⁹⁸

A november 28-ai ülésen megalakultak az önkormányzati bizottságok (1. Városfejlesztési, 2. Vagyongazdálkodási, 3. Közrend, közbiztonsági, 4. Szociális és egészségügyi, 5. Környezetvédelmi, 6. Pénzügyi, jogi és ügyrendi, 7. Közbeszerzési, 8., Kisebbségi és közoktatáspolitikai, 9. Művelődési, közoktatási, informatikai, 10. Ifjúsági, sport és gyermekvédelmi), amelyek taglétszáma 6-9 fő között változott. Együttal a tanácsnokokat is megválasztották: Györfi György, kisebbségi és foglalkoztatáspolitikai tanácsnok lett, Pintér Béla akadálymentesítési és esélyegyenlőségi, Kliment Géza kegyeleti és egyházügyi, Póczik Anita kormányzati kapcsolati, Kárpáti Zoltán testvérvárosi és Halmágyi József önkormányzati számvevői tanácsnoki megbízást kapott. Ugyanekkor választották meg az alpolgármestereket. A frakciók közötti megegyezés szerint két főállású, és egy társadalmi állású alpolgármestert választottak. A főállású alpolgármesterek ismét Erdész Zoltán, illetve László Zoltán lettek. Társadalmi állású alpolgármesternek Szabó Tamást választották.²⁹⁹

A 2003. január 16-ai ülésen a testület elfogadta az éves munkatervét, az ebben foglaltak szerint március-április folyamán a városi településfejlesztési koncepciónak, szeptemberre a településszerkezeti tervnek, míg novemberre a szabályozási tervnek kellett elkészülnie. Az ülés folyamán Kecskeméthy Géza polgármester jelezte, hogy – mivel a Vagyongazdálkodási

²⁹⁸ DPHI KTÜ JKv, 2002. október 31.

²⁹⁹ DPHI KTÜ JKv, 2002. november 14.; DPHI KTÜ JKv, 2002. november 28.

bizottság feladata az önkormányzat vagyongazdálkodásának segítése – problémásnak ítéli, hogy az előző évi önkormányzati választások óta a bizottság nem ülésezett. Dr. Kiss Róbert, a bizottság elnöke elmondta, hogy eddigi „a koordinálás érdekében tett intézkedései meghiúsultak”, de január 22-ére összehívja a bizottságot. A július 9-ei ülésen Szabó Tamás képviselő sérelmezte, hogy a volt SZDSZ iroda helyiségeit azért nem kaphatta meg a Családsegítő Szolgálat, mivel a Vagyongazdálkodási bizottságot az elnök, dr. Kiss Róbert nem hívta össze. A képviselők egy része – bár szakmailag felkészültnek tartották az elnököt – a bizottsági ülésen tanúsított, gyakran obstruktívnak minősíthető magatartása miatt kezdeményezte dr. Kiss Róbert leváltását az elnöki pozícióból. Dr. Kiss Róbert jelezte: önként nem mond le, és az ügyekbeni késlekedés nem az ő hibája. Mivel a fenti döntés elmaradása miatt a várost jelentős (4 millió forintos) anyagi kár érte, Kovács László képviselő javasolta dr. Kiss Róbert visszahívását a Vagyongazdálkodási bizottság éléről. A képviselők a javaslatot 13 igen, 9 nem szavazattal, illetve 2 fő tartózkodása mellett elfogadták. Az új elnök Halmágyi József lett.³⁰⁰

A 2003. március 27-ei ülésen a képviselők meghallgatták dr. Besenyei Gábor rendőrkapitány 2002. évi beszámolóját. Ebből kiderült, hogy növekedett a település területén a bűncselekmények száma, elsősorban az Auchan területén. A kapitány hangsúlyozta, hogy a szervezetnek jó kapcsolata van a városi polgárőrséggel.

Augusztus folyamán Hircz Tamás képviselő bejelentette, hogy kilép az MSZP-frakcióból, ezt követően független képviselőként kezdett tevékenykedni, majd 2005. februárban belépett a lokálpatrióta frakcióba. A 2004. március 18-ai ülésen Györfi György jelezte: immár nem független, hanem lokálpatrióta képviselőként működik a testületben.³⁰¹

2004 első félévében a jegyzői feladatokat – dr. Dóczi István tartós betegsége miatt – dr. Illés Melinda aljegyző látta el. Dr. Dóczi István augusztus 15-én hunyt el, az önkormányzat a városi köztemetőben díszsírhelyet biztosított számára. Az új jegyző dr. Illés Melinda lett. Változás történt a Dunakeszi Rendőrkapitányság élén is: dr. Besenyei Gábort dr. Juhász István váltotta.³⁰²

Összességében elmondható, hogy a ciklus során a testület számos alkalommal foglalkozott a hulladék-elhelyezés, valamint a szennyvíz-csatorna kiépítésének kérdésével. Emellett a legtöbb testületi ülésen az intézményi rendszer fenntartásának, a város működtetése finanszírozásának kérdéseit tárgyalták. Gyakran voltak olyan „ülésnapok”, amelyek valójában 2-3 napot is igénybe vettek, és sok esetben kialakult egy-egy kérdésben patthelyzet, ami az adott ügy napirendről való levételét okozta (hol elnapolták, hol pedig véglegesen leszavazták). A fejlődő városra jellemző volt, hogy gyakran tárgyaltak addig csak helyrajzi számmal rendelkező közterületek elnevezéséről.

³⁰⁰ DPHI KTÜ JKv, 2003. január 16.; 2003. július 9.

³⁰¹ DPHI KTÜ JKv, 2003. augusztus 28.; 2005. február 24.; 2004. március 18.

³⁰² DPHI KTÜ JKv, 2004. február 19.; 2004. március 18.; 2004. szeptember 2.

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. Az infrastrukturális fejlesztések terén 2004-ben 60 utca úttervét rendelték meg, a pályázatokat is kiírták ezekre. Ezt a lehetőséget a 2001. évi döntés alapozta meg. Ennek keretében a képviselő-testület egy kiemelten közhasznú alapítványt hozott létre, amely alkalmas volt arra, hogy az útépitések áfatartalmát – méltányossági alapon – visszaigényeljük, továbbá a lakossági befizetők a támogatás összegének 30%-át levonhatták a személyi adóalapjuk összegéből. Ennek az ötletnek az eredményeképpen további kilenc utca burkolattal ellátására nyílt lehetőség. 17 utcánál már 90%-os befizetési rátánál tartottak ekkor. 2005-ben húsz utca kapott szilárd burkolatot, míg 2006-ra 61 utca aszfaltozását tervezték.³⁰³ Nagy jelentőségű beruházás volt 2005-ben, hogy a DMRV Zrt. 30 millió forintot meghaladó beruházást végzett el a városban. Ennek során felújították a Szent István utcai beomlott szakaszt, továbbá a Szent István utca és a Fő út találkozásánál lévő áttemelőt. Bélelték a Liget utca és a Tallér utca közötti csőszakaszt, így a szennyvíz gyorsabban volt képes áramolni. 2006-ban pedig a szennyvíztisztítótelepen is korszerűsítő beruházásokat hajtott végre a cég. Kicsérélték a telepről kivezető teljes csőrendszert, és bővítették a telep kapacitását.³⁰⁴ A településen élők lakásfenntartási költségeinek csökkentése érdekében az önkormányzat 2005-ben (10) és 2006-ban (3) is támogatta a lakótelepi épületek részvételét a panelprogramban. Ennek keretében a szükséges 10%-os önrészt is minden esetben biztosította.³⁰⁵ A hulladék helyzet rendezésére 2005 májusban dr. Kiss Róbert képviselő hulladékkezelési tanácsnoki megbízást kapott, amelynek értelmében a hulladékgyűjtés és -elhelyezés kérdéskörét kellett górcső alá vennie.³⁰⁶ 2006-ban megindult a városban a lakossági szelektív hulladékgyűjtés, amelynek keretében az összegyűjtött hulladékokat a kihelyezett szelektív hulladékszigetekre szállította a lakosság, innen gyűjtötte be a Dunakeszi Közüzemi- és Komplex Kft., majd az ÖKO Pannon Kht.-hez szállította azokat. A lakosság 95%-a szinte azonnal átállt az új rendszerre.³⁰⁷

Köznevelési intézményrendszer. Az 1. Sz. Napköziotthonos Óvoda 2003. június 6-án sz. Eszterlánc Óvoda nevet vette fel. A június 26-ai képviselő-testületi ülésen elfogadták az önkormányzati intézmények felújítására vonatkozó koncepciót, amelynek keretében az 5. Sz. Általános Iskola, valamint a Piros Óvoda felújítására – önkormányzati önrész biztosításával – pályázat benyújtását javasolták. A 2004. május 20-ai

³⁰³ DPHI KTÜ JKv, 2004. július 29.; 2005. november 24.

³⁰⁴ [VETÉSI Imre]: *Korszerűbb szennyvízelvezetés. Megoldódik a Pavilon utca környékiek gondja.* In: DP, 6. (2006) 2. sz. 6.

³⁰⁵ *Kezdődik a panelfelújítás.* In: DP, 6. (2006) 4. sz. 8.

³⁰⁶ DPHI KTÜ JKv, 2005. május 26.

³⁰⁷ CSERKUTI Ágnes: *Sikeres tudatformálás. Korszerű, csak nagyon költséges. A lakosság támogatja a szelektív hulladékgyűjtést.* In: DP, 7. (2007) 1. sz. 6.

ülésen Kecskeméthy Géza polgármester bejelentette, hogy a Széchenyi iskola felújítására benyújtott pályázatot az Országgyűlés elfogadta, a város 530 millió forint támogatást kapott. 2007. január végén átadták a Széchenyi iskola új épületét, az avató beszédet Tóth András körzeti országgyűlési képviselő tartotta. Az intézmény 583 millió forintos állami támogatás segítségével újulhatott meg,³⁰⁸ amelyet az Önkormányzat több mint 600 millió forinttal egészített ki. 2005. májusban a képviselő-testület engedélyezte a Farkas Ferenc Alapfokú Művészetoktatási Intézmény számára, hogy a következő tanévtől újabb alapfokú művészeti ágak oktatását kezdje meg (táncművészet, képző- és iparművészet, színházművészet).³⁰⁹

Egészségügyi fejlesztések. A település lakossága 2004-re olyan mértékben megnőtt, hogy az új, tóvárosi lakóparkban önálló orvosi körzet felállítása vált szükségessé. A képviselő-testület erről április 22-ei ülésén hozott határozatot, a 12. házi orvosi körzetet a Tábor utcai rendelőben alakította ki.³¹⁰

Kultúra és művelődés. Ugyanekkor került napirendre Dunakeszi település fennállásának 750. évfordulója 2005-ben. A képviselő-testület bizottságot hozott létre az ünnepség rendezésére. László alpolgármester elmondta, hogy a lakossági megkeresések során 180 különböző javaslatot kaptak az ünnepségek lebonyolítására. Póczik Anita képviselő javaslatára végül egy nagy központi rendezvény mellett döntöttek, amelynek költségeire 15 millió forintot különítettek el. Az előkészítő munkákat a Művelődési, Közoktatási és Informatikai Bizottság végezte.³¹¹

2004. május 1-jén Magyarország az Európai Unió tagjává vált. A március 8-i testületi ülésen Kecskeméthy polgármester bejelentette, hogy a város is indulni kíván a Miniszterelnöki Hivatal által meghirdetett pályázaton, helyi ünnepségek szervezésére. A testület tagjai megosztottak voltak: Szabó Tamás képviselő például *expressis verbis* kijelentette, hogy ő a csatlakozás ellen van, Kollár Albin képviselő pedig a jegyzőkönyv szerint

„nem biztos abban, hogy mindenki a nyugathoz szeretne tartozni, hiszen a rendszerváltást megelőzően azt tanulták, tanították, hogy kizsákmányoláson alapuló társadalmi berendezkedésű országok alakították meg az EU-t. Ez azért sokakban kétségeket támasztanak, támasztottak főleg azokban az években, nem valószínű, hogy kinyilvánították volna azon véleményüket, mi szerint nyugathoz akarnának kapcsolódni”.

³⁰⁸ DPHI KTÜ JKv, 2003. március 27.; 2003. június 26.; 2004. május 20.; VETÉSI Imre: *A város büszkesége a felújított Széchenyi iskola. Kulturális funkciókat is ellát az alagi intézmény.* In: DP, 7. (2007) 2. sz. 4.; 2003. március 27.

³⁰⁹ DPHI KTÜ JKv, 2005. május 26.

³¹⁰ DPHI KTÜ JKv, 2004. április 22. (április 29.)

³¹¹ DPHI KTÜ JKv, 2003. október 2.; 2004. február 19.

A testület végül 18 igen szavazattal, 1 nem és 4 tartózkodás mellett úgy döntött, indul a pályázaton.³¹²

A 2005. évben zajlott le a település létrejöttének 750. évfordulója alkalmából megtartott rendezvénysorozat. Az ezért felelős László Zoltán alpolgármester a 2005. április 28-ai ülésen bemutatta a Polgármesteri Hivatal újonnan épített szárnyának homlokzati részére, valamint az épület elé tervezett emléktáblákat, és kérte a testület engedélyét ezek elhelyezéséhez, amelyet meg is kapott. A képviselő-testület már 2004-ben készülődni kezdett az eseménysorozatra, és ennek megfelelően a város közösségi tereinek, utcáinak, környezetének a rendbetételére is figyelmet fordítottak. Döntés hoztak arról is, hogy a jubileumi évben a hagyományos városi rendezvények, a Majális, a Gyereknapi és a Szent Mihály napi búcsú is több és színvonalasabb programot kínáltak az érdeklődőknek. A régóta megrendezett helytörténeti vetélkedő esetében a korábbi években megszokottaknál nagyobb díjakat osztottak ki. Az iskolák pedig saját megemlékezést is tartottak. Ezek mellett azonban kifejezetten jubileumi rendezvények megszervezésére is sor került. Az előzetesen begyűjtött számos ötlet közül csak néhány valósult meg, ezek azonban méltón ünnepelték a település fennállásának 750. évét.

A rendezvénysorozat nyitányaként január 8-án nagy sikerű hangversenyt rendeztek a Radnóti Miklós Gimnáziumban.³¹³ Május 15-én, pünkösdvasárnap rendezték meg a Középkori forгатagot a mai Főtéren, amelyen a település alapításakor, 1255-ben jellemző hangulatot, ételeket, italokat, játékokat, vásári multságot idéztek meg a szervezők. Volt mesejáték, bábjáték, koncert, miközben bemutatták a régi mesterségeket: látni lehetett kovácsot, pénzverdét, volt íjászat és lovagi próba is. Ekkor avatták fel a jubileumi év alkalmából megújult és kibővített, százesztendő város háza épületének új bejáratát körülölelő díszköves teret. Az ünnepség keretében kapott a városháza mellett emléktáblát Révész István, a település korábbi plébánosa és közéleti személyisége is. A nap folyamán helyi színjátszók színpadon előadták az 1860-ban aláírt úrbéri szerződést, amellyel dunakeszi jobbágysága megszabadult úrbéri terhei alól.³¹⁴

Június 18-án *Alagi lovasünnep* címmel póni fogathajtó és galoppversenyre, továbbá galopp- és síkversenyre került sor. A lovas versenyek mellett a Dunakeszi Koncertfúvósok reggeli zenés ébresztője keltette a várost, a Városházánál az ORFK Lovas Egység közreműködésével zászlóatadási ünnepségre került sor. Az ünnepi köszöntőt Dallos Gyula, Dunakeszin élő, a város díszpolgári címét is bíró világhírű műlovas mondta el az alagi lóversenypályán. Este *Pest megér egy esetet...?!* címmel, az elmúlt századot idéző zenés kalandozáson vehettek részt az érdeklődők a Bohém Kvartett előadásában, majd a Pesti Magyar Operett Színpad művészei tartottak előadást *Utazás Operett Országban* címmel. Végül a Sramlikings együttes koncertje zárta az estét.

³¹² DPHI KTÜ JKv, 2004. március 8.

³¹³ VETÉSI Imre: *750 éves Dunakeszi*. In: *Dunakanyar Régió*, 7. (2005) 1. sz. 4.

³¹⁴ *750 éves Dunakeszi: díszter és emléktábla avatással, a középkor hangulatának felidézésével ünnepelt a város*. In: *Dunakanyar Régió*, 7. (2005) 10. sz. 4.

Augusztusban a *Tour de Hongrie* nevű nemzetközi kerékpárverseny utolsó napján a sportolók a Vác–Dunakeszi szakaszt teljesítették, és a Casalgrande téren értek célba. Kiegészítő rendezvényként gördeszka versenyt is tartottak, amelyen két váci gördeszkás is dobogós helyet ért el. A sportolást követően a váci Cartoon együttes, Gáspár Laci és a United együttes várta a versenyzőket és az érdeklődőket. Az egész éven átívelő, a város történelmének több időszakát is megelevenítő rendezvénysorozat 2005. novemberében ért véget egy városrészek közötti helytörténeti vetélkedővel. Az öt helyszínen zajló rendezvényt élőben közvetítette a Telekeszi TV.³¹⁵ Az előzetesen a rendezvénysorozatra jóváhagyott 15 millió forintos keretet a szervezők 3 millió forinttal túllépték, ennek költségeit az önkormányzat vállalta.³¹⁶

A 2006. év legfontosabb helyi eseménye – az újabb önkormányzati választások mellett – az 1956-os forradalom 50. évfordulója volt. Ennek kapcsán már az év elején döntést hozott a képviselő-testület, hogy indulnak a Miniszterelnöki Hivatal pályázatán, amely az évforduló kapcsán szorgalmazta vidéki városokban 56-os emlékművek építését. A Széchenyi István Általános Iskola felajánlotta, hogy az épületük előtti parkban felállíttatja az emlékművet, amelynek elkészítésére Lengyel István szobrászművészt kérték fel. A testület támogatta a javaslatot, valamint indulásukat az állami pályázaton. Ugyancsak az évforduló kapcsán Kliment Géza képviselő felvetette, hogy Dunakeszi városa alapítson egy újabb kitüntetető címet a forradalmi eseményekben résztvevő, a városhoz lakóhelyük, vagy cselekményeik által kötődő személyek részére. A kitüntetés neve „56-os emléklap” lett. A határozat szerint tízévente adományozható, a kitüntetendő személyre javaslatot a képviselők, valamint a bizottságok külsős tagjai tehetnek. A döntést a testület hozza meg, a polgármester és a jegyző által aláírt emléklap átadására az október 23-ai ünnepségen kerülhet sor.³¹⁷

Testvérvárosi kapcsolatok. 2004 februárjában Kochanowski Jerzy, a Lengyel Kisebbségi Önkormányzat tagja tájékoztatta a testületet, hogy Sary Sącz városától újabb testvérvárosi megkeresés érkezett Dunakeszire. Ennek kapcsán László Zoltán alpolgármester javasolta egy négy főből álló lengyel küldöttség meghívását, hogy az esetleges együttműködés részleteit megtárgyalják, illetve kérte a képviselőket, járuljanak hozzá egy tízfős, dunakeszi diákokból álló gyerekcsoport Sary Sącz-i táboroztatásához. A testület a javaslatot elfogadta.

2005. november 11-én Dunakeszi és Sary Sącz (Lengyelország) polgármester kulturális együttműködésről szóló megállapodást írt alá. Ezt

³¹⁵ CSONKA Mária: *Régi idők üzenete*. In: *Dunakanyar Régió*, 7. (2005) 22. sz. 4.

³¹⁶ DPHI KTÜ JKv, 2005. július 28.; <http://www.vaconline.hu/tersegi-hirek/kozepkorforgatag.html>; http://www.dunakanyar.hu/win_fesztivalnyomtat.php?p_id=8982; <http://www.vaconline.hu/sport/egy-verseny-ket-vaci-dobogos.html> (A letöltés ideje: 2018. május 31.)

³¹⁷ DPHI KTÜ JKv, 2006. március 30.

követően jó néhány közös kulturális és sportrendezvényre került sor a két településen. A kapcsolat testvérvárosi rangra emelésének kezdeményezésére a 2006. december 14-ei testületi ülésen, a szerződés aláírására 2007. szeptember 28-án került sor.³¹⁸

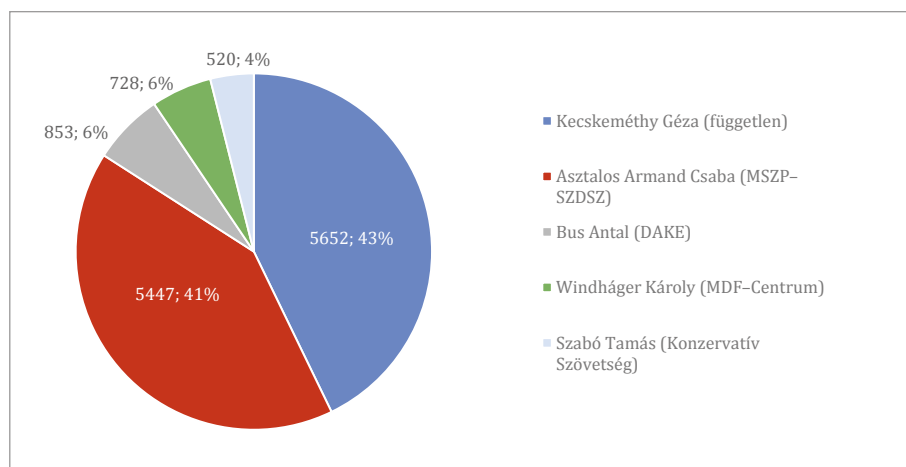
Sajtó. A korszakban a városi polgárokat a *Dunakeszi Napló* című lap tájékoztatta a településen történekről, 2002 decemberétől 2004 novemberéig a Dunakeszi Polgári Körök adták ki, ezt követően, 2005 novemberéig dunakeszi polgári lapként került a lakossághoz, majd a Fidesz–MPSZ dunakeszi csoportja szerepel kiadóként.³¹⁹

Az ötödik önkormányzati ciklus (2006–2010)

Politikatörténet

Az önkormányzati választások 2006. október 1-jén zajlottak le, az új képviselő-testület alakuló ülésére október 16-án került sor. A korelnök, Kliment Géza köszöntője és a *Himnusz* után meghallgatták dr. Borszéki Péter választási bizottsági elnök jelentését az eredményről, majd átadták a megbízóleveleket. Kecskeméthy Gézát harmadszor is újraválasztották, így újabb ciklusra kapta meg a polgármesteri széket. 14 képviselő egyéni választókerületben, további 9 pedig kompenzációs listán szerzett mandátumot.

4. diagram: A polgármester-jelöltek 2006. évi önkormányzati választásokon elért eredménye (szavazatok száma, százalék)

³¹⁸ DPHI KTÜ JKv, 2005. január 27.; 2005. április 28.; 2005. július 28.; 2006. december 14.; 2007. szeptember 28.

³¹⁹ LÓRINCZ, 2009. 42.

14. táblázat: Dunakeszi Város Képviselő-testületének 2006-ban mandátumot nyert tagjai³²⁰

1. vk.	Molnárné Zolyomi Julianna	MSZP-SZDSZ
2. vk.	Kárpáti Zoltán	Fidesz-KDNP
3. vk.	Póczik Anita	MSZP-SZDSZ
4. vk.	Palásti Béla	MSZP-SZDSZ
5. vk.	Stehlik Ferenc	MSZP-SZDSZ
6. vk.	Kliment Géza	független
7. vk.	Fodor Sándorné	Fidesz-KDNP
8. vk.	Balogh Ferenc	MSZP-SZDSZ
9. vk.	Bisztrai Tibor László	Fidesz-KDNP
10. vk.	Bocsák Istváné	Fidesz-KDNP
11. vk.	Sáreczky Imre	Fidesz-KDNP
12. vk.	Dióssi Csaba	Fidesz-KDNP
13. vk.	Hircz Tamás Lajos	Lokálpatrióta Kör
14. vk.	Erdész Zoltán	Fidesz-KDNP
Listás képviselők:		
	Bottyán Tibor	Fidesz-KDNP
	Seltenreich József	Fidesz-KDNP
	Vincze Géza	Fidesz-KDNP
	Bauer Márton	Lokálpatrióta Kör
	Kovács László	Lokálpatrióta Kör
	Asztalos Armand Csaba	MSZP-SZDSZ
	Dr. Kiss Róbert	MSZP-SZDSZ
	Sótonyi Tamás	MSZP-SZDSZ
	Dr. Váczi Árpád	TIÉD Egyesület

Az eskütétel után (immár a polgármester vezetésével) az egyes frakciók bejelentették megalakulásukat, majd következett a bizottsági struktúra kialakítása. Az SZMSZ módosítása értelmében ügyrendi, pénzügyi ellenőrző, gazdasági és városfejlesztési, közbeszerzési, szociális és egészségügyi, ifjúsági és sport, művelődési és közoktatási, valamint vagyonyilatkozatokat ellenőrző bizottság alakult. Tanácsnokokat neveztek ki a városfejlesztés, az egyházakkal való kapcsolattartás, a környezetvédelem, a nemzetközi kapcsolatok, valamint az együttműködés

³²⁰ http://www.valasztas.hu/onkval2006/hu/10/10_0.html (A letöltés ideje: 2017. augusztus 29.)

feladatköreinek ellátására. Az alpolgármesterek közül – bár az SZMSZ két alpolgármesterre ad lehetőséget – az alakuló ülésen csak Erdész Zoltán megválasztására került sor. Az új ciklusban a már korábban működő cigány és lengyel mellett bolgár, illetve német kisebbségi önkormányzat is alakult.³²¹

A város környezeti témáinak felelőse 2006 októberében dr. Váczi Árpád lett, akit a képviselő-testület környezetvédelmi tanácsnökká nevezett ki. A tanácsnoki beszámolóját azonban – pártállástól függetlenül – a testület nem fogadta el, ezért dr. Váczi Árpád 2007. májusban lemondott tisztségéről. A képviselő-testület ugyanezen év augusztus 1-jei hatállyal Dióssi Csabát választotta meg alpolgármesternek. A képviselő-testületi ülésen a legfontosabb téma a városi bölcsődei és óvodai férőhelyek kérdése volt.³²²

Ebben a ciklusban figyelhető meg először az országos politikai témák által generált viták begyűrűzése a képviselő-testület üléseire. 2007. december 13-án az *Egyebek* napirendi pontjai között vetődött fel az ekkor zajló pedagógus-sztrájk kérdése, ami korábban nem látott heveségű vitát generált a képviselők között. A fő kérdés az volt, hogy a kétórás sztrájk alatt járó munkabért kifizessék-e a pedagógusoknak. Jó néhány felvetés hangzott el: Dióssi Csaba alpolgármester javaslata szerint a két óra közül legalább az egyiket ki kellene fizetni, dr. Kiss Róbert képviselő viszont csak a munkát felvevő pedagógusoknak fizette volna ki az összeget. Sótonyi Tamás képviselő sztrájkalap létrehozását javasolta a pedagógusok szakszervezetének. Bauer Márton képviselő azt állította, hogy a szakszervezeti díjakat az MSZP kampányára fordították, amivel dühös reakcióra készítette Asztalos Armand szocialista frakcióvezetőt. Bocsák Istvánné – pedagógusként – empátiára szólította fel a testület tagjait. A helyzetre végül dr. Váczi Árpád áthidaló javaslata hozott egyfajta megoldást, amelyhez Dióssi Csaba is csatlakozott. Eszerint a pedagógusok vállalják a kiesett órák pótlását, cserébe kifizetik a kétórányi munkabérüket. A testület végül ezt a javaslatot fogadta el.³²³

A képviselő-testület 2006 novemberében döntést hozott arról, hogy engedélyezi az iskolákban a törvényben meghatározott maximális csoport- és osztálylétszámok túllépését, továbbá a bölcsődei férőhelyek számának növelése érdekében öt évre szerződést kötött Temesvári István vállalkozóval a Munkácsy Mihály utca 18/a sz. alatti magánbölcsőde üzemeltetésére.³²⁴

A 2007. februári ülésen a képviselők elfogadták a város 2007 és 2011 közötti időszakára vonatkozó közoktatás-feladatellátási, intézményhálózat-működtetési és fejlesztési tervét. Erre kiemelten azért volt szükség, mivel Dunakeszin – az országos trendekkel ellentétben – fokozatosan

³²¹ DPHI KTÜ JKv, 2006. október 16.

³²² TIÉD Egyesület: *Lemondott a környezetvédelmi tanácsnok*. In: DP, 7. (2007) 6. sz. 8.; V[ETÉSI] I[mre]: *Dióssi Csaba a város új alpolgármestere*. In: DP, 7. (2007) 6. sz. 5.; V[ETÉSI] I[mre]: *Képviselő-testületi hírek*. In: DP, 7. (2007) 6. sz. 8.

³²³ DPHI KTÜ JKv, 2007. december 13.

³²⁴ *Távirati stílusban. A képviselő-testületi ülésen történt*. In: DP, 6. (2006) 6. sz. 4.

nőtt a gyermeklétszám, így a közintézményi struktúra bővítése igen időszerűvé vált. Döntöttek egyúttal az OLLE Országos Labdarúgó-pálya Létesítési Programban való részvételről is.³²⁵

A ciklus során többször is napirendre került a Szakorvosi Rendelőintézet működtetésének kérdése. 2007 szeptemberében két alternatívát vitattak meg a képviselők: adják-e át a működtetést egy pályázónak vagy hozzanak létre az ott dolgozó orvosokkal közösen egy gazdasági társaságot. Végül a 2008. júniusi ülésen döntés született arról, hogy a rendelőintézetet önkormányzati többségi tulajdonú gazdasági társasággá alakítják. A magántőke bevonásának lehetőségét (kisebbségi tulajdonosként) nem zárták ki, de csak a működtetésbe kapcsolódhatna be, az épületben tulajdonjogot nem szerezhethet.³²⁶

Újabb komoly összeütközésre került sor 2008. január 31-én, amikor a Fidesz frakciója indítványt nyújtott be a testületnek, amelyben fel kívánták szólítani a helyi országgyűlési képviselőt, Tóth Andrást (aki ekkor titkosszolgálatokért felelős államtitkárként a kormány tagja is volt), hogy ne támogassa a Parlamentben a Sólyom László köztársasági elnök által megfontolásra visszaküldött társadalombiztosítási törvény tervezetét. Ugyanekkor Sótonyi Tamás képviselő ezzel ellentétes értelmű határozatot terjesztett a testület elé. Tóth a képviselő-testületnek írt levelében a Fidesz kampányfogásának nevezte a határozati javaslatot, és bejelentette, hogy „*a szavazás során lelkiismerete szerint fog eljárni*”. Dióssi Csaba alpolgármester hozzászólásában visszautasította az országgyűlési képviselő állítását, és a javaslatot „*végző segítségkiáltásként*” emlegette. Sótonyi képviselő elutasítását fejezte ki a javaslattal kapcsolatban, mivel szerinte a Fidesz „*az egészségügy reformját mindenáron meg akarja akadályozni*”. A testület a javaslatot végül 13:4 arányban elfogadta.³²⁷

Az önkormányzat életében azt megelőzően példátlan módon Kecskeméthy Géza polgármester, valamint alpolgármesterei, Erdész Zoltán és Dióssi Csaba 2008-ban nem vették fel a testület által számukra megszavazott háromhavi jutalmukat, hanem felajánlották azt az intézmények fejlesztésére.³²⁸

A 2008-as gazdasági világválság hatásai Dunakeszit sem kímélték, ami további vitákhoz vezetett a testületben. Október 30-án Kecskeméthy polgármester bejelentette, hogy megszorító intézkedések megtételére van szükség a város működésében is. Kérte a képviselőket és a frakcióvezetőket, terjesszék elő javaslataikat a kérdésben. Kiss Róbert bejelentette, hogy lemondott tanácsnoki tisztségéről, és javasolta, hogy a polgármester, az alpolgármesterek, valamint a város gazdasági társaságainak vezetői mondjanak le jövő évi jutalmaikról, így könnyítve a költségvetés helyeze-

³²⁵ A testületi ülésen történt. In: DP, 7. (2007) 3. sz. 7.

³²⁶ *Hogyan tovább Szakorvosi Rendelőintézet? Évi több mint 50 milliós támogatást ad az önkormányzat.* In: DP, 7. (2007) 10. sz. 6.; *Átalakítják a Szakorvosi Rendelőintézetet.* In: DP, 8. (2008) 7. sz. 6.

³²⁷ DPHI KTÜ JKv, 2008. január 31.

³²⁸ *Polgármester, alpolgármesterek: fel nem vett jutalom.* In: DP, 8. (2008) 6. sz. 9.

tét. Bár az ülést vezető Dióssi alpolgármester többször figyelmeztette a képviselőket, konkrét javaslatok helyett több órás terméketlen vita következett, amelyben egymást (pontosabban egymás pártjait) hibáztatták a kialakult helyzet miatt. A kérdésben határozat végül nem született.³²⁹

A következő évben folytatódott a disputa a kérdéssel kapcsolatban. A 2009. január 15-ei rendkívüli ülésen Erdész Zoltán alpolgármester további működési költség-csökkentéseket javasolt. A polgármester és az alpolgármesterek a továbbiakban nem használtak hivatali gépjárművet, és az alpolgármesterek számát egyre csökkentették (Erdész Zoltán február végétől társadalmi megbízási alpolgármesterként működött). Jelentősen csökkentették a bizottságok létszámát és összetételét. Nyolc bizottság helyett csak három működésére tettek javaslatot: (1) Pénzügyi, Jogi, Szociális és Vagyonynyilatkozatokat Ellenőrző Bizottság (vezetője: Dr. Kiss Róbert [SZDSZ]), (2) Művelődési, Közoktatási, Sport és Ifjúsági Bizottság (elnöke: Seltenreich József), (3) Vagyongazdálkodási, Közbeszerzési és Városfejlesztési Bizottság (vezetője: Kovács László [Lokálpatrióta Egyesület]). A bizottságok hét fős képviselői taglétszámmal működtek. Ugyanekkor a Polgármesteri Hivatal munkavállalóinak létszámát is csökkentették mintegy 20%-kal: 133 főről 109 főre, ezáltal osztályokat vontak össze, alakítottak át. Dr. Kiss Róbert képviselő kiegészítő javaslata szerint egy képviselő csak egy bizottságnak lehetett tagja.³³⁰ A testület a ciklus hátralévő részében ezen szisztéma szerint működött.

A 2009. évi európai parlamenti választásokon a város 29.542 szavazásra jogosult polgára közül 12.135 fő (41,08%) ment el szavazni. Az érvényes szavazatok száma 12.072 (99,47 %) volt, ebből 6.173-at, a voksok 51,13%-át a Fidesz-KDNP nyerte el. Az MSZP 17,54%-ot kapott, vagyis 2117 fő támogatta, a Jobbik 1910 választópolgár szavazatát (15,82%) szerezte meg. Az MDF 7,48%-ot kapott, a 903 szavazattal. Az ekkor új pártnak számító LMP és a Humanista Párt közös listája Dunakeszin 520 (4,31%) szavazatot kapott. Az SZDSZ-re a választók 2,87%-a (347 fő) voksolt. A Munkáspárt viszont nem tudta átlépni az 1%-os arányt sem.³³¹

Balogh Ferenc önkormányzati képviselő 2009. augusztus 13-án elhunyt, így időközi választásokat tartottak a 8. választókerületben. A jelöltek Balogné Bitter Zsuzsanna, Balogh Ferenc felesége (független jelölt), Bus Antal (független jelölt), Lukácsi Bálint (LMP), Márkusné Kecsmár Ágnes (MSZP), Dr. Thoma Csaba (Fidesz-KDNP) voltak. A választást – 26,39%-os részvételi arány mellett – Bus Antal független képviselő nyert meg.³³²

³²⁹ DPHI KTÜ JKv, 2008. október 30.

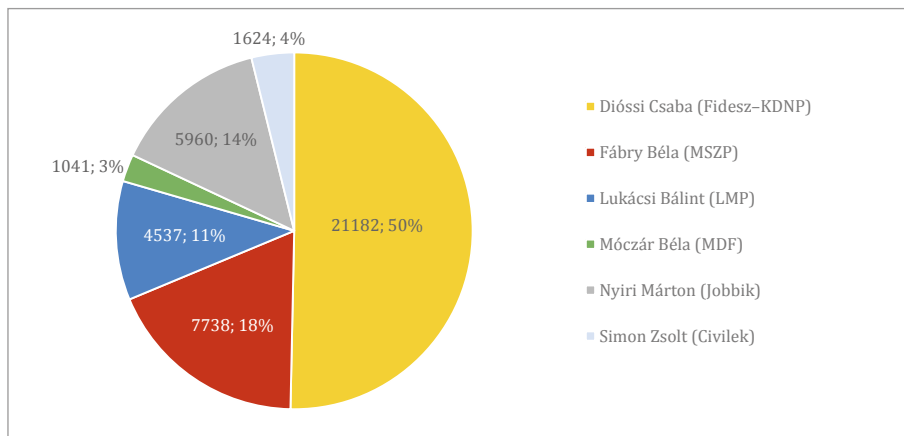
³³⁰ VETÉSI Imre: *Féldidőben. Kecskeméthy Géza: „El akarjuk kerülni, hogy a város pénzzavarba kerüljön.”* In: DP, 10. (2009) 1. sz. 6–7.; *Megszorítások a Városházán.* In: DP, 10. (2009) 2. sz. 7.; *Megszorítások a Városházán.* In: DP, 10. (2009) 2. sz. 7.; DPHI KTÜ JKv, 2009. január 15.

³³¹ VETÉSI Imre: *41 százalékos részvételi arány. Dunakeszin is tarolt a Fidesz-KDNP. Az MSZP nyomában a JOBBIK.* In: DP, 10. (2009) 6. sz. 7.

³³² *Időközi önkormányzati képviselő választás.* In: DP, 10. (2009) 10. sz. 7–9.; (VETÉSI) [Imre]: *A független Bus Antal nyerte az időközi választást 26,39 százalék volt a részvételi arány.* In: DP, 10. (2009) 12. sz. 6.

A 2010. év első negyedévét az országgyűlési választásokra készülődés jellemezte Dunakeszin is. A mandátumot Dióssi Csaba, a Fidesz–KDNP jelöltje szerezte meg, aki az április 11-ei első fordulón 50,34%-os győzelmet aratott.

5. diagram: A 2010. évi országgyűlési választáson a Pest megyei 5. választókörizetben indult jelöltek által elért szavazatok száma és százalékos megoszlásuk

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. 2006-ban a lakótelepen élők számára kedvező fejlesztés volt a Casalgrande tér megújítása, továbbá a piac és a lakótelep között kijelölt gyalogátkelőhely létesítése. A tér új díszburkolatot és hangulatos világítást kapott, továbbá padokat helyeztek el körben, és kiépítettek egy csobogót. A lakótelepen élők annak is örülhettek, hogy az önkormányzat 12,5 millió forintos támogatást adott a tízeleteres házak liftjeinek felújítására. 2007-ben is folytatódott a panelprogram: a Kiserdő utca épületei újultak meg az önkormányzat, az állam és a lakosság jóvoltából. 2008-ban a Barátság útja 21–25. épületei újultak meg, szintén hármas finanszírozásban.³³³

A város számára a legjobb hírt az jelentette, hogy 2006. június első napjaiban megindult az északi Duna híd (ma: Megyeri híd) építése. A város képviselő-testülete örömmel fogadta a régóta várt beruházás megindulását. Folytatódtak az útépitések is, a képviselő-testület ötven utca szilárd burkolattal ellátására írt ki pályázatot, amely munkálatokat az év végéig el is végzett a kivitelező. A város több pályázaton is nyert 2007-ben, ezek következtében 6 millió forint jutott a városi

³³³ V[etési] I[mre]: *Megújul a Casalgrande tér. Épül a Barátság úti gyalogos-átkelőhely.* In: DP, 6. (2006) 2. sz. 5.; *Támogatás a lakótelepen élőknek. Az önkormányzat 12,5 millió forinttal segíti a tízeleteres házak liftjeinek felújítását.* In: DP, 6. (2006) 2. sz. 6.; *Panel Program a Kiserdő utcában.* In: DP, 7. (2007) 7. sz. 4.; [VETÉSI Imre]: *150 milliós beruházás a lakótelepen.* In: DP, 8. (2008) 4. sz. 12.

ravatalozó renoválására, 6,6 millió forint a városközpont (Bartók Béla utca, Kistemplom utca, Bazsanth Vince utca, Szent Mihály tér) útburkolatának felújítására, és 28 millió forintot (50%) nyert a város a Kiscsurgó utca és a Duna sor által határolt terület szennyvízcsatornázására. A ciklus során 30 utca kapott szilárd burkolatot, ami azonban gondokat is indukált: több helyütt felgyülemlt a csapadékvíz. Ennek orvoslása érdekében a város képviselő-testülete döntést hozott 2008. január 31-én, hogy a település 12 legérzékenyebb utcájának csatornázására pályázatot nyújt be.³³⁴

Folytatódott a csatornázás is. A Duna Menti Regionális Vízmű Zrt. több mint 600 millió forint állami támogatást nyert el az Új Magyarország Fejlesztési Program Környezet és Energia Operatív Programjára benyújtott pályázaton, a dunakeszi szennyvíztelep korszerűsítésére. A 310 millió forintot meghaladó önrészből további 100 milliót magára vállalt az állam, mivel igen fontos projektről volt szó. Az alapkövetételre 2009 decemberében került sor, amelyen Szabó Imre környezetvédelmi és vízügyi miniszter is részt vett.³³⁵

Továbbra is problémát okozott a városban a „szemétügy”, mivel 2007 novemberében lejárt a hulladéklerakó működési engedélye, amely annak meghosszabbítását kérte a várostól. A településen elvégzett közvéleménykutatás mutatta az álláspontokat: a lakosság 51%-a a hosszabbítás megadása, 49%-a annak elutasítása mellett foglalt állást. A közvéleménykutatásra alapozva a képviselő-testület megadta a polgármesternek a hozzájárulást a meghosszabbításhoz szükséges szerződés megkötésének előkészítésére. A település dinamikus fejlődését mutatja az is, hogy az Auchan után 2007-ben a SPAR, illetve a Bauhaus is Dunakeszire költözött, ezáltal 160 új munkahely is létrejött a településen. Nem sokkal később a Buy-Way Outlet és több! is megnyitotta üzleteit.³³⁶

2009 januárjában a polgármester ismertette, hogy milyen fejlesztési tervei vannak a városnak. Ennek során jelezte, hogy bár kiírták az új uszoda építésére vonatkozó közbeszerzési eljárást, az állam az eljárás során a korábban elnyert támogatást a várostól megvonta, így az uszoda-építést tovább kell halasztani. Elmondta azt is, hogy 1994-ben az állam a dunakeszi polgárok által befizetett adó összegének 50%-át utalta vissza

³³⁴ VETÉSI Imre: *Megkezdődött az északi Duna-híd építése.* In: DP, 6. (2006) 2. sz. 2–4.; *Folytatódnak az útépitések.* In: DP, 6. (2006) 2. sz. 6.; *Nyertes pályázatok.* In: DP, 7. (2007) 7. sz. 7. (2007. április 12.) DPHI KTŰ JKv, 2011. január 27.; *Javul a csapadékvíz-elvezetés.* In: DP, 8. (2008) 2. sz. 8.

³³⁵ V[ETÉSI] I[mre]: *Egymilliárd forintos beruházás Dunakeszin. Korszerűsíti szennyvíz-telepét a DMRV Zrt.* In: DP, 10. (2009) 7. sz. 8.; VETÉSI Imre: *Milliárdos beruházás a dunakeszi szennyvíztisztító telepen Szabó Imre miniszter: Hét év alatt 56%-ról 70 %-ra nőtt a csatornahálózat hazánkban.* In: DP, 10. (2009) 12. sz. 7.

³³⁶ *Hulladéklerakó: megoszló vélemények.* In: DP, 7. (2007) 7. sz. 2–3.; VETÉSI Imre: *Harminc új munkahely. SPAR szupermarket nyílt a városban.* In: DP, 7. (2007) 7. sz. 8.; *Uő: 130 alkalmazott kap munkát. 4 milliárdos áruházal startol a Bauhaus.* In: DP, 7. (2007) 7. sz. 9.; *Uő: Dunakeszi a kistérség pénzügyi és kereskedelmi központja.* In: DP, 7. (2007) 8. sz. 11.

az önkormányzatnak, 2009-ben azonban ennek mértéke már csak 8% volt. Az intézmények fenntartásához szükséges normatív támogatásnak is csak mintegy felét fedezi az állami forrás. A pályázatok ugyan megoldást jelenthettek volna, de a legtöbb kiírt pályázat Dunakeszinél kisebb településekre volt optimalizálva.

2009. október folyamán Dióssi Csaba alpolgármester javaslatot tett a városi költségvetés módosítására, tekintettel arra, hogy a kormányzati takarékosági intézkedések következtében nehezzé vált a városi köznevelési intézményekbe járó gyermekek ellátása. Emellett javasolta egyes forgalmi csomópontok átalakítását, P+R parkolók építését, a Szakorvosi Rendelőintézet szakmai és infrastrukturális fejlesztését, továbbá a Panelprogram keretében a Barátság úti lakótelepi házak hőszigetelésének és nyílászáró cseréjének II. üteme megkezdését. Mint kiderült, december folyamán az Országgyűlés olyan további költségvetési módosításokat fogadott el, amelyek mintegy 1 milliárd forinttal csökkentették a város bevételeit. A körzet – ekkor már független – parlamenti képviselője, Tóth András is megszavazta ezeket, a város számára hátrányos intézkedéseket.³³⁷

Köznevelési intézményrendszer. A közintézmények fejlesztése során 2006-ban folytatódott a Széchenyi István Általános Iskola felújítása is, ahol új vállalkozót keresett az önkormányzat, tekintettel arra, hogy a korábban megbízott 31. Sz. ÁÉCS komoly pénzügyi válságba került, így a hivatal kénytelen volt vele szerződést bontani. A B épületet az év végéig kellett átadni, a teljes felújítást 2007 novemberéig kellett befejezni. Döntés született arról, hogy – a növekvő lakosságszám miatt – bővítik a Radnóti Miklós Gimnáziumot. 2007. szeptember 10-én megnyílt a Posta utcai új óvoda, amely 90 gyermek számára biztosított elhelyezést, három csoportban. Ugyanitt felújították az iskola épületét, amelybe október végén költözhetek be a Széchenyi iskola alsó tagozatos diákjai. Az óvodai férőhelyek bővítése mellett a város a játszóterek karbantartására/felújítására is programot indított, amelyet a képviselő-testület 2008. január 31-ei ülésén fogadott el. A májusi testületi ülésen a polgármester bejelentette, hogy a bölcsődei férőhelyek bővítése érdekében a város öt magánintézménnyel is szerződést kötött, és további bölcsődék kialakítására készítenek terveket. Az óvodai helyszíne megoldására a szakmunkásképző intézet épületét átalakítanák a Bárδος iskola alsó tagozata számára, így annak épületében új óvoda kialakítására nyílna lehetőség. A Játszóház óvoda bővítésére pedig pályázatot nyújtott be a város, amelyet megnyert, így a 62 millió forintos beruházási érték 90%-át uniós forrásból fedezhette a település. Az összegből két új

³³⁷ Százmiliókat vonhat el Dunakeszitől a kormány költségvetési javaslata, a Bajnai-csomag Dióssi Csaba alpolgármester költségvetési módosításokat kezdeményez. In: DP, 10. (2009) 10. sz. 5.; L. A.: A Dunakeszin élők is vesztesei a 2010. évi költségvetésnek A körzet parlamenti képviselője sem szavazta meg a városnak közel 1 milliárd forintot. In: DP, 10. (2009) 12. sz. 4.

foglalkoztatászoba épült, továbbá a neveléshez és oktatáshoz szükséges eszközöket is szereztek be.³³⁸

A ciklus első két évében csak a lakótelepi óvoda bővítésére, valamint a városi csapadék csatornahálózatra nyert az önkormányzat jelentősebb beruházási összeget. Ekkorra már benyújtották a városközpont rehabilitálására irányuló pályázatot is, amely célra egymilliárd forintos összeget igényelt a város. További útfejlesztéseket, a fontosabb csomópontok körforgalommá alakítását is tervezték.³³⁹

Egészségügyi intézményrendszer. 2009. március folyamán a képviselő-testület zárt ülésen tárgyalta a Szakorvosi Rendelőintézet helyzetét, amelynek addigi vezetőjét, dr. Kollár Zoltánt január 1-jétől az esztergomi Vaszary Kolos kórház főigazgatójává nevezték ki. Helyette a testület dr. Gógucz Attilának szavazott bizalmat, aki megbízott vezetőként került a rendelőintézet élére.³⁴⁰

Testvérvárosi kapcsolatok. 2009. szeptember 25–29. között került sor Dunakeszin a Testvérvárosok Találkozóra, amelyen Casalgrande (Olaszország), Székelykeresztúr (Erdély, ma: Románia), Stary Sącz (Lengyelország) vettek részt testvérvárosként, illetve ezen jeles alkalomkor írta alá az önkormányzat az együttműködési megállapodást a bolgár Ravda polgármesterével és jegyzőjével. A találkozó keretében vehette át Kecskeméthy Géza polgármester a Pest megyei millenniumi zászlót dr. Szűcs Lajos Pest megyei elnöktől.³⁴¹

A hatodik önkormányzati ciklus (2010–2014)

Politikatörténet

2010. október 3-án került sor az önkormányzati választásokra. Mivel az új önkormányzati törvény – a lakosságszám arányában – csökkentette az képviselő-testületek létszámát, Dunakeszin a korábbi 24 helyett csak 15 fős testület megválasztására került sor.

³³⁸ *Folytatódik az iskolarekonstrukció. Újra dolgoznak a Széchenyi iskolában.* In: DP, 6. (2006) 2. sz. 5.; *Bővítik a gimnáziumot. Emelkedő lakosságszám, növekvő igény.* In: DP, 6. (2006) 1. sz. 8.; VETÉSI Imre: *Három csoportos óvoda a Posta utcában. Október végén a kisiskolások is költözhetnek az új épületbe.* In: DP, 7. (2007) 8. sz. 5.; *Döntés a játszótérek felújításáról.* In: DP, 8. (2008) 2. sz. 8.; *Új bölcsőde épül, több lesz az óvodai férőhely.* In: DP, 8. (2008) 6. sz. 13.; *Jövőre megújul a Játszóház óvoda.* In: DP, 8. (2008) 10. sz. 8.; *Fókuszban a gyerekek. 54 millió forintos beruházással bővül a Játszóház Óvoda.* In: DP, 10. (2009) 8. sz. 9.; (VETÉSI) [Imre]: *Aki óvodát épít, az a jövő alapjait rakja le* *Áadták a 60 férőhellyel kibővített Játszóház Óvodát.* In: DP, 10. (2009) 12. sz. 4.

³³⁹ VETÉSI Imre: *Félideőben. Kecskeméthy Géza: „El akarjuk kerülni, hogy a város pénzzavarba kerüljön.”* In: DP, 10. (2009) 1. sz. 6–7.

³⁴⁰ *Új vezető a Szakorvosi Rendelőintézet élén.* In: DP, 10. (2009) 3. sz. 5.

³⁴¹ (VETÉSI) [Imre]: *Pest megye elnöke adta át a Millenniumi zászlót Dunakeszinek. Kecskeméthy Géza: Az ezeréves megyerendszer betölti funkcióját.* In: DP, 10. (2009) 10. sz. 4.

15. táblázat: Dunakeszi város képviselő-testületének 2010-ben mandátumot nyert tagjai³⁴²

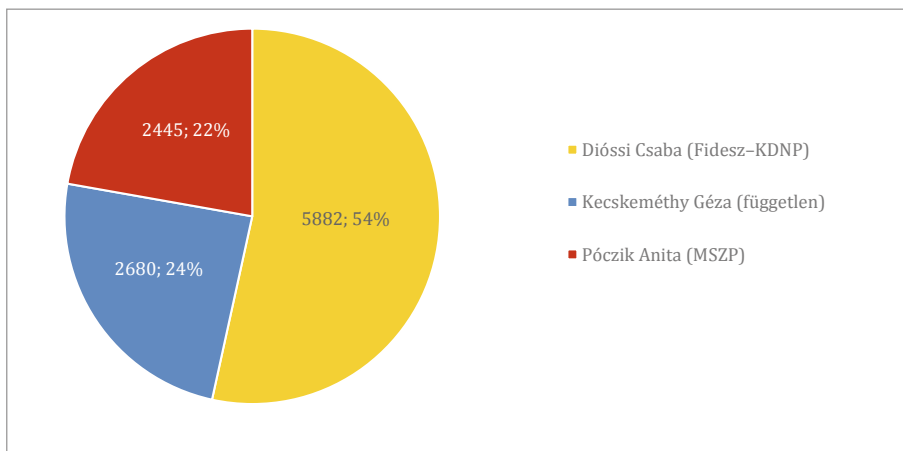
1. vk.	Vincze Géza	Fidesz-KDNP
2. vk.	Kárpáti Zoltán	Fidesz-KDNP
3. vk.	Szabó József	Fidesz-KDNP
4. vk.	Seltenreich József	Fidesz-KDNP
5. vk.	Botka Gábor János	Fidesz-KDNP
6. vk.	Hircz Tamás Lajos	független
7. vk.	Fodor Sándorné	Fidesz-KDNP
8. vk.	Dr. Thoma Csaba	Fidesz-KDNP
9. vk.	Bocsák Istvánné	Fidesz-KDNP
10. vk.	Erdész Zoltán	Fidesz-KDNP
Listás képviselők:		
	Nyíri Márton	Jobbik
	Lukácsi Bálint	LMP
	Ábri Ferenc	MSZP
	Póczik Anita	MSZP

Október 21-én hoztak határozatot a bizottsági rendszer kialakításáról. Az elfogadott határozat szerint két (pénzügyi, jogi és ügyrendi, valamint szociális és vagyonyilatkozati ellenőrző) bizottság alakult, a sport és ifjúsági ügyek, a külügy és társadalmi kapcsolatok, a családügy, a kisebbségi és egyházügyek, valamint a környezetvédelem témájában tanácsnokok kinevezésére került sor. A kisebbségi önkormányzatok közül ebben a ciklusban lengyel önkormányzatot nem alakítottak, viszont – Dunakeszi történetében először – örmény kisebbségi önkormányzat jött létre. A település polgármesteri székére három jelölt volt, a választást Dióssi Csaba nyerte.³⁴³

³⁴² http://www.valasztas.hu//hu/onkval2010/471/471_0_index.html (A letöltés ideje: 2017. augusztus 29.)

³⁴³ DPHI KTÜ JKv, 2010. október 21.; *Három polgármester-jelölt közül választhatunk Négy párt tudott kompenzációs listát állítani.* In: DP, 11. (2010) 9. sz. 4.

6. diagram: A 2010. évi önkormányzati választások során a polgármester-jelöltekre leadott szavazatok százalékban

Az új képviselő-testület október 14-én tartotta meg alakuló ülését. A szokásnak megfelelően először Bocsák Istvánné korelnök köszöntötte a megjelenteket, majd a *Himnusz* után következett dr. Borszéki Péter beszámolója a választási eredményekről. Bejelentette, hogy Dunakeszi választópolgárai Dióssi Csabát választották meg polgármesternek. A képviselői és a polgármesteri eskütétel után az új polgármester jelezte, hogy alpolgármesternek Erdész Zoltánt javasolja, akit a testület egyhangúlag meg is választott. Az illetmények megállapítása után az alakuló ülés a *Szózat*tal ért véget. Az új testület nem tétlenkedett: hamarosan kiderült, hogy új koncepció szerint kívánják működtetni a települést. Az intézményrendszert átalakították: öt tanácsnok kezdte meg működését, akik egy-egy adott szakterületen a döntés-előkészítéstől a végrehajtásig felügyelték a folyamatokat. A kisebbségi és egyházügyi tanácsnok Szabó József lett, a társadalmi és testvérvárosi kapcsolatokért, valamint a külügyekért Kárpáti Zoltán felelt, környezetvédelmi tanácsnoknak Nyíri Mártont kérték fel, a családügyi tanácsnok Bocsák István Károlyné lett, a sport és ifjúsági ügyekért pedig Seltenreich József tanácsnok felelt. A polgármesteri kabinet vezetője Sipos Dávid lett. December 1-jei hatállyal életre hívták a Programirodát, Csoma Attila vezetésével. A város vezetése ugyanis felismerte, hogy a nagy lakosságszám-növekedés következtében Dunakeszi alvóvárossá vált. Ennek megszüntetése érdekében közösségépítési stratégiát dolgoztak ki, amelynek alapeleme volt, hogy olyan programokat hívjanak életre, amelyek ezt a célt szolgálják, illetve egészséges városi arculat kialakítását várták az új szervezeti egységtől.³⁴⁴

³⁴⁴ VETÉSI Imre: *Öt tanácsnok és programiroda segíti az önkormányzat munkáját*. In: DP, 11. (2010) 12. sz. 6-7.

A 15 fős testület minden tagja aláírta azt a megállapodást, amelynek értelmében 2014-ig támogatják a vezetés által ismertetett városfejlesztési koncepciót.³⁴⁵

„Mi, Dunakeszi Város önkormányzati képviselői, egyhangúlag elfogadtuk városunk 2010-től 2014-ig tartó városüzemeltetési és városfejlesztési elképzeléseit. Ezúton kinyilvánítjuk, hogy ezen elvek mentén Dunakeszi Város fejlődése érdekében közösen együttműködve kívánunk dolgozni.”³⁴⁶

A városi vezetésben is törtétek változások a ciklusban. A 2010. december 9-ei zárt ülésen bejelentették, hogy közös megegyezéssel megszüntetik dr. Illés Melinda jegyző jogviszonyát. Januártól az aljegyző, Németh Lászlóné vitte az ügyeket, majd 2011. október 1-jei hatállyal dr. Molnár György lett Dunakeszi jegyzője, 2012. júniustól pedig dr. Bábosik Dóra aljegyzőjeként kezdett dolgozni.³⁴⁷

A képviselő-testületben változást hozott, hogy Fodor Sándorné 2012. december 22-én elhunyt, így a 7. sz. választókerületben időközi választásokat tartottak, 2013. március 24-én. A névjegyzékbe vett 3075 fő 1133 érvényes szavazatot adott le a négy jelöltre. Az eredményt az alábbi táblázat mutatja be.³⁴⁸

15. kép: A testület által aláírt együttműködési nyilatkozat

³⁴⁵ DPHI KTÜ JKv, 2010. október 14.; VETÉSI Imre: *Dunakeszi felülírta a pártpolitikai ambíciókat. A képviselők összefogtak a város érdekében.* In: DP, 11. (2010) 12. sz. 4.

³⁴⁶ BESZÁMOLÓ 2011. 2.

³⁴⁷ DPHI KTÜ JKv, 2010. december 9.; VETÉSI Imre: *A hivatalból érkezett a város új jegyzője. Dr. Molnár Györgyöt egyhangúlag választotta meg a képviselő-testület.* In: DP, 12. (2011) 10. sz. 6.; *Új aljegyzője van a városnak.* In: DP, 13. (2012) 6. sz. 4.

³⁴⁸ Jegyzőkönyv az egyéni választókerületi képviselő-választás eredményéről, Dunakeszi, 2013. március 24. www.valasztas.hu (A letöltés ideje: 2018. március 9.)

10. táblázat: A 2013. évi időközi választások eredménye a Dunakeszi 7. sz. választókerületben

Név	Jelölő szervezet	Kapott szavazatok száma	Százalékos eredmény
Benkő Tamás	Fidesz-MPSZ	563	49,7
Oláh Noémi	független	249	21,9
Bernát Kristóf	Jobbik	168	14,8
Feketéné dr. Miczki Melinda	MSZP	153	13,5

2012. szeptember 15-i hatállyal Péter Zoltán őrnagy, Dunakeszi Városi Rendőrkapitányságának vezetője megbízását visszavonták, helyére Tóth Csaba alezredes került, megbízott kapitányként. 2013 februárjától Dunakeszin is működni kezdett négy fővel a körzeti megbízotti rendszer, amelynek kitűzött célja volt, hogy a rendőrség közvetlen kapcsolatot tudjon tartani az állampolgárokkal, az önkormányzattal és a helyi szervezetekkel.³⁴⁹

2013. január 1-jétől Dunakeszi járásközponttá vált, azóta Dunakeszi Járási Hivatal központjaként a dunakeszi polgárok mellett Fót, Göd és Csomád lakóit is itt intézhetik ügyeiket. A hivatal vezetője dr. Bíró Attila lett.³⁵⁰

A képviselő-testület az előző években megszokott eljárásrendtől eltérően hosszú távú és konkrétumokat tartalmazó fejlesztési tervek kidolgozásába kezdett. 2011. január 27-ei ülésén például elfogadta a 2010 és 2014 között szilárd burkolattal ellátandó utcák névsorát, továbbá a veszélyes útkeresztezések biztonságosabbá tételéről, új gyalogátkelőhelyek kiépítéséről is határozatok születtek. Koncepció készült a városi kerékpárút-hálózat kiépítéséről és a játszóterek fejlesztéséről, és ezek végrehajtása is nagymértékben előrehaladt a ciklus során. Nagy hangsúlyt helyeztek a bölcsődei és óvodai férőhelyek bővítésére, a közintézmények renoválására, bővítésére, a tömegsport megújítására, a rendőrséggel és a polgárőrséggel együttműködve pedig a közbiztonság erősítésére. A közösség erősítésére együttműködést kezdeményezett a város vezetősége a helyi ipari társaságokkal, illetve a civil szervezetekkel. A közösségi élet is új nivóra emelkedett: a Programiroda számos, több ezer látogatót is vonzó rendezvény szervezésébe kezdett. Így vált mára hagyománnyá a háromnapos Dunakeszi Feszt, amelyet első alkalommal 2011-ben rendeztek meg, és napjainkban ez a legnagyobb közösségi esemény a településen. Emellett azonban meghonosították a Városi Mikulás Ünnepséget (2013-tól), a Dunakeszi Viadalt (2012-től), az Újévi koncertet (2014-től). Az eddig is megrendezett események (Majális, Gyereknapi, Szent Mihály-

³⁴⁹ VETÉSI Imre: *Vezetőváltás a Városi Rendőrkapitányság élén*. In: DP, 13. (2012) 10. sz. 14.; *Biztonság és fejlődés. Polgármesteri beszámoló 2013*. Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2013. 14.

³⁵⁰ VETÉSI Imre: *Dunakeszi járásközpont lett*. In: DP, 13. (2012) 11. sz. 7.

napok) új tartalommal töltve, nagy érdeklődésre tartanak számot minden esztendőben.³⁵¹

Településfejlődés

Az elmúlt években a város fejlődése, urbanizációja felgyorsult, és az 1977 körüli időszakhoz hasonló folyamatnak lehetünk szemtanúi. A jelenkori változásokat annak köszönhetjük, hogy az európai uniós és magyarországi pályázati forrásokat jó aránnyal nyerte és nyeri el a város, miközben Dunakeszi (a város méretéhez képest alacsony mértékű) adósságállománya – a kormányzati átvállalásnak köszönhetően – eltűnt, és elegendő helyi forrás áll rendelkezésre az önrészhez, valamint a saját fejlesztésekhez.³⁵² Utóbbiak terén a városvezetés a működés racionalizálását tartotta szem előtt, az önkormányzati tulajdonú gazdasági társaságok által ellátott városüzemeltetési jellegű feladatokat össze kívánta vonni egy cégbe. Először azonban létrehozott a meglévő két, üzemeltetéssel foglalkozó gazdasági társaság mellé egy harmadikat, amely 2011. január 1-jétől a városi temető és a repülőtéri ingatlan üzemeltetéséért, valamint a városi reklámgazda tevékenységéért felelt. A három városi gazdasági társaság 2011. július 1-jei hatállyal vált egy céggé, amely a Dunakeszi Közüzemi Nonprofit Kft. nevet viseli, vezetője – a cégek korábbi vezetője – Homolya József lett. A vagyongazdálkodásért Turányi Balázs, a városüzemeltetésért Glasza Gábor felel, a közüzemi szolgáltatások terén hatalmas munkát végez Havas Levente, fűtőművi főmérnök, és köszönettel tartozik a város Bauer Márton ma már nyugdíjas munkatársnak, aki évtizedeken keresztül segítette munkájával a cég működését.³⁵³

Infrastrukturális fejlesztések. Az egyre fejlődő település számára kiemelten fontosak voltak ebben az időszakban is az infrastrukturális fejlesztések. Az új képviselő-testület döntést hozott arról, hogy négy év alatt Dunakeszi összes, településfejlesztési szempontból indokolt utcáját leaszfaltozzák, ennek eredményeképpen – végső soron – 64 utcát láttak

³⁵¹ DPHI KTÜ JKv, 2011. január 27.; BESZÁMOLÓ, 2010–2014. Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2014.

³⁵² 2013-ban a magyar állam Dunakeszi 1.034.981.314 forint fennálló tőketartozását, valamint 8.396.286 forint ügyleti kamatát átvállalta. A tartozás alapvetően útépitésre, illetve a Széchenyi István Általános Iskola felújítására felvett hitelből keletkezett. 2014-ben az állam 405.119.265 forint tőke és 131.632.090 forint kamat megfizetését vállalta a város helyett. Ugyanezen évben az önkormányzat teljesítette a 2006. évben, a Fényinvest Rt.-vel aláírt, az intézményeknél felszerelt korszerű, energiatakarékos világítás technikai berendezésekre vonatkozó bérleti szerződés kétoldalú megállapodás keretében megállapított összegét. A hitel konzolidáció, valamint a bérleti jogviszony egyösszegű kiegyenlítésével az önkormányzatnak 2014-ben minden hosszú távú fizetési kötelezettsége megszűnt. DPHI Gazdasági Osztály, 2018. május 20.

³⁵³ DPHI KTÜ JKv, 2010. december 9.; V[ETÉSI] I[mre]: *Közterület-fenntartó gazdasági társaság alakult. Önkormányzati kézben a temető és a repülőtér üzemeltetése.* In: DP, 12. (2011) 1. sz. 8.; L. A.: *Egységessített városi közszolgáltatás.* In: DP, 12. (2011) 7. sz. 7.

el szilárd burkolattal. A város problémái közé tartozik a parkolóhelyek hiánya a forgalmasabb részeken, ennek érdekében a városi vezetés 2011. március végén új, 79 férőhelyes parkolót alakított ki. Júniusban átadták a Luther Márton téren, a város egyik legforgalmasabb kereszteződésében jóval könnyebb haladást biztosító körforgalmat. Ennek köszönhetően mintegy négyszeresére nőtt a kereszteződés áteresztőképessége, így csökkentek a forgalmi problémák a területen. A beruházás alapvetően állami forrásból készült el, de a település is hozzájárult 40 millió forint pályázati önrésszel. Júliusban átadták az újabb, 2,5 kilométeres városi kerékpárutat. A Fő út és Liget utca közötti kerékpárút kialakítása mellett 50 gépjármű-parkolót és 176 kerékpártárolót is kiépítettek. 2011-ben az útépitési program keretében 13 utca kapott szilárdburkolatot, közülük a Mihály utcát – kísérletképpen – viacolorral burkolták le, ami jobb megoldás az aszfaltozásnál, mivel szükség esetén könnyen bontható, illetve bármely munkálatot követően eredeti állapotában helyre is állítható. A 2011. május 17.–augusztus 15. között, uniós forrásból megvalósult fejlesztésnek köszönhetően, a város legforgalmasabb főútja mentén több mint 3 km-rel bővült a kerékpárút hálózat, 117 db kerékpártároló, egy új autóbusz öböl, három autóbuszmegálló és 36 parkolóhely létesült. A parkoló-felújítási program keretében 200-nál több parkoló kapott új külsőt. Az év folyamán tizenhárom utca kapott szilárd burkolatot. 2012-ben a Fóti úti kerékpárút a 2-es Fő úton lévő, a Duna-partra vivő kerékpárút összekötését tervezték. Májusra elkészült az ún. „biciklis nagykörút”, amely révén a városi intézmények kerékpáros megközelítése gyorsabbá és biztonságosabbá vált. A város és a MÁV közös pályázatot nyújtottak be, hogy a város három vasútállomása mellett – a P+R program keretében – parkolóhelyek épülhessenek. Az év folyamán tizennyolc utca kapott szilárd burkolatot. Ősszel megnyitott a Malomárok lakópark mellett a Tesco, ami által Dunakeszi kereskedelmi ellátottsága tovább javult. A mintegy 5000 négyzetméter alapterületű áruház mellett egyéb, kisebb üzletek számára is – 2000 négyzetméternyi – tér nyílt.³⁵⁴ 2013-ban tizennégy út kapott szilárd burkolatot.

³⁵⁴ VETÉSI Imre: *Négy évre ütemezett útépités. Dióssi Csaba polgármester: három pilléren nyugszik a finanszírozás.* In: DP, 12. (2011) 2. sz. 6.; V[ETÉSI] I[mre]: *Megújult és kibővült az SZTK parkolója.* In: DP, 12. (2011) 4. sz. 7.; V[ETÉSI] I[mre]: *Állami beruházásban épül a körforgalmi csomópont. Négyszeresére nő a csomópont áteresztőképessége.* In: DP, 11. (2010) 9. sz. 17.; BCSI: *Átadták a Luther Márton téri körforgalmi csomópontot.* In: DP, 12. (2011) 6. sz. 20.; VETÉSI Imre: *Dunakesziről egészen az országhatárig kerékpározhatunk. Átadták a Fő úti Liget utcai kerékpárutat.* In: DP, 12. (2011) 7. sz. 4–5.; *Három kilométerrel bővült a kerékpárút-hálózat.* In: DP, 13. (2012) 2. sz. 20.; VETÉSI Imre: *Dióssi Csaba: Tervekkel és feladatokkal teli év elé nézünk.* In: DP, 13. (2012) 1. sz. 4–5.; VETÉSI Imre: *Elkészült a kerékpáros nagykörút. Úttestre festett kerékpáros sáv védi a közlekedők biztonságát.* In: DP, 13. (2012) 5. sz. 14–15.; VETÉSI Imre: *Dióssi Csaba: Tervekkel és feladatokkal teli év elé nézünk.* In: DP, 13. (2012) 1. sz. 4–5.; (VETÉSI) [Imre]: *Tesco épül a Malomárok lakópark mellett. Formálódik az északi városnegyed arculata.* In: DP, 10. (2009) 3. sz. 7.; (VETÉSI) [Imre]: *3000 négyzetméteres komplexum. Dunakeszin nyílt a legzöldebb Tesco hipermarket. Az új áruház közel 120 embernek ad munkát.* In: DP, 10. (2009) 9. sz. 11.

2012-ben 404 millió forintot tervezett a város fejlesztésekre, ezekből – egyebek mellett – tizennyolc utca építését, két pályázattal összefüggő fejlesztés (Sportcsarnok felújítása, gyalogátkelőhelyek kialakítása) önrészt biztosították. Az összegből jutott intézmények felújítására és egyéb fejlesztési feladatokra. Az önkormányzat részt vett egy bölcsőde- és egy óvodaépítés pályázatában is, amelynek önrészt szintén betervezték a költségvetésbe. Május–júniusban, városi konzultáció keretében, a városi vezetés – mivel fontosnak tartja az itt élőkkel a partneri viszony kialakítását, illetve a fejlesztési irányok közös kijelölését – megkérdezte az itt élőket, hogy egyetértenek-e az eddigi fejlesztési irányokkal és más intézkedésekkel. Többek között olyan kérdéseket tettek fel, mint hogy folytassák-e a kerékpárút-hálózat bővítését, vagy létesítsenek-e további gyalogátkelőhelyeket. A 8+1 kérdésre adott igen válaszok aránya 59,06 és 98,76% között mozgott. Szintén a városlakókkal való kapcsolattartás érdekében, továbbá a tájékoztatási kötelezettségnek eleget téve, 2010-től éves polgármesteri beszámoló készül, amelyet minden háztartásba eljuttat a hivatal. Ennek keretében a dunakesziek megtudhatják, abban az esztendőben milyen fejlesztésekre, kulturális és sporteseményekre, rendezvényekre, felújításokra stb. került sor a településen.

Avárosi utcaképjavítása és a könnyebb tájékozódás érdekében 2014-ben közel 800 keresztveződésben helyeztek ki útinformációs táblákat. A ciklus során a meglévő helyi és kereskedelmi járatok összehangolása révén az önkormányzat kevesebb közpénz felhasználásával, a futásteljesítmény növelésével, 2013. január 1-jével ingyenessé tette a helyi buszközlekedést a dunakeszi lakcímmel rendelkezők számára. A menetrend az igényekhez igazodva minden évben alakul, lehetőségek szerint bővül.³⁵⁵

Köznevelési intézményrendszer.

Számos döntés született a ciklus során a köznevelési rendszerre vonatkozóan is. A magas gyermeklétszám miatt továbbra is alapvető kérdés volt a bölcsődei és óvodai férőhelyek számának növelése. Utóbbiak esetében a négyéves ciklust tekintve az új testület 20%-os bővítést ígért. A 2011/2012-es nevelési évtől egy új intézmény, a Szent Erzsébet Katolikus Óvoda révén 150-170 férőhellyel több lett a városban.

16. kép: A Szent Erzsébet Katolikus Óvoda

³⁵⁵ PÁLLNÉ KOVÁCS Mária: *Idén 404 millió forint jut fejlesztésekre. Közel 5,8 milliárd forint a város költségvetése.* In: DP, 13. (2012) 3. sz. 13.; *Lezárult a városi konzultáció.* In: DP, 13. (2012) 7. sz. 4.; BESZÁMOLÓ 2010–2014. 29.; BESZÁMOLÓ 2013. 17.

Ugyanezen tanévtől a Bárdos Lajos Általános Iskola alsó tagozata is új épületet kapott: a volt szakmunkásképző kollégiumát alakíttatta át a város úgy, hogy hét tantermet kaphattak a tanulók. 2012 októberben a város egy 4 csoportos bölcsőde és egy 6 csoportos óvoda megépítésére nyert el pályázati összeget. A bölcsődét a Posta utcai óvoda melletti épület, az óvodát a Bárdos László Általános Iskola volt „fehér épületének” átalakításával tervezték megoldani. A bölcsőde kialakítása több mint 160, az óvodáé közel 206 millió forintba kerül, az elsőhöz 10, a másodikhoz 5%-os önrészt kellett biztosítani a városnak. 2013. november folyamán a Kincsem utcai bölcsőde átadására sor is került, ezzel 56 kisgyermek elhelyezésére szolgáló új intézménnyel bővült a város köznevelési infrastruktúrális rendszere.³⁵⁶

Kultúra és művelődés. A 2010. év folyamán megkezdődött a Katonadomb szabadidő- és rendezvényterület kialakítása is. A területen sportpályákat és parkot alakítottak ki, amelyet a rendezvényidőszakon kívül bárki szabadon használhat. Új épületbe költözhetett a Családsegítő és Gyermekjóléti Szolgálat, valamint a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény. Városi galéria nyílt a Fő úton, amelyet a DunArt Képzőművészeti Egyesület működtet. 2012-ben a Tóvárosban, a Szabadka utcában nyílt új felnőtt háziorvosi körzet.³⁵⁷

Amint fentebb már szó volt róla, a városvezetés egyik legfőbb célja az volt (és az ma is), hogy Dunakeszi alvóvárosból élő településsé váljon, amelynek a helyi közösség a mozdatórugója. Emiatt hívták életre 2011-ben a Programiroda által gondozott, Dunakeszi, a Mi Városunk-programot, amelynek célja: az itt élők aktív tagjai legyenek és lehessenek a közösségnek. A kezdeményezéshez azóta számos civil szervezet, közösség, intézmény, magánszemély csatlakozott, akik büszkén vallják magukról, hogy városunkban élnek. Közülük többen óriásplakátokon és kiadványokban is szerepeltek. A kezdeményezés keretében 2013-ban megszületett *Dunakeszi dala*, amely több alkalommal is felcsendült már a város rendezvényein.³⁵⁸ Ezen túlmenően az önkormányzat biztosítja minden állami és nem állami fenntartású bölcsőde és óvoda kisgyermekei számára a Mikulás-csomagot, a bölcsődés, óvodás és iskolás korú gyermekek számára az anyák napi virágot. A városi hölgy dolgozók nőnap virágot kapnak,

³⁵⁶ [ETÉSI] I[mre]: *Dióssi Csaba polgármester: Húsz százalékkal növeljük az óvodai férőhelyeket. Tizenhétrel több gyermek a bölcsődékben.* In: DP, 12. (2011) 1. sz. 9.; SZABÓ József plébános: *Felszentelték az egyházi óvoda épületét. A Szent Erzsébet óvoda jóvoltából 150-170 hellyel növekszik a férőhelyek száma.* In: DP, 12. (2011) 6. sz. 16.; VETÉSI Imre: *Hét új tanteremmel bővült a Bárdos Iskola.* In: DP, 12. (2011) 9. sz. 5.; [VETÉSI Imre]: *Új bölcsőde és óvoda épül a városban A beruházások összértéke meghaladja a 360 millió forintot.* In: DP, 13. (2012) 10. sz. 12.; VETÉSI Imre: *Átadták a Kincsem utcai bölcsődét. Dunakeszin 37 százalékkal bővült a férőhelyek száma.* In: DP, 14. (2013) 11. sz. 6.

³⁵⁷ *Biztonság és fejlődés. Polgármesteri beszámoló 2013.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2013. 4., 7.; *Beszámoló, 2010–2014.* 7–8.; *Biztonság és fejlődés. Polgármesteri beszámoló 2012.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2012. 17.

³⁵⁸ *Beszámoló 2010–2014.* 13–15.

a 65 felettiek karácsonyi csomagot, de az önkormányzat koordinálja a karácsonyi és az iskolakezdési adománydoboz-akciót is. Emellett nagy figyelmet fordít a védőoltásokra is: támogatja a nem kötelező védőoltások beadását azzal, hogy 15.000 forint összeghatárig (2017) átvállalja a terítési díj megfizetését a szülőktől.³⁵⁹ A Programiroda vezetője 2011-ben Szabó Katalin lett, Csoma Attila a VOKE József Attila Művelődési Központ igazgatói posztjára kapott kinevezést.

A rendezvények és kezdeményezések nem teljesezhetnek ki, ha nincsenek olyan közösségi terek, ahol a városi polgárok eltölthetik szabadidejüket. Ezt felismerve az elmúlt években soha nem látott mértékben újultak meg tereink, parkjaink. Ennek egyik legszebb példája a D. Ordass Lajos park, ahol új játszóeszközök, futópálya, kültéri fitnesspálya felépítésére került sor. A legnagyobb ilyen beruházás azonban a Katonadomb megújítása. A nyolchektáros terület bekerítése után kiépültek a sét utak, az öntözőrendszer, majd a füvesítés után játszótér (óriáshajóval) és fitnesseszközök, sporteszközök és pihenőpadok telepítésére került sor. A park a város egyik fő rendezvényterületévé vált, ahol a *Dunakeszi Viadal*, a majális, a gyereknap és a *Dunakeszi Feszt* rendezvények is helyet kapnak. A parkban egy ezer négyzetméteres területet leköveztek, amely

17. kép: Csatajelenet a Dunakeszi Viadalon

a rendezvények központjává vált. Amikor nincs rendezvény a parkban, a küzdőtérén lánbteniszpálya, kosárpálya, pingpongasztal és más sporteszközök szolgálgják a polgárokat. A park fejlesztése folyamatosan zajlik, 2016-ban egy játszótérrel is gazdagodott.³⁶⁰

A város új, 6000 négyzetméteres főterének alapkövetételére 2014. júniusban került sor, és szeptember végén adták át a nagyközönségnek. A város vezetőségének a főter kialak-

18a-c kép: Dunakeszi Feszt

³⁵⁹ DPHI Programiroda, 2018. május 20.

³⁶⁰ BESZÁMOLÓ 2015. 18.; BESZÁMOLÓ 2016. 26.

kításával az volt a célja, hogy a jövő generációi már egy olyan városban nőhessenek fel, ahol a városhoz méltó közösségi tér van, amelyen lehetőségük lesz összegyűlni, találkozni, és amire büszkék lehetnek. A beruházás mintegy félmilliárd forintba került, és a város önerőből finanszírozta. Nem csupán a korábbi Dózsa György, ma már IV. Béla király tér kialakítása történt csak meg, de a környező utcákat is egybekapcsolták, összefüggő területet alakítottak ki padokkal, pihenőhelyekkel, zöld felületekkel. A téren található szökőkút körüli térburkolaton a város szempontjából fontos történeti események szerepelnek. Az ünnepélyes felavatásra 2014. augusztus 20-án került sor.³⁶¹

Testvérvárosi kapcsolatok. Kulturális téren az év egyik kiemelkedő eseménye volt, hogy a bolgár Ravda városával, amellyel 2009-ben írt alá együttműködési megállapodást Dunakeszi, olyan jó kapcsolatok alakultak ki, hogy 2013-ban a két település testvérvárosi szerződést írt alá.

Sport. Az önkormányzat a 2010–2014-es ciklus elején egyhangúlag fogadta el a város hosszú távú sportkonceptióját. A cél az volt, hogy mindenki megtalálja a neki tetsző sportágat, és szabadidős tevékenységet. Az asztalitenisz és a futsal szakosztály létrejöttével rögtön két új szakosztály is alakult a városban. A városi sportéletben kiemelkedő esemény volt ebben az időszakban, hogy pályázaton 18 millió forintot nyert el a település sportcsarnoka felújítására. A Radnóti Miklós Gimnázium Sportcsarnoka is megújult, a 10 millió forintos beruházást pályázati úton fedezte a város. Több lépcsőben került sor a Városi Sportcsarnok megújulására. Az első ütemben a tetőzetet és a parkettát újították fel, valamint új burkolatot kapott a lelátó. A második szakaszban az öltözők vizesblokkjait, az eredményjelzőt és a folyosók burkolatát modernizálták. 2011-ben az egykori konzervgyár irodaépületében egy háromszáz négyzetméteres asztalitenisz-terem kialakítására nyílt lehetőség. 2012. október 11-én a Dunakeszi Vasutas Sporttelep az államtól az önkormányzat tulajdonába

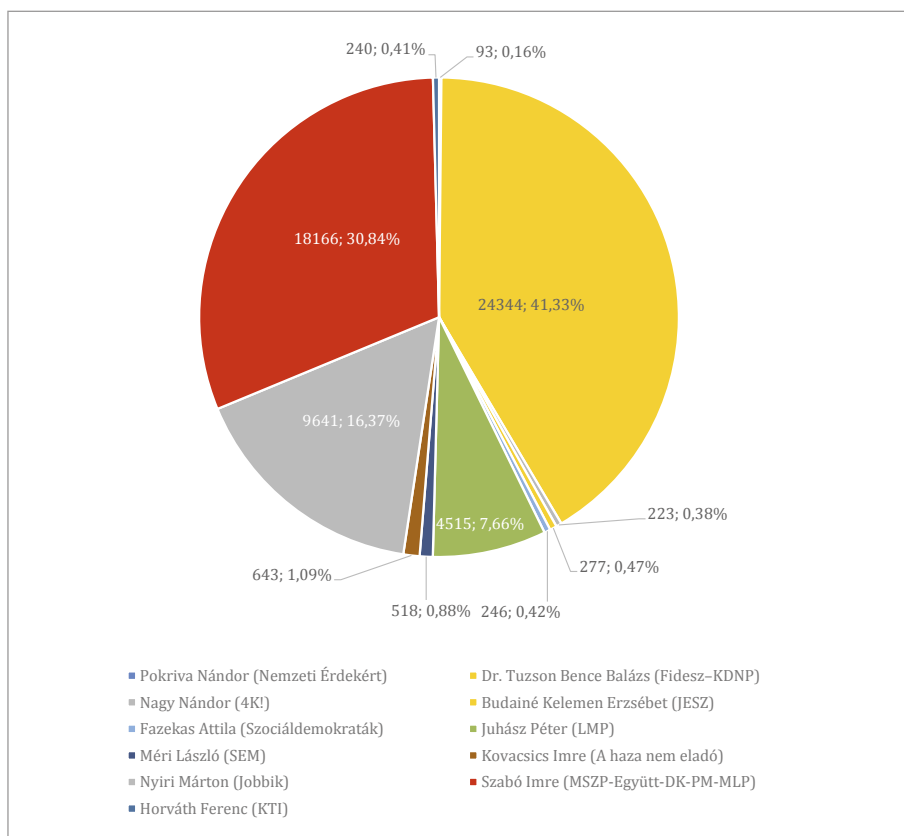
19a–b kép: Magyarország Sporttelep

³⁶¹ VETÉSI Imre: *Épül a város új főtere. Közel félmilliárdos fejlesztés révén valósul meg Dunakeszi közösségi tere.* In: DP, 15. (2014) 7. sz. 4–5.

került, amely 2013 májusában ismét a dunakesziek birtokába adta az eredeti nevére, „Magyarság Sporttelepnek” keresztelt épületegyüttest.³⁶²

Az országgyűlési választásokon a körzet korábbi képviselője, Dióssi Csaba nem indult, mivel a 2010. évi önkormányzati választásokat követően azon országgyűlési képviselőknek, akik egyben polgármesteri funkciót is betöltöttek jogszabály írta elő, hogy választaniuk kell, mely tisztségüket kívánják a jövőben is viselni. Dióssi Csaba a polgármesterséget választotta, így a Pest megyei 5. sz. választóközvetben, a Fidesz–KDNP jelöltje dr. Tuzson Bence Balázs lett. A 2014. évi választásokon a 87.339 regisztrált szavazóból 59.410 fő vett részt a választásokon, és 58.906 érvényes szavazatot adtak le. A körzet országgyűlési képviselője dr. Tuzson Bence Balázs lett, aki a szavazatok 41,33%-át szerezte meg.

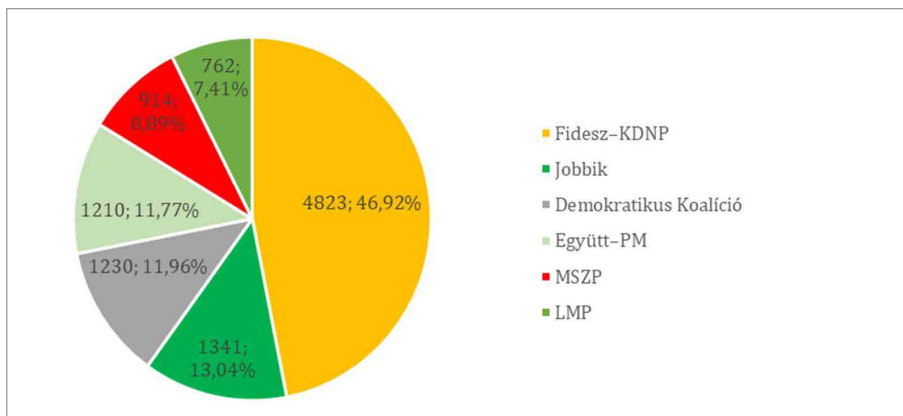
7. diagram: A Pest megyei 5. sz. választóközvet eredményei 2014-ben

³⁶² BESZÁMOLÓ 2011. 3., 9.; *Pályázati forrásból újul meg a Városi Sportcsarnok*. In: DP, 12. (2011) 10. sz. 10.; L. A.: *Tanévkezdés: új törvény, több mint 50 millió forintos beruházás*. In: DP, 13. (2012) 9. sz. 6.; VETÉSI Imre: *Az állam a városnak adta a Dunakeszi Vasutas Sporttelepet*. In: DP, 13. (2012) 11. sz. 15.; (VETÉSI) [Imre]: *Hármas ünnep Dunakeszin. Sportpályát és BMX centrumot avattak a majálison*. In: DP, 14. (2013) 5. sz. 5.

Május 25-én európai parlamenti választásokat tartottak Dunakeszin is, amelynek eredményeképpen 31,95 százalékos (10.417 fő) részvételi arány mellett – az országos trendhez igazodva – a Fidesz-KDNP győzött.³⁶³

8. diagram: A 2014. évi európai parlamenti választások eredménye Dunakeszin (szavazatok száma; százalékos arány)

A hetedik önkormányzati ciklus (2014–2019)

Politikatörténet

A 2014. évi önkormányzati választásokat megelőző időszakban a város vezetősége beszámolót készített a ciklusban elvégzett munkájáról.

11. táblázat: A 2010 és 2014 közötti főbb fejlesztések összehasonlítása az 1990 és 2010 közötti fejlesztésekkel egy ciklusra vetített átlagban³⁶⁴

fejlesztés	1990-2010	2010-2014
óvodai férőhelyek számának növekedése	52	380
bölcsődei férőhelyek számának növekedése	0	56
szilárd burkolatot kapott utcák száma	33	64
megépült parkolók száma	10	700*
új városi események száma	1	8
megépült kerékpárút hossza (km)	1	12**

* megújultakkal és P+R parkolókkal együtt

** kerékpárút és kerékpársáv együtt

³⁶³ <http://www.valasztas.hu/dyn/ep14/szavossz/hu/M14/T034/emjk.html> (A letöltés ideje: 2018. március 12.); VETÉSI Imre: *Európai Parlamenti választás: Dunakeszin is fölényesen nyert a Fidesz.* In: DP, 15. (2014) 6. sz. 4.

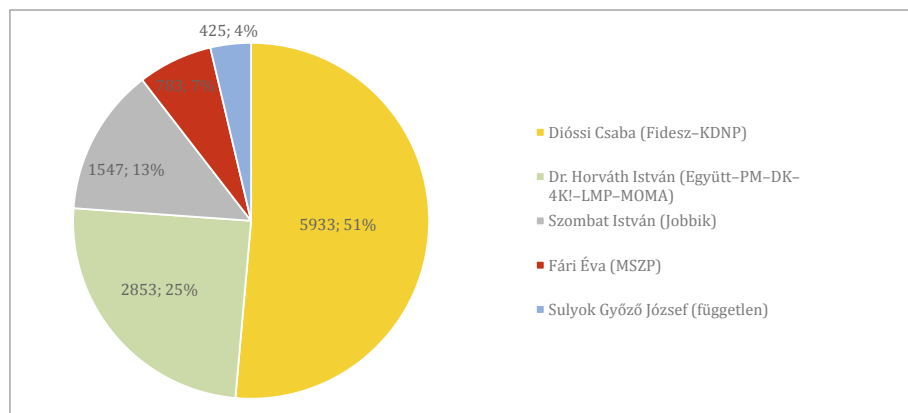
³⁶⁴ *Biztonság és fejlődés. Polgármesteri beszámoló 2010–2014.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2014. 4.

Október 22-én tartották meg Dunakeszin is az önkormányzati választásokat. A 33.262 választásra jogosult polgár 11.541 érvényes szavazatot adott le, amelynek következtében a képviselő-testület az alábbi táblázatban bemutatottnak megfelelően alakult.

12. táblázat: Dunakeszi Város Képviselő-testületének 2014-ben mandátumot nyert tagjai³⁶⁵

1. vk.	Csoma Attila	Fidesz-KDNP
2. vk.	Kárpáti Zoltán	Fidesz-KDNP
3. vk.	Szabó József	Fidesz-KDNP
4. vk.	Seltenreich József	Fidesz-KDNP
5. vk.	Dr. Kováts Sebestyén László	Fidesz-KDNP
6. vk.	Hircz Tamás Lajos	független
7. vk.	Benkő Tamás	Fidesz-KDNP
8. vk.	Dr. Thoma Csaba	Fidesz-KDNP
9. vk.	Bocsák Istvánné	Fidesz-KDNP
10. vk.	Erdész Zoltán	Fidesz-KDNP
Listás képviselők:		
	Ábri Ferenc	MSZP
	Lukácsi Bálint	Együtt-PM-DK-4KI-MLP-MOMA
	Nyíri Márton	Jobbik
	Radnóti Henrik	Együtt-PM-DK-4KI-MLP-MOMA

9. diagram A 2014. évi önkormányzati választások során a polgármester-jelöltekre leadott szavazatok száma és százalékos megoszlása

³⁶⁵ http://www.valasztas.hu//hu/onkval2014/990/990_0_index.html (A letöltés ideje: 2017. augusztus 29.)

A polgármesteri székért öten indultak, közülük az addigi polgármester, Dióssi Csaba (Fidesz–KDNP) kapott ismét 50% feletti támogatást, így újra ő került a város élére. Az ünnepélyes mandátumátadásra a VOKE József Attila Művelődési Központban került sor. Különös figyelmet érdemel, hogy minden, az előző ciklusban is képviselőként dolgozó, és újrainduló jelöltet megválasztottak Dunakeszin. (Ld. 9. diagram)

A képviselő-testület első ülésén ismét megszavazta, hogy Erdész Zoltán töltsen be immár ötödször az alpolgármesteri posztot. A többi szakpolitikai területet főtanácsnoki, illetve tanácsnoki tisztséget betöltő képviselők irányítják, akik között minden olyan párt, vagy szervezet tagja szerepet vállalt, akik bejutottak a képviselő-testületbe. A hivatal élén dr. Molnár György jegyző áll. A nemzetiségi önkormányzatok vezetői Kirov Gábor Mihály (bolgár), Ábri Ferenc (roma) és dr. Mervald Anna (német) lettek. Ezek szintén igen aktívan végzik munkájukat a városban, a bolgár nemzetiségi önkormányzatnak köszönhetően jött létre az újabb testvérvárosi kapcsolat (a bulgáriai Ravda várossal).³⁶⁶

A 2010. évihez hasonlóan, az új képviselő-testület is együttműködési nyilatkozatot írt alá, a 2015. február 9-ei, ünnepi testületi ülésen. Ennek értelmében a 2014 és 2019 közötti önkormányzati ciklusban Dunakeszi város fejlődése érdekében kívánnak dolgozni és elfogadják az együttműködésben foglalt célokat. A korábbiakban bevált tanácsnoki rendszert az önkormányzat az új ciklusban is folytatta, Bocsák István Károlyné családgazdálkodási főtanácsnoki, dr. Thoma Csaba nemzetiségi ügyekért felelős, Kárpáti Zoltán külügyi, Lukács Bálint ifjúságvédelmi és dropprevenációs, Seltenreich József ifjúsági és sport, Szabó József társadalmi kapcsolatokért felelős, míg Radnóti Henrik rendezett városért felelős tanácsnoki posztot kapott. A tanácsnokok tevékenységükről minden évben számot adtak (és adnak) a képviselő-testület előtt. Radnóti Henrik tanácsnoki beszámolóját azonban a képviselők 2015. július 30-ai ülésükön nem fogadták el, a testület 157/2015. (XII. 30.) sz. határozatával felmentette a képviselő tanácsnoki pozíciójából. Indokként az hangzott el, hogy a képviselő tanácsnoki tevékenysége során érdemi munkát nem végzett, a munkatervében foglaltakat nem hajtotta végre.³⁶⁷

A városi képviselő-testületet is érintette, hogy 2014-ben változott az önkormányzati képviselőség feltételeit taglaló jogszabály, belekerült, hogy köztartozással – jellemzően adóhátralékkal – bíró képviselők méltatlanná válnak posztjuk betöltésére, ezért bíróságnak meg kell szüntetnie mandátumukat. Dunakeszin a jogszabály megszületése időpontjában ez több képviselőt is érintett, közülük azonban csak az MSZP-listán bekerült Ábri Ferenc nem rendezte tartozását a megadott határidőn belül. Vele

³⁶⁶ DPHI KTÜ JKv, 2014. október 22.; 2014. október 30.; *Folytatja munkáját a német nemzetiségi önkormányzat*. In: DP, 15. (2014) 11. sz. 13.

³⁶⁷ (VETÉSI): *Közösen a városért. Minden képviselő aláírta az öt évre szóló Együttműködési Nyilatkozatot*. In: DP, 16. (2015) 2. sz. 4.; DPHI KTÜ JKv, 2015. július 30.; *Felmentette a testület Radnóti Henriket a tanácsnokság alól*. In: www.dunakeszipost.hu, 2015. július 31. (A letöltés ideje: 2018. március 13.)

szemben az önkormányzatnak hivatalból eljárást kellett kezdeményeznie, mivel a Nemzeti Adó- és Vámhivatal 180 napon túli, 10 millió forint feletti tartozással bíró személyként tartotta nyilván a képviselőt. Végül bíróság mondta ki, hogy – a jogszabálynak megfelelően – Ábri Ferenc méltatlanná vált a poszt betöltésére. A képviselő a döntést elfogadta, később úgy tervezte, hogy – tartozása rendezését követően – visszatér a helyi politikába. Ábri helyét Bilinszky Ferenc foglalta el, aki egyben a Pénzügyi és Jogi Bizottság elnöki posztját is átvette.³⁶⁸

2016. június 28-án lemondott Nyíri Márton (Jobbik) képviselő, és párttagságát is felfüggesztette. Döntése hátterében vélhetően az állt, hogy „*politikai, stratégiai és kommunikációs véleménykülönbség alakult ki*” közötté és az őt delegáló szervezet vezetése között „*mely feloldhatatlannak bizonyult*”. Helyét Varga Zoltán Péter foglalta el.³⁶⁹

2017. szeptember 28-án zárt ülést tartott a dunakeszi képviselő-testület, amelyet követően Radnóti Henrik (DK–Együtt–PM–4K!–LMP–MOMA) ellenzéki képviselő feldúltan távozott, mivel – mint később kiderült – a képviselő-testület felfüggesztette július 27-ei testületi ülésére vonatkozó tiszteletdíjának kifizetését, és felkérte a jegyzőt, hogy az ügy tisztázása érdekében a nyomozóhatóság felé tegye meg a szükséges jogi lépéseket. Később csalás kísérlete miatt a feljelentés meg is született. Az ügy hátterében az állt, hogy a képviselő nem jelezte előre, hogy nem vesz részt a július 27-ei testületi ülésen, majd utólag orvosi igazolást hozott távollétének okáról. Ugyanakkor ebben az időszakban – a közösségi médiában fellelhető képek és valós idejű videófelvétel tanúsága szerint – nem beteg volt, hanem biciklitúrán vett részt. A zárt ülésen történekről a város (és az ország) lakossága a médiából értesülhetett, tekintettel arra, hogy Varga Zoltán Péter, a Jobbik dunakeszi képviselőjének a zárt ülésre vonatkozó szabályok megsértésével közzé tett közösségi oldalán egy bejegyzést, amely az ülésen elhangzottakat részletesen ismertette.³⁷⁰

³⁶⁸ *Ábri Ferenc a bíróságon térne vissza a politikába.* In: www.dunakeszipost.hu, 2017. január 18. (A letöltés ideje: 2018. március 6.); *Eddigi formájában vége a Fidesz–MSZP koalíciónak Dunakeszin.* In: www.dunakeszi-online.hu, 2016. szeptember 23. (A letöltés ideje: 2018. március 12.)

³⁶⁹ *Felfüggesztette párttagságát a hivatalosan is lemondott Nyíri Márton.* In: www.dunakeszipost.hu, 2016. június 29. (A letöltés ideje: 2018. március 12.); *Két új képviselő a testületben.* In: DP, 17. (2016) 9. sz. 9.

³⁷⁰ *Felfüggesztik Radnóti Henrik egy havi tiszteletdíját – Zárt ülést tartottak a képviselők.* In: www.dunakeszipost.hu, 2017. szeptember 28.; *Megszületett a feljelentés Radnóti Henrik ügyében.* In: www.dunakeszipost.hu, 2017. október 13. (A letöltés ideje: 2018. március 6.); *50.000 forintól (is) szól Radnóti Henrik ügye.* In: www.dunakeszipost.hu, 2017. szeptember 29.; *Dunakeszin is összefeküdt a Jobbik a baloldallal.* In: www.origo.hu, 2017. szeptember 30. (A letöltés ideje: 2018. március 6.) <https://www.facebook.com/zpvarga/posts/893506394147147>; SAJÓ Dávid: *A dunakeszi Fidesz kikérte egy ellenzéki képviselő személyes egészségügyi adatait.* In: https://index.hu/belfold/2017/09/29/dunakeszi_jobbik_fidesz_dk/, 2017. szeptember 29.; *Szabálytalan eszközzel védi be a jobbikos a dk-st Dunakeszin.* In: www.dunakeszipost.hu, 2017. szeptember 30. (A letöltés ideje: 2018. március 6.)

Dunakeszi város önkormányzati intézményeinek átszervezése során, 2016. augusztus 31-én létrejött a Dunakeszi Óvodai és Humán Szolgáltató Központ és Könyvtár. A képviselő-testület döntése alapján a központba integrálták az Eszterlánc, a Játszóház és a Piros Óvodát, valamint a Kölcsey Ferenc Városi Könyvtárat is. A cél az volt, hogy a Humán Szolgáltató Központ – mint többcélú közös igazgatású köznevelési intézmény – kezelje és intézze a családsegítő és gyermekjóléti, valamint a bölcsődei szolgáltatási és az óvodai nevelési, továbbá a nyilvános könyvtári feladatokat. A központ kezeli ezen intézmények gazdálkodási adminisztrációját, segíti a hatékonyabb humánerőforrás-felhasználást, valamint a munkafolyamatok és a gazdálkodási feladatok koncentrált tervezését, irányítását, koordinálását végzi, egyúttal hatékonyabbá teszi a szakmaközi kapcsolatokat. Az intézmény vezetésével Szabóné Ónodi Valériát bízta meg a testület.³⁷¹

Változás következett be a Dunakeszi Járási Hivatal élén is, ahol Bíró Attilát 2017. július 15-ei hatállyal Imre Zsolt váltotta, aki a Hatvani Járási Hivatal vezetői posztját cserélte fel erre az állásra.³⁷²

Településfejlődés

Infrastrukturális fejlesztések. A városban 2014 óta számos infrastrukturális fejlesztésre került sor. 2014 április folyamán megkezdődött a három vasútállomás környékén a P+R parkolók kiépítése: mintegy 400 gépkocsi, illetve 170 kerékpárparkolót tervezetek a három helyszínre. Még 2014-ben 19 utca kapott szilárd burkolatot. 2015. augusztus közepére megújult a gyártelepi aluljáró, amelynek állapota ezt megelőzően rendszeres problémákat vetett fel. 2016. augusztus 1-jén kezdődött meg Dunakeszi egyik legforgalmasabb közútjának, a Pálya utcának a felújítása. A MÁV Nagyállomástól egészen Dunakeszi-Alsó déli határáig, a káposztásmegyeri vasúti aluljáróig terjedő út burkolata teljesen megújult, az utat szeptemberben adták át a forgalomnak. A beruházás nettó 330 millió forintba került.³⁷³

2014-ben kezdődött meg a Városi Térfigyelő-kamera Rendszer kiépítése. A 104 kamerára tervezett hálózathoz 30-at helyeztek üzembe az első évben, amelyek a város bevezető útjait, közintézményeit, köztereit, parkjait, játszótereit biztosítják. Egy évvel később a térfigyelő kamerák újabb körét telepítették, így 2017. nyarán már 65 kamera segíti a város

³⁷¹ DPHI KTÜ Jkv., 2016. május 26.

³⁷² VETÉSI Imre: *Új vezető a Dunakeszi Járási Hivatal élén.* In: DP, 18. (2017) 9. sz. 16–17.

³⁷³ (VETÉSI) [Imre]: *Áprilisban indul a P+R parkolók kiépítése Dunakeszin.* In: DP, 15. (2014) 4. sz. 6.; *Biztonság és fejlődés. Polgármesteri beszámoló 2010–2014.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2014. 18.; VETÉSI Imre: *Megújult a gyártelepi aluljáró.* In: DP, 16. (2015) 8. sz. 6.; (VETÉSI) [Imre]: *Megkezdődött az alagi Pálya utca felújítása.* In: DP, 17. (2016) 8. sz. 4.; (VETÉSI) [Imre]: *A jelenlegi forgalom nagyságához igazították a Pálya út felújítását.* In: DP, 17. (2016) 9. sz. 13.; BENKÓ Tamás (képviselő): *Elkészült a Pálya út felújítása.* In: DP, 17. (2016) 10. sz. 12.

közbiztonságát. A rendszertől, amely a rendőrkapitányságra és a városi közterület-felügyeletre van bekötve, a bűncselekmények számának jelentős csökkenését várják. A térfigyelőkamera-rendszer kiépítését az első városi konzultáció 92%-os többséggel támogatta.³⁷⁴ 2016. januárjában adták át a Dunakeszi Városi Rendőrkapitányság öt emeletes, megújult épületét. A munkálatokat a Környezet és Energia Operatív Program (KEOP), az Országos Rendőr-főkapitányság és a Megyei Rendőr-főkapitányság közös finanszírozásával, mintegy félmilliárd forintból végezték el. A belső felújítások 2017 márciusában kezdődtek meg, amelyekre 32 millió forintot költött az önkormányzat.

Komoly hatással lesz a város környezetére az M2-es autópálya kétszer két sávossá bővítése, valamint az új lehajtó megépítése. A beruházás alapkövetelése 2017. május 26-án történt, és várhatóan 2019 őszére készül el az új szakasz. A fejlesztéstől az egész térség gazdasági fellendülését, új beruházások megindulását és biztonságosabb, gyorsabb közlekedést remélhetünk.³⁷⁵

2017 év elején egy modern ügyfélszolgálat kezdte meg működését a Városházán. A lakosság megújult környezetben, kényelmesen, gyorsan intézheti hivatali ügyeit. A fejlesztés révén minden hétköznap elérhető az ügyfélszolgálat, nem csak a hét bizonyos napjain. Az elérhetőséget az is növeli, hogy az ügyintézés egyre inkább áttér a elektronikus megoldások felé, így az ügyek nagy részét már otthonról el lehet intézni, vagy legalábbis olyan információkhoz hozzájutni, amelyek lerövidítik az ügyintézési folyamatot. Az akadálymentes, családbarát környezet a legnívósabb fővárosi kerületi ügyfélszolgálati irodákkal is állja a versenyt, ezzel is átlagon felüli szolgáltatást nyújtva a város lakosságának.³⁷⁶

A város egyik legfontosabb, előtérben lévő és egyben talán leginkább elhanyagolt épülete az 1897-ben épült vasútállomás (Verseny utca). Az évtizedről évtizedre romló állagú ingatlan megújítására az önkormányzat évek óta kereste a lehetőséget, míg végül rendeződött az épület helyzete: a közeljövőben az állomás megújul, és mellette új épület is létrejön. A MÁV utasvárója és a pénztárak elhelyezése mellett, ide kerül majd a Kormányablak és a Kormányhivatal is.³⁷⁷

A városi uszoda alapkövetelése, illetve az időkapszula lehelyezésére 2016. június 3-án került sor. A beruházás nettó költsége 354 millió forint volt. Tarcsay György Dunakeszi, Fő út 36. sz. alatti lakos végrendeletében 76.604.764 forintot hagyott a városra azzal a megkötéssel, hogy csak uszoda építésére fordíthatja. A létesítményt tanuszkodaként hasznosítja a város,

³⁷⁴ Elkészült a köztéri kamerahálózat II. üteme. In: DP, 18. (2017) 7. sz. 13.

³⁷⁵ FEJLŐDIK A VÁROS, 2016. 7.; [Vetési Imre]: *Az M2-es fejlődést és biztonságot hoz a környezetben élők számára.* In: DP, 18. (2017) 6. sz. 4.

³⁷⁶ VETÉSI Imre: *Megnyílt az új ügyfélszolgálati iroda.* In: DP, 18. (2017) 1. sz. 7.

³⁷⁷ *Dunakeszi a jövő városa. Fejlesztések és beruházások 2018-ban is.* In: DP, 19. (2018) 2. sz. 4–5.; *Fejlődik a város – közös terveink.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2016. 9.

20a–b kép: A Gérecz Attila uszoda

de a nagyközönség számára is nyitva áll, egy 10 méteres tanmedencéje, valamint egy 25 méteres, 6 pályás úszómedencéje van. Az intézmény az 1956-os forradalomban hősi halált halt dunakeszi öttusázó, Gérecz Attila nevét vette fel.³⁷⁸

Az Állomás sétányon lévő, volt nővérszálló épületét 2017. nyár elején kezdték el felújítani, és őszre el is készültek vele. Ide költözött a Dunakeszi Tankerületi Központ.³⁷⁹

Köznevelési intézményrendszer. A közintézményi fejlesztések körében 2014/2015. iskolai év kezdetére megújult a Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola, a Fazekas Mihály Általános Iskola, valamint a Radnóti Miklós Gimnázium aulája, illetve átadták az új, Meseház tagóvodát, amely révén 180 hellyel növekedett az óvodai férőhelyek száma a városban. A Bárdos Lajos Általános Iskola 7 tanteremmel bővült, és több iskolai vizesblokkot is újjá varázsoltak. A Játsszóház óvodában október 1-jével a megújult udvart adták át a gyerekeknek. 2015-ben, a tanévkezdésre elkészült a Fazekas Mihály Általános Iskola új szárnya, amelyben hat tanterem kapott helyet (tágas lépcsőházzal és mosdókkal), egyúttal megújult az iskola belső tere és nagyobb étkezőt is kialakítottak. 2016. szeptember 5-én letették az új iskolaépület alapkövét a Repülőtéri út melletti hatalmas területen. A 24 tanteremes iskolát és modern sportcsarnokát 2017. szeptember 4-én vehették birtokba a Szent István Általános Iskola tanulói. A Szent István iskola régi épületét (Táncsics utca) egy megállapodás keretében a Magyar Katolikus Egyház vette át, iskolaalapítási szándékkal. Egyházi forrásból, és 500 millió forintos kormányzati támogatással az épületet teljes körűen felújítják, bővítik, és 2018. szeptembertől nyolc évfolyamos általános iskolaként működtetik, évfolyamonként két-két osztállyal. 2017.

³⁷⁸ *Az időkapszula elhelyezésével megkezdődött a tanuszoda építése.* In: DP, 17. (2016) 6. sz. 4.; V[ETÉSI] I[mre]: *Elkészült az új uszoda!* In: DP, 18. (2017) 9. sz. 6.; MOGYORÓSI Zsuzsanna: *Négy évtized álma vált valóra.* In: DP, 18. (2017) 10. sz. 4–5.

³⁷⁹ VETÉSI Imre: *A sportlétesítmények építése a lakosság életminőségének javítását is szolgálják.* In: DP, 18. (2017) 6–7.; VETÉSI Imre: *Nagyon népszerű az új Duna-parti szabadstrand.* In: DP, 18. (2017) 7. sz. 4–5.;; DIÓSSI Csaba: *2017 kiemelkedő év volt Dunakeszi életében.* In: DP, 19. (2018) 1. sz. 4–7.

július folyamán a település 730 millió forint, vissza nem térítendő támogatást nyert el egy új bölcsőde, illetve óvoda építésére. A két intézményt Alagligeten építi fel a város.³⁸⁰

21a–d kép: A köznevelési intézményrendszer fejlesztései
 a: Az új Meseház tagóvoda; b: A Szent István Általános Iskola új épülete;
 c–d: A Fazekas Mihály Általános Iskola új szárnya;

Egészségügyi fejlesztések. A város 2015-ben 150 millió forintot nyert a Szakorvosi Rendelőintézet energetikai korszerűsítésére is. A támogatásból nyílászárócseré és épületszigetelés valósult meg. Az önkormányzat saját forrásból ehhez a külső lépcsőket és rámpákat újította fel, kicserélte az épület tetőszerkezetét, valamint beépítette a tetőtér egy részét.³⁸¹

³⁸⁰ KATONA M. István: *Gimnáziumi tanévnyitó megújult aulával.* In: DP, 15. (2014) 9. sz. 4.; VETÉSI Imre: *„Előrébb, magasabbra!” Megszépült környezetben kezdődött a tanév a Körösiben.* In: DP, 15. (2014) 9. sz. 5.; VETÉSI Imre: *Nemcsak nevében Meseház. Átadták a város legújabb, 180 férőhelyes óvodáját.* In: DP, 15. (2014) 9. sz. 23.; (B. SZENTMÁRTONI): *Megújult a Játésház óvoda udvara.* In: DP, 15. (2014) 10. sz. 18.; *Tanévkezdésre bővült és megszépült a Fazekas Iskola.* In: DP, 16. (2015) 8. sz. 6–7.; VETÉSI Imre: *Hat új tanteremmel bővült a Fazekas Iskola.* In: DP, 16. (2015) 9. sz. 4.; (VETÉSI) [Imre]: *Felavatták a Fazekas iskola új épületszárnyát.* In: DP, 16. (2015) 9. sz. 5.; VETÉSI Imre: *Elhelyezték a 24 tantermes új iskola alapkövét.* In: DP, 17. (2016) 9. sz. 6.; (VETÉSI) [Imre]: *Új iskolában kezd a tanévet a Szent István iskola.* In: DP, 17. (2018) 8. sz. 15.; KATONA M. István: *Átadták a város új büszkeségét, a Szent István Iskola új épületét.* In: DP, 18. (2017) 9. sz. 4–5.; *Dunakeszi a jövő városa. Fejlesztések és beruházások 2018-ban is.* In: DP, 19. (2018) 2. sz. 4–5.; *Dunakeszi 730 millió forintot nyert új bölcsőde és óvoda építésére.* In: DP, 18. (2017) 7. sz. 7.

³⁸¹ *Polgármesteri beszámoló 2015.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2015. 6.

A város egészségügyi rendszere is bővült. 2014-ben Dunakeszi-Alsón alakult új felnőtt körzet. A 2015. évben megkezdődött a város orvosi rendelőinek a felújítási programja, amelynek keretében, lépésről lépésre, minden évben egy rendelő felújítására kerül sor. 2015-ben a Casalgrande téri orvosi rendelővel kezdődött meg a program, ahol hőszigetelés és ablakcsere történt. A rendelő-felújítási program keretében 2016-ban teljesen megújult a Fóti út 35. szám alatti körzeti orvosi rendelő, amely felnőtt- és gyermekorvosi körzetet, fogorvosi körzetet és védőnői rendelőt is magába foglal. 2016. január 14-én tartották a küllemében megújult Szakorvosi Rendelőintézet avatóját. A homlokzat modernizálásán kívül annak szigetelésére, a nyílászárók- és a tető héjazat cseréjére, a tetőtér beépítésre, valamint az épület körüli járdák és lépcsők felújítására is sor került. 2017 őszén fejeződött be egy új egészségház építése Dunakeszin. A Széchenyi út 68. szám alatti, 78 millió forintos beruházással átalakított épületben két felnőttorvosi- és egy gyermekorvosi körzet kerül elhelyezésre. A város megvásárolta a Széchenyi utcában, a volt Frédikevill épületét, amelyben modern orvosi rendelőket (két háziorvosi, egy gyermekorvosi és egy védőnői) alakított ki. Az ünnepélyes átadásra 2018. március 5-én került sor: tizenöt év óta először avattak új rendelőt a városban. 2018-ban a város felújítja a Liget utcai rendelőt, továbbá sor kerül a Casalgrande téri rendelő belső terének megújítására. 2019-ben a Tábor úti orvosi rendelő is megújulhat majd.³⁸²

Kultúra és művelődés. Kulturális téren nagy változást hozott, hogy 2015. március 1-jei hatállyal a több mint száz éves múltra visszatekintő VOKE József Attila Művelődési Központ a város tulajdonába került. Az átvételt követően a polgármester nagy fejlesztéseket jelentett be, amelyek szeptember közepén meg is kezdődtek. 2015-ben sor került a ház külső felújítására (részleges tető- és teljes tetőbadogzat-csere, épület-hőszigetelés és -festés, külső nyílászárók cseréje). Az avatót 2016 januárjában tartották

22. kép: A VOKE József Attila Művelődési Központ

³⁸² VETÉSI Imre: *Átadták a Fóti úti rendelő megújult épületét. Mesevilág fogadja a gyerekeket.* In: DP, 17. (2016) 9. sz. 18.; MOGYORÓSI Zsuzsanna: *Újabb jelentős fejlesztések a lakosság kulturált kiszolgálása érdekében.* In: DP, 18. (2017) 10. sz. 6.; VETÉSI Imre: *Átadták a Dunakeszi Rendőrkapitányság felújított épületét.* In: DP, 17. (2016) 1. sz. 6.; (VETÉSI) Imre: *Belső felújítások a rendőrkapitányság épületében.* In: DP, 18. (2017) 4. sz. 6.; (B. SZENTMÁRTONI): *Új színben pompázik a megújult Szakorvosi Rendelőintézet épülete.* In: DP, 17. (2016). 1. sz. 12.; *Felújítási munkálatok városszerte.* In: DP, 18. (2017) 8. sz. 12.

meg. Ezt követően a belső felújítási munkálatok következtek, amelyek 2016. év végére fejeződtek be.³⁸³

A város szobrok és emlékművek terén is jelentősen gazdagodott a 2010 óta eltelt időszakban a főtéri szökőkút melletti, IV. Béla királyt ábrázoló szobor Erős Apolka alkotása, amelyet 2016. augusztus 20-án avattak fel.³⁸⁴

A Dunakeszi Civilek Baráti Köre szervezésében, közadakozásból, illetve az önkormányzat segítségével jött létre 2013-ban, a műhelytelepi Köröndön, Dobes Sándor tervei alapján készült Országzászló. A zászlóavatással a városrész központjának számító Körönd is megújult, megszépült. Minden évben itt rendezik meg a Nemzeti Összetartozás Napja megemlékezéseket. 2016 őszén, az 1956-os forradalom és szabadságharc 60. évfordulóján került sor a forradalom emlékére emelt *Gólya* emlékmű felújítására. A húsz évvel korábban, javarészt fából készült emlékművet az alkotó, Lengyel István vezetésével restaurálták. A fejlesztés során díszburkolatot kapva megújult a Kegyeleti temető főbejárati része is.³⁸⁵

A város új fejlesztései közé tartozik a közeljövőben megvalósuló Szerelem-völgy a Kiscsurgó Duna-parti szakaszán. A tervek már 2016-ban elkészültek és a terület kitakarítása, rendbetétele is elkezdődött. A park

23. kép: IV. Béla király szobra

24. kép: Az Országzászló a Köröndön

³⁸³ B. SZENTMÁRTONI: *Dunakeszi tulajdonába került a József Attila Művelődési Központ.* In: DP, 16. (2015) 3. sz. 15.; CSOMA Attila: *Megkezdődött a JAMK felújítása.* In: DP, 16. (2015) 10. sz. 5.; (VETÉSI) [Imre]: *Megújult a József Attila Művelődési Központ. A külső után következik a belső felújítás.* In: DP, 17. (2016) 1. sz. 13.; KATONA M. István: *Megújult intézmény, megújult műsorpolitika.* In: DP, 18. (2017) 2. sz. 17.

³⁸⁴ *Hűséggel őrzött örökségünk.* In: DP, 18. (2017) 10. sz. 20–21.; VETÉSI Imre: *Attila szobor és emlékhely avatása Dunakeszin.* In: DP, 18. (2017) 10. sz. 22–23.; KATONA M. István: *Tuzson Bence: A magyar állam keretei alkalmasak a nemzet megtartására.* In: DP, 17. (2016) 9. sz. 4–5.

³⁸⁵ BESZÁMOLÓ 2010–2014. 25.; VETÉSI Imre: *A szabadság szimbóluma.* In: DP, 17. (2016) 11. sz. 6–7.

központi eleme egy fákkal szegélyezett sétaösvény lesz, ahol hangulatos ülőbútorokon pihenhetnek meg az arra járók. A Szerelme-völgy jelképének szánják a tervezők azt a lakatfalat, ahová a szerelmesek a saját nevükkel ellátott lakatjukat tehetik. A tervek szerint az útburkolat, az ülőbútorok és a lakatfal felülnézetből egy szív alakú teret formálnak majd. A tervek azt a célt szolgálják, hogy a város mind jobban használja ki Duna-parti adottságait.³⁸⁶

Az előző ciklusban megkezdett közösségépítő program ebben időszakban is folytatódott azzal a céllal, hogy a programok megtartása, színesítése révén tovább erősödjön a dunakesziek közösségtudata. 2014-től rendezik meg évente, tavasszal a Futakeszi programot, amelyen óvodás kortól lehet indulni. 2015-től létezik a városi szilveszteri rendezvény, 2016-ban indult a Jazzfesztivál, a Veteránautók hétvégéje, a repülőnap, illetve a „Mozdulj Dunakeszi!” sportsorozat. A városban a főtéren kap helyet minden évben az adventi vásár. A rendezvények mellett 2015-ben átadták az első önkormányzati babacsomagot is, amely az új dunakeszi lakost és családját köszönti a közösségben. A város kulturális életében fontos, hogy 2017-től működik a városban a Dunakeszi Szimfonikus Zenekar.

Dunakeszi 2017-ben ünnepelte várossá avatásának 40. évfordulóját. Ennek kapcsán számos rendezvényre és közösségi megmozdulásra került sor a városban. Elkészült egy „Dunakeszi 40” óriásfelirat, amely azóta is a főtéren kap helyet. Februárban a helyi cukrászdák versenyében a Kun Cukrászműhely csokoládés-mogyorós pralinétortája nyerte el „A város tortája” címet, és több születésnap rendezvényén is bemutatkozott; a Katonadombon ingyenesen megkóstolhatták a kilátogatók. 2017-ben folyamatos nyereményjáték is volt, az arculati elemek is kiegészültek a 40-es számmal. Az egyes dunakeszi iskolák feldolgozták a negyven év történetét, amelyek eredményéből kiállítás készült a várossá avatás 40. évfordulóján, 2017. április 1-jén a VOKE József Attila Művelődési Központban megrendezett díszünnepségre.³⁸⁷

Városunkban fontos szerepet játszik történelmi örökségünk ápolása, hagyományaink őrzése és továbbvitele. 2017. május 11-én Dunakeszi büszkeségpontot avatott az 1956-os forradalom és szabadságharc tiszteletére. Az emlékhely központi eleme Erős Apolka *Emlékezet* című alkotása. A büszkeségponton emléktáblán olvashatjuk a forradalom hőseinek és áldozatainak a nevét, a közeljövőben felkerülnek majd az első és második világháború áldozatainak névsorai is. Dunakeszi 2017-ben ismét otthont adott a Keszi Települések Találkozójának. A rendezvényre tizennégy Keszi nevű település látogatott el. A Dunakeszi Civilek Baráti Körének kezdeményezésére közadakozásból és önkormányzati segítséggel avatták 2017. szeptember 23-án városunk új köztéri alkotását, az Attila nagyki-

³⁸⁶ *Fejlődik a város*, 2016. 10.

³⁸⁷ KATONA M. István: *Csokoládés-mogyorós pralinétorta nyerte a Város Tortája címet*. In: DP, 18. (2017) 3. sz. 15.; KATONA M. István: *Jubileumi városi ünnepség*. In: DP, 18. (2017) 4. sz. 4-5.

rály emlékhelyet. Attila nagykirály szobrát Vincze József alkotta, a kard és az új Czinege István munkája, az emlékhely feliratait és jelképeit Péter Nándor véste.

2017 decemberében megjelent „*Dunakeszi története I. A kezdetektől 1910-ig*” címmel, a város történetét részletesen bemutató monográfia első kötete, amelynek fejezeteit helytörténeti kutatók és a témát jól ismerő történészek, régészek, művészettörténészek és néprajzkutatók írták.³⁸⁸ Az 1910 utáni időszakot ismertető második kötet a település történetét 2017. december 31-ig tárgyalja. A legkisebbekre is figyelmet fordít a város, és ennek érdekében az 5–8 éves korosztály számára *Sétáljunk együtt Dunakeszin! Helytörténeti Mesekönyv* címmel jelentet meg kötetet, amely tíz mesén keresztül mutatja be a település történetének fontosabb eseményeit, épületeit, helyszíneit.³⁸⁹

Sport. 2017. év elején az önkormányzat 250 millió forintért megvásárolta a Katonadomb és a Duna között lévő, közel 32.000 négyzetméteres területet, Az ide tervezett városi szabadstrand júliusban nyitott meg. Az önkormányzat 2015-ben egy 2580 m²-es, közvetlen vízparti, saját stranddal rendelkező telket vásárolt Balatonakarattyán, amelyen nyaralóépületet építtetett, elsősorban az iskolások kikapcsolódására. Az üdülő 2017 őszén készült el.

25a–b kép: A város balatonakarattyai üdülője

A város sportéletét nagymértékben befolyásolja, hogy 2016-ban megalakult a Városi Sportegyesület Dunakeszi (VSD), amelynek létrejötté annak köszönhető, hogy az önkormányzat kitüntetett figyelmet fordított a városban élők kulturális igényeinek kielégítése mellett a verseny- és szabadidősport magas színvonalú feltételrendszerének biztosítására is. 2017. év elejétől a kormányzat 1,5 milliárd forint támogatást nyújtott az önkormányzatnak, hogy sportlétesítmény-építő koncepcióját megvalósíthassa (nyílt vízi edzőközpont, új dobócsarnok építése a Magyarság

³⁸⁸ *Dunakeszi története I. A kezdetektől 1910-ig.* Főszerk. KERÉKES Dóra. Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2017.

³⁸⁹ *Sétáljunk együtt Dunakeszin! Helytörténeti mesekönyv.* Szerk. KERÉKES Dóra. Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzat, 2018.

Sportpályán). Önkormányzati forrásból megújultak a főépület belső terei is, az ünnepélyes avatóra április 19-én került sor.³⁹⁰

Nemcsak a sportpályákon, hanem a közintézményekhez kapcsolódva is sor került sportfejlesztésekre. 2013 őszén a Fazekas Mihály Általános Iskola melletti parkban új műfüves futballpályát adtak át. Hasonló multifunkcionális sportpálya épült a Bárdos Lajos Általános Iskola, a Radnóti Miklós Gimnázium és a Kőrösi Csoma Sándor Iskola udvarán is. Az országos ovifoci program keretében pedig az Eszterlánc, a Piros és a Játszóház Óvoda is ovifocipályát kapott. 2017-ben a program immáron ovisport pálya néven folytatódott: október 2-án az Alagi Tagóvodában és a Gyöngyharmat Tagóvodában is átadták az ovisport pályákat.³⁹¹

A Magyar Kajak–Kenu Szövetséggel összefogásban új vízisport-telepet adtak át (2015) a Liget utcánál lévő Duna-parton. Ezzel a régóta eredményesen működő helyi utánpótlás kajak–kenu klub méltó helyre kerülhetett. A sporttelephez kapcsolódóan 2016-ban megnyílt a városi csónaktároló, ahol minden vízi sportokat kedvelő helyi lakos elhelyezheti kenuját, kajakját, vagy akár kölcsönözhet is vízi eszközöket.³⁹²

Vallás. A hívek adományaiból, valamint a váci püspökség és az önkormányzat támogatásával 2015-ben megújult a Jézus Szíve-templom tetőszerkezete és festése. Az elmúlt években a templom közvetlen környezete díszburkolatot kapott, ezzel egy igényes, hangulatos kis tér alakult ki.³⁹³ 2016. június 2-án a városban egy új templom, a görög katolikus Szent Péter és Pál templom felszentelésére került sor. A szertartást Kocsis Fülöp, a Hajdúdorogi Metropólia érseke vezette.³⁹⁴

26. kép: A Szent Péter és Pál templom

Sajtó. Dunakeszi jelenkorát vizsgálva szólnunk kell a városi sajtóról is, amely közelebb hozza számunkra a mindennapok történéseit. A nyomtatott újságok közül kiemelkedik a *Dunakeszi Polgár* című havilap, amely

³⁹⁰ VETÉSI Imre: *Erdész Zoltán: Egy közösségben, egy csapatban sportolhatunk Dunakeszi sikeréért.* In: DP, 17. (2016) 9. sz. 14–15.; VETÉSI Imre: *A sportlétesítmények építése a lakosság életminőségének javítását is szolgálják.* In: DP, 18. (2017) 6–7.; VETÉSI Imre: *Átadták a Magyarság Sportpálya felújított épületét.* In: DP, 18. (2017) 5. sz. 15.

³⁹¹ VETÉSI Imre: *A tudás és a kiemelkedő teljesítmény példaként ösztönöz.* In: DP, 17. (2016) 9. sz. 7.; BESZÁMOLÓ 2010–2014. 33.; MOGYORÓSI [Zsuzsanna]–VETÉSI [Imre]: *Két új sportpályát kaptak a dunakeszi óvodások.* In: DP, 18. (2017) 10. sz. 34–35.

³⁹² BESZÁMOLÓ 2015. 8.; *Megnyílt a városi csónaktároló.* In: DP, 17. (2016) 8. sz. 31.

³⁹³ BESZÁMOLÓ 2015. 4–5.

³⁹⁴ *Felszentelték a Szent Péter és Pál görögkatolikus templomot.* In: DP, 17. (2016) 7. sz. 5.

19 év óta tájékoztatja a lakosságot. A *Polgár* messze a legolvasottabb és leghitelesebbnek tartott lap a városban, mindezt tárgyilagos stílusának és pontos híreinek köszönheti. Értékét növeli, hogy több önkormányzati cikluson keresztül megőrizte vezető szerepét. Mindez tulajdonos-főszerkesztőjének, Vetési Imrének az érdeme, aki fáradhatatlanul dolgozik a lap sikeréért. Az ingyenes, a dunakeszi postaládákba is bedobott újság napjainkban mintegy 18.000 példányban jelenik meg, általában 32 oldalon.

A *Polgár* „testvérlapja” a kéthetente megjelenő *Dunakanyar Régió*, amely egy évfolyammal jár a *Polgár* előtt, vagyis húsz éve tájékoztatja a környék lakosságát, mivel nemcsak Dunakeszin, hanem Fót, Szentendre, Göd, Sződliget, Vác, Verőce, Kismaros, Nagymaros, Zebegény és Szob területén is megjelenik, feldolgozva ezen települések híreit. A jelenleg nyolcoldalas újság Dunakeszinek általában 1-2 oldalt szentel. A lap kiadó-főszerkesztője Vetési Imre.

A rendszeresen megjelenő lapok közül kiemelendő az évente három alkalommal (május, szeptember, december) napvilágot látó *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* című folyóiratot, amely a város helytörténeti lapja. A *Szemle* nem a jelenkor eseményeiről tudósít, hanem a régmúlt történéseit kutatja. A cikkeket helytörténeti kutatók, illetve a helyismeret iránt vonzalmat érző civilek írják. A rendszerint nyolcoldalas lap kiadója a DÓHSZK Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár, szerkesztője Lőrincz Róbert könyvtárvezető. Nagy előnye közé tartozik, hogy a 2008 óta megjelent minden lapszám elektronikusan is, bárki számára hozzáférhető.

2011 tavaszától negyedévente jelenik meg a *Kultúrnegyed* című programfüzet, amely a város kulturális, sport és szabadidős programjait gyűjti össze. Az önkormányzati kiadású programajánlót a VOKE József Attila Művelődési Központ munkatársai szerkesztik.

Az online hírforrások közül elsőként említendő a város honlapja, a *dunakeszi.hu*. A weboldal 2017. szeptemberében megújult, kiemelt funkcióként megjelenik rajta az ügyintézés, a friss hírek és programinformációk. Az online hírportálok közül a legnépszerűbb a *dunakeszipost.hu*. A 2015-ben indult internetes újságban közérdekű és színes hírek, vélemények olvashatók.

DUNAKESZI VEZETŐ TISZTSÉGVISELŐINEK ARCHANTOLÓGIÁJA (1950–)

Dunakeszi VB-elnökei és tanácselnökei (1950–1990)³⁹⁵

Bukovszky Sándorné	1950–1954
Ifj. Gelencsér István	1954–1957
Major Gyula	1957–1960
Dr. Velner Lajos	1960–1973
Török Sándor	1973–1980
Metykó Gyuláné	1980–1988
Villási László	1988–1990

Dunakeszi VB-titkárai (1950–1990)

Nagy Gyula	1950–1957
Dr. Tihanyi Károly	1958–1963
Monori Balázs	1963–1971
Kiss László	1971–1973.01.12.
Dr. Korda Kálmán	1973.01.12.–1975.01.31.
Dr. Jancskár Sándor	1975.02.01.–1988.12.31.
Dr. Simon Ágota	1989.01.01.–01.31.
Dr. Hajas István	1989.02.01.–1990.12.31.

Dunakeszi polgármesterei (1990-től)

Dr. Örményi László	1990–1994
Villási László	1994–1996
Kecskeméthy Géza	1997–2010
Dióssi Csaba	2010–

Dunakeszi alpolgármesterei (1990-től)

Németh István	1990–1994
Kecskeméthy Géza	1995–1997
Erdész Zoltán	1998–2002
Erdész Zoltán, László Zoltán, Szabó Tamás (társadalmi megbízatású)	2002–2006
Erdész Zoltán	2006–2010*
Dióssi Csaba	2007–2010
Erdész Zoltán	2010–

* 2009–2010-ben társadalmi megbízatású alpolgármesterként dolgozott

³⁹⁵ készítette: Lőrincz Róbert

Dunakeszi jegyzői (1990-től)

Dr. Hajas István	1990-2001
Dr. Dóczy István	2001-2004
Dr. Illés Melinda	2004-2011
Dr. Molnár György	2011-

Dunakeszi aljegyzői (1995-től)

Dr. Dóczy István	1995-2001
Dr. Illés Melinda	2001-2004.12.31.
Németh Lászlóné	2005.01.01.-2011*
Dr. Bábosik Dóra	2012-2015
Manhalder Zoltánné	2015.03.01.-2017.07.31.
Dr. Szarvas Aliz	2017.08.01.-

* Fél évig –pályázó hiányában – betöltetlen volt a munkakör.

Dunakeszi Szakorvosi Rendelőintézetének vezetői (1969-től)

Dr. Zalay Bálint	1969.11.01.-1974.05.
Dr. Sántori Árpád	1974.05.-1977.11.
Dr. Tölgyesi Ferenc	1977.11.-1984
Dr. Gódor Ferenc	1984-1987.12.31.
Dr. Molnár László (megbízott)	1988.01.01.-1988.04.30.
Dr. Muskó Alexandra	1988.05.01.-1990.12.31.
Dr. Molnár László (megbízott)	1991.01.01.-01.20.
Dr. Néder Miklós	1991.01.21.-1998.11.30.
Dr. Belső László (önkormányzati biztos)	1998.10.01.-1999.07.31.
Dr. Czalbért Halasi János	1999.08.01.-2007
Dr. Kollár Zoltán	2007-2008.12.31.
Dr. Gógucz Attila	2009.03.-2011.12.31
Erdész Zoltán	2011.12.31-2012.03.
Dr. Pál Miklós	2012.03.-

Dunakeszi rendőrkapitányai (1983-tól)³⁹⁶

Pataki Péter r. őrnagy	1983.01.01.–1988.04.30.
Tószegi István r. őrnagy	1988.05.01.–1990.07.31.
Dr. Dezső Gyula r. százados	1990.08.01.–1991.05.31.
Orlay Ibolya r. százados	1991.06.01.–1991.07.30.
Weltner Sándor r. alezredes	1991.08.01.–1996.08.31.
Dr. Besenyey Gábor r. alezredes	1996.09.01.–2004.02.28.
Dr. Juhász István r. ezredes	2004.03.15.–2006.07.15.
Kovács László r. alezredes	2006.07.16.–2012.03.31.
Péter Zoltán r. őrnagy	2012.04.01.–2012.09.15.
Tóth Csaba r. ezredes	2012.09.16.–

Dunakeszi díszpolgárai (1921–2017)³⁹⁷

Apponyi Albert, gr.	1921
Gömbös Gyula	1931
Johan Béla, dr.	1935
Győrváry Ferencné	1972
Szócs József	
Hajdu Miklós	
Osvay László, dr.	
Pandur József	
Tóth Mária	1990
Jancskár Sándor, dr. (posztumusz)	
Keresztes Mihály	
Örményi László	1994
Dallos Gyula	1996
Sipos István (posztumusz)	1999
Benyovszky Lajos	2000
Brusznay József, dr.	
Gazdaghné Wittner Mária	2001
Oláh Antal, dr.	
Kindler József, dr.	2002
Sellei Zoltán	2003
Erdei Zsolt	2004
Gérecz Attila (posztumusz)	
Szakáll Lászlóné	2005
Varga Lajos	

³⁹⁶ A Rendőrkapitányság 1983-ban jött létre. Készítette: a Dunakeszi Rendőrkapitányság

³⁹⁷ készítette: Lőrincz Róbert

Domokos Mihály, dr.	2006
Szuppán Irén	2007
Kollár Albin	2008
Kurdics József	
Csákó József	2009
Dian József	
Kisida Elek, dr.	2013
Terbe Józsefné	2014
Kecskeméthy Géza	2015
Varga Tibor	2017

Dunakeszi Életmű-díj

Szakáll Lászlóné	2015
Terbe Józsefné	2018

DUNAKESZI AZ 1956-OS FORRADALOMBAN

Az 1956-os forradalom és szabadságharc meglepő módon nem a sztálini típusú rákosista diktatúra éveiben (1949–1953) robbant ki, hanem a későbbi mártír miniszterelnök, Nagy Imre igen komoly politikai–gazdasági–társadalmi enyhülést hozó első, 1953–1955 közötti miniszterelnökségét követően, amikor a rendszer kezdett ismét merevebbé válni.¹ A visszarendeződés ellenében megfogant vitaestek, rendezvények, összejövetelek csúcspontja az 1956. október 23-ai tömegdemonstráció volt, amely estére a rendszer elleni fegyveres fellépéssé vált. A következő napokban egyre több helyen kezdődtek fegyveres összecsapások, mind a fővárosban, mind pedig az ország számos pontján, amelyek a magyar és szovjet katonai és belügyi egységek ellen irányultak.² Az események kedvezően alakultak, hiszen a tömeges megmozdulások, a fegyveres harcok következtében október 28-án úgy tűnt, létrejöhét egy új kormány, amelynek elvei ellentétben állnak a korábbi diktatórikus hatalomgyakorlással. Az új magyar vezetés számos intézkedést hozott meg, illetve tervezett: a beszolgáltatás eltörlése, az Államvédelmi Hatóság (ÁVH) feloszlata, a többpártrendszer újraszervezése, a szovjet csapatok kivonásának kinyilatkoztatása (egyes egységek valóban át is keltek a határon, többségük azonban csak Budapestről vonult ki), koalíciós kormány megalakítása, a politikai foglyok szabadon engedése stb. Október 30-ára megalakult a Nemzetőrség is, amelyben számos korábbi felkelő is szerepet vállalt.³ Az 1956. október 31-én a Szovjetunió Kommunista Pártjának főtitkára, Nyikita Szergejevics Hruscsov (1894–1971) által eldöntött, majd annak következtében 1956. november 4-én hajnalban meginduló szovjet támadás azonban oly elsöprő erejű volt, hogy az új rezsim mellett álló erőknél – politikai síkon, illetve a felkelőkből és reguláris erőkből álló fegyvereseket tekintve – esélyt sem adott. A támadókkal és az őket segítő magyar erőkkal szembeni fegyveres ellenállást november 10–11-ére törtek meg, bár voltak olyan részek az országban – például egyes hegyvidéki területeken –, ahol tovább is kitartottak. A „mecseki láthatatlanoknak” nevezett felkelő csoport megmaradt tagjai például csak november 22-én – Jugoszlávia irányába – hagyták el az országot.⁴

A KSH az események után – kormányzati felszólításra – igen részletes kimutatást készített a veszteségekről. Az összesítő adatok szerint hozzávetőleg 2700 halálos áldozata és mintegy 20.000 sebesültje volt a harcoknak.⁵ A közölnél nagyobb lehetett azonban az áldozatok száma, ugyanis egyes esetekben az anyakönyvi bejegyzések természetes halálként tüntették fel a lőtt sebek okozta halálózást.⁶ Mindez pedig, a mérleg 1957. április 30-ai

¹ Az eseményekre bővebben ld. ROMSICS, 2010. 376–384.

² SZAKOLCZAI, 2001. 24–52.

³ SZAKOLCZAI, 2001. 52–72.

⁴ SZAKOLCZAI, 2001. 59–62., 73–77.

⁵ KSH, 1957. V. 15. 1–2.

⁶ KENDE, 1996. 303.

megvonásáig, a majd 194.000 külföldre menekülttel egészült ki,⁷ összességében 211.000 fő hagyta el az országot 1956 végén, 1957 elején, közülük 170.000-en nem is tértek haza.⁸ A szovjet veszteségek is komolyak voltak, 669 fő elesett, 1540 katona megsebesült, 51-en pedig eltűntek a harcok során.⁹

Dunakeszin viszonylag hamar tudomást szerezhettek az október 23-ai budapesti eseményekről, mivel a fővárosba igen sokan ingáztak tanulni, dolgozni a környező településekről, így a hazatérők első kézből tudták informálni településük lakóit. A Budapestre igyekvők még másnap, azaz október 24-én is igénybe tudták venni a vonatközlekedést, haza azonban már nem tudtak térni, amelynek következtében Dunakesziről és egyéb, a főváros mellett lévő településekről sokan a városban ragadtak.¹⁰

Forradalom Dunakeszin (1956. október 23.–november 3.)

Dunakeszihez kötődik Pest megye első forradalmi megmozdulása. A pártállam állambiztonsága (a belügy) minden megyére – így Pest megyére is – vonatkozóan összeállított egy jelentést, amely településekre lebontva feltüntette az 1956 őszi eseményeket.¹¹ A szerint a váci járás részét képező Dunakeszin október 24-én helybeliek egy része (az állambiztonsági iratok szerint mintegy 300 fő), és a fővárosból a településre érkező felfegyverzett forradalmárok megtámadták, majd lefegyverezték a helybéli rendőrség tagjait. A helyi rendőrség, amely a mai Verseny utcában székel, a kommunista rezsim akarátának egyik végrehajtója volt, így az ott lakók a hatalom gyűlölt jelképeként tekintettek rá.

A munka megjegyzi, hogy *„az őrs szekrényeit kifeszítették, fegyvereket és titkos iratokat kerestek”*.¹² Az elvett fegyvereket nem tartották meg, hanem Sződön leadták.¹³ Az őrsön nagyjából 15 kézfegyverekkel felszerelt rendőr teljesített szolgálatot. A több teherautóval érkező forradalmárok számbeli fölényben voltak, valamint az autók platóján nehézgéppuskákat is hoztak. Az épületet körülfogva hangosbeszélőn szabad eltávozást ígérve megadásra szólították fel a bennlévőket. Sokáig nem jött válasz, majd utolsó felszólításként egy kézigránátot dobtak a rendőrség udvarára, amely végül megtörte a rendőrök elszántságát. Emberéletben nem esett kár, és az épület átvételét követően a bennlévők is szabadon távozhattak. Az egyik visszaemlékező elmondása alapján délelőtt 10 óra előtt már kint lobogott a forradalom jelképe, a nemzeti zászló, amelynek közepéről eltávolították a kommunista címet.¹⁴

⁷ KSH, 1957. VII. 13. 1.

⁸ ROMSICS, 2010. 406.

⁹ KENDE, 1996. 307.

¹⁰ SZAKOLCZAI, 2006. II. 263–264.

¹¹ ÁBTL V-150395. Pest megyei 1956-os monográfia

¹² ÁBTL V-150395. Pest megyei 1956-os monográfia, 189.

¹³ SZAKOLCZAI, 2006. 265.

¹⁴ CSOMA, 2006. 8–9.

Az aznapi események sorában a rendőri erők elleni akció csak a kezdet volt. A Járműjavítóban dolgozó munkások többsége ugyanis bár jelentkezett munkafelvételre, de sztrájkba kezdtek.¹⁵ Dél előtt 10 órakor munkásgyűlést tartottak a kultúrház nagytermében, ahol követelték, hogy az üzem addigi vezetőségét, különösen a legfőbb tisztséget viselő Kurilla Lajost váltsák le, amely utóbbira sor is került. A tömegben a régi szociáldemokraták lettek

1. kép: A dunakeszi rendőrség épülete (1970-es évek)

a hangadók. Mivel a Járműjavító már indulásától, a húszas évektől kezdve a szociáldemokraták fellegvárának számított, vezetőik mindvégig megőrizték tekintélyüket, közülük Kurucz Frigyes, Barabás Gézá és S. Józsefet megválasztották a Forradalmi Munkástanács vezetőinek. Döntöttek arról is, hogy a pártszervezetnek el kell hagynia az üzemet, ez meg is történt. Az üzemi párttitkár ekkor Still Ferenc, váci lakos volt, aki a forradalom egész ideje

alatt nem jelent meg a gyárban. Megszervezték az üzemőrséget is, amely a rendre és az értékekre volt hivatott vigyázni. A forradalom napjaiban munkavégzés nem folyt, de sokan bejártak az üzembe, ők nemcsak az értékekre felügyeltek, hanem saját munkáik elvégzésére is használták a gépeket. Munkahelyükre főként a helybeliek jártak be, a fővárosból, illetve a Vác és Szob térségéből ingázók aktivitása e téren jóval kisebb volt.¹⁶

A forradalom idején Budapest légterének védelmét egy 45 ütegből álló légvédelmi ütegrenszer látta el, ezek egyike (a 33. honi légvédelmi tüzérezred 4. számú ütege) Dunakeszitől 2-3 km távolságban, észak-északkeleti irányban az ún. Tetétlen-dűlőn helyezkedett el. A lövegeket közepes magasságban szálló repülőkre ellen rendszeresítették, de szükség esetén földi célok ellen is be lehetett vetni őket, a honvédelmi mellett viszont egyéb feladatok végrehajtására a katonák nem használhatták azokat. Az üteg parancsnoka Kampf István hadnagy volt. Október 23-án este a többi honvédségi alakulathoz hasonlóan riadót rendeltek el a dunakeszi ütegnél is, az állomány rendezetten készült a harci feladatokra. Mivel más tájékoztatást nem kaptak, így mind a katonák, mind pedig a tisztek zöme jobbára csak a rádióból értesült az eseményekről. Másnap délután egy várható támadás megakadályozása végett egy egységnek ki kellett vonulnia a Járműjavító védelmére.¹⁷ A biztosításra azért volt szükség, mert a gyárat stratégiai okokból mindenképpen meg kellett védeni.

Napról-napra tovább gyűrűztek az események, október 24-én tömegbe verődött emberek vonultak a Járműjavító felé, de az annak védelmére

¹⁵ SZAKOLCZAI, 2006. 265–266.

¹⁶ CSOMA, 2006. 9–10.

¹⁷ VERES, 2006. 90–91.

kirendelt katonákkal nem keveredtek összetűzésbe.¹⁸ Estére már egész Dunakeszin érzékelt a felfokozott hangulatot. A község hírekre éhes lakossága a Tanácsházához ment, amely a forradalom alatt az emberek találkozóhelyévé, fórumává vált, ott hallgatták közösen a rádiót és osztották meg egymással a híreket. A visszaemlékezések szerint egyik pillanatról a másikra felröppent a hír, hogy megemlékezést akarnak tartani a 48-as zászlórúdnál. Az információ futótűzként terjedt a lakosság körében, és csakhamar egy spontán, békés tüntetés szerveződött a mai Március 15-e parkban. Itt a visszaemlékezések szerint a tömeg elénekelt a *Himnuszt*, a *Szózatot*, Szuppán Judit a *Nemzeti dal*t szavalta, majd cserkészdalokat énekeltek. Bár még ma is többen emlékeznek erre, a fellépők és szavalók közül Szuppánon kívül senkit sem sikerült nevesíteni. A tömeg ezután a Fő úton haladva elment a mai Bárdos Lajos Általános Iskoláig, ahol megkoszorúzták a 48-as emlékművet, valamint újfent elénekelték a *Himnuszt* és a *Szózatot*. Később a Béke úti alagúton átmentek Alagra, egészen a templomig, ahol szintén beszédek hangoztak el. A gyertyákkal vonuló tömeg ezt követően újra átkelt a vasúton és a Tanácsházáig haladt. A felvonulók soraiban biztosan ott voltak azok, akik reggel részt vettek a rendőrség lefegyverzésében, ők ekkor már nyilvánosan is helyi fegyveres erő megalakítására buzdítottak. A rendezvény után egy mintegy 20 főből álló csoport visszamaradt, és elment a Fő út mentén lévő temető (mai Kegyeleti park) előtt álló szovjet emlékműhöz, amelyről leverték a vörös csillagot, majd később le is döntötték az obeliszkszerű építményt. A forradalom leverése után a hatalom csak Lucsonyi Józsefet tudta azonosítani a csoportból, aki – bár évekig zaklatták és kihallgatásokra citálták az ügy miatt – egyetlen társa nevét sem adta ki.¹⁹ (Az állambiztonsági iratok a szovjet emlékmű ledöntésének időpontjaként október 25-e éjjelt tüntetik fel.²⁰)

Október 25-én, a légvédelmi laktanya katonái felfegyverezték a Járműjavító munkásai közül a kommunista érzelműeket. A gyárhoz vonuló, fegyvert követelő tömegtől viszont megtagadták, hogy fegyvert adjanak nekik, így az összegyűltek végül dolguk végezetlenül távoztak.²¹

Október 26-án végül megalakították a helyi nemzetőrséget is.²² Annak vezetője Roncsek Sándor lett, akit jól ismert a község, ugyanis egy ideig a helyi konzervgyár DISZ-titkári²³ pozícióját töltötte be. A megalakult testület ekkorra már rendelkezett néhány fegyverrel, de folyamatosan szereztek be újabbakat innen-onnan, például az alagi reptérről vagy a Magyar Önkéntes

¹⁸ VERES, 2006. 91.

¹⁹ CSOMA, 2006. 10–11.

²⁰ ÁBTL V-150395. 189.

²¹ VERES, 2006. 91.

²² ÁBTL V-150395. 189.

²³ DISZ = Dolgozó Ifjúság Szövetsége. 1950. június 18-án alakult meg, szovjet mintára, a Magyar Dolgozók Pártjának vezetése alatt. A 14 és 26 év közötti fiatalokat tömörítette, célja „az ifjúság egyesítése” volt. Az 1956-os forradalom idején felbomlott, 1957-től pedig Kommunista Ifjúsági Szövetség (KISZ) néven alakult újjá.

Honvédelmi Szövetség (MÖHOSZ) gödi egységétől.²⁴ A fegyverek mellett több teherautóra is szert tettek. A nemzetőrség kezdettől fogva nem csak civilekből állt, tevékenykedtek soraikban rendőrök is, ám ők egy idő után nem láthattak el – vagyis eleinte megtehették azt – fegyveres szolgálatot.²⁵

Ugyanazon a napon a felkelők barikádot emeltek a Fő úton, a laktanya vezetése azonban a rend helyreállítása érdekében felkészült annak megsemmisítésére, és azt tudatták a felkelőkkel is. Fegyveres incidensre végül nem került sor, mert a felszólításnak eleget téve megszűntették az úttorlaszt. Még aznap újabb konfliktus alakult ki a nemzetőrség és a katonaság között: Roncsekék ezúttal is fegyvereket követeltek, először az ütegálláshoz, majd a Járműjavítóhoz mentek. Utóbbi helyszínen Kampf hadnagy meghallgatta ugyan Roncsek érveit, de fegyver és lőszer kiadásától ismételten elzárkózott.²⁶

Október 25-e vagy 26-a eseményeihez tartozik a Forradalmi Bizottság megalakítása is. Visszaemlékezések szerint id. Domoszlai Gábor híradótechnikus segítségével beüzemelték a község hangosbemondóját, amelyre időnként a rádiót is kihangosították. A hangszórón bemondták, hogy Tóth János jegyző, a korábban a börtönt is megjárt Lipniczki István zászlós és Kövesdi István jelenjenek meg a Tanácsházán. Az ott összegyűltek, közöttük a község meghatározó tagjai, a fent említett három személyt tették meg a Forradalmi Bizottság vezetőinek, az elnök Kövesdi István lett. Az így felállt szervezet feladata a községi adminisztráció továbbvitele volt, ameddig egy hivatalos választással fel nem állt volna a település új vezetése. A rögtönzött szavazással három olyan ember került Dunakeszi élére, aki a többség bizalmát élvezte. A nemzetőrök mellett ők is berendezkedtek a Tanácsháza épületének a Fő út oldalára eső részében. Működésük során a legfontosabb feladatuk a közellátás fenntartása volt. A központi hatalom összeomlásával ugyanis az áruforgalom akadozni kezdett, és helyi szinten Kövesdiéknek kellett újjászervezni azt. A Forradalmi Bizottságnak ebben nagy segítségére volt Sipos Károly és Horváth György, utóbbi egy élelmiszerüzlet vezetője volt Vácott. Az addigi hivatalos utakat és Horváth személyes kapcsolatait egyaránt felhasználva szerezték be a mindennapi élethez elengedhetetlen árukat. A liszt a Váci Gabonaforgalmi Vállalattól származott, és a nemzetőröktől kapott teherautókon szállították két dunakeszi pékségbe. Ennél nehezebb volt a hús és tejtermékek beszerzése, azok Balassagyarmatról, a cukor pedig Hatvanból érkezett a helyi boltokba. Az árukért nem fizettek, csupán feljegyzések készültek az üzletről, ezeket mind a két fél nyilvántartotta. A Forradalmi Bizottság és a helyi boltok között sem volt pénzforgalom, csak átvételi elismervényt adtak, a boltok viszont ugyanúgy pénzért árusítottak, mint korábban, vagyis élelmiszerosztás nem zajlott.²⁷

²⁴ VERES, 2006. 91.

²⁵ ÁBTL, V-150395. 189.

²⁶ VERES, 2006. 91.

²⁷ CSOMA, 2006. 16–17.

Az október 28-ai fordulat a hadseregére is komoly hatással volt, az alól a dunakeszi laktanya parancsnoka sem vonhatta ki magát. A korábbi napokban mindig a felsőbb parancsoknak és iránymutatásoknak engedelmessé Kampf hozzáállása így alapvetően megváltozott a nemzetőrök irányába, bennük már nem rendbontókat, hanem együttműködő partnereket látott. Tette ezt azért is, mert katonái olyan híreket hoztak a településről, hogy megtámadják a laktanyát, illetve megölik magát Kampfot és a családját is. A hadnagy tehát úgy látta, akkor jár el a legjobban, ha felveszi a kapcsolatot a nemzetőrökkel, amivel elkerülheti a laktanya elleni támadást és megóvhatja a Járműjavítót is. Október 28-án este egy levelet küldött Roncsekéknek, amelyben felajánlotta segítségét és együttműködését, valamint ahhoz 15-20 kézigránátot is mellékelte a nagyobb nyomaték kedvéért. Ugyanaznap az ezredparancsnok a gyártól visszarendelte a laktanyába a katonákat, akik magukkal vitték a korábban szétosztott fegyvereket is.²⁸

Október 29-én dél felé a Forradalmi Bizottságtól néhányan felkeresték a laktanyában Kampf hadnagyot, és arra kérték, tegyen rendet a nemzetőrség háza táján, valamint szervezze újjá azt. Kampf elfogadta a felkérést, és másnap elment a nemzetőrök főhadiszállására, a rendőrségre, ahol találkozott Roncsekkel. A közöttük lévő feszült viszony miatt, illetve azért, hogy a döntésben minden forradalmi intézmény részt vegyen, mindketten átmentek az Forradalmi Bizottsághoz, hogy velük együtt vitassák meg a dolgokat. Itt megállapodtak abban, hogy a két fegyveres szervezet a jövőben együtt fog működni, a parancsnok továbbra is Roncsek lesz, de a hadászati tapasztalatokkal rendelkező Kampf mindenben segíti őt. A hadnagy javaslatára elhatározták, hogy a nemzetőrséget egy hivatásos fegyveres szervezethez teszik hasonlatossá. Ennek első lépéseként revízió alá vették az állományt, és a továbbiakban csak katonaviselt embereknek adtak fegyvert. A megmaradtakat három csoportba osztották, azok felváltva látták el a járőrözést, a készenléteket, illetve pihentek, a járőrözések során igazoltatásokat is végeztek. Kampf az állomány megerősítése céljából néhány katonát is kirendelt a forradalmárokhöz, ők elsősorban a járőrparancsnoki tiszteket töltötték be. Az igazoltatások során tíz ÁVH-st vittek be kihallgatásra, a két tiszteket először a nemzetőrök hallgatták ki, majd Újpestre szállították őket, a nyolc sorkatonát pedig – testi épségük megőrzésének érdekében – Kampf a laktanyába vitette.²⁹ Több, a felkelők mellé kirendelt katona neve is ismert: Koppány Károly őrmester, Csikor Imre őrvezető, Besztercei Ferenc tizedes, Szabados Tamás őrvezető, Istvánszki István őrvezető és Klein Rudolf.³⁰

Ezt követően került sor a megye egyetlen eddig ismert katonai akciójára is, a településtől nem messze állomásozó légvédelmi üteg katonái ugyanis október 31-én fegyveres összeütközésbe keveredtek a szovjetekkel.³¹ (Az incidens dátumát az állambiztonsági iratok 1956. október

²⁸ VERES, 2006. 92.

²⁹ VERES, 2006. 92.

³⁰ CSOMA, 2006. 20.

³¹ SZAKOLCZAI, 2006. 277.

30-ként jelölték meg.)³² Annak előzményeként, október 30-án délután megérkezett az Országos Légvédelmi Parancsnokság (OLP) felhívása az üteghez, miszerint a szovjet alakulatokat 12 órán belül kivonják Budapestről. Amennyiben ez nem történik meg, felkészülnek a fegyveres összecsapásra is. Másnap az ezredparancsnok kiküldött az ütegekhez egy módosítást, amely megtiltotta, hogy a szovjetekkel szemben fegyveresen lépjenek fel, kérdés azonban, hogy az eljutott-e a dunakeszi üteghez. Az OLP ultimátumának kihirdetése után, a telefonügyeletet ellátó őrzető jelentette, hogy távmondattal érkezett, amely parancsot ad arra, hogy két löveggel vonuljanak le a község védelmére. Kampf István a távmondattal hitelességének ellenőrzése nélkül felállította a lövegeket. (A lövegek parancsnoka Herceg József szakaszvezető, illetve Szatmári Vendel tizedes, mindkettőjük közvetlen felettese pedig Murvai hadnagy lett.)³³ A két fegyvert a Fő út mellé, a temetőnél helyezték el. Kampf ugyan azt nem közölte, de az OLP közleményéből, valamint a lakosságban és a katonaság nagy részében kialakult szovjetellenes hangulatból az volt érezhető, hogy a lövegeket a szovjetek ellenében telepítették a községben, megakadályozandó visszatérésüket. Az egyik löveg a temető Budapest felőli sarkához, a Kardos pékséghez, a másik pedig kb. száz méterrel északabbra, a sírkert Vác felé eső végéhez került. Mivel közvetlen telefon-összeköttetés csak a laktanya és Kampf szállása (Bajtárs u. 22.) között volt, az ágyúk kommunikációs szempontból meglehetősen elszigetelten működtek, ami hozzájárulhatott a későbbi eseményekhez. A telepítés végrehajtását Kampf István később személyesen ellenőrizte, azt is kikötötte, hogy tüzet nyitni csak tiszt parancsára lehet, vagy ha megtámadják őket. Az éjszaka nyugalomban telt, de 31-én hajnalban 8-10 tankból álló harckocsi raj hajtott át a településen Budapest irányába, azokat felszólítás nélkül továbbengedték. Virradat után sok kíváncsiskodó érkezett a lövegekhez. Kilenc óra felé négy harckocsi tűnt fel Vác irányából a Fő úton, mire a löveg (a továbbiakban csak a pékségnél lévő eseményekre szorítkozva) kezelői betöltötték ágyúikat, és készségben vártak. Az egyik járművön nemzeti színű zászlót láttak, abból megtudták, hogy magyarok közelednek. Közelebb érve látszott, hogy a harckocsik között egy személyautó is halad, Mindszenty József hercegprímással, aki integetett is a tömegnek. Ezt követően egy szovjet tartály-, majd egy biztosító kocsis haladt el a Fő úton Vác felé tartva. (A Vác mellett fekvő Máriaudvaron volt a szovjet hadsereg egyik üzemanyagbázisa, ahonnan a fővárosban lévő csapatokat látták el utánpótlással.) Amikor az üres tartálykocsi és a kíséret áthaladt Dunakeszin, már több százan voltak a löveg körül, és egyre erőteljesebben követelték a szovjet járművek megtámadását. Murvai, látva a felfokozott hangulatot, elsieltett telefonálni a tiszti lakásokhoz, hogy kapcsolatba léphessen a laktanyában tartózkodó Kampffal, aki azt parancsolta beosztottjának, hogy mindenképpen akadályozza meg a szovjet gépjárművek

³² ÁBTL V-150395. 190.

³³ CSOMA, 2006. 21.

kilövését, ha kell, az ágyúkból vetesse ki az ütőszeget és a katonákat vonja ki az állásaikból. Ezután Kampf Darvasi Pál hadnagyot, az üteg politikai tisztjét küldte az ágyúhoz, hogy akadályozza meg a fegyver használatát. Eközben a nemzetőrök vezetője, Roncsek Sándor azt az utasítást adta, hogy egy különítmény a község északi részén, a sportpályánál foglaljon el tüzelőállást, majd a visszatérő tartálykocsit vegye tűz alá. A nemzetőrök az út menti árkokban meghúzódva várták a szovjeteket. A két szovjet jármű hamarosan visszaért Dunakeszire, elől a tartálykocsi haladt, majd néhány száz méterre mögötte a biztosító kocsis, egy platós teherautó. A nemzetőrök tüzelni kezdtek a tartálykocsira, de a lövések nem tettek kárt benne, és továbbhajtott, a mögöttük haladó teherautóról viszont lövéseket adtak le, amit a nemzetőrök viszonoztak. Megállítani azonban nem tudták, így üldözni kezdték, és a temető környékén igyekeztek újabb tüzelőpozíciót felvenni. A tűzharc során a szovjet teherautóban jelentős károk keletkeztek, így az nem tudott egyenes vonalban haladni. A löveg és a temető környékén mindeközben a honvédeken kívül akkorra már sok fegyveres nemzetőr is volt, egyesek lövészállást foglaltak el, mások pedig erőteljesen követelték – szidalmazással, fenyegetéssel – a löveg kezelőitől, hogy tüzeljenek. Időközben a tartálykocsi kétfős személyzetével elérte a lövegeket, és továbbhaladt. Hamarosan megérkezett a biztosító kocsis is, amelyen nyolc szovjet katona ült, a kocsis sofőrje a pékség előtt álló lövegtől nem messze leállította a jármű motorját. A megálló teherautóból egy szovjet százados szállt ki, akinek sérülés volt a fején. A tiszt a löveg felé indult, és az ágyú parancsnoka, Herceg József is odament hozzá, aki oroszul nem tudván, magyarul, illetve gesztikulálva azt magyarázta neki, hogy forduljanak vissza, mert veszélyben vannak, ezt követően pedig visszafordult és elindult a löveg felé. A fegyveres civilek egy része közben hangosan zúgolódott, mert hallották, hogy a szakaszvezető „csak” elküldte a szovjeteket. A szovjet tiszt is visszafordult a sajátjai felé, amikor egy lövés dördült el, amit a peranyag szerint a löveg 1-es számú kezelője adott le kézfegyveréből, megsebesítve ezzel a tisztet.³⁴ Az említett katona Czédli István volt.³⁵ A belügyi iratok szerint ugyanakkor a szovjet tiszt pisztolyával lőni kezdett a vele szemben állókra. Az viszont nincs feltüntetve az anyagban, hogy mindezt önvédelemből tette vagy támadólag lépett fel.³⁶ A teherautón lévő szovjet katonák lőni kezdtek, mire a szétszóródott nemzetőrök is viszonozták a tüzet. Herceg a löveg felé rohant, és amikor a közelébe ért, a hangzavarban sokan úgy hallották, elhangzott a tűzparancs, mire az ágyú leadott egy lövést a szovjet gépkocsira. A későbbi perben Herceg tagadta a vádat, hogy ő adott volna parancsot, így a bizonyítási eljárás során Korszós Józsefet, az üteg 2-es számú kezelőjét tették felelőssé. A lövés a teherautó motorházát találta telibe, abból nagy füst szállt fel, majd a kocsis teljesen lángba borult. Ezután gyorsan még két lövést leadott az ágyú, de azok

³⁴ VERES, 2006. 93–96.

³⁵ CSOMA, 2006. 22.

³⁶ ÁBTL V-150395. 190.

nem találták el a célpontot, mivel a löveg nem volt rögzítve és elmozdult. A még élő szovjetek leugráltak a platóról, és mintegy 15 percig tartó tűzpárbaj vette kezdetét.³⁷ A lövöldözésben a nemzetőrök oldaláról Cserepkai István megsebesült, és később bele is halt a sérülésbe.³⁸ Az elmondások alapján – a temető menti árokban lóállásban lévő – Cserepkainak a robbanáskor egy repesz a gerince tájékán a hátába fúródott. Az összecsapás után, amikor kocsira tették, hogy Budapestre kórházba szállítsák, még eszméleténél volt, a fővárosba azonban már nem érkezett meg, mivel a község határában elhunyt.³⁹ A teherautón ülő nyolc szovjet katona közül egy maradt életben,⁴⁰ de ő is megsebesült. Csak hosszas keresgélés után találták meg a nemzetőrök, majd kihívták hozzá Osvay László körzeti orvost, aki a helyszínen megnézte a sérültet, majd bevitték egy pesti kórházba, ahol ellátták és később felgyógyult.⁴¹

Csak az események után érkezett a helyszínre az üteg politikai tisztje, aki parancsot adott a lövegek visszavonására. Ezt az újpesti flottillások segítségével sikerült megtenni, akik a robbanás füstjét látva érkeztek a községbe, majd tehergépkocsijukkal visszavontatták az ágyúkat a lakanyába.⁴² A Fő út – a visszaemlékezések szerint – valóságos csatatérnek tűnt. A lángoló roncsot a helyi önkéntes tűzoltók eloltották, majd miután kiemelték az összeégett testeket, letolták az útról. Az öt lőfegyvertől elesett katonát özv. Bellók Mihályné sírásó korabeli vallomása szerint a szovjet hősi emlékmű melletti területen temették el még aznap, míg a két összeégett holttestet négy nappal később a temető belterületén hantolták el. Cserepkai Istvánt díszsortűz mellett búcsúztatta a Nemzetőrség, erre 2-3 nappal a harc után került sor. Az emberek körében nagy megdöbbenést keltett a kiégett jármű és a halottak látványa, mindenki visszariadt az események után, és a megtorlástól tartottak. Még az incidens napján egy szovjet repülőgép érkezett Dunakeszi légtérébe, és több kört is megtett az eset helyszíne fölött.⁴³ A nemzetőrség szintén tartott a megtorlástól, így

2. kép: A szovjet katonákkal való össze-tűzésnek emléket állító tábla

³⁷ VERES, 2006. 96.

³⁸ ÁBTL V-150395. 189.

³⁹ CSOMA, 2006. 27.

⁴⁰ ÁBTL V-150395. 189.

⁴¹ CSOMA, 2006. 27.

⁴² VERES, 2006. 96.

⁴³ CSOMA, 2006. 28.

elővigyázatosságból őrszemeket küldtek fel a templomtoronyba, ahonnan jelezni tudták, ha szovjetek közelednek. A tőlük érkezett beszámoló szerint szovjet harckocsik tartózkodtak a település mellett két kilométerre fekvő zsidó temetőben, de nem mozdultak el a helyükről.⁴⁴

A későbbi beszámolók szerint az üteg katonái nem értékelték egyöntetűen a történeteket, sokan elítélték azt, Kampf is, volt viszont, aki helyeselte társai tettét. Az eset kapcsán a légvédelmi ezredparancsnokság szinte rögtön vizsgálatot rendelt el, amelynek eredményeképp Kampf Istvánt nem találták felelősnek a történetekért.⁴⁵

Történetek további tragikus események is dunakeszi lakosokkal. A fiatal, mindössze 15 éves Pálincás István egy budapesti szakközépiskolában tanult. A forradalom napjaiban a Corvin közben csatlakozott a forradalmárokhoz. A harcok során haslövés érte, amely miatt a Péterfy Sándor utcai kórházba szállították, ahol az alagsor volt kijelölve a harcokban megsérültek ápolására. Ezt megtudták a szovjetek is, és egy alkalommal egy kivégző alakulatot küldtek oda, amely az alagsor sebesültjeit agyonlőtte. Csupán egy túlélő maradt, ő később, novemberben 10-e körül értesítette Dunakeszin Pálincás István családját, akik addig nem is hallottak a fiúkról, így titokban azt remélték, hogy Nyugatra távozott. Szintén Budapesten, a Kossuth téren lezajlott sortűz áldozata lett Molnár Péter. Ő gyanútlan nézelődőként keveredett az október 25-én összegyűlt, jelszavakat skandáló tüntető tömegbe, amelyre tüzelni kezdtek. Családja úgy hitte, Molnár is odaveszett, később egy hozzátartozója meg is találta egy fővárosi kórházban a halottak között.⁴⁶ A Parlament előtti mézszárlás 50-70 áldozattal járt, továbbá igen sok sebesültje is lett a lövöldözésnek. Hogy ki adta le az első lövéseket, a karhatalmisták a Földművelésügyi Minisztérium tetejéről vagy a szovjet egységek, máig nem tisztázott. Az biztos, hogy egy idő után a magyar erők lőtték a tömeget és a szovjeteket is, a szovjetek pedig viszonzták a tüzet, de szintűgy lőtték a tüntetőket is.⁴⁷

A forradalom leverése

Az 1956. november 4-ei hatalmas túlerejű szovjet támadást követően a nemzetőrök, a további fegyveres harcot kilátástalannak ítélve, a Dunántúlra menekültek. Egy részük hazatért, többen azonban Roncsekkal az élen nyugatra távoztak a nyitva lévő határon keresztül. Útjuk a határig nem volt zavartalan, fegyveres konfliktusba is keveredtek közben szovjet katonákkal. Annak következtében veszteségek is érték a csoportot.⁴⁸ Egy ügynökjelentést alapul véve a nemzetőrök – Kiss jelentésében a nemzet-

⁴⁴ VERES, 2006. 97.

⁴⁵ VERES, 2006. 96–97.

⁴⁶ CSOMA, 2006. 34–35.

⁴⁷ SZAKOLCZAI, 2001. 36–38.

⁴⁸ VERES, 2006. 97.

őrök megnevezésére következetesen a *banda* szót használta – november 4-én délelőtt kezdték az átkelést a Dunán. Elmondása alapján mintegy 250 fegyveres volt közöttük, és 12-14 autóval rendelkeztek. A csoportban nemcsak dunakesziek voltak, akadtak főtiak és alsógödiiek is. A jelentés szerint a csoport az átkelést követően megszállt Szentendrén a Dreher kastélyban, és csak november 6-án vonult tovább nyugat felé. Ekkor azonban már az eredeti létszám kiegészült a hozzájuk csatlakozott szentendreiekkel is.⁴⁹ Az elmondások alapján a gépkocsikat Roncsek szerezte a konzervgyárból. Azok között megtalálható volt a kizárólag fegyvereket és lőszer szállító, az üzemanyag ellátást fedező autó, de szolgálatba állítottak külön csak az élelmiszerellátásra szakosodottat is.⁵⁰

3. kép: Hernádi József emléktáblája a Fő úti lakóházon

A szovjet erők elleni harc hősi halottjai közé tartozik a város posztumusz díszpolgára, a kiváló sportoló és költő Gérecz Attila is, akit 1950. december 8-án tartóztattak le összeesküvés és hazaárulás vádjával, majd 15 évnyi börtönbüntetésre ítélték. Gérecz 1956. október 30-án szabadították ki a Kozma utcai Gyűjtőfogházból, majd az Írószövetség tagjaival találkozva ő fogalmazta meg a *Kiáltvány a Nemzethez* című írást, amit a rádióban is felolvastak. 1956. november 4-én csatlakozott a benyomuló szovjet erők ellen a küzdelmet felvevő utcai harcosokhoz, az elbeszélések szerint két szovjet

⁴⁹ ÁBTL M-15212. Kiss Rezső ügynök jelentései. Jelentés. Bp., 1957. november 20. 53.

⁵⁰ CSOMA, 2006. 29.

tankot harcképtelenné tett, egy harmadikról azonban halálos lövés érte. Halálhíréről a család barátja, Duchzel Mária értesült, aki a Klauzál téren temette el. Gérecz Attila – viszontagságokat is megélt – sírja a Fiumei sírkert 21-es parcellája áll Budapesten.⁵¹

Az 1956 őszi események után a kormányzatot különösen foglalkoztatta, hogy kik voltak azok, akik a forradalommal szimpatizáltak, annak oldalán esetleg fegyvert is ragadtak. Ennél fogva a *Népszaváról* rövid időre *Népakaratra* átkeresztelt napilap is – a rezsim nézőpontjának megfelelő hangvétellel – hírt adott arról, amikor 1956 decemberében egykori dunakeszi nemzetőrököt fogott el közösen egy újpesti karhatalmista csoport és több rendőr, és ezen apropó kapcsán részletezte és értékelte is nemzetőri tevékenységüket. A tudósítás szerint a csoport „*gátlástalan bűnözőkből és politikai kalandorokból*” állt össze, akik a forradalom napjaiban „*ahelyett, hogy valóban a nemzetet őrizték volna, uszítani, rabolni, tékoználni kezdtek*”. Működésük során ugyanis köztisztületben álló kommunistákat zaklattak, mondván, hogy ÁVH-sok, többeket közülük ismeretlen helyre is szállítottak, és azóta sem kerültek elő. A cikk szerint fosztogattak, megszállták a községben lévő rendőrséget, hogy – a rendőrőrs elleni akció újabb, sajátos értelmezését adva – az értékes felszerelést szétosszák egymást között. A csoport egyéb tevékenységét szabotázsaként értelmezte a sajtóorgánum, a leírás alapján megtámadtak egy vízművet, kisiklattak egy munkásvonatot – az akciónál Nichmond/Nikmond Bélát nevezik meg vezetőként –, illetve megpróbálták felrobbantani egy vasúti hidat. A cikkben elhangzottak alapján a nemzetőrség nagy része „*tizenhat rabolt gépkocsival*” nyugatra indult, és az autókon szállították a rablások során szerzett javakat is. A kihallgatásokra hivatkozva a *Népakarat* Wachter Leót nevezte meg vezetőként, illetve közölte, Wachter azt tervezte, hogy a Bakonyban lévő, még harcban álló forradalmárokhoz csatlakoznak, ám ez nem valósult meg, mert egy társa lelőtte őt, és „*egy Roncsek nevezetű ember*” lett az utódja. A cikk szerint Roncsek ezt követően „*végképp nem tudta együtt tartani a családott bűnözőket*”. Így egy részük nyugatra távozott, egy részük viszont visszatért Dunakeszire, ahol

„rettegésben tartották a környéket, veszélyeztették a közbiztonságot, ablakokat vertek, a község több lakóját megfenyegették”.

Az 1956 őszen a szovjetek ellen fegyvert ragadók homogén csoportként, általában bűnözőként való ábrázolása ezúttal is megjelent, a cikk arról számolt be ugyanis, hogy a dunakeszi nemzetőrök egyike

„közismerten részeges, züllött »falurossza«, aki egy ízben, amikor fegyver volt a kezében, a tulajdon családját rémítette halálra. Másikuk: [...] Rovott múltú: első ízben betöréses lopásért, másodízben szemérem elleni erőszakért ült börtönben”.

⁵¹ CSOMA, 2005. 65–66.

A rajtaütés során összesen hét főt tartóztattak le, Ritter Jánost, id. Czagán Józsefet, Nichmond Bélát, Nagy Ferencet, Flórián Istvánt és két meg nem nevezett fiatalkorút, továbbá nagy mennyiségű fegyvert és lőszert is lefoglaltak.⁵²

A kormányzat részéről elhangzott állítások miatt érdemes a felkelők és nemzetőrök társadalmi összetételét közelebbről is megnézni. A különböző felkelőcsoportok és a megtorlás során kivégzett 229 személy foglalkozását, hátterét vizsgáló munkák alapján nem igen lehet homogén csoportról beszélni. Bár nagyobb részük, budapesti felkelőcsoportokat és a már említett 229 főt tekintve, mintegy 70 százalékuk munkásszarmazású volt, közöttük egyaránt voltak szak-, segéd- és betanított munkások. A többi fegyvert ragadónak legalább a fele pedig ipari tanuló vagy egyetemista, illetve főiskolás volt, de voltak közöttük értelmiségiek és más foglalkozást űzők is.⁵³ Ahogy a dunakesziek esetében is voltak fiatalkorúak a letartóztatottak között, a forradalom egészét tekintve is nagyarányú volt a fiatalok részvétele. A bevezetőben említett mintegy 2700 haláleset közül 2502 volt dokumentált, azaz bejelentett,⁵⁴ közülük 17,8 százaléknyi a tizenöt és tizenkilenc évesek korcsoportjából került ki, 4,2 százalékuk pedig tizenöt évnél is fiatalabb volt.⁵⁵ A forradalom harcaiban részt vevők kapcsán gyakran elhangzott a kormányzat részéről az a vád, miszerint sok volt a bűnöző soraikban. A harcot választók között valóban voltak jó néhányan, akik köztörvényes bűnökért voltak börtönben korábban, az eseményekben részt vettek azonban interjúkban, visszaemlékezésekben egyöntetűen úgy nyilatkoztak – azok is, akik korábban hasonló cselekedet miatt priusszal rendelkeztek –, hogy az 1956-os események idején mindenki igyekezett megakadályozni a lopásokat, és egyéb köztörvényes bűnöket.⁵⁶

Több cikk adott hírt arról, hogy fegyverrejtegetésen értek dunakeszi lakosokat. Egy terjedelmes beszámoló szerint az egyik ilyen eset szilveszter éjszakáján történt, amikor az újpesti karhatalmisták szálltak ki a községbe, ahol a fegyverbirtoklás előzetes gyanúja alapján több házban is házkutatást tartottak. A lírai, de egyben igen határozottan a kormányzati álláspontot képviselő szellemben íródott munkának a szerzője egyben narrátor is, aki a leírás szerint maga is részt vett megfigyelőként az éjszakai akcióban. A beszámoló alapján a fegyverbegyűjtés oka az volt, hogy

„békés parasztoknak, gyári munkásoknak csak fejszével kell lefeküdniük, mert nem tudják, hogy melyik éjszaka ugrasztják ki őket az ágyból fegyveres támadók”.⁵⁷

⁵² *Veszedelemes ellenforradalmár bűnöző banda került hurokra Dunakeszin.* In: *Népakarat*, I. (1956) 38. sz. 3. (1956. december 28.)

⁵³ KOZÁK, 1999. 274–275.

⁵⁴ KSH, 1957. V. 19.

⁵⁵ KSH, 1957. V. 15.

⁵⁶ KOZÁK, 1999. 258.

⁵⁷ *„Könnyű” éjszaka géppisztoly, kézigránát és 70.000 forintos gyógyszerzsákmánnyal. Éjszakai portyán az újpesti karhatalommal.* In: *Népakarat*, II. (1957) 1. sz. 7. (1957. január 3.)

Az írás alapján egy fiút tartóztattak le fegyverrejtegetés gyanújával, aki a kihallgatáskor eleinte tagadott, ám mind nála, mind másoknál találtak fegyvert, egy helyütt 70.000 forint értékű külföldi gyógyszert és 20.000 forint értékű rádiótechnikai műszert is felleltek. Az eredményes razzia után az éjszaka értékeléseként érzékletesebb ismét a szerző kissé modoros szavait idézni:

„Az autók Pest felé fordultak. Nem látszik fáradtság a kemény arcokon. Azt mondják: viszonylag könnyű éjszaka volt. Könnyű éjszaka? Nem! Olyan éjszaka, amely után kevesebb fegyver dördül el Dunakeszin”.⁵⁸

A fegyverrejtegetést olyannyira komolyan vette a kormányzat, hogy igen komoly büntetést szabtak ki érte. 1957 januárjában a dunakeszi illetőségű Péntek Ferenc postai alkalmazottat ítélték halálra, mert az 1956 novemberében szerzett két puskát és a hozzá tartozó 220 töltényt nem adta le az arra megszabott határidőig.⁵⁹ Péntek neve nem található meg a forradalom után kivégzettek névsorában, ezért valószínűleg a másodfokú eljárás során enyhébb büntetést kapott. Néhány héttel később pedig 15 éves börtönbüntetést róttak ki egy volt dunakeszi nemzetőrre, valamint egy polgárőrre, Pálinkás István fuvarozóra, akinél két géppisztolyt találtak.⁶⁰ Országosan nézve a fegyverrejtegetés nem tartozott ugyan a megtorláskor felhozott vádak között a leggyakoribbak közé, de így is tizenöt főt végeztek ki miatta, börtönbe pedig, a forradalmi tett miatt kirótt több mint 20.000 börtönbüntetés közül 14.378-at tekintve, 1966-an kerültek. A kivégzettek elleni vádak amúgy a következők voltak: fegyveres harc, november 11-e utáni ellenállás, közösség, szervezet irányítása, vezetése, a már említett fegyverrejtegetés, népítéletben való részvétel (ez a lincselést takarja, amely főként a fővárosi Köztársaság téren lévő pártház ostromakor elkövetett ávosok elleni lincseléseket jelenti), köztörvényes bűncselekmények elkövetése, adatszolgáltatás, egyéb. A teljesség kedvéért érdemes megnézni a börtönbüntetésre ítélték elleni vádakot is: államrend elleni szervezkedés, izgatás, itt is megjelenik, ahogy már említettem, a fegyverrejtegetés, tiltott határlépés, egyéb.⁶¹

A községi tanács 1956. november 25-ei ülésén készült jegyzőkönyv a község forradalom utáni működésének részleteibe enged betekintést. Annak érdekessége az, hogy a testület szellemisége még nem tért vissza az 1956. október 23-a előtti időkhöz, hanem egymás mellett létezett, sőt, együtt is működött a tanács végrehajtó bizottsága és a Forradalmi Bizottság. A

⁵⁸ „Könnyű” éjszaka géppisztoly, kézigránát és 70.000 forintos gyógyszerzsákmánnyal. Éjszakai portyán az újpesti karhatalommal. In: *Népakarat*, II. (1957) 1. sz. 7. (1957. január 3.)

⁵⁹ Két halálos ítélet fegyverrejtegetés miatt. In: *Népakarat*, II. (1957) 7. sz. 3. (1957. január 3.)

⁶⁰ Fegyverrejtegetőket ítélt el a statáriális bíróság. In: *Népakarat*, II. (1957) 26. sz. 8. (1957. február 1.)

⁶¹ SZAKOLCZAI, 2001. 92–93.

végrehajtó bizottság elnöke meglepő felütéssel kezdte, előadta ugyanis, hogy kétéves munkájukról szabadon, kötött szöveg nélkül számolhat be, és ezt az „október 23-i hősök harcolták ki”. Majd ugyanabban a hangnemben is folytatódott az elnök mondandója. A beszámoló alapján a termelőszövetkezetek ügye volt az elmúlt években az egyik alapvető kérdés, amelynek kapcsán kijelentette: a vb.

„tapasztalta és tudatában volt annak, hogy a Termelőszövetkezeteket a községben az erőszakpolitika alapján hozták létre”.

És bár azokat a felsőbb utasítás miatt elfogadták, a munkájukon meglátszott, hogy a tagok nem szívesen vettek részt munkájukban, továbbá sok panasz érkezett a tagosítás miatt is. A téjesztagok és az egyéni gazdák között húzódoó ellentéteket meg is próbálták rendezni, de ahhoz nem kaptak kellő segítséget. Ezek után szó esett a túlzott bürokratizmusról, általánosságban a szociális és kulturális kérdésekről is. Majd elhangzott a termelőszövetkezeti mozgalom kapcsán az is, hogy a vb. továbbra is a nagyüzemi gazdálkodás mellett áll, de az csakis az önkéntesség elve alapján történhet. A feloszlott Előre Tsz feloszlatási határozatával egyetértett, és a két már korábban is nem az alapszabály alapján működő tszcs. földjeiből is kiviheti a földjét, aki akarja. A hozzászólásokban a vb. számára fontos lakossági támogatást, a földrendezés mielőbbi végrehajtását, a termények mielőbbi piacra vitelét és a hősi halottak családjainak támogatását hangsúlyozták. Továbbá az egyik hozzászóló is megjegyezte, hogy

„a sok igazságtalanság következtében érlelődött meg október 23-a és ezt a fiatalság pusztta kézzel vívta ki és erre büszkék vagyunk”.

A tanácsi határozat a felvetett kérdéseket foglalta össze. Mint feljebb már elhangzott, a községben még ekkor is működött a Forradalmi Bizottság, amely a vb.-vel közösen tett javaslatot arra, hogy hívják vissza azokat a vb. tagokat, akik nem élvezik a lakosság támogatását.⁶²

Ezt követően a községi tanács jó ideig nem működött, csak a következő év tavaszán látott újra, immár a régi szellemiségben munkához. Az 1957. májusi ülésén is szó esett természetesen az októberi–novemberi eseményekről. A napirend megtárgyalásának elején, amikor a legutóbbi, még 1956 őszén megtartott ülés óta eltelt időszak történéseiről esett szó, a végrehajtó bizottság elnöke „marxista-leninista” értelmezése szerint ellenforradalomról beszélt, amelyet alátámaszt az is, hogy a tanácsok és a végrehajtó bizottságok nem végezheték munkájukat, megdőntötték a nép hatalmát, züllesztették a pártot, zászlókat égettek, a tőkések gyáraikat, bankjaikat, földjeiket akarták visszaszerezni, a kormány jobbra tolódott stb. Az elnök

⁶² MNL PML XXIII. 734. a. Dunakeszi Községi Tanács iratai. Jegyzőkönyv. Készült Dunakeszi község Tanácsának 1956. évi november hó 25-én megtartott üléséről. 4. d. Idézetek: 1., 3.

megemlíttette, hogy Dunakeszin sem működhetett a tanács és a vb., illetve ellehetetlenítették a párt működését,

„megfenyegették a funkcionáriusokat, sőt listát készítettek a kommunisták és haladó-szellemű pártonkívüliekről”.

A régi rendszer restaurálásának szándékát bizonyítja az elnök szerint az is, hogy a Forradalmi Bizottság ülésének megnyitójára a régi főjegyzőt kérték fel. Az elnök

„Emlékeztette a tanácstagokat, hogy a nagy magyarkodás mellett ledöntötték a Szovjet hősi emlékművet [...] Elmondta, hogy a község »biztonságáért« kik voltak a felelősök s nem csoda hogy egyesek házát kővel megdobálták”.

A beszámoló elhangzása után kisebb vita alakult ki a részleteket illetően, a reakciók egyike szerint, miután állítása szerint a tanácstag több emberrel is beszélt erről, és

„valamennyinek az a véleménye, hogy a magyar nép egyetlen tagjának sem volt haszna az októberi eseményekből”.

Válaszában az elnök hangsúlyozta, hogy a

„Szovjetunióinak és a népi demokráciának nem származott erkölcsi kára az októberi ellenforradalmi eseményekből, hanem inkább megmutatkozott a munkásszolidaritás szép példája”.

Szóba került az is, hogy az egyik tanácstagra az összeférhetetlenség gyanúja vetül, az illető ugyanis tagja volt a Forradalmi Bizottságnak, az ügyet az összeférhetetlenségi bizottság fogja tárgyalni. Az ezek után elfogadott tanácsi határozat (1/1957. Tsz tanácshatározat) azt is tartalmazta, hogy a múlt év november 30-án, „az ú. n. forradalmi bizottság” által tartott ülés összes határozatát és intézkedését törvénytelennek nyilvánítja.⁶³

Verbai Árpádnak, az említett tanácstagnak az összeférhetetlenségi ügyét a következő ülésen tárgyalták meg. A felszólalások szerint, a sort az összeférhetlenségi bizottság elnöke nyitotta, értékelése szerint az érintett tanácstag ugyan hibát követett el, amikor be akart kerülni a Forradalmi Bizottságba, de ott vétséget nem követett el, tevékenysége a közellátás zavartalanságát biztosította. Ennél fogva, az egyöntetű véleményeknek köszönhetően, a tanácsi határozatban nem mondták ki Verbai összeférhetlenségét.⁶⁴

⁶³ MNL PML XXIII. 734. a. Jegyzőkönyv. Készült Dunakeszi község Tanácsának 1957. évi május hó 23 napján este 8 órakor megtartott üléséről. 4. kötet 1–4. Idézetek: 2., 3.

⁶⁴ MNL PML XXIII. 734. a. Készült Dunakeszi község Tanácsának 1957. évi június hó 20 napján este 8 órakor megtartott üléséről. 4. kötet 12–13.

A megtorlás

Már közvetlenül a forradalom leverését követő napokban megjelentek a községben a szovjet hadsereg képviselői, hogy kivizsgálják a történeteket és megkeressék a felelősöket. Mivel a nemzetőrök vezetői ekkor már kivétel nélkül emigráltak, a Forradalmi Bizottság vezetőit faggatták ki, akik annyit tudtak mondani – ami egyébként igaz is volt –, hogy ők csak a rend fenntartása és a közellátás folyamatossága felett őrködtek, fegyver nem volt a kezükben. A szovjetek elfogadták a választ, mivel nemcsak az érintettek, hanem az egész község egyöntetűen is ezt állította. A nyomozás ekkor egy időre alábbhagyott, majd 1957-ben újra vizsgálni kezdték az ügyet, februárban katonai orvosok jártak a dunakeszi temetőben és exhumálták a holttesteket. Ekkor már gyanítható volt, hogy bizonyítékot keresnek egy majdani bírósági eljáráshoz. Több szemtanút is kihallgattak, közöttük özv. Bellók Mihályné sírásót is.⁶⁵

Az ügy miatt az első eljárást az OLP ügyészsége folytatta le, amelynek keretében 1957. február közepén előzetes letartóztatás alá helyezték Herceg Józsefet, majd egy jó hónappal később a pékség előtt állt löveg kettős számú kezelőjét, Korsós Józsefet is. Az 1957. május 10-ei ítéletben a Budapesti Katonai Bíróság Herceg Józsefet 6 hónapi felfüggesztett, Korsós Józsefet pedig két év börtönbüntetésre, valamint lefokozásra ítélte, amely a megtorlás gyakorlatához viszonyítottan nem számított súlyosnak.⁶⁶ Az ütegparancsnokot, Kampf Istvánt sem marasztalták el első körben súlyosan. A Tiszti Felülvizsgáló Bizottság 1957. januári javaslatára leszerelték, majd tartalékállományba helyezték, később pedig nem tényleges állományba került. A következő évben foganatosított eljárás sem tekinthető súlyosnak, ekkor ugyanis a Budapesti Katonai Bíróság a B. I. 315/1958. sz. ítélete nyomán ellenforradalmi cselekményekben való részvétel miatt rendfokozatától megfosztotta, fellebbezése után pedig fenntartották az ítéletet, valamint súlyosbították azt egyes jogoktól való megfosztással, de börtönbüntetést ekkor sem szabtak ki rá.⁶⁷

A Hercegre és Korsósra első fokon kiszabott büntetést a katonai ügyész fellebbezése miatt a másodfokon eljáró Legfelsőbb Bíróság hatályon kívül helyezte és a bíróságot új eljárás lefolytatására, valamint érdemi határozathozatalra utasította. Az utasítás háttérében a megtorlás mind jobban kiteljesedő belügyi gépezete állt, amely nem hagyta, hogy a több szovjet áldozattal is járó eset ilyen enyhe büntetést vonjon csak maga után. Ezt követően már jóval több, tizenegy embert – katonákat és nemzetőröket egyaránt – fogtak perbe. Őket az államrend megdöntésére irányuló szervezkedésben való részvétellel, gyilkosságban és annak kísérletében való részvétellel, illetve azokra való felbujtással vádolták meg. A fő vádlott ekkor Kampf István volt. (A per gyanúsítottja lett a katonák közül: Kampf István,

⁶⁵ CSOMA, 2006. 38.

⁶⁶ VERES, 2006. 97.

⁶⁷ ÁBTL A-2126/52. Kampf István hadnagy ügye.

Korsós József, Herceg József, Novotni Farkas Ferenc, Baki László, Czédli István és Trepcsik József, a fegyvert ragadó civilek közül: ifj. Hubina Mihály, Nerada László, Cserepkai József, illetve Kajtor József.)⁶⁸ A perben az elsőfokú ítéletet 1958. június 13-án hozta meg a bíróság, amelyben Herceg Józsefet, Korsós Józsefet és Czédli Istvánt halálbüntetésre, az elsőrendű vádlottat, Kampf Istvánt életfogytiglani börtönbüntetésre ítélték, a többi hét vádlottra pedig összesen 76 évi börtönbüntetést róttak ki.⁶⁹ Az eljárás során a perbe fogott dunakeszi nemzetőrök folyamatosan Cserepkai Lászlót mentették, akinek hozzátartozója, Cserepkai István meghalt az összecsapásban, ennek köszönhetően őt „csak” 5 éves börtönbüntetéssel sújtották.⁷⁰ A másodfokú eljárás ítélethozatalára 1958. augusztus 5-én került sor. Abban Herceg József büntetését életfogytiglanra, Kampf Istvánét pedig 10 évre mérsékeltek, két személynél súlyosbították, a többinél pedig helybenhagyták az ítéletet a másodfokú eljárás során.⁷¹ Azaz ifj. Hubina Mihályt 12, Nerada Lászlót 12, Cserepkai Józsefet 5, Kajtor Józsefet 10, Novotni Farkas Ferencet 15, Baki Lászlót 15, Trepcsik Józsefet pedig 15 éves börtönbüntetéssel sújtották.⁷² Korsós József és Czédli István halálbüntetését 1958. augusztus 9-én hajtottak végre. A börtönbüntetésre ítélték közülük először az 1963-as amnesztia idején szabadultak ki néhányan, majd őket követték a többiek. Legkésőbb Herceg József hagyhatta el a börtönt, őt csak 1970-ben engedték szabadon.⁷³ A belügy által készített megyei összesítő munka másik kilenc személyt is említ név szerint, akik „ellenforradalmi tevékenységet fejtettek ki” Dunakeszin. Farkas Istvánt, aki fegyveres nemzetőr volt, 1957-ben közbiztonsági őrizetbe helyezték; Zombai Bélát, aki a Forradalmi Bizottságnak volt tagja, ellene nem indítottak eljárást; Bán Józsefet, aki részt vett a fővárosi harcokban, amiért „gyilkosság gyanúja alapján lett őrizetbe véve”, ügyét a katonai ügyészségnek adták át; Fábián Józsefet, aki a „népi demokratikus államrend ellen izgatott” és sztrájkot szervezett, őt közbiztonsági őrizetbe helyezték; Sipos Károlyt, aki a „Nyilas Pártot akarta újból létrehozni”, ezért kisajátította az Magyar Dolgozók Pártjának irodáját, ellene nem indult eljárás; Érsek Ferencet, aki szintúgy a „népi demokratikus államrend ellen izgatott”, őt hathónapos börtönbüntetéssel sújtották. Kiss József ellen, aki fegyveres nemzetőr volt, és ebbéli minőségében részt vett a községi rendőrség elleni fellépésben, nem indult eljárás, mivel nyugatra szökött. Janovics Mihállyal szemben, aki szintén nemzetőr volt, és a vád szerint részese volt a szovjetek elleni fegyveres támadás megszervezésében, mivel ő is nyugatra disszidált, nem folyt eljárás. Pető József, a Lósport Vállalat munkástanácsának volt vezetőségi tagja ellen sem folytattak eljárást.⁷⁴ A fentebb szóba került operatív anyagok összegyűjtését a belügy megfigyelés, tanúkihallgatás, nyomozati

⁶⁸ ÁBTL V-150395. 189.

⁶⁹ VERES, 2006. 97–99.

⁷⁰ CSOMA, 2006. 39.

⁷¹ VERES, 2006. 99.

⁷² ÁBTL V-150395. 189.

⁷³ VERES, 2006. 99.

⁷⁴ ÁBTL V-150395. 190–191.

tevékenység révén valósította meg, és ezért – mivel a belügy állította össze – nem tekinthető minden részletük megbízhatónak. Egyrészt a vádlottat vagy megfigyelt személyt, illetve az egy ügy során meghallgatott tanúkat bántalmazhatták, megfélemlíthették, zsarolhatták vagy egyéb módon befolyásolhatták, amelyek miatt a vallomások, kihallgatások, beszámolók nem csak torzíthatnak, hanem akár valótlan tartalmat is hordozhatnak. Másrészt pedig a diktatúrát kiszolgáló, annak hatalmát erősítő belügy sajátos szempontok szerint ítélte fontosnak egyes eseményeket, jelenségeket, másokat pedig teljességgel ignorálhatott, így összességében egyoldalú, tulajdonképpen torz kép rajzolódhat ki a történeésekről. A Kampf-per során elítélt tizenegy vádlottat a rendszerváltás után rehabilitálták. Emlékük megőrzése végett Czédli Istvánról és Korsós Józsefről Dunakeszi Város Önkormányzatának Képviselő-testülete utcát nevezett el.

4. kép: Dunakeszi 1956-os emlékműve, a Gólya

DUNAKESZI GAZDASÁGTÖRTÉNETE 1950 UTÁN

Mezőgazdaság

Az agrárium helyzete Magyarországon 1949-től
az 1960-as évek közepéig

A többpártrendszer felszámolása után, 1949 nyarára állt fel a kommunista diktatúra, amelynek alapvető vonása volt a mindent átszövő, az állami köz-igazgatásra és a Magyar Dolgozók Pártjára (MDP) épülő kettős struktúra. A hatalomátvételt szimbolikusan és jogilag is az új, 1949 augusztusában elfogadott alkotmány zárta le. Az új közigazgatási berendezkedés csúcán a kormányként funkcionáló Minisztertanács állt, a helyi közigazgatási szinten pedig a tanácsok töltötték be az önkormányzat szerepét. Az első tanácsai választások megtartására 1950. október 22-én került sor.¹ A kormányzat a szovjet mintát követve az ország társadalmi, ipari, valamint mezőgazdasági jellemzőinek megváltoztatására törekedett.

A gazdaságban – beleértve a mezőgazdaságot is – a fő célkitűzés a tulajdonviszonyok megváltoztatása volt. A mezőgazdaságra szorítkozva elmondható, hogy az abból élőket sújtó intézkedések következtében (a beszolgáltatás és az adópolitika, az adó jóval magasabb volt a magángazdák, különösen a kuláknak² minősítettek számára), 1948 vége és 1953 nyara között, azaz az első kollektivizálási hullám során, az országban a magángazdaságok száma hozzávetőleg 400.000-rel csökkent, amelynek következtében a magántulajdon aránya a korábbi állapothoz viszonyítva kétharmadára mérséklődött. Ugyanakkor a téeszek száma 5000 fölé, a tagok száma pedig 370.000 főre nőtt. Az erőszakos kollektivizálás velejárójaként a megalakult téeszek tagságának többsége nem tekintette szívügyének a közös termelést, a téeszek nagy része, nyolcada/tizede csak papíron létezett, ugyanis munkát az ott dolgozók nem végeztek.³ 1948 és 1955 között a beszolgáltatás nem teljesítése miatt hozzávetőleg 400.000 mezőgazdasági kistermelő ellen indult eljárás közellátási

¹ Az alkotmányra, illetve az állam és párt felépítésére bővebben ld. ROMSICS, 2010. 296., 338–343.

² A kulák elnevezés – annak számtalan szinonimája is használatban volt, például: basaparaszt, zsírosparaszt stb. – 1948-tól honosodott meg a magyarországi kommunista nyelvvezetben. Az osztályharc jegyében született kifejezéssel a gazdagparasztságnak a termelőeszközökhöz való viszonyát fejezték ki, és a kormányzat az adópolitikával ültette át a gyakorlatba. 1948-ban a 15 kataszteri hold (8,55 hektár) földdel vagy a 150 aranykorona jövedelemmel rendelkezőket mezőgazdaság-fejlesztési járulék fizetésére kötelezték. Mivel azonban ez a középparasztság jelentős részét is sújtotta, 1949-ben a járulékfizetés területhatárát 25 kataszteri holdra (14,25 hektár) emelték, és még ugyanebben az évben a már meglévő 25 holdas kritérium mellé bevonták szempontnak a 350 aranykorona jövedelmet is. (A föld aranykorona-érték a termőképesség és a fekvés alapján a föld jövedelmezőségét határozza meg.) TÓTH, 2011. 18–19. A kulákok ellen foganatosított intézkedésekre részletesen ld. VARGA, 2008a 287–290.

³ VARGA, 2008a 293.

bűncselekményért, és minden második perbe fogottat el is ítélték.⁴ Az állami nyomásnak kitett parasztok, ha a földművelés területén akartak továbbra is maradni, beléptek a téeszbe vagy munkát vállaltak az állami gazdaságokban, zömük azonban – 360.000 fő – inkább hátrahagyta korábbi munkáját, és az iparban helyezkedett el.⁵ A mezőgazdaságból élők tömeges kiáramlása következtében 1953 elejére az országban hatalmas nagyságú, mintegy egymillió hektárnyi föld műveletlenül, parlagon állt.⁶

Az átalakítás részeként a földműveléshez szükséges eszközöket is igyekeztek állami tulajdonba vonni, például a mezőgazdasági gépeket. A géphasználat ennek következtében gépállomások közbeiktatásával valósult meg, vagyis mind a téeszek, mind az állami gazdaságok, mind pedig a géppel nem rendelkező egyéni termelők a gépállomással egyezkedtek a géphasználatról. Ennek következtében gyakori volt, hogy az egyes munkák a gépállomások állandó leterheltsége, alkatrész-, sőt géphiánya miatt jelentős csúszásokat szenvedtek.⁷ Sztálin 1953-ban bekövetkezett halála után érezhető enyhülés következett, így Nagy Imre lett a miniszterelnök, aki első miniszterelnöki ideje alatt, 1953 és 1955 között jó néhány, a mezőgazdaságot pozitívan érintő intézkedést hozott: mérsékeltek az adó- és a beszolgáltatási kötelezettség nagyságát, sőt, eltörölték a felhalmozódott hátralék egy részét is. Emelni akarták továbbá a mezőgazdasági beruházások nagyságát és a lakosság életszínvonalát. Mindezek mellett pedig lehetővé vált a téesztagok azonnali kilépése is, amely lehetőséggel tömegesen éltek is a tagok.⁸ Jelentősen nőtt a beszolgáltatott javak némelyikének kötelező beadási ára, és az állami szabad felvásárlási ár (az állami készletgyűjtésnek a beadási kvóta melletti része, amely során a mezőgazdasági terményekért az állam a beadási árnál jóval magasabb felvásárlási árat fizetett ki) két-háromszorosára is emelkedett általánosságban – bár az még így sem érte el a termelési költséget.⁹ A termelőszövetkezetek száma 1953 júniusának végén még 2339 volt, az év december 31-re viszont már csak 1548.¹⁰ 1955-ben aztán újfent Rákosi került hatalomra, és visszatértevel ismét az erőltetett kollektivizálás lett irányadó a mezőgazdaságban,¹¹ amelynek az 1956-os forradalom és szabadságharc vetett véget.¹²

A magyarországi téeszésítés utolsó hullámát az 1956 utáni kormányzat hajtotta végre 1958 vége és 1961 között. Az első két téeszszervezési

⁴ HONVÁRI, 2005. 380.

⁵ ROMSICS, 2010. 350–352.; VARGA, 2008a 290–293.

⁶ VARGA, 2008a 293.

⁷ A gépállomások történetére ld. HONVÁRI, 2003.

⁸ ROMSICS, 2010. 376–380. Az agrárpolitikában bekövetkezett változásokat ld. VARGA, 2008a 291–296.

⁹ HONVÁRI, 2005. 388., 392.

¹⁰ HONVÁRI, 2005. 400.

¹¹ ROMSICS, 2010. 382–383.

¹² Az agráriumban 1948 és 1956 között bekövetkezett változásokra ld. Ö. Kovács, 2014. 215–221.

hullámhoz képest a harmadiknál jelentős eltérésként mutatkozott, hogy egy idő után a mezőgazdaságot irányítók nem a szovjet mintát másolták szolgálai módon, hanem figyelembe vették a magyar sajátosságokat is.¹³ A korábbtól eltérő irányvonalat – elsősorban az életszínvonal-politika előtérbe kerülése és az élelmiszerellátás kérdésének megoldása miatt – a mezőgazdaság országos szintű vezetésében bekövetkezett politikai változás hozta magával. A szovjet modell hívének számító Dögei Imre földművelésügyi miniszter és helyettesei által képviselt véleményt ugyanis 1960-ban a Fehér Lajos vezette, a Magyar Szocialista Munkáspárt (MSZMP) Központi Bizottsága mellett működő Mezőgazdasági Osztályé váltotta fel. Dögeit 1960 elején leváltották, a helyére Losonczy Pál került. Fehérék elképzelésének megvalósulása folytán könnyebbé vált a termelőszövetkezetek vezetőinek kiválasztása, (a korábbiakhoz képest a vezetők gyakran a közösségek számára is elfogadhatóbbak voltak, például volt nagyszépek, azaz egykor kuláknak minősítettek is azzá válhattak), a téészek irányítása, a munkaszervezet kialakítása, illetve kedvezőbb feltételeket állapítottak meg a háztáji gazdaságokra és a téészen dolgozók javadalmazására vonatkozóan.¹⁴ A korábbiakhoz hasonlóan ekkor is agitátorok „buzdították” a gazdákat, hogy lépjenek be a szövetkezetekbe, akik tevékenységük során akár több százan is elmentek egy településre, majd felkeresték vagy berendelték a tanácshoz a kiszemelt gazdát, akit szép szóval, ígérettel, fenyegetéssel próbáltak rávenni arra, hogy írja alá a belépési nyilatkozatot. Ha pedig mindez nem volt elég, tettelegességgel is „győzködték”, hogy jobb belátásra bírják.¹⁵ Tevékenységük során az agitátorok a közösség számára például szolgáló gazdákat, vagyis a korábban gazdasági és társadalmi ellehetetlenítésnek kitett kulákokat kiemelten igyekeztek rábírní arra, hogy belépjenek a téészbe.¹⁶ Amikor pedig egy ilyen gazda belépett, a vele kapcsolatban lévő kevésbé módos gazdák – akikkel a munka és társadalmi kapcsolat is összekötötte az immár téésztag gazdát –, követték őt.¹⁷ A kormányzat igyekezett több módon is vonzóvá tenni a téészeket, például 1949-től kezdve több lépcsőben kiterjesztette a társadalombiztosítást – az magában foglalta a segélyeket, a családi pótlékot, a nyugdíjat és a táppénzt – a téészekben dolgozókra. A juttatások értékét csökkentette azonban, hogy mértékük a korszakban jóval a munkások és az alkalmazotti réteg számára járó alatt volt.¹⁸

A kollektivizálás következtében az 1958-ban mintegy 170.000 főt kitevő téésztagság 1962-re 1,2 millióra növekedett, vele párhuzamosan

¹³ Az utolsó kollektivizálási hullámra és az eltérésre a korábbiaktól ld. VARGA, 2014. 433–465.

¹⁴ A kollektivizálásban bekövetkezett irányváltásról ld. VARGA, 2001. 58–71.; VARGA, 2009. 463–474.

¹⁵ A téészszervezési hullámról, illetve az egyének ehhez való viszonyáról ld. Ö. KOVÁCS, 2014. 229–232.

¹⁶ VALUCH, 2001. 196.

¹⁷ TAGÁNYI, 1982. 344.

¹⁸ VARGA, 2012a 45.

a magángazdálkodók nagyobb mint 1,6 milliós tábora 145.000-re esett vissza, a későbbiekben számuk tovább csökkent,¹⁹ így 1988-ban már csak 78.700 egyéni gazdaságot írtak össze.²⁰ Felgyorsult a foglalkozási szerkezetváltás, a társadalmi mobilitás, valamint vele együtt az ingázás és a migráció is. Az elvándorlás egyik legfontosabb oka az volt, hogy a mezőgazdaságból származó jövedelem nem túl kiszámítható, ezért az egzisztenciálisan megrendült családok kiszámíthatóbb jövedelemforrás után néztek. Legkézenfekvőbbnek az agrártársadalom jelentős része számára továbbra is az tűnt, hogy az erőltetett iparosítás következtében a gyárakban fellépő munkaerő-igényt használják ki, vagyis az iparban keressenek munkát. Így sok évvel a téeszésítés befejezése után is jellemző volt, hogy a szövetkezetek jelentős munkaerő-hiánnyal küzdöttek – a helyzet komolyságát jelzi egy statisztikai feljegyzés is, amely szerint a bejegyzett téesztagok, ez téezenként 25-60% között mozgott, teljességgel vagy nagyobb részt kivonják magukat a közös munka alól.²¹ A mezőgazdaságot egyébként főként a munkaképes férfiak hagyták hátra, az asszonyok, az időskorúak vagy a betegbiztosítási díjra betegségük miatt igényt tartók pedig beléptek a termelőszövetkezetbe. A korábbi időkhöz hasonlóan a háztáji kimérése is többeket belépésre készítetett.²² Az erőszakos téeszésítés egyik velejárója volt még, hogy nagyon sokan presztízsveszteségként élték meg, hogy kiszakadtak a megszokott paraszti világból: az egyéni gazdálkodói státushoz képest a téeszbeli vagy a gyárbeli munkát alkalmazottként végezték.

A téeszkek és az egyéni gazdálkodók mellett létezett a korszakban egy harmadik pillére is a mezőgazdaságnak, az állami gazdaságok. Utóbbiak az 1945-ös földreform után jöttek létre, és eleinte az volt a feladatuk, hogy vetőmaggal és korszerű eljárások bemutatásával, terjesztésével segítsék a paraszti gazdaságokat. A kollektivizálás megkezdése után azonban feladatukat nagy részben az tette ki, hogy a közös gazdálkodást propagálják.

¹⁹ A kollektivizálás társadalmi hatásaira részletesebben ld. VALUCH, 2001. 197–200.; VALUCH, 2003a 129–176.

²⁰ VALUCH, 2001. 209.

²¹ VARGA, 2009. 468.

²² A háztáji nagysága változott az idők folyamán. Eleinte, a kollektivizálás megkezdésekor 1,5 hold lehetett, később, 1953-ban azonban szigorították a szövetkezeti alapszabályt, ekkor már csak 0,5 és 0,75 hold nagyságú területet lehetett háztájiként hasznosítani. A háztájiba minden jellegű művelt területet beleszámítottak, így a ház körül lévő gyümölcsöst és a szőlőt is. (HONVÁRI, 2005. 355.) Az 1959. évi VII. sz. törvény alapján minden önálló háztartással rendelkező téesz-tag, aki a meghatározott nagyságú munkát teljesítette, háztáji gazdaság fenntartására vált jogosulttá. Ennek területe ekkor maximálisan 1 kataszteri hold (0,57 ha) lehetett, eleinte az állatlétszámot is korlátozták. Míg az 1960-as években a háztájit csak átmeneti és kényszerű engedménynek tekintette a hivatalos gazdaságpolitika, addig a következő évtized folyamán nemcsak fennmaradt, hanem tovább növekedett. Eközben a jellege is átalakult: önállótól árutermelővé vált. A kistermelők az évtized végén a mezőgazdaság több, igen jelentős ágazatában (a sertésenyésztésben, szőlő- gyümölcs- és zöldségtermesztésben) a termelés nagyobb felét, 50-60%-át adták. Egy-egy termékből, például primőr zöldségekből, bizonyos kisállatokból, részesedésük a 80, sőt a 90%-ot is meghaladta. MOLNÁR, 1996.

Tették mindezt annak ellenére, hogy – bár a téeszervezések kezdeti időszakában megkapták az elhagyott vagy az államnak felajánlott földek nagy részét, és ennek eredményeképp területük megtízszereződött – a termelés színvonala sokáig nagyon elmaradott volt.²³

A mezőgazdaság az 1960-as évek közepétől 1980-as évek végéig

A kollektivizálást követően az agráriumot irányítók 1963 végére egy reformcsomagot állítottak össze, amelynek következtében az elkövetkező néhány évben lényegesen átalakultak a szövetkezetek.²⁴ A reform egyik eleme volt például a gépállomások felszámolása (annak keretében az 1961-es 235-ös állomásszám 1966-ra 33-ra csökkent), amelynek során a gépeket a téeszek megvásárolták, alkalmazottaikat átvették.²⁵ A gazdasági változások egyik velejárója volt, hogy nagy összegben álltak a mezőgazdaság rendelkezésre kedvezményes hitelek, amelyeket – a fenntartási költségek mellett – technikai fejlesztésre, az infrastrukturális állapotok modernizálására fordítottak.²⁶ A gazdasági reformoknak és a fejlesztéseknek köszönhetően a kollektivizálást követő időszak nehézségei után a magyar mezőgazdaságnak sikerült előkelő pozíciót elfoglalnia Európában, elsősorban a keleti blokkban. A KGST-piac²⁷ nem támasztott olyan magas követelményszintet, hogy az teljesíthetetlen lett volna, szinte minden mennyiséget képes volt felszívni mezőgazdasági áruból, mindezért cserébe az ország a Szovjetuniótól vagy energiahordozókat kapott vagy az átvett áruk elszámolása dollárban történt, vagyis mindez még gazdaságos is volt.²⁸ Az értékesített bruttó agrártermékek aránya 226%-ra nőtt, a nettó agrártermelés mutatója 400%-ra ugrott fel, a piacokon értékesített termékek aránya pedig 290%-nyit ért el jó három évtized alatt év alatt, 1950 és az 1980-as évek eleje között.²⁹

A termelés- és minőségnövekedés mögött egy igen erős egymásrautaltsági, illetőleg együttműködési felállás – a nagyüzemek és a kisüzemek együttes munkája – húzódott meg. Az 1970-es évek második felére a háztájkák, kisegítő gazdaságok és egyéb kisüzemek voltak a fő árutermelő bázisok, ahol gyümölcsöt, szőlőt, zöldséget termeltek, lábasjóságot, vagyis baromfit neveltek, tojást termeltek, illetve sertést tenyésztettek. Mindez a mezőgazdasági szövetkezetek teljes árbevételének 25%-át jelentette, annak ellenére, hogy a földterületnek viszont csak 12%-át művelték meg. A nagyüzemek, a téeszek pedig a gépesített ágazatokban zajló termelészervezést, a szántóföldi növénytermesztést, azon belül a ta-

²³ VARGA, 2008a 292.

²⁴ VARGA, 2001. 125–129.

²⁵ VARGA, 2001. 129–130.

²⁶ VARGA, 2008a 320.

²⁷ KGST = Kölcsönös Gazdasági Segítség Tanácsa, a közép- és kelet-európai szocialista országok gazdasági együttműködési szervezete (1949–1991)

²⁸ JUHÁSZ, 2008. 219–220.

²⁹ SCHLETT, 2015. 368.

kormánytermelést, az áruértékesítést és a szállítást vállaltak magukra.³⁰ Bár a felsorolt pozitívumok révén valóban funkcionált a mezőgazdaság, valamint azok fenn is tartották e rendszert, a működést – a rendszer politikai természete miatt – kezdettől zavarták a gazdaságon kívüli erők. Ezek közé tartozott, hogy az MSZMP helyi és területi vezetése akadályozhatták az 1968 utáni reformelképzelések megvalósulását.³¹ A leginkább hátráltató tényező pedig az volt, hogy az agrárium nem tudott megfelelően viszonyulni a fogyasztók tömegéhez, hiszen a piacra termelésnél, az igények kiszolgálásánál fontosabb volt az, hogy abban a láncolatban – amely a termelőtől a végső felhasználóig nyúlt – az éppen felbukkanó köztes, a tervgazdaság logikája szerint működő szövetkezeti szereplő igényeinek, elgondolásainak feleljen meg.³²

A kistermelői tevékenység – a faluról városba költözött lakosság föld és állattartás iránti nosztalgiáját és a kétlaki életmódot is tükrözve – nem korlátozódott a falusi környezetre, hanem a városokban is megjelent. Leninváros (Tiszaújváros) lakói például állatokat is tartottak, sőt, sertést vágtak és füstöltek a városi környezetben, amihez persze ólakat és füstölőket építettek. A helyzetet végül a városképi, közegészségügyi szempontok miatt úgy oldották meg, hogy a város vezetősége először a város határában mért ki parcellákat a kiskerteknek, majd amikor az már nem bizonyult elegendőnek az igények kiszolgálására, azt szorgalmazták, hogy a környező falvak zártkertjeiben próbálkozzanak meg a földszerzéssel.³³ Dunakeszi kapcsán is felbukkant olykor hasonló tartalmú híradás. Egy 1967-es újságcikkben például a Dunakeszi-Gyártelepen lakók egy része fordult a *Népszabadság* szerkesztőségéhez azzal, hogy a Járműjavító el akarja venni a kertjeiket. A gyár válasza szerint azonban a művelt kertek nem voltak hivatalosan felparcellázva, azokat csak ideiglenesen engedték át kertészkedésre, amíg a területet be nem építik. A szóban forgó területet pedig épp akkortájt adták át az OTP-nek értékesítésre.³⁴

A válságjelenségek első részét az ország adósságállományának drasztikus növekedése okozta, 1978-ra már nyolcmilliárd dollár volt az államadósság. Az állam oly módon igyekezett az adósságtörlesztésre fordítható plusz bevételre szert tenni, hogy jelentősen növelte a nyugatra irányuló mezőgazdasági exportot.³⁵ A módszer egy ideig működött, még az ipar támogatására is futotta belőle, az adott keretek között azonban nem volt sokáig tartható. Jelentősen csökkenni kezdett például a mezőgazdasági szektorba addig áramló források mértéke, a támogatások apadása pedig leginkább a beruházásokat, fejlesztéseket érintette. Mérséklődött a mezőgazdasági exporttermékek világpiaci ára is, és mivel a belső árak

³⁰ VARGA, 2008a 321–322.

³¹ JUHÁSZ, 2008. 222.

³² VARGA, 2008a 321.

³³ ISPÁN, 2009. 303–304.

³⁴ *Érdeklődtünk. Megszüntetik-e a veteményes kerteket?* In: *Népszabadság*, 25. (1967) 169. sz. 10. (1967. július 20.)

³⁵ VARGA, 2008b 225.

is mesterségesen nyomott szinten voltak, ezért a támogatások csökkenésével egyidejűleg a mezőgazdaság nyeresége is jelentősen visszaesett. Az 1980-as évek második felére így – annak ellenére, hogy a szocialista kormányzat bel- és külföldön egyaránt magabiztosságot és kiszámíthatóságot sugárzott – egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy változtatásokra szorul a magyarországi gazdasági szerkezet.

A mezőgazdaság 1989 utáni helyzete

A kormányzat által kialakított és fenntartott gazdasági struktúráján belül a mezőgazdaság problémái odáig vezettek az 1980-as évek végére, hogy a felismert, de addig mindössze feljegyzések formájában rögzített válságjelekre az Országgyűlés is reagált. Az 1988. évi III. törvény módosította a mezőgazdasági szövetkezetekről szóló korábbi törvényt, lehetővé téve a veszteséges vagy felszámolásra váró szövetkezeteknek, hogy áttérjenek az egyszerűbb formájú működésre. Mivel a veszteségesen működő szövetkezetek megmentésére tett kísérletek nem minden esetben jártak/járhattak eredménnyel, így az 1989. évi XX. törvény már engedélyezte a szövetkezetek részleges feloszlását, felosztását is. A jogszabály és a politikai rendszerváltozáskor jelentkező kárpótlási igény végül olyan lavinát indított el, amely a mezőgazdasági szövetkezetek zömének megszűnéséhez vezetett, és – a megmaradt állami gazdaságok és termelőszövetkezetek mellett – megjelentek a kis- és középbirtokok, illetve a nagyon apró magángazdaságok is. A szövetkezetekben dolgozók eleinte nem nagyon akarták otthagyni a munkahelyüket, hiszen a rendszerváltozáskor ugrásszerűen megnőtt a munkanélküliség, valamint az önálló gazdálkodás feltételei sem voltak mindig adottak. A szövetkezetekbe vetett bizodalmat tükrözi az is, hogy a téeszelnökök több mint kétharmadát újraválasztották.³⁶ A téeszerek ereje ugyanakkor az állami védőernyő megszűnésével megroppant, alkalmazottainak száma és az általuk megművelt földterület nagysága folyamatosan csökkent. Magyarország összes földterületéből a rendszerváltás előtt a földek 65%-a szövetkezeti föld volt, az arány 2000-re 16%-ra csökkent.³⁷ 1988-ban 1246 téesz volt az országban, az 1990-es évek végén azok földterületén és eszközállományán már mintegy 2200 utódszervezet és nagyszámú magángazdaság osztozott.³⁸ Míg a rendszerváltás előtt a nagyüzemek átlagosan 4500 hektáron, a háztájk és kisüzemek 0,8 hektáron gazdálkodtak, addig 2000-re a gazdasági szervezetek 660, a kisüzemek pedig 2,8 hektáron gazdálkodtak átlagosan.³⁹ Az időközben lezajlott vagyoni kárpótlás eredményeként 1997-ben 1,7 millió egyéni gazdaság létezett, hozzávetőleg 80%-uk azonban egy hektárnál kisebb földterületen működött. Azoknak a gazdaságoknak a száma viszont,

³⁶ SIPOS, 2008. 257.

³⁷ ROMSICS, 2010. 564.

³⁸ VARGA, 2008a 341.

³⁹ LOVAS, 2006. 29–30.

amelyek prosperálónak tekinthetők, pár ezerre volt csak tehető.⁴⁰ Az apró birtokok sokasága szülte állapot tarthatatlanságát jelzi, hogy megindult egyfajta koncentráció, vagyis a földterületek összevonása, így 2000-ben országos viszonylatban már „csak” 960.000 gazdaság volt, de ezeknek 90%-a még mindig maximum öt hektárral rendelkezett, amely messze nem volt képes egy-egy családnak megélhetést nyújtani.⁴¹

A helyzet hasonló volt az állami gazdaságoknál is, míg a rendszerváltás előtt a meglévő 134 állami gazdaság 900.000 hektáron gazdálkodott, addig 1990 után a kárpótlás révén 450.000 hektárt rögtön megkaptak a törvények értelmében sérelmet elszenvedettek. A későbbiekben pedig az állami vagyon folyamatos eladása, privatizációja miatt az 1990 utáni években még megmaradt 27 gazdaság is 14-re csökkent 2002-re.⁴²

Dunakeszi mezőgazdasága 1950 és az 1970-es évek vége között

Az 1950. október 27-én megalakult községi tanács az év decemberének végén foglalkozott először a mezőgazdaság helyzetével. A napirendi pontok szerint az állattenyésztés és a takarmánytermelés kérdései merültek fel a megbeszélés során, továbbá a vb, december havi működéséről szóló beszámolójában az elnök kitért a beszolgáltatás aktuális állapotára.⁴³ Eszerint a begyűjtés jól haladt, hiszen kenyérgabonából már 114%-ot sikerült begyűjteni, de a gazdáknál még akadt felesleg, takarmányból 82%-nyit, burgonyából 51%-nyit, szénából pedig csak 88%-nyit gyűjtöttek be, az elmaradást be kellett hozni. Az elnök felvetette, hogy a hiányként jelentkező paradicsom és napraforgó lekötését, azaz megfelelő nagyságú területen termelését, mielőbb meg kell tenni. Az adóbehajtásról elmondta, hogy jól halad, hiszen összességében már 104%-ot értek el, de az előző évekből még vannak hátralékaik. A beszámoló érintette a kétlakiak – azaz főállásban az iparban dolgozó, de a mezőgazdaság területén is aktív személyek – helyzetét is, és az elnök „rámutatott, hogy az üzemi dolgozóknak mennyire teher a föld”. Mindezek mellett szóba került a parasztság életszínvonalának emelése is, az elnök azonban ennek előfeltételeként jelölte meg, hogy belépjenek a téeszbe, és átálljanak az előnyösebbek tartott nagyüzemi gazdálkodásra.⁴⁴ A központi elgondolás szerint a

⁴⁰ ROMSICS, 2010. 573.

⁴¹ VARGA, 2008a 335.

⁴² VARGA, 2008a 334–335.

⁴³ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 13. DKT JKv, 1950. december 28. A beszolgáltatás intézménye és bizonyos termények kötelező termesztése korábban is létezett, de rendkívüli időszakokra, például háború idejére korlátozódott, a kormányzat azonban 1945 után sem törölte el, hanem – főként a kommunista rezsim – egyre inkább növelte annak mértékét. A mezőgazdaságot érintő terménybegyűjtés révén, a megtermelt javakat változó, de nyomott áron (1953-ban pl. a búza felvásárlási ára 60, míg a szabadpiaci 502 forint volt) vásárolták fel a termelőtől, állami terményalap létesült, amelyekből a városok ellátását kívánták fedezni, továbbá az elvonással nyert pluszforrásokat az erőltetett iparfejlesztésre fordították. A beszolgáltatásra részletesen ld. HONVÁRI, 2005. 367–380.

⁴⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 13. DKT JKv, 1950. december 28.

földtulajdonlás és az ideológiai elmaradottság miatt a kétlaki ipari munkásság megbízhatatlan, illetve politikailag és kulturálisan is elmaradott, így a csoportot fel kell számolni. A rezsimnek a kétlakiakra vonatkozó megítélése a későbbiekben változott, az 1950-es évek végén ugyanis már gazdaságilag szükségesnek ítélték a réteg részvételét a földművelésben, egyúttal azt várták, hogy a szocializmus erősödése magával hozza majd a kétlaki életforma automatikus eltűnését is.⁴⁵ Az 1951. január 29-ei vb ülésen az elnökhelyettes által tartott beszámoló részletesen ecsetelte a község éves állattenyésztési tervét, amely jelentősen növelni kívánta az állatlétszámot, elsősorban az ipar növekedése miatt.⁴⁶ A begyűjtés és annak gazdasági, illetve politikai jelentősége ezt követően szinte elmaradhatatlan része maradt az 1951–1952-ben tartott tanácsüléseknek, mindössze a beszolgáltatás teljesítésének intenzitása változott időről időre. Ennek megfelelően az 1951. február 29-ei tanácsülésen az egyik napirendi pont az volt, hogy a titkár ismertette a korábbi év második felének begyűjtési eredményeit. Külön felsorolta a jól teljesítő gazdák nevét, majd azokét is, akik a *„gabonájukat meg nem engedett módon adták el s ellenük az eljárás megindult”*.⁴⁷ A titkár szót ejtett az elszámoltatásról – a begyűjtés maradéktalan teljesítéséről – is, amely a népnevelők közreműködésének köszönhetően sikeres volt, illetve az adóbehajtásról, azon belül a hátralék befizetéséről is. Az adóbehajtás terén olyannyira jól teljesített a község, hogy a járás területén az első helyet érdemelte ki.⁴⁸ 1951 márciusában a második félévi terménybegyűjtés Dunakeszin csak 12%-on állt, amellyel jócskán le volt maradva a tanács, hiszen Tatabányán például sokkal jobban teljesítettek.⁴⁹ Az elmaradás miatti szankcionálás jegyében, 1951 áprilisában a tanács egy kuláknak minősített gazda ellen internálási javaslattal élt, két paraszttal szemben pedig feljelentést tett.⁵⁰ 1952 májusában a vb-elnök ismertette, hogy sertésbeadási terv nem teljesítése miatt a tanács Bán Jánosné és Reményi Józsefné gazdálkodókat 3024 forint kártérítés megfizetésére kötelezte.⁵¹ A szankcionálásnak léteztek persze enyhébb formái is, a begyűjtési kvóta terén elmaradásban lévők kapcsán az egyik

⁴⁵ A kétlakiak megítélésének az egypártrendszer ideje alatti folyamatos változására ld. VARGA, 2012b

⁴⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 18. DKT JKv, 1951. január 29. A tervezgazdaság pár év alatt jelentősen átalakította a mezőgazdaság korábbi szerkezetét. Csökkent például a növénytermesztés részesedése, azzal párhuzamosan nőtt az állattenyésztése. Mivel kisebb lett a szántók aránya, a háború előtti időhöz képest mintegy húsz százalékkal kevesebb kenyérgabona termelt, ami ellátási gondokat okozott, sőt, az ország egy évtizedig gabonaimportra szorult. Kisebb lett a rét és legelő aránya is, amelynek következtében az állattartásban takarmányozási problémák léptek fel. Ugyanakkor az 1950–1953 közötti éveket összevetve a korábbiakkal, a kert és a szőlő aránya is csökkent, utóbbinak mintegy fele ki is pusztult. HONVÁRI, 2005. 267–277.

⁴⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 24. DKT JKv, 1951. február 21.

⁴⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 25. DKT JKv, 1951. február 21.

⁴⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 29. DKT JKv, 1951. március 7.

⁵⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 37. DKT JKv, 1951. április 7.

⁵¹ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 93. DKT JKv, 1952. május 10.

1953. évi ülésen például azt javasolta egy hozzászóló, hogy a hátralékban lévőket szégyenítsék meg, amelyhez eszközként a községi hangos híradót használhatnák.⁵² A begyűjtés kapcsán a tanácsüléseken olykor külön kitértek azokra a tanácsstagokra, akiket beadási kötelezettség terhelte. Akadt közöttük, aki azzal büszkélkedhetett, hogy túl is teljesítette a rá kirótt kvótát, 1951 áprilisában Lengyel János például 570%-ot adott be és elmondása szerint sok más gazdatársa is hasonlóképpen járt el,⁵³ de Pallagi Józsefné is 110%-ot teljesített. Volt a tanácsstagok között olyan is, aki nem állt ilyen jól, Bakos Istvánné például elismerte, hogy nem adta még be a 100%-ot, de kijelentette, hogy

*„az összegyűjtött tojásmennyiséget beadja, mert ezzel hazáját és az egész békétábort erősíti.”*⁵⁴

Mások azt is megjegyezték, hogy a kötelezettséget azért nem teljesíti jó néhány gazda, mert egyszerűen nincs annyi jószága vagy terménye, amely a neveléshez kellene.⁵⁵ 1951. június elején A. Veres József földműves tanácsstag léteire szintén elmaradásban volt a tojásbeadás terén.⁵⁶ Mint kiderült, a tojásbegyűjtéssel Dunakeszi jól haladt, 1951. július 7-éig a begyűjtési beszámoló alapján 61.060 darabot adtak le az előirányzott 96.000-ból, mert bár a beszámoló idején a járásban a második helyen álltak ezzel az eredménnyel, sokáig első volt a község.⁵⁷

Még a kommunista párt első embere körül kialakult személyi kultusz is kapcsolódott a begyűjtéshez, ugyanis amikor a vb-elnök ismertette az 1952. évi begyűjtési rendeletet, több tanácsstag gazda, A. Lengyel János, Pallagi Józsefné, Hegedűs János, Bán Mihály, Bakos Istvánné és még mások is felajánlást tettek, hogy Rákosi 60. születésnapja tiszteletére az első negyedévi tojás- és baromfibeadást már március 9-ére teljesítik. Sőt, az elnök arra is felkérte a tanácsstagokat, hogy az egyébként is szokásban lévő munka- vagy begyűjtési versenyek mintájára Rákosi születésnapja alkalmából indítsanak egymás között versenymozgalmat azért, hogy a felajánlást az egész tanácsra kiterjesztik.⁵⁸ Míg korábban szinte mindig hiány mutatkozott a begyűjtés területén, addig 1952 augusztusában a vb-elnök arról számolt be, hogy a „*béke jegyében folyt*” aratás és csépelés

⁵² MNL PML XXIII. 734. a. 2. kötet 32. DKT JKv, 1953. augusztus 8.

⁵³ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 37. DKT JKv, 1951. április 7.

⁵⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 37. DKT JKv, 1951. április 7.

⁵⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 37. DKT JKv, 1951. április 7.

⁵⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 48. DKT JKv, 1951. június 2.

⁵⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 51–52. DKT JKv, 1951. július 7. A begyűjtés mértéke az igencsak aszályos 1952. évre oly mértékűre növekedett, hogy a szabadpiacra vihető kenyérgabona mennyisége jóformán nullára csökkent, és a magántermelőknek – a beadási kvóta teljesítéséhez – a már meghatározott fejadaghoz, illetve a következő évre félretett vetőmaghoz is hozzá kellett nyúlniuk. (ROMSICS, 2010. 350–351.) Ekkoriban a háztáji nemcsak kisegítő jelleggel funkcionált, hanem a létfenntartás elsődleges forrásává is vált. HONVÁRI, 2005. 355.

⁵⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 81–82. DKT JKv, 1952. február 9.

a tervezett időpont előtt öt nappal ért véget, és hogy a községben nem kellett senkinek emelni a beadási kötelezettségét, mert azt mindenki maradéktalanul teljesítette, az eredmény 143% lett.⁵⁹ A beszolgáltatási rendszert végül az a Nagy Imre törölte el 1956. október 30-án, aki korábban jó ideig a beszolgáltatást koordináló és irányító Begyűjtési Minisztériumot vezette.

A mezőgazdaság egyéb kérdései Dunakeszin

A begyűjtés és a téeszék mellett persze más témák is felmerültek a mezőgazdaságot illetően, ezek közül a leggyakoribbak az évszaknak megfelelő időszakú agrárjellegű kérdések (szántás, vetés, aratás, cséplés, behordás stb.), illetve a párt által szorgalmazott feladatok voltak. Ide tartozott például, hogy a községi téeszék és gazdák milyen munkával maradtak el, hogy gyorsíthatnák meg azt, mely terményeket kell mielőbb betakarítani stb. Ruczek János járási párttitkár például azt hangsúlyozta az egyik tanácsülésen, hogy a még lábbon lévő kalászosokat minél előbb le kell aratni, a már learatottat pedig be kell hordani és ki kell csépelni.⁶⁰ A mezőgazdaságnak ekkortájt olyannyira nagy jelentőséget tulajdonítottak – ezzel persze nem voltak egyedül –, hogy egyik alkalommal az elnök mondandójának bevezetőjében kiemelte, hogy a tanács

„a Békeharc igen fontos szakaszában ült össze, mert most folyik a tanács legfontosabb feladata, a gabonacsata augusztus hó 20.-ára való befejezése”.⁶¹

A gabona betakarításának tempójával a község nem állt hadilábon, egy 1953. augusztusi tanácsülésen a vb-elnök azzal büszkélkedhetett, hogy Dunakeszi az elsők között végezte el az aratást és fejezte be a csépelést.⁶² Októberben viszont már arról értekezett a tanács, hogy a község a járásban az utolsó helyen áll az őszi szántási-vetési feladatokban. Az egyik hozzászóló szerint az egyéni gazdák nem engedték a téesztagokat, hogy a tagosított földjeiken vessenek.⁶³ 1952 májusában a vb-elnök beszámolója alapján pedig a község az élőállat-beadás terén volt meglehetősen elmaradva, amely miatt az előadó egyben a felelősöket is megnevezte: a gazdák

„nem törődnek az ipari dolgozók hús- és zsírellátásával, nem tartanak állatot. Különösen megmutatkozik ez a kulákoknál és azoknál a gazdáknál, akik kulák befolyás alatt állanak”.⁶⁴

⁵⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 110. DKT JKv, 1952. augusztus 9.

⁶⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 53. DKT JKv, 1951. július 7.

⁶¹ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 55. DKT JKv, 1951. augusztus 11.

⁶² MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 31. DKT JKv, 1953. augusztus 8.

⁶³ MNL PML XXIII. 734. a. 2. kötet 37. DKT JKv, 1953. október 8.

⁶⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 93. DKT JKv, 1952. május 10.

A dunakeszi községi tanács külön kitért olykor a mezőgazdaság modernizációjának kérdésére, azon belül pedig a szovjet agrotechnikai módszerek alkalmazására hívta fel a figyelmet.⁶⁵

Az 1953–1955 közötti, Nagy Imre-féle kiigazítási kísérlet Dunakeszin is érezte hatását, így 1953 végén a tanács az új kormányprogram végrehajtásának lépéseit sorolva a mezőgazdaság kapcsán külön megemlítette a begyűjtési hátralékok elengedését és a kártérítések törlését.⁶⁶ Az enyhülési folyamat után a hatalomba visszatérő Rákosiék újra a régi módszerhez nyúltak, amelynek következtében a mezőgazdaságban is irányváltás következett. Így az 1955 nyarán összeült tanácsi ülésen a napirend tárgyalása során elhangzott, hogy a korábbi másfél év bizonytalansága után immár egyértelmű, hogy a kormányzat és a kommunista párt a mezőgazdaság „szocialista átszervezése” mellett teszi le a voksát, a vb-elnök ismertetése szerint inkább a magángazdaságok fejlődtek, így pedig a téeszellenesség is növekedett. A változáshoz az kellett, hogy leleplezzék a jobboldali nézeteket, amelyek jelen voltak az országban.⁶⁷

A Rákosi-féle klikk 1955. évi visszatérése ellenére változott az országos mezőgazdasági politika. Ennek jegyében a Dunakeszin erre a feladatra létrejött bizottság javasolta, hogy többeket töröljenek a kuláklisztáról, így ifj. H. Kiss Istvánt, B. László Mihályt, B. Száraz Györgyöt, B. Száraz Istvánt, O. Száraz Jánost, N. Pusztai Istvánt és Legindi Jánost. A vb-elnök kijelentette azt is, hogy az eddigi megkülönböztetés alól is mentesülnek a továbbiakban ezek a gazdák. Ezt követően az elnök javasolta, hogy másokat is húzzanak ki a listáról és töröljék el többletadójukat. Ők a következők voltak: Ö. Legendi Jánosné, Szabó János, Szabó Ferencné, D. Száraz József. Az előzetes döntés felülvizsgálata során azonban úgy látták, hogy id. Legindi István és Szabó György „kizsákmányolóként” viselkedett, ugyanis földjük megműveléséhez alkalmazottakat vett igénybe, így őket nem húzzák le a kuláklisztáról. Legindi és Szabó kapcsán azonban vita alakult ki. Előbbi kapcsán egy hozzászóló elmondta, hogy szívbeteg, ezért vannak alkalmazottai, sőt, baloldali érzelmű emberként mutatta be, akit a Horthy-korszakban még felségsértésért is elítéltek. Ezt követően egy jelen lévő férfi Szabó Györgyről úgy nyilatkozott, hogy családnélküli, gyereke nincs, így egyedül nem tudná megművelni a földjét. Egy újabb hozzászóló őt is baloldali érzelműként jellemezte, aki a korábbi rendszerben katona sem volt, szolgálati idejét munkaszolgálatosként töltötte le. Összegzésként egy másik hozzászóló úgy nyilatkozott:

⁶⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 2. kötet 5. DKT JKv, 1953. február 5. A mezőgazdaság fejlesztése országos jelenség volt, számos szakkönyv látott napvilágot, a földművesekhez szóló országos napilap, a *Szabad Föld* is rendszeresen jelentetett meg cikkeket agrárkérdésekben, sőt, kifejezetten tanácsokat adott egyes mezőgazdasági problémák megoldására. A tematikán belül különösen nagy hangsúlyt fektetett a lap is a szovjet eljárások propagálására, aminek következtében a mezőgazdasági ismeretek megszerzésének egyik jellegzetes motívuma lett – számos ezt bemutató cikk és fénykép látott napvilágot – az önképző parasztember, aki a friss szovjet módszereket tanulmányozza. Ispán, 2017. 330–331.

⁶⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 2. kötet 44. DKT JKv, 1953. december 12.

⁶⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 22–23. DKT JKv, 1955. június 18.

„nézete az, hogy a községnek semmiféle termelési érdeke nem fűződik ahhoz, hogy továbbra mondvaszínált kulákok legyenek a faluban”.⁶⁸

A felszólalók egyetértése miatt a napirendi ponttal kapcsolatban végül a két említett személy is lekerült a kuláklisról. A kuláklis megkurtítása, de főként az idézett vélemény alapján érdemes megjegyezni, hogy a kuláknak minősítés helyi megkérdőjelezése nem volt egyedi. Bolgár Dániel történész egyik tanulmánya a kulák kifejezés jelentéstartalmának, magyarországi elterjedésének, rokon értelmű szavait vizsgálja, továbbá kitér arra, hogy eltérő lehetett a párt és a helyiek megítélése abban a tekintetben, ki tekinthető kuláknak, azaz oly személynek, akitől el lehet, el kell venni a földjét, és az ellenségkeresés jegyében megbélyegezhető.⁶⁹

A dunakeszi téeszek megalakítása és működésük 1950 és 1956 között

Már 1951 januárjában szóba került a községi tanács ülésén, hogy bár téesz még nincs a községben, de „megalakítása iránt nagy az érdeklődés és mint a tszcs úttörői” többen már alá is írták a belépési nyilatkozatot.⁷⁰ A tanács vb 1951. február havi munkájának beszámolójában hangzott el a hír, hogy

„február hó 4-én alakult egy termelészövetkezeti csoport, február 17-én alakult egy másik Tszcs. és [a vb-titkár – K. Cs.] bejelentette a tanács tagok nagy lelkesedése között, hogy szombaton megalakul a 3.-ik Tszcs is”.⁷¹

Nem sokkal ezt követően, 1951 márciusában a vb-titkár részletekkel is szolgált a három tszcs-ről, aszerint a Szabadság 50 taggal, 300 holdon (kb. 171 hektár), a Rákóczi 34 taggal, 195 holdon (kb. 111 hektár), az Új barázda pedig szintén 34 taggal, 283 holdon (kb. 161 hektár) kezdett neki a gazdálkodásnak.⁷² A téeszek területi és a paraszti társadalmon belüli rétegződést figyelembe véve alakultak meg. A Szabadság az alagi részen jött létre, a

„két dunakeszi tsz közül az előbbiben a kisparasztok, az utóbbiban a középparasztok tömörültek”.⁷³

1952 elején a vb-elnökhelyettes bejelentette azt is, hogy a községben alakulóban van egy negyedik téesz is,⁷⁴ annak működéséről nincs további hír, így az újabb téeszalakítás elmaradhatott. Az egyéni gazdaságok felszámolása révén a közös termelést folytató nagyüzemek létrehozásának folyamatára a korabeli hivatalos szóhasználatban a „mezőgazdaság szoci-

⁶⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 113–114. DKT JKv, 1956. augusztus 12.

⁶⁹ BOLGÁR, 2008. 50–93.

⁷⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 18–19. DKT JKv, 1951. január 29.

⁷¹ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 26–27. DKT JKv, 1951. február 21.

⁷² MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 30. DKT JKv, 1951. március 7.

⁷³ *Tudja-e, hogy...* In: *PMH*, 25. (1981) 272. sz. 5. (1981. november 20.)

⁷⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 83. DKT JKv, 1952. február 9.

alista átszervezése” kifejezést használták leggyakrabban, amely semleges jellegével igyekezett elfedni a folyamat erőszakos vonásait.

A tévesztés problémái, például a lassú haladás, a tagtoborzás nehézségei, a parasztek meggyőzésével járó teendők, a tagosítás nehézségei (a belépett tagok téveszfölddé vált, de egymástól távol lévő birtokainak egységes táblákba szervezése, ami földcserékkal valósult meg) gyakran szóba kerültek a dunakeszi községi tanács ülésein is. A tanács napirendi pontjai között szereplő tagosítás kapcsán is megfigyelhető, hogy a vb-elnökhelyettes mondandója sem volt mentes az erős túlzásoktól. Az elnökhelyettes előadta, hogy

„miként az ország különböző részeiben népköztársaságunk kormánya a dolgozó parasztság kérelmére lehetővé tette, hogy a Termelőszövetkezeti csoportok szétszórta ingatlanjait nagyüzemi gazdálkodásra alkalmas táblákba vonja össze, hasonlóan a községünkben működő termelőszövetkezeti csoportok és állami gazdaság megragadva a lehetőséget csoportterülethez elhatározták, hogy kérni fogják a csoport ingatlanainak összevonását, mert pl. Hubina Lajos 6 holdnyi, vagy A. Lengyel János 8 holdnyi földje mintegy 20 tagban fekszik”.⁷⁵

Ugyanő említette meg azt is, hogy tagosítás segíti a magasabb gazdasági eredmények elérését, amelyet a Szovjetunióban járt küldöttek is tapasztaltak, és hogy az összevont területek révén kímélik az emberi munkaerőt, ugyanis lehetővé válik a munka gépesítése.⁷⁶ További kérdésként merült fel az is, hogy a termelőknek a korlátozott élelemfogyasztási lehetőségek ellenére sem engedélyezték például, hogy disznót vágjanak. Az engedély nélküli vágást feketevágásnak minősítették.⁷⁷

A tanács a tévesztés munkáját is folyamatosan értékelt, azzal kapcsolatban egyaránt elhangzottak pozitívumok és negatívumok is. 1952 júniusában a vb-elnökhelyettes elismerését fejezte ki a Rákóczi Tszcs intézőbizottsága tagjainak, mert a tszcs a mezőgazdasági munkálatokat jól és kollektívan végezte el. A beszámoló szerint az Újbarázda Tszcs is jól végezte munkáját, ott viszont a kollektív munkavégzés megszervezése terén találtak hiányosságokat, a Szabadság Tszcs-ben Kulcsár Sándor munkáját emelték ki. A vb-elnök ismertetése szerint 1953 elején a tszcs-k fejlesztése egy helyben topogott, ugyanis a magángazdák nem léptek be a szövetkezetbe, a meglévő tszcs-k pedig nem tértek át egy fejlettebb típusú gazdálkodásra, pedig mindezen átalakítások szükségesek lennének az iparfejlesztéshez. Az

„egy helyben topogása mögött az ellenség munkáját kell észrevennünk, mely mindent elkövet, hogy fejlődésünket gátolja, eredményinket megsemmisítse”.⁷⁸

⁷⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 59. DKT JKv, 1951. augusztus 14.

⁷⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 59. DKT JKv, 1951. augusztus 14.

⁷⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 83. DKT JKv, 1952. február 9.

⁷⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 2. kötet 4. DKT JKv, 1953. február 5.

Az 1953. decemberi tanácsülés egyik hozzászólója ezzel ellentétben már nem a tszcs-fejlesztés kérdését helyezte előtérbe, hanem örömének adott hangot, hogy egyáltalán az Előre Tszcs nem bomlott fel.⁷⁹

Rákosiék újbóli hatalomra jutását követően az erőszakos téesz-szervezés Dunakeszin is előtérbe került. A tanács határozatban szögezte le, hogy az Előre téesz területét 100, a tagság létszámát 50%-kal növelni kell az 1955-ös évben. A másik két téesz, a Rákóczi és az Újbarázda esetében pedig meg kell vizsgálni a működést, és az észlelt hibákat ki kell javítani.⁸⁰ Az Előre gyakran szóba került, általában pozitív példaként hozták azt szóba a tanácsi üléseken, 1955 végén a vb-elnök kiemelte, hogy a téesz terméseredményei gabonában és takarmánytermelésben kiemelkedő volt a járás többi téeszéhez viszonyítva. Megjegyezte azt is, hogy az Újbarázda és a Rákóczi tszcs-k felbomlása nem következett volna be

„ha az új alapszabály szerinti működést mi jobban meg tudtuk volna magyarázni, mint az ellenség. A két csoport nem vállalta a közös gazdálkodást, az ellenség szavára hallgattak”.⁸¹

A vb-elnök ezt követően felszólította a tanácstagokat, hogy a szétszéledt tszcs-k tagjait keressék fel és győzzék meg arról őket, alakítsák újjá a szövetkezeteket.⁸² Alig egy hónappal később a nagyüzemi gazdálkodás eredményit magasztalta ismét a vb-elnök, miszerint az elmúlt évben sok téesz akár holdanként egy mázsával több gabonát takarított be, mint az országos átlag, ami Dunakeszi esetében azt jelenti, hogy az Előre téesz jóval magasabb átlagot hoz, mint az egyéni gazdák. Például a téeszben dolgozó Tolnai család éves jövedelme 45.000, az egyénileg gazdálkodó M. Tóth Józsefé viszont csak 20.000 forint volt.⁸³ A községi tanács alaposan behúzott a téeszek fejlesztésébe, ugyanis a sokat emlegetett Előre szövetkezettel kapcsolatban, 1956 áprilisában az hangzott el, hogy az előző év végéhez képest a taglétszám majdhogynem megháromszorozódott. Az „eredmény” azonban felemás volt, mivel a két felbomlott szövetkezet tagjai nem voltak hajlandók a téeszek újbóli megalakítására.⁸⁴

1. kép: Paradicsomszedő asszonyok (1955)

⁷⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 2. kötet 45. DKT JKv, 1953. december 12.

⁸⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 24. DKT JKv, 1955. június 18.

⁸¹ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 44. DKT JKv, 1955. november 24.

⁸² MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 44. DKT JKv, 1955. november 24.

⁸³ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 47–48. DKT JKv, 1955. december 20. Arról az elnök nagyvonalúan nem ejtett szót, hogy a magángazdák esetében az adó jóval magasabb volt!

⁸⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 64. DKT JKv, 1956. április 28.

Az 1956 májusában ismertetett ötéves terv mezőgazdaságra vonatkozó részében is előkelő helyen szerepelt a mezőgazdasági termelőszövetkezetek „megerősítése”. Egyrészt a meglévő téesz eredményeinek széleskörű ismertetése és minél intenzívebb fejlesztése, a jó munkaszervezés, a szerződés-kötés a konzervgyárral, a gazdálkodásának jobbítása stb.; másrészt viszont az új szövetkezetek létrehozása is kiemelt helyen szerepelt. A cél a korábbi eredményeket tekintve meglehetősen ambiciózus volt, aszerint a parasztság 70, a megművelt földet tekintve pedig 80%-nyinak kellett a terv végére a szocialista szektorhoz tartoznia. A terv teljesítéséhez részletesen ismertették a parasztság meggyőzésére irányuló taktikát is. Először fel kell mérni a parasztok között a lehetséges téesztagokat, külön a volt szövetkezeti tagokat, és külön a mindvégig egyénileg gazdálkodókat, a tervezet kiemelte azoknak az özvegyasszonyoknak a feltérképezését, *„akiknek tulajdonában jelentős földmennyiség van, azt maguk művelni nem tudják”*. Mindezek mellett elvárás volt az is, hogy az összeírt földműve-sekről jellemzést készítsenek. Abban

*„anyagi körülményeiket, családi viszonyaikat, rokonaik körét, főként abból a szempontból, hogy ezek hogy viszonyulnak a népi demokrácia különböző kérdéseire és elsősorban a termelőszövetkezeti gondolathoz. Erre azért van szükség, hogy mindezen tényezőket úgy a népnevelő munkában, s a velük való foglalkozásban fel lehessen használni”.*⁸⁵

Vagyis nemcsak a téeszszervezéshez használhatták fel adott esetben az összegyűjtött információkat, hanem akár a kommunista rezsim által megvalósítani szándékozott politikai-társadalmi változások több szegmensében is. Mindezek mellett pedig elhangzott az is, hogy abban az esetben, ha párttag van a családban, rokonságban, akkor az illetőt is be kell vonni ebbe a fontos munkába. Az eljárást persze, ha az elsőre nem volt sikeres, többször is meg kellett ismételni.⁸⁶

A téeszek propagálására minden szituáció alkalmat jelenthetett. A 1956. augusztusi gabona-betakarítás eredményeinek ismertetése közben egyrészt mind az Előre téesz, mind pedig a magángazdák eredményeit elismeréssel illette a községi agronómus, amikor azonban összehasonlította az egyéni gazdák és a téesz átlagtermését, az utóbbit ítélte jobbnak, ezért

*„figyelmezteti a termelőket a gépi munka előnyeire, a nagyüzemi gazdálkodás javdelmezőségére”.*⁸⁷

A valóság ezzel ellentétben az volt, és ezt 1956 őszére már a mezőgazdasággal foglalkozó pártelit is elismerte, hogy a magángazdák többsége a téeszekhez képest jobban gazdálkodott, nagyobb mennyiségben tudtak

⁸⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 74–77. DKT JKv, 1956. május 24.

⁸⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 74–77. DKT JKv, 1956. május 24.

⁸⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 92–93. DKT JKv, 1956. augusztus 23.

mezőgazdasági javakat értékesíteni a szabadpiacon, és minden nehézség ellenére a jövedelmük is magasabb volt.⁸⁸

Az agrárium helyzete Dunakeszin a Kádár-korszakban, 1956 és 1989 között

A forradalom leverése után, a kádári kormányzat jó ideig hatalma megszilárdításával volt elfoglalva, így a gazdasággal, azon belül is a mezőgazdasággal sokáig nem igen foglalkozott, ugyanis az útkeresés mellett az évekre elhúzódó megtorlás is „lefoglalta”. Pedig a gazdaság rendbetétele fontos lett volna, hiszen az jelentős, hozzávetőleg 20%-os veszteséget szenvedett el az őszi események és az azt követő társadalmi ellenállás, a téészek felbomlása, a termés földben maradása stb. miatt.⁸⁹ A gazdaság rendbetétele tulajdonképpen az újjászervezést, átalakítást jelentette, annak keretei között emelni kívánták az életszínvonalat, csökkenteni az ipar arányát a nemzetgazdaságban, ezzel párhuzamosan pedig növelni a mezőgazdaságét, és a beruházások volumenét is le szerették volna faragni. 1957 elején egy közgazdászokból álló reformbizottságot bízta meg azzal, hogy ezen elképzeléseket átültessék a gyakorlatba.⁹⁰ Az agrárium területén az újonnan alakult MSZMP is változtatásokat szeretett volna, ezért 1957 júliusában – *Agrárpolitikai Tézisek* cím alatt – közzétettek egy elképzeléscsomagot. Eszerint mind a közös termelésnek, mind pedig az egyéni gazdálkodásnak az állam által támogatásban kell részesülnie.⁹¹ Bár a benyújtott tervezeteknek csak egyes elemeit fogadták meg – a mezőgazdaságban pedig 1958 és 1961 között befejezték a kollektivizálást –, azok már előrevetítették a gazdasági racionalitás szükségességének felismerését. Utóbbinak az egyik leglátványosabb megnyilvánulása az 1968-ban életbe lépő, a gazdaság egészét megújítani kívánó gazdasági reformcsomag, az új gazdasági mechanizmus volt, amelyet pár év elteltével ugyan már politikai síkon támadás ért, és el is akadt, de az 1950-es évek első felének gazdasági és azzal együtt járó társadalmi jelenségei nem ismétlődtek meg többé.

Az 1956 őszi események után a tanács Dunakeszin 1957 májusában kezdett újra működni, a mezőgazdasággal összefüggő témával pedig a következő hónapban foglalkoztak először. A vb-elnök ismertetésében visszavisszautalt az őszi időszakra, egy ízben például megemlítette, hogy ősszel több helyen nem sikerült vetni, mert a dolgozni szándékozókát elzavarták a földről. Egészében pedig a tulajdonviszonyok is jelentősen átalakultak az őszi hónapokban, amelynek következménye komoly termés kiesés lett. Ezt követően az aktuális problémákra (behordás, aratás, növényápolási

⁸⁸ VARGA, 2008a 299.

⁸⁹ Mindezek mellett a gazdasági visszaesés miatt – nem alaptalanul – tartottak a munkanélküliség jelentőssé válásától is. HONVÁRI, 2005. 497–502.

⁹⁰ Az említett időszakban a gazdaság helyzetére vonatkozóan ld. ROMSICS, 2010. 425–435.

⁹¹ VARGA, 2008a 304.

munkák, szérűk kijelölése, tűzvédelmi intézkedések, állattenyésztés fejlesztése, a mezőgazdasági ingatlanok tulajdoni és használati viszonyának rendezése, utóbbit az 1957. évi X. törvény volt hivatott rendezni) tért ki.⁹² A majd egy évvel későbbi, 1958. májusi tanácsülésen a vb-elnökhelyettes által elmondottak szerint a földterületek tulajdonjogának rendezése 83 főt és 460 hektárnyi területet érintett, amely nagyságrendileg nagynak számít, így az őszi mezőgazdasági munkákkal elmaradtak. Mindezek mellett pedig nem maradhatott el a község egyetlen téésze által elért eredmények ismertetése – minél szélesebb körben, egyúttal felhívta a figyelmet a szövetkezet „megerősítésének” szükségességére.⁹³

1959 tavaszán, vagyis már az új, immár harmadik és egyben befejező kollektivizálási hullám megkezdése után, a beszámolóban is megjelent a téeszfejlesztés fontossága.⁹⁴ Míg 1956 ősze előtt szinte mindig helyet kapott a begyűjtési helyzetjelentés (sokszor még az elvégzendő munkálatok ismertetését is kiszorította), addig ettől fogva a mezőgazdaság kérdéskörén belül, az aktuális agrárfeladatok mellett, szinte minden beszámolóban szerepelt a téeszfejlesztés.

Időközben, valamikor 1957 második felében a község egyetlen téészt átstrukturálták vagy szimplán nevet váltott (a pontos történésekre az ismert iratanyag alapján nem derül fény), mindenesetre Dunakeszin ezután a téesz Új Élet néven működött. Az 1957 végi állapot szerint az Új Élet viszonylag csekély területtel rendelkezett, 135 holdat művelt mindösszesen; abból 126 holdnyi volt szántó. Tagjainak száma pedig 18 volt, ami ugyanannyi családot takart.⁹⁵

A dunakeszi mezőgazdasági termelőszövetkezet helyzete alig néhány év múltán újfent változáson esett át, 1960 elején ugyanis az Új Élet egyesült az alsógödi Egyesült Törekvő Termelőszövetkezettel. E lépésre a vb-elnökhelyettes elmondása szerint azért volt szükség, mert az Új Élet nem működött nyereségesen, az alsógödi téesznel viszont olyanok a feltételek és az eddigi eredményeik is az irányba mutatnak, hogy a nem keletkezik majd veszteség a működés során. Úgy tűnik, hogy az Új Élet tagságának sem volt ez ellen kifogása, ugyanis „feladataikat jó hangulatban, szorgalommal végezték.” Ugyanitt hangzott el, hogy a téesz nyitott a község piacterén egy zöldség-, tej- és virágárusítással foglalkozó boltot, és egy másik hasonló profilú üzlet megnyitását is tervezi a Fürst Sándor utcában.⁹⁶

Az téeszegyesülés ellenére a tanács év végi beszámolójában, amely az elvégzett és a jövőben elvégzendő munkát összegezte, hangsúlyosan szerepelt, hogy a községben mezőgazdasági termelőszövetkezetet kell alakítani, mondván, csak a nagyüzemi gazdálkodás képes az élelmiszer-

⁹² MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 7–8. DKT JKv, 1957. június 20.

⁹³ MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 75–76. DKT JKv, 1958. május 22.

⁹⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 5. kötet 25. DKT JKv, 1959. április 16.

⁹⁵ KSH Pest Megyei Igazgatósága, 1958. 105.

⁹⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 28. DKT JKv, 1960. március 26.

ellátást biztosítani az országban, azt a kisparaszti gazdaság nem tudja megoldani. Mint az igen határozottan hangnemben, tulajdonképpen az érintettek ellentmondását nem tűrve, elhangzott:

„Meg lehet nyugodtan magyarázni a parasztságunknak, hogy ma már nem az a kérdés neki, hogy Tsz. tag legyen-e vagy sem, hanem csak az legyen a problémája, hogy a majd megalakuló Tsz-ben hol szeretne dolgozni.”⁹⁷

A helyi téesz megszervezése olyannyira prioritást élvezett ez idő tájt, hogy az 1961 januári tanácsülésen kizárólag ez a téma volt napirenden. A községi tanács ennél fogva határozatban is kimondta, hogy a mezőgazdaság „szocialista átszervezését” Dunakeszin is haladéktalanul végre kell hajtani; a cél eléréséhez elvégzendő feladatokat is kijelölték.⁹⁸ A községi tanács ezt követően valóban nagy elánnal kezdhették neki a téesszervezésnek. Folyt az agitációs munka, összegyűjtötték a jogi háttérrel jelentő anyagokat, előkészítették a leendő téesztagok oktatási anyagát, illetve kijelölték a gyakorlati mezőgazdasági teendőket (a leendő téesztábla kialakítása, az oltóanyagok beszerzése, mezőőr felvétele stb.).⁹⁹ Dunakeszin 1961. január 16-án meg is alakult az Aranymező tsz, amelynek tagsága 1962 végén már 314 fős volt.¹⁰⁰ A tanácsülésen Markó István téeszelnök részletesen ismertette az új tsz 1962. évi első félévi munkatervét. A tervezet havi, azon belül pedig napi bontásban részletezte a teendőket.¹⁰¹ Mivel a mezőgazdaság erősen időjárásfüggő ágazat, a szép terv egy része csúszott, több helyütt pedig változtatni kellett. Ugyanakkor bejelentették, hogy a kötelezettségeket, például a helyi konzervgyár felé tett ígéretet nemcsak teljesíteni, hanem felülteljesíteni fogják.¹⁰² A következő, alig egy hónap múlva lezajlott tanácsülésen elhangzott újabb beszámoló szerint sok változás történt az eltelt időben, bár azért hozzátették, hogy „a fejlődésben nem értünk el addig, ami már a teljes kollektív gazdálkodást jelenti”. Az előadó a tavaszi munkáktól kezdve sorra vette a felmerült problémákat, a szárazságot, a rossz, így késést okozó időjárást, a trágya hiányát stb., majd részletezte az elvégzett és a még hátralévő tennivalókat (üvegházak építése, kútúrás, aratásra, illetve cséplésre történő előkészületek stb.).¹⁰³ Miként az a tanács négyéves működéséről 1962 decemberében tartott beszámolóban elhangzott, a téesz addigi munkáját is összegezve, a szövetkezet 1961–1962 során „a legkezdetlegesebb formában dolgozott”. A földművelésügyi miniszter engedélyt adott arra, hogy az Aranymező egyesüljön egy másik téesz-szel – amely újfent az Alsógödi Tsz volt – mivel abból a dunakeszieknek előnyük származna, ugyanis az alsógödi szövet-

⁹⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 216–217. DKT JKv, 1960. december 17.

⁹⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 2–3. DKT JKv, 1961. január 10.

⁹⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 43–45. DKT JKv, 1961. március 4.

¹⁰⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 339. DKT JKv, 1962. október 13.

¹⁰¹ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 82–83. DKT JKv, 1962. február 24.

¹⁰² MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 178–180. DKT JKv, 1962. május 12.

¹⁰³ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 208–213. DKT JKv, 1962. június 9.

kezetnek nincsenek gazdasági nehézségei; továbbá munkaegységenként már most 40 forintot tud biztosítani.¹⁰⁴ Mint elhangzott az egyesülést már a tagok tudomására hozták, ők viszont egyénileg hiába fogadták azt el, a közgyűlésen tartózkodók voltak. A tagok viselkedését értelmezve az előadó szerint a gazdák nem tudják, hogyan tovább, „*vagy a legszívesebben visszalépnének a fejlődés útjáról az egyéni gazdálkodáshoz*”.¹⁰⁵ A beszámoló, talán túlzóan is őszinte, mondandójához hozzátartozik egyrészt az, ahogy az az előadótól is elhangzott, hogy a kormányzat támogatta, ha a gyengén gazdálkodó téészek egyesültek a jobban működőkkel, vagyis a dunakeszi téesz helyzete nem volt egyedi. Másrészt a kollektivizálás utolsó hulláma alatti és az azt követő néhány évben a zárszámadások igen szórt képet mutattak azt illetően, hogy melyik téesz mekkora összeget volt képes egy-egy munkaegység után fizetni. A *Szabad Föld* például 1961 márciusában, a laphoz befutott panaszos levelek alapján készített jelentése az egyik fő gondként tüntetette fel a zárszámadások után a munkaegységek elszámolása miatti helyzetet.¹⁰⁶ Magához a Földművelésügyi Minisztériumhoz beérkezett panaszok között sem volt ritka a munkaegység-elszámolás miatti levél.¹⁰⁷ Mindezek összességében azt jelzik, hogy az ígért bérekhez képest sok téesz jóval kisebbet tudott a tagoknak adni, így sok téesztag jelentős életszínvonal-csökkenéssel szembesült. A téészek egyesülése végül is 1962. december 13-án megtörtént, az 1963. áprilisi tanácsülésen a hozzászólók egyikének elmondása szerint a dunakeszi és az alsógödi téészek egyesülését a dunakeszi gazdák nagy része szívesen vette. Az alsógödi Egyesült Törekvő Tsz és a dunakeszi Aranymező Tszcs összeoldása után az új téesz Egyesült Dunamenti Tsz néven működött tovább. Az egyesült szövetkezet elnöke a volt alsógödi téeszelnök, Török Sándor lett, ennek megfelelően a központi iroda is Alsógödön volt. Az addig dunakeszi téeszelnök, Markó István a dunakeszi üzemegységet irányította. Az egyesült téesz jelentőségét jól illusztrálta, hogy munkájáról és az egyesülés részleteiről külön beszámolót tartottak, ahol az előadó kiemelte, hogy az Egyesült Dunamenti Tsz 12 milliós vagyonnal és 4 milliós hitellel rendelkezik. Felszerelése 2 teherkocsiból, 9 erőgépből, 100 lóból, 30 fogatból állt. Emellett jelentős számú haszonállattal is rendelkezett: 76 fejős tehénnel, 30 hízómarhával, 150 növendék marhával, 30 sertéssel, 4 anyakocával, 200 növendéksüldővel, 200 malaccal, 300 juhval és 420 növendék juhval bírt. Gazdálkodás összességében 3600 hektáron folyt. A beszámoló – mint a legjövödelmezőbb részleget – külön kiemelte a kertészetet is, amely

¹⁰⁴ A téesztagoknak meghatározott számú munkaegységet kellett teljesíteniük, a különböző munkafolyamatok más és más munkaegységet értek. Majd az év végi zárszámadást követően a tagok a szövetkezet egy gazdasági évben keletkezett javadalma után az összegyűjtött munkaegységek alapján kaptak pénzbeli és terménybeli fizetséget; a kifizetések előtt persze előbb az államnak járó pénzügyi kötelezettséget kellett teljesíteni.

¹⁰⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 407–408. DKT JKv, 1962. december 8.

¹⁰⁶ Kovács, 2013. 238–239.

¹⁰⁷ Kovács, 2013. 242.

Gödön üzemelt.¹⁰⁸ Később íródott újságcikkek a téesz ekkori területét 2000 hektárban jelölték meg.

Az egyesült téesznek 1963-ban 320 munkaképes tagja volt (150 fő Dunakeszin, 170 fő pedig Alsógödön). 20-25 fő, bár munkaképes volt, nem vette fel a munkát, velük egyenként beszélgetettek el a tanácsi vezetők és a téeszt irányítók. A tagok között igen sok volt az idős ember, Dunakeszin rövid időn belül 80 téesztag szándékozott öregségi

járadékot igénybe venni. Elhangzott az is, hogy a tagok ekkoriban átlagban évente 2000 forintot kerestek,¹⁰⁹ viszont mint kiderült, akadt közöttük olyan is, aki 22.000 forintos keresetre tett szert;¹¹⁰ a téesz ekkoriban abbahagyta a munkaegység utáni kifizetést, és áttért a készpénzes javadalmazásra. A bérügyekre vonatkozóan a későbbiekben újabb adatokra derült fény, aszerint 1956 és 1963 között egy munkaegységre 42 forintot fizettek ki, amely révén az átlagbér évente 15-17.000 között mozgott, viszont a bérek kapcsán azt is megjegyezték, hogy az átlagbér igen csalóka, mert van, aki alig pár napot, míg mások egész évben dolgoznak. 1964-ben a legnagyobb jövedelemre szert tevők – rendszerint a traktorosok és a gépkocsivezetők – 22.000 forint feletti összeget kerestek; míg a szántóföldi növénytermelőkhez csak évi 5000 forint folyt.¹¹¹ Vagyis, mint az igen jelentős jövedelemkülönbségek is mutatták, valami hiba csúszott az egyesülés utáni első munkaév termelésébe, annak kivizsgálására bizottságot is létrehozott a tanács. A bizottság által feltárt részletek alapján például jócskán a 100%-os növénytermelési ráta alatt maradtak, de még ennél is sokkal rosszabbul teljesített a kerétszet, pedig korábban az volt a legjövedelmezőbb részlege az alsógödi téesznek. A Mezőgazdasági Állandó Bizottság által lefolytatott vizsgálat kiderítette, hogy a téeszvezetőség, az elmúlt évekhez hasonlóan, mindent megtett az eredményes munkáért, az egyes tagok, a tagokkal elnéző erélytelen brigádvezetők, a rossz munkaszervezés, illetve az időjárás miatt azonban hiányos lett

2. kép: Az Egyesült Dunamenti Termelőségvetkezet

3. kép: Az Egyesült Dunamenti Termelőségvetkezet

¹⁰⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 10. kötet 76–77. DKT JKv, 1963. április 13.

¹⁰⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 10. kötet 136. DKT JKv, 1963. június 8.

¹¹⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 11. kötet 93. DKT JKv, 1964. március 14.

¹¹¹ MNL PML XXIII. 734. a. 13. kötet 312. DKT JKv, 1965. december 18.

a zárszámadás.¹¹² A dorgálás úgy tűnik hatásos volt, ugyanis 1964 augusztusában már elismeréssel illették a téeszt a terméseredmények és a munkaszervezés végett.¹¹³

A teészegyesülés kapcsán említett tagsági összetétel idővel megváltozott, egy 1971. novemberi híradás szerint a korábbi kézi erős munkavégzés helyett tíz esztendő alatt gépesítették az ágazatot, és sok fiatal is sikerült bevonniuk a munkába, sőt, a melléküzemág egységeiben ipari szakmunkások is dolgoztak.¹¹⁴ A mezőgazdasági munkát végzők utánpótlásképzése is fontos szempont volt, így a szövetkezet vezetői 1971-ben tervbe vették, hogy kihelyezett mezőgazdasági szakképzést indítanak Felsőgödön.¹¹⁵ A vidéken lakó és dolgozó fiatalokat – ideológiai és társadalmi szempontból egyaránt – kiemelten kezelte a rezsim, így elég gyakran kerültek a *Pest Megyei Hírlap* hasábjaira (az újság külön mellékletben számolt be a Váci járás híreiről) ilyen-olyan kontextusban. Egy 1973-ban íródott cikkben az Egyesült Dunamenti Tsz párttitkára például kiemelte fáradhatatlanságukat és tanulni vágyásukat (a szövetkezet tagjai közül 18-an tanultak általános iskolában, középiskolában vagy főiskolán, egyetemen), mindemellett viszont hiányként róttta fel, hogy nem vesznek részt eléggé az ifjúsági mozgalom, a KISZ életében.¹¹⁶ A téeszek tagságára jellemző meglehetősen egyoldalú korösszetétel javítására is a fiatal korosztály volt hivatott. Így a gödi és dunakeszi fiatalok helyben maradásra bírása is fontos célkitűzés volt, annak egyik eszközeül pedig a kultúrához való hozzáférés és a szórakozás feltételeinek – arra a termelőszövetkezetek általában tiszta jövedelmük két százalékát fordították – javítását jelölték meg. Ennek jegyében vette át a közös téesz a községi sportkör irányítását, amely révén nemcsak a hivatásos, hanem a tömegsport is támogatást élvezett.¹¹⁷ Szintén a tagság jellegéhez tartozik, hogy, miként az már elhangzott, a kollektivizálás befejező hullámának idején a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben az időskorú munkavállalók mellett főként nők dolgoztak, akik az elvándorlás vagy ingázóként végzett munka helyett lakhelyükön maradtak. A női munkaerő nagyságrendje bár a későbbi időkben változott, továbbra is igen jelentős maradt, 1973-ban például 219 aktív női dolgozója volt a helyi téesznek; mellettük 80 női nyugdíjas is volt a téeszben, ők rendszerint az irodában vagy az üzemegységeknél dolgoztak.¹¹⁸

¹¹² MNL PML XXIII. 734. a. 11. kötet 112–113. DKT JKv, 1964. március 14.

¹¹³ MNL PML XXIII. 734. a. 12. kötet 58. DKT JKv, 1964. augusztus 15.

¹¹⁴ *Mindenki tudja, miért felelős. Interjú az Egyesült Dunamenti Tsz. párttitkárával.* In: *PMH*, 15. (1971) 260. sz. 12. (1971. november 5.)

¹¹⁵ *Göd-felsőn mezőgazdasági szakiskola.* In: *PMH*, 15. (1971) 42. sz. 12. (1971. június 18.)

¹¹⁶ *A folyamatos munka érdekében két KISZ-csoport alakult a gödi termelőszövetkezetben.* In: *PMH*, 17. (1973) 243. sz. 12. (1973. október 17.)

¹¹⁷ *Mire költik a kulturális alapot? Tegyenek többet a tsz-ek tagjaik művelődéséért.* In: *PMH*, 14. (1970) 233. sz. 16. (1970. október 4.)

¹¹⁸ *Háromszáz nő érdekében megjavítják élet- és munkakörülményeiket.* In: *PMH*, 17. (1973) 51. sz. 10. (1973. március 2.)

A mezőgazdaságban dolgozóknál az 1960-as és az 1970-es években bekövetkezett generációváltás egyben a tévesztéssel együtt járó társadalmi változást is jelentett. Az 1958–1961 között a mezőgazdasági szektorban lezajlott események alapvetően változtatták meg a falvak lakosainak életét, amelynek következménye lett, hogy történeti és a társadalmat leíró statisztikai értelemben csaknem eltűnt a parasztság (a falvak, sőt a családok addigi struktúrája is megbomlott), és vele együtt veszett sok minden, amit ez a társadalmi réteg addig tudásban, ismeretanyagban, értékben, munkaszervezésben felhalmozott. A történeti értelemben vett parasztság megszűnése mellett érvelt Márkus István szociológus-szociográfus is, aki a polgárosodásvita¹¹⁹ keretében az 1960-as, 1970-es évek kistermelőit vizsgálta. Márkus az átalakulási/átalakítási folyamatok főszereplőjének a szegényparasztságot tartotta, és kifejtette, hogy azok a félig munkás, félig paraszti családok, amelyek ebből a szegényparaszti rétegből alakultak ki, még őrizték ugyan a korábbi életforma egyes elemeit, de lényegében egyfajta átmeneti állapotban éltek. Mivel Márkus szerint a paraszti lét elemeinek elvesztése nem volt visszafordítható, ezen időszakról kezdve tulajdonképpen helytelen a „parasztság” elnevezés használata a mezőgazdaságban dolgozókra, megfelelőbb az „utóparasztság” megjelölés.¹²⁰ A történeti parasztság megszűnése már csak azért sem érintette negatívan az államhatalmat, mert minél nagyobb mértékben számolta fel a társadalom tagozódását, vagyis gyengítette annak ellenálló képességét, annál inkább növelte saját beágyazottságát és a társadalomra irányuló befolyásolási képességét.

Dunakeszin 1963-ban szóba került egy tejbolt nyitásának kérdése és egy zöldségbolt üzemeltetésének lehetősége, utóbbira 50.000 forintot szántak. Mindkét boltot a téesz tartotta volna fenn. (Arról nincs adat, hogy a korábban nyitott üzlet bezárt-e időközben vagy a tanácsstagok újabb létesítéséről tárgyaltak.) Utóbbi kapcsán több hozzászóló meg is jegyezte, hogy zöldségboltnak Alagon lenne a legjobb helye, ugyanis oda építeni, ahol jó az ellátás, felesleges, Alagon pedig a boltok ellátottsága rossz ilyen szempontból, és a község azon részén piac sincs. A tanács által meghozott határozat végül csak a zöldség- és gyümölcsüzlet megnyitását hagyta jóvá.¹²¹ A zöldség- és gyümölcsellátás kérdése később is napirendre került, egy tanácsstag felvetette, hogy e téren állandó probléma van Dunakeszin, és hogy azt a téesznek kellene megoldania. Egy másik hozzászóló pedig megemlítette azt az egész országra jellemző jelenséget, hogy a zöldség- és gyümölcsáru hatékonyabb termelése miatt segíteni kellene a háztáji gazdaságokat, amelyek amúgy már addig is igen jelentősen kivették a feladatból a részüket. Még valaki pedig azt is felhozta, hogy a zöldség- és gyümölcsáruk drágábbak a községben, mint Budapesten. A kérdésekre adott válaszból az derült ki, hogy a téesz egyszerűen nem

¹¹⁹ Erről bővebben ld. CSITE, 1997.

¹²⁰ A kérdésre bővebben ld. Márkus, 1991. 267–304.

¹²¹ MNL PML XXIII. 734. a. 10. kötet 91., 97. DKT JKv, 1963. május 11.

tudta megfelelő mennyiségben és áron előállítani a kívánt árukat (ennek egyik oka például az volt a válaszadó szerint, hogy Alsógödön megszűntették a kertészetet, és az új telepen még nem indult be teljes mértékben a termelés), így azok nem elégséges mennyiségben és drágán álltak csak rendelkezésre.¹²² Időközben a mezőgazdaságban is reformintézkedéseket hoztak, amelyek közül talán a legfontosabb az 1967-es szövetkezeti törvény volt. A jogszabály lehetővé tette a földek adásvételét és bérletét, valamint – az újféle igazgatási rendszer bevezetésével – a szövetkezetek önállóbbak is lettek.¹²³

A boltnyitás kapcsán felmerült jelenség, vagyis, hogy egy adott téesz nemcsak növénytermesztéssel és állattenyésztéssel foglalkozott, hanem szövetkezeti melléküzemágot is fenntartott, sem volt egyedi jelenség. A korábban korlátok közé szorított melléküzemágakat az 1960-as évek elejétől-közepétől – a járási tanácsok engedélyével – szabadabban üzhették. Bár ekkor is ügyelniük kellett a téeszeknek arra, hogy a melléküzemág ne hátráltassa a mezőgazdasági termelést. A szövetkezeti melléküzemágak országos léptékben olyannyira jól teljesítettek rövid időn belül is, hogy 1964-ben például az össztermelési érték 11,6%-a onnan folyt be.¹²⁴

Az elismerések ellenére a téesz továbbra sem teljesített kiegyensúlyozottan, sőt, az 1960-as, 1970-es években többnyire nem volt pozitív az éves mérlege. 1965-ben például a kisebb termésmennyiség miatt nem tudták teljesíteni a vállalt szerződéses mennyiségeket sem a tagok, sem az állam felé, pedig utóbbinak kisebb mennyiségű árut adtak el, előbb ugyanis a tagok, illetve a szabad piacra igényeit kívánták kielégíteni. A terv teljesítését ezúttal az állatoknál fellépő száj- és körömfájás hátráltatta, a növénytermesztés terén pedig a nyári árvíz okozott igen komoly károkat. Az áradás a beszámoló szerint olyannyira súlyos volt, hogy a környező téeszekkel kötött a község árufelvásárlási szerződéseket, hogy legalább a lakossági igényeket ki tudják elégíteni. Ugyanakkor a tagság jövedelmét egész évben biztosítani tudták.¹²⁵ A vesszőfutás a későbbiekben folytatódott, hiszen az 1971-es évet értékelő zárszámadás utáni értékelésben például a befejezetlen beruházások számának csökkenésében látták a megoldást, amitől Albert Mihály téeszelnök azt remélte, hogy az addigi bérszintet emelni tudják. Ennek kapcsán adatokat is közölt az elnök, elmondása szerint 1971-ben 25.800 forint volt a tagok átlagbére, amely 1970-hez képest 2500 forintos emelkedést jelentett. A bérek és a problémák elsorolása után az elnök bejelentette, hogy egyszerű gazdasági egyesülésre kívánnak lépni a fóti Vörösmarty Tsz-szel.¹²⁶ Az 1972-es évet lezáró zárszámadás utáni interjú alapján az Egyesült Dunamenti Tsz-ben tovább nőtt az átlagbér,

¹²² MNL PML XXIII. 734. a. 14. kötet 173–174. DKT JKv, 1966. május 14.

¹²³ KAPOSÍ, 2002. 385.

¹²⁴ HONVÁRI, 2005. 643–644.

¹²⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 13. kötet 310–311. DKT JKv, 1965. december 18.

¹²⁶ *Dunakeszi-Göd: Emelkedett a tagság jövedelme az Egyesült Dunamenti Tsz-ben.* In: *PMH*, 16. (1972) 45. sz. 12. (1972. február 23.)

amely 29.153 forintra rúgott.¹²⁷ A folyamatos veszteségtermelés végül oda vezetett, hogy az Egyesült Dunamenti Tsz nemcsak laza gazdasági társulásra lépett egy másikkal, hanem 1977. január 1-jével össze is olvadt a rákospalotai Blagojev Tsz-szel. A még inkább felduzzadt téesz Gödi Dunamenti Mezgazdasági Termelőszövetkezet néven működött tovább.

A Blagojev nem növénytermesztő vagy állattenyésztő, hanem inkább ipari-szolgáltató jelleggel bíró termelőszövetkezet volt. Ahogy az egyesülésről hírt adó újságcikk meg is jegyezte: „*mezőgazdasági munkát még szimbolikusan is alig – 63 hektáron – végzett*”. Fő tevékenységi körei között az építőipari, a szolgáltatási, a parketta-építési és a szállítási munkák voltak megtalálhatók. A Blagojev

4. kép: Az Egyesült Dunamenti Termelőszövetkezet

elnöke elmondta azt is, hogy a téesz igen jövedelmező, tervét túlteljesítette, 5 százalékos részesedést tud fizetni a tagoknak, sőt, a tagok átlagfizetése 4174 helyett már 4256 forint volt 1976-ban. A gödi-dunakeszi téesz szintén jó évet zárt 1976 során, bár, ha kritikusan nézi az ember, a vállalt tervet nem tudták teljesíteni. Magyarázatként eleinte a téesz gazdasági szerkezetét, továbbá az időjárást hozták fel. Később azonban kiderült, hogy a téesznek számos mezőgazdasági részlege nem volt jövedelmező, sőt, tulajdonképpen szinte mindegyik hiányt termelt. Kizárólag a melléküzemág üzemegységei voltak egyértelműen nyereségesek, a vasipari üzem, az építőiparban tevékenykedő brigádok, a fröccsöntő üzem és egyéb részlegek. Sokatmondó, hogy a mezőgazdasági bevételt 61 millió forintra tervezték, de már eleve számoltak 1,3 milliós veszteséggel, a melléküzemági bevételt pedig ennek többszörösére, 295 millió forintra, amelyből 68 millió volt a nyereség.¹²⁸ A közös termelőszövetkezet ekkor 1700 hektárral bírt.¹²⁹ A melléküzemágban tevékenykedő részlegek éves jövedelme egy 1977 végi beszámoló szerint az évi 260 millió forintot is elérte. Külön kiemelték az alumíniumöntvényeket, a műanyagflakonokat, csatokat, gombokat gyártó üzemeket, illetve

¹²⁷ *Eredményes esztendőzt zárt a Dunamenti Tsz. Tovább nőtt a tagok jövedelme. Ipari szintre emelik a nyugdíjakat.* In: *PMH*, 17. (1973) 47. sz. 16. (1973. február 25.) A főtíakkal való egyesülés nem tartott sokáig, egy pár évvel későbbi híradás szerint ugyanis a főtí-csomádi téesz egyesült egy budapesti téesz-szel. *Zárszámadás Dunakeszin és Fóton. Új beruházások az egyesült szövetkezetekben.* In: *PMH*, 21. (1977) 39. sz. 1. (1977. február 16.)

¹²⁸ *Zárszámadás Dunakeszin és Fóton. Új beruházások az egyesült szövetkezetekben.* In: *PMH*, 20. (1976) 39. sz. 1. (1976. február 16.)

¹²⁹ *Egyelőre száz hektáron. Szemenként vetik a mákot.* In: *PMH*, 21. (1977) 38. sz. 10. (1977. február 15.)

a szállítást végző részleget, amelynek ekkor már 60 járműve volt.¹³⁰ Az 1969-ben életre hívott forgácsoló üzembről elég részletes leírás volt olvasható az 1980-as évek közepén. Az akkori ágazatvezető ismertetéséből az derült ki, hogy megrendelőik között megtalálható volt többek között a Budapesti Rádiótechnikai Gyár, a Mechanikai Mérőműszerek Gyára vagy az egi Finomszerelvény Gyár is. A beszámoló alapján ekkor majd 170 főt foglalkoztatott a szövetkezet ágazata, a munkások többsége azonban nem egy közös üzemben, hanem bedolgozóként, otthon, saját kézi szerszámokkal vagy kisebb gépeken dolgozott. Míg az alapanyagot a különböző megrendelésekhez a téesz biztosította, a segédanyagokat már a megmunkálónak kellett beszereznie.¹³¹ A bemutatott gyártási és értékesítési struktúra magán hordozta a kor összes „tünetét”, vagyis a kifizető hatékonyságot, a csekély mértékű gépesítést, a munkaszervezési hiányosságokat, a nyersanyag-ellátás ad hoc jellegét, sőt, a megrendelések és az elkészített termék értékesítésének kiszámíthatatlanságát is. A gyártási és szállítási tevékenység mellett a téesz értékesítéssel is foglalkozott: a tej- és a zöldségbolt mellett a szövetkezet Vácott például virágboltot tartott fenn.¹³²

A tulajdonképpeni folyamatos veszteségtermelés és konszolidációs kísérlet ellenére a téesznek időről-időre meglehetősen ambiciózus tervei voltak – azok persze az aktuális ötéves terv megvalósításához kapcsolódtak általában –, sőt, igen gyakran írta meg a *Pest Megyei Hírlap*, saját korábbi vagy későbbi cikkeinek ellentmondva, hogy a gazdaságosság jegyében átalakítják a téesz szerkezetét. 1973 áprilisában konkrétan is „kiderült”, hogy a cél, vagyis az eredményesebb termelés érdekében addig mennyi mindent tettek. Például korszerűsítették és intenzívvé tették a kertészetet, árugabonát termesztettek, szakosított tehenészetet hoztak létre, de mindezek mellett takarmánytermesztést és ipari tevékenységet végeztek, utóbbit a már említett melléküzemekben. Ezen túlmenően önálló elszámolásúvá és egymással kooperálhatóvá tették az egyes részlegeket, új technológiát és modern gépeket alkalmaznak (míg 1968-ban 35 erőgéppel rendelkezett a téesz, addig 1972-ben már 62-vel), oktatást és továbbképzést tartottak különböző témákban. Terveik megvalósítására állami támogatást kaptak, illetve hitelből és saját forrásból fedezték azokat. Utóbbi keretében 1970-ben 9 millió, majd 7,6 millió, 1972-ben pedig 6.600.000 forintot fordítottak fejlesztésre.¹³³

A korábbi időszakok kapcsán már említett járási elsőség a gabona-betakarítás terén a későbbiekben is megmaradt: 1973 júliusában a dunakesziek azzal büszkélkedhettek, hogy a járásban az addig elvégzett aratási munkála-

¹³⁰ *Melléküzemek a termelőszövetkezetekben. Segítik az alaptevékenységet.* In: *PMH*, 21. (1977) 277. sz. 5. (1977. november 25.)

¹³¹ *Alkatrészgyártás bedolgozókkal. Új lehetőségeket kel találni.* In: *PMH*, 28. (1984) 246. sz. 5. (1984. október 19.)

¹³² *Színfolt a főtéren. Virágüzlet helyett – szalon.* In: *PMH*, 30. (1986) 46. sz. 13. (1986. február 24.)

¹³³ *Eredményekkel járt a korszerűsödő üzem- és munkaszervezés. Meggyorsult a gödi termelőszövetkezet fejlődése.* In: *PMH*, 17. (1973) 81. sz. 12.

tokban az első helyen áll.¹³⁴ Az 1971. augusztus 20-ai ünnepről tudósító *Pest Megyei Hírlap* pedig arról adott hírt, hogy a szövetkezet rekordmennyiségű gabonát takarított be, ráadásul a járásban a leggyorsabban tette mindezt.¹³⁵

A nem túl sikeres gazdálkodás, illetve azon kormánypolitika miatt, amely a szövetkezetek minél nagyobbra duzzasztását szorgalmazta, 1978-ban a szokolyai Béke Tsz, majd a szobi Új Barázda Tsz is csatlakozott a Gödi Dunamenti Mezgazdasági Termelőszövetkezethez. A téesz ekkor már 7000 hektáron gazdálkodott, és 80 kilométer hosszan terült el a Duna mellett, tagsága is 7000 fős volt.¹³⁶ Bár a Blagojev korábbi elnöke, Godla István elmondása szerint korábban ellenezte az önállóság feladását, az 1970-es évek végétől ő lett a téesz első embere.¹³⁷

A Gödi Dunamenti Mezgazdasági Termelőszövetkezet területe 1984-re változatlan maradt, azaz 6936 hektárra rúgott, a földek átlagos aranykorona értéke 9,8 forint volt. A taglétszám azonban ekkor már csak 4566 fő volt: 2354 aktív tag, 704 nyugdíjas, 1508 alkalmazott. A tagok mintegy harmada, 1495 fő szakmunkás-bizonyítvánnyal rendelkezett, mellettük 1544-en középfokú, 185-en pedig felsőfokú végzettséget szereztek.

1. táblázat: Az együtt gazdálkodó községek és városok, valamint földterületeik nagysága (1984)¹³⁸

város neve	terület nagysága (ha)
Szód	30
Szódliget	45
Vácrátót	36
Ipolydamásd	311
Verőcemaros	842
Kóspallag	352
Márianosztra	441
Nagymaros	52
Szob	632
Szokolya	2134
Zebegény	141
Göd	988
Dunakeszi	905
Vác	16
Budapest	9

¹³⁴ Hektáronként harmincegy mázsa. Befejezték az őszi árpa aratását. In: *PMH*, 17. (1973) 166. sz. 12. (1973. július 18.)

¹³⁵ Göd, Dunakeszi, Kismaros, Szob, Vác. „Soha nem volt még ilyen jó aratás...” In: *PMH*, 15. (1971) 197. sz. 12. (1971. augusztus 23.)

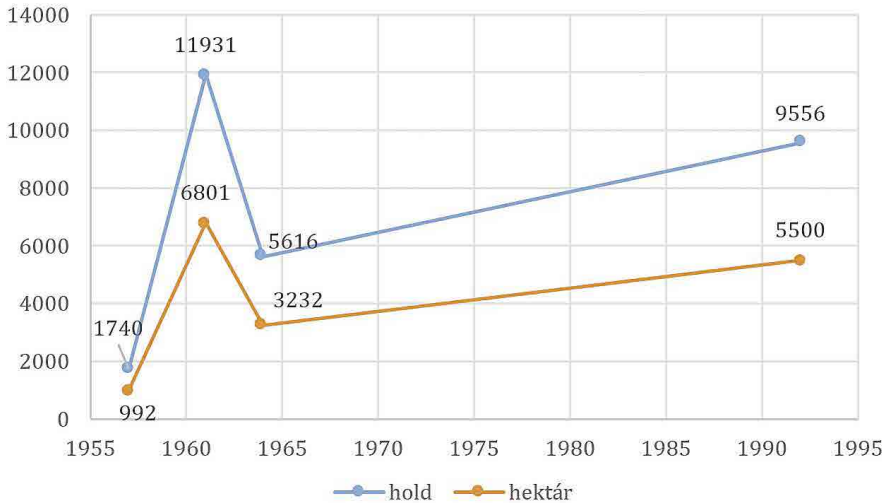
¹³⁶ Fél száz emberrel kezdte el. Nem ment minden olyan simán. In: *PMH*, 28. (1984) 31. sz. 33. (1984. február 7.)

¹³⁷ Bepillantás a főváros ellátásának gyűrűjébe. In: *PMH*, 22. (1978) 151. sz. 3. (1978. június 29.)

¹³⁸ LAKATOS, 1985. 305.

Az egypártrendszer ideje alatt Dunakeszi a magángazdaságok és a téesz mellett rendelkezett állami gazdasággal is, amely Alagon működött. Az Alagi Állami Tangazdaságot 1948-ban hozták létre a 140 holdas (80,5 hektár) Alagi-major államosításával.¹³⁹

1. diagram: Az Alagi Állami Tangazdaság földterülete nagyságának alakulása 1957 és 1992 között¹⁴⁰

Az Alagi Állami Tangazdaság létrejötte után jó másfél évtizedig jobbra szántóföldi növénytermesztést folytatott. A hatvanas évek közepétől azonban fokozatosan megnőtt a gyümölcsstermesztés és a szarvasmarhahartás szerepe, amellyel együtt járt a tejtermelés felfutása is.¹⁴¹ A szarvasmarha-tenyésztés feltételeit javítandó 1970–1971 során megépítettek egy tehenészeti telepet is, amely nagyban javította a tartás körülményeit. Az idők folyamán a tejtermelés minősége is sokat javult, a gazdaság még díjakat is nyert ebbéli tevékenységével a különböző megmérettetésekben.¹⁴² A hatvanas évek közepétől elsősorban gabonát, kukoricát, cukorrépát, burgonyát és napraforgót termesztettek, de erdő-, rét- és legelőgazdálkodással, szőlő-, zöldség- és gyümölcsstermesztéssel is foglalkoztak, illetve lovat, sertést és juhot is neveltek.¹⁴³ Ahogyan más téeszek vagy állami

¹³⁹ LÖKŐS–LAKATOS, 1979. 183.

¹⁴⁰ KSH Pest Megyei Igazgatósága, 1958. 108.; KSH Pest Megyei Igazgatósága, 1962. 116.; KSH Pest Megyei Igazgatósága, 1964. 92.; KSH Pest Megyei Igazgatósága, 1967. 101.; *Megújuló állami gazdaság. Megtették az első lépéseket.* In: PMH, 36. (1992) 110. sz. 5. (1992. május 11.)

¹⁴¹ LÖKŐS–LAKATOS, 1979. 183–184.

¹⁴² *Elsők a tejtermelési versenyben. Becsületesen, fegyelmezetten.* In: PMH, 31. (1987) 191. sz. 4. (1987. augusztus 14.)

¹⁴³ KSH Pest Megyei Igazgatósága, 1968. 102–103., 147–148.

gazdaságok, az alagi is tartott fenn műhelyeket, eleinte a belső javítások elvégzésére, később azonban terjeszkedett is. A bővülés jegyében 1981 során közös gazdasági társaságot hozott létre a hernádi Március 15. Termelőszövetkezettel, a Szuperszolgot. A társaság két telephelyen működött, Alagon és Rákospalotán, és három ágazatban kínáltak szolgáltatást. Alagi-majorban élhegesztő gépeket javítottak, a rákospalotai újmajorban pedig aszfaltozók kaptak helyet, akiknek kapacitását főként a fővárosi útjavítások kötötték le. A harmadik részleg feladata pedig egy speciális vegyi anyag, a Suparaquas alkalmazása volt – elsősorban csatornák javításánál. Ennek használatával, a Szuperszolg szerint, a csatornahálózat az útburkolat felbontása nélkül volt javítható.¹⁴⁴

Növekedésével az Alagi Állami Tangazdaság túlterjeszkedett Dunakeszi határain, és elnyúlt egészen az Ipolyig.¹⁴⁵ Dolgozóinak száma is folyamatosan gyarapodott, míg például 1977-ben 773 főt, addig 1986-ban már 1701 személyt foglalkoztatott.¹⁴⁶

A dunakeszi mezőgazdaság 1989 után

A rendszerváltozást követő új társadalmi–politikai–gazdasági berendezkedés közepette az mgtsz is komoly átalakuláson ment keresztül. Mivel a jogi szabályozás lehetővé tette, sokan hátrahagyták a téeszt és az állami gazdaságokat vagy nem alkalmazottként, hanem tulajdonosként kívántak részt venni a további munkában. A közös téesztben a téesztátszervezés a sajtóban megjelent híradás alapján a következőképp zajlott: 1992.

„áprilisban nevesítették a vagyont, szeptemberben csoportosították, meghatározták az üzletrészeket [...] Októberben rendezték a kiválást akarók ügyeit: ennek nyomán a Dunamenti Mgtsz addigi vagyónának 40 százalékaival lett szegényebb”.¹⁴⁷

A megmaradt üzletrész-tulajdonosok száma 1138, a tagoké 939 fő volt. Az átalakulás jegyében új alapszabályt is elfogadtak, illetve 1992. november 27-ei hatállyal nevet is változtattak: Dunamenti Szövetkezet lett az új elnevezés. Az új jogi és gazdálkodási keretek kijelölése mellett elnökválasztást tartottak, ahol a korábbi téesztelnöknek, Móhr Rudolfnak szavaztak bizalmat.¹⁴⁸ Hiába volt az azonban az újabb átszervezés, a szövetkezet rövidesen felbomlott. A földterület persze nem maradt sokáig kihasználatlan, az egykori szövetkezeti területen jó néhány gazdasági utódszervezet és egyéni gazdaság osztozkodott.

¹⁴⁴ *Csak a gesztor változott. Vállalkozásuk sikeres volt.* In: *PMH*, 29. (1985) 8. sz. 5. (1985. január 11.)

¹⁴⁵ LÖKÖS–LAKATOS, 1979. 184.

¹⁴⁶ BÁRSONYNÉ–CSONKA, 1987. [58.]

¹⁴⁷ *A gödi közgyűlésen menetrend szerint átalakultak.* In: *PMH*, 34. (1992) 281. sz. 4. (1992. november 28.)

¹⁴⁸ *A gödi közgyűlésen menetrend szerint átalakultak.* In: *PMH*, 34. (1992) 281. sz. 4. (1992. november 28.)

Az Alagi Állami Tangazdaság sorsa is a téveszéhez hasonlóan alakult. Bár 1992 elején még Guttman Vilmos igazgató úgy nyilatkozott, hogy ritka eredményes évet tudhattak maguk mögött,¹⁴⁹ 1992 áprilisában, mint kiderült, az adósságállomány már elérte a 700 millió forintot, így a gazdaság csődeljárás alá került.

„A lejtőre elsősorban az juttatta, hogy ipari tevékenységének a kelet-európai piaca összeomlott – ipari tevékenységét ezért fel kellett számolnia.”¹⁵⁰

A gazdasági helyzet ekkor olyannyira rossz volt, hogy dolgozói létszáma drasztikusan lecsökkent a korábbiakhoz képest, de az ő kifizetésük is problémát okozott.

„Az új vezetés mindennapi gondja, hogy az ott dolgozó négyszáz ember kapja meg pontosan a fizetését, az állatállományt lássák el folyamatosan takarmánnyal.”¹⁵¹

A kárpótlási igények a gazdaság meglévő földterületéből 750 hektárt érintettek. A gazdaság vezetői szerint a csődeljárás, a vagyonnevesítés és a kárpótlás után az Alagi Állami Tangazdaságra is privatizáció vár majd.¹⁵² A gazdaságot végül 1993-ban valóban értékesítette is az állam: egy belga holdingtársaság vette meg.¹⁵³

A kis- és nagyüzemek kooperációja a piacgazdaság kialakulásával immár nem volt fenntartható, továbbá a külső piacok is összeomlottak, így a mezőgazdaságban hatalmasra duzzadt a munkanélküliség, amely főleg a szakképzetlen réteget érintette. Jól illusztrálja a változásokat, hogy 1988-ban még több mint egymillió volt az agrárium területén aktív keresőként jelen lévőek száma,¹⁵⁴ 2001-re azonban már csak 205.268 főt foglalkoztatott a mezőgazdaság országos viszonylatban.¹⁵⁵ Az országos jelenségeket tökéletesen szemlélteti Dunakeszi is, a viszonylag hirtelen megjelenő munkanélküliséggel a dunakeszi önkormányzat is foglalkozott. Egy 1991. januári előterjesztés megjegyezte:

„az utóbbi években végbemenő gazdasági, társadalmi változások, a teljes foglalkoztatottság elvének feladása”

¹⁴⁹ *Dupla termés, dupla haszon. Metszik az almafákat.* In: *PMH*, 36. (1992) 3. sz. 1. (1992. január 4.)

¹⁵⁰ *Megújuló állami gazdaság. Megtették az első lépéseket.* In: *PMH*, 36. (1992) 110. sz. 5. (1992. május 11.)

¹⁵¹ *Megújuló állami gazdaság. Megtették az első lépéseket.* In: *PMH*, 36. (1992) 110. sz. 5. (1992. május 11.)

¹⁵² *Megújuló állami gazdaság. Megtették az első lépéseket.* In: *PMH*, 36. (1992) 110. sz. 5. (1992. május 11.)

¹⁵³ *Dunakeszi riport.* In: *PMH*, 37. (1993) 260. sz. 5. (1993. november 8.)

¹⁵⁴ VALUCH, 2001. 209.

¹⁵⁵ KSH, 2001. 47.

tette indokolttá, hogy a témával foglalkozzanak. Az előterjesztés a körzet mindhárom településének munkaerő-piaci helyzetét vizsgálta, a foglalkoztatási szintet 83%-ra tette. Az ismertetés során Dunakeszi kapcsán az agráriumot nem emelte ki, a helyi munkavállalók 60%-a ugyanis az ipar területén dolgozott. A mezőgazdasági munkavállalás inkább Fótra és Gödre volt jellemző, e két helyen ugyanis a legnagyobb foglalkoztató a téesz volt.

1991 elejéig nem volt nagyobb leépítés a körzetben, ugyanakkor a helyi vállalatok – így a tsz – nem vettek fel új dolgozót. Ezzel párhuzamosan a fővárosba járó ingázók közül sokan elveszítették a munkájukat, akik igyekeztek helyben állást találni.¹⁵⁶ Országos viszonylatban a munkanélküliség 1989-től 1992-ig 10%-os lett az aktív munkavállalók körében, mindehhez pedig társult, hogy az aktív keresők aránya 10%-kal csökkent, a nyugdíjasok száma pedig 20%-kal nőtt. A mezőgazdasági termelés 1989 és 1993 között 35%-kal csökkent.¹⁵⁷ Mindemellett új jelenség volt az is, hogy az 1990-es években sokan egyszerűen – főként a hozzá nem értés, illetve pénz- és eszközhiány miatt – nem művelték földjüket, hanem parlagon hagyták, annak ellenére, hogy a földtörvény tiltotta azt. Dunakeszin maga a téesz hagyta parlagon heverni a földek egy részét, így 1992-ben az önkormányzat egyhangú határozatot hozott arról, hogy jogi útra terelik az ügyet, mivel a föld meg nem művelése törvényt sért, továbbá kárt is okoz a településnek.¹⁵⁸

A 20. század második felében az agráriumban zajlott hatalmas változások a téeszek felbomlásával nem értek véget, azoknak mindössze egy új fejezete kezdődött. A 2000-ben elvégzett Általános Mezőgazdasági Összeírás (ÁMÖ) településekre lebontott adatait nézve látszik például, hogy a téesz felbomlását nem számítva is nagy átrendeződés ment végbe Dunakeszin a földbirtokviszonyokat illetően. 2000-ben már 236 gazdaságot számlált össze a Központi Statisztikai Hivatal Dunakeszin, és annak túlnyomó része, egészen pontosan 230, egyéni gazdaság volt, hat gazdasági társulást is feljegyeztek; a gazdaságok összességében 2354,5 hektárnyi területen folytattak mezőgazdasági termelést.¹⁵⁹

A dunakeszi konzervgyár 1945 után

Az 1917/18. óta működő dunakeszi konzervgyár komoly szerepet játszott a hadsereg és a polgári lakosság ételmezésében a második világháború idején, egészen 1944. december elejéig, amikor a frontvonal elérte Dunakeszit és az üzem működése leállt. 1945. május 28-án a Magyar Konzervgyárosok Országos Szövetsége jelentést írt a konzervipar helyzetéről.

¹⁵⁶ DPFI KTÜ JKv, 1991. január 10. 2. napirendi pont: Tájékoztató Dunakeszi és vonáskörzete munkaerő helyzetéről. 1–2.

¹⁵⁷ ROMSICS, 2010. 575.

¹⁵⁸ DPFI KTÜ JKv, 1995. július 13. 19–20.

¹⁵⁹ KSH, 2000. 110–111.

Ebben szerepelt, hogy a német hadsereg és a nyilasok, majd a környék lakossága kifosztotta a Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. dunakeszi konzervgyárát, ezt követően szovjet élelmezési raktárt alakítottak ki benne. Kapacitását kb. 950 vagon készárura, munkáslétszámát, földében (vagyis az idénymunkásokkal együtt) 1200-1300 főre becsülték.¹⁶⁰ A front átvonulásával, 1944. december 28-án a termelést újrarendítették, köszönhetően annak, hogy a dolgozók közül többen elástak, kútba rejtettek gépeket.¹⁶¹

Tekintettel arra, hogy a konzervgyár a német Meinl cég kezében volt, amely az itt gyártott termékekkel elsősorban a német hadsereget látta el, a potsdami egyezmény értelmében az üzem szovjet vállalként működött 1945 és 1951 között. A szovjet hadsereg 1945. január elején vette át az irányítást,¹⁶² és ebben az évben 130-150 fő dolgozott a gyárban.

Az 1944. január 1-jétől 1945. január 20-ig tartó üzleti tevékenységre vonatkozó adatok nem maradtak fenn, nagyobb mérvű gépészeti kárral, kisebb mértékű épületkárral és egy kifosztott raktárral vészelték át ezeket a súlyos időket. A szellemi és fizikai munkások közreműködésével, minden tőke nélkül indították meg, és a legprimitívebb eszközökkel kezdték el a konzervek készítését.

Az 1947. január 7-én megtartott rendkívüli közgyűlésen a Szovjetunió Kormánya, mint részvényes képviselőként „A Szovjetunió Magyarországi Vállalatainak és Egyéb Javainak Igazgatósága /a Szovjetunió Magyarországi Kereskedelmi Képviselője mellett/” részéről a részvényesi jogok gyakorlásával Nyikolaj N. Nyikolajevet (116.882 db részvény), Szergej M. Szkulanovot (10.000 db részvény), Viktor Oszipovot (10.000 db részvény), Pjotr P. Ramogyint (10.000 db részvény) és dr. Justus Györgyöt (1 db részvény) bízták meg. A felügyelő bizottság tagjai P. I. Amiharov, Sz. G. Razuvajev és Dr. Dárdai Abriáni Gábor lettek. Vezérigazgatónak dr. Justus Györgyöt, ügyvezetőnek pedig Grossmann Sándort, a cég korábbi vezető tisztségviselőjét nevezték ki. Ugyanezen dátummal a gyár átadásáról (vele együtt a Meinl minden érdekeltiségének átadásáról) Szentpétery György, a Jóvátételi Hivatal elnökhelyettes tájékoztatta Kliment Jefremovics Vorosilov marsallt, a Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökét.¹⁶³

¹⁶⁰ FÖLDI, 1960. 224.

¹⁶¹ Az *Óceántól a GYÜFŐ-ig*. A GyüFő Híradó különszáma, 1978. 4.

¹⁶² SOLYMOSI László: *Asszony az Óceánból*. In: *PMH*, 14. (1970) 26. sz. 1-2. (1970. január 30.) „A Magyar Jóvátételi Hivatal 33.589/1946. J. H. számú okiratával a Magyar Kormány 11.700/1945. M.E. számú rendeletének 3. §-ában adott felhatalmazás, valamint a berlini Háromhatalmi Értekezlet vonatkozó döntésének teljesítése alapján átadta a Szovjetunió Kormányának, mint német vagyont, a Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. budapesti bej. cégnek 1.500.000 pengőt kitevő alaptőkéjéből 1.468.830 pengő névértéket képviselő részvényen, vagyis az alaptőke 97,9%-án alapuló részvényesi jogokat.” BFL VII. 2.e. 01236_1915 *Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt.*, 1908-1955.

¹⁶³ BFL VII. 2.e. 01236_1915 *Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt.*, 1908-1955. Az 1947. január 7-ei rendkívüli közgyűlés és igazgatósági ülés jegyzőkönyve.

Grossmann Sándor (sz. 1883. november 28., magyar állampolgár), akit az 1939. évi IV. tc. szerint zsidó származásúnak tekintettek,¹⁶⁴ 1913-tól 1930-ig a Mercur Váltóüzleti Rt. ügyvezető igazgatója volt (évi 20.000 pengő fizetéssel). Ennek érdekelttségébe tartozott a Mercur Tápszer és Konzervgyár Rt., itt igazgatósági tag volt,¹⁶⁵ ami azt jelentette, hogy a konzerviparral már az „Oceán” előtt megismerkedett. Amikor a Mercur bevásárolta magát az „Oceán”-ba, Grossmann bekerült az igazgató tanácsba, 1930-tól a cég ügyvezető igazgatója volt, évi 26.000 pengő fizetéssel. A cégnél feladata volt a főzelék-, hús- és gyümölcskonzerv, Vitapric, mustár, ecet, konzervdoboz, szárított főzelék és gyümölcs gyártása és eladása.¹⁶⁶ 1934-ben kormányzói elismerést kapott munkájáért, a hazai mezőgazdaság fejlesztéséért.¹⁶⁷ Egészen a szovjet tulajdonba vételig vezette a gyárat, majd azt követően, 1947-től a dunakeszi üzem élére került.

1947. január 1-jén a gyár tiszta vagyona 4,5 millió forint volt.¹⁶⁸ Ekkor alapvetően szovjet megrendelésre dolgozott. A cégvezetők között helyet kapott Szentés Vilmos is (Dunakeszi, János u. 20.), a gyár vezérigazgatója pedig Scskoldin Szimjon lett 1950. szeptember 28-án, aki Dunakeszin, a Bem utca 4. sz. alatt lakott.¹⁶⁹ Az 1948. és az 1949. évben is veszteséges volt a cég; 1950. március 27-én 1.446.723,51 Ft veszteséget könyveltek el. A gyár ezen időszak alatt egyre jobban részt vett a közellátásban, majd a szovjet–magyar árucserre-forgalomba is bekapcsolódtak, a dunakeszi üzem adta a magyar konzervipar teljesítményének 10%-át.¹⁷⁰

A Keleteurópai Általános Biztosító Rt. megbízásából 1948. szeptember és október folyamán Ágotai Sándor okleveles gépészmérnök elkészítette a Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. dunakeszi üzeme gépeinek és berendezéseinek becslését, amelyet 1949. májusi keltezéssel adott át megbízóinak. A dunakeszi telephelyen lévő gépi berendezések mellett a gyár teljes területét, az itt lévő épületeket is leltárba vette.

¹⁶⁴ Apja: Grossmann Ferenc, anyja: Weisz Józsefa Rebeka, felesége: Weisz Elza, sz. 1886. június 10., apai nagyszülei: Grossmann Ignác és Lichtenstein Katalin, anyai nagyszülei: Weisz Ignác és Blum Teréz

¹⁶⁵ BFL VII.176.a – 1920 – 0737 A jogszolgáltatás területi szervei. Stamberger Ferenc közjegyző iratai. Okiratok. Nyilatkozat. 1920.

¹⁶⁶ MNL OL Z 207-B-I Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. 1941–1944., 13. csomó

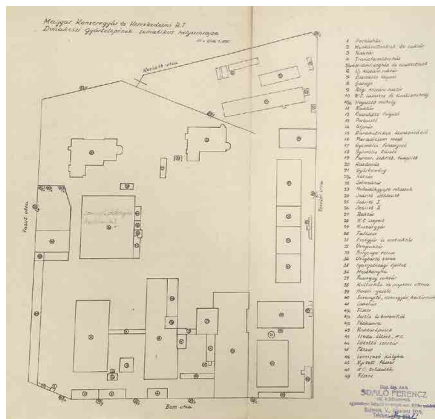
¹⁶⁷ *MTI*, 1934. április 16. 29. kiadás 22 óra 8 perc; *Budapesti Hírlap*, 54. (1934) 86. sz. 10. (1934. április 18.); *Földművelési Értesítő*, 44. (1934) 8. sz. 1. (1934. április 25.)

¹⁶⁸ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. Hites Könyvvizsgálói Jelentés a Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi RT. 1947. január 1.-i megnyitó forintmérlegének felülvizsgálatáról az 1.790/1947. M.E. számú rendelet alapján, szerkesztette: Blahó Ede, hites könyvvizsgáló, Budapest, VII., Thököly út 26.

¹⁶⁹ További cégvezetők: Pataki József (Bp., VII. Baross tér 15.), Komlós Géza (Bp., V. Pannónia u. 22.), Fuchs Lászlóné (Bp., V. Kresz Géza u. 16.), Schöner Sándor (Bp., XIV. Ilosvai u. 44/b)

¹⁷⁰ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. Hites Könyvvizsgálói Jelentés a Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi RT. 1947. január 1.-i megnyitó forintmérlegének felülvizsgálatáról az 1.790/1947. M.E. számú rendelet alapján, szerkesztette: Blahó Ede, hites könyvvizsgáló, Budapest, VII., Thököly út 26.

Az 1950. december 28-án megtartott rendkívüli közgyűlésen Plecsenko Iván, a Szovjetuniót képviselő többségi részvényes javasolta, hogy az üzem vegye fel a „Duna-Dunakeszi Konzervgyár Rt.” nevet, amely javaslattal a jelenlévők egyetértettek. Az 1950. december 31-én zárult üzleti évben pedig a cég már nyereséget ért el.¹⁷¹ A részvénytársasági forma 1952-ben szűnt meg, ezen év október 17-én kelt, 21.506/5/1952. sz. határozat alapján, amely létrehozta a Dunakeszi Konzervgyár állami vállalatot, amely egészen 1964-ig ezen a néven működött.¹⁷²

5. kép: A konzervgyár épületeinek elhelyezkedése 1948-ban

Az állami vállalat működése az '50-es és a '60-as években

Az 1950-es évek végén új gépek és technológiai berendezések kerültek a gyárba, amelyek révén csökkent a kézi munka mennyisége, illetve nőtt a termelékenység, a termelés meghaladta ekkorra már az 500 vagon.¹⁷³ Legfőbb termékei a paradicsom-, a zöldborsó-, a zöldbab- és a lecsókonzerv voltak, amelyeket Magyarországon, illetve a Szovjetunióban értékesítettek. Nyugatra húskészítményeit kezdte újra szállítani. A következő időszakban a cégvezetés arra koncentrált, hogy saját alapanyag-termelést indíttson be, lehetőleg a környéken. 1958-ban még átlagosan 12 km távolságból szállítottak nyersanyagokat a gyárba, 1959-ben ez a szám 50,3 km-re emelkedett. (Így a fuvar költségek is nőttek.)¹⁷⁴ Az 1950-es évek folyamán évi 300-400 vagon paradicsomot, 30 vagon főzeléket, 10 vagon babot és 20 vagon lecsót gyártott az üzem.¹⁷⁵

A gyár 1953-ban több mint húszféle készítelt és négyféle konzervet gyártott. A barackot ettől az évtől már nagyság szerint osztályozták, és hámozva tartósították. Készítettek töltött paprika, savanyú káposzta és savanyú uborka konzerveket is.

¹⁷¹ BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. 1950. évi beszámoló.

¹⁷² BFL VII. 2.e. 01236_1915 Oceán Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt., 1908–1955. Az Élelmiszeripari Minisztérium átírata a Budapest Fővárosi Bírósághoz, 1955. január 10.

¹⁷³ Az Óceántól a GYŰFŐ-ig. A GyüFő Híradó különszáma, 1978. 1.

¹⁷⁴ MNL PML XXIX. 133. Dunakeszi konzervgyár 1955, 1959 s. f.

¹⁷⁵ Az Óceántól a GYŰFŐ-ig. A GyüFő Híradó különszáma, 1978. 5.

6a–c kép: Dunakeszi konzervgyári címkék 1953-ból és 1954-ből

1956 nyarán 10 vagon málnabefőttet készítettek. 1958-ban kezdte meg az üzem a másfél kilós pulykakonzervek gyártását, amelyeket angol exportra küldtek, majd csirkemellet is saját levében. 1960-ban nyúlpaprikás-konzerv, 1961-ben pedig reggeli húskonzerv gyártását kezdték meg, amely utóbbit 20 dkg-os kiszerezésben, disznóhús és fehérszalonna alapanyagokból készítettek, és a magyar ízlésnek megfelelően fűszereztek. Ebben az évben az angol exportot is bővítették: megkezdték a fehér apróhús, a comb, a szárny és a hát apróhús-konzervek gyártását is. A hazai piacra paprikáscsírke-konzervet készítettek, valamint zselébe helyezett fehér apróhúskonzervet is előállítottak.¹⁷⁶

A gyár versenyképességének biztosítása érdekében 1958-ban egy teljesen új ágazatot teremtett Magyarországon. Már 1957-ben rövid híradás jelent meg arról, hogy a dunakeszi üzemben új részleget építenek, ahol csecsemőtápszert fognak gyártani.¹⁷⁷ Az ötletet az 1956-os eseményeket követő segélyakciók keretében Magyarországra érkező szállítmányokban található csecsemőkonzervek szolgáltatták. Az Élelmezésügyi Minisztérium, a Konzerv- és Hűtőipari Kutató Intézet (KOHIKI), valamint gyermekorvosok és védőnők is véleményezték a konzerveket, a tapasztalatok pedig nagyon kedvezőek voltak. Ekkor döntöttek úgy, hogy Magyarországon is megkezdik a csecsemőknek szánt konzervek gyártását. A KOHIKI-nél kikísérletezett mintegy 19 féle bébiétel gyártását a Dunakeszi Konzervgyár kezdhetette meg. Zöldségekből (zöldborsó, spenót, sárgarépa stb.) készítettek püréket és főzelékeket, de gyümölcspürék és komplettált ételek is készültek, amelyek sok vitamint tartalmaztak.¹⁷⁸ A bölcsődékben kipróbálták ezeket, és a tapasztalatok szerint két-három hét alatt jelentősen gyarapodott a gyerekek súlya.¹⁷⁹ Az állandó gyártmányok közül 1973-ra 12, 1974-re már 16 féle bébiétel volt forgalomban, amelyek az 1975. évi Országos Mezőgazdasági és Élelmiszeripari Kiállításon arany,

¹⁷⁶ *Szabad Nép*, 11. (1953) 195. sz. 2. (1953. július 14.); *Szabad Nép*, 14. (1956) 180. sz. 4. (1956. június 29.); *Népszabadság*, 16. (1958) 37. sz. 2. (1958. február 13.); *Népszabadság*, 18. (1960) 2. sz. 10. (1960. január 4.); *Népszabadság*, 19. (1961) 32. sz. 10. (1961. február 7.); *Népszabadság*, 19. (1961) 40. sz. 11. (1961. február 15.)

¹⁷⁷ *Népszabadság*, 15. (1957) 136. sz. 8. 1957. június 11.

¹⁷⁸ KOZÁK, 1997. 60.

¹⁷⁹ *Csecsemők számára is készítenek konzervet*. In: *Népszabadság*, 16. (1958) 85. sz. 11. (1958. április 10.)

illetve ezüst fokozatot nyertek.¹⁸⁰ A bébiételeket a 70-es években a gyár budapesti (Földvári út) telephelyén gyártották.

A megfelelő nyersanyagellátás biztosítását követően szükségessé vált a műszaki fejlesztés, amihez azonban központi támogatást kellett szerezni. Az 1960-as évektől egyre inkább gépesítették a gyárat, az új idenyt jelentős műszaki fejlesztéseket követően kezdhették meg. Az üzemet 2,5 millió forintos beruházás keretében korszerűsítették: hatalmas készáruraktárak álltak a cég rendelkezésére, illetve a legtöbb, korábban kézzel végzett munkafolyamatot (pl. kirakodás, árumozgatás, berakodás, sterilizálás) gépesítették. Ezeknek köszönhetően a korábbi évek átlagát nézve mintegy megkétszereződött a gyár termelése.¹⁸¹ A második ötéves terv keretében (1961–1965) azt tervezték, hogy a dunakeszi (és a nagykö-rösi) konzervgyárak termelését 40-42%-kal növelik.¹⁸² Ennek eléréséhez 1961 júniusában új gépsort állítottak üzembe, amelynek segítségével huszonnégy ember kézi munkaerejét sikerült kiváltani. Ezzel jelentősen gyorsult a munka, és több konzerv előállítására voltak képesek. 1961-ben kezdte meg a termelést a Dunakeszi Konzervgyár gyümölcsle gyártó üzeme Szobon, ahol szénsavas gyümölcsleveket készítettek.¹⁸³ 1962-re a konzervgyár a kevés exportra termelő cég közé tartozott.¹⁸⁴

1963-ban megalakult a Konzervipari Vállalatok Trösztje, amelyhez azonban a dunakeszi üzemet nem sorolták át. Egy évvel később a Dunakeszi Konzervgyár állami vállalat a Budapesti Konzervgyárhoz került (a mosonmagyaróvári konzervgyárral), annak 2. sz. gyárrészlege lett.¹⁸⁵ A három üzem együttesen kb. évi egymilliárd forintot termelt. A dunakeszi üzemben ettől kezdve elsősorban gyümölcs- és főzelékkonzervek előállítására fókuszáltak. Ekkor építették fel azt a vasszerkezetes gyártócsarnokot, amely a gyümölcsfeldolgozó gépeknek adott otthont. 1965-ben a szezont az egres befőtt elkészítésével nyitották, majd az eperdzsem- és zöldborsókonzerv-készítés következett. Újdonságként jelent meg ebben az évben a cég termékei között az egresszós.¹⁸⁶

¹⁸⁰ *GyüFő* Híradó, 2. (1975) 10. sz. 1. (1975. október)

¹⁸¹ *Teljes üzem van a Dunakeszi Konzervgyárban.* In: *Népszabadság*, 18. (1960) 195. sz. 2. (1960. augusztus 17.)

¹⁸² MNL PML XXXV. 51. Az MSZMP Pest megyei pártértekezletének jegyzőkönyvei és mellékletei, 2/23. ó.e. Pártbizottsági ülés, 1961. október 30. 10.

¹⁸³ *Népszabadság*, 19. (1961) 146. sz. 8. (1961. június 21.); *Népszabadság*, 19. (1961) 157. sz. 10. (1961. július 4.)

¹⁸⁴ MNL PML XXXV. 51. Az MSZMP Pest Megyei pártértekezletének jegyzőkönyvei és mellékletei, 1/4. ó.e. Pártértekezlet, 1962. október 27–28. 15.

¹⁸⁵ *Vállalati átszervezések a gépiparban és az élelmiszeriparban.* In: *Népszabadság*, 21. (1963) 238. sz. 4. (1963. október 11.) A Budapesti Konzervgyár – alapvetően a főváros ellátására – az államosítás után, 1950-ben jött létre a Weiss Manfréd-féle üzemből, több más konzervgyárral összevonva. Ismertebb termékei ez idő tájt az üveges készételek voltak, specialitása a libamájkonzerv, amelyet Nyugatra is szállított.

¹⁸⁶ [k. i.]: *Teljes üzem 13 konzervgyárban.* In: *Népszava*, 93. (1965) 210. sz. 1. (1965. szeptember 7.)

1969-től Dunakeszi lett a Gyümölcs- és Főzelékkonzervgyár központja és központi gyártórészlege is egyben, két további gyáregység tartozott hozzá: a budapesti Földvári úton, illetve Mosonmagyaróváron. A három üzem más-más termékeket állított elő, és különféle technológiai szinten állt, ami nehezítette az egységes irányítás kialakítását. Ettől az időponttól kezdve a dunakeszi gyár mindinkább a kölcsönösen hasznos szerződések megkötésére törekedett számos mezőgazdasági termelőszövetkezettel. Kiemelt stratégiai partnere (ún. bázisgazdasága) volt a cégnek a Fóti Béke MGT SZ, amellyel az 1975. augusztus 20-ai munkás–paraszt találkozáson szocialista együttműködési szerződést kötött. A fóti tsz 500 hektáron termelt a dunakeszi konzervgyárnak elsősorban csonthéjas gyümölcsöket, amelyek szedéséhez az üzem biztosította a gépi erőt. Ezt követően egyre több bázisgazdasággal rendelkezett a gyár, a 70-es évek első felében már ezen gazdaságok szolgáltatták a beérkező alapanyag 70%-át.¹⁸⁷

A '70-es és '80-as évek

1974-ben a konzervgyár fejlesztési terve három fő irányt jelölt meg: építészeti, technológiai és profilátalakítási változtatásokat terveztek. Utóbbi esetben – az eddig meglévő termékek mellé – egy új termékcsalád bevezetését tervezték: tésztát kívántak gyártani. Ehhez az üzemet a dunakeszi iparegység területén építik fel. Építészetileg a legfontosabb feladatnak a gyáregységi utak rendezését, kiemelten: betonozását tartották, majd a meglévő épületek átalakítását olyan módon, hogy azok alkalmasak legyenek új rendeltetésükre. Új raktárt és gyártócsarnokot is terveztek. Technológiai szinten a korszerűsítést nemcsak a termelés növelése indokolta, hanem az is, hogy a munkáslétszámot nem tudták növelni, így többet csak modernebb berendezések révén, egyes munkafolyamatok további gépesítésével lettek volna képesek termelni. Ehhez a borsófeldolgozáshoz („borsóvonal kialakítása”) új berendezéseket rendeltek meg, külföldi cégektől pedig a sterilizáláshoz és a pasztörizáláshoz vásároltak gépeket. A gyár saját

7. kép: A konzervgyár 1977-ben

¹⁸⁷ Az Óceántól a GYÜFŐ-ig. A GyüFő Híradó különszáma, 1978. 9.

termékeihez maga gyártotta a dobozokat, ezek előállításához modern eszközöket vásárolt a Szovjetuniótól és a Német Demokratikus Köztársaságtól. A nagymértékű anyagmozgatás gépesítését is folyamatosan hajtották végre, az üzemem belül és az üzemek között is. Görgőpályákat terveztek építeni, valamint a belső anyagmozgatáshoz emelővillás targoncákat szerettek volna vásárolni. A fejlesztések körébe tartozott, hogy új TMK-műhelyt kívántak létesíteni, illetve korszerűsíteni tervezték a villamosenergia-hálózatot, valamint a szennyvízelvezetést is meg kellett véglegesen oldani.¹⁸⁸

Dobozolás helyett 1976-tól zsugorfóliázták az elkészült konzerveket, amivel jelentős helymegtakarítást tudtak elérni. A zsugorfóliázott késztermékek száma évről-évre emelkedett, 1978-ban már 56 tonna fóliát használtak fel, ami 1300 vagon készáru becsomagolására volt elegendő.¹⁸⁹

A legégetőbb gond a raktározás volt, amelynek megoldására 1976. június 1-jén – egy közel 20 millió forintos beruházás keretében – átadták az 500 vagonos új készáru-raktárt, amely révén a kész- és félkész árukat ettől kezdve nem kellett a szabad ég alatt tárolni. A régi készáru-raktárt részlegesen lebontották, és június 10-ig előkészítették a terepet egy új üzemegység, a tésztagyár számára.¹⁹⁰ A dunakeszi tésztagyárat a megszűnő budapesti üzem helyett hozták létre, az V. ötéves terv (1976–1980) keretében. 1976 januárjában a cég 137.087.000 forinttal rendelkezett az üzem felépítésére, amelyet részben bankhitelből, részben a Konzervipari Trösztől kapott erre a célra. A kiviteli terveket a Könnyűipari Szerelő–Építő Vállalat készítette el. A berendezések kis részét Magyarországon gyártották (19 millió forint értékben), 103,5 millió forintért azonban olasz gépek is érkeztek a tésztagyárba. Az eredeti tervek szerint a gyárnak 1978. december 31-ével kellett volna üzemelnie, de – mivel akadozott a száraztészta-ellátás az országban – a pártvezetés előrehozatta az átadást, így 1977. november 7-én az új gyár működött.¹⁹¹ Sok gonddal, természetesen. Ezek közül az egyik kiemelkedő probléma a munkaerőhiány volt: a gyárhoz rendelt 89 munkás nem tudta a minimálisan tervezett 700 vagon éves tésztamennyiséget előállítani, így újabb fizikai dolgozók felvételére volt szükség. Eleinte 2 és 4 tojásos tészttákat gyártottak: cérnamentéltet, spagettit, hosszúmetéltet, figurális tészttákat és tarhonyát.¹⁹²

¹⁸⁸ *PMH*, 18. (1974) 133. sz. 7. (1974. június 9.)

¹⁸⁹ GyüFő Híradó, 6. (1979) 2. sz. 2. (1979. február)

¹⁹⁰ GyüFő Híradó, 3. (1976) 6. sz. 4. (1976. június)

¹⁹¹ *PMH*, 20 (1976) 13. sz. 1. (1976. január 16.); *PMH*, 21. (1977) 254. sz. 3. (1977. október 28.)

¹⁹² GyüFő Híradó, 4. (1977) 1. sz. 1. (1977. január)

2. táblázat: A tésztaüzemi munkakörök és órabérek (1977. július)¹⁹³

munkakör	órabér műszakpótlék nélkül (Ft/óra)	órabér műszakpótlékkal (Ft/óra)
tojáslé előkészítés	11,00	14,30
présgép kezelés	14,00	18,20
tésztaüzemi kisegítő	10,00	13,00
csomagolás	11,00	14,30
anyagmozgatás	13,30	17,30

A dunakeszi tésztagyár termékeit 1978 júniusában kezdték meg értékesíteni csomagolt, kis kiszerezésű tételekben. Az üzem gyártmányai a minőségi vizsgálatokon kiemelkedő eredményt értek el, így csomagolásukon feltüntethették a Kiváló Áruk Fóruma minősítő címkét. A dunakeszi tészttakat az állami FÜSZÉRT vállalat az egész országban forgalmazta.¹⁹⁴

1977. január első hetében a dunakeszi konzervgyárban korszerű termékek gyártásába fogtak: megkezdődött az első – sárgabarackból, őszibarackból, meggyből és málnából készített – diabetikus dzsemek előállítás. Alapvetően cukorbeteg emberek számára gyártották, cukorhelyettesítőként szorbitot és szacharint alkalmaztak.¹⁹⁵ Éves szinten 700 tonna diabetikus befőttet, 50 tonna dzsemet és 100 tonna szörpöt értékesítettek.¹⁹⁶ Ez év őszén a vállalat készáruinak 56,3%-a exportra ment, ennek 81,7%-a a demokratikus országokba, közülük a legnagyobb arányú átvevő a Szovjetunió volt. Záhony irányába 20.000 tonna dunakeszi készáru lépte át a határt. A Szovjetunióba elsősorban zöldborsót, vegyesbefőttet, vegyes darabos savanyúságot és csemege uborkát exportáltak. Kisebb mennyiségben zakuszkát, ketchupot és gyümölcskonzerveket is vittek ki.¹⁹⁷ Szállítottak kis mennyiségben bébiételt is a Szovjetunióba, ahol szívesen fogadták volna nagyobb tételben is, de a dunakeszi üzemnek először a belföldi igényeket kellett kielégítenie, így nem tudott ennél többet exportálni. (A szovjet partnerek rendszeres látogatói voltak az üzemnek.)¹⁹⁸

¹⁹³ GyüFő Híradó, 4. (1977) 4. sz. 2. (1977. július)

¹⁹⁴ GyüFő Híradó, 5. (1978) 6. sz. 2. (1978. június)

¹⁹⁵ UNGER Zsuzsa: *Diabetikus dzsemek cukorbetegeknek*. In: GyüFő Híradó, 4. (1977) 1. sz. 4. (1977. január)

¹⁹⁶ *Az Óceántól a GYÜFŐ-ig*. A GyüFő Híradó különszáma, 1978. 13.

¹⁹⁷ A zakuszkát általában padlizsánból, pritaminpaprikából, hagymából készítik, de sok esetben babbal, tökkel, cukkínivel, esetleg répával vagy épp gombával gazdagítva teszik el télire. A zakuszkát legtöbb esetben pástétomként használják, és kenyérre kenve fogyasztják, de szószként húсок mellé, illetve szószok, raguk és egyéb ételek ízesítőjeként is tökéletesen megállja a helyét.

¹⁹⁸ SÍPOS László: *Konzerveink a Szovjetunióban*. In: GyüFő Híradó, 4. (1977) 10. sz. 4. (1977. október)

**3. táblázat: A dunakeszi konzervgyár éves gazdasági eredményei
1974 és 1979 között¹⁹⁹**

	1974	1975	1976	1977	1978	1979
Termelési érték ind. áron (e Ft)	409.964	387.276	515.565	604.118	595.356	609.326
Összes értékesítés (e Ft)	414.654	430.909	543.476	666.182	671.853	670.072
Összes béralap (e Ft)	49.474	50.304	54.019	62.442	63.764	64.132
Munkáslétszám (fő)	1136	1069	1180	1265	1218	1180
Munkás éves átlagbér (Ft/fő)	29.758	31.384	32.859	35.734	38.688	40.855
Alkalmazotti éves átlagbér (Ft/fő)	33.029	34.696	40.233	44.143	-	-
Egy munkás és alkalmazott főre jutó termelési értéke (e Ft)	285,1	280,4	380,1	398,2	411,4	436,5

1978-ra a mintegy 1500 dolgozó évi 46.000 tonna készárut gyártott a cég három üzemegységében.²⁰⁰ 2166 tonna almát, 244 tonna szamócát, 458 tonna málnát és 38 tonna ribizlit dolgoztak fel.²⁰¹ Az exportra gyártott termékek 60%-a ekkor a Szovjetunióba, 23%-a pedig a Német Demokratikus Köztársaságba ment. Nyugatra is szállítottak, a két világháború között kialakított stratégiai partnerek álltak e téren kiemelkedő helyen: a Német Szövetségi Köztársaság, Ausztria és Anglia. Érdekességként elmondható, hogy a tőkés export 15%-a Irakba irányult. Nyugatra gyümölcspürét (*pulp*), csemegeuborkát, paradicsomkonzervet és befőtteket szállítottak a legnagyobb mértékben. A magyar piacra is termeltek, az év során 13.000 tonna készárut adtak át a FÜSZÉRT-nek, belföldi forgalmazásra. Ezen mennyiség 40%-át a Budapesti Fűszért vette át, amellyel a konzervgyár

8a–b kép: Szállításra várva (1977)

¹⁹⁹ A táblázatban szereplő adatokat a GyüFő Híradó évfolyamai tartalmazzák.

²⁰⁰ Az *Óceántól a GyüFő-ig*. A GyüFő Híradó különszáma, 1978. 2.

²⁰¹ GyüFő Híradó, 6. (1979) 2. sz. 2. (1979. február)

középtávú szocialista szerződést kötött, ami a termékek biztos piaci elhelyezését jelentette. A dunakeszi cég a honvédségnek is szállított ebben az időszakban, illetve az édes- és más konzervipari vállalatoknak is adott el termékeket. A legnagyobb volumenben tojásport értékesítettek.²⁰²

Az állandó – nagyrészt női – munkatársak mellett idénymunkásokat, leggyakrabban a nyári időszakban diákokat alkalmaztak. Sokan közülük itt találtak először a munkába járás mindennapjaival. És bár legtöbbször alkalmi munkának tekintették, mielőtt az új tanév kezdődne vagy továbbtanulnának, voltak közöttük olyanok is, akik végül visszatértek a gyárhoz, és itt helyezkedtek el hosszabb távra.

A Szobi Gyümölcsfeldolgozó Szövetkezeti Közös Vállalatot a Dunakeszi Konzervgyár 1980-ban alapította a berencebaráti, perőcsényi, létkesi, fóti és gödi tsz-ekkel közösen.

A szobi üzem elsősorban szörpök gyártására szakosodott, 1984-re minden negyedik magyar szörpös üveg a szobi gyártósorról került le. A 17 féle szörp mellett gyümölcsbort és gyümölcsléből készült vermutot is gyártottak, utóbbit Danubius márkaneven hozták forgalomba.²⁰³

1981-re a dunakeszi gyár rossz állapotba került, a *Népszava* korabeli cikke így írt róla: „*Ez az üzem ma az iparág egyik – ha nem a – legósdibb gyára.*”²⁰⁴ A gyümölcsfeldolgozó-csarnok beázott, padozatán foltokban állt a víz, födéméről megkeményedett olajfestékdarabok hullottak. Az itt működő gépek életkora 15-30 év közötti volt ekkor. A higiéniai követelményeknek egy ilyen épület nem felelt meg teljes mértékben. A gyár ekkori legmodernebb része a tésztaüzem volt, amelyben a korszerű olasz gépek megfelelő termelési körülményeket biztosítottak. Ugyanakkor hiányzott a légkondicionálás, ami azt eredményezte, hogy a hűvösebb napokon is 45 fok volt az üzemcsarnokban. Ilyen körülmények között napi 60-80 tonna alapanyagot dolgoztak fel, ami nagy részben annak volt köszönhető, hogy idénymunkára nagyszámú diákot alkalmaztak, 1981 nyarán pl. 110 fő végzett fontos kiegészítő munkát az üzemben. Közülük 47-en a Bercsényi Miklós Élelmiszeripari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet tanulói voltak, akik a kötelező nyári gyakorlatukat töltötték az üzemben, a többiek szerződéssel dolgoztak.²⁰⁵ A gyár 1981-ben jó évet

9. kép: Nők a futószalag mellett (1977)

²⁰² *Az Óceántól a GYŰFŐ-ig.* A Gyűfő Híradó különszáma, 1978. 11., 13.

²⁰³ [Rné]: *Piros gyümölcsök, Mentás, Golden és Vilmoskörte.* In: *Dunántúli Napló*, 41. (1984) 98. sz. 3. (1984. április 9.)

²⁰⁴ BEÁKI László: *Dunakeszi pillanatkép. Konzervgyári meleg napok.* In: *Népszava*, 109. (1981) 166. sz. 4. (1981. július 17.)

²⁰⁵ BEÁKI László: *Dunakeszi pillanatkép. Konzervgyári meleg napok.* In: *Népszava*, 109. (1981) 166. sz. 4. (1981. július 17.)

zárt: az 500 millió forintos termelési előirányzaton felül teljesített. Jó termés volt cseresznyéből, meggyből, málnából és őszibarackból, és az időre be is érkezett a gyárba. A diabetikus termékek gyártását az év folyamán továbbfejlesztették, nagy szériák kialakítására törekedtek. Ennek eredményeképpen több mint 120 vagon diabetikus befőtt, dzsem, szörp és ivólé készült. Emellett 800 vagon szárasztészta is előállítottak. Az utolsó három hétben már exportra gyártottak.²⁰⁶

1982. január 1-jével megszűnt a Konzervipari Vállalatok Trösztje, így a dunakeszi gyár is nagyobb önállósághoz jutott, saját költségvetése lett, és közvetlenül a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium irányítása alá került.²⁰⁷ Ugyanebben az évben a vállalat pályázat révén 93 millió forintos állami támogatást nyert el, amelyet saját forrással kiegészítve a gyártó üzemcsarnok rekonstrukciójára fordított.²⁰⁸ Ennek keretében került sor (a II. ütemben) egy aszeptikus (tartósítószerrel nem tartalmazó termékeket gyártó) üzem felépítésére,²⁰⁹ amely 1986-ban kezdte meg a termelést: meggyből, sárgabarackból és narancsból aszeptikus gyümölcsleveket gyártottak, amelyeket Tetrapack dobozokba töltöttek. Ezzel versenyképes, a nyugati piacon is keresett terméket állítottak elő. A gyártásra a Délker vállalattal és a főtí Vörösmarty Termelőszövetkezettel közösen alapítottak gazdasági társaságot, az új termék márkaneve egy régi név lett: Óceán.²¹⁰ A konzervgyár 1991-ben egy nagy teljesítményű, svájci gyártású gyümölcsletöltő- és -csomagoló gépsort vásárolt, amely óránként 6000 darab egyliteres, illetve két decis, Tetrapack csomagolású rostos üdítőitalt volt képes elkészíteni. Február hónaptól termelt teljes kapacitással, a gyár így évi 10 millió liter gyümölcslet dobott piacra. A gyümölcslet exportra termelték (Jugoszlávia, Lengyelország, Kuvait, Omán, Egyesült Arab Emírségek, Izrael stb.).²¹¹ Ebben az évben jelent meg a Dunakeszi Konzervgyár által gyártott *Fito-fitt* nevű üdítőital a piacon, amely lényegében egy csalánlevélből, bodzavirágból és mentalevélből készített gyógytea, alacsony kalóriatartalommal. Az új terméket egyliteres Tetrapack dobozokba töltötték. A hazai mellett a nemzetközi piacot is megcélozták a termékkel, olasz, svájci és német kereskedőkkel is tárgyaltak.²¹²

²⁰⁶ *Vállalati körkép év végén.* In: *Népszava*, 109. (1981) 284. sz. 4. (1981. december 4.)

²⁰⁷ MNL PML XXXV. 51. MSZMP Pest Megyei pártbizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei. 2/203. ó. e. Pártbizottsági ülés. (1985. február 1.) Napirend:1. A megyei pártbizottság beszámolója a XII. kongresszus óta végzett munkáról. Jelentés. 15.

²⁰⁸ LENDVAI Vera: *Az élelmiszertermelés. Megújulni, többet, jobbat adni.* In: *Népszava*, 111. (1983) 157. sz. 3. (1983. július 5.); *Népszava*, 112 (1984) 251. sz. 1. (1984. október 25.)

²⁰⁹ *Több újdonság finom falatokból.* In: *Népszava*, 112. (1984) 23. sz. 1. (1984. január 28.)

²¹⁰ GÁL Zsuzsa: *A Délker nem fizet.* In: *Népszava*, 114. (1986) 74. sz. 4. (1986. március 28.); LENDVAI Vera: *Feldolgozva többet ér. Miénk az Óceán.* In: *Népszava*, 115. (1987) 147. sz. 4. (1987. június 24.)

²¹¹ GYÓCSI László: *A gyümölcslet külföldön is eladható.* In: *Világgazdaság*, 23. (1991) 22. sz. 4. (1991. február 1.)

²¹² [MTI]: *Fito-fitt a gyógyüdítő.* In: *Népszava*, 119. (1991) 258. sz. 1. (1991. november 4.)

Szociálpolitika és kultúra a gyárban

A gyár a 70-es évektől szociálpolitikai intézkedésekkel is igyekezett dolgozóit megtartani. A legégetőbb gond itt is, mint oly sok más településen, a lakhatás megoldatlansága volt. A konzervgyár lakáskölcsön-alapot hozott létre,²¹³ és 1975-ben indította be a dunakeszi munkáslakás-akciót, amelynek keretében dolgozói évi 15 lakáshoz juthattak hozzá, ezt évi 20-ra tervezték növelni.²¹⁴

Az üzemi öltözők ekkorra már hideg-meleg vizesek voltak, üzemi étkezdével, saját bölcsődével rendelkeztek, a városi óvodákban – a problémák ellenére – férőhelyet biztosítottak a „konzervgyári gyerekek” számára. Mindhárom üzemegységnek volt üzemorvosi rendelője, Dunakeszin főfoglalkozású üzemorvos is rendelt. A bejárókért gyári autóbust küldtek.²¹⁵ A vállalat Siófokon, később Balatonszemesen és Hajdúszoboszlón üdülőt bérelt, ahol rendszerint június 1. és augusztus 31 között üdülhettek a dolgozók, főként a családosok vették igénybe a lehetőséget.²¹⁶

Emellett az üzemben kulturális élet is folyt, amelynek keretében – leggyakrabban az itt működő brigádok – kiállításokat és előadásokat szerveztek, kirándulni mentek. Az üzemben a KISZ-klubnak és a szocialista brigádkluboknak is helyet biztosítottak. A klubhelyiségben lemezjátszó, magnetofonkészülék és televízió is a dolgozók rendelkezésére állt. Az üzemi könyvtárat is látogathatták a munkavállalók, amelyben saját és letéti állományú könyveket lehetett kölcsönözni. Dunakeszin főállású könyvtáros is dolgozott.²¹⁷

A dunakeszi üzem területén 1975-ben, társadalmi munkával készült el a vállalati sportpálya, ami hozzájárult a tömegsport kibontakozásához. A sportpálya kialakításán Kliment Géza gépészeti vezető, a TMK és a Szállítási dolgozóival együtt több mint 450 munkaórát dolgozott. A pályát dr. Mihalusz Ferenc vállalati igazgató avatta fel, majd az *Újságírók és riporterek* csapata játszott a *Konzervgyári öregfiúk* ellen, az eredmény 8:7 lett, a vendégek javára.²¹⁸ A fiatal dolgozók rendszerint üzemi bajnokságon vettek részt, és megnyitották a pályát a város más gyáraiban dolgozó fiatalok számára is.

1974. május 1-jén havi rendszerességgel megjelenő üzemi újságot indítottak, *GYÜFŐ Híradó* néven, amelyben a céget érintő fontosabb eseményekről, a tervekről, eredményekről, a kiváló dolgozókról, a brigádok működéséről stb. számoltak be. Az idő előrehaladtával mind színvonalasabb nyomdai eljárásokkal készült a lap, amelyet Dunakeszin szerkesztettek és nyomtattak. Mindvégig figyelmet szenteltek annak, hogy a gyár három üzemegysége egyaránt teret kapjon az újságban.

²¹³ GyüFő Híradó, 1. (1974) 1. sz. 6. 1974. május 1.

²¹⁴ *Az Óceántól a GYÜFŐ-ig.* A GyüFő Híradó különszáma, 1978. 14.

²¹⁵ BEÁKI László: *Dunakeszi pillanatkép. Konzervgyári meleg napok.* In: *Népszava*, 109. (1981) 166. sz. 4. (1981. július 17.)

²¹⁶ GyüFő Híradó, 5. (1978) 6. sz. 5. (1978. július)

²¹⁷ *Az Óceántól a GYÜFŐ-ig.* A GyüFő Híradó különszáma, 1978. 15.

²¹⁸ GyüFő Híradó, 2. (1975) 4. sz. 2. (1975. április)

Privatizáció és felszámolás

A dunakeszi konzervgyárból 1993-ban kivált a tésztagyár, amelyet az 1990-ben, magyar tulajdonú családi vállalkozásként alapított Mary-Ker Kft. vásárolt meg. A cég a fejlesztésre 1996-ban 350 millió forintot költött: nagy teljesítményű csomagológépet állítottak üzembe, és kialakították a szociális létesítményeket is. Ezt követően, mintegy másfél év alatt további 600 millió forintot fektetett be. A bővített üzemet Torgyán József, földművelésügyi és vidékfejlesztési miniszter avatta fel, 1999. május 12-én. Az új üzem évi 18-20.000 tonnára növelte a gyártókapacitást. A cég piaci részesedése 1997-ben 3,5; 1998-ban 9,5%-os volt, 1999-re elérték a 20%-ot.²¹⁹ A Mary-Ker Kft. 2002-ben újabb nagy teljesítményű tésztagyártó gépsort (Pavan típusú spagetti-, makaróni-, hosszú- és cérnametélt-gyártó) telepített Dunakeszire (a beruházás 40%-ban saját erőből, a többi banki hitelből és pályázatból), amivel lezárult 1,35 milliárd forint értékű korszerűsítési programjuk. Éves termelésük ezzel 30.000 tonnára nőhetett, ami 35%-os piaci részesedést jelent.²²⁰ A Mary-Ker Kft.-nek mára mintegy 20 féle terméke van, többek között a cég gyártja a négytojásos Korona, illetve a durumlisztből készült Dunakeszi márkanevű száraztésztákat is. A tésztagyár az egykori konzervgyár egyetlen ma is működő gyáregysége.

1993-ban az Állami Vagyonügynökség (ÁVÜ) a tulajdonában álló Dunakeszi Konzervipari Vállalatot átalakította, amely Óceán Fruct Konzervgyár Rt. néven folytathatta tevékenységét. A társaság saját tőkéje 187 millió forint, jegyzett tőkéje 113 millió forint volt. Az ÁVÜ tulajdonában lévő társaság 25%-át + 1 szavazatot, azaz mintegy 28 millió forint névértékű részvénycsomagot kárpótlási jegy ellenében termelőknek kínált fel, 51 százalékot nyílt pályázaton hirdetett meg, 1994 elején.²²¹

Már 1994-ben pénzügyi felszámolásra kerül sor az Óceán Fruct Rt. adósságonkonsolidációjakor.²²² Mivel a társaság termékei iránt még ekkor is nagy volt a kereslet, a cég és a bank a felszámoláson belül a működőképességet önállósítani kívánták, és kötvénykibocsátással tőkét terveztek bevonni. A kötvény lejegyzésére bank(ok) vállalkozott (vállalkoztak).²²³ A tervek nem realizálódtak, és 1995 szeptemberében megindult a felszámolás. A folyamatot irányító Reorg Gazdasági és Pénzügyi Rt. végül, 1996-ban egy hazai pénzügyi befektető, a Citizen Rt. által

²¹⁹ FEHÉR István: *Bővült a dunakeszi tésztagyár.* In: *Világgazdaság*, 31. (1999) 92. sz. (1999. május 13.)

²²⁰ *Megújult a Mary-Ker Kft. Jövőre a hazai száraztésztapiac bő harmadát uralhatja.* In: *Világgazdaság*, 34. (2002) 227. sz. 6. (2002. november 26.)

²²¹ *Világgazdaság*, 25. (1993) 225. sz. 4. (1993. november 24.)

²²² A társaságnak ekkor az összes adóssága 650 millió forint volt, ebből 480 millió forintot tett ki a banki, a tb- és az adóhivatal elé fennálló tartozás.

²²³ *Világgazdaság*, 26. (1994) 96. sz. 4. (1994. május 19.)

alapított társaságnak értékesítette 105 millió forint + áfa összegért a gyárat.²²⁴ A Citizen Rt. sem tudott azonban úrrá lenni a nehézségeken, és 1997 közepén húsznál is több főt érintő létszámleépítésre került sor az ekkor már csak 70 főt foglalkoztató gyárnál.²²⁵

A konzervgyár ebben az időszakban a Független Államok Közösségébe szállított a legnagyobb mértékben. Amikor a FÁK-piac összeomlott, a dunakeszi üzem sem volt már képes nyereségesen működni. A felszámolás – a Tetra Pak Csomagolóanyag Gyártó Rt. kezdeményezésére – 2001-ben megindult, az egykor virágzó, sokaknak munkát, életpályát biztosító cég bezárta kapuit.

A dunakeszi járműjavító

Moszkvában a Gyöngyösi János külügyminiszter vezette magyar küldöttség és a szövetséges nagyhatalmak nevében Kliment Jefremovics Vorosilov szovjet marsall 1945. január 20-án aláírta a magyar fegyverszüneti egyezményt. A világháború az ország, a magyar gazdaság szempontjából is komoly károkat okozott, amelyek 17%-a a közlekedési ágazatot érintette.²²⁶ A harcok lezárulását követően a közlekedési rendszer helyreállítása és újjáépítése alapvető nemzeti stratégiává vált, aminek jelentőségét az Ideiglenes Nemzetgyűlés, illetve az Ideiglenes Nemzeti Kormány tagjai is felismerték. Előbb Gábor Józsefet nevezték ki kereskedelmi és közlekedésügyi miniszterré, majd 1945. május 11-én Gerő Ernő vette át a posztot. Utóbbi a szovjet politikai és katonai vezetőkörökben és pártján belül is nagy befolyással rendelkezett, ráadásul jó szervezőképességgel is bírt.²²⁷ Az infrastruktúra működőképessé tételére nagy szükség volt: részben a Vörös Hadsereg szállítása, részben a nagyvárosok (főleg Budapest) lakosságának ellátása, továbbá a gazdasági újjáépítés megkezdése, illetve a mindennapi élet normalizálása érdekében.

A fegyverszüneti egyezmény 3. cikkének felhatalmazása révén a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB) szovjet, amerikai és brit tagjai szemszögéből is a vasút újjáépítésének kérdése került a középpontba.²²⁸ Gerő Ernő a Magyar Kommunista Párt országos értekezletén 1945. május 20–21-én meghirdette „Az arccal a vasút felé” jelszót, a Magyar Királyi Államvasút (MÁV) reorganizációja és újjáépítése érdekében. Ennek keretében a korábban már megkezdett munkálatokat tervszerűen folytatták, 1945. május 28-tól. A szovjet katonai vasúti hatóságok 1945 májusában

²²⁴ *Eladták az Óceánt.* In: *Népszabadság*, 1996. február 23. Pest Megyei Krónika melléklet 1.

²²⁵ KUN J. Erzsébet: *Fizetés helyett obsitot kaptak a konzervgyáriak.* In: *Népszabadság*, 55. (1997) 192. sz. 5. (1997. augusztus 18.)

²²⁶ PÉTERFFY, 2015.

²²⁷ HORVÁTH, 2005. 232–254.

²²⁸ HALMOSY, 1983. 586., 590.

és júliusában fokozatosan adták át a forgalom irányítását a MÁV szerveinek.²²⁹

Az elsődleges cél az volt, hogy az egyes vonalakon helyreállítsák a vasúti forgalmat. Ehhez a pályákon keletkezett károk kijavításába fogtak, mégpedig fokozatosan. A pályaudvarok esetében eleinte egy-két fogadó vágányt állítottak helyre; a kettős vágányú vonalakon, rendszerint a helyszíni alapanyagok felhasználásával legalább egy irányba helyreállították a forgalmat. A legnagyobb problémát a hidak és más műtárgyak rekonstrukciója jelentette: a cél a forgalom biztosítása volt, így először korlátozott nagyságú és sebességű forgalmat tettek lehetővé. A munkaerőt és az eszközöket pedig a vonalak teljes hosszán elosztották a hatékonyság érdekében, ráadásul szombaton és vasárnap is dolgoztak.²³⁰ Hathatós munkájuknak köszönhetően 1946-ra a vasútvonalak 75%-a működőképessé vált.²³¹

A világháború az eszközparkban is nagy pusztítást okozott. A trianoni döntéssel elcsatolt, majd 1938 után több helyütt visszacsatolt vasúti hálózat 1945-re nagymértékben megsemmisült: a vágányok 38, az épületek 45, a hidak 83%-a ment tönkre. A távközlő berendezések 82, míg a biztosító berendezések 70%-a vált használhatatlanná, a villamos felsővezetékeket a pusztulás teljes mértékben érintette.

Természetesen a kocsiparkot sem hagyta érintetlenül a sok éve tartó háborús időszak.

4. táblázat: A magyarországi vasúti kocsipark pusztulása a második világháborúban²³²

típus	veszteség (db)
gőzmozdony	1222
villamos- és robbanómotoros kocsi	82
személykocsi	2947
kalauz- és postakocsi	892
teherkocsi	43450
összesen	48593

²²⁹ Ez nem azt jelentette, hogy a Vörös Hadseregnek nem volt a továbbiakban közvetlen befolyása a vasúti forgalom irányítására. Ezt követően a szovjet katonai szervek érdekeit, illetve a Vörös Hadsereg szállítási igényeinek teljesítését a MÁV üzletigazgatóságokra 1946 végéig vezényelt összekötő tiszteken keresztül érvényesítették. 1945 novemberétől ismételten változott a vasúti forgalom irányításának rendszere. A vasúti közlekedést érintő koncepcionális kérdésekben a szovjet katonai hatóságok formálisan az érdekképviselőket a SZEB-be delegált képviselőiként keresztül gyakorolták. HORVÁTH, 2005. 240.

²³⁰ HORVÁTH, 2005. 241–242.; HORVÁTH, 1995. 27–65.

²³¹ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 15.

²³² MEZEI, 2009. 158.

A személykocsik 60%-át Nyugatra vitték, az itt maradt állomány 56%-a megsemmisült vagy súlyosan megrongálódott.²³³ A károk nagyságrendje és a MÁV javítóműhelyek háborús megrongálódása, elpusztulása következtében magánvállalatok és üzemek is bekapcsolódtak az újjáépítésbe.²³⁴

A dunakeszi üzem újraindítása és működése 1957-ig

A dunakeszi MÁV Főműhelyben 1944. december 31-én indult meg ismét a munka:²³⁵ feladatául szabták meg, hogy a front ellátására készítsenek el 74 műhelykocsit, amelyet négytengelyű személy- és poggyászkocsik átalakításával állítottak elő.²³⁶ Az ország vezetői és a MÁV a főműhelyt a lehető leghamarabb igénybe kívánták venni a teher- és hűtőkocsik javítására, de várniuk kellett, amíg a helyi orosz katonai parancsnokság ezt lehetővé tette.²³⁷ Kezdetben úgynevezett „E”-kocsikat gyártottak, amelyek fedett teherautókból készültek, fapadokkal és széntüzelésű kályhákkal, majd 1946-tól a négytengelyű személykocsik, postakincstári és termes kocsik javítását, valamint más személykocsik újjáépítését kapták feladatul.²³⁸ A legfontosabb feladat az újjáépítés lett, amely az elszámolásokban új kategóriaként jelent meg. A Gerő által meghirdetett „Arccal a vasút felé”-munkaverseny 1946 elejére szinte teljesen mértékben teljesült: 500 mozdony és 10.000 személykocsi helyreállítás történt meg; illetve 562 gőzmozdonyt, 10 villamos mozdonyt, 9612 kalauz-, teher- és postakocsit, valamint 801 személykocsit építettek újjá.²³⁹ A dunakeszi üzem is nagymértékben közreműködött ebben: 900 kocsi helyreállítását bízták rá, 1946. június 14-ig pedig 677 teherkocsi és 319 személykocsi (összesen 996) restaurálását végezte el az üzem.²⁴⁰ Ez nem volt kis teljesítmény, tekintettel arra, hogy Kopasz Károly, a MÁV ekkori elnökhelyettese, a Gépészeti Főosztály vezetője 1947. februárban még mindig 40%-ra tette – országos szinten – a MÁV-műhelyi berendezések pusztulását, illetve kárát.²⁴¹

²³³ SZŰCS–KOROZMÁN, 1976. 14.

²³⁴ A megmaradt kocsikból 5650 darabot magáncégek, 5800 darabot a MÁV főműhelyek javítására bíztak. *A MÁV helyreállítási programja 1946. január 20-ig. Budapest, 1945. május 28.* In: PÁLMÁNY, 1981. 95.

²³⁵ *Részletek a MÁV 1945. évi helyreállítási tevékenységét ismertető jelentésből.* In: PÁLMÁNY, 1981. 146.

²³⁶ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 15.

²³⁷ „a dunakeszi főműhely, amely eddig a négytengelyű és egyéb személykocsikat javította, a felszabadulás óta kocsikat nem javít, mert a katonai parancsnoka autók és motoros katonai kocsik építését és javítását szabta meg.” *A MÁV Igazgatóság felterjeszti a KKM-nek a Budapesten és körzetében talált sérült mozdonyok és kocsik javítási tervét.* Budapest, 1945. április 20. In: PÁLMÁNY, 1981. 51–52.

²³⁸ *A MÁV igazgatóságának javaslata az államvasutak pénzügyi egyensúlyának helyreállítására, 1946. január 28.* In: PÁLMÁNY, 1981. 164.

²³⁹ MEZEI, 2009. 169.; PÉTERFFY, 2015. 6.

²⁴⁰ *A MÁV helyreállítási programja 1946. január 20-ig. Budapest, 1945. május 28.* In: PÁLMÁNY, 1981. 95.; *A MÁV Igazgatóság Gépészeti Főosztály jelenti: hamarosan elkészül a 10.000. teherkocsi.* Budapest, 1946. június 14. In: PÁLMÁNY, 1981. 196.

²⁴¹ KOPASZ, 1947. 80–86.

1946-ban nagy megtiszteltetés is érte az üzemet: Tildy Zoltán köztársasági elnök a vasúti közlekedés magyarországi megindulásának (Budapest–Vác) 100. évfordulója alkalmából Vácra utazott, a MÁV feldíszített szerelvényén, amely megállt Dunakeszi–Alag állomáson. A köztársasági elnöknek a járműjavító üzem dolgozói átadtak egy termes kocsit, és meghallgatták a beszédét. Ebben a köztársasági elnök kijelentette:

„Az új magyar vasút jobb lesz mint valaha, jobban ellátja dolgozóit és szebb s boldogabb lesz az ország, mert miénk lesz, magyar dolgozóké.”²⁴²

Az 1947-ben indult első hároméves tervben a vasúti közlekedés kiemelt szerepet kapott: a közlekedési ágazat fejlesztésére hatmilliárd forintot szántak, amelynek 25%-át, mintegy 724 millió forintot a vasúti közlekedés fejlesztésére terveztek fordítani.²⁴³ 1950-ben megszűnt a pestszentlőrinci üzem (*Wagon Lits*), amelynek személyzetét, továbbá elavult és korszerűtlen gépparkját Dunakeszire telepítették át. Az itt dolgozók magukkal hozták üzletágukat is: ettől kezdve a dunakeszi üzemben javították a hálókocsikat is, ami kiemelt feladat lett.²⁴⁴

A helyreállítási, javítási munkálatok mellett a dunakeszi üzem különleges feladatokat is kapott. A MÁV a Budapest–Sepsiszentgyörgy útvonalra tervezett fővonal motorvonatának terveit 1939-re a Ganz gyár készítette el, amely két motor- és két közbenső kocsiból állt. A Cbmot pályaszámú, „Hargita” elnevezésű szerelvények gyártását – a dunakeszi főműhellyel közösen – megkezdték, de a háború miatt, 1944-ben kénytelenek voltak felhagyni vele. Ezt a luxus kivitelezésű vonatot – a működési és termelési nehézségek ellenére – a dunakeszi üzem 1951-ben felújította és átépítette, de ettől kezdve kizárólag kormányzati utazások során közlekedett (120 km/h-s sebességre volt képes!).²⁴⁵ Ugyanebben az évben készült el Dunakeszin a moszkvai Világifjúsági Találkozóra (VIT) a küldötteket szállító szerelvény.²⁴⁶

²⁴² MTI, 1946. július 15. 19 óra 35 perc. 39. kiadás; TILDY Zoltán: *Szebb s boldogabb lesz az ország, mert miénk lesz, magyar dolgozóké*. In: Új Dunántúl, 3. (1946) 158. sz. 1. (1946. július 17.)

²⁴³ PETŐ-SZAKÁCS, 1985. 45–67.; 1947. július 7-én Gerő Ernő a dunakeszi üzem területén nyitotta meg a MÁV „Konzum” Beszerzési és Értékesítő Szövetkezet első boltját, amely hálózat célja az volt, hogy a vasúti alkalmazottakat olcsó, jó minőségű és teljes súlyban kiszolgáltató áruval lássa el, valamint ruhaneművel, cipővel és ezek esetleges javítására szolgáló műhely létesítésével is megkönnyítse a vasúti alkalmazottak életét. A MÁV „Konzum” Beszerzési és Értékesítő Szövetkezet megalapítása. Budapest, 1945. május 24. In: PÁLMÁNY, 1981. 89–90.

²⁴⁴ VARGA, 2005. 78.

²⁴⁵ HORVÁTH Lajos: *A vasúti közlekedés kialakulása és története. A hazai kötöttpályás közlekedés kezdetei*. In: *Huszdik Század*, <http://www.huszdikszazad.hu/index.php?apps=treasury&action=cikk&id=88> (A letöltés ideje: 2017. november 16.)

²⁴⁶ *A MÁV dunakeszi járműjavítójának ifjúmunkásai átadták a VIT-szerelvényt*. In: *PMH*, 8. (1951) 179. sz. 2. (1951. augusztus 3.)

Az ország újjáépítése érdekében 1953-ban a vagonygyár minden üzemsze bekapcsolódott a közszükségleti cikkek gyártásába: a kovácsműhely több ezer baltát, kapát, ásót és kalapácsot készített hulladék anyagokból, terven felül; míg az asztalosműhelyben dolgozók úgy határoztak, hogy a kocsis vázák és belső berendezések gyártásakor leeső fadarabokból parkettát készítenek az új lakások számára.²⁴⁷ 1954-ben – a mezőgazdasági termelés, ezáltal pedig az ország élelmiszer-ellátásának megsegítésére – az üzemben, szocialista felajánlás keretében, ezer darab cséplőgép fa alkatrészeit készítették el.²⁴⁸ A helyi pártszervezet szerint ugyanakkor gondot okozott, hogy a vagonygyári vezetés bizonytalan volt a szocialista felajánlást illetően, a minisztérium pedig felelőtlen ígéreteket tett, illetve meggondolatlanul változtatott a terven, emiatt a vagonygyárban korábban kialakult, példamutató versengést illetően megtorpanás következett be, a dolgozók hangulata pedig nem volt túl pozitív.²⁴⁹ Ráadásul a vagonygyár tervébe csak 1954. április első hetében vették fel a Szállító Berendezések gyára által gyártandó cséplőgépekhez szükséges, rendkívül nagymennyiségű faanyag legyártását. Addigra már elkészült ötven gép, amelyeket – faanyag hiányában – nem tudtak összeállítani.²⁵⁰

A nagyobb javítási, helyreállítási munkák lezárulását követően Dunakeszin megindult a gyártás is. A vagonygyártó rész 1952. évi programjában számos feladat szerepelt: HÉV motorkocsik²⁵¹ és fővárosi villamosvasúti pótkocsik gyártása, továbbá négytengelyes Cak-személykocsik gyártásának előkészítése, illetve annak megkezdése (az első esztendőben 78 darab ilyen típusú kocsi készült el az üzemben).²⁵² Az 1950-es években Európa-szerte megnőtt a kereslet vasúti hálókocsikra, és ebben az időszakban a piacon elsősorban francia gyártmány volt kapható. A dunakeszi üzemben 1956-ban már 40 hálókocsit gyártottak a MÁV számára,²⁵³ majd a csehszlovák vasútnak tíz, a jugoszláv társaságnak pedig húsz kocsit szállítottak le.²⁵⁴

²⁴⁷ *A dolgozók érdekében...* In: *Viharsarok Népe*, 9. (1953) 282. sz. 2. (1953. december 2.)

²⁴⁸ MNL PML XXXV.1.39-f. Az MDP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei, 1954. augusztus 16.–szeptember 20. Jelentés az ipari termelés 1954. I. félévi alakulásáról, 1954. augusztus 23. 50.

²⁴⁹ MNL PML XXXV.1.39-d. MDP Pest Megyei pártbizottsági üléseinek jegyzőkönyvei 1954. április 19.–május 31. Jelentés a kongresszusi verseny állásáról és a további feladatokról, 1954. április 26. 114.

²⁵⁰ BFL XXXV.95.a.4. MDP Budapesti párttertekezletei, 1954. április 10–11. Suhajda József, a III. kerületi Pártbizottság tagjának hozzászólása. fol. 71.

²⁵¹ 1952 és 1956 között a gyár 254 darab motorkocsit gyártott a HÉV számára. Orosz Károly: *Huszonöt éve. Vasúti kocsik Dunakeszről*. In: *PMH*, 21. (1977) 239. sz. 3. (1977. október 11.)

²⁵² *A dolgozók érdekében...* In: *Viharsarok Népe*, 9. (1953) 283. sz. 2. (1953. december 3.); Áramvonalas villamospótkocsik gyártása indul meg. In: *Somogyi Néplap*, 10. (1953) 285. sz. 1. (1953. december 5.)

²⁵³ *Nyolcvan éves a magyar hálókocsi-szolgálat*. In: *Komárom Megyei Dolgozók Lapja*, 18. (1963) 51. sz. 4. (1963. június 26.)

²⁵⁴ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 16.

Természetesen az üzem működése során problémák is felmerültek: 1953-ban pl. az, hogy a dunakeszi gyár nem tudja teljesíteni a több ízben megígért munkát, vagyis 30 új villamos pótkocsi leszállítását az adott esztendőben, ami 6 millió forinttal terhelte meg a Közlekedési Igazgatóság hitelkeretét.²⁵⁵ 1954-ben pedig arra érkezett panasz, hogy a vagongyár által a MÁV Beruházó Vállalat részére szállított Cak vasúti személykocsikba olyan swan-típusú, elavult lámpafoglatokat építettek be, amelyekből az izzó utazás közben kiesett.²⁵⁶

Ezzel egyidejűleg azonban innovatív fejlesztésekre is sor került. A Ganz és Társa Villamossági-, Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt. 1940-ben tervezte meg a könnyű, önhordó acélváz szerkezetű Cak sorozatú személykocsit, amelyekhez új forgóvázat is terveztek, Ganz-Rónai elnevezéssel.²⁵⁷ A cég a Magyar Királyi Államvasutak számára 1943 és 1950 között mintegy 135 darab ilyen kocsit gyártott. A gyártást a győri Magyar Vagon- és Gépgyár folytatta, amelyben 1950-ben további 50 darab Cak-személykocsi készült el. A Dunakeszi Járműjavítóban is gyártottak Cak-kocsikat: 1953 márciusában elkészült az első teljes mértékben itt gyártott jármű. Az első 40 Cak-kocsihoz a dunakeszi üzemben is a Ganz által szállított Ganz-Rónai forgóvázakat használták, majd 1953 júliusától ezeket is Dunakeszin gyártották. A gyárban 1955 decemberéig 147 darab, Ganz-Rónai forgóvázak Cak-kocsi készült el. A Ganz Igazgatósága eközben – 1954-ben – pályázatot hirdetett korszerű forgóváz konstrukciók elvi megoldásaira, amely pályázat széles szakmai köröket megmozgatott. Olyan nagy múltú szakmai műhelyek mellett, mint a Budapesti Műszaki Egyetem, a győri gyár és a Ganz mérnökei, Dunakeszi fiatal tervező gárdája is benevezett. A pályázat jelígeje a „Kaláka” volt. A pályázat keretében Kardos Tibor, Lánosz Péter és Kalmár János mérnökök elkészítettek egy új típusú vasútjármű-forgótengelyt, amelyet hármójuk vezetéknevéből képzett szóval Kaláka-típusnak neveztek el. 1954 augusztusában két Cak-személykocsit küldött próbaútra a Dunakeszi Vagongyár a Kaláka típusú forgóvázak prototípusával.²⁵⁸

Az 1956-os forradalom idején a dunakeszi üzemben is szünetelt a munkavégzés, de már december második felében újraindult a termelés.²⁵⁹

²⁵⁵ BFL XXIII. 102. a.1. Budapest Főváros Tanács Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei. Jelentés a Budapesti Városi Tanács 1953. évi beruházási tervének teljesítéséről augusztus 31-ig. 1953. október 8. 14.

²⁵⁶ BFL XXIII.102. a.1. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei. Melléklet a Budapest Fővárosi Döntőbizottság 1954. második félévi összefoglaló jelentéséhez. Példatár, 22. (40.235/1954.) 1955. január 20.

²⁵⁷ *Egy konstrukciós aprómunka – s néhány érdekesség, ami hozzá kapcsolódik.* In: *Ganz Közlemények.* Szerk. Ganz-MÁVAG Mozdony-, Vagon- és Gépgyár. 29. sz. 1959. július. 17. 16–20.

²⁵⁸ LÁNCZOS-ZÁKONYI, 2016. 3–5.

²⁵⁹ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 16.

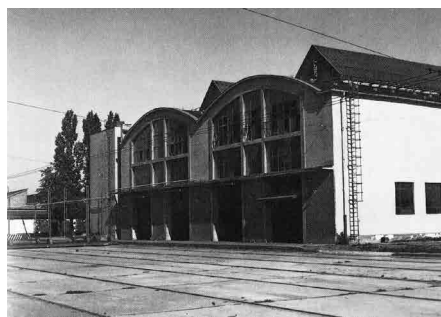
A dunakeszi üzem 1957 és 1990 között

A gyárban – ismét a Közlekedési Minisztérium irányítása alatt – 1957-től egy új kocsi típus fejlesztésével foglalkoztak, az ún. Bah-4 típusúval, amelyet elsősorban a városok körüli hivatásforgalom gyors lebonyolítása érdekében terveztek.²⁶⁰ 1960-tól indult meg a sorozatgyártás, de már 1959-ben is 100 Bah-kocsi gördült ki az üzemből (1966-ban pedig 180). A kocsi típus sikerességét jól jelzi, hogy tizenöt évig változtatások nélkül gyártották.²⁶¹ Ebben az időszakban a dunakeszi vagongyár mintegy 66%-ban gyártott, és 33%-ban karbantartotta a vasúti kocsiállományt.²⁶² Többek között a Bah-kocsik sikerének köszönhető, hogy a vagongyárat a megyei ipar ellenőrzése során Pest megye legfontosabb üzeimei közé sorolták,²⁶³ és úgy tartották, hogy:

„Ezek [ti. az összes fontos üzem] nagyságuknál és profiljuknál fogva a megyében termelt érték nagy többségét adják, igen fontos termékeket bocsátanak [!] piacra, és jelentős az exportjuk is.”²⁶⁴

Érdekes, hogy alig néhány hónappal később a megyei pártbizottság megállapította, hogy a vagongyár nem jól működő cég, mivel laza a norma és azt könnyű teljesíteni.²⁶⁵

Az 1960-as évek közepén a vagongyár nagy mennyiségben gyártott HÉV motor- és pótkocsikat, de számos „különleges rendeltetésű” kocsi is készült, így mozgó erőmű (ún. MER-szerelvény), orvosi vizsgáló kocsi és villamos vonatfűtő-

10. kép: A kocsi gyártó műhely látképe (1960)

²⁶⁰ OROSZ Károly: *Huszonöt éve. Vasúti kocsik Dunakesziről.* In: *PMH*, 21. (1977) 239. sz. 3. (1977. október 11.)

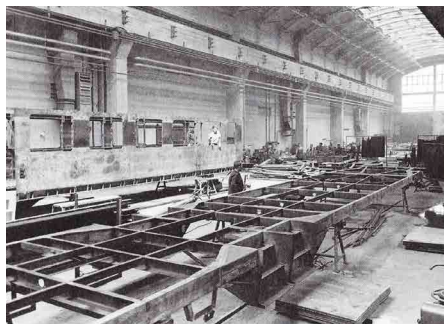
²⁶¹ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 16–17.

²⁶² OROSZ Károly: *Huszonöt éve. Vasúti kocsik Dunakesziről.* In: *PMH*, 21. (1977) 239. sz. 3. (1977. október 11.)

²⁶³ 1958-ban a megye három legnagyobb ipari üzeme: a vagongyár, a konzervgyár és a Mechanikai Laboratórium dunakeszi üzemegysége. MNL PML XXXV. 51. 3/57. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei. Jelentés a Váci Járás pártbizottsági munkastílusáról, munkamódszereiről, 1958. október 13. 20.

²⁶⁴ Az üzem súlyát az is jelzi, hogy dolgozói a megyei párt szervezetben számos funkciót betöltöttek. MNL PML 51. 3/107. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei. Jelentés a Pest Megyei Pártbizottság Végrehajtó Bizottsága irányító munkájáról, 1960. június 6. 50–51.

²⁶⁵ MNL PML 51. 2/18. MSZMP Pest Megyei pártbizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei. A pártbizottság határozata a népgazdasági helyzetről. A gazdaságszervező és a pártpolitikai munka megjavításáról szóló beszámoló megvitatása, 1960. október 31. 10.

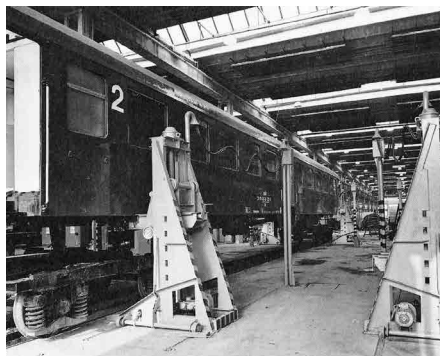

11. kép: A Bah-kocsik alvázának gyártása (1960)

alapvetően Rákosi Mátyás használta. Később a Dunakeszin végzett felújításoknak hála tovább bővült a kormányzati flotta, majd a következő nagyobb fejlesztés 1968-ban, az Ezüstnyíl motorvonat forgalomba állítása volt.²⁶⁸

1968-ban, az „új gazdasági mechanizmus” bevezetésével a dunakeszi üzemet is átszervezték. A gyár a MÁV irányítása alá és gazdálkodási rendjébe került, és nevében járműjavító üzemmé vált.²⁶⁹ Ezzel egyidejűleg azonban minden négytengelyes kocsit gyártását ide helyezték át. Ez az esztendő csúcsevnek számított: 173 új kocsi gördült le a gyártósorokról, miközben 125 jármű főjavítását is elvégezték.²⁷⁰

Miközben 1970–1975 között 600 darab új, négytengelyes vasúti személykocsit gyártott sorozatban az üzem, illetve 1975-ben – a munka meggyorsítása érdekében – bevezették a nagyelemes főjavítási technológiát, különleges munkákra is maradt idő. 1976-ban a Közlekedési Múzeum felújított egy régi, favázas Wagon-Lits étkezőkocsit, amelyet az ide ellátogató holland kollégák nagy érdeklődéssel szemléltek, majd

12. kép: Személykocsi javítás közben a járműemelőn (1960)

²⁶⁶ Az 1000. új vasúti kocsit. In: *Dél-Magyarország*, 56. (1966) 161. sz. 5. (1966. július 9.); *Dunántúli Napló*, 23. (1966) 161. sz. 4. (1966. július 9.)

²⁶⁷ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 17.

²⁶⁸ Újra közlekedett az Ezüstnyíl kormányzati motorkocsi. *Levendula Expressz Balatonfüredre*. 2015. június 23. http://www.vonatosszeallitas.hu/ezustnyil_levendula_expressz.html (A letöltés ideje: 2017. november 27.)

²⁶⁹ SZŰCS-KOROZMÁN, 1976. 22.

²⁷⁰ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 18.

az utrechti Holland Vasúti Múzeum számára is megrendeltek egy ilyen kocsit.²⁷¹

1972-ben megszűnt az addigi Bah-sorozatgyártás, de 1973-tól két új sorozat építése kezdődik meg: a Ba és a By jelűeké, amely elnevezések középfeljáró nélküli, másodosztályú kocsikat takarnak. 1975-től indult meg a BRy-sorozat gyártása, ezek a MÁV számára készített büfékocsik voltak.²⁷²

1976-ban a tervet 100,8%-ra teljesítette az üzem annak ellenére, hogy létszámhiánnyal küzdöttek. Éppen ezért rengeteg, mintegy 70.000 túlórárt számoltak el, amely mennyiséget 1977-ben 40%-kal csökkenteni terveztek. December végéig a gyár 64 új kocsit készített el, 110 főjavítását végezték el, és 1240-et készítettek elő fővizsgára.²⁷³

1977-től egyre nőtt az igény a javításra, ami odáig ment, hogy 1982-ben megszűnt az üzemben a gyártás. Egészen 1997-ig az cég elsődleges feladatai a vasúti járművek ciklikus fővizsgázása, valamint a különböző kocsitípusok nagyvelemes főjavítása lett.²⁷⁴

A dunakeszi járműjavító a rendszerváltozás után

1990 és 1992 között a járműjavítóból nyolc InterCity Bisztró kocsit adtak forgalomba.²⁷⁵ 1993-ban olyan sok javítási munkája volt az üzemnek, hogy munkaerő-hiány lépett fel. Modernizálták a kocsik formai megjelenését, illetve a felhasznált alapanyagokat is. A felújított kocsikat nem fával burkolták, hanem a fóti Plastform Kft. műanyag belső burkolatait alkalmazták, amelyek szebbek, olcsóbbak, és sérülés esetén könnyebben cserélhetőek voltak. Az ülések színesek, formatervezettek lettek, amelyeket az Ikarus móri üzeme gyártott. A cég nyereségesen zárta az évet: 1,7 milliárd forintos forgalom mellett 14 millió forint adózott nyereséget tudtak elkönyvelni, és 1994-re kellő mennyiségű munkával rendelkeztek. A főkonstruktor, Peták Tibor vezetése mellett már ekkor tervbe vették, hogy újra gyártani szeretne az üzem. Legfőbb megrendelők ebben az időszakban a MÁV és a GySEV voltak, de külföldre is dolgoztak.²⁷⁶

²⁷¹ SZŐNYI Lajos: *Dunakesziről – Utrechtbe. Magas színvonalú mesterségbeli tudással. Semmiféle rajzot nem találtak.* In: *PMH*, 21. (1977) 11. sz. 1. (1977. január 14., *Váci Napló*); *CZÉRE*, 1979. 8., 44.

²⁷² JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 18.

²⁷³ B. P.: *Kommunista műszakkal – újabb munkáslakások. Munkásgyűlést tartottak a MÁV Dunakeszi Járműjavító Üzemében.* In: *PMH*, 21. (1977) 14. sz. 1. (1977. január 18.)

²⁷⁴ 1985 és 1988 között InterCity kocsikat alakítottak ki a MÁV-nak.

²⁷⁵ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 19.

²⁷⁶ KOVÁCS T. István: *Dunakeszin munkást keresnek. Vonatok a hazai gyárvárosból.* In: *PMH*, 37. (1993) 279. sz. 5. (1993. november 30.); (TÓTH): *Megnyílt az Industria. Nem száll át a füst.* In: *PMH*, 38. (1994) 126. sz. 7. (1994. június 1.)

1994-ben a cég a DVJ'93 nevű InterCity kocsija nagydíjat nyert az Industria '94-kiállításon.²⁷⁷ A cég összesen 98 ilyen kocsit készített a MÁV-nak. 1995-ben DVJ'95 néven InterCity étkező–bisztrókocsikat adtak át az állami vasúttársaságnak, illetve kamionszállító kocsikat is kialakítottak, RoLa néven („Gördülő országút”).²⁷⁸

Az 1990-es évek közepén a kft. jó piacot talált magának: megkezdte a volt KGST-országok leromlott vasúti parkjának javítását. 1996–1997-ben a cseh MOVO s.r.o. (Plzeň) céggel közösen 100 darab, korábban a győri vagongyárból az akkori Csehszlovákiába szállított járművet újítottak fel, míg a szlovák ŽOS Vrútky a.s. vállalattal együtt 26 darab InterCity kocsit készítettek el (2001-re még 26-ot).

A kft. 1995. július 11-én szerződést kötött a MÁV Magyar Államvasutak Rt.-vel, amelynek következtében újraindult a gyártás Dunakeszin. Eleinte a kft. jogelődjével hagyományosan jó kapcsolatokat ápoló Deutsche Waggonbau AG Werk Bautzen céggel közösen, majd önállóan gyártottak fülkés kocsikat. 1996-ban pedig megkezdődött a korszerű, nagysebességű pályákon is közlekedni képes, egyedi olvasólámpákkal, légkondicionáló berendezésekkel, automata ajtókkal és kettős biztonsági üveggel ellátott kocsik gyártása.²⁷⁹

Miután a kft. 1997-ben megszerezte az ISO:9001 minősítést, megindult a gyárban a „Regio Shuttle 1” típusú dízel motorkocsik szekrényvázainak gyártása, amely feladatot az ADtranz henningsdorfi (D) üzemével együtt teljesítettek. A megrendelő a Német Államvasutak (Deutsche Bahn) volt, és 2001-ig 120 darab ilyen kocsit szállítottak le. Ugyanebben az esztendőben a cég a Győr–Sopron–Ebenfurti Vasúti Rt.-nek (GySEV) 8 InterCity kocsit adott át, míg a MÁV-nak 14 ugyanilyen kocsi főjavítását végezte el.²⁸⁰

1998 és 2000 között az elővárosi közlekedés modernizálása érdekében a cég 41 Bhv- és 6 Bdt-kocsi főjavítását hajtotta végre. 1998-ban a korábban a bolgár államvasutak számára készült 50 kocsi főjavítását végezte el, technológiai transzfer révén, Bulgáriában, míg Magyarországon 6 RoLa-kocsiét.

A dunakeszi üzem 1999. áprilisában konzorciumi szerződést kötött a cég az osztrák ADtranzzal, amelynek értelmében az Osztrák Szövetségi Vasutak (ÖBB) számára húsz fekvőhelyes kocsit gyártanak

13. kép: A modernizált Kaláka III. forgóváz az Industria 2000 kiállításon

²⁷⁷ (TÓTH): *Megnyílt az Industria. Nagydíjas vagon Dunakeszről.* In: *PMH*, 38. (1994) 126. 1., (1994. június 1.)

²⁷⁸ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 20.

²⁷⁹ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 20–21.

²⁸⁰ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 21.

közösen.²⁸¹ A 2000. évben az üzemben korszerűsítették a Kaláka-forgótengelyt, amely konstrukciós változtatással (Kaláka III.) az Industria 2000 kiállításon nagydíjat nyert a cég.²⁸²

Az üzem 2001 februárjában megrendelést kapott Görögországból, amelynek keretében 42 kocsi kellett felújítaniuk, illetve 79 új kocsigyártására is megbízást kaptak. Júniusban – immár az új tulajdonosi éra idején – a MÁV megbízást adott az üzemnek 136 elővárosi közlekedésben használt személykocsi felújítására. Ehhez EBRD-hitelt vettek fel, 38 millió euró összegben.²⁸³

Az új tulajdonos, a Bombardier Transportation Management GmbH. nagy elánnal látott neki az új vevők, új piaci lehetőségek utáni kutatásnak. A 2000-es évek közepén, a nyugat-európai piacon próbálta meg megvetni a lábát, svájci, norvég és francia potenciális megrendelőkkel tárgyalt. Nagyon hamar kiderült, hogy az új megrendelések megszerzéséhez szükséges, hogy a dunakeszi üzembe érkező látogatók számára az itt dolgozók megfelelően be tudják mutatni cégüket, munkájukat. Ennek érdekében a vevők igényeinek kielégítését szolgáló képzési programot indítottak az üzemben, amelynek meg is lett az eredménye: a cég svájci és norvég megrendeléseket kapott.²⁸⁴

Emellett ismét szép szakmai sikereket könyvelhetett el az üzem: az Industria 2003 kiállításon a MÁV által megrendelt, felújított Bhv-kocsik nagydíjat nyertek. A harmincéves kocsikon az üzemben lecserélték az oldalfalakat, a tetőt, illetve az elhasználódott alkatrészeket, a műszaki berendezéseket pedig teljes mértékben korszerűsítették, sőt, a fékrendszert is átalakították. A Bhv-kocsik légfűtéses rendszert, távvezérlésű, elektromechanikus lengőajtókat, üvegszállal megerősített műanyag belső burkolatot, illetve textilhuzatos üléseket kaptak. Az átalakítások nemcsak az esztétikai és működésbeli megújulást tették lehetővé, de a kocsik tisztítása és karbantartása is könnyebbé vált. A felújítás egyik nagy előnye volt, hogy egy kocs mintegy 80 millió forintba került, és ugyanúgy kiszolgált az utazó közönség és a működtető cég érdekeit, mint a 180-200 millió forintba kerülő új járművek.²⁸⁵

A gyár 2006-ban a Budapest–Vác–Szob–Štúrovo (Párkány, SK) vonalon közlekedő BDT-szerelvények kocsiainak főjavítását végezte el, majd 2007-ben londoni metrókocsikat építette újjá. Ugyanebben az évben a

²⁸¹ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 22.

²⁸² MAYER György: *Jutalmazták a legkiválóbb exportálókat is. Az Industria 2000 szakvásárdíjazottjai.* In: *Magyar Nemzet*, 2000. május 23. https://mno.hu/migr_1834/jutalmaztak-a-legkivalobb-exportalokat-is-860758 (A letöltés ideje: 2017. november 24.)

²⁸³ PUTSAY Gábor: *Lefaragott kiadások. Módosította üzleti tervét a vasúttársaság.* In: *Magyar Nemzet*, 2001. június 27. https://mno.hu/migr_1834/lefaragott-kiadasok-840176 (A letöltés ideje: 2017. november 24.) EBRD = European Bank for Reconstruction and Development = Európai Újjáépítési és Fejlesztési Bank

²⁸⁴ CSOMA-GAÁL, 2016. 37–38.

²⁸⁵ PUTSAY Gábor: *Négy hazai termék lett nagydíjas. A nemzetközi elvárásokat is messzemenően teljesítik a kitüntetett produktumok.* In: *Magyar Nemzet*, 2003. május 26. https://mno.hu/migr_1834/negy-hazai-termek-lett-nagydiyas-714483 (A letöltés ideje: 2017. november 24.)

Svájci Szövetségi Vasutak (SBB) új, légkondicionáló berendezéssel ellátott, alacsonypadlós Inova kocsiszekrényeket rendelt a járműjavítótól, amelyből 2012 májusáig 142 darabot szállítottak le. Emellett a szintén svájci Bern–Lötschberg–Simplon vonalon közlekedő szerelvényeket üzemeltető magántársaság számára motorvonat-alvázakat is gyártottak. 2012 áprilisáig 25 motorvonat 100 alváza készült el Dunakeszin.²⁸⁶

2008-ban az üzem a MÁV Zrt.-nek dolgozott: 10 darab harmadik generációs InterCity kocsi modernizáltak.²⁸⁷ 2009-ben az SBB-nek és a Sihltal Zürich Uetliberg Vasút számára – közös konzorciumban a Siemens-szel – 121 festett alvázat, valamint 242 homloklafat készítettek el. Ugyanebben az évben szerződést kötöttek a brüsszeli közlekedési vállalattal (STIB), amelynek Flexity Outlook típusú villamosokhoz tartozó alvázegységeket gyártottak, 2015. decemberben adták át az utolsó, 785. darabot.²⁸⁸

2010 és 2013 között – más munkák mellett – két nagy megrendelésnek tett eleget a járműjavító. A Norvég Vasútnak (NSB) 7 szerelvényt, összesen 56 kocsi gyártottak, a Cseh Vasútnak pedig 42 darab Görlitz V forgóváz kocsit alakítottak át tárcsafékké. Ezzel párhuzamosan, 2012–2013-ban a MÁV-Gépészet Zrt.-vel kötött szerződés alapján 157, a MÁV-Start Zrt. által üzemeltetett, különféle típusú vasúti kocsik főjavítását is elvégezték.²⁸⁹

2014-ben a Bombardier Transportation Austria rendelt meg a dunakeszi üzemtől 6 darab hétrészes linzi, és 10 darab opciós háromrészes manchesteri Flexity villamos szekrényvázának legyártását, valamint további 16 manchesteri Flexity gyártására vonatkozó opcióját is lehívta. Ugyanebben az évben a Montepian GmbH. számára felújítottak három villamost, továbbá helyreállítottak és a forgalom számára visszaadtak egy balesetet szenvedett frankfurti villamost.²⁹⁰

2015. októberében a társaság együttműködési megállapodást kötött a Stadler Rail-csoport magyarországi képviselőjével, a Stadler Trains Magyarország Kft.-vel, amelynek értelmében közösen indulnak a magyarországi járműbeszerzéseken, a dunakeszi üzem a végösszeszerelésért és üzembe helyezésért felelős. 2017. február 6-án pedig a két fél közös gyártási szándéknyilatkozatot írt alá.²⁹¹

2017 április 12-én a MÁV-Start Zrt. szerződést kötött a Stadler Bussnang AG-vel, amelynek értelmében a svájci cég minimum tíz, maximum negy-

²⁸⁶ RÁCZ Mátyás: *Dunakeszi Járműjavító Kft. A hazai vasúti járműgyártás. Együttműködési lehetőségek.* Előadás Balatonfenyvesen, 2015. szeptember 10-én. <http://www.ktenet.hu/download.php?edid=583> (A letöltés ideje: 2017. november 24.) 10., 16. dia

²⁸⁷ FARKAS László: *A MÁV részére készült, – intercity forgalomra felújított – 3. generációs kocsik (IC3) műszaki ismertetése (3. rész).* In: *Vasútgépészet*, 2009/3. 8–12.; *Beszámoló*, 2014. 3.

²⁸⁸ RÁCZ, 2015. 18. dia

²⁸⁹ CSOMA–GAÁL, 2016. 39–40.

²⁹⁰ *Beszámoló*, 2014. 3.; RÁCZ, 2015. 16., 18. dia

²⁹¹ *Stadler-Dunakeszi-együttműködés a MÁV-Start járműbeszerzési tenderén.* In: *Iho*, 2015. október 15. <http://iho.hu/hir/Stadler-dunakeszi-egyuttmukodes-a-mav-start-jarmubeszerzesi-tenderen-151015> (A letöltés ideje: 2017. november 27.); www.djj.hu/hu/hirek (A letöltés ideje: 2017. november 24.)

ven hatrészes, emeletes villamos vonatot, ún. KISS-szerelvényt²⁹² szállít a magyar vasúti társaságnak. A gyártásban a Stadler szolnoki üzeme (kocsiszekerények, forgóvázak), valamint a Dunakeszi Járműjavító Kft. is részt kapott. Utóbbi területén festik a betétkocsikat, és itt is szerelik össze, majd helyezik üzembe a szerelvényeket.²⁹³ A gyártás augusztus 8-án megkezdődött. Az első 10 szerelvény bekerülési összege 16,7 millió euró per darab, amelyet a MÁV-Start Zrt. uniós forrásból, az Integrált Közlekedésfejlesztési Operatív Program támogatásával tud fedezni. A kocsik jóval felszereltebbek lesznek, mint a már ismert Flirt-vonatok, nő a férőhelyek száma, lehetőség lesz bicikli és babakocsi könnyű szállítására, illetve az akadálymentesítés is magas fokú (külön mellékhelyiség, megfelelő kocsi-kialakítás). A tágas, világos belső térrel, illetve a vonatvezetők számára is modern eszközökkel felszerelt járművek végsebessége 160-200 km/h között lesz, és 2019-ben kezdik meg forgalomba állításukat. Az első szerelvények a Budapest–Vác–Szob, illetve a Budapest–Cegléd–Szolnok vonalakon szállítják majd az utasokat.²⁹⁴

14. kép: A Dunakeszi Járműjavító Kft. telephelyének látképe

²⁹² KISS = **K**onfortabler **I**nnovativer **S**purstarker **S**-Bahn-Zug = komfortos, innovatív, sínbiztos elővárosi vonat

²⁹³ HORVÁTH Lilla: *Jönnek az emeletes vonatok.* In: *Vasutas Magazin*, 67. (2017) 4. sz. 8. 8–9.; *Az első tíz már biztos.* In: *Vasutas Magazin*, 67. (2017) 4. sz. 10.

²⁹⁴ *Brüsszeli pénzből készülnek a dunakeszi Kiss-vonatok.* In: *Dunakeszi Post*, 2017. augusztus 19. <http://dunakeszipost.hu/brusszeli-penzbol-keszulnek-a-dunakeszi-kiss-vonatok/> (A letöltés ideje: 2017. november 27.); *Az első tíz már biztos.* In: *Vasutas Magazin*, 67. (2017) 4. sz. 10.; HORVÁTH, 2017. 8–9.

A cég eközben egy nagyon különleges megrendelésnek is eleget tesz: az 1938-ban itt épített, a Szent Jobbot szállító aranyvonat a második világháború folyamán elpusztult. A MÁV Nosztalgia Kft. megrendelése alapján 2017. év végéig a dunakeszi üzem legyártja a kocsi hú mását, majd a korhű berendezések, felépítmény is elkészül. A projektösszeg 78 millió forint.²⁹⁵

Irányítás, tulajdoni jogok, szervezeti felépítés

Az első hároméves terv időszakának végén megszületett a Népgazdasági Tanács 275/15/1950. sz. határozata, amelynek értelmében a dunakeszi (és minden más) járműjavító műhely önálló üzemi vállalatá alakult. Új alapító oklevelet is kapott a MÁV Vezérigazgatóságtól (7810/44/1950.).²⁹⁶ Az új szervezeti keretek között a vállalat vezetője – Kalló Imre – felelt az üzem működéséért, vagyona biztonságáért. A főmérnök irányította a termelő munkát, amely posztot Kurilla Lajos töltötte be.²⁹⁷

1951. október 1-jei hatállyal a Népgazdasági Tanács döntést hozott arról, hogy a dunakeszi üzem négytengelyes vasúti személykocsikat fog gyártani. Ennek következtében önálló vagongyárrá vált, és mint ilyent a Kohó- és Gépipari Minisztérium Járműipari Igazgatóságának közvetlen felügyelete alá rendelték. Az új igazgató Kurilla Lajos lett, új főmérnöknek pedig a tapasztalt szakemberként számon tartott, kiváló szervezői készségekkel rendelkező Győrffy Józsefet nevezték ki.²⁹⁸

Győrffy egy év alatt – a megváltozott termelési igényeknek megfelelően – komoly szervezeti átalakítást hajtott végre az üzemben. Létrehozta az eddig nem létező műszaki előkészítő osztályokat, így a gyártmány-szerkesztést, a technológiát, a gyártmány-előkészítést és a minőségellenőrzést (MEO). Az üzemet pedig három gyárrészbe szervezte: az első a vagongyártó, a második a kocsijavító, a harmadik pedig a TMK-üzem lett.²⁹⁹ A Szerkesztési Főosztályt 1952 és 1957 között Füzéressy Béla vezette, aki ebben az időszakban számos állami és szakmai kitüntetést nyert el.³⁰⁰ 1957-től az üzem a Kohó- és Gépipari Minisztériumtól vissza-

²⁹⁵ *Aranyvonatot építenek Dunakeszin.* In: *Dunakeszi Post*, 2016. augusztus 3. <http://dunakeszipost.hu/aranyvonatot-epitenek-dunakeszin/> (A letöltés ideje: 2017. november 27.); *2017-re lesz kész az aranyvonat kocsija.* In: *Dunakeszi Post*, 2016. október 7. <http://dunakeszipost.hu/2017-re-lesz-kesz-az-aranyvonat-kocsija/> (A letöltés ideje: 2017. november 27.)

²⁹⁶ SZŰCS-KOROZMÁN, 1976. 16.

²⁹⁷ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 15.

²⁹⁸ VARGA, 2005. 78.; JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 16.; SZŰCS-KOROZMÁN, 1976. 16. Győrffy József 1956 decemberében távozott Dunakesziről, és a Győri Vagon- és Gépgyár igazgatója lett. SZAKOLCZAI, 2007. 360.

²⁹⁹ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 16.

³⁰⁰ Füzéressy Béla 1954-ben és 1955-ben is megkapta a „Gépipar Kiváló Dolgozója” kitüntetést, 1955-ben „Szocialista Munkáért” érdemcsillagot, majd 1957-ben a Bánki Donát-díj ezüst fokozatát nyerte el. 1975. június 9-én pedig a Budapesti Műszaki Egyetem – ahol 1925-ben szerzett diplomát – Kari Tanácsa aranydiploma adományozását javasolta Füzéressy Béla számára adományozzanak aranydiplomát. Füzéressy okleve-

került a Közlekedési Minisztérium Vasúti Főosztályának irányítása alá. Az igazgató Bakó Károly, a főmérnök Koroknai Jenő, majd 1963-tól Kalmár János lett.³⁰¹

Az 1960-as évek elején nagy gondot okozott a műszakok, a gépi és termelő kapacitás kihasználatlansága. A vagonokat nagyrészt kézi erővel gyártották, illetve javították. Az üzemi pártbizottság számára a Pest Megyei Végrehajtó Bizottság feladatként határozta meg, hogy a munkabázist a környező területekről biztosítsa, és mindent megtegyen annak érdekében, hogy a tanulókat is innen toborozzák. Ezen felül előírta, hogy a gyáron belüli anyagmozgatás során a technikai sorrendet kell figyelembe venni. Felszólították az üzemi pártbizottságot, hogy vizsgálják meg a gyár automatizálásának lehetőségét saját erőből, valamint a géppark modernizálásának lehetőségét csekély állami hozzájárulás mellett.³⁰² Hangsúlyozták, hogy hatékonyabb lenne a munkavégzés, ha az éves tervet központilag a MÁV (és nem a minisztérium) szabná meg.³⁰³

Már 1962-ben felvetődött, hogy Dunakeszin megszüntetik a kocsigyártást, amiről a területért felelős minisztérium osztályvezetője az üzemben is beszélt. Ekkor még olyan határozat született, miszerint a gyártás továbbfolyik, de ezt a döntést nagyon lassan hozták meg, így történhetett, hogy 1963-ban még mindig csak szó volt az ügyről. A gyár munkásait, különösen a mérnöki gárdát erősen foglalkoztatta a lehetőség, és sok jó műszaki szakember távozott ekkor a cégtől, mert nem láttak további perspektívát itteni munkájukat illetően. Mindez természetesen a kollektívára is negatívan hatott.³⁰⁴ A termelési hatékonyságot csökkentette, hogy központi anyagbeszerzés volt, ami könnyebbnek tűnhetett, de Bakó Károly igazgató népgazdaságilag károsnak értékelte,

lének megszerzése után a 1925-től 1950-ig a Ganz és Társa Vagon-, Gép- és Hajógyár alkalmazottja volt. Kezdetben mint fizikai munkást foglalkoztatták, később csoportvezető, főmérnök, műszaki felügyelő, osztály- majd főosztályvezető lett. 1951–52-ben a Vegyiműveket Tervező Vállalat főkonstruktőre volt. 1957-ig a Dunakeszi Vagongyár Szerkesztési Főosztályának vezetőjeként tevékenykedett. 1957-től 1967. évi nyugdíjazásáig a KPM I. Vasúti Főosztályánál dolgozott főkonstruktőrként. BMEL 5/a., 5/b. Budapesti Műszaki Egyetem – tanácsülések, 1974–1975. Előterjesztés a Gépészmérnöki Karon gyémánt- és aranydiploma adományozására, 1975. június 9. 1674.

³⁰¹ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 16.; SZÜCS–KOROZMÁN, 1976. 19.

³⁰² MNL PML XXXV. 51. 3/144. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei. Jelentés a Dunakeszi Járműjavító Vállalat pártszervezetének gazdaságsszervező és politikai munkájáról, 1961. június 17. 9.

³⁰³ MNL PML XXXV. 51. 3/250. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei. A Dunakeszi Járműjavító Vállalat Pártbizottsága végrehajtó bizottságának jelentése a munkatermelékenység növelése érdekében folytatott politikai munkáról, 1965. június 14. 1–3.

³⁰⁴ MNL PML XXXV. 51. 3/206. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei. Jelentés a Központi Bizottság 1962. júniusi, a gépipar helyzetéről és további feladatairól szóló határozatának végrehajtásáról, az üzemekben készült intézkedési tervek megvalósításáról, 1963. augusztus 26. 2.

mivel sokszor nem azt szerezték be az üzem számára, amire szüksége lett volna.³⁰⁵

1975-ben a Vasúti Főosztály utasítására bevezették a két főmérnökös rendszert, amely 1983-ig működött. Ezt követően ismét csak egy főmérnöke volt az üzemnek.³⁰⁶ 1982-ben Bakó Károly igazgató helyét Varga Lajos vette át. 1991 márciusában két ügyvezető vállaltirányítási modellt vezettek be, amely egészen 2000. október 8-ig működött.³⁰⁷

1992-ben megkezdődött a MÁV privatizálása, amelynek egyik első lépése volt, hogy a járműjavítókat önálló, 100%-ban az anyacég birtokában álló kft.-kké szervezték át. Ez történt a dunakeszi járműjavítóval is, amely a település területén található 5069., 5071. és 5072. hrsz. alatti területeket, összesen 294.618 m² kapott meg. Törzstőkéje 772 millió forint lett.³⁰⁸ Az alapító (vagyis a MÁV) és a kft. között szindikátusi szerződés jött létre, amelyben szabályozták az üzem által a MÁV javára szerzett jogokat, valamint az alapító terhére vállalt kötelezettségek további sorát. A korábban használt ingatlanokat, valamint az apportba be nem vitt gépeket és berendezéseket az önálló cég a MÁV-tól bérelte. Az óvoda, a művelődési központ, a tanműhely, a sporttelep, a vízitelep, valamint a régi munkásszálló nem került át a kft.-hez. Az új cég szerződést kötött az alkalmazottakkal, akiknek kedvezményei is megmaradtak. A kft. jelmondata az lett: „*Minőség, gyorsaság, versenyképes áron*”.³⁰⁹

1995-ben a MÁV Rt. a kft.-ben meglévő tulajdoni hányadát üzletrésszé alakította, majd a kisebbik pakettet értékesítette. 1995 októberében a cég dolgozói létrehozták a Munkavállalói Résztulajdonosi Program (MRP) elnevezésű társulást, amelynek keretében december 29-én a kft. 10%-át megvásárolták.³¹⁰ 1998. június 30-ai hatállyal az MRP tagjai önálló tulajdonosokká váltak, mivel visszafizették azt a hitelt, amelyet a MÁV nyújtott nekik korábban a részesedés megvásárlására. Ezt követően, szeptember 30-án a 10%-os részesedésből 4% továbbra is MRP-ként működött tovább, de 6%-nyi pakett tulajdonosai a Láng József és társai társulásként birtokolták a cég részvényeit.³¹¹

1996-ban a zürichi ABB villamossági csoport 50, valamint a stuttgarti Daimler–Benz AG vasúti üzletágának szintén 50%-os tulajdonában álló, 1996. január 1-jével létrejött ABB Daimler–Benz Transportation GmbH. (ADtranz) 39%-os részesedést vásárolt a cégben, amelynek új neve ekkor MÁV ADtranz Dunakeszi Vagonyártó és Javító Kft. lett.³¹² 1997-ben az

³⁰⁵ MNL PML XXXV. 51. 3/413. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei. A termelékenység alakulása és a műszaki fejlesztés a MÁV Dunakeszi Járműjavítójában, 1971. június 8. 2–3.

³⁰⁶ 1983-tól Gyepessy Ferenc volt a főmérnök. JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 19.

³⁰⁷ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 22.

³⁰⁸ *Beszámoló*, 2014. 1.

³⁰⁹ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 19.

³¹⁰ *Beszámoló*, 2014. 1.

³¹¹ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 20., 22.

³¹² JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 20.; VARGA, 2005. 80.; *Beszámoló*, 2014. 1.

ADtranz átszervezte a céget, és új integrált, számítógépes vállalatirányítási rendszert (MFG/Pro) vezetett be.³¹³ Az ügyvezető mellett a cég irányítására négy szakigazgatói pozíciót létesítettek a gazdasági, a termelési, a kereskedelmi és a fejlesztési ügyek vitelére. 1997. augusztus 1-jén megalakult a Vagonyári Szolgáltató és Kereskedelmi Kft., amely az üzemi konyha, a mosoda, a munkásszálló és az üdülők üzemeltetését vette át.³¹⁴

1998. április 6-ai hatállyal az ADtranz 65%-1 szavazat, a MÁV 25%+1 szavazat, az MRP 10%-os részesedéssel rendelkezett a cégen, így neve ADtranz MÁV Dunakeszi Vagonyártó és Javító Kft.-re változott.³¹⁵ 1999. január 1-jétől az alkatrészgyártással foglalkozó daraboló műhelyt, a gépműhelyt, a gyártás lakatosműhelyt, a famegmunkálót és a felületkezelőt önálló cégbe szervezték, így jött létre az Alkatrészgyártó és Javító Kft.³¹⁶

A dunakeszi cég többségi tulajdonosa, a Daimler-Benz AG 1998. május 7-én, Londonban bejelentette: fúzióra lép az amerikai Chrysler Vállalattal.³¹⁷ Ennek következtében a magyar üzem tulajdonosa és elnevezése is módosult: 1999. július 2-ától DaimlerChrysler Rail Systems MÁV (Hungary) Kft. néven működött.³¹⁸

2001. május 1-jén a DaimlerChrysler GmbH. eladta a veszteséges vasúti üzletágát, és ennek részeként a dunakeszi üzemet is. Az új tulajdonos a kanadai Bombardier Transportation Inc. lett. A cég neve ismét változott: Bombardier Transportation MÁV Hungary Kft. lett.³¹⁹ Tulajdonosai a Bombardier Transportation (Management) GmbH., a MÁV Zrt., a Láng és Társai, valamint az MRP lettek.³²⁰

2004-ben vezetőváltás történt az üzem élén, Varga Lajos helyett Dian József lett a társaság ügyvezetője. Dian 2008. december 31-ei hatállyal távozott a cég éléről, helyét Schwartzné Lovász Beáta vette át, majd 2012-ben Orbán Péter lett az új ügyvezető, aki 2015-ig irányította az üzemet. Azóta Szepessy Tamás áll a vállalat élén.

2010. január 1-jével új szervezeti felépítése lett a cégnek. Három üzletágat alakítottak ki annak érdekében, hogy a vevői érdekeket jobban szolgálják. Így jött létre az Újkocsigyártás, a Felújítás, valamint a Forgóváz és Alkatrészértékesítés Üzletág.³²¹

2014. szeptember 9-én a Bombardier Transportation GmbH. szerződést kötött a magyar állammal, amelynek értelmében utóbbi megvásárolta a kanadai tulajdonú cég üzletrészét a dunakeszi üzemben. Ezzel a

³¹³ *Beszámoló*, 2014. 1.

³¹⁴ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 21.

³¹⁵ *Beszámoló*, 2014. 1.

³¹⁶ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 22.

³¹⁷ *Fünf Jahre DaimlerChrysler AG*. In: *Kölner Stadt-Anzeiger*, 2003. április 29. <https://www.ksta.de/fuenf-jahre-daimlerchrysler-ag-14498144> (A letöltés ideje: 2017. november 24.)

³¹⁸ *Beszámoló*, 2014. 2.; JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 22.

³¹⁹ V[ETÉSI] I[MRE]: *A MÁV Főműhelytől a Bombardier MÁV Kft.-ig*. 85 éves a dunakeszi járműjavító. In: DP, 12. (2011) 5. sz. 6.; *Beszámoló*, 2014. 2.; JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 23.

³²⁰ CSOMA-GAÁL, 2016. 36.

³²¹ CSOMA-GAÁL, 2016. 37., 39., 40.

magyar állam 64,9%-os tulajdonossá vált (ezért 6,9 millió eurót fizetett a Bombardiernek), míg a MÁV 25, a dolgozók pedig továbbra is 10%-ot bírtak a társaságból.³²² November 6-án a cégbíróság bejegyezte a változást: a cég új neve Dunakeszi Járműjavító Kft. lett.³²³

A dunakeszi cégnek a legnagyobb kihívást jelenleg az jelenti, hogy a magyarországi piac nagysága évek óta nem változik, a megrendeléseket elsősorban a MÁV-Start Zrt., kisebb mértékben a GySEV adja, ugyanakkor 2008 óta jelentős vetélytárssá vált a MÁV-Gépészet Zrt., amely 100%-ban a MÁV tulajdonában állt, a nemzetközi pályázatokon pedig más uniós tagállamok cégei is indulhatnak.

5. táblázat: A dunakeszi járműjavító vezetői 1951–2017

szolgálati idő	igazgató neve
1950–1951	Kalló Imre
1951–1957	Kurilla Lajos
1957–1982	Bakó Károly
1982–2004	Varga Lajos
2004–2008	Dian József
2009–2012	Schwartzné Lovász Beáta
2012–2015	Orbán Péter
2015–	Szepessy Tamás

Gyárbővítések

A második világháborús pusztításokat követően a gyár gyors fejlődésnek indult. Az egyre nagyobb kihívások a gyár bővítését, fejlesztését, átalakítását tették szükségessé. A dunakeszi üzemnek is részt kellett vállalnia abban, hogy 1950-re a vasúti közlekedés terén elérjék az 1938. évi szintet. Ezen célkitűzés megvalósítása – és a megnövekedett feladatok végrehajtása – érdekében magát az üzemet is fejlesztették. 1950-ig elkészült egy új, ezer köbméteres tartállyal rendelkező, modern, vasbeton lábakon álló víztorony, valamint egy nagy famegmunkáló műhely, mivel rengeteg favázás kocsit rekonstrukciójára került sor az üzemben. Ezt követően felépült a daraboló, az asztalos és a kárpitós műhely, majd a második gyárrészben, a kimeneti vágányok felett, az ún. röptető is. Emez utóbbi egy nyitott szerelőszínt takart, oszlopokon álló tetővel.³²⁴

³²² BODACZ Péter: *Máris dobra verik a járműjavítót?* In: *Magyar Nemzet*, 2016. március 30. <https://mno.hu/gazdasag/maris-dobra-verik-a-jarmujavitot-1335159> (A letöltés ideje: 2017. november 24.)

³²³ *Beszámoló*, 2014. 2.

³²⁴ JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 15–16.

Az 1954–1955. évi a gyárbővítési munkálatok során akadtak nehézségek, amikor kiderült, hogy a KGM Építőipari Vállalata a dunakeszi üzem kompresszorházának kibővítési munkálataira vonatkozó terveket csak 1954. november 8-án kapta kézhez, és csak az 1955. február 28-ai befejezési határidő elmulasztásakor védekezett azzal, hogy a tervdokumentáció hiányos volt.³²⁵

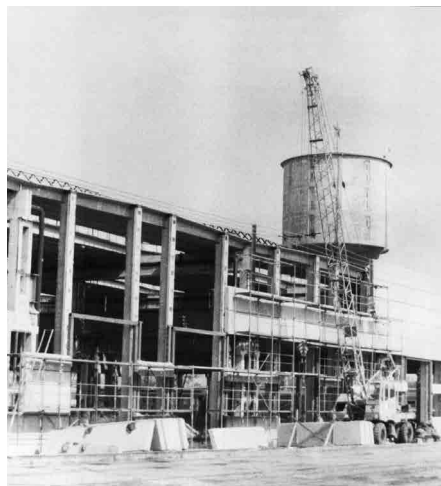
1953 és 1955 között a vagongyárban fedezet nélküli beruházásokat is végrehajtottak, amelyekre a felügyeleti szerv, a Kohó- és Gépipari Minisztérium adott engedélyt. Ekkor helyeztek üzembe egy új transzformátort (81.000 forint), korszerűsítették a csarnoki légvezetést (21.000 forint) és átalakították az asztalos műhelyt (4000 forint). A minisztérium a fedezet nélküli beruházást indokolta:

„A termelés emelése, tűzkár helyreállítása és új feladatok végrehajtásának biztosítása indokoltta tette ezen beruházások eszközlését.”³²⁶

A minisztérium több más, fedezet nélküli beruházással együtt a dunakeszi vagongyárét is a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsa elé terjesztette, amely az indoklást 3400/VI. 5./1956. sz. határozatában elfogadta, és utasította a Pénzügyminisztériumot az összeg megtérítésére.³²⁷

1960-ban – a Bah-4 kocsik sorozatgyártásának megkezdése érdekében – új üzemcsarnok épült („B” csarnok).

Az 1968-ban bevezetett „új gazdasági mechanizmus” keretében kialakított új munkarendnek, a megnövekedett munkamennyiségnek megfelelően a „B” csarnok folytatásaként megépült a 16.000 négyzetméteres „C” csarnok, elkészült az akkumulátor-töltő és a kromofágózó részleg, valamint megkezdődött a tanműhely építése. Emellett egy 200 főt befogadni képes ipari tanuló kollégium építésére is sor került.³²⁸

15. kép: A „C” csarnok felépítése

³²⁵ BFL XXIII.102.a.1. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 5726/1955. (1955. július 28.)

³²⁶ MNL OL XIX-A-83-b. 3400/1956. Kimutatás a kohó- és gépipari vállalatok 1953-54-55. évben végzett fedezet nélküli beruházásairól, 7.

³²⁷ MNL OL XIX-A-83-b. 3400/1956. A Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának 3400/VI.5./1956. számú határozata a Kohó- és Gépipari Minisztérium fedezet nélküli beruházásainak pénzügyi rendezéséről, 2.

³²⁸ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 18.

1975-re elkészült a fényezőműhely, többször felújították, illetve bővítették a kazánházat, központi szennyvíztisztító, illetve -kezelő telepet létesítettek.³²⁹

Az 1970-es évek végétől az üzemben jelentős fejlesztések történtek: megkezdték az alumínium- és műanyag-alkatrészek, szerelvények felhasználását; emellett korszerű korrózióvédő anyagokat és technológiákat (PUR festékanyag, szemceszórás stb.) vezettek be. Üzembe helyeztek egy svéd gyártmányú sörétező berendezést, amely egy vagon méretű kamrában nagy nyomású levegő segítségével acélszemcséket, műkorundot fúj a festésre váró vasúti kocsikra. Ily módon elérhetővé vált, hogy a szerkezeti elemek, oldal- és tetőlemezek teljesen fémtisztán kapták meg a festékréteget.³³⁰ Elsőként itt helyeztek üzembe az országban forgóvázmosó és külső kocsimosó berendezést.³³¹

Az üzem napjainkban is fejlődik, a menedzsment és az itt dolgozók is a legújabb, leghatékonyabb technológiák megismerésére, illetve üzembéli alkalmazására törekednek.

Személyi állomány és szociális ellátói infrastruktúra

Az üzem annak köszönhetően indult újra a világháborút követően, hogy a munkásállomány nagy része helyben maradt, illetve visszatért. Eleinte a mennyiségi igények kerültek előtérbe, ezért a munkások 1946-ig napi tizenkét órát dolgoztak az üzemben. Ezt követően sem enyhült jelentősen a munkatempó, tekintettel arra, hogy az első hároméves tervben az 1938. év gazdasági szintjének elérését tűzte ki célul az ország vezetése. Ez számos felszűnéshez vezetett, amelyek következtében olyan dokumentumok születtek az üzemben, mint a műszaki értelmiségiek sérelmeinek orvoslását kérő beadvány; illetve az 1947. évi túlórarendelet azonnali visszavonását sürgető felirat.³³² Ebben az időszakban az üzem részt vett a járműjavító nemzeti vállalatok (10) munkaversenyében, amelyen 1949. augusztusban, összesítésben a 6. helyen állt.³³³ 1953-ban a műhelyben 11.259 forint volt az éves átlagkereset (ugyanekkor a dunakeszi konzervgyárban csak 8117 forint).³³⁴

³²⁹ VARGA, 2005. 80.

³³⁰ *Tartósabb bevonat.* In: *PMH*, 23. (1979) 129. sz. 5. (1979. június 5.)

³³¹ VARGA, 2005. 79–80.

³³² SZÚCS–KOROZMÁN, 1976. 15.; *A Magyar Vasutasok és Hajósok Országos Szabadszakszervezete az államvasúti műszaki értelmiségiek sérelmeinek orvoslását kéri a Közlekedésügyi Minisztériumtól.* Budapest, 1946. december 13. In: PÁLMÁNY, 1981. 219–222.; *A MÁV Istvánteleki-, Északi és Dunakeszi Főműhely munkásai az új túlórarendelet visszavonását követelik a Magyar Vasutasok és Hajósok Országos Szakszervezetétől.* Budapest, 1947. február 13. In: PÁLMÁNY, 1981. 234–235. A dunakeszi munkások részéről Parti József írta alá a dokumentumot.

³³³ *Az ÁEK jelentése a MÁV újítási és munkaversenyéről.* Budapest, 1950. február 13. In: PÁLMÁNY, 1981. 322.

³³⁴ MNL PML XXXV.1.39-f. Az MDP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei, 1954. augusztus 16.–szeptember 20. Jelentés az ipari termelés 1954. I. félévi alakulásáról, 1954. augusztus 23. 50.

A háborút követően Dunakeszin is tömegesen munkába álltak a nők, így a gyerekek elhelyezését biztosítani kellett. 1952-ben az üzem egyik meglévő épületében 28 gyermek elhelyezését biztosító bölcsődét alakítottak ki.³³⁵

Az 1954–1955. évi fejlesztések során elkészült egy 400 személyes öltöző, illetve egy 100 fő elhelyezésére alkalmas modern munkásszálló is. Emellett a cég 81 lakótelepi lakást is átadott 1953–1955 között.³³⁶ 1955–1956-ban a gyár munkásainak 92%-a – átlagosan 449 forintnyi – békekölcsönt jegyzett,³³⁷ amelynek jelentőségéről a legtöbb üzemben a dolgozók kevés tájékoztatást kaptak. A dunakeszi egységben azonban a békekölcsön mellett agitáló népnevelők a termelékenység önköltségsökkentésére, a takarékoság és a tervek teljesítésének fontosságára is felhívták a figyelmet.³³⁸

Az üzemben az 50-es években gondot okozott a családosok üdültetése, mert az ezzel foglalkozó állami szervek nem tudtak megfelelő épületet a cég rendelkezésére bocsátani, ezért olyan megoldást választottak, hogy magánszemélyekkel kötöttek erre vonatkozó szerződéseket, és éves szinten mintegy 25-30.000 forintnyi bérleti díjat fizettek ki nekik. A járműjavító dolgozói az 1958. évi nyereségrészesedéséből kétnapi részesedés összegét önként felajánlották a Balaton partján üdülő vásárlására. Ezáltal lehetővé vált, hogy – a vállalati igazgatói alap felhasználásával – 350-400.000 forint értékben tudjanak ingatlant vásárolni. Ehhez azonban az építésügyi miniszter engedélyére volt szükség, végül 1959-ben engedélyt kértek és kaptak a kormánytól egy Balaton-parti üdülő létesítésére.

„A Kormány hozzájárul ahhoz, hogy a Dunakeszi MÁVJárműjavító Üzem Vállalat üdülő céljára magánszemélytől 350-400.000 forint értékben ingatlant vásárolhasson.”³³⁹

Az üzem még ebben az évben Balatonlellén vásárolt telket, és itt épített üzemi üdülőt, amelyet az 1970-es években korszerűsítettek, társalgót, ét-

³³⁵ SZŰCS–KOROZMÁN, 1976. 27.

³³⁶ OROSZ Károly: *Huszonöt év. Vasúti kocsik Dunakeszről*. In: *PMH*, 21. (1977) 239. sz. 3. (1977. október 11.)

³³⁷ „*Gyöngyös, 1956. június 29. délután 3 óra. A déli viharfelhők csak nem akarnak továbbszállni, ott „ólálkodnak” a Dimitrov-kerti szabadtéri színpad körül. A színpadon feldíszített asztalok, hangszórók, s a szerencsekerekek várják a kötvényjegyzők népes közönségét. 59.613.400 forint vár itt gazdára. Vajon kik lesznek a szerencsés nyertesek? Négy óra előtt néhány perccel elfoglalják helyüket az elnökség tagjai. Tarján Endréné, a Pénzügyminisztérium Takarékpénztári Főigazgatóságának vezetője, **Gelencsér István, a Dunakeszi Vagongyár Munka Erdemrendes lakatos**a, Deák Sándorné, az egrri Dohánygyár dolgozója, Biró N. István egercsehi bányász, a szakma kiváló dolgozója [...]. Békekölcsönhúzás Gyöngyösön.* In: *Népújság*, 10. (1956) 52. sz. 4. (1956. július 4.)

³³⁸ MNL PMLXXXV. 1. 39-h. MDP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei, 1954. szeptember 27.–november 15. Párt VB-ülés, Az V. békekölcsönjegyzés összefoglaló értékelő jelentése, 1954. október 18. 136.

³³⁹ MNL OL XIX-A-83-b 3185/1959. 3185/1959. M. T. határozat A Dunakeszi Járműjavító Üzem Vállalat üdülő vásárlása.

kezdét és konyhát alakítottak ki.³⁴⁰ Emellett – a dolgozók hétfélig pihenését biztosítandó – az üzem a Börzsönyben is rendelkezett egy üdülővel.³⁴¹

Az 1960-as évek elején a pártszervek a gyárban a szocialista munkaversenyt jónak ítélték, és az élenjáró üzemek közé sorolták. Bár ezzel egyidejűleg elmarasztalták a munkafegyelem, a normarendezés, a munkaverseny és az újítások területén. A vállalat munkásállományának egyharmada fiatalokból állt, az egyik legeredményesebb megyei KISZ-szervezet itt működött. Javasolták, hogy a szakmunkásokat több szakmára is képezzék ki, így lehetővé válna, hogy oda osszák be őket, ahol éppen a legnagyobb szükség van rájuk.³⁴² 1965-ben a munka minőségével kapcsolatban éltek kifogásokkal, ennek során hangsúlyozták, hogy azért is kell nagy figyelmet fordítani az üzemben folyó munka kvalitására, mivel itt emberéletekről van szó, és az sem mindegy, hogy egy-egy vasúti kocsi milyen hosszú ideig marad üzemképes. Ennek érdekében javasolták, hogy a dolgozók szakképzettségének növelésére, és 120 új fiatal ipari tanuló képzésére helyezték a hangsúlyt.³⁴³

1964-ben az addigi két, összesen mintegy ezer fő befogadására alkalmas öltözőt egy női részleggel bővítették, olyan mértékben megnőtt a női dolgozók számaránya. Ugyanezen ok miatt 60 férőhelyes üzemi bölcsőde is létesült.³⁴⁴

A gyárban dolgozók orvosi ellátásért 1965-ig a főkapu épületében elhelyezett üzemi orvosi rendelőben dolgozó orvos felelt. Ebben az esztendőben azonban – jórészt társadalmi munka keretében – kétszintes új rendelő létesült, ahol már nemcsak általános ellátását, de fogászati, szemészeti stb. szakrendeléseket is tartottak az üzem dolgozói és családtagjaik számára.³⁴⁵

Az 1970-es években problémaként jelentkezett, hogy a házgyár és a hűtőház üzembe helyezése révén nagyarányú elvándorlás volt tapasztalható a vagongyárban, amelynek munkáslétszáma ekkor csökkent.³⁴⁶ 1971-ben Bakó Károly igazgató beszámolt a párt Pest Megyei Végrehajtó Bizottságának a cég munkájáról. Ennek során panaszkodott arra vonatkozóan, hogy szinte soha nem kapják meg időben az éves tervet, és – mivel mindig a MÁV igényeit kell szem előtt tartaniuk – gyakran átcsoportosítják

³⁴⁰ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 17.

³⁴¹ SZÚCS-KOROZMÁN, 1976. 27.

³⁴² MNL PML XXXV. 51. 3/144. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei. Jelentés a Dunakeszi Járműjavító Vállalat pártszervezetének gazdaságszervező és politikai munkájáról, 1961. június 17. 9.

³⁴³ MNL PML XXXV. 51. 3/250. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei. A Dunakeszi Járműjavító Vállalat Pártbizottsága végrehajtó bizottságának jelentése a munkatermelékenység növelése érdekében folytatott politikai munkáról, 1965. június 14. 1–3.

³⁴⁴ MNL PML XXXV. 51. 3/102. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei. Jelentés az 1959. évi ipari üzemek munkájáról és az ezzel kapcsolatos határozatok végrehajtásáról, 1960. április 5. 27.

³⁴⁵ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 17.

³⁴⁶ JUHÁSZ-SZEKERES, 2001. 18.

a munkaerőt. Ennek következménye az üzemben belüli magas fluktuáció. Mindemellett nagy figyelmet fordítottak a nők és a fiatalok foglalkoztatottságának növelésére, valamint a káderutánpótlás biztosítására, ennek érdekében továbbképzéseket tartottak és a politikai nevelésre is nagy hangsúlyt fektettek. A munkaerőhiány, amely a város más üzemeit érintette, a vagongyárban sem volt ismeretlen. Ebben az időszakban mintegy ezer fővel volt kevesebb a dolgozói létszám a szükségesnél. Ezt a hiányt elsősorban Dunakeszről és környékéről felvett munkásokkal tervezték megoldani. Szerették volna megnyerni az innen máshová ingázókat, az ipari tanulók számára pedig kollégiumot kívántak létrehozni. A legfőbb energiákat a szakmunkásképzésre tervezték fordítani. Az igazgató nagy problémaként értékelte, hogy 1967-től kezdve a külföldi tapasztalatcsere lehetősége megszűnt.³⁴⁷ A munkások számát sikerült növelni, emiatt újabb kiszolgáló létesítményekre is szükség volt. Így készült el 1971-ben egy 1500 adag elkészítésére alkalmas üzemi konyha, valamint egy 900 fős, ún. fekete–fehér öltöző.³⁴⁸ 1972-ben bővült az üzemi bölcsőde, így már 80 gyermeket tudott ellátni. Az üzem 1974–1975-ben 150 férőhelyes óvodát is kialakított.³⁴⁹

1975-re felépítettek egy 200 fő befogadását lehetővé tevő munkásszállót is. 1978-ban 157-en éltek az elegáns épületben, ahol négyágyas, tiszta és rendezett szobák várták a lakókat, a folyosókon televíziókészülékek, a hallban könyvtár kapott helyet. A József Attila kultúrházban ugyanakkor csak alkalmi műsorok voltak, így a legtöbben a fővárosba jártak szórakozni. Szombaton és vasárnap a szállón nem volt meleg víz, így a legtöbben nem töltötték itt ezeket a napokat. Gondot okozott azonban, hogy a vasárnap esti visszatérést követően sem lehetett tisztálkodni. A munkásszállón – ellentétben pl. a hűtőház munkásszállójával – nem szerveztek programokat, maximum televíziózásra volt lehetőség.³⁵⁰

16. kép A szakmunkás tanulók kollégiuma és az üzemi étkezdé

³⁴⁷ MNL PML XXXV. 51. 3/413. MSZMP Pest Megyei végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei. A termelékenység alakulása és a műszaki fejlesztés a MÁV Dunakeszi Jár-műjavítójában, 1971. június 8. 2–3.

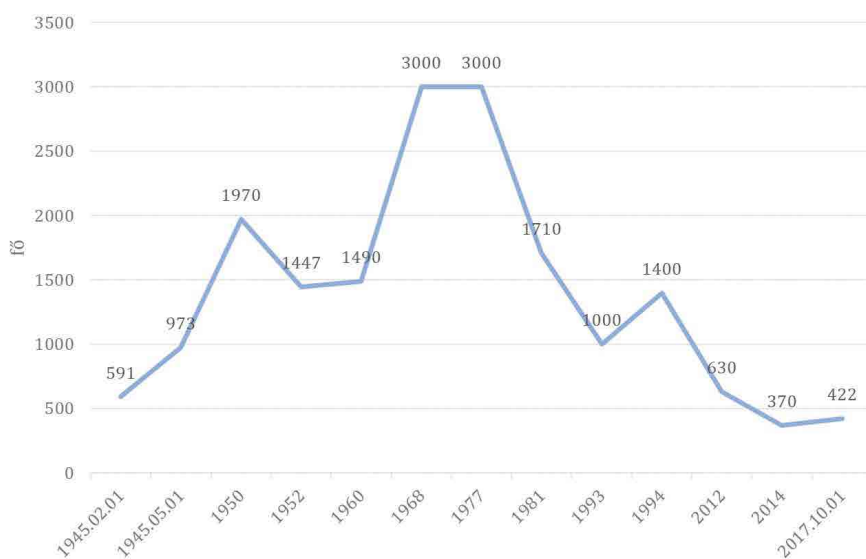
³⁴⁸ A fekete–fehér öltöző azt jelenti, hogy a fekete öltözőbe a dolgozó utcai ruhában lép be, majd azt leveti, tusol, és a fehér öltözőben munkaruhát vesz. Így lép be az üzemi területre.

³⁴⁹ SZÜCS–KOROZMÁN, 1976. 28.

³⁵⁰ HEGYI Iván: *Két szálló – két világ*. In: *PMH*, 22. (1978) 202. sz. 7. (1978. augusztus 27.)

1971-ben – a dolgozói állomány pihenésének biztosítása érdekében – a dunakeszi üzem megállapodást kötött a varsói „Dimitrov” Nagy-feszültségű Berendezések Gyárának szociális osztályával, amelynek keretében először lengyel munkások érkeztek (1971: 120 fő, 1972: 160 fő) a Balatonra. A dunakeszi munkások pedig a tengerparti Űbába és a hegyekben lévő Žegiestówba utazhattak el. A lengyelek mellett a Német Demokratikus Köztársaság Bautzenben működő vagongyárával is élő kapcsolata volt az üzemnek, amelynek keretében csereüdültetésre is sor került. Emellett a kölcsönös üzemlátogatásoknak is fontos szerepük volt, 1985-ben pl. a vasutasnapon látogatott el egy bautzeni delegáció dunakeszire, és fűvószenekarukat is magukkal hozták. A gyárnak a csehszlovákiai Vrútkyban (Ruttka, ma: SK) lévő üzemmel is volt csereüdültetési kapcsolata.³⁵¹

2. diagram: A dunakeszi járműjavító dolgozói létszámának változásai 1945 és 2017 között

³⁵¹ Lengyel–magyar üdülési csereakció. In: Tolna Megyei Népiújság, 22. (1972) 301. sz. 10. (1972. december 22.); Kovács T. István: Gyógyvíz, tengerpart, SZOT-beutaló. Még mindig csak fődényben. In: PMH, 29 (1985) 162. sz. (1985. július 12.); Kovács T. István: Főtt a gulyás, futott a kisvona. A hivatás ideje ünnepnapján. In: PMH, 29. (1985) 168. sz. 5. (1985. július 19.)

A Dunakeszi Hűtőház

A magyar hűtőipar rövid története

A hűtéssel tartósítás az élelmiszerek esetében már az ókori Egyiptomban is megfigyelhető volt, a modern hűtőipar, a hűtőházak azonban csak az 1880-as években jelentek meg Londonban, Bostonban és Brémában.³⁵² Az 1896-ban létrehozott Magyar Élelmiszerszállító és Áruforgalmi Rt. a Monarchia államainak nagybani piacait látta el zöldségekkel és gyümölcsökkel, különösen, miután sikerült a vasúttal kedvezményes díjszabásban megállapodniuk, így kedvezőbbé vált a szállítás. 1906-ban építették fel első hűtőházukat Budapesten. Ettől kezdve pedig nyereségesen üzemeltek (1907-ben 50.000, 1909-ben 150.000 korona volt a cég nyeresége), még a háború alatt, illetve az azt követő, gazdaságilag nehéz időszakban is.³⁵³ A Mezőgazdasági és Ipar Rt.-t a Magyar Általános Hitelbank és néhány Somogy megyei nagybirtokos alapította, 1890-ben. Ekkor még elsősorban cukrot gyártottak, de az 1930-as évektől a mélyhűtött áruk készítésében is részt vállalatok, megalakították a Georgia Mezőgazdasági Ipari Rt.-t, amely az első bécsi döntés után, 1942-ben korszerű gyorsfagyasztó üzemet létesített a Pozsony melletti Diószegen (ma: Sládkovičovo, SK). A cég termékeit *Frigelite* márkanéven hozta forgalomba, és a Fiumei Kávé-Tea Behozatali Társaság csemegeüzletében voltak kaphatók. A háború lezárulása után, 1945 novemberében a Georgia Rt. és a Hitelbank újrakezdte a gyorsfagyasztott áruk termelését, de mivel telephelyüket Csehszlovákiához csatolták, a gyártást a csepeli szabad kikötőbe telepítették. Itt az 1942-ben alapított, svéd érdekeltségű Apis Rt.-vel közösen dolgoztak.³⁵⁴ A termékek ekkor kapták a Mirelite nevet.³⁵⁵

Az 1948-ban meginduló országos államosítási folyamat során a Magyar Élelmiszerszállító és Áruforgalmi Rt.-t és több más céget (Óbudai Kristályjéggyár Rt., Városi Hűtőház Kft., Hűtőház Hasznosító Kft.) összeolvasztottak, így jött létre a Budapesti Hűtőipari Vállalat, amely egy hatalmas vállalatcsoportot jelentett. Ez idő tájt lett logójuk a jól ismert eszkimó, termékeiket a már szintén bejáratott *Mirelite* néven hozták forgalomba.³⁵⁶ Az igények növekedésére a Hűtőipari Vállalat fejlesztésekkel

³⁵² TÖRÖK, 2015. 9.

³⁵³ BERTÓK László: *A kis eszkimó halála. Szép lassan elfogyott a levegő a csepeli Mirelite Kft. körül.* In: *Magyar Nemzet*, 2009. július 16. https://mno.hu/migr_1834/a_kis_eszkimo_halala-288782 (A letöltés ideje: 2017. október 13.)

³⁵⁴ TÖRÖK, 2015. 11.

³⁵⁵ Mirelite = „a Mezőgazdasági és Ipari Rt. elit terméke” Magyarországon e márkanév alatt forgalmaztak gyorsfagyasztott árukat, és a háború után hosszú ideig ugyancsak kizárólag e néven lehetett kapni fagyasztással tartósított élelmiszereket. BERTÓK, 2009.

³⁵⁶ LÁZIN Miklós András: *Fagyasztott haszon.* In: *Menedzsment Fórum*, 2007. június 16. http://www.mfor.hu/cikkek/Fagyasztott_haszon.html (A letöltés ideje: 2017. október 13.)

válaszolt: megkezdték – főként vidéken – új hűtőházak, gyártósorok építését. 1963-ban létrejött a Hűtőipari Országos Vállalat (központja a budapesti Gerbeaud-házban volt), amely hét gyáregységből állt. A vállalat gyorsan fejlődött, 1970-re exportjogot nyertek, mivel termékeik külföldön is igen keresettek voltak. A cégcsoport 1979-től Magyar Hűtőipari Vállalat néven működött tovább,³⁵⁷ amely 1980-ra országos szinten már a fagyasztó és mélyhőmérsékletű tároló kapacitás 50%-a felett rendelkezett.³⁵⁸ Gyorsfagyasztott félkész és késztermékeket gyártottak, ebben az időszakban konkurencia nélkül. A Magyar Hűtőipari Vállalatot 1987. december 31-ei hatállyal szüntették meg. A dunakeszi üzemegység ezt követően önállósult.³⁵⁹

Hűtőház létesül Dunakeszin

A magyar társadalom körében, kiemelten a budapesti háztartásokban az 1960-as évek közepére olyan mértékben megnőtt az igény a fagyasztott termékek iránt,³⁶⁰ hogy a Hűtőipari Vállalat két nagy hűtőháza, a budapesti és a csepeli már nem volt elegendő ezek kielégítésére, ráadásul korszerűtlen technikai berendezésekkel dolgoztak. 1969-re határozat született arról, hogy egy új hűtőházat kell építeni, amely megfelelően nagy tárolási kapacitással rendelkezik, és modern technológiákat alkalmaz.³⁶¹ Fővároshoz közelsége, valamint logisztikai szempontból kedvező fekvése miatt Dunakeszire esett a választás. Az Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium 31-es Építőipari Vállalata 1970 áprilisában hozzálátott a tereprendezéshez, az építkezés előkészítéséhez. Az alapozást követően az olasz Termomeccanica Italiana cég egy év alatt – természetesen dollárban kifizetett százmillió forintos ellenértékért – felépítette az ezervagonos, acélszerkezetes hűtőházat. A korabeli magyar vállalatoknak ugyanez a munka (bevallottan) mintegy 4-5 évét vette volna igénybe.³⁶² Az olasz cég hat tárolóteret alakított ki, ahol tárolóterenként 1800 tonna (összesen 10.800 tonna) áru fért el. Az ajtók önműködők voltak, ami a korban nagy újdonságnak számított, vagyis csak addig álltak nyitva, amíg a munkás vagy a targonca áthaladt, így jelentősen csökkenteni lehetett az energiafogyasztást, ezáltal pedig a költségeket is. Az új hűtőházat különleges mélyhűtő alagútrendszerrel szerelték fel, amely lehetővé tette, hogy

³⁵⁷ TÖRÖK, 2015. 15., 17.

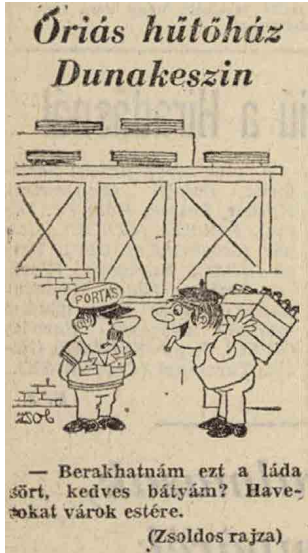
³⁵⁸ MOLNÁR–OROS–SZABÓNÉ MEDGYESI, 1997. 545.

³⁵⁹ BERTÓK László: *A kis eszkimó halála. Szép lassan elfogyott a levegő a csepeli Mirelite Kft. körül.* In: *Magyar Nemzet*, 2009. július 16. https://mno.hu/migr_1834/a_kis_eszkimo_halala-288782 (A letöltés ideje: 2017. október 13.)

³⁶⁰ Az 1960-as évek elején az egy főre jutó éves mirelittermék-fogyasztás 1 kg volt, míg 1977-re 4,5 kg lett. W. G.: *Kamionon gurul a málna. Hosszú távra szerződnek a hűtőházak s a termelősövetkezetek.* In: *PMH*, 21. (1977) 298. sz. 3. (1977. december 20.)

³⁶¹ RÉFI OSZKÓ, 1990. 258.

³⁶² P. J.: *Veszélyben a Dunakeszi Hűtőház folyamatos műszakja.* In: *PMH*, 15. (1971) 219. sz. 1. (1971. szeptember 17.)

17. kép: Korabeli karikatúra az új hűtőhárról

mínusz 20-30 fok között tárolják a húst és a bogyós gyümölcsöket, a hűtőház két legfontosabb termékét.³⁶³

A csarnokok és az üzem felépítését követően – mintegy 30-35 millió forintos – további „járulékos és kapcsolódó beruházásra” volt szükség. Egy 500 fős mosdó-öltöző helyiséget, ugyanakkora ebédlőt, karbantartó műhelyeket (asztalos, esztergályos, autószerelő, villanyszerelő, lakatos stb.), raktárakat (műszaki, ruha- stb.), garázsokat és lakóházat kellett építeni, amely munkálatok azonban csak lassan haladtak. Ezen beruházásokhoz az alapanyagokat a dunakeszi Házgyár készítette.³⁶⁴ Végül elkészültek az épületek, a bejárattól jobbra kapott helyet a mérlegház, a kétszintes irodaház, illetve mellett volt az ebédlő. A hűtőházzal egy időben megépült a tökfeldolgozó, amely üzemrészlegesen 1971-ben 150 dolgozó már 60 kilogramm tököt gyalult, majd csomagolt 1-2 kg-os műanyag zacskókba.

Fagyasztás után ez is a boltokba került. 1972. júniusban egy csomagoló egységet is átadtak, amelyben 200 női munkásnak biztosítottak állást.³⁶⁵ Az új cég szennyvizét – akárcsak a konzervgyárét, illetve a házgyárét is – az Óceán-árok vezette le egészen a budapesti káposztásmegyeri lakótelep építéséig.³⁶⁶ Az első kamion 1971. július 5-én gördült be az új hűtőház üzemi területére, és egy vagon Mirelite-terméket hozott Győrből, majd további szállítók követték. Az első csarnok estére megtelt. A hat csarnokban összesen 1000-1100 vagon áru fért el.³⁶⁷ Az első igazgató Szabó József, főmérnöke Kiss Sándor lett.

Termékek és szállításuk

A Dunakeszi Hűtőház alapvetően bértárolásra létesült („éléskamra”), feladata a budapesti lakosság téli élelmiszer-igényeinek kielégítése

³⁶³ Ötven százalékkal nő egy év alatt a gyorsfagyasztott áruk fogyasztása. Európa egyik legkorszerűbb hűtőháza épül fel Dunakeszin. In: *Tolna Megyei Népiújság*, 21. (1971) 163. sz. 10. (1971. július 13.)

³⁶⁴ P. J.: *Veszélyben a Dunakeszi Hűtőház folyamatos műszakja*. In: *PMH*, 15. (1971) 219. sz. 1. (1971. szeptember 17.)

³⁶⁵ S. L.: *Tovább bővül a dunakeszi hűtőház*. In: *Váci Napló. A Pest Megyei Hírlap különkiadása*, 16. (1972) 69. sz. o. n. (1972. március 22.)

³⁶⁶ BFL XXIII.102.a.1. Budapest Főváros Tanácsa Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1981. január 14. 1.3. napirendi pont

³⁶⁷ P. J.: *Sarkvidéki fagy Dunakeszin. Tárolják a téli vitamint*. In: *PMH*, 15. (1971) 158. sz. 1. (1971. július 7.)

volt, és csak kisebb mértékben készítettek saját termékeket.³⁶⁸ Sertés-, marha- és baromfihúst is bértároltak, de itt kapott helyet a Budapest és környéke karácsonyi ellátásához szükséges, külföldről behozott halkészlet is.³⁶⁹

A saját termékek közé tartozott a málna és más bogyós gyümölcsök természetése, felvásárlása, feldolgozása, fagyasztása, valamint kül- és belföldi értékesítése. 1977-re már 52 termelőszövetkezettel kötöttek hosszú távú (jellemzően tizenöt éves) szerződést, hogy a hűtőház számára málnát, szamócat, ribizkét, meggyet termesszenek. Ezen esetekben az üzem adta át a termelőknek a palántákat és a szükséges vegyszereket, és ellenőrizték, hogy a szövetkezetek eleget tettek-e a szerződéses feltételeknek.³⁷⁰ Mintegy 1200 hektáron termeltek a hűtőház számára.³⁷¹ A bogyós gyümölcsöknél az időzítés nagyon fontos volt (és az ma is), a málna és a ribizke is rosszul tűri a tárolást, így azonnali feldolgozásukra van szükség. Szezonban a hűtőházi átvevőhely éjjel-nappal üzemelt, adott napi árat fizettek a beszállítóknak. A hűtőház kapacitásának a megduplázását már az építéskor számításba vették, amire 1978-ra nagy igény mutatkozott, tekintettel arra, hogy rendszeressé váltak a kapacitásproblémák. A megyei pártbizottsági ülésen így fogalmaztak: „*aközött kell választani, a hús, vagy a málna veszítse el az export-minőségét.*” És ezek egyikét sem engedhették meg maguknak.³⁷² 1988-ra a málna szedéséhez már a gyár adta ki a rekeszeket, hogy ne legyen elszámolási vita a termelőkkel. A szállítók ekkor a fóti, a gödi, a kismenedi és nőtincsi téveszek voltak, illetve a váci Áfész. Az Ipoly menti málnásokban, a Vörös Csillag Tsz. területén a Dunakeszi Hűtőház vásárolt egy finn málnaszedő gépet is. Ugyanakkor

18. kép: Készül a málnahab a hűtőgyárban

³⁶⁸ P. J.: *Sarkvidéki fagy Dunakeszin. Tárolják a téli vitamint.* In: *PMH*, 15. (1971) 158. sz. 1. (1971. július 7.)

³⁶⁹ K[ovács] T. I[stván]: *Havi egy forint a tárolás kilónként. Mirelitverseny a boltokban.* In: *PMH*, 30. (1986) 12. sz. 3. (1986. január 15.)

³⁷⁰ W. G.: *Kamionon gurul a málna. Hosszú távra szerződnek a hűtőházak s a termelőszövetkezetek.* In: *PMH*, 21. (1977) 298. sz. 3. (1977. december 20.)

³⁷¹ TÖRÖK, 2015. 54.

³⁷² MNL PML XXXV.51.28. 2/159. ő. e. MSZMP Pest Megyei pártbizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei 1978. november 28. Pártbizottsági ülés, 2. napirendi pont: A mezőgazdaság és élelmiszeripar helyzete, fejlesztésnek feladatai Pest megyében a KB 1978. március 15-ei határozata alapján. 60.

a termelők maguk is bevihették a dunakeszi üzembe,³⁷³ voltak olyan téeszek, amelyek vállalták, hogy összeszedik a környékükön a „háztájit”, és némi bonyolítási díj ellenében beszállítják a hűtőházba.³⁷⁴ 1990-ben 2000 tonna málnát és 500 tonna piros ribizlit fagyasztott az üzem, amelynek 90%-a nyugati exportra ment. Csúcsidőben napi 200 tonna árut vett át az üzem.³⁷⁵

A legfontosabb exporttermékük egyikével, a málnával azonban akadtak gondok. 1985-ben Kríma János igazgató az MSZMP dunakeszi városi végrehajtó bizottságának tett beszámolójában panaszodik a kedvezőtlen időjárás mellett arra is, hogy nem megfelelő a termelési fegyelem, állandó vita van a termelőkkel az osztályozás, és emiatt az árak kapcsán is.³⁷⁶ Ekkorra megjelentek a kisvállalatok, amelyek a termények egy részét felvásárolták, így a nagyvállalatok számára „felvásárlási anarchia” bontakozott ki. Mivel a hűtőháznak 1980 és 1985 között a nem rubel elszámolású valuta-bevétele 552 millió forint volt, Kríma jelezte, hogy ez az összeg a jelzett problémák miatt akár jelentősen csökkenhet is. Próbáltak ellene tenni, első körben több zöldség és kevesebb bogyós gyümölcs feldolgozását tervezték.³⁷⁷ A málna azonban két évvel később újabb gondokat okozott: kirobbant az ún. „málnaháború”. Megjelentek a piacon a független felvásárlók és a spekulánsok, akik papíron ugyanazt az árut többször értékesítették, így a málnának irreálisan magas lett az ára. A dunakeszi üzem minden évben hitelből vásárolta fel a termelőktől a gyümölcsöt, majd a hitelt az export-eladásokból befolyó jövedelméből fizette vissza. A magas málnaárak miatt azonban a tervezettnél jóval kevesebb málnát tudtak venni, így kérdésessé vált, hogy a felvett hitelt vissza tudják-e fizetni. A kevesebb alapanyag pedig azt jelentette, hogy a hűtőház kapacitásának egy része kihasználatlan maradt.³⁷⁸

A termékek 50%-át 1977-ben exportálták, elsősorban a Német Szövetségi Köztársaságba, illetve Svédországba szállították, de Hollandia, Franciaország és Finnország is vásárolt a hűtőházi termékekből. Hosszú távú szerződésük volt a svéd FINDUS céggel, amelynek megbízottja évi hét hónapot töltött a gyárban. Ilyen megbízott volt pl. Sven Henrysson, aki 1982-től több éven keresztül a gyárban dolgozott, és egy, a hűtőház

³⁷³ *Szezon előtt a hűtőházban. Néhány hét múlva málnaszüret.* In: *PMH*, 32. (1988) 119. sz. 4. (1988. május 20.)

³⁷⁴ V. E.: *Áruátvétel: éjjel-nappal. Felkészült a szezonra a Dunakeszi Hűtőház.* In: *PMH*, 23. (1979) 141. sz. 5. (1979. június 19.)

³⁷⁵ H. É.: *A vásárlókat az árak hűtik le. Bérfagyasztók kánikulában.* In: *PMH*, 34. (1990) 182. sz. 3. (1990. augusztus 4.)

³⁷⁶ Ebben az évben csak 2300 tonna málnát vettek át, aminek minősége – a kedvezőtlen idő miatt – nem volt megfelelő. Először az exportot elégítették ki, a maradék került csak a helyi piacra. *Csúcsszezon a hűtőházban.* In: *PMH*, 29 (1985) 203. sz. 5. (1985. augusztus 30.)

³⁷⁷ *Nemcsak az átvevő szigorú.* In: *PMH*, 30 (1986) 26. sz. 4. (Dunakeszi Hírlap, a Pest Megyei Hírlap különkiadása)

³⁷⁸ PATÓ Zsuzsa: *Hogyan lehet a semmit többször eladni? Ígéretekre épült hűtőházak.* In: *PMH*, 31. (1987) 178. sz. 3. (1987. július 30.)

melletti szolgálati lakásban élt. A magyar élelmiszeripari technikumnak megfelelő svéd végzettséggel rendelkező szakember, aki 1955-ben már dolgozott Magyarországon, miután 35 évig dolgozott a svájci Mesle egyik leányvállalatánál, visszatért hazánkba, ahol a gyárba beérkező szállítmányokat egyesével átnézte, a kiválasztottakra STOP feliratú cédulákat ragasztott. Csak a legjobb minőségű, ún. gurulós málnát (Marosi gurulós) tartotta alkalmasnak a svéd exportra.³⁷⁹

Az 1980-as évek közepén a hűtőház új termék forgalmazásába kezdett, amelynek alapanyaga egy új zöldség, a brokkoli volt. A cég hat mezőgazdasági nagyüzemmel kötött szerződést brokkoli termesztésére. Nem ők voltak az elsők, a Miskolci Hűtőház már korábban termeltetett brokkolit a környéken, a dunakeszi üzem tőlük szerezte be a dokumentációt a termelőknek. A nyugat-európai exportra termelt, ott népszerű zöldséghez a hűtőházban új mosó, előfőző és fagyasztó berendezéseket vásároltak, a beruházás összértéke 50 millió forint volt.³⁸⁰ 1988-ra évi 550 tonna brokkolit fagyasztottak a dunakeszi hűtőházban.³⁸¹

A 80-as évek végén–90-es évek elején megjelent a szeder a termékpalettán, főleg NSZK-ba szállítottak, illetve más német nyelvterületre.³⁸²

A dunakeszi üzem földrajzilag és a fuvarozást tekintve is kedvező helyen feküdt. A település MÁV (nemzetközi) fővonal mellett, valamint az észak–déli nemzetközi áruforgalmi út (ma: M2/E77) mentén található. A hűtőház exporttermékeinek egy részét, ennek megfelelően, vasúton, más hányadát közúton szállították. Természetesen a beszállítást is segítette ez az elhelyezkedés. Vasúton a Magyar Államvasutak által működtetett, korszerű, immár gépi hűtéssel működő, ún. Interfrigo kocsik szállítottak, míg közúton az 1966-ban létrejött Hungarocamion szállító vállalat vitte az árut szintén a korbán a legmagasabb technikai szinten álló fagyasztó kocsikkal Dunakesziről külföldre.³⁸³ A belföldi beszállítást a téeszek gépkocsiparkjával, esetleg kisebb fuvarozók megbízásával végezték, de 1987-től a Hungarocamion leányvállalata, a Transcamion is végzett ilyen jellegű szolgáltatásokat.³⁸⁴ A termékek 50%-át 1977-ben a csepeli hűtőházon keresztül a belkereskedelemben értékesítették.

³⁷⁹ Kovács T. István: *Hosszúra nyúlt vendégség. Találkoznak az érdekeink.* In: *PMH*, 30. (1986) 56. sz. 4. (1986. március 7.)

³⁸⁰ *Mirelittbrokkoli-gyár épül Dunakeszin.* In: *Tolna Megyei Népiújság*, 36. (1986) 271. sz. 3. (1986. november 18.)

³⁸¹ *Szezon előtt a hűtőházban. Néhány hét múlva málnaszüret.* In: *PMH*, 32. (1988) 119. sz. 4. (1988. május 20.)

³⁸² Kovács T. István: *Szezon előtt a hűtőházban.* In: *Dunatáj Hírlap*, 1 (1991) 115. sz. 1. (1991. június 18.)

³⁸³ TÖRÖK, 2015. 56. 1971-re a Hungarocamion járműparkja 534, túlnyomórészt modern gépkocsiból és szerelvényből állt, a kamionok 40%-a hűtőkocsi volt. <http://www.hc-anno.hu/tortenet.php> (A letöltés ideje: 2017. október 16.)

³⁸⁴ A Transcamion azzal a céllal jött létre, hogy a külföldi szállításból kiiregedett, de még használható gépkocsik alkalmazásával a magyarországi hűtlánc hatékonyabbá tételét támogassák. *Fuvarozási leányvállalat alakult.* In: *Tolna Megyei Népiújság*, 37. (1987) 188. sz. 7. (1987. augusztus 11.)

Foglalkoztatás és kultúrélet

Az üzemben a maximális dolgozói létszám 500 fő volt, akik között állandó és idegymunkásokat, továbbá főszezonban diákokat is találhatunk. A termelés három műszakban folyt május végétől az idegny lezárulásáig. Ezt követően két, majd egy műszak dolgozott. Főszezonban azonban az is előfordult, hogy az adminisztratív személyzetnek, sőt, a gyár vezetőségének is részt kellett vállalnia a feldolgozási folyamatban.³⁸⁵

Az idegymunkások – főleg asszonyok – rendszerint nem a környékről, hanem az ország északi régióiból, főleg Miskolc és Ózd környékéről érkeztek. Három-négy hónapig maradtak olyan munkarendben, hogy három hétig napi 12 órát dolgoztak, majd egy hétre hazamentek, és ismét dolgozni jöttek. Legtöbbjük csak 2-3 osztályt végzett, soha nem rendelkeztek állandó munkahellyel. Az üzem a 120 férőhelyes szálláson – ahol szezonban gyakran 150 fő is lakott – népművelőket alkalmazott, programokat szervezett a munkásoknak a KISZ-klubban és a kultúrteremben, hogy „*elejét vegyék a csavargásnak*”. Arra is törekedtek, hogy közülük minél többen állandó munkásokká váljanak.³⁸⁶ A hűtőháznak 1977-re már pol-beat zenekara is volt („Hétfő” néven), amely országos sikereket ért el, és ebben az évben KISZ-émlékplakettet nyert el.³⁸⁷

A holszezon február végétől május elejéig tartott. 1975-től ebben az időszakban – a szokásos karbantartó munkák elvégzése mellett – megkezdtek a közkedvelté vált szilvás gombóc gyártását, kezdetleges metódusokkal, kézi erővel.³⁸⁸ Szintén a folyamatos foglalkoztatás érdekében vágta bele a lecsókészítésbe is. A paradicsomot és a paprikát felvásárolták, tárolták, és az év végén kezdték meg a lecsó gyártását.³⁸⁹

A hűtőházban 1972-től foglalkoztattak a nyári idegymunkák idején diákokat, a 3. sz. Általános Iskolából 37 tanulót, négy csoportban, július 1–31. között.³⁹⁰ Sokan közülük itt találkoztak először a mindennapi munkába járással, a kemény fizikai munkával, a szélsőséges körülményekkel. A tanévkezdést követően pedig rendszeresen, szervezeten, egész osztályok érkeztek a gyárba, amelyek tanulói az osztályozásban és csomagolásban segítettek.³⁹¹ Keresetüket másra és másra fordították, volt, aki a családi nyaraláshoz járult így hozzá, más kerékpárt vagy ruhaneműt vásárolt,

³⁸⁵ W. G.: *Kamionon gurul a málna. Hosszú távra szerződnek a hűtőházak s a termelészövetkezetek.* In: *PMH*, 21. (1977) 298. sz. 3. (1977. december 20.)

³⁸⁶ HEGYI Iván: *Két szálló – két világ.* In: *PMH*, 22 (1978) 202. sz. 7. (1978. augusztus 27.)

³⁸⁷ *PMH*, 21 (1977) 305. sz. 8. (1977. december 29.); HEGYI Iván: *Két szálló – két világ.* In: *PMH*, 22 (1978) 202. sz. 7. (1978. augusztus 27.)

³⁸⁸ W. G.: *Kamionon gurul a málna. Hosszú távra szerződnek a hűtőházak s a termelészövetkezetek.* In: *PMH*, 21. (1977) 298. sz. 3. (1977. december 20.); GULYÁS Miklós (MSZMP dunakeszi városi bizottság tagja): *Export és minőség a hűtőházban.* In: *PMH*, 22. (1978) 246. sz. 5. (1978. október 18.)

³⁸⁹ P. Zs.: *Nagyüzem a dunakeszi hűtőházban. Málna után tők és barack.* In: *PMH*, 31 (1987) 174. sz. 7. (1987. július 25.)

³⁹⁰ S. L.: *Mi lesz a nyári keresetből?* In: *PMH*, 16. (1972) 170 sz. Váci Napló 1. (1972. július 21.)

³⁹¹ *Csúcsszezon a hűtőházban.* In: *PMH*, 29. (1985) 203. sz. 5. (1985. augusztus 30.)

ismét más pedig a tanévkezdéshez szükséges holmik megvételét finanszírozta általa.³⁹²

A 350-500 főt foglalkoztató üzemben is előfordult bűncselekmény, mint 1984-ben, amikor Egner Nándor targoncás és Völgyi László betanított munkás a II. sz. fagyasztóteremből húsféléket tulajdonítottak el. Részben saját konyhájukat, illetve ismerőseiket látták el, de a helyi italkimérésben mások számára is megvételre kínálták a portékát. Május 9-én egy munkás tetten érte a két tolvajt, az ő feljelentése nyomán indult meg a nyomozás. A rendőrség végül megállapította, hogy a módszeres fosztogatók arra építették tervüket, hogy a fagyasztott áru a tárolás során rendszerint veszít mennyiségéből, így a lopást nem fogják felfedni. Hét dolgozó vett részt az illegális ügyletben, közülük három a rendészet munkatársa volt, vagyis nekik kellett volna megakadályozni az ilyen esetek előfordulását. Mindannyiukat fegyelmivel bocsátották el, a gyárban pedig szigorúbb ellenőrzési protokollt vezettek be.³⁹³

A rendszerváltozás után

A tíz hűtőgyárat összefogó Magyar Hűtőipari Vállalat 1987. december 31-én megszűnt, a hűtőházak többsége önállósult. Közös csak az exportálás lebonyolítására létrejött Mirelite Külkereskedelmi Közös Vállalat maradt, amely a kivitel mellett a termelésfejlesztésért és a minőségellenőrzésért is felelt.³⁹⁴ A dunakeszi üzemegység is önállósulásra törekedett, de összekapcsolták két veszteséges gyárral, a budapestivel és a csepelivel. Az egyesített vállalat vezetője a volt dunakeszi igazgató, Kríma János lett.³⁹⁵ A megoldás, a három üzem összekapcsolása nem volt ismeretlen a korszakban: a két veszteséges hűtőház (budapesti és csepeli) összevonása a nyereségesen működő dunakeszi üzemmel a Mezőgazdasági és Élelmiszerügyi Minisztérium (MÉM) kimutatásai szerint azt „eredményezte”, hogy együttesen nyereségesek³⁹⁶ – még akkor is, ha ez a nyereség csak a dunakeszi egységnek volt köszönhető.

Az összekapcsolás miatt Dunakeszin – a megyei sajtó hasábjain is megjelenő – vita bontakozott ki, amelynek végeredményeképpen Kríma

³⁹² S. L.: *Mi lesz a nyári keresetből?* In: *PMH*, 16. (1972) 170 sz. Váci Napló 1. (1972. július 21.)

³⁹³ A tolvajok tették mindezt úgy, hogy az üzem dolgozóinak a még nem fagyasztott, de beszállított húst hetente egyszer olcsóbb áron kínálták megvételre. GÁL Judit: *Akiknek őrizni kellett volna. Kocsmában árulták a lopott húst.* In: *PMH*, 28. (1984) 176. sz. 6. (1984. július 28.)

³⁹⁴ *Önállóan és közösen. Korszerűsödött a hűtőipar.* In: *Szolnok Megyei Néplap*, 39 (1988) 10. sz. 1. (1988. január 13.); *Közös lesz a külkereskedelem. Hét önálló vállalatát szervezték át a hűtőipart.* In: *Dolgozók Lapja*, 43 (1988) 10. sz. 1. (1988. január 13.)

³⁹⁵ Kríma János 1984-ben, a váci járási Politikai Bizottság megszűnését követően került a Dunakeszi Hűtőház élére. MNL PML XXXV.51. 2/196. ó. e. Az MSZMP Pest megyei pártbizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei, Pártbizottsági ülés, 1984. január 13. 4. napirendi pont: Személyi javaslatok, 11.

³⁹⁶ MÁTRAI Tibor: *A dunakeszi nyilatkozatháború vége. Egyszemélyes kerekasztal.* In: *PMH*, 33. (1989) 217. sz. 3. (1989. szeptember 14.)

Jánosnak a dunakeszi Pártbizottság pártfegyelmet adott. A PB első titkára, Pálmai László szerint Krimának tájékoztatnia kellett volna a helyieket arról, hogy a MÉM mit tervez, illetve felrótták neki, hogy a dunakeszieknek azt ígérte, az egyesített vállalat központja a városban lesz, míg a minisztériumban Budapestre szavazott.³⁹⁷

A dunakeszi üzemegységnek 1988 áprilisától új igazgatója lett, Rudolf János személyében, aki az állás elfogadását ahhoz a feltételhez kötötte, hogy külön kezeljék és mérjék az irányítása alatt álló vállalat teljesítményét, és ennek megfelelően alakítsanak ki érdekeltségi rendszert. Erre a központtól ígéretet is kapott, amelyet azonban nem teljesítettek, a nyereség pedig *„ismeretlen csatornákon el is úszott”*. Az üzem dolgozói (400 fő) sztrájkra készülődtek. Rudolf igazgató és Pálmai első titkár beszélték le őket erről a lépésről, mivel tartottak attól, hogy a tőkés vevők esetleg elpártolnának, így a gyár veszteségesé válna. Ez nagy érvágás lett volna, tekintettel arra, hogy 1987-ben 114, míg 1988-ban 203 millió forintnak megfelelő valutát termelt meg a dunakeszi hűtőház.³⁹⁸

Az ügyet a Pest Megyei Pártbizottság is tárgyalta. 1989. január 6-ai ülésükön Varga Lajos kijelentette, hogy:

*„Dunakeszi Hűtőház és testvér vállalatai új szervezeti formájának kialakításakor a dolgozók véleményét figyelmen kívül hagyták. Az ígéreteket sem a vállalat, sem a minisztérium nem (8) valósította meg. Az emberek joggal mondják azt, hogy rosszabb körülmények közé kerültek, mint az átszervezés előtt. Nem akarnak a dolgozók visszamenőleg fellépni az átszervezés ellen, csak látni szeretnék, hogy saját munkájukkal mit hoztak; eredményt, vagy veszteséget. Ezek a gondok kihatnak nemcsak a város, hanem a térség közhangulatára is. Követelje meg a megyei pártbizottság az illetékes vállalattól és minisztériumtól, hogy azokat a feltételeket, melyeket megígért, teljesítse. A pénzügyi szakemberek csak abban tudnak gondolkodni, hogy el kell vonni mindent. Próbáljunk meg abban gondolkodni inkább, hogy engedjük a vállalatokat, vállalkozókat produkálni, hiszen akkor ebből több jut az államnak is. Az első lépést a kormánynak kell megtenni.”*³⁹⁹

Végül a MÉM megunt a huzavonát, és 1989. április 1-jei hatállyal lehetővé tette a dunakeszi hűtőház számára az önállósodást. Igen ám, de a kiválásnál az egyesített vállalat minden tagvállalatára osztottak a „közös” veszteségből, így a Rudolf János vezette cég 50 millió forintos adóssággal vált önálló üzemmé.⁴⁰⁰

³⁹⁷ MÁTRAI Tibor: *A sztrájkról lebeszéltek az embereket. Alku tárgya lehet a nyereség?* In: *PMH*, 33. (1989) 88. sz. 5. (1989. április 15.)

³⁹⁸ MÁTRAI Tibor: *A sztrájkról lebeszéltek az embereket. Alku tárgya lehet a nyereség?* In: *PMH*, 33. (1989) 88. sz. 5. (1989. április 15.)

³⁹⁹ MNL PML XXXV.51. 2/228. ó. e. Az MSZMP Pest Megyei pártbizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei, Pártbizottsági ülés, 1989. január 6. Napirend:1. b) Pest megye településeinek fejlődése a XIII. pártkongresszus óta eltelt időszakban. 8–9.

⁴⁰⁰ MÁTRAI Tibor: *A sztrájkról lebeszéltek az embereket. Alku tárgya lehet a nyereség?* In: *PMH*, 33. (1989) 88. sz. 5. (1989. április 15.)

Az önálló dunakeszi hűtőház

A Dunakeszi Hűtőház az önállósodást követően 1989-től az 1993-as privatizációig állami tulajdonban állt, Dunakeszi Hűtőipari Rt. név alatt folytatta korábbi tevékenységét.⁴⁰¹ A privatizációt követően a cégnek nehézségei adódtak, a korábbi adósságok és a piaci, a magyarországi mezőgazdasági környezet kedvezőtlené válása miatt. A 90-es évek közepén a cég csak úgy tudott továbbműködni, hogy az új tulajdonosok 1994 végén összevonták a győri Arvit Hűtőipari Rt.-vel.⁴⁰² A gyártást azonban a kezdetben gyümölcsözőnek tűnő összeolvadás ellenére folyamatosan leállítani kényszerültek a környék bogyós gyümölcs és egyéb mezőgazdasági terményei felvásárlási nehézségei miatt. 2000-ben a dunakeszi hűtőházban megren-

19. kép: A hűtőház központi épülete (2017)

20. kép: A rakodótér (2017)

dezték az első magyarországi húsárverést, az Árucit Rt. és az Arvit Hűtőipari Rt. közös szervezésében. Az árverésre a meghívott kis és közepes húsüzemek összesen mintegy 100 millió forint értékű mélyhűtött sertés-, marha-, baromfi-, valamint vadhúst ajánlottak fel.⁴⁰³

A Dunakeszi Hűtőházat 2002-ben egy magyar magánszemélyekből álló csoport vásárolta meg, akik gyártást, feldolgozást nem indították újra, hanem helyette kizárólag bértárolással és ingatlan bérbeadással kezdtek el foglalkozni a hűtőház területén. Ez az üzleti irány helyesnek bizonyult, az elavult és rossz műszaki állapotban lévő telephelyet a folyamatos fejlesztésekkel és a nyereség visszaforgatásával elfogadható műszaki állapotba tudták hozni. A Dunakeszi Hűtőház működését így néhány nehéz évet követően sikerült stabilizálniuk. 2003 óta a bértárolási és a telephely üzemeltetési tevékenységet az új tulajdonosok által erre a célra alapított Dunakeszi Hűtőház Kft. végzi,

⁴⁰¹ 1996 júniusában a hűtőház az ÁPV Rt. 19,3%-os tulajdonában állt, míg a fennmaradó 80,7%-os részt magyar befektetők birtokolták. LAKNER-SASS, 1997. 70.

⁴⁰² *Ismét összevonták. Elvesztette önállóságát a Hűtőház.* In: *Dunakeszi Napló*, 1. (1995) 5. sz. 5. (1995. május 12.)

⁴⁰³ ÁBRAHÁM Ambrus: *Tízmillió forintnyi kötés az első magyar húsaukción.* In: *Napi Gazdaság*, 2000. november 17. <http://www.napi.hu/redirectedbyprint/titleunknown.52999.html>

amely számos, nemzetközi irányú exportengedéllyel is rendelkezik (pl. Hongkong, Chile). A kft. 45-50 saját alkalmazottat foglalkoztat és az elmúlt 15 évben stabilan tevékenykedett. A telephelyen a bérlők alkalmazottaival együtt összesen 200-250 fő dolgozik folyamatosan, megélhetést biztosítva ezzel nagyságrendben ugyanennyi családnak.

A 43. Sz. ÁÉV 3. sz. Házgyára

A budapesti lakáspolitikai nehézségei a második világháború után

A második világháború következményeként Magyarországon is számos lakóépület pusztult el, legnagyobb mértékben Budapesten és a nagyvárosokban (47-85%). Ennek megfelelően a háború utáni újjáépítés során nagy hangsúlyt helyeztek a lakásépítésre. A korabeli technikai lehetőségek azonban azt eredményezték, hogy 1954-ig csak mintegy 103.000 lakás épült,⁴⁰⁴ messze kevesebb a szükségesnél. Ebben az időszakban ún. „negatív lakáspolitikai eszközök” használata volt jellemző kormányzati szinten: lakásmegosztás, társbérleti rendszer kialakítása, államosítások, kitelepítések. Ezek révén a lakásszámot a meglévő állományon belül növelték.⁴⁰⁵ Az 1956-os forradalom következtében Budapesten újabb komolyabb mértékű lakáspusztulás történt, és a nagyarányú kivándorlás csak átmeneti „segítség” jelentett a kormánynak e téren. Végül azonban egyértelművé vált: csak lakásépítések révén lehet a fővárosi lakhatási problémákat megoldani.⁴⁰⁶

A kérdéskör súlyosságát jól mutatja, hogy Budapest Főváros Tanácsának 1965. szeptember 28-ai ülésén még mindig foglalkoztak a problémával. Kiderült, hogy Budapesten ekkor is még csak 535.800 lakást tartottak számon, amelyekben 520.000 család, valamint 169.000 „családtöredék” (egyedülálló szülő) vagy egyedülálló felnőtt lakik. Számításaik szerint a fővárosi lakosság 12,1%-a (218.000 fő) élt ágybérletben, albérletben vagy társbérletben. Átlagosan pedig 5,6 fő lakott egy lakásban. A Tanács számításai szerint mintegy 60.000 új lakásra lett volna szükség csak ennek a problémának a kezelésére. Ugyanakkor a lakások 60%-a ötven évnél öregebb volt, közülük 25.000 gazdaságos felújítására nem láttak lehetőséget, további 14.000 pedig csak azért volt lakható, mert a Házkezelési Igazgatóság próbálta karbantartani. Utóbbiakkal kapcsolatban a jegyzőkönyvből kiderül: aládúcolt ingatlanokról beszélünk. A lakások 60%-a egyszobás volt, vagyis az 5,6 fő egy helyiségben élte mindennapi életét. 5400 olyan lakással rendelkezett a főváros, amelyekben nem volt

⁴⁰⁴ SIPOS, 2015. 71.

⁴⁰⁵ KÓCSIS, 2009. 94.

⁴⁰⁶ 1951-től 1960-ig országos szinten mintegy 442.000 lakás készült el. MATICS–HEGEDŰS–TOSICS, 1997. 264. (55. táblázat)

elektromos áram, és csak az ingatlanok 75,1%-ában volt vezetékes víz.⁴⁰⁷

A fentiek alapján érthető, hogy az ország vezetősége elsősorban a budapesti, másodsorban a megyei lakás gondok enyhítésére törekedett. Az MSZMP Központi Bizottsága (KB) 1958. októberben határozatot hozott a munkásosztállyal kapcsolatos feladatokról, amelyben első helyen állapította meg, hogy a munkásosztályt (és az összlakosságot) a szociális problémák közül a legkomolyabban a lakáshiány foglalkoztatja. Ezek enyhítésére indították el a 15 éves lakásépítési programot (1961–1975). Az 1960-as és 1970-es években a fővárosi lakáspolitikát az országos szakigazgatási és pártállami szervek jelölték ki, ez volt a legfelsőbb szint. Bár a konkrét tervek kidolgozásáért az Építésügyi Minisztérium (1976-tól Építésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium), valamint az Országos Tervhivatal feleltek, a végső szót az MSZMP Politikai, Központi és/vagy Gazdasági Bizottsága mondta ki.⁴⁰⁸ 1968. január 1-jével gazdasági reformokat vezettek be,⁴⁰⁹ de ezek az építőiparban nem indukáltak jelentős szerkezeti változásokat: a kapacitás és az igények összehangolása a következő időszakban sem sikerült (olyannyira, hogy volt olyan év, amikor a megrendelések 40%-ára nem sikerült kivitelezőt találni); az építőipar nem tudta kielégíteni a fellépő igényeket.

A lakásépítési program megvalósítása érdekében – tekintettel arra, hogy a hagyományos metódusokkal nem tudták a szükséges ingatlanmennyiséget felépíteni – új technológiákra volt szükség, ráadásul úgy, hogy közben a meglévő állomány folyamatos öregedését is figyelembe kellett venni. A magyarországi építőipar az 1960-as évek közepéig alapvetően mennyiségileg fejlődött, bár már ebben az időszakban is sor került számos minőségi változtatásra is, elsősorban az építési anyagok és a technológiák területén. Utóbbiak közül talán a legnagyobb lépés a tömeges előállítás megjelenésének lehetősége volt: a blokkos, majd paneles, végül ún. házgyári elemekből épült telepek. Bár ezeket a technológiákat hamarosan számos kritika érte, és mindmáig vita folyik hasznosságukról, kijelenthető, hogy nélkülük a sürgető igényt, a tömeges és gyors építkezést nem lehetett volna megvalósítani. A tömeggyártás kezdetén a helyszíni előregyártás volt elterjedt, a panelek és házgyári elemek azonban már üzemekben készültek, és késztermékként szállították őket az építkezés helyszínére – itt csak összeszerelni kellett.⁴¹⁰ Budapesten négy házgyár működött, mindegyik a 43. Sz. Állami Építőipari Vállalat (ÁÉV) égisze alatt. Az 1. sz. a Szentendrei úton, 1965-ben jött létre, és szovjet technológiára

⁴⁰⁷ BFL XXIII.101.a.1. Budapest Főváros Tanácsa tanácsülési jegyzőkönyvei, 1965. szeptember 28. fol. 120.

⁴⁰⁸ KONDOR–SZABÓ, 2007. 240.

⁴⁰⁹ Az új gazdaságirányítási koncepcióval összhangban – amely a központosított, tervutasításos rendszer helyébe az önálló vállalati gazdálkodást, a beruházásban résztvevők közvetlen kapcsolatát helyezte – megindult a szervezeti struktúra decentralizálása mindazokon a területeken (így az építőiparban is), ahol a vállalati termelés hatékonyságát és gazdaságosságát javítani kellett. RÉFI OSZKÓ, 1990. 24.

⁴¹⁰ RÉFI OSZKÓ, 1990. 24.

épült. Gyártósorai évi 1800-3300 lakást készítettek. A 2. sz., ferencvárosi üzem 1968-ban alapították, és dán (Larsen–Nielsen) technológiát alkalmazott. Kibocsátási képessége évi 1700-2500 lakás volt. A 4. sz. gyár Budafokon üzemelt, 1974-től, szovjet technológiával, amelyet a magyar mérnökök tökéletesítettek.⁴¹¹

A dunakeszi házgyár üzembe helyezése és működése

1968-ban kezdték meg a 43. Sz. ÁÉV 3. sz. házgyárának építését Dunakeszin, 500 millió forintos beruházás keretében,⁴¹² szovjet technológiára építve. Eredetileg a Váci Cement és Mészmű Vállalat mellett tervezték felépíteni, de a budapesti városi vezetőség kérte, hogy – tekintettel arra, hogy fővárosi céghez tartozik, és termékei is ide kerülnek – legyen közelebbi helyen; így került Dunakeszire.⁴¹³ A házgyárban gyakorlatilag kész lakásokat gyártottak, csempézett, káddal ellátott fürdőszobákat, mellékhelyiségeket, kész falakat. A helyszínen ezeket daruk segítségével beemelték a helyükre, és csak a bekötési munkálatokat végezték el. A dunakeszi házgyárnak a budapesti lakásépítési programban szántak szerepet, de emellett azt tervezték, hogy kiveszi a részét Pest megye ingatlanfejlesztéseiben is.⁴¹⁴

A termelés 1969-ben kezdődött meg, a gyárat 1970. március 27-én avatták fel Sarlós István, a Fővárosi Tanács elnöke, Szépvölgyi Zoltán, a Budapesti Pártbizottság titkára, Bondor József, építésügyi miniszter, valamint Lendvai István, a Pest Megyei Pártbizottság titkára jelenlétében. Az ünnepségen részt vett Fjodor Jegorovics Tyitov (1910–1989), Budapesten akkreditált szovjet nagykövet (1966–1971). A gyárat szovjet berendezésekkel, szovjet technológiára alapozva helyezték üzembe,⁴¹⁵ de kezdettől fogva gond volt a gyártósorok minőségével, így a gyártott termékekével is.⁴¹⁶ Ezt ellensúlyozandó, az évek folyamán az alaptchnológiát a magyar

⁴¹¹ <http://lechnerkozpont.hu/cikk/utkereses-a-70-es-evek-lakasepiteseben-i> (A letöltés ideje: 2017. október 19.)

⁴¹² Az Építésügyi Minisztérium 1966. évi beruházási előirányzata már tartalmazta a Dunakeszin felépítendő házgyár beruházási költségeit, de ekkor még csak 305 millió forintot terveztek e célra. MNL PML XXXV.51. 2/62. ő.e. Az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó Bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei, 1966. szeptember 20. fol. 20.

⁴¹³ BFL XXXV.1.a.4. Az MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottságának ülései, 1957–1989. 505. ő.e. A VB 1977. április 20-ai ülésének jegyzőkönyve. Cservenka Ferencné levele Jakab Sándornak, az MSZMP Központi Bizottsága Párt- és Tömegszervezetek Osztálya vezetőjének, 1977. március 23. fol. 84. (Cservenka Ferencné sz. Székely Ilona [Újpest, 1918. december 29.–Budapest, 2010. november 5.] politikus volt, az MSZMP Pest Megyei Bizottságának titkára (1962-től), az MSZMP KB tagja, országgyűlési képviselő, az Országgyűlés alelnöke)

⁴¹⁴ BFL XXXV.1.a.4. 505. ő.e. fol. 84.

⁴¹⁵ TGY: *Egy nap 14 lakás. Házgyárvatás Dunakeszi határában*. In: *PMH*, 14. (1970) 74. sz. 3. (1970. március 28.)

⁴¹⁶ GULYÁS Miklós (MSZMP Dunakeszi Bizottságának reszortvezetője): *Mérlegkészítés Dunakeszin (4.). Többetre is futja a házgyárban*. In: *PMH*, 22. (1978) 248. sz. 5. (1978. október 20.)

21. kép: A házgyár felavatása

mérnökök tökéletesítették, csúcs-korszakában a gyár 3600-4200 lakást gyártott évente.⁴¹⁷

A házgyár első nagy felfutási ideje az 1970 és 1974 közötti időszak volt, amikor a Budapest XV. kerületi, ún. újjalotai lakótelepre készítette az elemeket.⁴¹⁸ Ebben a korszakban évi nyolcféle lakástípust gyártottak, és 1973-ban felépítették az első dunakeszi házgyári tömböt is, 86 lakással.⁴¹⁹ 1974-ben befejeződött az újjalotai lakótelep építése, amelynek eredményeképpen összességében 15.000 lakással bővült a budapesti lakóingatlanok

száma.⁴²⁰ A dunakeszi üzem első nehéz korszaka pedig ekkor vette kezdetét. A tervek szerint 1975-től az újpesti és a csepeli építkezésekre szállítottak; Budapest Főváros Végrehajtási Bizottsága 1974. június 10-ei ülésén két rendezési terv kapcsán is a dunakeszi üzemet vették figyelembe. Egyfelől a rákospalotai városközpont (MÁV szobi vasútvonala–Pozsony utca–M3–Dembinszky utca) rekonstrukciójakor,⁴²¹ másrészt a káposztásmegyeri városrész (IV. kerület, Farkas erdő–Szilas patak völgye–MÁV szobi vasútvonala) kiépítésekor.⁴²² Sőt, a Budapesti Politikai Bizottság Gazdaságpolitikai Osztálya 1974. október 25-én kezdeményezte, hogy a dunakeszi házgyár pártbizottsága – tekintettel arra, hogy a cég a budapesti lakásépítésekre termel – tartozzon a Budapest XI. kerületi Pártbizottság által irányítása alá. Javasolta, hogy MSZMP Központi Bizottsága Párt- és Tömegszervezetek Osztálya kérje az irányítás átvételét a Pest Megyei Politikai Bizottságtól.⁴²³ Ezt a Pest Megyei vb nem hagyta jóvá. A gyárban 1977-ben egy pártvezetőség működött három alapszervezettel,

⁴¹⁷ Cz. V.: *Egy év alatt. A rekord: 4365 új otthon. Szovjet építőgépek Dunakeszin.* In: *PMH*, 17. (1973) 265. sz. 3. (1973. november 13.) 1970-ben 1500, 1971-ben 2700, 1972-ben 4356 lakást szereltek össze a dunakeszi üzemben.

⁴¹⁸ CSÓREGH, 2000. 500.

⁴¹⁹ Cz. V.: *Egy év alatt. A rekord: 4365 új otthon. Szovjet építőgépek Dunakeszin.* In: *PMH*, 17. (1973) 265. sz. 3. (1973. november 13.)

⁴²⁰ Cz. V.: *Egy év alatt. A rekord: 4365 új otthon. Szovjet építőgépek Dunakeszin.* In: *PMH*, 17. (1973) 265. sz. 3. (1973. november 13.)

⁴²¹ „A szóban forgó területen Dunakeszi közelségére figyelemmel a 3-as házgyár termékeit vettük számításba.” BFL XXIII. 102.a.1. Budapest Főváros Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1974. április 10. fol. 279.

⁴²² „A terület közvetlenül határos Dunakeszivel, ezért ide a 3-as házgyár termékeit vettük számításba.” BFL XXIII. 102.a.1. Budapest Főváros Végrehajtó Bizottsága üléseinek jegyzőkönyvei, 1974. április 10. fol. 255.

⁴²³ BFL XXXV.1.a.4. Az MSZMP Budapesti Végrehajtó Bizottságának ülései, 1957–1989. 439. ő.e. A VB 1974. október 25-ai bizottsági ülésének jegyzőkönyve, fol. 58.

és 63 párttaggal. A központi irányítási szervek értékelése szerint a helyi pártszervezetben „*Kiegyensúlyozott politikai munka folyik.*” A megyei vb szerint nem az volt a gond, hogy a dunakeszi pártszervezet nem működött megfelelően, hanem az, hogy a budapesti és a megyei igényeket nem hangolták össze.⁴²⁴

Az 1974 és 1977 közötti időszakot a hullámszó termelés, a műszakok számának sztochasztikus változása, a tárolótér rendszeres töltöttsége miatti leállások jellemezték. 1976. I–III. negyedévében a három műszak helyett csak kettő működött, a legyártott lakások száma is drasztikusan visszaesett a korábbi időszakhoz képest. November 25-én a házgyári párt- és gazdasági vezetés ígéretet kapott, hogy az állam 1977-re biztosítja a folyamatos termelés lehetőségét, de erre nem került sor. Már 1977. február 25-ére megtelt a raktár, az üzem termelését (így a műszakok számát) csökkenteni kellett. A gyár felügyeletét ellátó Építésügyi és Vidékfejlesztési Minisztérium felülvizsgálta a vállalat pénzügyi helyzetét, finansziális támogatást nyújtott és kedvezményeket biztosított az 1978. évre a hitelek visszafizetését illetően. Ezzel párhuzamosan – mivel a budapesti pártvezetés névleg igényt tartott a dunakeszi házgyár termelésére – a megyei ingatlan-beruházásoknál nem tudták figyelembe venni a 3. sz. üzemet. Így történhetett meg az, hogy – miközben a dunakeszi üzem állt, a raktára pedig tele volt – a szentendrei lakásépítéseknel a győri házgyárból kellett panelt hozni, jelentősen megnövelve ezzel a költségeket.⁴²⁵ Az év második felében megindul a helyzet rendeződése. A dunakeszi üzem volt az első az országban, ahol (1977-től) színezett homlokzati elemeket is készítettek (sárga, zöld, barna és piros színekben).⁴²⁶ A házgyár a pestlőrinci, az újpesti és a helyi (250 lakás) lakótelepek építésére szállított lakásokat.⁴²⁷

Foglalkoztatás a házgyárban

A gyárban dolgozók foglalkoztatottsága kapcsán elmondható, hogy gyakran jellemezte a három műszak helyetti egy-másfél műszak megléte, illetve a magas fluktuáció, mivel sok munkás távozott az állásidők és a rendszertelen termelés miatti bevételkiesés következtében. A munka- és technológiai fegyellemmel is számos esetben gond volt, ezért pl. az ötödik ötéves terv (1976–1980) során a tervezett 3907 lakás helyett csak 3494 készült el.⁴²⁸ A gyári munkaszervezést ennek ellenére jónak mondhatjuk, 1974-ben 390 órára volt szükség egy lakás elkészítéséhez, míg ez a szám

⁴²⁴ BFL XXXV.1.a.4. 505. ő.e. fol. 83.

⁴²⁵ BFL XXXV.1.a.4. 505. ő.e. fol. 84–86.

⁴²⁶ W. G.: *Az esztendő mérlege. Már színes panelház készül. Négy és fél ezer lakást gyártanak Dunakeszin.* In: *PMH*, 21. (1977) 299. sz. 1. (1977. december 21.)

⁴²⁷ W. G.: *Az esztendő mérlege. Már színes panelház készül. Négy és fél ezer lakást gyártanak Dunakeszin.* In: *PMH*, 21. (1977) 299. sz. 1. (1977. december 21.)

⁴²⁸ GULYÁS Miklós (MSZMP dunakeszi bizottságának reszortvezetője): *Mérlegkészítés Dunakeszin (4.). Többet is futja a házgyárban.* In: *PMH*, 22. (1978) 248. sz. 5. (1978. október 20.)

1975-ben 359, 1976-ban pedig 316 órára csökkent.⁴²⁹ Az itt dolgozók első sorban olyan szakmákból érkeztek, amelyek az építőipar átalakulása miatt nem tudtak már megélni (zömében kőművesek, vasbetonszerelők, ácsok és állványozók voltak). A fő működési időszak májustól augusztus végéig tartott, ekkor 480-520 lakást gyártottak havonta.⁴³⁰

1977-ben a gyárnak 745 dolgozója volt, akik közül 625 volt dunakeszi vagy váci járásbeli lakos, 120-an Budapestről jártak ide.⁴³¹ 1983-ban a munkások 60%-a érkezett már nagyobb távolságból, az üzemi busz még két évvel később is Acsáról, Csővárról, Vácról és más helyiségekből hozta a dolgozókat, akiknek átlagfizetése – annak ellenére, hogy viszontagságos időjárási körülmények között, nagy magasságban és gyakran hétvégén is dolgozniuk kellett – nem volt kiemelkedő, havi 6000-6500 forintot vittek haza.⁴³² A gyárban komoly szlovák anyanyelvű, illetve szlovák anyanyelvű családból származó munkás dolgozott. A legtöbben Vácrátótról, Szódról, Nézsáról, Csővárról és Pencről jöttek. 1977-ben a szlovákul beszélők számát 150 főre tették.⁴³³ Sokszor volt gond a létszámmal, 1978-ban bevalottan csak a munkások 87%-a állt rendelkezésre: ilyenkor a honvédség segítségével enyhítettek a fő munkaidőszakban a munkáshiányon.⁴³⁴ 1982-ben még mindig magas volt a fluktuáció, az év folyamán a dolgozók 10%-a hagyta el a gyárat. Egy évvel később pedig három helyett ismét csak két műszakban tudtak termelni, az éjszakai műszakot megszüntették.⁴³⁵

A dolgozók gyakran nehéz körülmények között végezték feladataikat. A munkavédelmi és egészségügyi előírásokkal kapcsolatban a házgyár esetében elmondható, hogy már az üzembe helyezéskor is a megengedettnél nagyobb volt a zajszint. A zaj- és porártalommal kapcsolatban a vállalati intézkedések kimerültek abban, hogy egyéni védőeszközöket biztosítottak a munkavállalók számára, de még ezek használatát sem követelték meg a dolgozóktól.⁴³⁶ A munkások szenvedtek az időjárás szélsőségeitől, ahogyan a nagy magasságban végzett munka veszélyei is jellemzők voltak. Éppen ezért a cég – a termelési nehézségek ellenére

⁴²⁹ BFL XXXV.1.a.4. 505. ő.e. fol. 84–85.

⁴³⁰ W. G.: *Az esztendő mérlege. Már színes panelház készül. Négy és fél ezer lakást gyártanak Dunakeszin.* In: *PMH*, 21. (1977) 299. sz. 1. (1977. december 21.)

⁴³¹ BFL XXXV.1.a.4. 505. ő.e. fol. 83.

⁴³² M. NAGY Péter: *Öreg gyár, nem vén gyár. Továbbra is szükséges a panel. Megnövekedett minőségi követelmények.* In: *PMH*, 27. (1983) 97. sz. [3.] (1983. április 26.); *Kislakások a házgyárból. Idei tények, közeli remények.* In: *PMH*, 29. (1985) 280. sz. 4. (1985. november 29.)

⁴³³ ROXIN László: *Magyarok, szlovákok – egy brigádban. Megmutathatjuk, mire képesek.* In: *Váci Napló, a Pest Megyei Hírlap különkiadása*, 21. (1977) 305. sz. 1. (1977. december 29.)

⁴³⁴ GULYÁS Miklós (MSZMP dunakeszi bizottságának reszortvezetője): *Mérlegkészítés Dunakeszin (4.). Többetle is futja a házgyárban.* In: *PMH*, 22. (1978) 248. sz. 5. (1978. október 20.)

⁴³⁵ M. NAGY Péter: *Öreg gyár, nem vén gyár. Továbbra is szükséges a panel. Megnövekedett minőségi követelmények.* In: *PMH*, 27. (1983) 97. sz. [3.] (1983. április 26.)

⁴³⁶ MNL PML XXXV.51. 3/467. ő.e. Az MSZMP Pest Megyei Végrehajtó bizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei, 1973. július 17. 1. napirendi pont: A SZOT 1970. július 2-ai nőpolitikai, valamint a 1013. sz. kormányhatározat végrehajtásának tapasztalatai, fol. 13.

is – nagy hangsúlyt próbált fektetni a munkavállalók életkörülményeinek javítására. Lakásépítési programjuk keretében Dunakeszin és a váci járásban is lakásokat, valamint családi ház építésére alkalmas telkeket biztosítottak dolgozóiknak. Emellett – mivel a gyár vezetősége jó kapcsolatot ápolt Dunakeszi városának előljáróival – a munkavállalók a városi lakásépítési programban is juthattak ingatlanhoz. 1976-ban Dunakeszin 45, a váci járásban 35 lakást biztosított az üzem munkavállalóinak. Míg a Dunakeszi párt- és tanácsi vezetés ebben az esztendőben – a 43. Sz. ÁÉV vezérigazgatójának kérésére – 80 lakás felépítésére alkalmas telket adott át. A két fél közötti jó viszonyt mutatja, hogy a házigyári dolgozók gyermekeinek a város igyekezett bölcsődei, óvodai és iskolai elhelyezést is megfelelő számban biztosítani.⁴³⁷

Gondot okozott, hogy a szakmunkás-utánpótlás nem volt kielégítő, nem pótolta a nyugdíjba menőket sem. A dunakeszi 201. sz. Szakmunkásképző Intézet korszerű létesítménye jó lehetőséget nyújtott volna e téren, de az iskola és az üzem között nem volt összhang, így a kihasználtság sem lehetett megfelelő: a 201. sz. Szakmunkásképző Intézetben végzeteknek csak mindössze 50%-a helyezkedett el 1981–1982-ben a dunakeszi üzemek valamelyikében. Mindeközben az üzemek – annak érdekében, hogy a gyártás folyamatos, a teljesítmény megfelelően magas szintű lehessen – a hiányszakmák megszüntetésére (valamint az állami oktatásban nem létező szakmák képzésére) maguk indítottak szakmászító tanfolyamokat. Ezek elvégzése a dolgozók számára is vonzó volt, tekintettel arra, hogy rendszerint fizetésemeléssel járt együtt – a munkavállalók pedig teljesítménybér-rendszerben dolgoztak. A bérezés ugyanakkor korántsem volt ideális a házigyárban (sem). A teljesítmény és a bérek összhangja nem volt megoldott, nem volt differenciált bérezés, és számos esetben a megkapott bér mögött nem volt teljesítmény-követelmény.⁴³⁸

Megújulás-átalakulás

Az 1980-as évek elejére a házigyári termelés országos szinten is megváltozott, így Dunakeszin is átalakult a termelés. Az itteni gyárban mindig lakásokat építettek, a 80-as évek elejére már tizenötféle típust gyártottak. Az üzem a „szerényen gépesített” egységek közé volt sorolható.⁴³⁹ Éves szinten ez 600 féle elemet (egy időben rendszerint 4-5 félet), és 106.000 panelt jelentett.⁴⁴⁰ Mivel a házigyárak élettartama rendszerint 15 év, a

⁴³⁷ BFL XXXV.1. a. 4. 505. ő.e. fol. 84.

⁴³⁸ MNL PML XXXV.51. 2/188. ő.e. Az MSZMP Pest Megyei pártbizottsági üléseinek jegyzőkönyvei és mellékletei, 1982. december 14. 2. napirendi pont: Az MSZMP Dunakeszi Városi Pártbizottságának jelentése a megyei pártbizottsághoz az üzem- és munkaszervezés, a munkaerő-gazdálkodás és a munkafegyelem, fol. 13.

⁴³⁹ M. NAGY Péter: *Öreg gyár, nem vén gyár. Továbbra is szükséges a panel. Megnövekedett minőségi követelmények.* In: *PMH*, 27. (1983) 97. sz. [3.] (1983. április 26.)

⁴⁴⁰ *Családi ház – panelből? Nagyobb variációs lehetőségek.* In: *PMH*, 25 (1981) 249. sz. 5. (1981. október 23.)

dunakeszi üzem eddigre már nagymértékben elhasználódott, gép be-
rendezései előregedtek, karbantartásuk komolyabb kihívást jelentett, a
sablonok elhasználódtak, egyre nehezebb volt velük pontosan dolgozni.⁴⁴¹
1978-ra tervezték az üzem rekonstrukcióját, de erre még a 80-as években
sem került sor, aminek hátterében – részben – a magas költségek álltak:
a számítások szerint mintegy 380 millió forintba lett volna szükség erre
a célra.

A dunakeszi üzem ekkor még mindig 99%-ban Budapestre és a városba
termelt, számos elemet gyártottak a Békás- és Káposztásmegyeren épülő
lakótelepekre. 1982-től racionalizálták a termelést, az addigi 600 helyett
ettől az évtől fogva csak mintegy 200 féle elemet kezdtek gyártani. A
legnagyobb problémát a szállítás okozta a korszakban, mert különleges
trélerre volt ehhez szükség, az elemeket pedig csak öt tonnán felüli te-
herbírású daru volt képes mozgatni. Ennek következtében a költségek
magasra rúgtak.⁴⁴²

Az 1980-as évek első felében a dunakeszi üzemben is megkezdtek a
kisebb, sokszor családi méretű sorházak gyártását. A paneltechnológi-
ával egyedi családi ház gyártása csak akkor érte meg, ha legalább tíz
egyforma épület készült egy időben. A korabeli propaganda szerint a ház-
gyárak ettől kezdve „esztétikus, emberi léptékű épületeket” gyártottak.
1986-ban például a dunakeszi üzem – a Budapestre rendelt 1500-1700
lakás mellett – megkezdte Dunakeszin a Tábor utcai sorházi lakások
építését, valamint a XILEX számára zsaluzás nélküli betonozáshoz
gyártott elemeket.⁴⁴³

Az 1980-as évek közepére már nemcsak a paneles termékpaletta
változott meg, de a házgyárak új termékek gyártásába is kezdtek. Első-
ként Veszprémben váltottak: panel helyett osztrák technikára alapozva
Bramac tetőcserepeket készítésébe fogtak. Ennek érdekében 1984 októ-
berében az osztrák Bramac GmbH., a Veszprém Megyei Állami Építőipari
Vállalat, az Állami Fejlesztési Bank, a Nikex és a Téglá- és Cserépipari
Vállalat megalapította a VÁÉV-Bramac Kft.-t.⁴⁴⁴ Ezt követően a buda-
pesti 43. Sz. ÁÉV 2. sz. házgyára alakult át, és vette fel a Ferencvárosi
Építőelemgyártó, Kivitelező és Szolgáltató Vállalat nevet. Ettől kezdve a

⁴⁴¹ MNL PML XXXV.51. 2/188. ő.e. Az MSZMP Pest Megyei pártbizottsági üléseinek jegy-
zőkönyvei és mellékletei, 1982. december 14. 2. napirendi pont: Az MSZMP Dunakeszi
Városi Pártbizottságának jelentése a megyei pártbizottsághoz az üzem- és munkaszer-
vezés, a munkaerő-gazdálkodás és a munkafegyelem. fol. 17.; 1983-ban gépcserére,
karbantartásra, javításra 30-40 millió forint közötti összeget tervezett az üzem, míg
a számítások azt mutatják, hogy 70-80 millió forintba lenne szükség. M. NAGY Péter:
Óreg gyár, nem vén gyár. Továbbra is szükséges a panel. Megnövekedett minőségi
követelmények. In: *PMH*, 27. (1983) 97. sz. [3.] (1983. április 26.)

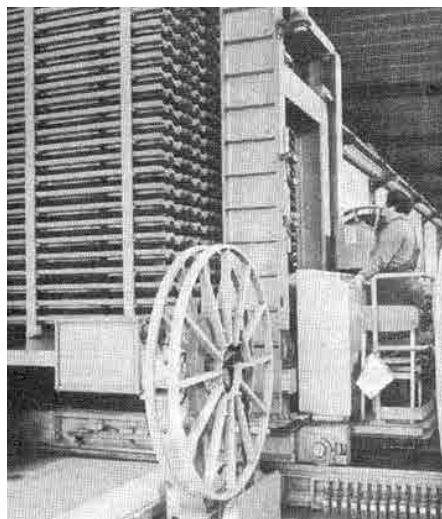
⁴⁴² *Családi ház – panelből? Nagyobb variációs lehetőségek.* In: *PMH*, 25. (1981) 249. sz. 5.
(1981. október 23.)

⁴⁴³ *Kislakások a házgyárból. Idei tények, közeli remények.* In: *PMH*, 29. (1985) 208. sz. 4. (1985.
november 29.)

⁴⁴⁴ <http://www.becktetoszerviz.hu/bramac-tetocserep-kezdetek-kezdete> (A letöltés ideje:
2017. október 24.)

Német Szövetségi Köztársaságból származó, ún. Isorast-technológiával elemes családi házak gyártásába kezdtek. A dunakeszi üzemegység olasz szabadalom alapján állította át a gyártást: római tetőcserepeket kezdett készíteni, amelyek elnevezésüket formájukról, illetve illesztési technikájukról kapták. Az olasz Vortex Hydra cég szállította a gyártáshoz szükséges, legfontosabb automata és félautomata gyártósorokat. A cserepeket magánlakások tetejének fedésére gyártották, és akár a hatvan fokos hajlásszögű tetőszerkezetre is biztonsággal felrakhatók voltak. A gyártó harminc év garanciát vállalt termékére. Az üzemben a próbagyártás 1985 decemberében kezdődött meg, majd 1986. április 17-én Petrovai László építésügyi és városfejlesztési miniszterhelyettes ünnepélyes keretek között átvágta a nemzeti színű szalagot, és felavatta a gyárat, amely a házgyáron belül, elkülönített csarnokban kapott helyet. Petrovain kívül jelen volt még Pálmai László, az MSZMP Dunakeszi Városi Bizottságának első titkára, Villási László, a Dunakeszi Városi Tanács elnökhelyettese, valamint Pietro Sando, az Olasz Köztársaság budapesti nagykövetségének kereskedelmi tanácsosa. A beruházás értéke 190 millió forint volt, és állami kölcsönből valósult meg. A gyárnak – a kamatokkal együtt – nyolc év alatt kellett visszafizetnie az összeget. Az üzemegységet nem egészen egy év alatt, belső erő felhasználásával, a házgyáriak építették. Munkájuk elismerésére az avató ünnepségen „Kiváló Munkáért” miniszteri kitüntetést kapott – mások mellett – Botos András cserépgyári műszerezés; vállalati „Kiváló dolgozó” elismerést vehetett át Deme Sándor, házgyári műszaki igazgatóhelyettes, Szelkó Sándor, üzemvezető és Orosz Gyula, villanyszerelő-csoportvezető.

Tamáaska János, az új üzemegység igazgatója az avatáson tartott beszédében elmondta, hogy 1986-ban mintegy 15-16 millió darab tetőcserép legyártását tervezik, később ez a szám elérheti a húszmilliót is. Mivel a római cserép nagyobb méretű volt a hagyományosnál, a számítások szerint ez a mennyiség harmincmillió darab hagyományos cserépnek felelt meg, ugyanakkor előnyös tulajdonsága azzal szemben, hogy nem szívta magába a nedvességet. Utóbbi azért fontos, mert a tető elkészítéséhez így nem volt szükség több faanyagra. Tamáska azt is valószínűsítette, hogy ezáltal már nem lesz

22. kép: A római tetőcserépgyár

szükség tetőcserép-importra.⁴⁴⁵ A cserepek forgalmazását 1986 januárjában kezdték meg a Tüzép, az ÉPTEK és az Áfész építőanyag-telepein, de a gyár a hozzá forduló vásárlókat közvetlenül is kiszolgált. A cserepeket eleinte csak piros színben gyártották, a tervek között szerepelt barna, szürke és fekete színű cserép készítése is.⁴⁴⁶

Ahogy a házgyár esetében, a tetőcserepek gyártósorai mellé sem mindig sikerült megfelelő mennyiségű munkást találni. A tervezett 15-16 millió helyett az üzem 1986-ban csak mintegy 13 millió cserepet állított elő, amelynek oka a sokszor 50%-os létszámhiányban keresendő. Októbertől például már csak egy műszakban dolgoztak a munkavállalók, így viszont nem készült el az ígért mennyiség. A gyár nyereségeségéhez évi húszmillió darab cserép gyártása volt szükséges, ennek révén 360 millió forintos bevételt termelhetek. A következő évben az időjárás sem kedvezett a cégnek: 1987 első két hónapjában – a kemény télnek köszönhetően – vissza kellett fogni a termelést, mert az alapanyag nem volt megfelelő minőségi termékek gyártásához (keményre fagyott az agyag), csak a selejtszám nőtt volna. Ebben az időszakban csak napi 20-25.000 cserép jött le a gyártósorról, és márciusban is csak napi 40.000 darabig sikerült növelni a termelést. Az évi tizenötmillió darabos cél eléréséhez azonban napi 60.000 cserepet kellett volna gyártani. Készleteik nagyobb részét a Tüzép kötötte le, de a barna és piros cserepek mellett megkezdődött a fekete tetőfedő-anyagok gyártása a káposztásmegyeri lakótelep számára.⁴⁴⁷

A gyár helyzete ezt követően sem stabilizálódott, ezért 1988-ban a VÁÉV-Bramac Kft. vette át a működtetést. Május 17-én jelentették be, hogy a jövőben vegyes vállalati formában, Duna-Bramac néven működik tovább az üzemegység. A vegyes vállalatot a 43. Sz. ÁÉV, az Állami Fejlesztési Intézet, a Bramac és a Nikex hozta létre. Gondot okozott, hogy az olasz gyártósor nem felelt meg a hódfarkú Bramac-cserepek gyártásához, így annak cseréjére szükség volt.⁴⁴⁸ (Amíg nem történt meg, gyártották tovább az olasz cserepeket.) Augusztus 15-től készítették az új cserepeket, szeptember elejéig egymillió darab jött le a gyártósorról. Gondot

⁴⁴⁵ Sz. K. *Kell-e még panel?* In: *Nógrád*, 42. (1986) 129. sz. 3. (1986. június 3.); *Felavatták Dunakeszin a római tetőcserép gyárat.* In: *Nógrád*, 42. (1986) 91. sz. 3. (1986. április 18.); F. E.: *Felavatták a Római Tetőcserépgyárat. Garancia harminc esztendőre.* In: *PMH*, 30. (1986) 91. sz. 1. (1986. április 18.); *Felavatták Dunakeszin a Római Tetőcserép Gyárat.* In: *Békés Megyei Népújság*, 41. (1986) 91. sz. 5. (1986. április 18.)

⁴⁴⁶ *Olasz eljárással. Bővül a tetőcserép-választék.* In: *Petőfi Népe*, 40. (1985) 303. sz. 2. (1985. december 28.); *Felépült a Dunakeszi Betoncserepgyár.* In: *Békés Megyei Népújság*, 40. (1985) 303. sz. 5. (1985. december 28.)

⁴⁴⁷ Gyócsi László: *Kísérletező kedv Dunakeszin. Színes cserepek a háztetőn.* In: *PMH*, 31. (1987) 78. sz.3. (1987. április 2.)

⁴⁴⁸ A római cserépgyár gépi berendezéseit az olasz eladó részben visszavásárolta, részben viszont raktárba kerültek, azokat gyártóegységként, alkatrészekenként próbálták értékesíteni. A gyártósor három évig működött kifogásmentesen. Gyócsi László: *Fegyelemért, szakértelemért vastag boríték. Késik a cégbírószági bejegyzés.* In: *PMH*, 32. (1988) 211. sz. 3. (1988. szeptember 3.); Uő: *Nem ment a munka, ment az igazgató. Volt, aki visszakérte az előleget.* In: *PMH*, 33. (1989) 5. sz. 1. (1989. január 6.)

okozott azonban, hogy a hivatalos ügyintézés, így az új cég cégbírósági bejegyzése lassan haladt. A Bramacnak úgy kellett megrendelnie a gépeket és megkezdeni a próbaüzemet, hogy nem volt birtokukban a hivatalos irat.⁴⁴⁹

23. kép: Munka a házgyárban

A cserépgyár korábbi dolgozóit és vezetőit a Bramac tovább alkalmazta, anyagilag jobban jártak így, mint az elődszervezetnél. A dolgozókat teljesítménybérre fizették, így tették őket érdekeltté a termelésben. Ennek ellenére a vezetők és több munkás sem váltotta be a hozzájuk fűzött reményeket, ezért 1988. november 21-ei hatállyal az osztrák anyacég úgy határozott, hogy elbocsátja a gyárvezetőt, a műszaki igazgatóhelyettesét és tíz fizikai dolgozót. A vezetőket elsősorban „*lagymatag hozzáállásuk*”, a munkafegyelem és a munkaidő be nem tartása, a fizikai dolgozókat pedig „*rendkívül mérsékelt teljesítményük*” miatt bocsátották el. Ezt követően pl. a 13%-os selejtarány szinte azonnal drasztikusan, 6-7%-ra csökkent. 1989 első felében további 5-10 dolgozó elbocsátását tervezték, 1990 decemberében 25 embernek mondtak fel.⁴⁵⁰ Az 1990-es év első felében a dunakeszi üzem állókészlete kétmillió darabos volt, amelyet hosszabb ideig a szabad ég alatt tároltak. A gyáregység ciklikusan működött, az év egyes szakaszaiban termelt, a köztes időszakokban csak a karbantartási munkákat végezték, hogy – ha szükséges – termelni lehessen. Ez év január 22-én kezdték meg a beton padlóburkoló lapok gyártását, 34 x 17 cm-es nagyságban, eleinte vörös és sötétbarna, később majd zöld és szürke színekben.⁴⁵¹

A Bramac és a termékpalletta bővítése sem oldhatta meg azonban a magyar építőipar válságát, a termelői létszám 1991 elejére alig érte el a 30 főt egy műszakban, ráadásul ettől kezdve már csak egy műszak létezett. A szakmunkások relatíve jól kerestek, havi bruttó 20-23.000 forintot, a segédmunkások 13-17.000 forintot vihettek haza. A terme-

⁴⁴⁹ Gy[ócsi] L[ászló]: *Három kérdés – három válasz. Lesz-e Duna–Bramac Dunakeszin?* In: *PMH*, 32. (1988) 117. sz. 1. (1988. május 18.); H. E.: *Évi 20-21 millió VÁÉV–Bramac cserép.* In: *Békés Megyei Népiújság*, 43. (1988.) 117. sz. 3. (1988. május 18.); Gyócsi László: *Fegyelemért, szakértelemért vastag boríték. Késik a cégbírósági bejegyzés.* In: *PMH*, 32. (1988) 211. sz. 3. (1988. szeptember 3.)

⁴⁵⁰ Gyócsi László: *Fegyelemért, szakértelemért vastag boríték. Késik a cégbírósági bejegyzés.* In: *PMH*, 32. (1988) 211. sz. 3. (1988. szeptember 3.); Uő: *Dunakeszin további létszámcsökkentések várhatók. Az ügyvezető igazgató a katalizátor szerepében.* In: *PMH*, 33. (1989) 31. sz. 6. (1989. február 6.); Kovács T. István: *Nem nyernek, nem veszítenek. Hölgyek hód farkú cseréppel.* In: *PMH*, 35. (1991) 29. sz. 8. (1991. február 4.); Uő: *Nem ment a munka, ment az igazgató. Volt, aki visszakérte az előleget.* In: *PMH*, 33. (1989) 5. sz. 1. (1989. január 6.)

⁴⁵¹ Gy[ócsi] L[ászló]: *Burkolólapok Dunakesziről. A hód farkú Lengyelhonba készül.* In: *PMH*, 34. (1990) 5. sz. 1. (1990. január 6.)

lési évet január 21-én megkezdték, de február 1-jén már ismét álltak a gépsorok, mivel éves szinten négy egymást követő esztendőben tíz százalékos körüli mértékben (összesen kb. 40%-kal) zsugorodott a magyar építőipar. Nyereségről már nem is gondolkoztak, az ügyvezető igazgató, Pásztor György nullszaldóban reménykedett. Termékpalettájuk nem volt ekkor sem egyhangú: a hagyományos hódfarkú cserepet három színben gyártották, emellett *Alpesi plusz* elnevezésű, nagyformájú tetőcserep is készült. A fagyálló kültéri járólapokat, amelyekkel teraszokat, garázsokat, kerti utakat, pincéket lehetett burkolni, eddigre már három színben jöttek le a gyártósorról.⁴⁵²

A három (veszprémi, dunakeszi és kecskeméti) Bramac-üzem 1991-ben fuzionált, székhelye Veszprém lett.⁴⁵³ Még ezen év végén,

24. kép: Az egykori házgyár

november 19-én a vegyesvállalat igazgatótanácsa döntést hozott, hogy átmenetileg – mintegy két-három évig – nem gyártanak színes betoncserepeket. Ez a dunakeszi üzem leállítását jelentette, mivel a három gyáregység összesen 60 millió cserepet készített évente, amire a korabeli építőipari helyzetben nem volt szükség. Ráadásul a Bramac cserepek nagyon drágák voltak a hagyományos kerámia-cserepekhez képest, ezért utóbbiakat

soha nem tudták kiszorítani a piacról. A dunakeszi gyárban ekkor 45 főt foglalkoztattak, akik közül 37 főt elbocsátottak, a fennmaradó nyolc fő feladata a gyári gépsorok állagmegőrzése lett, illetve a Kecskeméten és Veszprémbe gyártott termékek raktározása, kiadása. A gyártást Dunakeszin – arra hivatkozva, hogy itt a leggyengébb a műszaki színvonal – december 31-én szüntették meg.⁴⁵⁴

⁴⁵² Kovács T. István: *Nem nyernek, nem veszítenek. Hölgyek hódfarkú cseréppel*. In: *PMH*, 35. (1991) 29. sz. 8. (1991. február 4.)

⁴⁵³ <http://www.bramac.hu/rolunk/a-vallalat.html>; *Huszonöt évesek*. In: <https://www.veol.hu/gazdasag/huszonot-ev-esek-1344929/> (2009. október 19., a letöltés ideje: 2017. október 25.)

⁴⁵⁴ Gyócsi László: *Bramac-búcsú Dunakeszin. Három gyárból egy már bezár*. In: *PMH*, 35. (1991) 292. sz. 1., 3.

A Mechanikai Laboratórium Híradástechnikai Kísérleti Vállalat dunakeszi telephelye

A Mechanikai Laboratórium Híradástechnikai Kísérleti Vállalat létrejötte

A Mechanikai Laboratórium Híradástechnikai Kísérleti Vállalat megalakulása a második világháború utáni időkhöz nyúlik vissza, és nem túlzás azt állítani, hogy kezdeti története igen szövevényes. A háborút követően a híradástechnikai ipar nem működött, annak újraindításához csak kis üzemek, vállalatok álltak rendelkezésre, utóbbiak egyike volt a FULMEN Villamossági és Rádió Vállalat, amelyet Szende Béla és hat társa alapított. A cég 1948 decemberében egyesült Csicsátka Antal kisvállalkozóval, és a FULMEN Villamossági és Műszeripari Kft. nevet vette fel. A harminc fővel dolgozó cég azonban nem sokáig működött ebben a formában, mert államosították.⁴⁵⁵ 1948-ban még csak a száz főnél nagyobb létszámú alkalmazottal rendelkező gyárat sajátította ki az állam, 1949-ben viszont már a tíz, sőt, olykor öt, személynél több munkavállalóval bíró üzemeket is.⁴⁵⁶ A vállalatot 1950 áprilisában bővítették, ekkor Központi Villamossági Nemzeti Vállalat lett a neve. Ez idő tájt a cég dolgozott többek között a MÁV-nak, de megtalálható volt megrendelőik között a Belügyminisztérium és a Honvédelmi Minisztérium is; felettes szerve pedig a Közgépipari Minisztérium (KGM) volt. A fegyveres szervektől érkező megrendelések megugrásának köszönhetően a vállalat 1951 januárjában átkerült a Honvédelmi Minisztérium Haditechnikai Intézetéhez Általános Villamos Vállalat néven, aztán alig három hónap múlva ismét változás következett, ugyanis az Általános Villamos Vállalat a Híradástechnikai Vállalat része lett, a felügyeleti funkciók viszont maradtak a Honvédelmi Minisztériumnál. Aztán újabb átszervezés jött, amelynek részeként a gyártási mechanizmus kikerült a vállalat repertoárjából, és csak a kutatási-fejlesztési, kísérleti részleg maradt meg, az újabb név 289. számú Vállalat lett. Felügyeleti szerve ekkortól újra a KGM volt. A munka fő helyszíne a fővárosban, a Major utcában volt, de kaptak egy épületet az Albert utcában is. Újabb változások után a két épületből csak a Major utcai épület maradt meg, az Albert utcában végzett funkciókat külön vállalattá szervezték. A Major utcában álló épületről hamar kiderült, hogy kicsi a munkához, így rövid időn belül megszerezték számukra az egykor a zsidó hitközség tulajdonában álló Gorkij fasor 27–29. szám alatt lévő épületet. Utóbbi, hogy megfeleljen a termeléshez szükséges gépek okozta statikai követelményeknek, komoly felújításon és átalakításon esett át. A Mechanikai Laboratórium Híradástechnikai Kísérleti Vállalat elnevezést végül 1953-ban kapta meg a vállalat.⁴⁵⁷ Egy, a vállalat 20 éves történetére emlékező összeállításban

⁴⁵⁵ DERES, 1994. 4.

⁴⁵⁶ HONVÁRI, 2005. 133–137., 147–150.

⁴⁵⁷ DERES, 1994. 5–6.

maga a vállalat a hosszúra nyúló átszervezések közül a 289. sz. Vállalat alapítását tekinti születése pillanatának, alapítólevelüket 1951. december 1-jén vették kézhez. Állományuk létszáma ekkor 180-ra rúgott.⁴⁵⁸

A vállalat az 1950-es évek elejétől a rádióknak is dolgozott, annak kérésére fejlesztette ki az EHR-11 névre keresztelt stúdióminőségű, hordozható magnetofont. A magnónak szakmai körökben akkora elismertsége lett, hogy Kodály Zoltán is vásárolt belőle több darabot népzene kutatáshoz. A korszak hifi-berendezésének elkészítése is a Mechanikai Laboratóriumhoz köthető, a Belkereskedelmi Minisztérium megbízásából ugyanis egy szekrénybe ötvözték a magnót, a rádiót és a lemezjátszót. A zeneszekrény szekrény részét több változatban is készítették – összesen mintegy 500 példányban –, modern stílusban, illetve barokk vagy koloniál jegyekkel ellátva. A hadsereg részére gyártott magnetofont polgári célra, némileg átalakítva is forgalomba hozták SHR-40 néven. Az elnevezéssel a készülékben lévő 40 csatornára utaltak, amelyek mindegyike egymástól függetlenül volt képes hangrögzítésre és lejátszásra. 1955-től pedig a tévé számára kezdtek stúdió berendezés (kamera, vezérlőpult, képellenőrző stb.) fejlesztésébe, majd gyártásába. 1957-ben a vállalat szerelte fel technikai eszközökkel a tévé Szabadság téri székházát is.⁴⁵⁹ Miután a cég hazai pályán bizonyította, hogy képes megfelelő minőség gyártására a stúdió-berendezések terén, a KGST-piacon is megvetette a lábát. 1957-től kezdve néhány év leforgása alatt a Szovjetunió számára több száz stúdió kamerát, kameraállványt, stúdió-hangellenőrző berendezést és ipari televíziót gyártott le.⁴⁶⁰

A dunakeszi telephely és a vállalat fénykora

A Mechanikai Laboratórium 1957-ben egy telephellyel bővült, ugyanis július 1-jén megkapta a dunakeszi repülőtér mellett működő Alagi Központi Kísérleti Üzemet (AKKÜ) is. Az AKKÜ addig a profilhoz képest merőben eltérő termékeket gyártott: főként vitorlázó repülőgépeket tervezett és épített – egy ízben mérnökei még egy helikopter tervével is előálltak, de annak gyártása nem kezdődött meg –, így nem kis feladat volt a részleg híradástechnikai eszközöket gyártó üzemé alakítása.⁴⁶¹ A dunakeszi részleg létrejötté a Mechanikai Laboratórium számára nagy jelentőséggel bírt:

„Alagon új termelőkapacitást alakítottunk ki. Ez lehetőséget teremtett termelésünk jelentős növelésére, exportunk fokozására”.⁴⁶²

⁴⁵⁸ BFL XXIX. 220. a. 12. doboz. Mechanikai Laboratórium Kísérleti Vállalat iratai, TÜK iratok 005/16/1973.

⁴⁵⁹ DERES, 1994. 6–8.

⁴⁶⁰ BFL XXIX. 220. a. 12. doboz. 005/16/1973.

⁴⁶¹ DERES, 1994. 8.

⁴⁶² BFL XXIX. 220. a. 12. doboz. 005/16/1973.

Az AKKÜ történetének kezdetei a második világháború előtti időkhöz nyúlnak vissza. Az 1936-ban megalakult Aero Ever nevű cég az 1949. évi államosításáig megkerülhetetlen tényező volt a magyar vitorlázó-repülőgép-tervezésben és -gyártásban. A kezdetben kis létszámú, majd rövid időn belül mintegy 100 főre duzzadt gyár egyik tervezőmérnöke Rubik Ernő volt, aki a később játéktervezéssel világhírré szert tett ifj. Rubik Ernő édesapja volt.

Az államosított gyár munkatársait, közöttük Rubikot is, a tervutasításos gazdasági rendszerben a tervezési feladatokat egyedül ellátó, 1948-ban létrehozott, a vitorlázóegyesületeket összefogó Országos Magyar Repülő Egyesület (OMRE) vette át, ahol Rubikot – korábbi teljesítménye alapján –

a központi tervezőiroda vezetésével bízták meg. Az OMRE 1949-től repülőgép-javító üzemmel is rendelkezett Budaörsön. Miután az egyesületet átszervezték és utódja a Magyar Repülő Egyesület (MRE) lett, a megcsappant létszámú központi tervezőirodát a Mátyásföldön működő Központi Javító Műhelyéhez csatolták, amelynek vezetője Zsebő Ferenc lett. A Központi Javító Műhelynek 1951 októberében új telephelye létesült Dunakeszin, ahol a repülőklubok gépeinek javításával és gépgyártással foglalkoztak. A vitorlázórepülők világában a dunakeszi telephely kiemelkedő jelentőségűvé vált, ekkor már több száz alkalmazottal rendelkezett, így önálló ipari üzemmé szervezték, és ekkor vette fel az AKKÜ nevet. Az AKKÜ mérnökei között ott volt a már említett Rubik Ernő is.⁴⁶³

Az események ismeretében érdekes egybeesés, hogy az *Autó-Motor* magazin két és fél hónappal a Mechanikai Laborhoz csatolása előtt a még önállóan, eredeti gyártási repertoárjával működő AKKÜ életébe engedett bepillantást. A riport költői képpel nyit, azt a pillanatot igyekszik megragadni, amikor a Dunakeszit vonattal megközelítő utas abbahagyja a „*ködbe vesző pilisi hegyek szemlélését*” és tekintetüket inkább a repülőtéren felbukkanó gépekre szegezik. Ezt követően az írás újabb látnivalóra terelte a vonaton ülők figyelmét, és rátért az AKKÜ épületére, majd a cég alkalmazottai által gyártott, mindössze 1,5, illetve 2,5 köbcentiméteres kis motormakett-alkatrészek következtek. A helyszínen zajló munka bemutatásához gazdag képanyag is társult. A riport, a gyár közelgő bezárásáról egy szót sem ejtve – arról valószínűleg az írás és a fényképek szerzője nem is tudott –, a jövőbe átívelő szavakkal zárult:

25. kép: Az R-23 (Gébcics) leszállás közben

⁴⁶³ JEREB, 1988. 15–20.

„Az alagi Kísérleti Üzem kollektívája újabb típusok tervein és mintadarabjain dolgozik. Elkészítésükkel nemcsak a repülő és autós modellezőinket segítik újabb sikerekhez, hanem jelentős devizával is gazdagítják az országot.”⁴⁶⁴

Az AKKÜ-t annak ellenére olvasztották be a Mechanikai Laboratóriumba, hogy csupán másfél évvel korábban, 1956. január 1-jén kezdett el működni.⁴⁶⁵

A Mechanikai Laboratórium legfontosabb, továbbá a vállalat nevét az országhatárokon túl is ismertté tevő fejlesztései az 1960-as években, a Varsói Szerződéshez kapcsolható megállapodáshoz kötődtek. A KGST Hadiipari Állandó Bizottsága 1963-ban egy bizottságot hozott létre a rádió-felderítő és rádió-ellentevékenységi eszközök gyártási lehetőségeinek felmérésére. Egy évvel később a munkacsoport a Prágában tartott ülésén már ajánlásokat is tett a felderítő és zavaró berendezések fejlesztésére és gyártására vonatkozólag, amelyeket egy hónap elteltével a Bizottság Moszkvában jóváhagyott. A döntés értelmében Magyarország a katonai célú híradástechnikai berendezések gyártásának lett a felelőse, konkrétan a rövidhullámú és ultrarövid-hullámú rádióállomások, rádió-iránymérők, illetve a hadseregben vagy akár a fronton alkalmazható rádióvevő fejlesztését kapta. A feladattal a Mechanikai Laboratóriumot bízták meg, amely a kezdete volt a magyar katonai hírszerzéssel (a Magyar Néphadsereg Vezérkar 2. Csoportfőnökség) egy igen aktív és hosszú távú együttműködésnek. Annak keretében 1965-ben gyártotta le a Mechanikai Laboratórium a megszabott paraméterekkel rendelkező R-1250 típusú rádióhullámú vevőkészüléket, majd 1968-ban már önálló fejlesztéssel állt elő: az ultrarövid-hullámú felderítő rádióvevővel. A Magyarországon gyártott eszközöket a Varsói Szerződés többi tagországa is megkapta és használta.⁴⁶⁶ A már említett vállalat történet szerint tulajdonképpen az 1965-ben kapott feladatok elvégzése révén jutott el a vállalat arra a szintre, amely az 1970-es évek elején már jellemezte.⁴⁶⁷ A Mechanikai Laboratórium által gyártott berendezések olyannyira kelendők voltak, hogy 1970 és 1975 között a vállalat kétszeresére emelte az előállított termelési értéket, és gyártmányainak kétharmadát exportra készítette. Az export aránya nem sokkal később a legyártott eszközök háromnegyedére emelkedett, amely magyar viszonylatban kiemelkedőnek számított.⁴⁶⁸ A vállalat termékeinek legfőbb külföldi felvevője a Szovjetunió volt, de vásárolt a Mechanikai Laboratóriumtól az NDK, Románia, Bulgária, Csehszlovákia és Lengyelország is.⁴⁶⁹ A cég a fejlesztések és megrendelések volumene révén komoly létszámnövekedésnek indult, így míg 1951-ben 168-an,

⁴⁶⁴ *Sorozatban készülnek a liliputi motorok.* In: *Autó-Motor*, 10. (1957) 6. sz. 11. (1957. április 15.)

⁴⁶⁵ BFL XXIX. 220. a. 1. doboz. 43/04/20/1956, 07/2588/1956.

⁴⁶⁶ GERMUSKA, 2008. 96.

⁴⁶⁷ BFL XXIX. 220. a. 12. doboz. 005/16/1973.

⁴⁶⁸ GERMUSKA, 2008. 97.

⁴⁶⁹ BFL XXIX. 220. a. 12. doboz. 005/16/1973.

addig 1955-ben 416-an, 1960-ban 1271-en, 1965-ben 2039-en, 1970-ben 2288-an dolgoztak a vállalatnál. 1975-re, a negyedik öt éves terv végére pedig már 3585 fővel számoltak a döntéshozók. Érdemes egy pillantást vetni a termelési adatokra is. 1951-ben hozzávetőleg 6,5 millió forint volt a termelési érték, 1960-ban ugyanez a mutató 66,2, 1970-ben pedig 300,5 millió forint volt.⁴⁷⁰

A magyar nagyvállalatok számára 1953-ban kormányrendelet írta elő, hogy mind katonai eszközöket, mind pedig közszükségleti termékeket is kötelezően kell gyártaniuk.⁴⁷¹ Utóbbiak sorát gyarapította a már említett zeneszokrény vagy a tévé számára készített berendezések is. 1971-re azonban a polgári termékek aránya jelentősen lecsökkent, az idő tájt már csak 20-25%-ott tett ki a katonai megrendelések mellett,⁴⁷² a kétféle profil ilyen nagyságrendű megoszlása ritka volt a magyar vállalatokat tekintve, az átlag ugyanis pont a fordítottja volt a Mechanikai Laboratóriuménak, azaz 25%-ban gyártottak haditechnológiát, és 75%-ban civil eszközöket.⁴⁷³

A rádiófelderítő-berendezések gyártásának előkészítése újabb forrásokat igényelt, így az ország védelem- és biztonságpolitikai feladataira ügyelő Honvédelmi Bizottság 1976 márciusában majd 280 millió forintos beruházási összeget hagyott jóvá – figyelemreméltó, hogy ebből 109 milliót (mintegy 2 millió dollárt) nyugati országokból beszerzendő alkatrészekre szántak. A későbbiekben pedig, 1976 és 1980 között magához a gyártáshoz is 3,2 millió dollár értékben vásárolt az ország nyugati részegységeket. A Szovjetunió által elvileg ellenezett nyugati alkatrészimportnak köszönhetően a magyar katonai felderítő berendezések jóval hatékonyabbak voltak a keleti blokkon belül előállított többi eszközhöz képest, ekkor például a Mechanikai Laboratórium eszközeibe kifejezetten fejlettnek számító harmadik generációs áramköröket épített be, így igen keresettnek is számítottak. A sikeres működésnek köszönhetően nemcsak a vasfüggönytől keletre elterülő országok vásárolták a cég termékeit, hanem a harmadik világ országai vagy különutas államok is igényt tartottak azokra. Így szerződött a vállalattal 1978-ban Jugoszlávia és Irak – 9,7 millió dollár értékben –, majd 1980-ban az indiai hadsereggel kötöttek 13,4 millió dolláros üzletet. A nem rubelelszámolású exportszerződések megkötésénél a Technikai Külkereskedelmi Vállalat (TKV) bábáskodott. Ezen országok sorát gyarapította Líbia is, amellyel 13,5 millió dollár értékben 1977-ben szerződött először a TKV, majd 1979–1980-ban ez már a sokszorosára rúgott, hiszen majd 3 milliárd dollár (!) értékű megállapodás született Magyarország és Líbia között. A líbiai fél igénye nemcsak híradástechnikai eszközökre, hanem fegyverekre, egész katonai komplexumok (raktárak, repülőtér, katonai tábor, üzemanyag-tárolók stb.) és polgári létesítmények (lakások) felépítésére, felújítására is kiterjedt. A kooperáció végett külön

⁴⁷⁰ BFL XXIX. 220. a. 12. doboz. 005/16/1973.

⁴⁷¹ GERMUSKA, 2008. 97.

⁴⁷² BFL XXIX. 220. a. 12. doboz. 005/16/1973.

⁴⁷³ GERMUSKA, 2008. 97.

vegyesvállalat is alakult 1980 novemberében, a Líbia Arab–Magyar Vállalat Katonai Létesítmények Építésére. A Mechanikai Laboratóriummal együtt a munka mintegy húsz magyar vállalatot és a magyar hadsereget is érintette volna, amikor azonban a két ország 1981. július 15-én aláírta a rádiófelderítő- és zavaró rendszerek szállításáról szóló szerződést, már „csak” 297 millió dollár szerepelt a megállapodásban. Az elvégzendő munka a Mechanikai Laboratórium számára túl nagy falat lett volna, így abban a Finommechanikai Vállalat és a Videoton Elektronikai Vállalat is szerepet vállalt.⁴⁷⁴

Az egypártrendszer ideje alatt a Mechanikai Laboratórium olyannyira jól működött, hogy a budapesti és dunakeszi üzem mellett további telephelyeket hoztak létre Pécsen és Dunaföldváron.⁴⁷⁵

A rendszerváltozás hatásai a vállalatra

A rendszerváltozás után a vállalat működési feltételei is drasztikusan átalakultak: egyrészt már nem kaptak olyan volumenű állami megbízást, mint korábban, másrészt az egyes belföldi vállalatoktól, intézményektől 1990 előtt érkező megrendelések száma is nagymértékben visszaesett. A vállalatot azonban – exportorientáltsága miatt – főként az egykori szocialista piac szétesése és a KGST megszűnése sújtotta. Egy 1991 novemberében íródott helyzetelemzés szerint ugyanakkor abban bíztak, hogy a fejlesztéseik révén elért eredményeik, illetve eszközeik által át tudják majd vészelné a nehézségeket. Piackutatásaik lehetséges piacként jelölték meg Iránt, Thaiföldet, Malajziát, Jement, ugyanakkor kiemelte a helyzetelemzés Indiát, ahol akkor 150 millió dollár értékű – annak harmadát a vállalat gyártotta le – magyar híradástechnikai eszközállomány üzemelt, így azok karbantartását is igen jövedelmezőnek ítélték meg. Belföldön bevételi forrásként tekintettek arra, hogy a Belügyminisztérium mikrobuszaiba felderítőrendszereket építenek be, helyszínelő híradástechnikai rohamkocsikat alakítanak ki, a belügy autóiban lévő híradástechnikai eszközöket korszerűsítik, továbbá a Magyar Postának végzett eszközbeszerelés utáni karbantartással is számoltak. A kedvezőnek ítélt kilátások mellett azonban úgy értékelték, hogy a meglévő közparkjuk szinten tartása, esetleg fejlesztése a Belügyminisztérium nélkül nem képzelhető el, az összeg ugyanis minimálisan is 100 milliós forintba rúgott; a belügy az elemzés szerint megígérte a támogatást. A Mechanikai Laboratórium fő tevékenysége ekkor az automatizált rádiófelderítő eszközök és -rendszerek fejlesztése és gyártása volt.⁴⁷⁶ Mindezekkel párhuzamosan a korábbi létszám nem igen változott, a vállalat 1991 végén–1992 elején 1961 főt foglalkoztatott.⁴⁷⁷

⁴⁷⁴ GERMUSKA, 2008. 97–100.

⁴⁷⁵ BFL XXIX. 220. b. 40. doboz. J-61/1990.

⁴⁷⁶ BFL XXIX. 220. a. 15. doboz. 015/12/1991.

⁴⁷⁷ BFL XXIX. 220. a. 15. doboz. 001/1/1992.

A fentebb említett piaci helyzetkép-elemeléssel szinte egyidejűleg szervezeti változtatásokat is foganatosítottak. 1991. december közepén több mindennel is kiegészítették a vállalat tevékenységi körét: az áruk, műszaki-szellemi termékek és szolgáltatások külkereskedelmével, külkereskedelmi képviseleti, ügynöki tevékenységgel, illetve egyéb külkereskedelmi szolgáltatásokkal. Mindezek utalnak rá (és deklarált céljuk is ez volt), hogy a külkereskedelemre, mint fő tevékenységi körre tekintettek.⁴⁷⁸ Az átalakításnak része volt az is, hogy 1991 elejétől a fejlesztő és termelő egységeknél – hat részlegre bontva a vállalatot – önelszámoló rendszert vezettek be, amely a gazdaságosságot volt hivatott mérni. Hiába csökkent azonban ezáltal a veszteség, az anyagi nehézségek miatt a Mechanikai Laboratórium 1992. január 8-án csődeljárást kezdeményezett. A vállalat élén – amely 1990-ben átkerült az Ipari és Kereskedelmi Minisztérium Védelmi és Hadiipari Főosztályához – ekkor Bódi József vezérigazgató állt.⁴⁷⁹ A céget végül 1997. október 30-án törölték a cégjegyzékből.

A Lighttech Kft.

Az 1990-es években kezdett népszerű lenni a mesterséges napozás Európában és Amerikában egyaránt, amihez szoláriumlámpákra volt szükség. Az ilyen eszközöket gyártó Lighttech Kft.-t 1993-ban három magánszemély alapította: Sauska Krisztián, Csoknyai György és Miskei György. Közülük Sauska Krisztián a mai napig a cég tulajdonosa, aki egyes területeket közvetlenül, másokat közvetetten irányít. A két magyar-amerikai tulajdonos 1993 előtt az Egyesült Államokban már működtetett egy céget, amely sikeresen gyártotta és forgalmazta a szoláriumlámpákat. Európába is szállítottak, de a távolság miatti magas szállítási költségek megdrágították a terméket, így nem tudtak eredményesen versenyezni az európai gyártókkal. Ekkor merült fel a gondolat, hogy Magyarországon hozzanak létre új gyártóbázist. Először Budapesten béreltek egy csarnokot, ahol beüzemelték az Argentínából importált, használt berendezéseket és megkezdődött a lámpák gyártása. Amikor beigazolódott az elképzelésük, miszerint a gyártás valóban megvalósítható, a megfelelő szakemberek adottak és a termék a vevők számára is ígéretes, megfelelő saját ingatlant kerestek, amit végül Dunakeszin találtak meg. Itt a Tungsram (később General Electric) közelsége előnyt jelentett, hiszen így a tradicionális lámpagyártáshoz szükséges szakember gárda elérhető volt

A Lighttech Kft. Dunakeszin, a 2. sz. főút melletti, saját tulajdonú, több mint nyolc hektáros ingatlanon található. Három nagy gyártócsarnok, üvegyár, több raktárépület található a területen. A főbejárat felől érkezők számára a belépést követően meglepő a gyártócsarnokok és az egész terület nagysága, mert az első csarnok eltakarja a mögötte, a vasúti sínek

⁴⁷⁸ BFL XXIX. 220. b. 39. doboz. J-126/1991.

⁴⁷⁹ BFL XXIX. 220. a. 15. doboz. 001/1/1992.

felé hosszan elnyúló területet, az ott található épületekkel együtt. A gyártóterület 1997 óta folyamatosan bővült, a legújabb csarnok 2017-ben épült fel, így összesen 25.000 négyzetméteren folyik a termelés.

Az üzemben a szoláriumlámpák a hagyományos fénycsövekhez hasonlóan készülnek, az UVA és UVB sugárzás kibocsátását csak az idézi elő, hogy a burákat bevonják különféle fényporokkal, ami biztosítja a barnító hatást. A fő különbséget az jelentette, hogy amíg a Tungsramban a minél nagyobb teljesítményű, automatizáltabb gépek kifejlesztése volt a cél, addig a Lighttech-nél – a kisebb volumenű vevői igények kielégítése miatt – megfeleltek a használt gépsorok átalakított, felújított verziói.

A 2000-es években a szoláriumlámpák gyártása mellett egy másik, mára már fő termékcsalád gyártásával is elkezdett foglalkozni a cég. Ezek az úgynevezett germicidlámpák, amelyek UVC sugárzás kibocsátásával a víz és a levegő fertőtlenítésére képesek. Emellett egyéb speciális igényt kielégítő – pl. orvosi vagy esztétikai célt szolgáló – lámpák is megtalálhatók a termékpalalettán. A lényeg, hogy azok egyediek legyenek, és ne érje meg őket gyártani a nagy multinacionális cégeknek.

A Lighttech Kft. által gyártott szoláriumlámpák mintegy 60-70%-át a cég Európában értékesíti, amivel az európai piaci igények mintegy 70%-át fedezi. A belföldi értékesítés az árbevétel alig 3-5%-át teszi ki. A folyamatosan szigorodó szabályozás és a mesterséges napozást intenzíven támadó kampány miatt a piaci igények évről-évre csökkennek, így már csak három gyártó van jelen ezzel a termékkel, aminek következtében a verseny igen kiélezett.

A germicidlámpák piacán több szereplő van jelen és a vevők is nagyon eltérők, vannak kis, néhány száz lámpát vásárlók és vannak több ezer darabos megrendelők is. Ugyanakkor a termékskála is ehhez igazodva nagyon széles, a vevők által kialakított sokféle berendezéshez alkalmazkodva. Itt a 10 cm-estől akár az egy métert is meghaladó késztermék is készülhet a keményebb kvarcüvegből és a cég által gyártható lágy germicid üvegből egyaránt. A germicidlámpák forgalma a vállalkozás összbevételén belül folyamatosan nőtt, mára elérte az 50%-ot.

26. kép: A Lighttech Kft. új csarnoka

27. kép: A Lighttech Kft. üzemi területe madártávlatból

Az előzőekben vázolt gyártó tevékenység a kisebb volumenek és a sok speciális igény miatt élőmunka igényes, sok betanított munkaerőre van szükség. Az alkalmazotti létszám 800-900 fő között mozog, és nagyrészt saját állományú munkavállalókat jelent, de kölcsönzött munkaerő igénybe vételére is sor kerül.

A Lighttech Kft. árbevétele az indulást követő években nagyon intenzíven növekedett, néhány évben megduplázódott, 2014-től pedig rendszerint meghaladta a tízmilliárd forintot. Megállapítható az éves beszámolókból, hogy az indulástól a vállalkozás mindig nyereséges volt. Sikeressége annak is köszönhető, hogy a megtermelt nyereségből a tulajdonosok csak néhány alkalommal vettek fel osztalékot, a többit fejlesztésre, befektetésre a cégnél hagyták. Ennek eredményeként a kft. saját tőkéje jelenleg meghaladja a tízmilliárd forintot.

A cég távlati célja, hogy az egyedi vevői igényeket minél jobban kielégítse, és támogassa partnereit abban, hogy berendezéseiket minél nagyobb volumenben tudják értékesíteni, amivel a Lighttech Kft. eredményességének növekedéséhez is hozzájárulnak.

DUNAKESZI DEMOGRÁFIÁJA ÉS TÁRSADALMI TAGOZÓDÁSA 1949 ÉS 2017 KÖZÖTT

Dunakeszi a szocializmus éveiben

Az első világháborútól eltérően, a második világháború alatt az ország területe hadszínterré vált, ami súlyos emberveszteséget eredményezett a polgári lakosság körében is. Az elesett katonák mellett az áldozatok számát növelték a harci cselekmények civil halottai, a hadifogságba hurcoltak és a deportálások áldozatai is. Dunakeszi térségét 1944. december 8-án érték el a szovjet csapatok, a német hadsereg pedig csak 28-án hagyta el, amely időszak alatt komoly összecsapások zajlottak a község területén.¹ A településen 1995-ben emeltek emlékművet a második világháború áldozatainak emlékére, amely – a hozzátartozók önkéntes jelzésére hagyatkozva – 118 katonai és polgári áldozat nevét örökíti meg. Dunakeszin, 1941-ben a 12.166 főnyi népességből 182 izraelita vallású személyt tartottak nyilván (147 főt Dunakeszin, 35-öt Alagon).² A váci járás településeinek – így Dunakeszinek és Alagnak is – zsidó lakosságát 1944 nyarán a váci gettóban gyűjtötték össze, ahonnan Auschwitzba vitték őket. A holokauszt során Auschwitzban vagy munkaszolgálat közben elhunyt dunakeszi áldozatok száma – jelenlegi ismereteink szerint – 81 fő volt.³ Pontosabb források állnak rendelkezésre az ország területéről 1946–1948 között kitelepített német lakosság létszámával kapcsolatban. Bár a településen több nemzetiség is élt, számuk az összlakossághoz viszonyítva elenyésző mértékű volt (1941-ben 1,7%). Az 1941-es népszámlálás szerint Alagon 26, Dunakeszin 77 német nemzetiségű, illetve anyanyelvű személyt írtak össze, ennél azonban több személyt vettek fel a kitelepítésre kijelöltek névjegyzékére: Alagon 94, Dunakeszin 103 főt, közülük viszont mindössze két főt telepítettek ki ténylegesen.⁴

A második világháborút követő első népszámlálás 1949-ben zajlott, amikor Alag és Dunakeszi még különálló települések voltak, amelyek demográfiai helyzete ellentétesen alakult.⁵ Alag népessége az 1941-es létszámról 284 lélekkel visszaesett, így a 7,5%-os fogyás 3517 lakos regisztrálását jelentette az utolsó önálló évét élő községnek. Dunakeszin ellenben – követve a háború utáni évek országos tendenciáját –, ha nem is nagyszámú, mégis népességgyarapodás volt mérhető, mintegy 108 lakossal.

Az 1990. évi népszámlálás adatait tartalmazó Pest megyei kötetben a népesség létszámáról egy hosszú idősort átfogó közlés található: az 1869 és 1949 közötti nyolc évtized alatt – két világháborút is átvészelve – Duna-

¹ CSOMA, 2008. 61–62.

² NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. II. 243.

³ RADNÓTI, 2013.

⁴ CZIBULKA–HEINZ–LAKATOS, 2004. 291–292., 317–318.

⁵ NÉPSZÁMLÁLÁS 1941. I. 39.

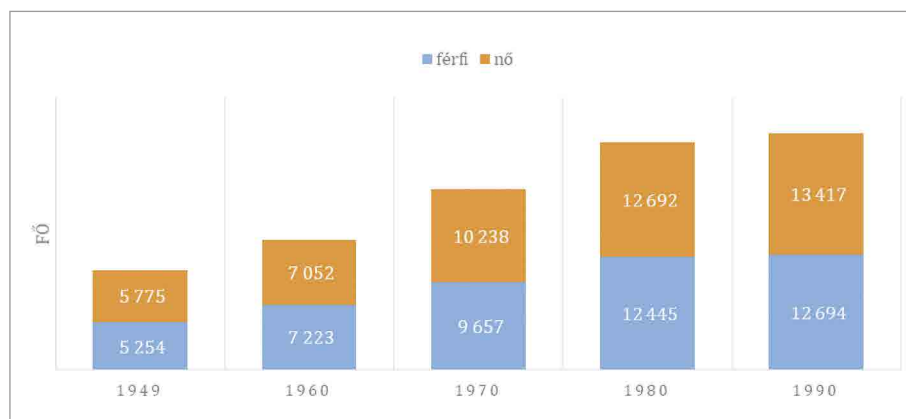
keszi népessége 1204 főről 11.029 lélekszámra emelkedett.⁶ 1949–1990-ig pedig 26.111-re nőtt a lakónépesség száma, ami az időközben eltelt 41 év alatt 15.082 fős népességnövekményt jelentett.

1. ábra: Dunakeszi lakossága 1949 és 1990 között (1960-ig jelen lévő népesség, 1970-től lakónépesség)⁷

A férfi és női lakosság létszáma közötti különbség 1949 és 1990 között 2-6% körül váltakozott, elsősorban női többletet mutatva.

2. ábra: Dunakeszi női és férfi lakossága (1949–1990)

A kormegoszlás tekintetében folytatódott a korábbi, országos érvényű trend: az idősebb korosztályok egyenletesen növekvő számával szemben kevesebb fiatal korosztály állt.⁸ Am az 1980-as népszámlálás kiugróan

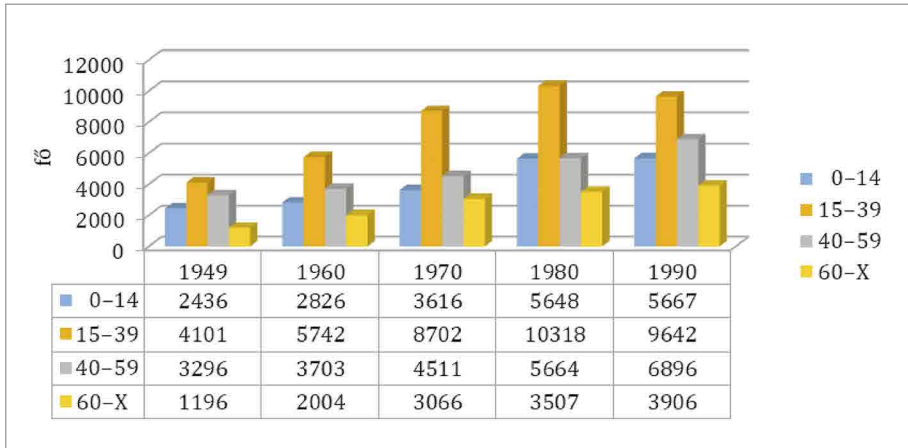
⁶ NÉPSZÁMLÁLÁS 1990. XVI. 240.

⁷ A magyar népszámlálások a kezdetektől a jelen lévő népességet számolták, amely a népszámlálás eszmei időpontjában a népszámlálás helyén tartózkodó személyt regisztrálta. 1970-től már a lakónépességet is meghatározták. Ekkor mindazokat számba vették, akik állandó bejelentett lakosok voltak, valamint azokat is, akik bejelentett ideiglenes lakosok voltak az adott lakásban.

⁸ VALUCH, 2002. 38.

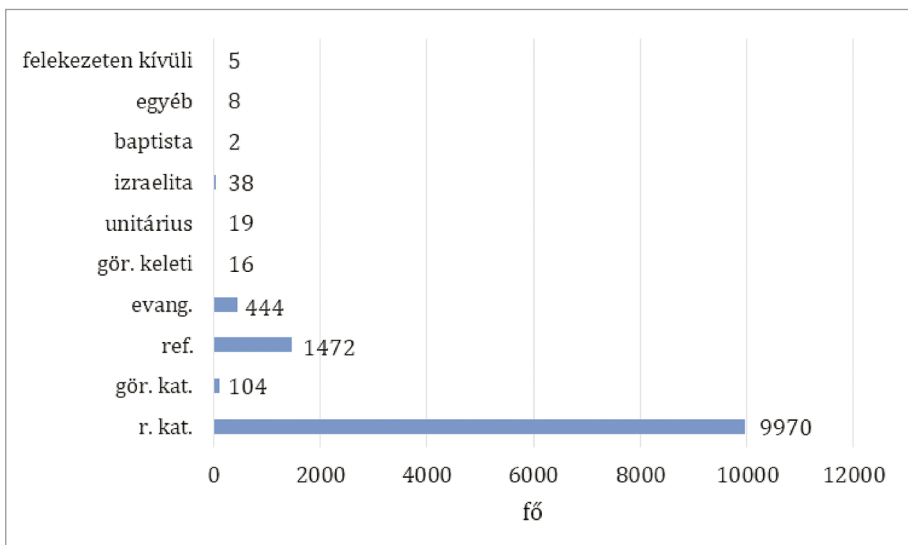
magas 14 év alatti és 15–39 év közötti korosztályi létszámot mutat, ami jelzi az 1977-es várossá nyilvánított település fiatalabb – főként lakótelepi – népességének megerősödését is, továbbá azt, hogy a betelepülők elsősorban a fiatalabb korosztályból kerültek ki.

3. ábra: A lakosság korosztályonkénti megoszlása (1949–1990)

A populáció vallás szerinti csoportosítását a szocializmusban csupán az 1949. évi népszámláláskor regisztrálták, azután már csak az ezredfordulót követően, 2001-ben vizsgálták ismét a felekezeti megoszlást. 1949-ben az egységesített Dunakeszi vallási bontás szerinti össznép-

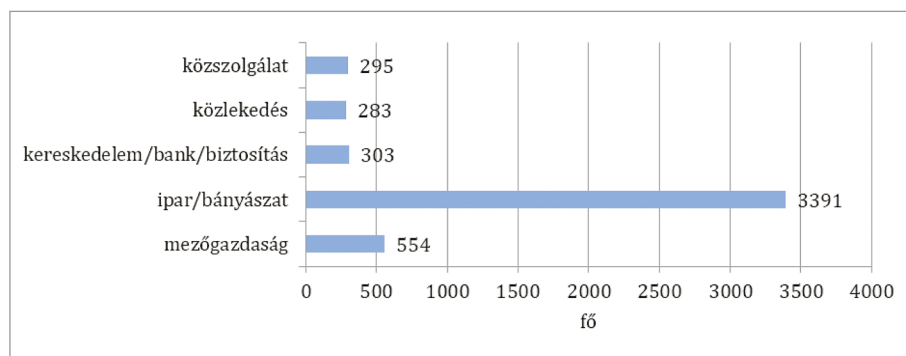
4. ábra: Dunakeszi lakosságának vallási megoszlása 1949-ben (fő)

sege 12.078 fő volt – magasabb, mint a népszámlálásban közölt szám, mert a vallási statisztikában még a nagyobb területen elhelyezkedő települést mérték.⁹

Az 1949. évi foglalkozásstatisztikai adatok még nem követik a későbbi népszámlálási felvételek foglalkozási kategóriarendszerét, ezért önálló bemutatásuk szükséges.¹⁰ A népességet foglalkozási főcsoport és foglalkozási viszony szerint sorolták be. A 12.078 főnyi összlakosságból Dunakeszin összesen 5847 kereső számított családfenntartónak. 1941-hez viszonyítva enyhén csökkent a mezőgazdasági keresők aránya, és a lakosság (keresők és eltartottak együttesen) mindössze 8,3%-ának biztosított jövedelmet. A háború utáni trendnek megfelelően, még dominánsabbá vált a település ipari jellege, hiszen az iparban és bányászatban foglalkoztatott keresők részesedése 46,6%-ról 70%-ra emelkedett, a lakosság 59,8%-ának az egzisztenciája kapcsolódott e szektorhoz. A kereskedelem, a bank és a biztosítás adta a népesség 5%-ának, a közlekedés 6%-nak, a közszolgálat 5,8%-nak a megélhetését.

5. ábra: Dunakeszi kereső lakosságának megoszlása foglalkozási főcsoportonként (1949)

A gazdasággal bírók közel háromnegyede (73,2%) a szűkös megélhetést lehetővé tevő 5 hold alatti kis- és törpebirtokkal rendelkezett, akik többnyire munkaerejük bérbeadására kényszerültek. Csupán hét gazdaság mérete érte el a 25-50 kataszteri hold közötti tartományt (1,4%).¹¹ Számarányukból kifolyólag a kis- és törpebirtokosok köréből került ki a mezőgazdasági keresők (önállók és segítő családtagjaik) többsége is.

1949 és 1990 között a népesség gazdasági aktivitása a következőképp alakult.¹²

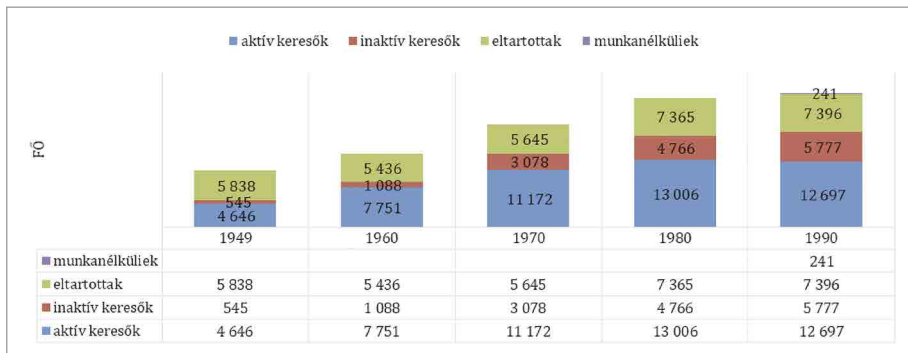
⁹ VALLÁSI ADATOK II. 1997. 50.

¹⁰ NÉPSZÁMLÁLÁS 1949. VIII. 366–369.

¹¹ NÉPSZÁMLÁLÁS 1949. III. 391.

¹² NÉPSZÁMLÁLÁS 1990. XVI. 24–25.

6. ábra: A dunakeszi népesség gazdasági aktivitása (1949–1990)

Az aktív keresők 1949-ben az össznépeség 42,1%-át alkották. Az iparosodás és a kétkeresős családmódel általánossá válása növelte arányukat, amely Dunakeszin a vizsgált periódusban 1970-ben tetőzött 56,15%-os részesedéssel. Ezt követően – egy évtizeddel megelőzve az országos folyamatot¹³ – viszont csökkent, és 1990-re már csak 48,6% volt a népességben belüli arányuk. 1949-ben az inaktív keresők (nyugdíjasok, bérbeadásból élők) aránya csupán 4,94% volt, ami folyamatosan emelkedve 1990-re elérte a 22,1%-ot. A növekedéshez lényegesen hozzájárult az, hogy 1967-től az inaktív keresők köre számottevően bővült a gyermekgondozási segélyen (gyes) lévő kismamákkal, továbbá, hogy 1985-től a gyermekgondozási díjat (gyed) is bevezették, így a kisgyermekes édesanyák nagyobb köre élhetett ezzel az új lehetőséggel. Az eltartottak aránya 1949 és 1970 között jelentős mértékben csökkent (52,9%-ról 28,4%-ra), és 1990-ben is megmaradt a 28,3%-os értéken. A rendszerváltoztatás Dunakeszin is együtt járt a munkanélküliség (241 fő) megjelenésével. Az aktív keresők megoszlását gazdasági ágak szerint 1960–1990 között a 7. ábra grafikonja tárja elénk a városról.¹⁴

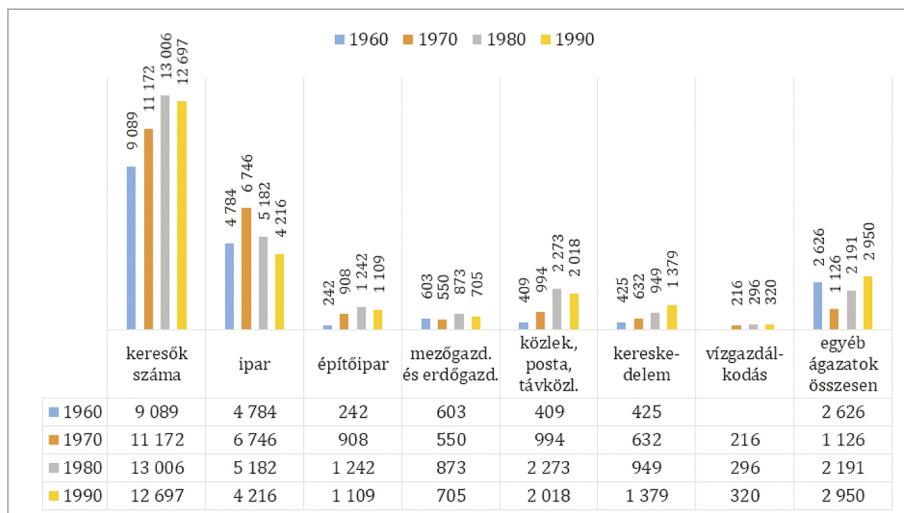
Az adatokat elemezve megállapítható, hogy továbbra is az ipari (és építőipari) szektorban dolgoztak a legtöbben a vizsgált időszakban. Dunakeszi – a budapesti agglomeráció településeinek többségétől eltérően – számos üzemmel is rendelkezett (vasúti kocsik gyártása és javítása, finommechanikai ipar, konzervipar, építőipar), ami jelentős mértékben növelte a helyi foglalkoztatást.¹⁵ Ennek ellenére az 1970-es népszámláláskor mért csúcsertékhez képest az ipar részesedése folyamatosan csökkent, és 1990-ben már csak a keresők 33%-a kapcsolódott hozzá. Az építőipar a munkaerő 8-10%-át szívta fel az 1970–1990-es népszámlálási adatok szerint, míg a mezőgazdaság és erdőgazdálkodás 4,5-7%-ot. Számottevő mértékben gyarapodott a szolgáltató szektor részesedése: a közlekedés,

¹³ VALUCH, 2002. 96.

¹⁴ NÉPSZÁMLÁLÁS 1960. III.c. 125.; NÉPSZÁMLÁLÁS 1990. XVI. 30.

¹⁵ Erről ld. a *Dunakeszi gazdaságtörténete 1950 után c.* fejezetet.

7. ábra: Dunakeszi kereső lakosságának megoszlása gazdasági áganként (1960–1990)

posta és távközlés ágazatában az 1970-es 9%-ról 1990-re 16%-ra emelkedett a foglalkoztatottak aránya, míg a kereskedelmi dolgozók aránya ugyanezen két időpontban 6%-ról 11%-ra növekedett.

1990-ben Dunakeszi társadalmi rétegződésének érdekes alakulását figyelhetjük meg a Pest megyei népszámlálási kötet egyik táblájában, ahol az aktív keresők foglalkozási főcsoportjait és a dolgozók beosztását rögzítették.¹⁶ Az összes aktív keresők 61,9%-a fizikai foglalkozású volt 1990-ben. Közülük a legmagasabb az ipari foglalkozásúak aránya, ezt követte az építőipar részesedése. A közlekedés, posta és távközlés területén foglalkoztatottak a fizikai munkások 7,8%-át tették ki, a kereskedelem és vendéglátóipar a fizikai foglalkozásúak 9,6%-ának, míg a mezőgazdaság 3%-uknak biztosított munkát. A vízgazdálkodás, egészségügy és szolgáltatás területén dolgozók aránya a fizikai munkásokon belül 4,4%, az anyagmozgatók, gépkezelők és árukezelők részesedése 5,4% volt. Egyéb fizikai munkaterületen tevékenykedett a fizikai foglalkozásúak 13,9%-a. Az aktív keresők másik nagy csoportját (38,1%) a szellemi foglalkozásúak tették ki. A következőképp oszlottak meg: műszaki foglalkozásúak (22,5%); igazgatási, gazdasági területen foglalkoztatottak (26,1%); egészségügyi és kulturális foglalkozásúak (17,9%); számviteli és ügyviteli dolgozók (33,4%). A szellemi foglalkozásúak beosztás szerint a következő csoportokat alkották: vezető, irányító (24,2%); beosztott ügyintéző (57,3%); beosztott ügyviteli dolgozó (17,5%). Önálló foglalkozásúként és segítő családtagként 1,05% tartozott még a szellemi foglalkozást űző dunakesziek közé.

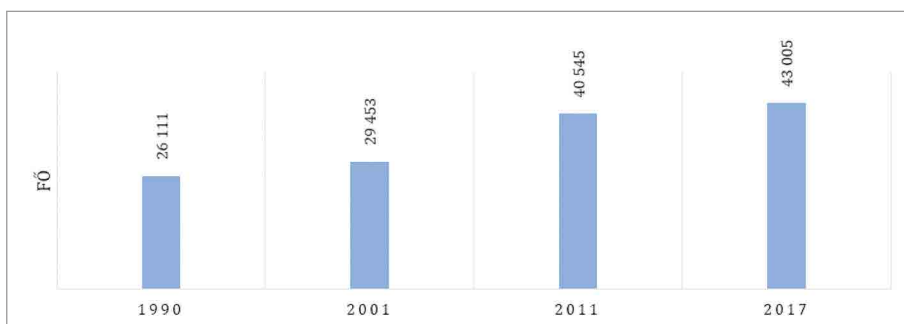
¹⁶ NÉPSZÁMLÁLÁS 1990. XVI. 336–337.

Dunakeszi a rendszerváltozás után (1990–2017)

Az 1990 utáni 27 esztendő demográfiai jellemzéséhez a 2001. és a 2011. évi népszámlálások kötetei használhatók. Az 1990–2001 közötti főbb népmozgalmi adatokról a 2001. évi census Pest megyei kötete kínálkozik forrásul.¹⁷ Dunakeszi népmozgalmi adatait a 2001–2011 közötti időszakra, sőt, 2012–2017-re is a KSH weboldalán, a Tájékoztatói adatbázis területi statisztikájában lehet nyomon követni.¹⁸ A legfrissebb népességi adatokat a városról a *Magyarország közigazgatási helynévkönyve* című KSH-kiadvány közli.¹⁹

1990-ben Dunakeszi lakónépességként 26.111 embert számláltak meg, ami 2001-re 29.453 főre emelkedett. 2011-ben – 37,7%-os népességnövekedés révén, egyfajta népességrobbanást okozva – fölűszórt 40.545 személyre. 2017. december 31-én a lakosság száma már elérte a 43.908 főt.

8. ábra: Dunakeszi lakónépessége (1990–2017)

A népsűrűség (egy négyzetkilométerre jutó lakosok száma) 1990-ben 840,7 volt, 2001-ben, 948,3-ra emelkedett, ami az országban kiemelkedően magasnak számított. Tehát tizenegy év elteltével csaknem 108 emberrel több lakott egy négyzetkilométeren, mint korábban. 2011-re a gyors ütemű népességnövekedés következtében a népsűrűségi mutató is 1305,4 fő/km²-re ugrott, ami Pest megyében is az elsők közé helyezte a várost. A mutató 2017-ben tovább emelkedett 1360,9-re, a második legsűrűbben lakott várossá duzzasztva a járásközpontot Pest megyében.²⁰

1990–2001 között az élve születések száma 3149 volt, ami kevesebb, mint a halálozások (3364 veszteség) száma. Éppen ezért a természetes szaporodás fogyásba fordult, -215 fővel. E tekintetben és ebben az idő-

¹⁷ NÉPSZÁMLÁLÁS 2001. VI. 68–69., 78–79.

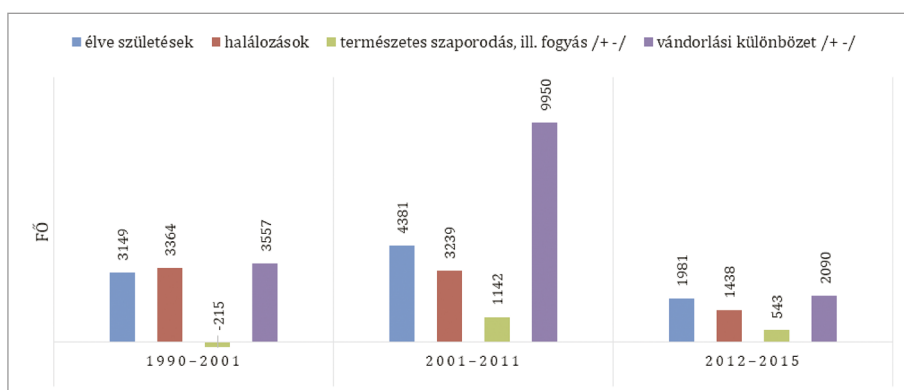
¹⁸ *Népszámlálási adatok 2011-es településszerkezetben, járással*, <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/ha/Viewer.jsp> (letöltve: 2015. október 12.)

¹⁹ *Magyarország közigazgatási helynévkönyve, 2017 január 1.*, Bp., KSH, 2017. 68. http://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk_2017.pdf (A letöltés ideje: 2017. november 5.)

²⁰ *Magyarország közigazgatási helynévkönyve 2017. január 1.*, Bp., KSH, 2017. 68. http://www.ksh.hu/docs/hun/hnk/hnk_2017.pdf (A letöltés ideje: 2017. november 5.)

szakban Dunakeszi is követte az országos tendenciát. Népeségfogyás azonban mégsem következett be, mert a vándorlási különbözet, a 3557 főnyi új beköltöző, bőven pótolta a természetes fogyást. Az agglomerációs övezetben a népesség természetes fogyását 1994-től jelentős vándorlási többlet egészítette ki, így összességében az itt élők száma 28%-kal emelkedett.²¹ A 2001–2011 közötti utolsó népszámlálási ciklusban az élve születések száma 4381, a halálozásoké 3239 volt. Így a természetes szaporodás 1142 fős nyereségként, a vándorlási különbözet pedig 9950 új lakos személyében jelentkezett Dunakeszin. A 2012–2015. évben 1981 gyermek születése mellett csak 1438 fő hunyt el, így tehát a természetes szaporodás négy év alatt 543 fő volt. Vándorlási különbözetként pedig 2090 új lakos betelepődését regisztrálták.²²

9. ábra: Népmozgalmi adatok (1990–2015)

A kedvező demográfiai helyzetet a korcsoportos bontás képes relevánsan bemutatni.²³ 2001-ben a 0–14 évesek a népesség 16,3%-át, 2011-ben 18%-át tették ki. A 15–39 éves korosztály 2001-ben a lakónépesség 37%-át adta, 2011-ben valamivel magasabb, 38,3% volt a részesedése. A 40–59 évesek korcsoportja 2001-ben a lakosság 29,7%-át adta, 2011-ben 25,6%-ot ért el az aránya. A 60–69 évesek 2001-ben a népesség 9,1%-át, 2011-ben 9,9%-át alkották, míg a 70 év fölöttiek 2001-ben és 2011-ben a város lakóinak csupán 8%-át adták ki.

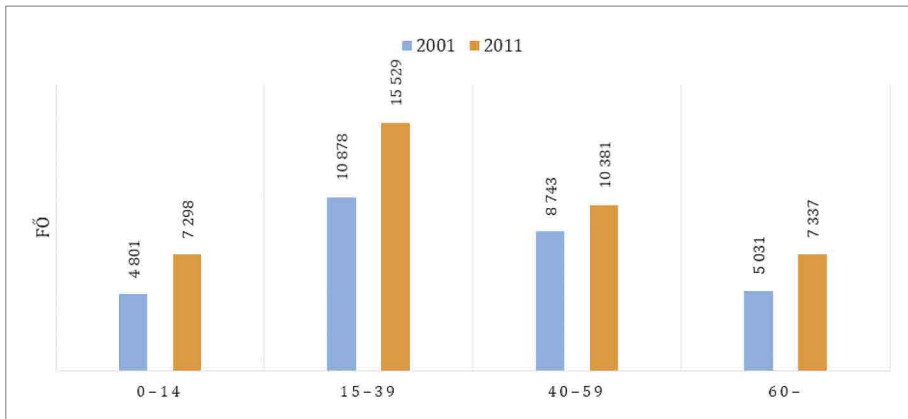
Megállapítható tehát, hogy a város népességének korfája kedvezően fest, mert a fiatalabb és a középkorú korosztályt jóval többen képviselik, mint az idősebb nemzedéket. Tíz év alatt – alapvetően a bevándorlásnak köszönhetően – fiatalodott a város korfája, mert a 14 év alatti korosztályban 2011-ben 2497 gyermekkel több élt, mint 2001-ben, és a népesség

²¹ BRINSZKYNÉ, 2006. 6.

²² *Éves településstatistikai adatok 2015-ös településszerkezetben*, <http://statinfo.ksh.hu/Statinfo/ha/Viewer.jsp>. A letöltés ideje: 2017. november 7.)

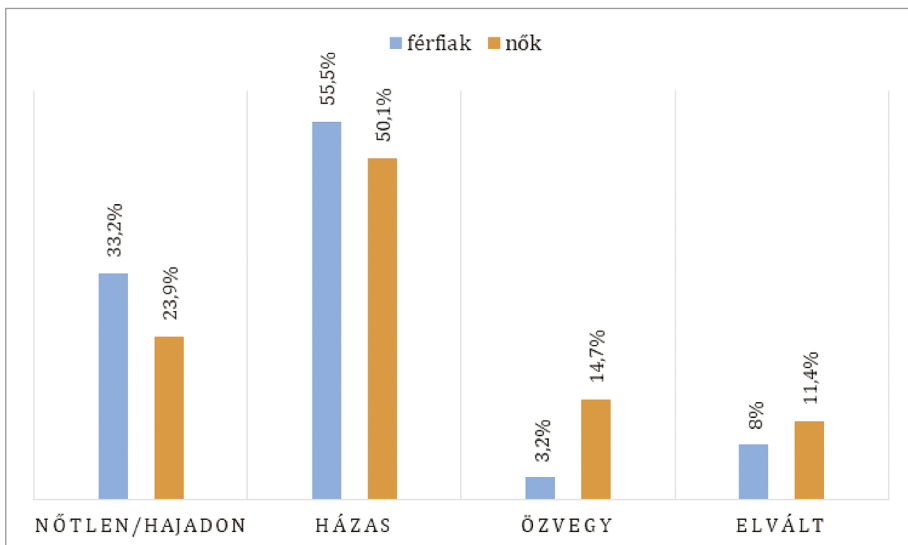
²³ NÉPSZÁMLÁLÁS 2001. VI. 98–99.; NÉPSZÁMLÁLÁS 2011. III. 145.

10. ábra: A lakosság korosztályonkénti megoszlása (2001–2011)

belüli arányuk is kedvezőbb volt, mint korábban. A 15–39 éves korosztály szintén megerősödött 2011-re. A 40–59 évesek az előző népszámlálásban a népességen belül 3%-kal magasabb arányt képviseltek, így a fiatalabbak felé mozdult el a város népességének korösszetétele. Biztató jövőt ígér a 14 év alatti korcsoport és a 70 év felettek összevetése. Aszerint több mint kétszer akkora a fiatalkorúak száma és a lakosságon belüli aránya, mint a 70 éven felülieké. Ugyanakkor az előző évtizedekkel összehasonlítva

11. ábra: A 15 évesnél idősebb népesség családi állapot és nemek szerinti bontása (2001)²⁴

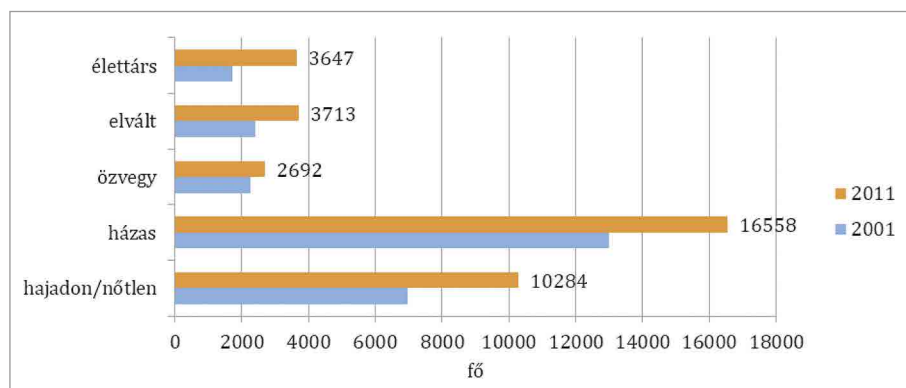

²⁴ NÉPSZÁMLÁLÁS 2001. VI. 138–139.

kiderül, hogy tovább csökkent a 0–14 évesek aránya (amely 1949-ben 22% volt), és lassú ütemben emelkedett az idősebb korosztály részesedése (1949-ben még 11% a 60 felettiiek részesedése), tehát – az agglomeráció más településeihez hasonlóan – folytatódott a népesség elöregedése, ha kisebb mértékben is.²⁵

A 11. ábrán jól látszik, hogy mind a hajadonok, mind pedig a házas nők arányukban kevesebben voltak, mint az azonos életállapotú férfiak. Az özvegy nők viszont ötször többen voltak, mint az özvegy férfiak; és az elvált nők száma is jóval több, mint az elvált férfiaké. Az élettársi kapcsolatban azonban szinte egyforma számban és közel azonos arányban éltek nők (858 fő; 6,6%) és férfiak (862 fő; 7,4%). A 2011-es népszámlálás mellőzi a nemek szerinti bontást, ám így, összességében is figyelemre méltó változást mutat.²⁶ A nőtlenek és hajadonok csoportja az utolsó censzuskor a népesség 30,9%-át adta, 2,4%-os növekedést hozva létre tíz év során. A házasok 2011-ben a jelzett lakosság 49,8%-át képviselték, míg 2001-ben arányuk még 52,7% volt. Így hát elsőnek azt állapíthatjuk meg, hogy 2,9%-os csökkenést regisztráltak Dunakeszin a házas állapotúak körében 2011-ben az előző népszámláláshoz képest. Az özvegyek részesedése 2011-ben 8,1%-ra emelkedett a tíz évvel korábbi 6,5%-ról, és növekedett az elváltak aránya is: 9,8%-ról 11,2%-ra. Jelentős növekmény mutatkozott az élettársi kapcsolatban élők esetében: az ezredfordulón 7%, míg 2011-ben már a vizsgált populáció 11%-a élt ilyen kapcsolatban. A Dunakeszin a családi állapot kapcsán ismertetett adatok illeszkednek az országos tendenciákhoz. Az 1990-től 2011-ig eltelt időszakban ugyanis szinte megháromszorozódott a tartós élettársi kapcsolatban élők száma Magyarországon, 250.000-ről 740.000-re növekedett, ami együtt járt a házasságban élők számának csökkenésével, illetve az elváltak, nőtlenek és hajadonok számának megugrásával. Az özvegy nők nagyobb száma

12. ábra: Dunakeszi lakossága családi állapot szerint (2001–2011)

²⁵ BRINSZKYNÉ, 2006. 9.; VALUCH, 2015. 45.

²⁶ NÉPSZÁMLÁLÁS 2011. III. 155.

viszont két okból ered, egyrészt abból, hogy a férfi és női népesség élet-tartama eltérő, másrészt pedig magas a középkorú férfiak halandósága. A házasságkötések száma a modernkori társadalmakban bekövetkezett életmód- és mentalitásváltozás miatt csökken, a szociológiai kutatások ugyanakkor még mindig egyértelművé teszik, hogy a házasság pozitív megítélése változatlan maradt. A házasságok és a születések számának csökkenése kapcsolódik egymáshoz: bár a kevesebb házasságból kevesebb gyerek is születik, a népesedési folyamatok alakítása sokkalta jobban kötődik az éppen aktuális kormányzat szociális, foglalkoztatási és egészségügyi intézkedéseéhez. A népességfogyás csökkentésének másik eleme pedig a halandóság mérséklése, amely szintúgy az egészségügy kérdéskörébe tartozó jelenség.²⁷

Az iskolázottságot vizsgáló statisztika is hű képe lehet a második évezred eleji, főváros közeli település szellemi állapotának.²⁸ A budapesti agglomeráció lakossága iskolai végzettség tekintetében kedvezőbb összetételű az országos átlagnál. A fővárosban és a vonzott települések háromnegyedében az országos átlagnál (49%) többen rendelkeznek legalább középiskolai érettségivel a felnőttek körében, a 19%-os országos átlaggal szemben a 25 évesek és idősebbek 24%-a rendelkezett egyetemi vagy főiskolai oklevéllel. Különbség továbbá, hogy a férfiaknál az országonál valamelyest nagyobb a diplomások aránya, mint a nők körében.²⁹

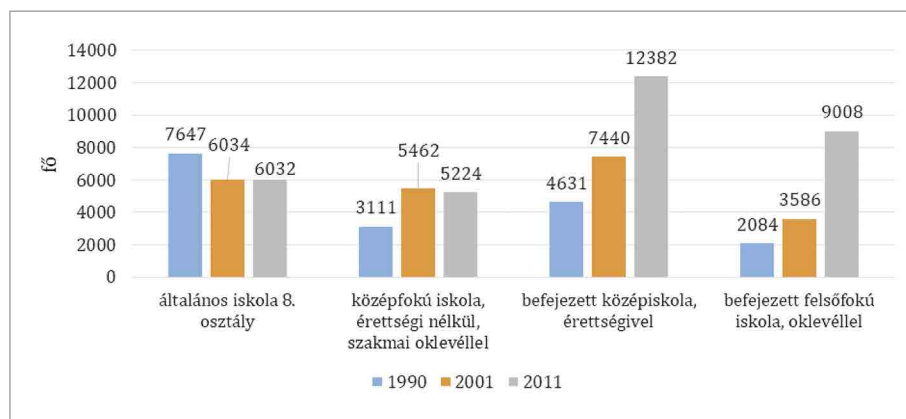
A 7 éves és idősebb populáció legmagasabb iskolai végzettség szerinti tagozódása az alábbi tényeket mutatja meg Dunakeszi városáról. Ez a csoport 2001-ben 27.511, 2011-ben már 36.355 lakosból áll. 2001-ben közülük az általános iskola első évfolyamát sem végezte el kb. 1,5%-nyi gyermek és felnőtt, ami 1% körüli értékre csökkent 2011-ben. (Az írástudatlanokról nincs külön statisztika!) Az általános iskola 1–7. évfolyamát 2001-ben a vizsgált csoport 13,98%-a végezte el, ami 2011-re 9,1%-ra esett vissza. Hasonló csökkenés mutatható ki a 8. osztályt befejezők arányában is: 2001-ben 21,9%-nyian, 2011-ben 16,6%-nyian voltak. Érettségi nélküli középiskolai végzettsége az iskolaérett lakosság 19,85%-ának volt, míg érettségivel a szignifikáns lakosság 27%-a rendelkezett 2001-ben. A középiskolában érettségi nélkül, esetleg szakmai oklevéllel végzettek aránya 14,3%-ra csökkent 2011-ben. Így feltételezhető, hogy az érettségivel nem rendelkező, de középiskolát végzettek közül is továbbtanulhattak, hiszen az érettségizettek száma jelentősen megugrott, 2011-ben 34%-ot tett ki. 2001-ben oklevél nélküli főiskolai és/vagy egyetemi végzettséggel 2,7% bírt, míg okleveles főiskolai, egyetemi végzettséggel a vizsgált csoport 13%-a. A felsőfokú diplomások aránya a 7 évesnél idősebb városi lakosság 24,7%-ra növekedett 2011-ben, ami igen magas iskolázottsági szintemelkedést mutat.

²⁷ VALUCH, 2015. 48–51.

²⁸ NÉPSZÁMLÁLÁS 2001. VI. 158–159.; NÉPSZÁMLÁLÁS 2011. III. 160.

²⁹ AGGLOMERÁCIÓK, 2014. 33–34.

13. ábra: A 7 év fölöttiek legmagasabb iskolai végzettsége Dunakeszin (1990–2011)

Az egypártrendszer idejének népszámlálásaira jellemző volt, hogy a vallási-felekezeti hovatartozást nem vették figyelembe. E gyakorlaton csak a 2001. évi népszámlálás változtatott.³⁰ Ekkorra – tekintettel az előző korszak valláspolitikai irányelveire (támadások a vallásukat gyakorlók ellen, az iskolai vallásoktatás megszüntetése stb.) – Dunakeszi vallásfelekezeti térképe teljesen más képet mutatott, mint 1949-ben.³¹ 1949-ben a katolikusok számaránya a lakosság 82,5, míg 2001-ben 48,2%-át (14.187 fő) tette ki. Ebből római katolikusok 13.687-en voltak, ami a lakosság 46,47%-át jelentette 2001-ben. A reformátusok a lakosság 14, az evangélikusok 2%-át képviselték. 5491 ember vallotta magát egyházhoz, felekezethez nem tartozónak, ami a lakosság 18,6%-át adta. „Nem kíván válaszolni, ismeretlen” kategóriát jelölt meg a lakosok 15,8%-a.

A vallási, felekezeti megoszlás viszont 2011-re a nagy történelmi egyházak tekintetében újabb jelentős csökkenést hozott.³² A katolikus hívek aránya a népességen belül 29%-ra csökkent, a római katolikusoké 28%-ra. A reformátusok aránya is jelentősen visszaesett, 8,76%-ra, míg az evangélikusoké – a létszámnövekedés ellenére – 1,5% alá csökkent. A felekezethez nem tartozók száma viszont megugrott, így már a lakosság 21,84%-a sorolta e csoportba magát. Egy új rubrikában ateistának vallotta magát 1089 ember (2,69%). A „Nem kívánt válaszolni, nincs válasz” kategóriába 13.811 ember (34%) került. Így ezen választ adók száma több lett, mint a katolikusoké összesen. Fölmerül a kérdés: valós lehet a népesség ilyen irányú elfordulása a történelmi egyházaktól vagy inkább másról van szó? Mivel országosan is hasonló csökkenést mutatott a statisztika, a történelmi egyházak vezetőinek többsége, így a Magyar Katolikus Püspöki

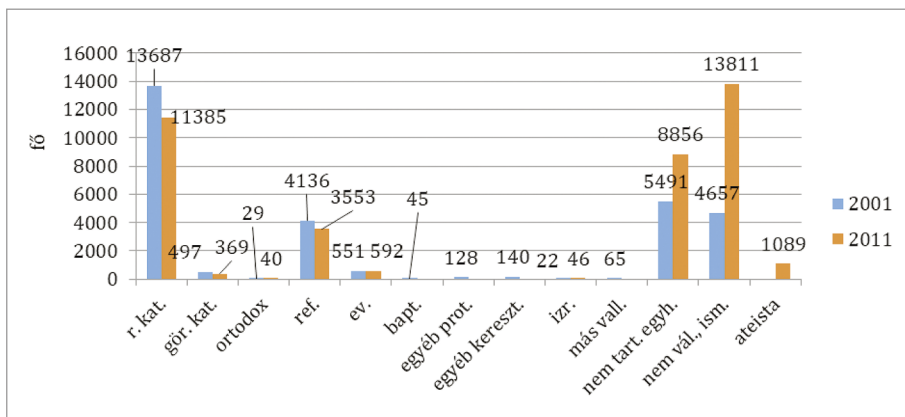
³⁰ NÉPSZÁMLÁLÁS 2001. VI. 178–179.

³¹ A vallási kérdéshez ld. az *Egyházi élet Dunakeszin a 20. század második felében* c. fejezetet.

³² NÉPSZÁMLÁLÁS 2011. III., 183.

Kar is kétségbe vonta a népszámlálási kérdőív felekezeti statisztikájának valóságghű kitöltését, illetőleg az adatok összevethetőségét az előző népszámlálásokkal.³³

14. ábra: Dunakeszi lakosainak vallási megoszlása (2001–2011)

A rendszerváltozástól a 2011. évi népszámlálásig eltelt huszonegy év alatt a település társadalmi rétegződése jelentősen megváltozott. Ezen időszak első tizenegy évének gazdasági aktivitási vizsgálatával a 2001. évi census Pest megyéről szóló kötetében találkozhatunk.³⁴ 1990-ben, a rendszerváltozás hajnalán a város lakónépességében a foglalkoztatottak aránya 48,6% volt, ami a 2001-es népszámláláskor 43,9%-ra csökkent, 2011-ben pedig 45,8%-ot ért el a részesedésük. A munkanélküliség rovatba először 1990-ben került adat a szocialista „teljes foglalkoztatás” után. Ekkor a munkanélküliek közé még csak 241 embert soroltak, ami a lakosság 0,1%-át sem érte el, 2001-re viszont több mint háromszorosára nőtt a számuk, és a lakosság 2,6%-át érintette. Az emelkedő tendencia folytatódott, és 2011-re már 4,5%-ra ugrott fel arányuk. A 2010–2015 közötti időszakban³⁵ hullámzó mozgást regisztráltak. Eddig a népszámlálások a „munkanélküli” fogalmat használták, ám ezután a munkaerőstatisztikában áttértek a „nyilvántartott álláskeresők” definíciójára, amely már a munkához nem jutók szűkebb körére vonatkozik. Az iskolai végzettség szerint a nyilvántartott álláskeresők legtöbbször 2010–2015 között nem az iskolázatlanok közül került ki, ahogy az talán az általános vélekedés alapján várható lett volna,

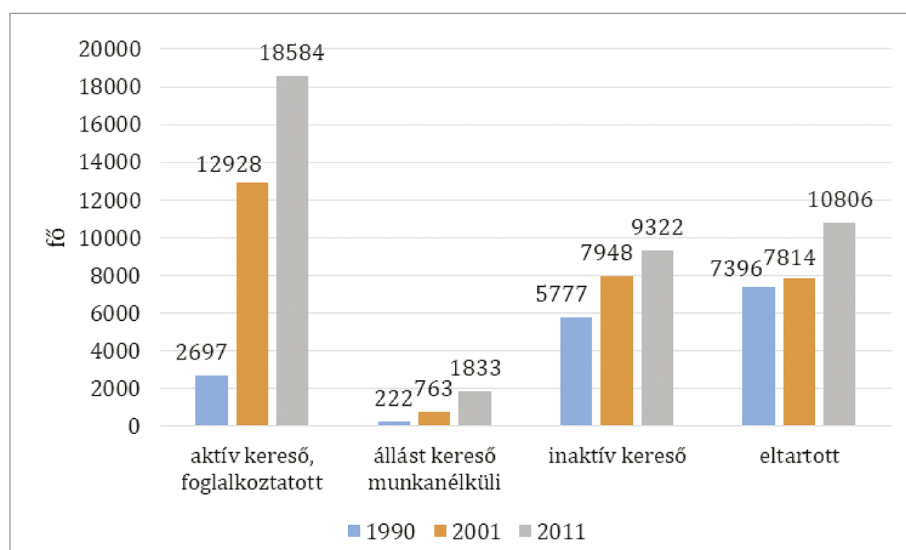
³³ Az MKPK Titkárságának közleménye a 2011. évi népszámlálás végleges adatai kapcsán, Bp., 2013. március 13. <http://www.katolikus.hu/pda/cikk.php?h=1934> (A letöltés ideje: 2015. november 23.)

³⁴ NÉPSZÁMLÁLÁS 2001. VI., 208–209., 218–219. NÉPSZÁMLÁLÁS 2011. III. 166.

³⁵ A 2010–2015 közötti időszakra vonatkozó adatokat a KSH internetes felületén, a Tájékoztatói adatbázisban találhatjuk meg. Éves településstatisztikai adatok 2015-ös településszerkezetben: Munkanélküliségi adatok, <http://ksh.hu/Statinfo/ha/Viewer.jsp> (A letöltés ideje: 2017. november 7.)

hanem a szakközépiskolai, a technikumi és a gimnáziumi végzettségűek köréből. A legtöbb középfokú végzettségű munkanélküli 2010-ben volt mérhető (433 fő), 2015-re számuk jelentősen csökkent (256 fő). A szellemi vagy fizikai foglalkozásuk közül pedig a fizikai foglalkozást végzőknek kellett főként munkát keresniük. A nyilvántartott pályakezdő álláskereső száma 27 és 68 fő között mozgott, de 2015-re 19 főre csökkent. Az inaktív keresők a dunakesziek 22,1%-át, az eltartottak a városi népesség 28,3%-át alkották 1990-ben. Arányuk 2001-ben egyaránt a 26,9%-ot érte el, és nem változott jelentős mértékben a 2011-es népszámlálás adatai szerint sem: az inaktív keresők ekkor Dunakeszi lakosságának 23%-át, az eltartottak 26,7%-át tették ki. Összességében a budapesti agglomeráció, így Dunakeszi foglalkoztatási helyzete is kedvezőbb képet mutat az országosnál, mivel 2011-ben a foglalkoztatottak aránya a népességben belül magasabb, míg a munkanélkülieké, inaktív keresőké és eltartottaké alacsonyabb volt a Budapest környéki településeken. Települési szinten Herceghalmon volt a legnagyobb a foglalkoztatás, amit Telki, Nagytarcsa és Dunakeszi követett.³⁶

15. ábra: Gazdasági aktivitás Dunakeszin (1990–2011)

A népesség társadalmi mozgását, rétegződését jól mutatják a foglalkoztatottak foglalkozási főcsoportok szerinti táblázatai. A 2001. évi gazdasági helyzetet Pest megye népszámlálási anyagának második kötetében találjuk.³⁷ A településen 2001-ben a foglalkoztatottak 24,3%-a vezető értelmiségiként tevékenykedett, míg egyéb szellemi foglalkozásuként dolgozott a

³⁶ AGGLOMERÁCIÓK, 2014. 34.

³⁷ NÉPSZÁMLÁLÁS 2001. VI. 228–229.

lakosság további 25,5%-a. Kiugró részesedésük tovább emelkedett 2011-re, így elérte a 30,4, illetve 30,2%-ot. A szolgáltató szektorban 2001-ben a dunakesziek 15,4%-a dolgozott, és közel azonos arányt, 15,9%-ot tettek ki 2011-ben is. 2001-ben még az iparban, építőiparban foglalkoztatott munkavállalók száma volt a legnagyobb – 27,5%-os részesedéssel az összfoglalkoztatásból, ami tíz év alatt nagyot zuhanva 16,9%-ra szorult vissza. A mezőgazdaságban és erdőgazdálkodásban foglalkoztatottak száma mindkét népszámlálás alkalmával elenyésző volt, a népesség csupán kb. fél százaléká dolgozott ebben az ágazatban. Az egyéb foglalkozásúak 2001-ben 6,7%-os részt képviseltek, 2011-ben 5,8%-ot. A 2011-es adatok tükrében Dunakeszi minden foglalkozási főcsoport részesedési arányát tekintve belesimult az agglomerációs települések körébe.³⁸

Mindezen adatok ismeretében elmondható, hogy a város lakossága folyamatosan növekedett, így a kézirat lezárásának időpontjában (2017. december 31.) mintegy 43.908 ember élt a településen.

³⁸ AGGLOMERÁCIÓK, 2014. 34.

EGYHÁZI ÉLET DUNAKESZIN A 20. SZÁZAD MÁSODIK FELÉBEN

A különböző egyházak és felekezetek helyzete a Szovjetunióban és a szovjet érdekszférában – közöttük a kelet-európai kommunista diktatúrákban – sok szempontból hasonlóságot mutatott. Ugyanis a marxizmus – mint a rendszer ideológiai alapja – nem kezelte differenciáltan a vallásokat, hanem mindegyiket manipulációs technikának és az elnyomás eszközének tekintette, amelyek hátráltatják az osztályharc kibontakozását,¹ így megszüntetésük az alapvető célok egyike lett. Ennek következtében a második világháborút követően a keresztény egyházak és az állam közötti kapcsolat gyökeresen megváltozott. A katolikus egyház tudott a legtovább ellenállni a kommunista párt politikájának, mivel a főpapság elutasító állásfoglalásán túl külpolitikai tényezőként a Vatikánnal is szembe kellett nézniük az állami vezetőknek.² 1950-ig a szocialista tömb országai megszakították a diplomáciai kapcsolatot a Szentszékkal, Magyarország esetében mindez már 1945 áprilisában megtörtént: Angelo Rotta apostoli nuncius kiutasításával.³ A szovjet minta szerint Magyarországon is megroppantották az egyházak gazdasági stabilitását, államosították az egyesületeket és oktatási intézményeket (korábban az országban a 6500 iskolának nagyjából fele a katolikus egyházhoz tartozott⁴), és kiiktatták az ellenállást tanúsító egyházi vezetőket az egyház éléről és az országos közéletből egyaránt. 1948-ban a református egyház Egyetemes Konventjének elnökét, Ravasz Lászlót lemondatták, ugyanezen évben Ordass Lajos evangélikus püspököt koncepciós perben elítélték, a katolikus hercegprímást, Mindszenty Józsefet 1949 februárjában, szintúgy koncepciós perben vetették börtönbe. A tervezett program végrehajtása a katolikus egyház vonatkozásában nehezebbnek bizonyult – tekintettel arra, hogy a katolikus főpapság a Szentszéktől kapja kinevezését. Ezért például Mindszenty József bíborost is csak bebörtönzéssel lehetett félreállítani. A személyes vagyon nélküli szerzetesség megtörése is csak erőszak útján volt megvalósítható.⁵ A katolikus egyházszerkezettel ellentétben a protestáns felekezetek esetében a vezetők és tisztviselők választás útján kerültek a gyülekezet élére, így a pártvezetés ezt kihasználva a választások befolyásolásával tudta a kiszemelt személyeket pozícióba juttatni. Ezután az egyházkerületek összevonásával, egyházkormányzati úton távolították el a rendszer szempontjából veszélyesnek ítélt lelkészeket.⁶ Az egyházak elleni küzdelem eltérő stratégiájának tudatos megszervezését Kállai Gyula úgy

¹ GÁRDONYI, 2012. 332.

² KÁLMÁN, 2010. 19.

³ SZABÓ, 2010a 39–40.

⁴ ROMSICS, 2010. 326.

⁵ KÁLMÁN, 2010. 21.

⁶ KÁLMÁN, 2010. 20–21.

foglalta össze, hogy a megegyezés a protestánsokkal hivatkozási alap lehetett a katolikusoknál, üldözni pedig elsősorban a katolikusokat kell, amiből majd tanulnak a protestánsok is.⁷

Az államhatalom a keresztyény felekezetekkel aláírt, kikényszerített megállapodás után, 1951 májusában felállította az Állami Egyházügyi Hivatalt (ÁEH), amellyel egyidejűleg minden megyében kiépült az egyházi szakigazgatási szervezet. Az 1954-ben meghozott jogszabályok alapján a megyei tanácsok végrehajtó bizottságának szerveként működött az egyházügyi adminisztráció, amelynek felügyelete és irányítása az ÁEH elnökének kezében összpontosult. Minden megyében egyházügyi főelőadót neveztek ki, akinek elsődleges feladatai közé tartozott az állam egyházpolitikai elveinek gyakorlati megvalósítása, a felekezetek állami támogatásával kapcsolatos ügyeinek intézése, a hitoktatás és az egyházi intézmények ellenőrzése, valamint vélelmezési, javaslatvételi joga volt a személyi kinevezések esetén, beleszólhatott a vagyoni jogi kérdésekbe és az építkezésekbe is.⁸

Pest megyében a tárgyalt korszakban három személy, Csala László (1951–1957), Udvardy János (1957–1975) és Lukács József (1975–1989) töltötte be az egyházügyi titkár pozícióját. Ők hivatali idejük alatt jelentéseket is írtak a belügy számára, azok tartalmilag főképp a körmenetek, a búcsúk résztvevőinek számáról, a hittanra járó gyermekek arányáról, a papság hangulatáról és a felekezetek működéséről szóltak.⁹

A katolikus közösségek szétverése a Rákosi-korszakban

Az egyházak térdre kényszerítését a hatalomra kerülő kommunista vezetés szovjet mintára, különböző szinteken kezdte megvalósítani, amelyek politikai manipulációkban és adminisztrációs lépésekben mutatkoztak meg. A változások az egyházközségek szintjén is hatottak, így Dunakeszi esetében is komoly következményekkel jártak. Elsőként az állam radikális földreformot hajtott végre, amely megfosztotta az egyházi intézményrendszert a működéséhez szükséges gazdasági alaptól. Az elvett javakat más forrásból nem pótolták, és az egyházak még a világi földbirtokosoknak járó jelképes kárpótlást sem kaphatták meg. Később sor került helyi szinteken is a kisebb egyházi javadalmak elkobzására. A társadalom átformálása érdekében betiltottak minden olyan egyesületet és csoportot, amely nem kívánatos eszmeiséggel bírt. A betiltást követően a vallási közösségeket különösen nagy gonddal figyelték meg, gyanú esetén pedig a megfélemlítés módszereit alkalmazták. Az oktatás

⁷ KÁLMÁN, 2010. 21.

⁸ A későbbiekben egyházügyi tanácsos, majd 1974-től egyházügyi titkár a hivatalos megnevezése. A köznyelvben viszont sokszor csak „bajszos püspök” néven utaltak rájuk. ZÁBORI, 2004. 103–119.

⁹ ZÁBORI, 2004. 103–119.

terén is visszaszorították a keresztény értékrendet: egyfelől a fakultatív hitoktatás bevezetésével, majd annak adminisztratív akadályozásával, másfelől az egyházi intézmények államosításával. A katolikus egyházban az állam erőszakosan fellépett a szerzetesrendekkel szemben is: közösségeiket szétverték, a tagok szétszéledtek, sokukat pedig internálták. A nyílt üldözés mellett a belső megosztás és az egyházon belüli esetleges szakadás kiprovokálása érdekében létrehozták a békepapi mozgalmat, hogy egy, az államhoz lojális egyház képét lehessen felmutatni.¹⁰

A katolikus egyháznak ilyen körülmények közepette is meg kellett találni az életlehetőségeit és erőforrásait. Sok papnak okozott gondot, hogy az állam megszabta a vasárnapi mise időpontját egyes ünnepekkor, vagy el kellett hagyni a nagy megmozdulásnak számító körmenetet. A „nép lázításáért” papok és – ahogy azt már fentebb is láthattuk – egyházi vezetők is börtönbe kerültek, a lapokban folyt a negatív propaganda, aminek köszönhetően a hívek sem mertek a papsággal együtt tevékenykedni. Mindez a vidéki lelkipásztorok elmagányosodásához vezethetett, helyzetüket pedig tovább rontotta sokszor az is, hogy közlekedési lehetőségek nem engedték egymás látogatását, illetve a párt szemében minden ilyen összejövetel reakciós szervezkedésnek számított.¹¹

A papságnak ezek után szinte önerőből kellett megtalálnia lehetőségeit.¹² A Váci Egyházmegye levéltárának Dunakeszire vonatkozó iratait vizsgálva alátámasztható ez a megállapítás, mivel a legtöbb forrásban a plébánosok az építkezésekre vonatkozó engedélyeket vagy anyagi segítséget kérnek. Pénzügyi támogatást általában ritkán kaptak, így a plébániák a hívek hozzájárulásaira szorultak. A papság és az egyházmegye levelezéseiből kevés adat található az egyházközségek életével kapcsolatban, ilyen információk főképp a plébániák *Historia Domus*aiban olvashatók.

A második világháborút követő néhány évben még az újjáépítés reménye és vágya, a bizakodás és a lendület hatotta át a katolikus plébániák életét Dunakeszin és Alagon.

„A háború nyomasztó hangulata és az utána következő nehéz anyagi helyzet hatása alól felszabadult hívő sereg bizakodó és felemelt érzéssel tesz eleget vallási kötelességeinek, a háborúval járó sötét bűnök lassankint eltűnnek, s így a rend és a normális élet képe kezd kibontakozni.”¹³

– olvasható a Szent Mihály-templom *Historia Domus*ában, 1948-ban. Az újjáépítés szelleme hatotta át az alagi Szent Imre-plébánia háború utáni első éveit is az 1945 októberében ideérkező Vass Gyula plébános munkájának köszönhetően, bár a súlyos háborús károk beárnyékozták

¹⁰ GÁRDONYI, 2012. 335–336.

¹¹ GÁL, 1988. 83.

¹² GÁL, 1988. 84.

¹³ HD, 69.

a lakosok mindennapjait. Az új plébános nem vehette át a lovaregyleti kápolna mellett fekvő lelkészlakot az ott tartózkodó szovjet katonák miatt, viszont ideiglenesen szobát kapott a Spáring-házban.¹⁴ 1946 elején, a katonák távozásával, már be tudott költözni a lelképásztor a kápolna melletti otthonába, ahol Fichtner Károly lovaregyleti felügyelő és családja is élt.¹⁵ A plébániai közösség életében újra megalakultak azok a hitbuzgalmi egyesületek, amelyek a világháború miatt feloszlottak. Így létrejött a Legényegylet és a Dolgozó Lányok köre, amelyek vezetését a francia hadifogságból visszatért Szilvásy László kántor vállalta – feleségével. Minden hónapban előadásokat szerveztek és pénzt gyűjtöttek a templom felújítására. Hasonlóképpen újrakezdte működését a gyermekek számára a Szívgyárda,¹⁶ továbbá az Oltáregylet¹⁷ is, amelynek új tagjait dr. Kovács Vince váci segédpüspök avatta fel szép ünnepség keretében.¹⁸ Elkezdhette munkáját a Szent Imre-kórus, ami hamar szép sikereket ért el.¹⁹ Ugyancsak 1946-ban megalakult a Credo Egyesület, amelybe fiatal házasembereket és családapákat toboroztak. A plébános értesítése alapján sok jelentkező volt, és a munkáspártok tagjai közül is többen beléptek. Az avatást megelőzően P. Márk Ágoston Domonkos-rendi szerzetes tartott előkészítő konferenciát. Az egyesület létrejötté igazi missziós munka gyümölcse volt: ugyanis 65 új tag lépett be, közöttük sok olyan férfi, akik hosszú évek után ismét gyóntak és áldoztak.²⁰ Alag sokat köszönhetett az egyháznak ezen időszakban, mivel segélyszervezettel fenntartott kapcsolata útján, valamint a váchartyáni és rétsági plébánosok közreműködésével burgonyát és káposztát juttattak a lakosságnak.²¹

A háborút követő években még volt lehetőség helyi szinten arra is, hogy nagyobb tömeget megmozgató vallási ünnepeket szervezzenek. 1948-ban állították fel Alagon az első útszéli keresztet a Kossuth Lajos utca elején. Krasznai Lajos alkotását Csík József korábbi alagi plébános áldotta meg. Az év májusának utolsó napján este gyertyás zárandoklatot tartottak mindhárom katolikus templom hívei a lovaregyleti kápolnához.²²

Az 1948. évben nyíltan is megkezdődött az egyházközösségek üldözése. Alagon a háború után alakult közösségeket betiltották, a kántort

¹⁴ HD (Alag), 66.

¹⁵ HD (Alag), 69.

¹⁶ Jézus szívének tisztelétét középpontba állító, a vallásérkölcsi és a hazafias nevelés elmélyítésére létrejött szervezet 6-14 éves katolikus fiúk és leányok számára. (forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/S/Sz%C3%ADvg%C3%A1rda.html>)

¹⁷ Az egyesület kiemelt célja volt, hogy tagjaik közösen vegyenek részt imaórákon az Oltáriszentség előtt, illetve foglalkoztak az oltárok karbantartásával, díszítésével is. (forrás: <http://lexikon.katolikus.hu/O/olt%C3%A1regyes%C3%BClet.html>)

¹⁸ HD (Alag), 71.

¹⁹ HD (Alag), 73.

²⁰ VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966. 6081/46.

²¹ HD (Alag), 68.

²² HD (Alag), 77.

Nagykőrösre helyezték és a fiatalok lelkesedését a bizonytalanság váltotta fel. A Szent Imre-kórus helyett a József Attila-kórus működött, ami már nem egyházi, hanem világi egyesületként szerepelt. A plébánost fokozatosan megpróbálták kizárni a község életéből: a képviselőtestületben már nem kapott helyet, megvonták az iskolaszéki elnökségét, munkája a templom falai közé szorult.²³ Hasonlóképpen megszüntették a gyártelepi Jézus Szíve-templom egyházi csoportjait is, mint például az egyházi kórust, a Béke úti házban pedig beszüntették az egyházközségi hivatal működését. Ezért Delia István káplánnak rosszabb lakáskörülmények közé kellett költöznie, és a papi szolgálatának teljesítését megnehezítette a templomtól való nagy távolság.

1. kép: Delia István műhelytelepi plébános 1948-ban

(Felirat a hátoldalon: „Emlékül. Tisztelendő bácsinak első Szentáldozásom alkalmából. Dk, Műhelytelep, 1948. V. 6.”)

Megszűnt az Oltáregylet is, amely a tevékeny közösségi élet színtere volt: a tagok csoportos imaórák mellett az ünnepek előkészítésében, a terítők és más kézimunkák készítésében vállaltak fontos szerepet.²⁴

Az egyházi egyesületek sikerét mutatja, hogy a Pest megyei egyházügyi titkár jelentései alapján, a betiltás ellenére, még az 1950-es

évek derekán is működtek a megyében több településen – közöttük megemlítve Dunakeszit is – a különböző hitéleti társaságok, így pl. rózsafüzér-társaságok:

„bár a papok ezt tagadják, vagy csak laza, alkalmi csoportosulásnak ismerik el, amik oltárdíszítéssel foglalkoznak”.

A jelentés írója a folytatásban kiemelte az ilyen közösségekben rejlő „veszélyt”, hogy

„a valóság azonban az, hogy ezek a csoportok igen aktívan terjesztik a Mária-kultuszt. Mindent el kell követni, hogy szétverjük őket, annál is inkább, mert a tagok között sok a fiatal nő és iskoláslány.”

²³ HD (Alag), 77–78.

²⁴ SZAKÁLLNÉ, 2009b 11–12.

További információként szerepel az, hogy Dunakeszin aránylag több volt a májusi litániákon a „deklasszált elem”.²⁵

Természetesen nemcsak a templomba járó híveket figyelték meg, hanem a lelkipásztorokat is, akiket utasításra Kocher László jegyző fel is keresett. A járási főjegyzőnek tett jelentésében leírta, hogy 1948. december 28-án megkereste Fieszl János esperes-plébánost, majd másnap Delia Istvánt, a Műhelytelep lelkipásztorát is. A beszélgetésekben főleg a két pap megbízhatóságát vizsgálta, és kérdéseket tett fel nekik a népi demokrácia tevékenységével és Mindszenty József bíboros politikai állásfoglalásával kapcsolatban. A látogatások alapján írt jelentés szerint Fieszl János plébános tartózkodott a politikai véleménynyilvánítástól, és hangsúlyozta, hogy nem foglalhat állást a Mindszenty-ügyben, amíg azt a váci püspök meg nem teszi. Később megfigyelték a plébános szilveszteri és újévi prédikációját is, ahol a munkára és nyugalomra intette a népet és a Mindszenty-kérdést nem említette meg. Kocher szerint Fieszl János nem fog ártani, viszont segítséget sem nyújt, mert „*lusta nem csak életében, hanem gondolkodásában is.*” Delia István esetében azonban Kocher mást tapasztalt. A káplán elismerően beszélt a népi demokrácia gazdasági eredményeiről és bemutatta az általa tanulmányozott marxista könyveket, ráadásul ideológiai kérdéseket is feltett a jegyzőnek. Viszont kitérő választ adott arra a kérésre, hogy kifejtene-e nézeteit a hívei körében is. A jegyző Delia atyát értelmes és széles látókörű embernek jellemezte, aki nem lehet elégedett a helyzetével, mivel egy nála képzetlenebb pap alantasa, ezzel együtt túlságosan megértőnek és ravasznak találta.²⁶ Delia István megítélését árnyaltabban érdemes kezelni, mivel az itt leírtakon kívül eddig nem szerepelt más írott forrásban, hogy bármilyen formában tevékenyen együttműködött volna az állammal. Így egy 1953-ban felvett jegyzőkönyv szerint nem volt tagja a Pest megyei papi békebizottság választmányának sem, mint ahogy senki más sem szerepel ezeken az üléseken a dunakeszi plébánosok közül.²⁷

A Szent Mihály-plébánia

Dunakeszi legrégebb plébániájának és az 1935 óta itt lelkipásztori szolgálatát végző Faludi (Fieszl) Jánosnak a világháború utáni években nem csak a háborús veszteségekkel kellett szembenéznie. Az egyházi iskolák államosítása ugyanis a Szent Mihály-templomhoz tartozó katolikus nevelőintézményeket is érintette. Az általános iskolát jegyzőkönyvileg 1949

²⁵ MNL PML XXIII. 23. Tanácsok Pest megyei Végrehajtó Bizottság egyházügyi előadójának iratai, 2. d. 1954, iktatószám nélkül.

²⁶ MNL PML V. 1031. Mezővárosok, rendezett tanácsú városok, községek. Dunakeszi nagyközség iratai, Elnöki iratok 1947–1950, 1. doboz, 16/1949.

²⁷ MNL PML XXIII. 23. Tanácsok. Pest megyei VB egyházügyi előadójának iratai (1952–1989), 1. doboz (1952–53) Iktatószám nélküli jegyzőkönyv az 1953. november 17-én tartott papi békebizottság választmányi üléséről.

júniusában vette át az állam, majd a következő hónapban átadták a napközi otthonnal együtt működő óvoda leltárát is. Az épület elvesztése mellett az egyház számára sokkal súlyosabb volt a személyi veszteség, mivel a világi tanítók megtarthatták állásukat, viszont a szerzetesnővéreknek távozniuk kellett. Ők az államosítás után elhagyták az iskolát és az óvodát, majd polgári ruhát öltve szétszéledtek. A Szent Mihály-templom *Historia Domusa* szerint többen közülük tanítói állást vállaltak az államosított iskolákban, mások üzemekben vagy közlekedési vállalatoknál helyezkedtek el; és voltak olyanok is, akik családoknál vállaltak háztartási alkalmazotti munkát. A magas koruk miatt már nem dolgozó szerzetesnőket az állami szociális otthonok fogadták be.²⁸

Az iskolák államosítása és a szerzetesrendek szétverése mellett az államhatalom kulcsfontosságú lépésnek tartotta az egyházak kezén maradt földbirtokok állami kézbe vételét is, mivel a vidéki plébánosok tulajdonában még maradtak földek az 1945-ös földreformot követően is. A Szent Mihály-plébánia 1951-ben engedte át felszólításra az összes javadalmi földterületet, a plébániakert kivételével. Még ebben az évben felszámolták a kántortanítói állást is, mivel megtiltották, hogy állami alkalmazásban levő tanítók kántori feladatokat vállaljanak. A főleg vidéken működő hagyományos rendszer megszüntetésével az állam deklarált célja volt elvágni az egyház és az iskola közötti szoros kötelékeket. Dunakeszi esetében az átszervezés a körülményekhez képest szerencsésnek mondható, mivel Bajnok Géza úgy tölthette be a kántori pozíciót, hogy iskolaigazgatóként még 1946-ban nyugdíjba vonult, Pandur József pedig az iskolák államosításakor lemondott a kántori feladatokról, így a tisztség megüresedett.²⁹

1953-ban Mária-évet ünnepeltek a katolikus hívők, amelynek keretében Dunakeszin lelkigyakorlatokat, zarándoklatokat szerveztek és a hitélet is átmenetileg megerősödött. Szép közösségi esemény volt ugyanebben az évben Delia István műhelytelepi lelkipásztor 25 éves papi jubileuma. A hétköznap bemutatott ezüstmisére megtelt a templom és a meghívottak között eljött dr. Endrey Mihály egri segédpüspök és dr. Vanyek Béla váci kanonok is.³⁰

1956. március 25-én, virágvasárnap Faludi János plébános 21 évnyi dunakeszi szolgálat után az újpesti kórházban elhunyt. A gyászmisén és a temetésén a hívek nagy számban vettek részt. Főleg a gazdálkodók mentek el, de a tanulókat nem vihették el. Az elhunyt lelkipásztorra sokáig gondoltak hálával az egyházközség tagjai, mint akinek a kibővített nagytemplomot köszönhették, és aki saját költségén újíttotta fel a katolikus iskolát, hogy az ifjúság nevelése minél zavartalanabb legyen.³¹

²⁸ HD, 69.

²⁹ HD, 70.

³⁰ HD, 70.

³¹ HD, 71.

1956 májusától a korábbi alagi plébános, Vass Gyula vette át a Szent Mihály-plébániát, akinek meg kellett küzdenie az egyházi javadalmak államosítása után egyre súlyosabban jelentkező anyagi problémákkal. Ebben az időszakban vált érezhetővé, hogy – a korábbiakkal ellentétben – az egyház szinte csak a hívek adományaira támaszkodhatott. Ezért az egyházi pályája előtt közgazdász doktorátust szerzett lelkipásztor megszervezte azt az adminisztratív hálózatot, ami a hívek havonta felajánlott önkéntes hozzájárulását koordinálta. Ennek létrehozására az egyházközség egy részének idegenkedése ellenére is szükség volt, mivel az előző plébános csupán a templomi perselyek bevételeiből 1945 óta nem tudott akkora összeget mozgósítani, amiből felújításokat lehetett volna kezdeményezni a háború miatt leromlott állapotú templomon. 1957-ben a megélhetési gondok fokozódtak, mivel az 1956. októberi események és a forradalom leverése az egész országban megnehezítette a családok mindennapjait. A dunakeszi lakosok is segítségre szorultak, és az *Actio Catholica* budapesti központján keresztül, belga, holland, svájci és nyugat-német adományozóktól száz zsák ruhanemű jutott a rászorulóknak.³²

A Szent Mihály-plébánián töltött egy éves lelkipásztori szolgálatára visszatekintve Vass Gyula összefoglalta a dunakeszi katolikus egyházközség helyzetét. Dunakeszi vallásos gyökerei még az egyházat ért támadások ellenére is megmutatkoztak, főleg az asszonyok vallásgyakorlása volt buzgó, és még az évek elteltével is meglátszott, milyen fontos szerepet játszottak a nőnevelésben a községben megtelepedett iskolanővérek. Az édesanyák áldozatosan töltötték be hivatásukat, a falusiak buzgók voltak a rózsafüzér-imádság és az imaórák végzésében. A gyakori szentáldozók számát is zömében ők alkották. Hitük azonban kevésnek bizonyult a családban élő férj és a fiatalok közömbösségének megváltoztatására. A férfiak olykor szép számmal részt vettek a nagyobb ünnepeken és a körmeneteken, de egyéb alkalmakkor számuk csekély volt. A fiatalok számára diákmiséket tartottak, ahová az ifjúság mintegy egyharmada járt. A régi tradíciók még éltek: így az első osztályos tanulók közül alig maradt el néhány az elsőáldozástól, a házasuló fiatalok is megesküdtek a templomban, és az újszülötteket is megkereszteltették. Ahol azonban a szülők nem mutattak jó példát vallásuk gyakorlásában, ott a hozzátartozók is csak hangulatuk szerint igazodtak hitükhöz. A plébános a problémák forrásaként a fiatalokat veszélyeztető korszellemet és az ateista világnézetet nevezte meg, amelyek hatása megmutatkozott a válások számában, a családok szétzúllásában és a fiatalok életmódjában. Helyi szinten szembeűnő jelenséggé vált a népviselet elhagyása.³³ Ezek a problémák összességében – a hívek figyelmébe ajánlott több egyházközségi program és ünnep ellenére – a későbbiekben is megmaradtak. A vasárnapi szentmiséken a résztvevők száma alacsony volt, mint ahogy egyre kevesebb fiatal kapcsolódott be a hitoktatásba. A születések száma

³² HD, 75.

³³ HD, 77–78.

is csökkent, viszont a válásoké megnőtt.³⁴ A társadalmi problémák a tragédiákban is megmutatkoztak: 1960-ban Vass Gyula levélben tájékoztatta az Egyházmegyei Hatóságot az egyházközségben rohamosan megnövekedett öngyilkosságok számáról. A levél alapján négy ilyen eset is történt negyedév alatt, amire korábban nem volt példa.³⁵

A Szent Imre-plébánia

Az alagi plébánia a világháború befejeztével új plébánost kapott, miután Csík Józsefet Hatvanba helyezték, és helyét Vass Gyula vette át. Az új plébános egyből munkához látott, hogy felújítsa a háború által súlyos károkat szenvedett templomot. 1946-ban nagy anyagi ráfordítással kijavították a mennyezetet. Az év első felében „*takarék- és millpengő kiolvashatatlan hosszúságú számaival*” kapott pénzt az egyházközség, de ezen a pénzromlás miatt semmit sem lehetett vásárolni. Így a felújításhoz szükséges eszközöket sokszor cserealapon szereztek be.³⁶ 1947-ben még nyugodt évet élt meg a plébánia, viszont 1948-ban már sok hívő elszokott a hétköznapi templomlátogatástól és inkább az esti misére jártak, hogy „*ne lássák mások*”. A körmeneteket csak húsvétkor és úrnapján tarthatták – a templomkertben. 1949-ben e plébánia is elvesztette pénzügyi forrásainak zömét, és csupán a hívek anyagi hozzájárulására támaszkodhatott. Az Oltáregylet asszony tagjaiból erre a célra egy csoportot szerveztek, akik havonta gyűjtötték a hívek által felajánlott önkéntes anyagi hozzájárulást a plébániának. Ennek eredményeképpen egyházközség alkalmazottjainak fizetését és a legszükségesebbeket fedezni lehetett.³⁷ Megkezdődött az új főoltár elkészítése is carrarai márványból, Del Medico Albaerico (?) olasz mester munkája nyomán. A munkálatok sok örömet okoztak az egyházközség életében, mert a templom szebbé formálása feleltette a mindennapok problémáit.³⁸

Vass Gyula plébános szíven viselte az ifjúság nevelését. A rendszeresen megtartott hittanórákon foglalkozott a különböző korosztályokkal, míg 1950-ben egy rosszul értelmezett nyilatkozat miatt az állami hatóság elvette hitoktatási engedélyét.³⁹ Az igyekezet ellenére 1949-től mégis egyre kevesebb fiatal vett részt a szentmiséken, ami a plébános szerint a szülői ösztönzés hiányából fakadt.⁴⁰ Annak érdekében, hogy a gyermekeket a hitéletbe bevonja, a lelkipásztor az iskolai kereteken túl szorgalmazta a minden szombaton délután megtartott kislitániákat is, ahol lehetőség volt a szentgyónásra; majd a gyerekek együtt imádkoztak, énekeltek, el-

³⁴ HD, 82.

³⁵ VPKL PL Acta Parochiarum Dunakeszi 1945–1966. 3474/60.

³⁶ HD (Alag), 70.

³⁷ HD (Alag), 79–80.

³⁸ HD (Alag), 88–89.

³⁹ A hittanórákat ezután Delia István, műhelytelepi káplán tartotta meg. HD (Alag), 86.

⁴⁰ HD (Alag), 82.

mélkedést hallgattak. A résztvevők kedvelték ezeket az alkalmakat⁴¹ és az alagi lelképásztor munkájának gyümölcse látszik abban is, hogy 1954 májusában a Szent Imre-templomban 65 gyermek volt elsődöző, ami első osztályos tanulók 90%-át jelentette. Az ünnepre megtelt a templom és a szülők nagy része is áldozni ment.⁴²

Lőszerraktár-robbanása Alagon

1952. szeptember 8-án következett be a második világháborút követő időszak legsúlyosabb veszteséggel járó tragédiája a település történetében. A Szent János-kápolna és a lelkészlakás tőszomszédságában nyári istállók álltak, ahol a lakosság tudta nélkül a katonai hatóságok lőszert tároltak. Szeptember 8-án Vass Gyula plébános reggel hat óra után elindult a plébániatemplomba a fél hétkor kezdődő szentmise bemutatására Szűz Mária születésének ünnepén. A lőszerraktár fél hét után gyulladt ki, és a Szent Imre-templomba a szentmise alatt érkezett el a tűzvész híre. Háromnegyed 8 után rázta meg a települést az óriási detonáció, aminek következtében szinte teljesen megsemmisültek az istállók melletti épületek. A kápolna tetőzete beszakadt, a mennyezet bedőlt az épületbe, az ablakok betörték, a padok megsérültek a márvány oltár megrongálódott, még a sekrestye berendezése is elégett. A lelkészlakás három szobája, a plébános személyes tárgyai, ruhái és a bútora a robbanásban szintén

2a–b kép: A Nepomuki Szent János kápolna a robbanás után

⁴¹ VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966, 5752/50.

⁴² VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966, 2098/54.

elpusztultak, az értéktárgyakat és a plébánia kézipénztárában található összeget ismeretlen tettesek ellopták. Mindezek mellett a plébánia irattára és könyvtára is a tűz martalékává vált.

A lakását veszített lelkipásztort a hívek nem tudták befogadni, hiszen a lakóházak is megrongálódtak a robbanás következtében. Ezért Vasst Faludi János plébános fogadta be hat hétre, ezután pedig Závodszy Géza főjegyző házában kapott egy szobát, hogy közel maradjon a templomhoz és híveihez. Itt megjegyezendő, hogy Vass Gyula plébános életét ekkor nemcsak lakásának és minden személyes tárgyának az elvesztése árnyékolta be, hanem a vele lakó rokonainak meghurcoltatása is. Ugyanis bátyját és családját 1952-ben a Hortobágyra, a borsosi munkatáborba deportálták. A plébános hitének erejével tudott helyt állni a rá bízott hívek vezetésében még ezekben az időkben is.⁴³

Az alagi robbanás több más egyházi épületben is kárt tett: a Szent Imre-templom üveglablakai is kitörték, szerencsére a hívek ekkor már nem voltak a templomban.⁴⁴ Károsodtak a kápolna közelében fekvő evangélikus templom ablakai is, amelyeket később anyagi okok miatt csak egyszerű üvegezéssel tudtak pótolni.⁴⁵ A detonáció hatalmas erejét mutatja, hogy tönkrementek a Szent Mihály-templom déli oldalának üveglablakai is, amelyeket eredeti állapotukban csak 1956-ban pótoltak.⁴⁶ A robbanás okozta kár kérdéseket vetett fel az állami hatóságok szempontjából is. Csala László egyházügyi előadó ÁEH számára írt 1954 februárjáról szóló jelentésében megjegyzi, hogy Vass Gyula plébános járt nála kártérítési ügyben.

„Beszélgetés közben elmondta – és ez valóban igaz is – hogy akit csak kár ért a robbanásakor, az már kivétel nélkül kártalanítva van, és egyedül kizárólag csak ő nem kapott még ma sem semmit, majd hozzátette, hogy amennyiben néhány héten belül nem kap kártérítést, akkor kénytelen lesz a főügyészhez fordulni panaszával. Attól függetlenül, hogy Vas [!] mit mond – az a véleményem, hogy valóban meg kellene vizsgálni ezt az egész ügyet, illetve megnyugtató módon rendezni kellene, mert az őslakos dunakeszi-i nép igen vallásos és féltő, hogy a pappal, illetve az egyházzal együttérzése esetleg a kormányfeladatokkal szembeni passzivitásban fog megmutatkozni, és erre annál is inkább számítani lehet, mert a tszcs.⁴⁷ kérdésben sincs teljes egyetértés a község területén.”⁴⁸

⁴³ HD (Alag), 91–95.

⁴⁴ HD (Alag), 92.

⁴⁵ KARVAINÉ, 2006. 15.

⁴⁶ HD, 75.

⁴⁷ A Nagy Imre-kormány új agrárpolitikai intézkedéseket hozott, amelyeknek köszönhetően lehetővé vált a kilépés a termelőszövetkezetekből, továbbá – ha a tagság úgy döntött – fel is lehetett oszlatni a tszeket. Ennek hatására 1953 nyara és 1954 vége között országos szinten a tszkek 16%-a és tagságának 39%-a élt ezzel a lehetőséggel, viszont a kilépők méltánytalan intézkedések során csak javaik egy részét kapták vissza. (ROMSICS, 2010. 380.) Dunakeszi mezőgazdaságból élő lakosságát megoszthatta ez a probléma, a kilépett tagok pedig elégedetlenek voltak helyzetükkel.

⁴⁸ MNL PML XXIII. 23. Tanácsok Pest Megyei Tanács Végrehajtó Bizottság egyházügyi előadójának iratai 1952–1989, 2. doboz, 1954. iktatószám nélkül, Jelentés: 1954. február 1–28-ig.

A helyzet átmeneti rendezésére a plébános végül 15.000 forint segílyt kapott, viszont ez nem oldotta meg a problémát, mert az összeg túl csekély volt lakásvásárláshoz.⁴⁹ A későbbiekben is fennálló anyagi gondok miatt a lelkészlakás kérdése és a kápolna helyreállítása Vass Gyula alagi plébánosi ideje alatt nem oldódott meg. Ezt jelzi, hogy 1964-ben Tamás Győző plébános is levelet írt a hatóságoknak, amelyben kifejtette: az 1952-ben történt katonai természetű robbanás óta a javítások ellenére a kápolna és a plébánia folyamatosan pusztul. Az anyagi terheket 250 szegény család viseli, mert a korábban élt adakozó családok kihaltak vagy megöregedtek, az új betelepülőknek saját házépítési gondjaik vannak, illetve nagyrészüket egyes vallású család vagy nem is katolikus. Mivel a rombolás katonai természetű volt, ezért kérte az egyházmegyei hatóságot, hogy a kártérítés lehetőségét az állam felé továbbítsák. Később a plébánia további 10.000 forint segítséget kapott.⁵⁰

A Jézus Szíve-plébánia

A műhelytelepi templom élete 1957-ig szorosan összekapcsolódott a Szent Mihály-plébániával. Mivel csak ebben az évben vált önálló plébániává, ezért kevesebb információ áll rendelkezésre az itteni hitélettel kapcsolatban. Az önállósodás előtt, 1943 és 1956 között, sződi áthelyezéséig, Delia István látta el a papi szolgálatot. Távozásakor a Szent Mihály-templom *Historia Domus*ában elismerő sorok olvashatók itteni tevékenységéről, magas szintű hitoktató munkájáról, önzetlenségéről és szerény egyéniségéről.⁵¹ A község fejlődése szükségessé tette, hogy a gyártelepen egy új plébánia létesüljön, ezért a határok átrajzolásával 3000 hívőt választottak le a Szent Mihály-plébániáról.⁵² A Jézus Szíve-templom első plébánosa a Kiskunlacházáról érkező Fehér Zoltán lett. Az új plébánia önálló plébániaépülettel nem rendelkezett, és ez hosszán elhúzódó problémát jelentett, amit egy 1965-ben készült plébániai jegyzőkönyv is megerősített.⁵³ Az egyházközség házat bérelt a Fő úton a volt gyógyszerár és az egykori Rozsnyói vendéglő helyén.⁵⁴ Fehér Zoltán pozitív személyiségének köszönhetően jó kapcsolatot alakított ki a hívekkel és az iskolavezetéssel, bár az iskolában tartott hittanórákat csekély létszámban látogatták a gyerekek. A szertartások ünnepélyessé tétele és a többi pappal való kapcsolattartás érdekében gyakran hívott más lelképásztorokat is a szentmisékre. Így pl. 1959 és 1981 között vasár-és ünnepnapokon Peisch Ferenc szaleziánus szerzetes tartott szentmisét és gyóntatott, illetve többször is volt főpapi mise a templomban.⁵⁵

⁴⁹ HD (Alag), 103.

⁵⁰ VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966, 3509/64.

⁵¹ HD, 73.

⁵² HD, 73–74.

⁵³ VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966. 2692/65.

⁵⁴ ZSEZSERÁNNÉ, 2005. 187–190.

⁵⁵ SZAKÁLLNÉ, 2009b 11.

Hitoktatás és az állam

A pártállam oktatáspolitikájában az iskolák államosítása mellett jelentős változásokat hozó lépés volt a hitoktatás fakultatívvá tétele az egyházra kényszerített megállapodás értelmében. Ettől fogva csak azok vehettek részt az órákon, akiknek szülei ezt írásban előzetesen kérték. Az új szabályok következtében fokozatosan csökkent a hittanórán megjelent tanulók létszáma, ami Dunakeszin is általános jelenséggé vált. Az adminisztrációs nehézségek mellett a megfigyelésektől való félelem miatt is egyre kevesebb szülő kérte gyermeke számára a hitoktatást, és gyakorivá vált az is, hogy a beiratkozottak nagy része nem járt az órákra.

Bár a hittanra járó tanulók száma az 1950-es években folyamatosan csökkenni kezdett, annak mértékével az ÁEH nem volt elégedett, amit a Pest megyei egyházügyi főelőadó jelentésében is megfogalmazott. Az aktuális létszám radikálisabb csökkentése érdekében az egyéb iskolai foglalkozások (mint például az úttörőmozgalom, sportszakkörök) még hatékonyabb megszervezését szerették volna elérni, hogy ezek a hit-tanulás helyett lekössék a tanulók idejét.⁵⁶ 1959 februárjában a Pest megyei iskolaigazgatók jelentésekben ismertették az intézményekben zajló hitoktatás menetét, így a Dunakeszin ekkor működő három általános iskoláról is vannak információink. Összességében elmondható, hogy a beszámolók fogalmazása eléggé tárgyilagos, és nem tartalmaznak olyan eseteket, amelyekkel a hitoktatókat vagy a hittanra járókat politikailag veszélyes helyzetbe hozhatták volna. Az iskolaigazgatók megállapították a hiányzások arányát, ami kb. 50%-os volt mindhárom intézményben. Beszámoltak arról, hogy iskolavezetőként rendszeresen ellenőrzik az órákat, de a hitoktatók betartják az utasításokat, büntetést nem alkalmaznak és a gyerekek magatartása ellen sincs nagyobb kifogás. A hittanórákat a hiányzások ellenére rendszeresen megtartották, a katolikusok templomi énekeket tanultak és az előírt tankönyvet használták. A reformátusok és az evangélikusok bibliaórát tartottak. A tanulók távolmaradásának okát elsősorban abban látták, hogy a hittanórák a tanítási idő után voltak. A 2. Sz. Általános Iskolában például öt óra után mentek haza a gyerekek, ami télen már a sötétedés után van, és ez is távol tartotta őket a hittanórák látogatásától. A lekipásztorok az órán és a templomi foglalkozásokon kívül nem tudták tartani a kapcsolatot a tanítványaikkal és családjaikkal, viszont a jelentés szerint a 3. Sz. Általános Iskolában a katolikus hitoktató agitációs tevékenységet fejtett ki a szülőknél annak érdekében, hogy gyermekeiket írassák be hittanra, és számon kérte a szentmisék látogatását a tanulóktól.⁵⁷

⁵⁶ MNL PML XXIII. 23. Tanácsok Pest megyei tanács VB egyházügyi előadójának iratai (1952–1989) 7. doboz 1959. július 7-ei jelentés, iktatószám nélkül.

⁵⁷ MNL PML XXIII. 23. Tanácsok Pest megyei tanács VB egyházügyi előadójának iratai (1952–1989) 7. doboz Jelentések a Dunakeszi 1. Sz. Általános Iskolából, a 2. Sz. Általános Iskolából és a 3. Sz. Általános Iskolából, iktatószám nélkül.

A II. vatikáni zsinat és az Ostpolitik⁵⁸ hatása

Az 1960-as évek elejétől változások következtek be a katolikus egyházban, amelyek két alappillére az 1962–1965 között lezajlott II. vatikáni zsinat és az Ostpolitik. A zsinat definiálta az egyház küldetését a modern korban. VI. Pál pápa (1963–1978) fontos törekvése volt, hogy a zsinat után megújult szellemiségben a katolikus egyház a párbeszéd egyházaként legyen jelen a világban, ezért utazásokat tett konfliktusok által sújtott országokba, és a Szentszék tárgyalásokat kezdett Európa keleti részének kommunista kormányaival.⁵⁹ A keleti politika hatására részleges megállapodások születtek a Vatikán és a szocialista országok – így 1964-ben Magyarország – között. A szentszéki diplomácia új útjait sok kritika érte, mivel eredményei sokak szemében kevésnek bizonyultak, hiszen az egyház üldözése a kommunista rendszer összeomlásáig fennállt. Fontos azonban hangsúlyozni, hogy a megállapodás értelmében jogilag rendezett hierarchia tudott ismét működni és a Szentszék – bár korlátozott módon – újra kapcsolatot tarthatott a magyar egyházzal. A diplomáciai lépés mögött az egyház küldetésének elsődleges célja állt: a lelkek üdvének szolgálatát minden körülmények között biztosítani kell.⁶⁰

A II. vatikáni zsinat új szemléletet hozott. A nem keresztény világ felé való nyitás mellett az egyházon belül új irányvonalak épültek ki. Jelentős hatású volt a papság és a laikus hívek kölcsönös kapcsolatának és egymás mellé rendelésének hangsúlyozása. Mindez kedvezett a különböző közösségek, lelkiségi mozgalmak kibontakozásának. Az egyház nyitottá vált a helyi szokások, tradíciók iránt és az egységet megtartva engedte ezek bátrabb gyakorlását. A nyitottság nemcsak befelé, hanem a nem katolikus, sőt a nem keresztény vallások felé is megnyilvánult a vallásszabadság elfogadásával. Erőre kaptak az ökumenikus törekvések, amelyek hatására párbeszéd indult az ortodox és protestáns felekezetekkel.⁶¹ A zsinat révén elsődlegesen megtapasztalható, legnagyobb változást a hívek számára az 1965–1969 között bevezetett liturgikus reform jelentette. Az új szertartásrend korszerűbbé vált és a latin mellett lehetővé tették a nemzeti nyelv használatát is.⁶² A szentmise és a szentségek kiszolgáltatása során a népi nyelv alkalmazása lehetővé tette a hívek teljesebb bevonását, akik így aktívabb résztvevőivé váltak a szertartásnak.⁶³

A Szent Mihály-plébánián 1962 adventjétől kezdték el bevezetni ezeket a változásokat az egyházmegye előírása alapján. Elsőként a temetéseket, esketéseket és kereszteleseket végezték magyar nyelven. Az egyházközösség

⁵⁸ Összefoglalóan *Ostpolitik*nak, „keleti politikának” nevezzünk azt a kompromisszumos megoldásokat támogató diplomáciai törekvést, amit a Szentszék a szocialista tömb országai irányában folytatott.

⁵⁹ GÁRDONYI, 2012. 350.

⁶⁰ GÁRDONYI, 2012. 353.

⁶¹ GÁRDONYI, 2012. 347–350.

⁶² GÁRDONYI, 2012. 350.

⁶³ GÁL, 1988. 38.

csak eleinte fogadta szokatlanul a magyar nyelven kiszolgáltató szentségeket és szentelményeket.⁶⁴ 1963-ban és 1964-ben tovább folyt a hívek előképzése, fokozatosan megtanulták a szentmise különböző részeit magyarul is. A katolikus egyház helyzetére ettől az időszaktól fogva jellemzővé vált a paphiány, így a Szent Mihály-plébánián is: a korábbiakkal ellentétben már nem szolgált káplán. Az ifjúság vallási érdektelensége az előző évtizedben elkezdett tendencia nyomán általános jelenséggé vált, viszont a főplébánián még működött templomi hitoktatás középiskolások számára. Az iskolásoknak énekkart is szerveztek, ami nemcsak az alkalom ünnepélyességét emelte, hanem be tudta vonni a gyermekeket is a közösség életébe.⁶⁵

Az 1960-as évektől lendületet kapott a templomok felújítása és berendezéseinek bővítése. Leginkább az 1952-es robbanásban megsérült Nepomuki Szent János-kápolna és a mellette álló lelkészlak helyrehozatala vált szükségessé. Az 1955-ben Alagra került Tamás Győző plébános már az itt bemutatott első szentmiséjén célul tűzte ki a kápolna újjáépítését:⁶⁶ az alagiak szorgos kétkezi munkájának köszönhetően decemberre – ha igen szegényes körülmények között is – beköltözhetett az otthonába.⁶⁷ 1956 júliusára a kápolna olyan állapotba került, hogy a lelképásztor bemutathatta itt is az első misét. 1962-ben ablakait kicserélték, és a szentély fölé került a Nepomuki Szent Jánost ábrázoló üvegkép. Továbbá, ez év szeptemberében, a robbanás 10. évfordulóján, az egykori alagi plébános, Csík József újrászentelte a kápolnát.⁶⁸ 1965-ben a plébániatemplomban – Leszkovszky György tervei alapján – elkészült a Szent Imre-üvegablak, és a szentély szembemiséző oltárral is bővült. Az ünnep alkalmából Csík József felszentelte a templomot.⁶⁹ Bár a templombelső megújulása fellendítette a közösség életét, a korábbi évtizedek problémái ugyanúgy megfigyelhetők voltak. A plébános és a hívek közötti kapcsolattartását továbbra is megnehezítette a templom és a plébánia távolsága. A kisegítő lelkész halálával megszűnt a misék alatti gyóntatás lehetősége, ami hozzájárult a rendszeres áldozók számának jelentős mértékű visszaeséséhez. A hitoktatás csak minimális szinten zajlott, mivel a beírt 47 tanulóból 10-15 fő állandóan hiányzott.⁷⁰

Az 1957-ben önálló plébániává vált Jézus Szíve-templomban is megkezdődtek a munkálatok a templom belső berendezésének bővítésére. 1959-ben megjavították a tetőszerkezetet,⁷¹ majd 1961 májusában elkészült a csodálatos kenyérszaporítást ábrázoló oltárkép Károly Gyula keszthelyi származású művész munkája nyomán.⁷²

⁶⁴ HD, 100.

⁶⁵ HD, 106–108.

⁶⁶ HD (Alag), 108.

⁶⁷ HD (Alag), 110.

⁶⁸ HD (Alag), 125.

⁶⁹ HD (Alag), 129.

⁷⁰ VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966, 3509/64.

⁷¹ VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966, 3666/59.

⁷² VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966, 1441/61.

3a–b kép: A Jézus Szíve-templom belseje az oltárkép elkészülése előtt (1958)
és a Jézus Szíve-templom oltárképe

Ebben az időszakban került a templom falára a Jézus szíve tisztelőinek tett 12 ígélet⁷³ egy-egy mondata, amely egy helyi mester, Szanka József, a Járműjavító Üzem festő-mázoló és aranyozó munkája.⁷⁴ A hatvanas évek végére Kitlinger ötvösművész elkészítette a keresztelőkutat, 1968-ban pedig a harangok a haranglábról a templomtoronyba kerültek.⁷⁵

A Szent Mihály-templom esetében 1962-ben szükségessé vált az „öregtemplomi rész” restaurálása. Ennek fedezésére a Marx térre (ma Bajnok Géza tér) átnyúló kb. 1000 négyszögöl nagyságú telek eladásából befolyt összeget tudták szánni.⁷⁶ A templomrész festése végül 1965-ben fejeződött be, amit december 8-án dr. Endrey Mihály püspök áldott meg. Komoly felújításra szorult a templom mennyezete is, mivel az korábban már balesetet is előidézett. 1964 karácsonyának másnapján, az este hat órai szentmise idején, a kórus mennyezetéből egy kb. 2 négyzetméternyi vakolatréteg leszakadt és rázuhant az orgonaszekrényre, valamint a játékasztalra. Szerencsére nem tartózkodott a közelben hívő, csak a kántort sebesíthette volna meg a lezúduló törmelék, ha azt a feje fölött levő lámpa karja meg nem tartja. Az orgona használhatatlanná vált, mivel belsejét és sípjait teletömte a vakolat.⁷⁷ A templomot ért károk végösső, teljes kijavítására szintén csak a hatvanas években került sor. 1965 augusztusában Vass Gyula plébános egyik püspökséghez írt levelében meg is említette, hogy a golyók által keletkezett lyukakat a háború után kijavították, de az elmúlt tél és a sok csapadék aktualizálta a hibákat, ezért a teljes tetőszerkezet felújításra szorult. A plébános a finanszí-

⁷³ 12 mondatban foglalhatók össze Jézus Alacoque Szent Margitnak (1647–1690) magánkinyilatkoztatásban tett ígéretei a Szent Szív tisztelőinek.

⁷⁴ SZAKÁLLNÉ, 2009b 11.

⁷⁵ SZAKÁLLNÉ, 2009b 12.

⁷⁶ VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966, 3023/62.

⁷⁷ VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966, 3751/64.

rozásra külföldi segélyakcióban is reménykedett, ám az egyházmegye válaszában tájékoztatta, hogy erre nincs mód. A templom üvegablakait védő üvegtáblák is kicserélésre szorultak, mivel ezeket mindig „*beparityázták a vásott gyerekek*”.⁷⁸

1971-ben változás történt a Szent Mihály-plébánia élén: a tizenöt éve lelkipásztori szolgálatát végző Vass Gyulát megrendült egészségügyi állapota miatt⁷⁹ a megyéspüspök nyugállományba helyezte.⁸⁰ Helyére dr. Brusznjai József kiskundorozsmai plébánost, teológiai doktort, egykori váci főiskolai tanárt nevezték ki a dunakeszi főplébánia élére. Az 1970-es években a gyermekek évről-évre pásztorjátékok és húsvéti játékok előadásával kapcsolódtak be a plébániai közösség életébe, 1978-tól pedig – főleg a fiatalok számára – megjelentek a gitáros szentmisék is.⁸¹ Évenként fontos esemény lett a karácsonyi betlehemes játék, amelyet nagy érdeklődés kísért. Szép szokássá vált, hogy karácsony másnapján a darabot Verőcén is előadták, a Migazzi-otthon idős lakóinak. A plébános figyelmet fordított arra, hogy az előadás magas színvonalával ráhangolja a közönséget a karácsonyi ünnep valós tartalmára, továbbá a magyar hagyományok megőrzése is az előadás célja legyen. Ezért 1987-ben problémaként jegyezte fel, hogy a gitárosok nem magyar betlehemesest játszottak, és még 1988-ban is változtatni kellett azon, hogy ne mellőzzék a zenészek a magyar énekeket.⁸² A lelkigyakorlatok szintén az egyházi ünnepek méltó előkészületét tették lehetővé. 1977-ben a három napos lelkigyakorlatot Keresztes Szilárd görög katolikus segédpüspök (későbbi hajdúdorogi megyéspüspök) tartotta, valamint képes beszámolón vehettek részt az érdeklődők az amerikai magyar egyházközségekről és a philadelphiai eucharisztikus vilákkongresszusról.⁸³

A Jézus Szíve-plébánia vezetését 1965-ben Oláh Antal vette át. A gyártelepi részt különösen megfigyelték, ami hozzájárult ahhoz, hogy továbbra is alacsony volt a hittanra járó gyermekek száma, és több korábbi hívő szakította meg kapcsolatát az egyházzal.⁸⁴ Az új plébánosnak meg kellett küzdenie a lakásproblémával, mivel elődje bérlakását már eladásra szánták. Oláh Antalnak végül sikerült kapnia egy OTP-s lakást, de a lelkipásztor munkája korlátok közé szorult, mivel fölötté párttitkár lakott, így vigyáznia kellett, hogy ne váljon politikai céltáblává.⁸⁵

⁷⁸ VPKL PL Acta parochiarum Dunakeszi 1945–1966, 2271/65.

⁷⁹ Vass Gyula még 1970 áprilisában kórházba került, de szívproblémái miatt később sem tudta a plébánia vezetését teljesen ellátni. Betegsége alatt dr. Vígh Árpád kisegítő lelkész végezte a lelkipásztori tevékenységet, majd november 1-jén a Rákospalotáról érkező Földi Dezső káplán is megkezdte munkáját az egyházközségben.

⁸⁰ HD, 115.

⁸¹ BRUSZNYAI, 2013. 132.

⁸² Szent Mihály-templom hirdetőkönyvének bejegyzése 1987. december 27-én és 1988. december 26-án.

⁸³ Szent Mihály-templom hirdetőkönyvének bejegyzése 1977. december 4-én, advent 2. vasárnapján.

⁸⁴ SZAKÁLLNÉ, 2009b 12.

⁸⁵ ZSEZERÁNNÉ, 2005. 18.

Az egyházközség lélekszáma folyamatosan bővült az új beköltözők révén, ezért a plébános igyekezett jobban megismerni ezeket a családokat. A lelkipásztori tevékenység fő célja a közösségteremtő, kulturális programok létrehozása volt. E célból működött énekkar Kiss Zsuzsa karnagynövendék vezetésével, továbbá a hívők az 1970-es években zarándoklatokon is részt vehettek a franciaországi Lourdes-ba.⁸⁶ A gyermekek számára bevezették a diákmiséket, amelyekre fokozatosan egyre többen jártak. Rajtuk keresztül a szülőket is könnyebben be tudták vonni a közösségi életbe, így a diákmiséknek köszönhetően fellendült a vallási élet a plébánián.⁸⁷

A református és az evangélikus gyülekezetek a második világháború után

Dunakeszi három katolikus plébániája mellett a reformátusok és az evangélikusok tevékenysége volt meghatározó a város vallási életében. A dunakeszi reformátusok számaránya az 1949. évi adatok alapján a teljes lakosságot figyelembe véve Dunakeszin 11, Alagon 15% volt.⁸⁸ A második világháborút követő évtizedekben azonban – ahogy a katolikusokat esetében is láthattuk – a negatív propaganda és az üldözések következtében létszámuk csökkent, és csak az 1980-as évektől tapasztalható növekedés. Általános jelenséggé vált, hogy a családi hagyományok miatt gyakran kereszteltettek, a későbbiekben viszont a vallásgyakorlást elhanyagolták. A gyülekezet azonban az itt szolgáló lelkipásztorok áldozatos munkájá-

4a–b kép: A református templom 1957-ben és napjainkban

⁸⁶ SZAKÁLLNÉ, 2009b 12.

⁸⁷ ZSEZSERÁNNÉ, 2005. 18.

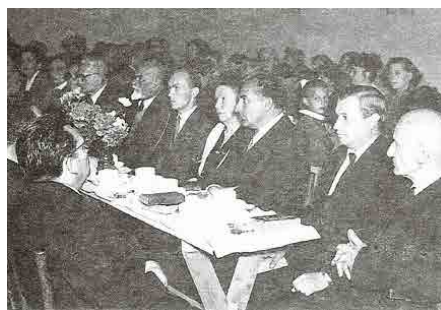
⁸⁸ BISZTRAI, 1998. 87. III. tábla, 91. V/b tábla

nak köszönhetően ezekben az években is gyarapodni tudott. 1957-ben megszűnt a gyártelepi imaterem, és ugyanezen évben önálló templomot emeltek az alagi részen.⁸⁹

Balla István lelkész (1953–1965) a kis létszámú közösségben is fontosnak érezte a fiatalok bekapcsolását a hitéletbe. Áldozatos munkáját mutatja, hogy a megyei egyházügyi titkár egyik 1955-ben írott jelentése alapján a lelkész annak érdekében, hogy akárcsak két-három gyerekkel foglalkozzon, képes volt 8-9 kilométert gyalogolni.⁹⁰ A református egyházközség Szalkai Lajos lelkipásztor vezetése alatt, 1977-ben a hollandiai Lunteren város gyülekezetével fontos nemzetközi szintű, kulturális kapcsolatot létesített. A két énekkar között rendszeressé váltak a kórusrendezvények és a vendégszereplések. Ezenkívül a dunakeszi reformátusok anyagi támogatást is kaptak a templom fejlesztésére és a tárgyi feltételek javítására.⁹¹

Az evangélikus gyülekezet létszáma a háború miatt szintén lecsökkent, ami a teljes lakosságot tekintve Alagon 4,37, Dunakeszin 3,39% volt.⁹² A templom is háborús károk nyomait viselte. 1947-re tudott újra lendületre kapni a közösségi élet, köszönhetően ez a tevékeny Nőegylet tagjainak, akik részt vállaltak a templom szépítésében és szeretetvendégségeket szerveztek.⁹³ 1950-ben Mezei Józsefet, 19 éves lelkipásztori munkáját követően, politikai nyomásra elhelyezték. Utódja, id. Blázi Lajos 1954-ig szolgált itt. Őt Matuz László lelkész követte, aki huzamosabb ideig, 1966-ig maradt Dunakeszin. Matuz a nehezebb években is igen szép eredményeket ért el az evangélikus közösségben. Egyre több gyerek vett részt a gyülekezet életében, rendszeres volt a hittantanítás és majdnem minden évben volt konfirmáció, változó létszámmal. A szeretetvendégségek igazi közösségi alkalmak voltak, amelyeken a gyermekek versekkel, énekekkel vettek részt.⁹⁴

Később Bolla Árpád lelkész (1966–1980) az ifjúság nevelése érdekében kéthetente rendszeresen tartott számukra hittanórákat, amelyek távozása után sem szűntek

5. kép: 20 éves jubileumi szeretetvendégség az evangélikus gyülekezetben, 1959. szeptember

⁸⁹ WINDHÁGER, 1992. 19–20.

⁹⁰ MNL PML XXIII. 23. Tanácsok Pest megyei Tanács VB egyházügyi előadójának iratai, 3. doboz, 1955, iktatószám nélküli jelentés 1955. február.

⁹¹ WINDHÁGER, 1992. 20.

⁹² BISZTRAI, 1998. 87. III. tábla és 91. V/b tábla.

⁹³ Evangélikus egyházközség jubileumi kiadványa, 2009. 19–20. <http://lutheran.intelia.hu/rolunk/dunakeszi-tortenete> (A letöltés ideje: 2015. augusztus 30.)

⁹⁴ Evangélikus egyházközség jubileumi kiadványa, 2009. 21.

meg.⁹⁵ A fiatalok közössége erősen összekovácsolódott és tevékenyen részt vettek az órákon. A korábbiakhoz hasonlóan, továbbra is szerveztek szeretetvendégségeket, gyakran neves meghívott vendégek előadásaira gyűlt össze a közösség, amelyekre más felekezetű lakosok is eljártak.⁹⁶

1973-ban igazgatási változás történt: az eddig Újpesthez tartozó dunakeszi gyülekezetet Szóddal és Göddel önálló gyülekezetté szervezték át. 1974-től érezhetővé vált a fiatalok lemorzsolódása, akik sokszor csak szülői nyomásra vettek részt a közösség életében. A keresztelesek száma 1973 és 1989 között csökkent, továbbá a házasságkötések száma is ritkult: 1982 és 1985 között, illetve 1988-ban és 1989-ben nem is volt evangélikus házasságkötés, és a többi évben számuk csak egy és három között mozgott. Javulás a rendszerváltozás idejétől tapasztalható, mikor újra alakult a Bibliaismereti Kör és az énekkar, továbbá a fiatalokat ismét bevonták az ifjúsági órákba.⁹⁷

Folyamatos volt a templom felújítása. 1969-ben Bolla Árpád lelkész vezetése alatt a templom vasút felőli homlokzatát restaurálták, illetve Bodrogi János üveges mester elvállalta az ablaküvegek cseréjét. Így a robbanás miatt az ideiglenes üvegezés után újra szebb ablakokat kaphatott a templom. Adományként egy rézcsillár is érkezett a fasori evangélikus gyülekezettől, amelyet Klement István javított meg. A közösség összefogása és kétkezi munkája látszik a templom felújításának több mozzanatában is, mint 1980-ban az új kerítés megépítésében vagy 1989-ben a teljes külső tatarozás előkészítésében.⁹⁸

A gyülekezet életében sokáig gondot jelentett a lelkész szállásának megoldása, mivel Dunakeszin nem rendelkeztek lelkészlakással. 1965-ben kezdték el ennek építését püspöki támogatással, Matuz László lelkész és a presbitérium tagjainak aktív kétkezi munkájával. Az egyszobás épületet Melich György kőműves építette, de a lelkészváltás miatt már csak az új pásztor, Bolla Árpád költözhetett ide, aki családos ember volt, így a kicsinek bizonyuló lakást hamar kibővítették. Később többször is felújították az épületet, 1989-ben és 1999-ben is.⁹⁹

A keresztény egyházak a rendszerváltozás után

A diktatúra megszűnésével az egyházi közösségek ismét szabadon működhettek. A vasfüggöny leomlásával több lehetőség nyílt arra, hogy bekapcsolódjanak a nemzetközi eseményekbe. 1991. december 30. és 1992. január 4. között Budapesten rendezték meg a Taizéi Keresztény Ifjúsági Találkozót, amelybe a Szent Mihály-plébánia is bekapcsolódott.

⁹⁵ Evangélikus egyházközség jubileumi kiadványa, 2009. 25.

⁹⁶ Evangélikus egyházközség jubileumi kiadványa, 2009. 24.

⁹⁷ WINDHÁGER, 1992. 22–24.

⁹⁸ Evangélikus egyházközség jubileumi kiadványa, 2009. 20–21.

⁹⁹ Evangélikus egyházközség jubileumi kiadványa, 2009. 28–30.

Összesen 240 fiatal elszállásolását tudta vállalni az egyházközség. A dunakeszi hívek kiemelkedő munkát végeztek a vendégek ellátásában, a helyi vállalkozók és a konzervgyár segítségével bőséges étkezést tudtak biztosítani a találkozó résztvevőinek.¹⁰⁰

1990-től újra lehetőség nyílt a fiatalok aktív bevonására a plébániák életébe. A Jézus Szíve-plébánián cserkészcsapat működött, amely részt vállalt a fiatalok keresztény nevelésében. 1990-ben pedig Oláh Antal és Brusznai József plébánosok életre hívták a Szentjánosbogár Alapítványt, amely – jezsuita kapcsolatok révén – országos mozgalommá vált. Oláh Antal plébánost a cserkészekkel tett római zarándoklata során II. János Pál pápa (1978–2005) magához hívatta, hogy a magyarországi ifjúsági mozgalmakról és a dunakeszi gyermekszervezetek felől érdeklődjön. Később a csoportok számára szükségessé vált, hogy legyen megfelelő helyszín az összejövetellek megtartására, ezért elkezdődött a Szent Imre ifjúsági ház felépítése.¹⁰¹

A pozitív események mellett a katolikus egyházban továbbra is gondot jelentett a paphiány. Így Dunakeszin is Tamás Győző alagi plébános 1993-ban bekövetkezett halálával lelkipásztor nélkül maradt a Szent Imre-egyházközség, itt 1998-ig a Szent Mihály-plébánia látta el a szolgálatot. A váci egyházmegyében felhívták a hívek figyelmét arra, hogy a papság alacsony létszáma miatt sok helyen nem tudnak a lelkigyakorlatokra vendéglelkészt hívni és a gyóntatások ideje is hosszabbá válhat. Egyúttal szorgalmazták a hívek tevékenyebb részvételét az egyházi életben és a hitoktatói végzettség megszerzését.¹⁰²

A református gyülekezetben 1985-ben megalakult az *Egykor tizenhárom* nevű énekkar, amelynek létrejöttében segítséget nyújtottak a holland testvérkapcsolatok is. A közösség kezdetektől fogva nyitottságot mutatott a más felekezeti hívők felé, és a nagy református többség mellett katolikus és evangélikus tagoknak is helyet biztosítottak. Az énekkar többször járt Erdélyben, Hollandiában és magyarországi református egyházközségek meghívására az ország több helységében is.¹⁰³

1989-től, Nyírő Olga lelkésznő szolgálata alatt az evangélikus egyházközségben újraindultak a hittanórák, majd 1995-től Mónus László megszervezte az ifjúsági órákat is. Ennek eredményeként egy összetartó ifjúsági közösség épült ki, amely részt vett különböző előadásokkal a közösség életében. 1997-től hagyománnyá vált az adventi és böjti egyházzenei áhítat.¹⁰⁴ Bővült a templom belső berendezése: 2002-ben Sziráki Gábor asztalosmester fa keresztelőkutat készített adományként, és 2007-ben egy korszerű új orgonával gyarapodott a gyülekezet.¹⁰⁵ Megújult a lelkész-

¹⁰⁰ A Szent Mihály-templom hirdetőkönyve, 1991. december 29-ei és 1992. január 5-ei feljegyzés.

¹⁰¹ WINDHÁGER, 1992. 19.

¹⁰² Szent Mihály-templom hirdetőkönyve, 1994. augusztus 21-ei bejegyzés.

¹⁰³ WINDHÁGER, 1992. 33.

¹⁰⁴ Evangélikus egyházközség jubileumi kiadványa, 2009. 25–26.

¹⁰⁵ Evangélikus egyházközség jubileumi kiadványa, 2009. 22.

lakás is, mert 2003-ban az evangélikus egyháznak adott állami kárpótlásból kapott a gyülekezet annyi pénzt, hogy egy teljesen új lakás épüljön, továbbá a gyülekezeti hivatal is elkezdhetette működését.¹⁰⁶

* * *

Az egypártrendszer összeomlása új kihívások elé állította a keresztény egyházat is. A politikai élet számos tekintetben megváltozott, a nyugati világ kinyílt az egykori szovjet blokk társadalma számára, az európai uniós csatlakozás pedig bekapcsolta Magyarországot az európai vérkeringésbe. A megváltozott mindennapi élet sokszor megkérdőjelezi a társadalomban évszázadok óta meghatározó szerepet betöltő egyházak létjogosultságát. Dunakeszi folyamatosan gyarapszik, a korábbi falusi életre jellemző vonások szinte teljesen eltűntek, és a 40.000 főnél is többre duzzadt település lakosságának zömét a fővárosból kiköltöző fiatal, értelmiségi családok adják.

A diktatúra éveitől a vallásgyakorlók számának visszaesése általános tendenciaként jelent meg (ami máig érzékelteti hatását). A katolikus, református és evangélikus egyházközösségek a szocialista rezsim évtizedei alatt is igyekeztek lehetőséget találni küldetésük megélésére, a rendszerváltozás óta pedig újra nyíltan végezhetik munkájukat. A településen folytatott aktív egyházi jelenlét példája, hogy 1948 után ismét katolikus nevelési intézménye lett a városnak, mikor Szabó József alagi plébános kezdeményezésére és a hívek összefogásának eredményeképpen 2008-ban letették a Szent Erzsébet Katolikus Óvoda alapkövét. Az óvodát 2011 júniusában szentelte fel Beer Miklós váci püspök és szeptemberben 150 gyermek lépte át először az intézmény kapuit.¹⁰⁷ 2016-ban felszentelték Dunakeszi első görög katolikus templomát és előkészületek folynak a katolikus iskola 2018-ra tervezett indítása kapcsán is.

¹⁰⁶ Evangélikus egyházközösség jubileumi kiadványa, 2009. 30–31.

¹⁰⁷ *Óvoda*, 2014. 33.

MŰVELŐDÉS, KÖZÉLET ÉS SPORT 1950 UTÁN

Oktatás és művelődés Dunakeszin a 20. század második felében

A második világháború után a hatalomra kerülő (politikai) döntéshozók többsége egyetértett abban, hogy modern, a demokrácia alapjain nyugvó jogállam létrehozása szükséges, amelyben az egyházaknak ugyan fontos szerep jut, de más világnézeteknek – közöttük a materialista–ateista életfelfogásnak – is teret kell engedni. Az ország újjáépítését ezen elvek mentén kezdték meg, aminek jelentős részét képezte az iskolarendszer rekonstrukciója és demokratikus irányú továbbfejlesztése. Ennek egyik alapköve lett, hogy az oktatást, valamint a kultúra elsajátítását minden társadalmi réteg számára – így a munkások és parasztok gyermekeinek is – biztosítani kellett az elemi iskolától egészen a felsőfokú tanulmányokig.¹ Ennek értelmében 1945. augusztus 16-án megjelent az ideiglenes kormány 6650/1945. M.E. számú rendelete, amely a nyolcosztályos általános iskolák megszervezését írta elő,² amelyek nagymértékben különböztek az ekkorra már sok helyütt működő nyolcosztályos népiskoláktól. Elsősorban abban, hogy a népiskolák a nyolcadik osztályt követően nem biztosították a továbbtanulás lehetőségét, az általános iskolák viszont igen. A döntéshozók célja a nyolcosztályos, kötelezően kialakítandó általános iskolákkal az volt, hogy minden 6 és 14 év közötti gyerek számára ugyanolyan műveltségi alapot adjanak. Erre épülve azután középiskolai vagy szakmai képzésre adott lehetőséget a 8. osztályt sikeresen abszolváló diákoknak.³

Az általános iskolák megszervezése, valamint a gyerekek oktatása mellett a második világháborút követően Magyarországon is széles körű mozgalom bontakozott ki az analfabetizmus felszámolására. A már felnőtt korú, írni–olvasni nem tudó lakosságot a Dolgozók Iskolájában tanították meg ezekre az alapkészségekre, ugyanakkor ezen intézmények a magasabb műveltség elsajátításának is fórumai lettek.⁴

A világháborút követő időszak a kultúra és a művelődés terén is változásokat hozott, különösen 1948 után, amikorra kiderült, hogy az újonnan kialakult uralmi rendszer keretei között a kulturális sokszínűség nem maradhat meg, ugyanis a kultúrpolitika – akárcsak a társadalom- és oktatáspolitikai – kényszerűen a marxizmus–leninizmus útját követte. Ezen a téren is a totális ellenőrzés kialakítása, a társadalmi csoportok homogenizálása, ezáltal a kultúra uniformizálása vált legfőbb céljá. Mindennek következtében a magyar értelmiségnek le kellett mondania a szabad gondolat- és a véleménynyilvánításról. A kulturális élet forrásává maga a totális politikai hatalom vált, így a kultúra és a művelődés is átpolitizáló-

¹ PUKÁNSZKY, 2005. 350–351.

² KELEMEN, 2015. 37.

³ STANDEISKY, 2015. 15–16.

⁴ PUKÁNSZKY, 2005. 352.

dott, sőt, mindent megtettek annak érdekében, hogy a magyar értelmiség nyugati kapcsolatait is megszüntessék. Az állam vindikálta magának a jogot, hogy az egyes művészek és alkotások értékét meghatározza.⁵

A háború utáni évek Dunakeszin

1950-ben, az új közigazgatási rend – vagyis a szocialista tanácsrendszer – kialakításakor az alig négy évtizede függetlenedett Alagot ismét Dunakeszihez rendelték, ami csak fokozták a gondokat, amelyek abból adódtak, hogy a község szerkezete és összetétele nem szerves fejlődés eredménye volt, hanem úgy jött létre, hogy nagyon is eltérő jellegű településrészek egymás közelében, esetlegesen alakultak ki, majd ezeket közös irányítás alá kényszerítették. A Banktelep, a Műhelytelep és Révdülő betelepültjeinek nem voltak szoros kapcsolatai Dunakeszivel vagy Alaggal. Egy ennyire megosztott települést hatalmi szóval könnyen lehetett egységes irányítás alá rendelni, ugyanakkor ahhoz, hogy közösség formálódjon ebből a sokszínűségből, szükséges olyan rendezőelvek jelenléte, mint amilyent a közös művelődési és oktatási fórumok, intézmények jelentettek.

Tovább nehezíti a dolgokat, hogy 1950-re, amikor a településegyesítés bekövetkezett, a hazai iskolarendszert már átalakították és államosították. A korábbi elemi iskolák helyén működő általános iskoláknál az – eddig az adott településrészhez kötődő – elnevezést a sorszám váltotta fel. A nyolc osztályos képzéshez a rendelkezésre álló iskolaépületek szűknek bizonyultak, így általánossá vált a két műszakos (délelőtti és délutáni) oktatás.⁶ A hatalom saját ideológiájának erőltetett terjesztésében fontos szerepet tulajdonított az iskolának, amelyeket igyekezett szoros „szakfelügyelet” alatt működtetni, ennek keretében viszont jóval nagyobb szerepet kapott a szakmánál a pártos elkötelezettség: az ellenőrzés elsődleges szempontja az elvárt világnézet volt. Újraírták a történelmet, és az irodalmi nagyság megítélésében is döntő szerepre emelték, hogy az alkotó mennyire bizonyult – persze nem a művészi formateremtés, hanem a társadalmi „haladás” szempontjából – forradalminak vagy éppen maradinak.⁷

Az ötvenes évek tanítói, tanárjai tehát nagyon nehéz helyzetben voltak, kedvezőtlen körülmények között munkálkodtak. A hatalomra jutó kommunista párt ugyanis a társadalmi szervezeteket, a tudományos életet, de még az irodalmat és a művészetet is politikai céljai elérésének szolgálatába állította. Az iskolai nevelést-oktatást is pártérdekeknek rendelték alá.⁸ Az 1950. évi, immár szocialistának nevezhető tanterv egyértelműen azt várja el, hogy az iskola „*tanulóifjúságunkat Népköztársaságunk öntudatos, fegyelmezett állampolgáraivá, a dolgozó nép hűséges fiává, a szocializmus*

⁵ VALUCH, 1998. 460.

⁶ FEHÉR, 2000. 472.

⁷ MÉSZÁROS, 1996. 118.

⁸ PUKÁNSZKY, 2005. 355.

*építőjévé nevelje.*⁹ Ennek megfelelően az iskolai oktatás léggörét a marxizmus–leninizmus ideológiája határozta meg. Az ilyen környezetben munkálkodó oktatóktól mindez nagy ügyességet kívánt. Legtöbbjük ugyanis „a régi világ” embere volt: magukkal hozták és – nem feltétlenül szavakkal, mégis hatásosan – át is tudták adni értékeiket tanítványaiknak.

Az 1. Sz. Általános Iskola (ma: Szent István Általános Iskola)

A dunakeszi iskolák közül a volt Római Katolikus Elemi Iskolát 1945-ben Római Katolikus Általános Iskolaként szervezték újjá. Ennek épületébe költözött az 1927 óta működő fiú és lány polgári iskola is 1946-ban, és nem sokkal később a két tanintézmény összeolvadt. Az 1948. évi államosítást követően az itt oktató, a kalocsai Miasszonyunkról elnevezett iskolánöverek nem taníthattak tovább. 1952-ben pedig az intézmény nevét 1. Sz. Állami Általános Iskolára változtatták; ekkorra a nyolc tantermes épületben már 591 diák tanult.¹⁰

Az iskola egyik ikonikus alakja volt Tóth Mariska néni (1900–1999), aki a Kiskunfélegyházi Római Katolikus Tanítóképzőben szerzett diplomával tért vissza szülőfalujának iskolájába, ahol 1919-től egészen 1961-ig tanította, nevelte az egymást követő generációkat – emberségből is példát mutatva.¹¹ Pedagógiai vezérelve az „*emberséges, szeretetteljes szigor*” volt, amely meg is hozta gyümölcsét. Mindenki tisztelettel és szeretettel emlegette „*Mariska tanító néninket*”, akinek egyébként vidám és barátkozó alaptermészete volt. A jótékonyság és az önmagával szembeni igényesség egyaránt jellemezte. Sokat dolgozott Dunakeszi múltjának felderítésén és annak megismertetésén. Nem véletlen, hogy az ő nevét vette fel a Tóth Mariska Hagyományőrző Alapítvány.¹²

1. kép: Tóth Mária

Pandur József (1910–2000) 1934-ben végezte el a kalocsai tanítóképzőt, majd egy évvel később Dunakeszire került az elemi iskolába. A tanítás mel-

⁹ TANTERV, 1950.

¹⁰ http://www.sztistvan-dkeszi.sulinet.hu/?menu=iskola.php&tart=tart_tortenetunk.html (A letöltés ideje: 2017. július 7.)

¹¹ CSOMA, 2005. 171–172.

¹² SZAKÁLLNÉ, 2012a 4–5. Tóth Máriát 1990-ben Dunakeszi díszpolgárává választották.

lett kántorkodott a Szent Mihály-templomban (1948-ig), valamint vezette a cserkészcsapatot is (1946-ig). Talán a káderhiányra vezethető vissza, hogy az államosítás után őt véglegesítették az iskola igazgatói székében. Az ötvenes években újabb diplomát szerzett, és matematika-kémia szakos tanárként dolgozott tovább. 1960-tól egészen 1970. évi nyugdíjba vonulásáig aztán a műhelytelepi iskolában tanított. Nagy szerepe volt Dunakeszi első krónikájának összeállításában is, amiért (valamint közéleti munkájáért) 1972-ben a település díszpolgárává választották.¹³

2. kép: Pandur József

A 2. Sz. Általános Iskola (ma: Széchenyi István Általános Iskola)

A 2. Sz. Általános Iskola jogelődje 1911-ben, gyakorlatilag Alag önálló településsé válásával egy időben kezdte meg működését.¹⁴ A második világháború előtti oktatógárda egyik kiemelkedő alakja Strib Jolán tanítónő volt, aki hányatott családi sorsán és személyes megpróbáltatásain rendre fölülemelkedve az alagi iskola szeretett, megbecsült tanítója lett. 1944 októberének végén a tanítást kénytelenek voltak felfüggeszteni, mert először német, majd szovjet katonák fészkeltek be magukat az iskolaépületbe, amely az itt folyó tartós csatározások következtében komoly sérüléseket is szenvedett. Elsősorban – az ekkoriban már megbízott igazgatóként működő – Strib Jolán elhivatottságának, kétkezi és szervezőmunkájának volt köszönhető, hogy 1945. január 7-én újraindulhatott a tanítás.¹⁵

Mások elbeszéléséből tudjuk: a hatalom emberei megpróbálták rávenni, hogy tagadja meg hitét, vallását, ő azonban sem erre, sem arra nem volt hajlandó, hogy leszedje a keresztet az osztályterem faláról.¹⁶

Az 1950. január 1-jei településegysítéssel vált az alagi iskola Dunakeszi 2. Sz. Általános Iskolájává,¹⁷

3a kép: Strib Jolán (1939)

¹³ CSOMA, 2005. 132.

¹⁴ VÖRÖSNÉ, 2010a 9. Erről bővebben ld. a *Művelődés és oktatás 1712–1910 c.* fejezetet.

¹⁵ VÖRÖSNÉ, 2010a 11.; Bővebben ld. TÓTH, 2012. 6–8.

¹⁶ SZABÓ, 2010b 16.

¹⁷ A tantestület tagjai 1950-ben: Jobbágy Pálné, igazgató; Fejes Eszter, Gyenizse Ferenc, Halmágyi János, Ivánka Istvánné, Kocsis Jánosné, Losonczy Lajos, Petőcz Lajos, Révay Lajosné, Solymári Béla, Solymári Béláné, Szántó Lászlóné (Balogh Ilona), Szilvásy László.

amelyben egy évvel később bevezették az osztályonkénti szülői értekezleteket, majd 1954-ben – a szülők segítségével – megalakult a napközi, és a napközisek ellátására a régi községháza épületében működni kezdett a konyha. Az iskola évről-évre tovább bővült. 1957-től pedig a művészeti törekvéseket nagymértékben pártoló Fódi Sándor lett az igazgatója.¹⁸

3b kép: Strib Jolán és tanítványai (1948)

Bár az ötvenes években merev, kemény diktatúra uralta az országot, Dunakeszi általános iskolái rendre teret adtak a hitoktatásnak is. Farkas Anna, Anci néni akkor tért vissza egykori *alma mater*ébe, a Dunakeszi 2. Sz. Általános Iskolába, amikor férjét 1951-ben településünkre helyezték. Bár itt kezdett tanítani 1947-ben, két évvel később feleségül ment Balla István református lelkészhez, és követte férjét annak baranyai szolgálati helyére. Együtt tértek vissza Dunakeszire, és attól kezdve Balla Istvánné az alagi iskola egyik oszlopos tagja lett. Sokan tudhatják szerencsájüknék, hogy Anci néni és férje – a tiszteletes úr – is oktatta, nevelte őket.¹⁹

Művelődés az 1950-es években

Más – korántsem szándékolt – következményeket is hoztak magukkal az ötvenes évek. A „proletárdiktatúra” – vagy, ahogy megszépítően emlegették, a „népi demokrácia” – értelmiség- és polgárellenes volt, és meg is próbálta félreállítani, munkatáborokba vagy legalább kényszerlakhelyre internálta a „népellenségeket”, a gyanús, polgári személyeket. Amikor 1953 tájt kicsit enyhültek a viszonyok, sokakat már csak attól tiltottak el, hogy képzettségüknek megfelelő vagy éppen nagyobb befolyást jelentő helyeken dolgozzanak. Efféle korlátozás volt, ha valaki már – netán újra – lakhatott a fővárosban, de munkát ott nem vállalhatott. Pest közelsége így nem várt előnybe hozta az alagi iskolát, mert ide naponta ki lehetett járni, ezért idevetődött egy-két olyan tanár is,

„aki mintha más bolygóról cseppent volna ide. Ők hoztak színt a lódenkabátok világának szürkeségébe, ők nyitották rá igazán a szemünket a történelem és művelődéstörténet akkori agyonhallgatott értékeire és a nagyvilágra, ők adtak teret és valódi távlatot a korszak által egyébként gúzsba kötött képzeletünknek.”²⁰

¹⁸ VÖRÖSNÉ, 2010a 11–12.

¹⁹ BALLA, 2010. 24.

²⁰ DULÓ, 2012. 9.

Lissák György nem tanárként indult. Az általa következetesen elhallgatott doktori címének tanúsága szerint eredetileg jogász volt, aki a háború előtt országgyűlési jegyzőként működött. Széles körű műveltsége révén számára nem volt gond, hogy magyart és történelmet tanítson. E téren azonban sosem szorítkozott a hivatalos, túlegyszerűsítő tananyagra. Szellemtörténeti összefüggésekbe is bevezette tanítványait. Két – a hetvenes években végre nagy példányszámban kiadott – történelmi és művelődéstörténeti szempontból egyként jelentős, érdekesítően olvasmányos történeti regénye révén pedig nem csak tanítványaiban, hanem jóval szélesebb körben munkálhat és élhet tovább párját ritkító szelleme.²¹

Uray György 1958-ban térhetett vissza Bujákról Pest közelébe. Eredetileg karmester szeretett volna lenni, ám polgári származása miatt, a tehetségét korán felismerő Ferencsik János támogatása ellenére sem vették fel a Zeneakadémiára. Végül tanárképző főiskolán szerzett történelem–ének szakos diplomát. Első – kijelölt – munkahelyéről, a kis nógrádi faluból került Dunakeszire, történelmet azonban politikai okok miatt nem taníthatott. Legalábbis hivatalosan.

4. kép: Uray György (1977)

„kizárólag énekórán találkozhattunk vele, ami akkor is felüldülést jelentett volna a néhez tantárgyak között, ha éppen csak énekelgetünk. Csakhogy az ő órái rendhagyóak voltak. Az éneklés és szolmizálás mellett fölvezetett nekünk a zenetörténet és a művelődéstörténet érdekesítő epizódjait is. Emellett azon igyekezett, hogy a legrangosabb művészetbe is belekóstolhassunk. Óráin mindennapos volt a lemezhallgatás. Hatan is kellettünk ahhoz, hogy mondjuk, a földszintről az emeletre felcipeljük órájára az iskola hangszerét, a harmóniumot, amelyen aztán varázslatos darabokat szólaltatott meg. Mire befejeztük a felső tagozatot, valamennyiünk fülében ismerősen csengett a D-moll toccata vagy éppen a Holdfény szonáta. Nem csupán a dallamok bűvöltek el minket, hanem az előadásmód is. A tanár úr példáján ráérezhettünk arra az átlényegülésre is, amely a művészet révén az embert hétköznapisága fölé emeli...

Az, hogy Uray György országosan jegyzetté emelkedő énekkart szervezett, magától értetődő volt, de mi például a tanár úrral hét nyelven beszélő bábszínházat építettünk, bábokat farigcsáltunk, és együtt próbáltunk a rögtönzést az általa megadott témák és helyzetek mentén.”²²

A zene mellett másik szenvedélye a színház volt. 1960-ban megalakította az Irodalmi Színpadot, amelyet a kilencvenes évek közepéig vezetve

²¹ DULÓ, 2012. 9.

²² DULÓ, 2012. 9.

rangos, független színházzá emelt, és amelyik Uray György Színház néven ma is fontos szerepet játszik a város kulturális életében.

A 3. Sz. Általános Iskola (ma: Bárdos Lajos Általános Iskola)

Az első világháború és Trianon nem várt terheket hozott és kényszerűen megoldandó feladatokat rótt a Műhelytelepre is.²³ A háború következtében ide menekült családok gyerekeiket – a szintén ide kényszerült – Kocsner Róbert (később Szilvágyi Róbertre magyarosított nevű) tanár úr és tanítónő felesége fogták össze, és kezdtek oktatni előbb egy üzemépületben, majd a Munkásotthon egyik termében.²⁴ Mivel a vasutas gyerekek között olyanok is voltak, akik régi állomáshelyükön már polgáriba vagy gimnáziumba jártak, az ideiglenes tantermekben elemi és (vizsgára felkészítő) polgári iskolai oktatás folyt az 1918/19-es tanév második félévétől.²⁵ Az üzem fejlődésével és a telep benépesedésével összhangban, 1928-ban saját, korszerű épületet kapott a MÁV Elemi Iskola, amely három tanteremben működtette az alsós osztályokat, míg a nagyobbak a községi katolikus elemi iskolába jártak.²⁶

Az iskolaépület a MÁV pénzéből valósult meg, és a cég vasúti műhelyei és saját mesterei vettek részt mind építésében és felszerelésében, mind pedig működtetésében. 1923-ban ide helyezték Krusoczky (Körmeny) Lajost, aki tanári pályáját a Magyar Királyi Államvasutak eszéki elemi iskolájában kezdte. Hadifogságból hazakerülve néhány év után a műhelytelepi iskolába rendelték őt, amelyet 1924-től 1945-ig igazgatott. Jó kapcsolatban volt a helybeliekkel, és tanulóival együtt részt vett a Magyarság Dal és Önképző Egyesület munkájában is. Leányának visszaemlékezése szerint:

5. kép: Körmeny Lajos

„Büszke volt arra, hogy harminchat évi működése alatt egyetlen napot sem hiányzott az iskolából betegség címén. Ha beteg volt – mandulagyulladás szokott lenni –, az is mindig a téli szünetben fordult elő. [...]”

Nagyobb öröm nem volt számára, mint az, ha tanítványai jó, illetve szép eredményeket értek el. Ha pedig valamelyik tárgyból vagy valamely téren tanítványainál kiemelkedő eredményt tapasztalt, úgy a szülők figyelmét arra felhívta, és személyes utánjárással segítette elő a tanítvány továbbtanulását.”²⁷

²³ NOVÁK, 1977. 5.

²⁴ SZAKÁLLNÉ, 2012b 2.

²⁵ KOLLÁR, 2012. 8.

²⁶ SZAKÁLLNÉ, 2012b 2.

²⁷ NOVÁK, 1977. 5–6.

Egy tanítvány – Zavaczky Rezsőné – így idézte fel azokat az időket:

„Kis létszámú tanári karunk szigorú volt, és nagy rendet tartott az iskolában. Ez nekünk nem mindig tetszett. [...] Mindamellet nem szabad megfélemlkezni arról, hogy nagyon igazságosak voltak. Aki ebből az iskolából tanult tovább, az a középiskolában mind megállta a helyét. Az iskolából kikerülő gyermekek többsége megfelelő munkahelyet talált a főműhelyben. A vasutas szülők is törekedtek arra, hogy gyermekeik a főműhelybe menjenek dolgozni.”²⁸

Ezek a szoros – és működő – kapcsolatok időről időre szemet szúrtak a kívülállóknak. Amikor például a húszas évek elején, saját gazdasági nehézségeire és a nem vasutas szülők gyerekeinek növekvő arányára hivatkozva, a MÁV kezdeményezte az itteni polgári iskola államosítását (noha a működtetésével járó terhek jelentős részét ez esetben is vállalta volna), e javaslat elutasításakor az alagi és a dunakeszi elöljáróságok nemcsak a maguk anyagi gondjaira hivatkoztak, hanem arra is, hogy „oda csak vasutas szülők gyerekei járnak”, és „a telep maga is csak terhet jelent Dunakeszi községnek”. Így az itteni polgári iskola az 1923/24-es tanév végén megszűnt.²⁹

Amikor 1950-ben a Dunakeszi 3. Sz. Általános Iskola címkét ragasztották az intézményre, a diákságnak már jelentős – és egyre növekvő – hányada nem a vasutas szülők gyerekeiből került ki, és a hatalom is csak a központnak alárendelt, uniformizált iskolákat kívánt látni, mégis fennmaradt – és a mai napig elevenen él – az iskola jó kapcsolata a Műhelyteleppel és a Járműjavítóval.

*A 343. Sz. Iparitanuló Iskola
(később: 201. Sz. Gárdonyi Géza Ipari Szakmunkásképző Intézet
és Szakközépiskola)*

Még kevésbé volt megkérdőjelezhető a szakmunkásképző és az üzem szerves kapcsolata. A MÁV mindig arra törekedett, hogy képezze a kocsi-parkjának gyártását és javítását végző szakembereket. Tanonciskoláit műhelyei mellé telepítette. 1941-ben géplakatosok képzésével kezdődött meg a szakoktatás a Magyar Államvasutak Szakirányú Iparitanonciskolájában a Dunakeszi Főműhelyben. A túljelentkezés tízszeres volt, hiszen – a legtöbb más munkahelytől eltérően – a vasútnál biztos „állandó” munkaviszony és „nyugdíjas állás” várta a szerencsés alkalmazottakat. A feszes és szigorú, hetente négynapos gyakorlati és kétnapos elméleti oktatás a B-csarnok melletti kétszintes épületben folyt. Minden tanonctól elvárták, hogy sportoljon és részt vegyen valamilyen művészeti kör munkájában is – követve mestereik példáját.³⁰ 1950-ben az MTH (vagyis a Munkaerő-

²⁸ NOVÁK, 1977. 5–6.

²⁹ KOLLÁR, 2012. 9.

³⁰ SZABÓ, 2002b 12–13.

tartalék Hivatal) 343. Sz. Iparitanuló Iskolájává alakították át. Az akkori igazgató, Maár Tihamér visszaemlékezése szerint:

„Tanulóink szinte kommunisztikus körülmények között éltek. Egyenruhát kaptak, a könyvet, füzetet, tisztálkodási szereket ingyen biztosították számukra. Ugyanakkor nagyon katonás fegyelem uralkodott. Köszönésképpen tisztelegtünk egymásnak. A tanároknak, tanulóknak megfelelő rangfokozatuk volt. [...] A tanműhely mellett önálló kertészetünk volt. [...] Volt színjátszó és táncsoportunk, de azért ezen a téren nem vehettük fel a versenyt [...], olyan területen igyekeztünk [...], amihez mi értettünk jobban. Kisvári Imre vezetésével gyönyörű kovácsoltvas dísz tárgyakat készítettek a tanműhelyben.”³¹

Ebben az esztendőben az egykori munkásszállóból – a Legényotthonból – a szakmunkásképző tanárai számára szolgálati lakásokat, a tanulók számára pedig kollégiumot alakítottak ki – mégpedig az ország egyetlen koedukált iparitanuló-kollégiumát. 1955-ben lett az épület egészéből iskola: ekkor már MŰM (Munkaügyi Minisztérium) 201. Sz. Iparitanuló Intézet néven, amelyet 1959-től egészen 1977. évi nyugállományba vonulásáig a legelső itteni évfolyam egyik volt tanonca: Cservenák Mihály igazgatótt.³²

Az 1960-as évek

Az 1960-as évek komoly gazdasági fellendülést hoztak Magyarországon (pontosabban világszerte), és érezhetően enyhült a politikai légkör is: kialakult a puha diktatúra, és Magyarország lett a *béketábor legvidámabb barakkja*. Ez egyrészt lehetővé tette minden dunakeszi iskola bővítését (aminek fontos következménye volt a két műszakos oktatás megszűnése és a jobb tanítási körülmények kialakulása), másrészt pedig azt is, hogy egyre több energiát lehessen a tananyag megújítására és a pedagógiai módszerek korszerűsítésére – hovatovább még útkeresésre is – fordítani.

Az 1956-os forradalmat követően az oktatásban ismét a „marxizmus-leninizmus” szellemében folytatott pedagógiai munkát vártak el. Az 1957 márciusában hozott MSZMP KB (Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottsága) határozat értelmében a munkás- és parasztszármazású fiatalok felsőoktatásbeli kívánatos aránya 50%.³³ Az 1958 júliusában megjelentetett művelődéspolitikai irányelvek pedig kimondták:

„a burzsoá életszemlélet és gondolkodásmód, erkölcs és ízlés visszaszorításában és megsemmisítésében a legnagyobb szerepük azoknak az oktatási intézményeknek van, amelyekre a párt és a kormány ifjúságunk tudatának és magatartásának formálását bízta.”³⁴

³¹ SZABÓ, 2002b 15–16.

³² SZABÓ, 2002b 7–8., 35.

³³ PUKÁNSZKY, 2005. 359.

³⁴ SETÉNYI, 1992. 66.

Az ifjúság származás szerinti kategorizálását 1963. április 2-án, az MSZMP Politikai Bizottsága szüntette meg, ettől kezdve fokozatosan csökkent a munkás- és parasztszármazású gyerekek számaránya a felsőoktatásban.³⁵

Mindezen politikai irányelvek ellenére változások kezdődtek a rendszerben – névleg a „szocialista iskola jobbítására”. Nagyszabású oktatási reformra 1961-ben került sor, elsősorban azért, mert az előző másfél évtized az érettségizettek terén túlkínálatot eredményezett, csak 22-25%-uk tudott felsőfokú tanulmányokat folytatni, viszont a be nem kerülők már nem akartak fizikai munkát végezni. Ezért vezették be már 1958-ban az 5+1-esnek nevezett oktatási modellt, amely arra irányult, hogy a tanulókat felkészítsék arra: nem biztos, hogy értelmiségi pályára kerülnek. Az öt nap oktatást követően, a hatodik napon egy ipari üzemben fizikai munkát végeztek a diákok. Az 1961. évi III. törvény is átvette ezt a modellt, amely azonban nem hozott sikereket, így 1965-ben meg is szüntették.³⁶ Helyette jöttek létre a tagozatos (nyelvi, ének-zenei stb.) osztályok a gimnáziumokban.

Az 1961. évi törvény létrehozott egy új iskolatípust, a szakközépiskolát, amely szakmai képesítést és érettségit nyújtott egyidejűleg, így az itt végzetteknek – elvileg – lehetőségük volt a szakmájukban elhelyezkedni vagy felsőfokú tanulmányokat folytatni. A gyakorlatban az iskolatípust sok kritika érte, elsősorban az oktatás színvonala miatt. Az 1965-ös változtatások egyike volt, hogy a szakközépiskolák helyett a szakmunkásképzők kerültek a fókuszpontba.³⁷ Az 1961-es törvény további változtatása volt, hogy az addig középfokú technikumok egy részét felsőfokúnak minősítette, vagyis ide csak gimnáziumot vagy szakközépiskolát végzett diákok járhattak. A tankötelezettség ekkorra már 16 éves korig tartott.³⁸

Az általános iskola a '60-as években mindenki számára elérhető és kötelező volt, sikeressége azonban változó képet mutatott.³⁹ Ezért szükségesek voltak olyan változtatások, mint amilyeneket az 1965. évi oktatási korrekció jelentett, amelynek koncepcióját már nemcsak a párt dolgozta ki, hanem közgazdászokat és szociológusokat is bevontak a folyamatba. Az általuk elvégzett, korszerű társadalmi rétegződés-vizsgálatok arra mutattak rá, hogy az iskolarendszer – minden törekvés ellenére – hozzájárul a társadalmi egyenlőtlenségek újratermeléséhez.⁴⁰ Az ennek nyomán megszülető, 1972. évi oktatáspolitikai párthatározat ugyanakkor – a progresszív mondanója mellett – továbbra is elsősorban pártszólamokat tartalmazott. Hosszú távon mégis ez volt az a dokumentum, amely elősegítette az iskolák belső

³⁵ MSZMP KV napirendi jegyzékek, 1956–1989. II. kötet: 1963–1970. Összeállította: NÉMETH Jánosné. Politikai Bizottság 1963. április 2. mnl.gov.hu/download/file/fid/36616 (A letöltés ideje: 2017. július 12.)

³⁶ KELEMEN–KARDOS, 1996. 108.

³⁷ SETÉNYI, 1992. 70.

³⁸ KELEMEN, 2011. 24., 26.

³⁹ SÁSKA, 1986.

⁴⁰ HALÁSZ, 1992. 74–75.

modernizációs folyamatát: megkezdődtek a tantervelméleti kutatófejlesztő munkák, korszerűbb tankönyvek készültek, integrált oktatás bevezetését tervezték. Ezután számos új módszer, koncepció kapott teret, közülük kiemelendő az 1971-től kezdve kidolgozott ún. Zsolnai-módszer (kidolgozója: Zsolnai József), amelynek ma is számos hazai iskolában van követője.⁴¹

Bár az ideológia – és az abból fakadó politikai rendszer – 1948-tól a rendszerváltoztatásig nem alakult át alapjaiban, mégsem tekinthetjük teljesen egészségesnek az időszakot. A változás az 1960-as évek közepén következett be, amikortól kezdve a rendszer a totalitárius helyett mindinkább gyengülő autoriter hatalomgyakorlásba ment át. Ez pedig alapvetően befolyásolta a központi államhatalomnak a kultúrához, művelődéshez fűződő kapcsolatát. Az adott időponttól kezdve a magyar kultúra fokozatosan nyithatott a világ nem szocialista országai felé, és ismét kiléphetett eredményeivel, alkotásaival a nemzetközi porondra. Ennek következtében a szocialista tábort illetően Magyarország viszonylag hamar bekapcsolódott ismét a globális szellemi áramlatokba – így az új tömegkommunikációs csatornák megismerésébe és felhasználásába, az informatika mint új tudományág kialakításába és más tudományos eredmények adaptálásába. Ez az ún. 3T időszaka (tiltás, túrés, támogatás), amely lehetővé tette, hogy a magyar kultúra és művelődés elismerten sokszínű, és ezáltal ismét európai legyen. Ezt különösen az utolsó évtizedben láthattuk markánsan, amikor a magyar és az európai tudományos, kulturális, művészeti központok közötti kapcsolatteremtés, illetve az együttműködés került mindinkább előtérbe – elsősorban a személyes kapcsolati rendszereken keresztül.⁴²

Az általános és középiskolai oktatás Dunakeszin

Dunakeszi oktatási és kulturális intézményeit ebben az időben szinte töretlen fejlődés jellemezte. A magyarázatot részint a település iparosodásában, részint gyors népességnövekedésében kell keresnünk. A vagongyár mellett egyre több embert foglalkoztatott a konzervgyár is. Új üzemek települtek ide, mint a Mechanikai Laboratórium és a Posta Központi Kábelüzem, a 3. Sz. Házgyár, a Hűtőház vagy a Talajjavító. Ezek együtt – más falvakhoz nemigen hasonlítható – helybeli munkalehetőséget teremtettek (még bejárókat is vonzottak). Ugyanakkor Pest is egyre több vidéki foglalkoztatására kényszerült. A főváros túlnépesedésének visszafogására Budapesten megnehezítették (legalább ötéves helyben lakáshoz, illetve tíz évet meghaladó ottani munkaviszonyhoz kötötték) a pesti lakáshoz jutás – amúgy sem bővelkedő – lehetőségeit. Mindennek következtében Dunakeszi népessége gyorsan növekedett.⁴³

⁴¹ VERÓK-VINCZE, 2011. 43–44.

⁴² VALUCH, 1998. 461–462.

⁴³ Az egyesítéssel a község lakossága 1950-ben 11.029, 1990-ben 26.111, 2015-ben pedig 41.846 fő volt.

A községi oktatás szempontjából előrelépést jelentett, amikor az 1963/64-es tanévben elindították az első gimnáziumi osztályt a 2. Sz. Általános Iskola keretében. A középiskola megalakulására az első igazgató, Földi Sándor így emlékezett vissza:

„Már 1959/60-ban – a tanács végrehajtó bizottságába [VB] való megválasztásom kezdetén – felmerült az a gondolat, hogy Dunakeszin, ahol a lakosság létszáma gyors ütemben emelkedik (főleg az ekkor megindult betelepülések kapcsán), középiskolát lenne szükséges létesíteni [...]. Kimutatható volt, hogy hány tanulónk tanult valóságosan tovább a váci és a budapesti gimnáziumokban, és hogy a megelőző években hány tanulónkat nem tudták felvenni ezekbe a gimnáziumokba [...]. Előfordult nemegyszer, hogy jeles és jó rendű tanítványainkat a váci és a budapesti gimnáziumok helyhiány miatt elutasították.”⁴⁴

A helyi VB támogatta az elképzelést, a megyei művelődési osztály vezetői azonban elutasították. A hatvanas évek elején viszont Ilku Pál művelődésügyi miniszter kezdeményezésére tömegesen kezdtek megszervezni a kisebb, helyi gimnáziumokat.

*„Az 1963-as tanév végén [pontosabban az 1962/63-as tanév végén – D. K.] engedélyezték a gimnázium beindítását. Átmenetileg, legfeljebb két évre, amíg az ígért új, tíz tantermes önálló gimnázium felépül, helyet biztosítottunk egy-egy osztály számára a 2. számú iskolában. [...]
Az épület bővítésére, amely majdnem kizárólag társadalmi munkában történt, felhívásunkra a szülők egy emberként vállalkoztak. [...] Akkor még azt hittük, hogy az alapjait vetjük meg a nemsokára felépülő új középiskolának, melyet 1965-re ígérték. Sajnos nem így történt.”⁴⁵*

Valóban hányatottabb sors várt Dunakeszi gimnáziumára, amely az alagi után a 3-as, majd az 5-ös iskolához csatolva terebélyesedett és teljesedett ki, és csak 1990-ben költözhetett be saját, önálló, korszerű épületébe. A szülők – sőt, nem egy esetben a diákok – áldozatkészsége, önkéntes munkája nemcsak a gimnázium elindításakor, hanem számos korábbi – és azóta adódott – iskolabővítésnél, korszerűsítésnél és felújításnál is mindig fontos tényező volt. Helyi erők összefogása működtette – a gimnáziumunk előképének is tekinthető – dunakeszi-alagi polgári iskolát is, amelyet nyilvános magániskolaként alapított 1927-ben – az egyébként Újpesten lakó – Halassy Károly tanár, az intézmény első igazgatója. A „gyakorlati élet iskolája” iránt nagy érdeklődés mutatkozott mindkét településen, a befizetett beiratkozási és tandíjak azonban – állami támogatás hiányában – sohasem tudták fedezni működtetésének költségeit. A két község előjárósága sokszor segítette ki anyagilag is az intézményt, de – sajnos – nem rendszeresen és kiszámíthatóan. 1938-ban megalakult egy – a két falu

⁴⁴ NOVÁK, 1977. 12.

⁴⁵ NOVÁK, 1977. 12.

jegyzőjét és az érintett településrészek képviselőit is magában foglaló – tekintélyes választmány, amely 1941-re társulati kezelésbe tudta venni a Dunakeszi–Alag Társulati Koedukációs Polgári Fiú- és Leányiskolát, amelyet 1947-re persze szintén felszámoltak – pontosabban az általános iskolába olvasztottak bele – az erőltetett változások, és amelynek két évtizedes működését Kollár Albin így összegzi:

„Az iskola fennállásának két évtizede alatt kultúrmissziót töltött be Dunakeszin és Alagon. Ebben az intézményben közel ezer diák kapott alapos képzést, további életéhez gazdag lelki és szellemi »útravalót«. Az iskolaalapító Halassy Károly és a polgári tanárai – hathatós állami támogatás híján, nehéz viszonyok között – áldozatos munkájukkal jelentős szellemi, anyagi hasznot is termő értéket hoztak létre.”⁴⁶

Ha nem is jogutódként, a megalakult dunakeszi gimnázium lényegében e hagyomány folytatójává vált.

A községi tanács 1966-ban kérelmezte egy zeneiskola beindítását. Nem előzmények nélkül, hiszen – a Magyarország Dal és Önképző Egylet hagyományait folytatva – a MÁV Szakszervezeti Zeneoktató Közösség 1945-től rendszeres zene- és énekotatást végzett a településen, amely azonban – „kényszerű okok” miatt – megszakadt. 1965-ben a Petőfi Sándor Kultúrotthonban, tanfolyam formájában hangszeres képzés indult hegedű és zongora szakon. E kezdeményezések nyomán a váci zeneiskola kihelyezett tagozatának keretében kezdődik meg az iskolarendszerű zenei képzés Dunakeszin, 1966-ban. 1967-ben létrehozták a Váci Járási Körzeti Állami Zeneiskolát fóti központtal és dunakeszi kihelyezett tagozattal. 1970-ben a központ Dunakeszire költözött, és megszerezte széles körben indult meg kihelyezett tagozatainak létesítése. A Dunakeszi Körzeti Zeneiskola 1975-ben kapott méltó elhelyezést szolgáló önálló épületet.⁴⁷

A már meglévő általános iskolák fejlesztésére, bővítésére is figyelmet fordítottak. Az 1. Sz. Általános Iskola 1965-ben egy oldalszárnyal bővült, ennek révén tornaszoba, és a hozzá tartozó öltözők kialakítására kerülhetett sor. Emellett ebben a szárnyban alakították ki az ekkoriban bevezetett, ún. politechnika tantárgy oktatásához szükséges tantermet. Tanulói meghálálták ezt a törődést, egyre nagyobb sikerrel szerepeltek kulturális és tanulmányi versenyeken. Ennek volt köszönhető 1960-ban húszan még egy németországi jutalomúton is részt vehettek. Horváth Péterné Ballon Mária és Kalmár Imre tanárok évente szerveztek nyári táborokat, kirándulásokat.⁴⁸

A megnövekedett tanulói létszám miatt, 1961-ben, a 2. Sz. Általános Iskola bővítése is szükségessé vált. Két nagy földszinti termet építettek ekkor, társadalmi munkában, majd 1963-ban újabb kettőt, az emeleten.

⁴⁶ KOLLÁR, 2009. 10–12.

⁴⁷ WINDHAGER, 1993. 2. és 3. melléklet.

⁴⁸ http://www.sztistvan-dkeszi.sulinet.hu/?menu=iskola.php&tart=tart_tortenetunk.html (A letöltés ideje: 2017. július 9.)

Ezzel párhuzamosan, 1962-ben megindult az enyhén értelmi fogyatékos tanulók oktatása is, 16 diákkal.⁴⁹

Az 1970-es évektől napjainkig

A pártállami időszak utolsó nagy közoktatás-politikai dokumentuma az 1985. évi I. törvény. Ebben felsorolták a tanulók, a hallgatók, a pedagógusok és szülők jogait és kötelességeit; meghatározták az óvoda, az alapfokú, közép fokú és felsőfokú oktatás intézményeit. A felnőttoktatás, az alapfokú művészetoktatás kérdései, valamint a diákotthonok és a nemzetközi kapcsolatok is helyt kaptak benne. Kiemelte az iskola és a környezet, a konkrét társadalmi miliő kapcsolata erősítésének szükségességét. Az iskolaállítás és -fenntartás továbbra is állami jog maradt, de az egyes iskolák nagyobb önállósággal folytathatták oktatási tevékenységüket. Olyannyira, hogy nem zárkoztak el az „egyedi megoldások alkalmazásától” sem. Ennek eredményeként a nyolcvanas évek végén valóban megnőtt az iskolák önállósága, egyre több helyen választottak alternatív pedagógiai programot.⁵⁰

A rendszerváltozást követően Magyarországon is megkezdődhetett a demokratikus jogállam iskolarendszerének kialakítása. Az 1990. évi, a lelkiismereti szabadságról, a vallásszabadságról és az egyházakról szóló törvény engedélyezte, hogy „*egyházak és más jogi személyek iskolákat és egyéb oktatási-nevelési intézményeket állítsanak*”.⁵¹ Az új oktatási törvény 1993-ban készült el, amely – egyebek mellett – előírja, hogy ötéves kortól kötelező az iskola-előkészítés, az általános iskola tíz évfolyamos alapképzést nyújt, illetve a tankötelezettség 6 és 16 éves kor között érvényes. A törvény engedélyezi a 4, 6, 8 és 9 évfolyamos középiskolák létrehozását, egyházi, alapítványi, magán-, vagy állami-önkormányzati fenntartás mellett. Utóbbi intézményektől világnézeti semlegességet követel meg.⁵² Ugyanebben az évben a felsőoktatási törvényt is átalakították. A törvény következtében dolgozták ki a Nemzeti Alaptantervet, amelynek első változatát 1995-ben fogadták el.

6. kép: Lakótelepi építkezések (1977)

A hatvanas-hetvenes évek érdemi településfejlesztését hallatlanul megnehezítette, hogy az oda ingázók után fizetett településfejlesztési hozzájárulás Pestet gazdagította, nem pedig alvóvárosait. Objektív mu-

⁴⁹ VÖRÖSNÉ, 2010b 65.

⁵⁰ PUKÁNSZKY, 2005. 371.

⁵¹ MÉSZÁROS, 1996. 249.

⁵² NAGY, 1995. 304–305.

tatók alapján a település nem nagyon érdemelte ki az 1977-ben elnyert város címet, de egy városi költségvetés már komoly esélyt teremtett az érdemi városiasodáshoz. Az építészeti ígéretesebb, kertvárosszerűen kialakított Fillér utca után egy házgyári panelekből emelt, tízemeletes épületek által uralt, hatalmas lakótelep létesítésébe torkollott a Fő út Duna felőli oldalát szegélyező egyetlen ház sor mögötti terület kiépítése.

A hetvenes évek végétől a nyolcvanas éveken át a rendszerváltozásig fokozódó válságfolyamatokra Dunakeszi iskolái a megoldások keresésének jegyében innovatív módon reagáltak: új utakat kerestek maguknak, és ezt máig folytatják.

Az iskolák működése

Az 1. Sz. Általános Iskola

Az 1. Sz. Általános Iskolának az 1970-es évek második felére az már 400 tanulója, és 28 oktatója volt. Mind nagyobb hangsúlyt helyeztek a nyelvi képzésre is: az orosz mellett előbb németet, majd angolt kezdtek el oktatni az intézményben. 1983-ban életre hívták a Kis Előadók Fórumát. Ugyanebben az évben kezdődött meg az épület egy esztendőn át tartó renoválása, amely időszakban az 587 diák, három különböző helyszínen, 42 pedagógus tanította. 1994-ben az iskola tornatermet is kapott. Egyik volt diákjuk – Kenyeres Mihály nyomdász-mester – díjat alapított, amellyel 1987 óta minden esztendőben azt a végzős diákot tüntetik ki, aki a magyar nyelv ápolásában és művelésében kiemelkedő eredményeket ér el. Az iskola fennállásának századik évfordulóján, 1997. október 17-én vette fel a Szent István nevet.⁵³ 2010 óta minden évben családi nap keretében lecsófesztivált tartanak, az iskola így emlékezik meg a hagyományos dunakeszi paradicsomtermesztésről.⁵⁴

A 2. Sz. Általános Iskola

A 2. Sz. Általános Iskolában 1972-ben, Jobbágy Pálné vezetésével, matematikai szakosított tantervű osztályt indítottak, amely igen eredményesnek bizonyult. Bár 1973-ban a gimnáziumi rész a 3. Sz. Általános Iskola kiválásával elköltözött, a hely még így sem volt elegendő a diákoknak, ezért 1975-ben a Posta utcában nyílt meg öt új tanterem, amelyet 1979-ben négy további tanteremmel és egy melegítő konyhával bővítettek. Az intézmény az 1973/74-es tanév kezdetén, Povázsai Sándor személyében új igazgatót kapott; ekkor már 688 diák tanult itt.⁵⁵ Az in-

⁵³ http://www.sztistvan-dkeszi.sulinet.hu/?menu=iskola.php&tart=tart_tortenetunk.html (A letöltés ideje: 2017. július 13.)

⁵⁴ <http://www.sztistvan-dkeszi.sulinet.hu/?menu=lecsofesztival.php> (A letöltés ideje: 2017. július 13.)

⁵⁵ VÖRÖSNÉ, 2010b 66.

tézmény alapelvei közé tartozik a modern tanulászervezési technikák alkalmazása, a cselekvésközpontú tanítás, a tanultak életszerű helyzetbeli alkalmazásának elsajátíttatása. Ennek jegyében olyan új tantárgyakat vezettek be, mint a természettudományi gyakorlat, az okoskodó matematika, a bejárható Magyarország vagy a tánc és mozgás. Nagy hangsúlyt fektetnek a sportra, a nyelvi és a művészeti nevelésre.⁵⁶ A szülők, a pedagógusok és a tanulók összefogása révén – mintegy 200.000 forint értékű társadalmi munka végeredményeképpen – felépült, megszépült a sportpálya, az udvar és a kerítés. Tornaterme az intézménynek nem volt, a régi tűzoltószertárt használták tornaszobának. A sportot azonban ezerféleképpen támogatták: versenyek, kirándulások szervezésével, a tehetségesnek tartott gyerekek sportegyesületbe irányításával, vagy az 1979-ben elkészített jégpályával, ahol jégtánc- és gyorskorcsolyaversenyt, valamint jégkorong-mérkőzéseket is tartottak.⁵⁷

Az iskola igazgatója 1981-től Zupán Lászlóné (Jutka néni) lett, akinek vezetése alatt az iskolai úttörőcsapat névadójáról, Petőfi Sándorról elnevezett plakettet alapított a tantestület. A nívós díjat 1990-ig az a tanuló nyerhette el, aki tanulásban és erkölcsi magatartásban egyaránt példamutató volt társai számára. 1985-ben kiépítették a pincét, ahol kerámiaműhelyt, kondicionáló termet, illetve néprajzi gyűjteményt is kialakítottak; valamint itt működött a Comenius Komplex Tehetségfejlesztő Alkotótábor, amelyet Lengyel István és Lipniczky Ferenc álmodtak és valósítottak meg. 1988-ban végre felépült az iskola tornaterme, tovább működött telente a jégpálya is. Az oktatás területén is történtek változások: 1985-ben pl. az 5. osztálytól tagozatos matematikaoktatást vezettek be.⁵⁸

Ünnepélyes keretek között, 1991. május 15-én vette fel az iskola Széchenyi István nevét, amelyet követően a szülők közössége új díjat is alapított. A Széchenyi István emlékermet az intézmény legpéldamutatóbb tanulója veheti át. 1991/92-ben Imréné Hady Jolán vezette az iskolát, majd 1992-ben Lipniczky Ferenc lett az igazgató. A Széchenyi Emlékplakett Kiváló Pedagógusi Munkáért kitüntetést 1995 óta nyerhetik a tantestület tagjai.⁵⁹ 2001-ben – a város önkormányzatának segítségével – megkezdődött az iskola bővítése, amely munkálatok 2007-re zárultak le, ezen év január 26-án új központi épületbe érkezhettek a diákság és a tantestület. A Posta utcai rész bővítése és felújítása 2007 őszére zárult le, így azt már az iskola új vezetője, Tóthné Czimmermann Judit igazgató asszony vezetésével vehette birtokba. Az intézmény nagyszabású ünnepségsorozattal ünnepelte meg 2010-ben fennállásának 100. évfordulóját.⁶⁰

Az iskola átlagos tanulói létszáma a 2015/16-os tanévtől meghaladta a 700 főt, évfolyamonként 3-4-5 osztállyal. 2011-ben és 2014-ben is az

⁵⁶ <http://alag.hu/iskolankrol/isktort2016.pdf> (A letöltés ideje: 2017. július 13.)

⁵⁷ VÖRÖSNÉ, 2010b 66–67.

⁵⁸ VÖRÖSNÉ, 2010c 93–94.

⁵⁹ VÖRÖSNÉ, 2010c 94.

⁶⁰ VÖRÖSNÉ, 2010c 96–97.

intézmény nyerte el az *Ökoiskola* címet, amelyet három tanéven keresztül viselhetnek. 2017-ben az iskola elnyerte az *Akkreditált kiváló tehetségpont* minősítést, amely címet háromévente vizsgál felül a Magyar Tehetségsegítő Szervezet.⁶¹

A 3. Sz. Általános Iskola

A 3. Sz. Általános Iskola Bárdos Lajos nevét vette fel, amiben az tükröződött, hogy 1971-ben a városban először itt indult Kodály Zoltán koncepcióján alapuló ének–zene tagozat, és hogy évtizedeket átfogó, magas szintű kórusmunka jellemezte – jellemzi – az intézményt. A településen szinte természetes módon a nyelvi mellett zene- és néptáncoktatás, szép eredményeket felmutató sportélet folyik itt is. Sokéves tehetséggondozó programjának és munkájának eredményeként a Bárdos 2013-ban a Nemzeti Tehetségsegítő Tanácstól elnyerte az akkreditált *Kiváló Tehetségpont* címet.⁶²

A szakmunkásképző az 1960-as években kitágította a MÁV-hoz kötődés adta kereteket, és szélesebb igények kielégítése jegyében új szakmákra is képezni kezdte tanulóit. Az itteni kimagasló pedagógiai munkának és a tanulók kiemelkedő teljesítményeinek elismeréseként akkori főhatóságuk (a Munkaügyi Minisztérium) 1967-ben a Gárdonyi Géza nevet adományozta az iskolának, amely a kilencvenes években még szakközépiskolai képzéseket is indított. A magyar ipar rendszerváltozáskori átalakulása, majd – ennek nyomán – a képzési rendszer átalakítása azonban kihúzta a talajt a szakközépiskolai képzés lába alól, és radikálisan átalakította a szakképzés kereteit is, így e nagy múltú iskolának ma már csak emléke, példája van jelen a város életében.⁶³

A 4. Sz. Általános Iskola (ma: Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola)

Az új telep sok családnak – főként betelepülőknek – adott otthont, akiknek gyerekei viszont zsúfoltá tették – nemegyszer ismét több műszakra kényeszerítették – a város iskoláit. Elkerülhetetlen volt egy új iskola létesítése, amely a 4. sorszámot kapva költözött 1978. szeptember 29-ei hatállyal a lakótelep központjában emelt új épületébe anya-, majd később testvériskolájából: a 3-asból. Az új intézmény, amelynek avatóján Polinszky Károly oktatási miniszter adta át az iskola kulcsait Dömötör Zoltán 3. osztályos tanulónak, vezetője Kollár Albin lett; az épületet H. Boross Mária tervezte. Október 2-án – heroikus társadalmi munka eredményeképpen – 445 diák és 26 pedagógus kezdte meg a munkát az új iskolában. A tanulói létszám az 1982/83-as tanévben elérte a 779 főt.⁶⁴

⁶¹ http://alag.hu/iskolankrol/isktort_2017.pdf (A letöltés ideje: 2017. július 11.)

⁶² <http://www.bardosiskola.hu/> (A letöltés ideje: 2017. július 13.)

⁶³ SZABÓ, 2002b 18–34.

⁶⁴ KOLLÁR, 1990. 6–7., 11.

Az igazgató – a tantestület hathatós támogatásával – énekkart, tánc-csoportot, szakköröket működtetett, sporttagozatot indított, könyvtári és tömegsport-rendezvényeik révén pedig nem csupán tanulóikat, hanem a felnőtteket is oda tudták vonzani. Folytatták, sőt, páratlanul magas szintre emelték azt a hagyományt, amelyet a telepi iskolában megrendezett korábbi képzőművészeti tárlatok jelentettek. Harangozó Katalin szakmai irányítása és szervező tevékenysége, valamint a kollégák háttérmunkája révén az Iskolagaléria országos ismertségre és tekintélyre tett szert; rangos tárlatainak száma már a másfélszázat közelíti.⁶⁵ Az úttörőcsapat Ságvári Endre nevét vette fel.

A városban elsőként a 4. Sz. Általános Iskola választott magának nevet – mégpedig éppen Kőrösi Csoma Sándorét, akinek a világ az első tibeti–angol szótárt köszönheti. Széchenyi István pedig e sírfeliratra tartotta méltónak őt:

„Egy szegény árva magyar, pénz és taps nélkül, de elszánt kitartó hazafiságtól lelkesítve – Kőrösi Csoma Sándor – bölcsőjét kereste a magyaroknak, és végre összeroskadt fáradalmai alatt. Távól a hazától alussza itt örök álmát, de él minden jobb magyarnak lelkében.”⁶⁶

A névviselést engedélyező okiratot 1984. szeptember 29-én vehette át az iskola. Az 1984/85-ös tanévben két kísérleti első osztály is indult, az egyikben rajztagozatos, míg a másikban Zsolnai-módszer szerinti képzés folyt. A programok olyannyira eredményesnek bizonyultak, hogy az adott osztályokban, a felső tagozatban is folytatódtak.⁶⁷ Később más kísérleti oktatási módszereket is kipróbáltak (Lénárd–Demeter, Benda-féle módszer).

Az iskola 1986-ban alapított, Borsos Miklós szobrászművész által tervezett „Az iskola jó tanulója – jó sportolója” díjat az a tanuló veheti át, aki legalább négy éven keresztül jeles tanulmányi, és hasonló szintű sporteredményt nyújt. Ugyanekkor alapították a Kőrösi Csoma Sándor

7. kép: Kőrösi Csoma Sándor emlékműve

⁶⁵ KOLLÁR, 1990. 7–8.

⁶⁶ KUBASSEK, 2014. 359.

⁶⁷ KOLLÁR, 1990. 14.

emlékérmet, amellyel az iskola – tanulmányi és erkölcsi szempontból is – legkiválóbb tanulóit jutalmazták.⁶⁸

A Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola testvériskolai kapcsolatot ápol a székelykeresztúri Petőfi Sándor Általános Iskolával, amely alapja volt, ösztönzője lett a két település közötti testvérvárosi viszony kialakításának. Az iskola komolyan bekapcsolódott a honismereti és helytörténeti munkába, és ennek keretében otthona, gazdája lett az évente megrendezett városi helytörténeti vetélkedőnek, valamint szervezője a Városi Néptánc Gála rendezvényeinek.⁶⁹

Az 5. Sz. Általános Iskola (ma: Dunakeszi Fazekas Mihály Német Nyelvoktató Nemzetiségi Általános Iskola)

1983-ban iskolaépületet emeltek a Banktelep mellett alakuló új városrészben, amely kezdetben az 1. sz. iskolához tartozott és – újabb átmeneti – helyet adott a gimnáziumnak is. Az 1989-ben önállósodott általános iskola az 5. sorszámot kapta. Diákjai kezdettől fogva bekapcsolódtak a város mindennapjaiba, sikeresen szerepeltek a tanulmányi versenyeken, sport- és kulturális rendezvényeken.⁷⁰

Az iskolát – külső megjelenésére utalva – sokan emlegették zöld iskolaként. *Nomen est omen*: amikor a dunakeszi iskolák fokozatosan önálló arculatot, sajátos működési terepet alakítottak ki maguknak, a zöld iskola a környezetvédelem felé orientálódott, 1991 óta működő alapítványa is a zöld nevet viseli, majd 1994-ben megalakult a környezetvédelmi, későbbi nevén környezeti nevelés munkaközösség, amely alapvető feladatának tekintette a tanulók környezettudatos nevelését. 2005-ben és 2007-ben az intézmény elnyerte az ökoiskola címet.⁷¹

Szintén 2005-ben választotta az iskola Fazekas Mihály nevét, hiszen a reformkor jeles költője botanikusként is tevékenykedett, mégpedig nemcsak elméleti emberként, hanem a jövőbe tekintő, azt építő gyakorlati tevékenységével is.⁷² Az iskola az ő szellemében, az ő szavaival fogalmazta meg küldetését: „mert a tudomány előtt a tudatlanságnak és a világosság előtt a setétségnak oszlni kell”.⁷³

8. kép: A Dunakeszi Fazekas Mihály Német Nyelvoktató Nemzetiségi Általános Iskola

⁶⁸ KOLLÁR, 1990. 13–14.

⁶⁹ <http://www.dunakeszikorosi.hu/rolunk/> (A letöltés ideje: 2017. július 13.)

⁷⁰ GYOMBOLAINÉ KINDLER, 2009. 6–7.

⁷¹ HORTINÉ FARAGÓ, 2009. 23., 27.

⁷² GYOMBOLAINÉ KINDLER, 2009. 7.

⁷³ DIÓSZEGI-FAZEKAS, 1982. 211.

A nyugdíjba vonuló munkatársaktól az ugyanebben az évben alapított Fazekas Mihály-émlékéremmel búcsúznak, a Fazekas Mihály-díjat pedig a tantestület szavazatai alapján a példaképnek választott oktató; illetve a diákok szavazatai – és a tantestület jóváhagyása – alapján a példamutató tanulmányi és közösségi munkát végző nyolcadik osztályos tanuló kaphatja meg. 2008-tól pedig a diákok körében legnépszerűbb pedagógus Aranytoll-díjat kap.⁷⁴

Az intézmény a németnyelv-oktatást és a kisebbségi kultúra ápolását összekapcsolva ma már Dunakeszi Fazekas Mihály Német Nyelvoktató Nemzetiségi Általános Iskola néven működik.⁷⁵

A Dunakeszi Radnóti Miklós Gimnázium

Az 1963. évi döntést követően a dunakeszi középiskola a 2. Sz. Általános Iskola épületében kapott helyet, és egyetlen (1.) osztályába a budapesti iskolákból helyhiány miatt elutasított tanulók jártak. Tanár sem volt elegendő, így az általános iskolai oktatók is segítettek a gimnazisták tanításában. A kor viszonyainak megfelelően az oktatás a gimnáziumban is két műszakban folyt. Nem sokkal később, 1967-ben beindult a felnőttek levelező tagozatos gimnáziumi oktatása is, amely egészen 1985-ig működött.

1973-ban a gimnáziumnak költöznie kellett: a 2. helyett a 3. Sz. Általános Iskolában helyezték el, ahol 1976-ban már két párhuzamos osztály indulhatott. Ugyanebben az évben új arculatot kapott a *Diákvilág* című iskolai újság, amelyet a Gyümölcs- és Főzelékkonzervgyár nyomdája készített (ára 2 forint volt). 1979-ben vált külön a gimnázium az általános iskolától, ekkortól a Dunakeszi Gimnázium nevet viselte. A helybeli diákok között népszerű volt az oktatási intézmény, de újabb osztály indítására – helyhiány miatt – nem volt lehetőség.

1983-ban előbb az 1. Sz., majd az 5. Sz. Általános Iskolával költözött össze a gimnázium, a Radnóti utcában. Itt volt megfelelő hely a két intézmény elkülönüléséhez, bizonyos tantárgyaknál megjelenhetett a csoportbontás, a természettudományos szertárakat pedig sikerült felszerelni. Ekkor indult a harmadik párhuzamos osztály. 1985-ben – az iskolai diákközösség szavazatai alapján – az intézmény március 15-én a Radnóti Miklós nevet választotta magának.

A gimnázium saját épületének alapkövetételére 1987-ben került sor, két évvel később pedig beindult a negyedik párhuzamos osztály is. Az új – az intézmény által ma is használt – épületet 1990-ben, a tanév kezdetekor adták át. Ettől kezdve lehetőség volt a szaktantermi oktatásra, megfelelő hely rendelkezésre állása következtében szélesedhetett a nyelvi kínálat, a diákok orosz, német, angol és francia nyelven tanulhattak. Új fakultációkat indítottak, elsősorban azok számára, akik nem kívántak az érettségit követően felsőfokú intézményben továbbtanulni, ilyen volt

⁷⁴ GYOMBOLAINÉ KINDLER, 2009. 7–8.

⁷⁵ <http://www.dunakeszifazekas.hu> (A letöltés ideje: 2017. július 13.)

a műszaki rajz vagy a gépírás. Hamarosan új tantárgyként bevezették a számítástechnikát.

A ma ismert, nyolcosztályos képzési rendszert 1992-ben vezették be, akkor és azóta is jelentős túljelentkezés van a gimnáziumba. Egy évvel később – Gyúroné Domján Andrea és Gyúró Tamás kezdeményezésére és vezetésével – megalakult az iskola néptáncsoportja, amely mindmáig működik, a kisgimnazisták számára a Cinege, a nagyobbaknak a Rokka, a végzeteknek a Duna Gyöngye Hagyományőrző Egyesület nyújt lehetőséget a néptánc gyakorlására. Az intézményben színjátszó kör is működik, amely Radnóti Diákszínpad néven számos szép sikert ért és ér el. Angol nyelvű színjátszó kör is alakult az 1990-es években Lutter András vezetésével, amely *Gyalog galopp* című előadásával egy Hollandiában megrendezett drámafesztiválra is eljutott. Az iskola mellett működő Radnóti Gimnázium Diákjaiért Alapítvány célja – többek között – az, hogy a tehetséges tanulókkal és a hátrányos helyzetű gyerekekkel kiemelten foglalkozzanak, elősegítsék a számítástechnika és az idegen nyelv oktatását, biztosítsák az ehhez szükséges anyagi-technikai eszközök beszerzését stb. 2000 óta évente jótékonyági bált tartanak, amelynek bevételéből tovább javíthatók az oktatás tárgyi feltételei.

Az iskola diákjai 1995 óta gólyatáborban kezdik meg az ismerkedést leendő osztályukkal, tanáraikkal. Számos szép eredményt értek el a tanulmányi versenyeken, így az Országos Középszintű Tanulmányi Versenyen is, és a felsőoktatásba felvett diákjainak aránya is igen magas.

Az iskola címerét 1998-ban Lengyel István tervezte meg, a Radnóti-díjat is ebben az évben ítelték oda először, amelyet ekkor Alföldi Gézáne tanár, Sára Bernadett és Hojtsy Gábor tanulók, valamint Szilágyi Piroska iskolatitkár nyertek el. 2004-ben megalapították a Rotary-díjat, amellyel a helyi Rotary Club a kiváló eredményekkel rendelkező és példamutató diákokat jutalmazza, akik az iskola falain kívül is sokat tesznek a közösségért.

2005 óta minden osztály nyelvi előkészítővel indul. Az ún. nulladik évfolyamon a diákok német nyelvterületre utaznak tanulmányútra, és évente ellátogatnak valamely német nyelvű országba, hogy tökéletesítsék nyelvtudásukat. Egy évvel később már a nyolcosztályos képzésnek is részévé vált a nyelvi előkészítő évfolyam. És ettől az évtől jelent meg új hagyományként a fáklyás ballagás, amelynek keretében a végzős diákok fáklyás felvonulást tartanak a városban. Útjuk során köszöntik őket a Polgármesteri Hivatalnál, majd utolsó állomásként szerenádöt adnak tanáraiknak a gimnázium épülete előtt.

A nyelvtanulás és gyakorlás szempontjából fontos, hogy 2009 óta a Radnótinak testvériskolai kapcsolata van a lengyelországi Stary Sącz városával. A lengyel diákok októberben látogatnak el Magyarországra, a radnóti diákok pedig június végén viszonzják a látogatást. A program célja a két ország kultúrájának megismerésén túl az angol – mint közvetítő nyelv – gyakorlása. A Dunakeszi Német Kisebbségi Önkormányzat elnöksége a város némettanárai és a német nyelvet tanuló diákok részére a Magyarországon született Nikolaus Lenau osztrák költőről elnevezett

díjat alapított (2008). A kuratórium a díjat 2009 óta azoknak ítéli oda, akik tanárként a tanév során a legeredményesebb munkát nyújtották, illetve mint diákok német nyelvi tanulmányaikban az iskolán belül a legnagyobb előrehaladást mutatták.

A gimnáziumban 2011 óta használnak elektronikus naplót, amely hozzájárul a szülők tájékoztatásához, illetve a pedagógusok számára könnyebbé teszi az adminisztratív munka elvégzését. Ugyanebben az évben indult, a Dióssi Csaba polgármester által létrehozott új hagyomány, hogy az általános és középiskolai tanulmányaik során minden évben kitűnő eredményt elérő diákok elnyerik a város jelvényét.

A 2013-ban ötvenéves fennállását ünneplő intézmény felvette a Dunakeszi Radnóti Miklós Gimnázium nevet.⁷⁶

Művelődés

A zeneiskola pályája töretlenül ívelt fölfelé. Számos növendéke vált kiemelkedő művésszé, zenepedagógussá. A kiválóra minősített Farkas Ferenc Alapfokú Művészeti Iskola 2005-től megérdemelt tekintélyt kivívott zeneművészeti képzései mellett beindította a tánc-, a színház- és a képzőművészeti szakágakat is. Tanárai, diákjai, illetve együtteseik és rendezvényei révén az oktatáson túl is fontos szerepet játszik a város kulturális életében.⁷⁷

Dunakeszi legelső, kizárólag kulturális, művelődési céllal emelt épülete a műhelytelepi kultúrház,⁷⁸ amelyben a második világháborút követően – a község más kultúrházaihoz hasonlóan – a szórakozás és szórakoztatás helyett a népnevelést próbálták előtérbe helyezni. A telepen újjáalakult színjátszó csoport műsorából például elmaradtak a közkedvelt operettek, és helyettük olyan darabok kerültek színre, mint Shakespeare *Vízkeresztje*, Bródy Sándor *Tanítónője*, Molière *Képzelt betege* vagy Steinbeck *Egerek és emberekje*. A darabok színre vivői között egy új rendező is felbukkant: Keszeg Istvánné. Az együttes és kiválóan szavaló tagjai a környéken rendszeresen fellépve kivették részüket a falujárásból is. Az ötvenes évek elején aztán egyre inkább a politikai elvárások és a hatalmi befolyás jármába kerül a helyi műkedvelő színjátszás is, ami a darabválasztásban és a csasztuska-brigádok színrelépésében egyaránt megmutatkozott.

A háború után elsőként a fúvószenekar támadt új életre, és szinte töretlenül folytatta munkáját a férfikar is. Műsorszámaikban természetesen alkalmazkodniuk kellett a kimondott vagy éreztetett politikai elvárásokhoz, de a minőség terén nem tettek engedményeket. 1949-ben a Zeneakadémián, rangos vetélytársak között, lenyűgözően szép teljesít-

⁷⁶ <http://www.dkrmg.sulinet.hu/honlap/iskolankrol/iskolankortortene> (A letöltés ideje: 2017. július 11.)

⁷⁷ http://www.farkasferencami.hu/Farkas_Ferenc_Muveszeti_iskola_bemutakozas.html (A letöltés ideje: 2017. július 13.)

⁷⁸ Erről bővebben ld. *A Magyarország Dal- és Önképző Egyesület története* c. fejezetet.

9. kép: Lukin László

10. kép: Lakatos Gabriella

ménnyel nyerték el a Munkáskórusok Nemzetközi Találkozójának első díját.⁷⁹ A kórust 1950-től egy ideig Lukin László zenepedagógus, karnagy irányította, aki más együttesek mellett 1954 és 1964 között a Vasutas Szakszervezet Központi Kórusának karnagyaként is tevékenykedett. (A település közelsége Budapesthez komoly többletlehetőséget jelent abból a szempontból, hogy neves fővárosi művészek és szakemberek tudtak – tudnak – bekapcsolódni az itt folyó kulturális tevékenységekbe. Az ötvenes-hatvanas évek fordulóján például azzal dicsekedhettünk, hogy a községi – ekkor már Petőfi Sándor nevét viselő – Művelődési Házban Lakatos Gabriella *Kossuth-díjas* művész tanította balettozni a falusi gyereket.)

A községi dalkör utódjaként működött az Erkel Ferenc Vegyeskar 1965-ig Szakáll László vezetésével.

Új idők fuvallatát hozta el az 1960-ban megalakult Irodalmi Színpad. Ebben az időben az amatőr színházi mozgalom országszerte

szakítani igyekezett – az általa modorosnak ítélt – műszínikörös és szavalási tradíciókkal, és szerkesztett pódiummúsort keretében – „*fokozott egyszerűséggel*” – próbálta fontos kérdésekben megszólítani a közönségét. Az itteni együttest Uray György hozta létre – mindenekelőtt tanítványai

11. kép: Az Erkel kórus,
vezényel Szakáll László

⁷⁹ VERES, 1980.

köréből. Első bemutatójuk egy Radnóti-összeállítás volt. Ennek kapcsán vették fel a Radnóti Miklós Irodalmi Színpad nevet.

A társulat vezetője Nádasdy Kálmán tanítványaként végzett a Népművelési Intézet által indított rendezői tanfolyamon, így aztán a pódiumjáték mellett erősen vonzotta őt a színjáték is. Kapcsolatot keresett és talált a műhelytelepi színjátszókkal és a Szakszervezetek Fővárosi Művelődési Házának Egressy Gábor Színpadával. A telepi József Attila Művelődési Házban először egy *Emberként élni* című műsorral léptek közönség elé, amelyben a Kelet és a Nyugat új hangvételő irodalmának, mához szóló költeményeinek adtak hangot. Az Egressy Gábor Színpaddal közösen vittek színre egy Villon-estet is, amelyet középkori diákköltők verseivel és Carl Orff erre épített oratóriumának zenéivel gazdagítottak. Ők mutatták be Magyarországon először (és éppen a Műhelytelepen!) Friedrich Dürrenmatt *Fizikusokját*. E két előadás szereplői között találunk olyan, később országosan ismertté vált színésznőket, mint Ronyecz Mária és Monori Lili.

Ezek után az együttes visszaköltözött a Petőfi Művelődési Házba, ahol azonban a színháztermet is magában foglaló emeleti részt életveszélyesnek nyilvánították és lezárták, így saját kezükkel, zömében önerőből építettek egy kisszínpadot a földszinten. Itt mutatták be többek között Aiszkhülosz *Leláncolt Prométheuszát*, Beckett, Tennessee Williams és Balázs Béla egyfelvonásosait vagy a *Gilgames-eposz* színpadra állított változatát. A színházterem helyet adott koncerteknek és kiállításoknak is, a mellette lévő vendéglátóipari egység pedig egy ideig Irodalmi Presszóként üzemelt, vagyis a társulatra építve viszonylag gyakran rendeztek itt versmondó esteket, művészeti témájú előadásokat. Közülük talán a legemlékezetesebb a Pilinszky-est volt, amelyet végignézve a költő maga is megrendült azon, hogy a tizenéves előadók hogy rá tudnak hangolódni az ő verseire, és milyen meggyőzően tudják felidézni, kifejezni az embertelenségnek azt a csimborasszóját, amelytől őket már megóvta jó sorsuk. A színpadnak – és mindenekelőtt vezetőjének – szakmai és emberi kapcsolatai alapozták meg az 1970-ben útra indított Dunakeszi Művészeti Napok máig élő rendezvénysorozatát.

A Dunakeszi Művészeti Napokat eredetileg színházi találkozóknak tervezték, amelyet különböző kísérő rendezvények – kiállítások, író-olvasó találkozók és fontos témákkal (például a főváros környéki agglomeráció ellentmondásaival) foglalkozó tanácskozások – tettek mind sokszínűbbé és teljesebbé.

12. kép: A Dunakeszi Művészeti Napok emblémája

A település könyvtára a községi kultúrotthonban kezdte meg működését az egykori Iparoskör szekrényeiben tárolt pár száz kötettel, 1951-ben. Az ezt követő években nem sok gondot fordítottak a fejlesztésére, 1958-tól azonban számottevő állománygyarapodás következett be, aminek folytatása és a megfelelő elhelyezés biztosítása érdekében 1963-ban komoly anyagi áldozatra szánta el magát a helyi tanács. Ennek eredményeként 1964-ben korszerű, szabadpolcos elrendezésű könyvtárat alakítottak ki a Petőfi Sándor Művelődési Házban mintegy 6000 kötetnyi állományra szánva. 1972-ben viszont az akkor már 15.000 könyv jelentős részének ismét csak folyosói szekrényekbe zsúfolva lehetett helyet találni. Végül 1973-ban a nagyközségi könyvtár átköltözött a Kölcsey utcában kialakított új, máig működő épületébe.⁸⁰

Az épület statikai problémái miatt 1975-ben bezárták és kiürítették a Petőfi Sándor Művelődési Házat, a telepi József Attila pedig a MÁV, a szakszervezetek és a község közös fenntartásába kerülve átvette a települési kulturális központ szerepét is. Ez azzal járt, hogy szervezetileg a két könyvtár is egyesült. A Magyarországon (500 kötettel) már 1928-ban elindult a könyvkölcsönzés, így az összevonás után ez lett az I. számú könyvtár, a nagyközségi pedig a II. számú. A Dunakeszi várossá nyilvánítását megelőző évben (1976-ban) az egyesített könyvállomány kis híján 45.000 kötetnyi volt.⁸¹

A városvezetés ekkorra már saját kulturális intézményeként kezelte a könyvtárat, így 1986-ra felújította és kibővítette központi könyvtárának Kölcsey utcai épületét. A gyártelepi részleg lett az 1. számú fiókkönyvtár, Dunakeszi-Alsón pedig 1981-ben kölcsönző részleget adtak át. A könyvtár a nyolcvanas évek második felétől – Csonka Mária irányításával – hagyományos feladatainak ellátása mellett további, fontos közművelődési szerepeket is magára vállalt. Ösztönzőjévé és fórumává vált a helytörténeti kutatásnak és ismeretterjesztésnek. Segítette és segíti a Dunakeszihez kapcsolódó írók, költők munkáját és műveik nyilvánosságra hozatalát. „Előtér” kiállításai keretében bemutatkozási lehetőséget kínál a helyi amatőr képzőművészeknek, az országosan ismert dunakeszi előadóművész – Sellei Zoltán – nevét viselő verseny révén pedig a versmondóknak. Kiemelkedő írók, művészek sokaságát tudhatja vendégeinek a nagyszerű házigazdának bizonyult Tarján Tamás irodalomtörténész műsorvezetésével működő Irodalmi Szalon.⁸²

A Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár szerepvállalása, közönség- és közösségszervező ereje bizonyult az egyik kivezető útnak abból a válságból, amely a hatvanas évektől a nyolcvanas évekig jellemezte a település közművelődését. Az erősödő „alvótelepülési” jelleg és a főváros közelsége akkoriban ugyanis azt „eredményezte”, hogy az ingázók művelődési igényei – mindenekelőtt a munkavállalók túlterheltsége miatt – visszafo-

⁸⁰ SZENTPÉTERI, 1991. 4–6., 10.

⁸¹ SZENTPÉTERI, 1991. 15. és 5. sz. melléklet.

⁸² TÓTH, 2001. 14–15.

gottabbakká váltak, csökkentek, másrészt, ha mégis ilyesmire vágytak, sokszínűbb – és nem egyszer látványosan jobb minőségű – kínálatot találhattak, és érthettek el a fővárosban, gyorsan és könnyen. Ilyen előnytelen közegben szinte csak az alakulgató helyi közösségek erejére lehetett építeni, vagy olyan sajátos, egyedi lehetőségeket felkínálni, amelyek még Pesten sem jellemzők.

Ilyen önálló arculatú alternatív színházzá vált a Radnóti Miklós Színpad, amikor a Magyarság egykori borospincéjében a hetvenes évek legvégére ismét önálló színházat tudtak felépíteni, kialakítani maguknak. A Dunakeszi Pincészház – már csak a szűkös hely adottságai miatt is – a nézővel való testi-lelki közelségre építő előadásmódot alakított ki, amelynek színészi eszköztára visszafogottabb, őszintébb és jobban meg tudja érinteni a befogadót, mint általában a nagyszínházaké. Olyan szerzők darabjait tűzték műsorra, mint Márai Sándor, Molnár Ferenc és Szabó Magda vagy Edward Albee, Ingmar Bergman, Per Olov Enquist és Ken Kesey. Alapító vezetőjének elhunytja után az együttes Uray György Színház néven működik tovább.

A közönség meg-, illetve visszahódításában fontos szerepet játszanak az őket jó színvonalú kínálattal rendszeresen váró kulturális találkozóhelyek – például a városi iskolák – és a bennük tevékenykedő elhivatott szakemberek. Befogadás, értékközvetítés és értékteremtés azonban nemcsak hivatalos, intézményesült keretek között lehetséges, hanem működő kisközösségekben is.

Ahogy Magyarország egészére, Dunakeszi–Alagra is jellemző volt a két háború között, hogy az önkéntes tűzoltókétől a sportegyesületeken át a dalos körökig számos civil egyesület működött a településeken. A kommunista hatalomátvételt követő első lépések egyikeként az akkori belügyminiszter – Rajk László – rendeletével minden civil (vagyis nem kormányzati szervezetként működő, ma: NGO [*non-Governmental Organization*]) szervezetet feloszlattott.⁸³ Közösségi társadalmat hirdettek, amely azonban valójában nagyon is tartott az önkéntes alapon, saját szabályai szerint működő, eleven közösségektől. Jellemző, hogy a politikától távol eső területeken tért magához először az önszerveződés. A hatvanas években Dunakeszi legjobban működő egyesülete a *Kertbarátok Köre* volt, amelynek keretében

„segédmunkás és mérnök, lakatos és tanár, hivatalsegéd és előadó, vasutas és kereskedő egyként benne van. Összejönnek, kicserélik kertművelő tapasztalataikat, tudós szakembereket hívnak meg, segítséget, tanácsot kérnek.”⁸⁴

1970-ben alakult meg a Nyugdíjas Kiránduló Klub, amely a mai napig töretlenül szolgálja a szépkorúak kulturált szórakoztatását, művelődését és országjárását – színesítve, gazdagítva ezzel településünk kulturális életét.

⁸³ FEHÉR, 2000. 470–471.

⁸⁴ BERKOVITS, 1976. 83.

13. kép: Szakáll Lászlóné

1989-től működik a település Városvédő és Városszépítő Egyesülete. Ez önálló (bár eleinte csak bérelt) épületben helyezte el az egyre gyarapodó gyűjteményt, amelyet ma már méltó helyen: a Szent Mihály-templom melletti egykori kántorházban tekinthetnek meg a Dunakeszi története és hagyományai iránt érdeklődők.⁸⁵ Szakáll Lászlónénak – Lujzi néninek – kezdeményező szerepe és sok munkája van abban is, hogy iskolásaink nyitottan és lelkesen fordulnak a helytörténet felé. A gyűjtemény Révész István nevét vette fel.

A késő római kikötőerődre sokáig csak egy jeltelen faltömbdarab emlékeztette az arra járókat a Révdűlőben, ma viszont a Duna sor 28. sz. ház kertjében és alagsorában magánkiállítás keretében megtekinthetők a területen előkerült római kori régészeti leletek.⁸⁶ Hirschberg Attila családi ház építésébe fogott a telken, amikor a földmunkák során ráakadt a váratlanul ép falszakaszokra. Felelős – és honszerető – állampolgárként kezdeményezte az erőd maradványainak tudományos feltárását, majd lakóházának terveit azzal a szándékkal változtatta meg, hogy közkinccsá tételüket, megtekinthetőségüket is lehetővé tegye. Ehhez a

14. kép: Hirschberg Attila a Kikötőerőd makettjével

⁸⁵ SZAKÁLLNÉ, 2014. 8–9.

⁸⁶ MRÁV, 2011. 4. A témáról bővebben ld. a *Rómaiak Dunakeszin* c. fejezetet, az I. kötetben.

kezdeményezéséhez többen csatlakoztak, és ma már ez sem csak bemutatóhely, hanem más kulturális rendezvények színhelye is.

Kulturális élet Dunakeszin 1950 után

Az egypártrendszer kultúrafelfogása

A kommunista rendszer a radikális társadalom-átalakítás szerves részeként tekintett a kultúrforradalomra, amelynek fő feladata, hogy a régi „burzsoá kultúra” helyébe lépő új, a tudományos materialista világnézet és a marxista-leninista ideológia alapján álló „szocialista kultúra” minden értéke „a nép közkincsévé” váljon, továbbá hogy

„a múltban példa nélkül álló arányban kell fellendíteni a tömegek képzettségét és kultúr színvonalát”.⁸⁷

Az oktatási rendszer gyökeres átalakítása mellett ennek eszközeként szolgált az iskolán kívüli kulturális és politikai művelődés új szovjet rendszere. A tömegesen létrehozott vörös sarkok, olvasótermek, munkásklubok, kultúrházak, mozgó könyvtárak stb. mellett a sajtó, a rádió, a mozi és a színház egyaránt „a dolgozó tömegek kommunista felvilágosításának és nevelésének eszközeivé váltak.” A kultúrforradalom megvalósulásától egyfelől a fizikai és szellemi munkát végzők kultúrélete közötti különbség fokozatos csökkenését, továbbá a város és falu közötti differenciák felszámolását, kulturális kiegyenlítődéset várták.⁸⁸

A falvak kultúrájában és műveltségében, infrastruktúrájában a múlt és jelen, valamint a város-falu viszonylatában beálló változások ismertetése a politikai beszédek, újságcikkek, irodalmi riportok visszatérő toposzává vált a korszakban. A kulturális intézményrendszer gyors falusi kiépítéséről szóló „győzelmi” híradások mellett legalább olyan hangsúlyosan jelentek meg e létesítményeket intenzíven használó, az önművelést otthoni körben is folytató parasztokról szóló beszámolók.

Az országos, megyei és helyi sajtó rendszeresen foglalkozott a kulturált ember jellemzésével, amelyek egyfajta magatartáskódexszé álltak össze, amelynek a műveltséggel kapcsolatos elvárások mellett a viselkedésmódra vonatkozó szabályok, útmutatások is részét képezték. A művelt, kulturált ember képéhez szervesen hozzátartozott az olvasás, amire azonban a kommunizmus kiépítésének idején nem önmagában vett értéknek tekintettek. Lenin véleménye szerint az alfabetizáció olyan eszköz a rezsim kezében, amelynek révén megkísérelheti elterjeszteni ideológiáját és mobilizálni a tömegeket céljai érdekében.⁸⁹ Az olvasás népszerűsítése kap-

⁸⁷ KIM, 1961. 739.

⁸⁸ KIM, 1961. 738–745.

⁸⁹ KENEZ, 1985. 72., 83., 145–146.

csán a könyvet rendszeresen a „*dolgozó ember leghűségesebb barátjaként*” ábrázolták, amely az újsághoz hasonlóan tanít, nevel és szórakoztat. Az újságot olvasó parasztok mellett egyre többet propagálták a rádióhallgatást is, mert miként egy 1949-es cikk megfogalmazta:

„A rádióhallgatás éppúgy hozzátartozik a mai kultúremler fogalmához, mint az újságot olvasás, vagy a szappan használata.”⁹⁰

A kommunista rendszer által favorizált kulturáltság fogalma azonban korántsem csupán a szellemi műveltséget foglalta magában. Egy 1959-ben közzétett újságcikk szerzője szerint a kulturáltság az élet minden mozzanatára értendő, és elszegényítve értelmezi az, aki „*széleskörű műveltségre, irodalmi tájékozottságra, színházra korlátozza*” azt.⁹¹ Úgy vélte, mindehhez szorosan hozzátartozik a testi és erkölcsi értelmű tisztaság. Felfedezhetjük

„a szépen mosott ingben, a takarosán öltöztetett gyermekekben, a tiszta és napsütötte parkokban is – de még inkább a mindenfajta emberi kapcsolatok tisztaságában, tartalmasságában, érdekességében és őszinteségében.”⁹²

Az ilyen széles értelemben vett kultúra-értelmezés hátterét a Szovjetunióban az 1930-as években megjelent *kulturnosztj* koncepciójában kereshetjük, amely a kulturált viselkedés normatív szabályait közvetítette a társadalmilag mobil, paraszt-munkás gyökerű csoportok számára.⁹³ Magyarországon Erdődi József nyelvész egy 1964-ben publikált írásában az elmúlt évek tapasztalata alapján úgy vélte, hogy az addig csupán az emberek tudásával, szellemi képességeivel kapcsolatban használt kulturált kifejezés jelentése orosz hatásra kibővült, és egyre inkább az emberek viselkedésmódját is magában foglalta. Elterjedté váltak az olyan szókapcsolatok, mint pl. kulturált kereskedelem, kulturált megjelenés, kulturált közlekedés, kulturált étkezés, kulturált kiszolgálás stb., bizonyos mértékben elfoglalva ezzel az udvarias szó terét.⁹⁴ A kulturált kifejezés visszatérő eleme lett a korabeli közbeszédnek. Az udvariasság mellett azonban a kulturált kifejezés gyakran az ízléses (pl. kulturált öltözködés, kulturált lakás) vagy a tiszta, rendezett (pl. kulturált környezet) szavakkal is szinonim értelemben fordult elő. A szovjet mintához hasonlóan a külsőségek mellett a belső magatartásjegyek (az önmérsékletre, önuralomra való képesség) is részét képezték a kulturáltságnak.⁹⁵ A kulturált szó sikeres köznyelvi beépülését minden bizonnyal elősegíthette, hogy a vele részben átfedésben használt, de alapvetően nagyobb kategóriát átfogó

⁹⁰ *Hallgassuk csoportosan a Magyar Rádiót. Rádió hallgatókört a DéFOSz-ban.* In: *Szabad Föld*, 5. (1949) 16. sz. 7. (1949. április 17.)

⁹¹ *A mindennapok kultúrája.* In: *Népszava*, 87. (1959) 144. sz. 4. (1959. június 21.)

⁹² *A mindennapok kultúrája.* In: *Népszava*, 87. (1959) 144. sz. 4. (1959. június 21.)

⁹³ CATRIONA–VOLKOV, 1998.; VOLKOV, 2000.

⁹⁴ ERDŐDI, 1964. 136–138.

⁹⁵ Erről bővebben ld. ISPÁN, 2017.

szocialista ember, szocialista életmód fogalmakkal ellentétben hiányzik belőle a direkt ideológiai meghatározottság.

Kultúrmunka Dunakeszin

A kultúrforradalom helyi megvalósítása visszatérő témája volt a dunakeszi tanácsuléseknek is. Gelencsér István vb. elnök 1955-ben kiemelte, hogy a szocializmus felépítése a kultúrforradalom, azon belül kiemelten a népművelési munka megvalósítása nélkül lehetetlen:

„nemcsak a kultúrbrigádokkal, a könyvtárral, az ismeretterjesztő előadásokkal kell törődni, hanem foglalkozni kell mindennel, ami a kultúrforradalom része, pl. könyvtarjesztés, mozik munkája, stb. Feladatunk a lakosság kultúr-szükségletét úgy kielégíteni, hogy egyúttal állandó, szívós szocialista nevelőmunkát végezzünk közöttük.”⁹⁶

1960-ban a kultúrmunka jelentősége mellett érvelve kifejtették, *„embereket nevelünk, jellemeket alakítunk ki, új világnézést nevelünk.”⁹⁷* 1964-ben e munka súlypontjait az alábbi területek képezték: világnézeti és politikai nevelés, az ifjúság erkölcsi nevelése, az esztétikai érzék fejlesztése és az ízlésformálás, valamint a műveltség színvonalának emelése.⁹⁸

A kultúrmunka elsődleges helyszínei a kultúrotthonok voltak, amelyből a településen kettő működött. A József Attila Kultúrotthon a MÁV főműhely által még az első világháború előtti években létesített művelődési központ – akkori nevén Munkásotthon⁹⁹ – utódjaként működött ún. üzemi kultúrotthonként, amelynek fenntartója a Vasutasok Szakszervezete, üzemeltetője a főműhely volt, emiatt munkáját kevésbé hangsúlyosan tárgyalták a tanács előtt. A másik intézmény a községi fenntartású Petőfi Sándor Kultúrotthon volt, amelynek épületét a Nagy Októberi Szocialista Forradalom (NOSZF) ünnepére emlékezve avatták fel 1951 novemberében,¹⁰⁰ szervesen illeszkedve ezzel a megyeszerte zajló kultúrotthon-átadási folyamatba.¹⁰¹ A kultúrotthon életét egy évvel

⁹⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 31. DKT JKv, 1955. augusztus 27.

⁹⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 20. DKT JKv, 1960. február 20.

⁹⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 11. kötet 248–250. DKT JKv, 1964. június 13.

⁹⁹ CSOMA, 2014.

¹⁰⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 66. DKT JKv, 1951. november 22. A két intézmény, valamint a községi könyvtár hosszas huzavonát követően, 1973-ban egyesült József Attila Művelődési Központ néven, és fenntartását ezután közösen látta el a tanács, a Vasutas Szakszervezet, a Szakszervezetek Pest megyei Tanácsa, valamint a helyi üzemek. *Kultúra a község felének*. In: *Pest Megyei Hírlap*, 16. (1972) 54. sz. 4. (1972. március 4.); *A megoldás: a dunakeszi művelődési központ közös fenntartása*. In: *Pest Megyei Hírlap*, 16. (1972) 60. sz. 4. (1972. március 11.); *Megvalósult a közművelődési intézmények közös fenntartása Dunakeszin*. In: *Pest Megyei Hírlap*, 17. (1973) 289. sz. 1. (1973. december 11.)

¹⁰¹ HALÁSZ, 2006. 285. Pest megyében 1951-ben 16 kultúrotthont, kb. 80 üzemi kultúrhelyiséget és két járási kultúrházat adtak át. 1952-ben a ráckevei járásban 15, az aszódai járásban 5, a váci járásban 10, a gödöllői járásban további 4 kultúrotthon működését engedélyezték.

később leíró beszámoló szerint a naponta nyitva tartó intézményben az érdeklődő „dolgozók” napilapok, folyóiratok, szépirodalmi és ideológiai könyvek közül válogathatnak, tanulhatnak és a tanulás mellett szórakozhatnak (rádió, sakk, pingpong).¹⁰² A rövidtávú tervek között szerepelt a Szabad Föld Téli Esték megszervezése is. A Magyar Kommunista Párt e mozgalomnak szánta a főszerepet a falusi népművelésben. Az 1946 végén újtára indított előadások kezdetben főként gazdasági, irodalmi, történelmi jellegűek voltak, de különösen 1947 végétől már kifejezetten az aktuálpolitikai témák váltak hangsúlyossá, és sikeres propagandaeszközként értékelték az előadásokat a termelészövetkezetek szervezésével összefüggésben is. Az 1952/53. évben az előadások fele kötelező programot követett, amelyek a következő tematikát ölelték fel: a Bolsevik Párt XIX. kongresszusa, Eger vár védelme, a sztálingrádi csata, a Vatikán az amerikai imperializmus szolgálatában, hazánk mezőgazdasági országból ipari lett, és külön a falusi hallgatóság számára szólt a jövedelemelosztás termelészövetkezeteinkben, Micsurini módszerek a magyar mezőgazdaságban, a tudomány és a vallás a csodákról.¹⁰³ A helyi Népművelési Állandó Bizottság elnöke hangsúlyozta, hogy az előadássorozaton keresztül a gazdák – a hatékonyabb termelés érdekében – megismerkednek a legfejlettebb agrotechnikai módszerekkel, ezért fontosnak tartották, hogy a gazdálkodók minél nagyobb számban látogassák az előadásokat. A közönség létszámának biztosítása érdekében a helyi Földműves Szövetkezet igazgatója és a Rákóczi Tszcs. elnöke is felajánlotta dolgozóik-tagságuk részvételét a rendezvényeken.¹⁰⁴

15. kép: Szabadtéri színpad a Petőfi Sándor Kulturális Ház udvarán az 1950-es években

Néhány évvel később, 1955-ben már komoly kritikával illették a kultúrotthon tevékenységét, amely a tanács meglátása szerint elsősorban a kultúr munka szórakoztató részére helyezte a hangsúlyt, és munkája kimerült a színjátszógárda különböző rendezvényeiben, a vasárnapi táncmulatságokban (amit a fiatalság egyébként kevesellt),¹⁰⁵ egy-két szakkör szerepeltetésében, és nem sikerült biztosítani a „pezs-gő, tevékeny, mozgalmas klubéletet.” A tanács határozatot fogadott el ar-

¹⁰² MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 124. DKT JKv, 1952. december 6.

¹⁰³ HALÁSZ, 2013. 25–29.

¹⁰⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 1. kötet 124. DKT JKv, 1952. december 6.

¹⁰⁵ 1953 nyarán a tanácsülésen többen is tolmácsolták a helyi fiatalság zúgolódását a vasárnapi ösztáncok idejével kapcsolatban, amit nem tartottak elégségesnek (6–10-ig), és emiatt igen sokan inkább Budapestre jártak táncolni. MNL PML XXIII. 734. a. 2. kötet 22–23. DKT JKv, 1953. június 6.

ról, hogy ezt követően nagyobb teret kell biztosítani a kultúragitációnak, több ismeretterjesztő előadást kell szervezniük (főként a természettudományok és a nemzetközi kérdések köréből), ezüstkoszorús tanfolyamot kell indítani, és alaposan fel kell készülni a nemzeti ünnepek méltó megünneplésére.¹⁰⁶

A természettudományos ismeretterjesztő előadások tartásának fontossága számos alkalommal előkerült a későbbi években is. Elsősorban a kuruzslás és babona (általánosságban a vallásosság) visszaszorítása érdekében szorgalmazták a természettudományos szemlélet, valamint a népegészségügyi kultúra elterjesztését, amit a falu szocialista átalakításának folyamatához kötöttek. A Magyar Természettudományi Társulat már 1948 folyamán 6000 felvilágosító előadás falusi megtartását tervezte el.¹⁰⁷ Dunakeszin – csak néhány példát kiemelve – 1959-ben a Petőfi Sándor Művelődési Házban 13 ismeretterjesztő előadást tartottak, hét társadalomtudományi, hat természettudományi témával foglalkozott, 1964-ben *A világ térképe előtt* címmel nemzetközi kérdésekkel foglalkozó sorozatot, illetve *A világ 12 nagyvárosa* címmel ifjúsági előadás-sorozatot indítottak, de a József Attila Művelődési Házban is kéthetenként tartottak előadásokat.¹⁰⁸ Bár az ismeretterjesztő munka központi jelentősége nem csökkent az évek előre haladásával (TIT előadások), a község lakóinak érdeklődése folyamatosan alábbhagyott.¹⁰⁹

A kultúrélet hanyatlását 1956 januárjában már elsősorban a nemrég átadott épület elhanyagolt állapotával hozták összefüggésbe a tanács-
tagok:

„van ugyan kultúrház, de rossz kályhával fűteni nem lehet. A termek kopárak, ridegek, a szórakozni vágyó lakosság nem érzi ott jól magát. A pedagógusok váltalták, hogy az ifjúság nevelésében, a DISz munkájában segítséget adnak, ehhez azonban meleg helyiségekre van szükség. A kultúrház gondnoka sem törődik ezzel megfelelően.”¹¹⁰

A Népművelési Állandó Bizottság arra panaszkodott, hogy beázik a tető, a termek belülről piszkosak, és szükségessé vált a kultúrház külső-belső rendbe hozása. Egy másik hozzászóló ezen túlmenően javasolta *„a jampecek kiközösítését a kultúrházból”*.¹¹¹ A tömeges számban felépített falusi kultúrházak rossz állapota visszatérő témája volt a sajtóhíradásoknak. A témának szentelt 1958-as cikk a helyi építetők felületességét,

¹⁰⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 32. DKT JKv, 1955. augusztus 27.

¹⁰⁷ *Hadüzenet a babonának és a kuruzslásnak*. In: *Szabad Föld*, 4. (1948) 39. sz. 7. (1948. szeptember 26.); *Mi a babona: Kik a kuruzslók, tenyérjósok, álomfejtők...?* *Szabad Föld Téli Este Söptén*. In: *Szabad Föld*, 9. (1953) 49. sz. 4. (1953. december 6.)

¹⁰⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 19. DKT JKv, 1960. február 20.; MNL PML XXIII. 734. a. 11. kötet 252. DKT JKv, 1964. június 13.

¹⁰⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 16. kötet 138. DKT JKv, 1968. április 20.

¹¹⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 51. DKT JKv, 1956. január 26.

¹¹¹ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 52. DKT JKv, 1956. január 26.

nemtörődömségét emelte ki, de megemlítette azt is, hogy az Építésügyi Minisztérium által közreadott tervezési normák nem felelnek meg a célnak. Az ebből fakadó „*kusza összevisszaság*” elsősorban a színpadok méretében mutatkozott meg. A cikk szerint Pest megye 188 községe közül – hiába rendelkezik a legtöbb kultúrotthonnal – alig 35-38-ban képes előadásokat tartani a Faluszínház,

„kényszerűségből engedve át a többi különböző magán társulások, pénzéhes »kultúrparosok« szabad vadászterületének.”¹¹²

1957-ben tatarozták és átalakították az épületet, aminek következtében az intézmény igazgatója szerint megjavult a kultúrmunka is, mert a „dolgozók” szebb környezetben otthonosabban érezték magukat. A megyében – egy tanácstag szerint – Cegléd után a legnívósabb kultúrotthon Dunakeszié, amivel mind a lakosság, mind a fővárosi színészek elégedettek. A kultúrmunka fejlesztése érdekében olvasóköri létrehozását javasolta egy tanácstag, amely irodalmi estek rendezésével járulhat hozzá a szocialista kultúra terjesztéséhez. 1960-ban már újfent arról vitáztak, hogy hanyag a kultúrház állapota – a székek rosszak, kényelmetlenek, nem megfelelő a tisztaság; az öltözők kicsik, rosszul fűthetők –, ezért sem a közönség, sem a színészek nem szívesen jönnek. Egy másik hozzászóló amellet érvelt, hogy a kultúrháznak külsőleg a szocialista kultúrát szolgáló intézményhez méltóan kell kinéznie, míg itt belépéskor egy kocsmát látunk, amely nappal üres, este 2-3 ember szórakozását szolgálja, a belső termét nem használják, és nem elég tiszta.

„Feltétlenül szükséges, hogy a kultúrotthon tiszta csinos meleg otthonos legyen, hogy méltó szerepet vállalhasson az új szocialista embertípus kialakításában.”¹¹³

Egy másik tanácstag azt javasolta, hogy a kocsmá helyén büfét vagy cukrászdát hozzanak létre, ennek azonban ekkor még jogi akadályai voltak.¹¹⁴ A falusi cukrászdák és általában a falusi vendéglátóipar kulturális szerepét többször is hangsúlyozták a korabeli sajtóban. Az olykor a nagyobb italboltok átalakításával létesített cukrászdák, presszók, büfé-falatozók révén egyúttal fokozatosan vissza kívánták szorítani a „talponállóknak” nevezett helyiségeket, kétesnek tartott vevőkörüket, és „kulturált” mederbe terelni a szórakozást.¹¹⁵

A kultúrmunka fontos részének tekintették a különböző szakkörök, klubok működtetését. A két művelődési házban a vizsgált korszakban

¹¹² *Mi a hiba a kultúrházak építésénél?* In: *Szabad Föld*, 14. (1958) 6. sz. 6. (1958. február 9.) A kultúrotthonok termeit igen gyakran a földműves-szövetkezetek próbálták igénybe venni gabonátárolásra vagy italmérésre, és rendszeresen használták helyiségeit iskolai oktatás céljára is. HALÁSZ, 2006. 286–287.

¹¹³ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 21. DKT JKv, 1960. február 20.

¹¹⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 21. DKT JKv, 1960. február 20.

¹¹⁵ ISPÁN, 2014.

rengeteg szakkör működött rövidebb-hosszabb ideig, pl. bélyeggyűjtő, méhészeti, galambász, rádiós, zenei, eszperantó, bábszakkör stb., a település művelődési életében nagyobb szerepet azonban a művészeti szakkörök – elsősorban a kórusok és a színjátszó csoport – tevékenysége kapott. A MÁV Dunakeszi Főműhely Dal- és Önképző Egyesülete keretében 1926-ban megalakult Dalegylet már a háború előtt nevet szerzett magának, és számos díjjal büszkélkedhetett. 1945 után MÁV Férfikar néven működött tovább a József Attila Művelődési Házban, és hírnevét megőrizve rendszeresen részt vett különféle kórusfesztiválokon, országos dalversenyeken, több karnaggyal ért el kiemelkedő minősítéseket, helyezéseket.¹¹⁶ Az Erkel Kórust – amelynek elődje a Kézai Simon nevét viselő férfi dalkör, annak átalakítása után az Iparoskör Vegyeskórus¹¹⁷ – Szakáll László karnagy vezette, próbahelyük a Petőfi Sándor Kultúrházban volt. A jegyzőkönyvek szerint a kórus 1957-ben létszámgondokkal küszködött, de 1960-ra sikerült stabilizálni az állományt, így több fellépést is terveztek, és 1961-ben 15 új mű megtanulása mellett hangversennyel kívánták megünnepelni a kórus fennállásának 20. évfordulóját. 1964-ben a 35 tagú kórus többször is közönség elé lépett, és részt vett a kulturális seregszemle járási döntőjén, Fóton, a kiérdemelt bronzérem azonban

16. kép: Az Erkel kórus 1960-ban

nem tette lehetővé, hogy részt vegyenek az országos versenyen. 1965-ben a 22 főre apadt énekkar a tagok rendszertelen próbára járása miatt már csak két fellépést tartott, végül 1966-ban, jubileuma 25. évében érdektelenség miatt megszünt.¹¹⁸

Az Irodalmi Színpadot Uray György tanár¹¹⁹ alapította meg 1960-ban. Az 1964-ben a Petőfi Művelődési Házba került művészeti csoport létszáma 25-30 fő körül mozgott, próbáit heti két alkalommal tartotta. Művészeti tevékenységének lényegét az alábbiakban foglalták össze:

¹¹⁶ Erről ld. *A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület története* c. fejezetet.

¹¹⁷ <http://www.dkvk.hu/index.php?page=hkepek&idje=1494> (A letöltés ideje: 2017. szeptember 20.)

¹¹⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 52. DKT JKv, 1957. december 19.; MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 19. DKT JKv, 1960. február 20.; MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 262. DKT JKv, 1961. november 11.; MNL PML XXIII. 734. a. 11. kötet 254. DKT JKv, 1964. június 13.; MNL PML XXIII. 734. a. 13. kötet 266. DKT JKv, 1965. szeptember 11.; MNL PML XXIII. 734. a. 14. kötet 190. DKT JKv, 1966. május 14.

¹¹⁹ Uray György 1935-ben született Budapesten. A Zeneakadémiára politikai okokból nem vették fel, ezért a Budapesti Tanárképző Főiskolán, ének-történelem szakos diplomát szerzett. Dunakeszire 1958-ban került, ahol a 2. sz. Általános Iskolában tanított, és egy 120 tagú vegyes kart vezetett. A Népművelési Intézet által szervezett rendezői tanfolyam elvégzését követően Dunakeszin irodalmi színpadot szervezett. CSOMA, 2005. 175–176.

„a klasszikus görög színpadi művészet tanításai szerint a színjátszás, ének, zene, tánc, és pantomim művészetet egyesítve több művészeti ágazat segítségével mond el a közönségnek bizonyos darabot. Nem díszlet és színpadigényes műfaj, bárhol közönség elé léphet.”¹²⁰

Amellett, hogy folyamatosan készültek a fellépésekre, általános műveltségüket is gyarapították – jellemzően önképzéssel.¹²¹ Az Irodalmi Színpad 1965-ben Dunakeszin és a megye más településein összesen 12 előadást tartott 2334 főnyi hallgatóság előtt. Annak fényében, hogy alig pár évvel korábban még a romantikus és zenés darabokat játszó Pest Megyei Petőfi Színpad előadásai, illetve az Országos Rendezőiroda által közvetített esztrádműsorok alkották a helyi kínálatot (az értékelés szerint ezek „*nívós nevelőjellegű előadások*” voltak),¹²² a hozzászóló tanácstagok közül többen is kifogásolták a művelődési ház műsorpolitikáját, amit túl magas színvonalúnak tartottak, és véleményük szerint az meghaladta a lakosság kulturális igényeit. Úgy gondolták, hogy a

„közönség nevelését és a kultúrházba szoktatását népszerűbb és ismertebb műsorpolitikával kell kezdeni.”¹²³

E kritikus hangok mellett komoly elismerésre is szert tett a színpad az amatőr színjátszó mozgalomban. A Népművelési Intézet 1967-ben már tizedik alkalommal hívta meg a csoportot az évente megrendezett kisformák fesztiváljára, amelyre az ország legjobb 12 amatőr együttesét jelölték. 1971-ben már Kiváló Együttes címmel rendelkezett a társulat.¹²⁴ 1979-ben a művelődési ház régi borpincéjéből kialakított önálló helyiségben Dunakeszi Pincésínház néven folytatta működését a színpad, amely ma alapítója nevét viseli.

A művészeti csoportok számát gyarapította az 1964-ben létrehozott – Uhrig Zsigmond festőművész vezetésével működő – képzőművészeti kör, valamint a Zanathy Péter vezetése alatt 1967-ben megalakított – bár a működésre már 1960-ban javasolt – fotószakkör.¹²⁵ Mindkét művelődési ház szervezett táncanfolyamokat és rendszeresen tartott táncesteket (ahol a József Attila Művelődési Otthon 1961-es értékelése szerint a táncoló fiatalok rendszeres ellenőrzése révén sikeresen közreműködtek a fiatalság táncízlésének fejlesztésében¹²⁶), továbbá zenei

¹²⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 11. kötet 253. DKT JKv, 1964. június 13.

¹²¹ MNL PML XXIII. 734. a. 11. kötet 253. DKT JKv, 1964. június 13.

¹²² MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 20. DKT JKv, 1960. február 20.

¹²³ MNL PML XXIII. 734. a. 13. kötet 265., 268., 250. DKT JKv, 1965. szeptember 11.

¹²⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 19. kötet 83. DKT JKv, 1971. május 28.

¹²⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 11. kötet 254. DKT JKv, 1964. június 13.; MNL PML XXIII. 734. a. 13. kötet 266. DKT JKv, 1965. szeptember 11.; MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 21. DKT JKv, 1960. február 20.; MNL PML XXIII. 734. a. 15. kötet 216. DKT JKv, 1967. augusztus 19.

¹²⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 262. DKT JKv, 1961. november 11.

képzést. A községi kultúrházban 1964 októberében 60 tanulóval hegedű, gitár, zongora és előképző, valamint harmonika szakokon indult meg az oktatás,¹²⁷ 1967-től már a Körzeti Állami Zeneiskola végezte az iskolarendszerű zenei képzést a településen. A művelődési házak különös gondot kívántak arra fordítani, hogy művészeti csoportjai minél gyakrabban működjenek közre az egyházi ünnepek alternatívájaként megalkotott új társadalmi közösségi ünnepeken (pl. névadó, házasságkötés, temetés, különféle avatások).¹²⁸

A klubok közül aktivitásával kiemelkedett az országos hírnévre szert tett Dunakeszi Kertbarátok Köre, amely 1967-ben 20 fővel alakult meg, 1985-ben pedig már 1200 tagot számlált. A korabeli szabadidős tevékenységek között a kertészkedés volt az egyik leggyakrabban űzött. Az 1960-as évektől kibontakozó hazai szabadidő-kutatások megkülönböztették azon tevékenységeket, amelyeket valamilyen anyagi kényszer hatására műveltek azoktól, amelyek belső indítatásból, önkéntes elhatározásból eredtek. Utóbbiak funkciója lehetett a pihenés, a szórakozás vagy a személyiség fejlesztése. Léteztek ugyanakkor olyan jellegű tevékenységek, amelyek bár jövedelmet is eredményezhettek, művelésükben az érdeklődés, szenvedély is szerepet játszott. Idesorolták például a kertészkedést vagy a hobbitevékenységek közül a barkácsolást. Fukász György rövid elemzésében a kertészkedés iránti vágyakozást a családi gyökerekre, a kertbarát mozgalom fellendülésére, egészségességére vezette vissza, továbbá a saját szükségletre

17. kép: A Dunakeszi Kertbarátok Köre augusztus 20-ai kiállítása a Körösi Csoma Sándor Általános Iskola épületében, 1983-ban

vagy eladásra szánt zöldség-gyümölcs egyre nagyobb gazdasági jelentőségével, valamint az üzemi-gyári – és tegyük hozzá, lakótelepi – körülmények után a jó levegőn való mozgás vonzerejével magyarázta.¹²⁹ A dunakeszi kertbarát-kör különlegességéként említették, hogy teljesen önállóan működött és gazdálkodott, amit nem támogatott sem áfész, sem téesz, sem más gazdaság. 1974-ben pl. 160.000 forint értékű klubházat építettek társadalmi munkával. A klub könyveket,

szaklapokat, folyóiratokat biztosított tagjai számára, a téli időszakban ismeretterjesztő előadásorozatot tartott, közösségi programokat szervezett, de hozzátartozott tevékenységéhez a műtrágyák, magvak,

¹²⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 13. kötet 264. DKT JKv, 1965. szeptember 11.

¹²⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 12. kötet 152., 154. DKT JKv, 1964. október 10.

¹²⁹ FUKÁSZ, 1983. 134–135.

permetezőszerek, facseteték stb. közös beszerzése, a mézskénlé közös főzése. A gödi termelőszövetkezettel kilenc hektár nagyjúzemileg nem hasznosítható területre kötöttek bérleti szerződést, amit konyhakerti hasznosításra adtak ki mintegy 300 tag számára.¹³⁰

A szabadidős tevékenységek között szintén nagy népszerűségnek örvendett a tévénézés. A televíziós adások kísérleti jellegű sugárzása hivatalosan 1957 februárjában indult meg heti két napon, amely eleinte a főváros 50-90 kilométeres körzetében volt fogható.¹³¹ Dunakeszi tanácsa hamar kihasználta ennek lehetőségét, és már 1957 végén határozatot hozott arról, hogy szereltesse be a kultúrházba egy televíziót.¹³² A televízió tudatformáló, nevelő szerepét a szocialista rezsim két területen – politikai kommunikáció és kulturális felemelés – ítélte alapvető fontosságúnak, így a televíziót népszerűsítő korabeli sajtócikkek is elsősorban a színházi és operaelőadások, az ország fejlődését bemutató különféle termelési riportok, továbbá a legnagyobb érdeklődésre számot tartó sportműsorok közvetítését kiemelve igyekeztek vonzóvá tenni az új tömegkommunikációs eszközt.¹³³ Közkeletűségét jelzi, hogy Dunakeszin 1960-ban már 160 tévé-előfizetőt tartottak számon (3526 rádió, 1900 folyóirat és 1700 napilap előfizető mellett),¹³⁴ ugyanekkor már arra is panaszkodtak, hogy szűknek bizonyult a dunakeszi kultúrház a tévénéző közönség számára, akik egy 1961-es beszámoló szerint – igazodva az országos tendenciákhoz – különösen a sportadásokat látogatták szívesen. A „szocialista televízió” társadalmi jelentősége kapcsán kiemelték közösségi – ugyanazon programok nézése révén a különböző társadalmi rétegeket egymáshoz közelítő, a város és falu közötti különbséget csökkentő – jellegét.¹³⁵ Illeszkedett ebbe az ideológiai elgondolásba a tévénézés kezdeti formája is, hiszen egy-egy település lakói közösen tévénéztek pl. a kultúrházakban, iskolákban, tanácsházán, majd a rokonok, barátok, szomszédok az első tévétulajdonosok otthonaiban. A közös tévénézések idillinek vélt hangulata azonban a valóságban korántsem bizonyult problémamentesnek, miként az a dunakeszi tanács jegyzőkönyvéből is kiderül.

¹³⁰ *Kertbarát Klubház.* In: *Szabad Föld*, 30. (1974) 39. sz. 4. (1974. szeptember 29.); *Kertek és kertbarátok...* In: *Szabad Föld*, 34. (1978) 18. sz. 10. (1978. április 30.); *A dunakeszi kertbarátok továbbléptek.* In: *Szabad Föld*, 36. (1980) 11. sz. 10. (1980. március 16.); *OMÉK-oklevél.* In: *Szabad Föld*, 51. (1985) 40. sz. 8. (1985. október 5.); *Kertbarátok életéből.* In: *Szabad Föld*, 52. (1986) 10. sz. 10. (1986. március 8.)

¹³¹ KAPOSY, 1998. 459.

¹³² MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 53. DKT JKv, 1957. december 19.

¹³³ Pl. *A magyar televízió jövője.* In: *Szabad Föld*, 9. (1953) 49. sz. 9. (1953. december 6.); *Rövidesen népünk közkincsévé lesz a televízió.* In: *Szabad Föld*, 11. (1955) 50. sz. 6. (1955. december 11.)

¹³⁴ 1960-ban 104.000 előfizető volt országosan (KAPOSY, 1998. 463.), így kb. 96 főre jutott 1 előfizetés, míg Dunakeszi esetében ez a szám valamivel kedvezőbb, 89 fő volt.

¹³⁵ SÁNDOR, 1975.

„Mióta azonban megszűnt az 1 Ft-os belépődíj, sok rendetlenkedő akad a hallgatók között. A rendezőknek sokszor a gyerekekkel is meggyűlik a bajuk, nem akarnak eltávozni 8 óraker. Az igazgatók erre figyeljenek fel. Persze nehezebb a feladata, amikor a szülő száll szembe ezzel az intézkedéssel. Vagánykodó fiatalok is akadnak, akik mások szórakozását zavarják. A TV klub megalakítását tervezzük, ha helységünk szabadul fel.”¹³⁶

A tévékészülékek egyéni vásárlása mind jobban elterjedt: 1968-ban a dunakeszi tévé-előfizetők száma meghaladta a 2600-at (4560 rádió, 7960 napilap és folyóirat előfizető mellett), komoly kihívás elé állítva ezzel a művelődési házakat, amelyek a differenciált munkavégzéstől, korszerűbb népművelési formák és módszerek alkalmazásától remélték, hogy vissza tudják csábítani a tévézés (és más okok) miatt elmaradozó közönséget.¹³⁷ A tévéfüggőség – különösen a tanulatlan emberek körében – ekkora már elterjedt jelenség volt. 1968-ban a műsorhét kibővítésének, tematizálásának egyik célja volt, hogy – a „tévérabság” kialakulását megakadályozva – „differenciált tévézésre” bátorítsák a nézőket, hiszen – miként a Rádió Újság is többször hangsúlyozta – a tévézést is tanulni kellett.¹³⁸ A válogatás nélküli tévézés káros hatása – a mozival párhuzamba állítva – az iskolás gyerekek kapcsán is szóba került:

„A TV tulajdonosoknál meg éppen végignézi a műsort a gyermek – sok esetben – ha neki való, ha nem. Ilyenkor persze későn fekszik le a gyerek s másnap álmos az iskolában, munkára nem használható.”¹³⁹

A gyerekek részvétele az esti szórakozásban az iskola és a szülők közötti összeütközés színteréül szolgált. Míg a pedagógusok a gyermekek esti szórakozását, különösen a korhatáros filmek megtekintését tiltották, addig sok szülő együtt ment gyermekével a moziba, olykor vendéglőbe:

„Sok szülő viszi el gyermekét tiltott időben, vagy tiltott filmre, mert »szórakozni nekem is jogom van, s nem tudom kire hagyni a gyermekét«. Így van az, hogy 8 óras mozin sokszor találkozunk iskolásokkal, akik sírva mentik magukat másnap az iskolában s a felelősséget a szülőkre hárítják – joggal!”¹⁴⁰

Ezt a magatartást hosszú ideig a nevelők az osztályfőnöki órákon tartandó erkölcsnevelési oktatással sem tudták gyökeresen megváltoz-

¹³⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 263. DKT JKv, 1961. november 11.

¹³⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 16. kötet 137. DKT JKv, 1968. április 20.

¹³⁸ HORVÁTH, 2008. 188.

¹³⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 225–226. DKT JKv, 1962. június 9. A tévézésről bővebben: ISPÁN, 2012. 144–149.

¹⁴⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 91. DKT JKv, 1956. augusztus 23; MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 225–226. DKT JKv, 1962. június 9.; MNL PML XXIII. 734. a. 15. kötet 138. DKT JKv, 1967. június 3. A felnőttek gyermekekre káros viselkedésére példaként említették 1956-ban, hogy a falu alatti fürdő környékén „a gyermekek a felnőttek körében kártyáznak és rosszat tanulnak”. MNL PML XXIII. 734. a. 3. kötet 92. DKT JKv, 1956. augusztus 23.

tatni, ezért már 1958-ban határozatot hozott a tanács arról, hogy a mozi üzemvezetője is segítse elő az iskolai házirend betartását, és zárja ki az esti előadásokról az iskolásokat, illetve támogassa az igazgatók által kezdeményezett iskolai kollektív mozielőadások megszervezését és az ifjúság nevelését célzó matinék megrendezését.¹⁴¹

Szocialista nevelés iskolai keretek között

Az iskoláskorú gyermekek nevelését nemcsak iskolai, de társadalmi feladatnak is tekintették. 1961-ben sok javulást tapasztaltak a tanulók magatartásában, különösen az iskolán belül (ügyelnek a felszerelésre, falakra), és úgy látták, „kulturált emberhez méltóan viselkednek” iskolán kívül is. Ennek igazolásához a síkfőkúti (Heves megye) turistaház gondnokának leveléből idézett Keresztes Mihály igazgató¹⁴² a tanácsi beszámolójában:

„Igazgató Úr! A III. sz. ált. iskola tanulói 2 napot töltöttek az általam vezetett turistaházban. Ezúton kötelességemnek tartom megírni, hogy egy kiválóan nevelt iskolát ismertem meg a fiaiban. Ezek a gyerekek úgy viselkedtek, hogy példaképpül állíthatom minden iskola, sőt felnőtt csoport elé is. Ezt a megállapításumat 10 éves turistaház vezetői munkásságom után tettem. Lukács László gondnok.”¹⁴³

A fennálló, nem általános jellegű problémák között az igazgató első helyen említette a beszámolóban az esti kimaradásokat (mozi stb.); továbbá az utcai magatartást; hogy sokszor durvák egymáshoz, lelketlenek az állatokhoz; a csúnya beszédet, firkálást; valamint a szaporodó válások miatt meghasonlott gyermekeket.¹⁴⁴ Az utcán rendetlenkedők megrendszabályozását többször is tanácstagi feladatként határozták meg, hiszen – miként fogalmaztak – a nevelés „társadalmi ügy és közös feladat”.¹⁴⁵ De komoly szerepet szántak az Ifjúságvédelmi Bizottságnak is a gyermekek felügyeletében, illetve érkezett javaslat a jó magaviseletű úttörők és KISZ-tagok bevonására is.

A közösségi nevelést, a közösségi szabályok ismertetését, a megtartásukra szoktatást alapvető iskolai feladatként határozták meg, amelyek

¹⁴¹ MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 60., 62. DKT JKv, 1958. február 20.

¹⁴² A harmincas évek első felében Dunakeszin töltött rövid időszak után, 1954-ben költözött újra a településre, és kezdett tanítani – 1956-tól igazgatóhelyettesként – az 1. Sz. Általános Iskolában. 1959-től 1974-ig a 3. Sz. Általános Iskola igazgatója volt, emellett 1955 és 1974 között a Petőfi Kultúrotthon is ő vezette. PREYSING, 2002. 57.

¹⁴³ MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 160. DKT JKv, 1961. július 15.

¹⁴⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 160–161. DKT JKv, 1961. július 15. Egy hozzászóló tanácstag a 2. sz. iskolában kifogásolta a tanulók némelyikének nem megfelelő öltözködését (jampi, huligán), és bizonyos bandák megalakulását, amelyekben a bandavezér kényszerítő hatást gyakorol tagjaira és ez a hatás a huligánkodó viselkedést irányítja. Az ilyen gyermekek esetében megfontolandónak vélte a testi fenyítés alkalmazását. MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 146–147. DKT JKv, 1961. július 15.

¹⁴⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 121., 133. DKT JKv, 1960. szeptember 24.

tartalmi elmélyítését szolgálták az olyan külsőségek, mint a sorakozás, bevonulás, tantermek tisztántartása.¹⁴⁶ Bár a beszámolók nem e pontnál érintették, de ide sorolható a koedukáció kérdése is. 1961-ben amiatt aggódott a szülők egy része, hogy milyen hatással lesz a gyermekekre a felső osztályban (elsőként ötödikben) bevezetni tervezett vegyes osztályok rendszere. A szülői problémákat így összegezte Keresztes Mihály igazgató:

„Sok szülő csendes, szelíd kislányának jellemét félti a »vad«, »verekedős«, »durva« fiúktól. Más mamák az őszinte, bátor fiúk jellemét féltik a »nyafka«, »alattomos« kislányoktól. A kamaszkorban levő fiúk és lányok szülei egyaránt féltik gyermeküket a másik nem »csábításaitól.«”¹⁴⁷

Egy korábbi, hasonló felvetésre válaszul közölte az előadó a gyermeklélektani intézet megállapítását, amely szerint nevelési és oktatási szempontból is előnyös a koedukáció. A tanulmányi eredmény elfogadhatóbb, mert jobban ösztönzi a két nem közötti versengési szellem a fiú- és leánytanulókat. És mivel kis koruktól megszokják egymást, nem tesznek később sem különbséget, *„illetve nem lesznek olyan érdekesek egymás számára a serdülő korban”*.¹⁴⁸

18. kép: A gyártelepi 3. Sz. Általános Iskola fiú és lány nyolcadikosai osztályfőnökeikkel az 1955/56-os tanévben

¹⁴⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 219–220. DKT JKv, 1962. június 9.

¹⁴⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 224–225. DKT JKv, 1962. június 9.

¹⁴⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 122–123. DKT JKv, 1960. szeptember 24.

A politika alapvető feladatként tekintett a közgondolkodás radikális átalakítására az ideológiai-politikai nevelés révén. Így a kommunista embertípus sikeres megalkotásának legfontosabb terepe az iskola lett. Ez az elgondolás – mint a forradalom tanulsága – meghatározó eleme maradt az 1956 utáni oktatáspolitikának is. Az iskolarendszer folytonos változása szükségessé tette a konszolidációt az oktatás területén is, amelyhez a mintát – akárcsak a keleti blokk több országában – az 1959-es szovjet iskolareform szolgáltatta. Utóbbinak kiemelt célja volt „*az iskola és az élet kapcsolatának szorosabbá fűzése*”, amit elsősorban a tízosztályos általános iskolai képzés, valamint a politechnikai oktatás bevezetésével vélték elérhetőnek.¹⁴⁹ Bár Magyarországon az oktatási törvényt csak 1961-ben fogadták el, az ott megfogalmazott irányelveket már 1959-től bevezették az iskolákban. A reform célja itt is a szocialista ember kialakítása volt, amelynek megvalósításához az alábbi oktatási-nevelési elveket tartották szükségesnek: az iskola és az élet, a gyakorlat, valamint a termelő munka közötti szorosabb kapcsolat kialakítása (előkészítve minden iskolatípus tanulója arra, hogy részt vegyen a termelőmunkában); a műveltségi anyag korszerűsítése; az oktatás színvonalának emelése; a túlterhelés és a tananyag csökkentése; továbbá a szocialista nevelés erősítése a munka által.¹⁵⁰

A munkára nevelés jegyében 1959-ben – kísérleti jelleggel – bevezetett általános iskolai gyakorlati oktatás¹⁵¹ a település három iskolája közül helyszűke miatt csak a 3. számúban valósult meg. Ugyanakkor a „*Közelebb hozni az iskolát az élethez*” vezéreszme jegyében mindhárom iskolában arra törekedtek, hogy a tanulók a szellemi munka mellett végezzenek fizikai munkát is. Így a tanulók zöme nyáron részt vett az üzemek termelő munkájában (a konzervgyárban kb. 350 fő),¹⁵² az iskolai szakkörökön igyekeztek hasznos tárgyakat készíteni. Hangsúlyozták annak fontosságát is, hogy a tanuló szolgálja ki önmagát otthon is, ne a szülők, hiszen az iskola közösségi embert nevel, és az egyéni érdeket otthon is meg kell előznie a családi közösség érdekének.¹⁵³ A későbbi években szerves részei lettek az iskolai életnek a gyárlátogatások, kirándulások, az aktív részvétel a termelő munkában (pl. a téesz számára háromnapos burgonyaszedés).¹⁵⁴ 1962-ben már a 2. számú iskolában is bevezették a politechnikai oktatást, amelynek keretében – a kötelezően előírt anyagon túl – otthon is hasznosítható munkák tanítását szorgalmazták (pl. zárjavítás, virággondozás, vízvezeték-javítás). Emellett törekedtek a község részben mezőgazdasági jellegéhez igazodva a mezőgazdasági

¹⁴⁹ KELEMEN, 2011. 21.

¹⁵⁰ KELEMEN, 2011. 22., 24. A reform a személyi, tárgyi és egyéb feltételek hiánya miatt már 1965-re megbukott, és korrekcióra szorult, ami a szakmai, ideológiamentes megközelítés érvényre jutását is eredményezte az oktatáspolitikában. DARVAI, 2015. 374.

¹⁵¹ KELEMEN, 2011. 22.

¹⁵² Erről ld. *A dunakeszi konzervgyár 1945 utáni története* c. fejezetet.

¹⁵³ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 131. DKT JKv, 1960. szeptember 24.

¹⁵⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 164. DKT JKv, 1961. július 15.

munkák megszerettetésére.¹⁵⁵ Nem minden szülő viszonyult azonban pozitívan ezen elképzelésekhez, mondván „*gyermekét nem dolgozni, hanem tanulni küldte az iskolába*”.¹⁵⁶

A nyolcosztályos általános iskolát az 1950-es évek végétől a 6–13 éves korosztály több mint 98%-a látogatta, a képzést sikeresen befejező tanulók aránya azonban sokáig elmaradt ettől a számtól. 1955-ben 37, 1960-ban 24, 1970-ben 10% volt azoknak az aránya, akik 16 éves korukig nem szereztek végbizonyítványt.¹⁵⁷ Ezzel is összefüggésben sokszor került szóba az iskolai mulasztások ügye az üléseken. Az iskolai mulasztások terén 1958-ban a megyében a szobi és a ceglédi járás után a váci járás állt a harmadik helyen, ezért a tanács az igazolatlan mulasztások megszüntetése érdekében bírságolást alkalmazott a mulasztókkal szemben.¹⁵⁸ Egy évvel később már azt jelentették, hogy az igazolatlan mulasztások száma jelentősen csökkent.¹⁵⁹ A VII. pártkongresszus szellemét követve emelte ki beszámolójában Keresztes Mihály igazgató, hogy minden nevelő arra törekedjen, hogy az összes általános iskolai tanuló el is végezze azt. Ez a célkitűzés kiemelt feladatként jelölte meg a nevelők számára a „*gyengébb eredményű munkás-paraszt származású tanulók*” segítségét, pl. a hetenkénti korrepetálás alkalmazásával.¹⁶⁰ Változást az 1961-es oktatási törvény hozott e tekintetben, amely a tankötelesek életkorát 16 évre emelte fel.¹⁶¹ A tanulmányi színvonal emelését célozta a túlterhelés, maximalizmus megszüntetése is. A zenei, sport és nyelvi különórákkal túlterhelt diákok tehermentesítése érdekében javasolták az osztályfőnök véleményének kikérését a délutáni órákkal kapcsolatban.¹⁶² A pedagógusoknak óratervezésük során azt a célt kellett szem előtt tartaniuk, hogy egy-egy anyag lényegét még a tanítási óra alatt elsajátíthassa a tanuló.¹⁶³ Az iskolán kívüli sportkörök agitációs munkáját is kifogásolták, és érvényt kívántak szerezni annak a miniszteri rendeletnek, amely szerint iskoláskorú tanuló sportegyesület tagja csak az iskola igazgatójának engedélyével lehet.¹⁶⁴

A pályaválasztási orientáció kapcsán dr. Téseyi Ferenc orvos tanácsstag már 1959 februárjában kifogásolta, hogy kevés gyerek felvételizik mezőgazdasági technikumba, ami pedig politikailag is kívánatos lenne. Egy másik hozzászóló, K. Veres Dénes – a téesz-szervezések országosan meginduló befejező hullámával összefüggésben – szintén a mezőgazdasági pálya fontosságát hangsúlyozta, amely a nagyüzemi

¹⁵⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 219. DKT JKv, 1962. június 9.

¹⁵⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 12. kötet 39. DKT JKv, 1964. július 18.

¹⁵⁷ ROMSICS, 2010. 457.

¹⁵⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 61–62. DKT JKv, 1958. február 20.

¹⁵⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 5. kötet 18. DKT JKv, 1959. február 19.

¹⁶⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 22. DKT JKv, 1960. február 20.

¹⁶¹ ROMSICS, 2010. 457.

¹⁶² MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 133. DKT JKv, 1960. szeptember 24.

¹⁶³ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 220. DKT JKv, 1962. június 9.

¹⁶⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 9. kötet 221. DKT JKv, 1962. június 9.

gazdálkodás kiterjesztésével komoly szakemberekre tart igényt.¹⁶⁵ 1960 májusában a továbbtanulás kapcsán úgy látták, hogy a szülők leginkább a technikumok felé terelték a gyerekek érdeklődését, ám a felvételi vizsgákon nem mindenki felelt meg, így maradt számukra a gimnázium, amelynek politechnikai képzése¹⁶⁶ ekkor még nem ment át kellő mértékben a köztudatba. A nem továbbtanuló 14 évesek számára a helyi üzemek ipari tanuló képzését ajánlották a tanácstagok (a konzervgyárba vegyésztechnikus, a vagongyárba asztalos, lakatos, esztergályos, fényező-mázoló, betűíró és kárpitos ipari tanulókat vettek fel).¹⁶⁷ 1966-ban az egyik tanácstag már a szülők felé végzett nevelőmunka szükségességét emlegette,

„hogya ne irtózzanak az ipari tanuló iskoláktól. Mindenki irodai munkára szeretne menni és az iparba nem.”¹⁶⁸

Fódi Sándor igazgató¹⁶⁹ szerint viszont a gimnázium megépülése után már sok olyan jó tanuló volt, akit arról kellett meggyőzni, hogy ne ipari tanulóvá, hanem középiskolába menjen. Meglátása szerint a „szakközépiskoláknál van most a nagy tolongás.”¹⁷⁰ Néhány évből számszerű adatok is rendelkezésre állnak a továbbtanulásra vonatkozóan. 1961-ben a 190 főnyi nyolcadikos tanulókból összesen 94 fő tanult tovább: 45%-uk technikumban, 55%-uk gimnáziumban.¹⁷¹ Az 1964-ben végzett nyolcadikosok közül technikumba és szakközépiskolába 19 főt vettek fel, helyi és budapesti gimnáziumba 25 fő, míg ipari tanulóknak 29 fő ment, és 7 leány továbbtanulása függőben volt.¹⁷² Az 1972/73-as tanévben 193 nyolcadikos közül 89 fő középiskolában, 92 fő szakmunkásképző intézetben folytatta tanulmányait, 12 fő nem tanult tovább.¹⁷³ Az 1975–1978 közötti tanévekben a továbbtanulók 19-23%-a ment gimnáziumba, 31-35%-a szakközépbe, és 40-47%-a szakmunkásképző intézetbe, és elenyésző volt a nem továbbtanulók száma.¹⁷⁴

¹⁶⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 5. kötet 13. DKT JKv, 1959. február 19.

¹⁶⁶ A középfokú oktatásban – a rendszer értelmiségellenességéből fakadóan – a nagyüzemi, ipari és mezőgazdasági termelés igényeinek kielégítését szolgáló szakképzés háttérbe szorította a gimnáziumot, amelyben ráadásul bevezették a valamely szakmára felkészítő politechnikai képzést is, az 5+1-es oktatás formájában. Az 5+1-es képzési forma öt nap iskolai tanulás mellett egy nap gyakorlati munkát írt elő a diákok számára valamilyen termelő egységben. KELEMEN, 2011. 26.

¹⁶⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 58–60. DKT JKv, 1960. május 17.

¹⁶⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 14. kötet 42. DKT JKv, 1966. február 19.

¹⁶⁹ Fódi Sándor a harmincas évek közepén kezdte meg tanári pályafutását Dunakeszin. 1954-től a 2. Sz. Általános Iskola tanára, 1957-től igazgatója lett, és utóbbi pozíciót töltötte be 1963-tól a frissen megalakult gimnázium élén is. 1972-ben vonult nyugdíjba. CSOMA, 2005. 57–58.

¹⁷⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 14. kötet 43. DKT JKv, 1966. február 19.

¹⁷¹ MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 162. DKT JKv, 1961. július 15.

¹⁷² MNL PML XXIII. 734. a. 12. kötet 40. DKT JKv, 1964. július 18.

¹⁷³ MNL PML XXIII. 734. a. 21. kötet 307. DKT JKv, 1973. október 26.

¹⁷⁴ MNL PML XXIII. 910. 2. kötet 108. DVT JKv, 1978. április 27.

Alulról jövő kezdeményezésként – de a helyi pártszervezet és tanács támogatását is élvezve – már 1959-ben megjelent a gimnázium létesítésének igénye, mivel a kortárs tapasztalatok alapján a gyermekek lassan kiszorultak a budapesti és váci középiskolákból. A Járási Tanács Végrehajtó bizottsága olyan határozatot fogadott el ekkor, amely javasolta a gimnázium 1960/61. évi beindítását,¹⁷⁵ arra azonban végül csak az 1963/64-es tanévben került sor.¹⁷⁶ A 2. sz. iskola épületében elhelyezett első osztályba 13 fiút és 24 lányt vettek fel, akik közül 20 fő dunakeszi, 15 fő alsógödi lakos volt.¹⁷⁷ Földi Sándor gimnáziumi igazgató beszámolója szerint az első évfolyamba erkölcsi és tanulmányi helyzetre tekintet nélkül – megyei utasításra – minden jelentkezőt felvettek, és Krakker János osztályfőnök, KISZ tanácsadó tanár tapasztalata kellett ahhoz, hogy „egy valamennyire jó osztályközösséget” kialakítsanak, a három rendbontó iskolást „izolálják”. A következő évre már 79 fő jelentkezett, akik közül tanulmányi eredmény alapján szelektáltak: 32 fő Dunakesziről, 5 Alsógödről, 2 tanuló Kisalagról érkezett.¹⁷⁸ 1973 őszén már 111 tanulója, és négy osztálya volt a gimnáziumnak, amely az új iskolaépület felépülésével átkerült a 3. sz. iskolába.¹⁷⁹ 1978-ban a tanács határozatot fogadott el az intézmény önállósításáról, amelybe ekkor 162 fő járt 6 tanulócsoportba. A diákok 75%-a helyben lakott, 25% a környező községekből járt be, oktatásukról 12 fős tantestület gondoskodott. Az oktatás eredményességét jelezte számukra, hogy a felsőoktatási intézményekbe jelentkező tanulók az országos átlagot meghaladó mértékben, 60%-ban nyertek felvételt.¹⁸⁰ A gimnázium 1985-ben felvette Radnóti Miklós nevét, és azóta is e néven működik.¹⁸¹

Az 1961-es oktatási törvény nem tett említést a reform végrehajtásához szükséges feltételekről, így az intézményhálózat bővítéséről, fejlesztéséről, az anyagi és tárgyi feltételek javításáról, a pedagógusképzés és a pedagógusok élet- és munkakörülményeinek javításáról.¹⁸² Az infrastrukturális beruházások állandósuló kihívások elé állították a települést és az annak végrehajtásáért felelős tanácsot, és komoly szerep jutott a patronáló

¹⁷⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 5. kötet 71–73. DKT JKv, 1959. szeptember 24.

¹⁷⁶ Erről ld. az *Oktatás és művelődés Dunakeszin a 20. század második felében* c. fejezetet.

¹⁷⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 10. kötet 276. DKT JKv, 1963. szeptember 14.

¹⁷⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 12. kötet 276. DKT JKv, 1964. július 18.

¹⁷⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 21. kötet 307. DKT JKv, 1973. október 26.

¹⁸⁰ MNL PML XXIII. 910. 2. kötet 113. DVT JKv, 1978. április 27.

¹⁸¹ Dunakeszi Radnóti Miklós Gimnázium honlapja: <http://www.dkrmg.sulinet.hu/honlap/iskolankrol/iskolankortortene> (A letöltés ideje: 2017. szeptember 18.)

¹⁸² KELEMEN, 2011. 27. Egy 1968-as kimutatás szerint a három általános iskolában összesen 92 pedagógus dolgozott. A végzettséget tekintve 22% egyetemet, 27% főiskolát, 50% tanítóképzőt végzett, és egy fő érettségizett szakmunkás volt. A nevelők átlagos életkora 39 év volt. 48%-uk saját házában, lakásban, 41%-uk főbérletben, 7%-uk szülőknél, rokonnál, míg 4%-uk albérletben lakott. A bejáró pedagógusok aránya 26%-ot tett ki. MNL PML XXIII. 734. a. 16. kötet 131–132. DKT JKv, 1968. április 20. Bár a szolgálati lakások száma nem volt elegendő, a lakásosztásnál a pedagógusok – a közérdekre tekintettel – elsőbbséget élveztek.

szervek (helyi üzemek), brigádok, szülők társadalmi munkájának is. Bár azt várták, hogy az állami népesedéspolitika következtében 1950–1956 között magasabb lélekszámban született „Ratkó-gyerekek” fokozatos kikerülésével csökken Dunakeszin is az iskoláskorúak száma,¹⁸³ a település népességnövekedése folyamatosnak bizonyult, így az iskolák tartós helyhiánnyal küzdöttek.

1. táblázat: A tanulók létszámának alakulása Dunakeszi általános iskoláiban (1960–1980)¹⁸⁴

	1960. II.	1960. IX.	1961. VII.	1963. IX.	1964. VII.	1972/73	1973/74	1977/78	1980/81
1. sz. iskola	489	501	514	529	531	-	-	408	435
2. sz. iskola	560	625	627	721	727	-	-	855	828
3. sz. iskola	470	494	485	555	555	-	-	955	793
4. sz. iskola	-	-	-	-	-	-	-	-	587
Összesen	1519	1620	1626	1805	1813	1717	1793	2218	2643

Az egyik legnagyobb nehézséget az állampolgáraitól a közösségi szolgáltatások (bölcsőde, óvoda, közétkeztetés stb.) és a mindennapi élet új, kollektív formáinak kialakításával gondoskodni kívánó, és ezáltal őket a termelésben és a közéletben aktívabb részvételre sarkalló paternalista állam propagandájában hangsúlyos elemként szereplő napközi otthonok zsúfoltsága okozta. 1959-ben pl. különösen a 2. sz. iskolában bizonyult kevésnek a meghirdetett 80 főnyi keretszám, amelyre kb. 170 gyermek jelentkezett (közülük 156 fő volt jogosult).

„Most amikor látják a szülők a napközi intézménynek áldásos voltát, hogy ott fizikailag és erkölcsileg kifogástalan ellátásban részesülnek gyermekeink kedvezményes térítés mellett, mindenki igyekszik ott elhelyezni gyermekét.”¹⁸⁵

Hiába vettek fel így is 94-et közülük, mégis erős támadások érték az intézményt és az igazgatót az elutasítások miatt. A nagy igényre való tekintettel a minisztérium, a járás és a megye illetékesei további 40 gyermek felvételét engedélyezték, és ehhez egy szerződéses nevelőt és egy konyhai

¹⁸³ MNL PML XXIII. 734. a. 10. kötet 276–277. DKT JKv, 1963. szeptember 14. (A Ratkó-gyerekek gyerekei azonban fenntartották a magas létszámot.)

¹⁸⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 22. DKT JKv, 1960. február 20.; MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 132. DKT JKv, 1960. szeptember 24.; MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 161. DKT JKv, 1961. július 15.; MNL PML XXIII. 734. a. 10. kötet 276. DKT JKv, 1963. szeptember 14.; MNL PML XXIII. 734. a. 12. kötet 40. DKT JKv, 1964. július 18.; MNL PML XXIII. 734. a. 21. kötet 306. DKT JKv, 1973. október 26.; MNL PML XXIII. 910. 2. kötet 117. DVT JKv, 1978. április 27.; MNL PML XXIII. 910. 4. kötet 248. DVT JKv, 1980. szeptember 23.

¹⁸⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 5. kötet 70–71. DKT JKv, 1959. szeptember 24.

dolgozót is biztosítottak. Elhelyezésük azonban csak a tornaterem ideiglenes felhasználásával vált megoldhatóvá, ezért már ekkor kezdeményezte az igazgató egy két tantermes napközi otthon felépítését – társadalmi munkában.¹⁸⁶ 1960 őszén mindhárom iskola napközijében 95%-kal több volt az igény a férőhelynél, aminek kezelését pedagógusok által felügyelt – étkezést nem biztosító – „*társadalmi tanulószobák*” felállításával próbálták megoldani. Ekkor már a 3. sz. iskola napközijének siralmas állapotáról is szót ejtettek: az csupán egy szükségterem volt, mivel túl alacsony, ablakai nagyon kicsinyek, WC-je korszerűtlen volt, ami égetően sürgetővé tette egy új napközi építését ebben az intézményben is.

„Hovatovább tarthatatlan, hogy egy munkáslakta helyen ennyire korszerűtlen napköziben helyezzük el tanulóinkat.”

– zárta mondandóját Keresztes Mihály igazgató.¹⁸⁷ 1963-ban a 3 iskolában már 365 fővel működött a napközi, de 86 kimaradt igénylőnek továbbra is csak tanulószobát tudtak biztosítani. Hasonló kapacitáshiánnyal küszködtek az óvodák is.

A „*Kultúrát csak kulturált környezetben lehet adni*” elvére épülő *Tegyük iskoláinkat otthonossá* szlogen nehezen teljesíthető feladatot rótt a pedagógusokra. Virágokat helyeztek el a tantermekben, folyosókon, a gyerekek által gondozott virágos kertet, parkot létesítettek az udvarokon, fokozottan figyeltek a tisztaságra, sőt a 3. sz. iskolában télikertet létesítettek akváriummal és madárkalitkával. A tanárok félelme, hogy a gyerekek bántani, zavarni fogják az állatokat, nem igazolódott be.

*„Ellenkezőleg, ez egyetlen gyermeknek sem jutott eszébe, noha állandóan voltak kíváncsiskodó gyerekek ezek körül. Szoktatás, nevelés kérdése ez, amihez nagy türelem és a gyermek iránti bizalomra van szükség.”*¹⁸⁸

E pozitív fejlemények mellett azonban alapvető higiéniai problémák és balesetveszélyes helyzetek nehezítették az otthonosság érzetének kialakítását: 1958-ban pl. az orvos hiányolta az iskolákból az egészségügyi szobát és a folyóvízes mosdót,¹⁸⁹ 1960-ban arról panaszkodtak, hogy mindhárom iskolaudvar poros, egészségtelen, amin az állandó locsolás is csak keveset segített, mert továbbra is behordták a sarat,¹⁹⁰ az 1. sz. iskolában ugyanekkor az emeletre vezető lépcsők annyira elkoptak, hogy a felnőttek is csak nagy figyelemmel közlekedhettek rajtuk, továbbá tűzrendészetileg kifogásolható módon a villanyvezetékek a falon kívül voltak elhelyezve,¹⁹¹

¹⁸⁶ MNL PML XXIII. 734. a. 5. kötet 70–71. DKT JKv, 1959. szeptember 24.

¹⁸⁷ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 132. DKT JKv, 1960. szeptember 24.

¹⁸⁸ MNL PML XXIII. 734. a. 8. kötet 165. DKT JKv, 1961. július 15.; PML XXIII. 734. a. 7. kötet 131. DKT JKv, 1960. szeptember 24.

¹⁸⁹ MNL PML XXIII. 734. a. 4. kötet 60. DKT JKv, 1958. február 20.

¹⁹⁰ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 131. DKT JKv, 1960. szeptember 24.

¹⁹¹ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 58. DKT JKv, 1960. május 17.

1964-ben a kevés és korszerűtlen mellékhelyiséget életveszélyesnek minősítették. Földi Sándor igazgató konklúziója nyomatékosan hívta fel a figyelmet az iskolák állapota és a nevelési célok között feszülő ellentétre:

„Feltétlenül szükségesnek tartom rámutatni egyrészt arra, hogy községünkben a tan-kötelesek száma rendkívül megnövekedett, tehát ami ezelőtt csak 5 évvel is elviselhető volt az ma már lehetetlen helyzetet idéz elő, másrészt a nevelési tervfeladatok végrehajtása során a tanulók kulturált életének esztétikai nevelésének kérdésében ezek a kulturálatlan körülmények visszahúzó erőként hatnak. Sürgős és radikális megoldásra van szükség.”¹⁹²

A zsúfoltság enyhítésére terjeszkedni próbáltak az intézmények: az 1. sz. iskola udvara megnagyobbítása érdekében kérte a szomszédos telek kisajátítását, a 2. sz. iskola a már eddig is iskolai célra használt szomszédos épület, a volt alagi tanácsoló átadását,¹⁹³ a kis udvarral rendelkező 1. sz. óvoda pedig a libalegelőnek használt Marx téri kis akácos területtel kívánta bővíteni területét 1960-ban.¹⁹⁴ Valódi megoldást a meglévő iskolák, óvodák és napközi otthonok fejlesztése mellett már 1963-ban egy új általános iskola és egy új óvoda építésében láttak.¹⁹⁵ Egy 1978-as kimutatás szerint 1972 óta 26 általános iskolai tanterem, illetve napközis foglalkoztató helyiség épült, így 1978-ban 52 általános iskolai tanterem és 16 napközis foglalkoztató helyiségben 76 általános iskolai, 2 kiegészítő, 6 gimnáziumi tanulócsoport, 23 napközis és 7 tanulószobai csoport nyert elhelyezést. Egy műszakos oktatás viszont csak az 1. sz. iskolában, a 2. sz. iskola felső tagozatában és az alsós napközis osztályokban, továbbá a 3. sz. iskola alsós napközis osztályaiban folyt. A legszűfoltabbnak számító 3. sz. iskola gondjainak enyhítését a folyó építkezésektől, így a 6 tantermes bővítéstől és az 1978 őszi átadással kalkulált 12 tantermes új, Duna-parti lakótelepi iskolától (ma Körösi Csoma Sándor Általános Iskola) várták.¹⁹⁶ A jelentést készítő Tóth Istvánné, a Tanács Művelődésügyi osztályának vezetője prognózisa szerint viszont megnyugvásra nem maradt idő:

„A jelenlegi tanulólétszám növekedést, mely évenként 100 fő körül mozog, az 1980-ig megvalósuló lakásépítésből származó létszámnövekedést a jelenlegi intézményhálózat csak két műszakban tudja fogadni. Gondolnunk kell a további lakásépítésekre, és az ebből eredő létszámnövekedésre is.”¹⁹⁷

Ezért javasolta a következő ötéves tervben tervezett iskolaépítés korábbi, tervciklus-eleji megvalósítását.¹⁹⁸ Az új iskolaépületet 1983-ban

¹⁹² MNL PML XXIII. 734. a. 12. kötet 41. DKT JKv, 1964. július 18.

¹⁹³ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 131. DKT JKv, 1960. szeptember 24.

¹⁹⁴ MNL PML XXIII. 734. a. 7. kötet 58–59. DKT JKv, 1960. május 17.

¹⁹⁵ MNL PML XXIII. 734. a. 10. kötet 277. DKT JKv, 1963. szeptember 14.

¹⁹⁶ MNL PML XXIII. 910. 2. kötet 108–109. DVT JKv, 1978. április 27.

¹⁹⁷ MNL PML XXIII. 910. 2. kötet 75–76. DVT JKv, 1978. április 27.

¹⁹⁸ MNL PML XXIII. 910. 2. kötet 75–76. DVT JKv, 1978. április 27.

adták át a Banktelep mellett alakuló új városrészben. Az 1989-ben az 1. sz. iskolától függetlenedett iskola az 5. sorszámot kapta, ma Dunakeszi Fazekas Mihály Német Nyelvoktató Nemzetiségi Általános Iskola néven működik.¹⁹⁹

Dunakeszi sportélete 1945 és 1990 között

Dunakeszin a háború utáni időben is döntő részben két szálon futott a sportélet. A negyvenes évek végén, és az ötvenes évek elején névmódosuláson átesett két nagy klubhoz, a Vasutashoz (volt Magyarország) és a Kinizsihez (volt Alagi SC) kötődtek a jelentősebb sportesemények. Bár párhuzamosan – hosszabb-rövidebb ideig – kisebb egyesületek is alakultak, ezek rendszerint beleolvadtak valamelyik nagy klubba (pl. 1971-ben a Mechanikai Labor a Kinizsibe).²⁰⁰ A fiatalok mellett az idősebbek is lelkesedtek a sportért, különösen azok, akik korábban is aktívan részt vettek valamely csapat életében. Ennek köszönhetően alakult meg a dunakeszi konzervgyár öregfiúk csapata, amelynek életéről Kliment Géza számolt be Kovács T. Istvánnak:

„Az 1977–78. évi idényben a gyár sportköre átvette a Mechanikai Laboratórium [öregfiúk] csapatát.²⁰¹ Jogutódként először a területi csoportban játszottunk, aztán a középcsoportba kerültünk. 1984–85-ben lettünk bajnokok a területi csoport élén. 1986–87-ben kerültünk a középcsoport kupagyőzteseként az első osztályba. Az öregfiúk bajnokságában szereplő 92 csapatnak, melyekben átlag 30–40 év közöttiek játszanak, minden évben kiírják az Alkotmány Kupát is. Ezen 1984-ben a harmadik, 85-ben a második helyezést értük el, 1986-ban kupagyőztesek lettünk.”²⁰²

Dunakeszi Vasutas SE

A Dunakeszi Magyarország SE több névváltoztatáson ment keresztül a 20. század derekán, mivel az eredeti Magyarország elnevezés túlságosan nacionalista színezetű volt a szocializmus internacionalista szemléletéhez viszonyítva. Magyarország helyett először Dunakeszi MÁV Magyarország (1945), majd ismét, rövid időre Dunakeszi Magyarország SE (1945–1948) lett. Ezt követően Dunakeszi Vasutas SE-re keresztelték (1948–1949), majd átnevezték Dunakeszi Vasutas SK-nak (1949–1951), ezután Dunakeszi Lokomotív lett a hivatalos neve (1951–1952). Dunakeszi Vagongyári Vasas (1952–1953), Dunakeszi Vasas (1953–1957), majd újra az eredeti Dunakeszi Magyarország (1957–1960) követték egymást, végül 1960-tól immár

¹⁹⁹ Dunakeszi Fazekas Mihály Német Nyelvoktató Nemzetiségi Általános Iskola honlapja: <http://www.dunakeszifazekas.hu/>

²⁰⁰ Pl. a Dunakeszi Spartacus, a diáksportkörök, a Lakótelepi Sportegyesület, amelyet a Barátság lakótelep fiataljai hoztak létre, vagy a Mechanikai Labor Sportkör.

²⁰¹ A Mechanikai Labor Sportköre 1971-ben megszűnt, az üzemben mindössze egy öregfiúk labdarúgócsapat működött.

²⁰² *Pest Megyei Hírlap*, 1988. május 27. 4.

végleg a Dunakeszi Vasutas SE nevet viselte.²⁰³ 1952-től a sportegyesületet államosították, irányítását a Kohó- és Gépipari Minisztérium vette át.

A világháború előtt alakult szakosztályok közül a futball, az atlétika, a birkózás, a lövészet és a tenisz folytatta tevékenységét, de mellettük új szakosztályok más sportágakat is elérhetővé tettek az egyesület tagjai számára. Ezek közül az asztalitenisz és a női kézilabda tagozat 1945-ben, a torna szakosztály 1948-ban, a sakk és a kézilabda férfi csoportja 1949-ben, a tömegsport 1960-ban, a természetjáró szakosztály pedig 1962-ben alakult meg.

A labdarúgóknál a második világháborút követő nehéz időkben Érc-hegyi Gyula és Péterfalvi Lajos, a szakosztály akkori vezetői segítették a játékosokat. 1946-ban az MLSZ jelentősen átszervezte a magyar labdarúgó-bajnokságot, a Magyarság Pest megye váci csoportjába került. Az edző rövid ideig újra Várkonyi János lett, őt a korábban válogatottként is szereplő Kiss III. József váltotta. Ekkor már nagyobb hangsúlyt fektettek az utánpótlásképzésre is. A felnőtt csapatba bekerülni azonban továbbra is nehéz volt, az újakat nem fogadták szívesen az összeszokott játékosok, az integráció hiánya pedig rányomta a bélyegét a csapatjátékra. 1947-ben Magyarország rendezte meg a Vasutas Európa-bajnokságot, ahol a Magyarság SE a francia vasutas válogatott ellenfele lett, amelyet 5:1 arányban legyőzött.²⁰⁴ Az 1948/49-es idényben a megyei bajnokság váci csoportjában első helyen végzett az ekkorra Dunakeszi Vasutas SE-re keresztelt egyesület labdarúgó csapata. A megyei első helyért a Vecsési SK csapatával kellett megmérkőzniük, Gyömrőn. Ekkor 6:1-re nyert a Dunakeszi, a meccset pedig a Művelődési Otthon fotószaakköre filmre is vette. A győzelem megnyitotta az osztályozó mérkőzéseken való részvételt, amelyet a dunakesziek a Szegedi Postás, a Jászberényi Lehel és a Kénsavgyár csapatai ellen sikeresen abszolváltak, így újra bekerülhettek a Nemzeti Bajnokságba.²⁰⁵

1950. április 27-én egy felkészítő meccs erejéig a híres nemzeti válogatott, az Aranycsapat is vendégeskedett a Dunakeszi sporttelepén, amelytől 11:0 arányban kapott ki a Dunakeszi válogatott néven pályára lépő Vasutas csapata. A korabeli *Új Szó* sportrovata így tudósít az eseményről:

*„A magyar csapat legjobb része a csatársor volt. A csapatban Hidegkúti, Henni és Lantos játszottak a legjobban. Góllövők: Hidegkúti és Virág (3–3), Puskás és Kocsis (2–2), Babolcsai (1).”*²⁰⁶

A Vasutas csapata az 50-es években újra a megyei bajnokságokban szerepelt. 1952-ben hazai pályán játszottak a Miskolci Honvéd ellen,

²⁰³ Rövidített formában: Dunakeszi VSE, illetve legtöbbször a Vasutas megnevezés honosodott meg. Dunakeszi, Dunakeszi Vasutas SE, <http://www.magyarfutball.hu/hu/c csapat/62> (A letöltés ideje: 2016. február 26.)

²⁰⁴ OROSZ, 1976. 116–117.

²⁰⁵ OROSZ, 1976. 118.

²⁰⁶ *Új Szó*, 1950. április 28. 6.

amikor Juhász durva szabálytalanságát a bíró lefújta, a közönség körében viszont tömegverekedés tört ki, ezért pályaeltiltással sújtották a Dunakeszi VSE-t, Juhászt pedig örökre eltiltották a labdarúgástól. Ez az incidens, valamint több tehetséges játékosának távozása nagy érvágás volt a csapat történetében, mivel teljesítménye ettől kezdve mintegy tíz éven át messze elmaradt a korábban megszokott másodosztályú szinttől.²⁰⁷ Az ötöd-, hatodosztályban játszott az együttes egészen 1968-ig, amikor sikerült feljebb lépni a negyedosztályba. Innen lassan már felfelé vezetett az út: 1973-ban harmad-, 1978-ban másodosztályú besorolást sikerült ismét elérni. Itt két évet töltött el a csapat, majd a 80-as években tartósan a harmadosztály középmezőnyében vetette meg a lábát.

2. táblázat: A Dunakeszi Vasutas SE eredményei 1990-ig²⁰⁸

Szezon	Bajnokság	Osztály	A csapat neve	Hely	Pontok
1989/1990	Nemzeti Bajnokság III., Duna csoport	3	Dunakeszi Vasutas	10	35
1988/1989	Nemzeti Bajnokság III., Duna csoport	3	Dunakeszi VSE	6	46
1987/1988	Nemzeti Bajnokság III., Duna csoport	3	Dunakeszi Vasutas	14	22
1986/1987	Pest megyei I. osztály	4	Dunakeszi VSE	1	44
1985/1986	Pest megyei I. osztály	4	Dunakeszi VSE	5	34
1984/1985	Pest megyei I. osztály	4	Dunakeszi VSE	4	44
1983/1984	Pest megyei I. osztály	4	Dunakeszi VSE	10	29
1982/1983	Területi bajnokság, Duna csoport	3	Dunakeszi VSE	16	23
1981/1982	Pest megyei I. osztály	4	Dunakeszi Vasutas SE	1	45
1980/1981	Pest megyei I. osztály	3	Dunakeszi Vasutas SE	7	37
1979/1980	Nemzeti Bajnokság II., Közép csoport	2	Dunakeszi VSE	18	31
1978/1979	Nemzeti Bajnokság II., Közép csoport	2	Dunakeszi VSE	17	26
1977/1978	Nemzeti Bajnokság III., Közép csoport	3	Dunakeszi VSE	11	41
1976/1977	Nemzeti Bajnokság III., Északnyugati csoport	3	Dunakeszi VSE	3	47
1975/1976	Nemzeti Bajnokság III., Északnyugati csoport	3	Dunakeszi VSE	9	36
1974/1975	Nemzeti Bajnokság III., Északnyugati csoport	3	Dunakeszi VSE	7	37
1973/1974	Nemzeti Bajnokság II., Északi csoport	3	Dunakeszi VSE	8	30
1972/1973	Nemzeti Bajnokság III., Duna menti csoport	4	Dunakeszi VSE	1	47
1971/1972	Nemzeti Bajnokság III., Duna menti csoport	4	Dunakeszi VSE	3	37
1970/1971	Nemzeti Bajnokság III., Duna menti csoport	4	Dunakeszi VSE	3	35
1970 tavasz	Nemzeti Bajnokság III., Duna menti csoport	4	Dunakeszi VSE	4	19

²⁰⁷ OROSZ, 1976. 118–121.

²⁰⁸ Dunakeszi, Dunakeszi Vasutas SE, <http://www.magyarfutball.hu/hu/cspat/62/bajnoki-mult> (A letöltés ideje: 2016. február 26.)

Szezon	Bajnokság	Osztály	A csapat neve	Hely	Pontok
1969	Nemzeti Bajnokság III., Duna menti csoport	4	Dunakeszi VSE	5	33
1968	Pest megye, I. osztály	5	Dunakeszi Vasutas SE	1	47
1966	Pest megye, I. osztály	5	Dunakeszi Vasutas SE	15	21
1965	Pest megye, I. osztály	5	Dunakeszi Vasutas SE	9	29
1964	Pest megye, Területi bajnokság, Északi csoport	6	Dunakeszi Vasutas	1	43
1963 őszi	Pest megye, Területi bajnokság, Nyugati csoport	6	Dunakeszi VSE	4	15
1962/1963	Pest megye, Területi bajnokság, Nyugati csoport	5	Dunakeszi VSE	2	37
1961/1962	Pest megye, Területi bajnokság, Déli csoport	5	Dunakeszi Vasutas	4	29
1960/1961	Pest megye, Vác-szobi összevont járás, I. osztály	5	Dunakeszi Vasutas SE	1	42
1959/1960	Pest megye, Váci járás, I. osztály	5	Dunakeszi Magyarság	2	38
1958/1959	Pest megye, Váci járás	5	Dunakeszi Magyarság	0	
1957/1958	Pest megye, I. osztály	4	Dunakeszi Magyarság	13	24
1957 tavasz	Osztályozó a Pest megye I. osztályért, Váci csoport	4	Dunakeszi Vasas	3	17
1956	Pest megyei II. osztály, Kossuth csoport	4	Dunakeszi VSE	0	
1955	Pest megyei II. osztály, Kossuth csoport	4	Dunakeszi Vasas	3	34
1954	Pest megye, I. osztály, Északi csoport	3	Dunakeszi Vasas	15	15
1953	Pest megye, Északi csoport	3	Dunakeszi Vasas	9	26
1952	Nemzeti Bajnokság II., Keleti csoport	2	Dunakeszi Vagongyári Vasas	17	17
1951	Pest megye, Északi csoport	3	Dunakeszi Lokomotív	1	40
1950 őszi	Nemzeti Bajnokság II., Keleti csoport	2	Dunakeszi VSK	14	11
1949/1950	Nemzeti Bajnokság III., Bíró Dezső csoport	3	Dunakeszi Vasutas SK	2	44
1948/1949	Nemzeti Bajnokság II., Közép csoport	2	Dunakeszi VSE	16	18
1947/1948	Nemzeti Bajnokság II., Közép csoport	2	Dunakeszi Magyarság	9	27
1946/1947	Közép-magyarországi LASz, I. osztály	3	Dunakeszi Magyarság	2	32
1945/1946	Közép-magyarországi LASz, I. osztály, Dunai-csoport	2	Dunakeszi Magyarság	3	35

Kérészéletű volt a Vasutas asztalitenisz szakosztálya, amely 1945 tavaszán alakult, és néhány évig szépen teljesített. A vasutas versenyeken jó eredményeket ért el, 1947-ben a budapesti bajnokságon harmadik helyig jutott, majd az NB III-ban szerepelt. Legsikeresebb sportolója Markó Róbert volt, aki többször nyert ifjúsági megyei bajnokságot. Az egyesület azonban inkább a labdarúgást támogatta a kisebb sportágak rovására, ezért 1953-ban megszűnt a szakosztály, sportolói az akkoriban működő Dunakeszi Spartacushoz, valamint a Kinizsihez igazoltak át.²⁰⁹

A kézilabda szakosztály Rozsnyai Oszkár vezetésével jött létre 1945-ben. A Vasutas történetében először fordult elő, hogy előbb női csapatot szervezett és csak négy évvel később, 1949 nyarán indult el a férfi tagozat.

²⁰⁹ OROSZ, 1976. 14–16.

A női együttes története többször megszakadt, háromszor is újraindult. A 40-es években NB III-as szinten álltak, de 1947-ben széthullott a keret. 1951-ben alakult meg ismét, immár hosszabb ideig, 1957-ig fennmaradt. 1967 áprilisában Solymosi László testnevelő tanár szervezte újjá a női csapatot, amellyel 1968-ban megnyerték a járási kézilabda bajnokságot, 1969-ben pedig bejutott a megyei bajnokságba. 1969-ben Borsos János vette át a vezetést. A szomszédos Újpesti Gyapjúfonó NB II-es csapata ebben az évben megszűnt, játékosai a Vasutashoz igazoltak, felpezsdítve ezzel az együttes életét. Az egyesület azonban nem támogatta a játékosokat a felfelé ívelő pályán, előre bejelentette, hogy magasabb osztályba sorolásuk esetén nem tudja a szükséges feltételeket biztosítani. A játékosok reakciója előre látható volt, 1970-ben meg is szűnt a női tagozat.²¹⁰

A férfi kézilabdacsapat 1949 nyarán alakult meg. Az 1950-es idényben már beneveztek a járási bajnokságra, amelyet meg is nyertek, majd a következő idényben a megyei versenyen is diadalt arattak. A kézilabdában ekkor még nem voltak NB-csoportok, csupán emiatt nem beszélhetünk továbbjutásról. A megyei szereplése továbbra is eredményes volt, 1956-ban sikerült a bajnoki címet ismét elhódítani, az országos csoportversenyen pedig a második helyig jutottak a Vasutas játékosai. 1957-ben emelték a Nemzeti Bajnokság szintjére a nagypályás kézilabda sportágát, amelynek rögtön első osztályába sorolták a Vasutas férfi csapatát. Az edző Gendur Pál volt, aki a csapatot az NB I-ig vitte. Sajnos nem tudták azonban megtartani előkelő helyüket. A csapat a megyei bajnokságot több évben is megnyerte, az NB II-be a 60-as években négy alkalommal bekerült, tartósan azonban nem vetette meg ott a lábát. A 70-es évek elején sikerült bekerülniük az NB I B. csoportjába, ahonnan 1973-ban lehetőségük nyílt az NB I élmezőnyébe kerülni, mivel legyőzték a Testnevelési Főiskola csapatát. Noha az NB I-ben nem sikerült bent maradniuk, mindezzel együtt is a Vasutas SE egyik legeredményesebb csapatának volt mondható a férfi kézilabda tagozat, hiszen az NB I-be rajtuk kívül csak a birkózóknak sikerült bejutniuk.²¹¹

A birkózóknál a háború alatt a birkózószőnyegek megsemmisültek, amelyeket a MÁV kárpitosai társadalmi munkában pótoltak. Edző hiányában Antal János és Kövesdy Ferenc fogta össze a csapatot, sokan a tagok közül még hadifogságban voltak. Első megmérettetésükre 1946. április 1-jén, Újpesten került sor, ahol Simon János, ifj. Holló Mátyás és Kövesdy ért el dobogós helyezést. 1946 végétől Nagy Sándor visszatért az edzői posztra, amelyet 1948-ig töltött be. 1947-től a versenyzési lehetőségek megsokszorozódtak, vasutas bajnokságok és más egyesületek által rendezett versenyek adtak teret a sportolók erejének, tudásának összemérésére. Ebben az évben Simon János, Illés Károly, Tóth I. István is második helyezést ért el országos, illetve vasutas versenyeken.

1948-tól Horváth Lajos lett az edző, aki újjászervezte a csapatot és megerősítette az ifjúsági tagozatot. Ennek köszönhetően az idényben

²¹⁰ OROSZ, 1976. 98–102.

²¹¹ OROSZ, 1976. 80–97.

többen is eredményesen szerepeltek: Simon János és Sziráki Lajos vasutas bajnokok lettek, Illés Károly, Tóth I. István, Tóth II. István, Fábri Tibor és Antal János helyezést értek el, Simon megnyerte a Budapest bajnokságot szabadfogásban és görög-rómaiban is. A következő szezonban a birkózócsapat az országos bajnokság II. osztályában szabadfogásban első, kötöttfogásban második helyezést ért el, ezzel felvételt nyert az NB I-be, ahol szabadfogásban a harmadik helyig jutott.²¹² 1951-ben Simon Jánost és Tóth I. Istvánt meghívták az olimpiai keretbe is.

A gyártelepi Szakmunkásképző Intézetben eközben megkezdődött az utánpótlás-nevelés Antal János irányításával. Az 1951/52-es szezonban a felnőttek sajnos kiestek az NB I-ből, az ifjúság azonban ígéretes reménységekkel kecsegtetett, mivel egyéniben és csapatban is megyei bajnokok lettek, Szlenka Pál pedig országosan, mindkét fogásnemben első helyen végzett.²¹³ A következő évben a területi bajnokságon már az ifjúsági csapatot indította a vezetőség, akik veretlenül szereztek meg az első helyet. Az ifjúsági bajnokságon egyéniben mindannyian dobogós helyet értek el, ezzel a pontversenyben a csapat az élre került és a fővárosiakat is megelőzve megnyerte az ifjúsági magyar bajnokságot. A felnőttek közben az országos vasutas bajnokságon szerepeltek eredményesen. Fábri Tibor bekerült a magyar B-válogatottba, és szerepelt a Magyarország–Szovjetunió találkozón is, ahol egyedülként a magyar csapatból pontot tudott szerezni. Simon és Tóth I. pedig a főváros válogatottjában szerepeltek eredményesen.

1953-ban a felnőtt keret többsége távozott az egyesülettől kiiregedés, átigazolás, vagy egyéb okok miatt, ezzel átadták a stafétát az ifjabb versenyzőknek. Az együttes eredményes tudott így is maradni, de 1954-ben az ifjabbak kerete is felbomlott, néhányan abbahagyták a sportolást, mások katonai szolgálat miatt távoztak, vagy átigazoltak más csapathoz. A Vasutas birkózói így a tabella alsóbb régióiba kerültek, egészen 1956-ig, amikor már csapatot sem tudott indítani az egyesület a bajnokságon. Az 1956-os forradalom után több birkózó is disszidált és sokan lemorzsolódtak. A szakosztály mégis életben tudott maradni, ami nagyrészt annak volt köszönhető, hogy a vezetőség az utánpótlás kinevelését elsődleges feladatának tartotta. 1964-től Tuchart István, 1965-től Horváth Lajos gondoskodott az ifjúság felkészítéséről. A hatvanas évek kimagasló tehetsége Dóka Ferenc volt. 1969-ben a József Attila Kultúrotthonban megszűnt az edzési lehetőség, át kellett járniuk az Újpesti Dózsa sporttelepére; ezzel a létszám tovább csökkent. 1971-ben sikerült újra Dunakeszin edzőhelyet kapniuk, amikor Tálós József lett a vezető. Dóka és Polgár a következő évben vasutas bajnokok lettek. 1973-ban Vida István lett a szakosztályvezető. Az alacsony taglétszámot neki sem sikerült növelnie.²¹⁴ 1978-ban ismét új helyen, a 4. Sz. Általános Iskola aulájában

²¹² OROSZ, 1976. 58–60.

²¹³ OROSZ, 1976. 61.

²¹⁴ OROSZ, 1976. 65–73.

kaptak edzési lehetőséget.²¹⁵ 1979-ben Schluk Sándor és Kanalas Miklós emelkedtek ki teljesítményükkel,²¹⁶ de az egyesület régi lendületét nem tudta visszanyerni.

Az atlétikai szakosztály folytatta tevékenységét a háborút követően is, ám 1956-ban szinte teljesen széthullott. Némelyek elköltöztek, mások bevonultak katonának, igen sok tehetség pedig disszidált. 1965-től Keszthelyi János segítségével Kundlya János felnőtt atlétikai verseny- és utánpótlásedző újjászervezte a szakosztályt. 1970-ben a Dunakeszi VSE kiemelt vasutas sportegyesület lett, így jelentősen több támogatást kapott a klub, amelynek révén lehetősége nyílt jobb felszerelés beszerzésére és a rendelkezésére álló infrastruktúra fejlesztésére is. Ennek következtében a megyei atlétikai versenyek 80%-át a dunakeszi pályán rendezték meg. 1971-ben a sporttelep egy modern, fedett sportcsarnokkal bővült, amelyben lehetővé vált téli kondicionáló edzések megtartása is. 1972-től kezdetét vette a dunakeszi atlétikai sportiskola, amelynek keretében beindult az utánpótlásképzés. 1973-ban kiemelt minősítést szerzett az atlétikai szakosztály és a következő évtől kezdve a Magyar Atlétikai Szövetség a dunakeszi pályán rendezte mezei bajnokságait. 1975-ben Keszthelyi János helyett Markó Róbert lett a szakosztály, Tamási Zsuzsa pedig az atléták edzője, utóbbi az utánpótlásképzésre különös figyelmet fordított. Ezzel egyidejűleg a női atléták száma is növekedni kezdett. 1976-ban tűnt fel Holovits Katalin, aki a 80-as évekre az egyesület legsikeresebb atlétájává vált, és később Magyarországot számos nemzetközi versenyen képviselte.²¹⁷

A szakosztály dinamikus fejlődése jórészt Maracskó Pál nevéhez fűződik, aki 1978-tól segédedzőként, 1982-től edzőként, majd 1983-tól főállású vezető edzőként kapcsolódott be a szakosztály tevékenységébe.²¹⁸ 1983 végétől került sor egy fűtött és fedett futófolyosó átadására, így végre lehetővé vált a futók téli felkészülése a versenyidényre. Ennek köszönhetően a dunakeszi sportolók az 1984. év második versenye után már több minősítési szintet szereztek, mint az előző évben összesen.²¹⁹

Az 1980-as évek közepétől a szakosztályvezetés edzőtáborokat kezdett szervezni, 1986-tól pedig megkezdődött az addig hiányzó ifi korosztály feltöltése is. Ezzel párhuzamosan a fiatalabb korosztályokban is sikerült megtartani a minősített versenyzők létszámát. 1987-től Dunakeszit atlétika sportágban utánpótlás-nevelési központtá nyilvánították, majd sportági centrumként jelölték ki.²²⁰

A tenisz szakosztálynál az 50-es években szintén az utánpótlás nevelésének kérdése került a fókuszpontba. Kiemelendő Szentés Tamás ifjúsági

²¹⁵ SOLYMOSI, 1979. 15.

²¹⁶ SOLYMOSI, 1980. 23.

²¹⁷ HUDRA, 1989. 22–24., 29–31., 31–32.

²¹⁸ *Dunakeszi sportélete*. 1. rész. Riport Maracskó Pállal, a vasutas atlétika szakosztály vezetőedzőjével. In: *Dunakeszi Hírhatár Online*, 2010. december 7. <http://www.dunakeszi-hirhatar.hu/hirek/dunakeszi-sportele-1-resz> (A letöltés ideje: 2016. február 26.).

²¹⁹ HUDRA, 1989. 35–36.

²²⁰ HUDRA, 1989. 36–37.

versenyző, de a női csapat is eredményesen szerepelt, közülük dr. Fördös Béláné 1953-ban Pest megyei egyéni bajnokságot nyert. 1952-ben rövid ideig Zsiday István került a szakosztály élére, őt id. Fényi Sándor követte, akinek feladata a keret bővítése lett.²²¹ A Nemzeti Bajnokságba a szép eredmények ellenére nem sikerült bejutnia az együttesnek. A 60-as években a szakosztály hanyatlásnak indult, 1967-ben teljesen újjá kellett szervezni, de a versenyzők ezt követően ismét a megyei bajnokság erősségei voltak. A kor elvárása szerint a sportág tömegesítését tűzte ki célul a szakosztály, de a taglétszám stagnált, az átlagéletkor 40 év maradt. A sportcsarnok felépülése után valamelyest javult a helyzet, de a várt áttörés elmaradt.²²² 1985-re a pályák számát háromról hétre bővítették, és a bajnokságot is Dunakeszin tartották. Három bajnoki címet is sikerült ekkor szerezniük a Vasutas teniszeseknek és a csapatkupát is ők nyerték. Az eredmények az ifjúsági tagozat körében is kecsegtetőek voltak, mivel a serdülő és az újonc fiú kategóriában is az élen végeztek.²²³

1948-ban alakult meg az egyesületnél a tornász szakosztály Szabados Ferenc vezetésével. A sportszereket (korlát, gyűrű, nyújtó, ló stb.) az üzem műhelyében készítették el. Hamarosan versenyekre is tudtak nevezni, de a szakosztály intenzívebb fejlődése 1952 utánra tehető, amikor már helyezéseket is elértek a versenyzők. A nők edzését az 50-es évek végéig Horváth Pálné vezette, tanítványai jól szerepeltek járási viszonylatban. 1960-tól kezdve azonban a szakosztály nimbusza leáldozott, a női tagozat hamarosan meg is szűnt. A férfiaknál D. Nagy Károly irányításával dolgoztak, Gergye Gábor volt a legkiemelkedőbb versenyzőjük. Szabados edző egészségének megrendülése, az utánpótlás hiánya és egyéb gondok mégis a szakosztály 1965-ös megszűnéséhez vezettek.²²⁴

19. kép: Vasutas SE tornászai

20. kép: Tornaünnepély a Vasutas SE sportpályáján

²²¹ OROSZ, 1976. 158.

²²² OROSZ, 1976. 158–162.

²²³ BÁNHIDI, 2007. 146–150.

²²⁴ OROSZ, 1976. 166–173.

A lövész szakosztály a háborút követően sokáig nem indult újra, csupán 1954 szeptemberében éledt fel ismét. Később a Magyar Honvédelmi Sportszövetséggel közös irányítás alá került. A dunakeszi lövészklub kiemelkedőnek számított Pest megyében, ráadásul női csapattal is büszkélkedhetett. A birkózókhoz hasonlóan itt is odafigyeltek az utánpótlás nevelésére.

Az 1965/66-os idény számított a legjobb szezonnak: Blaskó Tibort ekkor hívták meg a magyar válogatott keretébe. A sportlövészetet azonban a Kádár-rendszerben is inkább „honvédelmi nevelőmunkának” értékelték, és az MSZMP Központi Bizottsága a Dunakeszi lövészpályáján a sorköteles fiatalok alapozó képzését rendelte el. A lövészklub folytathatta tevékenységét, de mindinkább összeolvadt a katonai célzatú képzéssel.²²⁵

Ehhez kapcsolódóan 1953-ban ejtőernyős szakosztály indult Papp Kiss Sándor irányítása alatt. Bázisuk az alagi repülőtér volt, amelyet 1945-ben alakított ki a szovjet hadsereg a Magyar Lovaregylet sportpályáiból. A klub országos bemutatón szerepelt. Rövid életű szakosztályokként működött a könnyűbúvár és a modellező csoport a hatvanas évek derekán: egy-két évnél tovább nem tartott tevékenységük.²²⁶

Nagyobb vonzereje volt a természetjáró szakosztálynak, amely 1962-ben alakult újra Stromfai Antal vezetésével. Korhatárra való tekintet nélkül szerveztek túrákat, így nyolc évestől a nyugdíjasokig sikerült tagokat toborozni, és rövidesen meghaladták a száz fős létszámot. A 70-es években ketten arany-, huszonötven ezüst-, húszan bronzplakettes minősítést értek el.²²⁷

Népszerű sportággá vált Dunakeszin a sakk is, amely mind a Vasutas, mind a Kinizsi egyesületben lelkes követőkre talált. Még a Magyarország SE idejében 1936–1938 között működött egy kisebb csoport, de a versenyzés szabályai ekkor még nem voltak tisztázottak. 1949-ben alakult meg hivatalosan a Vasutas egyesület sakk szakosztálya Török Kálmán, Horváth Béla és Janisch János vezetésével. Szakköröket tartottak általános iskolásoknak, hogy megtanítsák őket a szabályokra. A Pest Megyei Sakkszövetség nem engedélyezte, hogy a Vasutas részt vegyen a budapesti bajnokságon, ami kettétörte a felfelé ívelő pályát és sokan elhagyták az egyesületet. Janisch és Schön Gábor volt a szakosztály két legkiemelkedőbb játékosa. Janisch 1954-ben Pest megyei bajnokságot nyert, 1958-ban viszont átigazolt, ezzel a szakosztály gyakorlatilag megszűnt.

Az 1960-as évek közepén önálló szakosztályként alakult meg a tömegsport, amelynek keretén belül a sakk is újra előkerült. A szélesebb tömegek előtt megnyíló sportlehetőségek különösen a szabad szombat bevezetése után lettek népszerűk. Több rendezvényt szerveztek a futball, a kézilabda, az asztalitenisz, a sakk, valamint a lövészet iránt érdeklődőknek, amelyeket főként valamely ünnephez kapcsolódóan hirdettek meg (pl. április 4.).

²²⁵ OROSZ, 1976. 138–142.

²²⁶ OROSZ, 1976. 143.

²²⁷ OROSZ, 1976. 162–165.

Dunakeszi Kinizsi SE (1971-től Dunakeszi Sport Egyesület)

A Dunakeszi Kinizsi Sport Egyesület az Alagi SC-ből alakult kérészéletű Dunakeszi ÉDOSz és a Dunakeszi SE 1951-es egyesülésekor jött létre.²²⁸ Hagyományában mégis inkább az ASC-hez kapcsolódik, amelyet jogelődjének tart.²²⁹ Húsz évvel később, 1971. január 24-én a Kinizsi és a Mechanikai Labor sportköre összeolvadt, és Dunakeszi Sport Egyesület (DSE) néven működött tovább. Hegedűs János, a helyi tanács vb elnökhelyettese, a klub elnöke az alakuló ülésen így fogalmazott:

*„olyan klubot kívánunk létrehozni, ahol a sportolni vágyó ifjúság megfelelő lehetőséget talál, hiszen a Vasutas mellett bőven megfér még egy nagy sportkör”.*²³⁰

A jogelőd ASC-hez hasonlóan a labdarúgás maradt a Kinizsi (1971-től DSE) preferált sportága, emellett létrejött a kézilabda (1965) és a sakk (1973) szakosztály is, illetve rövid ideig (1958–1972) férfi és női asztalitenisz csapatot is felállítottak.

A futballisták a megyei bajnokságban szerepeltek az 50-es években, edzőjük Szojka Kornél volt. Emlékezetes mérkőzés volt 1956-ban a helyi rivális, a Vasutas elleni meccs, amelyen hatezer néző vett részt. Szakáll László 30 éven keresztül gondoskodott az utánpótlás neveléséről, amikor megalapította az úttörőcsapatot, és folytatta az ifik nevelésével.

3. táblázat: A Dunakeszi Kinizsi (Dunakeszi SE) labdarúgóinak helyezései 1951 és 1990 között²³¹

szezon	bajnokság	osztály	csapat neve	hely	pontok
1989/1990	Pest megye, Váci körzet, I. osztály	6	Dunakeszi SE	5 / 12	14
1988/1989	Pest megye, Váci körzet, II. osztály	7	Dunakeszi SE	1 / 11	14
1987/1988	Pest megye, Váci körzet, II. osztály	7	Dunakeszi SE	4 / 11	14
1985/1986	Pest megye, Váci körzet, Déli csoport	6	Dunakeszi SE	7 / 10	14
1984/1985	Pest megye, Váci körzet, Déli csoport	6	Dunakeszi SE	0 / 11	
1983/1984	Pest megyei II. osztály, B. csoport	5	Dunakeszi SE	14 / 14	8
1982/1983	Pest megyei II. osztály, B. csoport	5	Dunakeszi SE	9 / 14	23
1981/1982	Pest megye, Váci járás, I. osztály	6	Dunakeszi SE	1 / 14	

²²⁸ Id. Dunakeszi és Alag sportélete a 20. század első felében c. fejezetet.

²²⁹ Pest Megyei Hírlap, 1985/67. 7.

²³⁰ Pest Megyei Hírlap, 1971. február 11.

²³¹ Dunakeszi, Dunakeszi Kinizsi, <http://www.magyarfutball.hu/hu/cspat/987/bajnoki-mult> (A letöltés ideje: 2016. február 26.)

szezon	bajnokság	osztály	csapat neve	hely	pontok
1964–1981	?	?	?	?	?
1964	Pest megye, I. osztály	5	Dunakeszi Kinizsi	16 / 16	19
1963 őszi	Pest megye, I. osztály	5	Dunakeszi Kinizsi	14 / 16	12
1962/1963	Pest megye, Területi bajnokság, Nyugati csoport	5	Dunakeszi Kinizsi	1 / 14	42
1961/1962	Pest megye, Területi bajnokság, Északi csoport	5	Dunakeszi Kinizsi	2 / 14	32
1960/1961	Pest megye, Vác–szobi összevont járás, I. osztály	5	Dunakeszi Kinizsi	2 / 14	37
1959/1960	Pest megye, I. osztály	4	Dunakeszi Kinizsi	13 / 16	25
1958/1959	Pest megye, I. osztály	4	Dunakeszi Kinizsi	9 / 16	30
1957/1958	Pest megye, I. osztály	4	Dunakeszi Kinizsi	5 / 16	35
1957 tavasz	Osztályozó a Pest megye I. osztályért, Váci csoport	4	Dunakeszi Kinizsi	2 / 9	18
1956	Pest megyei II. osztály, Kossuth csoport	4	Dunakeszi Kinizsi	0 / 9	
1955	Pest megyei II. osztály, Kossuth csoport	4	Dunakeszi Kinizsi	5 / 14	27
1954	Pest megye, I. osztály, Északi csoport	3	Dunakeszi Kinizsi	13 / 16	19
1953	Pest megye, Északi csoport	3	Dunakeszi Kinizsi	8 / 16	28
1952	Pest megye, Északi csoport	3	Dunakeszi Kinizsi	12 / 14	18
1951	Pest megye, Északi csoport	3	Dunakeszi Kinizsi	10 / 14	19

A női kézilabdacsapat 1963-ban, Gombai József vezetésével alakult meg, főként konzervgyári dolgozókból és a járási bajnokságok résztvevője lett. 1969-től bekerültek a megyei bajnokságba, ahol 1975-ig kitartottak, az utánpótlás hiánya azonban megakasztotta az előmenetelt. A csapat edzője a 70-es években Csonka József, 1983-tól Hudra András testnevelő tanár lett. A 80-as években sikerült újra a megyei bajnokságba visszakerülni, de a felnőtt női tagozat 1984-ben megszűnt.²³²

A Dunakeszi SE 1987-ben anyagi gondokkal küzdött, a rendelkezésre álló helyiségek szűkössége és elavult volta nehezítette a felkészülést a versenyekre, ami az eredményeken is meglátszott.

„Két évvel ezelőtt a létesítmények állapota, az utazási feltételek hiánya miatt megszűnt a megyében jól szereplő felnőtt női kézilabdacsapat, jelenleg csak az úttörő korúak szerepelnek a budapesti bajnokságban. A sakkozónak a Hazafias Népfront városi bizottsága ad helyet székházában. A tizenöt éve működő csoport a megyei első osztályban versenyez. Az idén már felsorakozott melléjük az ifik csapata is. Szerepelnek már vidéken, sőt, külföldön. Február 21-ére egy pozsonyi nemzetközi versenyre hívták meg a legfiatalab-

²³² SOLYMOSI, 1976. 15.; SOLYMOSI, 1984. 13–15.

bakat. Ezek a sportteljesítmények. Melléjük azonban sportpolitikai és sportdiplomáciai eredmények is szükségesek. Solymosi László szerint újabb ígéretek hangzottak el, további komoly támogatás várható a hűtőháztól, a konzervgyártól, a költségvetési üzemtől, hogy ki-ki a maga módján segítsen a fennmaradásért vívott küzdelemben. Főként azért kellenének erősebb anyagi alapok, hogy a város fiatalságának vonzóbb környezetben biztosíthassák a sportolás ma már nem is olcsó feltételeit. A bevétel tavaly 322 ezer, a kiadás 229 ezer forint volt. Az idén 327 ezer forint bevételre és kiadásra számítanak. Az egyesület vagyonának értéke 595 ezer forint. A költségvetés csak a szűkös lehetőségeket tükrözi. A beszámolót hallgató tagság éppen eleget háborgott azon, hogy a Pest Megyei Vendéglátóipari Vállalatnak egykor bérbe adott, ma szerződéses büfé után csak évi 48 ezer forint bérleti díjra számíthatnak. Holott, ha a saját épületükben saját kezelésbe vennék és kulturáltan működtetnék, tízszeres hasznuk is lehetne, anyagi gondjaik egy csapásra megszűnnének. Hiszen erről van ma szó, ezt nevezük tartaléknak, amihez nyúlni kell az állami pénzekre való áhítozás helyett. Ám a lépésnek jogi akadálya van, a büfé továbbra sem a sportnak lesz az anyagi bázisa. [...] Az élénk vita végeredményeként havi 10 forintos tagdíjat állapítottak meg a játékosoknak, 20-at a klubtagoknak, s úgy döntöttek, hogy megeremtik a klubélet színvonalas feltételeit.”²³³

A büfé szerződését ugyan felmondták, de per lett belőle, amelyet az egyesület elvesztett, így a finanszírozási gondok nem oldódtak meg.²³⁴

Solymosi László, aki az egyesület elkötelezett tagja, alelnöke, majd 1987-től elnöke volt, a szervezet történetét több ízben feldolgozta,²³⁵ cikket írt a sporteseményekről, 1978-tól több éven keresztül évkönyvekben örökítette meg az eredményeit. Az ASC felé úgy is kimutatta lojalitását, hogy a még élő egykori alapítókat, tagokat meghívta az egyesület rendezvényeire. A sakkéletet is ő indította el újra Dunakeszin, amikor 1973-ban szakosztályt szervezett a DSE-ben. 1981-ben ő lett a Pest Megyei Sakkszövetség elnöke is. Általános iskolai foglalkozásokon nevelt ki játékosokat, két könyvet írt a sakkról gyerekeknek és fiataloknak²³⁶, illetve tudósított az ifjúság előmeneteléről a különféle sajtóorgánumokban és a saját szerkesztésű sportévkönyvekben. A sakkozók járási és megyei versenyeken indultak, és 1975-ben sikerült is a megyei másodosztályú bajnoki cím megszerzése. A gyerekek versenyeztetésére is odafigyeltek, úttörő és kisdobos bajnokságokon, diákolimpiákon indították őket.²³⁷

Dunakeszi sportélete a rendszerváltozás után

Dunakeszi sportélete a rendszerváltozást követő időszakban, de főleg az új évezred kezdetétől új lendületet vett. A város megnövekedett népes-

²³³ KOVÁCS T. István: *Piros-kék sporttörténet. Mérközések a fennmaradásért*. In: *Pest Megyei Hírlap*, 31. (1987.) 37. sz. 4. (1987. február 13.)

²³⁴ KOVÁCS T. István: *Tradíciók, demokrácia, várospolitika. Az egyesület élni akar*. In: *Pest Megyei Hírlap*, 31. (1987.) 112. sz. 4. (1987. május 14.)

²³⁵ SOLYMOSI, 1976.; SOLYMOSI, 1984.

²³⁶ SOLYMOSI, 1982a; SOLYMOSI, 1983.

²³⁷ SOLYMOSI, 1982b

ségszámából egyenesen következett, hogy nagyobb lett az igény a változatos, minél szélesebb közönség számára elérhető mozgási lehetőségekre. Ennek köszönhetően több, korábban elszorított sportágat élesztettek újra (kerékpár, galambászat, asztalitenisz, természetjárás stb.) és még több újdonság jelent meg (röplabda, kosárlabda, karate, dzsúdó, sárkányhajó, squash, kötélugrás stb.). A városvezetés egyre nagyobb hangsúlyt fektetett a sportra, a 2008. évi utolsó testületi ülésén az önkormányzat tervbe vette a Vasutas sportpályájának megvásárlását a MÁV-tól (ez 2012. október 11-én teljesült). Egy 2011-ben megfogalmazott célkitűzés szerint pedig Dunakeszit sportvárossá kívánják fejleszteni.²³⁸ Ebben az évben alkotta meg a képviselő-testület a sportról szóló 6/2011. (III. 31.) számú önkormányzati rendeletet is, amely szabályozza a sportszervezetek és -rendezvények önkormányzati támogatási lehetőségeit. 2013-ban lépett működésbe az önkormányzatnál a Sportigazgatóság, amelynek feladata a városi sportkínálat, sportesemények koordinálása.

A korábbi évtizedekben állandóan felmerülő utánpótláskérdés ebben az időszakban gyökeresen átalakult, a sportágak mindegyike igyekszik megszólítani a gyerekeket, megtanítani a szabályokat, táborokat szervezni, csapatokat alakítani, lehetőleg már az általános iskolákban,²³⁹ valamint maguk az iskolák is egyre nagyobb teret engednek a sportlehetőségeknek, akár a kezdeményező szerepét is magukra vállalva.²⁴⁰ A város sportéletének főbb vitatémái inkább olyan kérdések köré csoportosultak, mint a régóta vágyott uszoda felépítése, a két tradicionális klub egymásba olvasztása, komplex sportcentrum-beruházás stb. Az uszoda 2017. október 1-jére elkészült, ami által új fejezet nyílt a város úszósportjának történetében.²⁴¹

A régi sportolók, szakemberek közül edzőként, szakosztályvezetőként, klubszervezőként vagy sportriporterként többen aktívak maradtak, folyamatossá téve így a dunakeszi generációk sporttörténetét. 2011 júniusában Maracsó Pál a Magyar Atlétikai Szövetségtől Az utánpótlás-nevelésért díjat vehette át 33 évi atlétikai edzői munkájáért. Solymosi László – a Magyar Sakkszövetségtől – Szabó László-díjat kapott (1982 óta 347 sakkverseny rendezéséért).²⁴²

A Dunakeszi Vasutas és a Dunakeszi Sport Egyesület (2003-tól újra Dunakeszi Kinizsi) is folytatta a tevékenységét a rendszerváltozás utáni időkből, de mellettük új klubok is alakultak: 2013-ra az önkormányzatnál

²³⁸ SOLYMOSI László: *Dunakeszi sportjának jövője*. In: DP, 12. (2011) 5. sz. 20. Erről ld. bővebben: *Dunakeszi politikatörténete és a település fejlődése 1950 után* c. fejezetet

²³⁹ „2011–2012-es bajnoki szezonban a Dunakeszi Kinizsinél nyolc csapat kezdte meg működését: ovisok csoportja, U 7, U 9, U 12, U 13, U 15 éves korosztályok, felnőtt és ifjúsági labdarúgócsapat.” SOLYMOSI László: *A Kinizsi folytatja jó szereplését*. In: DP, 9. (2010) 2. sz. 30.

²⁴⁰ Például a Széchenyi István Általános Iskola 2000 óta évről évre megrendezi az adott évnek megfelelő percnyi folyamatos mozgást, amelyet gyerekek és felnőttek számára is meghirdetnek egyre bővülő sportágválasztékkal.

²⁴¹ MOGYORÓSI Zsuzsanna: *Négy évtized álma vált valóra*. In: DP, 18. (2017) 10. sz. 4–5.

²⁴² *Tanár és tanítványa*. In: DP, 12. (2011) 6. sz. 29.

tizenöt bejegyzett egyesületet tartottak számon, amelyek mellett még számos közösség végzett valamilyen sporttevékenységet.²⁴³ Dunakeszi rendszerváltozást követő sportéletében néhány sportág eseményeinek, eredményeinek dokumentálása hiányos, ilyen esetekben a település sportéletét közel ötven éve kutató Solymosi László személyes feljegyzéseit használtuk forrásként, amit minden esetben a lábjegyzetben feltüntettük.

Dunakeszi Vasutas

A Dunakeszi Vasutasnál az 1990-es években a szakosztályok száma lecsökkent, a számos versenysportág közül csupán a futball, a kézilabda, az atlétika és a tenisz működött tovább. Fordulópontot jelentett az egyesület életében továbbá, hogy 2012-ben az önkormányzat átvette a Vasutas sporttelepét a MÁV-tól. A labdarúgócsapat a '90-es évek nagyobb részében az NB III-ban versenyzett, de lassan sikerült előrelépni az NB II-be, sőt, az ezredfordulón az – egyébként másodosztálynak számító – NB I-be is bekerültek *ADtranz Dunakeszi VSE* néven, Balajcza Tibor szakosztályigazgató vezetésével,²⁴⁴ ahol a végül a 9. helyet érték el. Olyan labdarúgók viselték ekkor a Vasutas mezét, mint a 61-szeres válogatott és világválogatott Détári Lajos, a korábban a Ferencvárost erősítő Telek András, vagy a volt újpesti Urbán Flórián és Véber György, akik szintén megfordultak a magyar válogatottban.²⁴⁵

A csapatot támogató Adtranz Kft. csődje miatt azonban a következő idénytől ismét az NB III mezőnyének szereplői lettek. 2009-ben, Schwarcz Zoltán edzősége idején a piros-zöldek aranyérmesek lettek a Pest megyei I. osztályban.²⁴⁶ A 2010-es évekre a szakosztály fő profilja az utánpótlás-képzés lett: nagyjából 150 ifjú növendék játszik az egyesületnél, a fiatalok a megyei bajnokságban is szerepelnek.

4. táblázat: A Vasutas labdarúgóinak bajnoki szereplései 1990 és 2012 között²⁴⁷

szezon	bajnokság	osztály	csapat neve	hely	pontok
2011/2012	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	7/15	44
2010/2011	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	14/16	29
2009/2010	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	14/14	18

²⁴³ A *Színes Dunakeszi* riportja Seltenreich József sportigazgatóval, <https://www.youtube.com/watch?v=3SQAUkewYXo> (A letöltés ideje: 2016. március 20.)

²⁴⁴ SOLYMOI, 2001. 25–26.

²⁴⁵ VETÉSI Imre: *Futballsztárok Dunakeszin!* In: *Dunakanyar Régió*, 1. (1999) 3. sz. 1.; Uő: *Nagy nevek – elhullajtott pontok*. In: *Dunakanyar Régió*, 2. (2000) 4. sz. 7.

²⁴⁶ SOLYMOI László: *Aranyérmes a Vasutas*. In: *Dunakeszi Polgár*, 10. (2009) 7. sz. 29.

²⁴⁷ Dunakeszi, Dunakeszi Vasutas SE, <http://www.magyarfutball.hu/hu/csapat/62/bajnoki-mult> (A letöltés ideje: 2016. február 26.)

szezon	bajnokság	osztály	csapat neve	hely	pontok
2008/2009	Pest megyei I. osztály	4	Dunakeszi Vasutas	1/16	69
2007/2008	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	15/16	31
2006/2007	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	7/14	38
2005/2006	Nemzeti Bajnokság III., Duna csoport	3	Dunakeszi Vasutas	5/18	58
2004/2005	Nemzeti Bajnokság III., Duna csoport	4	Dunakeszi Vasutas	6/15	47
2003/2004	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	4	Dunakeszi Vasutas	7/16	45
2002/2003	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	4	Dunakeszi Vasutas	5/16	46
2001/2002	Nemzeti Bajnokság III., Duna csoport	4	Dunakeszi Vasutas	11/16	36
2000/2001	Pannon Flax Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	4	Dunakeszi Vasutas	5/12	35
1999/2000	Nemzeti Bajnokság I.	2	ADtranz Dunakeszi VSE	9/20	58
1998/1999	Nemzeti Bajnokság II., Keleti csoport	3	Dunakeszi MÁV ADtranz	1/16	55
1997/1998	Nemzeti Bajnokság II., Keleti csoport	3	Dunakeszi Vasutas	3/16	48
1996/1997	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	1/16	70
1995/1996	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	6/16	46
1994/1995	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	2/16	61
1993/1994	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	5/16	34
1992/1993	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	7/16	36
1991/1992	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	3	Dunakeszi Vasutas	5/16	35
1990/1991	Nemzeti Bajnokság III., Duna csoport	3	Diadém Dunakeszi Vasutas	11/16	27

1999. december 17-én a Sportcsarnokban tartották meg a Dunakeszi Vasutas férfi kézilabdacsapatának 50 éves jubileumát. A csapat 1991–2003 között az NB I Nyugati csoportjában, 2003-tól az NB II-ben szerepelt. 2012 őszén megszűnt, a játékosok a Kinizsihez kerültek át.

A Vasutas atlétikai szakosztálya folytatta sikersorozatát, közel 100 magyar bajnokságot nyertek különböző korosztályokban. 1990-ben Czibere Anikó volt a legeredményesebb atléta. 1995-ben Baiser Tibor az Universiadén maratoni futásban aranyérmes volt. 1997-től a Vasutas atlétái rendszeresen részt vesznek a Bécs–Budapest maratonon, amelynek egyik fő szervezője, Maracskó Pál felügyeli a szakosztály működését. Kiemelkedik Tölgyesi Péter hármasugró, aki ott volt a 2004. évi, athéni olimpián, pályafutása alatt tíz felnőtt magyar bajnokságot nyert. A 2004–2008 közötti időszakban a szakosztály legeredményesebb atlétája

Orosz Ákos volt. 2010-ben Rády Zoltán 300 méteres gátfutásban országos csúcsteljesítményt ért el.²⁴⁸ A 2013-as junior VB-n Rádyék 4 x 400 méteres váltója második lett, 2014-ben pedig a Saly Zoltán, Bíró Norbert, Kovács Tamás, Rády Zoltán alkotta váltó magyar junior bajnoki címet szerzett a dunakeszi atlétikának. 2016-ban Simona Staicu maratonfutó indulhatott a Vasutas csapatából az olimpián. Az egyesületnek jelenleg közel 150 atlétája van, hat edző dolgozik a sikeres szereplésért.²⁴⁹

Dunakeszi Kinizsi

(1971–2003 Dunakeszi Sport Egyesület, 2003–2016 Dunakeszi Kinizsi, 2016-tól Városi Sportegyesület Dunakeszi)

Az egyesület a rendszerváltást követően újra több névváltoztatáson esett keresztül. Az 1990-es évek legvégén a felnőtt labdarúgócsapat (kiválva a még néhány évig DSE néven működő anyaegyesületből) önálló gazdasági társasággá alakult és a régi néven, Dunakeszi Kinizsi FC-ként indult a bajnokságban.²⁵⁰ Az utánpótlás korú labdarúgók továbbra is a DSE színeiben szerepeltek. 2003. március 4-én – az ekkor Dunakeszi Városi SE néven működő – anyaegyesület is felvette az 1971-ben „elhagyott” Dunakeszi Kinizsi nevet.²⁵¹

5. táblázat: A felnőtt labdarúgók bajnoki eredményeit 1990 és 2016 között²⁵²

szezon	bajnokság	osztály	csapat neve	hely	pontok
2015/2016	Pest megyei II. osztály, Északi csoport	5	Dunakeszi Kinizsi USE	5 / 16	54
2014/2015	Pest megyei II. osztály, Nyugati csoport	5	Dunakeszi Kinizsi USE	5 / 15	45
2013/2014	Pest megyei II. osztály, Nyugati csoport	5	Dunakeszi Kinizsi USE	3 / 15	63
2012/2013	Pest megyei II. osztály, Nyugati csoport	5	Dunakeszi Kinizsi FC	1 / 16	74
2011/2012	Pest megyei I/B. osztály, Északi csoport	5	Dunakeszi Kinizsi FC	2 / 15	60
2010/2011	Pest megyei I/B. osztály, Északi csoport	5	Dunakeszi Kinizsi FC	3 / 16	60

²⁴⁸ SOLYMOSI László: *Rády Zoltán a világ idei legjobb idejét futotta*. In: *Dunakeszi Polgár*, 10. (2010) 11. sz. 30.; vö. *Dunakeszi sportélete*. 1. rész. Riport Maracsó Pállal, a vasutas atlétika szakosztály vezetőedzőjével, *Dunakeszi Hírhatár Online*, 2010. december 7., <http://www.dunakeszi-hirhatar.hu/hirek/dunakeszi-sportetele-1-resz> (A letöltés ideje: 2016. február 26.).

²⁴⁹ Solymosi László gyűjtése alapján.

²⁵⁰ VETÉSI Imre: *Dunakeszi Kinizsi az NB II-ben*. In: *Dunakanyar Régió*, 2. (2000) 4. sz. 7.

²⁵¹ Solymosi László gyűjtése alapján.

²⁵² Dunakeszi, Dunakeszi Kinizsi, <http://www.magyarfutball.hu/hu/cspat/987/bajnoki-mult> (A letöltés ideje: 2016. február 26.)

szezon	bajnokság	osztály	csapat neve	hely	pontok
2009/2010	Pest megyei I/B. osztály, Északi csoport	5	Dunakeszi Kinizsi FC	7 / 15	40
2008/2009	Pest megyei II. osztály, Vésnök csoport	5	Dunakeszi Kinizsi FC	6 / 14	45
2007/2008	Pest megyei III. osztály, Szentendrei csoport (Rájátszás)	6	Dunakeszi Kinizsi FC	1 / 12	58
2007/2008	Pest megyei III. osztály, Szentendrei csoport (Alapszakasz)	6	Dunakeszi Kinizsi FC	1 / 12	51
2006/2007	Pest megyei III. osztály, Váci Déli csoport	6	Dunakeszi Kinizsi	4 / 14	41
2005/2006	Pest megyei II. osztály, Vésnök Kft. csoport	5	Dunakeszi Kinizsi	14 / 14	20
2004/2005	Pest megyei II. osztály, Vésnök csoport	6	Dunakeszi Kinizsi	13 / 18	32
2003/2004	Pest megyei I. osztály	5	Dunakeszi Kinizsi	16 / 16	9
2002/2003	Pest megyei I. osztály	5	Dunakeszi Kinizsi	15 / 16	28
2001/2002	Nemzeti Bajnokság III., Mátra csoport	4	Dunakeszi Kinizsi SE	14 / 14	3
2000 Kvalifikáció	Nemzeti Bajnokság III., Mátra B. csoport	3	Dunakeszi Kinizsi	8 / 8	6
1999/2000	Nemzeti Bajnokság II., Keleti csoport	3	Dunakeszi Kinizsi	14 / 16	19
1999/2000	Pest megyei II. osztály, Északi csoport	6	Dunakeszi Városi SE (Kinizsi)	0 / 16	
1998/1999	Pest megyei II. osztály, Északi csoport	6	Dunakeszi Kinizsi	7 / 16	43
1997/1998	Pest megyei II. osztály, Északi csoport	6	Dunakeszi	7 / 16	45
1994/1995	Pest megye, Váci körzet	6	Dunakeszi SE	3 / 14	47
1993/1994	Pest megye, Váci körzet, I/A. osztály	6	Dunakeszi SE	6 / 12	20
1992/1993	Pest megye, Váci körzet, I/A. osztály	6	Dunakeszi SE	6 / 12	23
1991/1992	Pest megye, Váci körzet, I. osztály	6	Dunakeszi SE	2 / 12	
1990/1991	Pest megye, Váci körzet, I. osztály	6	Dunakeszi SE	3 / 12	29

Az egyesület női kézilabdacsapata 1996-ban szerveződött újjá (a férfi csapatot is működtető) Dunakeszi Kézilabda Klub néven. Amikor a klub 2007-ben megszűnt, a női (utánpótlás) és a férfi csapat is a Kinizsi kötelekében működött tovább. 2012 őszén a Vasutas férfi kézilabdacsapata is megszűnt, a játékosok szintén a Kinizsihez kerültek. 2013-tól a férfi csapat a Pest megyei bajnokságban küzd. A női felnőtt csapat Nyári József edző vezetésével 2014-ben alakult meg, és 2016 nyarán feljutott az NB II-be. A klub junior női csapatot is indít a megyei bajnokságban.²⁵³

²⁵³ SOLYMOSI László: *Dunakeszin felvirágzóban a női kézilabda – Az NB II-ben folytatja a város csapata.* http://dunakanyarregio.hu/index_article.php?cikk=6966 (A letöltés ideje: 2017. október 31.)

A Kinizsi sakk szakosztálya 1973-ban alakult, 2013-ban ünnepelte fennállásának 40. évfordulóját, és ez idő alatt közel kétszáz igazolt játékosa volt. A csapatot 2002-ig Gáspár Rezső vezette, 2002 óta pedig Molnár Péter irányítja. A csapat a Pest megyei csapatbajnokság első osztályában (Szuper csoport) szerepel. Az utolsó tíz évben a legjobb pontszerzők Molnár Sándor, Horváth Károly és Nádasi Attila voltak.

Az egyesület strandröplabda szakosztálya Kiss Károly vezetésével 2004-ben alakult. 2006-tól Lukács Gábor, majd 2014. január elsejétől Jonyer Angéla lett a vezető. A csapat legeredményesebb versenyzői a Kiss Bernadett–Kiss Regina páros, amely a 2002-es junior világbajnokságon a 9., a 2004-es felnőtt EB-n a 4. helyen végzett, 2006-ban pedig megnyerte a felnőtt magyar bajnoki címet.²⁵⁴

2007-ben Bartinai Péter vezetésével – 34 év után – újra megalakult az asztalitenisz szakosztály. A felnőtt női csapat 2012 és 2014 között az NB I-ben szerepelt, majd feljutott az Extra Ligába, ám az két idény után megszűnt. A férfi csapat a Pest megyei I/B-ben, majd az A csoportban kivívott első helyével 2016-ban bejutott az NB III-ba. A legeredményesebb játékosnak Wagner Viktor játékos-edző számít.²⁵⁵

A futsal, vagy más néven teremfoci, a labdarúgástól az utóbbi évtizedekben vált külön. Dunakeszin 2011-ben alakult meg a Dunakeszi Kinizsi Futsal Klub, amely Szijjártó Péter, akkori kormányzóvivő, jelenlegi külgazdasági és külügyminiszter nevéhez fűződik. A futballhoz hasonlóan népszerű sportág Dunakeszin is lelkes követőkre talált, akik Fehér Zsolt vezetésével a Radnóti Miklós Gimnázium sportcsarnokát használhatták bázisukként. 2012-től szerződtették Tomas de Aquino Rivera Amorost, a román válogatott korábbi szövetségi kapitányát, akinek irányítása alatt a csapat már 2013-ban NB II-es bajnokságot nyert és ezzel bekerült az NB I-be, ahol 4. helyezést ért el.²⁵⁶ 2014 nyarán azonban a klub fuzionált a győri Rába ETO-val, és annak második csapataként Rába ETO II.–Dunake-

21. kép: A Dunakeszi Kinizsi Futsal Klub sikere 2013-ban (Szijjártó Péter és Fehér Zsolt a kupával)

²⁵⁴ Strandröplabda a Városligetben: bajnokavató papírforma szerint. 2007. július 29. <http://index.hu/sport/2007/07/29/strandrp0729/> (A letöltés ideje: 2017. október 30.)

²⁵⁵ <http://dunakeszikinizsi.com/rolunk/>; <http://moatsz.hu/pmatsz/csapat/14-dunakeszi-dunakeszi-kinizsi-utanpotlas-se> (A letöltés ideje: 2017. október 30.)

²⁵⁶ VERÉSI Imre: *Sporttörténelmet írt a KINIZSI FUTSAL csapata*. In: DP, 14. (2013) 6. sz. 22.

szi Kinizsi néven indult az NB II-es bajnokságban. Az együttműködés csak egy szezonon keresztül tartott, 2015-től a Dunakeszi Kinizsi Futsal Club már újra önállóan szerepel a másodosztályú küzdelmekben.²⁵⁷

2016 nyarán a Dunakeszi Kinizsi Sport Egyesület – kifejezvé a városhoz való szoros kötődését – Városi Sportegyesület Dunakeszire változtatta nevét. Az önkormányzattal kötött megállapodással a felek egymás stratégiai partnereként működnek együtt. Az önkormányzat megbízottja – különleges jogállású személyként – a mindenkori küldöttgyűlés állandó tagja lesz.²⁵⁸

Egyéb sportegyesületek

A két tradicionális egyesület mellett ezekben az évtizedekben számos új szerveződés jött létre. 1997-ben Szlávik Miklós indította be a városban a kajakéletet. Korai halálát követően László Gizella és Rasztotzky János 1998-ban megalakította a Dunakeszi Diák Szabadidő Kajak Clubot.²⁵⁹ A taglétszám fokozatosan nőtt, jelenleg a 80 főt is eléri. A település Duna-parti fekvése kiváló lehetőség a rendszeres evezésre, amely megmutatkozik a versenyzőik teljesítményén is. Az elmúlt tizemnyolc évben 64 országos bajnokságot nyertek a fiatal versenyzők. Ifjúsági U23 szinten három világbajnokságot, három második, két harmadik helyet értek el. A racicei olimpiai reménységek versenyéről négy első, három második és egy harmadik helyet hoztak el. Legeredményesebb növendékeik közül is a Lucz nővérek, Dóra és Noémi, valamint a Hagymási lányok, Anita és Réka emelkednek ki, akik országos és nemzetközi szinten is az élcsoporthoz tartoznak. 2012-ben a Rasztotzky házaspár az év edzője lett. 2015-ben Dunakeszi Önkormányzata és a Kenu Szövetség segítségével felépült az új csónakház, amely az ország egyik legkorszerűbb ilyen funkciójú építménye.²⁶⁰

1993. március 1-jén Solymosi László ifjúsági sakkcsapatot alapított Alagi Diák Sakk Klub néven. A diákolimpiákon indultak, ahol több évben is a döntőig jutottak el. A legnagyobb sikerek közé sorolhatjuk, hogy Béki András részt vett a 16 éven aluliak országos döntőjében. A csapat legeredményesebb játékosai – többek között – ifj. Solymosi László, Béki András, Dióssi Csaba, Üveges Viktor. Fennállásának tizedik évfordulójára az alapító elnök elkészítette a klub történetének és eredményeinek összefoglaló kötetét.²⁶¹

²⁵⁷ http://www.kisalfold.hu/sport/egyedul_az_eto_futsal_club_es_a_dunakeszi_kinizsi/2391418/; http://www.dunakanyarregio.hu/index_article.php?cikk=5871 (A letöltés ideje: 2016. március 14.)

²⁵⁸ *Megváltoztatja nevét a Kinizsi.* 2016. július 25. <http://dunakeszipost.hu/megvaltoztatjanevet-a-kinizsi/> (A letöltés ideje: 2017. október 30.)

²⁵⁹ <http://dunakeszikipost.hu/klub-tortenete/> (A letöltés ideje: 2016. március 14.)

²⁶⁰ *Dunakeszin felavatták a kajak klub új csónakházát.* 2015. július 10. <http://dunakeszipost.hu/dunakeszin-felavattak-a-kajak-klub-uj-csonakhazat/> (A letöltés ideje: 2017. október 30.)

²⁶¹ SOLYMOSI, 2004.

2010 szeptemberében alakult meg a Dunakeszi Kerékpáros Sportegyesület, amely a szélesebb közönség számára – a honlapján hirdetve – rendszeresen szervez túrákat.²⁶² Nagy szeretettel és lelkesedéssel fogadta a város az olimpiai, világ- és Európa-bajnok Növényi Norbert kezdeményezését, aki 2010 őszén, Dunakeszin nyitotta meg a küzdősportokkal foglalkozó iskolájának, a Növényi Norbert Sportakadémiának első edzőtermét.²⁶³ A Vasutas sporttelepén található hét salakos pályán tartja edzéseit az 1992-ben alakult Dunakeszi Tenisz Klub, amelynek alapítója és vezetője Bogyó László. A klub az elmúlt több mint húsz évben Magyarország egyik legnagyobb és legmeghatározóbb utánpótlás teniszklubjává vált: itt edzett az élsport több eredményes játékosa, többek között Sávolt Attila, Gubacsi Zsófia és Kuti Kis Rita is.²⁶⁴ A megyei bajnokság állandó tagjai voltak, amelynek ifjúsági és felnőtt mezőnyében is többször tudtak bajnoki címet szerezni. Kiemelkedő eredményt ért el Matyák Regina, Dudás Fanny az országos bajnoki cím megszerzésével. Az évtizedek óta működő Nyugdíjas Kiránduló Klub nem a versenyzést célozza meg, hanem a tagjainak kíván egészséges, családias szabadidő-eltöltést biztosítani. Egyre népszerűbb sport a sárkányhajózás is, amelynek Dunakeszin egyik első, nemzetközi versenyeken is bemutatkozó művelője. A sportág szerelmesei korábban a váci csapatban tudtak evezni, 2014-től Dunakeszinek saját egyesülete is van Dunakeszi Sárkányhajó, Kajak-kenu és Önkéntes Tűzoltó Sportegyesület néven. 2008 óta *nordic walking* csoport is működik a városban. 2010 óta van jelen Dunakeszin a *korfbal*l Nagy Bandor vezetésével. Először a Bárdos, majd a Kőrösi és a Széchenyi Iskolában indult be. A Klebelsberg Központ és a Sportigazgatóság segítségével a sportág bekerült a testnevelési órák programjába is. 1998-ban Ozsváth András olimpiai bajnoktól, a Dunakeszin működő dzsúdó tanfolyamot Gerson Csaba vette át. Az elmúlt 18 év alatt sikeres utánpótlást nevelő munka folyik. Kiemelkedik Kis Levente Hunor többszörös magyar bajnok, Stribik Réka magyar és nemzetközi bajnok, Kosik Zsófia és Szabó Szvetlána eredményeivel.²⁶⁵ Dunakeszi nevezetessége a repülőtér,²⁶⁶ amelynek üzemeltetését az önkormányzat 2011 januárjában átvette.²⁶⁷ A 800 x 500 méteres füves pályán a Malév Repülő Klub, valamint a repülős, ejtőernyős és hőlégballonos szakosztályokkal rendelkező Opitz Nándor Repülőklub működik.²⁶⁸

²⁶² <http://ducikli.jimdo.com/> (A letöltés ideje: 2016. március 10.)

²⁶³ SOLYMOSI László: *Birkózóterem avatás*. In: DP, 14. (2013). 6. sz. 28.

²⁶⁴ <http://dunakesziteniszklub.hu> (A letöltés ideje: 2016. február 28.)

²⁶⁵ SOLYMOSI László: *Tizenhárom éves a dunakeszi judo*. In: DP, 13. (2012) 5. sz. 27.

²⁶⁶ http://www.hungaryairport.hu/airport_data.php?id=8 (A letöltés ideje: 2016. április 10.)

²⁶⁷ V[ETÉSI] I[MRE]: *Önkormányzati kézben a temető és a repülőtér üzemeltetése*. In: DP, 12. (2011) 1. sz. 8.

²⁶⁸ <http://www.opitz.hu/> (A letöltés ideje: 2016. április 10.)

22. kép: Dunakeszi repülőtér

Az ezredforduló utáni időszakról elmondható, hogy egyre többféle sportág vált elérhetővé a város lakói számára, valamint a sportolási kedv is egyre erősödött. A városvezetőség – ezt felismerve – igyekezett a civil kezdeményezéseket felkarolni, ösztönözni, a sportolni vágyók eligazodását pedig megkönnyíteni. Az elmúlt időszakban a tradicionális keretek fellazulni látszottak, a kisebb, egy-egy sportágra összpontosító egyesületek léptek inkább előtérbe. Az utánpótlás kinevelésére a legtöbb klub immár nagy hangsúlyt fektetett. Ne feledkezzünk meg arról sem, hogy a sport közösség-szervező erejénél fogva szélesebb tömegeket képes szurkolóként is megszólítani, ami elősegíti az elmúlt másfél évtizedben a városba települő, illetve a régóta itt élők közösséggé formálását, és fokozza kötődésüket a városhoz.

IRODALOMJEGYZÉK

- ÁBTL Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára
AGGLOMERÁCIÓK
2014 *Agglomerációk, településegységek.* Bp., KSH, 2014. (*Magyarország településhálózata, 1.*)
- ÁGOSTON
2003 ÁGOSTON András: *A dunakeszi MÁV Magyarság Dal- és Önképző Egyesület története a két világháború között.* Kézirat, 2003.
2013 ÁGOSTON András: *Fábián Gáspár és az alagi Szent Imre plébániatemplom, II.* In: DHSZ VI (2013) 3. sz. 11–12.
2014a ÁGOSTON András: *Dunakeszi leventék és 1944/1945-ös kálváriájuk.* In: DHSZ VII. (2014) 1. sz. 9–12.
2014b ÁGOSTON András: *A Dunakeszi MÁV Főműhely alapítástörténete.* In: DHSZ VII. (2014) 3. sz. 4–7.
2015 ÁGOSTON András: *A MÁV lakótelep Dunakeszin a két világháború között.* In: DHSZ VIII. (2015) 1. sz. 4–7.
- APPERT
1810 APPERT, Nicolas: *L'art de conserver, pendant plusieurs années, toutes les substances animales et végétales.* Paris, Patris, 1810.
- BAÁN–HORVÁTH
2004 BAÁN László–HORVÁTH M. Tamás: *A helyi önkormányzatok.* In: *Mi a politika? Bevezetés a politika világába.* Szerk. GYURGYÁK János. Bp., Osiris, 2004. 164–182.
- BALÁZS
1955 BALÁZS Tibor: *A Pest vármegyei nemzeti bizottságok történetéhez.* In: *Levéltári Közlemények*, 26. (1955) 235–271.
2007 BALÁZS Gábor: *A földigénylő Bizottságok működése Pest megyében 1945–1947.* In: *Tanulmányok Pest megye múltjából, II.* Szerk. HALÁSZ Csilla–TÓTH Judit. Bp., Pest Megyei Levéltár, 2007. 139–171. (*Pest Megye Múltjából, 13.*)
- BALLA
2010 BALLA Istvánné: *Az első napközi a háború után Alagon.* In: *A Széchenyi István Általános iskola jubileumi emlékkönyve.* Összeáll. Dr. VÖRÖS Istvánné et al. Dunakeszi–Alag, Széchenyi István Általános Iskola, 2010. 24–25.
- BALLHAUSEN–KLEINELÜMERN
2008 BALLHAUSEN, Hanno–KLEINELÜMERN, Ute: *Die wichtigsten Erfindungen der Menschheit. Geniale Ideen, die die Welt veränderten.* Gütersloh–München, Chronik, 2008.
- BALOGH
1991 BALOGH Júlia: *Húségeskü.* In: *História*, 13. (1991) 2–3. sz. 59–60.
2006 BALOGH Andrea: *Lovasszenvedély.* In: *A mi otthonunk*, 2006. december. <http://www.amiotthonunk.hu/haz-lakas-kert/lakasbemutato/5197-lovasszenvedely> (A letöltés ideje: 2017. október 26.)

- BÁNHIDI
2007 *Pest megyei Tenisz Szövetség Almanachja (1951–2006)*. Szerk. BÁNHIDI Károly. Bp., Pest Megyei Tenisz Szövetség, 2007. 146–150.
- BARBIER
1994 BARBIER, Jean-Paul: *Nicolas Appert: inventeur et humaniste*. Paris, Royer, 1994.
- BÁRSONYNÉ–CSONKA
1987 BÁRSONY Zoltánné–CSONKA Mária et al.: *Város születik. Dunakeszi tíz év tükrében*. Dunakeszi, Dunakeszi Városi Tanács, 1987.
- BFL
Budapest Főváros Levéltára (Budapest)
- BENDA
2003 BENDA Gyula: *Hosszú távú folyamatok és rövid távú ingadozások, társadalomstatisztikai vizsgálatok és lokális kutatások. Hozzászólás Kovách Imre és Valuch Tibor tanulmányához*. In: *Századvég*, 8. (2003) 4. sz. 99–102.
- BENCSIK
2009 BENCSIK Péter: *A határforgalom főbb statisztikai jellemzői Magyarországon 1901–1915*. In: *Rendvédelmi Történeti Füzetek*, 17. (2009) 20. sz. 13–37.
- BENKŐ
2007 BENKŐ Zsuzsanna: *Leszkovszky György munkássága és a Cennini Társaság működése*. Szakdolgozat, Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK, Művészettörténet Tanszék, Piliscsaba, 2007.
- BERECZKY–FILESZ–NEMES
1903 BERECZKY Sándor–FILESZ Lajos–NEMES Győző: *Emlék-album a kolozsvári MÁV műhely „Összhang” önképző-, dal- és zene egyletének 1903. augusztus 16-án tartott zászlószentelési ünnepéye alkalmából*. Kolozsvár, 1903.
- BEREZNAI–PUCHNER
1938 BEREZNAI Oszkár–PUCHNER Endre: *A Szt. István jobbját szállító aranyvonat leírása*. In: *Vasúti és Közlekedési Közlöny*, 69. (1938) 48. sz. 581–584.
- BERKOVITS
1976 BERKOVITS György: *Világváros határában*. Bp., Szépirodalmi, 1976.
- BESZÁMOLÓ
2010–2014 *Biztonság és fejlődés. Polgármesteri beszámoló 2010–2014*. Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2014.
2011 *Biztonság és fejlődés. Polgármesteri beszámoló 2011*. Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2011.
2012 *Biztonság és fejlődés. Polgármesteri beszámoló 2012*. Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2012.
2013 *Biztonság és fejlődés. Polgármesteri beszámoló 2013*. Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2013.

- 2014 *A Dunakeszi Járműjavító Kft. 2014. évi beszámolója. Kiegészítő melléklet a Dunakeszi Járműjavító Korlátolt felelősségű Társaság 2014. évi beszámolójához.* http://www.mnv.hu/iframe//data/.../Dunakeszi_Jarmujavito_Kft._2014._evi_eves_beszamolo.pdf (A letöltés ideje: 2017. november 24.) 1.
- 2015 *Értünk épül. Polgármesteri beszámoló 2015.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2015.
- 2016 *Értünk épül. Polgármesteri Beszámoló 2016.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2016.
- 2017 *Értünk épül. Polgármesteri Beszámoló 2017.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2017.
- BISZTRAI**
- 1998 **BISZTRAI Tibor:** *Dunakeszi népességfejlődése a demográfiai adatok tükrében.* In: *Lapok Dunakeszi múltjából. Városunk a történelem sodrában.* Dunakeszi, Dunakeszi Városi Könyvtár, 1998. 37–102.
- BODÓ**
- 1995 **Dr. Bodó László:** *Leventék.* 1995. <http://mek.oszk.hu/09000/09018/09018.htm> (A letöltés ideje: 2017. június 30.)
- BOKODY**
- 2009 **BOKODY József:** *A magyar cserkészlet története 1910-től napjainkig.* In: *A magyar cserkészlet története 1910-től napjainkig. Kiállítási katalógus.* Szerk. G. MERVA Mária. Gödöllő, 2009. (*Gödöllői Múzeumi Füzetek, 11.*)
- BOLGÁR**
- 2008 **BOLGÁR Dániel:** *A kulák érthető arca. Fogalomtörténeti vázlat.* In: *Mindennapok Rákosi és Kádár korában.* Szerk. HORVÁTH Sándor. Bp., Nyitott Könyvműhely, 2008. 50–93.
- BOROVSZKY**
- 1898 **BOROVSZKY Samu (szerk.):** *Magyarország vármegyéi és városai. Vas vármegye.* Bp., Apollo, 1898.
- BOZSIKNÉ VADAI–CSISZÉRNÉ PALKÓ**
- 2014 **BOZSIKNÉ VADAI Anna–CSISZÉRNÉ PALKÓ Rita et al.:** *Háborúk, válságok, diktatúrák demográfiai hatásai. I. A Nagy Háború.* Bp., KSH, 2014.
- BRAHAM**
- 2007 **BRAHAM, Randolph L.:** *A magyarországi holokauszt földrajzi enciklopédiája, I.* Bp., Park, 2007.
- BRINSZKYNÉ**
- 2006 **BRINSZKYNÉ HIDAS Zsuzsanna:** *Népesedési folyamatok a budapesti agglomerációban.* Budapest, KSH Tájékoztatási Főoszt. Ter. Tájékoztatási Oszt., 2006.
- BRUSZNYAI**
- 2013 **A Kállói remete – Bruszniai Józsefatyával beszélget Kozma László.** Bp., Kairosz, 2013.

CAGNIARD DE LA TOUR

- 1822a CAGNIARD DE LA TOUR, Charles: *Exposé de quelques résultats obtenu par l'action combinée de la chaleur et de la compression sur certains liquides, tels que l'eau, l'alcool, l'éther sulfurique et l'essence de pétrole rectifiée*. In: *Annales de chimie et de physique*, 21. (1822) 127–132.
- 1822b CAGNIARD DE LA TOUR, Charles: *Supplément au Mémoire de M. Cagniard de la Tour, imprimé page 127 de ce cahier des Annales*. In: *Annales de chimie et de physique*, 21. (1822) 178–182.
- 1823 CAGNIARD DE LA TOUR, Charles: *Nouvelle note de M. Cagniard de Latour, sur les effets qu'on obtient par l'application simultanée de la chaleur et de la compression à certains liquides*. In: *Annales de chimie et de physique*, 22. (1823) 410–415.

CATRIONA–VOLKOV

- 1998 CATRIONA, Kelly–VOLKOV, Vadim: *Directed Desires: Kul'turnost' and Consumption*. In: *Constructing Russian Culture in the Age of Revolution: 1881–1940*. Ed. CATRIONA, Kelly–SHEPHERD, David (eds.). Oxford–New York, Oxford University Press, 1998. 291–313.

CSATÁR–DR. HOVHANNESIAN–OLÁH

- 1939 *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye és Kecskemét th. jogú város adattára (1939)*. Szerk. CSATÁR István–Dr. HOVHANNESIAN Eghia–OLÁH György. Bp., 1939. 130.

CSATH

- 2010 CSATH Magdolna: *A Horthy-korszak gazdaságpolitikájáról*. In: *Újragondolt negyedszázad. Tanulmányok a Horthy-korszakról*. Szerk. MIKLÓS Péter. Szeged, Belvedere Meridionale, 2010. 11–15.

CSÉPAINÉ

- 2011 CSÉPAINÉ Széll Pálma: *A helyi tanácsok rendszere Magyarországon (1950–1990)*. In: *Hadtudományi Szemle*, 4. (2011). 4. sz. 135–141.

CSERNÁK

- 1996 CSERNÁK Józsefné: *Házasság és válás Magyarországon, 1870–1994*. In: *Demográfia*, 39. (1996) 2–3. sz. 108–135.

CSIBA

- 2000–2001 Dr. CSIBA József: *A magyarországi vasúti személykocsi-építés története a két világháború között, különös tekintettel a Győrben épített járművekre*. Bp., Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem Gazdasági és Társadalomtudományi Kar Alkalmazott Gazdaságtan Tanszék, 2000–2001.

CSITE

- 1997 CSITE András: *Polgárosodás-elméletek és polgárosodás-viták*. In: *Szociológiai Szemle*, 7. (1997) 3. sz. 117–137.

CSIZMADIA

- 1980 CSIZMADIA Ferenc: *Landler Jenő MÁV Járműjavító üzem 75 éve. Szemlények az üzem történetéből 1905–1980*. [Budapest, Landler MÁV Járműjavító], 1980.

- CSOMA
2005 *Dunakeszi arcképcsarnok.* Szerk. CSOMA Attila. Dunakeszi, Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár, 2005.
- 2006 *Az 1956-os forradalom és szabadságharc dunakeszi története.* Szerk. CSOMA Attila. Dunakeszi, A Városvédő és Városszépítő Egyesület kezelésében lévő Révész István Helytörténeti Gyűjtemény, 2006.
- 2008 CSOMA Attila: *A római kortól napjainkig: mozaikok Dunakeszi történelméből.* Dunakeszi, Keszi-Press, 2008.
- 2009 CSOMA Attila: *Új nevek az alagi hősök listáján.* In: DHSZ, II. (2009) 3. sz. 8.
- 2011 CSOMA Attila: *Alag község megalakulása és első évei.* In: *Honismeret*, 2011/3. 58–61.
- 2011b CSOMA Attila: *Emléktáblák Dunakeszin.* 2. rész. In: DHSZ IV. (2011) 2. sz. 8. (8–9.)
- 2014 CSOMA Attila: *Száz éves a József Attila Művelődési Központ színházterme.* In: DHSZ VII. (2014) 1. sz. 2.
- CSOMA–GAÁL
2016 *A 90 éves Dunakeszi Járműjavító története.* Szerk. CSOMA Attila–GAÁL Andrea et al. Dunakeszi, Dunakeszi Járműjavító Kft., 2016.
- CSÓREGH
2000 CSÓREGH Éva: *Lakótelepi gyerekek.* In: *„A nagy válságtól” „a rendszer-váltásig”. Szöveggyűjtemény Budapest történetének tanulmányozásához. II. kötet, 1930–1990.* Össeáll. és szerk. SIPOS András–DONÁTH Péter. Bp., Budapest Főváros Levéltára–ELTE Tanító- és Óvóképző Főiskolai Kar, 2000. 498–509.
- CZÉRE
1979 Dr. CZÉRE Béla: *A Közlekedési Múzeum 1976–1978. évi munkája.* In: *A Közlekedési Múzeum Évkönyve, IV. 1976–1978.* Szerk. Dr. CZÉRE Béla. Bp., Közlekedési Dokumentációs Vállalat, 1979. 5–48.
- CZIBULKA–HEINZ–LAKATOS
2004 *A magyarországi németek kitelepítése és az 1941. évi népszámlálás.* Össeáll. CZIBULKA ZOLTÁN–HEINZ ERVIN–LAKATOS Miklós. Bp., KSH, 2004.
- DÁNYI
1997 DÁNYI Dezső: *Demográfiai jellemzők és folyamatok.* In: *Magyarország a XX. században. II. természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság.* Szerk. KOLLEGA TARSOLY István–BEKÉNY István–DÁNYI Dezső. Szekszárd, Babits, 1997. 147–171.
- DARVAI
2015 DARVAI Tibor: *Az oktatáspolitikai változása Magyarországon az 1960-as években.* In: *Égi iskolák, földi műhelyek. Tanulmányok a 65 éves Németh András tiszteletére.* Szerk. BASKA Gabriella–HEGEDŰS Judit. Budapest, ELTE PPK, 2015. 371–378.
- DEBRÉ
1994 DEBRÉ, Patrice: *Louis Pasteur.* Paris, Flammarion, 1994. 259–260.

- DERES
1994 DERES István: *Labor a fasorban. Egy százszor átszervezett vállalat, a Mechanikai Laboratórium története.* In: *A Rádiótechnika évkönyve, 1994.* Szerk. BÉKEI Ferenc–STEFANIK Pál–SIPOS Gyula. Bp., Rádióvilág Kft., 1994. 4–14.
- DIÓSZEGI–FAZEKAS
1982 DIÓSZEGI Sámuel–FAZEKAS Mihály: *Előljáró beszéd a Fűvészkönyvhöz.* In: *Fazekas Mihály művei.* Bp., Szépirodalmi, 1982.
- DHSZ
DUNAKESZI Helytörténeti Szemle
- DULÓ
2012 DULÓ Károly: *Harmadik típusú találkozások.* In: *DHSZ V. (2012) 2. sz.* 9–12.
- DN
Dunakeszi Napló (periodika)
- DP
Dunakeszi Polgár (havilap)
- DPH
Dunakeszi Polgármesteri Hivatala
- DPHI KTÜ
Dunakeszi Polgármesteri Hivatalának Irattára, Dunakeszi Város Képviselő-testületi Ülések Jegyzőkönyvei 1990–2017.
Kivonatok Dunakeszi Város Tanácsülésének és Végrehajtó Bizottságának Jegyzőkönyveiből 1984–1989.
- DRIPPEY KISS–MARSCHALKÓ
1940 *Látogatás a Magyar Lovaregylet alagi ménésében. Beszélgetés Chernel Gusztáv ménésparancsnokkal.* In: *A Magyar Lóversenysport Évkönyve 1940.* Szerk. DRIPPEY KISS Géza és MARSCHALKÓ Teofil. Bp., 1940.
- DUNAKESZI
1977 *Dunakeszi: a pártbizottság és a tanács kiadványa a várossá nyilvánítás alkalmából.* Dunakeszi Város Tanácsa, 1977.
- ÉBER
1989 ÉBER Ottó: *A Dunakeszi Evangélikus Egyház 50 éves története,* [Dunakeszi], [s. n.], 1989.
- EGRY
1938 EGRY Ferenc: *Szociális intézmények és berendezések a M. kir. Államvasutak műhelyeiben.* Kézirat. 1938.
- ERDŐDI
1964 ERDŐDI József: *A kulturált szó dicső pályafutása.* In: *Magyar Nyelvőr,* 88. (1964) 2. sz. 136–138.
- ERDŐDY
1942 ERDŐDY Rudolf, gróf: *Magyarországi Lófuttatások 1814–1942.* Bp., 1942.
- Dr. FÁBIÁN
1935 Dr. FÁBIÁN Gáspár: *Küzdelmeim és alkotásaim 1910-től 1935-ig, életem ötvenedik événél.* Bp., szerzői kiadás, 1935.
- 1940 Dr. FÁBIÁN Gáspár: *Isten kőművese. Egy építész regénye.* Bp., szerzői kiadás, 1940.

- F. SZABÓ
- 1931a *Pest vármegye Lexikonja az 1931–32. évre.* Főszerk. F. SZABÓ Géza. Bp., Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete Szerkesztőség és Kiadóhivatal, 1931.
- 1931b *Pest-Pilis-Solt-Kiskun Vármegye Általános Ismertetője és Címtára. Harmadik körzet.* Főszerk. F. SZABÓ Géza. Bp., Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete, 1931.
- 1932 *Pest-Pilis-Solt-Kiskun-Vármegye általános ismertetője és címtára: az 1931–32. évre.* Főszerk. F. SZABÓ Géza, Bp., Vármegyei Tisztviselők Országos Egyesülete, 1932.
- FARKAS
- 1996 FARKAS József: *A hőkezeléses élelmiszer-tartósítás múltja és jelene.* In: *Konzervújság*, 44. (1996) 89–92.
- FAZEKAS
- 1995 Dr. FAZEKAS Béla: *Ötvenéves a földreform.* In: *Statisztikai Szemle*, 73. (1995) 3. sz. 197–215.
- FEJLŐDIK A VÁROS
- 2016 *Fejlődik a város – közös terveink.* Dunakeszi, Dunakeszi Város Önkormányzata, 2016.
- FEHÉR
- 2000 FEHÉR Katalin: *Oktatásügy.* In: *Magyarország a XX. században. V. kötet: Tudomány 2. Társadalomtudományok.* Főszerk. KOLLEGA TARSOLY István. Szekszárd, Babits, 2000. 455–483.
- FEKETE
- 1974 FEKETE Gábor: *A főváros vonzásában V. Dunakeszi, a gyárfalu.* In: *Budapest*, 12. (1974) 9. sz. 8–11.
- FENYVESSINÉ GÓHÉR–HERKÓ
- 1979 FENYVESSINÉ GÓHÉR Anna–HERKÓ Sándorné: *A szolnoki járműjavító könyvtárának története.* Szolnok, Szakszervezetek Szolnok Megyei Tanácsa Központi Könyvtára, 1979.
- FEST
- 1897 FEST Aladár: *Fiume ipara.* In: *Magyarország vármegyéi és városai.* Szerk. BOROVSKY Samu. *Fiume és a magyar–horvát tengerpart.* Bp., Apollo, 1897. 264–265.
- FÖLDI
- 1960 FÖLDI Tamás: *Iratok a magyar nagyipar történetéhez 1945–1946-ban.* In: *Levéltári Közlemények*, 31. (1960) 205–262.
- FRISNYÁK
- 1993 FRISNYÁK Zsuzsa: *A vasutasok kulturális és közművelődési egyesületei.* In: *Vasúthistória Évkönyv, 1993.* Szerk. MEZEI István. Bp., KÖZDOK, 1993. 485–497.
- 2010 FRISNYÁK Zsuzsa: *A telefon nélküli élet. Telefonhasználat a Kádár-korszakban.* In: *Urbs. Magyar Várostartörténeti Évkönyv V.* Bp., 2010. 291–310.

- FUKÁSZ
1983 FUKÁSZ György: *Csepeli munkások életmódja. Zárótanulmány az 1982. évi felvételtől.* /Vitaanyag/ Budapest, 1983.
- GÁL
1988 GÁL Ferenc: *A magyar katolikus papság.* In: *Magyar Katolikus Almanach II. A Magyar katolikus egyház élete 1945–1985.* Bp., Szent István Társulat, 1988. 83.
- GÁRDONYI
2012 GÁRDONYI Máté: *Bevezetés a katolikus egyház történetébe.* Bp., Jel, 2012.
- GERGELY
1988a GERGELY Jenő: *Eucharisztikus világtalálkozó Budapesten/1938.* Bp., Kossuth, 1988.
1988b GERGELY Jenő: *Ötven esztendővel ezelőtt. A Szent Jobb országglátása 1938-ban.* In: *História*, 10. (1988) 4. sz. 11–13.
- GERGELY–KISS
1976 GERGELY Ferenc–KISS György: *Horthy leventéi. A leventeintézmény története.* Bp., Kossuth, 1976.
- GERMUSKA
2008 GERMUSKA Pál: *Kadhafi „fülei”. Rádiófelderítő-berendezések gyártása Magyarországon, 1965–1985.* In: *Történelmi Szemle*, 50. (2008) 1. sz. 95–108.
- GERŐ
1998 GERŐ Márton: *Dunakeszi Műhelytelep és szociális intézményei.* In: *Városunk a történelem sodrában.* Dunakeszi, KFVK, 1998. 103–126.
- GREENLAND–DAY
2016 GREENLAND, Maureen–DAY, Russ: *Bryan Donkin: The Very Civil Engineer, 1768–1855.* Phillimore Book Publishing, 2016.
- GYÁNI
1987–1988 GYÁNI Gábor: *Női munka és család Magyarországon (1900–1930).* In: *Történelmi Szemle*, 30. (1987–1988) 3. sz. 366–378.
2003 GYÁNI Gábor: *Paraszt: mit jelent és mi jelentésének a határa? Megjegyzések Kovách Imre: „A magyar társadalom »paraszttalanítása« – európai összehasonlításban” című tanulmányához.* In: *Századvég*, 8. (2003) 3. sz. 71–76.
2006 GYÁNI Gábor: *Hétköznapi élet Horthy Miklós korában.* Bp., Corvina, 2006.
- GYOMBOLAINÉ KINDLER
2009 [A tantestület]: *Iskolatörténet.* In: *A Fazekas Mihály Általános Iskola évkönyve 1989–2009.* Összeáll. dr. GYOMBOLAINÉ KINDLER Edit et al. Dunakeszi, Fazekas Mihály Általános Iskola, 2009. 6–7.
- HÁLA
2010 HÁLA József: *Sportbál Alagon. A néprajz „ágense” a „magyar Newmarketben”.* In: *DHSZ III.* (2010) 2. sz. 4–15.

- HALÁSZ
1992 HALÁSZ Gábor: *Az 1972-es oktatáspolitikai párthatározat*. In: *Az oktatás törvénykezés hazai történetéből. Évfordulók, események 1991*. Szerk. BALOGH László. Bp., OPKM, 1992. 72–79. (*Neveléstörténeti füzetek, 11.*)
- 2006 HALÁSZ Csilla: *Kultúrotthonok Pest megyében 1949–1956 között*. In: *Tanulmányok Pest megye múltjából*. Szerk. HALÁSZ Csilla–TÓTH Judit. Bp., Pest Megyei Levéltár, 2006. (*Pest megye múltjából, 11.*) 281–313.
- 2013 HALÁSZ Csilla: *A nép művelése. Agitáció és propaganda a népművelésben a Rákosi-rendszer idején*. Bp., Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára, 2013.
- HALMOSY
1983 HALMOSY Dénes: *Nemzetközi szerződések 1918–1945. A két világháború közötti időszak és a második világháború*. Bp., Közgazdasági és Jogi–Gondolat, 1983.
- HARCSA
2003 HARCSA István: *Paraszttalanítás – egy fogalom születése*. In: *Századvég*, 8. (2003) 3. sz. 77–85.
- HD VPKL PIL DKFI Szent Mihály-templom Historia Domusa
- HD (Alag) VPKL PIL DKFI Szent Imre-templom Historia Domusa
- HESP
2011 HESP József: *Az alagi angol kolónia*. In: *DHSZ IV.* (2011) 2. sz. 4–5.
- HLBOCSÁNYI
2014 HLBOCSÁNYI Norbert: *A kecskeméti konzervgyár és a gazdasági elit kapcsolata az 1911–1947. közötti időszakban*. In: *Bács-Kiskun megye múltjából évkönyv, 26.* Szerk. Dr. GYENESEI József. Kecskemét, 2014. 5–65.
- HONVÁRI
2003 HONVÁRI János: *A gépállomások története, 1947–1964. A gépállomások és a magyar mezőgazdaság gépesítésének története, 1947–1964*. Bp., Távtan, 2003.
- 2005 HONVÁRI János: *Magyarország gazdaságtörténete Trianontól a rendszerváltásig*. Bp., Aula, 2005.
- HORTINÉ FARAGÓ
2009 HORTINÉ FARAGÓ Éva: *Zöld élet az iskolában*. In: *A Fazekas Mihály Általános Iskola évkönyve 1989–2009*. Összeáll. dr. GYOMBOLAINÉ KINDLER Edit et al. Dunakeszi, Fazekas Mihály Általános Iskola, 2009. 23–27.
- HORVÁTH
é. n. HORVÁTH József: *A világhírű Janek Géza első lovaglása magyar földön*. In: http://racingportal.hu/index.php?option=com_content&view=article&id=2735:a-vilaghir-janek-geza-els-lovaglása-magyar-foeldoen&catid=14:magyarok&Itemid=16 (A letöltés ideje: 2017. október 26.)
- 1995 HORVÁTH Ferenc: *A magyar vasút veszteségei a második világháborúban és a rombolások helyreállítása*. In: *Vasúthistória Évkönyv 1995*. Szerk. MEZEI István. Bp., MÁV Vezérigazgatóság Budapest, 1995. 27–65.

- 2005 HORVÁTH Attila: *A magyar közlekedési rendszert ért háborús károk és a helyreállítás tapasztalatai 1944–1947.* In: *Katonai Logisztika*, 13. (2005) 1. sz. 236–237.
- 2008 HORVÁTH Edina: *A Magyar Televízió műsorpolitikája – 1968.* In: *Múltunk*, 53. (2008) 3. sz. 187–199. HUDRA
- 1989 HUDRA Andrea: *A Dunakeszi Vasutas Sportegyesület atlétikai szakosztályának története: 1928–1988.* Dunakeszi, 1989.
- ISPÁN
- 2009 ISPÁN Ágota Lídia: *Városi tér és városimázs Leninvárosban.* In: *Urbs. Magyar várostörténeti évkönyv IV.* Főszerk. Á. VARGA László. Bp., BFL, 2009. 285–308.
- 2012 ISPÁN Ágota Lídia: *Faluvillamosítás Magyarországon 1945 után.* In: *Múltunk*, 57. (2012) 2. sz. 123–149.
- 2014 ISPÁN Ágota Lídia: *„Nehéz itt helytállni kérem.” Kulturált kereskedelem a szocializmusban.* In: *Piacok a társadalomban és a történelemben: A Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület 2012. évi, debreceni konferenciájának kötete.* Konferencia helye, ideje: Debrecen, Magyarország, 2012.08.23–2012.08.25. Szerk. HALMOS Károly–KISS Zsuzsanna–KLEMENT Judit. Budapest, Hajnal István Kör Társadalomtörténeti Egyesület, 2014. 392–306. (*Rendi társadalom–polgári társadalom*, 26.)
- 2017 ISPÁN, Ágota Lídia: *Cultured Way of Life Depicted in the Hungarian-Language Press.* In: *The Multi-Mediazited Other. The Construction of Reality in East-Central Europe, 1945–1980.* Ed. DEMSKI, Dagnosław–KASSABOVA, Anelia–SZ. KRISTÓF, Ildikó–LAINESTE, Liisi–BARANIECKA-OLSZEWSKA, Kamila. Bp., Institute of Archeology and Ethnology Polish Academy of Sciences–Institute of Ethnology and Folklore Studies with Ethnographic Museum at the Bulgarian Academy of Sciences, 2017. 326–355.
- JEREB
- 1988 JEREB Gábor: *Magyar vitorlázó repülőgépek.* Bp., Műszaki, 1988.
- JUHÁSZ
- 2008 JUHÁSZ Pál: *Agrárium a Kádár-korban.* In: *Rendszerváltás és Kádár-korszak.* Szerk. MAJTÉNYI György–SZABÓ Csaba. Bp., Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kossuth, 2008. 219–223.
- JUHÁSZ–Dr. SZEKERES
- 2001 JUHÁSZ Róbert–Dr. SZEKERES Erzsébet et al.: *A dunakeszi vasúti járműgyártás- és javítás története 1926–2001.* Győr, Mix-M Bt., 2001.
- KAFFKA
- 1940 *Az Utas Könyve. Magyar utazási kézikönyv és útmutató, városok, gyógyfürdők, üdülő- és nyaralóhelyek, egészségügyi, sport- és turisztikai intézmények részletes ismertetője.* Szerk. KAFFKA Károly. Bp., Országos Magyar Vendégforgalmi Szövetség, 1940.

- KÁLMÁN
2010 KÁLMÁN Peregrin OFM: *Dogma – történet. Módszertani kérdésfelvetés a katolikus egyház 1945 és 1990 közötti történetének értelmezéséhez.* In: *Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban.* Soós Viktor Attila–SZABÓ Csaba–SZIGETI László. Bp., Szent István Társulat, 2010. 13–30.
- KAPOSI
2002 KAPOSI Zoltán: *Magyarország gazdaságtörténete 1700–2000.* Bp.–Pécs, Dialóg Campus, 2002.
- KAPOSY
1998 KAPOSY Miklós: *A Magyar Televízió története.* In: *Magyarország a XX. században. III. Kultúra, művészet, sport és szórakozás.* Szerk. KOLLEGA TARSOLY István. Szekszárd, Babits, 1998. 459–472.
- KAPRONCZAY
2001 KAPRONCZAY Károly: *Népesség – járvány.* In: *Történeti demográfiai évkönyv 2001.* Szerk. FARAGÓ Tamás–ŐRI Péter. Bp., KSH–Népességtudományi Kutatóintézet, 2001. 423–430.
- KARVAINÉ
2006 KARVAI Ottóné: *Evangélikus templom Dunakeszi 1939–1999.* RIHGY Kézirat 136/2006.
2009 KARVAI Ottóné: *Hetven éve szentelték fel Dunakeszi evangélikus templomát.* In: DHSZ II. (2009) 2. sz. 2–3.
- KASZÁS
2013 KASZÁS Nóra: *Alag, a magyar Newmarket.* Bp., BME Tudományos Diákköri Konferencia Dolgozat, 2013. 15. (kézirat)
- KELEMEN
2011 KELEMEN Elemér: *Az 1961. évi III. (oktatási) törvény.* In: *Budapesti Nevelő,* 47. (2011) 3–4. sz. 20–32.
2015 KELEMEN Elemér: *Fordulópont a magyar oktatás történetében. 70 éves az általános iskola.* *Educatio,* 24. (2015) 4. sz. 36–47.
- KELEMEN–KARDOS
1996 KELEMEN Elemér–KARDOS József: *1000 éves a magyar iskola.* Bp., Korona, 1996.
- KELEMEN–PAPP
1975 *Dunakeszi Krónika. 1255–1975.* Szerk. KELEMEN Irén–PAPP István et al. Dunakeszi, Dunakeszi Nagyközség Tanácsa, 1975.
- KENEZ
1985 KENEZ, Peter: *The Birth of the Propaganda State. Soviet Methods of Mass Mobilization, 1917–1929.* Cambridge [etc.], Cambridge Univ. Press, 1985.
- KENDE
1996 *1956 kézikönyve. III. kötet: Megtorlás és emlékezés.* Szerk. KENDE Péter. Bp., 1956-os Intézet, 1996.
- KENDI FINÁLY
1938 Ifj. Dr. KENDI FINÁLY István: *Vitaminok és hormonok.* Bp., Szent István Társulat, é. n. [1938.]

- KENYERES
1967 *Magyar Életrajzi Lexikon.* Főszerk. KENYERES Ágnes. I. kötet. Bp., Akadémiai 1967. 540.
- KEREKES
2018 KEREKES Dóra: *A dunakeszi Szent Mihály-templom harangjainak sorsa az első világháborúban.* In: DHSZ, XI. (2018) 1. sz. 14–17.
- KÉRI
2000 Dr. KÉRI Lajos: *Rövid történeti összefoglalás a váci zsidóság szenvedéseiről, általános helyzetéről, deportálásáról és pusztulásáról.* In: *Váci Híd* 2000/1–2. sz.
- KFVK
HGÝ Kólcsey Ferenc Városi Könyvtár (Dunakeszi)
Helytörténeti Gyűjtemény
- KIM
1961 KIM M. P.: *A kultúrforradalom lényege és történelmi szakaszai a Szovjetunióban.* In: *Századok*, 95. (1961) 4–5. sz. 738–745.
- KISS
1982 Kiss Lajos: *Különös földrajzi nevek.* In: *Magyar Nyelvőr*, 106. (1982) 2. sz. 229.
- KOCSIS
2009 KOCSIS János Balázs: *Lakáspolitikai Budapest, 1950–1959.* In: *Múltunk*, 2009/3. sz. 83–122.
- KOLLÁR
1990 KOLLÁR Albin: *A 10 év története.* In: *Tíz éves a Dunakeszi Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola.* Szerk. SZŐKE Kálmánné. Dunakeszi, Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola, 1990. 6–16.
- 2009a KOLLÁR Albin: *Az elfeledett dunakeszi-alag Magán Polgári Iskola története, I.* In: DHSZ, II. (2009) 1. sz. 10.
- 2009b KOLLÁR Albin: *Az elfeledett dunakeszi-alag Magán Polgári Iskola története, II.* In: DHSZ, II. (2009) 2. sz. 10–12
- 2012 KOLLÁR Albin: *A MÁV Műhelytelepi Polgári Iskola története.* In: DHSZ V. (2012) 1. sz. 8–9.
- 2015 KOLLÁR Albin: *A szakmunkásképzés kezdete Dunakeszi-Műhelytelepen.* In: DHSZ, VIII. (2015) 1. sz. 10.
- KONDOR–Szabó
2007 KONDOR Attila Csaba–SZABÓ Balázs: *A lakáspolitikai hatása Budapest városszerkezetére az 1960-as és az 1970-es években.* In: *Földrajzi Értésítő*, 56. (2007) 3–4. füz. 237–269.
- KOPASZ
1947 KOPASZ Károly: *A vasúti vontatás időszerű kérdései.* In: *Magyarország közlekedésügye 1947.* Szerk. DUZS János. Bp., Magyar Mérnökök és Technikusok Szabad Szakszervezete, 1947. 80–86.
- KOZÁK
1997 KOZÁK Péter: *Az első bébiételkonzervek.* In: *História*, 1997/5–6. sz. 60.
- KOVÁCH
2003a KOVÁCH Imre: *A magyar társadalom „parasztalanítása” – európai összehasonlításban.* In: *Századvég*, 8. (2003) 2. sz. 41– 65.

- 2003b KOVÁCH Imre: *Paraszttalanítás: kérdőjelek és válaszok. Válasz Harcsa Istvánnak, Laki Lászlónak, Gyáni Gábornak és Benda Gyulának*. In: *Századvég*, 8. (2003) 4. sz. 105–108.
- KOVÁCS
1993 KOVÁCS Mihály: *Negyvenezer magyar levente kálváriája*. Bp., Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 1993.
- 2013 KOVÁCS Csaba: *Panaszok a kollektivizálás befejező hullámának időszakából: az egyéni és a szövetkezeti gazdálkodás problémáinak sajátosságai*. In: *Múltunk*, 58. (2013) 3. sz. 207–251.
- KOZÁK
1999 KOZÁK Gyula: *Szent csőcselék*. In: *Évkönyv VII. 1999. Magyarország a jelenkorban*. Szerk. STENDEISKY Éva–RAINER M. János. Bp., 1956-os Intézet, 1999. 255–281.
- KÖRNER
2004 KÖRNER Zsuzsa: *A telepszerű lakásépítés története Magyarországon, 1850–1945*. Bp., TERC, 2004. (*Urbanisztikai füzetek 3.*)
- KSH
1957. V. Központi Statisztikai Hivatal
Az október 23-ai és az azt követő eseményekkel kapcsolatos sérülések és halálozások. Bp., KSH, 1957.
1957. VII. *Az illegálisan külföldre távozott személyek főbb adatai*. Bp., KSH, 1957.
- 2000 *Földhasználat Magyarországon a 2000. évben. Településsoros adatok*. Bp., Központi Statisztikai Hivatal, 2000.
- 2001 *Népszámlálás 2001. 2. Részletes adatok a képviseleti minta alapján*. Bp., Központi Statisztikai Hivatal, 2001.
- KSH Pest Megyei Igazgatósága
1958 *Pest megye fontosabb statisztikai adatai, 1957*. Bp., Központi Statisztikai Hivatal Pest Megyei Igazgatósága, 1958.
- 1962 *Pest megye fontosabb statisztikai adatai, 1961*. Bp., Központi Statisztikai Hivatal Pest Megyei Igazgatósága, 1962.
- 1964 *Pest megye fontosabb statisztikai adatai, 1963*. Bp., Központi Statisztikai Hivatal Pest Megyei Igazgatósága, 1964.
- 1967 *Pest megye statisztikai évkönyve, 1966*. Bp., Központi Statisztikai Hivatal Pest Megyei Igazgatósága, 1967.
- 1968 *Pest megye statisztikai évkönyve, 1967*. Bp., Központi Statisztikai Hivatal Pest Megyei Igazgatósága, 1968.
- KUBASSEK
2014 DR. KUBASSEK János: *A Himalája magyar remetéje*. Bp., Panoráma, 2014.
- KUCZKA
2011 KUCZKA Péter: *A magyar munkásmozgalom 30 éve*. Digitális Irodalmi Akadémia–Petőfi Irodalmi Múzeum. Bp., 2011. (<http://dia.jadox.pim.hu/jetspeed/displayXhtml?docId=0000000392&secId=0000035086&mainContent=true&mode=html>, a letöltés ideje: 2017. szeptember 12.)

- KULCSÁR
2009 KULCSÁR István: Önkormányzatok működése a gyakorlatban. Debrecen, Debreceni Egyetem Állam- és Jogtudományi Kar, 2009. 11.
- KUN
1998 KUN László: *Sport*. In: *Magyarország a XX. században. III. Kultúra, művészet, sport és szórakozás*. Főszerk. KOLLEGA TARSOLY István. Szekszárd, Babits, 1998. 575–632.
- KÜTZING
1837 KÜTZING, Friedrich Traugott: *Microscopische Untersuchungen über die Hefe und Essigmutter, nebst mehreren andern dazu gehörigen vegetabilischen Gebilden*. In: *Journal prakt. Chem.*, 11. (1837) 385–409.
- LAKATOS
1985 *Mezőgazdasági szövetkezetek Pest megyében*. Szerk. LAKATOS Ernő. Bp., Pest Megyei TESZÖV Elnöksége, 1985.
- LAKI
2003 LAKI László: *Törés és folyamatosság*. In: *Századvég*, 8. (2003) 3. sz. 87–92.
- LAKNER–SASS
1997 LAKNER Zoltán–SASS Pál: *A zöldség-gyümölcs szektor versenyképességét meghatározó tényezők*. Bp., Budapesti Közgazdaságtudományi Egyetem, 1997. (*Műhelytanulmányok*, 14.)
- LÁNCZOS–ZÁKONYI
2016 LÁNCZOS Péter–ZÁKONYI Gyula: A KALÁKA forgóváz család története. In: *Vasútgépészet*, 2016/1. 3–10.
- LÁNG
2014a LÁNG József: *Adatok Dunakeszi postatörténetéhez, I*. In: DHSZ VII. (2014) 1. sz. 6–8.
- 2014b LÁNG József: *Adatok Dunakeszi postatörténetéhez, II*. In: DHSZ VII. (2014) 2. sz. 9. 7–9.
- LONGA
2007 LONGA Péterné: *Karriertörténet a dualizmus korában – 150 éve született Weiss Manfréd, a csepeli gyár alapítója*. In: *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, 2. [112.] (2007) 4. sz. 146–160.
- LOVAS
2006 LOVAS Kiss Antal: *A rendszerváltozás utáni gazdálkodói magatartásformák és üzemszervezetek néprajzi vizsgálata*. Debrecen, Bölcsész Konzorcium, 2006.
- LÖKŐS–LAKATOS
1979 *Városunk Dunakeszi*. Szerk. LÖKŐS Zoltán–LAKATOS Ernő. Bp., Pest Megyei Tanács Művelődési Bizottsága, 1979.
- LŐRINCZ
2008 LŐRINCZ Róbert: *Az Alag–Dunakeszi Református Egyházközség önállósulása*. In: DHSZ I. (2008) 2. sz. 10.
- 2009 *Dunakeszi sajtóbibliográfiája, 1912–2008*. Szerk. LŐRINCZ Róbert. Dunaekszai, KFVK, 2009. (*Lapok Dunakeszi múltjából*)

- 2010 LŐRINCZ Róbert: *Alag első sportegyesülete, az Alagi SE.* In: DHSZ III. (2010) 2. sz. 13.
- 2011a LŐRINCZ Róbert: *A könyvtárépület.* In: DHSZ, IV. (2011) 3. sz. 1.
- 2011b LŐRINCZ Róbert: *Fejezetek a dunakeszi és alagi tűzvédelem korai történetéből.* In: DHSZ IV. (2011) 2. sz. 2–3.
- 2012a LŐRINCZ Róbert: *Iskolanővérek Dunakeszin.* In: DHSZ V. (2012) 1. sz. 1.
- 2012b LŐRINCZ Róbert: *A Magyar Lovaregylet dunakeszi–alagi dokumentumai, I. A református egyházzal kapcsolatos iratok.* In: DHSZ V. (2012) 2. sz. 6–8.
- 2013 LŐRINCZ Róbert: *Pillanatképek a gyártelepi könyvtár történetéből.* In: DHSZ, VI. (2013) 1. sz. 2–3.
- 2014 LŐRINCZ Róbert: *Száz éves vers egy száz éves egyesületről.* In: DHSZ VII. (2014) 3. sz. 11–12.
- 2015 LŐRINCZ Róbert: *Alagi tenisz.* In: DHSZ VIII. (2015) 2. sz. 1.
- 2016 LŐRINCZ Róbert: *Egy elfeledett egyesület, a Dunakeszi Reménység* In: DHSZ IX. (2016) 2–3. sz. 13.
- MAJDÁN
2010 MAJDÁN János: *Közlekedéspolitika és hálózatfejlesztések 1920 és 1944 között Magyarországon.* In: *Újrarendelt negyedszázad. Tanulmányok a Horthy-korszakról.* Szerk. MIKLÓS Péter. Szeged, Belvedere Meridionale, 2010.
- MÁRKUS
1991 MÁRKUS István: *A szegényparasztság.* In: *Uó: Az ismeretlen főszereplő. Tanulmányok.* Bp., Szépirodalmi, 1991.
- MATICS–HEGEDŰS–TOSICS
1997 MATICS Ferenc–HEGEDŰS József–TOSICS Ferenc: *Szociálpolitika. In: Magyarország a XX. században. II. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság.* Főszerk. KOLLEGA TARSOLY István. Szekszárd, Babits, 1997. 261–274.
- MATOLCSY
1944 MATOLCSY Mátyás: *A magyar mezőgazdaság adósságterheinek alakulása 1924–1944. években.* Bp., Magyar Gazdaságkutató Intézet, 1944.
- MÉSZÁROS
1996 MÉSZÁROS István: *A magyar nevelés- és iskolatörténet kronológiája 996–1996.* Bp., Tankönyvkiadó, 1996.
- MEZEI
é. n. *A 150 éves magyar vasút, 1846–1996.* Szerk. MEZEI István. Bp., MÁV Rt., é. n.
- 2009 *A magyar vasút krónikája a XX. században.* Szerk. MEZEI István. Bp., MÁV Zrt., 2009.
- MIKE
1927 MIKE Gyula: *A Magyar Birodalom és a mai Magyarország vérvészete a világháborúban.* In: *Magyar Statisztikai Szemle*, 5. (1927) 7. sz. 624–633.
- MIKECZ

- 1976 *A MÁV Debreceni Járműjavító Üzem története 1898–1973.* Szerk. MIKECZ Ferenc. Debrecen, MÁV Debreceni Járműjavító Üzem, 1976.
- MILTÉNYI
1997 MILTÉNYI Károly: *Szociálpolitika.* In: *Magyarország a XX. században. II. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság.* Főszerk. KOLLEGA TARSOLY István. Szekszárd, Babits, 1997. 254–255.
- MKVM Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum (Budapest)
MNL OL Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (Budapest)
MNL PML Magyar Nemzeti Levéltár Pest Megyei Levéltára (Budapest)
AKT JKv Alag Község Tanácsának iratai, Tanácsülési jegyzőkönyvek
DKT JKv Dunakeszi Község Tanácsának iratai, Tanácsülési jegyzőkönyvek
DVT JKv Dunakeszi Község Tanácsának iratai, Végrehajtó bizottsági jegyzőkönyvek
- MOLNÁR
1928 MOLNÁR János: *A Budapesti MÁV. Északi Főműhelyi „Törekvés” Dal, Zene és Önképzőegylet 40 éves története 1888–1928.* Bp. 1928.
1960 MOLNÁR Sándor: *Száz év történetéből. A MÁV Szolnoki Járműjavító ü. v. történetéből. 1856–1956.* Szolnok, Szolnok megyei Néplap Lapkiadó Vállalat, 1960.
1996 MOLNÁR József: *„A” háztáji.* In: *Magyarország agrártörténete.* Szerk. OROSZ István–FÜR Lajos–ROMÁNY Pál. Bp., Mezőgazda, 1996. 631–643.
- MOLNÁR–OROS–SZABÓNÉ MEDGYESI
1997 MOLNÁR István–OROS István–SZABÓNÉ MEDGYESI Éva: *Élelmiszer-feldolgozás.* In: *Magyarország a XX. században. II. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság.* Főszerk. KOLLEGA TARSOLY István. Szekszárd, Babits, 1997. 531–552.
- MRÁV
2011 MRÁV, Zsolt: *Dunakeszi – Late Roman Fortlet along the Danube – Késő római kikötőerőd.* Bp., Hirschberg Attila kiadása, 2011.
- NAGY
1995 NAGY Péter Tibor: *Egyházi iskolaállítás és az állam az első parlamenti ciklus idején.* In: *Magyar Pedagógia*, 95. (1995) 3–4. sz. 293–313.
2009 NAGY Gábor: *„A magyar népnek van ereje, hogy lesújtson minden hazaárulóra”: A Mindszenty-per „visszhangja” egy üzemi lapban.* In: *ArchivNet online folyóirat*, 2009. http://archivnet.hu/hetkoznapok/a_magyar_nepnek_van_ereje_hogy_lesujtson_minden_hazaarulora.html (letöltve: 2016. február 29.).
- NÉPSZÁMLÁLÁS
1910. IV. *A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. IV. A népesség foglalkozása a főbb demográfiai adatokkal egybevetve s a népesség ház- és földbirtokviszonyai.* Bp., Pesti Könyvnyomda Rt. 1915. (*Magyar Statisztikai Közlemények, Új sorozat, 56.*)

1920. I. Az 1920. évi népszámlálás. I. rész: A népesség főbb demográfiai adatai és népesebb puszták, telepek szerint. Bp., Pesti Könyvnyomda Rt., 1923. (Magyar Statisztikai Közlemények, Új sorozat, 69.)
1920. II. Recensement de la Population en 1920. II. Partie: Profession de la population, grandes entreprises industrielles et commerciales par commune. Bp., 1925. (Publications Statistiques Hongroises, Nouvelle série, 71.)
1930. I. Az 1930. évi népszámlálás. I. rész: Demográfiai adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint. Bp., Stephanum, 1932. (Magyar Statisztikai Közlemények, Új sorozat, 83.)
1930. II. Az 1930. évi népszámlálás. II. rész: Foglalkozási adatok községek és külterületi lakotthelyek szerint, továbbá az ipari és kereskedelmi nagyvállalatok. Bp., Stephaneum, 1934. (Magyar Statisztikai Közlemények, Új sorozat, 86.)
1941. I. Az 1941. évi népszámlálás. 1. Foglalkozási adatok községek szerint. Bp., KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat–Magyar Országos Levéltár, 1975.
1941. II. Az 1941. évi népszámlálás. 2. Demográfiai adatok községek szerint. Bp., KSH Könyvtár és Dokumentációs Szolgálat–Magyar Országos Levéltár, 1976.
1949. I. 1949. évi népszámlálás: 1. Előzetes adatok. Bp., KSH, 1949.
1949. III. 1949. évi népszámlálás: 3. Részletes mezőgazdasági eredmények. Bp., KSH, 1950.
1949. VIII. 1949. évi népszámlálás: 8. A foglalkozásstatisztika részletes eredményei. Bp., KSH, 1950.
1949. IX. 1949. évi népszámlálás. 9. Demográfiai eredmények. Bp., KSH, 1950.
1960. III. c. 1960. évi népszámlálás 3. c. Pest megye személyi és családi adatai. Bp., KSH, 1961.
1970. XXI. 1970. évi népszámlálás. 21. Pest megye adatai. Bp., KSH, 1972.
1980. XIII. 1980. évi népszámlálás. 13. Pest megye adatai. 1. Összefoglaló adatok. Bp., KSH, 1981.
1990. XVI. 1990. évi népszámlálás. 16. Pest megye adatai. Bp., KSH, 1992.
2001. VI. 2001. évi népszámlálás: 6. Területi adatok, 6.14. Pest megye, II. kötet. Bp., KSH, 2002.
2011. III. 2011. évi népszámlálás: 3. Területi adatok, 3.14. Pest megye, Bp., KSH, 2013.
- NOVÁK
1977 *Iskolánk 50 évének története.* Szerk. NOVÁK István. Dunakeszi, III. sz. Általános Iskola, 1977.
- OROSZ
1976 OROSZ Károly: *Dunakeszi Vasutas Sportegyesület öt évtizede (1926–1976).* Dunakeszi, 1976.
- ÓVODA
2014 *Óvoda – Iskola – Templom. Egy óvoda születése és annak háttere Dunakeszin.* Dunakeszi, Szent Imre Egyházközség, 2014.

- Ö. Kovács
2014 Ö. Kovács, József: *The Forced Collectivization of Agriculture in Hungary, 1948–1961*. In: *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe. Comparison and Entanglements*. Ed. IORDACHI, Constantin–BAUERKÄMPER, Arnd. Bp.,–New York, Central European University Press, 2014. 211–247.
- ÓRI
2009 ÓRI Péter: *Demográfiai átmenetek a 20. században. A demográfiai viselkedés térszerkezetének változásai a történeti Pest megye területén, 1900–2001*. In: *Demográfia*, 52. (2009) 1. sz. 31–55.
- PÁL
1985 PÁL István: *Ahol a munka mellett dal fakad: a MÁV Miskolci Járműjavító üzem Erkel Ferenc Férfikórusának száz éve, 1885–1985*. Miskolc, MÁV Miskolci Járműjavító Üzem Erkel Ferenc Férfikórusa, 1985.
- PALASIK
2005 PALASIK Mária: *A nők tömeges munkába állítása az iparban az 1950-es évek elején*. In: PALASIK Mária–SIPOS Balázs: *Házastárs? Vetélytárs? Munkatárs? A női szerepek változása a 20. századi Magyarországon*. Bp., Napvilág, 2005. 78–100.
- PÁLMÁNY
1981 PÁLMÁNY Béla: *Dokumentumok a magyar közlekedés történetéből, 1945–1949*. Bp., Új Magyar Központi Levéltár–Közlekedés- és Postaügyi Minisztérium, 1981. (*Források a magyar népi demokrácia történetéhez*, 5.)
- PANDUR
1974 PANDUR József: *Dunakeszi Nagyközségi Krónika*. Dunakeszi, 1974.
- PAPP
1928 PAPP Géza: *A szabolcsvármegyei gyümölcsértékesítés problémája*. In: *Nyírvidék*, 49. (1928) 120. sz. 2. (1928. május 27.)
- PERSOON
1822 PERSOON, Christiaan Hendrik: *Mycologia Europaea seu completa omnium fungorum in variis Europaeae regionibus detectorum enumeratio, methodo naturali disposita, descriptione succincta, synonymia selecta et observationibus criticis additis*. Erlangen, Johann Jacob Palmi, 1822.
- PÉTERFFY
2015 Péterffy Gergely: *A vasúti közlekedés újraindításának nehézségei a II. világháború után. Pályaállapot–járműpark–szénhelyzet*. https://uni-eszterhazy.hu/public/uploads/peterffy-gergely-a-vasuti-kozlekedes-ujrainditasanak-nehezségei-a-ii-vilaghaboru-utan-palyaallapot-jarmupark-szenhelyzet_56a72937d4ad4.pdf (A letöltés ideje: 2017. november 13.)
- PETŐ–SZAKÁCS
1985 PETŐ Iván–SZAKÁCS Sándor: *A hazai gazdaság négy évtizedének története 1945–1985*. I. kötet. Bp., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, 1985.

- PINTÉR
2008 PINTÉR István: *A Horthy-rendszer II. világháború alatti antifasiszta meghurcoltjai és áldozatai*. In: *Múltunk* 2008/1. sz. 58–79.
- PLESKONICS
1991 PLESKONICS András: *Mesél a szülőföld. Tájak, emberek, emlékek. Békés-sámson, Hódmezővásárhely (Bodzáspart), Pusztaföldvár*. Gyula, 1991. 49. (*Közlemények Békés megye és környéke történetéből*, 4.)
- PREYSING
2002 *Ki kicsoda Dunakeszin 2001*. Szerk. PREYSING Frigyes. Dunakeszi, Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár, 2002.
- PUKÁNSZKY
2005 PUKÁNSZKY Béla: *A XX. század második fele*. In: PUKÁNSZKY Béla–NÉMETH András–MÉSZÁROS István: *Neveléstörténet*. Bp., Osiris, 2005. 350–383.
- RADNÓTI
2013 RADNÓTI Henrik: *Emlékezzünk a holokauszt dunakeszi áldozatairól*. In: *Dunakeszi Hírhatár online*. (2013. április 16.) <http://www.dunakeszi-hirhatar.hu/hirek/emlekezzunk-a-holokauszt-dunakeszi-aldozatairo>
- RÁKOSI
1927 *Magyar Vasutasok Albuma*. Főszerk. RÁKOSI Jenő. Bp., 1927.
- RÉFI OSZKÓ
1990 RÉFI OSZKÓ Magdolna: *Műszaki tervdokumentumok az államosított építőiparban. Következtetések a levéltári megőrzésre*. Bp., ÚMKL, 1990.
- REPERTORY
1811 *The Repertory of Arts, Manufactures, and Agriculture*. Vol. XIX. (Second Series) London, J. Wyatt, 1811. 193–195.
- REXA
1934 REXA Dezső: *Dunamenti nyaralóhelyek*. Bp., Magyar Városok Monogr. Kiadóhiv., 1934.
- RIHGY Révész István Helytörténeti Gyűjtemény (Dunakeszi)
Műhelytelep 93. VÁRKUTI József: *A Magyarság Férfikar történetéről*. (Kézirat)
Műhelytelep 115/2006. *Magyarság Sportegyesület Alapszabályai*, 1926. (Kézirat)
Műhelytelep 128. „Magyarság” dal- és önképző egyesület dalárdájának eseménykönyve (1926-tól 1935-ig). (Kézirat)
Műhelytelep 158. *A Magyar Királyi Államvasutak Dunakeszi Főműhelyének története. é. n. (terminus ante quem: 1944)*. (Kézirat)
- RIPP
2004 RIPP Zoltán: *Az MSZMP útja a többpártrendszerhez*. In: *Rubicon* 2004/5–6. 46–56.
- ROMSICS
2002 ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Bp., Osiris, 2002.

- 2010 ROMSICS Ignác: *Magyarország története a XX. században*. Bp., Osiris, 2010.
- ROSNER
1933 ROSNER Károly: *A plakát útja*. In: *Magyar Iparművészet*, 36. (1933) 9–10. sz. 183–185.
- SANDGRUBER
2013 SANDGRUBER, Roman: *Traumzeit für Millionäre. Die 929 reichsten Wienerinnen und Wiener im Jahr 1910*. Graz, Styria, 2013.
- SÁNDOR
1975 SÁNDOR György: *Az életmód és a televízió*. In: *Rádió és Televízió Szemle*, 7. (1975) 4. sz. 5–12.
- SÁSKA
1986 SÁSKA Géza: *A szakaszos fejlődés tünetei a magyar közoktatás-politikában 1950 és 1980 között. A tananyagreformok, az általános iskolai szelekció és az iskolarendszerű felnőttoktatás ciklusai*. Bp., Országos Pedagógiai Intézet, 1986.
- 2015 SÁSKA Géza: *Az általános iskola és az emlékezetpolitika – a szovjet forogatókönyv és a nemzetnevelők: Szabó Miklós (1935–2000) emlékének*. In: *Educatio*, 24. (2015) 4. sz. 11–35.
- SCHLETT
2015 SCHLETT András: *A magyar mezőgazdaság alapvető dilemmája*. In: *Föld, parasztság, agrárium. Tanulmányok a XX. századi földkérdésről a Kárpát-medencében*. Szerk. VARGA Zsuzsanna–PALLAI László. Hajdúnánás, Hajdúnánási Önkormányzat, 2015. 367–385.
- SCHMIDT
1940 SCHMIDT Mária: *Dunakeszi község monográfiája*. Kézirat, 1940.
- SCHWANN
1839 SCHWANN, Theodor: *Mikroskopische Untersuchungen über die Uebereinstimmung in der Struktur und dem Wachsthum der Thiere und Pflanzen*. Berlin, Sander, 1839.
- SETÉNYI
1992 SETÉNYI János: *Az 1961. évi III. (oktatási) törvény politikai vázlatja*. In: *Az oktatás törvénykezés hazai történetéből. Évfordulók, események 1991*. Szerk. BALOGH László. Bp., OPKM, 1992. 64–72. (Neveléstörténeti füzetek, 11.)
- SIPOS
2008 SIPOS Levente: *Agrárpolitika – agrárválság az 1990-es években*. In: *Rendszerváltás és Kádár-korszak*. Szerk. MAJTÉNYI György–SZABÓ Csaba. Budapest, Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kossuth, 2008. 245–271.
- 2010 SIPOS Ágnes: *Az önálló magyar jegybank születése mint a 20-as évek gazdasági stabilizációjának kulcsfontosságú eleme*. In: *Periodica Oeconomica*, 3. (2010) november, 110–121.

- 2015 SIPOS Balázs: *Néhány gondolat az első 15 éves lakásépítési program (1961–1975) megvalósításával kapcsolatban*. In: *Annona Nova VII. A Kerényi Károly Szakkollégium Évkönyve*. Szerk. RÉTFALVI P. Zsófia–VÖRÖS Eszter. Pécs, Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kara–Kerényi Károly Szakkollégium, 2015. 71–82.
- SIPOSNÉ
2006 *Az államosítás előtt működött élelmiszeripari vállalatok repertórium*a. Összeállította: SIPOS Antalné. Bp., Magyar Országos Levéltár, 2006. 15. (*A Magyar Országos Levéltár segédletei, 24.*)
- SOLYMOSI
1976 SOLYMOSI László: *Dunakeszi S. E. sporttörténete 1914. március 1-től 1976. március 1-ig*. Dunakeszi, 1976.
1979 SOLYMOSI László: *Dunakeszi 1978. évi sportévkönyve*. Dunakeszi, 1979.
1980 SOLYMOSI László: *Dunakeszi 1979. évi sportévkönyve*. Dunakeszi, 1980.
1982a SOLYMOSI László: *Sakkozzunk, gyerekek!* Budapest, Sportpropaganda, 1982.
1982b SOLYMOSI László: *Dunakeszi sakk története (1965–1982)*. Dunakeszi, 1982.
1983 SOLYMOSI László: *Sakkozzunk fiatalok!* Budapest, Sportpropaganda, 1983.
1984 SOLYMOSI László: *Dunakeszi SE 70 éves*. Dunakeszi, 1984.
2001 SOLYMOSI László: *Dunakeszi sportévkönyv 2000*. Dunakeszi, 2001.
2004 SOLYMOSI László: *Alagi Diák Sakk Klub története (1993–2003)*. Dunakeszi, 2004.
- SPALLANZANI
1765 SPALLANZANI, Lazzaro: *Saggio di Osservazioni Microscopiche sul Sistema della Generazione de' Signori di Needham e Buffon*. Modena, 1765.
- STANDEISKY
2015 STANDEISKY Éva: *Az oktatáspolitikai háttérrel negyvenötben*. In: *Educatio*, 24. (2015) 4. sz. 3–10.;
- SZABÓ
2002a Dr. SZABÓ Erzsébet: *Paradicsompaprika-sűrítmény*. In: *Hagyományok – ízek – régiók. Magyarország hagyományos és tájjellegű mezőgazdasági és élelmiszer-ipari termékeinek gyűjteménye*. Felelős szerk. FARNADI Éva. Bp., FVM AMC Kht., 2002.
2002b *A Gárdonyi 60 éve: A Gárdonyi Géza Szakközépiskola, Szakiskola és Kollégium emlékkönyve*. Szerk. SZABÓ Mihály. Dunakeszi, 2002.
2010a SZABÓ Csaba: *Egyházüldözés Kelet-Közép-Európában a 20. század második felében*. In: *Egyházüldözés és egyházüldözők a Kádár-korszakban*. Soós Viktor Attila–SZABÓ Csaba–SZIGETI László. Bp., Szent István Társulat, 2010. 31–43.

- 2010b SZABÓ Baláznéné: *Emlékezés Strib Jolánra, iskolánk volt igazgatójára.* In: *A Széchenyi István Általános iskola jubileumi emlékkönyve.* Összeáll. Dr. VÖRÖS Istvánné et al. Dunakeszi–Alag, Széchenyi István Általános Iskola, 2010. 15–16.
- 2011 Dr. SZABÓ István: *Kommunális gépek II.* Gödöllő, Szent István Egyetem, 2011. http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop412A/2010-0019_Kommunalis_gepek_II/ch06s02.html (A letöltés ideje: 2017. november 21.)
- é.n. SZABÓ Gyula, dr.: *Föld- és területrendezés 2. Agrárvilági fordulatok, magyar reformok.* http://www.tankonyvtar.hu/hu/tartalom/tamop425/0027_FTR2/ch01s04.html (A letöltés ideje: 2017. július 30.)
- SZABÓNÉ MEDGYESI**
- 1997 SZABÓNÉ MEDGYESI Éva: *Élelmiszer-feldolgozás.* In: *Magyarország a XX. században. II. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság.* Főszerk. KOLLEGA TARSOLY István. Szekszárd, Babits, 1997. 527–551.
- (Í)SZÁDECZKY-KARDOS**
- 1920 (Í)SZÁDECZKY-KARDOS Tibor: *A világháború hatása Magyarországra népesedésére.* In: *Közművelődés*, 1. (1924) 10. sz. 2–17.
- SZAKÁLLNÉ**
- 1996 SZAKÁLL Lászlóné: *A dunakeszi műhelytelep.* Kézirat. 1996.
- 1996a SZAKÁLL Lászlóné: *Kiegészítés a helytörténeti gyűjtemény kiállításának anyagához.* Kézirat, 1996.
- 2008 SZAKÁLL Lászlóné: *Emlékezés a XXXIV. Eucharisztikus Világkongresszus és a Szent István Emlékév dunakeszi vonatkozásaira.* In: DHSZ I. (2008) 2. sz. 2–3.
- 2009a SZAKÁLL Lászlóné: *A gyártelepi katolikus egyházközség és a Jézus Szíve templom története, I.* In: DHSZ II. (2009) 1. sz. 6–7.
- 2009b SZAKÁLL Lászlóné: *A gyártelepi katolikus egyházközség és a Jézus Szíve templom története, II.* In: DHSZ II. (2009) 3. sz. 11–12.
- 2011 SZAKÁLL Lászlóné: *A Mária-lányok.* In: *Lapok Dunakeszi Múltjából. Kézirat történelem.* Vál. CSOMA Attila. Dunakeszi, Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár, 2011. 136–137.
- 2012a SZAKÁLL Lászlóné: *Kiegészítés a helytörténeti gyűjtemény kiállításának anyagához.* Kézirat. 1996.
- 2012b SZAKÁLL Lászlóné: *Körmendy iskolaigazgató.* In: DHSZ V. (2012) 2. sz. 2–3.
- 2012c SZAKÁLL Lászlóné: *Emlékezés Tóth Mária tanítónőre.* In: DHSZ V. (2012) 1. sz. 4–5.
- 2014 SZAKÁLL Lászlóné: *Megemlékezés a Révész István Helytörténeti Gyűjtemény kezdeteiről és húsz éves történetéről.* In: DHSZ VII. (2014) 3. sz. 8–9.
- 2015 SZAKÁLL Lászlóné: *A Dunakeszi Városi Tanács iratainak regesztái.* Dunakeszi, kézirat, 2015.
- 2018 SZAKÁLL Lászlóné: *A dunakeszi Révész István Helytörténeti Gyűjtemény története.* Dunakeszi, 2018. (kézirat)

SZAKOLCZAI

- 2001 SZAKOLCZAI Attila: *Az 1956-os forradalom és szabadságharc*. Bp., 1956-os Intézet, 2001.
- 2006 *A vidék forradalma, 1956*. Szerk. SZAKOLCZAI Attila Bp., 1956-os Intézet–Budapest Főváros Levéltára, 2006.
- 2007 SZAKOLCZAI Attila: *A Győri Vagongyár Munkástanácsa. Győr 1956. IV. Győr, 2007. (Győri Tanulmányok. Dokumentumgyűjtemény, 29.)*

SZÁSZ

- 1997 SZÁSZ Károly: *Mezőgazdaság*. In: *Magyarország a XX. században. II. Természeti környezet, népesség és társadalom, egyházak és felekezetek, gazdaság*. Főszerk. KOLLEGA-TARSOLY István. Pécs, Babits, 1997. 467–474.

SZÉCSÉNYI

- 2013 SZÉCHÉNYI András: *Apponyi Albert kultusza a két világháború között*. In: *Valóság*, 56. (2013) 9. sz. 40–54.

SZENTPÉTERI

- 1991 SZENTPÉTERI Ilona: *A Dunakeszi Városi Könyvtár története, 1926–1990*. Kézirat, szakdolgozat. Dunakeszi, 1991.

SZŰCS

- 1986 SZŰCS Ernő Zoltán: *Debrecen bank- és hitelélete, 1919–1929*. In: *A Debreceni Déri Múzeum Évkönyve 1985*. Szerk. GAZDA László. Debrecen, 1986. 207–222.

SZŰCS–KOROZMÁN

- 1976 *MÁV Járműjavító Üzem Dunakeszi 1926–1976*. Szerk. SZŰCS Béla–KOROZMÁN László et al. Dunakeszi, Dunakeszi Járműjavító, 1976.

TAGÁNYI

- 1982 TAGÁNYI Zoltán: *A faluközösség a változó társadalomban. Esettanulmány Varsány példáján*. In: *A falu a mai magyar társadalomban*. Szerk. VÁGVÖLGYI András. Bp., Akadémiai, 1982. 337–356.

TANTERV

- 1950 *Tanterv az általános iskolák számára. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium 1220-10/1950 VKM sz. rendeletével*. Bp., Tankönyvkiadó, 1950.

THÉNARD

- 1815 THÉNARD, Louis-Jacques: *Traité de Chemie élémentaire, théorique et pratique*. Tome III. Paris, Crochard, 1815.

TÓTH

- 2001 TÓTH Beáta: *A rendezvények szerepe a dunakeszi Kölcsey Ferenc Városi Könyvtárban*. Kézirat, szakdolgozat. Kaposvár, Kaposvári Egyetem Csokonai Vitéz Mihály Pedagógiai Főiskolai Kar, 2001.
- 2011 TÓTH Judit: *Padlássóprések kora. A beszolgáltatás Pest megyében*. Bp., Pest Megye Monográfia Közalapítvány, 2011.
- 2012 *Strib Jolán alagi tanítónő visszaemlékezése (1984)*. Gyűjtötte: TÓTH Imre. In: *DHSZ V.* (2012) 3. sz. 6–8.

TÖRÖK

2015 TÖRÖK Róbert: *Hideget meleg szívvel. 70 éves a Mirelite. Fejezetek a Magyar Hűtőipar történetéből.* Bp., Mirelite Mirsa Zrt.–Magyar Kereskedelmi és Vendéglátóipari Múzeum, 2015. 9.

UNGVÁRY

2005 UNGVÁRY Krisztián: *Budapest ostroma.* Bp., Corvina, 2005.

VALLÁSI ADATOK II.

1997 *Magyarország településeinek vallási adatai (1880–1949). II. kötet.* Bp., KSH, 1997.

VALUCH

1998 VALUCH Tibor: *A magyar művelődés 1948 után.* In: *Magyar művelődéstörténet.* Szerk. KÓSA László. Bp., Osiris, 1998. 460–548.

2001 VALUCH Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében.* Budapest, Osiris, 2001.

2003a VALUCH Tibor: „Községünkben nagy előrehaladást értünk el a szocializmus építése terén.” *A történeti parasztság és az életmód változásai Magyarországon a hatvanas években.* In: *Múlt századi hétköznapok. Tanulmányok a Kádár-rendszer kialakulásának időszakáról.* Szerk. RAINER M. János. Bp., 1956-os Intézet, 2003. 129–176.

2003b VALUCH Tibor: *A történeti parasztság változásai az 1960-as években.* In: *Századvég*, 8. (2003) 1. sz. 3–29.

2005 VALUCH Tibor: *Magyarország társadalomtörténete a XX. század második felében.* Bp., Osiris, 2005.

2015 VALUCH Tibor: *A jelenkori magyar társadalom.* Bp., Osiris, 2015.

VARGA

2001 VARGA Zsuzsanna: *Politika, paraszti érdekvéonyesítés és szövetkezetek Magyarországon 1956–1967.* Bp., Napvilág, 2001.

2004 VARGA Lajos: *Dunakeszi egyháztörténetének vázlatos ismertetése.* Dunakeszi, 2004. (Különlenyomat a dunakeszi Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola 2003–2004. évi évkönyvéből. Szerk. NÉMETH Gábor)

2005 VARGA Károly: *Vasúti járműjavító üzemek története.* Bp., Magyar Államvasutak, 2005.

2008a VARGA Zsuzsanna: *Az agrárium 1945-től napjainkig.* In: *Agrárvilág Magyarországon, 1848–2004.* Szerk. ESTÓK János–FEHÉR György–GUNST Péter–VARGA Zsuzsanna: Bp., Argumentum–Magyar Mezőgazdasági Múzeum, 2008. 261–345.

2008b VARGA Zsuzsanna: *Mezőgazdasági reformelképzelések és megvalósításuk politikai korlátai az 1980-as évek második felében.* In: *Rendszer-váltás és Kádár-korszak.* Szerk. MAJTÉNYI György–SZABÓ Csaba. Bp., Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára–Kossuth, 2008.

2009 VARGA Zsuzsanna: „Megtanulták a leckét? A magyar pártvezetés és a kollektivizálás, 1958–1961.” In: *A felhalmozás míve. Történeti tanulmányok Kövér György tiszteletére.* Szerk. HALMOS Károly–KLEMENT Judit–POGÁNY Ágnes–TOMKA Béla. Bp., Századvég, 2009. 463–474.

2011 VARGA Krisztián: *Kommunistaellenes nyomozások a második világháború alatt Wayand Tibor önvallomásában.* In: *Betekintő*, 2011/2. sz. 5–6.

- 2012a VARGA Zsuzsanna: *Mit ér a munkás, ha paraszt (is)? A falusi munkásság és a hatalom a Kádár-korszakban.* In: *Korall*, 13. (2012) 49. sz. 37–57.
- 2012b VARGA Zsuzsanna: *Fél lábbal a földön, fel lábbal az iparban... (A kétlakiakról szóló diskurzus főbb fordulópontjai az államszocializmus időszakában.* In: *Határokon túl. Tanulmánykötet Mark Pittaway emlékére (1971–2010).* Szerk. BARTHA Eszter–VARGA Zsuzsanna: Bp., L'Harmattan–ELTE BTK Kelet-Európa Története Tanszék, 2012. 93–107.
- 2014 VARGA, Zsuzsanna: *The Appropriation and Modification of the „Soviet Model” of Collectivization: The Hungarian Case.* In: *The Collectivization of Agriculture in Communist Eastern Europe. Comparison and Entanglements.* Ed. IORDACHI, Constantin–BAUERKÄMPER, Arnd. Bp.–New York, Central European University Press, 2014. 433–465.
- 2015a VARGA István József: *Az Alag–Dunakeszi református egyház alapító lelkésze, Kirner Adalbert Bertalan, I.* In: DHSZ VIII. (2015) 2. sz. 2–5.
- 2015b VARGA István József: *Az Alag–Dunakeszi református egyház alapító lelkésze, Kirner Adalbert Bertalan, II.* In: DHSZ VIII. (2015) 3. sz. 2–5.
- VERES
1980 VERES Gábor: *A Dunakeszi József Attila Művelődési Központ története.* Kézirat, szakdolgozat. Eger, Ho Shi Minh Tanárképző Főiskola, 1980.
- 2006 VERES Mihály: *Az 1956-os forradalom drámai időszaka egy Budapest-térségi légvédelmi tüzérségnél.* In: *Új Honvédségi Szemle*, 60. (2006) 1. sz. 90–91.
- VERÓK–VINCZE
2011 VERÓK Attila–VINCZE Beatrix: *A projekt módszer elmélete és gyakorlata.* Eger, Esterházy Károly Főiskola, 2011. (*Médiainformatikai kiadványok*)
- VIGH
1965 VIGH Károly: *Az ellenforradalom hatalomra jutása és rémuralma Pest megyében.* In: *Pest megye múltjából, 1. Tanulmányok.* Szerk. KELETI Ferenc–LAKATOS Ernő–MAKKAI László. Bp., Pest Megye Tanácsa, 1965. 337–376.
- VIZDÁK
2012 VIZDÁK Kamilla: *Révész István tábori püspök, mint Dunakeszi plébánosa, I.* In: DHSZ V. (2012) 3. sz. 9–12.
- 2013a VIZDÁK Kamilla: *Révész István tábori püspök, mint Dunakeszi plébánosa, II.* In: DHSZ VI. (2013) 1. sz. 10–12.
- 2013b VIZDÁK Kamilla: *Révész István tábori püspök, mint Dunakeszi plébánosa, III.* In: DHSZ VI. (2013) 2. sz. 10–12.
- VOLKOV
2000 VOLKOV, Vadim: *The Concept of Kul'turnost'. Notes on the Stalinist civilizing process.* In: *Stalinism. New Directions.* Ed. FITZPATRICK, Sheila. London–New York, Routledge, 2000. 210–230.

- VÖRÖSNÉ
2010a Dr. VÖRÖS Istvánné: *Az alagi községi elemi népiskola*. In: *A Széchenyi István Általános iskola jubileumi emlékkönyve*. Összeáll. dr. Vörös Istvánné et al. Dunakeszi–Alag, Széchenyi István Általános Iskola, 2010. 9–11.
- 2010b Dr. VÖRÖS Istvánné: *Dunakeszi 2. sz. Általános Iskola*. In: *A Széchenyi István Általános iskola jubileumi emlékkönyve*. Összeáll. Dr. Vörös Istvánné et al. Dunakeszi–Alag, Széchenyi István Általános Iskola, 2010. 65–67.
- 2010c Dr. VÖRÖS Istvánné: *Széchenyi István Általános Iskola*. In: *A Széchenyi István Általános iskola jubileumi emlékkönyve*. Összeáll. Dr. Vörös Istvánné et al. Dunakeszi–Alag, Széchenyi István Általános Iskola, 2010. 93–97.
- VPKL PIL Váci Püspöki és Káptalani Levéltár, Plébániai Levéltár, Vác
DKFI Dunakeszi Főplébánia Irattára
VVL Vác Város Levéltára
- WINDHÁGER
1993 WINDHÁGER Károly: *Dunakeszi Körzeti Zeneiskola története 1967–1993-ig*. Kézirat. Dunakeszi, 1993.
- 2006 WINDHÁGER Károly: *Egyházak, egyházi szervezetek működése és a hitélet falumban és szülőhelyemen a XX. században*, 1992. RIHGY 67/2006.
- ZÁBORI
2004 ZÁBORI László: *Egyházpolitika Pest megyében, 1950–1989*. In: *Egyház-történeti Szemle*, 5. (2004) 2. sz. 103–119.
- ZEIDLER
2009 ZEIDLER Miklós: *A revíziós gondolat*. Pozsony, Kalligram, 2009.
- ZSEZSERÁNNÉ
2006 ZSEZSERÁN Jánosné: *Dunakeszi Gyártelepi Jézus Szíve templom fejlődésének története*, 2005. Kézirat. RIHGY kézirat 36/2006.
- 2011 ZSEZSERÁN Jánosné: *A Jézus Szíve templom története és fejlődése 1942-től 2005-ig*. In: *Lapok Dunakeszi Múltjából. Kézirat történelem*. Vál. CSOMA Attila. Dunakeszi, Kölcsey Ferenc Városi Könyvtár, 2011. 187–189.
- ZSIGA
2008 ZSIGA Bernadett: *Dunakeszi-Alag hadikórházai az I. világháborúban*. In: *DHSZ I.* (2008) 2. sz. 11–12.

ÁBRÁK JEGYZÉKE

DUNAKESZI ÉS ALAG TÖRTÉNETE 1910 ÉS 1950 KÖZÖTT

Dunakeszi és Alag települések fejlődése

1. kép: Dunakeszi-Alag, Fő út, 1910 körül (Csoma Attila képeslapgyűjteménye)
2. kép: Hősi emlékmű az I. világháborúban elesett katonák tiszteletére. Szent Mihály-napi búcsú, 1929 (Csoma Attila képeslapgyűjteménye)
3. kép: Jézus Szíve-templom építése, 1943 (RIHGY V./138.)
4. kép: Községháza iskolával. Alag, 1910-es évek (Csoma Attila képeslapgyűjteménye)
5. kép: Csomádi út (a mai Kossuth utca), 1910-es évek (Csoma Attila képeslapgyűjteménye)
6. kép: A Duna-parti vízműtelep, 1910 körül (Csoma Attila képeslapgyűjteménye)
7. kép: Sugár Erzsébet elleni feljelentés, mert nem viseli a sárga csillagot (MNL PML V. 1003 C b 3296/1944)
8. kép: „Svájci védett ház Alagon” (MNL PML V. 1003 C b 3092/1944)
9. kép: A váci gettó térképe (Vác Város Levéltára, www.szavad.hu, a letöltés ideje: 2017. december 3.)
10. kép: Pandur József nemzetőr igazolványa 1944-ből (RIHGY 630/2016)
11. kép: Dunakeszi Községháza (RIHGY VII./19)
12. kép: Első gyereküdültetés, 1945 (RIHGY II./164)
13. kép: Ifj. (Malmos) Szabó István községi bíró ravatalképe, 1947 (RIHGY XIX./57)
14. kép: Az alagi községháza, 1942 (RIHGY XXII.A/16)
15. kép: Megalakult a Nemzeti Parasztpárt alagi szervezete (MNL PML XVII. 42. 18/1946)
16. kép: Dr. Pethő József állatorvos és családja, 1938 (KFVK Petanovits-gyűjtemény, Fehér album)
17. kép: Dr. Pethő József állatorvos háza Alagon a Batthyány Elemér utcában, 1938–1939 (KFVK Petanovits-gyűjtemény)
18. kép: Buchard Tibor műszerész tanonc (Thököly u. 53.) igazolási kérelme és igazolása (MNL PML XVII. 42. 38/1946)
19. kép: Salczer Lajosné (Vereczkey u. 10.) politikai megbízhatósági igazolási kérelme fiának Salczer Lajosnak (MNL PML XVII. 42. 50/1946)
20. kép: Kraiss Vencelné (Lovásztelep 24.) igazolási kérelme nevelt fia, Felker Vencel számára, hogy a kommunista párt segítségével haza tudja hozatni a Szovjetunióból (MNL PML XVII. 42. 158/1946)
21. kép: Május 1. felvonulás Alagon (RIHGY XIII./129.)

Dunakeszi és Alag közigazgatása

1. kép: Lipniczky Sándor (RIHGY II./10.)
2. a–c kép: A Nemzeti Tanács, a Munkástanács és a Direktórium pecsétje (HORVÁTH Lajos: *Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye pecsétjei 1918–1919*. Bp., Pest Megyei Levéltár, 1989. 324.)
3. kép: Dunakeszi képviselő-testülete 1926-ban (RIHGY II./12.)

- 4. kép: K. László József (az ülő sorban balról az első) családja körében (RIHGY XVIII./15.)
- 5. kép: Dunakeszi községi tisztviselők 1940-ben (RIHGY II./26.)
- 6. a kép: Závodszy Géza 1943-ban (RIHGY VII./50.)
- 6. b kép: Závodszy Géza sírja az alagi öreg temetőben (Lőrincz Róbert felvétele)
- 7. kép: Szabó István bíró (jobbról az első) gazdák körében (RIHGY II./33.)
- 8. kép: Kocher László jegyző a földosztás alkalmával tulajdonlapot ad át (RIHGY I./139.)
- 9. kép: Házi Árpád alispán Dunakeszin. A képen beszámozva: 1. Házi Árpád alispán, 2. Kocher László főjegyző, 3. Szabó István bíró, 4. Blaskó István képviselő (RIHGY II./34.)

Dunakeszi és Alag gazdasága 1910 és 1950 között

- 1. kép: Budapesti mezőgazdasági kiállításon a dunakeszi paradicsom, 1948 (Asztalos Mihály tulajdona, RIHGY I./132.)
- 2. kép: A Műhelytelep látképe 1944-ből (RIHGY VII./94.)
- 3. kép: A Dunakeszin készült Aranykocsi (Tormáné Holló Judit tulajdona, RIHGY XXII./18.)
- 4. a kép: Az Ambrosia mustár címkéje (Berény Róbert, 1930-as évek eleje) (ROSNER, Karl: *Ungarische Plakate*. In: *Gebrauchsgraphik* 9 (1931) 1. sz. 50.)
- 4. b kép: Ambrosia mustáros üveg (MKVM)
- 5. kép: „Ocean ecet” címke (Berény Róbert, 1930-as évek eleje) (RIHGY 578/2008.)
- 6. kép: Az iparvágány 1977-ben (Enyedi Lajos fotója)
- 7. kép: A budapesti és a dunakeszi gyár védjegye (*Központi Védjegy-értésítő*, 1924. VII. füzet [1924. július] 47048–47079. sz. védjegyek)
- 8. kép: A „Mercur” Váltóüzleti Rt. nevére kiállított „Ocean” részvény (MKVM, Budapest)
- 9. kép: „Ocean” ízesített cseresznyebefőtt címke (1934) (KFVK HGY)
- 10. kép: „Ocean” feliratú porcelán bolti kínáló tál (oldalán a halas védjeggyel, MKVM, Budapest)
- 11. kép: A Magyar Konzervgyár és Kereskedelmi Rt. – Boríték a törvényileg bejegyzett védjegyekről (RIHGY 578/2008.)
- 12. kép: A Vitapric német nyelvű termékleírása (RIHGY 578/2008.)

Egyházi élet Dunakeszin és Alagon

- 1. kép: A régi Szent Mihály-templom, 1890 (RIHGY VII./99.)
- 2. kép: A Szent Mihály-templom szentélye, 1920 (RIHGY VI./16b)
- 3. kép: A harang felhúzása az öreg Szent Mihály-templom tornyába (RIHGY VI./6.)
- 4. kép: Bér málkózó dunakeszi leány polgári viseletben, 1907 (RIHGY VI./157.)
- 5. kép: Veres Andrea, bér málkózó dunakeszi leány bérma-keresztanyjával népviseletben, 1928 (RIHGY X./5.)
- 6. kép: Tóth Mária, a későbbi dunakeszi tanítónő Mária-lányként, kezében Mária-koronával, 1916 körül (RIHGY I./1.)
- 7. kép: Mária lányok úrnapi körmeneten, 1942 (RIHGY VI./26.)
- 8. kép: A Szent Margit Leánykör tagjai (RIHGY VI./32.)

9. kép: A Szent Margit Leánykör kirándulása a Margit-szigeten, 1940 (RIHGY VI./55.)
10. kép: Oszvaldik Gyula látványképe az új Szent Mihály-templomról, levelezőlap, 1936 (RIHGY VI./20.)
11. kép: Hanauer püspök érkezik a Szent Mihály-templom felszentelésére, 1937 (RIHGY VI./17a)
12. kép: Dunakeszi tanítók és a plébános, 1940. (RIHGY I./20.)
13. kép: Zadravetz István tábori püspök felszenteli a műhelytelepi iskolakápolna harangjait, 1928. október (RIHGY VII./100.)
14. kép: Műhelytelepi elsőáldozók az iskola mellett felállított harangláb előtt, mögöttük a Magyarság cserkészcsapat fúvószenekara, 1930 (RIHGY VII./74.)
15. kép: Műhelytelepi orgona építése (KFVK HGY)
16. kép: A Czeszochowai kegykép másolata, 1935 (RIHGY V./78.)
17. kép: Körmenet Műhelytelepen (KFVK HGY)
18. kép: Úrnapi körmenet Műhelytelepen (KFVK HGY)
19. kép: Körmenet indulása a műhelytelepi Jézus Szíve-templomból (KFVK HGY)
20. kép: Lelkigyakorlat után a műhelytelepi kultúrház nagytermében (KFVK HGY)
21. kép: A műhelytelepi Jézus Szíve-templom (KFVK HGY)
22. kép: A műhelytelepi Jézus Szíve-templom belseje (KFVK HGY)
23. kép: Úrnapi oltár Alagon, 1938 (RIHGY XIII./41.)
24. kép: Harangok felhúzása az alagi Szent Imre-templom tornyába, 1938. május 22 (KFVK HGY Petanovits-gyűjtemény)
25. kép: Ravasz László püspök a műhelytelepi Legényotthonban kialakított református imaterem felszentelésekor, 1928 (RIHGY XXII./59.)

Művelődés, közélet és sport 1910 és 1950 között

1. kép: Dunakeszi Községi Leventeegyesület tagjai 1926 után (RIHGY II./114.)
2. kép: A Magyarság Leventeegyesület tagjai Műhelytelepen (KFVK HGY)
3. kép: A Magyarság leventéinek tornagyakorlata (KFVK HGY)
4. kép: A lőtér Műhelytelepen (KFVK HGY)
5. kép: Levente Fúvószenekar, 1939 (RIHGY V./53.)
6. kép: Vitéz Pusztay János leventeparancsnok felvezeti a leventéket a Hősök Napi ünnepségen (RIHGY II./70.)
7. kép: Levente-ünnep Alagon, 1941 (KFVK HGY Petanovits-gyűjtemény, Zöld album)
8. kép: Leventenap, 1942 (RIHGY XIII./51.)
9. kép: Dunakeszi községi leventék színjátászoí a községi kultúrházban, 1930. *A Gyimesi vadvirág* című népszínművet mutatták be (RIHGY II./123.)
10. kép: Dunakeszi községi leventék táncsoportja, középén vitéz Pusztay János leventeparancsnok, 1933 (RIHGY II./124.)
11. kép: Dunakeszi Községi Öregleventék színjátászo csoportja, 1932. december (RIHGY XVIII./4.)
12. kép: Műhelytelepi leányleventék 1942–1943 körül (KFVK HGY)

13. kép: A 109. számú Magyarság Cserkészcsapat tagjai cserkész táborban, 1930 (RIHGY V./39.)
14. kép: A 109. sz. Magyarság Cserkészcsapat zászlajának avatása, 1928 (KFVK HGY)
15. kép: A 109. sz. Magyarság Cserkészcsapat Rigó őrsze (KFVK HGY)
16. kép: Őrség a tábor bejáratánál (KFVK HGY)
17. kép: A Magyarság Cserkészcsapat kiscserkészei az elsősegélyt gyakorolják (KFVK HGY)
18. kép: Magyarság Cserkészcsapat fúvószenekara, 1937 (RIHGY V./52.)
19. kép: A dunakeszi 834. számú Fráter György Cserkészcsapat, 1937 (RIHGY II./168a)
20. kép: A 240. számú Árpád-házi Szent Kinga Cserkészcsapat táncosai, 1940 (RIHGY VII./85.)
21. kép: Az alagi 848. számú Árpád vezér Cserkészcsapat, 1930 (RIHGY XIII./56.)
22. kép: A kormányzó látogatása Műhelytelepen (KFVK HGY)
23. kép: A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület jelvénye (RIHGY IV./164.)
24. kép: A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület zászlaja, (KFVK HGY)
25. kép: A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület zászlajának szentelése, 1928 (KFVK HGY)
26. kép: Zászlószentelési ünnepség a Köröndön, 1928 (KFVK HGY)
27. kép: A Magyarság Férfikar vezetői, 1927. (RIHGY XXII./67.)
28. kép: A Magyarság Férfikar 1927-ben a szegedi országos dalosversenyen (RIHGY XXII./68.)
29. kép: A szegedi országos dalosverseny résztvevői, 1927 (KFVK HGY)
30. kép: A Magyarság Dalegylete Balassagyarmaton, 1932 (RIHGY XXII./77.)
31. kép: A magyarság vonószenekara a „Magyi” udvarán a kuglipálya előtt. Középen áll: Vajda Imre (RIHGY XXII./144.)
32. kép: Egy műhelytelepi szabadtéri előadás közönsége a Főműhely bejárata előtt, 1930-as évek (RIHGY XXII./167.)
33. kép: Jelenet az *Ocskay brigadéros* című előadásból (KFVK HGY)
34. kép: A Magyarság színjátszói a *Luxemburg grófja* című operettben (1940) (RIHGY IV./100.)
35. kép: *Megállt a gyár* című darab szereplői, 1931 (KFVK HGY)
36. kép: A Magyar szivárvány előadása a Főműhely bejárata előtt, 1939 (KFVK HGY)
37. kép: Göre Gábor a Dunakeszi műhelytelepen, 1940 (KFVK HGY)
38. kép: A Magyarság színjátszói a *Dankó Pista nótafája* című darab jelmezeiben, 1941 (RIHGY IV./99.)
39. kép: A Magyarság táncosai, középen Kurucz Frigyes ül, 1941 (RIHGY XXII./132.)
40. kép: A Főműhely megnyitásának 5. évfordulója alkalmából tartott ünnepség, 1931 (RIHGY XXII./78)
41. kép: Ünnepség a Főműhely megnyitásának 10. évfordulója alkalmából, 1936 (RIHGY XXII./16.)
42. kép: Jelenet az *Ellákból*, 1939 (KFVK HGY)
43. kép: A Magyarság táncosai a Magyarság Kultúrház színháztermében a palotást járják (RIHGY IV./83.)

44. kép: A Magyarság dalosai a varsói opera előtt, 1934. június (KFVK HGY)
45. kép: A Magyarság cserkészzenekara Varsóban, 1934. június (KFVK HGY)
46. kép: A cserkészzenekar a zebzydowicei pályaudvaron, 1934. június (KFVK HGY)
47. kép: A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület tagjai Varsóban megkoszorúzzák az ismeretlen katona sírját, 1934. június 27. (KFVK HGY)
48. kép: A Magyarság Dal- és Önképző Egyesület tagjai a krakkói barbakán előtt, 1934. június (KFVK HGY)
49. kép: A Magyarság Férfikar dalosai Lengyelországban, 1934 (RIHGY IV./177.)
50. kép: Vatinius (<http://www.lovasok.hu/loverseny/galopp/vatinius-az-elso-magyar-derby-gyoztese/>)
51. kép: Patience Osztrák Derby győzelme után, nyergében R. Huxtable (<http://www.lovasok.hu/loverseny/galopp/a-vilaghaboru-a-loversenyzest-sem-kimelte/>)
52. kép: Alagi Sport Club csapatképe (RIHGY XXII.A/39a)
53. kép: 50 éves az ASC, csapatkép (RIHGY I./314.)
54. kép: Dunakeszi Kinizsi, csapatkép (RIHGY I./309.)
55. kép: A Dunakeszi Kinizsi címere (www.magyarfutball.hu)
56. kép: Az Alagi Tennis Egylet két teniszezője: Perthőné és Esch Győző (KFVK HGY Petanovics Gyűjtemény, Fehér album)
57. kép: A Magyarság SE sportpályája. A kezdeti állapotok (RIHGY IV./207.)
58. kép: A Dunakeszi Vasutas címere (www.magyarfutball.hu)
59. kép: A Magyarság Sportegyesület összes sportolója (RIHGY IV./212.)
60. kép: A birkózó szakosztály versenyzői. NB I-es birkózók (RIHGY IV./236.)
61. kép: Béres Ernő (<http://www.vasassc.hu/hirek/3641/a-stadion-tortenete>)
62. kép: Teniszező házaspárok (RIHGY IV./210.)

DUNAKESZI TÖRTÉNETE 1950 UTÁN

Dunakeszi politikatörténete és a település fejlődése 1950–2017

1. kép: Konzervgyári bölcsődések, 1964 (RIHGY VI./196.)
2. kép: A 3. Sz. Általános Iskola egyik osztálya 1955-ben (RIHGY VI./198.)
3. kép: A Vörös Csillag mozi Dunakeszin (Enyedi Lajos felvétele)
4. kép: A 2. Sz. Általános Iskola épülete 1960-ban, a bővítés előtt (RIHGY XIII./67.)
5. kép: Dunakeszi egy régi képeslapon (RIHGY Tablók, A város 25 éve, 32/4.)
6. kép: Városkép 1977-ből, a lakótelep és környezete (Enyedi Lajos felvétele)
7. kép: A Nap utcai lakótelep az 1980-as években (Csoma Attila képeslapgyűjteménye)
8. kép: A Híd ábécé 1977-ben (Enyedi Lajos felvétele)
9. kép: A Barátság úti lakótelep központja az 1980-es években (Csoma Attila képeslapgyűjteménye)
10. kép: A Hotel Dunakeszi (BÁRSONY-NÉ-CSONKA, 1987. o.n.)
11. kép: A Radnóti Miklós Gimnázium aulája (BÁRSONY-NÉ-CSONKA, 1987. o.n.)
12. kép: A Városháza és a IV. Béla király tér (DPH)
13. kép: kép: A Megyeri híd (https://www.google.com/search?hl=hu-US&tbm=isch&q=megyeri+h%C3%AD&oq=&gs_l=#imgrc=kXfecuOP2BB1mM%3A)

14. kép: kép: A Szent István park 2000-ben (RIHGY VIII./34.)
15. kép: A testület által aláírt együttműködési nyilatkozat (DPH Irattár)
16. kép: A Szent Erzsébet Katolikus Óvoda (RIHGY XXX./2.)
17. kép: Csatajelenet a Dunakeszi Viadalon (DPH)
18. a–c kép: Dunakeszi Feszt (DPH)
19. a–b kép: A Magyarság Sporttelep (DPH)
20. a–b kép: A Gérecz Attila uszoda (Enyedi Lajos felvétele)
21. a–d kép: A köznevelési intézményrendszer fejlesztése (DPH)
22. kép: A VOKE József Attila Művelődési Központ (DPH)
23. kép: A IV. Béla király szobra (DPH)
24. kép: Az Országzászló a Köröndön (Enyedi Lajos felvétele)
25. a–b kép: A város balatonakarattyai üdülője (DPH)
26. kép: A Szent Péter és Pál templom
(https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/0c/Saints_Peter_and_Paul_Greek_Catholic_Church_and_urn_cemetery%2C_2016_Dunakeszi.jpg)

Az 1956-os események Dunakeszin

1. kép: A dunakeszi rendőrség épülete (1970-es évek) (RIHGY XXII.A/29.)
2. kép: A szovjet katonákkal való összetűzésnek emléket állító tábla (Csoma Attila felvétele)
3. kép: Hernádi József emléktáblája a Fő úti lakóházon (Csoma Attila felvétele)
4. kép: Dunakeszi 1956-os emlékműve, a Gólya (Csoma Attila felvétele)

Dunakeszi gazdasági fejlődése 1950 után

1. kép: Paradicsomszedő asszonyok (1955) (RIHGY I./130.)
2. kép: Az Egyesült Dunamenti Termelőszövetkezet (MTVA)
3. kép: Az Egyesült Dunamenti Termelőszövetkezet (MTVA)
4. kép: Az Egyesült Dunamenti Termelőszövetkezet (MTVA)
5. kép: A konzervgyár épületeinek elhelyezkedése 1948-ban (MNL OL Z 167-A-14)
6. a–c kép: Dunakeszi konzervgyári címkék 1953-ból és 1954-ből (RIHGY 578/2008.)
7. kép: A konzervgyár 1977-ben (Enyedi Lajos fotója)
8. a–b kép: Szállításra várva (1977) (Enyedi Lajos fotója)
9. kép: Nők a futószalag mellett (1977) (Enyedi Lajos fotója)
10. kép: A kocsigyártó műhely látképe (1960) (MEZEI, é. n., 253.)
11. kép: A Bah-kocsik alvázának gyártása (1960) (MEZEI, é. n., 253.)
12. kép: Személykocsi javítás közben a járműemelőn (1960) (MEZEI, é. n., 253.)
13. kép: A modernizált Kaláka III. forgóváz az Industria 2000 kiállításon (JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 101.)
14. kép: A Dunakeszi Járműjavító Kft. telephelyének látképe (www.djj.hu)
15. kép: A „C” csarnok felépítése (JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 65.)
16. kép: A szakmunkás tanulók kollégiuma és az üzemi étkeзде (JUHÁSZ–SZEKERES, 2001. 60.)
17. kép: Korabeli karikatúra az új hűtőházról (*Pest Megyei Hírlap*, 15. (1971) 171. sz. 8. [1971. július 22.])
18. kép: Készül a málnahab a hűtőgyárban (BÁRSONYNÉ–CSONKA, 1987. o. n.)

19. kép: A hűtőház központi épülete (2017) (www.dkh.hu)
 20. kép: A rakodótér (2017) (www.dkh.hu)
 21. kép: A házgyár felavatása (<http://forum.index.hu/Article/viewArticle?a=137140202&t=9204653&openwith=1>)
 22. kép: A római tetőcserépgyár (BÁRSONYNÉ–CSONKA, 1987. o. n.)
 23. kép: Munka a házgyárban (BÁRSONYNÉ–CSONKA, 1987. o. n.)
 24. kép: Az egykori házgyár (https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/b/b6/Az_egykori_H%C3%A1zgy%C3%A1r%2C_Sz%C3%A9kesd%C5%B1%C5%91_sor%2C_2017_Dunakeszi.jpg)
 25. kép: Az R-23 (Gébic) leszállás közben (<http://gliders-fega.freeweb.hu/gebics.html>)
 26. kép: A Lighttech Kft. új csarnoka (Lighttech Kft. fotója)
 27. kép: A Lighttech Kft. üzemi területe madártávlatból (Lighttech Kft. fotója)

Egyházi élet 1950 után

1. kép: Delia István műhelytelepi plébános 1948-ban (Szódi Helytörténeti Alapítvány)
 2. a–b kép: A Nepomuki Szent János kápolna a robbanás után (HD [Alag], 112–113.)
 3. a–b kép: A Jézus Szíve-templom belseje az oltárkép elkészülése előtt (1958) és a Jézus Szíve-templom oltárképe (RIHGY V./173.; V./151.)
 4. a–b kép: A dunakeszi református templom 1957-ben és napjainkban (RIHGY XXX./5.)
 5. kép: 20 éves jubileumi szeretetvendégség az evangélikus gyülekezetben, 1959. szeptember (Evangélikus Templom Dunakeszi, 1939–1999, 31.)

Művelődés, közélet és sport Dunakeszin 1950 után

1. kép: Tóth Mária (RIHGY I./10.)
 2. kép: Pandur József (KFVK HGY)
 3. a kép: Strib Jolán (1939, KFVK HGY)
 3. b kép: Strib Jolán és tanítványai (1948, KFVK HGY)
 4. kép: Uray György 1977-ben (Enyedi Lajos fotója)
 5. kép: Körmendy Lajos (RIHGY V./60.)
 6. kép: Lakótelepi építkezések 1977-ben. (Enyedi Lajos fotója)
 7. kép: Kőrösi Csoma Sándor emlékműve (<http://www.dkvk.hu/index.php?page=szobrok&idje=16>)
 8. kép: A Dunakeszi Fazekas Mihály Német Nyelvoktató Nemzetiségi Általános Iskola (www.dunakeszipost.hu, a letöltés ideje: 2017. június 3.)
 9. kép: Lukin László (<http://www.lukinbaja.hu/history.htm>)
 10. kép: Lakatos Gabriella (<http://www.momus.hu/gallery.php?kwid=428>)
 11. kép: Az Erkel kórus, vezényel Szakáll László (KFVK HGY)
 12. kép: A Dunakeszi Művészeti Napok emblémája (http://www.dkvk.hu/feltoltkepek/dmn_logo.jpg)
 13. kép: Szakáll Lászlóné (KFVK HGY)

14. kép: Hirschberg Attila a Kikötőerőd makettjével (<http://www.oroksegnapok.hu/helyszinek/1780>)
15. kép: Szabadtéri színpad a Petőfi Sándor Kultúrház udvarán az 1950-es években (RIHGY I./279.)
16. kép: Az Erkel kórus 1960-ban (RIHGY I./258b)
17. kép: A Dunakeszi Kertbarátok Köre augusztus 20-ai kiállítása a Kőrösi Csoma Sándor Általános Iskola épületében 1983-ban (RIHGY XIII./102.)
18. kép: A gyártelepi 3. számú Általános Iskola fiú és lány nyolcadikosai osztályfőnökeikkel az 1955/56-os tanévben (RIHGY V./96.)
19. kép: Vasutas SE tornászai (RIHGY V./266.)
20. kép: Tornaünnepély a Vasutas SE sportpályáján (RIHGY IV./238.)
21. kép: A Dunakeszi Kinizsi Futsal Klub sikere 2013-ban. Szijjártó Péter és Fehér Zsolt a kupával. (VETÉSI Imre: *Sporttörténelmet írt a Kinicsi Futsal csapata*. In: *Dunakeszi Polgár*, 14. [2013] 6. sz. 22.)
22. kép: Dunakeszi repülőtér (KFVK HGY)

MUTATÓ

- ? Tivadar, dunakeszi lakatos 270
?th József, dunakeszi lakatos 270
Á. Lengyel János, dunakeszi képviselő-
testületi tag (1948) 42, 64–65, 128, 135
A. Lengyel János, id., dunakeszi gazdálkodó,
képviselő 113–114, 116, 119
A. Lengyel János, dunakeszi templomatyja
(1935) 194
A. Lengyel János, ifj., földműves gazda,
tanácsstag 123, 135, 480, 484
A. Szabó István, dunakeszi esküdt (1913)
107
A(Isó) Száraz István, dunakeszi esküdt
(1921) 113
A. Száraz János, dunakeszi földbirtokos 53
A. Száraz József, dunakeszi földbirtokos 52
A. Tóth Pál, dunakeszi földbirtokos 54
A. Veres József, dunakeszi képviselő,
közgyám (1910, 1913) 105, 107
A. Veres József, földbirtokos, Dunakeszi
Község Tanácsának tagja (1956) 53,
311, 480
Abony (Pest megye) 270
Ábrahám Ambrus 548
Ábri Ferenc, dunakeszi önkormányzati
képviselő, MSZP (2010–2014) 422, 433,
435–436
Aburdán Gyuláné, Dunakeszi Városi Ta-
nácsának tagja (1980) 360
Acsa (Pest megye) 37, 554
Ádám László, Dunakeszi Városi Tanácsának
tagja (1985), SZDSZ-es önkormányzati
képviselő (1990) 364, 376
Ádám Mihály, dr., Pest megyei vb-titkár
(1963–1970) 336
Ádler György, Pick Oszkárné édesapja 101
Adler Szeréna, Hirsch Miklósné édes-
anyja 100
Adorján Gábor, dunakeszi önkormányzati
képviselő, MSZP (1998) 395, 397
Adriai-tenger 158
Afrika (kontinens) 167
Agárdi György, dunakeszi evangélikus
kántor (1935. IX.–1940. VIII. 31.) 215
Aggházy Tibor (1880–1956), építészmér-
nök, MÁV-felügyelő 202
Agócs Erzsébet, alagi lakos, Kovács József
felesége 98
Agócs István, alagi gazdasági cseléd, a
Termelési Bizottság elnöke, Dunakeszi
Község Tanácsának tagja (1950) 83, 96,
98, 301
Agócs István, ifj., alagi gazdasági cseléd 98
Agócs Mária, alagi lakos, Garamvölgyi
József felesége 98
Agócs Mátyás, dunakeszi földbirtokos 53
Ágoston András 12–14, 20, 34, 36–40,
64, 80, 133, 146–148, 150, 197, 208, 210,
238–240, 244, 285
Ágoston Ilona, alagi lakos, Kovács Ferenc
felesége 98
Ágotai Sándor, okleveles gépészmérnök 503
Aiszkhülosz (Kr.e. 525–456), görög tra-
gédiaköltő 632
Albee, Edward (1928–2016), amerikai
drámaíró, színházi rendező 634
Albert Mihály, téveszelnök 494
Alexy János, alagi lakos 21
Alföld (tájegység, HU) 36
Alföldi Géznáné, dunakeszi tanár 629
Almási Jenő, műhelytelepi asztalos 269
Almássy Imre, gróf, az „Oceán” konzervgyá-
r elnöke 168
Almásy Magdolna, dunakeszi önkormány-
zati képviselő, MSZP (1994) 388
Alvinc → Vințu de Jos
Amerikai Egyesült Államok 167, 173, 175,
179, 180, 275–276, 278
Amiharov, P. I., a dunakeszi konzervgyár
tisztviselője 502
Amsterdam (NL) 154
Amszterdam → Amsterdam
Andornak → Andornaktálya
Andornaktálya (Heves megye) 272
Andrási Gyula, a Magyarság Levente
Egyesület jegyzője és könyvtárosa 227
Andrássy Gyula, a Dunakeszi Magyarság
SE tagja 294
Andrássy Gyula, dunakeszi lakatos 271
Anglia → Egyesült Királyság
Anisz Samu, Kolozs Mórné édesapja 101
Anker Józsefné sz. Kasser Sára, dunakeszi
zsidó lakos 100
Antal A. József, dunakeszi képviselő-tes-
tületi tagjelölt (1945) 42, 128
Antal A. József, főműhelyi szobrászmű-
vész 203

Antal Eszter, alagi lakos, Németh Ferenc felesége 98
Antal János, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója, levente birkózó 225, 660–661
Antal János, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 340, 345, 354, 360–361, 365
Antal József, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Antall József (1932–1993), politikus, Magyarország miniszterelnöke 379
Apács Julianna, Kelecsényi Ferenc édesanyja 268
Apátfalva (Csongrád megye) 269
Apor Péter, dunakeszi önkormányzati képviselő, Fidesz (1990–1998) 376, 386–387, 396
Appert, Nicolas (1749–1841) 153
Apponyi Albert, gr., Dunakeszi díszpolgára (1921) 113–114, 232, 449
Apponyi Antal, gróf, az Alagi Tennis Egylet vezetője 283
Aquino Rivera Amoros, Tomas de (1956–), a Dunakeszi Kinizsi Futsal Klub szövetségi kapitánya 673
Arad (RO) 22, 154
Arany Ilona, alagi lakos, Székely Rezső felesége 34
Arany Sándor, dunakeszi képviselő (1910) 105
Arató András, Pest megyei párttitkár 347, 354, 365
Árky Zoltán, cserkészvezető 237
Árpási Zoltán, dr., megyei KISZ-titkár 354
Árvai Józsefné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Ásvány Ernő, dr., kórházparancsnok 77
Asztalos Armand Csaba, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP–SZDSZ (2002–2010) 406, 413–415
Asztalos Ferenc, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Asztalos István, dunakeszi földbirtokos, esküdt 53, 119
Asztalos Istvánné, dunakeszi földbirtokos 52, 114
Asztalos József, dunakeszi földbirtokos, képviselő-testületi tag (1948, 1950), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950,

1954, 1958) 42, 51, 52, 64–65, 128, 300, 307–308, 311–312, 317
Asztalos József, képviselő-testületi tag (1950) 300, 312
Asztalos Józsefné, dunakeszi földbirtokos 53
Asztalos Mihály, dunakeszi földbirtokos 50, 53
Asztalos Mihályné, dunakeszi lakos 43
Atlanti-óceán 158
Auschwitz → Oświęcim
Auschwitz-Birkenau (koncentrációs tábor) → Oświęcim
Ausztrália 278
Ausztria 77, 156, 167, 174, 510
B. László János, dunakeszi világháborús hősi halott 102
B. László Mihály, dunakeszi földbirtokos 54, 482
B. Lengyel István, dunakeszi földbirtokos 53
B. Száraz György, ifj., dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945), képviselő-testületi tag (1948) 42, 64, 128, 482
B. Száraz György, dunakeszi községi pénztáros 125, 132–133
B. Száraz István, dunakeszi szikvízüzem-tulajdonos 57
B. Száraz István, dunakeszi pénztárnok 194
B. Száraz István, ifj., dunakeszi bíró (1909–1914) 105, 107, 123, 126
B. Száraz István, ifj., dunakeszi törvénybíró (1945) 129, 132–134, 482
B. Száraz István, Sörös, dunakeszi esküdt (1921) 113–114
B. Száraz István, dunakeszi világháborús hősi halott 102
B. Száraz János, dunakeszi községi pénztáros 114, 119, 123
B. Száraz János, a Dunakeszi Levente Egyesület pénztárnoka (1935) 221
B. Száraz József, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 128
B./V. László Mihály, dunakeszi földbirtokos 52
Baán László 374–375
Babolcsay György (1921–1976), válogatott labdarúgó 657
Bábosik Dóra, dr., Dunakeszi aljegyzője (2012–) 424, 448
Babrujszk (BY) 101
Bácsalmási Lajos, alagi zsidó lakos 31

Baden-Powell, Robert (1857–1941), brit tábornok, a cserkészmozgalom megalapítója 231, 234
Baden-Baden (D) 275–276
Bag (Pest megye) 268–269
Bagi Jánosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 334, 340, 346
Bágyon Károly, a Váci Cement-Mézmű Bányauzem művezetője 354
Baiser Tibor, ADtranz Dunakeszi VSE atlétája 670
Bajerlo János, alagi napszámos 270
Bajnok Géza (1887–1963), dunakeszi kántortanító, iskolaigazgató 62, 110, 113–114, 188–189, 194, 221, 284, 593
Bakács Ferenc, Bakács Károly édesapja 268, 279
Bakács Károly, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 334, 339, 340, 345
Bakács Károly, lakatos, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület számvizsgáló póttag 268
Bakai/y József, alagi gazdasági cseléd, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 96, 301
Bakáts Károly, a Dunakeszi Magyarság SE szakosztályvezetője 292, 330
Baki László, dunakeszi lakos 468
Bakk Sándor, dunakeszi lakatos 268
Bakó Károly, a MÁV Járműjavító Vállalat igazgatója (1957–1982) 529–530, 532, 536
Bakony (hegység) 462
Bakos Géza, az Alagi SC tagja 280
Bakos Istvánné, dunakeszi gazdálkodó 480
Bakos József, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Bakos Sándor, alagi iskolaigazgató, az Alagi Levente Egyesület ifjúsági oktatója 66, 76–78, 220
Balajcza Tibor, az ADtranz Dunakeszi VSE labdarúgó szakosztályának vezetője 669
Balassagyarmat (Nógrád megye) 255, 269, 293, 455
Balaton (tó) 535
Balatonfenyves (Somogy megye) 526
Balatonlelle (Somogy megye) 535
Balatonkenese (Veszprém megye) 236
Balatonszemes (Somogy megye) 513
Balatonújlak (Somogy megye) 270

Balázs Béla (1884–1949), író, költő, színművész, filmrendező 632
Balázs Gábor 72–73
Balázs István, dunakeszi mázoló 269
Balázs Tibor 67
Bálint István, dunakeszi földbirtokos 53
Bálint Sándor 34–35
Balkán (félsziget) 168
Balla István, dunakeszi–alagi református lelkész (1953–1965) 214, 605, 613
Balla Istvánné (sz. Farkas Anna), Balla István felesége, tanárnő 613
Balla Kálmán, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 135
Ballhausen, Hanno 153
Balog Margit, alagi lakos 80
Balogh Andrea 273
Balogh Ferenc, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP–SZDSZ (2002–2010) 406–407, 414, 417
Balogh Ferenc, főtí lelkész (1913–1942) 211–212
Balogh György, építészvezető 202
Balogh Gyula, a Magyar Lovaregylet Levente Egyesületének főoktatója 220
Balogh Gyula, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Balogh Gyula, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Balogh János, alagi lóidomár 74, 87
Balogh Júlia 259
Balogh József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Balogh L. Csaba, az MDF jelöltje 1992-ben a 14. sz. egyéni választókerületben 381
Balogh László, járási párttitkár, a Pest Megyei Tanács elnöke (1985–1990) 333, 336, 354
Balogh Róza, alagi lakos, Bohács Mihály felesége 98
Balogné Bitter Zsuzsanna, független jelölt a Dunakeszi 8. sz. választókerületben (2009) 417
Bán Ferenc, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 128
Bán György, dunakeszi földigénylő (1945) 50
Bán Jánosné, dunakeszi földbirtokos 54, 479
Bán Jánosné, özv., dunakeszi földbirtokos 50, 53
Bán József, dunakeszi lakos 468

- Bán Mihály, FKGP-MDF-es önkormányzati képviselő (1990) 376, 380
- Bán Mihály, földbirtokos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328, 480
- Bán Mihály, földműves gazda, tanácsstag 48, 53
- Bán Mihály, ifj., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
- Banatsko Arandelovo (Oroszlámos, SRB) 269
- Bangha Béla (1880–1940), jezsuita szerzetes, hitszónok 18, 195–196, 207, 258
- Bánhegyesi Károly, alagi gazdasági cseléd 98
- Bánhegyi Istvánné, a Dunakeszin játszott *Ocskay brigadéros* szereplője 258
- Bánhidi Károly* 663
- Bánk (Nógrád megye) 236
- Bánkuti Miklós, r. százados 323
- Banky Jenő, a Váci járás főjegyzője 49
- Bánszky/i Pál, alagi gazdasági cseléd, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 96, 98, 301
- Bányai István, SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990) 376–378
- Banyár János, dunakeszi lakatos 269
- Banyár József, dunakeszi lakatos 270
- Banyár Pál, Besenyői József édesapja 268
- Bányász Hédi* 339
- Barabás Géza, járműjavítói munkás, a Forradalmi Munkástanács vezetője (1956) 453
- Barabás Györgyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 328, 334, 340, 345
- Barabás Gyula, dunakeszi MÁV Főműhely művezető helyettes, segédkönyvtáros 252, 267
- Barabás Sándor, műhelytelepi segéd tiszt 272
- Baranyai Antal, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
- Baranyai Sándor, dunakeszi földbirtokos 52
- Barát Endre, országgyűlési képviselő, Váci járási párttitkár 347, 354
- Barbier, Jean-Paul* 153
- Barcs (Somogy megye) 238
- Bardócz Béla, dr., az alagi Nemzeti Bizottság elnöke 68, 78
- Bardócz Béláné, dr., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
- Bárdos Lajos (1899–1986), zeneszerző, karnagy, zenetudós 625
- Barinkai Oszkárné, megyei titkár 354
- Barna Ferenc, alagi gazdasági cseléd 96
- Barna Judit, dr., SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990) 376, 386
- Baron Cecília, Deutsch Béla édesanyja 100
- Baross Gábor (1848–1892), gazdaság- és közlekedéspolitikus 231
- Barsi István, dunakeszi földigénylő (1945) 51
- Bársony Zoltán, alagi lakos 36
- Bársony Zoltánné* 358, 362–364, 371, 499
- Bartina Péter, ADtranz Dunakeszi VSE asztaltenisz szakosztályának vezetője 673
- Bartos László, a Magyarország Levente Egyesület választmányi tagja 228
- Bartos Péter, főműhelyi lakatos, a Magyarország Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa (1941) 202, 227, 258
- Bartosekné Tusa Anna, alagi népmozgalmi tisztviselő 68, 78
- Bátai Elemér, műhelytelepi asztalos 269
- Batári Imréné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
- Bátaszék (Tolna megye) 270
- Batiz Imréné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
- Bátonyterenyé (Nógrád megye) 237, 270
- Battai Erzs, Lévai Béla édesanyja 268
- Batthyány Elemér (1846–1932), gróf, a Magyar Lovaregylet elnöke (1891–1907) 277
- Batyik József, dunakeszi képviselő-testületi póttag (1924) 114
- Bauer Istvánné, Dunakeszi községi szülésznője (1954) 310
- Bauer Márton, a Dunakeszi Közüzemeltetési Kft. ny. munkatársa, önkormányzati képviselő, SZDSZ-Fidesz (1990–1994), FKGP (1998–2002), Dunakeszi Lokálpatrióta Kör (2002–2010) 376, 397, 406, 414–415, 426
- Bauer Márton, ifj. 382
- Bautzen (D) 524, 538
- Bayer Emil, dr. (1890–1948), alagi községi orvos 22, 66, 76, 78, 283
- Bazin → Pezínok
- Bazsanth Mária, dunakeszi postamester (1893–1935) 12

Bazsik Erzsébet, alagi lakos, Kalina József felesége 98
Bazsik Sándor, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Beáki László 511
Beckett, Samuel Barclay (1906–1989), író költő, próza- és drámaíró 632
Bécs → Wien
Becsey Antal, budapesti okleveles gépészmérnök 25
Bedő (Braier) Lajos, alagi zsidó lakos 36
Beer Miklós (1943–), váci püspök (2003–) 608
Beeson János, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206
Békécsaba (Békés megye) 173
Békési Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Béki András, az Alagi Diák Sakk Klub versenyzője 674
Béki Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Béki János, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Béki Lajos, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Béky László, dr., gödi katolikus pap, hitoktató Dunakeszin 197
Béldi Ákos, Kolozs megyei főispán 252
Belgium 167
Bellók Gábor, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Bellók János, ifj., dunakeszi képviselő (1913, 1921) 107, 113
Bellók Kálmán, dunakeszi képviselő 127
Bellók Lajos, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Bellók Mihályné, özv., sírásó 459, 467
Belső László, dr., dunakeszi szakorvosi rendelő önkormányzati biztosa (1999) 398, 448
Bence Józsefné, dunakeszi lakos 135
Bence Mihály, irodai segédtsízt, a Magyarország Levente Egyesület pótszámvizsgálója 228
Bencze Gyula, Bencze Mihály édesapja 268
Bencze Istvánné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 334, 340, 346, 359

Bencze Mihály, s. ellenőr, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület számvizsgáló 268
Bencs József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954, 1958) 300, 308, 317
Bencsik Péter 179
Bende László, a Magyarország Levente Egyesület választmányi tagja 228
Benedek Ferencné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Benkócs Dezső, dunakeszi képviselőtestületi tagjelölt (1945) 42, 127
Benkő Tamás, a dunakeszi 7. sz. választókerület önkormányzati képviselő-jelöltje, Fidesz-MPSZ (2013), képviselő (2014–) 425, 433, 437
Benkő Zsuzsanna 209–210
Bényi Sándor, ifj., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Benyó Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Benyovszky Lajos (1952–), Székelykeresztúr polgármestere (1992–2008), Dunakeszi díszpolgára (2000) 394, 449
Beökényi Antal, dunakeszi mérnök 271
Beökényi Antalné, háztartásbeli 271
Beöthy Kálmán, igazgató 148, 202
Berán László, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 340
Berecz József, alagi harangozó, az Alagi Földigénylő Bizottság elnöke 73, 76, 98
Bereczky Sándor, versíró 259
Bereczky Sándor 240, 246, 249, 252, 255
Beremend (Baranya megye) 270
Berény (Bakofen) Róbert (1887–1953), festő, grafikus 161–162
Béres Ernő, a Dunakeszi Magyarország SE középtávfutója 293–294
Béres Mihály, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967) 328, 334
Bereznai Oszkár 20
Bergen-Belsen (koncentrációs tábor, D) 101
Bergendi Lajos, műhelytelepi lakos 39
Berger Katalin, alagi lakos, Fleischer Vilmos édesanyja 33
Berger Mór, az „Oceán” konzervgyár részvényese 157, 161
Bergman, Ingmar (1918–2007), svéd filmrendező 634
Berkovits György 634
Bermondsey (GB) 153

- Bern (CH) 526
- Bernát Kristóf, a dunakeszi 7. sz. választó-
körzet önkormányzati képviselő-jelöltje,
Jobbik (2013) 425
- Berszki Imre, dunakeszi káplán (1936–1938)
217
- Bertók László 539–540*
- Besenyei Gábor, dunakeszi rendfőkapitány
(1996. XI. 1.–2004) 390, 399–400, 408, 449
- Besenyői József, lakatos, a Dunakeszi
Vasutas Dal- és Önképző Egyesület vá-
lasztmányi tagja 268
- Besseneyi Ferenc (1906–1979), MÁV-
villanyszerelő műszerész, cserkésztsízt
236–237
- Besze András, Dunakeszi Városi Tanácsának
tagja (1985) 364
- Besztercei Ferenc, tizedes 456
- Bettenbuch Julianna, alagi lakos, ifj. Pálfi
István felesége 96
- Bettenbuch Miklós, alagi gazdasági cse-
léd 96
- Bezuk István, magyar állami lótenyésztési
felügyelő 87
- Bihari Félix, a Váci Járás II. számú Dunakeszi
Igazoló Bizottságának tagja, dunakeszi
képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42,
62, 127–128, 133
- Bihari Félixné, dunakeszi tisztviselő 63
- Bihari László, ifj., 1948-ban hazatért alagi
hadifogoly 86
- Bilinszky Ferenc, a roma nemzetiségi
önkormányzat vezetője (2014–) 436
- Binder István, alagi lakos 89
- Bíró Attila, dr., a Dunakeszi Járási Hivatal
vezetője (2013–2017) 425, 437
- Bíró Elemér, dr., dunakeszi képviselő-
testületi tag (1948) 64, 135
- Bíró Gyula, a megyei tanács vb-jének
osztályvezetője 356
- Bíró Norbert, ADtranz Dunakeszi VSE
atlétája 671
- Bisztrai Tibor László, dunakeszi önkor-
mányzati képviselő, Fidesz–KDNP (2006)
414, 605
- Bisztrán Sándor, Dunakeszi Község Taná-
csának tagja (1954) 308
- Bitter Antal, Dunakeszi Nagyközség Taná-
csának tagja (1971, 1973), Városi Taná-
csának tagja (1980, 1985), a HNF városi
bizottságának elnöke 320, 340, 346, 360,
365, 367, 378
- Bitter János, '56-os elítélt 382
- Bixad (Sepsibüksád, RO) 237
- Blahó Ede, hites könyvvizsgáló 503
- Blaskó Ferenc, id., dunakeszi földbirtokos
50–52
- Blaskó Ferenc, ifj., földbirtokos, Dunakeszi
Község Tanácsának tagja (1950, 1954,
1958) 53, 300, 308, 317
- Blaskó Imre, dunakeszi képviselő 123
- Blaskó István, dunakeszi földbirtokos,
képviselő 53, 123, 133
- Blaskó István, országgyűlési képviselő
47, 130
- Blaskó Istvánné, Dunakeszi Község Taná-
csának tagja (1962) 328
- Blaskó Károly, dunakeszi törvénybíró
105, 107, 110
- Blaskó Lajos, a Dunakeszi Magyarság SE
kerékpárosa 292
- Blaskó Lajos, dunakeszi világháborús
hősi halott 102
- Blaskó Lajos, földbirtokos, Dunakeszi
Község Tanácsának tagja (1950, 1954,
1958, 1967), Nagyközség Tanácsának
tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának
tagja (1980) 54, 300, 307–308, 317, 334,
339, 345, 360
- Blaskó Mihály, dunakeszi földigénylő
(1945) 50
- Blaskó Tibor, a Dunakeszi Vasutas SE
sportolója 664
- Blaskó Vince, dunakeszi képviselő (1910)
105
- Blaskovits Károly, alagi zsoké, volt hadi-
fogoly 66, 86
- Blatniczky Pál, evangélikus esperes 215
- Blau Albert, az Alagi SC tagja 279
- Blau Albert, dunakeszi zsidó lakos 100
- Blau Bernát, Blau Albert édesapja 101
- Blau Ernő, az Alagi SC tagja 279
- Blau Márton 221
- Blauhorn (Balázs) Jenő, dunakeszi vég-
rehajtó 63, 123, 129
- Blázi Lajos, id., dunakeszi evangélikus
lelkész (1950–1957) 605
- Bleischer Vilmos, Dunakeszi Község Ta-
nácsának tagja (1950) 301
- Blum Teréz, Weisz Elza édesanyja 503

Bobják István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Bochdán Józsefné, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Boczkó Kálmán, az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja 220
Bocsák István Károlyné, dunakeszi önkormányzati képviselő, Fidesz–KDNP (2006–) 414–415, 422–423, 435
Boda Tibor, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958, 1962, 1967) 308, 317–318, 328, 334
Bodacz Péter 532
Bodnár András, dunakeszi képviselő 123
Bodó Éva, Fidesz-tag 374
Bodó László, dr. 229–230
Bodrogi János, dunakeszi üveges mester 606
Bodrogi Jánosné Fehér Magdolna 238
Boer Lajos, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Bogádsi György, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Bognár József, az alagi SZDP alelnöke 67
Bognár László, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 359, 364
Bogyó László, a Dunakeszi Tenisz Klub alapítója és vezetője 675
Bohács Mihály, alagi gazdasági cseléd, a Termelési Bizottság tagja 83, 96, 98
Bohácsi Ferenc, alagi lakos 66–69, 72
Bohunka Lajos, dunakeszi jegyző (1920–1940) 105, 107–109, 111–115, 119–122, 124, 126, 160, 194, 216, 221, 285
Bojsza György, dunakeszi földbirtokos, képviselő 54, 123
Bóka Józsefné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Bokody József 231
Bolák Gyula, alagi cipész 270
Boldog Lajos, író 227
Bolgár Dániel, történész 483
Bolla Árpád, dunakeszi evangélikus lelkész (1966–1980) 605–606
Bolváriné Ghyczy Katalin 239
Bondor József, építésügyi miniszter 551
Borbás Erzsébet, Greschl Jenő édesanyja 267
Borbás József, dunakeszi földigénylő (1945) 50

Borbély Emma, dunakeszi önkormányzati képviselő, Dunakeszi Városvédő és Város-
szépitő Egyesülete (1994) 388
Borbély Erzsébet, alagi lakos, Berecz
József felesége 98
Borné Boza Brigitta, Dunakeszi Városi
Tanácsának tagja (1980) 360
Boronkay Péter 381
Boros Gábor, dunakeszi rendőr őrmester
(1960) 320
Boros István, alagi egyházközségi képv-
iselőtestületi tag (1930), a templomépítő
bizottság tagja (1932) 204–206
Boros István, az alagi SZDP vezetőségi
tagja 67
Boros István, ifj., az Alagi Levente Egyesület
választmányi tagja 220
Boros József, földbirtokos, Dunakeszi
Község Tanácsának tagja (1967) 334
Borosi Vass József, MÁV-mérnök, a Ma-
gyarság Cserkészcsapat parancsnoka
(1936–1938) 232
Borotvás Istvánné, Dunakeszi Városi
Tanácsának tagja (1980) 359
Borovszky Samu 154
Borsodi Lenke, Dunakeszi Nagyközség
Tanácsának tagja (1971, 1973) 340, 345
Borsos János, a Dunakeszi Vasutas SE
kézilabda szakosztályának vezetője 660
Borsos János, dunakeszi képviselő-testületi
póttag (1924) 114
Borsos Miklós (1906–1990), szobrász,
éremművész, grafikus 626
Borszéki Péter, dr. 387, 413, 423
Boston (USA) 539
Botka Gábor János, dunakeszi önkormány-
zati képviselő, Fidesz–KDNP (2010) 422
Botos András, cserépgyári műszerész 557
Botos Nándor, Dunakeszi Község Taná-
csának tagja (1958) 317
Bottka Lajos, Dunakeszi Városi Tanácsának
tagja (1985) 364
Bottyán Tibor, dunakeszi önkormányzati
képviseelő, Fidesz–KDNP (2006) 414
Bozsikné Vadai Anna 179–180
Bőczy Rezső, dunakeszi szíjgyártó 270
Böde József, alagi egyházközségi képv-
iselőtestületi póttag (1930) 206
Bódi András, Dunakeszi Városi Tanácsának
tagja (1980) 360
Bódi József, vezérigazgató 567

Bödök Gyula, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 334, 339, 345
Bölcskei Géza, alagi református lelkész-helyettes (1943–1945) 67–68, 78, 80, 214
Bölcskei Gusztáv (1852–), református teológus, püspök 214
Börzsöny (hegység) 536
Börzsönyi Károlyné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 340, 345–346, 354
Börzsönyi Nándor, alagi hentesmester 70
Bözödi Pál, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Braham, Randolph L. 35
Brandt Ferenc, Brandt Jenő édesapja 268
Brandt Jenő, főművezető, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület választmányi tagja 135, 268
Braşov (Brassó, RO) 214
Brassó → Braşov
Bratislava (Pozsony, SK) 155, 254, 539
Braumann Elvira, Brüll Tibor és Chiba Miklósné édesanyja 100
Brazsina Anna, Horváth István édesanyja 267
Breicha János, dunakeszi gyógyszerész és virilis képviselő (1910, 1921) 105, 113–114
Breitner József, alagi képviselő-testületi esküdt, az alagi SZDP vezetőségi tagja 67–68
Bréma → Bremen
Bremen (D) 53
Brestyánszky József, irodai óraberés (dunakeszi MÁV Főműhely) 266
Breza Pál 254
Brezina Bennó, műépítész, építőmester (1862–1932?) 12
Brinszkyné Hidas Zsuzsanna 578, 580
Brodesser János, az „Oceán” konzervgyár részvényese 159
Bródy Sándor (1863–1924), író, drámaíró, publicista 630
Brosszmann Aladár, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Bruck (Bruck an der Leitha, A?) 101
Brucsek Ferenc, Kónyi Jánosnak, a dunakeszi malom bérlőjének sógora 46
Bruznyai József, dr. (1922–), dunakeszi plébános, Dunakeszi díszpolgára (2000) 217, 449, 603, 607

Brüll Tibor, dunakeszi zsidó lakos 100
Brüll Vilmos, Chiba Miklósné édesapja 101
Bucea (Királyhágó, RO) 237
Buchard Tibor, műszerésztanonc 79
Bucureşti (Bukarest, RO) 269
Bucskó István, alagi egyházközségi képviselőtestületi póttag (1930) 204–206
Budai András, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Budai András, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 311, 328, 330, 334, 339, 345
Budai János, a Magyarország Levente Egyesület választmányi tagja 228, 238
Budai József, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Budai László, dunakeszi lakos, önkormányzati képviselő, MSZP (1994–1998) 34, 36, 38–40, 43, 64, 133, 388
Budai Mihály, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Budai Mihály, dunakeszi adóügyi jegyző 41, 63, 127, 129–131, 133
Budainé Kelemen Erzsébet, a Pest megyei 5. sz. választókerület országgyűlési képviselőjelöltje, JESZ (2014) 432
Budapest 19–20, 22–23, 28, 30, 34, 36–37, 39–40, 42–45, 58, 70, 72, 77, 83, 87, 100, 120, 123, 129, 146, 155, 159–160, 162–163, 177, 225, 234, 254, 260, 265, 268–272, 293, 299, 315, 333, 341, 353, 373, 382, 390, 402, 452, 456, 459–460, 462, 497, 503, 515, 518, 525, 527, 539, 542, 549–552, 554, 556, 584, 606, 619, 631, 639, 642, 661, 670
Albert utca (XI. ker.) 561
Álföldi utca (VIII. ker.) 154
Álmos utca (XIX. ker.) 268
Andrássy utca (VI. ker.) 271
BAH-csomópont 229
Baross tér (VIII. ker.) 503
Baross utca (XVI. ker.) 268
Békásmegyér (III. ker.) 556
Bocskay utca (XV. ker.) 269
Botond utca (XIX. ker.) 271
Buda (ma Budapest része) 66, 70, 89, 229
Budafok (XXII. ker.) 551
Budaörsi út (XI. ker.) 229
Bulcsú utca (XIII. ker.) 271

Cinkota (XVI. ker.) 37
Corvin krt. (XIX. ker.) 269, 271
Corvin köz (VIII. ker.) 460
Csepel (XXI. ker.) 37
Dembinszky utca (XV. ker.) 552
Eötvös utca (VI. ker.) 271
Eötvös utca (XV. ker.) 269
Farkas erdő (IV. ker.) 552
Ferenciek tere (V. ker.) 267
Földváry utca (IX. ker.) 506–507
Frangepán utca (XIII. ker.) 174
Gróf Tisza István utca (V. ker.) →
József Attila utca (V. ker.)
Halom utca (X. ker.) 269
Horthy Miklós híd → Petőfi híd
Hungária út (XIX. ker.) 269
Illés utca (VIII. ker.) 269, 271
Ilosvai utca (XIV. ker.) 503
Istvántelek (IV. ker.) 249
József Attila utca (V. ker.) 157
Juranicstelep → Stróbl Alajos utca
Kálmán krt. → Könyves Kálmán krt.
Káposztásmegyér (IV. ker.) 163,
274, 556
Kerepesi út (X., XVI. ker.) 255, 268
Kincsem Park (X. ker.) 276
Kinizsi utca (XV. ker.) 269
Kispest (XIX. ker.) 267, 269, 271
Klauzál tér (VII. ker.) 462
Kolozsvári utca (X. ker.) 160
Korvin krt. → Corvin krt.
Kossuth tér (V. ker.) 255, 460
Kozma utca (X. ker.) 461
Könyves Kálmán krt. (X. ker.) 269
Kresz Géza utca (XIII. ker.) 503
Losonczi utca (XVII. ker.) 269
Lőrincz utca (IV. ker.) 269
Lövölde tér (VI. ker.) 154
Major utca (XI. ker.) 561
Margit-sziget 192, 255
Máriássy utca (IX. ker.) 155
Megyeri híd (IV. ker, Szentendrei-
sziget, Budakalász) 401, 418–419
Molnár utca (V. ker.) 272
Murányi utca (VII. ker.) 272
Óceán-árok (IV. ker.) 541
Óceánárok utca (IV. ker.) 163
Pannónia utca (XIII. ker.) 503
Páva utca (IX. ker.) 100

Pest (ma Budapest része) 38, 126,
142–143, 274–275, 464, 613–614,
622, 634
Pestszenterzsébet (XX. ker.) 37
Pestszentimre (XVIII. ker.) 37
Pestszentlőrinc (XVIII. ker.) 37
Peterdy utca (VII. ker.) 269
Péterfy Sándor utca (VII. ker.) 460
Petőfi híd 229
Podmaniczky utca (VI. ker.) 272
Pongrácz utca (X. ker.) 272
Pozsony utca (XV. ker.) 552
Radnóti Miklós utca (XIII. ker.)
269–270
Rákoscsuba (XVII. ker.) 37, 236
Rákoskeresztúr (XVII. ker.) 37, 269
Rákosliget (XVII. ker.) 193
Rákospalota (XV. ker.) 37, 100, 123,
214–215, 225, 237, 269–270, 368,
499
Rákosszentmihály (XVI. ker.) 37, 86,
268–269, 271
Reiter Ferenc utca (XIII. ker.) 272
Romanelli utca → Illés utca
Röppentyű utca (XIII. ker.) 270
Rottenbiller utca (VI. ker.) 272
Sashalom (XVI. ker.) 268
Soroksár (XXIII. ker.) 37
Soroksári út (IX. ker.) 155
Soroksárpéteri (XXIII. ker.) 37
Stróbl Alajos utca (VIII. ker.) 272
Szabadság tér (V. ker.) 562
Szabolcs utca (XIII. ker.) 155
Szentendrei út (III. ker.) 550
Szentlászló utca (XIX. ker.) 271
Sziget utca → Radnóti Miklós utca
Szigetváry utca (V. ker.) 272
Szilas patak (IV./XV. ker.) 163, 552
Szilv utca (VI. ker.) 271
Szondi utca (VI. ker.) 269, 271
Tátra utca (IV. ker.) 269
Teréz körút (VI. ker.) 216
Thököly út (VII. ker.) 503
Toros utca (XVI. ker.) 271
Tömő utca (VIII. ker.) 269
Újpest (IV. ker.) 37, 93, 100, 120,
215, 217, 268–269, 271, 317, 368,
384, 551, 606, 660
Üllői út (VIII., IX., X., XVIII., XIX. ker.)
268, 271

- Váci út (VI., XIII., IV. ker.) 90, 160
Vágány utca (XIII. ker.) 155, 157
Városligeti fasor 561
Vasvári Pál utca (VI. ker.) 272
Vörösmarty utca (VI. ker.) 269, 271
Zalán utca (XIX. ker.) 271
- Budavári (?), a Dunakeszi Magyarság SE kapusa 289
Buják (Nógrád megye) 614
Bukarest → București
Bukovszky Sándorné, községi bíró, Dunakeszi Község Tanácsának elnöke (1950–1954) 65, 135–137, 301–302, 304–305, 308–310, 447
Bulgária 524, 564
Burger Arnold, alagi zsidó lakos 32
Burger Arnoldné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 304
Burger Lajos, alagi zsidó lakos 31
Bus Antal, független dunakeszi önkormányzati képviselő (1998), független jelölt a Dunakeszi 8. sz. választókerületben (2009) 396, 413, 417
Bükki Sándor 238
Cagányi Pál, lakatos, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület választmányi tagja 268
Cagniard de Latour, Charles (1777–1859) 152
Calvache László Francisco, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP–SZDSZ (2002) 406
Casalgrande (I), Dunakeszi testvérvárosa 386, 393–394, 318, 421, 441
Cassasola, Romano, olasz vállalkozó, a volt Petőfi Művelődési Ház tulajdonosa 404
Čata (Csata, SK) 269
Catriona, Kelly 637
Cegléd (Pest megye) 69, 293, 350, 527, 641
Cehu Silvaniei (Szilágycseh, RO) 271
Celldömölk (Vas megye) 268
Cettler Jenő, képviselőház elnök 259
Cheb (Eger, CZ) 37, 229–230
Chernel Gusztáv (1884–1964), alagi tréner, nyá. alezredes, a Magyar Lovaregylet Levente Egyesületének ügyvezető elnöke 221, 274
Chiba Miklósné sz. Brüll Magda, dunakeszi zsidó lakos 100
Chile 549
- Chinorai Károly, főművezető, a Magyarság Levente Egyesület pótszámvizsgálója, a Dunakeszi Magyarság SE vezetőségi tagja 228, 286–287
Chľaba (Helemba, SK) 270
Chorin Ferenc (1879–1964), zsidó–magyar üzletember 159
Chotek Zsófia (1868–1914), Chotkova és Wognin grófnője, Ferenc Ferdinánd, az Osztrák–Magyar Monarchia trónörökösének felesége 108
Ciucea (Csucsá, RO) 237
Clarkstown (USA) 387
Cluj Napoca (Kolozsvár, RO) 237, 244, 249
Cristuru Secuiesc (Székelykeresztúr, RO), Dunakeszi testvérvárosa 394–395, 421
Cuba, Albert, a (cseh)szlovákiai Nové Zámky (Érsekújvár) járás képviselője 354
Czagán József, id. 463
Czagány Borbála, dunakeszi tisztviselő 63
Czagány József, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Czakó István, az Alagi SE jegyzője (1912) 279
Czakó János, alagi volt hadifogoly 86
Czalbert Halassi János, dr., a Szakorvosi Rendelőintézet vezetője (1999–2007) 400, 448
Czédli István, dunakeszi lakos, katona, megsebesült 1956-ban 458, 469
Czeizliger Lajos, tábori lelkész Dunakeszin (1915–1918. I.) 197
Czére Béla, dr. 523
Czermann Mihály, ifj., Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 360–361, 365
Częstochowa (PL) 200, 265
Czibere Anikó, ADtranz Dunakeszi VSE atlétája 670
Czibulka Zoltán 571
Czinder Lajos, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Czinege József, dunakeszi világháborús hősi halott 102, 444
Czipfel Domonkos, Cagányi Pál édesapja 268
Czipfel Pál, dunakeszi autog. hegesztő 269
Czirfusz József, alagi kocsmáros, az Alagi Nemzeti Bizottság elnöke 36, 67–68, 72, 78
Czirfusz József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Czóbel Béla, alagi főjegyző 30–34, 66, 76, 78

Cs. László János, dunakeszi földbirtokos 53
Csábrági Gyula, dunakeszi kárpitos 270
Csada Ágnes, Soltai Gyula édesanyja 267
Csáder Ferenc, alagi képviselő-testületi esküdt 68
Csáder Sándor, alagi községi vezető-helyettes, a Termelési Bizottság jegyzője 68, 83
Csákány Sándor, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 318
Csákó József, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973), Dunakeszi díszpolgára (2009) 245, 450
Csáky István, gróf, építész mérnök 116
Csala László, Pest megyei egyházügyi titkár (1951–1957) 588, 597
Csallóköz → Žitný ostrov
Csánki, a Dunakeszi Magyarország SE labdarúgója 290
Csapkay Károly, edző 289
Csaplár Judit, SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990) 376
Csarni Árpádné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301, 304, 310, 313
Csata → Čata
Csatár István 162, 174
Csath Magdolna 143
Csehország 155, 524, 539, 564
Csehszlovákia (történelmi államalakulat) → Csehország, Szlovákia
Cseke Miklós, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Csekonics Gyula (1875–1975), gróf, zombolyai és janinai, sportvezető, lótenyésztő 23
Csellák Lajos, dunakeszi káplán 194
Csepainé Széll Pálma 299–300
Cser József, dunakeszi káplán (1941–1943) 217
Cserpekai István, nemzetőr 459, 468
Cseresnyés Tibor, dr., dunakeszi orvos, cserkészcsapat alapító, világháborús hősi halott 28, 105, 119, 122, 231
Cserhalmi Béla, műhelytelepi főművezető 272
Cserhádi Pál, a hernádi Március 15. Termelőszövetkezet elnöke 354
Cserkúti Ágnes 409
Csermely György, a Magyar Dalosszövetség főtitkára 250
Csernák Józsefné 179
Csernyanka, (járás, RUS) 101

Cserven Rezső, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Cservenák Mihály, dunakeszi iskolaigazgató 617
Cservenka Ferencné sz. Székely Ilona (1918–2010), az MSZMP KB tagja, Pest megyei első titkár 353, 361, 551
Csetényi Antal, főműhelyi festő- és iparművész 203
Csetényi Ferencné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Csiba József, dr. 151
Csicsátka Antal, kisvállalkozó 561
Csicsay István, dr., megyei tanácselnök-helyettes 356
Csík József, alagi róm. kat. plébános (1925/27–1945) 38–39, 67–68, 72, 204–205, 207–209, 217, 590, 595, 601
Csík Lajos, főműhelyi művezető 202
Csikor Imre, őrzetű 456
Csíkszereda → Miercurea Ciuc
Csilléry Zoltán 17
Csiszérné Palkó Rita 179–180
Csitai Mária, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Csite András 493
Csizmadia Ferenc 203, 246
Csizmadia Károly, alagi faszobrász 270
Csobai Lászlóné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Csóka Gyula, a Schkibt Kft. ügyvezetője 403
Csollák Lajos, plébános 284
Csoknyai György, Lighttech Kft. 567
Csoma Attila (1977–), helytörténész, képviselő, a VOKE József Attila Művelődési Központ igazgatója (2012–) 12, 14, 17–18, 21, 23, 25, 105, 116, 119, 123, 126, 188, 247, 277, 279, 283, 307, 342–344, 358, 370, 423, 430, 433, 442, 452–462, 467–468, 525, 526, 531, 571, 611–612, 638, 642, 651
Csoma Attiláné, a GESZ vezetője 367
Csomád (Pest megye) 37, 62, 117, 235, 425
Csomár Anna, Rátnik István édesanyja 40
Csombor István, dunakeszi földbirtokos 53
Csomós Béla, dunakeszi lakos 135
Csomós Ferenc, dunakeszi napszámos 270
Csomós Géza, dunakeszi napszámos 270
Csomós László, a Dunakeszi Magyarország SE birkózója 292
Csongor Árpád, műhelytelepi főtiszt 271

Csonka József, a Dunakeszi Kinizsi SE női kézilabdacsapatának edzője 666
Csonka Mária, ny. könyvtárigazgató 358, 362–364, 371, 412, 499, 633
Csontos Lajos (1915/16–1944), Alagon eltemetett hősi halott 40, 103
Csontos Lajos, dunakeszi asztalos 269
Csorba Elemér, dr., rákospalotai polgármester 194
Csordás Rezső, Istvántelki Főműhely főnöke 203
Csömöri Lajosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 318
Csőreg Géza, dunakeszi földigénylő (1945) 50
Csőreg János, dunakeszi földigénylő (1945) 50
Csőreg József, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Csőregh Éva 552
Csővár (Pest megye) 554
Csucsá → Ciucea
Csuta Dezső, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Csuti, a Dunakeszi Magyarország SE labdarúgója 290
D. László János, dunakeszi virilis képviselői póttag 114
D. Nagy Károly, a Dunakeszi Vasutas SE edzője 663
D. Száraz István, dunakeszi bíró (1924–1927) 126
D. Száraz János, dunakeszi földbirtokos 52, 107
D. Száraz János, ifj., dunakeszi esküdt (1913), törvénybíró 107, 113–114, 116
D. Száraz János, id., dunakeszi virilis képviselői póttag 114
D. Száraz József, dunakeszi lakos, képviselő 123, 482
Dabas (Pest megye)
Gyón 255, 269–271
Dąbrowsky, Jan, a Krakkói Egyetem tanára 264
Dachau (D) 36
Daday Zoltán, ifj., alagi kesztyűgyáros 36
Daday Zoltánné, alagi közéleti vezető 68
Dallos Gyula, világhírű műlovas, Dunakeszi díszpolgára (1996) 411, 449
Dányi Dezső 180, 184–186

Dara Lajos, alagi gazdasági cseléd 96
Dárdai Abriáni Gábor, dr., a dunakeszi konzervgyár tisztségviselője 502
Darvai Tibor 649
Darvasi Éva 330
Darvasi Pál, hadnagy 458
Daucsik Lajos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 318
Dávid István, dunakeszi lakatos 270
Day, Russ 153
Deák Jusztínia, alagi lakos, Kálmán Aladár felesége 33–34
Deák Sándorné, az egri Dohánygyár dolgozója 535
Debré, Patrice 153
Debrecen (Hajdú-Bihar megye) 72, 155, 257, 270–271, 300
Décsi Attiláné, SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990) 376
Del Medico Albaerico (?), olasz márványfaragó mester 211, 595
Dél-Alföld (tájegység) 175
Dél-Dunántúl (tájegység) 89
Delia István (1905–1971), dunakeszi káplán (1943–1955) 134, 217, 591, 592–593, 595, 598
Deme Sándor, házgyári műszaki igazgatóhelyettes 557
Demeter Adrienn 381
Demeter Domokos, a Városi Tanács műszaki osztályának vezetője 366
Demeter István, székelykeresztúri szobrászművész 395
Demszky Gábor (1952–), politikus, Budapest főpolgármestere (1990–2010) 382–383
Denke Emma, dunakeszi (alagi) lakos 31, 234
Dér Győző, dunakeszi önkormányzati képviselő, MDF-FKGP-MIÉP-MÚK (1994) 387–388
Deres István 561–562
Desits Zoltán, alagi képviselő-testületi esküdt 68
Détári Lajos, az ADtranz Dunakeszi VSE labdarúgó szakosztályának fociistája 669
Deutsch Béla, dunakeszi zsidó lakos 100
Deutsch Emil, dunakeszi zsidó lakos 100
Deutsch Vilmos, Deutsch Béla édesapja 101
Deva (Déva, RO) 155
Déva → Deva

Dézsi Jánosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Dezső Gyula, dr., rendőr őrnagy 378, 449
Diamand József, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag, jegyző (1930) 206
Dian Béla, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 318
Dian Györgyné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 364
Dian József, a járműjavító ügyvezetője (2004–2008), Dunakeszi díszpolgára (2009) 450, 531–532
Dick Géza, az Alagi SC tagja 279
Dick Károly, az Alagi SC tagja 279
Dickens, Charles (1812–1870), angol író 252
Dindoffer Károly, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Dióspusztá → Vásárosbéc
Dióssi Csaba, az Alagi Diák Sakk Klub játékosa 674
Dióssi Csaba (1969–), önkormányzati képviselő, Fidesz–KDNP (2002–), országgyűlési képviselő (2010), Dunakeszi polgármestere (2010–), a Dunakeszi Városi Polgárőrség tagja 387, 395, 397, 406–407, 414–418, 420, 422–423, 427, 429, 432–434, 439, 447, 630
Diószeg → Sládkovičovo
Diószegi Sámuel 627
Dobes Sándor, a Dunakeszi Országgyűlési tervezője 442
Dobos József, az alagi MADISZ titkára 88
Dobos Józsefné, ifj., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Dobos Pál, ifj., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Dobrovics Ágnes, dunakeszi lakos 373, 378
Dóczi István, dr., Dunakeszi jegyzője (2001–2004) 390, 397, 408, 448
Dóczi Valéria, Csontos Lajos édesanyja 40
Dohnányi Ernő, a Budapesti Zeneművészeti Főiskola tanára 254
Dóka Ferenc, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 661
Domenichino (Domenico Zampieri) (1581–1641), barokk festő 209
Domokos Mihály, dr., Dunakeszi díszpolgára (2006) 450
Domoszlai Gábor, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1956) 311

Domoszlai Gábor, id., híradó-technikus 455
Domoszlai Gáborné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 334, 340
Don (folyó, RUS) 36
Donácsi Johanna, ifj. Then Lajos édesanyja 267
Donbass → Donyec-medence
Donkin, Bryan (1768–1855) 153
Donyec-medence (közigazgatási és történelmi régió, RUS és UA) 86
Dorog (Komárom-Esztergom megye) 270
Dorozsmai József, dunakeszi képviselőtestületi tagjelölt (1945), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 42, 128, 318, 328, 334, 340
Dosztojevszkij, Fjodor Mihajlovics (1821–1881), orosz író 252
Döbör Ferenc, SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990) 376
Dögei Imre (1912–1964), politikus, földművelésügyi miniszter 472
Dömötör Zoltán, dunakeszi tanuló 625
Dredán Mária, alagi lakos, Gyurkovszki János felesége 96
Dredán Mária, alagi lakos, Sloszárík András felesége 98
Dreher Jenő (1872–1949) 273
Drippy Kiss Géza 274
Droppa László, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Drumár László, dunakeszi kántortanító (1940) 196
Dubai Sándor, dunakeszi lakatos 269
Dubai Sándorné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1958) 317
Duchzel Mária 462
Dudás Fanny, a Dunakeszi Tenisz Klub játékosa 675
Dudás István, dunakeszi földbirtokos 53
Dukay Sándor, alagi gazdasági cseléd 96
Dukai Sándorné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Duló Károly 613–614
Duna (folyó) 37, 49, 59, 143, 145, 177, 195, 234, 244, 279, 338, 380, 390–391, 404, 439, 442–445, 461, 497, 559, 623, 655, 674
Dunabogdány (Pest megye) 236
Dunabökény → Mladenovo

Dunaföldvár (Tolna megye) 566
Dunaharaszti (Pest megye) 37
Dunakanyar 341
Dunakeszi (Pest megye) 11–19, 22–23, 26, 28–30, 35–45, 47–52, 55–59, 61–63, 65, 76, 91–94, 100–101, 105–107, 109–110, 112–113, 116–127, 129–132, 134–137, 139, 141–149, 152, 159, 162–163, 177, 179–187, 189–190, 193–194, 196, 197–200, 202, 211–212, 214, 216–217, 219–222, 225, 227–229, 231–232, 237, 239–240, 244–247, 250, 253, 258, 262, 266–272, 274–275, 277–278, 281, 283–285, 288, 290–291, 294, 296, 299–300, 302–305, 308, 311, 314, 316–318, 320, 327, 330–332, 334–339, 342–343, 345, 348–353, 355–357, 359, 362–364, 366, 368–369, 373–375, 377, 379–385, 388–392, 394–396, 398, 402, 404, 406–407, 410–412, 414–427, 429–438, 441–444, 446–455, 457–460, 462–466, 468–469, 471, 475, 478–482, 485, 487–489, 491, 493–495, 497–499, 501, 503, 505–507, 513–514, 519–520, 522–523, 526, 529, 531, 535, 537, 539–541, 543–544, 546, 548, 551–552, 554–556, 563, 567, 571–578, 580–585, 587–585, 589, 595, 597, 599, 601, 604–608, 609–611, 614, 616, 619–621, 630, 633–636, 638, 640–643, 645, 651–653, 656–659, 661–669, 673, 675
IV. Béla király tér 11, 129, 400, 411, 430, 442
Ady Endre utca 129
Alag (Nagyalag, ma Dunakeszi része) 11, 14–15, 21–26, 29–30, 32–37, 39–40, 42, 47, 51, 62, 65–67, 69–77, 80, 83–84, 86–91, 94–98, 101, 105–106, 112, 114–115, 117, 120, 123, 132, 135–136, 139, 142–143, 146, 151, 160–161, 180–182, 184, 186–187, 189, 193, 197, 203–206, 211–212, 214–217, 219–220, 226, 231, 239, 267–268, 270–277, 279–281, 313, 316, 326–327, 383, 454, 493, 499, 518, 571, 588–589, 592–598, 604–605, 610, 612, 621, 634
Alagliget 440
Alagi major 86–87, 499
Állomás sétány 201, 315, 404, 439
Alsótában 11
Apor Vilmos tér 350
Aradi utca 118

Arany János utca 118, 390
Árpád utca (Alag) → Dr. Kemény Ferenc utca
Árpád utca (Dunakeszi) 57
Attila utca 11, 18, 57, 86, 197
Bacsó Béla utca → Bazsanth Vince utca
Bajcsy-Zsilinszky utca 14, 57, 129, 339, 403
Bajnok utca → Ady Endre utca
Bajnok Géza tér 602, 655
Bajtárs utca 457
Banktelep 17–18, 20, 92, 117, 147, 177, 182, 202, 269–270, 363, 369, 610, 656
Banktelep utca 379
Barátság útja 392, 403, 418
Bartók Béla utca 419
Báthory István utca 32–33, 86, 118, 325
Batthyány Elemér utca 77, 392
Bazsanth Vince utca 419
Béke tér 351
Béke út 199, 202, 454
Bem utca 32–33, 57, 98, 338, 503
Bercsényi utca 363
Bethlen Gábor utca 86
Bocskai utca 279
Budai Nagy Antal utca 118, 129, 191, 240, 315
Budapesti főút → Fő út
Casalgrande tér 358, 362, 392, 412
Csaba utca 36
Cserkész utca 118
Csokonai utca 96, 268
Csomádi út → Kossuth Lajos utca
Csörsz-árok 177
D. Ordass Lajos park 430
Dózsa György tér → IV. Béla király tér
Dugonics utca 118
Duna sor 182, 328, 404–405, 419, 635
Duna utca 404
Dunakeszi-Alsó 332, 343, 351, 362, 384, 437, 441
Elemér utca 118
Eperjesi utca 118
Élmunkás utca → Zápolya utca
Erzsébet királyné utca 57
Felsőtában 11, 38
Felszabadulás út 281

Fenyves 214
Ferenc utca 270
Fóti út 14, 18, 22, 118, 216, 273,
278, 280, 314, 427, 441
Fő út 11, 36, 38 49, 57, 60, 117,
145, 202, 214, 267–268, 326, 339,
343, 363, 370, 385, 393, 409, 427,
429, 438, 454–455, 457, 459, 461,
598, 623
Frangepán utca 118
Fürst Sándor utca 488
Geiszt-telep 197
Géza utca 118
Gömbös Gyula tér → IV. Béla király tér
Görgey utca 118, 325
Gyár utca 118
Gyártelep 18, 20, 117, 147, 195–196,
198, 222, 224, 231, 240–241, 247,
251, 267–272, 285, 315, 355, 404,
475, 610, 632
Hársfa utca 392
Határ út 98
Honvéd utca 18, 118, 390
Horthy Miklós utca → Bajcsy-Zsi-
linszky utca
Huba utca → Kálvin utca
Hunyadi János utca 32, 86, 118,
270–271, 343, 367
Iskola sétány 201
Iskola utca 343
Ivánka Pál utca → Martinovics Ig-
nác utca
János utca 14, 271, 503
József Attila utca 129
Kálmán út 118, 363
Kálvin utca 213–214
Kandó Kálmán sétány 379
Kápolna tér 98
Kápolna utca 392
Kardos pékség 457
Károlyi utca 22, 32, 70, 239
Kassai utca 118, 268
Katona József utca 392
Katonadomb 38, 390, 444
Kegyeleti temető 326, 442, 454
Kemény Ferenc, Dr. utca 32–33,
86, 98, 270
Kertész utca 118
Kézai Simon utca 118
Kincsem utca 429
Kinizsi utca 32

Királyhágó utca 32
Kiscsurgó utca 419, 442
Kiserdő (Akácos) 38, 49, 195–196,
261
Kiserdő utca 342, 418
Kisfaludy utca 36, 101, 118
Kistemplom utca 419
Klapka utca 118
Kolozsváry utca 118
Korláth utca → József Attila utca
Kossuth Lajos utca 22–23, 32, 86–88,
118, 590
Kölcsey utca 87, 359, 633
Körönd 148, 201, 258, 261, 442
Kun Béla sétány → Kandó Kálmán
sétány
Lajos utca 57, 118, 390
Lányi Ferenc emlékpark 404
Lehel utca 86
Levente utca (Ságvári Endre utca)
18, 118, 129, 390
Liget utca 118, 145, 370, 404, 409,
427, 441, 445
Lovásztelep 86
Luther Márton tér 427
Malomárok 92, 427
Malomárok-dűlő 145
Március 15. park 229
Martinovics Ignác utca 46, 57, 118,
129, 229
Mező utca → Martinovics Ignác utca
Mihály utca 96, 212–214, 427
Mikszáth Kálmán utca 269
Mindszenty sétány 201
Móricz Zsigmond utca 392
Munkácsi Pál utca 118
Munkácsy Mihály utca 279
Munkás utca 38
Műhelytelep → Gyártelep
Nándori utca 281, 392
Nándormajor 86, 96, 98
Nap utca 343, 348
Nyergelő 207
Óceán-árok 163
Pavilon utca 409
Pálya utca 437
Pest utca → Fő út
Petőfi Sándor utca 86, 118
Posta utca 343, 429, 623
Pozsonyi utca 118
Radnóti Miklós utca 392

Rákóczi út 70, 87, 118
Repülőtéri út 439
Réti pálya 40, 75, 86, 96, 98, 274
Révdűlő 17, 20, 38–39, 60, 92, 117, 151, 177, 182, 194, 202, 229, 266, 269, 314, 355, 369, 610, 635
Rév út 58
Révész István utca → Budai Nagy Antal utca
Szabadka utca 57, 429
Szabadkai utca 118
Szabadság utca 86
Szabadságliget → Dunakeszi-Alsó Széchenyi utca 32, 441
Székesdűlő 92, 317, 401
Székesnadas 59
Szent György utca 270
Szent Imre tér 21, 118, 210
Szent István emlékpark 405
Szent István utca 16, 371, 393, 403, 409
Szent Mihály tér 419
Szent Mihály utca 32–33, 86, 419
Szilágyi utca 87, 279
Szondy utca 32
Szódi utca 118
Tábor utca 118, 361, 367–368, 556
Tallér utca 409
Táncsics utca 439
Tátra utca 118
Temető utca 57
Templom sétány 379
Temesváry utca 118
Tetétlen-dűlő 109, 453
Thököly utca 79, 86, 118
Toldi utca 322, 335
Tűzoltó utca 118
Újdunakeszi-Banktelep → Banktelep Váci út → Fő út
Vasút utca 119
Vereckei utca 79
Verseny utca 21, 216, 438
Vörösmarty utca 11, 32–33, 267, 269–270
Zápolya utca 118, 271, 379
Zoltán utca 118
Zrínyi utca 98, 118
Dunántúl (tájegység) 38, 41
Dunapataj (Bács-Kiskun megye) 268
Durand, Peter (1766–1822) 153

Dürrenmatt, Friedrich (1921–1990), svájci író, drámaíró, képzőművész 632
Ebenfurt (A) 524
Éber Ottó 120, 215–216
Eckhardt Tibor (1888–1972), politikus, országgyűlési képviselő 253
Ecsér (Pest megye) 37
Edward, III. (Plantagenet), angol király (1327–1377) 272
Eger → Cheb
Egner Nándor, dunakeszi hűtőházi targoncás 546
Egri István, dunakeszi földigénylő (1945) 50
Egry Ferenc 234–235
Egry Ferenc, dunakeszi mérnök, a Dunakeszi Magyarország SE tenisz szakosztályának vezetője 272, 295–296
Egyed István, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
Egyesült Arab Emírségek 512
Egyesült Királyság 64, 153, 167, 174–175, 274–275, 278, 510
Egyiptom 539
Eiben Béla, az Alagi SC tagja 279
Eiben Géza, az Alagi SC tagja 279
Eiben E. 280
Eke Gáspár, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954, 1958) 300, 308, 317
Elekes István, alagi gazdasági cseléd 96, 98
Ellbogen (Érchegyi) Gyula, műhelytelepi műv. helyettes, a Dunakeszi Magyarország SE vezetőségi tagja 271, 287, 657
Endre László (1859–1946), Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegye alispánja (1938–1944) 30–31
Endrey Mihály (1905–1977), dr., egri segédpüspök (1950–1957) 593, 602
Engel Lajos, Engel László édesapja 101
Engel László, dunakeszi zsidó lakos 100
Enquist, Per Olov (1934–), svéd író 634
Enyingi Lajos, SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990) 376
Eöri Barna, kisalagi iskolaigazgató 15
Eperjes → Prešov
Erbstein Sarolta, alagi zsidó lakos 34
Érd (Pest megye) 368
Erdei Zsolt, Dunakeszi díszpolgára (2004) 449
Erdély (történelmi tájegység, RO) 237, 421, 607

Erdélyi Győző, műhelytelepi főmérnök, a Magyarság Levente Egyesület számvizsgálója (1926–1942), a Dunakeszi Magyarság SE pályagondnoka 198, 227–228, 271, 286
Erdélyi Győzőné, háztartásbeli 271
Erdélyi Ilonka, dunakeszi tanítónő 271
Erdélyi József, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 64, 135, 301
Erdélyi Józsefné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Erdélyi Mihály, dunakeszi képviselő-testületi póttagjelölt (1945) 42
Erdész Mihály, dunakeszi jogász 367
Erdész Zoltán (1971–), dunakeszi képviselő (1998–), alpolgármester (1998–) 348, 389, 391, 395, 397, 401, 403, 407, 414, 416–417, 422–423, 433, 435, 445, 447–448
Erdődi József (1908–1980), nyelvész 637
Erdődy Rudolf, gróf 274
Erdős Ernő, Dunakeszi községi PB-titkár (1966), Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 333, 334, 336, 339
Erdős Julianna, alagi lakos, Szacskó János felesége 96
Eredics Karolina, alagi lakos, Kovács Mihály felesége 98
Ergesper Nándor, dunakeszi pénztárelenőr 63, 131, 133
Erkel Ferenc (1810–1893), magyar zeneszerző, karmester, zongoraművész 256
Érmihályfalva → Valea lui Mihail
Erős Apolka (1978–), Munkácsy Mihály-díjas szobrászművész 442–443
Érsek Ferenc, dunakeszi asztalos 269
Érsekújvár → Nové Zámky
Esch Győző, alagi zsolák, idomár, az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja 74, 220, 273, 282–283
Esch Sándor, alagi zsolák 283
Espom → Espom Downs
Espom Downs (GB) 272
Északi-tenger 158
Európa (kontinens) 73, 168, 170, 179, 276, 302, 600
F. Szabó Géza 32, 115, 120, 143, 160, 162–163
F. Szabó József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
F. Tóth Ferenc, dunakeszi esküdt 119, 123

F. Tóth Istvánné, dunakeszi földbirtokos 50, 54
F. Tóth János, dunakeszi képviselő (1910, 1913, 1924) 105, 107, 114
F. Tóth József, dunakeszi képviselő-testületi póttag (1924), közgyám (1940) 114, 119, 121, 123
F. Tóth Mihály, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948) 64, 123, 132–133, 135
Fábián Gáspár (1885–1953), építészmérnök, a Szent Imre-templom tervezője 208
Fábián József, dunakeszi lakos 468
Fábián Lajos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Fábián Mária, alagi lakos, Horváth Imre felesége 96
Fábri János, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Fábri Tibor, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 661
Fábry Béla, a 2010. évi országgyűlési választásokon az 5. sz. választókörzet jelöltje (MSZP) 418
Fácán Mihály, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Fain István, Fényi Sándor édesapja 268
Fakan Etelka, alagi irodakezelő 136
Falvai? (Siller) Ferencz, műhelytelepi gyári munkás 270
Faragó Elek, dr., a Pest megyei Munkásórség parancsnoka 354
Fári Éva, az MSZP polgármester-jelöltje (2014) 433
Fári János, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 359
Farkas Ferenc (1905–2000), zeneszerző 370, 405
Farkas Ferenc, alagi lakos 67
Farkas Imre, nagybégányi (1879–1976), költő, operettíró, zeneszerző 257
Farkas István, az alagi SZDP vezetőségi tagja, törvénybíró 67–68
Farkas István, dunakeszi fegyveres nemzetőr 468
Farkas István, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP–SZDSZ (2002) 406
Farkas József, dunakeszi adóügyi segédjegyző (1910) 105
Farkas József 153
Farkas Józsefné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 359

Farkas László 526

Farkas Mihály, dunakeszi lakatos 268

Farkas Sándorné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308

Farkas Teréz, alagi lakos, Barna Ferenc felesége 96

Farkasházi Erzsébet, dunakeszi háztartásbeli 271

Farkasházi Ferenc, dunakeszi tanuló, asztalos 269, 270

Farnady, Richárd üvegfestő 211

Fáth Győző, a Magyarország Levente Egyesület pénztárosa (1942) 227

Fazekas Attila, a Pest megyei 5. sz. választókörzet országgyűlési képviselőjelöltje, Szociáldemokraták (2014) 432

Fazekas Béla, dr. 140

Fazekas Mihály (1766–1828), költő, botanikus 627

Fehér István 514

Fehér János 294

Fehér József, rendőr főtörzsőrmester 341

Fehér Katalin 610, 634

Fehér Lajos (1917–1981), politikus, miniszterelnök-helyettes 472

Fehér Mátyás, dunakeszi világháborús hősi halott 102

Fehér Zoltán, dunakeszi plébános (1956–1965) 217, 598

Fehér Zsolt, Dunakeszi Kinizsi Futsal Klub vezetője 673

Fehérgyarmat (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) 100

Fehérvárcsurgó (Fejér megye) 236

Fejes Eszter, dunakeszi tanárnő 612

Fejuk Károly, kereskedő 204, 280

Fekete Antal, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948) 64, 135

Fekete Erzsébet, dunakeszi tisztviselő 63

Fekete Eszter, alagi lakos, Fekete Sándor felesége 96

Fekete Gábor 338

Fekete Pál, alagi gazdasági cseléd 96

Fekete Sándor, alagi gazdasági cseléd, a Termelési Bizottság tagja, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1962) 83, 96, 300, 328

Feketéné dr. Miczki Melinda, a dunakeszi 7. sz. választókörzet önkormányzati képviselő-jelöltje, MSZP (2013) 425

Félegyházy János, az „Oceán” konzervgyár részvényese 156, 159

Felker Vencel, alagi levente, 1948-ban hazatért hadifogoly 79–80, 86

Felomejev ezredes (?), a Magyarországon állomásozó szovjet alakulatok képviselője 354

Felsőgöd → Göd

Felsőőr → Oberwart

Felsőszeli → Horné Saliby

Felvidék (történelmi tájegység) 147

Fenákel Ferencné sz. Blau Olga 221

Fenákel György, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 34–36, 328

Fényi Sándor, lakatos (dunakeszi MÁV Főműhely) 266, 268

Fényi Sándor, dr., a Dunakeszi Vasutas SE tenisz szakosztályának vezetője 663

Fényi Sándorné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958, 1962) 308, 317, 328

Fenyvessiné Góher Anna 243, 252

Ferenc Ferdinánd, Habsburg–Lotharingiai (1863–1914), az Osztrák–Magyar Monarchia trónörököse 108

Ferenczfy Tibor, dunakeszi világháborús hősi halott 102

Ferenczy László 330

Ferenczy Zoltán, alagi kereskedő 69

Ferencsik János (1907–1984), karmester 614

Ferstenfeld Károly, alagi zsidó lakos 31–32

Fest Aladár 154

Fetting Ferenc, alagi raktárnok 68

Feuer Géza, az „Oceán” konzervgyár részvényese 158

Fichtner Károly, a Magyar Lovaregylet alagi gazdasági és pályafelügyelője, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag, világi elnök (1930) 74–75, 84, 206, 214, 220, 590

Fichtner Károlyné, a Magyar Lovaregylet felügyelőjének felesége 211

Fichtner Sarolta, tanítónő, a 478. sz. Dobó Katalin Lánycserkészcsapat vezetője 239

Fickert Ernő, alagi lakos 90

Fickert Ernőné, alagi lakos 90

Ficzere István, dunakeszi lakos 188

Ficzere Péter, BTC labdarúgója 278

Fidel Gábor, SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990) 376

Fieszl (Faludi) János, dunakeszi plébános (1935–1956) 18, 29, 39–41, 64–65, 120, 125–126, 134, 194, 196, 217, 237, 592–593, 597
Filesz Lajos 240, 246, 249, 252, 255
Filip György, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Filip György, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP (1994–2002) 388, 392, 396
Filkorn József, dunakeszi képviselő 123
Finnország 543
Fischer Ferenc, műhelytelepi főművezető 271
Fischer Ferencné sz. Blau Ilona 221
Fischer Samu, alagi zsidó lakos 31–34
Fischer Terézia, Morandini Lajos felesége 162
Fittler József, dunakeszi önkormányzati képviselő, MDF-FKGP-MIÉP-MÚK (1994) 387, 389, 394
Fiume → Rijeka
Flackhart Antal, alagi egyházbizottsági tag 204–205
Flandorffer Tamás, a magyar állami lótenyésztési felügyelő beosztottja 87
Fleischer Ignác, az alagi SZDP vezetőségi tagja 67
Fleischer Ignác, Fleischer Vilmos fia, alagi zsidó lakos 31, 33
Fleischer Katalin, Fleischer Vilmos lánya, alagi zsidó lakos 33–34
Fleischer László, Fleischer Vilmos fia, alagi zsidó lakos 33–34
Fleischer László, Fleischer Vilmos testvére, alagi zsidó lakos 33
Fleischer Sarolta, Fleischer Vilmos lánya, alagi zsidó lakos 33–34
Fleischer Teréz(ia), Fleischer Vilmos lánya, alagi zsidó lakos 33–34
Fleischer Vilmos, alagi zsidó lakos 32–34, 36
Flórián István 463
Fock Jenő (1916–2001), az MSZMP Politikai Bizottságának tagja 353
Fódi Sándor (1911–1995), festő, tanár, gimnáziumi igazgató, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 317–319, 328, 330, 334, 340, 345, 613, 652, 655
Fodor Mária, alagi lakos, Agócs István felesége 98

Fodor Rezső, zsoke, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 80, 87
Fodor Rezsóné, alagi lakos 80
Fodor Sándorné, önkormányzati képviselő (1998–2012) 396, 405, 414, 424
Folt (RO) 272
Fonyó (Fidrant) József, dunakeszi mázoló 269
Fonyó József, id., a Dunakeszin játszott *Ocskay brigadéros* rendezője 258
Forgó János, alagi egyházbizottsági tag 204
Forntrán László, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Forró Edéné, nyugdíjas pedagógus 382
Forró Imre, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206
Forró Imre, az alagi SZDP vezetőségi póttagja, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 67, 308, 339, 345, 360
Forró István, az Alagi SC tagja 279–280
Forró István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954, 1958, 1962) 300, 308, 317–319, 328–329, 331
Forró János, az Alagi SC tagja 279
Fót (Pest megye) 16, 37–39, 45, 51, 62, 106, 118, 132, 163, 214, 236, 274, 292, 302–303, 331, 343, 350, 364, 373, 381, 425, 446, 495, 501, 642
Fót-Újfalú 15, 302
Imreházapuszta 50–51
Kisalag 15–16, 38, 48, 92, 118, 121, 131–132, 182, 212, 216, 302–304, 652
Kundháza → Kisalag
Lehel út 48
Vezér út 48
Földes István, dr., népbiztos 110
Földes László, az Újpesti Kommunista Párt titkára (1945) 67
Földesy Iván, dr., Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
Földi Dezső, káplán 603
Földi Tamás 502
Fördös Béláné, dr., a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 663
Franciaország 167, 543
Francz Margit, Gelencsér László édesanyja 268

Frankl Richárd, az „Oceán” konzervgyár részvényese, igazgatója 114, 158–159, 160, 162
Frankl, Abraham Hermann, bécsi gyár-
iparos 160
Fráter György → Utješenić (Utyeszenics)
György
Freiszler Lajos, a Dunakeszi Magyarország
SE teniszszője 295–296
Frenczer Károly, az Alagi SC tagja 279
Freud Dezső (1884–1960, építész 161
Fries Ferenc, az Alagi SE szertárosa (1912)
279
Fries János, dunakeszi képviselő (1910) 105
*Frisnyák Zsuzsa 240–243, 246–248, 254–
256, 384*
Fristaczy Károly, műhelytelepi egyház-
községi gondnok 198
Früwirth Mátvás, országgyűlési képvil-
selő 268
Fuchs Lászlóné, dunakeszi konzervgyári
vezető 503
Fukász György (1929–1994), filozófus,
író 644
Fulár (Csetényi) Ferenc, a Dunakeszi
Magyarország SE birkózó szakosztályának
vezetője 291
Független Államok Közössége 515
Füredi Gyula, dunakeszi lakatos 271
Fürst Fülöp, a Dunakeszi–Alagi Izraelita
Imaegyesület pénztárosa, virilis képviselő
32, 113–114
Fürst Sándor, az „Ocean” konzervgyár
vezető tisztségviselője 113–114
Füzér József, ifj., dunakeszi lakatos 271
Füzér József, műhelytelepi asztalos 198
Füzéressy Béla, a járműjavító Szerkesztési
Osztályának vezetője 528
Füzessy József, dunakeszi levante bir-
kózó 225
G. Veres György, dunakeszi földbirtokos,
képvilés-testületi tagjelölt (1945) 42,
54, 128, 135, 324
G. Veres György, dunakeszi lakos (1962) 64
G. Veres György, dunakeszi képvilés-
testületi póttag (1924) 114
G. Veres István, dunakeszi képvilés
(1924) 114
G. Veres János, id., dunakeszi képvilés
(1910), esküdt (1913) 105, 107, 114
G. Veres Jánosné, dunakeszi földbirtokos 54

G. Veres József, dunakeszi földbirtokos 54
Gaál András, dunakeszi önkormányzati
képvilés, SZDSZ (1994) 388
Gaal Andrea 525–526, 531
Gábor József (1893–1964), politikus,
kereskedelmi és közlekedési miniszter 515
Gábrielli Ferencz, műhelytelepi lakatos 269
Gábris Gyula, műhelytelepi művezető 272
Gábry Mihály, műhelytelepi művezető 272
Gajda Mariska, alagi pénztárosnő 22
Gajdócz (?), dunakeszi levante 230
Gákovics Ödönné, Dunakeszi Község
Tanácsának tagja (1958) 317
Gál Endre, a Dunakeszi Magyarország SE
teniszszője 295–296
Gál Ferenc 589, 600
Gál Judit 137, 546
Gál Lajosné, az Öregleventék színjátszó
csoport tagja (1932) 227
Gál Mihály, Dunakeszi Község Tanácsának
tagja (1954) 308
Gál Zsuzsa 512
Galántai Ambrus, független önkormány-
zati képvilés (1990) 376–377, 382, 391
Galántai György, Dunakeszi Városi Taná-
csának tagja (1985) 364
Galga (folyó, H) 38
Galgahévíz (Pest megye) 271
Galgamácsa (Pest megye) 37
Galicza Gyula, alagi lakos 80
Galó György, dunakeszi képvilés (1910)
105
Gang Kornél, az alagi rendőrség parancs-
noka 70
Ganovszky Lajos, konzervgyáros 156
Garamszegi Károly, főműhelyi betűíró,
aranyozó 203
Garamvölgyi József, gazdasági cseléd,
1948-ban hazatért alagi hadifogoly, Du-
nakeszi Község Tanácsának tagja (1950)
86, 98, 301–302
Garay András, dunakeszi építész 404
Gárdonyi Géza (1863–1922), író, költő,
drámaíró 625
Gárdonyi Máté 587, 589, 600
Gáspár Laci, előadóművész 412
Gáspár Mina, Kolozs Mórné édesanyja 100
Gáspár Rezső, ADTranz Dunakeszi VSE
sakk szakosztályának vezetője 673
Gáti Ferenc, műhelytelepi autószerelő 270

Gauland Mária, dr. gyermekorvos, a Dunakeszi Nagycsaládosok Egyesülete önkormányzati képviselője (1990–1998) 376–378, 388, 395
Gauzer Ádám, szekszárdi fűszer- és csemegekereskedő 171
Géczy István (1860–1936), színműíró, színész 258
Gedai Sándor, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 328, 334, 340, 345–346, 354, 360–361, 365
Géderlak (Bács-Kiskun megye) 272
Gelencsér György, műhelytelepi főtiszt 245, 253, 269
Gelencsér Györgyné, háztartásbeli 271
Gelencsér István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954), dunakeszi vb-elnök 308–314, 638
Gelencsér István, ifj., Dunakeszi tanácselnöke (1954–1957) 447
Gelencsér István, a Dunakeszi Vagonyár lakatos 535
Gelencsér József, Gelencsér László édesapja 268
Gelencsér László, főművezető, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület választmányi tagja 268
Gelencsér László, műhelytelepi asztalos 269
Gellérfi Jenő, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 359, 364
Gellérfi József, a magyar állami lótenyésztési felügyelő beosztottja 87
Gellérfi Jenőné sz. Pirók Matild, dunakeszi (alagi) lakos 31, 37, 40, 88, 210
Gémesi(?) Sándor (1936–1938), dr., a Magyarország Levente Egyesület alelnöke 227
Gendur Pál, a Dunakeszi Vasutas SE edzője 660
Gerbert Ottó, dr., alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206
Gere Jánosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 334, 339, 345
Gérecz Attila, sportoló, költő, 1956-os mártír, Dunakeszi díszpolgára (2004) 245, 439, 449, 461–462
Gérecz Ödön, vitéz, dunakeszi MÁV-mérnök, a Magyarország Levente Egyesület számvizsgálója 215, 227, 245–246, 286

Gérecz Ödönné, háztartásbeli 271
Gergely Ferenc 219–221, 228, 230
Gergely Ferenc, színműíró 206
Gergely Jenő 19
Gergely Mihály, dr. dunakeszi ügyvéd 188
Gergye Gábor, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 663
Gerhát László, földbirtokos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 52, 301
Gerlóczy Béla, kormányfőtanácsos, a Magyar Dalosszövetség elnöke 250
Germuska Pál 564–566
Gerő Dániel, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP (1998–2002) 397, 400
Gerő Ernő (1898–1980), politikus, kereskedelmi és közlekedési miniszter 515, 517–518
Gerő Ferenc, az Alagi SE választmányi tagja (1912) 279
Gerő Márton 148–150
Gerőné Ladányi Anna, dr., a Városi Tanács műszaki osztályának vezetője 366, 398–399
Gerre Jánosné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 359
Gerson Csaba, dunakeszi dzsúdó edző 675
Gesztely (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) 271
Geyer József (1887–1953), orgonatervező, -szakértő 210
Gheorgheni (Gyergyószentmiklós, RO) 237
Giesswein Sándor (1856–1923), pápai prelátnak, politikus, író 255
Girt Irén, a Dunakeszi–Alag Polgári Iskola tanárnője 238
Gizella királyné, I. (Szent) István, magyar király felesége (985–1065) 404
Glasza Gábor, a Dunakeszi Közüzemeltetési Kft. városüzemeltetési vezetője 426
Glattfelder Gyula (1874–1943), csanádi püspök (1911–1943) 209
Gliszta János, gazdasági cseléd, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86, 97–98
Godla István, téeszelnök 497
Góbis Katalin, László József felesége, K. László József édesanyja 116
Gódor Ferenc, dr., a dunakeszi Városi Tanács Egészségügyi Osztály vezetője, az SZTK főigazgatója 367, 370, 448
Gódor Mihály, dunakeszi földigénylő (1945), földbirtokos 50–51, 53

Gógucz Attila, dr., a dunakeszi Szakorvosi Rendelőintézet vezetője (2009) 421, 448
Gojdisz János, műhelytelepi mérnök 270
Goldberg Simon, építész 12, 21
Gomba (Pest megye) 236
Gombai Ferenc, dunakeszi földbirtokos, dunakeszi képviselő (1921) 54, 113
Gombai Istvánné sz. Sipos Katalin, dunakeszi lakos, adománytevő 12, 187
Gombai János, a 848. sz. Árpád vezér Cserkészcsapat vezetője 239
Gombai József, a Dunakeszi Kinizsi SE női kézilabdacsapatának megalapítója 666
Gombai Mihály, dunakeszi földbirtokos 53
Gombolai Ferenc, lóidomár, alagi egyházbizottsági tag 204, 283
Gombolay Sándor, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Gonda Béla, dr., ügyvéd
Gondos Ilona, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Gorbacsov, Mihail Szergejevics (1931–), az SZKP főtitkára (1985–1990), a Szovjetunió első elnöke 371
Gordon János, MÁV-mérnök, a Magyarország Cserkészcsapat parancsnoka (1934–1936) 227–228, 232
Gornyak Andor, dunakeszi asztalos 270
Gottlieb Bernát Benő, zsidó konzervgyáros 155–156, 159, 161, 170
Gottlieb Ernő, konzervgyáros 156
Gottlieb Franciska (Wellemsky Rezsőné), Gottlieb Bernát Benő lánytestvére 156, 158, 161, 170
Gottlieb László, dunakeszi zsidó lakos 100
Gottlieb Ottó, a dunakeszi konzervgyár vezetője 162
Göd (Pest megye) 38, 163, 342, 350, 364, 373, 381, 425, 446, 491, 494, 497, 501, 606
 Ady Endre utca 269
 Alsógöd 37–38, 61, 269, 490–491, 652
 Felsőgöd 38, 61, 270, 343, 492
 Kossuth utca 268
 Vilmos császár utca → Ady Endre utca
Gödöllő (Pest megye) 37, 63, 100, 189, 234, 236, 353
Göglös Gyula, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317

Gömbös Gyula, vitéz jákfalvi (1886–1936), politikus, honvédelmi miniszter, Magyarország miniszterelnöke (1932–1936), Dunakeszi díszpolgára (1931) 118, 120, 266, 449
Göncz Árpád (1922–2015), a Magyar Köztársaság elnöke (1990–2000) 275, 373
Göncz Árpádné sz. Gönter Mária Zsuzsanna 382
Gönyű (Győr-Moson-Sopron megye) 234
Göpp Rezső, alagi egyházbizottsági tag, templomépítő bizottsági tag (1932), az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja 204–205, 220
Görögország 525
Gráf Márton, Vámos Gáborné édesapja 101
Granethauer Frigyes, dunakeszi tanuló 270
Greenland, Maureen 153
Gregor János, alagi lovász 74
Gregorits, a Dunakeszi Magyarország SE kerékpárosa 292
Greguss István, alagi lakos, hadifogoly 80
Greguss Pál, alagi lakos, hadifogoly 80
Greguss Pál, ifj., dunakeszi és alagi evangélikus egyházkerületi jegyző 215–216
Greschl Antal, Greschl Jenő édesapja 267
Greschl Jenő, főintéző, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület titkára 267
Greskovits János, Dunakeszi Nagycsaládok Egyesülete önkormányzati képviselője (1990) 376
Gretsch István, főműhelyi faesztergályos 203
Greznér Anna, alagi lakos, Gulyás Sándor felesége 96
Greznér József, alagi gazdasági cseléd 96, 98
Gróf Sándor, alagi zsidó lakos 31–32
Gronczér Mihály, dr., titkár 271
Grossmann Ferenc, Grossmann Sándor édesapja 503
Grossmann Ignác, Grossmann Ferenc édesapja 503
Grossmann Sándor, az „Oceán” konzervgyár ügyvezetője, a dunakeszi konzervgyár tisztviselője 174, 502–503
Grósz Károly (1930–1996), magyar politikus, az MSZMP főtitkára, a Minisztertanács elnöke 372
Gubacsi Zsófia, a Dunakeszi Tenisz Klub játékosa 675

Gujbérné Suri Otfília, a dunakeszi mozi vezetője 367
Gulyás Antal, dunakeszi virilis képviselő (1921) 113–114
Gulyás János, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Gulyás Mária, alagi lakos, Grezner József 98
Gulyás Miklós 545, 551, 554
Gulyás Sándor, gazdasági cseléd, alagi volt hadifogoly 86, 96
Gurgut András, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 345, 360
Gutai István, zsoké 208
Gutai Istvánné, alagi lakos 208
Gutai János, zsoké 207
Gutpintér Tamás, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
Guttman Vilmos, az Alagi Állami Tangazdaság igazgatója 500
Guzsaly János, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Gül baba (mh. 1541), bektasi dervis 258
Gzybovszka Franciska, éhező kisalagi asszony (1945) 48
Gyáni Gábor 219, 315
Gyarmati Sándor, műhelytelepi asztalos 269
Gyenes Kálmán, MÁV-főfelügyelő, szakosztályfőnök 197
Gyenizse Ferenc, dunakeszi tanár 612
Gyepessy Ferenc, a járműjavító főmérnöke 530
Gyergyó(szentmiklós) → Gheorgheni
Gyergyói-havasok (hegység, RO) 237
Gyilkos-tó → Lacul Roşu
Gyócsi László 512, 558–559,
Gyombolainé Kindler Edit, dr. 627–628
Gyóni (Áchim) Géza (1884–1917), evangélikus teológus hallgató, költő, újságíró 255
Gyökössi Endre (1913–1997), református lelkész, pszichológus, író, költő 255
Gyömrő (Pest megye) 657
Gyöngyös (Heves megye) 270, 292, 535
Gyöngyösi János (1893–1951), politikus, külügyminiszter 515
Győr (Győr-Moson-Sopron megye) 293, 524, 541
Győri Ferenc, dunakeszi I. aljegyző 106–108
Györfi György, képviselő 407–408
Győrffy Ákos, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 339, 345

Győrffy József, a járműjavító főmérnöke 528
Győrffy László, az Alagi SC tagja 280
Győrffy Tihamér, dunakeszi irodai főtiszt, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 63, 115, 122, 221
György Béla, dunakeszi villanyszerelő 269
György Ödön, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 317, 328, 334, 340, 345
Győrvári Ferenc, főműhelyi bádogos 202
Győrvári Ferencné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958, 1962), Dunakeszi díszpolgára (1972) 308, 313, 317–320, 341, 378, 449
Győrzámoly (Győr-Moson-Sopron megye) 40
Gyulai László, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Gyurkovszki István, alagi gazdasági cseléd 98
Gyurkovszki János, alagi gazdasági cseléd, pályamunkás 74, 96
Gyurkovszki Mária, alagi lakos, Kulcsár Sándor felesége 96
Gyurkovszki/y Ferenc, alagi gazdasági cseléd, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 96, 301
Gyúró Tamás, dunakeszi néptáncitanár 629
Gyúróné Domján Andrea, dunakeszi néptáncitanár 629
H. Kis István, dunakeszi földbirtokos, képviselő (1913, 1921) 54, 107, 113–114
H. Tóth István, dunakeszi földbirtokos 53
Haasz István kéményépfő 174
Hadl Fülöp, dunakeszi képviselő (1910) 105
Hady Jolán, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 339, 345
Hagymási Anita, a Dunakeszi Diák Szabadidő Kajak Club versenyzője 674
Hagymási Réka, a Dunakeszi Diák Szabadidő Kajak Club versenyzője 674
Hajas István, dr., Dunakeszi jegyzője (1990–2001) 367, 378, 397, 399, 447–448
Hajdi Lajos, dunakeszi földbirtokos 50, 53
Hajdi Rozália, id. Szabó István felesége, Szabó István bíró édesanyja 46
Hajdu Balázs, alagi gazdasági cseléd, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 96–98, 301

Hajdú Miklós, Dunakeszi díszpolgára (1972) 341, 378, 449
Hajdúszoboszló (Hajdú-Bihar megye) 513
Hajnácskői László, rendőr őrnagy 27
Hajnal Dezső, dunakeszi képviselő (1910) 105, 113
Hajnal Endre, alagi egyházbizottsági tag 204
Hajnal Ilonka, az Alagi SE választmányi tagja (1912) 279
Hajnal Jenő, dunakeszi, majd alagi jegyző, az Alagi SE választmányi tagja (1912) 105, 204, 212, 220, 279
Hajnal Jenő, dunakeszi igazgatási vezető 337
Hajnal Pál, labdarúgó, dunakeszi községi aljegyző, az Alagi SE futball szakosztályának vezetője 117, 119, 278–279
Hajnik Dalma, Szőke Tibor édesanyja 267
Hála József 278
Halasi Márton, Pest megyei KISZ-titkár 361
Halassy Károly, dunakeszi iskolaigazgató 620
Halász Béla, lótenyésztő 274
Halász Béla, dunakeszi jegyző (1950. aug.–szept. 15.) 136–137
Halász Csilla 638–639
Halász Ferenc, az Alagi SC tagja 280
Halász Gábor 618
Hall, John 153
Haller István (1880–1964), politikus, vallás- és közoktatásügyi miniszter (1919. XI. 24.–1920. XII. 16.) 250
Halmágyi János, dunakeszi tanár 612
Halmágyi József, dunakeszi önkormányzati képviselő, SZDSZ (1990–1994), Dunakeszi Polgárok Szövetsége (1998–2006) 376, 396, 407
Halmai János, főintéző (dunakeszi MÁV Főműhely) 266
Halmos Ferenc, dunakeszi műhelytelepi dolgozó, művezető, a Dunakeszi Magyarország SE tagja 260, 271, 295
Halmosy Dénes 515
Halmy Gyula, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Hámán Kató (1884–1936), politikus 239
Hamacsek Ferenc, dunakeszi képviselő (1910) 105
Hamar Pál, alagi képviselő-testületi es-
küdt 68, 79
Hamburg (D) 175

Hámor József, dunakeszi önkormányzati képviselő, Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesület (1990–1998) 376–377, 385, 387, 390–392, 396
Hanauer Árpád István (1869–1942), dr., váci püspök (1919–1942) 190, 195–197, 202–204, 206, 208
Hantos Mária, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
Harangozó János, dunakeszi esztergályos, csellista 257, 271
Harangozó Katalin, dunakeszi tanár, a Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesület elnöke 40, 626
Haraszi János, dunakeszi földbirtokos 52
Hargitai János, a Magyarság Cserkészcsapat fúvószenekarának vezetője 234
Harmat(?) I., a Magyarság Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa (1936–1938) 227
Harmos János, mérnök 253
Hartl József, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206
Hartmann István, dunakeszi lakatos 269
Határi József, alagi gazdasági cseléd 98
Hatscher Tiborné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973) 345
Hatvan (Heves megye) 268, 292, 455, 595
Hatvani Miklós, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 359, 364
Hatvány-Deutsch Sándor, báró (1852–1913), gyáros, közigazdász 159
Haudinger Elemér, irodai órabéres (dunakeszi MÁV Főműhely) 266
Havas Imre, dunakeszi levente birkózó 225
Havas Levente, a Dunakeszi Közüzemeltetési Kft. fűtőművi főmérnöke 426
Havasi István, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Hawaii-szigetek (tagállam, USA) 172
Házi Árpád (198–1970), Pest-Pilis-Solt-Kiskun vármegyei alispán 133
Héder János, dunakeszi lakos 135
Hegedüs András (1922–1999), Magyarország miniszterelnöke (1955. április 18.–1956. november 24.) 309
Hegedüs Béla, műhelytelepi műsz. gyak. 271
Hegedüs Gyula, járási vb-elnök 342
Hegedüs Ida, alagi lakos, Szakács István felesége 98

Hegedűs János, Dunakeszi vb-elnökhelyettes (1959), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958, 1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Dunakeszi díszpolgára 308, 313, 317–319, 328–329, 334–337, 340–341, 345–348, 378, 480
Hegedűs János, id., alagi gazdasági cseléd 96
Hegedűs János, ifj., alagi gazdasági cseléd 96
Hegedűs Jenő, dr., az „Oceán” konzervgyár részvényese 159
Hegedűs József 549
Hegyeshalom (Győr-Moson-Sopron megye) 229
Hegyi Iván 537, 545
Hegyi Sándor, dunakeszi rendőr főtörzsőrmester (1961) 322–323, 329, 331
Heinisch Gyula, dunakeszi képviselő (1924), egyházközségi képviselőtestületi tag (1935) 114, 118, 123, 194
Heinrich Béla, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Heinrich István Jenő, betűíró, műhelytelepi egyházközségi jegyző 197–198
Heintz Béla, építészmérnök 202
Heinz Ervin 571
Heiszig Róbert, műhelytelepi lakatos 198
Hejőcsaba → Miskolc
Helemba → Chľaba
Helembai Istvánné, dunakeszi földbirtokos 53
Helembai Mihály, dunakeszi földbirtokos 51
Heller Erzsébet, Pick Oszkár édesanyja 100
Hemmer László, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Henni Géza (1926–2014), válogatott labdarúgó 657
Henriquez Vince, lov., alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206
Henrysson, Sven, hűtőházi minőségellenőr 543
Herceg József, szakaszvezető 457–458, 467–468
Herceghalom (Pest megye) 584
Hercegszántó (Bács-Kiskun megye) 269
Herczeg Ferenc (1863–1954), író, színműíró 258–259
Herendak (?) 40
Herkó Sándorné 243, 252
Hernádi Jánosné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 364
Hernádi József, ifj., 1956-os halott 461

Hervai Ezel, alagi lakos, Tóth Mihály felesége 98
Hesp Ede (1900–1963), alagi abrakmester 283
Hesp Edvin, dr. (1912–1979), alagi közgazdász 283
Hesp József (1941–) 72, 221, 272
Hesp József, alagi egyházbizottsági tag 204
Hesp Vilmos 283
Hidegkúti Nándor (1922–2002), válogatott labdarúgó 657
Hircz Tamás Lajos, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP–SZDSZ (2002–2006), Lokálpatrióta Kör (2006–2010), független dunakeszi önkormányzati képviselő (2010–) 406, 408, 414, 422, 433
Hirsch (Hajdú) Miklós 221
Hirsch Julianna, dunakeszi zsidó lakos 100
Hirsch Miklós, Hirsch Julianna édesapja 101
Hirsch Miklósné sz. Pick Erzsébet, dunakeszi zsidó lakos 100
Hirschberg Attila (1967–), dunakeszi vállalkozó 635
Hitsch Ede, alagi lakos 90
Hitsch György (1868–1954), alagi lóidomár 90, 207, 272
Hitsch Györgyné, alagi lakos 90
Hitsch Róbert (1906–1983), alagi idomár 35
Hitschenfeld, Alois, a bécsi Mercurbank végrehajtó bizottságának tagja 169
Hitter (Eőry) Barna, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Hlbocsányi Norbert 154–155
Hódmezővásárhely (Csongrád megye) 175
Hofer, Mario, idomár 276
Hoffer Ottó, a dunakeszi Termidor Kft. vezetője (1995) 382
Hoiger Antalné Aschenrenner Mária, alagi postamester (1911–1937) 21
Hoitsy L. Pál (1918–1919. I.) 197
Hojtsy Gábor, dunakeszi tanuló 629
Holi Ferenc, tanácstag 304
Holl Zsigmondné, alagi zsidó lakos 36
Hollandia 167, 543, 607, 629
Holló Aurél, dunakeszi cserkészparancsnok 231
Holló Mátyás, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Holló Mátyás, ifj., a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 292, 660

Hollós Gyula, dunakeszi konzervgyári épületmunkás 164
Hollósi Károlyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Holovics György, dunakeszi földbirtokos, esküdt, törvénybíró (1945) 41, 54, 113–114, 119, 123, 125, 127, 129, 194
Holovics Imre, dunakeszi földigénylő (1945) 50
Holovics Istvánné, özv., dunakeszi földbirtokos 50
Holovics Pál, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Holovits Katalin, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 662
Holzmann Zsófia, Zlattner Lipót édesanyja 100
Homolya József, dunakeszi önkormányzati képviselő, Fidesz (1998), újságíró, a Dunakeszi Közüzemi Kft. vezetője 390, 397–399, 401, 403, 405, 426
Homonnay Lajos, zeneszerző 259
Hongkong (PRC) 549
Honti Bálint, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Honti János, dr., Pest megyei rendőrkapitány 354
Honvári János 472, 474, 478, 480, 487, 494, 561
Hopp János, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 135, 301
Hopp ?, a Dunakeszi Magyarország SE kerékpárosa 292
Horák János, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 334, 340, 346, 360
Horell Gyula, dunakeszi lakatos 270
Horné Saliby (Felsőszeli, SK) 100
Hornyák Lajos, dunakeszi földbirtokos 50
Horthy Jenő (1877–1953), m. kir. titkos tanácsos 29
Horthy Miklós (1868–1957), vitéz nagybányai, Magyarország kormányzója (1920–1944) 212, 242, 254
Hortiné Faragó Éva 627
Hortobágy (tájegység) 597
Horváth Attila 515–516
Horváth Béla, a Dunakeszi Vasutas SE sakk szakosztályának megalapítója 664
Horváth Edina 646

Horváth Ferenc 516
Horváth Ferenc, a Pest megyei 5. sz. választókörzet országgyűlési képviselőjelöltje, KTI (2014) 432
Horváth Ferenc, tanár, zágrábi iskolaigazgató, a dunakeszi Műhelytelep gondnoka, a 848. sz. Árpád vezér Cserkészcsapat vezetője 58, 147, 239
Horváth György, váci élelmiszerüzletvezető 455
Horváth Gyula, a Dunakeszi Magyarország SE sportintézője 287–288
Horváth Gyula, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Horváth Imre, alagi gazdasági cseléd 96
Horváth István, dr., Együtt-PM-DK-4KI-MLP-MOMA polgármester-jelöltje (2014) 433
Horváth István, dunakeszi asztalos 269
Horváth István, id., Horváth István édesapja 267
Horváth István, műszaki segédtsízt (dunakeszi MÁV Főműhely) 266–267
Horváth Istvánné sz. Boross Mária, építész 625
Horváth József 275
Horváth József, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 364
Horváth József, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Horváth Józsefné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954, 1958) 300, 308, 310, 317
Horváth Károly, ADtranz Dunakeszi VSE sakk szakosztályának játékosa 673
Horváth Károly, műhelytelepi betűíró 269
Horváth Károlyné, dunakeszi lakos 135
Horváth Lajos 518
Horváth Lajos, a Dunakeszi Vasutas SE edzője 660–661
Horváth László, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Horváth Lilla 527
Horváth M. Tamás 374–375
Horváth Pál, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 42, 127, 301
Horváth Pálné, a Dunakeszi Vasutas SE edzője 663
Horváth Péterné sz. Ballon Mária, dunakeszi tanárnő 621

Horváth Róbert, küldött 377
Horvátország 17, 147
Horvay (Hoppl) János (1873–1944),
szobrász 255
Hovai Julianna, Dunakeszi Városi Taná-
csának tagja (1980) 360
Hovány Antalné, Dunakeszi Község Ta-
nácsának tagja (1954, 1958) 308, 318,
323, 330
Hovhannesian Eghia, dr. 162, 174
Hörömpöli Lajos, az Alagi SC tagja 279
Hörömpöli ?, a Dunakeszi Magyarország SE
kerékpárosa 292
Hrazdil László, a *Megállt a gyár* c. darab
szereplője, kereskedő 259
Hruscsov, Nyikita Szergejevics
(1894–1971), a Szovjetunió Kommunista
Pártjának első titkára (1953–1964) 451
Hubalik Károly, Dunakeszi Község Taná-
csának tagja (1950) 301
Huber Károly (1828–1855), hegedűvirtuóz,
zeneköltő, karnagy 256
Hubina András, dunakeszi földbirtokos 54
Hubina János, dunakeszi földbirtokos 54
Hubina János, a dunakeszi direktorium
tagja (1919) 110
Hubina József, id., dunakeszi képviselő-
testületi póttag (1913) 107
Hubina Lajos, dunakeszi gazdálkodó,
földigénylő (1945), Dunakeszi Község
Tanácsának tagja (1950) 50, 301, 484
Hubina Mihály, dunakeszi földigénylő,
képviselő-testületi tag (1948) 42, 50–52,
64, 128
Hubina Mihály, ifj., dunakeszi lakos 467
Hudra András, a Dunakeszi Kinizsi SE női
kézilabdacsapatának 666
Hudra Andrea 294, 662
Humborszky János, alagi templomépítő
bizottsági tag (1932) 206
Hunyadi László, dunakeszi műhelytelepi
tiszt 271
Huszka Jenő (1875–1960), zeneszerző 258
Huxtable, Robert (Bobby), zsoloké 273
Iglódi (Ivicz) Antal (1930–1932), a Ma-
gyarság Levente Egyesület jegyzője és
könyvtárosa 224, 227
Ilava (Illava, SK) 270
Ilkei Sándor, művezető, a Magyarország Cser-
készcsapat parancsnoka (1940–1945) 232

Ilku Pál (1912–1973), politikus, vezér-
őrnagy, művelődésügyi miniszter 620
Illava → Ilava
Illés Károly, a Dunakeszi Magyarország SE
birkózója 225, 292
Illés Károly, a Dunakeszi Vasutas SE spor-
tolója 660–661
Illés Melinda, dr., Dunakeszi jegyzője
(2004–2011) 408, 424, 448
Ilovai János, dunakeszi földbirtokos, Du-
nakeszi Község Tanácsának tagja (1950)
53, 301, 345
Ilovai Jánosné, ifj., dunakeszi földigénylő
(1945) 50
Ilovai Julianna, Dunakeszi Nagyközség
Tanácsának tagja (1971, 1973) 339
Imre Zsolt, a Dunakeszi Járási Hivatal
vezetője (2017–) 437
Imréné Hady Jolán, iskolaigazgató, Du-
nakeszi Városi Tanácsának tagja (1980)
359, 624
India 566
Ipoly (folyó) 499
Ipolydamásd (Pest megye) 497
Irak 510
Irán 566
Isaszeg (Pest megye) 37, 269
*Ispán Ágota Lídia 307, 476, 482, 637,
641, 646*
Issekutz Gyuláné, E., sz. Szabó Lucia
(1863–1939), a dunakeszi Evangélikus
Nőegylet elnöke 215–216
Istenes Dénes, Dunakeszi Nagyközség
Tanácsának tagja (1971, 1973) 339, 345
István, I. (Szent), magyar király (1000–1038)
17, 19, 120, 151, 189, 208, 210, 255, 404, 623
Istvándi (Somogy megye) 269
Istvánszki István, örvezető 456
Iván Árpád, az Alagi SC tagja 279
Ivancsevics Júlia, alagi lakos, Tóth György
felesége 98
Ivánka Istvánné, dunakeszi tanárnő 612
Ivánka Pál, főszolgabíró 112
Izmindi János, dunakeszi világháborús
hősi halott 102
Izrael 512
Izvoru Crișului (Körösfő, RO) 237
Izsó Tibor, Dunakeszi Nagyközség Taná-
csának tagja (1971) 339
Izsold Erzsébet, alagi lakos, id. Hegedüs
János felesége 96

- Jáger Antal, alagi lakos 90
- Jakab Győző, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
- Jakab Gyula, dunakeszi asztalos 269
- Jakab Sándor 551
- Jáki Oszkár, az alagi SZDP pénztáros-helyettes 67
- Jakubecz Géza, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Jakubovics György, lovaregyleti lelkész, alagi katolikus pap (?–1919) 203, 217
- Jámbor Miklós, a SZOT megyei titkár 354
- Jancskár Sándor, dr., nagymarosi tanácselnök, Dunakeszi vb-titkára, Dunakeszi díszpolgára (1990) 347, 354, 367, 378, 447, 449
- Janek Géza, zsoke 275
- Janik Béla, az Alagi SE választmányi tagja (1912) 279
- Janisch János, a Dunakeszi Vasutas SE sakk szakosztályának megalapítója, játékos 664
- Jankovich László, dunakeszi önkormányzati képviselő, Dunakeszi Nagycsaládok Egyesülete (1994–2002) 388
- Jankovics György, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt, közmunkák irányítója (1945), a dunakeszi Nemzeti Bizottság elnöke (1948) 41–42, 64–65, 127, 135, 396
- Jankovics György, evangélikus presbiter 215
- János Pál, II., római pápa (1978–2005) 607
- Jánosa Gyula, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973) 345
- Jánosfi János, Jánosfi József édesapja 268
- Jánosfi József, s. hiv., a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület számvizsgáló 39, 242, 251, 253, 263, 268
- Jánosfi Károly, irodai óraberés, a Magyarság Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa (1942–1944) 227–228
- Jánosfi Károly, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Janotai István, dunakeszi képviselő (1921) 113–114
- Janovics Mihály, dunakeszi lakos 468
- Jász Géza, a Magyar–Lengyel Szövetség elnöke, bankigazgató 263
- Jászai Béláné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 318
- Jászárokszállítás (Jász-Nagykun-Szolnok megye) 356
- Jasztrapszky József, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Jávor Béla, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 328, 334, 339, 345–346, 354–355, 359
- Jeles Gyula, dunakeszi második aljegyző (1914) 108
- Jemen 566
- Jeney Ferenc, dunakeszi képviselő 123
- Jencsok Zsuzsanna 331
- Jereb Gábor* 563
- Jeszmás ?, a Dunakeszi Magyarság SE labdarúgója 290
- Jobbágy István, alagi gazdasági cseléd 96
- Jobbágy Júlia, alagi lakos, Monostori István felesége 96
- Jobbágy Pálné, dunakeszi iskolaigazgató, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301, 612, 623
- Johan Béla, dr. (1889–1983), magyar egészségpolitikus, orvos, Dunakeszi díszpolgára (1935) 88, 119, 449
- Jókai Mór (1825–1904), magyar író 252
- Jónás Hermann, Lindenfeld Miklósné, özv. édesapja 101
- Jonyer Angéla, ADtranz Dunakeszi VSE strandröplabda szakosztályának vezetője 673
- Jóreménység fok (ZA) 152
- Jóvér József, alagi gazdasági cseléd, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 96, 98, 301
- Jugoszlávia (történelmi államalakulat a Balkánon) 512
- Jugovics Dávid, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Juhász Antal, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Juhász István, dunakeszi asztalosüzem-tulajdonos 57
- Juhász István, dunakeszi képviselő 123
- Juhász István, dr., dunakeszi rendőrkapitány 408, 449
- Juhász Jácint (1943–1999), Jászai-díjas magyar színész 354
- Juhász János, dunakeszi lakatos 271
- Juhász József, dunakeszi világháborús hősi halott 102

Juhász Lajos, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Juhász Lenke, dr., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Juhász Pál 475–476
Juhász Péter, a Pest megyei 5. sz. választókerület országgyűlési képviselőjelöltje, LMP (2014) 432
Juhász Róbert 146–148, 150–151, 516–517, 519–523, 525, 528–533, 536
Juhász Róbertné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973), Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 345, 360, 365
Juhász Teréz, alagi lakos, Bakay József felesége 96
Juhász ?, a Dunakeszi Magyarország SE labdarúgója 290
Juracsek Ferenc, az alagi SZDP vezetőségi tagja 67
Juracsek Mihály, az alagi SZDP vezetőségi póttagja 67
Jurasek Béla, az Alagi SC tagja 279–280
Jurasek István, az Alagi SC tagja 279
Jurtin Lászlóné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 328, 334, 340, 345, 360, 365
Justus György, dr., a dunakeszi konzervgyár tisztségviselője 502
K. László György, dunakeszi földigénylő, földbirtokos (1945) 50, 52
K. László István, földbirtokos, képviselő-testületi tagjelölt (1945), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 42, 50–51, 53, 55, 64, 128, 133, 135, 301
K. László József, dunakeszi esküdt (1921), törvénybíró, bíró (1927–1937) 113–114, 116, 119, 126
K. László Mihály, dunakeszi képviselő (1924) 114
K. Száraz István, dunakeszi földbirtokos 54
K. Tóth Ferenc, dunakeszi földbirtokos 54
K. Tóth Ferenc, a dunakeszi direktórium tagja (1919) 110
K. Tóth István, dunakeszi földbirtokos (1945) 50, 54
K. Tóth János, dunakeszi földbirtokos, képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 50–51, 53, 64, 128

K. Tóth József, dunakeszi képviselő (1924) 114
K. Veres Dénes, dunakeszi lakos 650
Kaczkó Mária, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 340
Kacs Kovics Lajos, Somogy vármegye alispánja 157
Kacsóh Pongrác, dr., marossellyei (1873–1923), zeneszerző, zenepedagógus 258
Kádár János (1912–1989), magyar politikus, az MSZMP első titkára (1956–1988) 311, 371, 372, 487
Kádár János, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Kádár Kálmán, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Kaffka Károly 177
Kajászó (Fejér megye) 269
Kajlinger Mihály, dunakeszi virilis képviselő (1921) 113
Kajtor József, dunakeszi lakos 468
Kakas Terézia, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Kakuk, a Dunakeszi Magyarország SE labdarúgója 290
Káldos Endre, féműhelyi művezető, a Dunakeszi Magyarország SE pályagondnoka 202, 286
Kalicza Gyula, az alagi SZDP jegyzője 67
Kalina József, alagi gazdasági cseléd 98
Kállai Gyula (1910–1996), politikus, miniszter, miniszterelnök 587
Kállai Pál, zsöké 275
Kállay József, alagi egyházközségi képviselőtestületi póttag (1930) 206
Kállay Józsefné, özv., alagi lakos 90
Kalló Imre, a járműjavító vezetője (1950–1951) 532
Kallós György, féműhelyi díszkovács 202
Kálmán Aladár, alagi zsidó lakos 31, 33–34
Kálmán Attila, Kálmán Aladár fia, alagi zsidó lakos 33–34
Kálmán Győző, Kálmán Aladár fia, alagi zsidó lakos 33–34
Kálmán Imre (1882–1953), zeneszerző, karmester 258
Kálmán Peregrin OMF 587–588
Kálmán Tivadar, Kálmán Aladár fia, alagi zsidó lakos 33–34
Kalmár Imre, dunakeszi tanár 621

Kalmár István (1904–?), dunakeszi képviselő-testületi tag (1948), harisnyagyáros 42, 57, 64, 128, 135

Kalmár János, a járműjavító főmérnöke 520, 529

Kalmár János, országgyűlési képviselő 336

Kalmár Sándor, dunakeszi képviselő-testületi póttag (1913) 107

Kalocsa (Bács-Kiskun megye) 100

Kamocsay Gábor, hódmezővásárhelyi paprikanemesítő 175

Kampf István, hadnagy, ütegparancsnok (1956) 453, 455–458, 460, 467

Kánaán (történelmi tájegység a Közel-Keleten) 244

Kanalas Miklós, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 662

Kaposi József, alagi polgár 207

Kaposi Zoltán 494

Kaposvár (Somogy megye) 270

Kaposvári Gyula, főműhelyi bádogos 202
Kaposy Miklós 645

Kapronczay Károly 180

Kapus Blanka, Tanay Béla édesanyja 268

Kapuvári Gusztáv, vitéz, építésmérnök, a Szent Imre-templom építője 208

Karanovics Cölesztin, alagi lakos 89

Kárász (Baranya megye) 269

Kardos József 618

Kardos József, dr., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958, 1962) 308, 328

Kardos József, dunakeszi képviselő, képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 123, 128

Kardos József, dunakeszi péküzem-tulajdonos 57

Kardos Józsefné, dr., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 307, 318, 334

Kardos Tibor, a járműjavító mérnöke 520

Károly Gyula (1910–1989), keszthelyi festő 601

Károlyi László, gróf (1859–1936) 23, 204

Károlyi Pál, alagi lakos 96

Kárpa Józsefné, takarítónő 337

Kárpátalja (történelmi tájegység) 26

Kárpáti Zoltán, a Fidesz jelöltje 1993-ban Dunakeszi 2. sz. egyéni választókerületében, dunakeszi önkormányzati képviselő, Fidesz-KDNP (1994–) 382, 387, 394, 396, 407, 414, 422–423, 433, 435

Kárpátok (hegység) 228

Karvai Ottóné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 215–216, 360, 365, 597

Kasó Pál, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328

Kassai Jenő, lakatos (dunakeszi MÁV Főműhely) 266 267

Kasser Lipót, Anker Józsefné édesapja 101

Kassovitz János, az alagi SZDP vezetőségi póttagja 67

Kaszala Mihály, Kuti Mihály édesapja 268

Kaszala Mihály, lakatos, a Magyarország Dal-és Önképző Egyesület tagja 260

Kaszás Ferenc, dunakeszi világháborús hősi halott 103

Kaszás Imre, a József Attila Művelődési Ház igazgatója (1997) 393

Kaszás Nóra 24

Káthay Sándor, a Dunakeszi Magyarország SE tagja 294

Katnik István, dunakeszi világháborús hősi halott 103

Katona István, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973), párttitkár 345–348

Katona József, iparművész 199

Katona Lajos, idomár, az alagi SZDP vezetőségi tagja 67, 74

Katona M. István 440, 442–443

Katona Mihály (1877–1957), vitéz, építész 202

Katowice (PL) 265

Kaukázus (hegység) 86

Kecskemét (Bács-Kiskun megye) 155, 271

Kecskeméthy Géza, dunakeszi önkormányzati képviselő, SZDSZ (1994–1998), Dunakeszi polgármestere (1997–2010). Dunakeszi díszpolgára (2015) 387–389, 391, 394–397, 405–407, 410, 413, 416, 421, 423, 447, 450

Kecskeméthy Vilmos 242, 266

Kecskés Attila, alagi plébános (2015–) 217

Kecskés Szilveszterné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 345, 359

Kedvessy György, dunakeszi képviselő (1910) 105

Kedvessy Nándor, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206

Kéhl Tamás, Kassai Jenő édesapja 267

Kekény Júlia, alagi lakos, Jobbágy István felesége 96

Kelecsényi Ferenc, lakatos, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület számvizsgáló póttagja 268
Kelecsényi György, Kelecsényi Ferenc édesapja 268
Kelecsényi Ottó, a Magyarság Levente Egyesület választmányi póttagja 228
Kelemen András, alagi lovasz 74
Kelemen Elemér 609, 618, 649, 651–652
Kelemen Irén 14, 20, 228–229, 266, 307, 315–316, 326, 332, 338, 342–344
Kelemen Ödön, alagi képviselő-testületi közgyám 67–68
Keleti Béla, dunakeszi lakatos 271
Kellner Gyula, az Alagi SC tagja 279
Kende Péter 451–452
Kendi Finály István, ifj., dr. 175
Kenez Péter 636
Kenyeres Ágnes 161
Kenyeres László, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Kenyeres Mihály, dunakeszi nyomdász-mester 623
Kenyeres Mihályné, dunakeszi földbir-tokos 54
Kepets Salamon, Paszternák Dezsőné édesapja 101
Kerek István, alagi gazdasági cseléd 96
Kerekes Dóra (1975–), történész-oszma-nista, a Révész István Helytörténeti Gyűj-temény (Dunakeszi) vezetője 27, 189, 444
Kerekes Károly, zsolokéz 277
Kerekes Mihályné, Dunakeszi Község Ta-nácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 328, 334, 337, 339
Kerény → Kljajicevo
Kerényi Béla, főmérnök, a Magyarság Levente Egyesület alelnöke (1939–1943) 202, 227, 266
Kerényi Rezső, műszerész, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948) 64, 135, 268
Kerepes (Pest megye) 37
Keresztes Mihály (1911–2004), tanár, iskolaigazgató, az Öregleventék színját-szó csoport tagja (1932) 227, 647–648, 650, 654
Keresztes Mihály, Dunakeszi Község Ta-nácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Dunakeszi

díszpolgára (1990) 319, 328, 333, 334, 339, 345, 378, 449
Keresztes Pál, dunakeszi ellenőr aljegyző, a Dunakeszi Levente Egyesület ellenőre 113, 115, 117, 221
Keresztes Szilárd, görög katolikus segéd-püspök 603
Keresztes-Fischer Ferenc (1881–1948), magyar belügyminiszter (1938–1944) 30
Kéri Lajos, dr. 33, 35
Kertész Borbála, Szentkirályi Ferenc édesanyja 40
Kertész Ferenc, a Dunakeszi Levente Egye-sület tagja, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948) 64, 135, 221
Kertész László, a Dunakeszi Levente Egye-sület tagja 221
Kertész Lóránt, dunakeszi roma kisebbség vezető 375
Kertész Sándor, alagi idomár 32, 34, 67, 74, 80
Kesey, „Ken” Kenneth Elton (1935–2001), amerikai író 634
Keszeg Istvánné, dunakeszi rendező 630
Keszthelyi Dániel, dunakeszi asztalos 269
Keszthelyi István, alagi hivatásos lovasz 74
Keszthelyi János, a Dunakeszi Vasutas SE tagja, edzője 662
Kétly Károly, dr., br., miniszteri tanácsos 204
Kézai Simon (13. sz.), krónikás 642
Kígyósi István, dunakeszi asztalos, a *Meg-állt a gyár* c. darab szereplője 259, 270
Kim, M. P. 636
Kinczler Sándor, Dunakeszi Község Taná-csának tagja (1958) 318
Kindler József, dr., MDF-es önkormányzati képviselő (1990), Dunakeszi díszpolgára (2002) 355, 375–376, 380, 449
Király Dávid, dunakeszi zsidó lakos 100
Király Dávidné sz. Klein Etelka, dunakeszi zsidó lakos 100
Királyhágó → Bucea
Királyházi Géza, a járási tanács képviselője (1950) 302
Kirchner Ferenc, a *Megállt a gyár* c. darab szereplője 259
Kirchner János, az Alagi SC tagja 280
Kirchoffer Pongrác, P., ferences szerzetes 200

Kirner Adalbert Bertalan (1884–1973), az Alag–Dunakeszi Református Egyházközség alapítója 197, 211–213, 250
Kirov Gábor Mihály, a bolgár nemzetiségi önkormányzat vezetője (2014–) 435
Kis András, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 128
Kis Gusztáv, dunakeszi II. aljegyző 105
Kis István, dunakeszi képviselő-testületi póttagjelölt (1945) 42
Kis Levente Hunor, magyar bajnok dzsúdos 675
Kisida Elek, dr., Dunakeszi díszpolgára (2013) 450
Kiskunhalas (Bács-Kiskun megye) 86
Kiskunlacháza (Pest megye) 598
Kismaros (Pest megye) 446, 497
Kiss B. József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), HNF-titkár 328, 334, 340, 345, 354
Kiss Bernadett, ADtranz Dunakeszi VSE strandröplabda szakosztályának játékosa 673
Kiss Ferenc, földbirtokos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1956) 54, 308, 311–312
Kiss Géza, zsoke 278
Kiss György 219–221, 228, 230
Kiss György, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 340, 346, 359
Kiss I. István, intéző (dunakeszi MÁV Főműhely) 266
Kiss III. József, a Dunakeszi Vasutas SE edzője 657
Kiss III., a Dunakeszi Magyarság SE labdarúgója
Kiss István, földbirtokos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954) 50, 54, 300, 308
Kiss István, H., ifj., dunakeszi lakos 482
Kiss István, vizsg. lakatos (dunakeszi MÁV Főműhely) 266
Kiss János, az Alagi SC tagja 280
Kiss János, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948) 64–65, 135
Kiss János, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Kiss József, dunakeszi fegyveres nemzetőr 468

Kiss Károly, ADtranz Dunakeszi VSE strandröplabda szakosztályának vezetője 673
Kiss Lajos 163
Kiss László, dunakeszi tanuló 270
Kiss László, Pest megyei vb-titkár (1971–1973) 342, 447
Kiss M. Zoltán, a Magyarság Levente Egyesület választmányi tagja 228, 294
Kiss Mária, alagi lakos, Kovács Sándor felesége 96
Kiss Péter, a Fidesz jelöltje 1992-ben a 14. sz. egyéni választókerületben, önkormányzati képviselő (1992–2002) 381, 388, 397
Kiss Regina, ADtranz Dunakeszi VSE strandröplabda szakosztályának játékosa 673
Kiss Rezső, ügynök 461
Kiss Róbert, dr., dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP-SZDSZ (2002–2010) 373, 406, 408–409, 414–417
Kiss Rozália, dunakeszi földbirtokos 54
Kiss Sándor, a Dunakeszi Magyarság SE kerékpáros szakosztályának vezetője 292
Kiss Sándor, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 359
Kiss Sándor, hűtőházi főmérnök 541
Kiss Sándor, nemeskéri 55
Kiss Tímea 401
Kiss Zoltán, MÁV-tiszt 225
Kiss Zsuzsa, karnagynövendék 604
Kitlinger Kálmán, ötvösművész 602
Kladács János, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Klaibán Sándor, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 360, 365
Klebsberg Kuno (1875–1932), vallás- és közoktatásügyi miniszter 115
Klein Ida, Blau Albert édesanyja 100
Klein Julianna, Király Dávidné édesanyja 100
Klein Rudolf, katona 456
Kleinelütern, Ute 153
Kleiszner (Futaky) László, gépészmérnök, az Alagi Tennis Egyesület alapítója 282–283
Kleiszner Károly, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 204–206
Kleiszner László, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206
Kleiszner Rezső, alagi templomépítő bizottsági tag (1932) 105, 206–208
Kleiszner Rezső, az Alagi SE választmányi tagja (1912) 279

Klekner Mihály, dr., alagi templomépítő bizottsági tag (1932), az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja 206, 220
Klement István, dunakeszi lakos 606
Kliment Géza, dunakeszi konzervgyári munkás, gépészeti vezető 656
Kliment Géza, dunakeszi önkormányzati képviselő, SZDSZ (1990–1994), Dunakeszi Városvédő és Városszépítő Egyesülete (1994–1998), független (1998–2002), Dunakeszi Lokálpatrióta Kör (2002–2006), független (2006–2010) 375, 378–379, 381, 388–389, 391, 396, 406–407, 412–414
Kliment Gézáné, dunakeszi adóügyi előadó 337
Klimscha Albert, alagi hivatásos lovász 74
Klinger Árpád, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932), tisztviselő, leventeoktató 29, 227
Klinger Árpádné, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Klinovszki István, cukorkaüzem-tulajdonos 57
Kljajićevo (Kerény, SRB) 123
Knezovics Gyula, Kormos Gyula édesapja 268
Knezovics Gyula, műhelytelepi asztalos 269
Kobelik Antal, műhelytelepi asztalos 245, 247, 269
Kochanowski, Jerzy, a dunakeszi Lengyel Kisebbségi Önkormányzat tagja 412
Kocher László, dunakeszi főjegyző (1945. február 7.–1950. július) 41–42, 45, 47–49, 55, 62–65, 126–127, 129–133, 135–136, 592
Kocherné Lengyel Etelka, dunakeszi községi iktató 41, 63, 129, 133
Kocsis Fülöp, a Hajdúdorogi Metropólia érseke 445
Kocsis János Balázs 549, 612
Kocsis Jánosné, dunakeszi tanárnő 612
Kocsis Sándor (1929–1979), válogatott labdarúgó 657
Kocsis Tibor, MÁV-mérnök, a Magyarország Cserkészcsapat parancsnoka (1939–1940) 232
Kocsner (Szilvágyi) Róbert, dunakeszi tanár, iskolaigazgató 232, 615
Kodály Zoltán (1882–1967), zeneszerző, kutató, oktató 256, 562, 625

Kohn Eleonóra, alagi lakos, Lányi Dezső édesanyja 33
Kóhn Mária, Pick Oszkárné édesanyja 100
Kókai (?) 238
Kóspallag (Pest megye) 497
Kokas Magdolna, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Kokos Géza 238
Kollár (Kövesdy) Ferenc, a Dunakeszi Magyarság SE birkózója 292
Kollár Albin, iskolaigazgató, dunakeszi önkormányzati képviselő, független (1998–2002), Dunakeszi Lokálpatrióta Kör (2002–2006), Dunakeszi díszpolgára (2008) 14, 20, 232, 391, 396, 407, 410, 421, 450, 615–616, 621, 625, 626–627
Kollár Erzsébet, Nagy József édesanyja 100
Kollár István, dunakeszi szövőüzem-tulajdonos 57
Kollár Istvánné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962) 318, 328
Kollár Mária, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Kollár Zoltán, dr., a dunakeszi Szakorvosi Rendelőintézet vezetője (2009) 448
Kollarik Ferenc, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Kollárik József, ifj., dunakeszi világháborús hősi halott 102
Kolossváry Mihály (1867–194?), prelátus kanonok, a Váci Egyházmegye főtanfelügyelője 198
Kolozs Mórné sz. Anisz Teréz, dunakeszi zsidó lakos 100
Kolozsvár → Cluj Napoca
Koltai László, faszobrász 247
Komárom (Komárom-Esztergom megye) 36, 87, 268
Csillagerőd 36
Komáromi István, dr., Pest megyei rendőrkapitány (1999) 399
Komáromi János 254, 257
Komlós Géza, dunakeszi konzervgyári vezető 503
Koncz Dezső, a Csobánkai Gyógypedagógiai Intézet igazgatója 354
Koncsik András, dunakeszi virilis képviselői póttag 114, 119
Koncsik Dávid, dunakeszi földbirtokos 53
Koncsik István, dunakeszi földigénylő (1945) 50, 52

- Koncsik István, ifj., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
- Koncsik János, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Koncsik József, dunakeszi földbirtokos 53
- Kondás Istvánné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
- Kondor Attila Csaba 550*
- Kontsek Géza, az „Oceán” konzervgyár részvényese 159
- Kónya Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1962) 300, 328, 330
- Kónya Ferenc, ifj., az alagi MADISZ elnöke 88
- Kónya Ferencné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
- Kónyi János, a dunakeszi malom bérlője 46–47
- Kónyi Jenő, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Koós Anna, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP (1994) 388
- Kopasz Károly, MÁV elnökhelyettes 517
- Koppány Károly, őrmester 456
- Koppány Miklós, dr., független önkormányzati képviselő (1990) 376–377
- Korber Gizella, Jánosfi József édesanyja 268
- Korda Kálmán, dr., Pest megyei vb-titkár 342, 346–347, 447
- Korláth Andor, presbiter 212
- Kormos Gyula, asztalos, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület választmányi tagja 268
- Koroknai Jenő, a járműjavító főmérnöke 529
- Korozmán László 147–149, 151, 517, 522, 528–529, 534–537*
- Korsós József, ütegtekező (1956) 458, 467–469
- Kosik Zsófia, dunakeszi dzsúdós 675
- Kostyál János, alagi egyházközségi képviselőtestületi póttag (1930) 206
- Kostyál István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
- Kótai Sándor, dunakeszi asztalos 270
- Kotál Henrik, építész 148
- Kotschy Ede, az „Oceán” konzervgyár főraktárosa (1920–1927) 163
- Kotschy Viktor, dunakeszi virilis képviselő (1921), a Légoltalmi Liga Dunakeszi–Alagi Helyi Csoportjának elnöke, az Alagi SE választmányi tagja (1912) 28, 113, 123, 279
- Kovách Antal, dunakeszi főjegyző (1892–1919) 105–112, 126, 188
- Kovách László, jegyzősegéd, Kovách Antal fia 109
- Kovács ?, a szentesi közellátás vezetője 48
- Kovács Alojzia, Selmeci Géza édesanyja 268
- Kovács Antalné, a Hazafias Néprfront titkára 354, 361
- Kovács Árpád, dunakeszi önkormányzati képviselő, SZDSZ (1990–1998) 376, 388
- Kovács Béla, segédhivatalnok (dunakeszi MÁV Főműhely) 266
- Kovács Csaba 490*
- Kovács Ferenc, alagi gazdasági cseléd 98
- Kovács Ferenc, id., dunakeszi képviselő (1924) 114
- Kovács Géza, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Kovács Imre, dunakeszi asztalos 270
- Kovács István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
- Kovács János, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
- Kovács Joachim, alagi gazdasági cseléd 98
- Kovács József, alagi gazdasági cseléd 96, 98
- Kovács József, dunakeszi asztalos 270
- Kovács Krisztián 404*
- Kovács Lajos, alagi gazdasági cseléd 96–97
- Kovács László, dunakeszi önkormányzati képviselő, független (1998–2002), a Közbeszerzési bizottság elnöke (1999), Dunakeszi Lokálpatrióta Kör (2002–2010) 396–397, 399, 406, 408, 414, 417
- Kovács László, dunakeszi pékmester 377
- Kovács László, r. alezredes 449
- Kovács Mária, alagi lakos, Kovács János felesége 98
- Kovács Mihály 229–230*
- Kovács Mihály (1916–2006), piarista pap, tanár 229
- Kovács Mihály, alagi gazdasági cseléd, földbirtokos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 52, 98, 301
- Kovács Mihály, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Kovács Pálné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967) 328, 333, 334
- Kovács Péter, az MSZMP KB Párt- és Tömegszervezetek Alosztályának vezetője 354

Kovács Sándor, zsolé, alagi gazdasági cseléd, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 96, 276, 301
Kovács T. István, újságíró 367, 374, 381, 523, 538, 542, 544, 559, 656, 667
Kovács Tamás, ADtranz Dunakeszi VSE atlétája 671
Kovács Vince, dr., váci segédpüspök (1940–1959), helynök, apostoli kormányzó (1959–1969) 590
Kovács Zsigmond, az Alagi SC tagja 280
Kovacsics Imre, a Pest megyei 5. választókerzet országgyűlési képviselőjelöltje, A haza nem eladó (2014) 432
Kovácsy Kálmán (1862–1932), rákospalotai evangélikus lelkész 215
Kovalkszky Istvánné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Kovácsnai Jucu, dunakeszi háztartásbeli 271
Kovácsnai Lőrinc, dunakeszi napszámos 270
Kovács Sebestyén László, dr., dunakeszi önkormányzati képviselő, Fidesz–KDNP (2014) 433
Kozák Péter 463, 505
Kozma Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Kozman Ede, dunakeszi virilis képviselő (1921) 113
Kozman Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
Kozman Gyula, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Kozman István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Kozmann István, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Kozsuch Zsolt, dunakeszi róm. kat. plébános, Szent Mihály-plébánia (2012–) 217
König Vilmos, az alagi SZDP ellenőrzője 67
Könyü Sándor MÁV-tiszt, tanító, a Magyarság Levente Egyesület titkára 228
Könyüd Ferenc, műhelytelepi lakatos 269
Körber (Körmöci) Győző, a Dunakeszi Magyarság SE vezetőségi tagja 287
Körmendi Rezsóné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954) 135, 300, 303, 308, 310

Körmendy (Krusoczky) Lajos (1892–1951), dunakeszi tanár, iskolaigazgató 222–223, 225, 228, 271, 297, 615
Körmöczy Győző, műhelytelepi segéd-tiszt 272
Körner Zsuzsa 240
Körösbörü (?) 237
Körösfő → Izvoru Crișului
Körösfői-Kriesch Aladár (1863–1920), festő, szobrász, iparművész 209
Körösi Csoma Sándor (1784–1842), nyelvtudós, könyvtáros, a tibetológia megalapítója 626
Körösi István, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Kőtelep → Kružlov
Kövesdi István, a dunakeszi Forradalmi Bizottság elnökségi tagja 455
Kövesdi István, dunakeszi földbirtokos, képviselő-testületi póttagjelölt (1945) 42, 50, 52
Kövesdi Károly, '56-os elítélt 382
Kövesdi László, dunakeszi földigénylő (1945), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1962), '56-os elítélt 50, 300, 328, 382
Kövesdy Ferenc, a Dunakeszi Vasutas SE tagja 660
Kövesi Béla, alagi zsidó lakos 34
Kövesi Mór, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Kövesi Rezső, alagi zsidó lakos 31–32, 34
Közép-Európa 276
Közép-Kelet-Európa 361
Krais Vencelné, alagi lakos 79–80
Krajnyik Erzszi, Zsiday István édesanyja 268
Krakker János, dunakeszi tanár 652
Krakkó → Kraków
Kraków (Krakkó, PL) 265
Králik László, dunakeszi tanár 231
Krámer (Kamarás) Gyula, mérnök, a szolnoki MÁV-műhely főnöke (1926–1931) 231
Krasznai Lajos, az MSZMP Pest Megyei Bizottságának első titkára 366
Krasznai Lajos, művész 590
Kratochwill Ede, dunakeszi képviselő (1910) 105
Krausz Rudolf, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Krima János, a Váci Járási Hivatal elnöke (1974–1981) 347, 354, 546–547

Krima János, hűtőházi igazgató 546
Krim-félsziget (félsziget az Azovi- és a Fekete-tenger között) 86
Kristóf Ferenc, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 359, 361, 364
Kriszta Sándorné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 339, 345, 360, 364
Kružlov (Kőtelep, Kruzslyó, SK) 270
Kubassek János, dr. 626
Kubicsek Istvánné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 308, 328, 334, 340, 345
Kubicsek Károly, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Kuchár (?), építész 199
Kulai László, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328–329
Kulcsár István 137
Kulcsár Sándor, alagi gazdasági cseléd, dunakeszi gazdálkodó 96, 484
Kun Anna, Cagányi Pál édesanyja 268
Kun J. Erzsébet 515
Kun László 115
Kundlya János, a Dunakeszi Vasutas SE tagja 662
Kundlya János, az SZDSZ jelöltje 1993-ban Dunakeszi 2. sz. egyéni választókerületében 382
Kundlya János, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Kundmann Paula, Serfőző József édesanyja 267
Kundrád Ferenc, műhelytelepi lakatos 269
Kunz Rudolf, a Meinel Gyula Rt. magyarországi képviselője 176
Kunya Vince, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 340, 346, 360, 378
Kupai Etel, alagi lakos, Kovács Joachim felesége 98
Kupai Zsigmond, alagi gazdasági cseléd 98
Kupai Zsuzsanna, alagi lakos, Kupai Zsigmond felesége 98
Kurdi István, dunakeszi virilis képviselő (1921) 113–114
Kurdcis József, dunakeszi plébános (1992–2012), Dunakeszi díszpolgára (2008) 217, 450

Kurilla Lajos, a Dunakeszi Járműjavító vezetője (1951–1957) 453, 528, 532
Kurtz Frigyes, dunakeszi rézműves 269
Kurucz Ferenc, levante 227–228
Kurucz Frigyes, járműjavítói munkás, a Forradalmi Munkástanács vezetője (1956) 453
Kurucz János, dunakeszi képviselő (1910), alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 105, 107, 206
Kurz (Kurucz) Frigyes, karnagy 254, 260–261, 263
Kuti Ferenc, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948) 64, 135
Kuti Kiss Rita, a Dunakeszi Tenisz Klub játékosa 675
Kuti Mihály, lakatos, daljátékíró, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület választmányi tagja 260, 262, 268
Kuvait 512
Kützing, Friedrich Traugott 153
L. György, dunakeszi lakos 63–64
L. Veres József, földbirtokos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954) 53, 65, 135, 300, 307–308
Lacul Roșu (Gyilkos-tó, RO) 237
Lacul Sfânta Ana (Szent Anna-tó, RO) 237
Laczházy Péter, alagi lovász 74
Ladányi Lajos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 334, 340, 346, 359
Ladányi Lajosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Lajos Gyula, a Dunakeszi Magyarország SE teniszezője 295–296
Lajos Gyula, ifj., a Dunakeszi Magyarország SE teniszezője 296
Lakatos András, a Pest megyei vb elnökhelyettese (1959) 319
Lakatos Andrásné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958) 308, 317
Lakatos Ernő, dr. 12, 18, 343, 358, 498–499
Lakatos Gabriella (1927–1989), Kossuthdíjas táncművész 631
Lakatos József, alagi lakos 36
Lakatos Kálmán, dr., dunakeszi esperes-plébános (1925–1935) 193–194, 197–199, 217
Lakatos László, dunakeszi világháborús hősi halott 102

Lakatos Miklós 571

Lakatos Pálné, dunakeszi adóügyi előadó 337

Lakner Zoltán 548

Lánczos Péter, a járműjavító mérnöke 520

Lánczy Gyula, dr., Lánczy Leó édesapja 101

Lánczy Leó, ifj., dunakeszi zsidó lakos 100

Láner Kornél (1883–1963), gépészmérnök, MÁV igazgatósági elnök 202

Láng József 12, 16, 18, 22, 363

Láng József, a járműjavító munkatársa 530

Láng József, dunakeszi hitoktató 197

Lantos (Lendenmayer) Mihály (1928–1989), válogatott labdarúgó 657

Lányi Arthur, az Alagi Levente Egyesület pénztárnoka 220

Lányi Dezső, alagi zsidó lakos 31–33

Lányi Ernő (1861–1923), karnagy 256

Lányi Ferenc (1883–1961), a dunakeszi MÁV Főműhely vezetője 20, 26, 148, 197–198, 202–203, 222–223, 226–228, 232, 236, 244, 247–248, 250–251, 254, 259–260, 262, 264, 266, 271, 286

Lányi Ferenc, ifj., dunakeszi tanuló 270

Lányi Ferencné, Lányi Ferenc dunakeszi MÁV-főműhely főnök felesége 223, 237, 253–254

Lányi Kató, háztartásbeli 272

Lányi Tibor, Lányi Dezső fia, alagi zsidó lakos 33

Laseczki/y József, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 42, 64–65, 128, 135, 301

Lászik Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 328, 334, 340

László Ferenc, dunakeszi földbirtokos 53

László Gizella, a Dunakeszi Diák Szabadidő Kajak Club alapítója 674

László György, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328

László György, ifj., dunakeszi földbirtokos 53

László Györgyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301

László István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 317–318, 328–329, 334, 339, 345, 356

László János, dunakeszi világháborús hősi halott 102

László János, földigénylő (1945), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 50–51, 301

László Jánosné, dunakeszi földbirtokos 52

László József, legifj., dunakeszi képviselő (1913) 107

László József, dunakeszi gazda 116

László Lóránd, dunakeszi mérnök, a Dunakeszi Magyarság SE vezetője 270, 296

László Mihály, dunakeszi földigénylő (1945) 50

László Tivadarné, a Dunakeszi Magyarság SE teniszezője 296

László Zoltán, dunakeszi önkormányzati képviselő, FKGP (1998–2002), Dunakeszi Lokálpatrióta Kör (2002–2006), alpolgármester 396–397, 405–407, 410–412, 447

László, I. (Szent), magyar király (1077–1095) 210, 237

Lavotta János, izsépfalvi (1764–1820), zeneszerző, hegedűművész 256

Lázin Miklós András 539

Łeba (PL) 538

Legendi György, ifj., dunakeszi földigénylő (1945) 50

Legéndi István, a Váci Járás II. számú Dunakeszi Igazoló Bizottságának tagja, képviselő-testületi tag (1948) 62, 64, 128

Legéndi István, dunakeszi esküdt 114

Legéndi János, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948), községi bíró (1947. dec.–1949. szept. 6.) 64–65, 134–135, 137

Legendi Lajos, dunakeszi világháborús hősi halott 102

Legindi György, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227

Legindi István, dunakeszi egyházközségi gondnok (1935) 194

Legindi István, dunakeszi földbirtokos, virilis képviselő 52, 113–114, 119, 121

Legindi István, id., dunakeszi gazda 482

Legindi János, dunakeszi földbirtokos 54, 105, 482

Legindi János, id., dunakeszi esküdt (1913) 107

Legindi János, ifj., dunakeszi községi pénztáros (1913) 107, 108

Legindi Jánosné, Ö., dunakeszi földbirtokos 52, 482

Legindi József, ifj., dunakeszi virilis képviselő (1921) 113–114
Lehár Ferenc (1870–1948), zeneszerző, operettszerző, karmester 258
Lehel János, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Lehoczki Sándorné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Lehoczky Gyula, építész 216
Leitner Géza, az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja 220
Leitner György, alagi templomépítő bizottsági tag (1932) 206
Leitner Györgyné, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Lenau, Nikolaus (1802–185), osztrák költő 629
Lendvai István, a Pest Megyei Pártbizottság titkára 551
Lendvai Vera 512
Lengyel Erzsébet, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 339, 345–346
Lengyel Ferenc, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Lengyel György, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Lengyel György, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Lengyel György, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Lengyel György, V., dunakeszi világháborús hősi halott 102
Lengyel István, dunakeszi földigénylő (1945) 50
Lengyel István, dunakeszi szobrász, tanár 412, 442, 624, 629
Lengyel János, dunakeszi gazdálkodó 480
Lengyel János, András fia, dunakeszi képviselő (1913) 107, 110
Lengyel János, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954) 308
Lengyel József, dunakeszi földbirtokos 54
Lengyel József, dunakeszi szobrászművész 395
Lengyel Józsefné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334, 337
Lengyel Lajos, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Lengyel Lajos (másik), dunakeszi világháborús hősi halott 102

Lengyel Mihály, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 54, 308
Lengyel Mihályné, dunakeszi földbirtokos 54
Lengyelország 200, 234, 263, 265, 421, 512, 564
Lenin → Uljanov, Vlagyimir Iljics
Lenkei Elemér, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag, jegyző (1930) 206
Lenkei Endre, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308, 311
Lenkei Imre, a Váci Járás II. számú Dunakeszi Igazoló Bizottságának tagja 62, 128
Lenkei Imre, id., órabéres (dunakeszi MÁV Főműhely) 267
Lenkei József, internált alagi lakos 27
Lenkey Elemér, alagi községi bíró 66
Lesch Lipót, a Dunakeszi–Alagi Izraelita Imaegyesület jegyzője 32
Leszkovszky György (1891–1968), festő, iparművész 209–211, 601
Leszkovszky Mária, Neszmélyiné 209
Léva → Levice
Lévai Béla, dunakeszi lakatos, MÁV főműhelyi főművezető 266, 268–269
Lévai Ferenc, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Lévai Márton, Léway Béla édesapja 268
Lévai Sándorné, a Pest megyei 3. sz. választókörzet FKGP-s országgyűlési képviselőjelöltje (1998) 391
Levice (Léva, SK) 100
Líbia 565
Lichtenecker László, a Dunakeszi Magyarország SE edzője 293
Lichtenstein Katalin, Grossmann Ferenc édesanyja 503
Lieber Emil, dunakeszi lakatos 268
Lilik Mihály, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Linci (Лінці, Unggesztenyész, UA) 26
Lindenfeld Miklósné, özv., sz. Jónás Zseni, dunakeszi zsidó lakos 100
Lindmayer István, dunakeszi KISZ-tag 373
Lipniczki István, zászlós, a dunakeszi Forradalmi Bizottság elnökségi tagja 45
Lipniczki Sándor, dunakeszi képviselő (1913), bíró (1914–1924) 107–108, 110–111, 113–114, 126
Lipniczki Sándor, id., dunakeszi képviselő (1924) 114

Lipniczky Ferenc, dunakeszi tanár, iskolaigazgató 624
Lipniczky István, id., dunakeszi gazda 48–49
Lipniczky István, ifj., dunakeszi földbirtokos 53
Lipniczky Lajos, dunakeszi földbirtokos, képviselő-testületi tag (1948) 52, 64–65
Lipniczky Mihály, dunakeszi képviselő (1910) 105
Lipniczky Mihály, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 128
Lipniczky Mihály, id., dunakeszi földigénylő (1945) 50–52
Lipniczky Mihály, ifj., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Lipp Imréné, éhező kislagi asszony (1945) 48
Lipták István, a Magyarság Dal és Önképző Egyesület tagja 254
Lipták Mihály, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 328, 334, 339
Lissák György, dr., dunakeszi tanár 614
Liszky István, a Dunakeszi Magyarság SE kerékpárosa 293
Lisztes Imréné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 360, 365
London (GB) 231, 539
Longa Péterné 155
Losonczy Pál (1919–2005), politikus, az Elnöki Tanács elnöke (1967–1987) 472
Losonczy Lajos, dunakeszi tanár 612
Lourdes (F) 604
Lovas Kiss Antal 477
Lovászi Lászlóné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 364
Lökös Zoltán, dr. 12, 18, 343, 358, 498–499
Lőrincz Róbert, a Dunakeszi Kölcsey Ferenc Könyvtár vezetője 11, 21, 162–163, 191, 193, 212–214, 253, 277–278–279, 281, 283–284, 307, 316, 359, 446–447, 449
Lötschberg (CH) 526
Lówi József, dunakeszi izraelita tanító 197
Luce, Andreas, zsoke 276
Lucz Dóra, a Dunakeszi Diák Szabadidő Kajak Club versenyzője 674
Lucz Noémi, a Dunakeszi Diák Szabadidő Kajak Club versenyzője 674
Luczenbacher Miklós (1853–1938), titkos tanácsos, nagybirtokos 272
Lucsonyi József, 1956-os dunakeszi hős 454

Lukács Gábor, ADtranz Dunakeszi VSE strandröplabda szakosztályának vezetője 673
Lukács József, Pest megyei egyházügyi titkár (1975–1989) 588
Lukács László, a síkfőkúti turistaház gondnoka 647
Lukácsi Bálint, a 2010. évi országgyűlési választásokon az 5. sz. választókerzet jelöltje (LMP), LMP-s jelölt a Dunakeszi 8. sz. választókerzetben (2009), képviselő, LMP (2010–2014), Együtt–PM–DK–4K!–MLP–MOMA (2014–) 417–418, 422, 433, 435
Lukin László (1926–2004), zenepedagógus, karnagy 631
Lunteren (NL) 605
Lutter András, dunakeszi tanár 629
M. Nagy Péter 554–556
M. Tóth Ferenc, dunakeszi földigénylő (1945) 50
M. Tóth István, ifj., dunakeszi földbirtokos, esküdt 53, 113
M. Tóth István, id., dunakeszi esküdt 114
M. Tóth József, földbirtokos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 64, 135, 301
Maár Tihamér, dunakeszi iskolaigazgató 617
Machault József, az Alagi SC tagja 279
Machuld Béla, az Alagi SC tagja 280
Macska Borbála, Fényi Sándor édesanyja 268
Macska György, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Madár Gyula, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP (1994) 388
Maderspach Károlyné 259
Mafeking → Mahikeng
Mag Jenő, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
Maglód (Pest megye) 37
Magyar Elek, az Úrlovasszövetség nyugdíjas titkára 70–71
Magyar György, dr., alpolgármester jelölt (1997) 391
Magyar János, az MIÉP jelöltje 1993-ban Dunakeszi 2. sz. egyéni választókerületében, dunakeszi önkormányzati képviselő, Dunakeszi Polgárok Szövetsége (1998–2002) 382, 396, 398
Magyar József, alagi nyilas tanító 37

Magyar Simon, dr., az „Oceán” konzervgyár részvényese 159
Magyarország 15, 17, 20, 26, 28, 124, 139–141, 145–147, 154–155, 179–180, 186, 200, 210, 220, 231, 241, 265, 272, 275, 293, 315, 361, 372, 394–395, 471, 477, 504–505, 524, 544, 549, 564–565, 600, 609, 617, 619, 622, 624, 629, 632, 634, 637, 649, 661, 675
Mahikeng (Mafeking, ZA) 231
Majba Mátyás, dunakeszi és alagi evangélikus egyházkerületi pénztárnok 215
Majba Mátyás, ifj., az Alagi Levente Egyesület ellenőre 220
Majdán János 148
Majnik? / Hajnik? János, dunakeszi szíjgyártó 270
Major Gyula, Dunakeszi tanácselnöke (1957–1960) 314, 317–319, 447
Major Gyuláné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Makai Róza, alagi lakos, Bánhegyesi Károly felesége 98
Makk Zoltán, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Makkai Lajos, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Makkai Lajos, dunakeszi képviselő (1921) 113–114
Makó (Csongrád megye) 269
Malajzia 566
Málik Margit, alagi lakos, Tóth Benjamin felesége 98
Malnaş (Málnás, RO) 271
Málnás → Malnaş
Manek Antal, dunakeszi műhelytelepi dolgozó 260
Manek Mihály, Pozsgai Gyula édesapja 268
Manhalder Zoltánné, dunakeszi aljegyző (2015) 448
Manninger Jenő (1955–), politikus, közlekedési, hírközlési és vízügyi államtitkár 401
Maracsó Pál, a Dunakeszi Vasutas SE (segéd)edzője 662, 669–671
Márai Sándor (1990–1989), író 634
Marbach Róza, Paszternák Dezső édesanyja 100
Marcell Endre, orgonaépítő-mester 199
Margus Mihályné sz. Fickert Éva, alagi lakos 90
Máriabesnyő → Gödöllő

Márianosztra (Pest megye) 236, 497
Marjai István, hegesztő (dunakeszi MÁV Főműhely) 267
Márk Ágoston, Domonkos-rendi szerzetes 590
Markó István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 308, 311, 328–329, 334, 340, 346, 354
Markó István, műhelytelepi kárpitós 269
Markó István, tsz-elnök 489–490
Markó Róbert, a Dunakeszi Vasutas SE edzője 659, 662
Márkus Emma, Viola György édesanyja 100
Márkus István (1920–1997), szociológus-szociográfus 493
Márkus István, a nyilas pártszolgálat vezetője Dunakeszin és Alagon 35
Márkusné Kecsmár Ágnes, MSZP-s jelölt a Dunakeszi 8. sz. választókerületben (2009) 417
Marosán László, dunakeszi képviselő-testületi póttagjelölt (1945) 42
Marosvásárhely → Târgu Mureş
Marschalkó Teofil 274
Marsó Mária, Brandt Jenő édesanyja 268
Mártány Gábor, független jelölt 1992-ben a 14. sz. egyéni választókerületben 381
Martói Tibor, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 87
Marton Géza, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Márton Lajos (1891–1953), festőművész 19
Márton Sarolta, Lindenfeld Miklósné, özv. édesanyja 100
Massy (Essonne, F) 153
Máté András, dunakeszi földbirtokos 53
Máté János, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Matics Ferenc 549
Mató Mária, alagi lakos, Varga József felesége 96
Matolcsy Kálmán, a Váci járás főjegyző-helyettese 49
Matolcsy Mátyás 140
Mátrai Tibor 546–547
Matuska Péter, magyar követ 265
Matuz László, dunakeszi evangélikus lelkész (1957–1966) 605–606
Matyák Regina, a Dunakeszi Tenisz Klub játékosa 675

Mayer Ferenc, az alagi SZDP jegyző-helyettese 67

Mayer György 525

Mazin Pál, dunakeszi KISZ-elnök 373

Méder (?) 256

Megyericsy Béla, az első cserkészcsapat megalapítója 231

Melich György, dunakeszi kőműves 606

Merényi Antal, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958) 308, 317

Méri László, a Pest megyei 5. sz. választókerület országgyűlési képviselőjelöltje, SEM (2014) 432

Mervald Anna, dr., a német nemzetiségi önkormányzat vezetője (2014–) 435

Mészáros György, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308, 310

Mészáros Gyula, az Alagi SC tagja 279–280
Mészáros István 610, 622

Mészáros István, veresegyházi aljegyző 125
Mészáros István, alagi plébános (1920 k.–1925) 204, 217

Mészáros István, az alagi rendőrség parancsnoka 70

Mészáros István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 334, 339

Mészáros János, ifj., dunakeszi képviselő 123

Mészáros József, dunakeszi világháborús hősi halott 102

Mészáros László, dunakeszi világháborús hősi halott 102

Mészáros Margit, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227

Mészáros Miklós, műhelytelepi tisztviselő 272

Meszlényi Alice, dunakeszi tisztviselő 63
Metykó Gyuláné sz. Pittner Mária (1941–), Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985), dunakeszi tanácselnök (1980–1988) 351, 354, 356, 360–361, 364–366, 447
Mezei Béla 250

Mezei István 516

Mezei József, evangélikus vallásitanító, dunakeszi lelkész (1932–1950) 215, 605

Mezőhegyes (Békés megye) 49

Miercurea Ciuc (Csíkszereda, RO) 394

Miercurea Nirajului (Nyárádszereda, RO) 270

Mihalovics Mária, alagi lakos, Bánszki Pál felesége 98

Mihalusz Ferenc, dr., konzervgyári vállalati igazgató 513

Mihály György, dunakeszi földbirtokos 54

Mihály Jolán, alagi lakos, Kovács Lajos felesége 96

Mihály József, dunakeszi képviselő-testületi póttagjelölt (1945) 42

Mihály Sándor, dr., főintéző, műhelytelepi főművezető, a Magyarország Levente Egyesület számvizsgálója 228, 250, 271

Mihály Sándorné, dr., háztartásbeli 271
Mike Gyula 180

Mikecz Ferenc 244

Mikóczy Zoltán, futtató 276

Mikszáth Kálmán (1847–1910), magyar író, újságíró 252

Milwaukee (USA) 268

Mindszenty József (1892–1975), esztergomi érsek, Magyarország hercegprímása, bíboros 134, 457, 587, 592

Mirkosch József, dunakeszi lakatos 198

Misák Imréné, dr., a Dunakeszi Magyarország SE teniszezője 296

Miskei György, Lighttech Kft. 567

Miskolc (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) 246, 249, 270–271, 300, 545

Hejőcsaba 271

Mittermayer Ödön, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Mittli Dezső, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328

Mladenovo (Dunabökény, SRB) 271

Móczár Béla, a 2010. évi országgyűlési választásokon az 5. sz. választókerület jelöltje (MDF) 418

Mocznik Lajos, konzervgyáros 154

Módos Ferenc, a Magyarország Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa (1939–1940) 227

Módos Ferenc, a Dunakeszi Magyarország SE tagja 225, 294

Mogony Anna, alagi lakos, id. Varga István felesége 96

Mogony János, dunakeszi földbirtokos 50, 54

Mogyoród (Pest megye) 37, 100, 117

Mogyorósi Ferenc, a dunakeszi direktórium tagja (1919) 110

Mogyorósi Ferenc, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948) 64, 135
Mogyorósi Zsuzsanna 439, 441, 445, 669
Mohay Attila, üvegekészítő 211
Móhr Rudolf, téveszelnök 499
Molière → Poquelin, Jean-Baptiste
Molnár Endre, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Molnár Erzsébet, alagi lakos, Szőke Ferenc felesége 96
Molnár Ferenc (1878–1952), író, újságíró 634
Molnár György, a Vasutas Szakszervezet titkára 354
Molnár György, dr., Dunakeszi jegyzője (2011–) 424, 435, 448
Molnár Gyula, alagi községi bíró 105, 205, 212, 220, 278
Molnár Gyula, nyug. lovaregyleti intéző 204
Molnár Imre, dunakeszi földbirtokos 54
Molnár István 540
Molnár István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Molnár István, építész, az alagi református templom tervezője 214
Molnár J. Ödön, a Dunakeszi Magyarság SE úszó szakosztályának vezetője
Molnár János 240, 245, 248, 253
Molnár János, alagi egyházközségi képviselőtestületi póttag (1930) 206
Molnár Jánosné, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Molnár József 474
Molnár József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958), Nagyközség Tanácsának tagja (1973) 307–308, 317, 345
Molnár László, dr., a dunakeszi SZTK vezetője (1988, 1991) 448
Molnár Mária, alagi lakos, Károlyi Pál felesége 96
Molnár Mártonné, éhező kisalagi asszony (1945) 48
Molnár Ottó, dunakeszi községi tisztviselő 41, 63
Molnár Ödön, dunakeszi intéző 271
Molnár Ödönné, háztartásbeli 271
Molnár Péter, ADtranz Dunakeszi VSE sakk szakosztályának vezetője 673
Molnár Péter, dunakeszi lakos, meghalt 1956-ban 460
Molnár Sándor 242–244

Molnár Sándor, ADtranz Dunakeszi VSE sakk szakosztályának játékosa 673
Molnárné Zolyomi Julianna, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP–SZDSZ (2002–2010) 406, 414
Mondok Pál, dr., Pest megyei tanácselnök (1967–1985) 353–354, 361
Monor (Pest megye) 162, 225
Monori Balázs, dr., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), vb-titkár (1963–1971) 328–330, 334–335, 447
Monori Balázsné, dr., Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 339, 345–346, 354, 360–361, 378
Monori Lili (1945–), Jászai Mari-díjas színésznő 632
Monostori István, alagi gazdasági cseléd 96
Montevarchi (I) 289
Mónus László (1952–2009), dunakeszi evangélikus lelkész (1995–1999) 607
Morandini Lajos, az „Ocean” Konzervgyár vezető tisztségviselője 162
Móricz Zsigmond (1879–1942), magyar író, újságíró 252
Morva Zoltán, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Morvaország → Csehország
Mosóc → Mošovce
Mosonmagyaróvár (Győr–Moson–Sopron megye) 101, 507
Mošovce (Mosóc, SK) 100
Moszkva (RUS) 28, 361, 515, 564
Mozsári Endre, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Mracskó Lajos, alagi hivatalsegéd 136
Mráv Zsolt 635
Mravik Pál, dunakeszi képviselő (1910) 105
Mravik Pál, ifj., az Alagi SE galamblovászat szakosztályának vezetője 279
Mráz István, dunakeszi autog. hegesztő 269
Muhiné dr. Bajzáth Melinda, a dunakeszi Városi Tanács Titkársági Osztály vezetője 367
Muka Istvánné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 328, 334, 339
Murvai hadnagy 457
Muskó Alexandra, dr., SZTK vezető főorvosa (1988–1990) 448

Mühlbacherné Száhlender Magdolna 70
Müller Károly, karnagy, a Zeneakadémia tanára 250, 253–256, 271
Müller Károlyné, Müller Károly karnagy felesége, háztartásbeli 271
München (D) 154, 274
N. László István, dunakeszi földbirtokos, virilis képviselő (1921) 53, 113
N. László István, ifj., dunakeszi földigénylő (1945) 50
N. László János, dunakeszi képviselő, esküdt (1913), pénztárnok 107–108, 113–114
N. Lengyel István, dunakeszi földbirtokos 53, 135
N. Lengyel József, dunakeszi képviselő-tesztületi tagjelölt (1945), képviselő-tesztületi tag (1948) 42, 64–65, 128
N. Tóth Ferenc, dunakeszi földbirtokos 54
N. Tóth József, dunakeszi lakos 135
Nádasdi Attila, ADtranz Dunakeszi VSE sakk szakosztályának játékos 673
Nádasdy Kálmán (1904–1980), Kossuthdíjas filmrendező 632
Nádor Emil, nyá. OTI-tanácsos 29
Nagy András, alagi gazdasági cseléd 96, 98
Nagy Bandor, dunakeszi korfball edző 675
Nagy Béla, az Alagi SC tagja 279
Nagy Endre 238
Nagy Erzsébet, alagi lakos, ifj. Agócs István felesége 98
Nagy Etelka, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1952) 304
Nagy Ferenc 463
Nagy Ferenc, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Nagy Ferenc, református esperes 211
Nagy Géza, zsoke 272
Nagy Gyula, az alagi SZDP vezetőségi tagja, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954, 1958) 67
Nagy Imre (1896–1958), földművelésügyi miniszter (1944. dec. 2.–1945. nov. 4.), a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnöke (1953. VII. 4.–1955. IV. 18., 1956. X. 24.–XI. 12.) 75, 309, 311, 451, 481
Nagy Gyula, dunakeszi jegyző (1950. szept. 16.–okt. 22.), vb-titkár 136–137, 301–302, 306, 308, 312–313, 317
Nagy Imre, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP (1998) 396, 447
Nagy János, alagi hentes és mészáros 22

Nagy József, alagi hentessegéd 22
Nagy József, dunakeszi zsidó lakos 100
Nagy Károly, dunakeszi asztalos 270
Nagy Lajos, alagi lakos, hadifogoly 80
Nagy Lajos, dunakeszi tanító 190
Nagy Lajos, alagi hentes és mészáros 22
Nagy Lajos, alagi hentessegéd 22
Nagy Lászlóné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 328, 334, 339, 345
Nagy Nándor, a Pest megyei 5. sz. választókörzet országgyűlési képviselőjelöltje, 4K! (2014) 432
Nagy Péter Tibor 134, 622
Nagy Piroska, alagi lakos, Gliszta János felesége 98
Nagy Sámuel, műhelytelepi asztalos 269
Nagy Sándor, a Dunakeszi Magyarság SE birkózója, szakosztályvezetője 291–292
Nagy Sándor, a Dunakeszi Vasutas SE edzője 660
Nagy Sári, műhelytelepi háztartásbeli 271
Nagy Teréz, éhező kisalagi asszony (1945) 48
Nagy Tibor, dunakeszi műszerész 270
Nagy Zoltán 253
Nagy Zoltán, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206
Nagy Zsuzsa, alagi lakos, Szekeres Mihály felesége 96
Nagyatádi Szabó István (1863–1924), politikus, mezőgazdasági miniszter 140, 204, 213
Nagybátony → Bátonyterenye
Nagybecskerek → Zrenjanin
Nagyberki (Somogy megye) 270
Nagybörzsöny (Pest megye) 208, 214
Nagykőrös (Pest megye) 591
Nagymaros (Pest megye) 20, 225, 446, 497
Nagysál (?) 232
Nagytarcsa (Pest megye) 584
Nagyttény (Pest megye) 268
Nagyvárad → Oradea
Nahoczki János, alagi pályamunkás 74
Nahóczky Eszter, alagi lakos, Jóvér József felesége 98
Nahóczky János, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Nána (Párkányána, SK) 225
Nándori Magda 331

- Napóleon, I. (Bonaparte), francia császár (1804–1814, 1815) 153
- Nécsei Alajos, műhelytelepi bádogos 269
- Nedelka József, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
- Néder Miklós, dr., a dunakeszi SZTK vezetője (1991–1998) 448
- Némái János, dunakeszi tolmács (1944–1945) 43
- Némedi Magdolna, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
- Nemes Győző* 240, 246, 249, 252, 255
- Nemeskéri Lajos, műhelytelepi segéd-tiszt 271
- Nemeskéri Olívia, műhelytelepi háztartásbeli 271
- Német Demokratikus Köztársaság (NDK) → Németország
- Német Szövetségi Köztársaság (NSZK) → Németország
- Németh Béla, dr., az „Oceán” konzervgyár részvényese 158–159, 161, 168, 171
- Németh Benő, dr., az „Oceán” konzervgyár részvényese 158–159, 161
- Németh Ferenc, alagi gazdasági cseléd 98
- Németh István, a Magyarság Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa 227
- Németh István, dunakeszi irodai főtitst, népmozgalmi nyilvántartó (1945) 41, 63, 129
- Németh István, dunakeszi világháborús hősi halott 102
- Németh István, SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990), alpolgármester 376, 387, 447
- Németh János, műhelytelepi lakatos 269
Németh Jánosné 618
- Németh Józsefné, dunakeszi földbirtokos 50, 53
- Németh Kálmán (1903–1979), kisalagi szobrászművész, faszobrász, restaurátor 211
- Németh Kálmánné, id., éhező kisalagi asszony (1945) 48
- Németh Kálmánné, ifj., éhező kisalagi asszony (1945) 48
- Németh Lászlóné, Dunakeszi aljegyzője 424, 448
- Németh Mária, alagi lakos, Sarkadi Lajos felesége 33
- Németh Miklós (1948–), politikus, a Magyar Népköztársaság minisztertanácsának elnöke (1988. XI. 24.–1989. X. 23.), a Magyar Köztársaság miniszterelnöke (1989. X. 23.–1990. V. 23.) 372
- Németh Zoltánné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
- Németország 76–77, 79–80, 87, 89–90, 101, 154, 167, 229, 275–276, 309, 508, 510, 538, 543–544, 557, 564
- Nerada Lajos, dunakeszi lakos 468
- Neruzsil István, dunakeszi földbirtokos 52
- Neszményi István, dunakeszi zsidó lakos 100
- Neszményi Lipót, Neszményi István édesapja 101
- Neumann Ödön, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
- Neumann Ödön, dunakeszi levante birkózó 225
- Neuwirth Simon, dunakeszi képviselő (1910) 105
- Nézsza (Nógrád megye) 554
- Nichmond/Nikmond Béla 462–463
- Nitra (Nyitra, SK) 271
- Nógrád (Nógrád megye) 236
Róka-hegy 236
- Noncsik Istvánné, dunakeszi földbirtokos 54
- Norvégia 167, 174
- Noska József, zsoke 275
- Nové Zámky (Érsekújvár, SK) 244, 247, 261–262, 268–271
- Novák István* 615–616, 620
- Novi Bečej (Törökbecse, SRB) 269
- Novotni Farkas Ferenc, 1956-os vádlott 468
- Novotny Antal, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
- Novotny Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 328, 334, 339, 345
- Növényi Norbert (1957–), olimpiai bajnok birkózó 675
- Nürnberg Miklós (1926–1932), a Magyarság Levente Egyesület pénztárosa 227
- Nyárádszereda → Miercurea Nirajului
- Nyári József, ADtranz Dunakeszi VSE női kézilabda csapatának edzője 672
- Nyegrus Gyula, az „Oceán” konzervgyár részvényese 159

Nyikolajev, Nyikoláj N., a dunakeszi konzervgyár tisztségviselője 502
Nyilas Imréné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Nyíregyháza (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) 155
Nyiri István 399
Nyíri Márton, a Pest megyei 5. sz. választókerület országgyűlési képviselőjelöltje, Jobbik (2010, 2014), dunakeszi önkormányzati képviselő, Jobbik (2010–2017) 418, 422–423, 432–433, 436
Nyíró Olga, dunakeszi evangélikus lelkész (1989–1995) 607
Nyitra → Nitra
Nyitraújlak → Vel'ké Zálužie
Nyuli István, túravezető 234
O. Száraz János, dunakeszi földbirtokos 54, 482
Oberwart (Felsőőr, A) 270
Ócsa (Pest megye) 37
Odeschalchi Béla (1890–1954), herceg, a Magyar Lovaregylet elnöke 190
Oláh Antal, dr. (1920–2018), a Jézus Szíve-plébánia plébános (1965–2006), Dunakeszi díszpolgára (2001) 217, 382, 449, 603, 607
Oláh Gábor, alagi pályamunkás 74
Oláh György 162, 174
Oláh István, alagi lovas, a Nemzeti Bizottság tagja 67, 72
Oláh Noémi, a dunakeszi 7. sz. választókerület független önkormányzati képviselőjelöltje (2013) 425
Olaszország 167, 209, 288, 393–394, 421
Omán 512
Ónodi Szabó Lajos, az Alagi SE ellenőre (1912) 279
Oradea (Nagyvárad, RO) 268, 271
Orbán Péter, a járműjavító ügyvezetője (2012–2015) 531–532
Ordass Lajos (1901–1978), evangélikus püspök, a Lutheránus Világszövetség elnöke 587
Orff, Carl (1895–1982), német zeneszerző, zenetanár 632
Orlay Ibolya, r. százados 449
Oros István 540
Orosz Ákos, ADtranz Dunakeszi VSE atléta 671

Orosz Gyula, villanszerelő-csoportvezető 557
Orosz Károly 245, 286, 288–289, 291–296, 521, 535, 657–661, 663–664
Oroszlámos → Banatsko Arandelovo
Oroszország 27, 79–80, 86, 260, 302, 309, 319, 323, 361, 371, 466, 475, 484, 502, 504, 508–510, 564, 587, 661
Ország Gyula, a Magyarország Levente Egyesület választmányi póttagja 228
Oslani (Oszlány, SK) 269
Osváth Albert, alagi lakos 21
Osváth Albert, ifj. dr., királyi járásbíró elnök 105, 278
Osváth Pál, az Alagi SE választmányi tagja (1912) 279
Osvay László, dr., községi orvos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962), Dunakeszi díszpolgára (1972) 123, 324, 328, 341, 378, 449, 459
Oświęcim (Auschwitz, PL) 35, 101, 160, 571
Oszipov, Viktor, a dunakeszi konzervgyár tisztségviselője 502
Oszlány → Oslani
Osztrák–Magyar Monarchia 139, 154, 272, 539
Osztrogorzsszk (RUS) 101
Oszvaldik Gyula, építészmérnök 18, 194–195
Ózd (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) 545
Ozsváth András, olimpiai bajnok dzsúdós 675
Ö. Kovács József 472–473
Ölvedi Ottó, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962) 317, 328
Őrbottyán (Őrszentmiklós, Pest megye) 62
Ördög Gyula, a dunakeszi munkástanács elnöke (1919) 111
Őri Péter 182
Örkénytábor → Táborfalva
Örményi István, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag, pénztárnok (1930) 204–206
Örményi István, nyá. gazdatiszt, Légoltalmi Liga Dunakeszi–Alagi Helyi Csoportjának alelnöke 28
Örményi László, dr., SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990–1994), Dunakeszi polgármestere (1990–1994), Dunakeszi díszpolgára (1994) 376–377, 380, 382–383, 386–387, 447, 449

- Őrszentmiklós → Őrbottyán
 Őszi Kornél, újságíró, az Alagi SE választmányi tagja (1912) 273, 279
 P. Szócs József, dunakeszi világháborús hősi halott 102
 Pacelli, Eugenio → Pius, XII.
 Pácz Imre, dunakeszi kófaragó 17
 Pajor Ignác, dr., az „Oceán” konzervgyár részvényese 159, 161
 Pajor Jánosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 328, 334, 340, 345
Pál István 243, 246, 249–251
 Pál István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
 Pál Lajos, dr., a választási bizottság elnökhelyettese (2002) 405
 Pál Miklós, dr., a dunakeszi SZTK vezetője (2012–) 448
 Pál Ödön, dunakeszi képviselő (1910) 105
 Pál pápa, VI. (1963–1978) 600
Palasik Mária 314
 Palásti Béla, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP–SZDSZ (2002–2010) 406, 414
 Palásti Iván, dunakeszi kárpitos 269
 Pálfa (Tolna megye) 239
 Pálffy Ferenc, dunakeszi világháborús hősi halott 102
 Pálfi Ferenc, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
 Pálfi István, ifj., alagi gazdasági cseléd 96–97
 Pálfi Mária, alagi lakos, Szép Károly felesége 98
 Pálfi Mária, Szép Károly édesanyja 268
 Palik Ferenc, színműíró 259
 Pálinskás István fűszeres, edényes 238
 Pálinskás István, dunakeszi földbirtokos 54
 Pálinskás István, fuvarozó 464
 Pálinskás István, tanuló, meghalt 1956-ban 460
 Pálinskás József, dunakeszi képviselő 123
 Palkó Andor, a Népi Ellenőrző Bizottság elnöke 356
 Palkovics Károly, dunakeszi képviselő (1910) 105
 Páll Istvánné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
 Pallagi József, alagi gazdasági cseléd, a Termelési Bizottság tagja 83, 96, 98
 Pallagi Józsefné, földműves gazda, tanács-
 tag 303, 480
 Pallagi Sándor, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 334, 340
 Pállné Kovács Mária, a Dunakeszi Önkormányzat gazdasági vezetője 428
 Pallós László, dunakeszi iskolaigazgató 201
 Pálmai Antal, dunakeszi asztalos 271
 Pálmai László, Vác Városi Bizottság gazdaságpolitikai titkára, MSZMP Dunakeszi Városi Bizottságának vezetője 366, 547, 557
Pálmány Béla 517–518, 534
 Pálos Frigyes 209
 Palotás (Plementán) József, dunakeszi levante 224
 Pánczél V., a Dunakeszi Magyarság SE labdarúgója 290
 Pandur József (1910–2000), tanár, iskolaigazgató, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Dunakeszi díszpolgára (1972) 36, 39–40, 42, 64–65, 126, 128, 137, 196, 237–238, 308, 313, 317–319, 334, 339, 341, 344–346, 378, 449, 593, 611–612
 Pap Dénes, dunakeszi földigénylő (1945) 50
 Pap János, dunakeszi lakos 135
 Pap Judit, az Öreglventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
 Pápai József, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 127
 Papp Gedeon, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Papp István 14, 20, 228–229, 266, 307, 315–316, 326, 332, 338, 342–344
 Papp János II., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
 Papp János, ifj., a Termelési Bizottság elnöke (1948), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 65, 301–302
 Papp Jánosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954, 1958, 1962) 300, 308, 317, 328
 Papp József, alagi gazdasági cseléd 96
 Papp József, az MSZP jelöltje 1993-ban Dunakeszi 2. sz. egyéni választókerületében, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP (1993–1998) 382, 387

Papp Károly, dunakeszi asztalos 269
Papp Kiss Sándor, a Dunakeszi Vasutas SE ejtőernyős szakosztályának megalapítója 664
Papp Lászlóné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 340, 346, 360, 365
Papp Mihály, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Papp Rozália, dunakeszi kötő-szövőüzem-tulajdonos 57
Papp Sándor, alagi tréner 275
Pardubice (CZ) 274
Paris (F) 153
Párizs → Paris
Párkány → Štúrovo
Párkányána → Nána
Partl Tóth Ferenc, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Pártos Janka, alagi lakos, Weil Ede felesége 33–34
Pasteur, Louis (1822–1895) 153
Paszternák Dezső, alagi zsidó lakos 100
Paszternák Dezsőné sz. Kepets Frida, alagi zsidó lakos 100
Paszternák György, alagi zsidó lakos 100
Paszternák Hedvig, alagi zsidó lakos 100
Paszternák Mózes, Paszternák Dezső édesapja 101
Pásztor György, ügyvezető igazgató 560
Pásztor István, dunakeszi lakatos 271
Patakfalvy Irma, alagi járási szociális titkárnő 80
Pataki Alajos, lakatos, a Magyarország Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa 227–228
Pataki György, dunakeszi tűzoltó 270
Pataki József, dunakeszi káplán (1938–1941) 217
Pataki József, dunakeszi konzervgyári vezető 503
Pataki Péter, dr., rendőrőrnagy 364, 449
Pataki Péter, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Pató Zsuzsa 543
Pauer Jánosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Paul Eszter, Vámos Gáborné édesanyja 100
Paulovics Antal, műhelytelepi asztalos 198
Páva → Zabola
Pázmándi István, adjunktus 202

Pécel (Pest megye) 37
Peczolt Ferenc, dunakeszi világháborús hősi halott 36, 102
Pécs (Baranya megye) 267, 270–271, 300, 565
Pehr László, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Peisch Ferenc (1922–2011), szaleziánus szerzetes, a dunakeszi Jézus szíve templomban 1959 és 1981 között működött 598
Pejacsevich Albert, gr., a Magyar Lovaregylet Levente Egyesületének elnöke 204, 220–221
Pejacsevich Albertné, gr., sz. Almássy Mária Rudolfiná, gr., zsadányi és törökszentmiklósi (1889–1970) 25, 204, 207, 239
Pejacsvich János, gr., alagi versenylótréner 80, 221
Pék István, főpályamester (dunakeszi MÁV Főműhely) 267
Penc (Pest megye) 554
Péntek Dániel, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Péntek Ferenc, postai alkalmazott 464
Pereces Margit, alagi lakos, Elekes István felesége 98
Peredi József, műhelytelepi kárpitos 270
Perlaky Gyula, főintéző, számosztályfőnök, a Magyarország Levente Egyesület pénztárosa (1943–1944) 227–228
Perry, J. P., a bécsi Mercurbank végrehajtó bizottságának elnöke 169
Persoon, Christiaan Hendrik (1761–1836) 152
Perthőné, teniszező 282
Perugia (I) 289
Pest → Budapest
Pesti Anna, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Pesti Géza, dunakeszi községi tisztviselő 41
Pesti István, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Pesti István, dunakeszi földigénylő (1945) 51
Pesti István, dunakeszi rézműves 57
Pesti Vince, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 221
Pesti Vince, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 334, 340

Peták Tibor, a járműjavító főkonstruk-
tőre 523
Peták Tibor, országgyűlési képviselő 354
Petanovics József, id., alagi egyházközségi
képviselőtestületi tag (1930) 206–207
Péter Imre, alagi gazdasági cseléd, 1948-
ban hazatért alagi hadifogoly 87, 98
Péter Nándor 444
Péter Zoltán, Dunakeszi Rendőrkapitányság
vezetője (–2012) 425, 449
Péter Zsolt Csaba, Fideszes önkormányzati
képviselő (1990) 376–377
Péterfalvi Lajos, a Dunakeszi Vasutas SE
labdarúgó szakosztályának vezetője 657
Péterffy Gergely 515
Pétery József, dr. (1890–1967), pap, váci
püspök (1942–1967) 20, 203, 241
Pethő József, dr., alagi körállatorvos, az
egyházközségi képviselőtestületi tag
(1930) 77–78, 80, 119, 122, 283
Pető Iván 518
Pető János, az Alagi SC tagja 279
Pető József, a Lóspört Vállalat Munkás-
tanácsának vezetőségi tagja (1956) 468
Petőcz Lajos, dunakeszi tanár 612
Petőfi Sándor (1823–1849), költő 624, 631
Petőháza Emil, dunakeszi lakatos 268
Petrásovics Sándor, műhelytelepi mázoló
269
Petró Sándor, alagi hitoktató 39
Petrovác Gyula (1877–1940), építész-
mérnök 193
Petrovai László, építésügyi és városfejlesz-
tési miniszterhelyettes 368, 557
Pezinok (Bazin, SK) 254
Pfeifer Cecillia, alagi lakos, Kálmán Aladár
édesanyja 33
Pick Erzsébet, Hirsch Julianna édesanyja
100
Pick Ignác, Pick Oszkár édesapja 101
Pick Mórné, dr. sz. Ney Aranka, dunakeszi
zsidó lakos 100
Pick Oszkár, dunakeszi zsidó lakos, Hirsch
Miklósné édesapja 101
Pick Oszkárné sz. Ádler Szerén, dunakeszi
zsidó lakos 100
Pilis (Pest megye) 225, 269
Pilisborosjenő (Pest megye) 368
Pilismarót (Komárom-Esztergom me-
gye) 232
Pillich Nándor 259–260

Pilni József, műhelytelepi kárpitos 198
Piłsudski, Józef (1867–1935), lengyel
államférfi, marsall, tábornagy 265
Pintér Béla, dunakeszi önkormányzati
képviselő, MSZP–SZDSZ (2002) 405–407
Pintér István 27
Pintér István, Dunakeszi Község Tanácsának
tagja (1950) 301
Pintér István, vitéz, alagi egyházközségi
képviselőtestületi tag (1930) 206–207
Pintér József, dunakeszi földbirtokos 52
Pintér Rózsi, dunakeszi zsidó lakos 100
Pirk Gézané, özv., alagi lakos 204
Pirnstingel János, az Alagi SC tagja 279
Pirók Dezső, alagi hentes és mészáros 72
Piski → Simeria
Piskitelep → Simeria
Pittner István, műhelytelepi csiszoló 269
Pityi Gyula, Dunakeszi Nagyközség Tanácsá-
nak tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának
tagja (1980, 1985) 339, 345, 360, 365
Pius, XII. (1876–1958), római katolikus
pápa (1939–1958) 196
Pjess Alajos, dunakeszi világháborús hősi
halott 102
Planner Alfréd, alagi lóidomár 279
Plastyák Vendel, dunakeszi világháborús
hősi halott 102
Plecsenko Iván, dunakeszi konzervgyári
részvényes 504
Plenk Jánosné, dunakeszi világháborús
hősi halott 102
Pleskonics András 162
Plzeň (CZ) 524
Póczik Anita, dunakeszi önkormányzati
képviselő, MSZP–SZDSZ (2002–2010),
MSZP (2010–2014) 406–407, 410, 414,
422–423
Póczik Miklós, a városi tanács vb
kölségvetési üzemének vezetője 366
Pogány Miklós, Pest megyei vb tagja
(1973) 346–347
Pogonyi Pálné, Dunakeszi Község Tanácsá-
nak tagja (1967), Nagyközség Tanácsának
tagja (1971, 1973) 330, 334, 340, 345
Pokriva Nándor, a Pest megyei 5. sz. választó-
körzet országgyűlési képviselőjelöltje,
Nemzeti Érdekért (2014) 432
Polgár (?), a Dunakeszi Vasutas SE spor-
tolója 661

Polgár Kálmán, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Polgár Lászlóné, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Polinszky Károly (1922–1998), oktatáspolitikus, oktatási miniszter 625
Pollák István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Polonyi Gyula, dunakeszi és alagi evangélikus egyházkerületi gondnok 215
Pomayer Gyula, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948), a dunakeszi Nemzeti Bizottság jegyzője (1948) 64–65, 135
Pongrácz Jenő, dr., alagi községi orvos 80
Pongrácz Antal, az Alagi SE korcsolya szakosztályának vezetője 279
Pongrácz D. Szigfrid (1872–1929), szobrász 16
Poniatowsky, Józef Antoni, herceg (1762–1813), lengyel származású marsall 265
Poniczki/y János, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962) 64, 135, 318, 328
Poniczky Károlyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962) 318, 328
Popol Mihály, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Poponár (?) 271
Poquelin, Jean-Baptiste (1622–1673), francia író, drámaíró, rendező, színész 630
Povázi Sándor, dunakeszi iskolaigazgató 623
Pozsgai Antal, műhelytelepi bádogos, a Magyarság Cserkészcsapat fúvószenekarának vezetője, karmester 226, 234, 271
Pozsgai Gyula, bádogos, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület választmányi tagja 268
Pozsgay Imre (1933–2016), politikus, egyetemi tanár 372
Pozsony → Bratislava
Prága → Praha
Praha (Prága, CZ) 564
Preis Ede, az „Oceán” konzervgyár részvényese 159
Prešov (Eperjes, SK) 272
Pretzner Imre, alagi zsoloké 204–205, 207
Preuszner Károly, alagi egyházközségi képviselőtestületi póttag (1930) 206

Preysing Frigyes 389, 647
Pribil János, alagi kereskedő 69
Privler Antal, alagi egyházbizottsági tag 204
Prokain Rozália, Pozsgai Gyula édesanyja 268
Puchner Endre 20
Pukánszky Béla 609–610, 617, 622
Pukk Béla, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Puskás Ferenc (1927–2006), válogatott labdarúgó 657
Puskás Ferenc, dunakeszi közellátási vezető (1945), képviselő-testületi tag (1948) 42, 64, 127
Puskás Ferenc, id., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Puskás Ferenc, ifj., dunakeszi lakos 135
Puskás Ferencz, dunakeszi nyomdász 271
Puskás József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Pusz Gyula, dunakeszi lakatos 270
Pusztadinnyéshát (?) 232
Pusztai Ede, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
Pusztai István, dunakeszi földbirtokos 54
Pusztai János, az Alagi SC tagja 279
Pusztai János, vitéz, dunakeszi közigazgatási aljegyző, majd alagi közigazgatási jegyző, leventeoktató, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 37, 41, 46, 63, 78, 80, 83, 87, 90, 95, 115, 122, 126–127, 129, 136, 221, 226–227, 285, 297, 318
Pusztai János, dunakeszi segédjegyző 190
Pusztai János, N., dunakeszi gazda 482
Pusztai József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Putsay Gábor 525
Püspökhátvan (Pest megye) 113
Rábagyarmat (Vas megye) 236
Rácbóly → Beremend
Rácz Mátyás 526
Rádai Lajos, az Alagi SC tagja 280
Rádas Géza 238
Radnóti Henrik, dunakeszi önkormányzati képviselő, Együtt–PM–DK–4K!–MLP–MOMA (2014) 433, 435–436, 571
Radnóti Miklós (1909–1944), költő 628, 652
Radványi Imre, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945), képviselő-testületi tag (1948) 42, 64–65, 128

Radványi Zsigmond, az Alagi SC elnöke 279–280
Rády Zoltán, ADtranz Dunakeszi VSE atlétája 671
Raffael Gizella, alagi lakos, Papp József felesége 96
Raffay Sándor (1866–1947), evangélikus teológus, püspök 216
Raft Miklós, dr., a Minisztertanács Tanácsi hivatalnak elnökhelyettese 353
Rajk László (1909–1949), politikus, belügyminiszter 634
Rajkai Pál, állami kísérleti főtitst, gabonakísérleti főmolnár 46–47
Rajkai Pálné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958) 307–308, 318–319, 324
Rajter Lajos (Ludovít Rajter), dr., karnagy, a dunakeszi a Magyarság Dal- és Önképző Egyesület, valamint a Magyar Rádió karnagya 203, 254, 256, 258
Rajz Mihály, dr. (1911–1986), váci püspöki titkár, káplán, plébános 203
Rajzó Miklósné, alagi zöldkeresztes védőnő 80
Rákász József, dunakeszi tanuló 270
Rákóczi Ferenc, II., felsővadász, erdélyi fejedelem (1676–1735) 188
Rákosi Andor, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360, 366
Rákosi Jenő 147, 224, 231, 233, 242
Rákosi Mátyás (1892–1971), a Magyar Népköztársaság Minisztertanácsának elnöke (1952–1953), Magyar Kommunista Párt, majd a Magyar Dolgozók Pártjának fő-, majd első titkára (1945–1956) 299, 301, 304, 309–310, 480, 482, 485, 522, 588
Rákos Péter 330
Rakovszky Ádám (1900–?), nagyrákói és kelemefalvai, földbirtokos 51–52, 55
Ramogyn, Pjotr P., a dunakeszi konzervgyár tisztségviselője 502
Rapaich (?) 75
Rassai Károly (1912–1992), építész, az alagi református templom építője 214
Rassai Nándor, alagi kőműves, építőmester, dunakeszi képviselő, egyházközségi képviselőtestületi tag (1935) 28, 123, 194
Raszl Ferenc, dunakeszi képviselő (1910) 105
Rasztotzky János, a Dunakeszi Diák Szabadidő Kajak Club alapítója 674

Rátki Zoltán, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
Ratkó Anna (1903–1981), Magyarország népjóléti, majd egészségügyi minisztere (1948. december 10.–1953. április 18.) 310, 653
Rátnik István (1907?–1944), Alagon eltemetett hősi halott 40
Ravasz Gábor, dunakeszi kerékpárüzem-tulajdonos 57
Ravasz László, dr. (1882–1975), dunamelléki református püspök (1921–1948) 20, 212–213, 587
Ravda (BG), Dunakeszi testvérvárosa 421, 431, 435
Razuvajev, Sz. G., a dunakeszi konzervgyár tisztségviselője 502
Rechnitz (Rohonc, A) 154
Rédics (Zala megye) 268
Reevs Baby, az Alagi SE választmányi tagja (1912), a tenisz szakosztály vezetője 279
Réfi Oszkó Magdolna 540, 550
Reghin (Szászrégen, RO) 237
Rehák(?) László, a Magyarság Levente Egyesület pénztárosa (1933–1934) 227
Reich Márton 221
Reich Miklós, dunakeszi zsidó lakos 100
Reichenberger József, szobrász (1858–1937 után) 16
Reichenberger Károly, az Alagi SC tagja 279–280
Reiter Károly, dunakeszi virilis képviselő (1921) 113
Reizinger Lajosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301–304
Reményi György, vitéz, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206
Reményi Józsefné, dunakeszi gazdálkodó 479
Remlei József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 318
Remlei Józsefné, dunakeszi lakos 135
Remzer Rezső, az Alagi SC tagja 279
Répa Ferenc, dunakeszi földbirtokos 50, 53
Répa Ferenc, ifj., dunakeszi földigénylő (1945) 50
Répa József, dunakeszi földbirtokos 50, 53
Resicabánya → Resița
Resița (Resicabánya, RO) 270
Rétháti László, a Magyarság Levente Egyesület pénztárosa (1935–1941) 227

Réthy István, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Réthy József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 334, 339, 345, 360
Réthy József, dunakeszi pénztárelenőr (1939) 122, 125
Retsik Tiborné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Révai Lajosné, tanárnő, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962) 317
Révay Lajosné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328, 612
Révész István (1862–1929), dunakeszi plébános (1887–1907), képviselő, vármegyei bizottsági tag 16, 187–188, 193, 217, 404, 411, 635
Rexa Dezső 177
Ribárszki Sándor, alagi idomár 276
Richnavszky Gyula, alagi templomépítő bizottsági tag (1932) 206
Richter Béla (1879–1925), dunakeszi plébános (1907–1925) 13, 105, 107, 112–114, 187–190, 193, 197, 203, 212, 217
Richter Gyuláné, Richter Béla plébános édesanyja 189
Rieger Ottó, orgonagyáros 210
Rihó András, alagi hivatalsegéd 136
Rijeka (Fiume, HR) 154–155, 228, 268
Rimaszombat → Rimavská Sobota
Rimavská Sobota (Rimaszombat, SK) 155
Ripp Zoltán 372
Riszter Ferenc, alagi egyházközségi képviselőtestületi póttag (1930) 206
Ritter János 463
Ritz János, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Ritz Sándor, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Rizsaneck Ferenc, dunakeszi asztalosüzem-tulajdonos 57
Rodiczky Géza, nyugalmazott huszár kapitány 204
Roding (D) 405
Rogócz Sándor, az alagi SZDP pénztárosa 67
Rohonc → Rechnitz
Romaiser Vilmos, tiszteletbeli főszolgabíró 107
Románia 421, 564

Romsics Ignác 17, 26, 67, 83, 140, 147, 299–300, 371–373, 451–452, 471–472, 477–478, 480, 487, 501, 587, 597, 650
Rónai Árpád, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985), városi párttitkár 356, 360–361, 365–366, 378
Rónay Márton, dunakeszi lakos 35
Roncsék Sándor, a Dunakeszi Nemzetőrség vezetője (1956) 454–456, 458, 460–462
Ronyecz Mária (1944–1989), Jászai Mari-díjas színésznő 632
Rosenhammer (Rózsahegy) Tóbiás, lakatos 245, 253–254, 269
Rosenzweig Gizella, Neszményi István édesanyja 100
Roskó Béla, alagi gazdasági cseléd 96
Roskó Béla, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Roskó József, a dunakeszi direktórium tagja (1919) 110
Roskó József, dunakeszi képviselő-testületi póttagjelölt (1945) 42
Rosner Károly 162
Rósner Jenő, dunakeszi virilis képviselő (1924) 114
Rótháti László, műhelytelepi intéző 272
Rotta, Angelo (1872–1965), apostoli nuncius Budapesten 587
Rottenberg Johanna, Anker Józsefné édesanyja 100
Roxin László 554
Rozenfeld Jozefa, alagi lakos, Weil Ede édesanyja 33
Rózner Fáni, Paszternák Dezsőné édesanyja 100
Rózner György, dunakeszi cukrászüzem-tulajdonos 57
Rózsa András, dunakeszi földbirtokos, képviselő-testületi póttagjelölt (1945) 42, 50–51, 53
Rózsa Andrásné, dunakeszi földbirtokos 54
Rózsa József, dunakeszi földbirtokos 54
Rózsa László, alagi hivatásos lovas 74
Rózsa László, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Rózsa Péter, szobrászművész (1926–) 341
Rózsahegy Tóbiás → Rosenhammer (Rózsahegy) Tóbiás
Rózsás Sándor, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 328, 334, 340

Rózsef Mihály, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Rozsnyai Dezső, alagi zsidó lakos 100
Rozsnyai Dezsőné sz. Rózsa Rózsi, alagi zsidó lakos 100
Rozsnyai József, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 364
Rozsnyai Oszkár, a Dunakeszi Vasutas SE kézilabda szakosztály alapítója 659
Rozsnyói György, alagi futtató 276
Römert Endre, mérnök 29
Rössler János, az Országos, majd a Budai Zeneakadémia tanára 254
Rubik Ernő, ifj. (1944–), szobrász, világhírű játéktervező 563
Rubik Ernő (1910–1997), világhírű repülőgép-tervező 563
Rubik László, dunakeszi párttitkár 354
Ruczek János, Váci járási párttitkár 482
Rudolf János, a dunakeszi hűtőház igazgatója 547
Rukovánszki János, az Alagi SC tagja 279
Rusca Montană (Ruszkabánya, RO) 259
Ruszkabánya → Rusca Montană
Ruthart József, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Ruthart József, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973) 345
Ruttka → Vrútky
S. Hegedűs László, a Hazafias Népfront főtitkára 353
S. József, járműjavítói munkás, a Forradalmi Munkástanács vezetője (1956) 453
Sáfár Eszter, alagi lakos, Péter Imre felesége 98
Sági István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
Ságvári (Spitzer) Endre (1913–1944) jogász, aktivista 626
Sahin ?, a Dunakeszi Magyarság SE labdarúgója 290
Sajnovics Pál, alagi volt hadifogoly 86
Salamon László, dr., a Pest megyei 3. sz. választókerület Fideszes országgyűlési képviselőjelöltje (1998), képviselő (1998–2002) 391, 401
Salczer Lajos, alagi lakos 79
Salczer Lajosné, alagi lakos 79
Salgó Károly, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 339, 345
Salkovics Károly, mérnök 12

Saly Zoltán, ADtranz Dunakeszi VSE atléta 671
Sandgruber, Roman 160
Sando, Pietro, az Olasz Köztársaság budapesti nagykövetségének kereskedelmi tanácsosa 557
Sándor István, Váci járási főjegyző 134–135
Sándor György 645
Sándor Mária, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Sándorfi János, műhelytelepi asztalos 269
Sándorfi József, dunakeszi levente 229–230
Sántha István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
Sára Bernadett, dunakeszi tanuló 629
Sarajevo (BIH) 188
Sáreczki Miklós, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Sáreczky Imre, dunakeszi önkormányzati képviselő, Fidesz–KDNP (2006) 414
Sáreczky József, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Sárhidai Antal, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Sári Antal, internált alagi lakos 27
Sarkadi Dezső, Sarkadi Lajos fia, alagi zsidó lakos 33
Sarkadi Lajos, alagi zsidó lakos 31–33
Sarkadi Piri, Sarkadi Lajos lánya, alagi zsidó lakos 33
Sarlós István (1921–2006), miniszterelnök-helyettes, az MSZMP PB tagja, a Fővárosi Tanács elnöke 361, 551
Sárvár (Vas megye) 269
Sáska Géza 618
Sass Pál 548
Sasvári Gyula, asztalos, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület választmányi tagja 268
Sasvári Gyula, id., Sasvári Gyula édesapja 268
Sátoraljaújhely (Borsod-Abaúj-Zemplén megye) 100, 244, 249, 268–270, 272
Sátori Árpád, a dunakeszi SZTK vezetője (1974–1977) 448
Satu Mare (Szatmárnémeti, RO) 271
Sauska Krisztián, Lighttech Kft. 567
Sávolt Attila, a Dunakeszi Tenisz Klub játékosa 675
Schadler, Günter, zsolé 277

Schejbal József, alagi hivatásos lovasz, zsoké 74, 273, 283
Schiller Gyula, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Schinogl István, alagi lovasz, az alagi Nemzeti Bizottság tagja 67, 70, 74
Schiszler Teréz, alagi lakos 89
Schlett András 475
Schluk Sándor, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 662
Schmidt Mária 32
Schmidt Mária, Bencze Mihály édesanyja 268
Schmidt, Max, a Bécsi Zeneakadémia tanára 254
Schmidt Géznáné, dunakeszi igazgatási csoportvezető 337
Schmiedl Blanka, alagi lakos, Kertész Sándor felesége 34
Schneider Miklós, intéző (dunakeszi MÁV Főműhely) 266
Schoek Károly, az alagi SZDP alelnöke 67
Schömer András, okleveles építésszámológus 401
Schön Gábor, a Dunakeszi Vasutas SE sakk szakosztályának játékosa 664
Schöner Sándor, dunakeszi konzervgyári vezető 503
Schreiber Miklós, az alagi Nemzeti Bizottság tagja, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 67, 301
Schwann, Theodor (1810–1882), német fiziológus 153
Schwarc Cecillia, alagi lakos, Fischer Samu édesanyja 33
Schwarcz Aranka, Engel László édesanyja 100
Schwarcz Zoltán, ADtranz Dunakeszi VSE edzője 669
Schwarczkopf Lajos, alagi zsidó lakos 36
Schwartz (Imre?), dunakeszi káplán 194
Schwartz Gusztáv, dr., rákospalotai plébános 194
Schwartzné Lovász Beáta, a járműjavító ügyvezetője (2009–2012) 531–532
Schwarz Gyula, a Szegedalföldi Takarékpénztár Rt. képviselője 161
Scskoldin, Szimjon, konzervgyári vezető 503
Segesdi György (1931–), szobrászművész 348

Sellei Zoltán, előadóművész, Dunakeszi díszpolgára (2003) 449, 633
Selmei Jenő, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Selmei (Stift) Géza, főszertárnok, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület számvizsgálója 257, 268
Seltenreich József, dunakeszi önkormányzati képviselő, Fidesz (1990–), sport és ifjúsági tanácsnok 376, 388–389, 396, 407, 414, 417, 422–423, 433, 435
Senkei József, az alagi SZDP vezetőségi tagja 67
Sepsibüksád → Bixad
Sepsiszentgyörgy → Sfântu Gheorghe
Serédi Jusztinián (1884–1945), bencés szerzetes, bíboros, hercegprímás, esztergomi érsek (1927–1945) 20, 260
Serényi Zsuzsa, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Seress Lajos, dunakeszi lakatos 269
Serfőző József, főművezető, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület pénztárosa 267
Serfőző József, id., Serfőző József édesapja 267
Setényi János 617–618
Setéth József, alagi képviselő-testületi pénztáros 68
Sfântu Gheorghe (Sepsiszentgyörgy, RO) 237, 518
Shakespeare, William (1564–1616), angol drámaíró, költő, színész 630
Sift Ede, az alagi SZDP vezetőségi tagja 67, 220
Sift Géza, alagi órabéres 271
Sift Márton, alagi műszerész 270
Sift Sándor, dunakeszi képviselő-testületi póttagjelölt (1945) 42
Sift Sándor, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Sihltal (tájegység, CH) 526
Sík Sándor (1889–1963), piarista tanár, költő, író, cserkészvezető 234
Sikter László, újpesti evangélikus segédlelkész 217
Simeria (Piski, Piskitelep 1890 és 1900 között, RO) 244, 270–271
Simics István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317

Simon Ágota, dr., dunakeszi vb-titkár (1989) 447
Simon Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 334, 340, 346, 359, 361, 378
Simon Ferenc, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Simon János, a Dunakeszi Magyarország, majd a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 225, 292, 660–661
Simon János, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Simon József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Simon Zsolt, a 2010. évi országgyűlési választásokon az 5. sz. választókerület jelöltje (Civilek) 418
Simplon (régio, CH) 526
Siófok (Somogy megye) 513
Sipos Ágnes 167
Sipos Antalné 151, 170
Sipos Balázs 315, 549
Sipos Dávid (1986–), a Dunakeszi Polgármesteri Hivatal Polgármesteri Kabinet vezetője 423
Sipos Ferenc, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Sipos István, Dunakeszi díszpolgára (1999) 449
Sipos János, földbirtokos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 50, 53, 301
Sipos Jánosné, dunakeszi földbirtokos 54
Sipos József, a Dunakeszi Levente Egyesület ellenőre 221
Sipos József, dunakeszi földbirtokos 52
Sipos József, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Sipos Károly, dunakeszi lakos, '56-os veterán 380, 455, 468
Sipos Katalin, dunakeszi lakos, adománytevő 187
Sipos Lajos, dunakeszi takácsüzem-tulajdonos 57
Sipos László 509
Sipos Levente 477
Sipos Mihály, dunakeszi földbirtokos 50, 52
Sisak (Sziszek, HR) 271
Skotnyár Gyula, dunakeszi napszámos 270
Skotnyár Kató, a *Megállt a gyár* c. darab szereplője 259

Skotnyár Rozália, Sasvári Gyula édesanyja 268
Skreka István, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Skripeczky Ákos (1944–), iparművész, ötvösművész 405
Skripeczky István, dunakeszi önkormányzati képviselő, MDF-FKGP-MIÉP-MÚK (1994–1998), Szövetség Dunakesziért (1998–2002), Dunakeszi Lokálpatrióta Kör (2002–2006) 388, 395–396, 406
Sládkovičovo (Diószeg, SK) 53
Sleicher Béla, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 364
Sloszárík András, alagi gazdasági cseléd 98
Sloszárík Mária, alagi lakos, Szép János felesége 98
Smál János, dunakeszi virilis képviselő (1924) 114
Smida, Zdenkó, zsoke 276
Snagov (RO) 311
Soltai Gyula, szoc. pol. előadó, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület elnöke 267
Solymár (Pest megye) 368
Solymári Béla, dunakeszi tanár 612
Solymári Béláné, dunakeszi tanárnő 612
Solymosi János, lakatos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 36, 270, 334, 340, 342, 346, 356, 359
Solymosi László 279–280, 284, 307, 384, 660, 662, 666–667, 668, 669, 671–672, 674, 675
Solymosi László, ifj., az Alagi Diák Sakk Klub játékos 674
Sólyom László (1942–), az Alkotmánybíróság első elnöke (1900–1998), a Magyar Köztársaság elnöke (2005–2010) 416
Somajer (?) Gyula, dunakeszi lakos 135
Somlai Ilonka, műhelytelepi tanuló 271
Somlai István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 307–308
Somlai Károly, a Magyarország Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa 227
Somlai Valér, műhelytelepi tanuló 271
Somorjay Lajos, MÁV-elnök 257
Soós Julianna, dr., ügyész-ségi megbízott vezető 381

Sopron (Győr-Moson-Sopron megye) 100, 162, 269, 524
Sopronlővér → Sopron
Sorka Ferenc, az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja 220
Sós Bálint, alagi gazdasági cseléd 96, 98
Sótonyi Tamás, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP-SZDSZ (2006–2010) 414–416
Söjtör (Zala megye) 269
Spallanzani, Lazzaro (1729–1799) 152
Spáring Gyula, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Spáring Jánosné, özv., Lusztbaum Mária, alagi lakos 210
Springer, Gustav von, báró (1842–1920) 272
Sroka Ferenc, az Alagi SC tagja 280
Staicu, Simona, ADtranz Dunakeszi VSE atlétája 671
Stamberger Ferenc, budapesti közjegyző 503
Standeisky Éva 609
Stanga György, dunakeszi mintakészítő, rendőrparancsnok (1945), Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 42, 46, 301, 313, 317
Stanga Györgyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958) 308
Stanger György 42, 127
Starcsó Károly, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317
Sary Sącz (PL), Dunakeszi testvérvárosa 412, 421
Stehlik Ferenc, dunakeszi önkormányzati képviselő, MSZP-SZDSZ (2002–2010) 407, 414
Stehlik Ferenc, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
Steinbeck, John Ernst (1902–1968), amerikai regény-, novella- és színdarabíró 630
Steiner Artúr, dunakeszi postatanácsos 18
Steiner Artúrné, dunakeszi postakezelő 18
Steiner Róza, alagi lakos, Vajda Pál édesanyja 33
Stenzl László, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Stiebel Zsolt, dr., dunakeszi képviselőtestületi tagjelölt (1945) 42, 66, 128
Stiebel Zsoltné, dr., dunakeszi tisztviselő 63

Stift Ede, az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja, Selmeci Géza édesapja 268
Still Ferenc, járműjavítói üzemi párttitkár 453
Stiller Mihály, műhelytelepi asztalos 270
Stoll Ede, az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja 220
Stoll József, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 206
Stoll Józsefné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958) 308, 317
Strasser Imre, dunakeszi zsidó lakos 100
Strasser Imréné sz. Keszler Julianna, dunakeszi zsidó lakos 100
Straub Károly, ifj., az alagi Nemzeti Bizottság tagja 67, 324
Straub Károlyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954, 1958, 1962) 301–302, 308–309, 312, 317, 328
Strauss Pál, virilisképviselő 30, 113–114, 122
Strauss, Johann (1825–1899), osztrák zeneszerző 258
Strausz Imre, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Strib Jolán (1908–1992), alagi tanítónő, a Széchenyi István Általános Iskola mb. igazgatója (1945–1947) 80, 83, 210, 612–613
Stribik Réka, magyar és nemzetközi bajnok dzsúdós 675
Stromfai Antal, a Dunakeszi Vasutas SE természetjáró szakosztályának megalapítója 664
Štúrovo (Párkány, SK) 525
Subotica (Szabadka, SRB) 267
Sugár Ernő, alagi zsidó lakos 31
Sugár Erzsébet Krisztina Mária, alagi zsidó lakos 31, 34
Sugár Jenő, alagi zsidó lakos 32
Suhajda József, a III. ker. Pártbizottság tagja 519
Sulyok Győző József, független polgármester-jelölt (2014) 433
Süle Károly, dunakeszi asztalos 270
Sülysáp (Pest megye) 225
Svájc 167
Svédország 167, 174, 543
Sviatovszky Ferenc, az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja 220
Sviatovszky Gyula, alagi lakos 67

Sviatovszky János, az alagi SZDP ellen-
őrzője 67
Szabadka → Subotica
Szabados Ferenc, a Dunakeszi Vasutas
SE tornász szakosztályának vezetője 663
Szabados Tamás, őrvezető 456
Szabó Antal, dunakeszi világháborús hősi
halott 102
Szabó Balázs 550
Szabó Balázsné 612
Szabó Csaba 587
Szabó Erzsébet, dr. 175
Szabó Ferenc, dunakeszi földbirtokos,
közgyám 54, 113–114
Szabó Ferenc, dunakeszi esküdt 114
Szabó Ferenc, alagi községi végrehajtó
76–78
Szabó Ferencné, Dunakeszi Község Taná-
csának tagja (1950) 301, 482
Szabó György, dunakeszi földbirtokos,
esküdt, képviselő-testületi tag (1948),
Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950)
42, 50, 52, 64, 119, 123, 128, 301, 482
Szabó György, ifj., dunakeszi földigénylő
(1945), a Váci Járás II. számú Dunakeszi
Igazoló Bizottságának tagja 51, 62, 64,
128, 135
Szabó Gyula 140
Szabó Gyula, a dunakeszi direktórium
tagja (1919) 110
Szabó Gyula, dunakeszi képviselő 127
Szabó Gyula, dunakeszi statisztikai hiva-
taltnok 133, 190
Szabó Gyula, Dunakeszi Városi Tanácsának
tagja (1980, 1985) 360, 365
Szabó Gyula, nyomdász, dunakeszi rend-
őrparancsnok-helyettes, közéleti-vezető,
közéleti-vezető, képviselő-testületi tagjelölt (1945)
42, 63, 131
Szabó Imre (1953–), politikus, ország-
gyűlési képviselő, környezetvédelmi és
vízügyi miniszter (2008–2010) 419
Szabó Imre, a Pest megyei 5. sz. választó-
körzet országgyűlési képviselőjelöltje,
MSZP–Együtt–DK–PM–MLP (2014) 432
Szabó Imre, az alagi SZDP vezetőségi
tagja 67
Szabó Imréné, dunakeszi lakos, világhá-
borús hősi halott 38, 103
Szabó István, a Magyarország Dal és Önképző
Egyesület tagja 254

Szabó István, dr. 353
Szabó István, dunakeszi közgyám (1923)
114, 119, 123
Szabó István, Malmos, ifj., dunakeszi bíró
(1945. február 7.–1947. november) 41–42,
46, 53, 60, 63–64, 127, 129, 132–133, 137
Szabó István, id., dunakeszi malomtulaj-
donos, Szabó István bíró édesapja 46–47
Szabó János, dunakeszi földbirtokos, esküdt,
törvénybíró, bíró (1937–1944) 52, 113,
119–121, 123, 125–126, 194
Szabó János, dunakeszi gazda 482
Szabó János, Dunakeszi Nagyközség Ta-
nácsának tagja (1973) 245
Szabó János, újpesti építőmester 216
Szabó József László, alagi plébános
(1998–2015) 217, 429, 608
Szabó József, a Dunakeszi Magyarság SE
vezetőségi tagja 287
Szabó József, dunakeszi önkormányzati
képviselő, Fidesz-KDNP (2010–) 422–423,
433, 435
Szabó József, hűtőházi igazgató 541
Szabó Józsefné, dunakeszi földbirtokos 54
Szabó Katalin, a Dunakeszi Polgármes-
teri Hivatal Programirodájának vezetője
(2012–) 430
Szabó Lajos, alagi lakos 89
Szabó Lajos, Szabó István községi bíró
testvére 47, 57
Szabó László, Dunakeszi Nagyközség
Tanácsának tagja (1971, 1973) 340, 346
Szabó Magda (1917–2007), Kossuth-díjas
magyar író, költő, műfordító 634
Szabó Mária, műhelytelepi tisztviselő 271
Szabó Mihály 616–617, 625
Szabó Szvetlána, dunakeszi dzsúdós 675
Szabó Tamás, dunakeszi önkormányzati
képviselő, MIÉP (2002) 406–408, 410,
413, 447
Szabolcsi Lajos, az alagi SZDP alelnöke 67
Szabóné Medgyesi Éva 171, 540
Szabóné Ónodi Valéria, a DÓHSZK vezetője
(2016–) 437
Szacskó János, alagi gazdasági cseléd 96
Szacskó Mária, alagi lakos, Roskó Béla
felesége 96
Szada (Pest megye) 37
Szádóczky-Kardos Tibor 179–180
Szádóczky Károly, a dunakeszi Jézus
Szíve-plébánia plébánosa (2006–) 217

Száhlender Béla (1874–1955), altábornagy, 1923 és 1928 között a Magyar Kir. Csendőrség vezetője 29, 55, 70, 207
Száhlender Béláné sz. Kiss Margit, nemeskéri 55, 70
Szakács Anna, Kassai Jenő édesanyja 267
Szakács István, alagi pályamunkás, a Termelési Bizottság tagja 74, 83, 98
Szakács Miklós, a Házgyár lakatos csoportvezetője 354
Szakács Sándor 518
Szakács Tibor, a Dunakeszi Levente Egyesület leventeoktatója 221
Szakáll Ferenc, az Alagi SC tagja 280
Szakáll Károlyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Szakáll László, dunakeszi kántortanító (1940), karnagy, Dunakeszi Kinizsi SE tagja 196, 631, 642, 665
Szakáll Lászlóné, ny. iskolaigazgató, Dunakeszi díszpolgára (2005) 13, 19–20, 39, 191, 193, 196, 198–199, 201–202–204, 220, 222, 225–226, 229–230, 232, 233–234, 236–237, 239, 240, 246, 252–254, 256–258, 261, 263, 362–363, 366–368, 370, 378, 393, 449–450, 591, 598, 602–604, 611, 615, 635
Szakolczai Attila 451–453, 456, 460, 464, 528
Szalai Kálmán, alagi kereskedő 69
Szalai Mihály, dunakeszi lakos 135
Szalay József, dunakeszi képviselő (1910) 105
Szalay Pál, kőműves, a dunakeszi egyházközségi képviselőtestületi tag (1935) 28, 123, 194
Szaletman Pál, Soltai Gyula édesapja 267
Szalkai Lajos, dunakeszi református lelképásztor 605
Szalkai Lajos, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 365
Szalóki János, tanácsstag 353
Számel Pál, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 324, 328
Szandbauer Ottó, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Szandovsky, Karel, csehszlovákiai állomásfőnök-helyettes (1935) 199
Szanka József, főműhelyi festő-mázoló, aranyozómester 203, 602
Szántó János, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958) 308, 317

Szántó Lászlóné (Balogh Ilona), dunakeszi tanárnő 612
Szarajevó → Sarajevo
Száz Ferenc, a Dunakeszi Magyarság SE kerékpárosa 292–293
Száz Ferenc, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Száz György (másik), dunakeszi földbirtokos, képviselő (1921, 1924) 113–114, 123, 127
Száz György, dunakeszi földbirtokos 54
Száz György, dunakeszi községi pénztáros (1945) 41–42, 127, 129
Száz György, zsolokai 274
Száz György, 1998. évi dunakeszi polgármester-jelölt 396
Száz István, dunakeszi földbirtokos 52–54, 107
Száz István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967) 328, 334
Száz József, dunakeszi földigénylő (1945) 50
Száz Mihály, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
Szarvas Aliz, dr., dunakeszi aljegyző (2017–) 448
Szarvas Margit, alagi lakos, Nagy András felesége 98
Szász (?) 269
Szász Károly 139–141
Szász Károlyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Szászrégen → Reghin
Szatmári Vendel, tizedes 457
Szatmárnémeti → Satu Mare
Szatmáry István, iparművész 266
Szauder Elek, dunakeszi postás 378
Szabeni Eszter, alagi lakos, Sós Bálint felesége 98
Széchenyi István (1791–1860), gróf, államférfi, író 277, 624, 626
Széchenyi István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 53, 301
Széchenyi Pál, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Szecsei Gáborné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 339, 345
Szécsény Ágoston, MÁV-titkár 207–208
Szécsényi András 114
Szécsényi István, dunakeszi földbirtokos, képviselő (1924) 114

Szécseyi Pál, dunakeszi képviselő (1921) 113
Szécsi Lajos, a Magyarság Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa 227
Szederkényi Anna, Párniczky Edéné (1882–1948), magyar író, hírlapíró 252
Szedmák (Szentkúti) Sándor, a Dunakeszi Magyarság SE vezetőségi tagja 286–287
Szedmák Béla, műhelytelepi lakatos 269
Szeged (Csongrád megye) 66, 100, 161, 175, 209, 269, 271–272, 300
Szegedi Géza, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Székely Rezső, alagi zsidó lakos 31, 34
Székely Tamás Péter, Székely Rezső fia, alagi zsidó lakos 34
Székelykeresztúr → Cristuru Secuiesc
Szekeres Endréné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985) 364
Szekeres Erzsébet, dr. 146–148, 150–151, 375, 516–517, 519–523, 525, 528–533, 536
Szekeres Ilona, alagi lakos, ifj. Hegedüs János felesége 96
Szekeres Júlia, alagi lakos, Gyurkovszki István felesége 98
Szekeres Mihály, alagi gazdasági cseléd, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 96, 301
Székesfehérvár (Fejér megye) 256, 270
Szekfű Gyula (1883–1955), történész, egyetemi tanár, az MTA rendes tagja 188
Szelkó Sándor, házgyári üzemvezető 557
Szelle Ferenc, alagi irodatiszt 78
Szelle Ferenc, ifj., alagi irattáros 68, 78
Szemesi János, dunakeszi művezető 268
Szemlér Ferenc, főművezető, a Magyarság Levente Egyesület ellenőre (1926–1944), a Dunakeszi Magyarság SE vezetőségi tagja 227–228, 245, 286–287, 295
Szén Mihály, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Szénási Imréné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Szénási László, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 360, 365
Szende Béla, cégvezető 561
Szende Károly, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Szendrei Aranka, az alagi MADISZ pénztárosa 88

Szendrei Béla, ifj., dunakeszi világháborús hősi halott 102
Szendrey Sándor 27
Szent Anna-tó → Lacul Sfânta Ana
Szent Erzsébet, Árpád-házi (1207–1231) 207
Szent Imre (1000–1007 között–1031), I. István király fia 206
Szent István → István, I.
Szent László → László, I.
Szent Kinga, Árpád-házi (1224–1292) 239
Szent Margit, Alacoque (1647–1690) 602
Szentendre (Pest megye) 446, 461
Szentés (Csongrád megye) 48–49, 225
Szentés Rezső, dunakeszi adóügyi jegyző 62, 106, 109, 113, 115, 119, 122, 128, 130, 194–195, 285
Szentés Rezsőné, Szentés Rezső felesége 130
Szentés Tamás, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 662
Szentés Vilmos, dunakeszi jegyzősegéd (1914) 109
Szentés Vilmos, konzervgyári vezető 503
Szent-Györgyi Albert (1893–1986), Nobel-díjas magyar tudós 175–176
Szentgyörgyi Gusztáv, MÁV-igazgató 250
Szentgyörgyi Gusztávné 250
Szentkirályi Ferenc (1919?–1944), Alagon eltemetett hősi halott 40, 103
Szentkúti Sándor, műhelytelepi segéd-tiszt 272
Szentléleki Katalin, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1985), a Tóth Mariska Hagymányórzó Alapítvány elnöke (2017–) 364–365
Szentpéteri Ilona 633
Szentpétery György, Jóvátételi Hivatal elnökhelyettese 502
Szép János, alagi gazdasági cseléd 98
Szép Kálmán, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Szép Károly, alagi gazdasági cseléd 98
Szép Károly, asztalos, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület választmányi póttag 268
Szép Károly, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967) 328, 334
Szép Károly, id., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1952) 304
Szép Károly, id., Szép Károly édesapja 268

Szepessy Frigyes, húsgyáros 154
Szepessy Tamás, a járműjavító ügyvezetője (2015–) 531–532
Szépvölgyi Zoltán, a Budapesti Pártbizottság titkára 551
Szerencsés Ernőné, járási vb-titkár 313
Szesztrics Mihály, alagi postamester (1937–1944) 21
Szigeti Nándor, alagi tréner 204, 207
Szigeti Tóth János, a Pest megyei 5. sz. választókörzet jelöltje (1990) 373
Szigetmonostor (Pest megye) 232
Szigetvár (Baranya megye) 268–269
Szigetváry István, vitéz, tisztviselő 29
Szijjártó Péter (1978–), politikus, külgazdasági és külügyminiszter (2012–), a Dunakeszi Kinizsi Futsal Klub alapítója és játékosa 673
Szilágycseh → Cehu Silvaniei
Szilágyi Erzsébet, alagi lakos, Pallagi József felesége 98
Szilágyi Mihály, leventebajnok (1928), a Magyarság Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa (1926–1929) 223, 227
Szilágyi Piroska, dunakeszi iskolatitkár 629
Szilágyi Rezső, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 87
Szilágyi Vince, alagi lakos 212
Szilassy Aladár, ifj. cserkészcsoport alapító 231
Szilvási Borbála, alagi lakos, Kerek István felesége 96
Szilvássy László, kántortanító 29, 88, 590, 612
Szilvássy Lászlóné, alagi tanítónő 211
Szimler Pál, dunakeszi bognárüzem-tulajdonos 57
Sziráki Gábor, asztalosmester 607
Sziráki György, földbirtokos, képviselő, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 123, 301
Sziráki János, dunakeszi földbirtokos 54
Sziráki Jánosné, SZDSZ-es önkormányzati képviselő (1990) 376
Sziráki József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Sziráki Lajos, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 661
Sziráki Mihály, dunakeszi képviselő (1913) 107

Szirma József, vitéz, műhelytelepi lakatos 198
Szirma Károly, MÁV-intéző 225, 228
Szirmai Zoltán, mérnök, a Magyarság Levente Egyesület alelnöke (1926–1935), a Dunakeszi Magyarság SE vezetőségi tagja 198, 227, 286
Szirtes Árpádné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973) 345
Sziszek → Sisak
Szita Imre, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Szkulanov, Szergej M., a dunakeszi konzervgyár tisztségviselője 502
Szlátényi Béla 210
Szlátényi Béláné, özv., sz. Gidófalvi Vitályos Ida, az alagi orgona szponzora 210
Szlátényi Ernő, dunakeszi aljegyző (1920) 113, 115, 117
Szlávik Miklós, kajak edző 674
Szlavkovszki Sámuel, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Szenka Pál, a Dunakeszi Vasutas SE tagja 661
Szelezák László (1870–1953), harangöntőmester 198, 208
Szlobodnyik Tibor, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973), Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 345, 360, 365
Szlovákia 524, 539, 564
Szob (Pest megye) 354, 446, 453, 497, 506, 525, 527
Szojka Kornél, Dunakeszi Kinizsi SE futballedzője 665
Szokolai István, alagi hivatásos lovas, zsoke 74, 273
Szokolya (Pest megye) 237, 497
Törökpaták 237
Szolnok (Jász-Nagykun-Szolnok megye) 242, 249, 258, 269–270, 272, 296, 527
Szombat István, a Jobbik polgármesterjelöltje (2014) 433
Szombathely (Vas megye) 162
Szoó Béla, az Alagi SC tagja 280
Szovjetunió → Oroszország
Szócs István, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Szócs János, dunakeszi földbirtokos 53
Szócs József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1962, 1967), Dunakeszi

díszpolgára (1972) 308, 328, 334, 342, 378, 449
Szócs József, dunakeszi levante magas-
ugró 225
Szócs Pál, dunakeszi világháborús hősi
halott 102
Szód (Pest megye) 38, 51, 62, 223, 452,
497, 554, 606
Szódliget (Pest megye) 209, 269, 446, 497
Széchenyi utca 269
Szőke Ferenc, alagi gazdasági cseléd 96
Szőke Jenő, Szőke Tibor édesapja 267
Szőke Kálmánné, 2002. évi polgármester-
jelölt 406
Szőke Tibor, karnagy 267
Szöllősi János, dunakeszi művezető, a
Dunakeszi Magyarország SE birkózó szak-
osztályának megalapítója 291
Szöllősi József, Dunakeszi Község Taná-
csának tagja (1958) 317–318
Szőnyi Lajos 523
Sztálin, Joszif Visszarionovics (1878–1953),
a Szovjetunió Kommunista Pártjának
főtitkára (1922–1934), a Népbiztosok
Tanácsának elnöke (1941–1946), a Minisz-
tertanács elnöke (1946–1953) 304, 472
Sztanek Antal, dunakeszi világháborús
hősi halott 102
Sztarek Rikárd, dunakeszi világháborús
hősi halott 102
Sztobjanov Iván, dr., Dunakeszi Község Ta-
nácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség
Tanácsának tagja (1971) 328, 334, 339
Szudéta-vidék (tájegység, CZ) 37, 229
Szuhánszky János, dunakeszi zsidó lakos
100
Szuhánszky Zsuzsanna, Szuhányszky
János édesanyja 100
Szuppán Irén, textilművész, Dunakeszi
díszpolgára (2007) 450
Szuppán Judit 454
*Szűcs Béla 147–149, 151, 517, 522, 528–529,
534–537*
Szűcs Borbála, alagi lakos, Vincze József
felesége 98
Szűcs Ernő Zoltán 157
Szűcs Lajos, dr., a Pest megyei közgyűlés
elnöke (2006–2014) 421
Szviatovszky Gyula, Dunakeszi Község
Tanácsának tagja (1962) 328
Táborfalva (Örkénytábor, Pest megye) 77

Tábori István, Dunakeszi Városi Tanácsának
tagja (1985) 364
Tagányi Zoltán 473
Takács István, zsoké 273
Takács János, az Alagi SC tagja 279–280
Takács Lajos, dunakeszi lakatos 198
Taktaharkány (Borsod-Abaúj-Zemplén
megye) 269
Talló Gyula, dunakeszi asztalos 269
Tálos György, Dunakeszi Község Tanácsának
tagja (1954) 308
Tálos József, a Dunakeszi Vasutas SE
edzője 661
Tálosi Róza, Kuti Mihály édesanyja 268
Tamás Gábor, Dunakeszi Nagyközség
Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi
Tanácsának tagja (1980) 339, 340, 344,
346, 360
Tamás Győző, dr., alagi róm. kat. plébános
(1955–1993) 209, 217, 598, 601, 607
Tamási József, országgyűlési képviselő 250
Tamási Zsuzsa, a Dunakeszi Vasutas SE
edzője 662
Tamáska János, házgyári igazgató 557
Tanay Béla, főmérnök, a Dunakeszi Vasutas
Dal- és Önképző Egyesület választmányi
tagja 268
Tanay Béla, id., Tanay Béla édesapja 268
Táncos Elek, dunakeszi földbirtokos 52
Tápi Ferencz, műhelytelepi lakatos 269
Tápióssúly → Sülysáp
Tapolca (Veszprém megye) 270
Tarcsei András, Dunakeszi képviselő
(1913) 107
Tarcsei András, dunakeszi virilis képvi-
selő 114
Tarcsei András, ifj., földbirtokos, Dunakeszi
Község Tanácsának tagja (1950) 50, 54,
113, 301
Tarcsei István, dunakeszi földbirtokos,
képpelő 54, 123
Tarcsey György, dunakeszi lakos, ado-
mánytevő 438
Târgu Mureș (Marosvásárhely, RO) 237
Tári (Platz) Károly, műhelytelepi hiva-
tlanok 271
Tarján Endréné 535
Tarján Jenő, vitéz, MÁV-mérnök, a Ma-
gyarság Cserkészcsapat parancsnoka
(1938–1939) 232
Tarján Tamás, irodalomtörténész 633

Tarnai Antal, dunakeszi asztalos 270
Tarnai Antal, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Tárnoky Mihály, dunakeszi tanító 188
Taschler Ilona, Bakács Károly, édesanyja 268
Tata (Komárom-Esztergom megye) 267, 278
Tatabánya (Komárom-Esztergom megye) 479
Tatár Ferenc, műhelytelepi asztalos 269
Telek András, labdarúgó 669
Teleki József, gr., tetélteli (1859–1945), országgyűlési képviselő, főrendházi tag 278
Teleki Pál, gr. (1879–1941), geográfus, Magyarország vallás- és közoktatási, ill. külügyminisztere, miniszterelnöke (1920. XII. 16.–1921. IV. 14.) 233
Telki (Pest megye) 584
Temesvári István, vállalkozó 415
Terbe Józsefné, ny. tanítónő, Dunakeszi díszpolgára (2014) 450
Térfy Gyula, dr. 17
Tésenyi Ferenc, dr., orvos, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958) 307–308, 317–318, 650
Thaiföld 566
Thén Lajos, id., ifj. Then Lajos édesapja 267
Thén Lajos, ifj., esztergályos, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület ügyvezető elnöke 267
Thénard, Louis-Jacques (1777–1857) 152
Thieme Béla, alagi egyházközségi képviselőtestületi tag (1930) 204–206
Thoma Csaba, dr., Fidesz–KDNP-s jelölt a Dunakeszi 8. sz. választókerületben (2009), dunakeszi önkormányzati képviselő, Fidesz–KDNP (2010–) 417, 422, 433, 435
Thorn István, a Dunakeszi Levente Egyesület választmányi tagja (1925) 22
Thorn Károly 256
Thorvaldsen, Bertel (1770–1844) izlandi származású dán szobrász 265
Thourvári Thour Zdenkó (1878–1950), tábornok 29
Tichy Miklós, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Tihanyi Károly, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958), vb-titkár (1959) 317–319, 447

Tildy Zoltán (1889–1961), a Magyar Köztársaság elnöke (1946. II. 1.–1948. VII. 31.) 518
Tinka György, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 317–319, 322
Tiringer Bálint, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Tiringer Bálintné, alagi zsidó lakos 31–32
Tisza (folyó) 281
Tiszaföldvár (Jász-Nagykun-Szolnok megye) 87
Tiszaszőlős (Jász-Nagykun-Szolnok megye) 268
Tokod (Komárom-Esztergom megye) 62, 76
Tolnai János, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Tolnai Sándor, 1948-ban hazatért alagi hadifogoly 86
Tolvaj János, alagi pályamunkás, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 74, 301
Tones Ede, mustárgyáros 154
Tones Ferenc, mustárgyáros 154
Torda Mihály, alagi lovász 74
Torgyán József (1932–2017), magyar politikus, ügyvéd 514
Tornai Mihály, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Tornay János, a Dunakeszi Levente Egyesület leveletoke tagja 221
Tosics Ferenc 549
Tószegi István, r. őrnagy 449
Tóth Albert, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973) 344–346
Tóth András, a Pest megyei 3. sz. választókerület MSZP-s országgyűlési képviselőjelöltje (1998) 391, 401, 410, 416, 420
Tóth Andrásné, éhező kisalagi asszony (1945) 48
Tóth Andrea 368
Tóth Beáta 633
Tóth Benjamin, alagi gazdasági cseléd 98
Tóth Benő, dunakeszi világháborús hősi halott 102
Tóth Bertalan, dr., MÁV-tanácsos 228
Tóth Csaba, Dunakeszi Rendőrkapitányság vezetője (2012–) 425, 449
Tóth György, alagi gazdasági cseléd 98
Tóth Györgyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308
Tóth Gyula, a Dunakeszi Magyarság SE vezetőségi tagja 287
Tóth Imre 612

Tóth Imréné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 346, 354, 356, 359, 361
Tóth István, dunakeszi képviselő (1921) 113
Tóth I. István, a Dunakeszi Magyarság SE birkózója 291–292, 660–661
Tóth II. István, a Dunakeszi Vasutas SE sportolója 661
Tóth István, a Dunakeszi Magyarság SE edzője 289
Tóth István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Tóth István, dunakeszi levente súlydobó 225
Tóth István, ifj., dunakeszi földigénylő (1945) 50
Tóth Istvánné, a Dunakeszi Városi Tanács Művelődésügyi Osztályának vezetője (1978) 655
Tóth Istvánné, özv., dunakeszi földigénylő (1945)
Tóth János, alagi református lelkész (1930–?) 213–214
Tóth János, dunakeszi közigazgatási aljegyző (1945), képviselő-testületi tag (1948), a Forradalmi Bizottság elnökségi tagja 41, 63–64, 119, 122, 126–127, 129, 133, 455
Tóth József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), FKGP-s önkormányzati képviselő (1990–1994) 318, 328, 334, 339, 345, 376
Tóth Józsefné, dunakeszi földbirtokos 53
Tóth Józsefné, M., egyéni gazdálkodó 53
Tóth Judit 471
Tóth Kálmán, az „Oceán” konzervgyár részvényese 159
Tóth Lajos, dunakeszi földbirtokos, esküdt 54, 119
Tóth Mária (Mariska) (1900–1999), dunakeszi tanítónő, Dunakeszi díszpolgára (1990) 192, 378, 449, 611
Tóth Mária, alagi lakos, Dukay Sándor felesége 96
Tóth Mihály, alagi gazdasági cseléd 98
Tóth Mihály, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958) 318
Tóth Zoltán Gyula, dunakeszi virilis képviselő 113–114

Tóthné Czimmermann Judit, dunakeszi iskolaigazgató 624
Tölgyesi Ferenc, dr., a dunakeszi SZTK vezetője (1977–1984), „Dunakeszi Városért”-díj kitüntetettje 378, 448
Tölgyesi Péter, ADtranz Dunakeszi VSE atlétája 670
Törőcsik József, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
Török Dezső, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Török Erzsébet, dunakeszi II. oszt. irodai segédtszt 63
Török Kálmán, a Dunakeszi Vasutas SE sakk szakosztályának megalapítója 664
Török Róbert 539–540, 542, 544
Török Sándor, a Magyarság Levente Egyesület jegyzője és könyvtárosa (1933–1935), a Dunakeszi Magyarság SE tagja 224, 227, 294, 342
Török Sándor, alsógödi téveselnök 490
Török Sándor, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973), tanácselnök (1973–1980) 346, 348–349, 353–354–356, 378, 447
Törökbecse → Novi Bečej
Trepcsik József, dunakeszi lakos 468
Trianon → Versailles
Trieste (I) 154
Trieszt → Trieste
Trigarszky Emil, konzervgyáros 156, 159
Trutz Béla, az alagi MADISZ elnöke 88
Tuchart István, a Dunakeszi Vasutas SE edzője 66
Turányi Balázs, a Dunakeszi Közüzemeltetési Kft. vagyongazdálkodásért felelős vezetője 426
Turcsányi Géza, az Alagi SC tagja 279
Turcsányi Miklós, az Alagi SC titkára 279–280
Turcsányi Miklós, dunakeszi lakos 190
Tuzson Bence Balázs, dr., a Pest megyei 5. sz. választókerület országgyűlési képviselője (2010–) 432, 442
Tyitov, Fjodor Jegorovics (1910–1989), Budapesten akkreditált szovjet nagykövet (1966–1971) 551
Udvardy János, Pest megyei egyházügyi titkár (1957–1975) 588
Udvarhelyi Zoltán, dunakeszi mérnök 286
Uetilberg (hegy, CH) 526

Uhrig Zsigmond (1919–1993), festő, grafikus 643
Ujfakusi (!) Mihály, dunakeszi földbir-
tokos 54
Ujfalvi István, járási HNF-titkár 340
Ujhelyi Istvánné, Dunakeszi Városi Taná-
csának tagja (1980) 354, 360–361
Ujpál László, dunakeszi rendőr 49
Ujtz János, dunakeszi világháborús hősi
halott 103
Uljanov, Vlagyimir Iljics (Lenin) (1870–
1924), szovjet forradalmár 319, 348
Ulreich Nándor, dunakeszi képviselő
(1910), az alagi iskolaszék elnöke 105,
212, 215
Ungár Jenő, az „Ocean” konzervgyár rész-
vényese 157, 159, 161
Unger Zsuzsa 509
Ungesztenyész → Linci
Ungvári Jenő, Dunakeszi Község Tanácsának
tagja (1954) 308
Ungváry Krisztián 37–38
Unkelhausser Károly, dr., alagi egyház-
községi képviselőtestületi tag (1930) 206
Unyi György, a Dunakeszi Levente Egyesület
ifjúvezetője 221
Unyi György, dunakeszi világháborús
hősi halott 103
Uray György (1935–1998), tanár, színpadi
rendező 614, 631, 642
Urbán Flórián (1968–), magyar válogatott
labdarúgó, edző 669
Urbánovics Miksa, az „Ocean” konzervgyár
részvényese 159
Urbányi József, alagi kőművesmester 202
Urbányi Vilmos (1883–1948 után), tanító,
építőművész 19
Usetty Béla, dr. (1887–1970), ügyvéd,
országgyűlési képviselő, Budapest Szé-
kesfővárosi Közlekedési Részvénytársaság
vezetője 250
Utasi János, dunakeszi üzletvezető 63
Utješenić (Utyeszenics, Fráter) György
(1482–1551), pálos szerzetes, katona,
váradi püspök, esztergomi érsek, bíboros
235, 237
Utrecht (NL) 523
Utsek Géza, az Alagi Levente Egyesület vá-
lasztmányi tagja, az Alagi SC tagja 220, 280
Utsek Károly, az Alagi SC tagja 280
Uz (folyó, RO) 35

Úz → Uz
Üllő (Pest megye) 225, 268
Üveges Viktor, az Alagi Diák Sakk Klub
játékosa 674
Vác (Pest megye) 19, 33–34, 43–44, 69,
100, 112, 120, 146, 163, 194–195, 209,
268–271, 327, 357, 377, 412, 446, 453,
455, 457, 496, 518, 525, 527, 554
Bercsényi utca 271
Máriaudvar 457
Rákóczi tér 270
Váchartyán (Pest megye) 343
Vácrátót (Pest megye) 100, 497, 554
Váczai Árpád, dr., dunakeszi önkormányzati
képviselő, TIÉD Egyesület (2006) 414–415
Váczai Ernő (1939–), agrármérnök, lóte-
nyesztő, lovas 275
Vaczulik Béla, dunakeszi világháborús
hősi halott 103
Vadász György (1933–), Ybl-díjas építész
368
Vadász István, dunakeszi napszámos 270
Vadász Rozália, Kormos Gyula édesanyja
268
Vadkerthy Endre, rendező, dunakeszi
s. tiszt 257–260, 270
Vadkerthy Endréné sz. Veres Mária, ház-
tartásbeli 257, 272
Vadkerti Anna, a Dunakeszin játszott
Ocskay brigadéros szereplője 258
Vagner Lászlóné, éhező kisalagi asszony
(1945) 48
Vágvölgyi József, megyei tanácselnök-
helyettes 365
Vajda Ella, Lánczy Leó édesanyja 100
Vajda Imre, dunakeszi v. lakatos, a *Megállt
a gyár* c. darab szereplője, daljátékíró
256–257, 259–260, 271
Vajda Pál, alagi zsidó lakos 33
Valea lui Mihail (Érmihályfalva, RO) 394
Valent Jenő, nyilas tiszt 36
Valentin József, az alagi MADISZ jegyzője 88
Valkó (Pest megye) 37
Valkó Lajos, dunakeszi kárpitos 269
Valter Lajos, tábori lelkész Dunakeszin
(1918. I.) 197
Valuch Tibor 473–474, 500, 572, 575,
580–581, 610, 619
Vályi József, a Váci Járás II. számú Dunakeszi
Igazoló Bizottságának tagja 62, 128, 330

Vámos Gábor, a Dunakeszi–Alagi Izraelita Imaegyesület elnöke, virilis képviselő 30, 32, 100, 113–114, 122
Vámos Gáborné sz. Gráf Margit, dunakeszi zsidó lakos 100
Vancsók Sándor, dunakeszi földbirtokos 53
Vanyek Béla (1893–1966), dr., váci kanonok 203, 593
Várady Jenő, MÁV-főtisztviselő 212
Várady Lászlóné, a dunakeszi konzervgyár munkása 175
Varannó → Vranov nad Topľou
Varga Alajos, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Varga Antalné, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Varga Bálint, P., ferences szerzetes 198
Varga Ernő, független jelölt 1993-ban Dunakeszi 2. sz. egyéni választókerületében 382
Varga Erzsébet, alagi lakos, Fekete Pál felesége 96
Varga Erzsébet, alagi lakos, Hajdu Balázs felesége 98
Varga Ferenc, dunakeszi gazda 48
Varga Ferenc, főtiszt, műhelytelepi egyházközségi pénztárnok 198
Varga István József 211, 213
Varga István, alezredes, Váci járási testnevelési felügyelő 226
Varga István, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Varga István, id., a *Megállt a gyár* c. darab szereplője 259
Varga István, id., alagi gazdasági cseléd 96
Varga István, ifj., a *Megállt a gyár* c. darab szereplője 259
Varga István, műhelytelepi szabó 269
Varga József, alagi gazdasági cseléd, a Termelési Bizottság alelnöke 83, 96
Varga József, vitéz, dunakeszi gazda, képviselő 48, 123
Varga Károly 149–150, 212, 231, 234, 236, 243, 287, 518, 528, 530, 534
Varga Krisztián 27
Varga Lajos 12
Varga Lajos, a járműjavító igazgatója (1982–2004), Dunakeszi díszpolgára (2005) 449, 530–532
Varga Lajos, MSZP-s önkormányzati képviselő (1990) 373, 376

Varga Lajos 547
Varga Lajosné, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973) 346
Varga László, dr., szigetszentmiklói körzeti orvos 354
Varga László, dunakeszi lakatos 270
Varga Mihály, dunakeszi földbirtokos 50, 53
Varga Sándor, alagi lakos 87
Varga Sándor, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
Varga Tibor, Dunakeszi díszpolgára (2017) 450
Varga Viktor, dunakeszi lakatos 270
Varga Vilma, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 305
Varga Zoltán Péter, dunakeszi önkormányzati képviselő, Jobbik (2016–) 436
Varga Zsuzsanna 471–479, 487
Vargáné Nagy Erzsébet, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
Várkonyi (Wéber) János, a Dunakeszi Magyarország SE edzője 289
Várközi Ferenc, a Magyarország Levente Egyesület választmányi tagja 228
Várkúti József, asztalos, a Magyarország Levente Egyesület választmányi tagja 228, 242, 266
Várnai Károly, műhelytelepi villanyszerelő 269
Varsó → Warszawa
Várszegi József, dunakeszi asztalos 271
Vas (Weinberger) Zoltán (1903–1982), politikus, közellátási kormánybiztos (1945. február–május) 48
Vas Zsófia, alagi lakos, Bettenbuch Miklós felesége 96
Vásárosbéc (Baranya megye)
 Dióspusztá 275
Vass (Szauder) Gyula, dr. (1903–1973), alagi plébános (1945–1955), dunakeszi plébános (1956–1971), püspöki tanácsos, okl. közgazdász 80, 211, 217, 589, 594, 596–598, 602–603
Vass Géza, segédkönyvtáros 252
Vass Miklós, dunakeszi földbirtokos 52
Vatikán 587, 600, 639
Vavrák István, dunakeszi karvezető 201
Véber György, labdarúgó 669
Vecsés (Pest megye) 37, 225, 268–271
 Eötvös utca 269
 Kertalja utca 271

Kálmán utca 270
Magyar utca 270
Vedrei Ottó, lakatos (dunakeszi MÁV Főműhely) 266
Végh László, az Alagi SC elnöke 279
Végh Mária, alagi lakos, Kovács József felesége 96
Velence (Fejér megye) 270
Vel'ké Zálužie (Nyitraújlak, SK) 269
Vella Lajos, az Alagi SC tagja 279
Velner Lajos, dr., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971), tanácselnök (1960–1973) 320–323, 325, 328–331, 333–334, 336–337, 340–342, 447
Venczel István, műhelytelepi tisztviselő 272
Venczel János Béla, budapesti, majd dunakeszi rendőrtisztviselő 42
Vendrei Ottó, dunakeszi képviselő-testületi póttagjelölt (1945) 42, 135
Vendrei Ottóné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301–302
Verba János, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 340, 345, 360
Verbai Árpád, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954) 308, 310, 313, 466
Verebes Pál, dr., választási bizottsági elnök (1998) 395
Vereich Nándor, az Alagi SE pénztárnoka (1912) 279
Veres András, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967) 334
Veres Andrea, dunakeszi lakos 191
Veres Antal, ifj., dunakeszi képviselő (1921, 1924) 113–114
Veres Dénes, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1954, 1958, 1962, 1967) 308, 313, 318–320, 328, 334–335
Veres Ferenc, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 334, 339, 345, 360
Veres Gábor 631
Veres István, dunakeszi képviselő (1921) 113
Veres János, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945), képviselő-testületi tag (1948) 42, 54, 128
Veres József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950, 1954, 1958) 300, 308, 318

Veres Lőrinc, dunakeszi képviselő-testületi póttag (1913), esküdt (1921) 107, 113
Veres Mihály 453–456, 458–460, 467–468
Veresegyház (Pest megye) 37, 62, 223
Verle/o Viktor/Győző, lakatos (dunakeszi MÁV Főműhely) 266, 270
Verner János, dunakeszi tanuló 270
Verók Attila 619
Verőce (Pest megye) 446, 497, 603
Verőcemasar → Verőce, Kismaros
Versailles, Nagy-Trianon-kastély (F) 180, 259–260, 293, 615
Versitz Piroska, dr., a Dunakeszi Városi Bíróság megbízott elnöke 381
Veszprém (Veszprém megye) 556
Vétek József, alagi lakos 70
Vetési Imre, újságíró, laptulajdonos 390–391, 409–411, 415, 417–419, 421, 423–427, 429, 432–433, 437–439, 440–442, 445–446, 669, 673, 675
Vezekényi Ferencné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 334, 340, 344–345
Vezényi Elemér (1879–1967), nyá. műszaki tisztviselő, festőművész 28
Vida Erzsébet, alagi lakos, Határi József felesége 98
Vida Gyula, dr., Váci járási tanács vb-elnöke (1961–1971) 333, 336–337, 342
Vida Lajos, dunakeszi lakatos 270
Vida Szabó József, dr., az „Oceán” konzervgyár részvényese 159
Vida Szűcs Józsefné, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
Vigh Ferenc, a Dunakeszi Magyarország SE sík- és gátfutója 294
Vigh János, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Viktor József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Villási Károly, a Dunakeszi Magyarország SE sík- és távfutója, a Magyarország Levente Egyesület választmányi tagja 228, 294
Villási László (1945–), Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980, 1985), tanácselnök-helyettes, tanácselnöke (1988–1990), polgármester (1994–1996) 339, 345, 354, 356, 360, 365–366, 386–389 391, 394, 447, 557

Vince Mária, alagi lakos, Dara Lajos felesége 96
Vincze Antal, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1958, 1962) 318, 328
Vincze Beatrix 619
Vincze Dezső, dunakeszi káplán (1931–1936) 200, 217, 271
Vincze Ferenc, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Vincze Géza, dunakeszi önkormányzati képviselő, Fidesz-KDNP (2006–2014) 414, 422
Vincze Gizella, műhelytelepi háztartásbeli 271
Vincze József (1952–), szobrász 444
Vincze József, alagi gazdasági cseléd 98
Vincze József, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967) 328, 334, 337, 348
Vincze József, ifj., alagi volt hadifogoly 86
Vincze József, ifj., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301–302, 304
Vinczetics Tibor, lelkész 237
Vințu de Jos (Alvinc, RO) 272
Viola Gábor, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Viola György, dunakeszi zsidó lakos 100
Viola Márton, Viola György édesapja 101
Virág Béla, a Dunakeszi Magyarország SE diszkoszvetője 294
Virág István (1928–), válogatott labdarúgó 657
Virág István, dr., Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971) 334, 339, 340
Virág Péter, dunakeszi önkormányzati képviselő, MDF-FKGP-MIÉP-MÚK (1994–1998), Szövetség Dunakesziért (1998–2002) 388, 394, 396
Visegrád (Pest megye) 236
Viski János (1906–1961), zeneszerző, zenepedagógus 256
Vitályos László, az Alagi Önkéntes Tűzoltótestület parancsnoka 40
Vitályos László, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962) 328
Vizdák Kamilla 187, 193
Víggh László, dunakeszi képviselő (1910) 105
Vogel Ede, az Alagi SC tagja 279
Volkov, Vadim 637
Volminland Ferenc, műhelytelepi szabó 271

Vorlein Ottó, műhelytelepi lakatos 270
Vorosilov, Kliment Jefremovics (1881–1969), a Magyarországi Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnöke 502, 515
Völgyesi Antal, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 128
Völgyesi Antal, internált alagi lakos 27
Völgyi László, dunakeszi hűtőházi betanított munkás 546
Vörös Anci, az Öregleventék színjátszó csoport tagja (1932) 227
Vörös Andrásné, dunakeszi földbirtokos 54
Vörös Györgyné, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1962, 1967) 328, 334
Vörös Gyula, alagi főjegyző, bíró 36, 68–69, 78, 80, 88, 90, 95
Vörös Istvánné, dr. 612–613, 622–624
Vranov nad Topľou (Varannó, SK) 270
Vrútky (Ruttka, SK) 538
Wachter Leó 462
Wágner Benedek, alagi községi bíró 70, 79–80
Wágner Frigyes, alagi lakos 90
Wagner Gusztáv, szolnoki főműhelyfőnök 243, 252
Wágner István, dunakeszi asztalos 268
Wagner Viktor, ADtranz Dunakeszi VSE asztalitenisz szakosztályának játékosa, edzője 673
Wälder Gyula (1884–1844), építész, egyetemi tanár (BME) 202
Wallini Gyula, dunakeszi postamester (1936–1942) 12
Walser Ferenc, ifj., budapesti gyáros és harangöntő-mester 27
Walter Ernő, író 223
Waltrich József, dunakeszi asztalos 269
Warszawa (Varsó, PL) 264–265
Waszti Károly, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Wayand Tibor, nyomozó 27
Wéber Zoltán, alagi kereskedő 69
Wéber Zoltán, Dunakeszi Nagyközség Tanácsának tagja (1973), Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 345, 360, 365
Weil Ede, alagi zsidó lakos 31–34
Weil Ibolya, alagi zsidó lakos, Vajda Pál felesége 33–34
Weinhardt Zsuzsa, Besenyői József édesanyja 268

Weismüller Jenő, dunakeszi képviselő-testületi tag (1948) 64, 135
Weiss Manfréd (1857–1922) 155, 506
Weisz Anna, alagi zsidó lakos, Lányi Dezső felesége 33
Weisz Elza, Grossmann Sándor felesége 503
Weisz Ignác, Weisz Elza édesapja 503
Weisz Jakab, Vámos Gábor édesapja 101
Weisz Józsefa Rebeka, Grossmann Sándor édesanyja 503
Weisz Júlia, Vámos Gábor édesanyja 100
Weisz Vilma, alagi zsidó lakos, Sarkadi Lajos édesanyja 33
Wekerle Nándor, váci járási főbíró 204
Welleminsky Rezső, zsidó konzervgyáros 155–156
Welleminszky Rezsóné → Gottlieb Franciska
Wellisch Alfréd, tervező 160
Weltner Sándor, Dunakeszi rendőrfőkapitánya (1991–1996. X. 31.) 386, 390, 449
Wenckler (?) Lajosné, alagi lakos 89
Wetzel Ferenc, főműhelyi díszkovács, a Magyarság Levente Egyesület választmányi póttagja 202, 228
Wiedermann Imre, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980, 1985) 360, 364
Wieliczka (PL) 265
Williams, Tennessee (1911–1983), amerikai drámaíró 632
Wien (A) 35, 64, 160, 169, 272, 670
 Johannesgasse (1., 3. ker.) 160
Windhager Károly, dunakeszi önkormányzati képviselő, MDF-FKGP-MIÉP-MÚK (1994–1998), Szövetség Dunakesziért (1998–2002) 191, 387–389, 391–392, 397, 413, 605–607, 621
Windisch Géza, dr., alagi adóügyi jegyző és iktató 68, 70, 78
Wittman Endre, Dunakeszi Városi Tanácsának tagja (1980) 360
Wittner Mária (Agárdi Miklósné, Gazdaghné, 1937–), politikus, országgyűlési képviselő, Dunakeszi díszpolgára (2001) 380, 449
Wulf Ernesztin, Fischer Samu felesége, róm. kat. vallású 33
Zabola (Páva, RO) 269
Zábori László 588
Zadravetz István, OFM (1884–1935), tábori püspök 20, 198–199, 232

Zagreb (Zágráb, HR) 267, 271
Zágráb → Zagreb
Záhony (Szabolcs-Szatmár-Bereg megye) 509
Zákonyi Gizi, a Dunakeszi Magyarság SE teniszezője 295
Zákonyi Gyula 520
Zalay Bálint, dr., a dunakeszi SZTK vezetője (1969–1974) 448
Zaletnik Sándor, dunakeszi képviselő-testületi tagjelölt (1945) 42, 128
Zámbó Sára, alagi lakos, Gyurkovszki Ferenc felesége 96
Zámboly Franciska, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1950) 301
Zámoly → Győrzámoly
Zanathy Péter, a dunakeszi fotószakkör alapítója (1967) 643
Zarnóczai Sándor, főműhelyi lakatos 202
Zathureczky Jenő, a dunakeszi Nemzeti Felszabadítási Bizottság elnöke 41, 91, 127–128
Zavaczky Rezsóné, dunakeszi lakos 616
Závodni József, az alagi SZDP vezetőségi póttagja 67
Závodni Zoltán, alagi pékmester 70
Závodszy Géza, alagi aljegyző, dunakeszi jegyző (1941–1944), az Alagi SE választmányi tagja (1912), alagi egyházközségi képviselőtestületi tag, gondnok (1930), az Alagi Levente Egyesület választmányi tagja 26, 41, 62–63, 123–126, 128, 130, 204–206, 220, 279, 597
Závodszy Károly, alagi egyházközségi képviselő-testületi tag (1930) 205
Zebegény (Pest megye) 446, 497
Zebrzydowice (PL) 264
Żegiestów (PL) 538
Zeidler Miklós 17
Zeke Magdolna, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973) 334, 340, 345
Zentai Alfréd, dunakeszi világháborús hősi halott 103
Zentai György, Dunakeszi Község Tanácsának tagja (1967), Nagyközség Tanácsának tagja (1971, 1973), Városi Tanácsának tagja (1980) 334, 340, 346, 360, 378
Zichy János Géza, gr. (1894–1976), a Magyar Lovaregylet alagi megbízottja 72

Zilahy Lajos (1891–1974), magyar író, publicista 252
Žilina (Zsolna, SK) 236
Zipernowsky Károly (1853–1942), magyar mérnök, a transzformátor egyik feltalálója 154
Zimmermann (Csengődi) Jenő, a Dunakeszi Magyarország SE kerékpáros szakosztályának intézője 292
Žitný ostrov (Csallóköz, SK) 77
Zlattner Ede, Zlattner Lipót édesapja 101
Zlattner Lipót, dunakeszi zsidó lakos 100
Zohatin (?) 100
Zola, Émile (1840–1902), francia író 252
Zoletnik Sándor 330
Zombai Béla, a dunakeszi Forradalmi Bizottság tagja 468
Zöldi Sándor, műhelytelepi villanszerelő, a *Megállt a gyár* c. darab szereplője 202, 259
Zrenjanin (Nagybecskerek, SRB) 271
Zupán Lászlóné, dunakeszi iskolaigazgató 624
Zürich (CH) 526
Zsáka (Hajdú-Bihar megye) 100
Zsebő Ferenc, a Központi Javító Műhely vezetője 563
Zsezserán Jánosné 203, 598, 603–604
Zsiday Ferenc, Zsiday István édesapja 268
Zsiday István, főkönyvelő–főellenőr, a Dunakeszi Vasutas Dal- és Önképző Egyesület választmányi tagja, a Dunakeszi Magyarország SE vezetőségi tagja 252–253, 266, 268, 287, 296, 663
Zsiga Bernadett 12, 21, 189, 197
Zsigri Lajos, Váci járási tanácsi tag 318
Zsíros Ferenc (1879–1961), jezsuita szerzetes 210
Zsolna → Žilina
Zsolnai József, dr. (1935–2011), tanár, a Zsolnai-módszer kidolgozója 619

SZERZŐINK

ANTAL GÁBOR 2012-ben diplomázott az Eötvös Loránd Tudományegyetem történelem szakán. Jelenleg az Új- és Jelenkori Egyetemes Történelem Doktori Program doktorjelöltje, disszertációja témája az első világháborús német haditengerészet. 2016-ban ösztöndíjasként dolgozott az MTA Történettudományi Intézetében. 2013 óta az ELTE Új- és Jelenkori Egyetemes Történeti Tanszékének demonstrátora, megbízott óraadója, valamint 2014 óta a Hadtörténeti Műhely projekt koordinátora. Fő kutatási területe a haditengerészet és a tengeri hadviselés fejlődése a 19–20. században, emellett foglalkozik szárazföldi hadtörténettel, valamint hírszerzés-történettel is.

ÁGOSTON ANDRÁS 2012-ben végzett a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, művészettörténet és történelem szakon. 2014-től helyettesítő történelemtanárként dolgozott a Dunakeszi Széchenyi István Általános Iskolában, ezt követően a Pest Megyei Kormányhivatal Oktatási Osztályán volt referens; 2017-től pedig az Oktatási és Kulturális Hivatal Köznevelési Programok Főosztályán dolgozik referensként. Kutatási területe a historizmus falképfestészete és építészete, a 19. és 20. századi társadalom- és egyháztörténet, -művészet.

BISZTRAI TIBOR 1973-ig az egri Hittudományi Főiskolán teológiai tanulmányokat folytatott, majd 1987-ben az ELTE BTK-n könyvtárosi oklevelet szerzett. 1997-ben az ELTE Állam- és Jogtudományi Karán demográfus diplomát kapott. 2012. évi nyugdíjba vonulásáig a Központi Statisztikai Hivatal munkatársa volt. Ezt megelőzően az MTA Könyvtárában, valamint az Országos Orvostudományi Információs Központ Könyvtárában dolgozott. Kutatási területe az MTA kiadói tevékenysége a reformkorban, valamint Dunakeszi népességfejlődése a kezdetektől 1990-ig.

CSOMA ATTILA 2002-ben végzett a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, történelem és kommunikáció, majd 2004-ben a Budapesti Közgazdaságtudományi és Államigazgatási Egyetemen, igazgatásszervező szakon. 2009-ben az Eötvös József Főiskolán informatikus-könyvtáros szakos diplomát szerzett. 2001-től a dunakeszi Kölcsey Ferenc Városi Könyvtárban dolgozott helyismereti könyvtárosként, 2006-tól igazgatóhelyettesként. Ezt követően, 2010 és 2014 között Dunakeszi Város Polgármesteri Hivatalában a Programiroda vezetője volt. Jelenleg a dunakeszi VOKE József Attila Művelődési Központ igazgatója. Kutatási területe Dunakeszi helytörténete.

DULÓ KÁROLY 1972-ben az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Karán okleveles fizikusi, 1977-ben az ELTE Bölcsészettudományi Karán okleveles szociológus diplomát szerzett. 1983-ban az ELTE BTK-n bölcsészdoktori, 2001-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen (Debrecen) nevelés és művelődéstudomány szakterületen PhD-fokozatot szerzett. 1972 és 1987 között a Mafilmnél dolgozott előbb rendezőasszisztensi, majd film-

rendezői munkakörben. 1987 és 1994 között a MOVI-nál volt filmrendező, majd 1995 és 1997 között az Uránia Kht.-nál stúdióvezető, majd 2003-ig az Új HDF Kft.-nél ügyvezető és stúdióvezető volt. A Debreceni Egyetemen és a Szent István Egyetemen óraadó tanárként dolgozott, utóbbin címzetes egyetemi docensi címet kapott. A Művészeti Szakszervezetek Szövetségénél szaktanácsadóként tevékenykedett. 2010 óta nyugdíjas. Ismeretterjesztő és dokumentumfilmek írása és rendezése mellett foglalkozik kultúrtörténettel, tartalomelemzéssel, ismeretelmélettel.

DR. ISPÁN ÁGOTA LÍDIA 2006-ban végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen történelem, majd 2009-ben etnográfus szakon. 2015-ben PhD-fokozatot szerzett. 2006-tól a szentendrei Izbégyi Általános Iskolában dolgozott történelemtanárként, majd 2009-től az MTA Néprajzi Kutatóintézetének ifjúsági ösztöndíjasa lett, jelenleg ugyanitt a Társadalomnéprajzi Témacsoport tudományos (segéd)munkatársa. Kutatási területe az életmódváltozás a szocialista modernizáció és urbanizáció hatására; valamint a szocialista városok (Leninváros), a vidéktörténet, és a falusi hatalmi elit.

DR. KERESKES DÓRA 1999-ben diplomázott az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, történelem, majd 2001-ben török történet szakokon. Ezt követően a Balassi Bálint Intézetben, majd a Magyar Országos Levéltárban dolgozott. Jelenleg a dunakeszi Révész István Helytörténeti Gyűjtemény vezetője. 1999 óta az ELTE Középkori és Kora Újkori Tanszékén tanít. Kutatási területe az Oszmán Birodalom és Európa diplomáciai és kulturális kapcsolatai, valamint Dunakeszi helytörténete.

KOSZTOLÁNYI TÍMEA 2012-ben szerzett történelem alapszakos bölcsészdiplomát a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen, majd 2015-ben ugyanitt okleveles történelemtanár-pedagógia tanár szakon végzett. 2016 óta a közigazgatásban dolgozik, vizsgareferensként. Kutatási területe a 20. századi egyetemes és magyar egyháztörténet, az egyházi iskolák, valamint Dunakeszi egyházközségeinek története.

KOVÁCS CSABA 2006-ban végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetemen, történelem szakon. 2008-tól a Magyar Országos Levéltár levéltárosaként dolgozott, 2013 óta a Központi Statisztikai Hivatal Könyvtár kéziratárosa és tudományos kutatója. Kutatási területei: a délvidéki/vajdasági magyarság története, identitásának alakulása, történeti emlékezete 1941-től napjainkig; a magyarországi mezőgazdaság története 1945 után; statisztikatörténet; valamint 20. századi életutak feltárása *oral history* interjúk készítésével és feldolgozásával.

KUFFART HAJNALKA 2010-ben végzett a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen olasz nyelv és irodalom, 2011-ben pedig történelem szakokon. Jelenleg ugyanitt a Történelemtudományi Doktori Iskola doktorjelöltje. 2008 és 2014 között a Transcom Hungary Kft.-nél olasz nyelvű operátorként dol-

gozott, 2010 és 2015 között a PPKE-n, az Olasz Tanszéken OTKA kutatási projektben vett részt (nr. 81430). 2015. szeptember óta a Pest Megyei Kormányhivatalnál hatósági szakügyintéző. Kutatási területe: Estei Hippolit esztergomi számadáskönyvei, Piero Pincharo de Parma számvetítiszti könyvelési rendszere, valamint a ferrarai adminisztráció módszereinek alkalmazása az esztergomi érseki birtokokon.

LÁZA SOMA 2013-ban szerzett történelem alapszakos diplomát a Szegedi Tudományegyetemen, történelem mesterszakos tanulmányait a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen folytatta. 2015-ben a Duna House-nál kezdett dolgozni, majd a ClearWater Kft.-hez került, ahol jelenleg szállítási csoportvezető-helyettesként dolgozik. Kutatási területe a két világháború közötti Magyarország, ezen belül az I. világháborút követő összeomlás története.

LŐRINCZ RÓBERT 2007-ben végzett az Eötvös Loránd Tudományegyetem, informatikus könyvtáros szakán. 2007-től a dunakeszi Kölcsey Ferenc Városi Könyvtárában dolgozik, jelenleg az intézmény szakmai igazgatója. A *Dunakeszi Helytörténeti Szemle* alapító felelős szerkesztője, az *Újpesti Helytörténeti Alapítvány* kurátora, valamint az *Újpesti Helytörténeti Értesítő* munkatársa. Számos cikk, tanulmány, kötet szerzője, szerkesztője. Helytörténeti munkájáért 2017-ben, Újpesten Arany Horgony-díjjal tüntették ki.

SZÁRAZ GYÖRGY 1969-ben érettségizett a budapesti Piarista Gimnáziumban, majd az Országos Széchényi Könyvtárban dolgozott. Alagi születésénél fogva régóta foglalkozik Alag történetével, illetve a magyar lóversenyzés múltjával. A magyar lóversenyzésben bírói és más pozíciókat is betöltött, jelenleg, 2011 óta a Magyar Lovaregylet elnöke.

SZILINÉ WEIDNER MÁRIA 1981-ben diplomázott a Pénzügyi és Számviteli Főiskolán, üzemgazdász szakon. Ezt követően tizenhárom éven át a Monimpex Külkereskedelmi Vállalatnál dolgozott, a pénzügy-számviteli területen. 1996. július 1-jétől a Lighttech Kft. munkatársa, előbb főkönyvelőként, majd a cég gazdasági igazgatója lett.

